

B.

Frumvörp, borin upp af þingmönnum.

A.

Frumvörp, afgreidd af þinginu sem lög.

I.

Frumvarp

til

laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu.
(Frá Þorláki Guðmundssyni, 2. þingmanni Árnesinga).

Þorlákshöfn í Árnessýslu skal vera löggildur verzlunarstaður frá 20. júní 1878.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 6. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, kom *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu* samkvæmt dagskránni til 1. umræðu.

Þorlákur Guðmundsson: Eins og hinni heiðruðu þingdeild væri kunnugt, hefði frumvarp þetta verið fyrir alþingi 1875, og fengið þá allgóðan byr hjer í deildinni og mætt engri mótspyrnu að teljandi væri; aptur á móti hefði efri deildin fellt málið, og kvaðst hann þó ætla, að það hefði fremur komið af misskilningi og ókunnugleika þeirra háttvirtu herra, er þar rjeðu úrslitum málsins, heldur en af hinu, að einstakir meðlimir deildarinnar hefðu vilja að sýna Árnesingum og Rangæingum

skaðlega meinbægni, eða sjerlega umhyggju fyrir hag verzlunarstjórans á Eyrarbakka, og að þeir vegna hans hefðu eigi viljað, að löggildur væri verzlunarstaður í Þorlákshöfn. Nú væri málið komið aptur fyrir þingið, og fylgdi því bænarskrá frá Rangæingum, sem sýndi, að mönnum nú væri enn meiri áhugi á málinu en nokkru sinni áður, svo sem sjá mætti af bænarskránni, er væri undirskrifuð af 29 málsmetandi mönnum, og hið sama hefði sýnt sig á sýslufundi Árnesinga 19. f. m., og vildi hann í því tilliti benda á fundargjörðirnar, er prentaðar væru í 29. ári Þjóðólfs, 20. tbl. Það væri því sín einlæg ósk, að þingdeildin sinnti máli þessu og vísaði því til 2. umræðu.

Ísleifur Gíslason gat þess, að þegar mál þetta hefði verið fyrir þinginu í hitt eð fyrri, þá hefði hann verið nokkuð hikandi að mæla fram með því, þótt hann að visu hefði gefið með því atkvæði sitt, og hefði það komið af því, að bæði hefði sjer þá

verið óljóst um vilja kjósanda sinna í því efni, og svo hefði hann eigi leitað sjer upplýsingar um staðinn sjálfan, hvorki hvað höfn nje annað snerti. En nú hefði hann síðan fræðzt um þetta hvorttveggja, og væri það þá fyrst og fremst, að heita mætti, að hvert mannsbarn í kjördæmi sínu óskaði þess, að Þorlákshöfn næði að löggildast sem verzlunarstaður; en því næst, að því er höfnina þar snerti, þá hefði hann nýlega grennslazt eptir um hana, og þá komizt að þeirri sannfæringu, að þó höfnin ef til vill væri eigi góð, þá væri hún þó í öllu falli að sumu leyti betri en höfnin á Eyrarbakka. Hann vildi því fastlega mæla fram með því, að löggilding þessi næði fram að ganga. Reyndar gætu verið ýmsar meiningar manna um fjölgun verzlunarstaða, en í því tilfelli, er hjer væri um að ræða, væri það aðgættandi, að á þessum kjálka landsins, frá Keflavík allt til Papóss, væri að eins einn verzlunarstaður, nefnilega Eyrarbakki. Hann yrði því að álíta það bæði sanngjarnt og nytsamt, að löggiltur yrði þessi eini staður, sem umtalsmál gæti verið um sem nýjan verzlunarstað á landi á þessu stóra svæði. Hann kvaðst treysta því, að deildin hefði ekki breytt skoðun sinni frá því á síðasta þingi, og mundi því láta málið fá eins góðan byr frá sinni hendi og þá.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 22 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu*. Urðu engar umræður um málið, og var frumvarpið samþykkt með 22 at-

kvæðum, og með jafnmörgum atkvæðum samþykkt, að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 11. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu*. Varð engin umræða um málið, og var því gengið til atkvæða, og frumvarpið samþykkt nær því í einu hljóði, og fyrirsögu þess samþykkt án atkvæðagreiðslu. Kvaðst forseti nú mundu senda það efri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 13. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu*.

Sighvatur Árnason kvað eigi mundu þurfa að mæla með þessu máli, þar sem það hefði gengið mótmælalaust gegnum neðri deildina, og samkynja mál fengju hjer góðan byr í efri deildinni, enda væri og öllum auðsæ nauðsyn á frumvarpi þessu, þar sem enginn kaupstaður væri frá Reykjanesi til Papóss, á suðurströnd landsins, nema Eyrarbakki; og ástæður þær, sem 1875 hefðu mest verið móti þessu máli, væru nú fallnar fyrir nákvæmari og betri skýringar fyrir tryggingu skipalegunnar. Til sannindamerkis um, að höfnin sje góð, kvað hann mega færa það, að kaupskip eitt hefði í fyrra legið í mesta roki og hafróti inni á Þorlákshöfn og borizt vel af, og að formaður skipsins hefði sagt síðan, að hann hefði hvergi hitt slíkan botn sem þar. Kvaðst hann svo óska, að málið gengi til 2. umræðu, og vona, að þeir menn, er verið hefðu mótmælendur þess á síðasta þingi, hefðu sannfærzt um, að mót-

mæli þeirra hefðu eigi verið byggð á nægum rökum vegna ókunnugleika.

Forseti ljet þá ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 9 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 15. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu*.

Sighvatur Árnason kvaðst enn vilja mæla með máli þessu, með því að hann væri þingmaður úr einni þeirri sýslu, er mikinn áhuga hefði á því, og vildi hann taka það sterklega fram, að allar 3 næstu sýslur, Vestur-Skaptafells, Rangárvalla og Árness, hefðu fastan hug á, að þetta mál gæti fengið framgang, og að bænaskrár og áskoranir til þingsins um það hefðu verið sendar frá sýslum þessum. Reynslan hefði sannað, að höfnin og skipalægi á Þorlákshöfn væri engu lakara, ef ekki betra, en á Eyrarbakka, en engum mundi þó detta í hug að slá stryki yfir þann verzlunarstað. Hann kvaðst því vonast eptir, að deildin samþykkti frumvarp þetta.

Jón Hjaltalín kvaðst hafa heyrt suma segja, að það og það væri prædestínæð, en hann hefði eigi trúað því, en hann mundi nú verða að trúa því í þessu máli, að því yrði eigi frestað, sem fram ætti að koma; frumvarp þetta fengi auðsjáanlega framgang, og ætlaði hann því eigi að halda langa ræðu móti því, en að eins geta þess, að Árnessingar mundu seinna iðrast þess, að Þorlákshöfn hefði verið löggild sem kaupstaður, því að hún yrði eigi til annars, en þess, að helmingi meiri sprittblanda yrði keypt og drukkin í Árnessýslu, en áður hefði verið. Og eptir nokkur ár mundu allir hinir betri menn í Árnessýslu segja þinginu að hafa skömm fyrir löggjöf þessa; með því að það væri og auðsannað og þyrfti eigi langt að

fara til þess, að þessir smákaupstaðir gjörðu eigi annað, en rýra velmegun þeirra, er í grennd byggju. Reynslan hefði sýnt, að betra væri að hafa einn aðalkaupstað á þessu og þessu svæði, en marga smákaupstaði. Í Snæfellsnessýslu væru nú margir kaupstaðir, og hvernig er hún komin síðan þeir komu upp? kvaðst hann megja spyrja. Í Skaptafellssýslu væri að eins einn (Papós), enda hefði hann og heyrt, að sú sýsla hefði jafnan staðið sig einna bezt á Íslandi í harðindum.

Ásgeir Einarsson kvað það mundu mega segja um frumvarp þetta, þegar það hefði vantað einungis 1 atkvæði 1875, að «margur drukknar nærri landi», en þetta atkvæði mundi vera af þingi nú og annað komið í staðinn í gagnstæða átt. Spádómum hins 4. konungkjörna þingmanns um afleiðinguna af lögum þessum væri eigi hægt að svara fyrir menn, sem hefðu farið á mis við spásagnaranda, og því legði hann eigi út í það. Þess vildi hann að eins geta, að í Gullbringusýslu og Ísafjarðarsýslu mundu vera flestir kaupstaðir að tiltölu á landinu, og vissi hann eigi til, að þar væru menn verfarnir en annarstaðar í efnalegu tilliti; því að þótt hart hafi verið í ári hjer við Faxaflóa síðast liðið ár, þá hefði það komið af fiskileysi, en eigi kaupstaðamergð, en fiskileysið mundi þó varla vera sprottið af því, að þorskurinn hefði heldrukkið sig á spritti. Þess mætti og hjer geta, að hann hefði heyrt, að kaupmaðurinn á Eyrarbakka hefði fyrstur sótt um leyfi til að mega byggja verzlunarhús á Þorlákshöfn, og mundi hann að líkindum eigi hafa halla af, þótt frumvarp þetta næði gildi. Á Blönduósi, sem sumir hefði barizt svo á móti í hitt eð fyrra, væri nú svo komið, að annar kaupmaðurinn á Skagaströnd hefði byggt þar vörubúð og verzlaði þar núna, og önnur vörubúð hefði verið byggð þar í haust, og væri þar talsverð verzlun. Enda liti út fyrir, að við Blönduós yrði bráðlega fjölskipað af kaupmönnum, þar sem nú þegar væri búið að út mæla 4 kaupstaða-lóðir, auk þessara

tveggja. Það mundi annars vera satt, sem hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að það yrði eigi til neins að fresta því, sem fram ætti að koma, að minnsta kosti mundi honum eigi til neins, að reyna að spyrna hjer á móti broddunum; þeir mundu allir stinga hann of mikið, áður en hann gæti brotið þá; frumvarp þetta mundi verða svo heppið, að ná lagagildi á þessu þingi.

Forseti ljét þá ganga til atkvæða um frumvarpið, og var það samþykkt með 8 atkvæðum gegn 3. Síðan samþykktu hinir sömu 8, að það skyldi ganga til 3. umræðu.

ÞRIDJA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 17. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu.*

Ásgeir Einarsson sagði, að þetta mál mundi þegar vera fullrætt og fullkunnugt orðið, og mundi eigi þörf að mæla meira með því, einkum þar sem engin veruleg mótmæli hefðu komið fram móti því frá neinum þingmanna, þá treysti hann svo drenglyndi þeirra, að enginn mundi hjeðan af gefa atkvæði móti því.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, ljét forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og var það samþykkt með 8 atkvæðum, og lýsti forseti því næst því yfir, að það yrði þá afgreitt og sent landshöfðingja.

Var það þannig hljóðandi:

LÖG

um löggildingu verzlunarstaðar í Þorlákshöfn í Árnessýslu.

Þorlákshöfn í Árnessýslu skal vera löggiltur verzlunarstaður frá 20. júní 1878.

II.

Frumvarp

til

laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.

(Frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu, og Tryggva Gunnarssyni, 1. þingmanni Suður-Múlasýslu.

1. grein.

Hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi, hann skal greiða spítalagjald eptir 1. grein tilskipunar 12. febr. 1872 um spítalagjald af sjávarafli, svo og sveitarútsvar til hrepps þess eða hreppa, er hann

veiðir fyrir landi þeirra. Er eindagi á gjöldum þessum þrem dögum áður skipstjóri fer frá Íslandi, og skal hann skýra sýslumanni eða umboðsmanni hans frá farardegi sínum með nægum fyrirvara.

2. grein.

Skyldur er skipstjóri að segja sýslumanni

eða manni þeim, er hann setur fyrir sína hönd, rjett til upphæðar aflans og hver afli sje, svo og hvar hann aflað hefur og hve mikið á hverjum stað, og skal hann leggja það undir þegnskap sinn, að hann satt segi. Þyki sýslumanni framtal skipstjóra mjög tor-tryggilegt, er honum rjett að rannsaka farm-
inn. Reynist framtal skipstjóra rangt, þá skal hann lúka þrenn gjöld af því, er undan er dregið, 20 til 200 kr. í sekt og allan kostnað af rannsókninni.

3. grein.

Sýslumaður skal og heimta sveitagjaldið af skipstjóra, og skipta því síðan milli hreppa þeirra, er að sjó liggja, þar er skipstjóri veitt hefur, eptir tiltölu rjetttri við aflann á hverjum stað.

4. grein.

Með mál út af brotum gegn lögum þess-um skal farið sem opinber lögreglumál. Sekt-
irnar renna í landssjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 9. fundi neðri þingdeildarinnar, 12. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um fiski-
veiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.*

Flutningsmaður (Arnþjótur Ólafsson) sagði, að mál þetta mundi vera kunnugt þinginu, þar eð það hefði komið fyrir þingið 1875, en þó væri það nú í nokkuð annari mynd. Frumvarp þetta færi ekki fram á annað en jafnrjetti milli þeirra, er fiskuðu á eða frá skipi í landhelgi, og þeirra, er hjerlendir væru, þannig, að útlendir menn, er fiskuðu í landhelgi, greiddu spítalagjald af veiði sinni eins og innlendir menn, og að sínu leyti til sveitar eins og þeir. Það væri óhætt að segja, að löggjafarumdæmi Íslands næði að minnsta kosti eins langt, eins og landhelgin næði, og væru mörg lög til, sem sönnuðu það. Tók hann til dæmis veiðilögin 20. júní 1849, 3. gr. og 16. gr., og opið

brjef 22. marz 1855, um bann gegn sela-
skotum á Breiðafirði; sömuleiðis tilskipun um spítalagjald 12. febr. 1872, og tilskipun frá sama degi og ári, um fiskiveiðar útlendra við Ísland, 1. gr., þar sem bannað væri út-
lendum fiskimönnum að hafa við nokkra fiskveiði fyrir ströndum Íslands innan þeirra takmarka á sjó, þar sem landhelgi er o. s. frv. Þar að auki skírskotaði hann til almennra hegningarlaga 25. júní 1869, 2. og 3. gr., svo og stöðulaganna 2. janúar 1871, 3. grein, 7. staflíðar. Ef Íslendingar hefðu rjett til að setja utanríkismönnum þau lög, að þeir mættu ekki veiða fyrir innan landhelgi, þá gæti hann eigi betur sjeð, en þeir hefðu líka hinn sama rjett andspænis samþegnum sínum; en hjer væri nú alls ekki að ræða um, að banna þeim veiðina, heldur væri hún leyfð þeim með þeim skilmálum, að þeir bæru sömu gjöld sem landsmenn. Í 1. gr. frumvarpsins væri talað um gjald-
skyldur þær, er þeir skyldu lúka, er veiddu í landhelgi frá skipum fyrir akkerum, eins og Færeyingum væri títt, er lægju upp í landsteinum, og legðu lóðir sínar við hliðina á lóðum innlendra og yfir þær. 2. og 3. gr. frumvarpsins væru um framkvæmdina á 1. gr.; þar væri talað um skyldur skipstjóra til að segja sýslumanni frá upphæð aflans, til þess að sýslumaður gæti heimtað gjaldið, og skipt því niður milli hreppanna, þar sem veiðin hefði fram farið.

Landshöfðinginn kvaðst vilja benda þingdeildinni á brjef ráðgjafans til sín dags. 26. maí f. á., þar sem tekið væri fram, hvers vegna ráðgjafinn álitir ísjárvert að breyta á-
kvörðununum um rjettindi innanríkismanna til fiskiveiða innan landhelgi á Íslandi og skylda þá til að greiða spítalagjald. Þar eð hann gjörði ráð fyrir, að deildin ljeti mál þetta ganga til 2. umræðu, vildi hann benda á nokkur atriði, sem sjer þætti þurfa lag-
færingar við. Í tilskipun 12. febr. 1872 um spítalagjald væri svo sagt fyrir í 1. grein: »spítalahlutir af sjávarafli þeim, er fæst á þil-
skip, opin skip, báta og byttur við Ísland, og þar er lagður á land», o. s. frv. Eptir þessu

væri spítalagjaldið bundið því skilyrði, að aflinn væri lagður á land, og því væri það mikil spurning, hvort 1. grein frumvarpsins, eins og hún væri orðuð: «skal greiða spítalagjald eptir 1. gr. í tilsk. 12. 1872», gæti heimfærzt til fiskiveiða í landhelgi, þar sem aflinn væri ekki fluttur á land. Ákvörðun frumvarpsins um sveitarútsvar væri að sínu áliti gagnstæð frumreglum þeim, sem gildandi væru um sveitarútsvar, því að samkvæmt 19. gr. í tilskipun um sveitastjórn 4. maí 1872 ætti einungis að jafna því niður á hreppsþúa, og sömuleiðis væri í tilsk. um bæjarstjórn í Reykjavík, 20. apríl 1872, 22. gr., ákveðið, að niður jafnaskyldi bæjargjaldi einungis á þá, sem vissa væri fyrir að hefðu haft aðsetur í kaupstaðnum að minnsta kosti 4 mánuði á næsta ári. Grundvallarregla laganna um sveitarútsvar væri því sú, að leggja það einungis á þá innbúa, sem hefðu fast aðsetur annaðhvort í hreppnum eða kaupstaðnum, en ekki á aðra. Í þetta frumvarp vantaði enn fremur allar ákvarðanir um, hvernig ákveða skyldi sveitarútsvarið í þessum tilfellum, en eptir þeim gildandi lögum gæti ekki verið neitt umtalsmál, að leggja útsvar á þessa fiskimenn. Í 19. gr. sveitastjórnarlaganna væri ákveðið, að eptir að jafnað væri niður sveitarútsvarinu, skyldi leggja niðurfjöfnunarskrána hreppsþúum til sýnis í 3 vikur á undan reikningsárinu; þessum ákvörðunum væri ómögulegt að fylgja í þessu tilfelli, sem hjer væri um að ræða. Hvað innheimtingu bæði spítalagjaldsins og sveitarútsvarsins snerti, þá mundi hún verða sýslumanni að minnsta kosti örðug, ef eigi ómöguleg, einkum þegar spurning væri um það, hvað skipstjóri hefði aflað á hverjum stað, og hvernig gjaldið ætti að skiptast millum hreppanna.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að sjerkæmi ekki til hugar, að frumvarpið væri svo úr garði gjört, að það þyrfti ekki breytinga við; hann sæi, að breyting væri nauðsynleg; en það þætti sjer líklegt, að þingið ljeti það ganga til 2. umræðu, svo tími yrði til að hugsa það betur. Nú sem stæði væri eyða

í landslögnum um þetta efni; ákvörðun væri til um þá, sem fiskuðu utan landhelgi, sömuleiðis um þá, sem í landhelgi fiskuðu og væru búsettir á Íslandi, en þar á móti vantaði ákvörðun um þá, sem fiskuðu í landhelgi, en væru ekki búsettir á Íslandi, og á því ætti frumvarp þetta að ráða bót. Þegar litið væri á, hvernig nú væri ástatt á Austfjörðum, einkum á Seyðisfirði, þá væri það svo, að Færeyingar eða Danir sigldu skipum sínum inn í fjörðinn og lægju þar mánuðum saman með skip sín við akkeri, og fiskuðu á smábátum við hliðina á bátum innlendra, og legðu lóðir sínar við hliðina á lóðum þeirra; sá eini væri munurinn, að aðrir flyttu fisk sinn á land, en hinir í skip, 50 faðma frá landi. Nú væri þetta ekki sanngjarnt, að Íslendingar skyldu eiga að svara gjaldi til sveitar og landssjóðs, en aðkomumenn engu, og væri auðsjeð, að hjer þyrfti leiðrjettingar við hið bráðasta. Ef svo væri, sem landshöfðingi hefði sagt, að ekki væri hægt að gjöra þessum mönnum að skyldu, að greiða spítalagjald og sveitarútsvar eða eitthvert víst tiltekið gjald, þá vildi hann spyrja hina lögfróðumenn deildarinnar, hvort ekki mætti banna þeim með öllu að fiska í löghelgi; í hið minnsta væru sumir lögfræðingarnir á þeirri skoðun. Seyðisfjörður væri mjór fjörður, og fiskimiðin þar svo þröng, að varla nægði handa íbúunum í kringum fjörðinn, þegar litill afli væri; þeir hefðu einungis litla báta, og gætu því ekki leitað lengra út. Þar á móti hefðu Færeyingar þilskip og væri því engin vorkunn, þó þeim væri bannað að fiska inni á firði; þeir gætu leitað aflans annarstaðar, en Seyðisfirðingar og aðrir Austfirðingar ekki.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að deildinni mundi kunnugt, að til þingsins væri komið frumvarp um að af nema spítalagjaldið. Ef þetta frumvarp, sem hjer lægi fyrir, yrði nú samþykkt, þá væri hitt fellt fyrirfram; þess vegna væri annaðhvort, að fresta þessu, eða fella hitt áður, en það kæmi fyrir. Hann væri samdóma landshöfðingja viðvíkjandi 1. grein, en sjer sýndist þó eðlilegt, að heimta eitthvert gjald af

Þessum skipum, þó ekki væri spítalagjald. Ákvörðunin um sveitarútsvar þætti sjer með öllu óhafandi, því að það ætti einungis að leggjast á hreppsþúa; útlendingar væru ekki skyldir til, að sjá fyrir ómögum landsins; og hvernig ætti líka að fara að leggja sveita-útsvar á þessa menn í rjettu hlutfalli við þarfir sveitarinnar og útgjöld hreppsþúa? hver gæti sagt og dæmt um ástæður þeirra? Ætti að skylda skipin til að bíða, þangað til búið væri að safna nákvæmum skýrslum um, hve hátt útsvarið ætti að vera? Til þessa þyrfti langan tíma og væri það mikill skaði fyrir skipin, að verða að bíða eftir því. Af þessum ástæðum gæti hann ekki fallizt á frumvarpið svona lagað.

Flutningsmaður kvaðst ætla, að landshöfðingja og þingmanni Reykvíkinga væri ekki vel ljóst, hvert væri aðalatriði þessa máls. Aðalspurningin væri um það, hvort þingið hefði rjett til, að setja lög um fiskiveiðar útlendra manna í landhelgi. Ef nú þingið hefði rjett til þess, þá hefði það líka rjett til, að breyta fyrri ákvörðunum um spítalagjald og sveita-útsvar þeim mönnum til handa. Þegar ræða væri um breytingu á lögum, þá væri ekki meiningin, að fara eftir frumreglum eldri laga um sama efni, heldur einmitt að breyta þeim. Hjer væri ekki að ræða um «hreppsþúa» eða «þá, sem fast aðsetur hefðu», heldur um útlenda fiskimenn, er greiða skyldu sama gjald sem landsmenn; í einu orði: hinum eldri skilyrðum gjaldskyldunnar væri breytt með tilliti til samþegnanna. Þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að langan tíma þyrfti til, að safna skýrslum um, hvað hátt útsvarið ætti að vera. Væri honum þá ókunnugt um, að sýslumenn hefðu sveitarreikninga í höndum fyrir næst liðið ár, og gætu eftir því ákveðið upphæð sveitargjaldsins, er koma skyldi niður á Færeyinga? Landshöfðingi hefði álitíð, að eptirlitið yrði örðugt; það væri von, því að svo hefði reynzt um eptirlitið eptir lögunum um fiskiveiðar útlendra við Ísland; þó kvaðst

hann vona, að ljettara mundi verða að sjá um, að þessum lögum yrði fylgt en þeim.

Benidikt Sveinsson áleit, að frumvarp þetta innihjeldi ekki nógu ítarlegar reglur, til þess að geta fullkomlega náð tilgangi sínum, en sökum þess, að sjer virtist þetta árfðandi mál, vildi hann stinga upp á, að 5 manna nefnd yrði sett til að íhuga það, því að með því væri tími þingsins eins vel sparaður, eins og þó haldnar væru langar umræður um það í þeim búningi, sem það nú væri í. Hvað þá lagaspurningu snerti, sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði borið upp, þá væri ekki nú tími kominn til að svara henni.

Var þá gengið til atkvæða um, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það samþykkt í einu hljóði, og var 3 manna nefnd samþykkt.

Fyrir kosningu urðu:

Benidikt Sveinsson með 19 atkv.

Arnljótur Ólafsson — 15 —

Tryggvi Gunnarsson — 12 —

Og var málið afhent 1. þingmanni Árnesinga.

Í nefndinni var formaður kosinn Benidikt Sveinsson, skrifari Tryggvi Gunnarsson, og framsögumaður Arnljótur Ólafsson.

NEFNDARÁLIT

í málinu um frumvarp til laga um fiskiveiðar útlendra manna í landhelgi.

Frumvarp

til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.

1. grein.

Hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi, hann skal greiða sýslumanni 75 aura af hverju tólfræðu hundraði fiskjar þess, er hann aflar. Rennur einn hluti gjaldsins í landssjóð, en tveir hlutir í sjóð hrepps þess eða hreppa, er hann veiðir fyrir landi þeirra. Skal sýslumaður skipta

Þessum tveim hlutum gjaldsins milli hreppanna eptir tiltölu rjettari við aflann á hverjum stað. Er eindagi á gjöldum þessum þrem dögum áður skipstjóri fer frá Íslandi, og skal hann skýra sýslumanni eða umboðsmanni hans frá farardegi sínum með nægum fyrirvara.

2. grein.

Hvert sinn, er skip kemur hingað til fiskiveiða þeirra, er greinir í lögum þessum, er skipstjóri skyldur, áður hann byrjar veiði sína, að selja sýslumanni í hendur, annaðhvort skipaskjöl sín, eða fje svo mikið, að nemi 6 krónum fyrir smálest (ton) hverja í skipi hans til tryggingar greiðslum þeim, er hann skal lúka eptir 1. gr.

En sem skipstjóri hefur innt gjald sitt af hendi, skal honum skilað skjölum sínum eða fje því, er hann hefur selt í geymslu. Nú brýtur skipstjóri gegn fyrirmælum þessum, og skulu þá veiðarfæri hans öll þegar upptæk, seld við uppboð, og gangi andvirðið í sjóð hrepps þess, þar er brotið var framið.

2. gr. frumvarpsins óbreytt að öðru en því, að í staðinn fyrir orðin «mjög tortryggilegt» komi «tortryggilegt» verður 3. grein.

4. grein frumvarpsins óbreytt verður 4. grein.

ÁSTÆÐUR.

Nefndinni virtust tvær breytingar á frumvarpinu nauðsynlegar; var önnur um tiltekning gjaldsins, en hin, og er hún viðauki við frumvarpið, að tryggja þurfti gjaldgreiðsluna, svo eptirlitið með hinum umræddu fiskiveiðum yrði hægra og nægara.

Við 1. grein.

Til þess að gjöra greiðsluna bæði vissari og einfaldari, hefur nefndin álitnið, að rjettara væri, að í stað orðanna í 1. gr. frumvarpsins: «eptir 1. grein tilskipunar 12. febrúar 1872 um spítalagjald af sjávarafli, svo og sveitarútsvar til» verði sett: «sýslumanni 75 aura af hverju tölfræðu hundraði fiskjar þess, er hann aflar. Rennur einn

hluti gjaldsins í landssjóð, en tveir hlutir í sjóð» o. s. frv. Samkvæmt þessu er 1. gr. í frumvarpi nefndarinnar samin.

Við 2. grein.

Við þessa grein hefur nefndin gjört að eins þá breyting, að orðið «mjög» fyrir framan «tortryggilegt» sje úr fellt, og er hún 3. gr. í frumvarpi nefndarinnar, því nefndin stingur upp á nýrri grein um trygging gjaldgreiðslunnar, og er sú grein 2. greinin í frumvarpi hennar.

Við 3. grein.

Frumvarpsins 3. gr. er tekin að mestu efnisrjett upp í 1. grein nefndarfrumvarpsins.

Við 4. grein.

Fjórða grein frumvarpsins verður óbreytt 4. grein nefndarinnar.

Alþingi 17. júlím. 1877.

Benidikt Sveinsson, Tryggvi Gunnarsson,
formaður. skrifari.

Arnlfótur Ólafsson,
framsögumaður.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi, með breytingaruppástungu frá nefndinni.

Landshöfðinginn játaði, að nefndin hefði leitast við að ráða bót á hinum helztu annmörkum við frumvarpið, sem hann hefði bent á við 1. umræðu, þar sem hún hefði sleppt orðunum: «eptir 1. gr. tilskipunar 12. febrúar 1872 um spítalagjald af sjávarafli», og breytt ákvörðun frumvarpsins um sveitarútsvar í 1. gr., en samt sem áður yrði hann að álíta, að breyting nefndarinnar færi langtum lengra, en tilgangur frumvarpsins hefði verið, og aðgengilegt væri frá löggjafarvaldsins hlið. Það hefði verið tilgangur frumvarpsins að leggja sama skatt á fiskiveiðar sam-

þegna vorra, sem eptir gildandi lögum hvíldu á fiskiveiðum landsmanna sjálfra, en nefndin færi miklu lengra, þar sem hún vildi leggja 75 aura á hvert tólfrætt hundrað fiskjar. Samkvæmt tilsk. 12. febr. 1872, um spítalagjald, ætti að greiða $\frac{1}{4}$ al. af hverju tólfræðu hundraði fiskjar, ef hann væri óverkaður, en $\frac{1}{2}$ al. af hverri tunnu, ef hann væri saltaður í tunnur. Hvað nú snerti afla þeirra manna, sem hjer væri um að ræða, þá væri óhætt að fullyrða, að þeir út flyttu fiskinn annaðhvort óverkaðan eða saltaðan niður í tunnur. Eptir verðlagsskránni núna væri $\frac{1}{2}$ al. hjer um bil 30 aurar, og $\frac{1}{4}$ al. þá hjer um bil 15 aurar, og sæist af því, hve 75 aura gjald það, er nefndin til tæki, væri ósanngjarnt, því að það væri 5—2 $\frac{1}{2}$ sinnum hærri en spítalagjaldi af sjávarafli.

Eptir grundvallarreglum þeim, sem sveitarútsvar væri byggt á, þá væri það bundið því skilyrði, að hlutaðeigandi hefði fast aðsetur í hreppnum, og væri að sínu áliti engin ástæða til að breyta þeirri reglu. Virtist sjer því, að gjald það, sem lagt væri á fiskiveiðar þessara manna, ætti allt að renna í landssjóð.

Framsögumaður (Arnþjótur Ólafsson) sagði, að það hefði glatt nefndina að heyra, hversu landshöfðingi hefði verið ánægður með framkvæmdir hennar. Eptir því, sem sjer skildist, hefði honum ekki þótt annað að, en að gjaldið væri of hátt, þar sem 75 aura ætti að greiða af hverju tólfræðu hundraði fiskjar. En þá er gáð væri að 1. grein tilskipunar 12. febr. 1872 um spítalagjald, og hins vegar væri víst, að þessir menn veiddu ekki fisk til annars en að verka hann sem saltfisk, þá ættu þeir, samkvæmt 1. gr. tölul. a, að greiða $\frac{1}{2}$ alin af hverju tólfræðu hundraði, og sömuleiðis eptir tölul. c $\frac{1}{2}$ al. af hverri tunnu, ef þeir söltuðu hann niður í tunnur; en um það væri sjer ókunnugt, hvort Færeyingar söltuðu fisk sinn í tunnur eða í stafla í skipinu; en hitt vissi hann fyrir víst, að þeir verkuðu hann sem saltfisk. Á þessu hefði nefndin byggt reikning sinn; ef alinin væri á 56 aura, þá kæmu 28 aurar á hvert

tólfrætt hundrað fiskjar. Hjer við bættist, að þessir menn flskuðu í landhelgi fyrir akkerum eða um strengi, og legðu lóðir sínar við hliðina á eða yfir lóðir landsmanna, og á hinum innstu fiskimiðum þeirra, sem væru mjög lítil ummáls, eins og landshöfðingja væri kunnugt, þar sem hann hefði haft mál þetta til meðferðar, og mælt fram með málstað Austfirðinga við stjórnina, svo landsmönnum stæði hinn mesti bagi að fiskiveiðum þessum. Þetta sjerstaklega ástand hefði komið nefndinni til að ákveða gjaldið svona hátt, þar sem slík veiðiaðferð skaðaði svo háskalega aðalatvinnuveg, hinn eina bjargræðisveg margra landsmanna, og þetta hefði komið nefndinni til að stinga upp á, að láta þá greiða dálitla þóknun í fátækra sjóð þeirra, sem hefðu mestan bagann af veiðum þeirra. Þetta væri sannarlega ekki ósanngjörnt kraf, heldur væri álagan einungis svo lítil vörn gegn því, að fiskimenn þessir fjölguðu um of. Það gæti verið ósanngjarnt og ómannúðlegt, að fyrirbjóða þeim veiðina með öllu; en aptur væri hins að gæta, að bjargræðisvegur landsmanna væri í bersýnilegum voða staddur, og því væri hinn eini vegur til þess, að varna of mikilli fjölgun slíkra veiðimanna sá, að leggja dálítið gjald á þá. Gjald þetta mætti ekki mikið heita, þar sem einungis væru lagðar 6 kr. á smálest (ton) hverja. Hvorki Færeyingur nje Danir gætu láð oss, þótt vjer reyndum til að verja fiskiveiðar vorar, sem væru aðalbjargræðisvegur vor, og gætum vjer vel þolað þeim, að þeir settu oss slík lög aptur á móti, og það væri jafnrjetti milli samþegnanna, svo sem vera ætti og sjálfsagt væri.

Tryggvi Gunnarsson sagðist einnig verða að lýsa yfir því, að það hefði glatt sig, að heyra hinar góðu undirtektir landshöfðingja. Hann hefði verið nefndinni samdóma um, að alþingi hefði rjett til að leggja gjald á þá, er veiða í landhelgi, þótt eigi væru þeir búsettir hjer á landi, og væri mikið unnið við, að þessu væri slegið föstu. Hitt væri að eins smáatriði, hve hátt gjaldið ætti að vera, og skyldi hann nú skýra frá, eptir

hverjum reglum nefndin hefði farið, þegar hún hefði ákveðið gjaldhæðina. Það væri ákveðið í lögum, að 52,000 pd. skyldu vera í lest hverri eða rúm 16 skipbund; nú mætti gjöra ráð fyrir, að eitt stórhundrað fiskjar færi í skipbund, og þá 16 hundruð í lestina; þegar 75 aurar væru lagðir á hvert hundrað tólfrætt, þá yrði 12 króna gjald af fiski þeim, er fer í eina lest. Þegar þar af gengi $\frac{1}{3}$ hluti í landssjóð eða 4 kr. af lestinni, þá væri það alveg sama gjald, sem landssjóðurinn fengi af þessum fiskiskipum, eins og kaupskipin mættu greiða, og gæti það því eigi verið of hátt. En þá yrði að koma til álita, hvort gjald það, er renna ætti til sveitar, væri of hátt ákveðið, en sjer gæti ekki skilist, að svo væri, þegar litið væri til hinna miklu sveitarþyngsla, sem væru víða hjer á landi, því að það mundi óvíska vera, að sveitarútsvarið væri ekki meira en tvöfalt herra en spítalagjaldið. Hann vildi leyfa sjer að skýra frá þeim upplýsingum, sem einn merkur bóndi á Austfjörðum hefði gefið sjer um fiskiveiðar Færeyinga. Þeir hefðu síðast liðið ár haft þar 8 skip til fiskiveiða, og hefði eitt þeirra farið 2 ferðir til landsins; alls hefðu þeir aflað þar nálægt 165,000 fiska, og að auki nokkuð af síld til beitu; netin hefðu þeir stundum lagt í bága við landsmenn. Af þessu sæist, að ekki væri ósanngjarnt, þó á þá væri lagt töluvert gjald, sem sveitarfjelagið hefði til endurgjalds fyrir aflamissi, er hlýti að verða á litlum fiskimiðum.

Grimur Thomsen kvað sjer virðast hugsun frumvarpsins mjög sanngjörn, en vildi einungis benda á ýms smá-orðatiltæki, sem ekki væru sjer fullglögg og másko þyrftu breytingar við. Í 1. grein væri gjört ráð fyrir, að leggja 75 aura á hvert tólfrætt hundrað fiskjar, en nú væri það aðgætandi, að ekki væri það allt þorskur, sem veiddist á þessum fiskimiðum. 2 útvegsbændur hjer í Reykjavík hefðu sent skip austur til Seyðisfjarðar í fyrra-sumar og fengið talsvert af fiski, en ekki einu sinni helmingur þess hefði verið þorskur; hitt hefði verið stút-

ungur og smáfiskur. Af þessum fiski færi meira en tólfrætt hundrað í skipbundið, og væri því of hátt að leggja 75 aura á hundraðið af honum. Þess vegna vildi hann leggja það til, að gjald þetta yrði lækkað, og vildi hann tala sig saman við nefndina um breytingaratkvæði í þá átt.

Í sömu grein stæði, að skipstjóri skyldi greiða gjaldið þrem dögum áður en hann færi frá Íslandi. Þessi orð «frá Íslandi» væri hann hræddur um að mundu geta valdið óreglu með gjaldið, því að skipstjóri gæti sagt við sýslumann, að hann ætlaði ekki frá landinu, heldur að eins inn á annan fjörð, og þannig komizt undan að greiða gjaldið. Hann vildi því stinga upp á, að í stað orðanna «frá Íslandi» kæmu orðin: «frá þeim stað, þar sem hann hefur aflað».

Í öðrum kafla 2. greinar stæði svo: «nú brýtur skipstjóri gegn fyrirmælum þessum, og skulu þá veiðarfæri hans öll þegar upptæk». Nú væri það aðgætandi, að veiðarfæri þessi væru lítills virði, þar sem það væru einungis færi og lóðir, og væri því sektin of lág, nema svo væri, að þeir hefðu síldarvörpur. Loks vildi hann spyrja, hvort nefndin hefði ekkert hugsað um, að fyrirbyggja ólöglega síldarveiði.

Varasorseti sagði, að þótt hann væri ekki fiskimaður, þá ætlaði hann samt að leggja nokkur orð í með um þetta mál, og skyldi hann þó játa, að mál þetta væri nauðsynjamál, og að nefndinni hefði gengið gott eitt til, að koma með þessar uppástungur sínar, en samt gæti hann ekki álitid þær allar heppilegar. Sjer þætti það óheppilegt, að gjaldið væri bundið við aflaupphæðina; nefndin hefði auðsjáanlega fylgt reglu laganna um spítalagjald af sjávarafli, en það væri aðgætandi, að sú skoðun væri nú að ryðja sjer til rúms, að þau lög væru ekki heppileg, enda væru þau mjög óvinsæl að minnsta kosti hjer sunnanlands, þar sem sjávarafli er þó mestur. Einnig yrði hann að álita það ómögulegt fyrir sýslumenn, að hafa nauðsynlegt eptirlit með því, að skipstjóri segði rjett til um upphæð aflans. Hann

vildi spyrja, hvort það væri meiningin, að sýslumaður, þegar hann fer að rannsaka farm skipsins, eigi að telja hvern þorsk, sem aflazt hefur, og ef fiskurinn væri saltaður í tunnur að hann þá ætti að slá upp hverja tunnu, og telja upp úr henni. Það mundi verða torvelt, ef ekki alls ómögulegt fyrir sýslumann. Svo væri það aðgætaði, að það væri fleira en þorskur, sem útlendir menn veiddu í fiskhelgi; það væri einnig veidd síld, og vildi hann spyrja, hvort hún ætti að vera undanþegin þessum álögum? Nú stæði svo á, að það væru helzt Norðmenn, sem stunduðu síldarveiði á Austfjörðum, og væru þeir búsettir á landi, svo að til þeirra gæti náðst með álögur til opinberra þarfa, en aðrir gætu komið, sem ekki væru búsettir, og þeir slyppu alveg undan þessu gjaldi, ef þeir að eins ljetust veiða síld. Enn fremur væri í 1. gr. sagt: «hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar» o. s. frv. Þetta gæti hann ekki skilið öðru vísi en svo, að hver skipstjóri, hvort sem hann væri innlendur eða útlendur, ætti að greiða þetta gjald; þetta væri ósannjarnt og þyrfti því lagfæringar við. Að endingu gæti hann ekki sjeð, hvernig fara ætti að skipta þessum $\frac{2}{3}$ hlutum gjaldsins, sem renna ættu í sveitarsjóð milli hreppanna í sýslunni, því að örðugt mundi verða að fá upplýsingar um, hvar hver hluti aflans hefði veiðzt; hann áleit því miklu heppilegra að láta þann hluta gjaldsins renna í sýslusjóð, sem til sveitaparfa skal leggja, sem væri sameiginlegur sjóður allra hreppanna, og skyldi hann leyfa sjer að benda á þetta úrræði í því skyni, að hjálpa við málinu, því sjer væri annt um, að lög um þetta efni fengju framgang.

Tryggvi Gunnarsson benti varaforseta á, að ekki væri ástæða til að bæta neinni ákvörðun um síldarveiði inn í frumvarpið, því að hjer við land mundi eigi hætt við, að síldarveiði væri við höfð nema frá landi, en ekki frá skipum. Norðmenn, sem stunduðu síldarveiði á Seyðisfirði, væru búsettir í landi, og greiddu því sveitarútsvar þar, eins og aðrir búsettir menn, og svo mundi verða,

þó fleiri byrjuðu síldarveiði hjer við land. Hvað snerti þá uppástungu varaforseta, að láta gjaldið renna í sýslusjóð, þá væri það aðgætaði, að það væru einungis fáir hreppar, sem liðu skaða af fiskiveiðum útlendinga á Austurlandi; það væru að eins þeir, sem að sjó lægju, og gætu því ekki verið tormerki á, að skipta gjaldinu milli þeirra eptir fólkstölu eða afla-upphæð; en aptur væru fleiri hreppar, er eigi næðu til sjávar og hefðu því engan skaða af veiðum Færeyinga, og ætti því betur við, að gjaldið gengi í sjóð hreppanna, sem að sjó liggja, en ekki sýslunnar. Sjer þætti það óhentugt, að fella úr 1. gr. orðin «frá Íslandi», eins og 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði viljað, því að það væri rjettast, að skipstjóri ljeti eptir skipaskjölin á þeim stað, er hann kæmi fyrst að, og tæki þau síðan aptur, þegar hann færi frá landinu, um leið og hann greiddi gjaldið; með öðru fyrirkomulagi mundi koma mikill ruglingur á gjaldgreiðsluna; þar á móti sýndist sjer við eiga, að bæta inn í 2. grein, að skipstjóri skyldi afhenda sýslumanni skipaskjöl sín «móti kvittun»; því þá gæti hann framvísað kvittuninni, ef hann færi til veiða á aðrar hafnir.

Halldór Kr. Friðriksson játaði, að nefndinni hefði gengið gott eitt til, og að hugsun sú væri rjett, að þessir fiskimenn gjaldi sinn skerf til landssjóðs fyrir veiðar sínar. 1. þingmaður Gullbringusýslu væri þegar búinn að taka fram ýmsa galla við frumvarpið, og vonaði hann, að nefndin íhugaði málið betur til 3. umræðu. 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði sagt, að bezt væri, að skipstjóri ljeti skjöl sín liggja á þeim stað, er hann kæmi fyrst á, og vitjaði þeirra síðan, er hann færi frá landinu, um leið og hann greiddi gjaldið; en hann vildi þá spyrja, ef skipstjóri vildi halda til Vestfjarða, er hann hætti veiðum á Seyðisfirði, til þess að leita þar fyrir sjer, ætti hann þá að neyðast til að sigla aptur til Seyðisfjarðar, áður en hann færi heim, til þess að sækja skjöl sín? Það væri sannarlega of hörð krafa. Það væri sannjarnt, að menn þessir gyldu meir

en spítalagjaldið eitt, en hvort það væri sann-
gjarnt að láta þá greiða 75 aura af hverju
tölfræðu hundraði, það þætti sjer ólíklegt;
svo væri og örðugt að vita, hve mikið þeir
hefðu fiskað, og þætti sjer því ráðlegra, að
leggja gjald á hverja smálest (ton). Að leggja
sveitarútsvar á þessa menn, væri ekki rjett,
því að það ætti einungis að leggjast á þá,
sem væru búsettir í hreppnum. Þingmaður
Suður-Múlasýslu hefði álitid, að ekki ætti að
leggja gjald á síldarveiði, af því þeir útlend-
ingar, sem stunduðu hana, hefðu aðsetu á
landi, og gyldu því til sveitar, en þá Fær-
eyinga, sem fiskuðu í landhelgi og væru ekki
búsettir hjer á landi, þá vildi hann láta
greiða tvöfalt gjald, bæði til landssjóðs og
í sveitarsjóð. Þetta gæti með engu móti
verið rjett. Ef þeir, sem búsettir væru, ættu
einungis að greiða í sveitarsjóð, þá ættu
hinir einungis að greiða í landssjóð. Menn
hefðu byggt þetta gjald til sveitarsjóðs á
því, að þeir skemmdu lóðir innlendra, en það
væri ekki rjett að byggja það á því; ef þeir
skemmdu lóðir innlendra, þá væru þeir skyld-
ir til að bæta upp þann skaða, eins og
hverjir aðrir, ef brotið einungis gæti orðið
sannað. Að endingu vonaði hann, að nefndin
fhugaði málið vel og vandlega undir 3. umræðu.

Framsögumaður sagði, það gleddi sig að
heyra hinar góðu undirtektir allra þeirra þing-
manna, er talað hefðu í máli þessu. Margar
athugasemdir þeirra hefðu verið góðar og
miðað til þess að bæta frumvarpið, einkum
bendingar 1. þingmanns Gullbringusýslu, og
mundi nefndin taka þær til nákvæmari fhug-
unar. Hann væri kominn, á þá skoðun, að
heppilegra mundi að leggja á smálest hverja
af fiski, fyrir því að fiskurinn væri ekki ein-
ungis þorskur, heldur líka stútungur og smá-
fiskur, og væri ósanngjarnt að leggja á hvert
hundrað af smáfiski 75 aura. Þessi ákvörð-
un væri mitt á milli þess, sem frumvarpið
til tæki, og uppástungu varaforseta. Vara-
forseti hefði viljað leggja á smálest hverja,
hvort sem hún væri full af fiski eða tóm.
Það, sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt
um síldarveiðina, væri misskilningur, því að

veiðilögin næðu til síldarveidarinnar, og væri
því ekki ástæða til að gjöra ákvarðanir um
hana í þessum lögum. Ekki væri það held-
ur rjett, sem hann hefði sagt, að nefndin
byggði sveitarútsvarið á þeim skaða, sem
Færeyingar gjörðu veiðarfærum landsmanna,
heldur byggði nefndin það á því aflatjóni,
sem hrepparnir biðu af þessari veiðiaðferð á
innfiskimiðum landsmanna. Færeyingar væru
reynðar ekki búsettir á landi; það vissi hann
vel, en þeir lægju fyrir akkerum rjett upp í
landsteinum, og væru því eins og bú-
settir í útskeri. Þegar þeir nú hefðu öll hin
sömu hlunnindi sem búsettir menn í landi,
þá væri rjett, að þeir greiddu sama gjald
sem aðrir búsettir menn. Hverjum Íslend-
ingi hlyti að vera annt um, að vernda fiski-
veiðar vorar, og þá sjer í lagi löggefendum
landsins, því það væri köllun og bein skylda
þeirra, og þetta gætu þeir gjört með því, að
leggja dálítið gjald á þessa skaðlegu veiðiaðferð.

Grímur Thomsen kvaðst vera hræddur
um, að ekki væri ráðlegt, að miða gjaldið
við smálestir, því að sýslumenn mundu ekki
færir um, að mæla skip með farmi í.

Framsögumaður sagði, að allir sýslu-
menn í kaupstöðunum hefðu fengið reglur
fyrir því, hvernig ætti að mæla skip, og
yrðu því engin vandræði að þessu.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þeg-
ar skipstjóri kæmi til landsins, væri hægt
fyrir sýslumann, að mæla skipið, meðan það
væri tóm.

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu
þau þannig:

1. grein í frumvarpi nefndarinnar sam-
þykkt með 21 atkvæði, og var þar með
fallin 1. og 3. gr. frumvarpsins.
2. grein í frumvarpi nefndarinnar sam-
þykkt með 21 atkvæði.
2. grein frumvarpsins, sem nú verður
3. grein, samþykkt með 22 atkvæðum,
þannig, að orðið «mjög» á undan «tör-
tryggilegt» falli burt.
4. grein frumvarpsins samþykkt með
22 atkvæðum.

5. Frumvarpið í heild sinni samþykkt í einu hljóði, og
6. að málið gengi til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi, eins og það var samþykkt við 2. umræðu í neðri deild alþingis.

I. Breytingar atkvæði frá nefndinni.

Í stað 1. greinar komi:

«1. grein.

Hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi, enda sje skip hans dönsk eign, en útgjörðarmaður eigi búsettur hjer á landi, hann skal greiða 4 krónur af smálest (ton) hverri í skipinu. Rennur annar helm-ingur gjaldsins í landssjóð, en hinum helm-ingnum skiptir sýslumaður milli sjóhrepp-anna, svo sem honum þykir rjettast vera eptir skýrslum þeim, er hann getur nákvæm-astar fengið um veiðina á hverjum stað. En sje sýslumanni kunnugt, áður hann skiptir gjaldinu, að fiskað hafi verið meira eða minna fyrir landi annarar sýslu, þá skal hann senda sýslumanni þar þann hluta gjaldsins, og skal sá sýslumaður skipta gjaldinu í sinni sýslu, sem fyr segir».

Í stað 2. greinar komi:

«2. grein.

Gjald það, er ræðir um í 1. grein, skal skipstjóri lúka sýslumanni yfir hjerði því, er hann kemur fyrst að landi, hvert sinn og áður hann byrjar veiði sína. Svo skal hann og sýna skipaskjölin, og ritar sýslu-maður á þau gegn áritunareyri eptir lögum 17. desbr. 1875, og kvittun fyrir fiskiveiða-gjaldinu. Er þá skipstjóra heimil fiskiveiði, en fyr eigi.»

Í stað 3. greinar komi:

«3. grein.

Nú brýtur skipstjóri gegn fyrirmælum laga þessara, og skulu veiðarfæri hans þegar upptæk gjör, og gengur andvirði þeirra í hreppssjóð. Ítreki skipstjóri brotið, þá skal hann á það ofan greiða í sektir 100—500 kr., er renna í landssjóð».

4. grein óbreytt.

II. Breytingar atkvæði frá 6 þingmönnum,

H. Kr. Friðrikssyni, Snorra Pálssyni, J. A. Blöndal, E. B. Guðmundssyni, Einari Ásmundssyni og Grími Thomsen.

Í stað 1. gr. komi:

1. grein.

Hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi, skal, ef skipið er dönsk eign, en þó ekki eign búsettra manna hjer á landi, greiða 4 krónur af hverri smálest (ton) skipsins, í hvert skipti og hann kemur til landsins til fiskiveiða. Rennur það gjald í landssjóð, og skal skipstjóri gegn kvittun greiða sýslumanni það, áður en hann byrjar veiðina; er honum þá heimil veiði, hvar helzt sem er við strendur landsins, unz hann siglir burt frá því.

Í stað 2. og 3. gr. komi:

2. grein.

Nú brýtur skipstjóri gegn fyrirmælum 1. greinar, geldur hann þá 100 til 500 króna sekt í landssjóð.

4. grein verður 3. grein.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 22. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um fiski-veiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi, með 2 breytingaruppá-stungum.*

Framsögumaður (Arnlfótur Ólafsson)

sagði, að við þetta frumvarp nefndarinnar, er hjer lægi fyrir, hefði nefndin sjálf gjört töluverðar breytingar, og þar að auki hefðu 6 aðrir deildarmenn gjört breytingar við frumvarp nefndarinnar, svo að þá kæmi til ihugunar fyrir deildina fyrst frumvarpið, eins og það hefði verið samþykkt við 2. umræðu, og því næst breytingar þær, er nú hefðu verið gjörðar við frumvarpið, og þá kæmi til greina samanburður á breytingaruppástungu nefndarinnar og breytingaruppástungu þeirra 6 þingmanna. Hann kvaðst vilja minna deildina á þann tilgang, sem frumvarp þetta upprunalega hefði verið gefið í. Tilgangurinn hefði verið sá á eina hönd, að þeim þegnum Danakonungs, er hjer væri um að ræða, eigi skyldi bannað að stunda veiði sína hjer við land, heldur skyldu þeir greiða líkt gjald í landssjóð sem þeir, er stunduðu veiði sína hjer frá landi, þar eð svo mætti álíta, að veiðiaðferð þessara manna væri svipuð þeirri, er landsmenn sjálfir tíðkuðu, þar sem þeir fiskuðu frá skipi, er kyrrt lægi, og væri þannig að álíta sem sker í sjó. Annað atriði málsins væri það, að þar sem menn þessir spilltu veiði innanlands-manua, með því að fiski-mið Austfirðinga væru svo lítil ummáls, og skipverjar því yrðu að liggja á sömu miðum sem þeir, þá hefði efni málsins heimtað, að nefndarinnar ætlun, að taka yrði þetta tvennt til greina, fyrst það, að menn þessir skyldu greiða í landssjóð gjald, er samsvaraði spítalagjaldi því, er landsmenn greiddu; og annað það, að þeir skyldu gjalda mönnum þeim, er yrðu fyrir tjóni á atvinnu sinni, einhverja þóknun í skaðabótar-skyni; því að ef þessir menn gyldu eigi neitt, þá væru landsmenn vorir miklu ver farnir en þeir sem atvinnumenn; því að innanlandsmenn yrðu að gjalda spítalagjald og biðu þar að auki tjón á atvinnu sinni við það, að menn þessir fiskuðu á miðum þeirra. Í því tilefni vildi hann skírskota til þess, að utanríkismönnum væri bönnuð veiði í landhelgi, og það eigi af meinsemi eða af bláberum þjóðarríg, heldur af því að fiskiveiðar útlendra væru

skaðlegar fyrir atvinnuveg landsmanna. Þessu tvennu, er hann nú hefði vikið á, hefði nefndin náð með breytingum sínum, en breytingaruppástunga þeirra 6 þingmanna hefði farið fram hjá öðru atriðinu, sem sje því, að menn þessir veittu þeim, er í sjóhreppunum byggju, litla huggnun í skaðabótas-kyni, því að þeir í sjóhreppunum væru litla bættari fyrir það, þótt skipverjar gyldu spítalagjald líkt og landsmenn; það væri og í öðrum greinum, sem hann álitir þessa breyting þeirra sexmenninganna óheppilegri en breyting nefndarinnar. Það, sem hefði komið til þess, að frumvarpið sjálft eigi hefði fengið sem bezta áheyrn, hefði verið, að lögin hefðu þótt miður löguð til eptir-sjónar og ljettrar framkvæmdar, en eigi hitt, að andi laganna þætti eigi rjettur. Hvað því atriði viðviki, að gjöra lögin haganleg til eptirlits og framkvæmda, þá kvað hann nefndina hafa verið miklu heppnari í breytingaruppástungum sínum en þá 6 þingmenn, og skyldi hann leyfa sjer að taka til að eins 2 atriði, og væru þau 1, áritunin og 2, sektirnar. Nefndin segði svo í 2.gr.: «Svo skal hann og sýna skipaskjölin, og ritar sýslumaður á þau gegn áritunareyri eptir lögum 17. desember 1875 og kvittun fyrir fiskiveiðagjaldinu»; með öðrum orðum: nefndin skyldaði skipstjóra til að sýna skipaskjöl sín í hvert sinn, er hann kæmi að landi, og sýslumanninn til að rit á skjölin. Þetta vonaði hann að enda þingmaður Reykvíkinga sæi að væri betra en það, er ákveðið væri um þetta efni í breytingaruppástungu þeirra 6 þingmanna og þannig hljóðaði: «og skal skipstjóri gegn kvittun greiða sýslumanni það, & c.»; samkvæmt þessu ákvæði ætti skipstjóri að greiða gjaldið gegn lausri kvittun, er skipstjóri gæti stungið í vasa sinn og þyrfti aldrei að sýna frammar, eða, sem hann mundi heldur gjöra, búa sjer sjálfur til lausa kvittun. Því næst væri að ræða um sektirnar. Í 2. gr. breytingaruppástungu þeirra 6 þingmanna segði svo, að ef skipstjóri bryti gegn fyrirmælum 1. greinar, þá skyldi hann gjalda frá 100 til 500 króna

sekt. Sekt þessi væri of lítil, og mundu skipstjórar heldur kjósa að verða allt sumarið án þess að greiða þetta 4 króna gjald, er ákveðið væri í 1. grein. Þessi sekt væri því engin trygging fyrir því, að skipstjóri líkaði sjer við að brjóta lögin. En nefndin hefði sett þá ákvörðun, að veiðarfærin skyldu upptæk í fyrsta skipti, og benti þannig á það, að sýslumaðurinn skyldi gjöra gangskör að því, að banna mönnum þessum ólögsmæta veiði, en hefði að eins, ef brot væri endurnýjað, aukið sektina um það, er breytingaruppástunga þeirra 6 þingmanna til tæki. Enn vildi hann geta þess, að þar sem í upphafi 1. gr. í breytingaratkvæði þeirra 6 stæði: «ef skipið er dönsk eign, enn þó ekki eign búsettra manna hjer á landi», þá stæði í breytingaratkvæði nefndarinnar: «enda sje skip hans dönsk eign, en útgjörðarmaður eigi búsettur hjer á landi», þá væri munur á «eigandi» og «útgjörðarmaður», og kæmi sá munur fram í því, að ef breytingaruppástunga þeirra 6 þingmanna kæmist á, þá mætti búsettur maður hjer eigi taka danskt skip á leigu til fiskiveiða, án þess að komast undir þessi lög, sakir þess að það væri eign danskra manna. Hann vonaði, að þingmaður Reykvíkinga væri sjer samdóma um, að þessi breyting væri heppilegri.

Halldór Kr. Friðriksson kvað það auðsjeð, að nefndin hefði gjört sjer mikið far um mál þetta, enda hefði hún gjört margar og miklar breytingar við frumvarpið, og sýndi það bezt, að nefndin væri eigi við eina fjölinu felld; en þrátt fyrir þessar breytingar nefndarinnar gæti hann nú alls eigi sjeð, að frumvarpið væri nærri eins heppilegt, eins og það hefði áður verið. Eins og hann um daginn hefði tekið fram, þá væri frumvarp þetta ýmsum þeim örðugleikum bundið, er eigi væri hægt að komast hjá. Það væri þá fyrst, að sýslumaðurinn ætti að skipta gjaldinu hálfu milli sjóhreppanna, en hverjir væru þessir sjóhreppar? Mönnum gæti dottið í hug, að það væru hreppar, er á mararbotni lægju, og þá gæti verið spurningin, hvort það væru hrepparnir

á grunnmiðum eða djúpmiðum, en vjer skyldum nú gjöra ráð fyrir, að nefndin hefði hugsað sjer með sjóhreppum hreppa, er lægju með sjó fram. Nú ætlaðist nefndin til, að helmingi gjaldsins yrði skipt millum þeirra hreppa, er lægju með sjó fram; en ætti þá sýslumaðurinn, þegar hann hefði fengið gjaldið, að skipta því milli allra hreppa með sjó fram eða að eins nokkurra? Hann vonaði, að þingmenn fyndu, að þetta væri mjög ónákvæmt orðað. Eins og kunnugt væri, væru mjög margir hreppar, er nálæga eingöngu lifðu af sjávaraflla, aptur sumir að helmingi, en sumir að eins að nokkru leyti; og hver væru takmörkin? Þau væru alls eigi auðfundin. Þannig væri það öldungis gefið sýslumönnum í sjálfsvald, hvernig þeir skiptu gjaldi þessu niður á hreppana, og gæti því svo farið, að enginn jöfnuður yrði á þessari úthlutun. Það væri annað atriði í breytingaruppástungu nefndarinnar, er sjer þætti athugavert, þar sem ákveðið væri, að gjaldinu skyldi skipta millum sýslna, þegar svo bæri undir, að skipið hefði fiskað meira eða minna fyrir landi fleiri en einnar sýslu. Slíku sæi hann eigi að framgengt gæti orðið, og skyldi hann taka dæmi því til sönnunar: Færeyingaskip skyldi fara austur á Seyðisfjörð til fiskjar, en líkaði þar eigi, og færi því vestur á Dýrafjörð, líkaði þar eigi heldur, og færi því að endingu suður fyrir land, og væri þar nokkra daga, hvernig væri nokkrum sýslumanni auðið að elta þessar veiðar eða að komast að rjettri niðurstöðu í þessu? Hann vonaði, að nefndin sæi, að þetta væri svo miklum erfiðleikum bundið, að aldrei mundi komast lag á þetta, og gæti hann því eigi ímyndað sjer, að nokkrum blandaðist hugur um, að betra væri að sleppa þessari ákvörðun úr frumvarpinu, því að hún gjörði eigi annað en umstang eitt, án þess að sá jöfnuður næðist, er til væri ætlazt. Viðvíkjandi hinu atriðinu, er fram-sögumaður hefði tekið fram, að veiði þessara manna væri atvinnutjón, þá kæmi það þar fram, að eigi væri unnt að segja, hvort

atvinnutjónið væri; en sakir þess að skattur lægi á þessum atvinnuvegi til landssjóðsins, er innlendir menn skyldu greiða, þá væri einnig sanngjarnt, að útlendir menn gyldu og slíkan skatt, og hann jafnvel hærri, að því leyti sem þeir ekkert styddu að landsins þörfum; en hjer yrði aldrei talað um neinar skaðabætur, því að þær kæmu fyrir skemmdir á eignum manna, en hann ætlaði, að fiskurinn í sjónum gæti eigi talizt eign landsmanna. Þar að auki væri svo, að þótt það væri rjett, að menn þessir ættu gjald að greiða til landssjóðsins, þá væri eigi þar með sagt, að þeir ættu að gjalda til sveitasjóðanna, því að þá yrðu þeir að vera einhverra fleiri rjettinda aðnjótandi, í stað þess, að þeir hefðu eigi rjettindi til annars, en til þess, að fiska. Þegar litíð væri á uppástungu nefndarinnar, þá yrði eigi sjeð, að hún hefði náð tilgangi sínum, heldur hefði hún lent í sömu vafningunum og áður, og engan veginn gætt þeirrar grundvallarreglu í skattgjaldinu, er vera ætti. Eitt af því, er framsögumaður hefði fundið að breytingum hinna 6 þingmanna, hefði verið það, að honum hefði þótt það óheppilegt, að eigi skyldi tiltekið, að kvitta ætti á skipaskjölin, og hefði hann sagt, að skipstjóri gæti eptir þessu stungið kvittuninni í vasa sinn, þannig að hún kæmi aldrei aptur fyrir. Þetta þætti sjer skritin hugsun hjá framsögumanninum; hann vildi taka til dæmis, ef skipstjóri færi fyrst til Múlasýslu, og kæmi svo síðar til Ísafjarðarsýslu, en hefði þá enga kvittun fyrir gjaldi því, er hann hefði greitt í Múlasýslu, af því að hann hefði stungið kvittuninni undir stól, hvað lægi þá annað við, en að hann borgaði gjald sitt tvisvar? Þetta dæmi sýndi, að þessi aðfinning framsögumanns væri eigi svo mikils verð, og það jafnvel þó 1. þingmaður Árnesinga væri með. Landsmönnum mætti alveg standa á sama, hvað um kvittunina yrði, hvort skipstjóri geymdi hana eða hefði brennt hana, því að ef skipstjóri gæti eigi sýnt kvittunina, þá yrði hann að borga aptur. Eins

kvaðst hann eigi heldur geta sjeð, að óheppilegt væri, að sektin eigi væri ákveðin þannig, að veiðarfæri skipverja skyldu upp-tæk, því að þegar t. a. m. búíð væri að nota veiðarfærin allt sumarið, þá mundi eigi mikil eign vera orðin í þeim; en hann ætlaði, að þeir mundu heldur kynoka sjer við því, að borga 100—500 kr. sekt.

Landshöfðinginn sagði, að samkvæmt því, er hann hefði mælt við 2. umræðu máls þessa, þá ætlaði hann að leyfa sjer að mæla með breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna, af því að þessi breyting ljeti allt gjaldið renna í landssjóðinn, þar sem breytingaruppástunga nefndarinnar færi þess á leit, að helmingur gjaldsins rynnir í landssjóð, en helmingi þess yrði skipt milli sjóhreppanna; því að þessi skipting fyndist sjer bæði stríðandi gegn grundvallarreglum laganna um sveitargjöld, og kynni því að spilla fyrir málinu, enda gæti þessi skipting valdið örðugleika og óhagræði, sjer í lagi þegar skipta skyldi gjaldinu millum hreppa í öðrum sýslum. Hann yrði því að mæla með 1. grein í breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna. Það, er snerti atlhugasemd framsögumannsins um orðin útgejörðarmaður og eignarmaður, þá vildi hann geta þess, að ef útgejörðarmaðurinn væri búsettur hjer á landi, þá væri hann skyldur til að borga spítalgjald samkvæmt tilsk. 12. febr. 1872. Einnig yrði hann að álíta breytingu nefndarinnar í 2. gr. um áritunina á skipaskjölin ónaúðsynlega, því að eins og deildarmönnum væri kunnugt, væri hver skipstjóri skyldur til að sýna skipaskjöl sín og borga áritunargjöld samkvæmt aukatekjureglugjörð 10. sept. 1830 62. gr. Þessi ákvörðun nefndarinnar væri því með öllu ónaúðsynleg. Eins kvaðst hann verða að hallast að breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna, að því leyti er snerti hegning þá, er skipstjóri skyldi sæta, ef hann bryti gegn fyrirmælum frumvarpsins, þar sem hinir 6 þingmenn kvæðu svo á, að skipstjóri skyldi greiða í sekt 100—500 kr. Þessi ákvörðun virtist sjer eiga betur við, en sú uppástunga nefndarinnar, að veiðar-

færi skipstjóra skyldu upptæk í hið fyrsta skipti, er hann bryti, en að hann skyldi fjársekt greiða fyrst við ítrekun brotsins, því að veiðarfærin mundu opast lítils virði, og þar að auki væri optast erfitt að ná í þau.

Framsögumaður sagði, að fyrst aðrir sjer færari eigi hefðu staðið upp til að svara fyrir sig, þá neyddist hann til þess. Það væri nú sem ætíð, þegar þingmaður Reykvíkinga færi mál að verja, þá gjörði hann það bæði með því, er framast verja mætti með og rjettast verja ætti með. Þingmaðurinn hefði einkum verið á móti þeirri ákvörðun í breytingaruppástungu nefndarinnar, að helmingi gjaldsins skyldi skipta á milli sjávarhreppanna, og hefði hann fundið sjer það til, að skipting þessi væri ómöguleg. En hann yrði að ímynda sjer, að þingmaðurinn hefði eigi haft tíma til að lesa lengra en að orðinu «sjávarhreppanna», því að ef hann læsi þar áfram, þá stæði: «svo sem honum (sýslumanni) þykir rjettast vera eptir skýrslum þeim, er hann getur nákvæmastar fengið um veiðina á hverjum stað». Þingmanninum þætti þá ekkert varið í það, að sýslumaðurinn ætti að úthluta gjaldinu annaðhvort eptir skýrslum þeim, sem hann fengi áreiðanlegastar, eða eptir því, er hann ætlaði sjálfur rjettast. Hann vildi nú spyrja þingmanninn, hvernig bæjarstjórnin í Reykjavík eða þeir menn, er niðurjöfnunarstarfann hefðu á hendi, færu að jafna sveitarútsvarinu niður, hvort þeir gjörðu það eptir því, er þeim virtist rangast eða móthverfast skýrslum þeim um ástand manna og efnahag, er þeir gætu nákvæmastar fengið, eða þá eptir sömu reglum, sem nefndin hefði hjer sett? Hann kvaðst eigi vita betur, en að hvarvetna þar, er niðurjöfnun færi fram, ljetu menn sjer nægja með, að það væri gjört eptir beztu samvizku og beztu þekkingu, enda hefði hann enn sem komið væri engan heyrð segja, hvort sem hann hefði sæti í bæjarstjórninni eða eigi, að þessi aðferð væri svo slæm og óframkvæmanleg, að setja þyrfti aðra í staðinn. Hann gat eigi heldur með nokkru móti sjeð, að mikill munur

væri á þessari niðurjöfnun og hverri annari, nema hvað það sjálfsagt væri þó enn vanda-meira, að jafna gjaldi, er lúka skyldi, niður á hreppa, en að útbýta fje millum þeirra. Þingmaðurinn hefði sagt, að sjórinn væri eigi eign landsmanna, og vonaði hann, að þingmanninum hefði þá orðið mismæli. Hann kvaðst ganga að því vísu, að deildin þekkti þó orðin «lóðhelgi» og «fiskhelgi» og þýðing þeirra. Það væri bágt til þess að vita, að þingmaðurinn hefði viljað synja þeim landsmönnnum, er landeiga að sjó, um veiðirjett í lóðhelgi og fiskhelgi, hvað þá heldur í landhelgi, og það væri því bagalegra, sem þingmaðurinn hefði út af þessari setningu dregið þá ályktun, að ófært væri, að leggja nokkurt það gjald á fiskimenn þá, er veiða frá skipi í landhelgi, er renna skyldi til hreppanna, er lægju þar með sjó fram, þar er þeir fiskuðu. En hann kvaðst enn verða að standa á því, að nefndin hefði rjett að mæla, því að líkt væri hjer ástatt, sem ef veitt væri á annars manns landi, t. a. m. ef fugl væri veiddur á landi einhvers, hvernig mundi sá maður þá fara að? mundi hann eigi krefjast skaðabóta af þeim, er það hefði gjört? Eins væri nú um fiskhelgi að sínu leyti, en af því að eigi væri nákvæmlega ákveðið í faðma-tali, hve langt fiskhelgi næði frá landi, þá gætu menn eigi fullkomlega verndað hana enn með lögum, eins og landeign sína, og væri því eigi annar vegur fyrir höndum en sá, að leggja dálítið gjald á fiskiveiðamenn þessa, sem þóknun fyrir veiðar þeirra. Viðvíkjandi sektinni hjá nefndinni og þeim 6 uppástungumönnum vildi hann geta þess, að þegar þeir læsu upphaf 1. gr. frumvarpsins, er væri sú eina lína, er staðið hefði óhöggvað gegnum allt þetta byltingaflóð, þá ættu þeir að vita, hvar menn þeir, er hjer væri um að ræða, fiskuðu, jafnvel þótt þeir ef til vill hefðu gleymt bænarskrá þeirri, er að austan hefði komið. Og hvernig veiddu menn þessir? með önglum? nei, með löngum línnum og lóðum, og væri óhætt að segja, að það mundi fullkomin sekt, ef þeir misstu þessi veiðarfæri sín,

enda hefði nefndin hagað sektinni þannig bæði í því skyni, að hafa sektina harðari, svo og til þess að varna þeim að brúka þessa veiðiaðferð, er væri hin skaðvænasta fyrir landið. Hann ætlaði, að hver, sem þekkti uppruna máls þessa, yrði að játa, að það væri á góðum rökum byggt, að málið væri borið fram, enda væri tilgangur málsins einkum sá, að hindra veiðiaðferð þá, er menn þessir brúkuðu, en eigi hinn, að banna þeim að veiða í landhelgi. Það væri því að eins með því að missa sjónar á því, er verið væri að setja lögin um, sem væri í því fólgið, að vernda atvinnuveg nokkurra landsmanna fyrir ósegjanlegum skaða af yfirgangi útlenzkra manna, með því einu móti, sagði hann, gætu menn fallizt á breytingaruppástungu þeirra 6 þingmanna, enda hefðu uppástungumennirnir auðsjáanlega gjört sig seka í þessum sjónmissi. Hann ætlaði annars eigi að verja mál þetta lengur, heldur að eins fela það þingdeildinni í hendur, en hann gæti ekki nóg samlega brýnt fyrir deildarmönnum aðaltilgang málsins, er væri sá, að varna þessari skaðlegu veiðiaðferð manna þessara.

Benidikt Sveinsson sagði, að með tilliti til þess, sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði sagt, að ákvörðun frumvarpsins um að sýna skipaskjölin væri óþörf, þá vildi hann geta þess, að nefndinni hefði að vísu verið mjög vel kunnugt um 62. grein í tilskipun 10. september 1830, og það þyrfti því ekki að minna hana á neitt í þessu efni, en hún hefði samt sem áður ætlað að það eiga vel við, að ákvörðun þessi væri tekin inn í lögin, af því að þessi lög væru fyrir útlendinga, því varla yrði ætlað til þess af hverjum skipstjóra, að hann þekkti aukatekjureglugjörðina 10. september 1830. Það, sem sagt hefði verið, að örðugt væri að jafna gjaldinu niður á sjóhreppana eptir því, sem stæði í breytingaruppástungu nefndarinnar, þá væri þetta að vísu á nokkrum rökum byggt, en hann vildi þá spyrja á hinn bóginn, hvort það væri þá algildur mælikvarði fyrir kostum laga, að þau væru sem allra-

hægust að framkvæma; það væri vitanlegt, að það væri kostur á lögunum, að þau væru sem hægust til framkvæmdanna, en þar með væri alls eigi sýnt nje sannað, að þau lög væru betri, er þennan kost hefðu, en þau, er eigi hefðu hann. Hann vildi taka það enn upp, er framsögumaður hefði áður tekið fram, að menn yrðu vel að gá að því, að svo framarlega sem gjaldið rynni til þeirra, sem nefndin stingur upp á, þá yrði gjaldið látið renna í rjettan sjód eða koma niður á rjettum stað, sem sje sjávarhreppunum, sem yrðu fyrir halla og skemmdum á atvinnuvegi sínum. Þessar skemmdir ættu þeir heimtingu á að fá bættar að svo miklu leyti mögulegt væri. Eins víst og það nú væri, að sjávarhrepparnir ættu rjettilega heimtingu á vissum hluta gjaldsins, þá væri hitt eins víst, að það væri eigi ómögulegt að skipta gjaldinu millum þeirra; þingmaðurinn vakti sterklega athygli á því, að það væri sveitarsjóðirnir, sem hjer ættu hlut að máli. Þingmenn vissu þó víst, hvílik sveitarþyngsli þeir hefðu að bera, og hvílik gjöld á þeim hvíldu; það væri víst eigi of hermt, þótt sagt væri, að sveitarsjóðirnir væru sannir þurfamenn, og því helgari skylda væri fyrir oss að minnast sveitarsjóðanna, sem sveitarsjóðirnir væru þeir einu þurfalingar, er annast ættu alla aðra þurfamenn; það væri að vísu gott, að hlífa sýslumönnum fyrir umstangi, og það mætti sjer vænt um þykja, því að hann væri sýslumaður, en hann ætlaði engan sýslumann of góðan til þess, að framfylgja þeim lögum, er rjettlætinu væru samkvæm, þótt það aldrei nema kostaði hann nokkra fyrirhöfn og ómak. Þingmaður Reykvíkinga hefði talað svo margt um þann örðugleika fyrir sýslumennina; þingmaður Reykvíkinga væri því í máli þessu talsmaður sýslumannanna, en eigi talsmaður rjettlætisins. Þá hefði þingmaðurinn tekið sjerstaklega fram, að örðugt væri, að að greina sjávarhreppa og sveitarhreppa, en hver maður sæi þó glögg einkenni millum þeirra, nema máske þingmaður Reykvíkinga, sem hann þó eigi tryði

að svo væri, en eftir sama mælikvarða mundi það eigi örðugra fyrir sýslumenn, að jafna gjaldinu niður en margt það annað, sem lögin legðu þeim á herðar.

Grimur Thomsen sagðist ekki ætla að fara í kappræðu, til þess að verja breytingaruppástungur sínar. Deildarmenn mundu muna það frá 2. umræðu þessa máls, að sjer væri annt um, að bjarga þessu máli; sjer virtist það sanngjarn og rjett af nefndinni, að vilja hjálpa sveitum þeim, er tjón hefðu af fiskiveiðum samþegna vorra, og því skyldi hann ekki gjöra sjer neitt ómak fyrir, að rífa niður breytingaruppástungur nefndarinnar. Hugsun nefndarinnar um, að nokkuð af gjaldinu rynni í sveitasjóð, væri eðlileg og sanngjörn, því að 1. þingmaður Árnesinga hefði rjett að mæla í því, að sveitasjóðirnir væru sannir þurfendur, en hjer væri spurning um, hvernig það væri mögulegt. Um þessa spurningu hefði hann og hinir 5 aðrir uppástungumenn hugsað vel og vandlega, og þeir hefðu fyrst, þegar þeir sáu engan mögulegleika til þess, að sveitasjóðirnir gætu fengið hlut í þessu gjaldi, þá fyrst hefðu þeir ákveðið, að það skyldi allt renna í lands-sjóð, því hagar landssjóðsins væri undir eins óbeinlínis hagar sveitasjóðanna. Hann skyldi til færa eitt dæmi, til þess að sýna, hvílkir örðugleikar væru á því, að skipta gjaldinu milli hinna einstöku hreppa; ef skip kæmi t. d. frá Danmörku eða Færeyjum til Seyðisfjarðar til fiskiveiða og greiddi fyrst sýslumanni hið ákveðna gjald fyrir leyfið til að mega fiska; nú legðist það við akkeri og setti út báta sína, en aflaði ekki; síðan færi það þaðan til Ísafjarðar, og færi á sömu leið; þá færi það suður til Faxaflóa, aflaði þar allan sinn afla og færi síðan heim aptur. Væri nú ekki örðugt, að skipta gjaldinu milli þessara 3 sýslna? Í breytingaruppástungu nefndarinnar við 1. grein væri sagt: «En sje sýslumanni kunnugt, áður hann skiptir gjaldinu, að fiskað hafi verið meira eða minna fyrir landi annarar sýslu, þá skal

hann o. s. frv.»; en ef nú sýslumanni væri ókunnugt um, að skipið hefði fiskað fyrir landi annarar sýslu, þá ætti ekki að skipta, heldur gjaldið renna óskert í sjóð þeirrar sýslu, sem skipið fyrst kom að, þó það hefði ekki aflað þar neitt. Sýslumaðurinn í Norður-Múlasýslu gæti t. a. m. ekki vitað, hvort skipið hefði veitt fyrir landi í Gullbringusýslu, og mundi ekki frjetta það fyr, en sá helmingur gjaldsins, sem í lands-sjóð ætti að renna, væri innborgaður. Þessi mótbára sín væri ekki til þess, að rífa niður uppástungur nefndarinnar, heldur væri hún sprottin af alvarlegri löngun til þess, að komast að rjetttri niðurstöðu í málinu. Auk þessarar skiptingar milli sýslna, væri einnig skiptingin milli sjóhreppanna miklum örðugleikum bundin, því að það væri aðgættandi, að margir bændur úr uppsveitunum gjörðu út menn til sjóróðra, og tækju þátt í fiskiveiðunum með enn meiri kostnaði en sjávarbændur; það væri því sanngjarn, að þeir einnig fengju þátt í gjaldinu, því að þeir hefðu einnig skaða af fiskiveiðum útlendinga. Það væru þá ekki eingöngu sjávarhrepparnir, heldur allt pláss-ið, sem ætti tilkall til skaðabóta. Að svo mæltu skyldi hann ekki örðlengja meir um 1. grein, nema geta þess einungis, að uppástungumenn með ásettu ráði hefðu sett orðin: «eign búsettra manna hjer á landi» inn í 1. grein, því að þó nefndin hefði ekki gjört neina ákvörðun um, að gjald þetta skyldi lagt á menn úr öðrum plássum landsins, þá hefði uppástungumönnum þótt ráðlegt, að taka það skýrt fram, því að æskilegt væri, að stemma stigu fyrir, að of mikil aðsókn yrði í einstakar veiðistöður, ekki að eins af útlendum samþegnum vorum, heldur einnig af innlendum útgjörðarmönnum. Fyrir þessu væri eignin trygging.

Viðvíkjandi 2. gr. hjeldi hann, að það væri misskilningi undirorpið, þar sem nefndin segði: «svo skal hann og sýna skipaskjölin, og ritar sýslumaður á þau gegn áritunareyri eftir lögum 17. desbr. 1875», því að þessi lög gilda einungis um útlenda fiski-

menn, og væri hart að láta samþegna vora sæta sömu gjöldum og útlendinga. Loks skyldi hann geta þess viðvíkjandi 3. gr., að veiðarfærin væru sannarlega lítils virði, nema svo væri, að nefndin teldi bátana með veiðarfærum, en slíkt væri ekki málýzka hér á Suðurlandi. Hann kvaðst geta frætt nefndina um það, að lóðir þær, sem menn þessir notuðu, mundu kosta frá 16—18 kr. með færi, önglum og öllu samtöldu, og þegar búið væri að nota þær um nokkurn tíma, þá væru þær ekki einu sinni hálfvirði; þessi sekt væri því ekki mikil uppbót fyrir gjaldið, sem svikizt væri undan. Svo virtist sjer og ákvörðunin um sektir fyrir ítrekun á brotinu nokkuð undarleg. Nefndin segði: «Ítreki skipstjóri brotið, þá skal hann á það ofan greiða í sektir 100—500 kr.»; þegar brotið væri í fyrsta skipti, ætti að taka veiðarfærin, samkvæmt tillögum nefndarinnar, en sje brotið ítrekað, nefnil. ef þeir halda áfram að veiða í landhelgi, eptir að búið er að taka af þeim veiðarfærin, þá eiga þeir að sektast. Hann vonaði, að nefndin játaði, að betra væri að ákveða sekt strax við fyrsta broti, því að maður gæti ekki gjört ráð fyrir því, að skipið brygði sjer til Færeyja til þess að sækja ný veiðarfæri, þegar búið væri að svipta það hinum fyrri. Að öðru leyti yrði hann að segja, að engar verulegar mótbárur væru að sínu áliti enn komnar gegn uppástungum sínum og 5 annara þingmanna, því að það, sem 1. þingmaður Árnesinga hefði sagt, að það væri nýmæli, að sýslumaður skyldi eiga að gefa sjerstaka kvittun, þá væri slíkt engin mótbára.

Tryggvi Gunnarsson kvað það sannast á þessum umræðum, að hverjum þætti sinn fugl fagur; nefndin áleti sínar uppástungur vera í bezta lagi, og hinir 6 þingmenn hjeldu fast fram breytingartillögum sínum, og skoðuðu þær sem hið eina rjetta. Honum virtist fyrir sitt leyti fugl nefndarinnar ekki svo fagur, að hann sæi enga galla á uppástungum hennar, því að hann skyldi fúslega kannast við, að innheimting gjaldsins yrði miklu ljettari, ef breytingar hinna 6 þingmanna

yrðu samþykktar; en aptur væri sá stóri ókostur á breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna, að aðaltilgangi laganna væri sleppt, ef þær yrðu samþykktar. Tilgangur þessara laga væri sá, að bæta Austfirðingum þennan halla, er atvinnuvegur þeirra hiði við fiskiveiðar Færeyinga á fiskimiðum þeirra; þótt nú yrði lagt gjald á þessa útlendu fiskimenn til landssjóðs, eins og hinir 6 þingmenn legðu til, þá væru Austfirðingar ekkert bættari fyrir það. En það væri vilji nefndarmanna og án efa flestra deildarmanna, að einmitt þeir hreppar, sem yrðu fyrir skaðanum, fengju endurgjald; þetta hefði nefndin haft hugfast frá upphafi, og virtist honum hún ætti þakki skilið fyrir, þrátt fyrir öll mótmæli, ávallt að hafa haldið fast við þennan aðaltilgang laganna. Hann vonaði líka, að deildin fylgdi dæmi nefndarinnar, og gæfist heldur ekki upp, þótt það sýndi sig, að nokkrir örðugleikar og vandkvæði væru á framkvæmd laganna. Þar eð mál þetta væri nú til 3. umræðu, væri of seint að gjöra breytingar við frumvarpið, en hann treysti því, að þó einhverjir smágallar væru á því, sem þyrftu leirjettningar við, þá mundu þeir verða lagfærðir af efri deildinni.

Hann skyldi ekki svara með mörgum orðum hinum einstöku mótbárum, er fram hefðu komið gegn uppástungum nefndarinnar; þær væru flestar byggðar á því, hve örðugt það væri, að skipta niður þeim hluta gjaldsins, er í sveitasjóð skyldi renna, en sjer fyndust þær vera flestar sprottnar fremur af löngun til að halda sinni skoðun fram, heldur en af hreinni sannfæringu. Því einmitt með sömu mótbárum eða líkar mætti koma fram gegn því atriði, sem sjálfir uppástungumenn vildu, og sem allir væru samdóma um, — nefnilega að leggja gjald á þá, er fiska í landhelgi. Maður gæti t. d. sagt, að það væri ósanngjarnt, að láta skip það svara 4 kr. gjaldi af smálest hverri í landssjóð, sem veiddi einungis $\frac{1}{20}$ hluta af afla sínum innan landhelgi, en hitt allt fyrir utan landhelgi. Ef menn hefðu gaman af að eyða málinu og telja fram öll vand-

kvæði, þá væri hægt að gjöra deilur úr því, hvort þá ætti að borga af hverri smálest eða allri stærð skipsins, eða einungis af því, er það hefði fiskað innan landhelgi, því að landssjóðurinn gæti ekki með rjettu átt heimtingu á endurgjaldi fyrir það, sem aflað væri utan landhelgi. En eigi mundi verða minni örðugleikinn á því, að fá að vita, hve mikið hefði verið aflað innan og hve mikið utan landhelgi, heldur en að fá vitneskju um, fyrir landi hverrar sýslu hefði verið aflað. Til að svara 1. þingmanni Gullbringusýslu, þá vildi hann hugbreyta hann með því, að eigi væri hætt við, að sýslumennirnir í Gullbringusýslu og Ísafjarðarsýslu þyrftu að gefa margar upplýsingar um fiskiveiðar í landhelgi með lóðum, frá skipi fyrir akkerum, því að veiðiaðferð sú, er höfð væri í Faxaflóa og á Ísafjarðardjúpi, væri allt önnur en sú, sem þessir fiskimenn hefðu á Austfjörðum, og mundi eigi vera hætt við, að útlendir menn byrjuðu á að veiða á lóðir innan landhelgi í Faxaflóa. Að endingu gat hann þess, að hann vildi ekki vera að elta einstakar smáaðfinningar, en einungis geta þess sem svars til 1. þingmanns Gullbringusýslu, að nefndin hefði gjört þá ákvörðun til tryggingar, að sýslumaður skyldi rita á skipaskjölin, og hvað áritunareyri snerti, þá væri þessum fiskiskipum ekki íþyngt þar með fremur en öðrum skipum, því hvert útlenzkt skip væri skylt að greiða það gjald, sum 15 a. og hin 10 a. af lest hverri, og væri hjer til tekið minna gjaldið.

Benidikt Sveinsson sagði, að það hefði glatt sig að heyra ræðu 1. þingmanns Gullbringusýslu, því að hún hefði öll einmitt sannað hið gagnstæða því, er hún hefði átt að sanna. Hann hefði fyrst talið mikla örðugleika á því, að skipta gjaldinu milli sýslanna, og einkum fært það til sem ástæðu, að svo langur tími hlyti að líða þangað til sýslumaður fengi skýrslu um, hvar fiskimenn þessir hefðu fiskað annarstaðar, og að þessar skýrslur mundu ekki verða komnar til sýslumanna fyr, en sá helmingur, er í landssjóð ætti að renna, ætti fyrir

löngu að vera borgaður inn í hann; en þetta væri allt saman einber misskilningur. Að vísu ættu sýslumenn ekki að útbýta öðrum hluta gjaldsins fyr en svo langur tími væri liðinn, að hinum öðrum sýslumönnum gæfist tækifæri til að krefjast þess hluta gjaldsins, sem þeirra sýslum bæri, en þessi tími væri afmarkaður við póstgöngurnar í landinu, sem allar skýrslur væru bundnar við; en þann helming, er í landssjóð ætti að renna, gæti hann strax útborgað. 3. gr. nefndarinnar hefði þingmaðurinn einnig misskilið, því að meining hennar væri sú, að í fyrsta skipti, sem brotið væri gegn lögum þessum, skyldu veiðarfæri verða upptæk, en í annað skipti skyldi skipstjóri á «það ofan», það er auk þess að missa veiðarfærin, einnig greiða sektir frá 100—500 kr. Hann sagði, að greinin væri svo ljóst orðuð, að ómögulegt væri að hártoga hana til hins verra. Að endingu gat hann þess, að hann væri sama sinnis og þingmaður Gullbringusýslu í því, að hann vildi styðja mál þetta, en hann vildi gjöra það á þann hátt, að stuðla til þess, að lögin væru rjettlát og næðu tilgangi sínum, en í því kynni hann og hinn heiðr-
aða þingmann að greina á.

Grímur Thomsen kvaðst vera hræddur um, að allir yrðu ekki eins skarpir eins og 1. þingmaður Árnesinga í að skilja 3. gr. nefndarinnar. Þar væri með skýrum orðum sagt, að í fyrsta sinn, sem brotið væri drýgt, skyldu veiðarfærin gjörast upptæk, og væri sjálfsagt meint öll veiðarfærin; hvernig ætti nú að fara að ítreka brotið, nema að skipið færi heim aptur til þess að sækja ný veiðarfæri? Með því að gjöra veiðarfærin upptæk, væri öll ítrekun brotsins gjörð ómöguleg í það skipti, og væri því þessi hegning fyrir fyrsta brot gegn lögnum óhafandi. En eins og hann hefði áður sagt, væri þetta mál ekkert kappsmál fyrir sjer, og væri hann fús til að gefa atkvæði sitt með 1. gr. nefndarinnar, ef 1. þingmaður Suður-Múla-sýslu vildi ábyrgjast sjer, að efri deild breytti henni á haganlegri hátt; sjer dytti t. d. sú breyting í hug, að landshöfðingja

yrði falið að skipta gjaldinu milli sýslanna, eptir að nákvæmar upplýsingar væru fram komnar um, hvar skipin helst hefðu veitt. En ef 1. gr. nefndarinnar fjelli, mundi hann greiða atkvæði með uppástungu sinni.

Framsögumaður kvaðst vilja leiða athygli deildarmanna að upphafi 1. gr.: «hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi», til þess að sýna þeim, að örðugleikarnir á skiptingu gjaldsins milli hreppa og sýslna væru ekki svo miklir, sem menn ímynduðu sér. Yfir hverja veiðimenn næðu þessi lög? Yfir þá eina fiskimenn, sem lægju fyrir akkerum eða um strengi. Hvar svo sem menn þessir veiddu öðruvísi en fyrir akkerum eða um strengi, þá væru þeir ekki undir þessum lögum. En nú væri það ekki á mörgum stöðum, sem þeir hefðu þessa veiðiaðferð, og nú sem staði væri það einungis á Austfjörðum, og þótt það yrði á fleirum stöðum, þá vonaði hann samt, að þeir staðir yrðu aldrei svo margir, að ekki væri hægt að skipta gjaldinu milli þeirra. Hann vonaðist því til þess, að deildin gæfi uppástungum nefndarinnar atkvæði sitt.

Þá beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum væri hætt, og voru þeir þessir:

Páll Pálsson, prestur,
Guðmundur Einarsson,
Hjálmur Pjetursson,
Þórður Þórðarson,
Páll Pálsson, bóndi,
Guðmundur Ólafsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Ásmundsson,

og var það samþykkt. Þá var gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við
 1. gr. samþykkt með 12 atkvæðum gegn 9, og var þar með fallin
2. 1. gr. nefndarinnar, og
3. 1. gr. frumvarpsins.
4. 2. gr. hinna 6 þingmanna samþykkt með 14 atkvæðum gegn 4; var þar við fallin
5. 2. og 3. gr. nefndarinnar, og

6. 2. og 3. gr. frumvarpsins.

7. 3. gr. hinna 6 þingmanna samþykkt með 16 atkvæðum, og var þar við fallin

8. 4. gr. nefndarinnar, og

9. 4. gr. frumvarpsins.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 12 atkvæðum, og var sent forseta efri deildarinnar.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.

1. grein.

Hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi, skal, ef skipið er dönsk eign, en þó ekki eign búsettra manna hjer á landi, greiða 4 krónur af hverri smálest (ton) skipsins, í hvert skipti og hann kemur til landsins til fiskiveiða. Rennur það gjald í landssjóð, og skal skipstjóri gegn kvittun greiða sýslumanni það, áður en hann byrjar veiðina; er honum þá heimil veiði, hvar helst sem er við strendur landsins, unz hann siglir burt frá því.

2. grein.

Nú brýtur skipstjóri gegn fyrimælum 1. greinar, geldur hann þá 100 til 500 króna sekt í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af brotum gegn lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 24. fundi efri þingdeildarinnar 30. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.*

Eiríkur Kúld kvaðst hafa haft mál þetta

til flutnings á síðasta þingi, og afdrif þau, er það þá hefði fengið, væru mönnum kunn. Nú kæmi það aptur til þingsins, og sýndi það áhuga manna á þessu máli og nauðsyn þess. En það væru talsverðir agnárar á því, að koma því í viðunanlegt form, og neðri deildin hefði orðið að ryðja mörgum steinum úr götunni til þess. Eins og það nú lægi fyrir, væri það eigi lagað eptir uppástungum nefndar, er kosin var í það, heldur 6 annara þingmanna. Nú væri það svo úr garði gjört, að hann gæti yfir höfuð aðhyllt það. Í neðri deildinni hefði komið fram ágreiningur um skiptingu gjalds þess, er þar væri ákveðið, milli landssjóðsins og sveitarsjóðs. Ákvarðanir frumvarpsins í þessu efni þættu sjer heppilegar og góðar í sjálfs sjer, ef þeim yrði fylgt, en ef fara ætti að skipta sektunum milli sýslu- eða sveitarsjóða og landssjóðs, væri hann hræddur um, að það yrði málinu til fyrirstöðu. Kvaðst hann hafa hugsað sjer, ef sjer sýndist síðar, að gjöra við 2. umræðu víðauka við 2. gr., þannig, að veifarferin skyldu gjörð upptæk og seld við uppboð, og andvirðið ganga í sveitarsjóð. En reyndar væri sjer eigi sjerlega fast í hendi um þessa uppástungu.

Benidikt Kristjánsson líkti frumvarpinu við smíðisgrip, sem í upphafi hefði verið óhöndulega smíðaður, og síðan gjört við hann aptur og aptur, og látinn minnka við hverja aðgjörð, og þess vegna á endanum yrði of litill og samsvaraði eigi tilganginum. Nú væri hið upphaflega frumvarp nefnilega orðið svo lítið og ákvarðanir þess svo óljósar og ónógar, að eigi yrði sjeð, að nokkurt bann lægi við, þótt útlendingar fiskuðu upp við landsteina, og að því leyti væru þær óljósar. Aðaltilgangurinn væri, að jafna rjett þeirra sveita, sem biðu tjón af fiskiveiðum Dana, en þótt landssjóðurinn fengi einhverja þóknun, miðaða við lestatal skipsins, þá væri hlutaðeigandi sveitum litlu og engu bættur skaði sinn. Þetta kvað hann sjer reyndar skiljast, að lestargjald væri látið renna í landssjóð, en sektir skildi hann eigi hví rynnun í landssjóð, þar eð eðlilegast væri, að þær rynnun

í hreppasjóðina, eins og aðrar sektir opt gjörðu, eða þá sýslusjóðinn, sem skapaður væri af hreppasjóðunum, og gæti þannig ljett undir með hreppunum. En að gjaldið rynni í sýslusjóð fremur en hreppasjóði vildi hann af því, að skip veiddu fram undan þessari og þessari sýslu, en síður yrði ákveðið, að þeir veiddu fram undan einstökum hreppum. Frumvarpið þyrfti yfir höfuð breytingar og endurbótar við, og vildi hann því óska, að jafnframt og málið væri látið ganga til 2. umræðu, yrði nefnd sett í það.

Torfi Einarsson kvaðst hræddur um, að miklir erfiðleikar yrðu á, að laga frumvarp þetta, þótt gallar væru á því. Eptir því, sem það væri nú úr garði gjört, mundu sektir sjaldan koma fyrir, þar eð fiskimönnum væri heimilt að veiða, hvar sem þeir vildu, þegar þeir að eins hefðu greitt lesta-gjaldið, sem einnig sýndist vera eðlilegt, því að þegar einhverjum væri lögð skylda á herðar, þá fengi hann vanalega einhver rjettindi í mót. Hann kvaðst vilja fylgja frumvarpinu í því, að láta gjaldið renna í landssjóð, því að hann hefði heyrt glöggar ástæður fyrir því í neðri deildinni, að ómögulegt væri að gjöra slík mál að hreppsmálum. Það væri heldur eigi lagt gjald á menn til sveitar, nema þeir hefðu rjett til sveitar á eptir. Kvaðst hann helzt vilja samþykkja frumvarpið, eins og það væri, því að hann sæi eigi ráð til að bæta það, þótt hann vildi.

Stefán Eiríksson kvaðst eigi geta vænzt neinna bóta á frumvarpi þessu, þótt farið væri að breyta því hjer, með því að það hefði verið svo rætt í neðri deildinni. Þar hefðu sumir viljað, að gjald allt lenti í sjóði víðkomandi hreppa, en sumir láta það renna í landssjóð, og það hefði orðið ofan á; það mundi og sannast, að bágt yrði að halda lögreglu á um það, hvort gjalda skyldi þessum eða þessum hrepp. Víðvíkjandi þessu frumvarpi hefðu opt komið kvartanir frá Seyðfirðingum, að útlendir fiskimenn legðu lóðir sínar yfir lóðir landsmanna, og það væri því tilfinnanlegt fyrir ýmsa hreppa, að

verða fyrir þessum óskunda, og því hefði hann helst viljað, að sektir, sem settar væru í 2. gr., hefðu hálfar runnið í hlutaðeigandi sveitarsjóð og hálfar í landssjóð, en það mundi sem sagt eigi gott að uppgötva, hvað hverjum hrepp heyrði. Hann væri því frumvarpinu yfir höfuð samþykkur.

Ásgeir Einarsson kvað deildar meiningar um þetta, eins og vant væri, og væri hann með því, að fallast eigi á frumvarpið, eins og það lægi fyrir. Í neðri deildinni hefði verið ágreiningur í máli þessu, og þar hefði varla nokkur verið ánægður með annan, og hann væri hræddur um, að þeir, sem hefðu fengið sínu framgenget, mundu eigi vera ánægðir með sjálfa sig, og væri því eigi von, að það væri svo úr garði gjört, að öllum líkaði. Hann kvað sjer þykja það nokkuð ótakmörkuð ákvörðun í frumvarpinu, að fiskimönnum væri heimil veiði, hvar helst sem væri við strendur landsins, þegar greitt væri lestagjaldið, og þannig mættu þeir ef til vildi veiða upp í netlögnum annara manna. Það væri að sönnu vafasamt, hvort ný lög gætu breytt einstökum atriðum í eldri lögum, en úr því gætu lögfræðingar skorið. Því kvaðst hann alveg gagnstæður, er varaforseti hefði farið fram á, að veiðarfæri fiskimanna væru gjörð upptæk, ef þeir hefðu brotið lög þessi, því að bæði kynnu þau að vera lítills virði eða ónýtt, og svo væri það næsta ómannlegt, að stöðva bjargarútnveg manna, þótt þeim yrði einhver yfirsjón á; það væri eins og að gjöra skepnur upptækar fyrir manni, ef þær kæmu í annars manns land, og útlendir menn ættu þó að hafa sama rjett og innlendir. Þar á móti þættu sjer sektirnar eigi of háar, en að þær skyldu renna í sveitasjóð, gæti hann eigi samþykkt. Hugsandi væri, að skipta þeim milli landssjóðsins og viðkomandi sýslusjóðs. Það gæti og verið laga-spurning, hvort gjald þetta ætti að lenda annarstaðar en í landssjóðnum, með því að það væri lestagjald, er vanalega rynni í landssjóð.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi fylgja neitt

fast fram viðauka þeim, er hann hefði minnzt á, ef menn fyrir það síður aðhylltust frumvarpið. Hann kvaðst alls eigi vilja skipta gjaldinu milli landssjóðsins og sýslusjóðs. Það mundi og eigi þurfa að óttast þá ákvörðun frumvarpsins, sem þingmaður Húnnvetninga hefði hræðzt í 1. gr., og að útlendir menn mættu veiða í netlögnum hjerlendra manna, að þeim fornspurdum, því hann vildi geta þess, að útlendingar gætu eigi í þessu öðlzt meiri rjett en innlendir megin, sem enga heimild hefðu leyfislaust að veiða í netlögnum annara en sjálfs sín.

Ásgeir Einarsson kvað þó varlegra að athuga þetta, því að Englendingar hefðu fiskað mjög nærri landi við Langanes.

Stefán Eiríksson kvað aðaltilgang frumvarpsins góðan, því að hann væri sá, að afstýra yfirgangi útlendra fiskimanna og fæla þá frá því, að veiða í fiskhelgi; þegar þeir ættu að svara 4 kr. fyrir hverja smálest (ton), þá mundu þeir síður fara inn í fjardarbotna eða spilla veiðarferum manna, og því álitu hann frumvarp þetta allbrúkanlegt, og varlega gjörandi að fara að breyta því, því þá gæti svo farið, að málið algjörlega fjelli, og það vildi hann ekki.

Síðan var samþykkt í einu hljóði, að málið gengi til 2. umræðu, og nefnd felld með 8 atkvæðum gegn 2.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 26. fundi efri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.*

Árni Thorsteinson kvað sjer þykja at-hugaverð upphafsorð 1. gr. frumvarpsins: «Hver sá skipstjóri, er í landhelgi fiskar o. s. frv.», því að orðið «fiskar» væri ónákvæmt. Það mundi eflaust vera tilgangur frumvarpsins, að ná þeim mönnum undir lög

Þessi, er hefðu fiskiveiðar fyrir atvinnu sína, en orðið «fiskar» næði eins yfir þá, sem fiskuðu lítið, og mundi þingmönnum auðsætt, að sektirnar í 2. gr. frumvarpsins væru of háar, ef þær ættu t. a. m. að leggjast á þá, sem hefðu dregið að eins nokkra smáfiska úr sjó í landhelgi. Hann kvaðst því vilja breyta svo fyrstu grein, að fyrir orðið «fiskar» kæmi «leitar sjer atvinnu með fiskiveiðum», eða »stundar fiskiveiðar» eða eitthvað þvílíkt; eins vildi hann og lækka sektirnar í 2. gr., sem væri sjálfsgagt, ef 1. gr. væri látin halda sjer óbreytt. Kvaðst hann mundu koma með breytingaratkvæði í þessa átt við 3. umræðu, ef hann sæi, að þingmenn væru því eigi mjög mótfallnir, því að sjer þættu ákvarðanir frumvarpsins, eins og þær lægu fyrir, geta leitt til ósanngirni og ranglætis.

Benidikt Kristjánsson kvaðst áður hafa minnzt á, að frumvarpi þessu væri mjög ábótavant, og allar breytingar neðri deildarinnar sýndu ljóst, að menn hefðu eigi verið komnir að neinni fastri niðurstöðu um málið, enda væri frumvarpið nú svo úr garði gjört, að það næði eigi tilgangi sínum, ef það yrði að lögum í því formi, sem það hefði nú. Landssjóðinn mundi þar að auki varla muna um það fje, er hann fengi í lestagjald af skipum þeim, er hjer ræddi um, en það væri til enn meiri skapraunar þeim, sem biðu tjón af fiskiveiðum Dana í landhelgi, ef þeir fengu sjálfir enga bót á atvinnutjóni sínu. Hann vildi því, að 2. umræðu væri frestað og nefnd sett í málið. Það mætti hvort sem væri búast við, að einhverjar breytingar yrðu gjörðar við frumvarpið, svo að það yrði að ganga aptur til neðri deildarinnar, og væri þá betra, að deildin breytti því til hins betra, eins og hún hefði bezt fōng á, og það mundi bezt með nefnd.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi sjá ástæðu til að setja nefnd í málið, því að þótt gallar væru á frumvarpi neðri deildarinnar, þá væri vafasamt, að ráðnar yrðu þær bætur á því hjer, að kostandi væri til nefndar. Þótt þingmanni Þingeyinga hefði þótt það lítilræði fyrir landssjóðinn, að fá lestagjald af

fiskiskipum Dana, sem í landhelgi kynnu að fiska, þá gæti það þó orðið nokkuð, ef t. a. m. 14 skip gyldu lestagjaldið, sem nefnd væru í 1. gr., og hvert þeirra væri 30 lesta skip, þá yrði það þó alls 1680 kr. En ef gjaldið væri látið renna að nokkru í sveitarsjóð eða sýslusjóð, þá væri hann hræddur um, að einmitt það gæti orðið málinu til fyrirstöðu. Það, sem hinn 6. konungkjörni þingmaður hefði athugað um orðið «fiskar», þætti sjer rjett, því að það orð mætti teygja á ýmsa vegu. Síðan óskaði hann, að málið gengi þegar til 3. umræðu nefndarlaust.

Forseti bar þá nefnd undir atkvæði þingmanna, og var henni neitað með 8 atkv. gegn 1. Síðan voru hinar einstöku greinar frumvarpsins samþykktar hver um sig, 1., 2. og 3. gr., og fyrirsögnin allt í einu hljóði.

Svo var og samþykkt í einu hljóði, að málið gengi til 3. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.

I. Breytingaruppástungur

frá 4 þingmönnum,

Árna Thorsteinson, Magnúsi Stephensen, Sighvati Árnasyni og Stefáni Eiríkssyni.

Við 1. grein: «er í landhelgi fiskar» breytist þannig: «er í landhelgi stundar fiskiveiðar».

Við 2. grein: «geldur hann þá 100—500 króna sekt í landssjóð», breytist þannig: «og geldur hann þá 20—500 króna sekt í landssjóð auk gjalds þess, sem tiltekið er í 1. grein».

II. Breytingaratkvæði

frá 3 þingmönnum,

Benidikt Kristjánssyni, Sighvati Árnasyni og Stefáni Eiríkssyni.

Við 1. grein.

Í staðinn fyrir orðin: «ef skipið er . . .

hjer á landi», komi: «ef útgjörðarmaður er þegn Danakonungs, en þó eigi búsettur á Íslandi».

Við 2. grein.

Fyrir orðin: «í landssjóð» komi: «sem rennur í sjóð þeirra hreppa, er brotið er framið í».

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi*.

Eiríkur Kúld kvaðst ætla að gjöra grein fyrir skoðun sinni um breytingar þær, er fram væru komnar. Kvaðst hann þá vera samþykkur bæði breytingaruppástungu hinna 4 þingmanna við 1. gr., og breytingaratkvæði hinna 3 við sömu gr., og sömuleiðis breytingaruppástungu 4 þingmanna við 2. gr., en eigi breytingu þeirri, að sektirnar renni í hreppasjóði, þar sem brotið er framið. Ef farið væri að skipta þessu gjaldi, er frumvarpið ákvæði, óttaðist hann, að það gæti orðið málinu til fyrirstöðu, og væri það eigi vinnandi fyrir hinn litla hagnað, er hlutaðeigandi hreppasjóðir fengju við sektir þessar.

Bergur Thorberg kvað sjer eigi þykja heppileg breytingin við 2. gr., sú, að sektir rynnu í sjóði hreppa þeirra, er brotið væri framið í, og, er betur væri að gáð, eigi heldur sanngjörn, enda þó tilgangurinn væri sá, að gæta sanngirni. Hann áleit, að þessir hreppar, er hjer ræddi um, hefðu eigi rjett til skaðabóta; því svæði sjávarins frá netalögunum til landhelgistakmarka væri almennings-eign, og allir hefðu jafnan rjett til að fiska þar. Róttin til þessa frumvarps væri sú, að ósanngjarnt hefði þótt, að útland skip slyppu við að greiða gjald, er samsvaraði spítalagjaldinu, og mætti því telja aðalregluna, um álögu, góða, en hins vegar eigi rjett, að skipta gjaldinu til einstakra hreppa, því

brotið væri eigi framið á svæði því, er væri þeirra sjerstök eign. Regla þessi næði og of skammt, ef sektirnar ættu að vera nokkurs konar skaðabætur til hreppanna, því hún næði eigi til hjerlendra skipa, sem eins gætu skemmt fiskiveiðarnar fyrir þeim, er næst byggju. Hinum breytingunum væri hann samþykkur.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer skylt, að gjöra grein fyrir breytingu sinni við 2. gr. Hún væri að eins orðbreyting, er enginn hefði móti mælt. Varaforseti hefði haft það móti breytingunni við 2. gr., að hún færi fram á að skipta gjaldinu, er frumvarpið ákvæði. En hjer væri eigi verið að ræða um að skipta 4 kr. gjaldinu, heldur hitt, að láta sektirnar renna óskiptar í hlutaðeigandi hreppasjóði. 2. konungkjörni hefði haft rjett í því, að frumvarpið væri sprottið af sanngirnistilfinning; en þar sem hann hefði haldið því fram, að einstakir hreppar hefðu eigi tilkall til þessarar sanngirniskröfu, heldur landið allt, þá væri það að vísu satt, að landhelgis-sviðið væri alþjóðleg eign, en þess væri þó að gæta, að brotið kæmi sjerstaklega í bága við hagsmunum einstakra manna og kæmi niður á vissum stöðum, því þó t. a. m. einhver skaði væri unninn í þessu tilliti austanlands, þá kenndu þess eigi þeir, sem byggju vestan- eða sunnan-lands. Fiskiveiðarnar eyddu fiskinum, og bægðu honum frá, og gætu valdið skaða þeim, sem ætti lóðarhelgi næst við landhelgi. Í sjálfum lögunum lægi það, að slík veiðistundun spillti veiði landsbúa, og þá einkanlega þeirra, er næst ættu veiðistöð. Þessi sanngirnis-tilgangur benti á sanngirnis-kröfu. Það væri og eitthvað óþægilegt fyrir þá, er fyrir skaðanum yrðu, að vera þannig bótalaust fyrir borð bornir, og horfa á landssjóðinn eins og taka mútur á atvinnu þeirra. Þá væri og það athugandi, að eptirlit með því, að lögum þessum væri hlýtt, yrði slakara, ef sektir rynnu í lands-sjóð, og eigi í sjóði hlutaðeigandi hreppa, sem þá hefðu eigi fyrir neinu að gangast. Það hefði eigi verið tekin fram nein rjettarstefna eða lagaleg meginregla, er þessi

breyting kæmi í bága við, en ef það væri móti «principi» laga, þá væri hann eigi ófáanlegur til að taka aptur breyting þessa, þó sjer þætti það þungt, að rjettur þessara manna væri þannig fyrir borð borinn.

Magnús Stephensen var samþykkur 2. konungkjörna um það, að svið sjóar, það er væri milli netlagna og landhelgistakmarka, væri almenningur, og því eigi eign einstakra hreppa. Sömuleiðis að hjerlend skip gætu eins valdið skemmdum á fiskiveiði þeirra, er næsta hefði veiðistöðu, sem þau hin útlendu. Þingmaður Þingeyinga hefði tekið fram sem aðalástæðu fyrir uppástungu sinni, um að sektirnar skyldu renna í hlutaðeigandi sveitarsjóð, að fiskiveiðar þessar spilltu atvinnuvegi hreppsþúa, en þá hefði uppástungan átt að fara lengra, og láta líka gjaldið eptir 1. gr. renna í sveitarsjóð, því atvinnuveginum væri ekki fremur spillt, þegar skotizt væri undan að greiða gjaldið, en þegar það væri greitt friviljuglega. Áleit hann og, að eptir breytingaratkvæði þeirra þingmanns Þingeyinga við 2. gr. mundi auk sektanna, sem þar eru við lagðar, einnig gjald það, er 1. gr. ákveður, eiga að renna í hlutaðeigandi sveitarsjóð, ef skotizt hefði verið undan að greiða það. Þetta hefði, ef til vildi, eigi verið meining hinna 3 uppástungumanna; en það yrði óljóst, ef breytingaruppástunga hinna 4 þingmanna yrði samþykkt, og sömuleiðis hinna þriggja, hvort gjald það, er 1. gr. ræðir um, ætti að renna í landssjóð, ef brotið væri, eða að eins sektirnar. Hvað snerti form áminnztrar breytingar við 2. gr., þar sem stæði »þeirra hreppa, er brotið er framið í», þá gæti hann ekki álitnið, að svæðið milli netlagna og landhelgi heyrði undir neinn sjerstakan hrepp, og ákvörðun þessari yrði því að líkindum aldrei beitt.

Benidikt Kristjánsson sagði, að breytingaratkvæðið væri eigi gjört við breytingaruppástunguna, heldur við frumvarpið.

Forseti kvað breytingaratkvæðið verða borið upp sjerstakt.

Sighvatur Árnason kvað það eigi hafa verið meining sína nje annara þingmanna,

að gjald það, er 1. gr. ákvæði, rynni annað en í landssjóð, þó sektirnar rynnu í sveitarsjóð, en þetta væri má ske ekki nógu ljóslega orðað í breytingaratkvæðinu.

Með því eigi tóku fleiri til máls, bar forseti málið upp til atkvæða.

1. Breytingaruppástunga 4 þingmanna við 1. grein var samþykkt með 8 atkvæðum.
2. Breytingaruppástunga 3 þingmanna við sömu grein samþykkt með 8 atkvæðum.
3. Breytingaruppástunga 4 þingmanna við 2. grein um sektaupphæðina var samþykkt með 9 atkvæðum.
4. Breytingaruppástunga 3 þingmanna við sömu grein var felld með 6 atkvæðum gegn 3.
5. Viðauki 4 þingmanna við sömu grein: «auk gjalds þess . . . 1. grein» var samþykktur með 8 atkvæðum.

Frumvarpið þannig breytt var samþykkt með 9 atkvæðum, og kvað forseti það nú verða sent aptur til neðri deildarinnar.

Á 31. fundi neðri þingdeildarinnar, 6. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi, hefði verið breytt í efri deildinni; ljet hann útbýta því meðal þingdeildarmanna, eins og það nú var orðið, og skoraði jafnframt á nefndina, sem áður hefði verið sett í því, að segja álit sitt um það.

NEFNDARÁLIT

í málinu: Frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.

(Svo sem það var samþykkt við 3. umræðu í efri deild alþingis).

Breytingar þær, er frumvarp þetta hef-
ur fengið í efri deildinni, eru mjög litlar og

heldur til bóta, svo eigi er ástæða til að vera þeim mótfallinn. En þótt nefndin hljóti að segja, að frumvarp nefndarinnar tæki þeim stakkaskiptum við 3. umræðu málsins í neðri deildinni, að aðaltilgangur þess hvarf að mestu leyti, þá vill hún þó eigi koma að nýju fram með breytingar við frumvarpið, af því svo er áliðið tímans, að frumvarpið næði þá að líkindum eigi að lúkast á þessu þingi. Þess vegna ræður nefndin hinni háttvirtu deild til að samþykkja frumvarpið, því hún álítur það þó nokkra rjettarbot.

Arnþjótur Ólafsson, Benidikt Sveinsson,
framsögumaður. formaður.

Tryggvi Gunnarsson,
skrifari.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 48. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi*. Varð engin umræða um málið, en frumvarpið samþykkt í einu hljóði.

Var frumvarpið þá sent landshöfðingja sem lög þannig hljóðandi:

LÖG

um fiskiveiðar þegna Danakonungs, þeirra er eigi eru búsettir á Íslandi, þá er þeir veiða í landhelgi frá skipi.

1. grein.

Hver sá skipstjóri, er í landhelgi stundar fiskiveiðar á eða frá skipi því, er liggur fyrir akkeri eða um strengi, skal, ef útgjörðarmaður er þegn Danakonungs, en þó eigi búsettur á Íslandi, greiða 4 krónur af hverri smálest (ton) skipsins, í hvert skipti og hann kemur til landsins til fiskiveiða. Rennur það gjald í landssjóð, og skal skipstjóri gegn kvittun greiða sýslumanni það, áður en hann byrjar veiðina; er honum þá heimil veiði, hvar helzt sem er við strendur landsins, unz hann siglir burt frá því.

2. grein.

Nú brýtur skipstjóri gegn fyrirmælum 1. greinar, geldur hann þá 20 til 500 króna sekt í landssjóð, auk gjalds þess, sem tiltekið er í 1. grein.

3. grein.

Með mál út af brotum gegn lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

III.

Frumvarp

til

tíundarlaga fyrir Ísland.

(Frá Jóni Sigurðssyni, 2. þingmanni Þingeyinga).

1. grein.

Hver maður, sem á 60 álnir eða hálf hundrad í tíundbærum peningi, hvort það er heldur karl eða kona, búandi maður eða búlaus, skal tíunda pening sinn á hverju ári. Skal hann á vorhreppaskilapingi telja fram fyrir hlutaðeigandi hreppstjóra eða bæjarstjóra allan þann pening, er hann

átti eða hafði undir hendi í síðustu fardögum, og skal það framtal rita í hreppsbókina eða bæjarþingsbókina. En á hausthreppaskilapingi skal telja frá það, er farizt hefur yfir sumarið, og önnur þau vanhöld, er orðið hafa á þeim peningi, er fram var talinn að vorinu.

2. grein.

Tíundbærar eru þær peningstegundir, sem hjer segir:

Kýr í leigufæru standi	1 hndr.
3 geldkvigur 1 árs gamlar eða eldri	1 —
3 geldneyti 1—2 ára gömul	1 —
2 naut eldri	1 —
6 ær með lömbum, og sjeu bornar í fardögum	1 —
12 lambsgotur og geldar ær	1 —
12 sauðir 3 vetra og eldri	1 —
15 sauðir tvævetrir	1 —
24 sauðir veturgamlir	1 —

Fella skal úr tíund sjöunda hvert hundrað, og að sama hæfi af minni tinnd.

3. grein.

Sjávarútveg skal og tíunda, sem hjer segir:

Pílbátur, sem gengur til hákarla- eða þorskveiða að vori eða sumri, ...	2 hndr.
Teinæringur eða áttæringur, sem haldið er út til fiskjar, ...	1½ —
Sexæringur eða feræringur eins	1 —
Tveggja-manna-far	½ —

Með hverju skipi skal tíunda veiðigögn, er því fylgja. Gangi skip eigi til fiskjar nema að eins eina vertíð, fellur það í tíund um helming.

4. grein.

Menn skulu eiga með sjer tvenn hreppaskilaping ár hvert, hin fyrri á vorin, 12.—24. júnímánaðar, en hin síðari á haustin, 1.—20. oktbr. Skyldur er hver búandi maður að mæta á hreppaskilapingi því, er hann á sókn að, til að gjöra þar tíund sína og hjúa sinna, þeirra er svo margt fje eiga, að tíund nemi. Svo skal hann og telja fram til tíundar pening húsmanna þeirra, er á hans vegum eru. Hver, sem ekki mætir á hreppaskilapingi, eða

lætur fullveðja mann mæta fyrir sig, verður sekur um 6 álnir. Hreppstjórar skulu birta hreppaskilin með þingboði, sem berist tafarlaust um allan hreppinn, rúnum tíma fyrirfram. Hver, sem fellir niður boðburð, eða tefur boðburð að nauðsynjalausu, verður sekur um 6 álnir.

5. grein.

Hver maður skal telja fram pening sinn til tíundar, eins og hann er til. Skal hreppstjóri eða bæjarstjóri meta sjálfur vanhöld þau, sem talin eru á peningnum, tíundinni til frádráttar. Það eru sjerstök vanhöld. hafi peningur farizt yfir sumarið, eða sýkzt, eða soltið, svo bagi hafi að orðið; það eru og vanhöld, ef málnytupeningur hefur sloppið á fjall, eða fengið undirhlaup, svo málnytuspell hafi af orðið. Þyki hreppstjóra eða bæjarstjóra framtala einhvers tortryggileg, eða, að eigi sje rjett skýrt frá vanhöldum, getur hann skotið því til hlutaðeigandi skattanefndar, og skorað á hana, að setja þeim hæfilega tíund, er hlut á að máli. Sama er og, ef einhver ekki mætir á hreppaskilapingi, eða ekki vill segja til tíundar sinnar, þá skal hlutaðeigandi skattanefnd setja honum tíund eptir því, sem næst verður komizt um peningseign hans.

6. grein.

Hafi einhverjum verið gjörð tíund, eða tíund hækkuð, eptir því sem segir í næstu grein á undan, á hlutaðeigandi þann kost, að synja fyrir með eiði, að hann hafi átt svo mikinn pening, sem honum var gjör tíund til. Þann eið skal hann vinna fyrir hlutaðeigandi sýslumanni á hinu næsta manntalsþingi, eptir að tíundin var gjörð. Verði honum eiðfall, skal hann tvígjalda tíundina, og rennur helmingurinn í hlutaðeigandi sveitarsjóð. Allar skýrslur um tíund ritar hreppstjóri í hreppsbókina, og bæjarstjóri í bæjarþingsbókina, og sömuleiðis þær breytingar, er þar kynnu að verða giörðar á af skattanefndunum.

7. grein.

Föst innstæðukúgildi jarða skal eigi tí-

und sjer, og er tíund af þeim fólgin í jarð-artíundinni. Þar sem eigi er að fornu fast-ákveðið innstæðu-kúgilda-tal á jörðum, skal svo álíta, að 1 kúgildi sje á hverjum 5 hundruðum, og eigi fleiri. Annan leigupening skal tíunda, og skal telja hann sjer í tíundarskýrslunum. Skal leiguliði greiða tíund af honum sem sínum eigin peningi, nema öðruvísi sje um samið milli hans og leigjanda. Aðra skatta og skyldur, sem á leigufje hvíla, greiðir leigjandi.

8. grein.

Eigi ómyndugir tíundbæran pening, skal tíunda hann sem annað fje. Skal sá, er geymir peningsins eða hefur hann í vörzlum sínum, telja hann fram til tíundar, en sá greiðir tíundina, er vaxtafjárins nýtur.

9. grein.

Ef tveir menn eiga fje saman, þá skal hinn eldri þeirra telja það fram til tíundar fyrir þá báða, og vinna fjáreið fyrir þá báða, ef til þess kemur. Ef karl og kona, sem eigi eru í hjónabandi, eiga fje saman, þá skal hann telja fram fyrir þau bæði. Heimil er samtíund foreldrum og niðjum, en öðrum eigi, nema tíundatakendur leyfi.

10. grein.

Fje skal fram telja til tíundar í þeirri þinghá, sem eigandi á lögheimili, en ef það er leigupeningur, þá þar, sem leiguliði á lögheimili. Ef einhver hefur 2 jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hvorum hreppi, þá skal þann pening, er þar fram fleytist, fram telja til tíundar allan á einum stað, og er eigandi sjálfráður um, í hvorum hreppnum hann tíundar fje sitt. Nú hefur einhver, sem tíundbæran pening á, leyst lausamennskuleyfi, og skal hann segja til heimilisfesti sinnar á vorhreppaskilapingi í þeim hreppi, er hann ætlar að hafa dvöl í, og þar skal hann telja pening sinn fram til tíundar. Vanræki hann þetta, skal hann hafa fyrirgjört lausamennskuleyfi sínu, og verður sekur sem um ólöglega lausamennsku.

11. grein.

Hver, sem tíundbæran pening á, skal

greiða af honum hálfa tíund, 3 álnir af hverjum 5 hundruðum, og að sömu tiltölu af minni tíund. Helmingur tíundarinnar fellur til fátækra í þeim hreppi, sem tíundandi á lögheimili í, en hinn helmingurinn til kirkju þeirrar, er hann á sókn að.

12. grein.

Tíundin til fátækra skal greidd til hlutaðeigandi fátækrastrjóra, eða þess manns, er hann ávísar, innan loka þess árs, sem tíundin er gjör. Fátækrastríund skal greiða í peningum, geldum gemlingum, ullu, smjöri, tólg, fiski, lýsi eða dún, allt eptir því verðlagsskrár-verði, er gildir í gjalddaga. Aðrir aurar eru eigi rjett-tækir í tíund, nema hlutaðeigandi fátækrastrjóri samþykki.

13. grein.

Kirkjutíund greiðist til hlutaðeigandi kirkjuverja fyrir næstu sumarmál, eptir það tíundin var gjör. Hinir sömu aurar eru gjaldgengir í kirkjutíund sem í fátækrastríund.

14. grein.

Fyrir tíundum má gjöra fjárnám hjá gjaldanda, samkvæmt opnu brjefi 2. apríl 1841, og hafa þær forgöngurjett þann, sem um er rætt í dönsku laga 5—14— 37, og opnum brjefum 23. júlí 1819 og 11. desember 1869.

15. grein.

Þangað til algjörð breyting verður gjörð á tekjum presta, skulu þeir fá endurgoldinn úr landssjóði þann hluta tíundarinnar, sem þeir hafa notið hingað til. Skulu sýslumenn senda landshöfðingja um hver árslok skýrslu um tíundir í hverju prestakalli í sýslum þeim, sem þeir eru yfir skipaðir, og skal reikna eptir þeim endurgjald það, sem prestum ber fyrir hluta þeirra úr tíundinni.

16. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. jan. 18... og eru þá úr lögum numdar allar hinar eldri ákvarðanir um tíund af lausafje.

ÁSTÆÐUR.

Í nærfellt 800 ár hefur hjer á landi verið fylgt þeim reglum um tíundargjörð,

sem við tekin var með innleiðslu Gissurar statútu 1096, og síðan endurteknar og staðfestar með Kristinrjetti Þorláks og Ketils 1123, og Kristinrjetti Árna biskups 1275. Eptir tjeðum tíundarlögum skyldu menn tíunda allt sitt fje, fast og laust, kvikt og dautt, utan gangklæðnað sinn. Það fje, sem til guðspakka var lagið, að því er kallað var, var og undanþegið tíund. Smámsaman varð þó sú breyting á, að búshlutir voru ekki tíundaðir, og reglug. 17. júlí 1782 ákvað loks, hverjar lausaffjartegundir telja skyldi fram til tíundar, og hvað mikið leggja skyldi í hundrad af hverri penings-tegund, og við það hefur staðið síðan. Þó nú tíundarlög vor hafi, ef til vill, verið hagfelld á þeim tímum, sem þau voru hjer innleidd, og sjeu það enda enn í sumum greinum, þá er auðsætt, að þau eiga ekki lengur við í ýmsum atriðum, og að þeim þarf að breyta í það horf, sem betur á við þarfir og kröfur þessara tíma. Þetta hafa menn og fundið fyrir löngu síðan, því til hins fyrsta ráðgefandi alþingis 1845 kom bænarskrá um breytingu á tíundarlögunum. Var henni að vísu vel tekið á þinginu, en með því að þá var í ráði, að skipuð yrði sjerstök nefnd til að undir búa skattamálið, og líklegt þótti, að þeirri nefnd yrði einnig fengið tíundarmálið til meðferðar, lagði þingið ekki lengra út í það að því sinni. Skattanefnd sú, sem skipuð var eptir konungsbr. 23. apríl 1845, tók ekki tíundarmálið fyrir, og því var það, að til alþingis 1847 kom enn bænaskrá um breyting á tíundarlögunum. Þingið tók báðum höndum á móti bænaskránni, og skipaði 5 af sínum beztu mönnum í nefnd til að meðhöndla málið, en eptir því, sem segir í tíðindunum frá alþingi 1847, fjekk nefndin eigi lokið störfum sínum við málið «sökum naumleika tímans», svo það fórst fyrir að því sinni. Landsmenn ljetu þó eigi hjer við lenda, heldur sendu enn á ný bænaskrá um málið til alþingis 1849, og enn tók þingið báðum höndum á móti því, skipaði nefnd í það og ræddi það á lögskipaðan hátt. En þegar til atkvæða kom, fór svo kynlega, að flestar

eða allar uppástungur þingnefndarinnar fjellu við atkvæðagreiðsluna, og eins þau mörgu breytingaratkvæði, sem gjörð höfðu verið við tjeðar uppástungur, svo málið fórst enn fyrir á þinginu. Má að nokkru leyti ráða það af umræðunum í þinginu, að meiri hluti þingmanna hefur álitíð málið of snemma borið upp, því þá var jarðamatið í undirbúningi, og menn væntu þess, að því mundi reiða fljótt og vel af, og að því búnu mundi skatta- og tíundarlög landsins verða tekin fyrir öll í heild sinni undir gagngjörða endurskoðun. En jarðamatið stóð yfir í 12 ár, svo sem kunnugt er orðið, og að því loknu var áhugi manna á breytingum á skatta- og tíundarlöggjöf landsins stórum farin að dofna, enda komu þá og ýms mál fyrir, sem drógu allan áhuga manna til sín, svo sem fjárkláðamálið, stjórnarskipunar- og fjárhagsþref vort við Dani o. fl., svo tíundarmálinu hefur eigi verið hreift síðan. Þar sem nú ný skattalög eru í undirbúningi, og margt virðist lúta að því, að ýmsar breytingar muni verða á löggjöf og stjórnarhögum landsins, áður langir tímar líða, virðist hinn rjetti tími til að setja tíundarmálið aptur í hreifingu, og fyrir þær sakir er frumvarp það til orðið, sem hjer ræðir um. Skal því næst farið nokkrum orðum um einstakar greinir þess.

Um 1. grein.

Þessi grein er tekin upp eptir 1., 7., 8. og 9. greinum Gissurar statútu, og löguð eptir því, sem betur þótti eiga við ásigkomulag þessara tíma. Það mega að vísu teljast nýmæli í greininni, að gjört er ráð fyrir, að menn telji allan pening sinn fram á vorin, og svo sje dregið frá tíundinni á haustin, það sem misfarizt hefur yfir sumarið. Er þetta byggt á venjunni, og virðist því eigi þurfa að færa ástæður fyrir því.

Um 2. grein.

Eptir Gissurar statútu átti hver maður að virða fje sitt sjálfur til tíundar, og vinna eið, að rjett væri talið og virt. Er næsta líklegt, að þessari reglu hafi verið fylgt lengi fram eptir öldum, og að ekkert fast ákveðið

tíundarmat hafi átt sjer stað. Því þó að í Jónsb. kaupab. 6. kapít. sje fjárlag, eða mat á flestum lifandi peningi og sumum landaurategundum öðrum, mun það einungis hafa gilt sem mælikvarði í kaupum og sölum manna á milli, en ekki sem regla fyrir tíund. Reglugjörð 17. júlí 1782 hefur inni að halda hið fyrsta og einasta tíundarmat hjer á landi, sem fylgt hefur verið nú nærfellt í 100 ár, en sá galli er á þessu tíundarmati, að það er miðað við verðgildi þeirra lausafjartegunda, sem talðar eru fram til tíundar, en ekki við notkunargildi þeirra, eða þann arð, sem þær gefa af sjer, sem þó má virðast rjettara og eðlilegra. Þannig segir svo í 1. grein reglugjörðarinnar: «búandi hver skal árlega sækja hreppaskilapíng, og telja fram fyrir hreppstjórarjettinum allt sitt fje, sem síðan skal virðast þannig, að hvert 4 rd. virði í kvikfjenaði, fiskibátum m. fl. skal álitast 1 hundrað í tíund». Á þessari reglu er tíundarmat reglugjörðarinnar byggt, og af því hefur leitt fjarska-mikinn ójöfnuð í tíundarmatinu, þegar lítið er á af-rakstur eða afnot hins tíundbæra penings, þar sem óhætt er að fullyrða, að sum tíundarhundruð — t. a. m. í kúm og ám — geta gefið 20—30 af hundraði í árs-ágóða, ef skynsamlega er með farið, en sum tíundar hundruð gefa eigendunum alls engan arð t. a. m. geldur peningur, nema þegar hann er tekinn til frálags. Það væri því ef til vill rjettast og eðlilegast, að telja eigi geldan pening fram til tíundar, nema þegar hann er tekinn til frálags eða honum fargað, en þó þykir ísjárvert að ráða til þeirrar breytingar sökum þess, að mjög torvelt, ef eigi ómögulegt, er að hafa eptirlit með, að rjett sje sagt til um þann pening, sem fargað er, og verður því heldur að fallast á ákvörðun reglugjörðarinnar, að telja geldan pening árlega fram til tíundar með þeirri breytingu, að lækka hann í tíund nokkurn veginn að hæfi, sem ætla má að hann gefi arð af sjer á móti málnytupeningi. Þannig er þá 2. grein frumvarpsins samin, að tíundarmat reglugjörðarinnar á málnytupen-

ingi er látið haldast óbreytt sem mælikvarði tíundarinnar, en allur geldpeningur lækkaður í tíund um fjórða hluta til þriðjungs.

Það nýmæli er tekið upp í 2. gr. frumvarpsins, að hross skuli eigi talin fram til tíundar eins og venja hefur verið frá öndverðu. Hinar helztu ástæður fyrir því eru þær, að hross verða eigi álitin að vera arðberandi peningur, nema ef til vill í einstökum hjeruðum landsins, þar sem mjög er kostuðarlítið að ala upp hross, og þau eru höfð fyrir kaupeyri eða verzlunarvöru, og þó getur hrossaeignin því að eins orðið arðsöm í tjeðum hjeruðum, að meira verð fáið fyrir hrossin, þegar þau eru seld, en uppeldiskostnaðinum nemur. Yfir höfuð að tala, eptir því sem til hagar hjer á landi, ber að álíta hrossin sem önnur verkfæri, sem með þurfa til að vinna og rækta jörðina, og þann kostnað, sem leiðir af uppeldi þeirra og viðhaldi, verður að álíta sömu tegundar sem hvern annan kostnað, sem til þess gengur að vinna og rækta jörðina, svo engu fremur virðist ástæða til að leggja skatt á þau, en t. a. m. plóginn, sledann, pálinn, o. s. frv. Þegar því um skatta eða önnur gjöld af hrossum er að ræða, getur naumast orðið spurning um annað rjettlátt gjald af þeim en hæfilegt útflutningsgjald, þegar þau eru seld til annara landa, og mun, ef til vill, gefast tækifæri til að minnast frekar á það á öðrum stað.

Annað nýmæli hefur og þessi grein inni að halda, sem sje að fella skal sjöunda hvert hundrað úr tíund, og er sú ákvörðun sumpart byggð á fyrirmælum reglug. 17. júlí 1782 með tilliti til tíundar á kúm, og að sumu leyti á sanngirni. Því það liggur í augum uppi, að þegar telja skal hvert höfuð fram til tíundar, sem tíundarskyldan hvílir á, þá getur naumast tíundbær peningur verið svo jafn eða vel haldinn, að hann svari fullum arði, en eptir anda og eðli tíundarlaganna ber eigi að svara fullri tíund nema af þeim peningi, sem gjörir fullt gagn. Nú virðist það í sjálfu sjer rjettara, að löggjöfin sjálf ákveði, hvað mikið taka má frá tíund

fyrir arðmissi og þessleiðis vanhöldum, heldur en að tíundendur ákveði það sjálfir eptir eigin geðþekkni, eins og mun hafa við gengizt að undanfögnu, og er þá næst að fara eptir því, sem tíundarreglugjörðin sjálf ákveður, að 7. hver kýr skuli falla úr tíund. Það er vitaskuld, að sjerstakleg vanhöld, svo sem efpening vantar af fjalli, eða hann ferst með einhverju öðru móti, verður að taka sjerstaklega til greina við tíundargjörðina, eins hjer eptir sem hingað til.

Nú mun mega búast við þeirri mótbáru, sem kom mjög ljóslega fram við umræðurnar um tíundarmálið á alþingi 1847 og 1849, að fyrir þessar breytingar á tíundarmálinu, sem hjer er farið fram á, muni tíundir lækka og tíundatakendur verða fyrir tilfinnanlegum hnekki í tekjum sínum. Að sönnu verður því ekki neitað, að tíundir muni yfir höfuð að tala fremur lækka við breytingarnar, en naumast þó að því skapi, sem breytingunum nemur, því með því að tíundin verður sanngjarnari og rjettlátari, en hún hefur verið, má ætla, að þau tíundarsvik, sem svo mjög hefur verið kvartað undan að ættu sjer stað viðs vegar um landið, muni hverfa að mestu eða öllu leyti, en verði tíundarsvikum gjör-samlega út rýmt, sem óskandi væri, þá mundi það að miklu, ef ekki að öllu leyti jafna upp þá rýrnun, sem breytingarnar gjöra í tíundina, ef þær verða lögteknar.

Um 3. grein.

Þó það í sjálfu sjer væri eðlilegast, að sleppa sjávarútveg úr tíund, þar sem hann öllu fremur má álitast verkfæri til að afla bjargar en bjargræðisstofn, og annaðhvort leggja á hann sjerstakt gjald, eða hækka hið svo nefnda spítalagjald, sem nú rennur í landssjóð, að því skapi sem tíundum af sjáv-útveg nemur, þá er ísjárvert að ráða til þeirrar breytingar að svo stöddu meðfram þess vegna, að svo tregt hefur gengið um greiðslu og skil á spítalagjaldi af sjávarafli, síðan tilsk. 10. ágúst 1868 var hjer innleidd. Það virðist því tiltækilegra, úr því sem ráða er, að halda báta-tíundinni að svo stöddu, en sleppa tíund af þeim veiðarfærum, sem bát-

um fylgja, þar sem það er mjög svo óeðli-legt, að tíunda þau sjerstaklega. Aptur á móti virðist ástæða til að gjöra mun á stór-um skipum og smáum í tíund, þar sem ætla má, að arður sje mun meiri af stórum skip-um, einkum þilskipum, sem ganga til hákarla-eða þorskveiða. Svo mælir og sanngirni með því, að þau skip, sem eigi er haldið út til fiskiveiða, nema að eins eina vertíð, falli í tíund um helming, og er með þessari ákvörðun einkum haft tillit til þess, sem einatt kemur fyrir á Norður- og Austurlandi, að hafísinn hindrar ástundum allar sjósóknir um vetrarvertíðina og meiri eða minni hluta vorvertíðarinnar.

Um 4. grein.

Ákvarðanir þessarar greinar eru teknar eptir opnu brjefi 21. apríl 1847, og bætt við nokkrum almennum ákvörðunum um hreppaskilabæingin, boðun þeirra o. fl.

Um 5. grein.

Þessi grein inniheldur nokkrar almenn-ar ákvarðanir um tíundargjörð yfir höfuð, sem sumpart eru teknar úr hinum fornu tíundarlögum og að sumu leyti er farið ept-ir venjunni. Það þótti eiga vel við, að telja í þessari grein svo sem til dæmis ýms þau vanhöld, sem verða kunna á tíundbærum peningi, en það er auðvitað, að slík upptalning getur alls eigi verið tæmandi, þar sem van-höld á búpeningi manna geta orðið á svo margan hátt. Þau nýmæli hefur og greinin að innihalda, að svo er til ætlað, þegar hreppstjóra eða bæjarstjóra þykir tíundar-framtal einhvers manns tortryggilegt, þá geti hann skorað á þá skattanefnd, sem hlut á að máli, að skapa þeim hinum sama hæfilega tíund. Er þessi ákvörðun miðuð við uppástungu skattanefndarinnar í 11. grein frumvarps til laga um tekjuskatt, að skipa skuli sjerstakar skattanefndir í hverjum hreppi og yfirskattanefndir í hverri sýslu. Er auðvitað, að þessi ákvörðun stend-ur og fellur með tjedri uppástungu, og virð-ist eigi þörf á að færa sjerstakar ástæður fyrir henni.

Um 6. grein.

Eptir Gissurar statútu skyldi hverr maður vinna eið að því, að hann hefði talið fje sitt rjett fram til tíundar og virt. Þennan eið skyldi hann vinna þá strax, er tíundin var gjör, og hefur það átt að vera sönnunareiður. Hjer er nú þessari ákvörðun lítið eitt vikið við og í það horf, sem virðist eðlilegra, að eigi sje gripið til eiðsins, nema þegar tíund einhvers er svo tortryggileg, að bein ástæða þykir til að breyta henni, að þá skuli hlutaðeigandi eiga þann kost, að frýja sig með synjunareði. Hinar aðrar ákvarðanir greinarinnar eru almenns efnis.

Um 7. grein.

Það virðist eiga betur við, að láta allar þær ákvarðanir, sem að tíund lúta, halda sjer í einni heild, og því eru hjer teknar upp ákvarðanir tilskipunar 14. maí 1834 um tíund af innstæðukúgildum með þeim viðauka, sem er aðs kostar eðlilegur og sanngjarn, að öll þau gjöld, sem hvíla á tíundbærum leigupeningi önnur en tíund, skuli leigjandi greiða en eigi leiguliði.

Um 8., 9. og 10. grein.

Ákvarðanirnar í þessum greinum eru mestmegnis teknar eptir hinum fornu tíundarlögum, Gissurar statútu, Kristinrjetti Þorláks og Ketils, og Kristinrjetti Árna biskups. Ákvörðuninni í 10. gr. um tíund lausamanna er að eins bætt við, og virðist eigi þurfa að færa sjerstakar ástæður fyrir henni.

Um 11. grein.

Eptir Gissurar statútu átti að greiða 6 álnir í tíund af hverjum 5 hundruðum og að sama hæfi af minni tíund, og skyldi skipta tíundinni í 4 hluti. Einn fjórðung tíundarinnar tók biskup, annan prestar, þriðja kirkjur og fjórða fátækir. Tíund af minni eign en 5 hndr. gekk óskipt til fátækra. Þetta fyrirkomulag á tíundargjörðinni hefur nú haldizt óbreytt allt fram á þennan dag að öðru en því, að með siðaskiptunum á 16. öld gekk biskupstífundin undir konung. Þannig er þá auðsætt, að tíundin hefur upphaflega verið sveitargjald, sem einungis var ætlað til viðhalds kirkjum og klerkum og til að ala þurfa-

menn. Á þeim tímum, sem tíundin var hjer innleidd, og lengi fram eptir öldunum var ekkert annað gjald lagt á almenning til þarfa landsstjórnarinnar, en þingfararkaupið forna, og svo aptur seinna skatturinn og lögmansson-tollurinn. Eptir því sem nú hagar til má svo álíta, að helmingur tíundarinnar gangi til sveitarþarfa (kirkju- og fátækrafíund), en helmingurinn (konungs- og preststífund) til þarfa landsstjórnarinnar, því klerka mun síðan um siðaskiptin öllu heldur mega álíta embættismenn landsins eða ríkisins, en sem sveitarlega embættismenn. Það virðist því lang-eðlilegast, að af nema þann hluta tíundarinnar, sem ekki er sveitargjald, enda hefur skattanefndin þegar stungið upp á, að af nema hina svo kölluðu konungstíund. Og því skyldi ekki preststífundin mega fara sömu leið, þar sem hún er alveg samkynja? Af þessum ástæðum er eigi gjört ráð fyrir nema að eins hálfri tíund eða 3 ál. af hverjum 5 hndr. í grein þeirri, er hjer ræðir um.

Um 12., 13. og 14. grein.

Í greinum þessum er ákveðinn gjald-dagi á fátækra- og kirkjutíundum, eptir því sem lög og venja hefur verið fyrir á undan. Svo er og ákveðið, hverjir landaurar skuli vera gjaldgengir í tíund í líking við það, sem gjört er í hinum fornu tíundarlögum. Er hjer farið eptir uppástungum skattanefndarinnar, og virðist eigi þurfa að færa sjerstakar ástæður fyrir því.

Um 15. grein.

Þó það hefði verið í sjálfu sjer eðlilegast, að af nema preststífundina án nokkurs annars endurgjalds til þeirra, sem hennar eiga að njóta, en hins persónulega, á meðan þeir halda þeim embættum, sem þeir nú hafa, þá, þegar þess er gætt, hvað meiri hluti prestakalla hjer á landi er tekjulítill, virðist óumflýjanlegt, að prestar fái endurgjald fyrir tíundarmissinn, og getur þá naumast orðið spurning um endurgjald úr annari átt, en úr landssjóðnum. Það er vitaskuld, að komist betra skipulag á brauðin, en nú er, og verði kjör presta bætt svo yfir höfuð að tala, að þau megi heita viðunanleg, þá er engin

ástæða til að halda þessari endurgjaldsskyldu á landssjóðnum. Á þessari skoðun er 15. gr. frumvarpsins byggð.

Um 16. grein.

Við þessa grein er eigi annað að athuga en það, að eðlilegast virðist, að frumvarp þetta nái lagagildi jafnhliða skattalögnum, sem eru í undirbúningi.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til tíundarlaga fyrir Ísland* frá 2. þingmanni Þingeyinga. Stakk þingmaður Reykvíkinga upp á því, að nefnd skyldi þegar sett í málið og umræðunum frestað, og var það samþykkt. Því næst var 5 manna nefnd samþykkt. Fyrir kosningu urðu:

Varaforseti J. Sigurðsson með 16 atkvæðum	
Benidikt Sveinsson . . . — 12 —	
Guðmundur Einarsson . — 11 —	
Einar Ásmundsson . . . — 9 —	
Einar Gíslason — 9 —	

Var málið því næst afhent 2. þingmanni Þingeyinga, er flest atkvæði hafði fengið.

Í nefndinni var Jón Sigurðsson kosinn formaður og framsögumaður og Einar Ásmundsson skrifari.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til tíundarlaga.

Vjer undirskrifaðir, sem kosnir vorum í nefnd til að yfirvega frumvarp til tíundarlaga frá 2. þingmanni Þingeyjarsýslu, með undirskriftum Jóni Sigurðssyni, höfum rætt og íhugað þetta mál vandlega, og leyfum oss því að skýra hinni heiðruðu þingdeild frá álitinu voru um það á þessa leið.

Það er sameiginlegt álit nefndarinnar, að þar sem gjöra má ráð fyrir, að hin nýju skattalög, sem nú eru í undirbúningi á þinginu, muni bráðum ná lagagildi hjer á landi, þá sje nauðsynlegt, að tíundarlögin sjeu jafn-

framt endurskoðuð, og þeim breytt, svo sem þörf er á. Tíundarlög vor hin fornu eru í sumum greinum orðin úrelt, og eiga því ekki alls kostar vel við ásigkomulag það, sem nú er, auk þess sem þau vanta ýmsar nauðsynlegar ákvarðanir, sem að vísu myndast hafa síðar ýmist með venjum eða seinni laga ákvörðunum, en sem naumast geta heitið í fullri samhljóðan um land allt. Nefndin álitur þess vegna nauðsynlegt, að sett sjeu ein almenn tíundarlög, sem hafi í sjer fölgningar allar almennar ákvarðanir um tíundarmál. Álitur nefndin, að frumvarp það, sem hjer ræðir um, megi leggja til grundvallar með þeim breytingum, sem þegar skal á vikið.

Við 1. grein.

Þessi grein er samkvæm því, er lög og venja hefur verið hingað til, og er því ekkert sjerstakt að athuga við hana. Þess skal að eins getið, að nefndin hefur breytt orðaskipun greinarinnar, og vikið henni við, svo sem betur þótti við eiga. Og þar sem nefndin áleit, að eigi bæri að telja sjerstaklega frá tíund önnur vanhöld á tíundbærum peningi, en algjörða glötun eða töpun fjárins, þá varð að breyta niðurlagi greinarinnar samkvæmt því.

Við 2. grein.

Nefndin álitur rjettast, að halda óbreyttu hinu forna tíundarmati á kúm og ám, það er að segja, að 1 kýr í leigufæru standi gjöri 1 hundrað og 6 ær með lömbum eins. Við þennan mælikvarða ætlar nefndin rjett sje að miða tíund hinna annara tíundbæru peningstegunda, en þar af leiðir, að ýmsar geldpeningstegundir verður að lækka í tíund frá því tíundarmati, sem lagt er á þær í reglugjörð 17. júlí 1782, og setja verður nýtt tíundarmat á sumar geldpeningstegundir, sem þar er sleppt, svo sem eru geldar ær og lambsgotur. Það er sem sje almennt álit manna, að geldpeningshundraðið eptir mati tjeðrar reglugjörðar sje að mun arðminna en hundrað í málnytupeningi, en nefndinni virðist sjálfsagt, að tíundarmatið eigi að fara sem næst arði þeim, sem hafa má af hverri peningstegund fyrir sig. Sökum þessa hefur

nefndin stungið upp á, að lækka geldan sauðpening í tíund um $\frac{1}{3}$ til $\frac{1}{5}$.

Um geldan nautpening er það að segja, að eigi virðist ástæða til að telja hann fram til tíundar, fyr en hann er kominn í gagn, eða á þann aldur, að hann verði tekinn til frálags eða lógunar, en það er þegar hann er tveggja ára. Virðist nefndinni hæfilegt, að leggja 3 nautkindur 2 vetra í hundrað, 2 naut eldri í eitt hundrað, og algeldar eða hálfveldar kýr eins.

Nefndinni hefur verið fengið til meðferðar frumvarp til laga um útflutningsgjald af hrossum. Er þar í gjört svo ráð fyrir, að hrossum verði sleppt alveg úr tíund, en lagt á þau útflutningsgjald, sem rúmlega samsvári gjöldum þeim, sem nú hvíla á hrossatíundinni, eða hjer eptir kunna að verða lögð á hana. Að vísu álitur nefndin fyrir sitt leyti, að hross verði eigi talin sem arðberandi eign, nema ef vera skyldi í þeim hjeruðum, þar sem útgangur er mikill fyrir hross, og þess vegna mjög kostnaðarlítið að ala þau upp, og þess vegna eru hrossin yfir höfuð að tala óhagkvæmur, ef eigi alls óhæfilegur tíundarstofn. En meiri hluti nefndarinnar vill þó eigi ráða þingdeildinni til þessarar breytingar að svo stöddu, meðfram þess vegna, að henni þykir það eiga miður vel við, að leggja útflutningstoll á þessa einu varningstegund, hrossin. Hefur nefndin því tekið tíund hrossa upp í frumvarpið, og skal um leið athugað, að nefndin finnur enga ástæðu til, að gjöra mun á hryssum og hestum í tíund. Það er sem sje almennt álit manna, að hryssur sjeu jafn-nytsöm eign, sem hestar í búi hvers manns, enda er þeirra lítil eða enginn verðsmunur gjörður í kaupum og sölum, að því er nefndinni er kunnugt. Þá er og að geta þess, að síðan hrossaverzlun við útlenda komst á, og hrossin hækkuðu svo mjög í verði, eru stóðhryssur orðnar arðsamari eign, en nokkur lifandi peningur annar. Það væri því, ef til vill, rjett, að setja stóðhryssur hærra í tíund en önnur hross, en nefndin vill þó ekki koma fram með beina uppástungu þar að lútandi.

Þá er að nefndarinnar áleti alls kostar rjett, að telja tryppi fram til tíundar, á sama hátt og geldan nautpening, þegar þau eru komin á þann aldur, að þau verði höfð fyrir kaupeyri eða verzlunarvöru. Nefndin leggur því það til, að tryppi sjeu tíunduð, þegar þau eru orðin 2 til 4 vetra, og virðist hæfilegt að leggja 4 í hundrað, eða 2 á móti hverju fullorðnu hrossi í tíund.

Eptir reglugjörð 17. júlí 1782 skal fella 7. hverja kú úr tíund, og hefur að líkindum tilgangur löggjafans með tjeðri ákvörðun verið sá, að gjöra tíundina sanngjarnari. Það má nú ætla, að þeirri reglu hafi verið fylgt hvervetna um land, að fella 7. hverja kú úr tíund, þegar um svo mikla kúatíund er að gjöra, en með tilliti til annars penings mun hafa verið venja, að framteljendur hafi sjálfir dregið frá tíund sinni fyrir vanhöldum og gagnsmunabresti á búpeningi. Virðist þetta og alveg samkvæmt hinum fornu tíundarlögum (Gissurarstatútu og Kristinrjetti), þar sem segir svo, «að hverr maður skuli telja sjálfur og virða fje sitt í tíund», og verður þessi ákvörðun naumast skilin öðruvísi en svo, að menn hafi eigi átt að greiða fulla tíund, nema af þeim peningi, sem væri fullgildur og gæfi fullan arð af sjer. Það er með öðrum orðum, að menn hafi eptir tíundarlögunum heimild til að draga undan tíund, eða fella úr tíund þann pening, sem ekki svarar fullum eða alls engum arði. En af þessu hefur leitt, að menn hafa, ef til vill, dregið frá tíund sinni heldur freklega fyrir vanhöldum, og þar af hafa meðfram sprottið þau tíundarsvik, sem svo mjög er kvartað um að viðgangist víðs vegar um landið. Þetta virðist nefndinni þörf á að fyrirbyggja, og fellst hún því á þá ákvörðun frumvarpsins, að löggjöfin sjálf ákveði, hvað mikið megi draga frá tíund fyrir vanhöldum og arðmissi af búpeningi, en hann getur orðið með svo mörgu móti, eins og kunnugt er, þó fjenaður farist eigi alveg, svo sem þegar fje tapar ullu í hörðum vorum, málnytupeningur sleppur á fjall, eða fær undirflog, svo málnytu-

spell verður af, og margt fleira, sem of langt yrði upp að telja.

Við 3. grein.

Eftir reglug. 17. júlí 1782 á að leggja öll skip, sem til fiskiveiða ganga, að jöfnu í tíund, hvort þau eru stór eða smá. Svo á og að tíunda veiðarfæri þau, er skipi fylgja, sjer, þó því hafi óvíða verið fylgt. Nefndinni virðist, að af þessari reglu hljóti að leiða mikinn ójöfnuð, því það er vitaskuld, að eins og stórskip, t. a. m. þljuskip eru margfalt meira virði en smábátar, má gjöra ráð fyrir, að þau yfir höfuð að tala færa eigendum mikið meiri arð, en smáskipin. Það er og fjærri öllum sanni, að tíunda veiðarfæri þau, er skipi fylgja sjer í lagi, því eins og skipið er arðlaust án veiðarfæranna, eins koma veiðarfærin eigandanum að engu haldi án skipsins, svo þetta virðist eigi mega skilja sundur í tíund. Nefndin hefur því aðhyllt þá ákvörðun frumvarpsins, að gjöra mun á stórum skipum og smáum í tíund, þó með þeirri breytingu, að öll opin skip, sem stærri eru en tveggjamannafar, tíundist jafnt (1 hundrað), en tveggjamannaför hálfu minna, og veiðarfæri tíundist alls ekki sjer í lagi.

Við 4. grein.

Ákvarðanir þessarar greinar eru teknar eftir opnu bræfi 21. apríl 1847, um þann tíma, sem hreppaskilapingin skal halda. Er bætt þar við nokkrum ákvörðunum um boðun hreppaskilapinga o. fl. Nefndin hefur að eins breytt orðaskipun greinarinnar, og ræður þingdeildinni til að samþykkja hana þannig orðaða.

Við 5. og 6. grein.

Samkvæmt reglugjörð 17. júlí 1782 hafa hreppstjórar heimild til, að gjöra þeim mönnum tíund, sem eigi mæta á hreppaskilapingi, eða eigi gjöra grein fyrir tíund sinni í tæka tíð, og verður þeirri tíundargjörð eigi breytt. Nefndinni virðist ástæða til að rýmka þetta vald hreppstjóra, og láta það einnig ná til þeirra manna, sem uggvænt þykir að muni draga meira eða minna undan tíund, þó með þeirri takmörkun, að

sá, sem tíund er hækkuð hjá, geti átt kost á, að sanna tíundarframtal sitt með eiði, ef hann treystir sjer til þess. Að visu er svo ákveðið í nýnefndri reglugjörð, að hreppstjóri skuli gjöra rannsókn um fjáreign þess manns, er uggvænt þykir að dragi undan tíund, og gjöra svo tíundina eftir því, en slík ákvörðun er ópraktisk og óframkvæmanleg, því jafnaðarlegast mun framteljanda innanhandar, að skjóta svo miklu af fje sínu undan rannsókn, sem honum sýnist. Nefndin ætlar, að ef sú ákvörðun yrði tekin inn í lögin, að hreppstjórar megi skapa þeim tíund, sem uggvænt þykir um að sviði tíund sína, þá muni það koma í veg fyrir þau tíundarsvik, sem almennt er kvartað yfir að eigi sjer stað víðs vegar um landið. Því næst er ólíklegt, að margir muni verða til að gjöra vísitandi ranga tíund, þegar þeir geta átt von á, að tíundin verði færð upp, og þegar þeir ekki eiga annars kost, til að firrast þau víti, sem liggja við rangri tíund að lögum, en að vinna fjáreið að tíundarframtali sínu.

Eins og tekið er fram í athugasemdunum við 2. gr., er það venja, að framteljendur dragi sjálfir frá tíund fyrir vanhöldum og arðmissi af búpeningi. Nú er sú ákvörðun sett í niðurlagi 1. gr., að eigi skuli telja önnur vanhöld sjerstaklega frá tíund, en þau, ef fje ferst alveg, og í niðurlagi 2. greinar er ákvörðun um, hvað mikið fella skuli niður tíund fyrir önnur vanhöld og arðmissi af búpeningi. Það þótti því eiga vel við, að taka fram með berum orðum, eins og gjört er í 5. greininni, að framteljendur eigi að telja hvert höfuð, sem þeir eiga eða hafa undir hendi, svo á því geti enginn efi verið framvegis.

Við 7. grein.

Þessa grein hefur nefndin tekið eftir frumvarpi því, sem lagt er fyrir þingið, um lögsókn og hegningu fyrir rangt tíundarframtal. Þess skal að eins getið, að nefndin álitur sektir þær (20—200 kr.), sem í frumvarpinu eru lagðar við rangt tíundarframtal, of háar eftir því, sem hjer hagar

til, og virðist hæfilegt, að færa það niður um helming. Ekki getur nefndin heldur sjeð nokkra rjettar- eða sanngirnis-ástæðu fyrir því, að tíundatakendur fái þrefalda tíund af því fje, sem undan er dregið. Rjettur þeirra virðist, eptir því sem ástendur, ekki geta náð lengra, en að hið opinbera veiti þeim aðstoð sína, til að ná því hjá framteljendum, er þeim ber með rjettu að fá, en það er að eins einföld tíund af því, sem undan er dregið, og meira ekki.

Við 8., 9. og 10. grein er ekkert að athuga, með því að þær eru teknar að mestu óbreyttar eptir frumvarpinu. Orðaskipuninni er að eins vikið lítið eitt við á stöku stöðum, eptir því sem betur þótti eiga við, og því þótti rjettara og óbrotnara að selja nýjar greinir í staðinn fyrir tilsvareandi greinir frumvarpsins.

Við 11. grein.

Nefndin vill halda fyrri hluta 10. greinar frumvarpsins óbreyttum, en sleppa síðari hlutanum, með því tilsvareandi efni er tekið upp í 2. grein, þar sem hverjum búanda er gjört að skyldu, að telja fram til tíundar fyrir alla þá, sem á hans vegum eru, eins lausamenn, sem aðra.

Við 12. grein.

Í 11. grein frumvarpsins, er gjört svo ráð fyrir, að eigi skuli greiða nema hálfa tíund af tíundbæru lausafje, sem skiptist jafnt á milli kirkna og fátækra, en konungs- og preststíundir skulu falla niður. Það mun nú að vísu mega telja það víst, að konungstíundin verði af numin með innleiðslu hinna nýju skattalaga, svo að eigi sje þörf á, að geta hennar í lögum þessum. En hvað preststíundina snertir, þá er meiri hluti nefndarinnar á því, að eigi sje vert að raska henni, fyr en um leið að algjör breyting verður gjörð á kjörum prestastjettarinnar hjer á landi. Sömuleiðis álitur meiri hluti nefndarinnar, að öreigatíundin, það er tíund af minni eign en 5 hundruðum, eigi að falla óskert til fátækra, eins hjer eptir sem hingað til. Sökum þessa hefur nefndin samið nýja grein, samsvarandi frumvarpsins 11. grein.

13. og 14. grein eru samhljóða frumvarpsins 12., 13. og 14. greinum, með þeim breytingum, sem leiða af breytingunni við 11. grein, og sem ekki er neitt athugavert við.

15. grein er samhljóða tilsvareandi greinum í skattafrumvörpunum.

Nefndin verður að álíta bezt tilfallið, að lög þessi öðlist gildi jafnhliða skattalögnum, og vill því ráða hinni heiðruðu þingdeild til, að gefa hlutaðeigandi stjórnsarráði þá bendingu, að hvortveggja þessi lög sjeu borin jafnhliða undir konunglega staðfestingu.

Samkvæmt því, sem að framan er tjáð, ræður þá nefndin hinni heiðruðu þingdeild til, að fallast á svo látandi:

FRUMVARP

til tíundarlaga.

1. grein.

Hver maður, hvort heldur er karl eða kona, búandi eða búlaus, sem á 60 álna eða hálft hundrað í tíundbæru lausafje, skal tíunda það á hverju ári. Skal hann á vorhreppaskilum telja fram fyrir hreppstjóra eða bæjarstjóra lausafje það, er hann átti, eða hafði undir hendi í fardögum, og skal það framtal rita í sveitarbókina. En á hausthreppaskilum skal telja frá það, sem algjörlega hefur farizt um sumarið af því, er fram var talið um vorið, og einnig þann pening, sem þeginn er undan tíund í lögum þessum.

2. grein.

Fjenaður skal lagður í tíund, sem hjer segir:

1 kýr leigufær	1 hundrað
3 geldneyti tvævetur eða geldar kvígur	1 —
2 naut eldri eða geldar kýr	1 —
6 ær með lömbum leigufærar	1 —
15 lambsgotur	1 —
10 sauðir þrjevetrir eða eldri	1 —
12 sauðir tvævetrir, eða geldar ær	1 —
24 gemlingar	1 —
2 hestar eða hryssur fimm vetra	

eða eldri 1 hundrað
 4 tryppi tveggja til fjöggra vetra 1 —
 Fella skal úr tíund sjöunda hvert hundrað, og að sama hæfi af minni tíund.
 3. grein.
 Skip og báta, sem ganga til fiskiveiða, skal leggja í tíund, sem hjer segir:
 1 þilskip 2 hundruð
 1 opið skip eða bátur, feræringur eða stærri 1 —
 1 tveggjamannafar 1/2 —
 Veidigögn fylgja skipi hverju í tíund.

4. grein.
 Menn skulu eiga með sjer tvenn hreppaskilapíng á hvert, hin fyrri á vorin 12. til 24. dag júnímánaðar, en hin síðari á haustin 1. til 20. dag októbermánaðar. Skyldur er hver búandi maður að mæta á hreppaskilapíngi því, er hann á sókn að, til að telja fram tíundbært lausafje sitt, hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru. Hver, sem ekki mætir á hreppaskilapíngi, eða lætur fullveðja mann mæta fyrir sig, og er honum það sjálfrátt, verður sekur um 3 krónur. Hreppstjórar skulu kveðja til hreppaskilapínga í tækan tíma með þingboði, sem berist um allan hreppinn. Hver, sem tefur boðburð að nauðsynjalausu, eða fellir niður, verður sekur um 3 krónur. Sektir eptir þessari grein renna í sveitarsjóð.

5. grein.
 Hver maður skal telja fram lausafje sitt til tíundar, eins og það er til, og segja á haust-hreppaskilapíngum til um það, sem farizt hefur um sumarið. Þyki hreppstjóra eða bæjarstjóra framtala einhvers tortryggileg, eða að eigi sje rjett skýrt frá vanhöldum, getur hann gjört hlutaðeiganda tíund, er hann álitur hæfilega. Sama er og, ef einhver eigi mætir á hreppaskilapíngi, eða segir ekki til tíundar sinnar, þá skal hreppstjóri gjöra honum tíund, eptir því sem næst verður komizt um fjäreign hans. Allar skýrslur um tíund ritar hreppstjóri eða bæjarstjóri í sveitarbókina.

6. grein.
 Hafi einhverjum verið gjörð tíund, eptir því sem segir í næstu grein á undan, verður því eigi breytt. En hafi tíund einhvers verið færð upp, á hann þann kost, að sanna tíund sína með eiði. Þann eið skal hann vinna fyrir sýslumanni, eigi síðar en á næsta manntalsþingi eptir að tíundin var gjörð. Heimilt er og sýslumanni, að gjöra rjettarrannsókn um tíundarframtal manna, ef þess þykir þurfa við.

7. grein.
 Sá, er verður sannur að röngu tíundarframtali, verður sekur um 10 til 100 krónur, og gjaldi að auki tíundir, og önnur lögboðin gjöld af því, er hann dró undan. Sektir þessar renna í landssjóð.

8. grein.
 Föst innstæðu-kúgildi skal eigi tíunda, og er tíund af þeim fólgin í jarðartíundinni. Þar sem eigi er fast ákveðið innstæðu-kúgildatal á jörðum, er heimilt að telja eitt kúgildi á hverjum 5 hundruðum, en eigi fleiri. Allan annan leigupening skal tíunda; skal telja hann sjer í tíundarskýrslunum, og leiguliði greiða tíund af honum, sem sínu fje. Öll önnur gjöld, sem greiða ber af leigufje, hvíla á eiganda, en leiguliði greiðir þau af hendi, móti afdrætti í leigunni.

9. grein.
 Eigi ómyndugir tíundbært fje, skal það og tíunda. Skal sá, er geymir fjárins, eða hefur það í vörzlum sínum, telja það fram til tíundar, en sá greiðir tíundina, er vaxta fjárins nýtur.

10. grein.
 Heimil er samtíund foreldrum og niðjum, en öðrum eigi, nema allir tíundatakendur leyfi. Ef tveir menn eða fleiri eiga fje saman, skal sá þeirra, er þeir verða ásáttir um, telja fram til tíundar fyrir þá báða eða alla. Ef karlmaður og kona, sem eigi eru í hjónabandi, eiga fje saman, skal hann telja fram fyrir þau bæði.

11. grein.
 Fje skal fram telja til tíundar í þeirri

þinghá, sem eigandi á lögheimili, en ef það er leigufje, þá þar, sem leiguliði á lögheimili. Ef einhver hefur tvær jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hvorri þinghá, þá skal þann pening, sem þar fram fleytist, telja fram til tíundar allan á einum stað, og má eigandi kjósa um, í hvorri þinghá hann telur það fram.

12. grein.

Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, skal greiða níu tíundu hluti álnar í tíund af hverju lausafjár-hundraði. Tíund af fimm hundruðum eða meira lausafje skiptist í þrjá jafna hluti; fellur einn hluti til fátækra í þeirri þinghá, sem tíundandi á lögheimili í, annar til kirkju þeirrar, er hann á sókn að, og hinn þriðji til hlutaðeigandi sóknarprests. Öreigatíund, eða tíund af minna fje en fimm hundruðum, fellur óskipt til fátækra.

13. grein.

Fátækra tíund skal greiðast til fátækra-stjóra þess, er hlut á að máli, eða þess manns, er hann ávísar, innan loka þess árs, sem tíundin er gjörð. Í fátækra tíund eru allir sömu aurar gjaldgengir, sem í hin almennu gjöld til landssjóðs.

14. grein.

Eindagi á prests- og kirkju- tíund er sumardagur hinn fyrsti næst á eptir, að tíundin er gjörð. Sömu aurar eru gjaldgengir í prests- og kirkjutíund sem í fátækra tíund.

15. grein.

Fyrir tíundum má gjöra fjárnám hjá gjalddanda samkvæmt opnu brjefi 2. apríl 1841, og hafa þær í tvö ár frá gjalddaga hinn sama forgöngurjett, sem skattgjöld til landssjóðsins hafa að lögum.

Reykjavík 26. júlí 1877.

Jón Sigurðsson, Benidikt Sveinsson.
formaður og framsögumaður.

Guðmundur Einarsson. Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason. skrifari.

dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til framhalds 1. umræðu *frumvarp til tíundarlaga fyrir Ísland*.

Varaforseti gat þess, að hann hefði önd-verðlega komið með lagafrumvarp um þetta efni til þingsins, sem lagt hefði verið til grundvallar við meðferð málsins. Nefndin hefði að vísu aðhyllzt frumvarpið í öllum aðalatriðum, en breytt því svo mjög að formi, að það mætti heita nýtt frumvarp. Hann kvaðst nú yfir höfuð að tala geta fellt sig við þessar breytingar nefndarinnar, og þess vegna ætlaði hann að taka sitt upphaflega frumvarp aptur, því það væri altjend tímaspillir og óhægindi að því, að hafa tvö frumvörp jafnhliða fyrir til umræðu og atkvæðagreiðslu.

Sökum þess að varaforseti, sem kosinn hafði verið til að vera framsögumaður málsins, gegndi forseta störfum, tók þingmaður Dalamanna að sjer framsöguna.

Framsögumaður (Guðmundur Einarsson) kvaðst ekki sjá neina þörf á, að lesa nefndarálitið upp, þar eð það væri prentað og út býtt meðal þingmanna. Þráðurinn í því væri sá, að nefndin hefði álitid, að fyrst líkindi væru til, að ný skattalög kæmust á, þá væri nauðsynlegt að endurskoða hin gömlu tíundarlög. Nefndin hefði nú reynt að jafna sem bezt hundruðin sín á milli, og hefði hún því víða breytt til frá fornri venju. Hvað hrossin snerti, þá væru þau svo arðsamur peningur í mörgum sveitum, að nefndin hefði álitid að setja ætti þau hærra í tíund en áður, sjer í lagi þar eð deildinni hefði ekki litizt á, að leggja útflutningsgjald á hrossin. Hvað ofanálág á tíundarframtal snerti, hefði nefndin farið fram á, að hafa hliðsjón af reglugjörð 17. júlí 1782 og leggja til að fella 7. hvert hundrað úr tíund. En þar eð nefndin hefði þótzt ganga svo vel frá þessu frumvarpi, og gjört lögin mjög sanngjörn, þá hefði hún skerpt aðhaldið og eptirlitið með því, að rjett væri talið fram til tíundar.

Á 32. fundi neðri þingdeildarinnar, 7.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var

gengið til atkvæða, og samþykkt, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR við frumvarp til tíundarlaga.

I. Breytingartillögur
frá Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga.

- við 2. grein: að eptir: »1 kýr leigufær = 1 hndr.» verði bætt inn í: »2 kvígur mylkar = 1 hndr.» og »2 kýr geld-mylkar eða síðbærar = 1 hndr.»
Að í stað »fimm vetra» komi: »fjögra vetra»; að orðin: »4 tryppi tveggja til fjögra vetra . . . 1» falli burt.
- við 3. grein: að »1 þilskip — 1 tveggja-manna-far» breytist þannig:
»1 þilskip 3 hundruð
1 áttæringur eða stærri skip 1½ —
1 sexæringur eða feræringur 1 —»
- við 4. grein: í staðinn fyrir: »20. dag októbermán.» komi: »30. dag október-mánaðar».
Að á eptir orðinu: »hjúa sinna», verði bætt inn í: »húsmanna og lausamanna».
Að í staðinn fyrir: »3 krónur» komi á báðum stöðum »6 álnir».

II. Breytingaratkvæði
frá Páli Pálssyni, 2. þingmanni Húnvetninga.
Við 2. grein.

Á eptir: »1 kýr leigufær», komi: »2 kýr lakari eða 2 kvígur að 1. og 2. kálfi 1 hundrað».

Síðar í sömu grein: í staðinn fyrir »2 hestar eða hryssur», komi: »3 hestar eða hryssur».

Við 11. grein.

Greinin breytist þannig, að á eptir orðinu »lögheimili», komi: »Ef einhver hefur tvær jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hvorum hrepp, kirkjusókn eða sýslu, þá skal þann pening þar fram telja til tíundar, er hann fram fleytist, og skal framteljandi gjalda þar af peningnum öll opinber gjöld».

III. Breytingaratkvæði
frá Hjálmi Pjeturssyni, þingmanni Mýramanna.

Við 2. grein.

- Á eptir orðunum: »1 kýr leigufær 1 hundrað» komi nýr liður þannig:
»2 kýr eða kvígur mylkar, sem eigi eru leigufærar, 1 hundrað».
- Á eptir orðinu: »lambsgotur» bætist inn í: eða þær lambær, sem eigi eru leigufærar».
- Orðið: »hryssur» breytist í: »stóðhryssur».
- Þar eptir komi nýr liður þannig:
»3 hryssur tamdar 5 vetra og eldri 1 hundrað».
- Í staðinn fyrir orðin: »tveggja til» komi: »þriggja og».

Við 4. grein.

Á eptir orðunum: »búandi maður» komi: »eða sá, sem eigi er öðrum háður».

Við 5. grein.

Á eptir orðunum »fjáreign hans» komi: »skyldir eru þeir hreppsbandur, sem hreppstjóri til kveður, að segja álit sitt um fjáreignina».

Við 10. grein.

Á eptir orðunum: »foreldrum og niðjum» komi: »ef þeir eiga bú saman».

IV. Breytingaruppástunga
frá Þorláki Guðmundssyni, 2. þingmanni Árnesinga.

Við 2. grein.

Á eptir orðinu: »gemlingar» komi: »2 hestar eða hryssur í brúkunarferu standi, 6—18 vetra, 1 hundrað».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 36. fundi neðri þingdeildarinnar, 10 dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu frumvarp til laga um tíundarlög á Íslandi, ásamt breytingaratkvæðum þeim, sem fram voru komin.

Framsögumaður (Varaforseti) tók það

6*

fram, að við mál þetta væru komnar margar breytingaruppástungur, eins og eðlilegt væri, þar sem skoðanir manna mundu vera mjög margbreyttar um það, hvernig hinar ýmsu penings-tegundir skyldi leggja í tíund. Hann kvaðst fyrst vilja snúa sjer að breytingaruppástungum þingmanns Mýramanna, því að þær væru yfirgripsmestar og næðu einna lengst. Þá væri fyrst breyting hans við 2. gr. tölulið 1., er færi fram á að lækka kýr og kvigur í tíund, það er að segja leggja 2 kvigur að fyrsta kálfi í hundrað, og 2 kýr eins, sem ekki álitast í leigufæru standi. Hann kvaðst nú reyndar ekki eiga hægt með að mótmæla þessari breytingu, því að í sínu upprunalega frumvarpi hefði hann einmitt gjört ráð fyrir því, að hreppstjórar mættu fella í tíund þær kýr, er ekki væru í leigufæru standi; en þessa uppástungu sína hefði nefndin ekki viljað aðhyllast, af því hún ætlaðist svo til, að hver 7. kýr yrði felld úr tíund, eins og ákveðið er í reglugjörð 17. júlí 1782, og skyldi sá afdráttur tíundarinnar mæta þessum og því líkum vanhöldum. Á þessa breytingu nefndarinnar kvaðst hann hafa orðið að fallast sökum þess, að með því móti yrði auðgengnara að tíund hvers einstaks manns, enda þótt hann yrði að játa, að það gæti valdið töluverðum ójöfnuði í einstökum tilfellum. Breytingarnar viðvíkjandi ánum væru alveg á sömu rökum byggðar og hin fyrnefnda breyting þingmanns Mýramanna; þessar breytingar færu allar fram á það, að fella í tíund ær, sem væru síðbærar og ekki í leigufæru standi. Gegn þessu væri sama svar og gegn hinu fyrra um kýrnar, að nefndin hefði ætlað að úrfelling 7. hvers hundraðs skyldi vera upp-bót fyrir öll þessleiðis vanhöld, og vildi hann leyfa sjer að leiða athygli deildarinnar að því, hvort ráðlegt væri að fella pening meir í tíund, en nefndin hefði gjört. Með tilliti til ána vildi þingmaður Mýramanna bæta inn í á eptir orðinu «lambsgotur» orðunum: «eða þær lambær, sem eigi eru leigufærar»; ef þetta yrði samþykkt, þá yrði spurningin um, hver ætti þá að meta það, hvort þær væru í

leigufæru standi eða ekki? Líklega hreppstjórnarnir, því að framteljandi ætti þó víst ekki sjálfur að meta, hvort ær hans væru í leigufæru standi eða ekki? En það hefði einmitt verið þetta vanhaldamat, sem nefndin hefði viljað komast hjá, því að af því mundu að miklu leyti sprottin þau miklu og margbreytilegu tíundarsvik, sem ófæð ættu stað víðs vegar um landið. Það talaði að vísu margt með þessum breytingaruppástungum, þegar litið væri á aðra hlið málsins, en á hinn bóginn væri mjög varúðarvert að samþykkja þær, því að af því mundi leiða einlæga vafninga og undandrætti.

Viðvíkjandi því breytingaratkvæði þingmanns Mýramanna, að breyta orðinu «hryssur» í «stóðhryssur», gat hann þess, að sanngirni mælti að nokkru leyti með því, að stóðhryssur væru settar herra í tíund en aðrar hryssur, því þær væru svo miklu arðsamari, síðan hrossaverzlun við útlenda komst á; en samt vildi hann ekki ráða deildinni til að samþykkja þetta breytingaratkvæði, því að hætt væri við, að framteljendur mundu ekki kalla aðrar hryssur þessu nafni en þær, sem ættu folöld á hverju ári, og gengju sjálfala, en þvílíkar hryssur væru mjög sjaldgæfar, ef orðið væri tekið í þeim skilningi. Þessi breyting væri því næsta þýðingarlítill.

Þingmaður Húnavetninga hefði stungið upp á þeirri breytingu, að í staðinn fyrir 2 hesta eða hryssur í hundrað hvert, kæmu 3 hestar eða hryssur. Þetta kvaðst hann álíta sanngjarnt, og sæti ekki á sjer, að mæla mót þessari breytingu, því að hann hefði þegar áður á þessu þingi látið þá skoðun sína í ljósi, að hross væru fremur til byrðar en til ábata í sumum sýslum landsins; þar á móti gæti hann ekki verið samdóma 2. þingmanni Arnesinga um, að færa aldurstakmark hrossa þeirra, er væru í tíund, upp til 6 vetra, og þætti sjer ráðleggra, að halda við uppástungu nefndarinnar um það atriði. Fleira hefði hann ekki að athuga við 2. gr., en hann vildi að eins geta þess, að hann væri ekki fráleitur því, að fá nefndina til að koma sjálfa með það breytingaratkvæði, að

sleppa orðinu «leigufær» í 2. gr., en hann mundi hugsa það betur undir 3. umræðu.

Hvað breytingaruppástungur þingmanns Skaptfellinga við 3. gr. snerti, þá skyldi hann hvorki tala með henni nje móti; hún væri alveg samhljóða því, sem hann hefði sjálfur stungið upp á í frumvarpi sínu, en nefndin hefði eigi fundið ástæðu til að fallast á það, og mundu meðnefndarmenn sínir gjöra grein fyrir ástæðunum fyrir því. Breyting sama þingmanns við 4. gr. væri þar á móti að sínu álit alveg óþörf, því að tíminn frá 1. til 20. okt. væri nógu rúmur til að halda á haust-hreppaskilin, og ekki gott, og í sumum tilfellum óhagfellt, að láta þau dragast lengur fram á haustið. Breytingaratkvæði sama þingmanns að bæta inn í orðunum «húsmanna og lausamanna», gæti hann heldur ekki verið mótmæltur, því hann hefði haft sömu ákvörðun í sínu frumvarpi. Nefndin hefði reyndar sett í staðinn þau orð: «sem á hans vegum eru», og ættu þau að hafa sömu þýðingu, en þó álit hann þessa breytingu vera til skýringar. Sömu leiðis væri hann samdóma þeirri breytingu þingmanns Skaptfellinga, að fyrir 3 kr. kæmu 6 álnir, en eftir því sem á deildinni væri að heyra, væri henni orðið svo illa við álnotalið, að hún mætti ekki heyra það nefnt, og gæti hann því ekki búizt við, að hún vildi samþykkja þessa breytingu.

Breyting þingmanns Mýramanna við 4. gr. færi í þá átt, að láta skylduna til að koma á hreppaskilaping ná til allra þeirra manna, er tíunduðu nokkuð. Þessi breyting þætti sjer ekki heppileg, því að skyldan til að koma á hreppaskilaping ætti einungis að hvíla á þeim, sem hefðu jarðarráð, en ekki á húsmönnum og lausamönnum, sem þingmaðurinn aðsjáanlega ætti við. Hann kvaðst heldur ekki geta sjeð, að það hefði nokkra praktiska þýðingu, t. d. við sjávarsíðuna, hvar svo mikill fjöldi er af húsmönnum og lausamönnum, að safna þeim öllum saman á hreppaskilapingin, og ef hver þeirra, sem ekki kæmu á þingið, fengi hinar ákveðnu sektir, 3 kr. eða 6 al., þá gæti það orðið

nokkuð þungt fyrir fátæklinga, einkum ef brotið væri margítrekað. Hann kvaðst vel skilja í því, hvað lægi til grundvallar fyrir breyting sama þingmanns við 5. grein, að hreppstjórar ættu að fá kunnuga menn til að kveða upp álit sitt um fjárhag manns þess, er gjörð yrði tíund; það væri að vísu vel til fallið, að hreppstjórnir ráðfærðu sig við hreppsbændur um fjáreign þeirra manna, sem setja yrði tíund, en að gjöra mönnum það að beinni lagaskyldu, að segja til, hvað hver og einn vissi eða ekki vissi um fjáreign annars manns, væri að sínu álit of hart, óeðlilegt, og mjög ískyggilegt að afleiðingunum til, því sjaldnast mundi mönnum svo kunnug fjáreign annara, að þeir gætu með nokkurri vissu ákveðið upphæð hennar, og væri þá rjettara, ekkert um það að segja. Hann kvaðst sannfærður um, að hver samvizkusamur hreppstjóri mundi leita þeirra upplýsinga, sem nauðsynlegar væru, án þessarar ákvörðunar, og væri því best að sleppa henni. Þar á móti gæti hann fallizt á breytingaruppástungu sama þingmanns við 10. grein, enda hefði það verið meining nefndarinnar, að foreldrum og niðjum skyldi því að eins heimil samtíund, að þeir ættu bú saman.

Hjálmur Pjetursson sagði, að breytingaratkvæði sín væru sprottin af því, að hann vildi styðja þann tilgang frumvarpsins og nefndarinnar, að tíundarlög vor yrðu ljósari, en þau hefðu verið, og gæfu síður tilefni til undandrátta; en sjer fyndist, að nefndin hefði ekki fullkomlega náð þessum tilgangi. Breytingaratkvæði sitt viðvíkjandi kúnum væri einmitt sprottið af því, að hann hefði ekki sjeð, að skylt væri eftir orðum nefndarinnar, að telja fram til tíundar nema þær kýr, er væru í leigufæru standi, en þetta væri þó líklega ekki meining nefndarinnar, en ef nefndin ætlaði sjer að draga út orðið «leigufærar», eins og framsögumaður hefði haft á orði, þá væri nokkuð öðru máli að gegna; samt sem áður gæti hann ekki verið því samdóma, að draga út þetta orð, því að með því móti væri lagður of mikill

vandi á hreppstjóra, því þá yrði hann að meta hverja kú eptir því, sem henni væri lýst af eiganda, en hitt væri þó lakast, ef lögin yrðu skilin svo, að eigi þyrfti að tíunda aðrar kýr en þær, sem væru í fyllsta gildi, því hann hefði ætíð skilið svo orðið «leigufær», að þar með væri meint full leiga, og svo mundu flestir skilja það. Hvað snerti breytingaratkvæði sitt viðvíkjandi ánum, þá mundi hann ekki halda því fast fram, en tilgangur sinn hefði verið hinn sami, sem sje sá, að lögin ekki gæfu ástæðu til að sleppa þeim ám undan tíund, sem hvorki eru leigufærar nje lambsgotur. Framsögumanni hefði verið illa við orðið «stöðhryssur». Þessi breyting mundi að vísu eigi hafa mikla þýðingu; það skyldi hann játa, en þó þætti sjer ekki vert að sleppa henni alveg, því að hann vissi, að margir mundu þá ekki álíta sjer skylt að tíunda þær; en hvort þeim mundi öllum verða náð undir tíund eða ekki, skyldi hann láta ósagt. Framsögumaður hefði ekkert talað um þá breytingu sína, að skipta hrossatölunni í tvennt; enda kvaðst hann gjöra sig ánægðan, ef breytingaratkvæði þingmanns Húnvetninga viðvíkjandi hrossum gengi fram, en sjer þætti þó furða, að framsögumaður skyldi heldur vilja fallast á það, því að það lægi þó fjær frumvarpinu, og lækkaði hross í tíund meira en sitt breytingaratkvæði. Sama væri að segja um breytingu sína undir 5. tölulið, að hann ætlaði ekki að halda henni fram af kappi, en þó skyldi hann geta þess, að mörgum mundi finnast tvævetur tryppi nógu þung á fóðri, þó ekki væri lögð á þau tíund, og mundi það án efa vekja mikla óánægju. Framsögumanni hefði enn verið illa við þá breytingu, að húsmönnum og lausamönnum yrði gjört að skyldu að koma á hreppaskilaping, en hann yrði að álíta það nauðsynlegt í mörgum tilfellum; en að það gjörði nokkurn skaða, gæti hann ekki sjeð, því að örtröð af þeim þyrfti víst ekki að óttast á þingstaðnum, eins og framsögumaður hefði látið á sjer heyra, eptir því sem sjer hefði

skilízt. Sjer væri ekki ljóst, hvort sú væri meiningin hjá nefndinni, að húsbændur skyldu einnig af leggja tíundareid fyrir húsmenn sína eða lausamenn, ef til þess kæmi; sjer virtist það eðlilegast, að húsaður eða lausamaður teldi sjálfur fram tíundarfje sitt, og staðfesti sjálfur með eiði skýrslu um fjáreign sína, ef krafízt væri, og þætti sjer mjög athugavert, að nema menn undan þeirri skyldu, en leggja hana á aðra. Með breytingunni við 5. grein hefði sá verið tilgangur sinn, að gjöra hreppstjórum hægra fyrir að gjöra mönnum tíund, þegar þess þyrfti við, því að það væri nauðsynlegt, þegar hreppstjóra væri ókunnugt um fjáreign einhvers, er gjöra ætti tíund, að hann þá gæti skyldað aðra til að segja álit sitt um fjáreignina, en það væri öllum kunnugt, að menn væru ófúsir til, að segja álit sitt um þetta. Hann gæti ómögulega sjeð nokkra hörku í því, að skylda menn til að segja það, er þeir vita sannast og rjettast, og veita hreppstjóra þannig aðstoð til að koma fram skylduverki sínu á sem rjettastan hátt. Framsögumaður hefði ekkert haft á móti breytingaruppástungu sinni við 10. grein, enda yrði hann að álíta hana til talsverðrar skýringar, því víst mundi það ekki meining nefndarinnar, að leyfa samtíund þeim, er búa sinn á hverri jörð.

Að öðru leyti væru breytingar sínar ekkert kappsmaal fyrir sig; hann hefði lagt þær fram í því skyni, að þær yrðu til bóta, ef þær næðu samþykki þingdeildarinnar.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst mundu leyfa sjer að koma með nokkrar almennar athugasemdir um frumvarpið, sem sjer fjelli að því leyti vel í geð, sem þar væri fylgt sömu stefnu, sem í hinum gömlu tíundarlögum. En hann kvaðst vera hræddur um, að nefndin mundi eigi hafa gjört sjer ljóst, hverja breyting á tekjum tíundartakanda þetta frumvarp mundi gjöra, ef það yrði að lögum. Það væri nú, ef skattalögin gengju fram, að eins prestur, kirkja og fá-

tækir, sem breytingin kæmi fram við. Sjer þætti ísjárvert, að fara nú að gjöra breytingu á tekjum presta og kirkna, þar sem nú væri á þrjónunum í deildinni frumvörp um allt aðra tilhögun á þessum tekjum, en verið hefði að undanfögnu, og sem hvorki nefndin nje þingdeildin gæti, enn sem komið væri, vitað neitt um hvernig verða mundu. Sjer þætti það ísjárvert vegna þess, að tíundin eða tekjurnar af henni væru að eins 1 liður í tekjum presta og kirkna, og sýndist sjer beztt við eiga, að tíundarmálið biði, þangað til presta- og kirknamálið væri komið í kring. Í annan stað yrði hann að gjöra þá athugasemd við tíundarlögin yfir höfuð að tala, eða um öll tíundarlög, að ef fara ætti eptir rjettum skattgjaldsreglum, þá ættu eigi tíundarlög lengur við, því að í þeim væri hvorki farið eptir verðhæð (tíund) skattstofnsins nje eptir þeim ágóða, sem ætla mætti á að hvert hundrað, sem tíundað væri, gæfi af sjer. Hann sagðist skyldu þessu til styrkingar koma með fáein dæmi úr frumvarpinu: Leigufær kыр, þ. e. sú kыр, sem gæti leigzt fyrir fulla leigu, væri hjer um bil 100 króna virði. Aptur væri ásauðarhundraðið, 6 ær með lömbum, ekki nema 84 króna virði; 14 krónur fyrir ána væri meðalverðlag nú á tímum. Þá væru þessu næst lambsgoturnar. Þær mundu eigi fást fyrir minna en 11 krónur. Nú væru í frumvarpinu ætlaðar 15 lambsgotur í hundraðið, og yrði það 165 krónur, eða helmingi meira að verði en ásauðarhundraðið. Verð á gömlum sauðum væri þetta frá 16—20 krónur svona upp og ofan, eða að meðaltali 18 krónur; 10 væru lagðir í hundraðið, og yrði það 180 krónur. Enn væru lagðir 24 gemlingar í hundrað. Gemlingurinn seldist nú upp og ofan fyrir 9 krónur, eða jafnvel 10 nú orðið, en þótt gemlingurinn væri eigi talinn nema 9 króna virði, yrði samt gemlingahundraðið 216 krónur. Enn meiri væri munurinn, ef maður tæki til dæmis þilskip eða tryppi. En hann ætlaði, að sleppa því; þessi dæmi

væru nægileg til að sýna, að munurinn á verði þess, sem í hundrað væri lagt, ljeki á tölunum 84 krónur til 216 krónur; það væri með öðrum orðum meira en helmingismunur. Þilskip til fiskjar væru þetta frá 4000 til 10000 króna virði með veiðarhöldum og veiðarfærum, er þau væru talin með, og það álitu hann rjett; þar væri munurinn fjarskalegur, því þilskipið væri ekki látið vera nema 2 hundruð. Væri hundraðið í þilskipum eptir því 2000 til 5000 króna virði. Hjer væri sá fjarskamunur á verði, sem sýndi, að tíundin gæti eigi verið rjettlát sem eignarskattur, þar sami skattur væri lagður á 84 krónur, sem á 5000 krónur. En nú væri að skoða tíundarlöguna frá ágóðans hlið, án þess þó að fara nákvæmlega út í það. Að því er hann þekkti til um hákarlaskip fyrir norðan, þá mundi teljast svo til, að ágóðinn af hverju 100 kr. virði í þeim yrði engu minni en af jafnmikils virði í lifandi peningi, það er að segja svona upp og ofan, og að öllum friðum peningi samtöldum. Hann vissi raunar, að ýmsir góðir búmenn hjer í salnum mundu eigi vera sjer samdóma í þessari skoðun, en að sinni ætlun kæmi það af því, að þeir reiknuðu öðruvísi en hann; þeir mundu telja arðinn (Brutto-provenue) af gangandi fje ágóða (Netto-provenue). Þingmaður Dalamanna hefði sagt, að hrossa eign væri eigi nema byrði; menn neyddust til að ala hross upp til brúkunar, en sjer í stórskaða. Það væri auðvitað, að hrossa eignin væri sumstaðar eigi svo arðsöm, sem þingmaðurinn vildi halda fram að peningseign yfir höfuð væri, eða að hrossahaldið mundi óvíða gefa af sjer 25% í ágóða, og 80% í arð. En hann ætlaði nú ekki að fara út í þann reikning, heldur taka allt tíundarfje upp og ofan, frá kúnni niður að tryppinu, og þyrði hann að fullyrða, að áhöld mundu um ágóðann af peningseigninni og af fiskiútvegseigninni upp og ofan frá bátum upp að stærsta þilskipi. Hann hikaði eigi við að láta hvert 100 kr. virði úr búi sínu af gangandi fje

og öðrum lausum aurum fyrir 100 kr. virði í þilskipum, í vissri von um góðan hag af þeim skiptum. Af þessu kvaðst hann draga þá ályktun, að hversu gott sem þetta frumvarp væri í sjálfu sjer, og það tæki mikið fram tíundarreglugjörðinni frá 1782, að minnsta kosti að niðurskipun og nákvæmni, það kvaðst hann fúslega játa, þá álitu hann það þó eigi eiga að verða að lögum, og rjettara mundi, að láta gömlu tíundarlögin standa óhöggð um sinn. Því að fara nú að semja tíundarlög, væri raunar ekkert annað en blindur vani. Það yrði að gæta að því, að hin fornu tíundarlög hefðu verið allt annað en tíundarreglugjörðin frá 1782, eptir því sem henni væri fram fylgt. Eptir hinum fornu tíundarlögum hefði allt fjemætt verið tíundað, öll eign, hverju nafni sem nefndist, að frátöldum hversdags-búningi og búmat; allt hitt hefði verið virt til tíundar, það er að segja, það er eigi var til guðs þakka lagið. Síðan hefði virðingarverð hlutanna smátt og smátt fengið festu þannig, að allt hefði verið miðað við kú sem þá eign, er gefi af sjer meðalarið, og fyrir því hefði kýrin orðið mælikvarði verðlagsins, samanber kúgildi. Hver sá hinna heiðruðu þingmanna, sem hefði lesið tíundarsögu landsins frá upphafi með nokkurri alúð og gaumgæfni, borið saman tíundarsögu vora og verðlagssögu frá fyrstu öld kristinnar hjer á landi og niður í gegn, í gegnum verzlunartaxtana og Búalög, og loks tíundareglugjörðina frá 1782, hann sæi, hver fjarskabreyting hefði orðið á tíundarlögunum, þar sem tíundin hefði fyrst verið reglulegur eignarskattur af allri eign, en hefði með tímanum breytzt í tekjuskatt af að eins fáeinum tegundum af eign, lifandi peningi og fáu öðru, og það sem lakast væri, það er, að líkt hefði jafnan verið lagt á hundrað, hversu mjög sem verðlag hundranna hefði breytzt innbyrðis. Með þessu frumvarpi yrði nú ofþyngt þeim einmitt fáu tíundarstofnum, sem eptir stæðu. Vjer færurum alveg öfugt að: hrúguðum öllum álögum á þytsömustu eignina, gangandi fjeð og skip. Þessi aðferð væri gagn-

stæð því, sem við gengist í öðrum löndum, og það í þeim löndum, sem allir könnuðust við að einna lengst væru komin í skattfræði og einna sýnast væri um að beita rjettum skattfræðisreglum í álögum sínum. Það væri t. a. m. England; þar væri lagður skattur á hunda, á veðreiðarhesta, á glugga (o: á að hafa marga glugga, þ. e. prúð og viðhafnarmikil hífýli), á að hafa gullsaumaða þjóna, á hadda (paryk), með öðrum orðum: á óhöfð, hjegómann, viðhöfnina, munadinn. Vjer hefðum það hinsegin: vjer hlífðum munaðarfýsninni og stærilætinu, en legðum allt á nauðsynjarnar, á lifsbjargarstofninn. Hin fornu tíundarlög vor hefðu verið einhver beztu skattalög, sem til hefðu verið á þeim tímum. Þá hefði skattalögum annarstaðar verið líkt háttáð, sem þau hefðu orðið hjá oss á síðari tímum, en nú væru aðrar þjóðir löngu farnar að sjá, að tíundarlög sín væru hin óheppilegustu skattalög, og kepptust við að snúa þeim upp í rjett skattalög. Vjer værum nú aptur á móti að pota áfram í það óhorf, sem allar aðrar síðaðar þjóðir væru að komast úr.

Hann kvaðst ganga að því vísu, að þessi orð sín mundu lítil eða engin áhrif hafa á þingdeildina. En hann kvaðst vilja biðja deildina þess, að hrapa eigi að því, að fara að samþykkja frumvarp þetta, heldur láta það biða, og taka síðan allt skattamálið með gjöldum til prests og kirkju fyrir í einu lagi á sínum tíma. Þetta, sem nefndin gjörði, væri að leggja nýja bót á gamalt fat. Hann segði þetta ekki af því, að hann álitu, að nefndin hefði eigi leyst verk sitt vel af hendi eptir þeirri stefnu, sem hún hefði farið, heldur af því, að hann álitu allar þessar tíundarskattgöngur ófærar, og vjer ættum að reyna til að komast á aðra betri leið og rjettlátari, og þar sem betur væri gætt jafnaðar.

Guðmundur Einarsson sagði, að það þyrfti meir en meðalminni til þess að rekja alla ræðu þingmanns Norður-Múlasýslu. Þingmaðurinn hefði fyrst minnt á það, að ísjárvert væri að breyta tíundarlögunum, af því að vissar stjettir gætu haft beinan skaða af

því; en nú vildi svo vel til, að hann og annar nefndarmaður hefðu skoðað, hverjar breytingar yrðu við þessi nýju tíundarlög; þeir hefðu reiknað hvor út af fyrir sig, og að vissu leyti hvor upp á sinn máta, og borið sig síðan saman, og hefði þá reynzt, að handraðatalan yrði lík því, sem áður hefði verið, að undanskildum hinum sjöunda hluta; en ef lögunum væri fylgt fram, mundi teljast betur fram en áður, sem þessum 7. hluta nymdi. Þessi ástæða gegn frumvarpinu hyrfi því með öllu. Önnur ástæða, sem þingmaðurinn hefði komið með, væri sú, að þegar lagt væri í hundrað, ætti að fara bæði eptir verðhæðinni á hlutum og líka eptir arðinum af honum. Það væri aldrei nema satt, að mikill munur væri á verðhæð þeirra hluta, sem í frumvarpinu væru lagðir í hundruð, og líka mikill munur á ágóða þeirra, en hann skyldi biðja þingmanninn að leggja til grundvallar verðhæð hlutanna og ágóða þeirra og deila svo með 2, og þá mundi hann komast að raun um, að ójöfnuðurinn minnkaði talsvert. Þar sem þingmaðurinn hefði tekið fram, að þilskip væru mjög arðsöm eign, og að hann vildi miklu fremur setja eigur sínar í þilskip en í lausafje, þá skyldi hann láta hann sjálfráðan um það. Þegar þilskip heppnuðust vel, þá væru þau mjög arðsöm eign, en þau gætu opt líka misheppnast og það til mikils skaða, og hann þekkti nokkra menn fyrir vestan, sem hefðu liðið talsverðan skaða af því, að þeir hefðu lagt fje sitt í að stunda þilskipaveiði. Það væri gamalla manna meining, að vel stundaður landbúnaður væri ein hin farsælasta atvinna og minnstum hættum undirorpin. Hvað það snerti, að þingmaðurinn hefði viljað afnema öll tíundarlög, og einungis leggja skatt á rúður í húsum og ýmislegt gullstáss og þess konar hluti, þá væri það athugandi, að ekki væri mikið til af þess konar hlutum í landinu, og mundi því ekki mikið fást með slíkum skatti. Þingið væri nú byrjað að leggja skatta á húsin hjer í Reykjavík, og væri ráðlegast að sjá, hvernig sá skattur yrði, áður en lengra væri farið. Hvað snerti breyting-

aruppastungur þingmanns Mýramanna, þá væri hann sannfærður um, að hann og nefndin mundu geta komið sjer saman utan þings. Framsögumaður hefði gleymt að tala um breytingaruppastungu þingmanns Húnvetninga við 11. gr. Hann kvaðst vera miklu hneigðari til að fallast á þetta, heldur en á tillögur nefndarinnar, því að margar sveitir gætu haft stórskæða af því, ef 11. gr. nefndarinnar yrði fylgt fast fram.

Framsögumaður kvað þingmann Dalamanna hafa tekið af sjer ómakið, að svara þeim fáu mótbárum, er fram hefðu komið gegn nefndarálitinu. Hann gat þess, að nokkur meiningamunur hefði verið um það í nefndinni, hvernig að skyldi fara, þegar einhver hefði tvær jarðir undir bú sitt, er lægju sín í hvorri þinghá, hvar telja skyldi fram til tíundar pening þann, er framfleyttist á báðum jörðunum, hvort heldur á annari þeirra eða báðum, en eins og á hefði staðið, hefði nefndin eigi getað annað en hneigzt að því, að halda þeirri ákvörðun, sem staðið hefði í hinu upphaflega frumvarpi, að þegar einn maður hefði tvær jarðir undir, og sín jörðin lægi í hvorum hreppi, þá skyldi ábúandinn tíunda allan pening sinn á einum stað, en ráða þó, í hvorum hreppnum hann tíundar. Grundvallarástæðan fyrir þessari ákvörðun nefndarinnar væri það frjálsræði, er hver maður ætti að hafa yfir eign sinni, því það væri bæði órjettvíst og óeðlilegt, fyrst að bjóða gjaldþegninum að telja fram allt sitt fje til tíundar, og þar næst einskorða tíundarframtalið við einhvern stað annan, en hans rjetta lögheimili; það fyndist sjer allt of hart, og þá væri gengið allt of nærri eignarrjetti manna. Hann kvaðst fúslega játa, að ef óhlutvandur maður ætti hlut að máli, þá gæti hann notað sjer þetta nokkuð í hag, t. a. m. ef í öðrum hreppnum væru mikil sveitarþyngsli, en í hinum hreppnum lítil sveitarþyngsli, og ef hann þá tíundaði pening sinn í þeim hreppnum, er minni væru sveitarþyngslin, þá gæti hann með þessu móti skotið sjer undan útsvari til sveitar.

En slíkt yrði ávallt torvelt að fyrirbyggja með lagaboði. Hann gat þess enn fremur, að eptir því sem sjer væri kunnugt, mundi sá, er hefur 2 jarðir undir bú sitt, sjaldnast eiga hægt með, að greina í sundur, hvað hann hefði á hvorri jörðinni fyrir sig, og sjer væri nær að halda, að það væri optast tilfellið, að hlutaðeiganda væri alveg ómögulegt að vita, hverjum peningi hann framfleytti á hvorri jörðinni fyrir sig.

Hann kvað sjer gleymt hafa, að minnst í fyrra skiptið á breytingaratkvaði þingmanns Mýramanna o. fl., að lækka tíund á tryppum eða fella þau gjörsamlega úr tíund. Þetta væri á engu rjettlæti eða jafnaði byggt. Hjer væri gjört ráð fyrir, að sauðkindur yrðu tíundaðar eins árs gamlar og nautkindur 2 ára, og vissu þó allir, að um engan arð væri að gjöra af þeim peningstegundum fyrir þann tíma, heldur miklu fremur kostnað. Því væri þá ekki einnig sanngjarnt, að tíunda tryppi 2 ára og eldri, sem þá væru orðin einn hinn ábatasamasti verzlunareyrir. Tryppatíund væri því í alla staði eins rjett eins og hver önnur tíund af geldpeningi.

Hann kvaðst að eins þurfa að gjöra fáar athugasemdir við ræðu 1. þingmanns Norður-Múlasýslu. Hann játaði, að ræða hans hefði verið ljós og greinileg, en hún hefði átt öllu heldur heima í umræðunum um skattamálið, en við þetta mál. Hann hefði getið þess til, að nefndin hefði þess vegna stungið upp á að lækka tíundina, að hún hefði viljað ljetta á lausaffjenu sökum þess tilvonandi skatts á því, sem honum væri svo illa við. Það gæti nú verið, að nefndin hefði haft þetta bak við eyrað, en aðaltilgangur hennar hefði verið sá, að gjöra tíundina sem sanngjarnasta að unnt er. Þessar breytingar, sem nefndin færi fram á, væru líka svo litlar, að þær hefðu svo lítil sem engin áhrif á tíundargjörð manna yfir höfuð, eins og þingmaður Dalamanna ljóslega hefði sýnt fram á. Hlutföllin á milli hinna einstöku peningstegunda yrðu að eins nokkru jafnari en áður, og ef uppá-

stungur nefndarinnar yrðu samþykktar, eins og þær lægju fyrir, kvaðst hann viss um, að tíundarsvik mundu hverfa að mestu eða öllu leyti, og mundi það rífka tíundina að mun. Hann hefði skilið þingmann Norður-Múlasýslu svo, sem hann vildi helzt engin tíundarlög hafa, eða að minnsta kosti skjóta á frest endurskoðun þeirra, þangað til málið um breyting á tekjum presta og kirkna væri komið í kring, en hann kvaðst verða að vera á gagnstæðri meiningu. Lagfæring tíundarlaganna yrði að ganga á undan prestamálinu, og það yrði að slá föstu, hver tíund greiddist af landinu til presta og kirkna, því að annars byggðu menn á fornum og fúnum grundvelli, sem, ef til vildi, hryndi undan byggingunni, áður en varði. Það, sem hann því hefði talið ástæðu til að fresta málinu, væri ástæða til að flýta því, sem mest. Þingmaðurinn hefði talað mikið um eðli og einkunnir skatta yfir höfuð, einkum tíundarinnar, og skyldi hann njóta þess sannmælis, að hann hefði ihugað það mál vandlega, þótt hann gæti eigi verið á sömu skoðun og þingmaðurinn um ýms atriði. Hann vildi gjöra tíundina að eignarskatti, en í raun rjettir væri hún bæði eignarskattur og tekjuskattur. Fornmenn hefðu álitnið tíundina hreinan og beinan tekjuskatt; það sýndi einmitt nafnið tíund, sem væri tíundi hluti ágóðans eða tekjanna af fjenu. Nú væri þetta orðið nokkuð breytt, þar sem tíundin færi ekki eingöngu eptir þeim tekjum, sem menn hefðu af tíundbærum peningi, heldur eptir því verðgildi, sem hann hefði í kaupum og sölum. Hann gat þess, að þingmaður Norður-Múlasýslu hefði talið það sem ósamkvæmni í tíundarlögunum, að sum tíundarhundruð væru eigi nema 80—100 kr. virði, en aptur önnur tíundarhundruð 200 kr. virði og þar yfir. En þetta væri þó í sjálfu sjer rjett og eðlilegt, því að hjer væri fremur lítið á þann ágóða, sem hundraðið gæfi af sjer, en það verðgildi, sem það hefði, þannig gæfi t. a. m. kýrin margfaldan arð af sjer við hundraðsvirði í hrossum, sem þó væri tvöfalt eða

þrefalt að verðhæð, og sama væri að segja um mylkan sauðpening á móts við geldan sauðpening. Hjer kæmi þá fram það, sem hann hefði áður sagt, að tíundin væri blandaður skattur, sem sje eignarskattur og tekjuskattur, en alls eigi tómur eignarskattur, eins og þingmaður Norður-Múlasýslu hefði gjört hana. Þingmaðurinn hefði viljað láta gjalda jafna tíund eða skatt af hverju hundrað króna virði í tíundbæru fje, en á það gæti hann með engu móti fallízt. Hann vildi spyrja þingmanninn, hvor þeirra mundi standa betur að vígi, að hjargast og gjalda nauðsynlegar skyldur og skatta, ef annar ætti þúsund króna virði í málnytupeningi, en hinn þúsund króna virði í hrossum? Annars kvaðst hann eigi mega minnast á hrossatíundina, því að þá kæmi illt í sig út af því, hvernig þingdeildin hefði farið með það mál fyrir skemmstu. Hann kvaðst eigi nenna að svara þingmanni Norður-Múlasýslu upp á samanburð hans á sjávarútveg og landbúnaði, enda væri hann enginn sjómaður.

Páll Pálsson bóndi sagði, að þingmaður Mýramanna hefði svarað 1. breytingaratkvæði, sem væri sama efnis og breytingaratkvæði sitt,; sjer hefði og fundízt, að orðið «leigufær» þyrfti og að vera með, því að ef því væri sleppt, þá væru kýr lagðar ver í tíund, og þyrfti því þetta breytingaratkvæði að komast að, enda væri hann vongóður um það. En breytingaratkvæði sitt við 11. gr. hefði eigi fengið svo góðar undirtektir nema hjá þingmanni Dalamanna, en ef menn skoðuðu vel 11. gr., þá væri hún ísjárverð einkum síðari kaflí, og þess vegna hefði hann komið með breytingaratkvæði við hana, og sýndist sjer það horfa til bóta. Hann vildi taka það dæmi, að 2 hreppar lægju saman; í öðrum hreppnum væri 10 fiska útsvar á hvert lausafjórðundað, en ekkert í hinum, þá þyrfti ekki annað en að einhver búandi, er vildi losa sig við útsvarið, fengi sjer fáein hundruð til ábúðar í þeim hreppnum, er ljettari væri, til þess að frýja sig við útsvarið; þetta vonaði hann að öll-

um væri ljóst. Eptir sinni meiningu væri það ljóst af framfærslubálki Jónsbókar 10., 11. og 12. kaþítula, að jafnskjótt og einhver tekur jörð til ábúðar, þá gengur hann jafnframt inn í allar þær skyldur og rjettindi, sem hverju fjelagi til heyrir, hvort heldur það væri hreppsfjelag, sóknarfjelag eða sýslufjelag; til þessa hefði líka litið hjá fornönnum sú ákvörðun, að biðja sjer byggðarleyfis. Menntu yrðu líka að gæta þess, hve fullkomin rangindi þessi ákvörðun hjá nefndinni hefði í tilliti til allra tíundartakanda, ef hún yrði samþykkt. Enn væri ein ástæða; eptir skattafrumvarpinu ættu hreppstjórar vandlega að skapa tíund hverjum manni, en nú gætu þeir eigi vitað um fjáreign manna í öðrum hreppi; væri þeim því ómögulegt að gefa skýrslur um tíundarfram talið í hverjum hreppi, ef þessi 11. gr. ætti að vera, eins og hún nú væri úr garði gjörð; þetta gæti því leitt til hinna vestu tíundarsvika. Hann vildi því, að þingdeildarmenn athuguðu þessa grein vandlega, áður þeir greiddu atkvæði um breytingaruppástungu sína.

Grímur Thomsen kvaðst hafa verið að biða eptir því, að einhver, sem betur hefði vit á en hann, talaði um breytingaratkvæði 1. þingmanns Skaptfellinga við 3. gr. Hann vildi því leiða athuga manna að því, að sjer fyndist eigi góður jöfnuður á því, hvernig opin skip eru lögð í tíund í samanburði við þilskip. Það væri satt, að mikill kostnaður væri að halda þilskipum á fiskiveiðum, en þar við væri og tvenns að gæta; í fyrsta lagi væru hlutir fleiri af þilskipum, níl. 8, en fyrir norðan 6, að því er hann vissi bezt, og 7. formannshluturinn; en af engu opnu skipi væru meira en 2 hlutir, þó það væri áttæringur, því að formannshluturinn væri alveg sjerstakur. Málshátturinn «svipul er sjávargjöf» væri sannmæli, en þó einkum fyrir þá, sem hefðu báta-útveg eða hjeldu opnum skipum til fiskiveiða, því að hin opnu skip eða bátar gætu eigi farið neitt í burtu úr veiðistöðunni, þó ekkert fiskaðist þar, heldur yrðu þeir að láta sjer nægja að verða

þar kyrrir, þar sem þilskipin gætu farið frá einni veiðistöðunni til annarar, ef eigi fiskaðist, t. d. hjer í Faxaflóa, þá gætu þau farið vestur á firði, o. s. frv.; þetta væri hin önnur ástæða til þess, að sjer fyndist eigi góður jöfnuður milli þilskipa og báta. Vildi hann því leggja að jöfnu þennan hægðarauka fyrir þilskipin, að geta leitað til veiða, hvar sem þau vildu og kostnaðarauka þann, sem leiddi af að gjöra þau út og halda þeim úti. Hann vildi því leggja þrefalt hærra tíundargjald á þilskipin en hin opnu skip, en ef nefndin vildi eigi aðhyllast þessa tillögu, þá væri sjer innan handar, að fá nógu marga til að gjöra breytingaratkvæði til 3. umræðu í þessa átt. Annars væri hann þakklátur fyrir frumvarpið í heild sinni, því að það væri vandað mjög að öllum frágangi.

Páll Pálsson prestur kvaðst eigi ætla að tala um tíund á skipum, þar sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði gjört það svo rækilega, og væri hann ánægður með tillögu hans, en það, sem sjer hefði gengið til að gjöra þetta breytingaratkvæði við 3. grein, væri það, að sjer hefði þótt vera svo mikill munur á arði af þilskipum og opnum skipum, enda sýndist sjer það vera of mikill ójöfnuður, að 2 fjögra manna för skuli jafngilda þilskipi, og að minnsta kosti gæti hann ekki fellt sig við, að feræringur sje jafn og teinæringur. Hann kvaðst hafa komizt að því, að sumir væru mótfallnir því, að fella tryppi úr tíund, en það væri aðgætandi, að fjarska-munur væri á, að eiga tryppi þar, sem markaðir væru haldnir, og þar, sem aldrei væru markaðir, og ómögulegt að selja þau, eða hafa af þeim nokkur not; þannig yrðu þau til tjóns í Skaptafellssýsla, þar sem aldrei væru markaðir haldnir, en aptur í öðrum sýslum einhver hin arðsamasta eign. Að þessu yrði því hinn mesti ójöfnuður. Hvað breytingaratkvæði þingmanns Mýramanna við 2. grein viðviki, þá sýndist sjer það óþarft, því að stóðhryssa væri þó allt af hryssa. En eitt væri það, er hann hefði

hneykslzt á í ræðu hins háttvirta fram-sögumanns, þar sem hann hefði sagt, að það væri fullkomin tilslökun fyrir vanhöldum, að sletta ofan á 1 hundraði af hverjum 7 hundruðum; því hvernig ætti að fara að, þegar bóndi ætti eigi nema 6, eða 5 eða 4 kýr, og ein þeirra eða fleiri væri geld eða að 1. kálfi? Þess vegna þætti sjer það eigi óþörf ákvörðun, að taka til geldmylkar kvígur. Að öðru leyti vildi hann fela það þingdeildarmönnum á vald, hvort þeir vildu taka tillit til breytingaratkvæðisins eða eigi.

Þorlákur Guðmundsson sagðist eiga eitt breytingaratkvæði við þessi lög, og þótt lítið væri, þá yrði hann að fara um það fáeinum orðum. Hann álití eigi rjett, að hafa orðið «leigufær»; það væri of óákveðið, og mundi verða misskilningi undirorpið. Sömuleiðis væri það óhafandi, að taka allar kýr undir eitt númer, og ætlast til, að kvígur að 1. og 2. kálfi, kýr þrispenar, gamlar og ýmislega gallaðar, og sem menn af mismunandi kringumstæðum yrðu að halda við, og svo skildu þær allar vera geldar, væru hundrað. Og þótt að 7. hvert hundrað ætti að falla burt, þá væri það að taka það aptur með annari hendinni, sem veitt væri með hinni. Þar á móti væri óþarft, að hafa orðið «geldar kýr», því þess mundu varla dæmi, að kýr stæðu geldar allt árið. Hross væru ekki komin algjörlega í brúkun fyr en 6 vetra, eða að sumra dómi eigi fyr en 8 vetra, og aptur væru mörg hross úr brúkun miklu fyr en 18 vetra; það væri að eins fyrir fátæktar sakir, að sumir neyddust til, að halda við gömlum hrossum af því, að þeir hvorki gætu keypt eða alið upp, enda þó það væri beinlínis skaði. Því væru aldurstakmörk þau, er hann styngi upp á, engan veginn of þröng. Hann væri samdóma þingmanni Mýramanna um það, að hross væru stopul eign og arður svipull af þeim, og því felldi hann sig raunar betur við útflutningsgjald af hrossum, heldur en hrossatíund. Með útflutningsgjaldinu kæmi álagan niður á

rjettum stað, á þeim, sem einir hefðu verulegan arð af hrossaeigninni, sem sje þeim, sem gætu selt þau útlendingum, en annars mættu hrossin aldrei heita annað en verkfæri í höndum búandans, til þess að geta bjargað öðrum skepnum.

Framsögumaður kvaðst eigi þurfa að svara nema fáeinum orðum. Hann sagði, að tilgangur nefndarinnar með því, að fella 7. hvert hundrað úr tíund, hefði verið sá, að gjöra fyrir öllum vanhöldum á peningi, öðrum en þeim, þegar hann ferst algjörlega. Hann kvaðst að vísu játa, að dæmi það, sem 1. þingmaður Skaptfellinga hefði komið með um, að vel gæti svo á staðið, að einhver tíundargreiðandi ætti t. a. m. 6 kýr, en helmingur þeirra eða meir vanheppnaðist að einhverju leyti, og gæti hann samt eigi fellt neina þeirra úr tíund, eptir því sem frumvarpið lægi fyrir, en það væri ekki vant, fremur í tíundarlögum en öðrum lögum, að gjöra við öllum þeim tilfellum, sem fyrir kunna að koma. Það gætu einnig komið fyrir óhöpp á fleirum peningi en kúm eða öðrum málnytupeningi; þannig gætu t. a. m. eins komið fyrir óhöpp á geldfjænaði, svo sem að það misstist af því ullin í hörðum vorum, og þá væri um leið farinn allur arðurinn af því. Nefndinni hefði virzt þessi ákvörðun, að fella úr 7. hvert hundrað fyrir vanhöldum, heppilegri heldur en að halda hinu gamla vanhaldamati, sem eigi hefði orðið til annars, en að það hefði verið haft fyrir skálkaskjól til undanbragða, og einmitt orðið einhver hin helzta undirrótin til hinna alræmdu tíundarsvika.

Sjer virtist þingmaður Húnvetninga hafa misskilið 11. gr. frumvarpsins að nokkru leyti að minnsta kosti. Það væri ekki rjett, að fyrri og síðari kafla greinarinnar rækju sig hvor á annan. Fyrri kaflinn hefði að geyma almenna meginreglu, en síðari kaflinn undantekningu frá henni, og vissi hann eigi betur, en að það væri almennt, að hafa það svo, þegar lög væru samín, að koma fyrst með aðalregluna, og hnýta síðan undantekningunni aptan við. Dæmið, sem þingmað-

maðurinn hefði komið með, að bóndi þyrfti eigi annað en fá sjer eitt jarðarhundrað í næsta hrepp og gæti svo látizt hafa þar allt bú sitt og komizt þannig undan að tíunda pening sinn í sinni sveit, væri eigi heppilegt til að sanna það, sem hann hefði viljað sanna, því að þessi búandi yrði samkvæmt frumvarpinu að hafa lögheimili í þeim hreppnum, sem hann vildi tíunda pening sinn, en fáir mundu vilja vinna það fyrir nokkurra fiskvirða mun í fátækra-útsvari, að skipta um lögheimili; ætti hann þar á móti eigi lögheimili þar sem hann teldi fram til tíundar, yrði hann álitinn ólöglegur lausamaður og mundi verða að sæta sektum fyrir samkvæmt lausamennsku-lögunum. Hann gæti með engu móti fallizt á breytingaratkvæði þingmannsins. Fengi það framgang, kæmist mesta ósamkvæmni inn í lögin. Það væri víða, að minnsta kosti þar sem hann þekkti til, svo sem í Þingeyjarsýslu, að búendur hefðu geldan pening sinn í öðrum hreppum mikið af árinu til hagagöngu eða á fóðrum, og eptir þingmannsins kokkabók ætti þá að tíunda pening þann, þar sem hann nyti að meiru leyti fódurs og hagagöngu, og væri slíkt fjærri öllum sanni. Þessi og þvílík dæmi mætti telja mörg, en þetta væri nóg til að sýna og sanna, að regla breytingaratkvæðis þingmanns Húnvetninga væri viðsjál og gæti leitt til mesta vafa og ágreinings. Og þar sem það væri nú svo mjög sjaldgæft, að nokkur hefði 2 jarðir undir bú sitt, er lægju sín í hvorum hreppi, væri óþarft að setja þessa óeðlilegu ákvörðun inn í lögin fyrir þá sök.

2. þingmaður Árnesinga vildi hafa í tíundarlögunum skýringu um, hvað væri leigufær kýr eða ær, en hann kvaðst eigi geta fallizt á, að það ætti við. Það yrði of langt, að fara að setja slíkar skýringar í þessi lög, auk þess sem þær væru að finna annarstaðar í lögum vorum, þar sem þær ættu betur heima, bæði í Jónsbók og annarstaðar, og eins mundi einhver þess konar ákvörðun sjálfsagt verða í hinum nýju landbúnaðarlögum, sem nú væru á þrjónunum.

Hjálmur Pjetursson kvaðst ímynda sjer, að eptir því sem þingmanni Dalamanna hefðu farizt orð, þá mundi vel geta verið, að hann næði samkomulagi við nefndina. Hann kvaðst samt sem áður ætla að taka fram, að ef orðið «leigufær» yrði fellt úr, þá vantaði ákvörðun um, að hreppstjórunum væri gefin heimild til, að virða fje í tíund, en sjer fyndist mjög hæpið að gefa þá reglu; ætlaði hann því betra, að orð þetta væri látið halda sjer, en bæta heldur inn í nýjum lið, eins og stungið væri upp á. Hvað 4. grein snerti, þá kvaðst hann enn sem áður vilja bæta orðum þeim við, er hann hefði stungið upp á að bætt yrði við, þótt þingmaður Skaptfellinga eigi vildi það; þess væri og gætandi, að menn gætu haft fleiri erindi á hreppaskilaping, en að telja fram pening sinn; þar kæmu til umræðu ýms sveitarmál, eins og öllum væri kunnugt. Annars fyndist sjer, að 4. grein, eins og hún væri, væri eigi í samhljóðun við 1. gr.; þar væri sagt, að hver maður sem ætti 60 áln. til tíundar, skyldi telja fram o. s. frv.; þetta benti til þess, að hann ætti sjálfur að telja fram. Hann kvaðst og eigi geta gjört ráð fyrir búandi manni, sem eigi teldi fram meira en 60 álnir. Þegar hann því bæri 1. grein saman við 4. grein, þá ætlaði hann, að breytingaratkvæði sitt væri nauðsynlegt til að fyrirbyggja mis- skilning, og svo miðaði það til betri sam- hljóðunar. Að öðru leyti kvaðst hann ætla, að öll breytingaratkvæði sín miðuðu til þess, að koma í veg fyrir tíundarsvik.

Páll bóndi Pálsson kvað sig hafa undrað, að framsögumaður skyldi hafa blandað sam- an afrjettarpeningi og fódurpening, og kall- að það búnað, þó menn kæmu fyrir til fód- urs fjenaði í öðrum hrepp eða rækju fje á afrjettir annara hreppa; það væri sannarlega ekki að búa á 2 jörðum. Hann kvað breyt- ingaratkvæðið vera ljóst í samanhengi við fyrri part greinarinnar.

Guðmundur Ólafsson kvað sjer virðast, að það mætti eigi missa sig, að tekið væri fram, hvort peningurinn væri leigufær eða

eigi; því að það væri þó víst ekki meining- in, að allur peningur væri tíundaður, hversu mikill gallagripur sem hann svo væri, og þótt sjöunda hvert hundrað væri lagt ofan á, þá yrði það þó allt of lítið. Hvað trypp- in snerti, þá væri sjer allt af illa við alla hrossatíund, og kynni hann því bezt við breytingaratkvæði þingmanns Skaptfellinga, er færi því fram, að tryppum yrði sleppt úr tíund; en ef deildin eigi vildi fella tryppi úr tíund, þá virtist sjer rjettast, að þau væru að eins tíunduð það árið, er þau væru seld.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljét því forseti ganga til atkvæða um málið; fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
2. grein:
 - a, breytingaruppástunga þingmanns Mýra- manna, að nýr liður bætist inn í 4 eptir 1. lið, felld með 13 atkvæðum gegn 5.
 - b, 1. breytingaruppástunga þingmanns Skaptfellinga við 1. lið felld með 11 atkvæðum gegn 4.
 - c, 2. breytingaruppástunga sama þing- manns sömuleiðis við 1. lið, felld með 13 atkvæðum gegn 3.
 - d, breytingaruppástunga 2. þingmanns Húnavetninga við 1. tölulið felld með 13 atkvæðum gegn 4.
 - e, breytingaruppástunga þingmanns Mýra- manna við 5. tölulið felld með 14 atkvæðum gegn 2.
 - f, breytingaruppástunga 2. þingmanns Árnesinga við 9. tölulið felld með 14 atkvæðum gegn 1.
 - g, breytingaruppástunga þingmanns Mýra- manna við 9. tölulið felld með 15 atkvæðum gegn 1.
 - h, breytingaruppástunga 2. þingmanns Húnavetninga við 9. tölulið samþykkt með 11 atkvæðum gegn 6.
 - i, breytingaruppástunga þingmanns Mýra- manna, að eptir 9. tölulið komi nýr liður, tekin aptur af uppástungumanni.

- k, uppástunga 1. þingmanns Skaptfellinga við sama lið felld með 14 atkvæðum gegn 2.
- l, breytingaruppástunga þingmanns Mýramanna við 10. lið felld með 12 atkvæðum gegn 3.
- m, breytingaruppástunga 1. þingmanns Skaptfellinga við 10. tölulið felld með 15 atkvæðum gegn 3.
- n, 2. grein með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.
3. grein.
- a, breytingaruppástunga 1. þingmanns Skaptfellinga:
1. liður samþ. með 12 atkv. gegn 6.
2. — — — 12 — — 8.
3. — — — 14 —.
- b, 3. grein með áorðnum breytingum samþykkt með 17 atkvæðum.
4. grein:
- a, 1. breytingaruppástunga 1. þingmanns Skaptfellinga, að fyrir «20. október» komi «30. október», tekin aptur af uppástungumanni:
- b, breytingaruppástunga þingmanns Mýramanna felld með 13 atkvæðum gegn 2.
- c, 2. breytingaruppástunga 1. þingmanns Skaptfellinga; vegna óglöggjar atkvæðagreiðslu var haft nafnakall, og fór það þannig:
- Já sögðu:
- Ísleifur Gíslason,
Eggert Gunnarsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Þórður Þórðarson.
- Nei sögðu:
- Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson,

- Nei sögðu:
- Jón A. Blöndal,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen.
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson.
- Var uppástungan þannig felld með 13 atkvæðum gegn 8. Fyrri þingmaður Norður-Múlasýslu var eigi viðstaddur.
- d, 3. breytingaruppástunga 1. þingmanns Skaptfellinga felld með 17 atkvæðum gegn 3.
- e, 4. gr. óbreytt samþykkt í einu hljóði.
5. grein:
- a, breytingaruppástunga þingmanns Mýramanna felld með 11 atkv. gegn 9.
- b, 5. gr. óbreytt samþykkt með 21 atkv.
6. grein óbreytt samþ. með 20 atkv.
7. — — — — 20 —
8. — — — — 20 —
9. — — — — 20 —
10. grein:
- a, breytingaruppástunga þingmanns Mýramanna samþykkt með 12 atkvæðum.
- b, 10. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 18 atkvæðum.
11. grein:
- a, fyrri liður greinarinnar samþykktur með 18 atkvæðum.
- b, breytingaruppástunga 2. þingmanns Húnavetninga felld með 11 atkvæðum gegn 10.
- c, síðari liður 11. greinar samþykktur með 14 atkvæðum.
12. grein óbreytt samþ. með 19 atkvæðum
13. — — — — 20 —
14. — — — — 20 —
15. — — — — 20 —
- Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu. Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, var samþykkt með 20 atkvæðum.
- Var frumvarpið nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP
til tíundarlaga.

1. grein.

Hver maður, hvort heldur er karl eða kona, búandi eða búlaus, sem á 60 álna eða hálf hundrað í tíundbæru lausafje, skal tíunda það á hverju ári. Skal hann á vorhreppaskilum telja fram fyrir hreppstjóra eða bæjarstjóra lausafje það, er hann átti, eða hafði undir hendi í fardögum, og skal það framtal rita í sveitarbókina. En á hausthreppaskilum skal telja frá það, sem algjörlega hefur farizt um sumarið af því, er fram var talið um vorið, og einnig þann pening, sem þeginn er undan tíund í lögum þessum.

2. grein.

Fjenaður skal lagður í tíund, sem hjer segir:

1 kýr leigufær	1 hundrað
3 geldneyti tvævetur eða geldar kvígur	1 —
2 naut eldri eða geldar kýr	1 —
6 ær með lömbum leigufærar	1 —
15 lambsgotur	1 —
10 sauðir þrjevetrir eða eldri	1 —
12 sauðir tvævetrir, eða geldar ær	1 —
24 gemlingar	1 —
3 hestar eða hryssur fimm vetra eða eldri	1 —
4 tryppi tveggja til fjöggra vetra	1 hundrað.

Fella skal úr tíund sjöunda hvert hundrað, og að sama hæfi af minni tíund.

3. grein.

Skip og báta, sem ganga til fiskiveiða, skal leggja í tíund, sem hjer segir:

1 þilskip	3 hundruð
1 áttæringur eða stærri skip	1 —
1 sexæringur eða feræringur	1 —
1 tveggjamannafar	1/2 —

Veiðigögn fylgja skipi hverju í tíund.

4. grein.

Menn skulu eiga með sjer tvenn hreppaskilapíng á hvert, hin fyrri á vorin 12. til 24. dag júnímánaðar, en hin síðari á haustin 1. til 20. dag októbermánaðar. Skyldur er hver búandi maður að mæta á hreppa-

skilapíngi því, er hann á sókn að, til að telja fram tíundbært lausafje sitt, hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru. Hver, sem ekki mætir á hreppaskilapíngi, eða lætur fullveðja mann mæta fyrir sig, og er honum það sjálfrátt, verður sekur um 3 krónur. Hreppstjórar skulu kveðja til hreppaskilapínga í tækan tíma með þingboði, sem berist um allan hreppinn. Hver, sem tefur boðburð að nauðsynjalaus, eða fellir niður, verður sekur um 3 krónur. Sektir eftir þessari grein renna í sveitarsjóð.

5. grein.

Hver maður skal telja fram lausafje sitt til tíundar, eins og það er til, og segja á haust-hreppaskilapíngum til um það, sem farizt hefur um sumarið. Þyki hreppstjóra eða bæjarstjóra framtala einhvers tortryggileg, eða að eigi sje rjett skýrt frá vanhöldum, getur hann gjört hlutaðeiganda tíund, er hann álitur hæfilega. Sama er og, ef einhver eigi mætir á hreppaskilapíngi, eða segir ekki til tíundar sinnar, þá skal hreppstjóri gjöra honum tíund eftir því, sem næst verður komizt um fjáreign hans. Allar skýrslur um tíund ritar hreppstjóri eða bæjarstjóri í sveitarbókina.

6. grein.

Hafi einhverjum verið gjörð tíund, eftir því sem segir í næstu grein á undan, verður því eigi breytt. En hafi tíund einhvers verið færð upp, á hann þann kost, að sanna tíund sína með eiði. Þann eið skal hann vinna fyrir sýslumanni eigi síðar en á næsta manntalsþíngi, eftir að tíundin var gjörð. Heimilt er og sýslumanni, að gjöra rjettarrannsókn um tíundarframtal manna, ef þess þykir þurfa við.

7. grein.

Sá, er verður sannur að röngu tíundarframtali, verður sekur um 10 til 100 krónur, og gjaldi að auki tíundir og önnur lögboðin gjöld af því, er hann dró undan. Sektir þessar renna í landssjóð.

8. grein.

Föst innstæðukúgildi skal eigi tíunda, og er tíund af þeim fólgin í jarð-

artíundinni. Þar sem eigi er fastákveðið innstæðu-kúgilda-tal á jörðum, er heimilt að telja eitt kúgildi á hverjum 5 hundruðum, en eigi fleiri. Allan annan leigupening skal tíunda; skal telja hann sjer í tíundarskýrslunum, og leiguliði greiða tíund af honum sem sínu fje. Öll önnur gjöld, sem greiða ber af leigufje, hvíla á eiganda, en leiguliði greiðir þau af hendi, mót afdrætti í leigunni.

9. grein.

Eigi ómyndugir tíundbært fje, skal það og tíunda. Skal sá, er geymir fjárins eða hefur það í vörzlum sínum, telja það fram til tíundar, en sá greiðir tíundina, er vaxta fjárins nýtur.

10. grein.

Heimil er samtíund foreldrum og niðjum, er þeir eiga bú saman, en öðrum eigi, nema allir tíundatakendur leyfi. Ef tveir menn eða fleiri eiga fje saman, skal sá þeirra, er þeir verða ásáttir um, telja fram til tíundar fyrir þá báða eða alla. Ef karl og kona, sem eigi eru í hjónabandi, eiga fje saman, skal hann telja fram fyrir þau bæði.

11. grein.

Fje skal fram telja til tíundar í þeirri þinghá, sem eigandi á lögheimili, en ef það er leigufje, þá þar, sem leiguliði á lögheimili. Ef einhver hefur 2 jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hvorri þinghá, þá skal þann pening, er þar fram fleytist, telja fram til tíundar allan á einum stað, og má eigandi kjósa um, í hvorri þinghá hann telur það fram.

12. grein.

Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, skal greiða níu tíundu hluti álnar í tíund af hverju lausafjrhundraði. Tíund af fimm hundruðum eða meira lausafje skiptist í þrjá jafna hluti; fellur einn hluti til fátækra í þeirri þinghá, sem tíundandi á lögheimili í, annar til kirkju þeirrar, er hann á sókn að, og hinn þriðji til hlutaðeigandi sóknarprests. Öreigatíund, eða tíund af

minna fje en fimm hundruðum, fellur óskipt til fátækra.

13. grein.

Fátækra tíund skal greiðast til fátækra-stjóra þess, er hlut á að máli, eða þess manns, er hann ávísar, innan loka þess árs, sem tíundin er gjörð. Í fátækra tíund eru allir sömu aurar gjaldgengir, sem í hin almennu gjöld til landssjóðsins.

14. grein.

Eindagi á prests- og kirkjutíund er sumardagur hinn fyrsti, næst á eftir að tíundin er gjörð. Sömu aurar eru gjaldgengir í prests- og kirkjutíund, sem í fátækra tíund.

15. grein.

Fyrir tíundum má gjöra fjárnám hjá gjaldanda, samkvæmt opnu brjefi 2. apríl 1841, og hafa þær í tvö ár frá gjalddaga hinn sama forgöngurjett, sem skattgjöld til landssjóðsins hafa að lögum.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til tíundarlaga, eins og það var samþykkt við 2. umræðu í neðri deild alþingis.

I. Breytingartillaga

frá nefndinni.

Við 2. grein.

- a, á eftir «1 kýr leigufær 1 hndr.» komi:
«2 kýr geldmylkar eða algeldar, og tvær kvígur að 1. kálfi 1 hndr.».
- b, aptan af 3. lið falli «eða geldar kýr».

Við 7. grein.

Niðurlagið, «Sektir þessar renna í lands-sjóð», breytist í: «Sektir þessar renna í hlutaðeigandi sveitarsjóð».

Aptan við frumvarpið bætist ný grein, sem verður 16. grein:

«Rjett er að amtmaður ákveði sektir þær, sem um er rætt í 7. grein, nema sá, er hlut á að máli, kjósi heldur, að málinu sje vísað til dóms. Núer málinu vísað til dóms,

og skal þá fara með það sem almennt lög-reglumál».

Fyrirsögn frumvarpsins breytist þannig: «Frumvarp til laga um lausafjártíund».

II. Breytingartillögur

frá 6 þingmönnum,

Páli Pálssyni, þingmanni Staptfellinga,
Hjálmí Pjeturssyni, Þórði Þórðarsyni,
Páli Pálssyni, þingmanni Húnavetninga,
Guðmundi Ólafssyni, Þorláki Guðmundssyni.

1. Við 2. gr.: að eptir: «1 kýr leigufær 1 hndr.» komi: «2 kýr eða 2 kvígur mylkar, sem eigi eru leigufærar, 1 hndr.».
2. Við sömu grein: að í staðinn fyrir «4 tryppi» komi: «6 tryppi».
3. Við 11. gr., að í staðinn fyrir síðari málslíð greinarinnar komi: «Nú hefur einhver 2 eða fleiri jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hverjum hreppi, kirkjusókn eða sýslu, og er hann þá skyldur að telja þann pening þar fram til tíundar, er hann fram fleytist, og skal framteljandi gjalda þar af peningnum öll opinber gjöld».

III. Breytingaratkvæði

frá öðrum 6 þingmönnum,

Hjálmí Pjeturssyni, Þorsteini Jónssyni,
Páli Pálssyni, þingmanni Húnavetninga,
Guðmundi Ólafssyni, Benidikt Sveinssyni
og Þorláki Guðmundssyni.

Við 4. grein.

Á eptir orðunum: «þeirra er á hans vegum eru», bætist inn í: «ef þeir eigi mæta sjálfir».

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri þingdeildarinnar, 15. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til tíundarlagar fyrir Ísland*.

Framsögumaður (Varaforset) kvað mál þetta hafa mætt svo mildri meðferð hjer í deildinni, að hann hefði eigi margt að segja um það. Hjer lægju að eins nokkrar fáar breytingar fyrir, er nefndin hefði gjört eptir bendingum þeim, er fram hefðu komið við 2. umræðu málsins. Fyrsta breytingin væri við 2. gr. við upptalninguna á pening þeim, er í tíund væri lagður, og væri breytingin fólgin í því, að nýjum líð sje bætt við, sem sje þessum líð: «2 kýr geldmylkar eða algeldar, og tvær kvígur að 1. kálfi 1. hundrað». En af þessari breytingu leiddi aptur breytingin við 2. gr. staflíð b., að orðin: «eða geldar kýr» falli burtu aptan af 3. líð. Hann kvað nefndinni hafa virzt ástæða til að bæta aptan við frumvarpið nýrri grein um það, hvernig fara skyldi með þau mál, er risu út af tíundarsvikum, og hefði nefndin í því efni farið eptir ákvörðunum þeim, er stæðu í 6. grein stjórnarfrumvarpsins um lögsókn og hegning fyrir rangt tíundarframtal. En af því að nefndin hefði vísað málum þeim, er risu út af brotum gegn lögum þessum, á bekk með almennum lögreglumálum, þá hefði þótt rjettast, að sektirnar skyldu eigi renna í landssjóðinn, heldur í hlutaðeigandi sveitarsjóð, því að vanalegast mundi, að sektirnar fyrir slík brot rynnu í sveitarsjóð. Það hefði og vakað fyrir nefndinni, að ef sektirnar fyrir brot þessi rynnu í sveitarsjóð, þá yrði meiri hvöt fyrir hreppstjórn, að ganga eptir, að lögunum yrði fylgt, því að hver væri sjálfum sjer næstur; mætti þannig búast við, að eptirlitið yrði þá betra. Viðvíkjandi hinum öðrum breytingum við frumvarpið hefði hann eigi mikið að segja; breyting hinna 6 þingmanna við 2. grein væri alveg sama efnis og breyting nefndarinnar við grein þessa, nema hvað hún væri með dálítið öðrum orðum. Hina aðra breytingu hinna 6 þingmanna, að «6 tryppi» komi í staðinn fyrir «4 tryppi», kvaðst hann eigi geta fall-

ízt á, og ætlaði hann nú eigi að taka upp aptur ástæður þær, er hann hefði við 2. umræðu málsins borið fyrir sig. Sama væri að segja um breytinguna við 11. grein, að hann hefði einnig talað svo mikið um það atriði við 2. umræðu, að hann ætlaði engu við það að bæta. Hvað snerti breytinguna við 4. grein, þá væri hún ofur meinlaus, en sjer fyrir sitt leyti fyndist hún með öllu óþörf, en hann kvaðst alveg leggja það í vald deildarinnar, hvort hún samþykkti þessa breytingu eða ekki.

Pórður Þórðarson kvaðst samdóma varaforseta um það, að lík meining væri í báðum breytingunum við 2. grein, en hann gæti eigi annað ætlað, en að breyting hinna 6 þingmanna væri heppilegar orðuð, af því að eptir því sem nefndin hefði orðað breytingu sína, þá mætti slengja saman kvígum og kúm, og gæti sú breyting þannig valdið misskilningi, þar sem sjer fyndist hin breytingin miklu glöggari; en út af þessu kvaðst hann eigi ætla að gjöra neitt kappsmál, heldur yfirláta þingdeildinni, að hvoru breytingaratkvæðinu hún hneigðist heldur. Viðvikjandi hrossunum tók hann það fram, að mjög varlega væri farandi í það, að leggja mikla tíund á tryppi, því að það hefði verið ljóslega tekið fram hjer í deildinni, þegar um útflutningsgjald af hrossum hefði verið að ræða, að fáar sýslur væru, er hross gætu selt nokkuð til muna, og af því leiddi það, að meiri hluti landsbúa yrði fyrir þyngslum af tryppunum, þar sem þeir eigi gætu gjört þau að verzlunarvöru; en hann kvaðst láta vera, þótt 6 tryppi væru lögð í hundrað, því að það svaraði þá til þess, sem hestarnir hefðu lækkað í tíund. Hann sagðist eigi ætla að fást um breytingaratkvæðið við 11. grein, því að hann vænti þess eigi, að það mundi ganga í gegn. Hann fyrir sitt leyti kvaðst vita til þess, að bóndi einn hefði haft bú í 2 sveitum, er langt hefði verið í millum, og hefði aldrei

verið neinn vafi á því, hverjum skepnum hann hefði fram fleytt á hverju búinu, og hefði bóndi þessi goldið til allra stjetta af hvoru búinu fyrir sig í þeim hreppum, er búin hefðu verið í; maður þessi hefði haft aðalbu sitt í Eyrarsveit, en hitt búíð í Eyjahrepp. Hann kvaðst að sönnu ætla, að það stundum gæti komið fyrir, er varaforseti hefði tekið fram við 2. umræðu, að vafi gæti verið á, að hversu miklu leyti peningurinn fram fleyttist á hverri jörðinni, en hins vegar væri það mjög ísjárvert, sem vel gæti átt sjer stað, að óhlutvandir menn notuðu undanbrögð, og kæmu sjer hjá fátækra-aukaútsvari, ef þeim væri í sjálfsvald sett, að tíunda pening sinn í hverjum þeim hreppinum, er þeir vildu, og gæti slíkt orðið næsta skaðlegt fyrir hrepp þann, er í hlut ætti, því þeir mundu velja þann hreppinn, er ljettari væri.

Páll prestur Pálsson kvað misprentazthafa í 3. grein »1 áttæringur eða stærri skip, 1 hundrað» í staðinn fyrir: »1 áttæringur eða stærri skip. 1½». Hann kvaðst eigi geta skilið í því, að rjett væri, að hafa 4 tryppi jöfn í tíund 3 ungum eða miðaldra hestum; sjer virtist það augljós ósanngirni, að minnsta kosti í þeim hjeruðum, þar sem hestar, og því síður tryppi væru eigi verzlunarvara, og tryppin væru einungis til kostnaðar og torlegðar, á meðan þau væru í uppvexti, en ekki til hins minnsta gagns; ætlaði hann því, að rjettara væri, að fleiri tryppi væru lögð í eitt hundrað, svo að það yrði ofur lítið betur samsvarandi við önnur tíundbær lausafjárhundruð. Sjer þætti og, eins og áður hefði verið tekið fram, að breyting nefndarinnar við 2. grein staflíð a. gæti misskilizt, því þar yrði naumast annað sjeð, en að telja eigi 2 kýr geldmjólkar og 2 kvígur, allt svo 4 alls á 1 hundrað, en þetta gæti þó sannarlega engri átt náð, og þess vegna væri breytingaratkvæði sitt og annara heiðraðra þingmanna án efa miklu heppilegra.

Framsögumaður kvaðst vilja benda á, að breytingartillögur hinna 6 þingmanna væru heldur eigi gallalausar, heldur en hvert

annað mannaverk, því að ef þessari ákvörðun um mun á kúm í tíund væri haldið, eins og hún er orðuð í breytingaratkvæðinu, þá þyrfti í hvert skipti að meta hverja kú, hvort hún væri í leigufæru standi eða ekki, enda vantaði þá og ákvörðun um, hvað væri leigufært ástand og hvað ekki, en slík ákvörðun ætti alls eigi heima í tíundarlögum. Ef þessi breytingaruppástunga yrði samþykkt, þá yrðu kýr tíundaðar í þrennu lagi, nefnil. leigufærar kýr, ekki leigufærar og algeldar, og gæti hann ekki fellt sig við það, en hjer mundi eiga við orðtækið: «hverjum þykir ir sinn fugl fagur». Þá væri nú tryppatíundin. Þingmaður Skaptfellinga hefði verið að tala um, að þungt yrði að greiða tíund af tryppum í þeim hjeruðum, þar sem erfitt er að ala upp hross, og þess vegna lítið um tryppaeign, en þá vildi hann segja, að einmitt ef tryppin væru fá, þá munaði menn ekkert um að greiða tíund af þeim, og þar sem tryppin væru mörg og ljett að ala þau upp, væri sanngjarnt að tíunda þau. Sjer fyndist reyndar fyrir sitt leyti, að tvævetur tryppi hefðu átt að vera jafndýr í tíund og tvævetur geldneyti, því að fyrir tryppið mundi nú orðið jafnaðarlegast fást jafnmikið verð eins og fyrir ungneytið, en kostnaðurinn þó meiri að ala það upp. Þingmaðurinn hefði sagt, að menn hefðu eigi nema kostnað af tryppunum, þangað til þau yrðu seld, en sama væri og um nautpening og hvern annan geldpening, að hann er eigandanum einasta til kostnaðar, þangað til honum verður fargað. Viðvíkjandi breytingaratkvæðinu við 11. grein, þá vildi hann biðja menn að skýra fyrir sjer, hvað lægi í orðunum »opinbergjöld». Eptir sinni skoðun væri það skattur, gjafthollur, offur, lambseidi og hver önnur gjöld, sem greiða ber til almennra parfa. Ef nú þetta breytingaratkvæði yrði samþykkt, þá fengi hann eigi betur sjeð, en að sá, sem hefur 2 jarðir undir bú sitt, sína í hvorum hreppi, yrði að tvígjalda þau gjöld, er nú voru nefnd; það er með öðrum orðum, að menn yrðu að gjalda skatt, gjaftholl, offur o. s. frv. af báðum jörð-

unum. Þetta væri gagnstætt því, sem nú tíðkaðist, því bæði stjórnarráða-úrskurðir og ýmsir dómar væru fyrir því, að menn ættu eigi að greiða gjöld þessi nema á einum stað. Hjer væri því í raun rjettri um nýjar álögur eða nýjan skattþunga að ræða. Menn kynnu að vísu að segja, að þessi ójöfnuður mundi hverfa, þegar skattalögin nýju yrðu innleidd, og það væri að vísu svo hvað skattinn snertir, en þá væru eptir prestsgjöld, fátækragjald o. fl., sem þessir menn yrðu að greiða tvöfalt, ef breytingaratkvæðið kæmist að.

Hjálmur Pjetursson kvað það sannmæli, er varaforseti hefði sagt, að «hverjum þætti sinn fugl fagur», en hann hjeldi, að það ætti helzt heima hjá nefndinni, því þrátt fyrir það þó framsögumaður játaði, að nefndin hefði komið fram með breytingaratkvæði eptir þeim bendingum, er hún hefði fengið við 2. umræðu þessa máls, þá hefði hún þó ómögulega viljað þýðast það breytingaratkvæði sitt, er hann hefði borið upp við 2. umræðu viðvíkjandi kúa-tíundinni, heldur hefði hún nú borið upp annað öldungis í sömu stefnu, en sem hann þó yrði að álíta óhaganlegar orðað, en sitt hefði verið, og því hefði hann nú leyft sjer að bera upp enn á ný, við þessa umræðu, hið sama breytingaratkvæði eins orðað eins og áður, og gæti hann eigi sjeð annað, en að það væri nauðsynleg viðbót í lögnum, og eigi heldur gæti hann betur sjeð, en að sitt breytingaratkvæði væri ljósara og ákveðnara, heldur en breytingaratkvæði nefndarinnar, því orða-tiltæki þess væru miðuð við orðin í næsta lið á undan og eptir, þar sem í fyrri liðnum stæði «leigufær», en í næsta lið á eptir «geldar kýr», þar á móti fyndist sjer breytingaratkvæði nefndarinnar óljósara, og svo gæti það misskilizt, því eptir orðunum mætti leggja 2 kýr og 2 kvígur í hundrað, eða 4 alls; en þetta væri þó víst ekki meiningin, hann kvaðst vona, að fleiri yrðu á sínu máli um þetta, og vildi hann ráða hinni heiðruðu nefnd, að sýna nú svo mikið lítillæti, að fallast á þetta breytingaratkvæði.

Hann kvaðst enn vilja taka það fram, að orðið «leigufær» hefði aldrei aðra þýðingu en þá, að þar með væri meint full leiga, eða fullt gildi; og því yrði hann að álíta rjett, að þær einu kýr ættu að teljast í fullt hundrað, en ekki hinar, sem eigi væru í fullu gildi, en ef þetta væri rjett, þá væri líka hitt rjett, að taka það fram í lögum þessum, og ákveða minni tíund af hinum lakari kúm, með því að leggja 2 af þeim í hundrað.

Viðvíkjandi þeirri breytingartillögu, að 6 tryppi komi í staðinn fyrir 4 tryppi, þá skyldi hann geta þess, að hann mundi ekki hafa haldið henni fram, ef sú tillaga sín, er hann hefði borið upp við 2. umræðu, um að skipta hrossa-tíundinni þannig, að hafa 2 hesta í hundrað, og 3 hryssur í hundrað, hefði náð fram að ganga; en úr því að nú væri búið að samþykkja, að hafa 3 hesta eða jafnmargar hryssur 5 vetra og eldri í hundrað, og ekkert breytingaratkvæði lægi fyrir til að raska þessu, þá fundist sjer fullkomin samhljóðun í því, að hafa helm- ingi fleiri tryppi í hundrað, eða 6, á hverj- um aldri sem þau væru.

Viðvíkjandi breytingartillögu sinni við 4. gr. þá skyldi hann játa, að hún væri að vísu of lin, og færi of skammt, en væri þó heldur til bóta að sínu áliti. Sín skoðun væri sú, að eðlilegast væri, að lausamönnum og húsmönnum væri leyfilegt eða gefinn kostur á að koma á hreppskilafund, þótt þeim eigi væri gjört það að skyldu. Hann gæti ómögulega sjeð nokkurt gagn í því að útiloka þá frá, eða banna þeim að koma á hreppaskil; þvert á móti yrði hann að álíta, að þessir menn gætu opt komið þar fram til gagns, bæði í orði og verki, öldungis eins og bændur. Hvað breytingartillöguna við 11. gr. áhræði, þá yrði hann að játa, að hann ekki hefði getað sannfærzt um þann háska, sem af henni gæti leitt, eptir því sem framsögumaður hefði viljað sanna; sjer hefði fundizt ótti hans vega meira en ástæðurnar, sem hann hefði fram fært. En hann kvaðst ætla að eptir láta öðrum þing-

manni, að halda svörum uppi fyrir þetta breytingaratkvæði, því það væri sprottið frá öðrum en sjer í fyrstu, og mundi honum takast, að færa ástæður fyrir því.

Pórarinn Bððvarsson kvaðst að eins vilja gjöra grein fyrir, hvers vegna hann hefði skrifað undir breytingartillögu við 11. gr.; það væru nefnilega mörg dæmi til þess, einkum hjer í grennd við Reykjavík, og svo víðar á landinu, að menn hefðu 2 jarðir undir bú sitt, en greiddu eigi annað en tíund af jörðunni. Þetta væri mjög ósann- gjarnt, og gæti orðið sveitum þeim, sem jörðin lægi í, til mjög mikils hnekkis, enda væri það illa þokkað, þar sem svo stæði á. Hann hefði fengið til meðferðar bænarskrá um þetta efni, að þeir utansveitarmenn, sem not- uðu jarðir í öðrum hreppum, greiddu tíund og önnur gjöld til þess hrepps, sem jörðin væri í, en hann hefði ekki viljað koma fram með sjerstakt frumvarp um það, heldur koma ákvörðun um það inn í tífundarlögin. Það eina, sem við þetta mætti athuga, væri það, að opt væri eigi hægt að vita, hversu mikill fjenaður væri hafður á jörðunni, af því heyið væri opt, þegar svo á stæði, flutt burt, en opt væri líka hægt að vita það. Þar sem varaforseti hefði tekið fram, að eptir ákvörðun breyt- ingaratkvæðisins, gæti sá, sem jörðina hefði, orðið skyldaður til að greiða offur, þá væri enginn skyldur að greiða offur annarstaðar en þar eða til þess prests, þar sem hann ætti lögheimili. Hann yrði því mjög að mæla fram með þessu breytingaratkvæði, því það væri í alla staði rjett og sanngjarnt.

Páll Pálsson bóndi, kvað 2. þingmann Gullbringu- og Kjósarsýslu hafa að nokkru leyti tekið ómakið af sjer og svarað sumu því, er hann hefði ætlað að svara, en sig langaði til að spyrja framsögumann, hver niðurstaðan yrði, ef 11. gr. yrði samþykkt óbreytt. Hann kvaðst eigi vita betur, en hver sá maður, sem hefði 2 jarðir undir bú sitt, skyldi gjalda bæði til prests og kirkju á báðum jörðunum, og væru jafnvel dómar fyrir því, að hið opinbera mætti einskis í missa við það, þótt einn bóndi hefði 2 eða

fleiri jarðir undir bú sitt; en ef 11. gr. skyldi haldast óbreytt, þá gætu menn skot- izt undan öllum gjöldum, á hvorum stað- um er þeir vildu. Spurningin um, hvort tvöfaldan skatt skyldi greiða, hyrði, ef þetta yrði samferða skattalögunum, eins og ráð væri fyrir gjört, og framsögumaður sjálfur hefði haft fyrir ástæðu fyrir þessu frumvarpi. Það lægi í augum uppi, að eftir frumvarps-grein- inni gæti bóndi talið allt fje sitt fram á annari jörð en þeirri, er hann hefði undir aðalbúnað sinn, ef hann að eins hefði til málamyndar 2 eða 3 hundruð af annari jörð, er hann gæti talið lögheimili sitt, þó hann væri þar ekki nema 1 eða 2 nætur yfir árið. Þetta gæti haft mjög skaðlegar afleiðingar fyrir tíundartakendurnar og fleiri skyldustörf, er á mönnum hvíldu í því fjelagi, er menn hefðu jörð og búnað. Hinum breytingaratkvæð- unum væri þegar búið að svara, en hann sæi ekkert á móti því, að telja kýr fram til tíundar í þrennu lagi, ef til væru 3 tegundir af þeim.

Framsögumaður kvaðst vilja taka það fram með tilliti til þess, er þingmaður Mýramanna hefði sagt, að það er sjer þætti verst í breytingaratkvæði hans og annara 5 þing- manna, það þætti honum bezt, er væri þessi ótakmarkaða ákvörðun um orðið «leigufær». Hann kvaðst nú skyldu reyna að sanna þing- manninn um þetta með dæmi; hann kvaðst setja svo, sem þingmaðurinn væri hreppstjóri en hann sjálfur bóndi; hann skyldi telja fram 4—5 kýr, og segja svo, að engin þeirra væri leigufær; hvernig ætti þá að fara að sanna þetta? Hann gæti haft alveg rjett að mæla, þar sem enginn hefði boðið neina leigu við kúm sínum, og því ekki hægt að segja, hvort þær væru leigufærar eða ekki. Hann vildi spyrja, hvort hreppstjórinn ætti að fara heim á heimili sitt og meta sjálfur kýrn- ar, hvort þær væru leigufærar eða ekki, og þá væri hætt við, að gjöræði kæmi fram og ýms önnur vandkvæði, en þau hefði nefndin viljað fyrirbyggja. Með tilliti til upplýsinga þeirra, er 2. þingmaður Húsvetninga hefði gefið sjer, þá hefðu þær eigi nægt sjer, því

að hjer væri um fleira að gjöra en skattinn einan; en hann kvaðst hafa vakið spurn- inguna um offrið einkum af þeirri ástæðu, að sú spurning hefði einmitt komið fyrir í kjördæmi sínu, og hefði úrskurðurinn reynd- ar fallið svo, að offrið skyldi eigi greiða, nema á öðrum staðnum.

Hjálmur Pjetursson kvaðst svara þessu dæmi framsögumannsins svo: ef bóndi segir skepnur sínar lakari en þær eru; þá er það sama sem annar undandráttur, og hafi hreppstjóri grun um, eða vissu fyrir því, að bóndi segi ósatt, þá hefur hreppstjóri heim- ild til að færa upp tíund hans samkvæmt 6. grein frumvarpsins, hvort sem búandi dregur undan á þann hátt, að segja fjenað sinn verri eða færri, en hann í raun og veru er. Og kvaðst hann vona, að framsögumað- ur væri sjer samdóma í þessu, og mundi taka þetta svar sitt gilt.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst hafa hreift því við 2. umræðu máls þessa, að sjer þætti orðið «leigufær» ganga nokkuð vítt eða ná yfir nokkuð mikið, og ætlaði hann rjettara, að tekið væri fram í tíundar- lögum, hvað meint væri með orði þessu. Það væri því nauðsynlegt, að hafa fleiri dálka fyrir kýr en einn, en þar sem hinn háttvirti varaforseti hefði við aðra umræðu þessa máls vísað sjer til Jónsbókar, þá gæti hann að vísu tekið hana góða og gilda; en að því leyti hann hefði bent sjer á hin vantanlegu landbúnaðarlög, þá gæti hann ekki tekið það gilt, því sjer væri þeirra virkilegi burðar- dagur hulin; tíundarlög þyrftu fremur flest- um lögum að vera nákvæm, því þau ekki síður en önnur lög kostuðu æruna, ef brot- in væru. Hvað snerti viðbótina við 11. grein, þá þætti sjer hart, ef sá, er tvær jarðir hefði undir bú sitt, mætti telja allan pening sinn fram á annari jörðinni, ef hon- um svo líkaði, en þyrfti ekkert af pening sínum að gjalda nema á öðrum staðnum; þess væri þó að gæta, að þau hjú bóndans, er hann hefði á jörð þeirri, er hann tíundaði ekkert á, ynnu sjer samt sem áður sveitar- rjett í hreppi þeim, er jörðin lægi í, og gætu

þannig ef til vill orðið hreppnum til þyngsla, en öll vinnan gengi þó út úr hreppnum.

Arnþjófur Ólafsson kvaðst einkum vilja snúa orðum sínum að 11. grein og viðaukanum við hana. Hann sagði, að sjer fyndist greinin sjálf eigi vera heppileg, eða hún væri sjer heldur þungskilin. Fyrri liðurinn væri svo, að hann fjellist alveg á hann, en þann liðinu kvað hann innibinda í sjer þá hina almennu setningu, að þar skyldi hver pening sinn fram telja, er hann ætti lögheimili. Seinni liðurinn væri undantekning frá hinni almennu setningu fyrra liðsins, og gæti hann eigi sjóð, að sú sjerstaka ákvörðun, er sá liður hefði inni að halda, gæti samrýmt við hina almennu reglu fyrra liðsins, því ef einhver hefði tvær jarðir undir bú sitt, þá mætti hann velja um, hvar hann teldi fram fjenað sinn, en ef hann ætti eigi lögheimili nema á annari jörðunni, er jafnan mundi vera, þá væri það á móti hinni almennu reglu í 1. lið, að hann mætti velja um, hvar hann teldi pening sinn fram. Að vísu væri sjer ekki fullkomlega ljóst, hvort nokkur maður gæti átt lögheimili á tveimur jörðum, þótt hann ætlaði, að bóndi ætti eigi nema eitt lögheimili, og ef svo væri, þá væri hin almenna regla í fyrra liðnum að hálfu leyti upphafin, og að hálfu leyti væri mótsögn á millum fyrra liðsins og síðara liðsins. Sjer þætti það því mótsögn, að eptir hinum síðari lið greinarinnar mætti eigandinn tíunda þar fje sitt allt, er hann ætti eigi lögheimili, en eptir hinum almenna liðnum mætti hann eigi tíunda fje sitt nema þar, er hann ætti lögheimili. Hann kvaðst því verða að halla sjer að breytingaratkvæði þeirra 6 þingmanna, því þótt sjer eigi líkaði það vel, þá væri það þó, að því er sjer virtist, sanngjarnt, að ef bóndinn ætti bú á tveim jörðum, þá skyldi hann gjalda af útbúinu í þeim hreppi og sókn, þar sem hann hefði útibúið, þar sem aptur í síðari lið 11. greinar frumvarpsins væri leyft, að eigandinn mætti gjalda af heimabúinu í þeim hreppi, er hann eigi ætti lögheimili. Hann kvaðst af þessari ástæðu halla sjer að því

breytingaratkvæði þeirra 6 þingmanna, er stæði undir 3. tölulið. Sjer fyndist og mikið mæla með breytingaratkvæði því, er stæði undir 1. tölulið, því að það væri greinilegra og ákveðnara, en tilsvarendi grein í frumvarpinu; hann sæi að vísu, að breyting þessi gæti gefið tilefni til undandráttar, ef hreppstjórnin væri eigi aðgæzlusamur maður, en hreppstjórnunum væri nú trúað fyrir svo mörgu, og eins ætlaði hann, að trúa mætti þeim til, að hafa eptirlit með þessu.

Framsögumaður kvaðst eigi vita, hvort sjer mundi takast að sýna og sanna 1. þingmanni Norður-Múlasýslu, að engin óamkvæmni væri millum liðanna í 11. gr., en hann yrði þó að reyna það. Þingmaðurinn hefði skilið það rjett, að aðalreglan væri í fyrri liðnum, sú nefnil, að hver maður á að tíunda fje sitt, þar sem hann á lögheimili, en undantekningin aptur í síðari liðnum, hvernig að skal fara, þegar sami maður hefur 2 jarðir undir bú sitt sína í hvorri þinghá; en afleiðingin af þessari undantekningu væri eigi önnur en sú, að ef bóndinn færi að telja fram pening sinn annarstaðar en þar, er hann hefði átt lögheimili á undan, þá yrði hann að skipta um lögheimili sitt; hann yrði að flytja í þann hrepp, er jörð sú lægi í, er hann teldi pening sinn fram á, og væri þannig allt af gjört ráð fyrir því, að bóndinn hefði fast heimili á þeirri jörð, er hann tíundaði pening sinn á. Hvað snerti athugasemd 2. þingmanns Árnesinga, þá kvaðst hann eigi þekkja það tilfelli, að vinnuhjú á útibúi gætu unnið sjer sveitarrjett í þeim hreppi, er útibúið lægi í, heldur í þeim hreppi, er húsbóndi þeirra byggi í. Að minnsta kosti væri sjer það kunnugt, að þegar svo stæði á, sem hjer er gjört ráð fyrir, að hjú væru langdvölum á útibúi húsbónda síns, þá væri lögheimili þeirra talið hið sama sem húsbænda þeirra, og svo mundu prestar telja í embættisbókum sínum, en hverja rjettarverku þetta hefði með tilliti til sveitlægni manna, eða hvort menn með þessu móti gætu unnið eða misst sveitarrjettindi, væri sjer ókunnugt um.

Þorlákur Guðmundsson: Ef að útibú liggur í annari kirkjusókn, og sjer í lagi í öðru prestakalli, þá munu prestar ekki einungis gjöra það, heldur vera skyldir til að rita hjúin í embættisbækur sínar, en þegar farið er að rekast í sveitarrjettindum manna, þá er mikið lagt í vottorð presta.

Þá tóku eigi fleiri til til máls, og bar forseti málið undir atkvæði deildarmanna, og fjell þá atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 1. lið 2. gr. fellð með 12 atkvæðum gegn 10.
2. Breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna við 2. grein, 1. lið, samþykkt með 14 atkvæðum.
3. Breytingaruppástunga nefndarinnar við annarar greinar 3. lið; hjer varð atkvæðagreiðsla óglögg, og ljet því forseti við hafa nafnakall, og fór það á þessa leið:

Já sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Jón Blöndal,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Bøðvarsson.

Nei sögðu:

Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Páll bóndi Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Var töluliðurinn þannig samþykktur með 14 atkvæðum gegn 9.

4. Breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna við síðasta lið 2. greinar fellð með 13 atkvæðum gegn 9.
5. Breytingaruppástunga 6 þingmanna við 4. grein samþykkt með 13 atkvæðum.
6. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 7. grein, samþykkt með 22 atkvæðum.
7. Breytingartillögur hinna 6 þingmanna við 11. grein samþykktar með 12 atkvæðum gegn 7.
8. Breytingartillaga nefndarinnar, að ný grein (16. grein) bætist við, samþykkt með 22 atkvæðum.
9. Breytingaruppástunga nefndarinnar við fyrirsögnina samþykkt í einu hljóði.
10. Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 22 atkvæðum.

Kvað forseti frumvarpið mundu verða afgreitt og sent forseta efri deildarinnar þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um lausafjártíund.

1. grein.

Hver maður, hvort heldur er karl eða kona, búandi eða búlaus, sem á 60 álna eða hálf hundrad í tíundbæru lausafje, skal tíunda það á hverju ári. Skal hann á vorhreppaskilum telja fram fyrir hreppstjóra eða bæjarstjóra lausafje það, er hann átti eða hafði undir hendi í fardögum, og skal það framtal rita í sveitarbókina. En á hausthreppaskilum skal telja frá það, sem algjörlega hefur farizt um sumarið af því, er fram var talið um vorið, og einnig þann pening, sem þeginn er undan tíund í lögum þessum.

2. grein.

Fjenaður skal lagður í tíund, sem hjer segir:

1 kýr leigufær	1 hundrad
2 kýr eða 2 kvígur mylkar, sem eigi eru leigufærar	1 —
3 geldneyti tvævetur eða geldar kvígur	1 —
2 naut eldri	1 —

6 ær með lömbum leigufærar	1	hundrað
15 lambsgotur	1	—
10 sauðir þrjevetrir eða eldri .	1	—
12 sauðir tvævetrir, eða		
geldar ær	1	—
24 gemlingar	1	—
3 hestar eða hryssur fimm vetra		
eða eldri	1	—
4 tryppi tveggja til fjöggra vetra	1	—

Fella skal úr tíund sjöunda hvert hundrað, og að sama hæfi af minni tíund.

3. grein.

Skip og báta, sem ganga til fiskiveiða, skal leggja í tíund, sem hjer segir:

1 þilskip	3	hundruð
1 áttæringur eða stærra skip .	1½	—
1 sexæringur eða feræringur .	1	—
1 tveggjamannafar	½	—

Veiðigögn fylgja skipi hverju í tíund.

4. grein.

Menn skulu eiga með sjer tvenn hreppaskilapíng á hvert, hin fyrri á vorin 12. til 24. dag júnímánaðar, en hin síðari á haustin 1. til 20. dag októbermánaðar. Skyldur er hver búandi maður að mæta á hreppaskilapíngi því, er hann á sókn að, til að telja fram tíundbært lausafje sitt, hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru, ef þeir eigi mæta sjálfir. Hver, sem ekki mætir á hreppaskilapíngi, eða lætur fullveðja mann mæta fyrir sig, og er honum það sjálfrátt, verður sekur um 3 krónur. Hreppstjórar skulu kveðja til hreppaskilapínga í tækan tíma með þingboði, sem berist um allan hreppinn. Hver, sem tefur boðburð að nauðsynjalausu, eða fellir niður, verður sekur um 3 krónur. Sektir eptir þessari grein renna í sveitarsjóð.

5. grein.

Hver maður skal telja fram lausafje sitt til tíundar, eins og það er til, og segja á haust-hreppaskilapíngum til um það, sem farizt hefur um sumarið. Þyki hreppstjóra eða bæjarstjóra framtala einhvers tortryggileg, eða að eigi sje rjett skýrt frá vanhöldum, getur hann gjört hlutaðeiganda tíund, er hann álítur hæfilega. Sama er

og, ef einhver eigi mætir á hreppaskilapíngi, eða segir ekki til tíundar sinnar, þá skal hreppstjóri gjöra honum tíund, eptir því sem næst verður komizt um fjáreign hans. Allar skýrslur um tíund ritar hreppstjóri eða bæjarstjóri í sveitarbókina.

6. grein.

Hafi einhverjum verið gjörð tíund, eptir því sem segir í næstu grein á undan, verður því eigi breytt. En hafi tíund einhvers verið færð upp, á hann þann kost, að sanna tíund sína með eiði. Þann eið skal hann vinna fyrir sýslumanni, eigi síðar en á næsta manntalsþingi, eptir að tíundin var gjörð. Heimilt er og sýslumanni, að gjöra rjettarrannsókn um tíundarframtal manna, ef þess þykir þurfa við.

7. grein.

Sá, er verður sannur að röngu tíundarframtali, verður sekur um 10 til 100 krónur, og gjaldi að auki tíundir, og önnur lögboðin gjöld af því, er hann dró undan. Sektir þessar renna í hlutaðeigandi sveitarsjóð.

8. grein.

Föst innstæðu-kúgildi skal eigi tíunda, og er tíund af þeim fólgin í jarðartíundinni. Þar sem eigi er fast ákveðið innstæðu-kúgildatal á jörðum, er heimilt, að telja eitt kúgildi á hverjum 5 hundruðum, en eigi fleiri. Allan annan leigupening skal tíunda; skal telja hann sjer í tíundarskýrslunum, og leiguliði greiða tíund af honum, sem sínu fje. Öll önnur gjöld, sem greiða ber af leigufje, hvíla á eiganda, en leiguliði greiðir þau af hendi, móti afdrætti í leigunni.

9. grein.

Eigi ómyndugir tíundbært fje, skal það og tíunda. Skal sá, er geymir fjárins, eða hefur það í vörzlum sínum, telja það fram til tíundar, en sá greiðir tíundina, er vaxta fjárins nýtur.

10. grein.

Heimil er samtíund foreldrum og niðjum, ef þeir eiga bú saman, en öðrum eigi, nema allir tíundatakendur leyfi. Ef tveir menn

eða fleiri eiga fje saman, skal sá þeirra, er þeir verða ásáttir um, telja fram til tíundar fyrir þá báða eða alla. Ef karlmaður og kona, sem eigi eru í hjónabandi, eiga fje saman, skal hann telja fram fyrir þau bæði.

11. grein.

Fje skal fram telja til tíundar í þeirri þinghá, sem eigandi á lögheimili, en ef það er leigufje, þá þar, sem leiguliði á lögheimili. Nú hefur einhver tvær eða fleiri jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hverjum hreppi, kirkjusókn eða sýslu, og er hann þá skyldur að telja þann pening þar fram til tíundar, er hann fram fleytist, og skal framteljandi gjalda þar af peningnum öll opinber gjöld.

12. grein.

Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, skal greiða níu tíundu hluta álnar í tíund af hverju lausaffjár-hundraði. Tíund af fimm hundruðum eða meira lausafje skiptist í þrjá jafna hluti; fellur einn hluti til fátækra í þeirri þinghá, sem tíundandi á lögheimili í, annar til kirkju þeirrar, er hann á sókn að, og hinn þriðji til hlutaðeigandi sóknarprests. Öreigatíund, eða tíund af minna fje en fimm hundruðum, fellur óskipt til fátækra.

13. grein.

Fátækraftíund skal greiðast til fátækra-stjóra þess, er hlut á að máli, eða þess manns, er hann ávísar, innan loka þess árs, sem tíundin er gjörð. Í fátækraftíund eru allir sömu aurar gjaldgengir, sem í hin almennu gjöld til landssjóðs.

14. grein.

Eindagi á prests- og kirkjutíund er sumardagur hinn fyrsti næst á eptir, að tíundin er gjörð. Sömu aurar eru gjaldgengir í prests- og kirkjutíund sem í fátækraftíund.

15. grein.

Fyrir tíundum má gjöra fjárnám hjá gjaldanda samkvæmt opnu brjefi 2. apríl 1841, og hafa þær í tvö ár frá gjalddaga hinn sama forgöngurjett, sem skattgjöld til landssjóðsins hafa að lögum.

16. grein.

Rjett er að amtmaður ákveði sektir þær, sem um er rætt í 7. grein, nema sá, er hlut á að máli, kjósi heldur, að málinu sje vísað til dóms. Nú er málinu vísað til dóms, og skal þá fara með það sem almennt lögreglumál.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um lausafjártíund*. Þá er enginn tók til máls, var gengið til atkvæða og í einu hljóði samþykkt, að frumvarpið skyldi ganga til 2. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um lausafjártíund.

Frá Bergi Thorberg, Eiríki Kúld og Torfa Einarssyni.

Við 1. grein: orðið: »algjörlega» falli burt.

Við 4. grein: í staðinn fyrir: »3 krónur» í fyrra sinn komi: »1 króna».

Við 5. grein: að orðin: »og segja — um sumarið» falli burt.

Við 6. grein: Upphaf greinarinnar orðist þannig:

»Hafi einhverjum verið gjörð tíund, eptir því segir í 5. grein, á hann þann kost, að sanna tíund sína með eiði. Þann eið» o. s. frv.

Við 8. grein: að síðasta málsgrein: »öll önnur gjöld — afdrætti í leigunni», falli burt.

Við 9. grein: að orðin: »en sá greiðir tíundina, er vaxta fjárins nýtur», falli burt.

Við 10. grein: Síðasta málsgrein: »Ef karlmaður — fyrir þau bæði», falli burt.

Við 11. grein: endir greinarinnar: »og skal — opinber gjöld», falli burt.

Við 13. grein: a. Í staðinn fyrir: »fátækra-stjóra» komi: »sveitarsjóðs».

b. Orðin: »eða þess manns, er hann ávísar» falli burt.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 42. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um lausafjártíund*. Þá er enginn tók til máls, bar forseti undir atkvæði einstakar greinir frumvarpsins með tilheyrandi breytingum, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

Breyting við 1. gr. samþykkt í einu hljóði

	1. gr.	þannig breytt samþ. —
	2. gr.	samþ. með 8 atkv. —
	3. gr.	— — 8 —
Breyting við	4. gr.	— — 9 —
Þannig breytt	4. gr.	— — öllum —
Breyting við	5. gr.	— — 10 —
Þannig breytt	5. gr.	— — 9 —
Breyting við	6. gr.	— — 9 —
Þannig breytt	6. gr.	— — öllum —
	7. gr.	— — 10 —
Breyting við	8. gr.	— — öllum —
	8. gr.	— — öllum —
Breyting við	9. gr.	— — 7 —
	9. gr.	— — 7 —
Breyting við	10. gr.	— — 9 —
	10. gr.	— — öllum —
Breyting við	11. gr.	— — 10 —
	11. gr.	— — öllum —
	12. gr.	— — öllum —
Breyting við	13. gr. a	— — 9 —
	b	— — 9 —
	13. gr.	— — öllum —

14. gr., 15. gr., 16. gr., allar samþykktar í einu hljóði.

Síðan var frumvarpið með áorðnum breytingum samþykkt með 10 atkv., og að það gengi til 3. umræðu samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um lausafjártíund.

Í 2. gr. a. komi: »1 löggild kýr» fyrir: »1 kýr leigufær»,

b. í stað orðanna: »mylkar, sem eigi eru leigufærar», komi: »mjólkandi, en eigi löggildar».

c. fyrir orðið: »leigufærar» komi: »löggildar».

d. orðin: »og að sama — minni tíund» falli burt.

Í 3. gr. »1 þilskip 3 hundr.» breytist í: »1 þilskip 6 hundr.».

Jón Pjetursson. Ásgeir Einarsson.

Benidikt Kristjánsson.

ÞRIDJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um lausafjártíund*.

Torfi Einarsson taldi óþarfar orðabreytingar þær, að »löggild» kæmi í staðinn fyrir »leigufær» og »mjólkandi» fyrir »mylk», með því hvorttveggja skildist jafnvel. En breytinguna staflað d gæti hann því síður fallist á, því hann gæti eigi sjeð neina ástæðu til að fella úr tíund að sjöunda parti það, sem væri fram yfir 7 hundr., fremur en það, sem væri fyrir neðan 7 hundr., nema ef það væri þá, að þyngja á hinum fátæku, og það væri eigi tilhlýðilegt að sínu áliti. Þó brot kæmi, þá mundi hreppstjóri eins geta reiknað brot af því, sem kæmi fram við tíund af minna en 7 hundr., eins og af því, sem væri yfir 7 hundr. Um breytinguna við 3. gr. væri þess að geta, að það hefði með herkjubróðum gengið fram í neðri deildinni, að leggja þilskip í 3 hundr., en yrði því breytt hjer, mundu flestir verða á því, að færa það niður, með því að þilskipaúteigur væri hjer enn í barndómi og þyrfti eflingar og upphvatningar við, og þó þilskip gæfu stundum af sjer allmikinn arð, þá væri og hitt eigi svo sjaldgæft, að þau gjörðu mönnum tóman kostnaðarauka. Auk þess væri 6 hundr. of mikið með tilliti til þess að

9*

þessi skip greiddu afdráttarlaust spítalagjald af afla sínum. Þess vegna gæti hann eigi gefið neinni afbreytingum þessum atkvæði sitt.

Sighvatur Arnason: Úr því að fella mætti úr tíund af 7 hndr., þá væri og eðlilegt og sanngjarnt, að sama regla gildi um tíund af minna en 7 hndr., og það því heldur, sem þetta snerti hina fátækustu, en hins vegar væri með lögum þessum treyst aðhald að því, að rjett væri fram talið, og væri því nauðsynlegra, að lögin sjeu sanngjörn og jafnrjettisleg bæði hvað ríka og fátæka snertir, og það væri sannarlega óheppilegt, að lögin sjeu harðdrægari við hina fátækari menn en þá efnaðri. Um þilskipaútveginn væri hann þingmanni Strandasýslu alveg samdóma, og þætti sjer engin ástæða til að færa þilskipin upp til tíundar fram yfir 3 hndr., og það því síður sem kostnaður til þeirra væri mjög mikill, og hefði hleypt mörgum manni í stórskuldir, þegar ekki hefði aflazt.

Jón Pjetursson sagði, að orðið «leigufær» þýddi sá, sem gefur af sjer leigu, hvort sem væri fulla leigu eða ekki, og þyrfti því engan veginn að vera sama sem löggildur eða sá, sem gæfi fulla leigu. Þetta gæti því orðið tilefni til málaferla. Hreppstjórar gætu t. d. sagt: Jeg geld nokkra leigu fyrir þennan og þennan búpening», og þó yrði eptir lagastafnum að telja hann fram til tíundar sem gallalausan eða löggildan. Orðið «mylkur» ætlaði hann að einungis væri haft um ásauði, en eigi kýr. Menn ættu yfir höfuð að sneiða hjá öllu því í lögum, sem væri óljóst, tvírætt eða misskilningi undirorpið. Lagastafurinn ætti að vera sem skýrastur og ótvíræðastur og ákveðnastur. Báðir þingmenn, þeir er síðast hefðu mælt, hefðu mælt með því, að fella að sjöunda parti úr allri tíund, hvort sem væri af meira eða minna en 7 hndr. Brotareikning þingmanns Strandasýslu hefði hann eigi skilið. Sjer þætti næsta undarlegt og ólaglegt, að hafa þá ákvörðun í lögum, að það, sem ætti að teljast 1 hndr., skyldi vera $\frac{6}{7}$ úr 1 hndr. eða 102 $\frac{6}{7}$ álnar, auk þess sem hann sæi enga þörf eða ástæðu til þess. Hann vildi

spyrja þingmann Strandasýslu, sem líti út fyrir að vera svo leikinn í reikningi, hvað mikill partur úr 1 hndr. ein lambsgota yrði eptir þessu, þar sem 15 væri í 1 hndr. Sami þingmaður hefði ekki mátt heyra það nefnt, að þilskip skyldu leggjast í tíund til 6 hndr., þar sem þó áttæringur væri 1½ hndr. Hann hefði fært það til, að þilskipaútvegurinn væri enn í barndómi, en tilkostnaðurinn væri hins vegar mjög mikill, og mikið í húfi, ef áföll kæmu upp á. En þess væri að gæta, að í þilskipi væri mikil eign, kannske allt að 5000 kr., en áttæringur eigi meir en um 200 kr., og mælti því öll sanngirnir með því, að þilskip væru tiltölulega tíunduð, ekki sízt er á það væri lítið, að þau gætu gefið af sjer margfaldan arð, og stundað veiði, hvar sem væri við strendur landsins, sem eigi væri hægt á opnum skipum. Að mikið væri í húfi, ef því hlekkist á, mætti fyrirbyggja með því, að tryggja það með ábyrgð. Það væri og ekki meira í húfi að sínu leyti, en fyrir fátæklinginn að missa kúna. Að hafa það fyrir ástæðu, að maður gæti misst þilskipin, það næði engri átt.

Eiríkur Kúld var eigi samdóma 3. konungkjörna að því er þilskipin snerti. Hann vildi helst, að þau væru eigi nema 1 hndr., og svo mundu fleiri óska, þeir sem til þekktu. Stundum færðu þau að vísu töluverðan ágóða, og einkum meðan þau voru fá, en þau hefðu líka sumum á knje komið, því kostnaður til þeirra væri ærið mikill. Og hins vegar yrðu þau að borga spítalagjald meira en önnur skip, því þar yrði engum undanbrögðum komið við. Þó maður vildi tryggja þau með ábyrgð, þá væri það eigi svo auðgjört, sízt erlendis, þar sem til þess krefðist, að skipstjóri hefði meiri kunnáttu, en hjer væri vanalegt að slíkir formenn hefðu. Sjer líkaði annars eigi 3. gr. yfir höfuð, því hann vildi, að öll skip, nema tveggjamannaför, væru 1 hndr., meira ekki. Orðbreytingar þær, er um hefði verið rætt, þættu sjer heldur spilla en bæta. «Löggildur» mundu menn naumast skilja, að minnsta kosti fyrir vestan, en allir vissu,

hvað «leigufær» þýddi. Sama væri að segja um orðið «mylk»; það væri þó helzt brúkað um ær í mótsetningi við geldar ær. «Löggildar» ær hefði hann eigi heyrt nefndar; það mundi víst eiga að vera þær, sem úttektarmenn mætu leigufærar, og þá væri enginn munur á «löggild» og «leigufær», nema hvað allir skildu hið síðara. Þessar og aðrar eins orðabreytingar væru því eigi til annars en eyða tíma og peningum.

Benidikt Kristjánsson sagði, að orðið «leigufær» þýddi sá, sem gefur af sjer einhverja leigu. Venjuleg leiga af kúgildi væri 20 álnir, en nú gæti hugsast, að kúgildi leigðist af einhverjum ástæðum eigi meira en 10 álnir, og væri það þá leigufært, en eigi löggilt. Kýr væru kallaðar mjólkandi, en ekki mylkar. Það væri og álitid víst, að þilskip gæfu yfir höfuð að tala þeim mun meiri arð, en önnur smærri skip, sem þau væru dýrari. Þegar þau væru, yrði allur sjávaraffli vissari, er leita mætti aflans í fjarlægð, enda hefði það verið ætlun hygginna manna, að þilskipaeignin hefði getað afstýrt hallæri hjer á Suðurnesjum í fyrri, ef þau hefðu verið, og það sýndi, að þau hefðu mikið gjaldþol, og væri því ástæða til, að leggja þau í talsvert háa tíund, eptir þeirri reglu, að því arðsamari sem hluturinn væri, því meira gjaldþol hefði hann, og því meiri eignin er, sem gefur að rjettri tiltölu meiri arð, en sú minni, því hærri á hún að metast. Ef kýrin er sexfalt dýrari en ærin og gefur jafnframt sexfaldan arð við ána, þá er rjett, að 6 ær þurfi að leggja á móti kúnni. Viðvíkjandi úrfellingunni til tíundar að sjöunda parti, þá væri engin meining í því, að ákveða í lögum, að t. d. 6 ær skyldi telja fram sem 1 hndr., en þó skyldu 7 ær vera 1 hndr., eða með öðrum orðum, að það skyldi telja fram sem 1 hndr., er ekki væri 1 hndr. Breytingin væri eigi gjörð til þess að halla rjettri þeirra, er minni tíund hefðu en 1 hndr., heldur til þess að meining skyldi vera í löggjöfinni.

Sighvatur Árnason sagði, að hægt væri að reikna tíundarframtal fyrst til álna og

þá legði sig sjálf, að reikna frá sjöundina, þó tíundin næði ekki sjö hundruðum, og líka hlyti öllum að vera auðsætt, að á meðan tíundin væri ekki undir 3½ hndr., þá væri auðvelt að reikna þetta afdrag frá, og yfir höfuð kvaðst hann ekki skilja í því, að mönnum skyldi finnast vandkvæði á þessu, sem hægt væri að sjá að ekki væri nema mis-skilningur, og á hinn bóginn mesta ósanngirni, að láta ekki alla njóta sama lagarjettar, og því óheppilegra, sem þetta kæmi rakleidis niður á hinum fátækari mönnum.

Forseti sagði, að 4 þingmenn hefði óskað, að umræðunum yrði hætt, en þingmaður Strandasýslu hefði beðið sjer hljóðs, og mætti hann tala, en hann vildi biðja hann að vera stuttorðan.

Torfi Einarsson minnti 3. konungkjörna á það, að orðið «mjólk» væri íslenzka, og þá væri orðið «mylkur» það líka. Hann hefði og sagt, að þilskip væru um 5000 kr. virði, og með því verðið væri mikið, þá ætti að leggja á það mikla álögu. Þetta hefði hann átt að koma með, er rætt var um húsaskattinn; þar hefði það átt við, og reikna svo út húsaskattinn eptir verðhæðinni samanborinni við verðhæð lausafjárins, þá hefði hann verið samkvæmur sjálfum sjer; en þá hefði þó verið annað hljóð í strokknum.

Síðan var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

Breytingaruppástunga 3 þingmanna við
2. gr. a. felld með 7 atkv. móti 4.
2. gr. b. — — 6 — — 3.
2. gr. c. sjálffallin.
2. gr. d. samþykkt með 7 atkv.

Breytingaruppástunga hinna sömu við
3. gr. felld með 9 atkv. móti 2.

Frumvarpið með áorðinni breytingu samþykkt með 10 atkvæðum, og málinu vísað aptur til neðri deildarinnar.

Á 53. fundi neðri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar, skýrði forseti neðri þingdeildarinnar frá, að hann hefði fengið apt-

ur frá forseta efri deildarinnar *frumvarp til laga um lausafjártíund*, með því að því hefði verið breytt í efri deildinni; ljét hann út bíta því meðal þingdeildarmanna, og skoraði á nefndina í því máli, að segja álit sitt um það.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um lausafjártíund.

Efri deild alþingis hefur breytt frumvarpi þessu frá því, sem það var samþykkt við 3. umræðu í neðri deild þingsins, og eru þessar breytingar hinnar heiðruðu efri deildar ýmist orðabreytingar eða efnisbreytingar, sumar til skýringar, sumar til bóta, og sumar þess eðlis, að vjer álitum enga málsspillingu í þeim. Hin eina efnisbreyting, sem efri deildin hefur gjört, og sem vjer getum ekki fallizt á, er sú, að fellð hafa verið aptan af síðustu málsgrein 2. greinar orðin: „og að sama hæfi af minni tíund“. Eins og greinin nú stendur, má leggja þann skilning í greinina, að ekki megí fella frá tíund sjöunda hluta, nema framteljandi tíundi sjö hundruð, eða meira, og, ef til vill, að ekki megí fella úr nema 7. hvert, 14. hvert, 21. hvert hundrað o. s. frv., en sú er engan veginn meiningin, heldur að sjöundi hluti hins framtalda fjenaðar, hvort sem fram er talið margt eða fátt, dragist frá, þegar í tíund er lagt.

Samkvæmt því, sem nú er sagt, ráðum vjer hinni heiðruðu deild til að samþykkja frumvarpið með þessari einu breytingu á síðustu málsgrein 2. gr.:

Eptir orðin: „Fella skal úr tíund sjöunda“ komi: „hluta fjenaðarins“. Orðin: „hvert hundrað“, falli burt.

Alþingi 24. dag ágústmán. 1877.

Jón Sigurðsson, Benidikt Sveinsson.
framsögumaður. Guðmundur Einarsson.
Einar Ásmundsson. Einar Gíslason.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 55. fundi neðri þingdeildarinnar, 25.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um lausafjártíund*.

Varaforseti kvað efri deildina að vísu hafa gjört nokkrar breytingar á frumvarpi þessu, en fremur væru það orðabreytingar en efnisbreytingar, og þær þess eðlis, að nefndinni hefur eigi þótt ástæða til, að gjöra ágreiningsatriði úr þeim. En af þeim væri þó ein, sem nefndinni hefði þótt mjög óeðlileg og eigi getað fallizt á, þótt hún væri eigi nema fá orð, þar sem efri deildin hefði fellt aptan af 2. grein síðustu orðin: „og að sama hæfi af minni tíund“, því að ef þau orð væru burtu felld, þá mætti skilja það þannig, að eigi mætti fella af tíundinni nema hún væri full 7 hundruð, og þá eptir sama hlutfalli 2 hundruð af 14 hundruðum, 3 af 21 hundraði o. s. frv., en það sæju menn að væri mjög óeðlilegt, og gæti eigi staðizt, því að eptir því skyldi sá, sem teldi fram 6½ hundr., greiða meiri tíund en sá, sem teldi fram 7 hundruð. Hann vildi því ráða þingdeildinni til, að fallast á breyting nefndarinnar við þessa grein, því að hann hjeldi, að óhætt væri að fullyrða, að efri deildin mundi eigi fella hana eða gjöra ágreiningsatriði úr henni.

Páll Pálsson prestur kvaðst verða að vera samþykkur frumvarpinu, eins og það lægi fyrir frá efri deildinni, og hann álti, að eigi ætti að draga neitt af tíundinni, nema hún væri 7 hundruð, og mundi það vera eins konar viðurkenning fyrir góðan búskap, enda yrði frá sinni hálfu eigi öðruvísi skilin tíundar-reglugjörðin frá 1782.

Hjálmur Pjetursson kvaðst ekki hafa ætlað að standa upp, þar sem hann hefði haldið, að enginn mundi mæla á móti því, sem varaþseti hefði sagt, enda gæti hann eigi skilið, hvað efri deildinni hefði gengið til þess, að slíta í sundur ákvörðun þessa, og spilla með því frumvarpinu, því engum gæti dulizt, hvað það væri ósanngjarnt, að draga frá 7. hluta af tíundinni, þegar hún væri fyrir ofan 7 hndr., en eigi þar fyrir neðan. Sjér fyndist þá náttúrlegra, að draga þá ekk-

ert frá, hversu mörg hundruð sem fram væru talin, en það mundi mönnum þó að líkindum ekki líka alls kostar vel, sem eigi heldur væri von. Hann væri fyrir sitt leyti alveg samdóma varaforseta, og vonaði, að svo væru fleiri, því að þetta væri auðsjáanlega ósann- girni, að þeir einir mættu draga sjöunda part frá tíund, sem tíunduðu 7 hndr. og þar yfir, þar sem fátæklingar eða þeir, sem ekki tíunduðu svo mikið, færu alveg á mis við þessi rjettindi. Hann vildi því ráða þing- deildinni til að samþykkja breytingu nefndar- innar við frumvarpið, því að hann þyrði, eins og varaforseti, að fullyrða, að efri deildin felldi eigi málið fyrir þessa breytingu, sem auðsjáanlega væri til bóta.

Benidikt Sveinsson kvað efri deildina að líkindum hafa felld úr þessi orð af því á- kvörðunin: «fella skal úr 7. hvert hundrað», innihjeldi það, sem í viðaukanum hefði staðið, og væri hann því samdóma varaforseta um, að efri deildin mundi eigi fella málið fyrir þessa breytingu, því hún væri þó æfinlega til glöggleika.

Varaforseti sagði, að sumir mundu, ef til vill, skilja þetta svo, sem úr mætti og fella að sama hæfi af minni tíund, en ef á- greiningur yrði um það, hvort þessi undan- þága ætti að eiga sjer stað, er um tíund væri að ræða fyrir neðan 7 hundruð, og þeim ágreiningi yrði skotið til æðri úrskurðar, þá mundi þó eigi verða öðruvísi úr skorið en svo, ef frumvarpið yrði að lögum óbreytt, eins og það hefði komið frá efri deildinni, að eigi mætti draga neitt frá tíundinni, nema hún næmi 7 hundruðum fullum. Það væri vitaskuld, að 1. þingmaður Skaptfellinga væri sjálfráður um, með hverju hann greiddi at- kvæði, en þar sem hann hefði vitnað til tí- undarreglugjörðarinnar frá 1782, þá yrði hann að gæta þess, að þar væri dregið frá fyrir öllum vanhöldum, en þeirri ákvörðun væri sleppt í þessu frumvarpi, og einmitt þess vegna væri bætt inn þessari ákvörðun. Hann vonaði, að þingmaðurinn væri svo kunnugur þessari tíundarreglugjörð, fyrst hann hefði verið að vitna til hennar, að hann vissi þetta,

ella yrði hann að halda, að þessi mótbára hans mundi fremur sprottin af misskilningi.

Hjálmur Pjetursson kvaðst að eins vilja bæta því við það, sem varaforseti hefði sagt, að ef hreppstjórnarnir ættu eptir eigin vild að draga frá tíundinni, þá yrði hann að álíta slíkt ótækt, enda mundu sumir hreppstjórnarnir álíta það lagabrot, ef það ekki væri leyft í lögnum, og þar á ofan hlyti að leiða af því, að sín reglan yrði í hverjum hreppi, og það mundi þingmönnum þó að líkindum ekki þykja heppilegt.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst verða að vera á gagnstæðri skoðun við 1. þingmann Skaptfellinga í þessu, því sú ákvörðun í nú- gildandi tíundarlögum, að mega fella úr 7. hvert hundrað, hefði ekki verið gefin sem verðlaun fyrir það, þó menn gjörðu það, sem væri bein lagaskylda, nefnilega að telja rjett fram til tíundar. Það sæi líka hver maður, að það væri ósanngjarn, að mega eigi fella neitt úr tíundiinni, nema hún næmi 7 hundruðum eða þá 14 eða 21 o. s. frv., því að ef svo væri ákveðið, færu fátæklingar alveg á mis við þessa undanþágu, og þeir ættu þó hvað helst að hafa not af henni, og í öllu tilliti væri hún mikið sanngjörn; það væri þó líklegt, að deildinni blandaðist ekki hugur um, að samþykkja breytingaruppástungu nefndarinnar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá borin undir atkvæði:

1. Breytingar-uppástunga nefndarinnar við 2. gr., og var hún samþykkt með 19 atkvæðum.
2. Frumvarpið í heild sinni, samþykkt með 19 atkvæðum, og kvað forseti það nú mundu sent efri deildinni aptur.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 50. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag- skránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um lausafjárþíund*.

Enginn tók til máls, og var þá frumvarpið samþykkt með 10 atkvæðum, og kvað forseti það mundu verða afgreitt til landshöfðingja sem lög, og var það nú þannig hljóðandi:

L Ö G
um lausaffjártíund.

1. grein.

Hver maður, hvort heldur er karl eða kona, búandi eða búlaus, sem á 60 álna eða hálft hundrað í tíundbæru lausafje, skal tíunda það á hverju ári. Skal hann á vorhreppaskilum telja fram fyrir hreppstjóra eða bæjarstjóra lausafje það, er hann átti, eða hafði undir hendi í fardögum, og skal það framtal rita í sveitarbókina. En á hausthreppaskilum skal telja frá það, sem hefur farizt um sumarið af því, er fram var talið um vorið, og einnig þann pening, sem þeginn er undan tíund í lögum þessum.

2. grein.

Fjenaður skal lagður í tíund, sem hjer segir:

1 kýr leigufær	1 hundrað
2 kýr eða 2 kvígur mylkar, sem eigi eru leigufærar	1 —
3 geldneyti tvævetur eða geldar kvígur	1 —
2 naut eldri	1 —
6 ær með lömbum leigufærar	1 —
15 lambsgotur	1 —
10 sauðir þrjævetrir eða eldri	1 —
12 sauðir tvævetrir, eða geldar ær	1 —
24 gemlingar	1 —
3 hestar eða hryssur fimm vetra eða eldri	1 —
4 tryppi tveggja til fjöggra vetra	1 hundrað.

Fella skal úr tíund sjöunda hluta fjenadarsins.

3. grein.

Skip og báta, sem ganga til fiskiveiða, skal leggja í tíund, sem hjer segir:

1 þilskip	3 hundruð
1 áttæringur eða stærri skip	1½ —
1 sexæringur eða feræringur	1 —
1 tveggjamannafar	½ —

Veiðigögn fylgja skipi hverju í tíund.

4. grein.

Menn skulu eiga með sjer tvenn hreppaskilapíng á hvert, hin fyrri á vorin 12. til 24. dag júnímánaðar, en hin síðari á haustin 1. til 20. dag októbermánaðar. Skyldur er hver búandi maður að mæta á hreppaskilapíngi því, er hann á sókn að, til að telja fram tíundbært lausafje sitt, hjúa sinna og annara, sem á hans vegum eru, ef þeir eigi mæta sjálfir. Hver sem ekki mætir á hreppaskilapíngi, eða lætur fullveðja mann mæta fyrir sig, og er honum það sjálfrátt, verður sekur um 1 krónu. Hreppstjórar skulu kveðja til hreppaskilapínga í tækan tíma með þingboði, sem berist um allan hreppinn. Hver, sem tefur boðburð að nauðsynjalausu, eða fellir niður, verður sekur um 3 krónur. Sektir eptir þessari grein renna í sveitarsjóð.

5. grein.

Hver maður skal telja fram lausafje sitt til tíundar, eins og það er til. Þyki hreppstjóra eða bæjarstjóra framtal einhvers tortryggilegt, eða að eigi sje rjett skýrt frá vanhöldum, getur hann gjört hlutaðeiganda tíund, er hann álitur hæfilega. Sama er og, ef einhver eigi mætir á hreppaskilapíngi, eða segir ekki til tíundar sinnar, þá skal hreppstjóri gjöra honum tíund, eptir því sem næst verður komizt um fjáreign hans. Allar skýrslur um tíund ritar hreppstjóri eða bæjarstjóri í sveitarbókina.

6. grein.

Hafi einhverjum verið gjörð tíund, eptir því sem segir í 5. grein, á hann þann kost, að sanna tíund sína með eiði. Þann eið skal hann vinna fyrir sýslumanni, eigi síðar en á næsta manntalsþíngi, eptir að tíundin var gjörð. Heimilt er og sýslumanni að gjöra rjettarrannsókn um tíundarframtal manna, ef þess þykir þurfa við.

7. grein.

Sá, er verður sannur að röngu tíundarframtali, verður sekur um 10 til 100 krónur, og gjaldi að auki tíundir og önnur lögboðin gjöld af því, er hann dró undan. Sektir þessar renna í hlutaðeigandi sveitarsjóð.

8. grein.

Föst innstæðu-kúgildi skal eigi tfunda, og er tfund af þeim fólgin í jarðartfundinni. Þar sem eigi er fast-ákveðið innstæðu-kúgildatal á jörðum, er heimilt að telja eitt kúgildi á hverjum 5 hundruðum, en eigi fleiri. Allan annan leigupening skal tfunda; skal telja hann sjer í tfundarskýrslunum, og leiguliði greiða tfund af honum sem sínu fje.

9. grein.

Eigi ómyndugir tfundbært fje, skal það og tfunda. Skal sá, er geymir fjárins, eða hefur það í vörzlum sínum, telja það fram til tfundar.

10. grein.

Heimil er samtfund foreldrum og niðjum, ef þeir eiga bú saman, en öðrum eigi, nema allir tfundatakendur leyfi. Ef tveir menn eða fleiri eiga fje saman, skal sá þeirra, er þeir verðu ásáttir um, telja fram til tfundar fyrir þá báða eða alla.

11. grein.

Fje skal fram telja til tfundar í þeirri þinghá, sem eigandi á lögheimili, en ef það er leigufje, þá þar, sem leiguliði á lögheimili. Nú hefur einhver tvær eða fleiri jarðir undir bú sitt, og liggur sín í hverjum hreppi, kirkjusókn eða sýslu, og er hann þá skyldur að telja þann pening þar fram til tfundar, er hann fram fleytist.

12. grein.

Þangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, skal greiða níu tfundu hluti álmar í

tfund af hverju lausafjórðungi. Tfund af fimm hundruðum eða meira lausafje skiptist í þrjá jafna hluti; einn hluti til fátækra í þeirri þinghá, sem tfundandi á lögheimili í, annar til kirkju þeirrar, er hann á sókn að, og hinn þriðji til hlutaðeigandi sóknarprests. Öreigatfund, eða tfund af minna fje en fimm hundruðum, fellur óskipt til fátækra.

13. grein.

Fátækraftfund skal greiðast til sveitarsjóðs þess, er hlut á að máli, innan loka þess árs, sem tfundin er gjörð. Í fátækraftfund eru allir sömu aurar gjaldgengir sem í hin almennu gjöld til landssjóðs.

14. grein.

Eindagi á prests- og kirkjutfund er sumardagur hinn fyrsti, næst á eptir að tfundin er gjörð. Sömu aurar eru gjaldgengir í prests- og kirkjutfund sem í fátækraftfund.

15. grein.

Fyrir tfundum má gjöra fjárnám hjá gjaldanda samkvæmt opnu brjefi 2. apríl 1841, og hafa þær í tvö ár frá gjalddaga hinn sama forgöngurjett, sem skattgjöld til landssjóðsins hafa að lögum.

16. grein.

Rjett er, að amtmaður ákveði sektir þær, sem um er rætt í 7. grein, nema sá, er hlut á að máli, kjósi heldur, að málinu sje vísað til dóms. Nú er málinu vísað til dóms, og skal þá fara með það sem almennt lögreglumál.

IV.

Frumvarp

til

laga um einkarjett á Íslandi.

(Flutningsmenn: Þórarinn Bøðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu, og Guðmundur Einarsson, þingmaður Dalamanna).

1. grein.

Landshöfðinginn yfir Íslandi veitir einkarjett.

2. grein.

Allir menn geta öðlzt einkarjett, til að flytja hingað til lands, út breiða hjer á landi, selja eða á annan hátt nota nýjar uppgötvanir, er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna, og sem á einhvern hátt eru nyttsamlegar, eða sem nota má til viðhafnar og prýðis, svo framarlega sem sótt er um einkarjettinn eigi síðar, en ári eptir að uppgötvan þessi er orðin heyrum kunn.

3. grein.

Þeir menn allir, er föst heimili hafa á Íslandi og náð hafa lögaldri, sömuleiðis fjelög þau, er hafa stjórn sína á Íslandi, geta einnig öðlzt einkarjett:

a, til að flytja til Íslands og út breiða þar nyttsama hluti, er hjer á landi eru lítið eða ekki kunnir.

b, til að stofna hjer á landi nyttsaman iðnað eða atvinnugrein, sem eigi hefur áður verið stunduð hjer á landi á þann hátt.

4. grein.

Einkarjettur sá, sem um er rætt í 2. grein, varir um 20 ár, ef sá maður, er einkarjettinn öðlast, er fæddur á Íslandi, annars eigi lengur en 10 ár.

5. grein.

Einkarjettur sá, sem um er rætt í 3. grein, varir að eins í 5 ár, en öðlzt getur sá, er slíkan einkarjett hefur haft, sama rjett aptur á ný.

6. grein.

Þann tíma, er einkarjetturinn varir, má eigi flytja hingað til lands nje búa til, út

breiða, selja, eða á nokkurn annan hátt nota hjer á landi uppgötvun þá, sem einkarjettur er veittur til samkvæmt 2. grein, nema sá lofi, er einkarjettinn á. Heldur eigi má neinn um sama tíma skerða einkarjett þann, sem um er rætt í 3. grein, með því að flytja til Íslands og út breiða þar þá hluti, eða stunda þann iðnað, eða þá atvinnugrein, sem einkarjettur er veittur til, utan sá lofi, er einkarjettinn á.

Brot gegn þessu varðar sektum frá 100—1000 kr. eptir málavöxtum, og að auki hæfilegum skaðabótum til þess, er einkarjettinn á; helmingur sektafjárins fellur í landssjóð, en hinn helmingur til þess, er einkarjettinn á.

7. grein.

Einkarjett þann, er nefndur er í 2. gr., getur sá, er hann hefur fengið, selt eða leigt öðrum; hann getur og gengið að erfðum.

Einkarjettur sá, er um er rætt í 3. gr., gildir að eins fyrir þann, er hann hefur verið veittur, og má eigi afsalast öðrum, þó getur landshöfðingi samþykkt, að hann sje afsalaður öðrum, ef honum þykir líklegt, að sá, sem þá fær einkarjett, muni nota hann landinu til gagns.

8. grein.

Sækja skal um einkarjett brjeflega til landshöfðingja, og skal brjefinu fylgja svo greinileg lýsing eða skýrsla um það, er sótt er um einkarjett til, að eigi virðist geta verið vafi á, hvað það er, hvernig það er á sig komið, eða hvernig það má nota. Skýrslur þessar, ásamt sýnishornum og uppdrátt-

um, er þeim fylgja, skal landshöfðingi geyma í sjerstöku safni.

9. grein.

Að því er snertir uppgötvanir þær, er um er rætt í 2. gr., má landshöfðingi engum sýna skýrslurnar um þær, fyr en einkarjetturinn er veittur, og skal gjöra það innan 4 vikna, frá því bónarbrjefið um hann barst landshöfðingja í hendur.

Að því er snertir einkarjett þann, er um er rætt í 3. gr., þá skal landshöfðingi sem fyrst, eptir að honum berst í hendur bónarbrjefið um hann, auglýsa það í Stjórnartíðindunum deildinni B, en þegar 6 mánuðir eru liðnir frá tjeðri auglýsingu, þá skal landshöfðingi veita einkarjettinn, ef honum þykir líklegt, að það muni verða landinu til framfara, að einkarjettur sje veittur til slíks. Nú sækja aðrir um þennan hinn sama einkarjett, áður en tjeður 6 mánaða tími er liðinn, og skal þá landshöfðingi veita þeim einkarjettinn, er honum þykir líklegast að helzt muni nota hann landinu til gagns, þó skulu jafnan fjelög öll, er stofnsett eru til almenningsnota, sitja í fyrirrúmi fyrir einstökum mönnum.

10. grein.

Einkarjetturinn telst frá þeim degi, að leyfisbrjefið fyrir honum er gefið út, og er hann veittur á ábyrgð þess, er óskað hefur eptir honum.

11. grein.

Hver sá, er sækir um einkarjett, skal jafnframt bónarbrjefinu senda landshöfðingja 25 kr.; aðrar 25 skal hanu greiða, þegar hann meðtekur leyfisbrjefið; enn fremur skal sá, er einkarjett hefur fengið samkvæmt 2. grein, áður 6. árið byrjar, greiða aðrar 50 kr., áður 11. árið byrjar greiða 100 kr., og áður 16. árið byrjar 200 kr. Gjald þetta rennur í landssjóð.

12. grein.

Sjerhver nytsöm breyting, er einhver kann að finna upp við uppgötvun, er einkarjettur hefur verið veittur til, skal skoðast sem ný uppgötvun, er einkarjett má fá til samkvæmt 2. gr.; en eigi má sá, er einkarjett fær til slíkrar breytingar, hagnýta hann

á nokkurn hátt, nema eptir samkomulagi við þann, er einkarjett á til hinnar upprunalegu uppgötvunar, fyr en sá einkarjettur er fallinn úr gildi.

13. grein.

Einkarjettur missist:

1. ef það sannast, að uppgötvun sú, er einkarjettur er veittur til samkvæmt 2. gr., hefur verið áður fundin af öðrum.
2. ef eigi er greitt í tækan tíma gjald það, sem um er rætt í 11. gr.
3. ef eigi er árlega sýnd viðleitni til að út breiða hjer á landi uppgötvun þá, sem einkarjettur hefur verið veittur til samkvæmt 2. grein.
4. ef eigi eru á ári hverju að minnsta kosti á einum stað í hverjum landsfjórðungi á boðstólum hlutir þeir, er einkarjettur hefur verið veittur til að út breiða hjer á landi samkvæmt 3. gr. a.
5. ef heilt ár líður svo, að iðnaður sá eða atvinnugrein er eigi stunduð, sem einkarjettur hefur verið veittur til samkvæmt 3. grein b.

14. grein.

Einkaleyfi öll skal sem fyrst birta í Stjórnartíðindunum deildinni B; svo skal og þar birta, ef einkarjettur fellur úr gildi, áður en útrunninn er tími sá, er hann upphaflega var veittur fyrir.

15. grein.

Mál þau, er rísa út af afbrigðum gegn lögum þessum, skulu vera einkamál, nema afbrigðin sjeu gjör á þann hátt, er hegningarverður er eptir almennum sakalögum.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 11. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi*.

Fórarinn Böðvarsson kvað það þingmönnum kunnugt, að atvinnuvegir Íslandinga væru fáir, og væru þeir jafnaðarlega eigi

taldir nema tveir, það er að segja, aðalat-vinnuvegir; það væri og kunnugt, að vjer hefðum fá verkfæri til að vinna með, og að allar verkvjarlar mættu heita hjer alveg ófullkomnar og nálega ókunnar. En af hverju mundi það koma? Slíku væri eigi gott að svara; mundi það koma til af því, að vjer Íslendingar værum ver úr garði gjörðir en aðrar þjóðir? Nei, en það kæmi til af því, að oss skorti verksmiðjur, því að í því efni væri nú líkt ástætt fyrir oss Íslendingum, sem ástætt hefði verið fyrir öðrum þjóðum fyrir mörgum öldum síðan, því að það, sem einkum hefði komið öðrum þjóðum fram, hefði verið hugvit einstakra manna, en þessir menn hefðu haft margar hyatir til að efla og halda áfram iðju sinni og uppgötvunum, þótt einkarjettur sá, er þeim hefði verið veittur, einkum hefði stuðlað að því. En slíku hefði enn eigi verið að fagna hjer á voru landi, því að einkarjettur hefði hjer aldrei verið til. Sá sem hefði reynt til að gjöra einhverjar uppgötvanir, hann hefði ekkert annað úr býtum borið en áreynslu og kostnað; það hefðu verið hans einu laun. Síðasta þing hefði viðurkennt, að nauðsyn bæri til, að koma fram með lög um þetta efni, og hefði efri deild alþingis samþykkt lög í þessa átt; hefði því næst neðri deildin tekið lög þessi til meðferðar, en með því að þá hefði verið orðið svo áliðið á þingtímann, en deildinni eigi hefði þótt lögin svo vel úr garði gjörð af efri deildinni, sem æskilegt hefði verið, þá hefði þessi deild felld lögin. Kvað hann nú hjer liggja fyrir nýtt frumvarp um þetta efni; vildi hann alls eigi segja það, að frumvarp þetta væri fullkomið, heldur mundi það þurfa íhugunar og umbóta, því að hann játaði það, að eins og nauðsynlegt væri, að hvetja þá menn til framkvæmda, er hefðu hæfilegleika og líklegir væru til uppgötvana, eins væri nauðsynlegt að vanda lög þau, er menn settu um þetta efni. Hann vildi því stínga upp á, að 5 manna nefnd væri skipuð, til að íhuga mál þetta.

Einar Ásmundsson stakk upp á, að 3 manna nefnd yrði kosin.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet forseti ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

Því næst var gengið til atkvæða um það, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það samþykkt með meiri hluta atkvæða; svo var það og samþykkt, að 3 menn skyldu kosnir í nefndina. Fyrir kosningu urðu þessir:

Þórarinn Böðvarsson með 18 atkv.

Benidikt Sveinsson — 11 —

Stefán Stephensen — 8 —

Var málið því næst afhent 2. þingmanni Gullbringusýslu, er flest atkvæði hafði fengið.

Í nefndinni var Þórarinn Böðvarsson kosinn formaður, Stefán Stephensen skrifari, og Benidikt Sveinsson framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

í málinu um einkarjett.

Frumvarp

til laga um einkarjett á Íslandi.

1. grein.

Landshöfðinginn veitir einkarjett, þó með ráði þeirra manna tveggja, sem bezt eru tilkjörnir.

2. grein.

Rjett er að menn öðlist einkarjett, til að út breiða, selja, eða á annan hátt hagnýta sjer nýjar uppgötvanir í hverri helzt íþrótt, iðnaði eða verknaði sem er.

Ný uppgötvun skal það talin, sem með sjerstöku hugviti er gjör, og í heild sinni og lögun er frumsmíði, enda þótt höfundur kunni að hafa stuðzt við eldri hugmyndir, sjálfs sín eða annara, eða endur-reist fornar frumsmíðar, sem voru undir lok liðnar.

3. grein.

Einkarjett má og veita þeim manni, sem stofnar stórkostlegan og nytsaman iðnað, sem eigi hefur áður verið stundaður hjer á landi.

4. grein.

Einkarjettur skal einskorðaður við 15 ár, en veita má hann um 5 ár í senn.

5. grein.

Einkarjett má nota sem aðra eign, enda gengur hann og að erfðum.

6. grein.

Sækja skal um einkarjett brjeflega til landshöfðingja, og skulu því brjefi fylgja skilríki þau, er þurfa þykir.

7. grein.

Nú er einkarjettur veittur, og fær einkarjettareigandi brjef landshöfðingja um hann, þá er hann hefur greitt 10 kr. fyrir ár hvert, er einkarjetturinn nær yfir eftir 4. grein. Gjald þetta rennur í landssjóð.

8. grein.

Einkarjetturinn telst frá þeim degi, er mánuður þritugnættur er liðinn, frá því hann er birtur í Stjórnartíðindunum deildinni B.

9. grein.

Sá, sem á einhverr hátt skerðir eða brýtur einkarjett annars manns, skal sekur um 50—500 krónur, og gjalda eiganda að auki fullar skaðabætur. Sektir þessar renna í landssjóð.

10. grein.

Með mál, er rísa út af afbrigðum gegn lögum þessum, skal farið sem opinber lög-reglumál.

Athugasemdir.

Við 1. gr. (frumv. 1. gr.).

Nefndinui virtist rjettara, að menn, sem skynbragð bæru á, segðu álit sitt, áður en landshöfðinginn veitti einkarjettinn, og því er viðbótin sett.

Við 2. gr. (frumv. 2. gr.).

Sökum þess, að frumvarpsgreinin þótti mikils til of óákveðin, ræður nefndin til, að hún verði orðuð, eins og hjer er gjört.

Við 3. og 4. gr. (frumv. 3., 4. og 5. gr.).

Nefndin stingur upp á, að í stað 3., 4. og 5. gr. frumv. verði settar svo lagaðar greinir, sem hjer standa, óg að 6. gr. frumv. verði felld úr; sbr. 9. gr.

Við 5. og 6. gr. (frumv. 7. og 8. gr.).

Þessar greinir ræður nefndin til, að verði orðaðar eins og hjer er gjört, og að 9. gr. frumvarpsins verði felld burtu.

Við 7. og 8. gr. (frumv. 10. og 11. gr.).

Nefndin ræður til, að þessar greinir verði þannig orðaðar í staðinn fyrir 10. og 11. grein í frumvarpinu, en að 12., 13. og 14. grein í frumvarpinu verði felld úr.

Við 9. grein.

Þessi grein er ný grein, sem á að koma í staðinn fyrir 6. grein frumvarpsins.

Við 10. gr. (frumv. 15. gr.).

Það virðist rjettara, að greinin sje orðuð eins og hjer er gjört.

Alþingi, 23. júlí 1877.

Þórarinn Böðvarsson, Benidikt Sveinsson, formaður. framsögumaður.

Stefán Stephensen, skrifari.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri þingdeildarinnar, 26. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um einkarjettindi á Íslandi* með breytingaruppástungum nefndarinnar.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson)

sagði, að þingdeildin gæti sjeð, með því að bera saman frumvarp nefndarinnar við hið upprunalega frumvarp, að nefndin hefði breytt frumvarpinu nokkuð, en það væri ljóst, að þessar breytingar miðuðu einkum til þess, að gjöra frumvarpið styttra og einfaldara, án þess aðalgrundvallarhugsun þess væri haggð. Aðalbreytingarnar væru við 1. og 2. grein. Við 1. grein hefði nefndin stungið upp á þeirri viðbót, að landshöfðingi skyldi veita einkarjettinn með ráði tveggja þeirra manna, er bezt væru tilkjörnir. Nefndin hefði ekki þótzt geta gjört ráð fyrir, að landshöfðinginn, hve ágætur maður sem hann svo væri, bæri það skynbragð á alla smíðisgripi, að hann einn væri fær um, að skera úr því, hvort upp-götvunin hefði hin lögákveðnu einkenni, sem einkarjetturinn skyldi bundinn við. Hún hefði því stungið upp á þessari breytingu til tryggingar fyrir þann, sem um

einkarjettinn sækti, til tryggingar fyrir landshöfðingja og til tryggingar fyrir almenning, að einkarjetturinn væri ekki veittur nema þeim, sem í raun rjettri hefðu unnið til hans. Breytingin við 2. grein væri komin af því, að nefndinni hefði þótt 2. grein frumvarpsins mikils til of við, eða yfirgrípa svo margs konar hluti, að ómögulegt væri að segja, hvaða einkenni hluturinn ætti að hafa til þess, að höfundur hans hefði unnið til einkarjettar. Nefndinni hefði þótt nauðsynlegt, að einkenna þá hluti, sem einkarjettur ætti að veitast fyrir, gagnvart öllum öðrum, og hefði hún því stungið upp á tveim skilyrðum fyrir einkarjetti, sem greinin til tæki, nefnilega, að uppgötvunin lýsti sjerstöku hugviti, og að hún væri annaðhvort að yfirborðinu ný, eða það væri þá gömul frumsmíði, sem aptur væri leidd í ljós. Í 3. grein nefndarinnar lægi sama grundvallarregla eins og í 3. grein frumvarpsins; áherzlan væri lögð á dugnað mannsins, og fjárútlát þau, er fyrirtækið hefði í för með sjer í mótsetning við hugvitið, sem aðalreglan í 2. grein væri bundin við. Viðvíkjandi 8. grein skyldi hann geta þess, að nefndinni hefði þótt nauðsynlegt, að einkarjetturinn væri ekki talinn frá þeim degi, sem hann væri gefinn á, heldur frá þeim tíma, þegar ætla mætti, að almenningi væri orðið kunnugt um veitingu hans.

Einar Ásmundsson kvað sjer ekki geta sýnt, að nefndin hefði verið heppin í breytingunum á frumvarpinu. Hann gæti ekki álitíð það neinn sjerlegan kost við frumvarp nefndarinnar, þótt það væri styttra, því við slík lög sem þessi, er væru um alveg óþekkt málefni hjer á landi, væri það miklu fremur kostur, að þau væru greinilega og skýrt orðuð. Hvað einstakar breytingar snerti, þá væri sjer ekki ljóst, til hvers viðbótin við 1. grein miðaði, því að ekkert væri ákveðið um það í frumvarpinu, hver skyldi velja þessa menn; sjer virtist því sjálfsagt, að landshöfðingjanum væri ætlað að gjöra það, og það gæti hann auð-

veldlega gjört, þegar hann þættist þurfa þess við, þó lögin þegðu um það. Breytingin á 2. grein væri traúðlega heldur til bóta, því að orðaskýringar nefndarinnar væru víst ekki eins heppilegar, eins og til væri ætlazt. Að öðru leyti skyldi hann ekki að sinni eyða tímanum með því, að ræða um hverja einstaka grein, en einungis geta þess, að hann álití frumvarpið, þegar á allt væri litið, betra heldur en uppástungur nefndarinnar. Það væri einungis 8. og 9. grein í frumvarpi nefndarinnar, sem hann gæti kannazt við að væru til bóta, og mundi hann því greiða atkvæði sitt með þeim; þó væri þetta ekki svo að skilja, að sjer líkaði hið upprunalega frumvarp í öllu tilliti, en hann mundi láta bíða til 3. umræðu, að stinga upp á breytingum við það.

Framsögumaður kvaðst sakna þess mjög, að hinn skarpvitri þingmaður Eyfirðinga skyldi ekki hafa tekið fram, í hverju gallar þeir væru innifaldir, er leiddu af því, að frumvarpið væri styttr. Það væri þó víst ekki meining hans, að hjer ætti að telja upp öll þau atriði, sem ekki að eins snertu einkarjettindi, heldur og öll rjettindi yfir höfuð? Ef það ætti að gjörast í þessu frumvarpi, þá væri hann hræddur um, að það mundi verða heldur langt og yfirgrípsmikið. Að öðru leyti skyldi hann glaður taka á móti breytingum þingmannsins við frumvarpið við 3. umræðu, ef hann sæi, að þær væru til umbóta.

Guðmundur Einarsson kvaðst vera samdóma 1. þingmanni Eyfirðinga, og skyldi hann því ekki endurtaka það, er hann hefði fundið að nefndarálitinu. Sjer sýndist, að nefndin með því að stytta frumvarpið hefði gjört það óskýrara, takmarkaðra og enda óákveðnara. Einkum saknaði hann 13. gr. í hinu upprunalega frumvarpi. Hann væri og á því máli, að hagkvæmara væri, að borgunin fyrir einkarjettinn væri greidd smámsaman, eins og stungið hefði verið upp á í 11. gr. frumvarpsins, heldur en eitt skipti fyrir öll, eins og nefndin ákvæði í 7. gr.

Að öðru leyti mundi hann tala sig saman við 1. þingmann Eyfirðinga um breytingaruppástungur við frumvarpið, áður en málið kæmi til 3. umræðu.

Landshöfðinginn sagði, að breytingar nefndarinnar væru að sínu áliti vel hugsaðar og heppilegar að mestu leyti. Breytingin við 1. gr. þætti sjer vera til bóta, en hann væri 1. þingmanni Eyfirðinga samdóma um, að hún væri nokkuð óákveðin, þar sem ekki væri neitt til tekið um, hver skyldi kjósa þessa tvo menn, sem dæma ættu um uppgötvanirnar, hvort þá skyldi kjósa í hvert skipti o. s. frv. Í 2. grein vantaði eina ákvörðun, sem stæði í 2 gr. upprunalega frumvarpsins, nefnilega orðin: «er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna», því að það væri víst meining nefndarinnar, að sá, sem fyrstur uppgötvaði einhvern hlut, ætti að fá einkarjettinn; og ætti þá vel við, að bæta inn orðum þessum. Breytingin við 3. gr. þætti sjer heppileg, því að sú ákvörðun í 3. gr. frumvarpsins, að þeir skuli öðlast einkarjett, er til landsins flytji nytsama hluti, eða hjer á landi stofni nytsaman iðnað, væri að sínu áliti mjög ísjárverð, því að sjer virtist það æskilegt, að stutt yrði að því, að slíkir hlutir yrðu fluttir af sem flestum til landsins, og að nytsamur iðnaður yrði hjer á landi stundaður af sem flestum; 3. gr. nefndarinnar skyldi hann því svo, að nefndin vildi binda þetta því skilyrði, að iðnaðurinn væri svo stórkostlegur, að hann fengi ekki staðizt án þess styrks frá hlið hins opinbera, sem í einkarjettinum væri fólgin.

Framsögumaður kvaðst vera alveg samdóma landshöfðingja um, að 1. gr. væri ónákvæm, að því leyti sem ekki væri tiltekið, hver ætti að til nefna menn, til að dæma um uppgötvanirnar, en það hefði verið meining nefndarinnar, að það skyldi í hvert skipti vera komið undir frjálsu vali landshöfðingja. Viðvíkjandi orðunum: «er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna», sem landshöfðingi hefði viljað bæta inn í 2. gr., þá væri hið sama einmitt tekið fram með orðinu «frumsmíði»; en nefndin hefði þó ekki

álitið rjett að binda einkarjett einungis við þær uppgötvanir, sem væru alveg nýjar, heldur láta hann einnig ná til þeirra manna, er endurreistu fornar frumsmíðar eða fullkomnuðu þær, því að fáar uppgötvanir í heimi væru svo fullkomnar í fyrstu, að þær gætu ekki síðar tekið framförum og endurbótum, og á hinn bóginn mundi fátt koma fyrir, sem kallazt gæti frumsmíði í strangasta skilningi, eða hefði við ekkert að styðjast af því, sem áður hefði verið uppfundið.

Grímur Thomsen sagði, að landshöfðingi hefði reyndar mælt fram með frumvarpi nefndarinnar og sagt, að það væri til mikilla bóta, en þó þætti sjer enn auk þess, sem þegar væri búið að finna að því, ýms orðtæki þess miður heppileg. Þannig sýndist sjer vel tilfallið, að sleppa orðinu «sjerstöku» úr 2. grein, því að hann væri hræddur um, að hinum tveim tilkjörnu mönnum mundi veita nógu örðugt að skera úr því, hvort uppgötvanin væri nytsöm, þótt ekki bættist það við, að þeir líka yrðu að dæma um, hvort hugvitið væri sjerstakt eða ekki, því að það hlyti að vera sjerstaklega örðugt. Orðið «stórkostlegur» í 3. gr. væri einnig miður heppilegt, því að það væri að sínu áliti nóg, að iðnaðurinn væri nytsamur, þótt ekki væri hann stórkostlegur; en væri það þá líka nóg, að iðnaðurinn væri stórkostlegur, þótt hann væri ekki nytsamur? Ýmsir aðrir gallar væru enn á frumvarpinu, sem hann hirti eigi um að til færa að sinni, en af því hann áliti, að nefndin sjálf væri færust um að lagfæra þessa galla, vildi hann leyfa sjer að stinga upp á, að málinu yrði vísað aptur til nefndarinnar til nákvæmari íhugunar.

Forseti ljét þá ganga til atkvæða um, hvort málinu skyldi vísað til nefndarinnar aptur, en með því að atkvæðagreiðslan varð ónóg, var viðhaft nafnakall og sögðu

«Já»

Halldór Kristján Friðriksson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,

Já:

Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson.

«Nei» sögðu:

Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Blöndal,
Páll Pálsson prestur,
Páll Pálsson bóndi,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Varaforseti var ekki á fundi.

Var uppástungan þannig felld með 13 atkvæðum gegn 9, og hjelt umræðan þá áfram.

Arnlfótur Ólafsson kvaðst geta verið því fáorðari um þetta mál, sem landshöfðingi hefði tekið fram flest það, er sjer hefði þótt athugasemdi. Viðaukinn við 1. gr.: «Þó með ráði þeirra manna tveggja, sem bezt eru tilkjörnir», þætti sjer ekki einungis óákveðinn, heldur einnig óheppilegur eptir því sem hagaði til hjer á landi. Hann vildi ekki lasta smíði þá, sem hjer væru í Reykjavík, en hann álti þá þó lítt færa til að dæma um hugvitssmíði, af því þeir væru svo langt burtu frá iðnaðarstöðum og smíðgripasöfnum norðurálfunnar. Þeir gætu því alls ekki dæmt um, hvort uppgötvanin væri ný, hvort einkarjettarbeiðandinn væri sannur fyrsti höfundur að henni; en hitt gæti hann skilið, að hversu óhlutdrægir sem smíðirnir svo væru, mundu þeir þó ávallt þykjast hafa betra vit til að dæma um nýjar smíðar heldur en landshöfðingi sjálfur; en það væri æfinlega óheppilegt, að gefa því viti vald í hendur, er hlyti að vera þóttavitt, en eigi

sannarleg þekking. Hjer þyrfti heldur okk; neinnar tryggingar við, því að í 13. gr. 1. tölulið væri sagt, að einkarjettur misstist, «ef það sannaðist, að uppgötvun sú, er einkarjettur er veittur til samkvæmt 2. gr., hefur verið áður fundin af öðrum». Þetta band væri fullkomið aðhald fyrir þann, er beiddi um einkarjett, að hann færi ekki til landshöfðingja með þá uppgötvun, er annar hefði fundið á undan honum. Þessi orð eða viðbót í 1. gr. mætti því fella niður, því að það væri ákvörðun, sem engin trygging væri í, og um það atriði, er engar tryggingar þyrfti við. Önnur grein nefndarinnar mætti ef til vill standa, ef bætt yrði inn í hana orðunum: «er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna». Breytingunni við 3. gr. kvaðst hann vera mótfallinn, því að samkvæmt henni mætti veita einkarjett á Íslandi hverjum manni, hvaðan sem hann svo væri í heimi. Þetta gæti ekki verið meiningin, og yrði hann því að vera með 3. gr. frumvarpsins óbreytt, því að þar væru nákvæmlega tekin fram skilyrðin, en í grein nefndarinnar vantaði öll skilyrði, nema þetta eina, að iðnaðurinn ætti að vera «stórkostlegur». Hann gæti að visu gefið 4. gr. nefndarinnar atkvæði sitt, en álti þó 4. gr. frumvarpsins heppilegri, en 8. og 9. gr. nefndarinnar mundi hann sjálf sagt gefa atkvæði sitt.

Framsögumaður kvaðst ekki geta lagt mikla þýðingu í þá athugasemd, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði til fært móti viðbætinum við 1. gr. Þingmaðurinn hefði tekið fram, að örðugt væri fyrir hina tvo tilkjörnu menn að dæma um, hvort uppgötvunin væri frumsmíði eða ekki, og væri hann honum því fremur samdóma um það, þar sem það væru mjög fá frumsmíði, er ekki ættu rót í eldri uppgötvunum; en ef þessir menn gætu það ekki, þá væri það enn örðugra fyrir landshöfðingjann einan, að skera úr því, án þess að ráðfæra sig við nokkurn mann. Hvað snerti athugasemd hans við 2. gr., að hann vildi láta bæta inn í orðunum: «er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna», þá væru þau að sínu álti óþörf, því að hann

hefði ávallt heyrt, að höfundur listasmíðar væri sá, er fyrstur hefði fundið hana upp, en þetta orð stæði einmitt í frumvarpinu. Viðvíkjandi 3. gr. frv., sem væri um það, hverjum skyldi veita einkarjett, þá hefði nefndinni sýnt óþarfi, að leggja áherzlu á það skilyrði fyrir einkarjetti, að menn skyldu vera búsettir á Íslandi, því að það væri ekki líklegt, að maður, sem væri á ferð á Íslandi, færi að sækja um einkarjett, en þar á mót hefði nefndinni ekki þótt ástæða til að fæla útlenda menn, sem væru hjer á landi skemmri tíma, frá því að stofna hjer nýtsöm fyrirtæki, t. a. m. ef útlendur maður vildi stofna hjer verksmíðju. Hann sæi ekki, hvers vegna hann ætti að vera ver farinn en aðrir.

Þorlákur Guðmundsson áleit viðbót nefndariunar við 1. gr. nauðsynlega, því að maður gæti ekki búizt við, að landshöfðingi hefði vit á alls konar smíðum, og væri viðbótin því bæði trygging fyrir landshöfðingja og eins fyrir iðnaðarmennina. 6. gr. þætti sjer óákveðin, þar eð ekkert væri tiltekið um, hve yfirgripsmikil skilríkin ættu að vera; sjer virtist t. a. m. nauðsynlegt, að skilríki fylgdu frá sóknarpresti eða hreppsnefnd um, hvort maðurinn væri reglumaður, því að margir hugvitsmenn gætu verið óreglumenn, og væri þá ísjárvert að veita þeim einkarjett.

Var þá gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. 1. gr. frumvarpsins samþykkt með 16 atkvæðum.
2. Viðbót nefndarinnar felld með 15 atkvæðum.
3. 2. gr. nefndarinnar felld með 14 atkvæðum gegn 8.
4. 2. gr. frumvarpsins samþykkt með 14 atkvæðum gegn 2.
5. 3. gr. nefndarinnar felld með 15 atkvæðum gegn 4.
6. 3. gr. frumvarpsins samþykkt með 17 atkvæðum.
7. 4. gr. nefndarinnar felld með 12 atkvæðum gegn 6.

8. 4. gr. frumvarpsins samþykkt með 13 atkvæðum.
9. 5. gr. nefndarinnar; atkvæðagreiðslan varð óglögg, og var því við haft nafnakall og

sögðu »já»:

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Guðmundur Einarsson,
Páll Pálsson, prestur,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

»Nei» sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, bóndi,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson.

Og var greinin þannig felld með 13 atkvæðum gegn 8.

10. 5. gr. frumvarpsins samþykkt með 14 atkvæðum.
11. 6. gr. frumvarpsins, fyrri kafli samþykktur með 17 atkvæðum.
12. Síðari kafli 6. greinar frumvarpsins felldur með 17 atkvæðum.
13. 6. gr. nefndarinnar felld með 14 atkvæðum gegn 3.
14. 7. gr. nefndarinnar felld með 13 atkvæðum gegn 3.
15. 7. grein frumvarpsins samþykkt með 18 atkvæðum.
16. 8. gr. nefndarinnar samþykkt með 19 atkvæðum.

17. Við það fjell burt 10. grein frumvarpsins.
18. 8. gr. frumvarpsins samþykkt með 17 atkvæðum.
19. 9. gr. frumvarpsins samþykkt með 12 atkvæðum.
20. 9. gr. nefndarinnar samþykkt með 20 atkvæðum.
21. 11. gr. frumvarpsins samþykkt með 16 atkvæðum.
22. 12. gr. frumvarpsins samþykkt með 16 atkvæðum.
23. 13. gr. frumvarpsins samþykkt með 16 atkvæðum.
24. 14. gr. frumvarpsins samþykkt með 16 atkvæðum.
25. 10. gr. nefndarinnar felld með 12 atkvæðum gegn 9.
26. 15. gr. frumvarpsins samþykkt með 14 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Því næst var leitað atkvæða, hvort málið skyldi ganga til 3. umræðu; og var það samþykkt með 18 atkvæðum.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi, eins og það var samþykkt við 2. umræðu. Frá Jóni A. Blöndal, Einari Ásmundssyni, Einari Guðmundssyni, framsögum. Snorra Pálssyni, Einari Gíslasyni og Guðmundi Einarssyni.

1. Í 1. grein falli orðin: »yfir Íslandi«.
2. 3. grein orðist þannig:
»Þeir menn allir, er lögheimili eiga hjer á landi og fulltíða eru, sömuleiðis fjelög þau, er hafa stjórn sína innan lands, geta einnig öðlast einkarjett: a, til að flytja til landsins og út breiða nýtsama hluti, sem hjer eru lítið eða ekki kunnir«.
Staflidur b óbreyttur.
3. 4. grein breytist á þessa leið:
»Einkarjett þann, sem um er rætt í 2. grein, má eigi veita um lengri tíma en 20 ár«.

4. Við 5. grein. Í staðinn fyrir orðin: »á ný« komi: »um önnur 5 ár«.
5. Við 6. grein. Í staðinn fyrir: »Íslands« komi: »landsins«.
6. Við 12. grein. Í staðinn fyrir: »sá, er einkarjett fær . . . fallinn úr gildi« komi: »slíkan einkarjett veita fyrri, en 5 ár eru liðin frá því, er einkarjettur var veittur til hinnar fyrri uppgötvunar. Nú finna fleiri jafnþarfa breytingu, og skal þá höfundur hinnar fyrri uppgötvunar sitja fyrir, ef hann er einn þeirra«.
7. Aftan við 12. grein komi ný grein, sem verði hin 13., þannig:
»Nú sækir einhver um einkarjett til einhverrar smíðar, er hann hefur fundið upp, og þegar er farið að nota, áður en lög þessi öðlast gildi, og skal hann þá, sje smíðisgripurinn álitinn nytsamlegur, fá einkarjett til hans samkvæmt lögum þessum, en telja skal árin, sem einkarjetturinn er veittur um, frá því ári, er smíðisgripurinn varð fyrst kunnur«.
8. Í fyrirsögn frumvarpsins falli burt orðin: »á Íslandi«.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 28. fundi neðri þingdeildarinnar, 2. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um einkarjett á Íslandi* með breytingaruppástungu frá 6 þingmönnum.

Guðmundur Einarsson sagði, að eins og ástætt væri á Íslandi, væri nauðsynlegt að hvetja menn til að efla framfarir landsins, því að þær væru á mjög lágu stigi. Ein af þessum hvötum væri sú, að veita þeim mönnum, er flyttu inn eða uppgötvuðu nýtsama hluti, einkarjett, og eins og þetta hefði heppnast vel í öðrum löndum til þess að hvetja menn, til að verja kröptum sínum og fje framförum þjóðfélagsins til eflingar, eins gæti það heppnast hjá oss, því að það, sem ætti vel við í öðrum löndum, væri

mikil líkindi að hjer ætti líka vel við. Þetta hefði verið hvötin til þess, að þetta lagafrumvarp hefði fyrst komið til þingsins. Nú væri komin fram uppástunga, um að bæta inn nýrri grein, sem gjörði ráð fyrir, að nú þegar gætu verið komnir á gang gagnlegir hlutir, er kynni að verða beðið um einkarjett fyrir; þessi grein þætti sjer mjög nauðsynleg, því að þessir menn ættu miklar þakkir skilið, ekki einungis í orði, heldur og í verki, og ef þeim nú væri veittur einkarjettur, þá væri það ný hvöt fyrir þá, til að reyna að uppgötva aðra jafnauðsynlega eða nauðsynlegri hluti, og verja bæði tíma og efnum, til að út breiða þá, og gæti af því staðið mikil heill fyrir land og lýð. Hann hvatti því mjög til, að frumvarpið yrði samþykkt af deildinni í öllum þess greinum.

Benidikt Sveinsson kvað það deildarmönnum kunnugt, að það frumvarp, er hjer lægi nú fyrir, væri nokkuð annað en það, er nefndin hefði stungið upp á; og þótt þær breytingar, er hefðu verið gjörðar við nefndarálítið, að sinni ætlun eigi væru sem heppilegastar, þá ætlaði hann samt sem áður eigi að neita frumvarpi þessu um atkvæði sitt, því að hann ætlaði mál þetta svo mikilsvert, að meiri áherzlu ætti að leggja á það, að það fengi framgang, en þótt það væri eigi alls kostar vel úr garði gjört; Reykslan mundi síðar meir gefa hvöt til þess, að lögunum yrði breytt í þá átt, sem bezt færi.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að þegar nefndarálit þetta hefði verið rætt, hefði einn deildarmaður stungið upp á því, að nefndinni væri fengið það aptur, og gæti hann eigi sagt, af hverju þingmaðurinn hefði stungið upp á því, hvort það hefði verið af kurteisí eða eigi. En hann ætlaði, að gott hefði verið, ef af því hefði orðið, því að þá hefði nefndarálítið verið ítarlegar rætt, og niðurstaðan orðið sú, að nefndin hefði unnið

sigur. Því að þótt frumvarp nefndarinnar væri stutt orðað, þá væri það þó að sínu áliti miklu betur hugsað, en hið upphaflega frumvarp. Hann hjeldi, að sumir þingmenn hefðu felld nefndarálítið af því, að þeir hefðu ekki skilið það, en það hefði verið stutt orðað, og engar ástæður fylgt með. Hann kvaðst vilja geta þess, að hann hefði beðið forseta um, að skipta sundur atkvæðagreiðslunni um 3. gr. þannig, að staflíður a væri sjerstaklega borinn upp til atkvæða; því að hann yrði að álíta óheppilegt, að þessi staflíður stæði; því að það hefði eigi verið meining nefndarinnar, að stofna nokkurs konar einokun, heldur að hvetja menn til að efla iðnað og framfarir í landinu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við 1. grein samþykkt með 14 atkvæðum.
2. Breytingaratkvæði hinna sömu 6 þingmanna við 2. grein. 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði beðið, að 2. tölulið væri skipt til atkvæðagreiðslu, og væri fyrri hluti greinarinnar ásamt staflíð a borinn upp sjer í lagi, og var það samþykkt með meiri hluta atkvæða, og þessi hluti greinarinnar síðan samþykktur með 13 atkvæðum gegn 8.
3. Breyting hinna 6 þingmanna við 4. gr. samþykkt með 14 atkvæðum.
4. Breyting hinna 6 þingmanna við 5. gr. samþykkt með 15 atkvæðum.
5. Breyting hinna 6 þingmanna við 6. gr. samþykkt sem orðabreyting án atkvæðagreiðslu.
6. Breyting hinna 6 þingmanna við 12. gr. samþykkt með með 14 atkvæðum.
7. Hin nýja grein hinna 6 þingmanna samþykkt með 13 atkvæðum.
8. Breyting hinna 6 þingmanna í fyrir-

sögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum var samþykkt með 14 atkvæðum, og kvað forseti það mundu verða afgreitt til efri deildarinnar.

Var það nú þannig hljóðandi.

FRUMVARP

til laga um einkarjett.

1. grein.

Landshöfðinginn veitir einkarjett.

2. grein.

Allir menn geta öðlazzt einkarjett til að flytja hingað til lands, út breiða hjer á landi, selja eða á annan hátt nota nýjar uppgötvanir, er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna, og sem á einhvern hátt eru nýtsamlegar, eða sem nota má til viðhafnar og prýðis, svo framarlega sem sótt er um einkarjettinn eigi síðar, en ári eptir að uppgötvan þessi er orðin heyrum kunn.

3. grein.

Þeir menn allir, er lögheimili eiga hjer á landi og fulltíða eru, sömuleiðis fjelög þau, er hafa stjórn sína innan lands, geta einnig öðlazzt einkarjett:

- a, til að flytja til landsins og út breiða nýtsama hluti, sem hjer eru lítið eða ekki kunnir.
- b, til að stofna hjer á landi nýtsaman iðnað eða atvinnugrein, sem eigi hefur áður verið stunduð hjer á landi á þann hátt.

4. grein.

Einkarjett þann, sem um er rætt í 2. grein, má eigi veita um lengri tíma en 20 ár.

5. grein.

Einkarjettur sá, sem um er rætt í 3. grein, varir að eins í 5 ár, en öðlazzt getur sá, er slíkan einkarjett hefur haft, sama rjett aptur um önnur 5 ár.

6. grein.

Þann tíma, er einkarjetturinn varir, má enginn flytja hingað til lands, nje búa til, út breiða, selja, eða á nokkurn annan hátt nota hjer á landi uppgötvun þá, sem einkarjettur

er veittur til samkvæmt 2. grein, nema sá lofi, er einkarjettinn á. Heldur eigi má neinn um sama tíma skerða einkarjett þann, sem um er rætt í 3. grein, með því að flytja til landsins og út breiða þar þá hluti, eða stunda þann iðnað, eða þá atvinnugrein, sem einkarjettur er veittur til, utan sá lofi, er einkarjettinn á.

Sá, sem á einhvern hátt skerðir eða brýtur einkarjett annars manns, skal sekur um 50—500 kr., og gjaldi eiganda að auk fullar skaðabætur. Sektir þessar renna í landssjóð.

7. grein.

Einkarjett þann, er nefndur er í 2. gr., getur sá, er hann hefur fengið, selt eða leigt öðrum; hann getur og gengið að erfðum.

Einkarjettur sá, er um er rætt í 3. gr., gildir að eins fyrir þann, er hann hefur verið veittur, og má eigi afsalast öðrum; þó getur landshöfðingi samþykkt, að hann sje afsalaður öðrum, ef honum þykir líklegt, að sá, sem þá fær einkarjett, muni nota hann landinu til gagns.

8. grein.

Sækja skal um einkarjett brjeflega til landshöfðingja, og skal brjefinu fylgja svo greinileg lýsing eða skýrsla um það, er sótt er um einkarjett til, að eigi virðist geta verið vafi á, hvað það er, hvernig það er á sig komið, eð hvernig það má nota. Skýrslur þessar, ásamt sýnishornum og uppdráttum, er þeim fylgja, skal landshöfðingi geyma í sjerstöku safni.

9. grein.

Að því er snertir uppgötvanir þær, er um er rætt í 2. gr., má landshöfðingi engum sýna skýrslurnar um þær, fyr en einkarjetturinn er veittur, og skal gjöra það innan 4 vikna, frá því bónarbrjefið um hann barst landshöfðingja í hendur.

Að því er snertir einkarjett þann, er um er rætt í 3. gr., þá skal landshöfðingi sem fyrst, eptir að honum berst í hendur bónarbrjef um hann, auglýsa það í Stjórnartíðundunum, deildinni B, en þegar 6 mán-

uðir eru liðnir frá tjeðri auglýsingu, þá skal landshöfðingi veita einkarjettinn, ef honum þykir líklegt, að það muni verða landinu til framfara, að einkarjettur sje veittur til slíks. Nú sækja aðrir um þennan hinn sama einkarjett, áður en tjeður 6 mánaða tími er liðinn, og skal landshöfðingi veita þeim einkarjettinn, er honum þykir líklegast að helzt muni nota hann landinu til gagns, þó skulu jafnan fjelög öll, er stofnsett eru til almennings-nota, sitja í fyrirrúmi fyrir einstökum mönnum.

10. grein.

Einkarjetturinn telst frá þeim degi, er mánuður þritugnættur er liðinn, frá því hann er birtur í Stjórnartíðindunum, deildinni B.

11. grein.

Hver sá, er sækir um einkarjett, skal jafnframt bótarbrjefinu senda landshöfðingja 25 kr.; aðrar 25 kr. skal hann greiða, þegar hann meðtekur leyfisbrjefið; enn fremur skal sá, er einkarjett hefur fengið samkvæmt 2. grein, áður 6. árið byrjar, greiða aðrar 50 krónur, áður 11. árið byrjar greiða 100 krónur, og áður 16. árið byrjar 200 krónur. Gjald þetta rennur í landssjóð.

12. grein.

Sjerhver nytsöm breyting, er einhver kann að finna upp við uppgötvun, er einkarjettur hefur verið veittur til, skal skoðast sem ný uppgötvun, er einkarjett má fá til samkvæmt 2. grein; en eigi má slíkan einkarjett veita fyrri en 5 ár eru liðin, frá því er einkarjettur var veittur til hinnar fyrri uppgötvunar. Nú finna fleiri jafnþarfa breytingu, og skal þá höfundur hinnar fyrri uppgötvunar sitja fyrir, ef hann er einn þeirra.

13. grein.

Nú sækir einhver um einkarjett til einhversar smíðar, er hann hefur fundið upp, og þegar er farið að nota, áður en lög þessi öðlast gildi, og skal hann þá, sje smíðisgripurinn álitinn nytsamlegur, fá einkarjett til hans samkvæmt lögum þessum, en telja skal árin, sem einkarjetturinn er veittur um,

frá því ári, er smíðisgripurinn varð fyrst kunnur.

14. grein.

Einkarjettur missist:

1. ef það sannast, að uppgötvun sú, er einkarjettur er veittur til samkvæmt 2. gr., hefur verið áður fundin af öðrum.
2. ef eigi er greitt í tækan tíma gjald það, sem um er rætt í 11. grein.
3. ef eigi er árlega sýnd viðleitni til að út breiða hjer á landi uppgötvun þá, sem einkarjettur hefur verið veittur til samkvæmt 2. grein.
4. ef eigi eru á ári hverju, að minnsta kosti á einum stað í hverjum landsfjórðungi, á boðstólum hlutir þeir, er einkarjettur hefur verið veittur til að út breiða hjer á landi samkvæmt 3. grein a.
5. ef heilt ár liður svo, að iðnaður sá eða atvinnugrein eigi er stunduð, sem einkarjettur hefur verið veittur til samkvæmt 3. grein b.

15. grein.

Einkaleyfi öll skal sem fyrst birta í Stjórnartíðundunum, deildinni B; svo skal og þar birta, ef einkarjettur fellur úr gildi, áður en útrunninn er tími sá, er hann upphaflega var veittur fyrir.

16. grein.

Mál þau, er rísa út af afbrigðum gegn lögum þessum, skulu vera einkamál, nema afbrigðin sjeu gjör á þann hátt, er hegningarverður er eptir almennum sakalögum.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um einkarjett*.

Eiríkur Kúld kvað þetta mál hafa verið til meðferðar 1875 í efri deildinni, og þá hefði neðri deildin fellt það. Nú hefði neðri deildin aptur aðhyllt mál þetta, og breytt því talsvert, en eigi til nógu verulegra bóta.

Hann álti nú, eins og 1875, vafasamt, hvort nauðsyn bæri til að fara nú þegar að semja þess konar lagaboð; tilgangurinn væri að vísu góður, sá að efla «Industri», en hitt væri vafasamt, hvort frumvarpið, eins og það væri nú lagað, miðaði eigi öllu fremur til hins gagnstæða, að minnsta kosti til lítilla nota, því 3. gr. leiddi til beinnar einokunar og tálmaði framförum í iðnaði og atvinnuvegum. Það gæti verið nauðsynlegt í öðrum löndum, en eigi hér, eins og nú væri ástatt, þar sem t. d. bóndinn yrði að vera bæði járnsmiður og trjesmiður, og væri hann nú hugvitsmaður, gæti hann fundið nýjar breytingar, en mætti eigi nota vegna fátæktar, ef annar kynni þá að hafa einkaleyfi fyrir því, sem hinn fann. Eigi vildi hann fella mál þetta, en heldur kjósa nefnd, þó tíminn væri orðinn naumur og mikið að starfa, en frumvarpið, eins og það lægi fyrir, gæti hann eigi aðhyllt.

Sighvatur Árnason kvaðst vera líkrar skoðunar á þessu máli og varaforseti. Hann álti varla hugsandi, að bæta frumvarpið til hlítar, án þess nefnd væri kosin í málið, en 3. gr. álti hann óbrúkandi, því hún einmitt hepti framfarir í verklegu tilliti, og gæti þar til orðið til fjártlús fyrir þann, er einkarjett keypti.

Torfi Einarsson kvaðst líka hafa rekið augun í 3. gr., sem nú væri mest haft á móti, en hann hefði farið að lesa lengra og til 5. gr. um 5 ára ákvörðunina, og með því nú landshöfðingi ætti að veita einkarjettinn, væri eigi að óttast, að hann mundi gjöra það ástæðulaust, nje að endurnýja leyfið, ef það kreppti að atvinnuvegum manna, sem varla kæmi fyrir, því enn væri eigi komin slík fleygiferð á framfarir vorar. 3. gr. væri líklega sprottin af því, að menn álitu hentugt, að hvetja kaupmenn til að flytja inn nýja hluti, er til nytsemda horfði. Svo væri þetta eigi heldur nein grundvallarlög, er eigi mætti breyta. En nauðsynlegt þætti sjer, að gjöra viðleitni til að hvetja menn til að reyna að finna nýjar uppgötvanir. Þar sem sumir hefðu óttast, að einkaleyfis-

kaupandinn gæti beðið tjón af þessu, þá yrði eigi við því gjört; það yrði eigi tekið fram fyrir hendur honum eða hann gjörður ómyndugur, enda mundi hann eigi gjöra sjer leik til þessa sjálfum sjer í óhag, heldur líta öllu fremur á eigin hagsmuni sína. Landið mundi og með tímanum hafa ábata á þess konar nýjum nytsömum uppgötvunum og stofnunum nýrra iðnaðar- og atvinnugreina. Hann væri eigi móti því í sjálfu sjer, að nefnd væri kosin í málið, en hann efaðist um, hvort það yrði til bóta, því þó hér væru fróðir menn og vel að sjer, mundu þeir kannske eigi bera skynbragð til hlítar á slíka hluti, enda væri og örðugt að dæma um það, sem væri óþekkt.

Benidikt Kristjánsson kvaðst vera hlyntur frumvarpinu bæði eptir efni og tilgangi þess, og með því sjer væri annst um málið, en ýmsar ákvarðanir þess óhafandi, legði hann til, að nefnd yrði kosin í það. Þingmaður Strandasýslu hefði ekki áltið 5 ára leyfið háskalegt, en ef hér væri lagt hapt á framfarir í iðnaði og atvinnuvegum, þá mundu 5 ár nógur tími til að gjöra menn haptára. 3. grein og verklegar afleiðingar hennar yrðu hér um bil þessar: A keypti einokunarleyfi, sem reyndar ætti eigi að eiga sjer stað, og enginn mundi óska, t. d. til spunavjalar. Svo kæmi B og fengi einkaleyfi til spunaiðnaðar, og yrði til þess að kaupa eina spunavjel af A og mundi hún endast honum. Nú gæti A eigi selt fleiri spunavjalar, er enginn nema B mætti fást við spunaiðnað, og ræki þetta sig því hvað á annað og bryti niður. Sami þingmaður hefði áltið, að menn í efri deildinni væru eigi þess umkomnir, að ráða á þessu máli verulegar batur; en ætti deildin þá, að samþykkja frumvarpið, þó hún fyndi á því bersýnilega galla? Nei, hún ætti að laga það, sem hún gæti, og væri það hægra, ef nefnd væri sett í málið til að íhuga það, heldur en að koma með breytingar á stangli. Hann álti því þörf á nefnd.

Stefán Eiríksson kvaðst hafa tekið það skýrt fram 1875, að hér á landi væri allt

öðru máli að gegna með einkaleyfislög en erlendis. Þar væru samgöngur greiðar og tíðar, en hjer torveldar og seinar, og eigi fyr en eptir ár og dag, sem menn segðu. Reyndar stæði í 14. gr., að hlutir þeir, er einkarjettur væri keyptur að, ættu að vera á boðstólum að minnsta kosti á einum stað í landsfjórðungi hverjum. En menn væru engu nær að nálgast þá fyrir því á þessu strjálbyggða landi. En ef deildin vildi styðja mál þetta, þá væri sjálfsagt að setja í það nefnd. Eptir 9. grein síðari málslið ætti landshöfðingi einn að ráða einkaleyfisveitingunum, en þó líkindi væru til, að hann veitti eigi leyfi þessi ófyrirsynju, væri samt ísjárvert að fela einum manni slíkt á hendur, því ef hann álitir, að hlutur sá, er veita ætti einkaleyfi til, væri ekki landinu til framsfara, þá fengist ekki leyfið. Einnig vantaði ákvörðun um það, hver ætti að hafa eptirlit með því, að skilyrði fyrir, að menn misstu einkaleyfisrjettinn, væru uppfyllt. Það væri því margt athugavert við frumvarp þetta, og því ábótavant í mörgum greinum, og því kvaðst hann eigi geta verið samþykkur, sem þingmaður Strandasýslu hefði sagt, að engir hjer í deildinni væru færir um að lagfæra frumvarpið; það þyrfti þess þó sannarlega með, að minnsta kosti hvað 3. gr. áhræði, eins og svo margir hefðu tekið fram.

Torfi Einarsson sagði, að þingmaður Þingeyinga hefði talað mikið um það, að enginn mætti brúka vjel einhverja í 5 ár nema einn einasti maður, og það kæmi víst til af því, að hann blandaði saman 3. gr. við 2. gr., því í 14. gr. stæði, að einkaleyfishafandinn yrði að sjá svo um, að einkaleyfis-hlutir væru að minnsta kosti á einum stað í landsfjórðungi hverjum á boðstólum, því annars fjelli leyfið burtu. Þannig gæfist öllum aðgangur að þessum hlutum. Þingmaður Þingeyinga hefði viljað setja nefnd í málið, til að laga það. Hann kvað þingmenn hafa tekið sjer það nærri, að hann hefði gjört lítið úr þekking deildarinnar á þessu máli, en hann kvaðst einungis hafa sagt, að enginn gæti dæmt um það, sem eigi væri þekkt. Mein- ing sin hefði eigi verið að gjöra lítið úr

neinum, heldur hefði hann sagt þetta með- fram af því hann fyndi sjálfur til ófullkom- leika síns í þessu efni. Vildi hann eigi, að nefnd yrði kosin í málið, því það gæti orðið til þess að fella það, því tíminn færi nú að styttest, en mörgu ólokið enn.

Jón Pjetursson kvað suma hafa átt bág- t með að setta sig við 3. gr., er veitti einka- rjett til að flytja inn og út breiða hjer nyt- sama hluti, er aðrir hefðu upp fundið, og á- kvæði, að þeir, sem slíkt leyfi fengu, yrðu að hafa lögheimili hjer á landi, en sjer þætti varhugaverðari 2. gr., er hljóðaði um upp- götvanir, er maður sjálfur hefði gjört, því hún leyfði öllum, jafnt útlendum sem inn- lendum, einokun hjer í 20 ár á slíkum upp- götvunum. Og hví ætti að veita öllum þjóð- um einokunarjett hjer í 20 ár með það, sem þær finna upp? Hjer væri eigi neitt fundið upp, sem í öðrum löndum, enda fengj- um vjer eigi slíkan rjett annarstaðar, þó vjer fyndum eitthvað upp. 2. gr. ætti því að bindast við það, að sá, er fyndi upp á ein- hverju nytsömu ætti lögheimili hjer á landi, annars væri hún óhafandi.

Benidikt Kristjánsson sagði, að gallar væru svo miklir á frumvarpi þessu, eins og það nú væri úr garði gjört, að það væri eigi takandi í mál, að samþykkja það þannig. Ef farið yrði að kjósa nefnd í það, mundi það sökum tímaleysis falla, og það mundi enda heppilegra, því málið stæði þá ljósara fyrir mönnum á næsta þingi, og yrði hægra viðureignar.

Þingmaður Strandasýslu hefði hvorki skilið sig nje 3. grein frumvarpsins. Til þess þá að skýra meininguna betur fyrir honum, vildi hann setja, að þingmaðurinn væri A og álitir gott að fá hingað spuna- vjel, og fengi einkaleyfi til, að flytja hana hingað til lands; þetta gæti hann nú mik- ið vel. Nú setti hann og, að hann væri B, og ætlaði sjer að byrja spuna-iðnað hjer, og fengi nú einkaleyfi til þess. Nú þyrfti hann til að hefja spuna-iðnað sinn, að kaupa spunavjel, og þá sjálfsagt af A, og væri hún góð, mundi hún ein endast sjer í

5 ár, og gæti A þannig eigi selt nema eina spunavjel á 5 árum. Ef nú A fengi einkaleyfi sitt lengt, þá gæti B gjört það líka. Þannig ræki eitt sig á annars horn, og þess utan væri í 3. grein staflað a einungis að ræða um verzlunareinokun, og hvað staflað b snerti, þá yrði iðnaðurinn að vera mikilfengur, ef þetta ætti að geta átt við, og mikinn höfuðstól ætti líka að þurfa að leggja í iðnaðinn. En málið færi þá út fyrir takmörk einkaleyfis, og slíkar ákvarðanir ættu því eigi að vera í frumvarpinu.

Ásgeir Einarsson kvað flesta ætla að stranda á 3. greininni, sem við hefði reyndar mátt búast. Væri hún líklega komin fram af uppástungu frá Húnavatnssýslu. Sumum þingmönnum þætti hún svo stórkostleg, að þeir væru hræddir um, að hún mundi steypa öllum iðnaði í landinu, og ætti því ekki að ganga inn á hana þannig lagaða. Væri hún komin frá skynsömum og merkur manni, sem hefði viljað benda þinginu á þennan veg sem þann fljótasta og beinasta til mikilla framfara. Út úr þessari uppástungu mundi ákvörðun 3. gr. vera til búin, og mundi vel mega breyta þessari grein eða laga hana án nefndar. Um 2. gr. væri skoðunarmál, eins og 3. konungkjörni hefði bent á, en þó mundi líka mega laga hana án nefndar. Aðra verulega galla hefðu menn eigi tekið fram, og mundi því nefnd óþörf, eða óráðleg, einkum þar sem tíminn færi nú að verða naumur. Umræður þingmanna hefðu bent á helztu gallana, og mætti lagfæra þá án nefndar.

Með því ekki tóku fleiri til máls, ljét forseti ganga til atkvæða; að frumvarpið gengi til 2. umræðu, var samþykkt með 7 atkvæðum móti 1.

Þá bar forseti undir atkvæði, hvort nefnd skyldi kjósa, en með því atkvæðagreiðslan varð óglögg, var við haft nafnakall og sögðu:

Já:

Benidikt Kristjánsson,
Eiríkur Kúld,

Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson.

Nei:

Magnús Stephensen,
Árni Thorsteinson,
Ásgeir Einarsson,
Bergur Thorberg,
Torfi Einarsson.

Var málið þannig fellt frá nefnd með 5 atkvæðum gegn 5.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um einkarjett.

Frá Torfa Einarssyni, Eiríki Kúld, Benidikt Kristjánssyni og Jóni Pjeturssyni.

Við 2. grein: að eptir orðin: «Allir menn» komi: «sem lögheimili eiga á Íslandi».

Við 3. grein: að «a, til að flytja — ekki kunnir» falli burt.

«b» falli burt.

Við 6. grein: að orðin: «flytja til landsins og út breiða þar þá hluti eða» falli burt.

Við 14. grein: að 4. liður greinarinnar falli burt.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 30. fundi efri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um einkarjett*.

Torfi Einarsson kvaðst eigi þurfa að fara mörgum orðum um breytingaratkvæði það, er fram væri komið, því öllum mundi ljóst, að aðalbreytingin snerti 3. gr. tölul. a, með því það hefði komið í ljós af ræðum manna við 1. umræðu, að ísjárvert þætti að halda ákvörðun 3. gr. a, sem mundi, ef til vildi, geta leitt til einokunar. Hinar síðari breytingar væru beinlínis afleiðing af þessari aðalbreyting, og næðu eigi til annara ákvarðana frumvarpsins. Kvaðst hann vona, að deildin samþykkti þessar breytingar.

Eiríkur Kúld kvaðst vera með breytingum þessum, eigi af því, að hann væri

máli þessu sjerlega hlynnur, þar eð hann væri eigi fullkomlega sannfærður um, hvort nauðsyn væri á þessu máli, heldur af hinu, að, ef málið fengi framgang, sem sjer virtist mörgum þykja miklu skipta, þá vildi hann stuðla til að bæta galla þá, sem á því væru og gjörðu það óhafandi. Því ef ákvörðun 3. greinar væri haldið, gæti það jafnvel hnekkj framförum og leitt til einokunar. Úr því menn vildu fá þessi lög, þá yrðu þau að vera svo úr garði gjörð, að þau yrðu eigi til skaða, heldur til bóta. Ef breytingarnar yrðu samþykktar, mundi hann gefa málinu atkvæði sitt, en fjellu þær, yrði hann að greiða atkvæði móti frumvarpinu.

Sighvatur Arnason kvaðst eigi vera búinn að kynna sjer breytingaratkvæði þetta til hlítar, þar eð það hefði eigi verið lagt fram fyr en í byrjun þessa fundar.

Forseti kvaðst mundu leita atkvæða deildarinnar um það, hvort breytingaratkvæði þetta skyldi koma til atkvæða á þessum fundi, með því eigi væri ein nótt liðin, frá því það var fram lagt.

Að breytingaratkvæðið skyldi koma til atkvæða við þessa umræðu, var síðan samþykkt með 8 atkvæðum móti 2.

Síðan var breytingin við 2. grein samþykkt með 7 atkvæðum.

Breyting við 3. grein a samþykkt með 8 atkvæðum.

Breyting við 3. grein stafl. b samþykkt með 8 atkvæðum.

Breyting við 6. gr. samþ. með 9 atkv.

Breyting við 4. grein samþykkt með 7 atkvæðum móti 2.

Svo var frumvarpið, eins og það nú var, samþykkt með 9 atkvæðum.

Að það gengi til 3. umræðu, samþykkt með 9 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag

ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um einkarjett*.

Þá er enginn tók til máls, var frumvarpið borið undir atkvæði og samþykkt með 9 atkvæðum, og kvað forseti það þá mundu afgreitt verða til neðri deildarinnar.

Á 36. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá forseta efri deildarinnar *frumvarp til laga um einkarjett*, eins og efri deildin hefði breytt því; ljét hann út bíta því meðal þingdeildarmanna, og skoraði jafnframt á nefndina í því máli, að segja álit sitt um það.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um einkarjett.

Forseti neðri deildar alþingis hefur sent undirskrifaðri nefnd frumvarp til laga um einkarjett, eins og það var samþykkt við 3. umræðu í efri deild alþingis. Nefndin hefur íhugað frumvarp þetta, og af því breytingar þær, sem frumvarpið hefur fengið í efri deildinni, eru eigi miklar, og í sömu stefnu og vjer höfðum lagt til í neðri deildinni, sjáum vjer eigi ástæðu til, að gjöra breytingar við það.

Alþingi 16. ágúst 1877.

Þórarinn Böðvarsson, Benidikt Sveinsson, formaður. framsögumaður.

Stefán Stephensen, skrifari.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 48. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni *frumvarp til laga um einkarjett* til einnar umræðu.

Varð engin umræða um málið, en frumvarpið samþykkt með 22 atkvæðum.

Var það því næst sent landshöfðingja sem lög, þannig hljóðandi:

LÖG
um einkarjett.

1. grein.

Landshöfðinginn veitir einkarjett.

2. grein.

Allir menn, sem lögheimili eiga á Íslandi, geta öðlzt einkarjett, til að flytja hingað til lands, út breiða hjer á landi, selja eða á annan hátt nota nýjar uppgötvanir, er þeir sjálfir hafa gjört fyrstir manna, og sem á einhvern hátt eru nyttsamlegar, eða sem nota má til viðhafnar og þrýðis, svo framarlega sem sótt er um einkarjettinn eigi síðar, en ári eptir að uppgötvun þessi er orðin heyrum kunn.

3. grein.

Þeir menn allir, er lögheimili eiga hjer á landi og fulltíða eru, sömuleiðis fjelög þau, er hafa stjórn sína innan lands, geta einnig öðlzt einkarjett, til að stofna hjer á landi nyttsaman iðnað eða atvinnugrein, sem eigi hefur áður verið stunduð hjer á þann hátt.

4. grein.

Einkarjett þann, sem um er rætt í 2. grein, má eigi veita um lengri tíma en 20 ár.

5. grein.

Einkarjettur sá, sem um er rætt í 3. grein, varir að eins í 5 ár, en öðlzt getur sá, er slíkan einkarjett hefur haft, sama rjett aptur um önnur 5 ár.

6. grein.

Þann tíma, er einkarjetturinn varir, má enginn flytja hingað til lands nje búa til, út breiða, selja, eða á nokkurn annan hátt nota hjer á landi uppgötvun þá, sem einkarjettur er veittur til samkvæmt 2. grein, nema sá lofi, er einkarjettinn á. Heldur eigi má neinn um sama tíma skerða einkarjett þann, sem um er rætt í 3. grein, með því að stunda þann iðnað, eða þá atvinnugrein, sem einkarjettur er veittur til, utan sá lofi, er einkarjettinn á.

Sá, sem á einhvern hátt skerðir eða

brýtur einkarjett annars manns, skal sekur um 50—500 kr., og gjaldi eiganda að auk fullar skaðabætur. Sektir þessar renna í landssjóð.

7. grein.

Einkarjett þann, er nefndur er í 2. gr., getur sá, er hann hefur fengið, selt eða leigt öðrum; hann getur og gengið að erfðum.

Einkarjettur sá, er um er rætt í 3. gr., gildir að eins fyrir þann, er hann hefur verið veittur, og má eigi afsalast öðrum; þó getur landshöfðingi samþykkt, að hann sje afsalaður öðrum, ef honum þykir líklegt, að sá, sem þá fær einkarjett, muni nota hann landinu til gagns.

8. grein.

Sækja skal um einkarjett brjeflega til landshöfðingja, og skal brjefinu fylgja svo greinileg lýsing eða skýrsla um það, er sótt er um einkarjett til, að eigi virðist geta verið vafi á, hvað það er, hvernig það er á sig komið, eða hvernig það má nota. Skýrslur þessar, ásamt sýnishornum og uppdráttum, er þeim fylgja, skal landshöfðingi geyma í sjerstöku safni.

9. grein.

Að því er snertir uppgötvanir þær, er um er rætt í 2. gr., má landshöfðingi engum sýna skýrslurnar um þær, fyr en einkarjetturinn er veittur, og skal gjöra það innan 4 vikna, frá því bónarbrjefið um hann barst landshöfðingja í hendur.

Að því er snertir einkarjett þann, er um er rætt í 3. gr., þá skal landshöfðingi sem fyrst, eptir að honum berst í hendur bónarbrjefið um hann, auglýsa það í Stjórnartíðindunum deildinni B, en þegar 6 mánuðir eru liðnir frá tjeðri auglýsingu, þá skal landshöfðingi veita einkarjettinn, ef honum þykir líklegt, að það muni verða landinu til framfara, að einkarjettur sje veittur til slíks. Nú sækja aðrir um þennan hinn sama einkarjett, áður en tjeður 6 mánaða tími er liðinn, og skal þá landshöfðingi veita þeim einkarjettinn, er honum þykir líklegast að helzt muni nota hann landinu til gagns, þó skulu jafnan

fjelög öll, er stofnsett eru til almenningsnota, sitja í fyrirrúmi fyrir einstökum mönnum.

10. grein.

Einkarjetturinn telst frá þeim degi, er mánuður þritugnættur er liðinn, frá því hann er birtur í Stjórnartíðindunum deildinni B.

11. grein.

Hver sá, er sækir um einkarjett, skal jafnframt bónaþrjefinu senda landshöfðingja 25 kr.; aðrar 25 skal hann greiða, þegar hann meðtekur leyfisþrjefið; enn fremur skal sá, er einkarjett hefur fengið samkvæmt 2. grein, áður 6. árið byrjar, greiða aðrar 50 kr., áður 11. árið byrjar greiða 100 kr., og áður 16. árið byrjar 200 kr. Gjald þetta rennur í landssjóð.

12. grein.

Sjerhver nýtsöm breyting, er einhver kann að finna upp við uppgötvun, er einkarjettur hefur verið veittur til, skal skoðast sem ný uppgötvun, er einkarjett má fá til samkvæmt 2. gr.; en eigi má slíkan einkarjett veita, fyrri en 5 ár eru liðin, frá því er einkarjettur var veittur til hinnar fyrri uppgötvunar. Nú finna fleiri jafnþarfa breytingu, og skal þá höfundur hinnar fyrri uppgötvunar sitja fyrir, ef hann er einn þeirra.

13. grein.

Nú sækir einhver um einkarjett til einherrar smíðar, er hann hefur fundið upp, og þegar er farið að nota, áður en lög þessi öðlast gildi, og skal hann þá, sje smíðis-

gripurinn álitinn nýtsamlegur, fá einkarjett til hans samkvæmt lögum þessum; en telja skal árin, sem einkarjetturinn er veittur um, frá því ári, er smíðisgripurinn varð fyrst kunnur.

14. grein.

Einkarjettur missist:

1. ef það sannast, að uppgötvun sú, er einkarjettur er veittur til samkvæmt 2. gr., hefur verið áður fundin af öðrum.
2. ef eigi er greitt í tækan tíma gjald það, sem um er rætt í 11. gr.
3. ef eigi er árlega sýnd viðleitni til að út breiða hjer á landi uppgötvun þá, sem einkarjettur hefur verið veittur til samkvæmt 2. grein.
4. ef heilt ár liður svo, að iðnaður sá eða atvinnugrein er eigi stunduð, sem einkarjettur hefur verið veittur til samkvæmt 3. grein b.

15. grein.

Einkaleyfi öll skal sem fyrst birta í Stjórnartíðindunum deildinni B; svo skal og þar birta, ef einkarjettur fellur úr gildi, áður en útrunninn er tími sá, er hann upphaflega var veittur fyrir.

16. grein.

Mál þau, er rísa út af afbrigðum gegn lögum þessum, skulu vera einkamál, nema afbrigðin sjeu gjör á þann hátt, er hegningarverður er eptir almennum sakalögum.

V.

Frumvarp

til

laga um að selja kornvörur eingöngu eptir vigt.

(Borið upp af Stefáni Stephensen, 2. þingmanni Ísfróðinga, og Þorláki Guðmundssyni, 2. þingmanni Árnesinga).

Frá þeim tíma, að lög þessi öðlast gildi, Íslandi, hvort heldur þeir eru búsettir í skulu allir kaupmenn, sem reka verzlun á landinu sjálfu eða ekki, og hvort heldur

12*

verzla á sjó eða landi, vera skyldir að selja allar kornvörur eptir vigt einungis.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 12. fundi neðri þingdeildarinnar, 16. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvörur eingöngu eptir vigt*.

Stefán Stephensen sagði, að í tilsk. 18. júní 1784, 2. grein, væri boðið að selja skuli korn eptir mæli, en í lögum 21. okt. 1791 væri það leyft, að selja korn eptir vigt, og væri svo að sjá, sem löggjöfin álitir það hentugra. Hjer er því spursmál um það, hvort gjöra skuli það að lagaskipun, er að eins er lagaleyfi. Hann vildi taka það fram, að þar sem það hefði verið gjört að lögum í Danmörku, að kornvöru skyldi kaupa eptir vigt handa hernum og flotanum, þá benti það á það, að tryggara þætti, að kaupa kornvöru eptir vigt, en mæli. Auk þess lægi það í augum uppi, að þó að enginn kjarni væri í korninu, þá fyllti það eins mælinn fyrir það, en væri ljettara í vigtina. Svo væri og það, að kaupmenn á síðari tímum hefðu verið fúsir á að selja eptir vigt, þótt sumir aptur hefðu færzt undan því, enda yrði hann að álíta það beinlínis hag fyrir landsbúa, sem optar yrðu að spyrja um verðhæð vörunnar, en gæði hennar. Hann álitir það og skyldu þingsins, að koma þeim anda inn hjá almenningi, að hegða sjer sem skynsamlegast og bezt í öllu tilliti, og þá líka í kaupum og sölum.

Þorlákur Guðmundsson kvað það bæði gagnlegt og sanngjarnt, að þessi sölumáti kæmist á, enda hefði því verið áður hreift í Þjóðólfi. Vjer sæjum það og, að þetta væri víða viðtekið, en hjer á Suðurlandi hefði það aldrei fengið framgang; almenníngi þætti það einnig nóg, að kornið fyllti mælinn, hve ónýtt sem það væri. Svo væri og það eitt, að kaupmenn nú á síðari árum hefðu haft rennur, til að hleypa korninu niður um, og yrði kornið þá lausara í

mælinum, þannig að meira færi fyrir því, og það yrði talsvert minna, þegar svo væri að farið. Þegar þingmaður Reykvíkinga hefði fært ritstjórn Þjóðólfs 1869, þá hefði hann getið þess, að almennur kaupmannafundur hefði verið haldinn í Kaupmannahöfn 24. okt. 1869 um þetta efni, og hefði þar verið viðtekið, að þessi sölumáti kæmist á, enda væri það almennt tíðkað á norðurlöndum, að kornvara væri seld eptir vigt; líka seldu kaupmenn hjer alslags grjón eptir vigt, sömuleiðis mjel, en hinar lakari korntegundir eptir mæli. Hann vonaði, að þingið aðhylltist frumvarp þetta, og álitir það mikið nauðsynjamál, sem það og væri.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst vera meðmæltur frumvarpi þessu, því svo lengi sem kornvara væri ekki seld eptir vigt, þá væri ekki trygging fyrir, að kaupmenn flyttu gott korn hingað til landsins; því meðan svo stæði, að korn væri keypt erlendis eptir vigt, en selt hjer á landi eptir mæli, þá hefðu kaupmenn einmitt hvöt til að flytja hingað ljelegt korn. Erlendis væri það siður, að menn gæfu víst fyrir hvert pund af kornvörunni, en hjer væri sá siður, að kaupmenn seldu með sama verði tunnuna, hvort sem hún væri ljett eða þung. Nú væri auðsjeð, að þegar tveir menn keyptu pundið af rúg fyrir sama verð erlendis, en tunnan hjá öðrum væri 190 pnd., og hjá hinum 204 pnd., þá græddi sá, er flytti ljetta rúgin, 14 pnd eða $\frac{1}{2}$ skeppu á hverri tunnu, þegar hún er seld eptir mæli, en ekki vigt hjer á landi. Þetta væri fullkomin hvöt fyrir kaupmanninn að flytja ljetta kornið, þegar hann fengi jafnmikið fyrir það eins og hið þyngra, og merkilegt væri það, að menn skuli svo lengi hafa pagað um þetta, og látið sjer nægja, að fá mælinn fullan, hvað sem í hann væri látið. Menn hefðu þó veitt því eptirtekt, að þegar þeir keyptu hey, þá væri ekki sama, hvort í tunnuna var látið góð taða eða ljett úthey, en sama væri, eptir hlutföllum, um rúgin. Þar sem kaupmenn hefðu eigi tekið upp af sjálfum sjer að selja kornvöru eptir vigt, þá álitir hann nauðsynlegt að lög-

bjóða það, og efaðist hann því eigi um, að deildin leyfði máli þessu að ganga til 2. og 3. umræðu. Hann vildi taka það fram, að þessi sölumáti væri einkum nauðsynlegur á rúgi, en síður á grjónum og baunum, því að gæði þeirra væru meira komin undir öðru en þyngd; en hann álti samt sem áður rjettast, að láta þetta frumvarp ná yfir allar korntegundir, og eigi að eins rúg. Hann hefði í hyggju, að gjöra nokkrar breytingar við frumvarpið, er hann vildi síðar tala um við flutningsmanninn.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvöru eingöngu eptir vigt.*

Landshöfðinginn sagði, að af því hann álti frumvarp þetta mjög hagfellt, og sjer virtist einnig breytingar þær, er 6 heiðraðir þingmenn hefðu gjört við frumvarpið, eiga vel við, þá vildi hann skjóta því til deildarinnar, hvort eigi væri ástæða til við 3. umræðu að bæta við frumvarpið ákvörðun um, hvernig fara skyldi með mál þau, er risu út af brotum gegn lögum þessum, og hverjar sektir lægju við þeim; því að sú ákvörðun væri með öllu nauðsynleg í lögunum.

Þorlákur Guðmundsson tók það fram viðvíkjandi því, er *landshöfðinginn* hefði sagt, að hann væri mjög fús að taka breytingum þeim, er hinn hæstvirtí *landshöfðingi* hefði stungið upp á, því að sjer virtust þær öldungis nauðsynlegar, og þessi viðbót við frumvarpið ekki mega missa sig.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og var frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Sömu-

leiðis var það samþykkt í einu hljóði, að málið skyldi ganga til 3. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um að selja kornvöru eingöngu eptir vigt, eins og það var samþykkt við 2. umræðu í neðri deild alþingis.

I. Breytingar atkvæði

frá Tryggva Gunnarssyni, Snorra Pálssyni, Einari Ásmundssyni, Arnljóti Ólafssyni, Ísleifi Gíslasyni og Eggert Gunnarssyni.

Frumvarp

til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt.

Allir kaupmenn og kaupfjelög, er reka verzlun hjer á landi, skulu, hvort sem verzlun þeirra fram fer á sjó eða landi, selja eptir vigt kornvöru alla og kol.

II. Viðauka-atkvæði

frá Arnljóti Ólafssyni, Tryggva Gunnarssyni Ísleifi Gíslasyni, Stefáni Stephensen, Jóni Sigurðssyni og Þorláki Guðmundssyni.

2. grein.

Brot gegn 1. grein varða 5—50 króna sektum, er renna í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri deildar alþingis, 24. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvöru eingöngu eptir vigt.* Varð engin umræða um málið, og var því gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði við 1. grein frá 6 þingmönnum samþykkt í einu hljóði.
2. Viðauka-atkvæði frá 6 þingmönnum, að bæta 2. grein við frumvarpið, samþykkt í einu hljóði.
3. Viðauka-atkvæði frá hinum sömu 6

þingmönnum, að við sje bætt 3. grein, samþykkt í einu hljóði.

Fyrirsögnin samþykkt í einu hljóði.

Frumvarpið í heild síuni samþykkt í einu hljóði, og kvað forseti frumvarpið mundu verða afgreitt til efri deildarinnar, og var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt.

1. grein.

Allir kaupmenn og kaupfélög, er reka verzlun hér á landi, skulu, hvort sem verzlun þeirra fram fer á sjó eða landi, selja eptir vigt kornvöru alla og kol.

2. grein.

Brot gegn 1. grein varða 5—50 króna sektum, er renna í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 21. fundi efri þingdeildarinnar, 26. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt*.

Þá er engar umræður urðu um málið, bar forseti undir atkvæði, hvort það skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 8 atkvæðum móti 1.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt.

Frá Bergi Thorberg og Magnúsi Stephensen.

Aptan við 1. grein frumvarpsins bætist: «þegar kaupandi æskir þess».

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 23. fundi efri þingdeildarinnar, 28.

dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt*.

Jón Hjaltalín óskaði skýringar á breytingaratkvæði því, er komið væri.

Magnús Stephensen kvað það hafa vakað fyrir þeim, sem höfðu komið með breytingaratkvæðið, að meining frumvarpsins mundi ekki eiga að vera sú, að takmarka samningsfrelsi milli kaupmanna og kaupanda, svo að kaupandi gæti eigi fengið sjer seldar vörur þær, er hér ræddi um, hvort sem hann vildi heldur eptir vigt eða mæli. Þetta breytingaratkvæði væri því eigi til þess, að breyta lögunum, heldur þeim til skýringar.

Torfi Einarsson kvaðst eigi vita, hvort þetta gæti orðið að lögum vegna samningsfrelsisins, en ef lög mætti gefa um þetta efni, þá þætti sjer rjettara, að kaupmönnum væri gjört að skyldu, að selja að eins eptir vigt.

Bergur Thorberg kvað kaupandanum með þessum viðauka veittan rjett til að heimta, að sjer væri selt eptir vigt, og ef honum væri það hagur, þá veittist honum aðgangur að því með þessu, og væri þessari ákvörðun bætt við, þá álitu hann gott að hafa frumvarpið, en að fara lengra og hóta sektum, ef mælt væri, álitu hann eigi byggt á rjettum rökum eða lagareglum. Að þetta væri löggjafarmál, mundi engum vafa bundið, því að slíkar ákvarðanir og þetta yrðu eigi gjörðar, nema með lögum.

Benidikt Kristjánsson kvaðst óska hins sama sem þingmaður Strandasýslu, að svo framarlega sem lög yrðu gefin um þetta efni, þá væri skýrt ákveðið, að selja að eins eptir vigt. Öllum mundi kunnugt, að gæði kornsins færu eptir þyngslum, og því væri rjett, að selja það eptir vigt. Sama máli væri að gegna um kolin, að þau væru rjetteldari eptir vigt, því að hver mundi sjá, hversu órúmlega stórir kögglar færu í máli, þegar um ofnkol væri að ræða, þótt smíðakol kynnu að rúmast vel, og eigi væri mikill skaði, að kaupa þau eptir mæli. Með

því nú að vigtin væri betri, þá væri og sanngjarnara að hafa að eins vigtina, því að hún væri engum örðugleikum bundin. Ef breytingaruppástungan væri tekin til greina, þá myndist sjer lög þessi eigi segja neitt, og vera þýðingarlaus.

Sighvatur Árnason kvað sjer eigi skyljast annað, en að lög mætti setja um þetta efni, því að frumvarpið miðaði til að gjöra söluna á korni og kolum rjettari og eðlilegri en áður, og heyrði því undir lagaskyldu. En sakir þess að það væri opt mjög hentugt og fljótlegt, að hafa við mæli, þætti sjer breytingaratkvæðið fara í rjetta átt, og væri hann því meðmæltur því, að gott væri, að kaupmenn hefðu heimild til að selja eptir mæli, ef þess væri óskað af kaupanda, en þess utan skyldir til að selja eptir vigt, og yrði þá aðalreglan vigt, en ekki mæli.

Torfi Einarsson kvað þingmann Rangæinga hafa sagt, að haganlegra væri að selja eptir mæli, og lögfræðingar væru eigi móti því, að þetta mætti að lögum gjöra. Hann kvaðst nú vel skilja það, að þeir gætu samið við kaupmenn um, hvort vega skyldi eða mæla, en öðru máli gæti verið að gegna út um landið, þar sem lítilmótlegir alþýðumenn ættu hlut að máli. Ef einhver kaupmaður kæmi með ljelega kornvöru, og þættist hafa hag af, að selja hana eptir mæli, þá mundu þeir eigi taka til greina, þótt einhverjir fátæklingar beiddust vigtar, og þeir þá aptur vera daufir með að gjöra úr því kappsmál, og heldur láta það ganga. Breytingin væri því að sínu áliti heldur til að spilla, og væri hann henni mótmæltur.

Ásgeir Einarsson kvað þingmann Strandasýslu hafa tekið annað það af tvennu fram, er sjer hefði þótt vanta til skýringar málinu, en hitt væri það, hvort rjett væri að skylda kaupmenn til að vega, eða gjöra það, þegar þess væri óskað. Þegar lýsipundavigtinni hefði verið breytt í tugavigt, þá hefðu menn verið skyldaðir til að hafa að eins tugavigtina, en eigi verið leyft að hafa hvora

vigtina, sem þeir hefðu viljað. Þetta mál væri alveg sama eðlis, og þyrfti að ákveða eins skýrt um það. Það væri vitaskuld, að höfðingjarnir og mäske ríkismennirnir gætu samið við kaupmenn, að þeir skyldu vega þeim eða mæla, en aumingjarnir mundu eigi þora að halda til kapps, ef snurða hlýpi á nef kaupmönnnum, svo að það mundi í þeim tilfellum að mestu leyti komið undir vilja kaupmanna sjálfra, hvort þeir seldu eptir vigt eða mæli. Hanu kvaðst því vera mótfallinn breytingunni.

Benidikt Kristjánsson kvaðst vilja bæta því við það, sem þessir þingmenn hefðu sagt, að ef lítilmótlegur bóndi bæði kaupmann að selja sjer eptir vigt, og hann neitaði, þá þyrfti bóndinn að hafa vitni að því, að kaupmaður synjaði þess, er hann æskti, ef hann ætlaði sjer að hnekkja kaupmanni fyrir lagabrot og leita rjettar síns, en óvíst væri, að svo stæði á, að þeim yrði við komið. Þetta gæti auðsjáanlega leitt til lagadeilu, sem fæstir mundu þó vilja gefa beinlínis tilefni til, og það með lagasetningu. Þingmaður Húnavetninga hefði jafnað þessu máli saman við lög um að breyta lýsipundavigt í tuguvigt, og fyrst lög hefðu ákvarðað skyldu í því efni, þá mætti það eins hjer, og mundi fara bezt á því, til þess að engar vífilengjur gætu orðið, að ákveða, að kaupmenn mættu eigi selja korn eptir mæli, heldur að eins eptir vigt.

Jón Hjaltalín kvaðst fyrir sitt leyti vera meðmæltur þessu breytingaratkvæði, því að menn fengju opt betra kaup við að láta mæla en vega, t. a. m. kol. Það væri vanalegt að þau kol, sem væru tekin í efstu lögum í námum væru blaut eða rakafull, og væru því miklu þyngri í vigt, en þau, sem neðar væru tekin og þurrari. Þessi kol væri því betra fyrir kaupandann að fá mæld, en vegin. Kornid kynni að vísu að vera betra að kaupa eptir vigt en mæli, því að ef kjarninn væri góður, þá væri kornid þyngra, en svo kynni kornid að vera blautt, og kæmi þá fram halli í vigtinni. Annars

væri óskandi, að láta menn sjálfráða, hvort þeir keyptu eptir vigt eða mæli, og því væri breytingaratkvæðið heppilegt.

Ásgeir Einarsson kvað þessa ræðu koma sjer undarlega fyrir, því að þingmaðurinn mundi ætlast til, að kaupendur hefðu jafnan kosningarrjett á því, hvort mæla skyldi eða vega, eptir því sem þeir sæju, að þeir hefðu mestan hag af, en fæstir kaupmenn mundu svo einfaldir, að þeir myndu eigi einhver ráð til að sjá um, að þeir yrðu eigi fyrir hallanum; svo mundu og fæstir almennilegir menn geta verið svo smámunasamir, að láta vega eða mæla eptir því, þótt þeir hefðu nokkurra aura hag af öðruhvoru. Síu tillaga væri sú, að vigtarsalan væri skýlaust ákveðin, nógir vafageplar væru samt í lögum alþingis, þótt þetta gengi undan, sem vitrir menn og jafnvel stjórnarherraun sjálfur viltist á.

Jón Hjaltalín kvað þetta engan vafagepil geta orðið, því að kaupmenn mundu fúsir á, að fara eptir bæu kaupanda. En að neyða þeim lögum upp á menn, að selja og kaupa að eins eptir vigt, væri sannlega engin gæði.

Árni Thorsteinsson kvað engan efa á því, að mál þetta heyrði undir atkvæði löggjafarvaldsins, en ef lög væru sett í því, þá lægi áherzlan á því, að lögin yrðu hagamleg og góð, og sá tilgangur næðist með þeim, sem til væri ætlaðt. Í frumvarpinu, eins og það kæmi frá neðri deildinni, væru lagðar sektir við brotum gegn því, að selja eptir öðru en vigt, og skipað að fara með þau mál, er af því risu, sem opinber lögreglumál, það er að segja, að lögreglustjórurunum væri ætlað að rannsaka í hvert einstakt skipti, er kaup færu fram, hvort kaupmenn seldu eptir vigt eða mæli; þeir mundu verða að hafa ótal augu, ef þeir ættu að geta gætt þess fullkomlega, að enginn kaupmaður seldi hjer eptir mæli, hvorki á sjó nje landi, og mundi slíkt eptirlit eigi geta orðið til mikils gagns, og væri eflaust heppilegra að leyfa að selja eptir því, sem kaupendur óskuðu, en

jafnframt gefa kaupendunum rjett til þess að mega krefjast, að vigt sje við höfð. Ef brotið væri á móti frumvarpinu, eins og það er orðað, væri það skylda, að höfða opinbert mál gegn þeim, er brotið hefði, og hlyti hann þannig að verða fyrir hegningu, þótt kaupandinn hefði verið vel ánægður með, að sjer væri selt eptir mæli, og sæi hver maður, að slíkt væri ósanngjarnt, og óþarft, að veita því afskipti. Ef nú ennfremur kæmi upp einhvern tíma, að kaupmaður hefði selt eitthvað af korni eða kolum fyrir mörgum árum, þá ætti lögreglustjórinn að fara að rekast í þessu með prófum og vitnaleiðslum, og mundi það hljóta að verða örðugt. Í þessu tilliti þætti sjer frumvarpið, eins og það kæmi frá neðri deildinni, hart aðgöngu, og myndist sjer því viðaukauppstunga sú, er gjörð hefði verið við það, nauðsynleg. Það væri að vísu satt, að vigtin ákvæði að miklu leyti gæði kornsins; en ef menn vissu vigtina fyrirfram, þá kynnu þeir að vilja láta mæla sjer. Hann kvaðst t. a. m. eins vel vilja kaupa 100 tunnur af korni eptir mæli, er hann vissi, að hver tunna vægi 12 lýsipund, og kærði sig því eigi um, að láta vega það, en vildi heldur, að það væri mælt. Þetta leyfði frumvarpið eigi, og væri það ósanngjarnt, þar eð vigt kornsins væri tekin til greina í kaupunum. Allt af kvað hann mega gjöra ráð fyrir, að lögreglustjórinn yrði þess eigi vör þegar í stað, ef brotið væri gegn vigtarsölunni, og ef til vildi eigi fyr en eptir mörg ár; yrði þá að fara að rekast í því, eptir sem frumvarpið er orðað, en ef viðaukinn væri tekinn, þá væri málið strax afgjört, og engin lögreglustjórn þyrfti þar til að koma. Þess gat hann að endingu, að betra mundi sjer hafa virzt, að hafa viðaukann svo: «ef kaupandi krefst þess», heldur en «ef kaupandi æskir», en þar meiningin í raun og veru væri sama, fjellist hann á uppástunguna. Það væri æskilegt, að slíkt mál væru rekin sem fyrst, og þess vegna hefði hann það álit, að ef til vill hefði verið rjett að gjöra kaupandanum að beinlínis skyldu, að kæra strax, og meina honum að kæra eptir að tilsettur tími væri liðinn.

Með þessu móti verkuðu lögin fljótar, krafa kaupanda styrktist og sannaðist betur.

Stefán Eiríksson kvaðst eigi geta verið samþykkur hinum 6. konungkjörna þingmanni viðvíkjandi eptirlitinu. Þingmaður Þingeyinga hefði minnst á, að menn þyrftu jafnan að hafa vitni við, ef sanna ætti upp á kaupmenn, að þeir tregðuðust við að vega, og væri hann því samdóma, að það kynni stundum að verða örðugt að sanna, að kaupmaðurinn hefði neitað fátæklingnum um vigtina, og þess háttar sannanir yrðu víst eins erfiðar fyrir lögreglustjórnina og eptirlitið, sem hinn 6. konungkjörni hefði verið að tala um. Það væri yfir höfuð gott að vega, því að það fyrirbyggði brögð þau, er kaupmenn hefðu til að drygja hjá sjer við mælingar; þeim væri sýnt um að ausa svo í mælana, að málið væri rangt, annaðhvort með því að halla þeim dálítið, eða moka dræmt í mælinn, o. s. frv. Miklu betra væri að sínu álit, að ákveða skýlaust í lögunum, að einungis mætti selja kornmat og kol eptir vigt; en að taka viðauka þann, er farið væri hjer fram á, ef kaupandi óskaði vigtarinnar, vildi hann ekki hafa.

Jón Pjetursson kvað það vanalegt í öðrum löndum, eptir því sem honum væri kunnugt, að selja kornvöru eptir vigt, en þegar rúgur væri seldur, væri haft tillit til mælis líka. Af meðalrúg færi 200 pnd. í tunnuna, en ef meira færi í tunnu, þá væri rúgið betra, en ef minna, þá verra. Þegar maður kæmi til kaupmanns og spyrdi, hve mikið væri í tunnunni, þá segði hann vigtina. Kaupmenn hefðu hjá sjer lítinn mæli, sem þeir vægu í, og gætu þannig skjótt sjeð, hve mörg pund væru í tunnunni; eptir þessu eða gæðum rúgsins ætti verðið að fara. Þótti honum betra, að gjört væri að skyldu, að selja eptir vigt, með því líka hveiti, hrisgrjón og þvílíkt væri selt eptir vigt.

Forseti bar þá undir atkvæði breytingaruppástunguna, og var hún samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4.

Síðan var 1. gr. frumvarpsins samþykkt með viðaukanum með 8 atkvæðum gegn 2.
2. grein samþykkt í einu hljóði.
3. grein sömuleiðis.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 8 atkvæðum gegn 1.

... Að frumvarpið skyldi ganga til 3. umræðu, samþykkt með 10 atkvæðum gegn 1.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um að selja kornvöru og kol eptir vigt, eins og það var samþykkt við 2. umræðu í efri deild alþingis.

Frá Ásgeiri Einarssyni, Benidikt Kristjánssyni og Torfa Einarssyni.

Orðin síðast í 1. gr. frumvarpsins: «þegar kaupandi æskir þess» falli burt.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 25. fundi efri þingdeildarinnar, 31. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvöru og kol eptir vigt*.

Benidikt Kristjánsson gat fyrst orsaka til breytingaratkvæðis þess, er hann og 2 aðrir þingmenn komu með, og sem gekk út á, að hrinda frumvarpinu í sama horf og það var í, er það kom frá neðri deildinni. Taldi hann þær orsakir, að fyrst vigtin væri viðurkennd að vera vissastur mælikvarði fyrir gæðum og gildi korns og kola, þá væri eðlilegast að fara eptir henni einni við sölu þeirra muna, og annað það, að með þeim viðauka, er breytingaruppástungan vildi nema burtu, væri málinu slegið svo á dreif, að seljendur mundu að mestu ráða, hvort vegið væri eða mælt; ríkismenn einir kynnu að hafa not af lögunum, en fátæklingar eða atkvæðalitlir menn mundu eigi hafa dug í sjer til að fá vilja sinn fram, ef kaupmaður vildi annað en þeir. Hann gat þess einnig viðvíkjandi vigtinni, að þótt hinum 4. konungkjörna þingmanni hefði þótt það að

henni, að kolin væru misþung, eptir því hvort þau væru tekin ofarlega í náma eða neðarlega, sökum bleytu þeirrar, er vanalega væri í þeim kolum, er efst lægju, þá mundi sá munur hverfa, er búið væri að flytja kolin langar leiðir yfir land og sæ, og þau þess utan ef til vill búið að blotna meira eða minna. Þess mætti og geta, að ef blaut kol skyldi selja um vetur, væri hætt við, að kögglar væru frosnir saman, og það leiddi aptur það af sjer, að þau færu órúmlegar í mæli. Þá spurði hann óbeinlínis hinn 4. konungkjörna þingmann, hvort það hefði ekki verið mein- ing hans við 2. umræðu máls þessa, að betra væri að vega kornið, ef það væri rakt, en að mæla það, sakir þess að það þrútnaði meira, en þyngdist við rakann, en hann kvað nei við. Þá kvaðst hann verða að mótmæla honum, því að hann hefði óyggjandi reynslu fyrir því, að kornið þrútnaði meira við rakann en það þyngdist, og væri því verra að mæla það en vega. Ef viðaukanum væri haldið, þá væri að sínu áliti frumvarp þetta þýðingarlaust.

Jón Hjaltalín kvað mótbáru þingmanns Þingeyinga móti því að láta kaupanda mega kjósa um, hvort vega skyldi eða mæla, al- veg einkisvirði, því að alkunnugt væri, að vott korn væri þyngra en þurrt, og sama væri að segja um kolin. Það mætti og til færa gegn breytingaruppástungunni, að hún mið- aði til að skerða samningsfrelsið milli kaup- manna og kaupanda, eins og tekið hefði verið fram við 2. umræðu málsins.

Torfi Einarsson kvað hinn 4. konung- kjörna þingmann hafa komið að þeirri nið- urstöðu í seinni hluta ræðu sinnar, að rjett- ast væri að fella frumvarpið, af því að það gæti eigi staðizt sökum samningsfrelsisins, en lögfræðingar hefðu þó sannfært sig um það síðast, að lög mætti setja um þetta efni, og þótt nú frumvarpið gengi í gegn, eins og það hefði verið samþykkt við 2. umræðu, þá væri það eiginlega ekki nema hálfgjört frelsi, sem það veitti, með tilliti til að hafa mætti bæði mæli og vigt til að selja eptir, því að kaupmenn mundu pykjast eiga eins rjett á

að heimta að mega selja eptir mæli, eins og kaupendur mættu heimta, að þeim væri selt eptir vigt. Viðvíkjandi því, sem hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt um vigt kornsins, ef það væri blautt, áliti hann það nóg til að hrinda ummælum hans, að kornið sykki í vatni, og væri því auðsjeð, að kornið væri eðlisþyngra en vatnið, og hlyti því vatnið, sem bleytti það að fylla meira rúm en það rúm, sem sjálft kornið fyllti og munurinn því að verða meiri á vigtinni en málinu. Loks kvaðst hann annaðhvort vilja fella frumvarpið eða hafa það, eins og neðri deildin hefði samþykkt það.

Jón Hjaltalín spurði, hvort þingmaður- inn færi fram á, að berja það fram, sem væri móti almennum eðlisfræðislegum regl- um, því að hann gæti eigi skilið, hvernig skel ætti að geta tekið á móti vatni, nema að ólga kæmi í kornið, en þá væri það sjá- andi skemmt.

Benidikt Kristjánsson kvað vísindin verða að lúta reynslunni, og þeir mundu margir hjer í deildinni, sem hefðu reynslu fyrir sjer í þessu efni. Að breytingaruppá- stungan hepti samningsfrelsi, gæti eigi verið rjett, því að hún snerti enga samninga; samningar væru um verð einhvers hlutar, en þetta væri um sölumáta, og breytingar- uppástungan færi að eins fram á, að gjöra hann sem skýrast ákveðinn.

Ásgeir Einarsson furðaði á því, að menn álitu sjálfsagt, að kaupmenn kæmu allt af með svikna vöru. Mönnum mundi þó kunn- ugt, að það hitnaði í korni, ef það væri blautt, og ljettist, ef það þornaði aptur; mundi því enginn kaupmaður svo fákænn, að gjöra það að gamni sínu að flytja blautt korn til að verzla með og skemma fyrir sjálfum sjer. Ef lög ætti að gefa um þetta efni, þá vildi hann, að þau væru skýlaus; enda kvaðst hann vilja spyrja, ef hann kæmi í kaupstað og beiddi verzlunarstjóra að mæla sjer svo og svo margar tunnur af korni, sem hann vissi vel hvað hver tunna vægi af, af því að hann vildi flýta sjer, hver mundi þá fara að klaga, þótt þeir semdu svo sín á milli.

Bergur Thorberg kvað sig furða, að þingmaður Húnavetninga skyldi gjöra sjer svo mikið far um, að kenna mönnum að fara í kringum lögin. Ef frumvarpið yrði að lögum, eins og það kom frá neðri deildinni, þá lægju sektir við, ef selt væri öðruvísi en eptir vigt, en slíkt væri of mikið band á samningsfrelsinu. Þingmaðurinn hefði viljað, að ákvarðanir laganna væru skýlaugar; en það sýndist sjer jafnvafalaust, að láta það vera komið undir ósk kaupanda, hvort vega skyldi eða mæla, eins og að banna að selja öðruvísi en eptir vigt; hann gæti því eigi sjeð, að viðaukinn væri í neinu tilliti óhentugur, þar sem hann gæfi kost á að selja eptir vigtinni, sem væri almennt álitin bezti mælikvarðinn. Að öðru leyti hefði hinn 4. konungkjörni þingmaður tekið fram ýmsar ástæður, er töluðu fyrir viðaukaatkvæðinu; sýndu þær bezt, að það væri nauðsynlegt, og vænti hann, að deildin mundi samþykkja það.

Forseti bar þá undir atkvæði breytingaruppástunguna, og var hún felld með 7 atkvæðum gegn 4, og var frumvarpið síðan samþykkt með 7 atkvæðum gegn 2, og kvað forseti málið þá verða afgreitt og sent aptur til forseta neðri deildarinnar.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt, eins og það var það samþykkt við 3. umræðu í efri deild alþingis.

I. Breytingaratkvæði

frá Jóni A. Blöndal og Einari Ásmundssyni.

Orðin í 1. grein: «þegar kaupandi æskir þess» falli burt.

II. Breytingaratkvæði

frá þingmanni Reykvíkinga, Halldóri Kr. Friðrikssyni.

Að orðin: «þegar kaupandi æskir þess», breytist í: «nema kaupandi æski mælis».

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 32. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til einnar umræðu, *frumvarp til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt* með 2 breytingaruppástungum.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að við þetta frumvarp væru komin fram 2 breytingaratkvæði, annað frá sjer, en hitt frá 2 öðrum þingmönnum. Breytingaratkvæði sitt: «nema kaupandi æski mælis», fyrir «þegar kaupandi æskir þess», væri ómissandi, ef lög þessi ættu að vera nokkurt lagaboð. Eins og efri deildin hefði samþykkt frumvarpið, væri það ekkert boðorð, að hafa vog á kornvörum, og því þýðingarlaust. Mælinn yrði hinn löggildi mælikvarði eptir sem áður. Hitt breytingaratkvæðið færi fram á að fella orðin: «þegar kaupandi æskir þess» alveg burtu, en það sýndist sjer eigi rjett; með því móti væri hlutaðeigendum bannað að koma sjer saman um annað en þungann, og væri það ósanngjarnt, að útiloka allt samkomulag.

Arnþjótur Ólafsson sagði sjer þætti breytingaratkvæði þingmanns Reykvíkinga betra en hitt, þótt hann álti breytingaratkvæðið eigi nauðsynlegt; það væri þó heldur til bóta. Það gæti komið fyrir, að landsmenn vildu heldur mæli en vog, t. a. m. þegar verzlaoð væri við lausakaupmann úti á sjó, og óhægt væri ef til vildi eða seinlegt að koma vog við. Eins kæmi það og þræsakilega fyrir, að rúgur væri svo misjafn að gæðum, að vegin væri eigi einhlít, til að fara eptir, heldur mælir og vog til samans, og væri þá hentugt, að geta notað hvorn-tveggja mælikvarðann, vögina og mælinn, til að meta gæði vörunnar. Viðauki efri deildarinnar væri óhafandi. Ef hann væri látinn standa, yrðu engin lög úr lagafrumvarpi þessu, ekkert lagaboð úr boði laganna. Kaupmaðurinn væri þá eigi skyldur að vega, nema þess væri óskað. Kaupandi yrði að beiðast þess í hvert skipti, hvort sem hann væri viðstaddur í kaupstað eða eigi. Hann

kvaðst ómögulega geta skilið í þeim lögum, sem eigi þyrfti að hlýða, nema þess væri óskað. Og þó stæði í frumvarpinu, að með mál út af lögum þessum skyldi farið sem opinber lögreglumál, en samt ætti mönnum að vera alveg í sjálfsveld sett, hvort þeir vildu beita þeim eða eigi. Það gæti ómögulega verið vit í því. Hefði það átt að vera einkamál, þá hefði hann getað skilið það; en fyrst hjer væri um almenn lögreglumál að ræða, þá væri sjer óskiljanlegur viðauki efri deildarinnar: »ef kaupandi æskir þess».

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði hinna 2 þingmanna fellt með 13 atkvæðum.
2. Breytingaratkvæði þingmanns Reykvik-inga var samþykkt með 12 atkvæðum gegn 7.
3. Frumvarpið með áorðinni breytingu var samþykkt í einu hljóði, og kvað forseti það nú mundu verða sent efri deildinni.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um að selja kornvörur og kol eptir vigt*; urðu engar umræður um málið, er getandi sje, og var það síðan samþykkt með 10 atkvæðum, og kvað forseti það verða sent landshöfðingja sem lög, þannig hljóðandi:

L Ö G

um að selja kornvörur, og kol eptir vigt.

1. grein.

Allir kaupmenn og kaupfjelög, er reka verzlun hjer á landi, skulu, hvort sem verzlun þeirra fram fer á sjó eða landi, selja eptir vigt kornvöru alla og kol, nema kaupandi æski mælis.

2. grein.

Brot gegn 1. grein varða 5—50 króna sektum, er renna í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

VI.

Frumvarp

til laga um afnám 2. gr. í konungsúrskurði 18. marz 1772 og 22. gr. opins brjefs 18. ágúst 1786.

Frá fjárlaganefndinni.

1. grein.

Frá 1. janúar 1878 er opinber styrkur til útbýtingar gjafameðulum úr lögum numinn.

2. grein.

Frá sama tíma er 2. gr. í konungsúrskurði 18. marz 1772 og 22. gr. í opnu brjefi 18. ágúst 1786 úr lögum numin.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

A 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom *frumvarp til laga um afnám 2. gr. í konungsúrskurði 18. marz 1772 og 22. grein opins brjefs 18. ágúst 1786* til fyrstu umræðu.

Grimur Thomsen kvað það eigi nauðsynlegt, að tala fyrir frumvarpi því, er hjer lægi fyrir; það mundi allir á einu máli um það, að tvennt næðist, ef frumvarp þetta yrði í lög leitt, annað það, að ljett yrði af landssjóðnum byrði, er hann hefði borið um all-langan undanfarinn tíma, og í annan stað mundi fátæklingar þeir, er meðul þessi væru ætluð, eigi liða бага af þessu; því að kunnugt væri, að gjafameðul þessi væru mest að nafninu til, því að optast væru þau öll gengin upp eptir einn mánuð, og hefðu vanalega engir gagn af þeim eða fengjur að njóta þeirra, nema þeir, er næstir byggju apótekunum, en hinir, er fjær byggju, yrðu útundan; enda mundi optast sú raunin verða á, að sveitafjelögin þyrftu að skjóta til, og gjafameðulin yrðu ónóg.

Guðmundur Einarsson sagði, að hann hygði það varúðarvert, að nema ákvörðun þá, er hjer væri um að ræða, úr lögum, því að hann hefði margra ára reynslu fyrir því, að gjafameðulin hefðu komið mörgum fátæklingum að liði, og það þótt þeir hefðu búið langt í burtu frá lyfsölubúðinni; því að þótt það kynni opt að bera við, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði mælt, þá gæti svo líka opt verið, að þegar eigi væru önnur ráð fyrir höndum, þá hefðu fátæklingarnir athvarf sitt að gjafameðulunum, því að mjög opt væri svo, að sveitarsjóðirnir væru eigi viðlátir, og væri enda stundum með öllu snauðir. Þess væri og að gæta, að opt og tíðum væru þeir menn til, er eigi gætu keypt meðul handa sjer, þótt þeir eigi væru á sveitinni, og væri eigi ætíð auðfengið fje með samskotum handa þeim, til að kaupa sjer meðul fyrir. Hann yrði því að ætla það opt og tíðum mjög hagfellt, að geta gripið til þessara gjafameðala, enda

hefði hann margra ára reynslu fyrir sjer í þessu efni.

Ísleifur Gíslason sagði, að þó að hann eigi hefði svo margra ára reynslu, sem þingmaður Dalamanna, þá færi þessi sín litla reynsla í öfuga átt við reynslu þingmannsins. Að því er hann þekkti til, þá væru þeir skammtar, er gjafameðulin væru látin úti í, sannarlega homöopathiskir skammtar, ef svo mætti að orði kveða, og eptir því sem lengra drægi frá uppsprettu lyfjanna, að því skapi minnkuðu þessir skammtar. Þessi útbýting gjafameðalanna gæti því alls ekkert dregið sveitirnar, og yrði jafnvel eigi til annars, að því er hann þekkti, en þess, að yfa öfund manna og jafnvel óánægju við lækinn yfir því, hvernig hann hefði út býtt meðulunum. Svo væri og það, að sumt af þessum gjafameðulum hefði stundum ekki gengið til fátæklinga, heldur til yfirsetukvenna. Yfir höfuð hefði mest af þeim lent í kringum Reykjavík, og þar sem þau þannig hefðu komið svo misjafnt niður, vildi hann helst óska þess, að hneykslunarhella þessi yrði burt tekin.

Guðmundur Einarsson sagði, að eptir því er 2. þingmanni Rangæinga segðist frá, þá væri allt önnur stefna, er hjeraðslæknirinn þar eystra fylgdi, en hjeraðslæknarnir þar vestra hefðu. Hjeraðslæknarnir þar vestra hefðu gjafameðulin sjálfir undir hendi, og hefðu öll ráð yfir þeim, og þeir ljetu engan sjúkling fá gjafameðul nema skýrsla kæmi frá presti þeirra um, að hlutaðeigandi sjúklingur hvorki væri fær um að kaupa sjer meðul sökum fátæktar, nje heldur ætti nokkra ættingja, er vildu eða gætu hjálpað honum. Svo væri og það, að lækirninn vildi alls eigi láta þá fá gjafameðulin, er væru á sveit, nema undir sjerstökum kringumstæðum.

Snorri Pálsson kvað þingmann Dalamanna eigi hafa getið þess, hve margra ára þessi reynsla hans hefði verið, en hann gæti nú sagt þingmanninum það, að hann hefði fyrir sjer 12 ára reynslu, þar sem hann hefði verið 12 ár í þeim hreppi, er lægi í fjarlægð frá lyfsölubúðinni, er væri á Akureyri, og

gæti hann sagt þingmanninum það, að þessi gjafameðul hefðu vanalega öll gengið þegar fyrsta mánuðinn til þeirra sveita, er næstar væru Akureyri, og virtist sjer sú tilhögun næsta óhentug; því að varla væri hugsandi, að þær sveitir þyrftu fremur læknis við en hinar fjarlægri sveitirnar.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að af því að þingmaður Dalamanna hefði hreift mótbárum gegn máli þessu, og svo kynni virðast við fyrsta álit, sem það væri hart, að nema úr lögum fjárveitingu þessa, þar sem hún eigi væri nema 1600 krónur um fjárhagstímabilið, þá vildi hann geta þess, að eptir sinni reynslu, væru það sárfáir menn, er hefðu gagn af þessum gjafameðulum, og væru það einmitt þeir einir, er byggju í kringum læknana og lyfjabúðirnar, og því einmitt þeir, er annars ættu hægast með að leita sjer læknishjálpar og meðala, og því þeir, er minnst gustuk væri að hjálpa; gjafameðulin entust og eigi lengur en mánaðartíma, og stundum enda talsvert skemur, og því væru þau þeim einum til hjálpar, er sjúkir væru rjett eptir nýjárið. Þegar því fje þetta, er gefið hefði verið í góðu skyni, eigi kæmi nema svona ójafnt niður, þá yrði hann að ætla, að betra væri að veita það alls ekki, og verja því heldur til einhvers þess, er almenníngi gæti orðið að notum, því að með þeirri tilhögun, er hefði verið og hlyti að verða einlægt á útbýtingu gjafameðalanna, kæmi allt af hinn mikli ójöfnuður fram.

Grimur Thomsen kvaðst vilja bæta þeirri upplýsingu við, að ef þessum 800 krónum, er veittar væru um árið, eða 1600 krónum um fjárhagstímabilið, væri skipt niður á alla hreppa landsins, er mundu vera um 170 að tölu, þá vildi hann spyrja þingmann Dalamanna, hvað hann fengi út; það mundi verða um 4 krónur, og þetta fje ætti þá hver hreppur að fá. Hann vildi spyrja, hvort nokkurn drægi um þetta. En að öðru leyti játaði hann það, að skylda þingsins væri, að af nema þær fjárveitingar, er eigi kæmu til tilætlaðra nota.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet forseti því ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 20 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um afnám 2. gr. í konungsúrskurði 18. marz 1772 og 22. gr. opins brjefs 18. ágúst 1786.*

Gudmundur Einarsson kvaðst vera á sama máli og um daginn, að ísjárvert væri, að svipta fátæklinga því, að njóta þessa styrks, þegar þeir væru sjúkir og sárir. Hann kvaðst reyndar játa það, að styrkur þessi kæmi opt ójafnt niður, og sumir þeir, er hans nytu, væru eigi hvað verðugastir hans, en opt væri þó svo, að hann hitti á marga sanna þurfamenn; og víst væri um það, að landssjóðinn mundi eigi mjög muna um styrk þennan, þó hann væri úr lögum numinn, en þurfamaanninn og fátæklinginn munadi mikið um að fá litla hjálp, þegar þeim lægi lífið á. Auðvitað væri, að þegar fje þessu væri skipt niður á 169 hreppa, þá kæmi lítið niður á hvern hrepp; en þessar fáu krónur gætu þó hitt opt á þá, sem væru sannir þurfamenn. Opt væri hæpið, að samskot gætu orðið í fljótu bragði til hjálpar sjúklingum, og eigi væri heldur ávallt svo ástatt, að hreppsnefndirnar gætu hlaupið undir bagga í þessu tilliti. Hann vildi því skora á þingdeildina, að íhuga vel mál þetta, áður en hún gæfi því atkvæði sitt.

Grimur Thomsen kvað 1. þingmann Norður-Múlasýslu hafa getið þess fyrir skömmum tíma, að mönnum færi stundum fram eptir tveggja ára tíma, og sannaði þingmaður Dalamanna það bezt. Sjer hefði veitst sú virðingin, að sitja í fjárlaganefndinni í hitt eð fyrra með þingmanninum, og hefði þá enginn ágreiningur orðið um það í nefndinni, að gjafameðulin kæmu eigi að tilætluðum notum, og hefði þingmaður

Dalamanna einnig verið öðrum samdóma í því. En þær ástæður, er þingmaðurinn nú kæmi með gegn frumvarpi þessu, fyndust sjer alls eigi gildar eða nægar, því að ef lítið væri á hjálp þá eða stoð, er mönnum væri að þessum gjafameðulum, þá væri hún mjög svo lítil. En þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að landssjóðinn munaði lítið um fje það, er hjer væri um að ræða, og draga skyldi inn í landssjóðinn, þá væri það að visu satt, að landssjóðinn eigi munaði mikið um það, en sem góður búmaður ætti þingmaður Dalamanna að vita, að til þess að landssjóðurinn gæti greitt af hendi stór útgjöld, þá væri honum nauðsynlegt, að spara þau hin smáu útgjöldin.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 19 atkvæðum.

2. — — — 19 —

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 19 atkvæðum.

Að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 20 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri deildar alþingis, 26. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um afnám 2. gr. í konungsráðskurði 18. marz 1772 og 22. gr. opins brjefs 18. ágúst 1786*. Varð engin umræða um málið, og var því gengið til atkvæða, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. gr. samþykkt með 20 atkvæðum.

2. — — — 20 —

Yfirskrift frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 20 atkvæðum, og kvað forseti það nú mundi sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

A 23. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um afnám 2. gr. í konungsráðskurði 18. marz 1772 og 22. gr. opins brjefs 18. ágúst 1786*.

Eiríkur Kúld gjörði fyrirspurn til lögfræðinga þeirra, er í deildinni væru, hvort eigi mundu vera til fleiri laga-ákvæðanir, er nema yrði úr gildi, ef frumvarpið yrði að lögum, en þær 2, sem í því væru nefndar?

Magnús Stephensen vísaði til athugasemda við fjárlögin 1875 í alþingistíðindunum, bls. 36; þar væru nefndar 2 lagaákvæðanir, sem einnig yrðu að falla burtu, nefnilega konungsráðskurður 18. marz 1760 og oktroy 15. ágúst 1763, 38. gr., og eins yrðu þær ákvæðanir að falla burt, er snertu skiptin á gjafameðulunum milli lyfjabúðarinnar í Reykjavík og annara lyfjabúða á landinu.

Eiríkur Kúld kvað frumvarpið þurfa umbótar við, fyrst svona væri, og vonaði, að hinn 5. konungkjörni þingmaður rannsakaði betur, hvort eigi væru fleiri lagastaðir, er burtu þyrfti að nema, ef frumvarpið yrði gjört að lögum; þótti honum málið þurfa svo íhugunar við, að nefnd mundi máske eiga að setja í það.

Asgeir Einarsson kvað æskilegt, að fá að vita, hverja lagastaði til þyrfti að færa sem brott numda.

Sighvatur Arnason kvað hægt að bæta úr galla þessum á frumvarpinu, án þess að setja nefnd í það; eigi þyrfti annað en orða það öðruvísi, og til taka, að allir lagastaðir væru úr lögum numdir, sem snerta gjafameðala styrkinn.

Jón Hjaltalín óskaði nefndar, því að málið mundi þurfa íhugunar við, því þegar hann liti til lyfjabúðarinnar hjer í Reykjavík, þætti sjer líklegt, að mál gæti risið út af því, ef þetta væri úr lögum numið, milli þess, er nú seldi hana, og þess, er keypti, en þess konar ætti að fyrirbyggja, ef hægt væri.

Bergur Thorberg kvað ísjárvert að

fallast á mál þetta, eigi af því, sem hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt, heldur vegna þess, að það væri varhugavert, að svipta fátæklinga rjettindum til gjafameðala, sem þeir úrskurðir veittu þeim, sem hjer ræddi um. Þau kynnu nú að vera lítils virði, en mundu þó hafa veitt mörgum manni líkn, sem annars hefði átt bágð með að fá sjer lækningu. Það væri sprottið af einhverjum sparsemdaranda, að af taka þetta, en sá sparnaður væri eigi svo mikils verður, enda eigi rjettlátur, nema því að eins, að sýnt yrði, að gjafameðulin væru óþörf. Annars væri málið svo einfalt, að nefndar mundi eigi þurfa. Það væri helzt formið, sem laga þyrfti, því að það væri bæði óheppilegt og ómyndarlegt, og sýndist sjer sjálfsagt, að steypa báðum greinunum saman.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer heldur eigi þykja þörf á nefnd, hvort sem formið ætti að laga eða fella frumvarpið. Því kvaðst hann samdóma, að hart hjarta þyrfti til að af nema þetta, ef það gæti almennt orðið fátæklingum og þurfamönnum að nokkru verulegu liði, en reynslan sýndi, að gjafameðulunum væri á stuttum tíma eytt til þeirra, er næst byggju lyfjabúðunum, en allur fjöldinn hefði ekkert gagn af því. Svo kynnu meðulin einnig að koma niður á röngum stöðum, því að prestarnir mundu eigi ætíð vita, hversu þurfandi sjúklingarnir væru frá læknislegu sjónarmiði, en gæfu vottorð um það, að þeir þyrftu að fá gjafameðul vegna fátækta sinnar. Hann kvaðst þekkja álit lækna í Norðurlandi um mál þetta, og væru þeir því mótfallnir gjafameðalaveitingu, þar eð útbyting meðalanna yrði jafnan mjög óvinsæl. Leyfið hefði mestmegnis verið notað til að kaupa beinkramardropa, til að gefa börnum inn með lýsi, og segðu lækna, að þeir væru til lítils gagns. Þegar fátæklingar til sveita þyrftu gjafameðala, þá annaðist hreppsnefndin í viðkomandi hrepp um sjúka, að þeir gætu fengið þau á sveitarinnar kostnað, og það væri að sínu áliti rjett. Ástæðan fyrir

frumvarpi þessu væri sú, að meðulin væru að miklu leyti misbrúkuð og yrðu að engu verulegu liði, og þar eð engin ráð væru hugsanleg til að ráða bót á þessu, þá væri miklu betra, að nema þau alveg úr lögum.

Jón Hjaltalín kvað það fjærri, að hann vildi, að gjafameðulin væru úr lögum numin; þvert á móti óskaði hann, að styrkurinn til þeirra væri tvöfaldaður, því að þau gjafameðul, sem veitt væru, væru vanalega horfin á fáum dögum. En viðvíkjandi því, að sveitarstjórnin ætti að sjá um, að fátæklingar fengju gjafameðul, þá mundi það eigi heppilegt, að minnsta kosti væri svo hjer í Reykjavík, að þegar einhver leitaði til bæjarstjórnarinnar um gjafameðul, þá fengi hann þetta svar: «já, það verður að bíða þangað til við höldum fund með okkur næst, jeg skal þá reyna að muna eptir því», en þau meðul kæmu opt að líflu liði, því að sjúklingar þyrftu þeirra, ef til vildi, þá eigi lengur með, og eigi mundi betur vera ástatt í sveitum.

Ásgeir Einarsson kvað rjettast mundi að gefa þessum 2 þingmönnum, er síðast hefðu mælt, ráð það, er kennt væri í einu leikriti Holbergs: «þið hafið báðir rjett; það er bezt, að þið sættizt». Hinn 4. konungkjörni hefði talað um, að læjarstjórar ljetu það bíða funda, að úrskurða, hvort einhverjum skyldi veita gjafameðul. Hann kvaðst nú sjálfur hafa verið í sveit og vita, að sveitastjórnarfundir væru svo strjálir, að slíkt mundi eigi geta orðið að liði, en þeir, sem helzt hefðu fengið gjafameðul, þar sem hann hefði verið, væru þeir, sem þægju af sveit, og væri eðlilegast, að sveitin borgaði fyrir þá, en það þyrfti að sínu áliti alls eigi að bíða funda sveitarstjórnarinnar, að láta þá fá meðulin, því sveitinni væri hagur að heilsu og lækningum, er þeir fengju af meðulunum. En meðul þessi entust opt illa, og flestir gætu loks ekki fengið neitt, af því allt væri þrotið, þegar mest lægi á, og þeir hefðu, ef til vildi, fengið meðulin, sem sízt væru þeirra verðir, en fyrst hefðu beiðzt þeirra.

Það mundi betra, að verja fje landssjóðsins til einhvers, sem þarfara væri, og betur kæmi niður en þetta.

Forseti ljet þá ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 10 atkvæðum móti 1. Eiríkur Kúld tók aptur nefndaruppástungu sína.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um afnám 2. greinar í konungsráðsúrskurði 18. marz 1772 og 22. greinar opins brjefs 18. ágúst 1786.

Frá Bergi Thorberg, Eiríki Kúld og Magnúsi Stephensen.

Frumvarpið orðist þannig:

FRUMVARP

til laga um afnám ákvarðana um styrk úr landssjóði til útbýtingar á gjafameðulum.

Frá 1. janúar 1878 er úr lögum num-in 2. gr. í konungsráðsúrskurði 18. marz 1772 og 22. gr. í opnu brjefi 18. ágúst 1786, sem og aðrar ákvarðanir um styrk úr lands-sjóði til útbýtingar á gjafameðulum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 26. fundi efri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um af-nám 2. greinar í konungsráðsúrskurði 18. marz 1772 og 22. greinar opins brjefs 18. ágúst 1786.*

Jón Hjaltalín sagðist síðast hafa mælt móti því, að af nema gjafameðalastyrkinn af þeirri ástæðu, að fátæklingar væru þá útilokaðir frá læknishjálp og meðulum, nema með svo langri rekistefnu og krókum, að þá væri óþótt orðið of seint að leita með-alahjálpar. Þetta afnám meðalastyrksins færi og á móti anda þeim, sem víðast ríkti í öðrum löndum. Það væru t. a. m. í London og Edinaborg spítalar fyrir alla víða veröld. Mönnum þar mundi því bregða ókunnug-lega við, er þeir heyrdðu, að land 200 mil-

um norðar vildi eigi veita svo mikið sem gjafameðul handa fátækum. Hann vildi helst leggja það til, að styrkur þessi yrði tvöfaldaður. Ef þingið af næmi þennan styrk, mundi mörgum fátæklingi með því bægt frá sjúkdómshjálp, og verða þeim þannig til heilsutjóns, sem meiri byrði yrði landinu, en þó styrkurinn tvöfaldaðist. Þetta ætti deildin að íhuga, áður en hún rjeðist í að af nema styrkinn.

Ásgeir Einarsson kvað sjer þykja leiðin-legt, að verða að leggja á móti 4. kon-ungkjörna þingmanni, sem þó gengi gott eitt til síns máls. Sömu orðin hefðu komið fram á þingi hjer um árið, þegar verið var að ræða um að taka af spítalana; þeir hefðu verið stofnaðir með testament-um, sem menn hefðu æ fremur hlífzt við að gjöra breytingu við, heldur en lagaboð. En sjer væri spurn: mundi eigi sjóðum spítal-anna hafa verið varið til annars, er nauðsyn-legra var, og hefði það eigi haft góðar afleið-ingar? Því gæti enginn neitað. Nú með því það væri víst, að þessi styrkur til að líkna fátækum, kæmi mjög svo ójafnlega og ónotalega niður, fyndi hann eigi ástæðu til að styðja að því, að styrk þessum væri haldið framvegis.

Eiríkur Kúld kvað þingmann Hún-vetninga hafa tekið fram flest það, er hann vildi sagt hafa. Sjer þætti þetta að vísu eigi miklu skipta, því það væri lítilræði, sem fáa drægi, en með því það kæmi helst til ójafnlega niður, þá yrði hann að vera á móti því. 4. konungkjörni þingmaður væri sjer víst samdóma um það, að ómögulegt væri að fá vissu eða tryggingu um það, hverjir í raun og veru þyrftu helst þessa styrks með. Því yrði eigi mótmælt, að þeir, er næstir væru, sætu í fyrirrúmi, þótt þeir væru eigi eins þurfandi, og við það færi jöfnuðurinn út um þúfur. Þeir, er fátækastir væru, yrðu að leita til sveitarsjóðsins. Dæmi þingmannsins við 2. umræðu væri víst hjer um bil einsdæmi. Annarstaðar mundi fá-tækrastrjórnin hlaupa undir bagga með fá-tæklingum í þess konar tilfellum. Dæmi 4.

konungkjörna þingmanns um spítalana í London og Edínaborg sannaði ekki neitt; þeir væru, að því er hann hefði heyrt, stofnaðir af einstökum mönnum, en eigi af alþjóðlegu fje.

Jón Hjaltalín sagði, að í flestum kristnum löndum væru stofnanir fyrir fátæka sjúklinga, styrkur til gjafameðala, og spítalar. Ef þingmaðurinn kæmi til Lundúna og veiktist þar, fengi hann eigi að borga, þó hann vildi. Deildin ætti að hugsa um það, að setja eigi blett á sóma sinn í þessu tiliti. Jöfnuður gæti aldrei orðið fullkominn. Landsjóðurinn gæti haft skaða af því, ef húsbóndinn dæi, og konan og börnin færu svo á sveitina.

Ásgeir Einarsson kvað 4. konungkjörna þingmann varla mundu eiga sigri að fagna í þessu máli, þó vilji hans væri góður, því ástæður hans væru eigi gildar. Spítalar ættu eigi beinlínis skylt við gjafameðul. Þeir væru mikið nausynlegri, eins og hjer stæði á, og það hefði sjer þótt betur tilfallið, að verja þessu fje til að útvega sjúklingum rúm, eða aðra aðhjúkrun, þar sem lækna væru búsettir, svo þeir gætu sem bezt hlynnt að sjúklingum, og sjeð um, að meðulin væru brúkuð rjett og ráðum þeirra fylgt í öllu. Þar sem sami þingmaður hefði minnst á sveitarvandráði, er af þessu gætu flotið, þá væri líklegt, að engin sveitarstjórn væri svo blind, að hún liti eigi að minnsta kosti á sinn eigin hag, er slíkt kæmi fyrir, og styrkti fátæklinga til meðala-kaupa.

Stefán Eiríksson lýsti því yfir, að honum líkaði betur frumvarpsbreytingaruppástungan, en frumvarpið, sem komið hefði frá neðri deildinni, því hún tæki út yfir allar lagaákvæðanir, sem að þessu lytu. Þó 4. konungkjörna þingmanni þætti undarlegt, að af nema styrk þann, er hjer um ræddi, gæti hann eigi fallizt á þá skoðun. Að vísu munaði 800 kr. árlega landsjóðinn eigi miklu, en eptir 10 ár væri það búíð að draga sig saman í 8000 kr. Ef þessum styrk væri skipt jafnt niður milli allra hreppa á land-

inu, þá væri öðru máli að gegna, en nú væri eigi því að fagna, og síðan hann myndi til, hefði enginn hreppur í Austur-Skaptafellssýslu notið hins minnsta styrks af fje þessu, og fátækir fengu eigi hjálp í sjúkdómstílfellum, nema af sveitarsjóði. Ef allir hreppar á landinu nytu styrksins, þá væri lítil von, að mæla mætti með því, að halda þessum styrk. En þar sem ekki nytu styrks þessa nema þeir einir, er væru næstir læknum, þá sýndist sjer ekki ástæða til að halda slíku tillagi áfram, með því hreppsnefndum og hreppstjórum væri víst óhætt að treysta til þess, að fátækir fengu styrk af hreppsfe, ef þeir á annan veg gætu ekki aflað sjer meðala. Af þessum ástæðum væri hann móti því, að einstakir menn nytu styrks úr landssjóði til meðalakaupa.

Bergur Thorberg kvaðst að vísu vera einn af þeim, sem komið hefði fram með breytingaruppástungu við frumvarp þetta, af þeirri ástæðu, að ef frumvarpið fengi framgang, þá þætti sjer þetta form vera rjettara en frumvarpsins. En hann væri mótfallinn frumvarpinu að efninu til, og vildi því helst, að það yrði eigi samþykkt, ekki heldur í því formi, sem hann hefði verið með að umsteypa það í. Hefði hann við 1. umráðu tekið fram ástæður sínar fyrir þessu, þær, að ísjárvert væri að taka þennan styrk frá fátæklingum. Það hefði verið sagt, að styrkur þessi kæmi ójafnt niður, og það væri satt, að hann kæmi ekki hvervetna jafnt niður, en þetta væri óumflýjanlegt. Ef upphæðin, eins lítil og hún er, skiptist jafnt niður á allt landið, þá væri hún ónýtt, en veitti mörgum hjálp, eins og nú væri háttað. Það hefði og verið talað um misbrúkun á þessu fje, en það ætti sjer eigi stað nærri alstaðar. Eptir því sem sjer væri kunnugt, ætti það sjer eigi stað í þeim hjeruðum, er hann væri settur yfir. Sagt hefði og verið, að þeir nytu þess helst, er næstir væru lyfjabúðunum, en það væri eigi satt, því allir hjeraðslæknar fengu til-
tölulegan hluta af gjafameðulunum til út-
býtingar; það gæti verið, að þeir fátæklingar, er næstir væru, nytu gjafameðala helst, því

allir gætu eigi notið þeirra. Satt væri og það, að fátækra stjórinn styrkti þá, er eigi gætu borgað, en æskilegt væri að geta frelsað nokkra frá sveit með þessu, því nóg væri samt af sveitarlimum. Þingið ætti eigi að stuðla til þess, að fjölga þeim og auka sveitarvandræði; væri hann að vísu mótfallinn því, að málið gengi lengra, en færi svo, vildi hann heldur hafa breytingaruppástunguna.

Síðan var breytingaruppástungan samþykkt með 10 atkvæðum, og málinu vísað til 3. umræðu með 7 atkvæðum gegn 3.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 27. fundi efri þingdeildarinnar, 3. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um afnám ákvarðana um styrk úr landsjóði til útbýtingar á gjafameðulum*, og var það umræðulaust samþykkt með 8 atkvæðum gegn 2, og kvað forseti það þá verða afgreitt og sent aptur forseta neðri deildarinnar, sakir þess að breytingar hefðu verið gjörðar á málinu.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 35. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um afnám ákvarðana um styrk úr landssjóði til útbýtingar á gjafameðulum*.

Grímur Thomsen kvað breytingar þær, er efri deildin hefði gjört við frumvarp þetta, að eins orðabreytingar, er væru til bóta, og ætlaði hann því sjálfsagt, að deildin samþykktist þær.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljét því varaforseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og var þá frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Kvað varaforseti frumvarpið mundu verða afgreitt til landshöfðingja sem lög svo hljóðandi:

LÖG

um afnám ákvarðana um styrk úr landsjóði til útbýtingar á gjafameðulum.

Frá 1. janúar 1878 er úr lögum numin 2. gr. í konungsráðsúrskurði 18. marz 1772 og 22. gr. í opnu bræfi 18. ágúst 1786, sem og aðrar ákvarðanir um styrk úr landssjóði til útbýtingar á gjafameðulum.

VII.

Frumvarp

til laga um afnám konungsráðsúrskurðar 13. marz 1833.

Frá fjárlaganefndinni.

Frá 1. janúar 1878 er konungsráðsúrskurður 13. marz 1833 um húsaleigustyrk handa lyfsalanum í Reykjavík úr lögum numinn.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 1. umræðu *frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833.*

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst játa, að svo gæti virzt í snöggu bragði, sem ástæða væri til, að nema úr gildi konungsúrskurð þann, er hjer væri um að ræða. En þess yrði vel að gæta, að gjöra það á rjettum og haganlegum tíma. Svo sem kunnugt væri, hefði styrkur sá, er hjer væri um að ræða, gengið að kaupum og solum ásamt eign þeirri, er hann fylgdi, og væri því svo sem auðvitað, að ef styrkur þessi væri burtu tekinn, þá rýrðist eignin. Hann vildi því spyrja, hvort sanngjarnt væri, að maður sá, er keypt hefði eignina nú í sumar, væri nú þegar sviptur styrk þessum. Hann vonaði, að hver maður yrði að játa, að hart væri fyrir hann, að missa styrkinn svona þegjandi, án þess að honum hefði verið sagt það, þegar hann hefði keypt eignina; því að seljandinn hefði haft rjett til þess, að selja styrk þennan með eigninni, eins og hann hefði keypt styrkinn með eigninni, og kaupandinn hefði haft fulla ástæðu til að kaupa styrkinn, þegar honum eigi hefði verið gjört aðvart um, að hann ætti að missa hann. Sjer fyndist því, að þingið ætti að fara mannúðlega í mál þetta. Sjer þætti það hart fyrir mann þann, er keypt hefði lyfsölubúðina, að fleygja út 8000 krónum svona fyrir ekki neitt. Hann vildi og geta þess, hvernig stjórnin hefði áður farið að í líkum atvikum og þessum. Það hefði áður verið siður, að fiskiveiða-verðlaun hefðu verið gefin sumum skipum, en til þess að svipta skipin þessum verðlaunum, þá hefði stjórnin sjálf keypt skipin, og selt þau svo aptur með því skilyrði, að þessi verðlaun skyldu eigi frammar fylgja skipunum. Hann vonaði því, að deildin hugsaði sig vel um mál þetta, áður en hún samþykkti það.

Grimur Thomsen kvað sjer fara sem þingmanni Reykjavíkur, að hann óskaði þess, að deildin hugsaði sig vel um. En hann væri alveg í vandræðum með þingmanninn, þar sem hann hefði sagt, að nema skyldi konungsúrskurð þennan úr gildi á hentugum tíma. Hann vildi spyrja, hvort hentugra væri, að

nema úrskurðinn úr lögum, þegar sá væri lyfsali, er notið hefði styrksins í mörg ár, heldur en þegar nýr maður kæmi. Ef því hvorki mætti breyta úrskurði þessum, meðan seljandi sæti að eigninni, nje heldur þegar eigandaskipti yrðu, þá ætlaði hann, að aldrei væri hentugur tími til að fella úrskurðinn úr gildi, og mundi því afleiðingin verða sú, að byrði þessari yrði aldrei af ljett af landssjóðnum. Hann kvað þetta hafa komið til umtals í hitt eð fyrra milli fjárlaganefndarinnar, og hafi nefndinni þá eigi þótt tiltækilegt, að taka styrk þennan af lyfsalanum, af því að hann svo lengi hefði notið hans, en aptur hefði nefndin komið sjer saman um, að koma fram með breytingu þessa, þegar lyfsalaskipti yrðu, og í þeirri nefnd sat þá þingmaður Reykvíkinga. Það væri öllum kunnugt, að styrkur þessi hefði verið veittur í þann tíma, þegar lyfsalan hefði verið miklu minni en nú væri hún. Hefði það verið ungur maður fátækur, er fyrstur manna hefði sótt um styrkinn. Hann vildi og geta þess, að þar sem hann hefði heyrt, að eign þess hefði verið seld fyrir 50000 krónur, þá mundi hún eigi vera eitt af því, sem borgaði sig illa, og mundi hún að sínu áliti gefa af sjer eins mikið og hver meðalverzlun, og væri þó eigi vant, að veita kaupmönnum húsaleigustyrk. Hann kvaðst og enn fremur ætla, að þótt styrkur þessi hefði gengið kaupum og solum manna í millum, þá mundi þó eigi atkvæði þingmanna í máli þessu ganga kaupum og solum.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst óska þess og vona, að eigi yrði af því, að þingið samþykkti afnám þessa konungsúrskurðar nú, þegar salan á eigninni væri rjett nýlega framfarin. Hann vildi spyrja 1. þingmann Gullbringusýslu, því hann hefði eigi komið fram með þá uppástungu á þingi 1875, að gjört yrði að lögum, að styrk þennan skyldi af nema, þegar næst yrði lyfsalaskipti, því að þá hefði verið rjettur tími til þess, og kaupandinn hefði þá getað vitað, að hverjum kostum hann gengi í kaupi þessu. En viðvíkjandi því, að eign þessi hefði verið

seld fyrir 50000 krónur, þá vildi hann geta þess, að eigi að eins húsin hefðu verið seld, heldur hefði margt annað fylgt með í kaupinu, og yrði því eigi af því ráðið, að eigi væri ósanngjarnt, að nema styrk þennan úr lögum. Hann vildi spyrja að einu, hvort eigi væri eins rjettlátt, að svipta þessa lyfsölumenn þeim einkarjettindum til meðalasölnunnar, er þeir hefðu.

Grimur Thomsen kvað sjer ókunnugt um, með hverjum skilmálum salan á lyfsölubúðinni hefði fram farið, en þingmaður Reykvikinga hefði sagt, að sjer væri kunnugt um, að með sölnunni hefði húsaleigustyrkurinn fylgt. En hann ætti þá að athuga það, hvort það eigi því fremur hefði verið greind af kaupandanum, að gjöra ráð fyrir því, að þessi breyting gæti orðið, sem ráð var fyrir henni gjört í athugasemdunum við fjárlagafrumvarp nefndarinnar 1875.

Einar Ásmundsson kvaðst eigi geta sjeð, að með þessum konungsúrskurði, er hjer væri um að ræða, væri lyfjabúðinni eða lyfjaverzluninni í Reykjavík veitt nein einkarjettindi, heldur hefði að eins einum manni verið veittur þessi styrkur, og þegar sá maður hefði fallið frá, þá hefði styrkurinn fallið burtu, en verið veittur næsta lyfsala eins, og svo koll af kolli. Þannig sýndist sjer að yrði að líta á þetta mál, hvort sem nýr konungsúrskurður hefði verið gefinn um styrkinn handa hverjum nýjum lyfsala, eða styrkurinn hefði verið veittur þegjandi. Hann sæi því ekkert á móti því, að styrkur þessi væri afnuminn nú, þegar eigandaskipti yrðu á lyfsölnunni.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti því undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 22 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 2. umræðu frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833.

Landshöfðinginn kvaðst eigi á móti afnámi þessa konungsúrskurðar, ef því yrði komið fyrir í tæka tíð, en það yrði að sínu áliti þannig, að rjettur neins einstaks yrði eigi skertur, og ef svo væri, þá mundi hann hiklaust mæla með frumvarpi þessu. En nú stæði svo á, að, eins og deildarmönnum mundi kunnugt, hefði lyfjabúðin verið seld öðrum, og væru þannig orðin eigandaskipti að henni; en í hinum undangangandi fjárlögum hefði enginn fyrirvari verið tekinn fram fyrir því, að húsaleigustyrkur sá, er hjer væri um að ræða, skyldi af numinn verða við næstu eigandaskipti. Ef fjárlaganefndin í hitt eð fyrra hefði haft þennan fyrirvara, þá mundi hann nú hafa samþykkt frumvarp þetta; en þar sem þetta hefði eigi átt sjer stað, þá hefði kaupandinn eigi haft ástæðu til, að taka það til greina, að hann yrði sviptur þessum styrk. Hann yrði því að álíta svo, sem öll sanngirni mælti á móti frumvarpi þessu, og gæti hann því alls eigi mælt með frumvarpinu.

Grimur Thomsen kvað landshöfðingjann hafa á móti frumvarpi þessu, af því eigi hefði verið gjört ráð fyrrir því í fjárlögunum frá í hitt eð fyrra, að styrkur þessi skyldi afnuminn við næstu eigandaskipti. Reyndar hefði landshöfðinginn sagt, að eigi væri gjört ráð fyrir því í fjárlögunum, en slíkt kvaðst hann fyrir sitt leyti ætla ómögulegt, því að eigi væri tilhlýðilegt, og hvergi mundi við gangast í víðri veröld, að komið væri með slíkan fyrirvara inn í lög. En í athugasemdunum við frumvarp til fjárlaga 1876—1877 á 38. bls., sem þingið aðhylltist óbreytt, í nefndarálitinu við 2. tölul. a, segði nefndin svo, að hún vonaðist til, að húsaleigustyrkur lyfsalans í Reykjavík fjelli burtu, þegar lyfsalaskipti yrðu, því að bæði væri það, að það væri hvergi siður nema hjer á landi, að veita lyfsölum slíkan styrk, enda mundi þessi staða vera lífvænleg; hefði landshöfðingjanum þá verið innan handar að mótmæla

Þessu, en það hefði hann eigi gjört. Það væri nú sjálfsagt, að eigi væri skylda lyfsalans, að fylgja því, sem fram færi hjer á þingi, en enginn gæti sagt, að seljandi sá, er hjer væri um að ræða, eigi hefði haft tækifæri til að kynna sjer, að borið hefði verið upp hjer á þingi, að húsaleigustyrkur lyfsalans skyldi burt falla við næstu eigandskipti. Hann kvaðst játa það með gleði, að hinn hæstvirti landshöfðingi ljeti sjer mjög annt um, að stjórna fjárhag vorum með skynsemi og sparsemi, að svo miklu leyti sem til hans kasta kæmi, en hann vonaði, að hinn hæstvirti landshöfðingi væri sjer samdóma um það, að af ætti að nema öll þessi gömlu útgjöld, sem lítið gagn væri að fyrir þann, er þau fengju greidd sjer, en sem samt sem áður skertu landssjóðinn. Í þeirri von vísaði hann málinu til landshöfðingjans, og vonaði, að hann yrði eigi mótfallinn því.

Landshöfðinginn kvaðst muna, að fjárlaganefndin hefði getið þess, að styrkur þessi fjelli niður við lyfsalaskipti; en þótt svo væri, sem framsögumaðurinn í fjárlagamálinu 1875 nú hefði bent til, að eigi væri siður, að þess konar fyrirvari, sem hjer væri um að ræða, væri tekinn upp í lög, þá fyndist sjer þó ekkert því til fyrirstöðu, að bætt hefði verið þessari athugasemd við lögin: «Þessi styrkur skal niður falla við næstu lyfsalaskipti». Ef það hefði verið gjört í hitt eð fyrra, þá mundi hann nú hafa verið samþykktur frumvarpi þessu.

Grimur Thomsen kvað sjer eigi kunnugt, að athugasemdir fylgdu nokkru sinni með fjárlögum, eða yfir höfuð efaðist hann um, að fjárlögum, er þingið og konungur legðu samþykki sitt á, fylgdu nokkru sinni slíkar athugasemdir, sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði viljað að fylgt hefðu; en fyrst landshöfðinginn hefði bent þingdeildinni á, að slíkar athugasemdir ættu að fylgja, þá skyldi fjárlaganefndin sjá svo um, að, ef hún vildi láta einhver útgjöld burt falla eptirleidis, þá skyldi hún bæta ráð sitt, og taka það fram í fjárlögunum sjálfum.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og var það samþykkt með 22 atkvæðum, sömuleiðis var samþykkt með 22 atkvæðum að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri þingdeildarinnar, 26. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *framvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833*.

Grimur Thomsen kvaðst vilja geta þess, með tilliti til þeirra athugasemda, sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði gjört við mál þetta við 2. umræðu, þar sem landshöfðinginn hefði sagt, að hann hefði ekkert á móti því, að útbýting gjafameðala væri úr lögum numin, en væri aptur á móti því frumvarpi, er lægi hjer fyrir, þá kvaðst hann vilja taka það fram, að bæði mál þessi væru alveg sama eðlis, því að frumvarpið um afnám konungsúrskurðar 18. marz 1772 svipti lyfsalann einnig þóknun, er hann hefði haft um mörg undanfarin ár; því af þeim 800 krónum, er ætlaðar væru til að kaupa fyrir gjafameðul, hefði lyfsalinn allt af haft 100 krónur í þóknun fyrir útbýtingu á meðulunum. Hann kvaðst því vona, að hinn hæstvirti landshöfðingi eigi hefði heldur á móti frumvarpi þessu, því að sama væri meginreglan, hvort sem lyfsalinn væri sviptur 300 króna styrk eða 100 kr. styrk; mismunurinn lægi að eins í krónufjöldanum.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar því forseti frumvarpið undir atkvæði deildarmanna, og var það samþykkt með 20 atkvæðum. Kvað forseti frumvarpið mundu verða afgreitt til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 24. fundi efri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 1. umræðu frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833.

Bergur Thorberg kvað frumvarp þetta eigi langt, nje öðrugt að fá yfirlit yfir það, en þó væri mál þetta næsta athugasemmt. Hjer væri spursmál um, að nema úr lögum húsastyrk lyfsalans í Reykjavík, en það hefði verið rjettur lyfsalans frá manni til manns síðan 1833, og væri því, ef til vildi, ísjárvert að af nema þennan styrk án endurgjalds fyrir þann, er hlut ætti að. Mál þetta þyrfti þess vegna vandlega að íhugast. Vildi hann því leggja það til, að mál þetta gengi til 2. umræðu, og nefnd yrði í það kosin.

Eiríkur Kúld kvað reyndar eigi þurfa langa umhugsun um þetta mál, því hjer þyrfti að eins að segja já eða nei. Til þess að skera úr um það, hvort endurgjald ætti að veita eða eigi, ef styrkur þessi yrði afnuminn, þyrfti eigi að kjósa nefnd í málið.

Ásgeir Einarsson kvað það vera farið að tíðkast nú á þingi, að rannsaka, hvað fram hefði farið í umræðum síðasta þings, og ætlaði hann því að leyfa sjer að benda á það, sem þá hefði fram farið að svo miklu leyti, sem þetta mál snerti. Það stæði nefnilega í athugasemdunum við fjárlögin, 11. gr. að 2. a, blaðsíðu 70.: «Nefndin vonast til, að húsaleigustyrkur lyfsalans í Reykjavík falli burtu, þegar lyfsalaskipti verða, því bæði er það, að það er hvergi síður nema hjer á landi, að veita lyfsölum slíkan styrk, enda mun þessi staða vera lífvænleg». Þessi ummæli hefðu verið samþykkt mótmælalaust í báðum deildunum, og ætti þetta eptir því eigi að vera mikið vafamál núna, enda mundi eigi vinnast mikið á í neðri deildinni, þó farið væri að hefja mótmæli gegn frumvarpinu, því hún mundi víst standa við ástæður sínar í þessu efni. Að öðru leyti mundi eigi þurfa svo mikla rannsókn í þessu máli, að nauðsyn bæri til að nefnd væri kosin.

Jón Hjaltalín kvaðst eigi vera samþykkuur þingmanni Húnavetninga um þetta mál. Því svo gæti farið, að málsókn yrði hafin út

af þessu, og væri því vert að íhuga, hvort eigi gæti farið svo, að dómurinn fjelli á landssjóðinn.

Bergur Thorberg kvað það eigi víst, þó það stæði í athugasemdum nefndarálitsins, að styrkur þessi skyldi afnuminn við næstu lyfsalaskipti, hvort þingmenu þekktu svo til þessa máls, að eigi þyrfti að kjósa nefnd í það, til þess að rannsaka ástæður fyrir því, hvort það skyldi fella eða eigi. Þar sem sagt hefði verið, að neðri deildin mundi eigi samþykkja neina breytingu á því, þá væri það eigi með öllu víst, enda gæti það eigi komið til hennar, ef það fjelli hjer í deild. Málið þyrfti vandlegar íhugunar við, því mönnum ætti að vera annst um, að engum yrði gjört rangt til, og þetta ættu löggjafar allir að hafa hugfast. Það væri full ástæða til að yfirvega mál þetta nákvæmlega, og fyrsta stig til þess væri nefnd. Ef það yrði afgjört án nefndar, þá mundi hann mæla móti 2. umræðu, því málið væri sjer ljóst; en hann óskaði helst, að það gengi til 2. umræðu, og nefnd yrði kosin.

Síðan var samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu með 7 atkvæðum, og að nefnd yrði kosin í það með 6 atkvæðum, og hlutu kosningu:

Bergur Thorberg með 7 atkvæðum.

Ásgeir Einarsson — 5 —

Eiríkur Kúld — 4 —

Í nefndinni var *Bergur Thorberg* kosinn formaður og framsögumaður, og *Eiríkur Kúld* skrifari.

NEFNDARÁLIT

í málinu: frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833.

Efri deild alþingis hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd, til að segja álit vort um frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833, sem hefur verið samþykkt af neðri deild alþingis.

Eptir að hafa íhugað málefni þetta og rætt það á fundum, leyfir nefndin sjer að skýra frá álitinu sínu um það á þessa leið.

Í nefndum konungsúrskurði er meðal

annars ákveðið, að sá rjettur til embættisbústaðar á Nesi við Seltjörn, sem landlækni og lyfsölumanni á Íslandi að undanfögnu hafi borið, skuli framvegis burt falla, móti því að hvor þessara embættismanna í staðinn skuli fá greiddan úr jarðabókarsjóði árlegan húsaleigustyrk, að upphæð 150 rd. reiðusilfurs, með skuldbindingu til að taka sjer bústað í Reykjavík. Jafnvel þó lagafrumvarp þetta sje ónákvæmt orðað, þar sem það táknar að eins hinn umgetna konungsúrskurð, sem hljóðandi um húsaleigustyrk handa lyfsalanum enda þó hann hljóði um ýmislegt fleira, og nemi hann úr gildi í heild sinni, þá mun það þó eiga að vera meining frumvarpsins, að nema að eins úr gildi ákvörðun konungsúrskurðarins, er veitir lyfsalanum húsaleigustyrk.

Hvað nú húsaleigustyrk þennan snertir, þá virðist nefndinni að vísu, að það naumast verði álitíð, að hann í eiginlegum skilningi heyri til privilegio lyfsalans, og skal í því tilliti taka fram, að hans ekki er getið í kgl. leyfisbrjefi fyrir cand. pharm. J. G. Möller, til að hafa lyfsölubúð í Reykjavík, dags. 14. júní 1836. Eigi að síður er það álit meiri hluta nefndarinnar, Bergs Thorbergs og Eiríks Kúlds, að það ekki geti samrýmt náttúrlegum rjetti og sanngirni, að taka burt styrk þennan nema við lyfsalaskipti og eptir að þar hefur verið gjörð tilhlýðileg ákvörðun á undan. Styrkur þessi virðist nefnilega verða að skoðast á sama hátt og húsaleigustyrkur, sem veittur er embættismanni, enda er hann einkenndur þannig í konungsúrskurðinum, en húsaleigustyrkur embættismanna hefur í öllu tilliti verið settur jafnhliða embættislaunum, og er nú hjá flestum embættismönnum horfinn saman við launin sjálf, t. d. hjá landlækninum, sem fjekk hann undir eins og lyfsalinn. En eins og það hefur verið álitin almenn grundvallarregla, sem eigi væri tilhlýðilegt út af að bregða, að skerða eigi tekjur þær, sem embættismanni eru veittar með embætti, þannig virðist þetta sama eiga að gilda um hinn svo kallaða húsaleigustyrk lyfsölumannsins, sem

eptir eðli sínu eigi er annað en laun, sem honum hafa verið lögð úr landssjóði. Nú hafa orðið eigandaskipti að lyfjabúðinni í Reykjavík á þessu sumri, og þar eð húsaleigustyrkurinn hafði verið veittur fyrir fjárhagstímabilið 1876 og 1877 án nokkurs skilyrðis eða fyrirvara í fjárlögunum, samkvæmt gildandi ákvörðun í konungsúrskurði 13. marz 1833, virðist hinn nýi eigandi hafa haft fulla ástæðu til að vænta þess, að hann mundi fá að halda húsaleigustyrk þeim, er formenn hans höfðu verið ánjótandi, og til að taka tillit til þess, þá er hann keypti lyfjabúðina, og það virðist því hvorki rjett nje sanngjarnt, að svipta hann optnefndum styrk meðan hann er lyfsali hjer. Að vísu er í nefndarálitinu fjárhagsnefndarinnar á alþingi 1875 lýst yfir þeirri von nefndarinnar »að húsaleigustyrkur lyfsalans í Reykjavík falli burtu, þegar lyfsalaskipti verða», en þar eð ekkert slíkt skilyrði er tekið inn í fjárlögin, og engin hjer að lútandi athugasemd, sem þó hefði legið beint við að gjöra, ef menn hefðu viljað vera vissir um, að styrkurinn fjelli burt við næstu lyfsalaskipti, þá er auðsætt, að þessi yfirlýsing í nefndarálitinu er þýðingarlaus; þar eð nú engin ráðstöfun hefur á undan hinum síðustu lyfsalaskiptum verið gjörð til þess að undir búa það, að optnefndur húsaleigustyrkur yrði af numinn, verður meiri hlutinn að álíta það einnig samkvæmt skoðun fjárhagsnefndarinnar 1875, eins og það er samkvæmt skoðun meiri hlutans, að afnám optnefnds konungsúrskurðar úr þessu verði að bíða næstu lyfsalaskipta. Það er því tillaga meiri hlutans:

Að efri deild alþingis ekki samþykki ofan nefnt frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833, eins og það liggur fyrir.

Reykjavík 3. dag ágústmán. 1833.

Bergur Thorberg, Eiríkur Kúld, form. og framsögumaður. skrifari.
Ásgeir Einarsson, með skírskotun til míns ágreiningsatkvæðis.

Minni hlutinn, Ásgeir Einarsson, lítur öðruvísi á málið; fyrst fær hann ekki betur

sjeð, en að sú eina tilhlýðilega viðvörðun, sem unnt er, hafi þegar verið gjörð af þinginu 1875, þegar það samþykkti fjárlagafrumvarp fjárlaganefndarinnar, sem þá var, með athugasemdum, án þess með einu orði að mótmæla þeirri athugasemd: «að húsaleigustyrkur lyfsalans í Reykjavík fjelli burt, þegar lyfsala-skipti verða»; minni hlutanum er forvitni á að sjá þau fjárlög fyrir eins eða tveggja ára tímabil, sem hafi inni að halda loforð eða athugasemdir um þann tíma, sem nær út yfir tíma-takmörk í fjárlögunum; minni hlutinn fær ekki skilið, að þvílíkar athugasemdir eða aðvaranir geti átt heima í fjárlögum; og sje því svo varið, þá er eins ómögulegt nú, eins og það var 1875, að gjöra þá aðvörðun, sem meiri hlutanum þykir tilhlýðileg, og með því yrði þessi húsaleigustyrkur eilíf eign lyfsalanna.

Þar næst skal minni hlutinn geta þess, að þó svo kunni að vera, að eigi sje tilhlýðilegt að skerða tekjur embættismanns, og mun meiri hlutinn vera þessu kunnugri en minni hlutinn, þá kann minni hlutinn þó ekki vel við, að telja stöður með embættum, sem gangi kaupum og sölum, eða að fje, sem landið leggur til, einnig gangi kaupum og sölum; virðist kaupandi og seljandi einnig eiga að sjá fyrir sjer og sínum högum sjálfir, og hvorki selja nje kaupa annað en það, sem seljandi á fullri eign. Þar á móti vill minni hlutinn feginn þýðast skoðun meiri hlutans um fyrirsögn frumvarpsins, og leggja það til, að í fyrirsögninni komi eptir 1833 orðin: «að því er snertir húsaleigustyrk lyfsalans í Reykjavík».

Ásgeir Einarsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 30. fundi efri þingdeildarinnar, 7. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu, *frumvarp til laga um afnám konungsrúrskurðar 13. marz 1833.*

Framsögumaður (Bergur Thorberg) kvað

það auðsætt af nefndarálitinu, að nefndin hefði klofnað, og að meiri hlutinn hefði hafnað frumvarpinu, en minni hlutinn viljað halda því. Ástæður meiri hlutans gegn frumvarpinu hefðu, eins og nefndarálitið bæri með sjer, verið þær, að það væri ósamkvæmt rjetti og sanngirni að af nema húsaleigustyrk lyfsalans, án þess að aðvörðun hefði verið gjörð um það, áður en eigandaskipti urðu. Þá gat hann þess, að ef lítið væri á frumvarpið, eins og neðri deildin hefði skilið við það, sæist, að fyrirsögnin segði eiginlega of lítið, en sjálf lögin aptur of mikið; fyrirsögnin væri of stutt, þar sem ekkert væri bent á innihald konungsrúrskurðar þess, sem frumvarpið vildi nema úr lögum, og þar sem sjálf sagt væru til fleiri en þessi konungsrúrskurður með sömu dagsetningu, þá væri þetta um of ógreinilegt. Ef lítið væri á efnið í frumvarpinu sjálfu, þá væri það að vísu eigi langt, en þó væri það eigi samið með þeirri nákvæmni, sem hann hefði búizt við af neðri deildinni, því að eptir frumvarpinu liti svo út, sem í úrskurðinum 13. marz 1833 væri eigi um annað rætt en húsaleigustyrk lyfsalans, en þar væru margar aðrar ákvarðanir; eitt atriðið, jafnvel aðalatriðið væri, að leyft væri að selja jörðina Nes; svo væru þar 3 aðrar ákvarðanir, ein um húsaleigustyrk landlæknisins, og önnur leyfi fyrir hann til að fá lán um stundarsakir, og svo væri sú 3. loks um húsaleigustyrk lyfsalans. Það væri því eigi rjett orðað frumvarpið, þar sem það kvæði svo á, að nema skyldi konungsrúrskurðinn í heild sinni úr lögum, með því að það væri eigi nema að eins 1 atriði hans, er um væri að ræða. Meiri hlutinn hefði ljóslega fundið þessa galla á frumvarpinu, en eigi þótt sjer skylt að laga þá, þar eð hann rjeði til að fella frumvarpið efnisins vegna. Að öðru leyti skírskotaði hann til álits meiri hlutans um ástæður hans gegn frumvarpinu, sem meðal annars hefðu verið þær, að næsta órjettlátt væri, að kippa allt í einu burtu fje því, er lyfsalanum hefði einu sinni verið lagt. Minni hlutinn bæri það fram, að næg aðvörðun hefði verið gjörð á síðasta þingi um

þetta, en hann kvað þá aðvörun að eins fólgni í því, að fjárlaganefndin 1875 hefði látið það í ljósi, að hún vonaðist eptir, að húsaleigustyrkur þessi fjelli burt við næstu eigandaskipti, en í fjárlögunum væri engin athugasemd gjörð um þetta efni. Minni hlutanum hefði þótt vandkvæði á, að setja slíka athugasemd inn í fjárlögin, en það gæti hann eigi sjeð að væri neitt vandasamt, að bæta þeirri athugasemd aptan við grein þá, sem húsaleigustyrkurinn væri veittur í, að þessi styrkur fjelli burt við næstu eigandaskipti, og þá gæti kaupandi sjeð, að hverju hann ætti að ganga. Minni hlutanum hefði og þótt það að þessari athugasemd, að hún gæti eigi náð út yfir þau ár, sem fjárlögin væru ætluð fyrir, en hann kvaðst eigi geta sjeð neitt á móti því, að sú ákvörðun eða athugasemd væri tekin upp í fjárlögin, hvað eptir annað, unz eigandaskiptin yrðu. Kvaðst hann síðan eigi mundu ræða málið meira að sinni, en vonast eptir, að þingdeildin liti með svo mikilli sanngirni á það, að hún hallaðist að skoðun meiri hlutans.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi sjá, að formgallar þeir, sem hinn 2. konungkjörni þingmaður hefði talað svo mikið um, væru svo háskalegir, því að allt, sem konungsúrskurðurinn hefði inni að halda, væri fyrir löngu oltið út af og dysjað, nema þessi eina ákvörðun, er hjer ræddi um, og væri því engin þörf á, að leggja svo mikla áherzlu á gallana á forminu. Hvað efnið snerti, sæi hann heldur eigi, að það væri á nokkurn hátt móti rjetti og sanngirni, því að styrkurinn hefði að eins verið veittur einum einstökum lyfsala undir sjerstökum kringumstæðum. Í konungsúrskurðinum væri landlækni og lyfsala veittur húsaleigustyrkur, sem beinlínis væri bundinn við þá menn, er þá voru í embættunum, og ef sá styrkur hefði átt að haldast framvegis, þá hefði eiginlega þurft að endurnýja veitingu hans við hver lyfsalaskipti. Lyfsali sá, er fyrstur hefði fengið þennan styrk, hefði nefnilega eigi getað haldizt við í Nesi sakir ljelegrar byggingar, og flutzt því til Reykja-

víkur, og orðið að byggja þar hús af nyju; hefði því verið sanngjarnt, að veita honum styrk sakir kostnaðar hans við húsbygginguna. Á þeim tímum hefði og selzt miklu minna af meðulum en nú, sakir þess, að hjer var þá miklu fámennara, og því hefði atvinna lyfsalans verið miklu rýrari þá en nú, því að nú mundi hún vera einhver sú bezta atvinna hjer á landi. Að minnsta kosti væri svo álitid á Akureyri, að lyfsalastaðan þar væri einhver sú betri atvinna, og mundi þó ólíkt meira selt af meðulum hjer en þar, og mundi því lyfsalanum hjer varla verða mjög tilfinnanlegt, þó að hann yrði sviptur þessum húsaleigustyrk, enda væri hann eigi svo mikill. Hinn 2. konungkjörni hefði einnig álitid yfirlýsingu fjárlaganefndarinnar 1875, um afnám þessa styrks, þýðingarlausar, og öðruvísi en hún hefði átt að vera, en hann kvaðst eigi fá sjeð, því svo skyldi álita, það væri óeðlilegt og óhugsandi, að í fjárlögin sjálf væri sett nokkur sú ákvörðun, sem næði fram fyrir tímabil það, er þau giltu fyrir. Þar að auki væri svo, að ef slíka ákvörðun hefði mátt setja í fjárlögin 1875, er tæki húsaleigustyrkinn af lyfsalanum og það með rjettu, þá mætti það eins nú. Hann kvaðst að öðru leyti álita þessa yfirlýsingu 1875 óþarfa, því eigi hefði þurft að lögum að gefa lyfsalanum nokkra aðvörun fyrir fram, og sagðist hann virða hana svo sem sagt væri við sjómanninn: Nú eru veðrabrigði í lopti og er því bezt að vera við búinn því, að veður spillist. Þá tók hann það fram, að hann álitid rjettara, að hafa, jafnframt sjerstakri grein í fjárlögunum, sjerstakt lagaboð um það, sem nauðsynlegt væri að koma með nú, úr því það hefði eigi verið framborið 1875.

Ásgeir Einarsson kvað þingmann þingeyinga hafa tekið fram flest, er hann hefði viljað segja; gat hann þess svo, að hann fengi eigi borið blak af formgöllum á frumvarpi neðri deildarinnar með öðru en því, að bæta við fyrirsögnina orðunum: «að því er snertir húsaleigustyrk lyfsalans í

Reykjavík», því að ef sú viðbót væri samþykkt, gæti enginn misskilningur orðið um, hvað numið væri úr lögum. Síðan gat hann þess, að svo framarlega sem lyfsalinn í Reykjavík ætti eigi um aldur og æfi að halda þessum húsaleigustyrk, mundi vera tími til kominn að nema hann úr gildi. Meðalasal væri orðin hjer svo mikil nú, að minnsta kosti hefði hún verið það hin síðustu ár, einkum með tilliti til kláðans, að lyfsalinn hefði svo rífleg laun, að honum mundi eigi verða svo skaðlegt að missa þennan styrk. Það kvað hann sjer þykja undarlegt, að taka saman embættismenn og lyfsala, eins og meiri hlutinn gjörði í álitinu sínu, því að það væri þó sitt hvort embættisstaða eða atvinnustaða lyfsalans, sem bezt mætti sjá á því, að staða lyfsalans gengi kaupum og sölum, en embættin eigi, enda mundi heldur eigi öðrum lyfsölum á landinu vera launað. Meiri hlutinn álitu það enn fremur hvorki rjett nje sanngjarnt, að af nema þennan styrk, nema viðvörun væri áður gjörð, en þó vildi hann nú voga sjer út í þann ósjó, að taka styrkinn af næst, er lyfsalaskipti yrðu; hann bæri það fyrir, að fjárlaganefndinni hefði gleymzt, að taka þessa viðvörun upp í fjárlögin 1875, en nú vildi meiri hlutinn láta taka hana, þó að búast mætti við, að lyfsalaskipti yrðu eigi fyr en, ef til vildi, að 30 árum liðnum. Þar sem meiri hlutinn vildi taka þessa ákvörðun inn í fjárlögin, vildi hann spyrja þá, sem bezt hefðu vit á, hvort vanalegt væri, að taka inn í lög þær ákvarðanir, sem eigi ættu að framkvæmast fyr en að 10—20 árum liðnum. Hann gæti vel ímyndað sjer að konungi þætti varhugavert að samþykkja fjárlögin, ef slíkur fleygur væri í þeim. Það kvað hann sjer annars þykja undarlegt, að nokkrir skyldu óska, að mál þetta væri fellt, rjett eins og lyfsalinn væri einhver aumingi, sem ekkert mætti af taka, það sýndist þó eigi ósanngjarnara að láta einhvern fátækling upp í sveit njóta þessara peninga, fyrir bætur á jörð sinni. Síðan kvaðst hann vilja fela málið atkvæðum deildarinnar.

Eiríkur Kúld kvaðst hafa átt mjög óhægt með að skilja þingmann Húnvetninga, en þó hefði sjer fundizt sem hann hefði allt af verið að reyna til að sannfæra sig um, að meiri hlutinn hefði á rjettu að standa, því að hann hefði talað um, að fjárlaganefndin 1875 mundi hafa gleymt að taka viðvörunina upp í fjárlögin, eða með öðrum orðum: hún hefði gleymt að taka fram skilyrðið fyrir því, að þetta gæti nú orðið að lögum, og sannaði hann einmitt með því, að fyrirvara þyrfti, ef afnámið ætti eigi að vera ósanngjarnt, eða þá uppbótar fyrir skaðann, sem lyfsalinn biði. Það kvað hann sig engu skipta, hvort lyfsalinn væri embættismaður eða eigi; sanngirni og rjettsýni ætti að ráða hvort sem væri, enda væri og hjer um litilræði að gjöra, sem landssjóðinn eigi munaði mikil um. Því kvaðst hann samþykkur, er framsögumaður hefði sagt, að athugasemd hefði átt að gjöra um þetta í fjárlögunum 1875, því að enginn gæti ætlazt til, að sá, er næsta sinn yrði kaupandi að lyfjabúðinni, færi að lesa meira en sjálf fjárlögin og grennslast eptir von eða ástæðum nefndarinnar. Þar sem nú þessi styrkur hefði gengið mann fram af manni síðan 1833, væri engin sjerstök ástæða fyrir landssjóðinn, að svipta honum burtu nú, enda þótt meira væri selt af meðulum nú en þá; lyfsalinn ætti eins að njóta rjettar og sanngirni fyrir það. Hann kvaðst gjarnan vilja óska, að þingið hefði tekið aðvörun um þetta upp í fjárlögin 1875, en fyrst það hefði gleymzt, væri æskilegt, að sú athugasemd væri nú tekin upp í þau, svo að styrkurinn gæti horfið við næstu eigandaskipti.

Ásgeir Einarsson kvað varaforseta líklega vilja heimfæra þetta styrksafnám undir það, að enginn skyldi missa neins í af því, sem hann hefði áður haft; en þar sem hann hefði komið með þá ástæðu, að enginn hefði getað skyldað kaupandann til að lesa meira en fjárlögin sjálf, þá væri hún næsta veik, því að svo framarlega sem kaupandinn hefði viljað kynna sjer málið, þá hefði eigi verið

mikið fyrir hann að lesa ástæðurnar líka, þær hefðu eigi verið svo langar.

Framsögumaður kvað sig furða það, sem þingmaðar Húnvetninga hefði getið til í fyrri ræðu sinni, að konungur mundi tæplega staðfesta fjárlögin, ef þessi athugasemd væri tekin upp í þau. Þingmanninum væri þó víst kunnugt, að í fjárlögunum væru ýmsar áþekkar athugasemdir. Þar væri t. a. m. athugasemd um það, hvernig skipta skyldi fje því, er hinum lærða skóla væri ætlað, og önnur athugasemd væri um póstmálin o. s. frv., og hefðu þessar athugasemdir þó eigi hindrað það, að konungur samþykkti fjárlögin fyrirstöðulaust. Þar sem nú eigi hefði verið tiltekið í fjárlögunum síðast, að þetta skyldi numið úr gildi, þá þyrfti að ákveða það nú, svo að aðvörun hefði verið gjörð, áður en næstu eigandaskipti yrðu, og gjörðar yrðu ráðstafanir til, að styrkurinn þá gæti fallið burtu. Hvort lyfsalinn væri embættismaður eða ekki, gjörði ekkert til, því að álit meiri hlutans væri það, að húsaleigustyrkur hans þó að minnsta kosti yrði að skoðast á sama hátt eins og sá húsaleigustyrkur, sem embættismönnum hefur verið veittur.

Forseti bar þá undir atkvæði sjálft frumvarpið, og var það samþykkt með 6 atkvæðum gegn 3. Af því atkvæðagreiðsla um viðaukaatkvæði minni hluta nefndarinnar við fyrirsögn frumvarpsins varð óglögg, var viðhaft nafnakall, og sögðu:

Já:

Ásgeir Einarsson,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Torfi Einarsson.

Nei:

Magnús Stephensen,
Benidikt Kristjánsson,
Árni Thorsteinson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín.

Var viðaukinn þannig felldur með 6 atkvæðum móti 4. Stefán Eiríksson var ekki á fundi.

Fyrirsögnin óbreytt var samþykkt með 5 atkvæðum móti 4, en af því sú atkvæðagreiðsla þótti óglögg, var viðhaft nafnakall, og sögðu:

Já:

Benidikt Kristjánsson,
Árni Thorsteinson,
Ásgeir Einarsson,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Torfi Einarsson.

Nei:

Magnús Stephensen,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín,

Var fyrirsögnin þannig samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4.

Var málinu því næst vísað til 3. umræðu með 6 atkvæðum móti 3.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 33. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833*.

Þá er enginn tók til máls bar forseti málið undir atkvæði, og var fyrst frumvarpið sjálft og því næst fyrirsögnin samþykkt með 7 atkvæðum móti 4, og kvað forseti þá mál þetta verða afgreitt til landshöfðingja sem lög, og voru þau þannig hljóðandi.

LÖG

um afnám konungsúrskurðar 13. marz 1833.

Frá 1. janúar 1878 er konungsúrskurður 13. marz 1833 um húsaleigustyrk handa lyfsalanum í Reykjavík úr lögum numinn.

VIII.

Frumvarp

til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði.

Frá Einari Guðmundssyni, 2. þingmanni Skagfirðinga.

1. grein.

Ábæjarkirkja í Skagafjarðardölum skal frá 6. degi júnímán. 1878 njóta sömu rjettinda og aðrar kirkjur á landinu, þannig að henni skal borga tíund, ljóstolla og legkaup sem öðrum kirkjum, og rennur það gjald í sjerstakan sjóð kirkjunnar, er gæti sömu skyldna og aðrir kirkjusjóðir.

2. grein.

Það sem tekjur prestsins að Goðdölum rýrna við ákvörðun 1. gr., skal endurgjalda úr landssjóði, meðan prestur sá, er nú þjónar brauðinu, situr í embætti, eða þangað til að almenn bót verður ráðin á kjörum presta; skal gjald það fastákveðið 20 krónur árlega.

3. grein.

Með lögum þessum er numið úr gildi konungsbrjef, dagsett 20. júnímán. 1873.

ÁSTÆÐUR.

Það mun hafa verið venja á landi voru framan af öldum, að verðir kirkna hafa látið renna til sín kirknagjöld mót því, að sjá þeim fyrir nauðsynlegum þörfum þeirra, án þess að safna afgangstekjum í sjerstakan sjóð, eða gjöra reikningsskil fyrir. Þessi venja sýnist að hafa fest dýpri rætur við Ábæjarkirkju í Skagafjarðardölum enn annarstaðar á landinu. Að því er menn vita, hefur presturinn að Goðdölum, er þjónar við Ábæjarkirkju, verið vörður þeirrar kirkju á þann hátt, að allar tekjur hennar hafa runnið til hans, og hann sjeð kirkjunni fyrir lýsing, bakstri og víni. Árið 1742 heimtaði Skúli landfógeti Magnússon, er þá var sýslumaður Skagafjarðarsýslu, og nokkurs konar umsjónarmaður Hólastóls eptir lát Steins biskups Jónssonar,

að presturinn Sveinn Pálsson, er þá þjónaði Goðdalabrauðinu, gjörði skil fyrir tekjum kirkjunnar, en hann neitaði og ritaði til stjórnarráðanna, að tekjur sínar af Ábæjarsókn mættu haldast óbreyttar. Út á það kom konungsbrjef dagsett 20. júní 1743, er heimilar prestinum til Goðdala tekjur Ábæjarkirkju framvegis, eins og að undanfögnu. Lá svo mál þetta í þagnargildi, þar til sóknarmenn rituðu stiptsyfirvöldum landsins árið 1847, og beiddu þau um rjettindi handa kirkju sinni. Það svar kom frá stiptsyfirvöldunum, að þau skorti «myndugleika» til að veita það, sem um var beðið, en það heyrði undir konung. Nokkrum árum síðar rituðu sóknarmenn enn á ný stiptsyfirvöldunum til að leita hins sama og áður. Þá voru orðin biskupskipti, og hinn nú verandi biskup herra P. Pjetursson seztur í embætti. Leit hann öðruvísi á málið en fyrirrennari hans, og lofaði kirkjunni umbeðnum rjettindum með því «skilyrði», að sóknarmenn gjörðu álitlegan veg yfir fjallgarð þann, er liggur milli Austurdals og Vesturdals, sem presturinn að Goðdölum hlýtur yfir að fara á embættisferðum sínum í Ábæjarsókn. Þetta leituðust sóknarmenn við að framkvæma, því mikið vildu þeir til vinna, að hinn eðlilegi rjettur kirkju sinnar ekki væri lengur fyrir borð borinn, en vegna harðæris, er þá fór í hönd, og ýmsra örðugleika, gátu þeir þó ekki fullnægt þessu «skilyrði». Og síðan lög um vegina á Íslandi öðluðust gildi, og eðlilegt stjórnarfyrikomulag hefur smámsaman rutt sjer til rúms, þykir þeim sem þeir geti verið lausir við að kaupa þessi rjettindi handa guðshúsi sínu, er lög og venja nú lengi hefur veitt öðrum kirkjum á landinu.

Að öðru leyti skal þess getið, að vegna

afstöðu byggðarlagsins (Ábæjarsóknar) má kirkjan að Ábæ ekki missast, þar eð sóknarmenn væru þá því sem næst útilokaðir frá allri guðsþjónustugjörð, og á flestum árstímum væri allsendis ómögulegt að flytja lík til greptrunar burtu úr Austurdal, og sjest þetta meðal annars af því, að sóknarmenn hafa heldur kosið að viðhalda kirkju sinni af eigin fje, utan hinna lögboðnu kirkjugjalda, heldur en að þurfa að sjá guðshúsi sínu ábak.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

A 13. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*.

Flutningsmaður (Einar Guðmundsson) kvaðst vona, að þingið sæi, að það væri sanngjarnt, að frumvarp þetta fengi framgöngu, án þess hann þyrfti að orðlengja um það.

Arnjótur Ólafsson sagði, að einn af sóknarbændum Ábæjarkirkju hefði sýnt sjer þetta mál og beðið sig ásjár, og álíti hann sjer því skylt að útlista það dálítið fyrir þinginu. Hann vonaði, að þingmenn Skagfirðinga væru sjer samdóma um, að hjer væri sjerstaklega ástatt; af konungsúrskurði frá 20. júní 1743 sæist, að Goðdalaprestur hefðu þá, og prestar í Goðdölum þegar í 100 ár fyrir þann tíma, verið fjárgæzlumaður Ábæjarkirkju, er Hólastóll þá hefði átt ásamt jörðinni Ábæ; en sú óregla hefði verið ákomin, og væri hún auðsjen af úrskurðinum 1743, að presturinn í Goðdölum hefði álítið tekjur þær, sem Ábæjarkirkju hefðu rjettilega borið sjálfri, sem embættis-tekjur sínar, og væri enda svo að sjá, sem svo hefði verið álítið 100 árum á undan honum. Þessi óregla hefði nú legið sem í þagnargildi þangað til um 1840, þá er Halldór prófastur Jónsson hefði verið prófastur í Skagafirði; hann hefði skoðað kirkjuna, og fundið, að hún var eigi messufær og þurfti að byggjast upp aptur; en nú átti kirkjan engan sjóð, sem vonlegt var, því að allar tekjur

hennar hefðu runnið í sjóð Goðdalaprestsins, og hefðu því sóknarbændur byggt hana upp á eigin spítur, á móti því, að prófastur legði til með þeim, að fá rjettindi kirkjunnar leiðrjett. Prófastur hefði þá ritað biskupi um málið, og væri í ástæðum frumvarpsins skýrt frá undirtektum bæði hins fyrverandi og núverandi biskups. Málið væri enn ekki komið lengra en það, að presturinn tæki allar tekjur kirkjunnar í sinn sjóð, en kostaði að eins ljós, vín og oblátur. Þegar Ábær hefði verið seldur með öðrum Hólastólsjörðum eptir aldamótin, þá hefði kirkjan ekki fylgt með sem önnur bændakirkja, eins og þó sjálfsagt hefði átt að vera, svo Ábæjarkirkja væri nú hvorki bændakirkja nje staðarkirkju (beneficium) nje hálfkirkja nje bænhús, heldur væri hún «eiginlega eigi kirkja», svo sem hinn fyrverandi biskup hefði eitt sinn sagt í brjefi sínu, það er kirkjan í Ábæ væri kirkjuleysi að rjettindunum til. Hann mælti að endingu með því, að málið gengi til 2. umræðu, en álíti óþarft að setja nefnd.

Landshöfðingi sagði, að af því að fyrir lægi yfirgripsmeira frumvarp um umsjón og viðhald kirkna, þar sem væri stungið upp á í 3. gr., að af nema öll gjöld til kirkna, þá vildi hann ráða flutningsmanni að fresta máli þessu þangað til seinna, svo því gæti orðið vísað til þeirrar nefndar, sem líkast til yrði kosin í því máli.

Flutningsmaður sagðist mundu nota sjer þessa leiðbeiningu landshöfðingja við 2. umræðu málsins.

Þá var gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 17. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*.

Einar Guðmundsson kvað landshöfðingjann hafa bent á það við 1. umræðu máls þessa, að eigi væri illa tilfallið, að máli þessu væri vísað til nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla. En með því að sjer fyndist mál þetta sjerstaklegs eðlis, þar sem það miðaði sig við það, að ná þeim rjettindum handa þessari einstöku kirkju, er lögin um langan aldur hefðu heimilað öllum kirkjum á landinu, en sem Ábæjarkirkja ein hefði verið svipt með einveldisskránni frá 20. júní 1743, þá virtist sjer eigi við eiga, að vísa málinu til greindrar nefndar, heldur vildi hann óska þess, að málinu yrði vísað til 3. umræðu, og ímyndaði hann sjer, að það væri svo einfalt, að það eigi mundi kosta þingið mikla fyrirhöfn.

Halldór Kr. Friðriksson kvað sjer skiljast svo, sem ástæðan fyrir því, að frumvarp þetta væri komið fram, væri sú, að rjettindi þau, er hjer væri um að ræða, væru eigi rjettilega komin undan Ábæjarkirkju, og því væri beðið um lagaboð, er heimilaði henni aptur rjettindi sín. En ef svo væri, að þessi rjettindi kirkjunnar væru eigi rjettilega komin undan henni, þá ætti Goðdalapresturinn ekkert tilkall til tekjanna, og þá væri slíkt eigi löggjafarmál heldur beinlínis dómsmál; en ef Goðdalapresturinn hefði sannan rjett til tekjanna af Ábæjarkirkju, þá væri eigi rjett, að svipta hann þeim alveg þegjandi án alls endurgjalds. Sín ætlun væri því, að mál þetta heyrði alveg undir dómstólana.

Arnlfótur Ólafsson kvaðst eigi mæla á móti því, að mál um rjettindi kirkna væru í sjálflu sjer dómsmál, en þar af leiddi eigi, að mál þau mættu eigi jafnframt í aðra röndina skoðast sem löggjafarmál, og þetta mál væri svo vaxið, að það væri löggjafarmál en eigi dómsmál, því að hjer væri að ræða um forna lögskipaða venju, eða rjettara sagt óvenju, er væri svo gömul, að í konungsúrskurði, eigi í konungsbrjefi, 20. júní 1743 stæði, að presturinn í Goðdolum hefði notið tekjanna af Ábæjarkirkju

þá þegar í 100 ár, og af því að þetta hefði komið fram, hefði konungur fallið á, að presturinn skyldi eigi krafinn um reikning fyrir tekjunum af kirkjunni. Þennan konungsúrskurð yrðum vjer að kalla lög, og ef hann væri lög, þá mundi þingmaður Reykvíkinga sjálfsagt samdóma sjer um, að eigi heyrði undir dómstólana að breyta þessum konungsúrskurði, heldur beinlínis undir löggjafarþingið.

Halldór Kr. Friðriksson kvað sjer skiljast svo, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu gengi út frá því, að konungsbrjef þetta væri sem lög. En þá gæti hann eigi skilið það, að biskupinn skyldi hafa lofað kirkjunni rjettindum þessum aptur. Af því sæist, að hann hefði eigi skoðað þetta konungsbrjef sem gildandi lög, því að annars hefði hann eigi lofað að fá úrskurðinn af numinn. Að minnsta kosti væri það eigi víst, hvort Ábæjarkirkja ætti þessi rjettindi óskert, sem nú væri verið að biðja um handa henni. Þess vegna sýndist sjer, að málið ætti fyrst að koma fyrir dómstólana, svo að þeir gætu dæmt um, hvort Ábæjarkirkja ætti þessi rjettindi óskert eða eigi. Því að ef þetta væri rjettur Goðdala-prestsins, þá væri varhugavert að svipta hann rjettindum sínum, án alls endurgjalds.

Varaforseti kvaðst játa það með þingmanni Reykvíkinga, að vafasamt væri, hvort mál þetta heyrði undir löggjafarvaldið, eða undir dómstólana, og fyndist sjer því mjög óheppilegt, að fara að setja sjerstaka nefnd í málið, heldur væri það sín tillaga, að því væri vísað til nefndarinnar í prestamálinu, því að sú nefnd hefði og til meðferðar málið um tekjur kirkna.

Grimur Thomsen benti til þess, að í 2. grein stæði, að gjört væri ráð fyrir uppbót Goðdalabruðsins, ef presturinn missti tekjur Ábæjarkirkju, og fyrir því sýndist sjer sjálfsagt, að vísa því til prestamálsins.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því borið undir atkvæði deildarinnar, hvort málinu skyldi vísað til nefndarinnar í

prestamálinu, og var það samþykkt með 15 atkvæðum.

FRUMVARP

til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði.

(Frá nefndinni í málinu um aðra skipun prestakalla á Íslandi o. fl.).

1. grein.

Ábæjarkirkja í Skagafjarðardölum skal frá 6. degi júnímánaðar 1878 njóta sömu rjettinda og aðrar kirkjur á landinu, þannig að henni skal borga tíund, ljóstolla og legkaup sem öðrum kirkjum, og rennur það gjald í sjerstakan sjóð kirkjunnar, er gæti sömu skyldna og aðrir kirkjusjóðir.

2. grein.

Það sem tekjur prestsins að Goðdölum rýrna við ákvörðun 1. gr. skal endurgjalda úr landssjóði, meðan prestur sá, er nú þjónar brauðinu, situr í embætti, eða þangað til að almenn bót verður ráðin á kjörum presta; skal gjald það fast ákveðið 20 krónur árlega.

3. grein.

Með lögum þessum er numið úr gildi konungsbrjef, dagsett 20. júním. 1743.

Á 42. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*, til framhalds 2. umræðu.

Einar Guðmundsson sagði, að mál þetta væri nú komið aptur frá prestanefndinni, og mundi því einhver af nefndarmönnum sjálf-sagt finna ástæðu til að mæla fram með því. Hann skyldi að eins lýsa yfir þeirri von sinni og ósk, að deildin leyfði málinu að ganga í gegn.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst vilja leyfa sjer, fyrst framsögumaður væri ekki við staddur, að lýsa því yfir, að það hefði verið álit nefndarinnar, að þetta mál væri sjerstaks eðlis, og hefði hún því sent frumvarpið aptur til þingsins. Að efninu til væri

ekkert að athuga við það, og mundu ástæðurnar þegar vera þingmönnum kunnar.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að nefndinni í prestamálinu hefðu verið send svo mörg frumvörp og uppástungur, en hún hefði komið sjer saman um að láta allt málið bíða til næsta þings, þess vegna gæti hann ekki sjeð neina ástæðu til, hvers vegna þessi eina kirkja mætti ekki bíða, þangað til allt presta- og kirknamálið yrði lagt fyrir alþingi aptur. Það væri að visu satt, að ástand þessarar kirkju væri dálítið sjerstaklegt, en það væru til margar aðrar kirkjur á landinu, sem væri sjerstaklega ástatt fyrir, og væri því engin ástæða til að fara að samþykkja lög fyrir þessa einu kirkju.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst vilja leyfa sjer að skýra þingmanni Reykvíkinga frá því, að það væri ekki dálítið heldur alveg sjerstaklegt við þessa kirkju. Ástand þessarar kirkju væri þannig, að hún hefði engar tekjur, og gildu þó sóknarmenn öll vanaleg gjöld til kirkjunnar; en þessi gjöld lentu ekki í kirkjusjóði heldur í vasa prestsins á Goðdölum. Hann kvaðst ekki vita eitt einasta dæmi til þess, að tekjur annexíukirkju, sem væri bændakirkja, rynnu til prestsins. Ábær hefði verið seldur ásamt öðrum eignum Hólastóls, og hefði þá kirkjan fylgt með þar eins og alstaðar annarstaðar. Þannig hefði Hóladómkirkja fylgt með, þegar Hólar voru seldir, jafnvel þótt þess væri ekki getið í afsalsbrjefinu, en afsalsbrjefið fyrir Ábæ kvaðst hann ekki hafa sjeð. Fleiri kirkjustaðir en Ábær og Hólar hefðu verið seldir, og alstaðar hefði kirkjan fylgt með. En hið sjerstaklega ástand Ábæjarkirkju væri það, að þegar Skúli landfógeti, sem settur var umboðsmaður Hólastólsjarða, hefði krafðið prestinn í Goðdölum um reikninga fyrir kirkjuportioninni, þá hefði presturinn sagt, að hann væri ekki skyldur til að gefa neina reikninga, því að tekjur kirkjunnar hefðu í 100 ár runnið í sjóð prestsins. Með þetta svar hefði Skúli ekki gjört sig ánægðan, og því hefði málinu verið skotið undir úrskurð konungs, en konungur hefði skorið úr á

þann hátt, að prestur skyldi halda tekjunum, fyrst hann hefði notið þeirra svona lengi. Þetta hefði ekki verið svo merkilegt á þeim tímum, en það væri merkilegt, að þetta ástand skyldi hafa getað haldið allt fram á vörn dag. Hinir 2 síðustu biskupar hefðu svarað hvor upp á sinn máta, og væru svör þeirra jafnvel hvort á móti öðru. Til þess nú þessi kirkja gæti náð sömu rjettindum sem aðrar kirkjur, væri þetta frumvarp samið. Presturinn, sem nú væri, ætti að fá 20 kr. úr landssjóði til endurgjalds fyrir þann halla, er hann yrði fyrir, og væru þessar 20 kr. eptir reikningi þingmanns Skagfirðinga nokkuð meira en meðaltalið af 5 ára tekjum Ábæjarkirkju.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að um daginn hefði það komið til umtals, að efi væri á, að konungsúrskurðurinn 20. júním. 1743 væri lögmætur, og hvort presturinn á Goðdölum með rjetti ætti tekjur Ábæjarkirkju, og væri því þetta mál dómsmál. Þar að auki gæti vel verið, að öll lög viðvíkjandi kirkjum breyttust innan skamms, og væri þá undarlegt, að setja nú lög fyrir þessa einu kirkju, sem svo yrði breytt á næsta þingi. Svo væri annað aðgæzluvert í þessu máli, að Ábær hefði sjálfur einmitt verið seldur með þeim skilyrðum, að tekjur kirkjunnar rynnu í sjóð prests, en kaupandinn skyldi við halda kirkjunni, og meðan 1. þingmaður Norður-Múlasýsla ekki sannaði sjer, að svo hefði ekki verið, þá kvaðst hann verða að álita, að sú upphæð, sem stungið væri upp á í frumvarpinu að Goðdalaprestur skyldi fá, væri í raun og veru veittur eiganda Ábæjarkirkju. Eigandi kirkjunnar hefði tekið við henni með þeim skilyrðum, að halda henni við, án þess að fá tekjur hennar, og væri það því mjög einföld ályktun, að með þessu frumvarpi væru honum veittar 20 kr. úr landssjóði.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að það sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, væri rjett innan sinna tanmarka. En það væri eigi rjett, ef málið væri skoðað í heild sinni, eða almennt. Það væri eigi rjett, að halda við

ólögum. Þingmanninn vantaði að sauna, að Ábæjarbóndinn hafi tekizt þá skyldu á herðar, að halda kirkjunni við án þess að fá neinar tekjur handa henni. Ef það sje játað, að allar kirkjur hjer á landi eigi sínar tekjur, þá sje rangt, að ein, alls ein kirkja á landinu skuli eigi vera látin njóta þeirra, heldur presturinn í brauðinu, án þess að á honum liggi nein skylda til að halda henni við. Þessa óreglu, þessa undanþágu væri skylt að af nema sem fljótast. Það sje injuria temporum, eða rangindi tímans, er upphaflega hafi valdið því, að Ábæjarkirkja missti tekjur sínar, og nú sje það skylda þingsins, að kippa máli þessu í liðinn. Hins vegar megí eigi svipta prestinn þeim tekjum, sem hann einu sinni sje búinn að fá, þótt rangfengnar sjeu, það er að segja að efninu til (materielt); að forminu til (formelt) sjeu þær rjett fengnar, nefnilega eptir konungsúrskurði 20. júní 1743. Þingið megí eigi svipta neinn þeim rjetti, sem hann sje einu sinni búinn að fá, hvernig svo sem að þessi rjettur sje til kominn. Undir eins og prestaskipti verða, falli niður þessar 20 kr., sem prestinum sjeu ætlaðar fyrir missi Ábæjarkirkjuteknanna, svo sem berlega sje tekið fram í frumvarpinu.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 19 atkvæðum.
2. grein samþykkt með 17 atkvæðum.
3. grein samþykkt með 19 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 17 atkvæðum.

BREYTINGARTILLAGA

við »Frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði»,
frá prestakallanefndinni.

Við 2. grein. Fyrir aptan orðin: »kjörum presta» bætist inn í: »ef það verður gjört fyrir næstu prestaskipti».

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 50. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*. Varð engin umræða um málið, og var því gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breyting nefndarinnar við 2. gr. samþykkt með 20 atkvæðum.
2. Frumvarpið í heild sinni með áorðinni breytingu samþykkt með 22 atkvæðum.

Kvað forseti frumvarpið mundu verða afgreitt og sent efri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*, og var því máli umræðulaust vísað til 2. umræðu með 10 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 48. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*.

Enginn tók til máls, og var þá gengið til atkvæða.

1., 2. og 3. grein frumvarpsins hver um sig samþykkt með 9 atkvæðum, og málinu vísað til 3. umræðu einnig með 9 atkvæðum.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 50. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði*.

Magnús Stephensen sagði, að mál þetta hefði nú gengið umræðulaust frá 1. og 2.

umræðu í þessari deild, en sjer væri það þó eigi svo ljóst, að hann treystist til að greiða atkvæði með því. Eptir þeim skýringum, sem hann hefði getað fengið, væri Ábæjarkirkja annexia frá Goðdölum, og í sókninni einir 4 bæir. Eptir konungsúrskurði 20. júní 1843 væri það ljóst, að kirkjutífund, ljóstollur, og önnur venjuleg kirkjugjöld gengju eigi til kirkju þessarar, heldur til prestsins á Goðdölum, og svo hefði það verið lengi fyrir þennan konungsúrskurð. Engin prestsmata væri heldur goldin af Ábæjarkirkju til prestsins, en þar á móti úr landssjóði 6 fjórðungar smjörs eða þess virði eptir verðlagsskrá. Fyrrum hefði Ábæjarjörðin verið eign Hólastóls, og kirkjunni þá verið við haldið af tekjum Hólastóls. Nú hefði jörðin verið seld, með hvaða skilmálum vissi hann ekki, en líklegast með venjulegum skilmálum, þannig að kaupandi hefði tekið að sjer kirkjuna, og haft tililit til þess í kaupunum, að kirkjan hefði engar tekjur, og væri þannig að álita kirkjuna og viðhald hennar sem kvöð, er hvíldi á eiganda jarðarinnar, og fylgt hefði og fylgdi enn jörðinni. Nú fengi hann eigi betur sjeð, ef landssjóðurinn tæki að sjer að greiða prestinum tekjumissi þann, er frumvarpið færi fram á, en að þá væri það gjöf frá landssjóðnum til hins núverandi eiganda Ábæjar, sem hefði keypt jörðina með þeirri kvöð, að við halda kirkjunni og leggja til hennar ljós, vín og bakstur, o fl., sem þar til heyrði, eða með öðrum orðum: landssjóðurinn tæki að sjer þessa kvöð. Það væri því sama sem að gefa út lög um það, að landssjóðurinn skyldi borga presti prestsmötu, en tekjurnar, hálfar eða heilar leigur, ganga til hlutaðeigandi kirkjubónða. Enn væri það að vísu reglan, að kirkjueigandi greiddi prestsmötu, en ef þetta frumvarp yrði lögleitt, þá gæti komið annað til næsta þings um það, að prestsmata gengi til kirkjueiganda, en landssjóðurinn bætti prestinum tekjuhallann. Þetta væru þær skýringar, sem hann hefði að styðjast við, en verið gæti, að aðrir þekktu betur til þessa máls.

Eiríkur Kúld kvað það sannast á þing-

manninum, er síðast mælti, að það væri eigi búmaður, sem eigi berði sjer. Hann hefði einmitt gefið sjer þær skýrslur, sem hann hefði þótt þurfa, og sýnt fram á, að Ábæjarbúandinn yrði að sæta þyngri bú-síffum en aðrir kirkjueigendur, því hann fengi eigi tekjur kirkjunnar, en yrði að nokkru leyti að standa straum af viðhaldi hennar. Auk þess, væri þessi uppbót til prestsins, sem nú væri, svo lítil, að lands-sjóðinn munaði það engu.

Ásgeir Einarsson játaði það, að hjer væri eigi farið fram á mikla upphæð, og lengi beðið án þess að kvarta, en hitt væri þó meira vert, að hjer væri um «princíp» eða almenna grundvallarreglu að ræða, og væri út af þeirri reglu brugðið í þessu til-felli, þá gætu aðrir, er líkt stæði á fyrir, komið á eptir með líkar kröfur eða bænir til landssjóðsins, og vildi hann um það efni gjarnan heyra álit fleiri lögfræðinga deild-arinnar. Það væri að visu satt, að gjald þetta munaði litlu, en hitt væri líklega eins víst, að eigandinn hefði keypt jörðina önd-verðlega með þessum skyldum og rjettindum, þeim skyldum, að annast kirkjuna, og þeim rjettindum, að fá tekjur hennar í staðinn.

Jón Pjetursson kvaðst eigi vita betur, en að alstaðar þar, sem bændakirkjur væru, þá borguðu sóknarbændur kirkjunni hin vanalegu kirkjugjöld, en í Ábæjarsókn greiddu bændur prestinum í Goðdölum öll hin vana-legu kirkjugjöld. Hann sagðist hafa heyrt, að nálægt aldamótunum hefði átt að leggja kirkju þessa niður, en þá hefðu sóknar-menn beðið um, að kirkjan væri látin standa, og lofað að borga prestinum eins og áður; því að þeir hefðu eigi treyst sjer að sækja kirkju að Goðdölum, þar sem 2 vondar ár og fjallvegur væri á milli. Það mundi eigi heldur vera rjett, að nokkur skylda hvíldi á eigandanum með að byggja kirkju-na eða við halda henni, fremur en öðrum sóknarbændum; lægi því engin kvöð á jörð-inni í þessu tilliti. Kirkjan að Ábæ væri alveg nauðsynleg sökum örðugleika að ná til annara kirkna, og væri von, að sóknar-

bændur vildu mega greiða kirkjunni á sama hátt, eins og annarstaðar tíðkaðist á landinu, einkum þar sem hún væri sameiginleg eign þeirra 4 bæja, sem í sókninni væru, en alls eigi jarðeigandans að Ábæ fremur en hvers hinna.

Benidikt Kristjánsson kvaðst vera með-mæltur frumvarpi þessu, því að það gengi í líka stefnu og frumvarp það, er hann hefði eitt sinn komið fram með í deild þessari um afnám aukalambselda, að því leyti sem hvortveggja frumvörpin miðuðu til að af ljetta ónáttúrlegum kvöðum.

Jón Hjaltalín spurði, hvorumegin Ábær stæði við á þá, er rynni um dalinn, sem bærinn stæði í, hvort hann stæði Goðdala-megin. — Jón Pjetursson svaraði, að hann stæði ekki Goðdalamegin.

Sighvatur Árnason kvað frumvarp þetta gefa tilefni til, að kirkjugjöldin í Ábæjarsókn fengju miklu eðlilegri gang en áður. Þar að auki mundi uppbótin úr landssjóði hverfa bráðum, þar eð hún ætti eigi að veitast nema til næstu prestaskipta, og væri þar hjá lítilræði. Hvað gjald það úr landssjóði snerti, er greitt hefði verið í stað prests-mötu, þá hefði það lengi varað, og hefði helgað sjer rjett, og gæfi eigi tilefni til, að aðrir rynnu á eptir til að reyna að losast við prests-mötu. Í sókn þessari væru að eins 4 bæir, og mikil skylda hvíldi á þeim, þar sem þeir ættu að við halda kirkjunni, og gjöldin til hennar væru reyndar svo lítil, að hana munaði lítið um þau, þó væru þau betri en ekkert, og þegar á allt væri lítið, þá færi betur á, að þau rynnu í sjóð kirkjunnar, eins og alstaðar við gengist.

Eiríkur Kúld kvað þingmann Rangæ-inga hafa misskilið málið; hjer væri eigi svo ástatt, að eigandinn að jörðinni Ábæ ætti að við halda kirkjunni, heldur væri það skylda allrar sóknarinnar, eins og hinn 3. konun-kjörni þingmaður hefði tekið fram. Ef kirkja þessi væri lögð niður, þá yrðu þessir 4 bæir, eða hjer um bil 40 manns, kirkju-lausr, þar sem bæði væri fjallvegur og 2 vondar ár á milli þeirra og Goðdalakirkju,

sem næst væri. Það kvað hann eigi vera rjett hjá þingmanni Þingeyinga, að máli þessu væri líkt varið og aukalambselda-málinu hans, en þar á móti stæði hjer eins á, eins og með kirkjutíundina í Reykjavík, og í því máli hefði hann viljað kom kirkjunni á söfnuðinn, og auka þannig byrði á söfnuðinum, en nú vildi hann ljetta Ábæjarkirkju af söfnuðinum. Þetta sýndi, að þingmaðurinn í öðruhvoru málinu hefði eigi verið nógu sanngjarn. Sjálfur kvaðst hann mundu gefa málinu atkvæði sitt, enda hefði hin heiðraða neðri deild með sinni alkunnu!! sanngirni samþykkt frumvarpið.

Fleiri tóku eigi til máls, og var þá frumvarpið samþykkt með 9 atkvæðum, og kvað forseti það verða sent landshöfðingjanum sem lög. Voru þau nú þannig hljóðandi:

LÖG

um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði.

1. grein.

Ábæjarkirkja í Skagafjarðardölum skal

frá 6. degi júnímán. 1878 njóta sömu rjettinda og aðrar kirkjur á landinu, þannig að henni skal borga tíund, ljóstolla og legkaup, sem öðrum kirkjum, og rennur það gjald í sjerstakan sjóð kirkjunnar, er gæti sömu skyldna og aðrir kirkjusjóðir.

2. grein.

Það, sem tekjur prestsins að Goðdölum, rýrna við ákvörðun 1. gr., skal endurgjalda úr landssjóði, meðan prestur sá, er nú þjónar brauðinu, situr í embætti, eður þangað til að almenn bót verður ráðin á kjörum presta, ef það verður gjört fyrir næstu prestaskipti; skal gjald það fast ákveðið 20 krónur árlega.

3. grein.

Með lögum þessum er numinn úr gildi konungsúrskurður, dagsettur 20. júnímán. 1743.

IX.

Lagafrumvarp

um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga.

(Frá Arnljóti Ólafssyni og Eggert Gunnarssyni, þingmönnum Norður-Múlasýslu).

1. grein.

Heimilt skal öllum hjerlendum kaupfjelögum og kaupmönnum, þeim er búsettir eru á landi hjer, að verzla hvar helzt er þeir vilja við strendur landsins og eyjar, bæði á sjó og landi, þá er þeir hafa fullnægt verzlunar- og toll-lögum.

2. grein.

Opið brjef 19. maí 1854 um siglingar-

leyfi fastakaupmanna á aðra staði en hin löggildu kauptún, svo og aðrar lagagreindir, þær er eigi geta samrímzt við lög þessi, eru nú af tekin.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 15. fundi neðri þingdeildarinnar, 19.

dag júlímánaðar, kom *lagafrumvarp um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga* samkvæmt dagskránni til 1. umræðu. Flutningsmaður (Arnlfótur Ólafsson) stakk upp á, að kjósa nefnd í málið og fresta umræðunni, og var það samþykkt með 16 atkvæðum. Sömmuleiðis var samþykkt að skipa nefndina 3 mönnum, og urðu fyrir kosningu:

Benidikt Sveinsson með 17 atkvæðum
 Arnlfótur Ólafsson — 12 —
 Tryggvi Gunnarsson — 12 —

Í nefndinni var Tryggvi Gunnarsson kosinn formaður, Benidikt Sveinsson skrifari, og Arnlfótur Ólafsson framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

í kaupskaparmálinu.

Nefndinni hafa verið fengin til íhugunar þessi mál:

1. »Lagafrumvarp um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga».
2. »Frumvarp til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna á Íslandi».
3. »Frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi», og
4. »Frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu».

Nú sem nefndin íhugaði frumvörp þessi, sá hún, að eigi mundi hentugt, að búa til eitt frumvarp, er tæki yfir allt efnið í þrem fyrstu frumvörpunum. Fyrir því hefur nefndin komið fram með tvö frumvörp, og lagt fyrsta og þriðja frumvarpið til grundvallar, með því og að annað frumvarpið er þrengra en hið fyrsta; svo álitur og nefndin, að fjórða frumvarpinu sje fullnægt, ef hið fyrsta frumvarpið nær fram að ganga.

Breytingar þær, er nefndin leggur til að gjörðar sjeu á fyrsta og þriðja frumvarpinu eru þessar;

1. Við frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga.
 Í 1. gr. breytist orðin: »þá er þeir fullnægt hafa verzlunar- og toll-lögunum» í: »þá er þeir á einhverju löggiltu

kauptúni fullnægt hafa ákvæðum laganna um siglingar, tollgreiðslu og sóttvarnir».

Tveim greinum sje við bætt þannig:

2. grein.

Brot gegn lögum þessum varða 500—5000 króna sektum, er renna í lands-sjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

2. grein frumvarpsins verði 4. grein.

II. Við frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi.

1. Aptan við 1. gr. bætist: »haldi dúk og disk. Svo er og lausakaupmönnum þeim, sem eigi heyra fastri verzlun til, bönnuð smáverzlun öll. Smáverzlun skal það talin, ef minna er selt en hjer segir:

Vín alls konar, tjara, bik, olía í tunnumáli 240 pottar.

Sykur í kösssum, kaffi í sekkjum, skinnavörur, járn, hampur, kaðlar, leirilát, tóbak 500 pund.

Kornvara öll, kol, salt, kjöt, lýsi 20 tunnur.

Dúkar alls konar í heilum stykkjum, járnvörur allar smíðaðar (Isenkram) 6 tylftir. Þrjónles 1000 pör, ull, tólg 1000 pund, fiskur 10 skpund.

Af vörum þeim, sem eigi eru tilgreindar, má eigi minna selja en fyrir 100 kr. af hverri tegund».

2. Úr 2. gr. falli orðin: »lifa og», og aptan við greinina bætist þessi málsgrein: »Svo mega og lausakaupmenn þeir, er hingað til hafa verzlað hjer, halda áfram þeirri verzlun sinni, meðan þeir lifa».

3. Eptir orðin í 3. gr.: »Nú gjörir» komi í stað: »kaupmaður» orðið: »fastakaupmaður», og aptan við greinina bætist svofelld málsgrein: »Brjóti lausakaupmaður móti 1. gr., skal hann sekur um 50—500 kr., er renni í landssjóð».

4. Ný grein, sem verður 4. grein: Með mál út af brotum gegn lögum þessum

skal farið sem opinber lögreglumál.

5. Ný grein, sem verður 5. grein: «Ákvarðanir þær í opnu brjefi 1. júní 1792 og öðrum lagaboðum, sem koma í bága við þessi lög, eru úr gildi felldar».

6. Fyrirsögn frumvarpsins orðist þannig: «Lagafrumvarp um fastakaupmenn og lausakaupmenn á Íslandi».

Tryggvi Gunnarsson, Arnljótur Ólafsson, formaður. framsögum. fyrra frumv. Benidikt Sveinsson, framsögumaður síðartalda frumv.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmánaðar, kom til framhalds 1. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna* með breytingum nefndarinnar.

Framsögumaður (Arnljótur Ólafsson) kvaðst eigi sjá ástæðu til að tala langt að þessu sinni, þar sem engin breyting væri komin við frumvarp þetta nema frá nefndinni, en breytingar nefndarinnar við 1. gr. þyrfti hann eigi að útlista, því að þær væru að eins útskýring á hinum síðustu orðum greinarinnar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 16 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 30. fundi neðri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga*. Varð engin umræða um málið, og var því gengið til atkvæða um það, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði nefndarinnar við 1. gr. samþykkt með 17 atkvæðum.
2. Með áorðnum breytingum var 1. gr. samþykkt í einu hljóði.

3. 2. gr. nefndarinnar samþykkt í einu hljóði.

4. 3. gr. — — — — —

5. 2. gr. frumvarpsins, sem nú verður 4. gr., samþykkt í einu hljóði.

6. Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.

7. Að málið gengi til 3. umræðu, samþykkt í einu hljóði.

Var það nú þannig hljóðandi:

LAGAFRUMVARP

um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga.

1. grein.

Heimilt skal öllum hjerlendum kaupfjelögum og kaupmönnum, þeim er búsettir eru á landi hjer, að verzla hvar helzt sem þeir vilja við strendur landsins og eyjar, bæði á sjó og landi, þá er þeir á einhverju löggiltu kauptúni fullnægt hafa ákvörðun laganna um siglingar, tollgreiðslu og sóttvarnir

2. grein.

Brot gegn lögum þessum varða 500 — 5000 kr. sektum, er renna í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

4. grein.

Opið brjef 19. maí 1854 um siglingarleyfi fastakaupmanna á aðra staði en hin löggiltu kauptún, svo og aðrar lagagreinar, þær er eigi geta samrímzt við lög þessi, eru nú aftekin.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 42. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna*.

Landshöfðinginn kvaðst ekki hafa verið viðstaddur 2. umræðu þessa frumvarps, og þess vegna skyldi hann, áður en gengið væri til atkvæða, leiða athygli deildarinnar að því, sem sjer þætti athugavert við þetta frumvarp.

Þar sem þetta frumvarp hefði að eins inni að halda ákvarðanir um, að hjerlendum kaupmönnum skuli heimilt að verzla hvar helzt þeir vilja o. s. frv., það er: hefði að eins inni að halda heimild, en ekki neitt bann, þá þætti sjer ekki eiga vel við, að ákveða um brot gegn þessum lögum, þar eð ekki gæti verið um brot að tala, þar sem ekkert bann ætti sjer stað; þótt nú sektir væru, þá væru þær allt of hátt ákveðnar í frumvarpinu. Í 31. grein hinna almennu hegningarlaga 23. júlí 1869 væri hin hæsta upphæð sekta ákveðin 2000 kr., og því ísjárvert og jafnvel óhafandi, að fara fram yfir þá upphæð. Ef frumvarpið hefði að innihalda beinlínis bann, þá skyldi hann ekki hafa á móti hegningarákvörðun í frumvarpinu, en með því skyldi hann leyfa sjer að mæla, að sektirnar verði ekki ákveðnar hærri, en samkvæmt væri hinum nýju hegningarlögum.

Framsögumaður (Arnlfjótur Ólafsson) sagðist ekki geta sjeð, að ákvörðunin í 1. grein gæti orðazt öðruvísi. Hjer væri eingöngu að ræða um, að veita búsettum mönnum rjettindi, er þeir hefðu ekki haft áður, en þeir væru ekki skyldir að nota sjer fremur, en þeir vildu. Hvað sektirnar snerti, þá væru þær byggðar á niðurlagi 1. greinar, þar sem talað væri um skilyrði, er þeir skyldu uppfylla, áður rjettindi þessi gætu fengizt; vegna þess væru sektir nauðsynlegar, en hitt væri annað mál, hvort sektirnar væru hæfilega ákveðnar, og væri það vissulega athugavert, er landshöfðinginn hefði bent til, að þær væru hærri en sektir í hegningarlögunum. En nefndin hefði byggt á því, að í hinum almennu hegningarlögum væri einungis að ræða um sektir fyrir lægri afbrot, er hjer gætu eigi tekizt til samanburðar, þar sem ræða væri um brot á almennri lögreglu, þar eð lög um lögreglumál væru byggð á allt öðrum grundvelli. Nefndin hefði haft fyrir augum þann skaða, er af því gæti leitt, að kaupmenn ekki gjörðu fullnustu þeim ákvörðunum, er giltu um tolla og um sóttvarnir. Það gæti

verið stór hagur fyrir kaupmenn, að sigla beina leið inn á einhverja vík eða vog, án þess að fullnægja tolllögunum, og gæti sá hagur numið jafnvel meiru en 5000 kr., en það væri stór skaði fyrir landið, ef þeir greiddu ekki tollinn, og sömuleiðis gæti það orðið til stórskada fyrir landið, ef þeir ekki fylgdu því, sem fyrir skipað væri í sóttvarnlögunum, því að þeir gætu með því leitt sótt inn í landið. Nefndin hefði ekki miðað við brotið í sjálfu sjer, og því eigi haft tillit til sektanna í hegningarlögunum, heldur við þetta tvennt, á annan bóginn hagnaðinn, sem kaupmaðurinn hefði af að komast hjá lögunum, og á hinn bóginn skaðann, sem landið gæti við það beðið. Hann kvaðst því ætla, að lægsta takmark sektanna væri hæfilega sett.

Varaforseti sagði, að skýringar framsögumanns hefðu ekki fullnægt sjer að öllu leyti. Hann hefði gjört ráð fyrir að eins einu broti gegn lögum þessum, sum sje þegar ákvæðum laganna er eigi fylgt með tilliti til afhendingar skipaskjala, heilbrigðisskírteina o. s. frv. Við þessleiðis brot væru sektir þær, sem frumvarpið ákvæði, eflaust of háar. En það væru eptir sínum skilningi líka til önnur brot, sem framsögumaður hefði ekki minnzt á, og það væri, þegar menn, sem hjer væru ekki búsettir, verzlðu, þar sem ekki væru löggiltar hafnir. Þá væru sektirnar alls ekki of háar, enda væri alveg nauðsynlegt að hafa háar sektir í þeim tilfellum, til að fæla menn frá að yfirtroða verzlunarlögin.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að það væri athugandi við 2. gr., að hún fæli í sjer sektir fyrir tvenns konar brot, bæði innlendra og útlendra kaupmanna, og ef sektirnar væru mátulegar fyrir brot útlendra kaupmanna, þá væru þær of háar fyrir innlenda kaupmenn. Lægri talan væri of há, því þótt sett væri 50 í stað 500, þá væri það eins á dómarans valdi, að meta brotið rjett. Það væri auðvitað að sá, sem ekki hefði heimild til að sigla á hverja vík eða vog, ætti að sæta þyngri hegningu, ef hann sigldi inn á einhverja ólöggilta vík, án

þess að fullnægja tolllögnum, heldur en búsettur kaupmaður, ef hann gjörði það, því að það gæti komið fyrir, að hann yrði að gjöra það, án þess nokkur hrekkvísi ætti sjer stað eða sviksemi, og þá væri hart fyrir hann, að verða að greiða, að minnsta kosti 500 kr. sekt. En þessu væri nú of seint að breyta úr þessu, heldur yrði að geyma efri deildinni, að gjöra breytingar við frumvarpið.

Framsögumaður sagði, að varaforseti hefði haft rjett að mæla, að hjer gæti verið um fleiri brot gegn lögum þessum að ræða, en um brot hjerlendra kaupmanna. Þegar lítið væri á 4. gr. og hún vel athuguð, þá væri með henni tekinn af öðrum fastakaupmönnum en hjerlendum sá rjettur, sem þeir áður hefðu til að verzla með vissar vörur á þeim víkum og vogum, er ekki væru löggiltar. Hjer væri því að ræða um tvo flokka kaupmanna, bæði þá, sem hefðu heimild til að verzla hvar helzt sem þeir vilja við strandur Íslands, og þá, sem ekki hefðu heimild til þess. Hvað upphæð sektanna snerti, þá mundi hún vera alveg mátuleg, þegar alls væri vandlega gætt. Þingmaður Reykvik-inga hefði sagt, að svo gæti viljað til, að hjerlendur kaupmaður sigldi inn á ólögilta vík, og hefði eigi fyrst á löggiltu kaupþúni fullnægt ákvæðum laganna um tollgreiðslu og sóttvarnir, án þess hann gjörði svo af nokkurri hrekkvísi, eða með öðrum orðum, að hann neyddist til að brjóta lögin, og væri þá hart fyrir hann að greiða að minnsta kosti 500 kr. sekt. En ef svo stæði á, þá væri ekki um neina sekt að ræð. Ef kaupmaðurinn t. d. neyddist sökum óveðurs að sigla inn á vík við hliðina á löggildu kaupþúni, og beiddi sýslumanninn upp á sinn kostnað að koma þangað til sín, til þess hann fengi fullnægt ákvæðum laganna, og ef sýslumaður gjörði það, þá væri auðvitað, að ekkert lagabrot ætti sjer stað, jafnvel þó það eðlilega ætti að vera aðalreglan, að fyrirskipunum laganna ætti að fullnægja inn á löggiltu kaupþúni. Hann kvaðst því ekki geta fallizt á það, að 500 kr. sem minnsta

sekt væri of há, og allrasízt fyrir þann, sem bryti gegn 4. gr. laganna og notaði sjer þá heimild, sem væri tekin frá honum með lögum þessum. Ekki væri hún heldur of há fyrir hina, þegar lítið væri á, hve hægt væri fyrir búsetta kaupmenn að fullnægja ákvæðum laganna, og aptur á hinn bóginn hve mikið tjón það gæti orðið fyrir landið, ef sóttir útbreiddust, og hve mikinn halla landssjóðurinn liði, ef tollur væri ekki greiddur af tollskyldum vörum. Þannig væru hinar háu sektir, er ákveðnar væru fyrir tíundarsvik og tollsvik, byggðar á því, hve hægt væri að fullnægja lögnum, og hve skadlegt það væri, ef þeim væri ekki fylgt. Það væri saknæmt að brjóta lög, sem hægt væri að fylgja, og bæri vott annaðhvort um trassaskap eða óvandað hugarfar, og gæti leitt af því mikla óreglu. Þetta hefði hann tekið fram til þess að sýna, að nefndin hefði vel og vandlega íhugað málið.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að framsögumaður gengi út frá því, að öll brot gegn lögum þessum væru sprottin af sviksemi, en það þyrfti ekki að vera. Ef hjerlendur kaupmaður sigldi fyrst inn á ólögilta vík, og sendi þaðan til sýslumanns, til þess að greiða honum öll gjöldin skilvíslega og fullnægja lögnum í alla staði, en verzladi nokkuð, á meðan á þessu stæði, þá væri það eitt af hinum smáu brotum, sem ekki ætti að sleppa með öllu við sekt, en 500 kr. sekt væri allt of hörð hegning við þessu broti. Ef öll brotin kæmu af sviksemi, þá skyldi hann vera flutningsmanni samdóma, en sum brotin þyrftu alls ekki að vera runnin af svo illu, og þá væru 500 kr. of há sekt.

Að umræðunni lokinni var gengið til atkvæða um frumvarpið í heild sinni óbreytt, og það samþykkt í einu hljóði, og var það síðan sent til efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 37. fundi efri þingdeildarinnar, 16.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfielaga*.

Bergur Thorberg kvað sjer í upphafi hafa sýnt ákvarðanir frumvarps þessa ná skemmra, en hann hefði við betri íhugun sjeð að þær næðu. Hann hefði búizt við, að frumvarpið færi eigi fram á annað, en að rýmka ákvarðanir um þetta efni í opnu brjefi 19. maí 1854, sem leyfði fastakaupmönnum, að flytja á allar hafnir nauðsynja-vörur og aðrar vörur, ef pantaðar væru á undan, þannig að þeim yrði framvegis leyft að flytja allar vörur á hverja höfn, sem þeir vildu, án tillits til þess, að þær væru áður pantaðar. Þessi breyting hefði sjer einnig þótt liggja næst. En þegar hann gætti að frumvarpinu, leyfði 1. gr. þess öllum fastakaupmönnum landsins, sem hjer væru búsettir, að verzla hvar sem þeir vildu á sjó eða landi, alveg takmarkalaust hvað tímann snerti. Þeir gætu því sett verzlunarbúðir, þar sem eigi væru löggilt kaaptún, og komið þannig upp kaupstöðum, sem eigi stæðu á baki hinum löggiltu í öðru en því, að þeir, sem verzlðu á þeim, yrðu að koma fyrst á löggilta kaupstaði til að fullnægja ákvæðum laganna um siglingar, tollgreiðslu og sóttvarnir, áður en þeir tækju til verzlunar. Þetta þætti sjer of langt farið, og mundi svo stór breyting naumast æskileg, nje nauðsynleg. Reynslan hefði sýnt, að ákvarðanir hins opna brjefs 19. maí 1854 hefðu verið til mikils góðs og þeim það eitt ábótavant, að vörurnar væru takmarkaðar og bundnar við pöntun, og úr þessu ætti einmitt að bæta, með því að gefa kaupmönnum leyfi til að verzla með allar vörur án takmörkunar, og lengra þyrfti eigi að fara; því að jafntakmarkalaus ákvörðun, eins og frumvarpið færi fram á, hlýti að leiða til þess, að margir smákaupstaðir mynduðust, sem eigi væri svo hollt fyrir nálægar sveitir, þótt hann að vísu væri eigi móti því að fjölga kaupstöðunum, ef það væri í hófi gjört, en þetta gæti leitt til, að kaupstaður kæmi á hverjum firði, og hvar sem menn gætu lagt skipi að landi.

Hann ætlaði sjer því að koma með breytingaratkvæði við frumvarpið í þá átt, að rýmka ákvarðanir hins opna brjefs frá 19. maí 1854, að því leyti, sem reynslan hefði sýnt þeim ábótavant. 2. og 3. grein kvað hann mega falla burtu, því að hegning fyrir brot gegn lögum þessum væri ákvörðuð í almennum verzlunarlögum. Sjer þætti og hið lægsta stig sektanna í 2. gr. of hátt sett.

Torfi Einarsson kvaðst hafa tvennt að athuga við frumvarp þetta, fyrst það, að það leyfði kaupmönnum að verzla, hvar helzt sem þeir vildu við strendur landsins og eyjar, því að eptir því ættu þeir að mega verzla við varpeyjar, og mundi það eigi vera svo sjerlega hollt, einkum ef þeir byggðu þar kofa á landi; mundi og slíkt ganga allnærri eignarrjetti manna. Annað væri það, sem af frumvarpinu leiddi og eigi væri sem hagfelldast, að það væru t. a. m. margar hafnir á einum firði, en í raun og veru gæti eigi þrífzt nema eitt skip þar við verzlun, en nú kynnu skip að koma til verzlunar þar sitt á hvern stað í firðinum, og fá öll eitthvert lítilræði, en eigi svo mikil, að tilvinnandi þætti, að senda þau þangað næsta ár, og þá gæti fjórðurinn hæglega orðið verzlunarlaus.

Eiríkur Kúld kvað líklegt, að það hefði verið meining neðri deildarinnar, sem hinn 2. konungkjörni hefði óskað, og treysti hann honum til að breyta svo 1. gr., sem þörf væri á. Hann vildi að vísu taka mál þetta til greina nú, svo að fyrirbyggðar yrðu þær sífelldu bænir, sem væru jafnan að dynja inn á þing um löggildingar verzlunarstaða þar og þar, en sjer þætti aptur frumvarp neðri deildarinnar fara of langt; hefði þingmaður Strandasýslu sýnt fram á afleiðingarnar af því, og vildi hann því þar við bæta, að þetta gæti leitt til skemmda á fleiri hlunnindum en varpi, og væri illt að leyfa mönnum svona takmarkalaust, að verzla þar sem þeir vildu, án þess að taka tillit til þess, hvort eigendur staðarins, sem verzlað væri á, leyfðu eða eigi.

Árni Thorsteinson kvað það sína skoðun á máli þessu, að það, sem menn áformuðu, næðist bezt með því, að taka fyrir hið opna brjef frá 19. maí 1854 og gefa því meiri þýðingu svo að vöruflutningur sá, sem það leyfði, væri eigi bundinn þeim takmörkunum, sem nú eru, en verzlun leyfð.

Benidikt Kristjánsson kvað að vísu vera galla á frumvarpinu, en þó mundi það eigi leiða til þeirrar vanbrúkunar, sem menn kvíðu fyrir, að kaupmenn mundu skemma varp eða selveði með verzlun sinni, því að önnur lög, sem beinlínis friðuðu þessi hlunnindi, stæðu í vegi fyrir því, svo þyrfti og leyfi landeiganda, ef búdir skyldi setja. Að verzlunarbúðir kæmu of víða, mundi heldur eigi þurfa að óttast, því að kaupmenn mundu varla setja þær víðar, en haganlegast væri bæði fyrir þá og aðra. Þeir mundu varla hafa annað fyrir augum en gróðann, og hann hefðu þeir mestan af að verzla þar, sem mest væri aðsóknin, og leiddi því þetta lagafrumvarp til þess, að koma verzlunarstöðum á, þar sem hentast væri að hafa þá, en hefði ekkert verulegt illt í för með. Ef rýmka ætti ákvarðanir opins brjefs 19. maí 1854, svo sem um hefði verið talað, þá mundu menn lenda í sömu ógöngurnar, og þeim þætti þetta frumvarp komið í, því að munurinn yrði ekki annar en sá, að kaupmenn mættu að eins verzla á sjó, en frumvarpið leyfði það á landi líka. Að vísu væri málið ihugunarvert, en aptur ísjárvert vegna tímans að setja nefnd í það. Hin almenna hugmynd í frumvarpinu væri auðsjáanlega sú, að gjöra verzlunina sem frjálsasta; nóg bönd lægju á henni frá hálfu umboðsstjórnarinnar, þótt önnur væru eigi, þegar kaupmönnum er gjört að skyldu, eins og frumvarpið gjörði, að koma við á hinum löggiltu verzlunarstöðum fyrst, til að gjöra grein fyrir skipaskjölum, lestagjaldi og tolli, og að öðru leyti að fullnægja sóttvarnarlögnum. Sjer þætti það of mikið fyrir þingmenn hjer, að takast í fang að kenna kaupmönnum, hverniig þeim

væri haganlegast að verzla; því færi eins og húsbónda þeim, sem væri lítill fjármaður, en skipaði vinnumauni sínum, sem væri góður fjármaður, að beita fjenu þar og þar, þótt það væri miklu óskynsamara, en fjármaðurinn hefði ætlað. Góðir kaupmenn mundu varla fara lengra en hagkvæmni og gróði leyfði, svo sem hann hefði áður sagt, og væri hann því með frumvarpinu, eigi fyrir þá sök, að vilja fyrirbyggja bænir um löggildingu kaupsins, heldur til þess að spretta óeðlilegu hapti af verzluninni, svo að það gæti komið í ljós, hvar kaupstaðir væru bezt settir, og verzlun gæti blómgaft.

Ásgeir Einarsson kvað það mikla bót, að rýmkað væri opna brjefið 19. maí 1854, því að það hefði opt orðið tilfinnanlegt, að kaupmenn hefðu eigi mátt verzla með alla vöru, og slíkt hefði leitt til undanbragða og launverzlunar, sem væri mjög leiðinlegt, og væri miklu betra fullkomið frelsi. Frumvarp þetta gjörði nú að vísu breytingu á þessu, og veitti fullkomið frelsi, en ákvarðanir þess væru eigi sem ljósastar, þar sem mönnum væri leyft að verzla bæði á sjó og landi. Landverzlunin gæti nefnilega verið með tvennu móti, annaðhvort svo, að menn byggðu skúra, eða reistu tjöld til að verzla í um stundarsakir, eða þá byggðu hús til verzlunar, sem væri svo látið standa, og gæti svo staðurinn orðið að föstum verzlunarstað, en það mundi þó eigi vera meining frumvarpsins. Eigendur staðarins gætu eigi bannað að byggja hús á lóð sinni til verzlunar, ef þeir fengju leigu fyrir, svo að það gæti eigi orðið til fyrirstöðu. Hjer þætti sjer því þurfa nákvæmari ákvörðunar. Um sektirnar fyndist sjer segja mega, að lægra takmarkið væri ófærlega hátt, en það herra aptur hæfilegt.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, var málinu vísað til 2. umræðu með 10 atkvæðum.

BREYTINGARUPPÁSTUNUR
við lagafrumvarp um rjettindi hjerlendra
kaupmanna og kaupfélaga.

I. Breytingaruppástungur
frá 6 þingmönnum.

1. Fyrirsögn frumvarpsins orðist þannig:
Frumvarp
til laga um verzlun fastakaupmanna á
öðrum stöðum en löggiltum kaupsíðum.
2. Í stað 1. greinar komi:

Leyfi það, sem opið bréf 19. maí
1854 veitir kaupmönnum þeim, sem
hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi til að
sigla þaðan á aðra staði á landinu en
hin löggildu kaupsíð, skal rýmkað þannig,
að þeim sje heimilt að flytja til þessara
staða og selja þar um 4 vikna tíma
í hvert skipti, þó eigi optar en trisvar
á ári hverju, allar hinar sömu vörur, sem
þeir mega verla með á löggiltu kaupsíði.

Þeir kaupmenn, sem nota þetta
leyfi, skulu hafa fullnægt ákvæðum lag-
anna um tollgreiðslu og sóttvarnir, og
að öðru leyti vera háðir öllu því, er lög
fyrir skipa um siglingar og verzlun.

3. 2.—4. grein falli burt.

Árni Thorsteinson. Ásgeir Einarsson.

Bergur Thorberg. Eiríkur Kúld.

Magnús Stephensen. Torfi Einarsson.

II. Breytingaratkvæði
frá 2 þingmönnum, Sighvati Árnasyni og
Jóni Pjeturssyni.

Við 1. grein. Á eptir orðunum: »á
landi hjer» bætist inn í: »en eigi öðrum»;
og á eptir orðunum: »og eyjar» bætist inn í
»á þeim stöðum, sem eigi eru friðlýst eggver,
selalátur eða selalagnir».

Við 2. grein. Í staðinn fyrir: »500 kr.»
komi: »200 kr.»

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 39. fundi efri þingdeildarinnar, 18.
dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dag-

skránni til 2. umræðu lagafrumvarp um
rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfélaga.

Jón Pjetursson kvað til lítills mundu
að ræða frumvarp þetta, þar sem meira en
helmingur atkvæða stæði undir breytingar-
atkvæði einu, sem gjörði algjörða breytingu
á frumvarpinu. (Nokkrir þingmenn neituðu).

Sighvatur Árnason kvað rjetta athuga-
semd hins 3. konungkjörna þingmanns, því
að auðsjeð væri, hvernig málið mundi fara;
það væri og alveg nýtt og jafnvel óformlegt,
að fara svona með frumvarp (2. konung-
kjörni spurði, hvort það væri ólöglegt). Að
vísu kynni það eigi að vera ólöglegt, en
forlög frumvarpsins með þessu móti væru
ákveðin fyrir fram, og það kæmi nú fram
eins og dólur til dauða dæmdur með dauða-
dóminn yfir höfði sjer til aftökustaðarins;
sæi hann því eigi til neins, að mæla með
breytingaratkvæði sínu, sem sjer fyndist þó
taka burt úr frumvarpi neðri deildarinnar
þá agnúa, sem menn hefðu helzt fundið á
því við hina fyrri umræðu málsins, en það
væri nú þegar fellt og væri því eigi eyðandi
orðum að því.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer eigi
geta sýnt, að málið væri ákveðið fyrir fram,
þótt 6 menn hefðu skrifað undir breytingar-
atkvæði við það, því að það hefði opt komið
fyrir, að menn hefðu breytt atkvæði sínu við
umræður á fundum, þótt þeim áður hefði litizt
annað, og þætti sjer menn því leggja of
fljótt upp árarnar, meðan ekki væri meiri
barningur, og í þeirri von, að frumvarp neðri
deildarinnar væri eigi alveg fallið, ætlaði
hann að tala nokkur orð. Breytingar hinna
6 þingmanna sýndust sjer svo stórkostlegar,
að frumvarpinu væri alveg umbreytt.

Jón Pjetursson kvað sjer sýnast svo,
sem frumvarp það, er á dagskránni hefði
staðið, væri fellt utan þings, og hjer væri
komið nýtt frumvarp, sem færi fram á allt
annað en hitt. Hitt væri um rjettindi hjer-
lendra kaupmanna, en þetta um verzlun
fastakaupmanna, hvort sem þeir væru inn-
lendir eða útlendir. Fyrirsögnin væri því

stórum breytt, og þetta frumvarp frá 6 þingmönnum hefði eigi staðið á dagskrá þessa dags, og gæti því eigi komið til umræðu að sinni, því að það yrði eigi skoðað sem breytingaratkvæði við frumvarpið, sem á dag-skránni hefði staðið.

Forseti kvaðst álíta þetta nýja frumvarp sem breytingaruppástungu við hið gamla, og stæði hjer alveg eins á, eins og komið hefði fyrir einu sinni áður í deild þessari, og fyndist sjer mega fara eins að nú, eins og deildin hefði þá samþykkt.

Jón Pjetursson kvað hjer standa öðru-vísi á, því að þetta mál væri nú til 2. um-ræðu, en hitt hefði verið til 1. umræðu, svo að hið nýja frumvarp, sem þá hefði komið fram, hefði verið rætt hjer 3 umræð-um, og þetta frumvarp 6 þingmanna, er hjer um ræddi, yrði að takast fyrir sem nýtt mál að sínu álit, og ganga hjer í gegnum 3 umræður og svo 3 í neðri deildinni, því að það væri allt annars efnis en hið fyrri; það fyrri hefði gefið hinum innlendu kaup-mönnum forrjett, en þetta upp hæfi hann.

Bergur Thorberg kvað bæði frumvörpin vera sama efnis, því að þau bæði ræddu um, að veita kaupmönnum heimild til að verzla fyrir utan hina löggildu verzlunar-staði. (3. konungkjörni kvað nei við).

Ásgeir Einarsson spurði, hvort hinn 3. konungkjörni gæti vel greint sundur inn-lenda og útlenda kaupmenn; allir mundu kalla Gránuffelagið innlent, og þó væri kaupstjóranum gjört að skyldu, að búa í Kaupmannahöfn.

Benidikt Kristjánsson kvaðst þá mundu mega halda áfram ræðu sinni. Þess vildi hann þá geta, að með frumvarpi neðri deildarinnar væri tekinn sá rjettur frá kaup-mönnum, sem eigi væru búsettir hjer á landi, sem þeir hefðu haft samkvæmt hinu opna brjefi, 19. maí 1854, nefnilega vörufutnings-leyfið; en hins vegar veitti þetta frumvarp hinum hjerlendu kaupmönnum meiri rjett-indi en áður, þar eð þeir mættu nú verzla hvar sem þeir vildu á sjó eða landi, og

með allar vörur takmarkalaust. Þetta frum-varp tæki því ónáttúrleg höpt af verzlun-inni á eina hliðina, en á hina hliðina gjörði það bændum hægra fyrir með vörufutninga. Hann væri því með frumvarpi neðri deild-arinnar í öllu verulegu, en reyndar þætti sjer það þurfa umbóta dálitilla og breytinga, og fyndist sjer nægja til þess breytingarat-kvæði þingmanns Rangæinga og hinn 3. konungkjörna. Aptur á móti efaðist hann um, að hjer gæti komið til umræðu í þetta sinn breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna, því að það væri algjörð breyting á hinu fyrri, svo að það væri alveg nýtt frumvarp. Það væri og bæði móti þinglegri reglu og anda þingskapanna, þótt það væri eigi bók-staflega móti þeim, að fullur helmingur deildar ritaði undir sama breytingaratkvæði, einkum þegar það væri algjörð efnisbreyt-ing, og jafnvel nýtt mál, sem undir væri ritað, svo sem hjer ætti sjer stað. En hann mundi verða að setta sig við, að það kæmi til umræðu, ef því yrði ekki breytt.

Stefán Eiríksson kvað sjer bezt líka, að frumvarp neðri deildarinnar fengi framgang, því að það yrði til þess að fyrirbyggja þær endalausur og óteljandi bænir, sem hingað til hefðu á hverju ári komið inn á þing úr öllum áttum, frá því þing hefði fyrst verið sett hjer; þau mál hefðu þó tekið upp nokkurn tíma á þingi frá fyrstu og eytt ó-tölulegum peningum, og þó verið flest felld á endanum. En ef þetta nýja frumvarp hinna 6 þingmanna væri tekið, þá væri það svo lagað, að þessar bænir kæmu eins eptir sem áður inn á hvert þingið fram af öðru. Mönnum hefði þótt það helzt að frumvarpi neðri deildarinnar, að það væri svo ótak-markað, en breytingaratkvæði þingmannanna Rangæinga og 3. konungkjörna tæki þessa ókosti burtu, og vildi hann óska, að menn aðhylltust það, en það mundi nú reyndar ekki til neins að beiðast þess, úr því meira en helmingur deildarinnar stæði undir hinu; en það yrði hann að taka aptur fram, að þingið fengi eins eptir sem áður bænir um

löggildingar verzlunarstaða, þótt þetta 6 manna frumvarp yrði að lögum.

Eiríkur Kúld kvað sjer þykja næsta undarlegt, að menn skyldu keppa svo mikið um það, hvort breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna væri alveg nýtt mál. Það gæti enginn neitað því, að í báðum frumvörpunum væri sama efni, enda mundi og hæpið að segja, hve langt breytingaruppástungur gætu náð, og hvar þau takmörk væru, að það gæti eigi lengur heitið breytingaruppástunga. Uppástungumönnum hefði þótt frumvarp neðri deildarinnar ganga of langt, enda þótt breytingaratkvæði þingmanns Rangæinga og hins 3. konungkjörna væri tekið til greina. Sá galli væri á því eptir sem áður, að auk þess að hverjum kaupmanni leyfðist að flytja alls konar vörur á hverja vik og vog á landinu, gæti hann líka byggt sölubúð jafnvíða hvar sem er, og með því stutt að því, að óþarfir og skaðlegir munir, svo sem brennivín og «sprit»-blanda og annað slíkt væri sem víðast til kaups árið um kring, og vonaðist hann því eptir, að hinn 4. konungkjörni mælti eigi með því. Breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna innibýndi í sjer allt það frelsi, sem verzluninni væri nauðsynlegt í því tilliti, er þjer um ræddi, og fyrirbyggði þar að auki allar bænir um löggildingu verzlunarstaða framvegis, sem hann væri þingmanni Skaptfellinga alveg samdóma um að ættu að eyðast, ef kostur væri á.

Forseti kvaðst þá mundu bera fyrst undir atkvæði breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna, því að hún lægi fjær hinu upphaflega frumvarpi; var hún síðan samþykkt með 7 atkvæðum gegn 4, að því leyti er 1. gr. frumvarpsins snerti, og eins var 2.—4. gr. frumvarpsins felld með 7 atkvæðum gegn 4. Fyrirsögn 6 manna frumvarpsins var samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4, og það frumvarp í heild sinni með 7 atkvæðum gegn 4, og var þá álititið fallið frumvarp neðri deildarinnar, og breytingaruppástungur 2 þingmanna. Síðan var málinu vísað til 3. umræðu með 7 atkvæðum gegn 3.

Var frumvarpið nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um verzlun fastakaupmanna á öðrum stöðum en löggiltum kauptúnum.

Leyfi það, sem opið brjef 19. maí 1854 veitir kaupmönnum þeim, sem hafa fasta verzlunarstaði á Íslandi, til aðsigla þaðan á aðra staði á landinu en hin löggiltu kauptún, skal rýmkað þannig, að þeim sje heimilt að flytja til þessara staða og selja þar um 4 vikna tíma í hvert skipti, þó eigi optar en tvisvar á ári hverju, allar hinar sömu vörur, sem þeir mega verzla með á löggiltu kauptúni.

Þeir kaupmenn, sem nota þetta leyfi, skulu hafa fullnægt ákvæðum laganna um tollgreiðslu og sóttvarnir, og að öðru leyti vera háðir öllu því, er lög fyrir skipa um siglingar og verzlun.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 40. fundi efri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um verzlun fastakaupmanna á öðrum stöðum en löggiltum kauptúnum*.

Enginn tók til máls, og var því næst frumvarpið samþykkt með 7 atkvæðum gegn 3, og kvað forseti það mundu sent aptur neðri deildinni.

Á 50. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmán., var *frumvarp til laga um verzlun fastakaupmanna á öðrum stöðum en löggiltum kauptúnum* út býtt meðal þingdeildarmanna, og skoraði forseti á nefndina í því máli, að segja álit sitt um það frumvarp, eins og það var samþykkt af efri deildinni.

NEFNDARÁLIT

í málinu: frumvarp til laga um verzlun fastakaupmanna á öðrum stöðum en löggiltum kauptúnum.

Efri deild alþingis hefur svo gjörsam-

lega umsteypt lagafrumvarpi neðri deildarinnar um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga, að frumvarpið er nú orðið allt annað en það var. Nefndin hikað sjer eigi við, að ráða hinna háttvirtu neðri deild til að ganga eigi að frumvarpi þessu óbreyttu, þar eð það er engin rjettarbót, heldur miðar öllu fremur til að gjöra verzlun vora enn útlendari og nýlendulegri en hún er. Fyrir því leyfir nefndin sjer að gjöra breytingartillögu við allt frumvarpið, er hjer fylgir eptir.

Arnþjótur Ólafsson, Benidikt Sveinsson,
framsögumaður. skrifari.

Tryggvi Gunnarsson,
formaður.

BREYTINGARTILLAGA

við frumvarp til laga um verzlun fastakaupmanna o. s. frv.

LAGAFRUMVARP

um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga.

1. grein.

Heimilt skal öllum hjerlendum kaupfjelögum og kaupmönnum, þeim er búsettir eru á landi hjer, en öðrum eigi, að verzla á sjó í 6 vikur hvar helzt er þeir vilja við strendur landsins, þá er þeir á einhverju löggiltu kaupsúni fullnægt hafa ákvæðum laganna um siglingar, tollgreiðslu og sóttvarnir.

2. grein.

Brot gegn lögum þessum varða 50—5000 kr. sektum, er renna í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

4. grein.

Opið brjef 19. maí 1854 um siglingarleyfi fastakaupmanna á aðra staði en hin löggiltu kaupsún, svo og aðrar lagagreininir, þær er eigi geta samrímzt við lög þessi, eru nú af tekin.

BREYTING VIÐ BREYTINGARTILLÖGU við frumvarp til laga um verzlun fastakaupmanna á öðrum stöðum en löggiltum kaupsúnum,

frá nefndinni.

Við «1. grein» lagafrumvarpsins:

Fyrir: «í 6 vikur, hvar helzt» komi: «í 6 vikur á sama stað, hvar helzt».

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 54. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um verzlun fastakaupmanna á öðrum stöðum en löggiltum kaupsúnum*, með breytingartillögu nefndarinnar og breytingu við þá breytingartillögu,

Framsögumaður (Arnþjótur Ólafsson) sagði, að hinna heiðruðu deild væri kunnugt frumvarp það um rjett hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga, sem samþykkt hefði verið hjer fyrir skemmstu, og verið sent til efri deildarinnar, og væri nú komið þaðan aptur í allt annari mynd. Hann ímyndaði sjer nú, að hinir heiðruðu deildarmenn sæju fljótt í hendi sjer hinn mikla mun á frumvarpi neðri deildarinnar og því, sem nú væri komið frá efri deildinni. Neðri deildin hefði byggt á því, að verzlunin ætti að færast smátt og smátt í hendur innlendum mönnum eins og aðrir atvinnuvegir landsins. Það væri kunnugt, að verzlun vor hefði, síðan Ísland varð nýlenda Danmerkur í verzlunarmálum, verið í höndum útlendra manna. Þess væri hvergi dæmi í nokkru landi, sem hefði fjálssa stjórnskrá, að ábatamesti atvinnuvegur landsins væri í höndum útlendra manna. Á þessu hefði neðri deildin viljað ráða bót. Hvað hefði svo efri deildin gjört? Hún hefði byggt á opnu brjefi 19. maí 1854 og vildi veita fastakaupmönnunum enn meira leyfi, en þar væri gjört, þ. e. þeim hinum óbúsettu, útlendu kaupmönnum, sem vjer hefðum erft eins og aðra erfðasynd frá ný-

lenduverzlunaröldinni, sem liðið hefði yfir landið. Því segði nefndin, að ef frumvarp efri deildarinnar yrði að lögum, yrði verzlun vor en útlendari, og enn nýlendulegri en hún er nú. Það væri auðsætt, að þegar óbúsettir fastakaupmenn fengju meiri rjett en áður, yrði verzlunin enn útlendari.

Nefndin hefði þó álitnið heppilegra til samkomulags, að breyta nokkuð frá fyrra frumvarpi sínu. Hún hefði í fyrsta lagi numið burtu úr 1. grein frumvarpsins það leyfi handa hjerlendum kaupmönnum, að mega verzla bæði á sjó og landi, hvar helzt er þeir vildu við strendur landsins, og færi hún nú að eins fram á, að þeir mættu verzla á sjó. Þessu hefði hún raunar breytt þannig nauðug, og af eintómri tillátsemi, því að hefði kaupmönnum vorum verið gjört heimilt að verzla á landi líka, hefði mátt komast hjá hinna miklu kaupsnafjölgun, af því að kaupmenn hefðu sjálfir sett útbú eða útkaupstaði alstaðar, þar sem hentugt væri, líkt og nú á sjer stað á Færeyjum. Kaupsnafjölgunin væri eigi góð að öðru leyti en því, að við það greiddist fyrir vöruflutningum. Hún gjörði eptirlitið með verzlunar- og toll-lögunum miklu örðugra. Það hefði mikið mátt komast hjá kaupsnafjölguninni, ef hið upphaflega frumvarp hefði náð fram að ganga. Í annan stað hefði nefndin takmarkað tímann, sem fastakaupmaðurinn mætti verzla á sama stað í 6 vikur. Hann vildi mæla fram með þessu frumvarpi, eins og nefndin færi fram á að það yrði nú orðað, þótt litlar horfur væri á, að efri deildin yrði þar samtaka, en það væri á hennar ábyrgð nú, hvernig færi um málið. Það væri miklu betra að láta hin eldri lög um þetta efni standa óbreytt, en ganga að frumvarpi efri deildarinnar. Frumvarp þetta, sem hjer lægi fyrir, yrði að falla sínum herra, ef það ætti fyrir því að liggja. Tilgangur nefndarinnar hefði einungis verið sá, að fyrirbyggja, að verzlunarfyrirkomulagið yrði verra eptir en áður, fyrirbyggja, að verzlunin yrði útlendari og nýlendulegri. Hún bæði efri deildina, að eiga sitt frum-

varp hjá sjer; það væri ómögulegt fyrir neðri deildina að ganga að því, sem hún færi hjer fram á.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breyting nefndarinnar, við breytingartillöguna samþykkt með 19 atkvæðum.
2. 1. grein nefndarinnar með þessari breytingu samþykkt með 21 atkvæði.
3. 2., 3. og 4. grein samþykkt með 21 atkvæði. Var frumvarp efri deildarinnar þar við fallið, og var frumvarpið þá sent aptur efri deildinni.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga, eins og það var samþykkt við eina umræðu í neðri deild alþingis.

Frá Bergi Thorberg og Magnúsi Stephensen.

Að 4. grein frumvarpsins falli burt.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga*.

Bergur Thorberg kvað frumvarp þetta, eins og það kæmi nú breytt frá neðri deildinni, óhafandi og ógjörlegt að samþykkja það. Sektirnar, er ákveðnar væru í 2. gr. 5000 kr. mest, væru ærið eitt til þess að gjöra það óhafandi; það væri miklu meiri sektir, en gjört væri ráð fyrir nokkurstaðar í íslenskum lögum, og það færi langt fram yfir þá sektaupphæð, sem mest væri ákveðin í hinum almennu hegningarlögum Íslands. Slíkar sektir væru því óþekktar hjer á landi og óhæfilegar. Að því er til efnisins kæmi, þá gjörði frumvarp þetta að nokkru leyti eldri verzlunarlagaákvæðanir þrengri, þar sem að eins vissum kaupmönnum væri veitt leyfi til að verzla utan lög-

giltra kaupþún, en rýmkaði aptur á móti hin nú gildandi lög að því leyti, sem það leyfði að verzla fyrir utan löggild kaupþún með alla útlenda vöru. Þessi ákvörðun væri ísjárverð að því leyti, sem hún þröngvaði að verzluninni, og eflaust rjettara, að rýmka það verzlunarleyfi, sem nú væri eptir opnu brjefi 19. maí 1854, þannig að öllum, hvort sem væru búsettir kaupmenn hjer á landi eða eigi, væri heimilt að verzla við strendur landsins með alls konar vöru. En ef breytingin að fella úr 4. gr. frumvarpsins gengi fram, þá væri bót á ráðin í þessu tilliti, því hann skildi 1. gr. frumvarpsins þannig, að hún næmi eigi úr gildi opið brjef 19. maí 1854, en rýmkaði verzlunarleyfi það, er nú væri gildandi, þannig, að þeim, er hjer á landi væru búsettir, skyldi leyft að verzla öllum vörutegundum, og væri eins og áður leyfilegt öðrum fastakaupmönnum að verzla á þann hátt, sem heimilað er í opnu brjefi 19. maí 1854, og þetta mætti álíta sanngjarnt. En þrátt fyrir það, þó þessi breyting bætti nokkuð úr, þá væri frumvarpið samt óhafandi vegna hinna háu sekta þess; auk þess skyldi hann athuga, að enga brýna nauðsyn bæri til þess að lögleiða frumvarp þetta. Rjeði hann því til þess, að frumvarpið yrði fellt.

Ásgeir Einarsson ætlaði, að það væri þýðingarlítið að taka til máls nú, til þess að reyna að beina málinu í annað horf, en þó vildi hann í fám orðum gjöra grein fyrir skoðun sinni á þessu frumvarpi. Það væri undarlegt, að þingmaðurinn, er síðast mælti, hefði að mestu leyti leitt hjá sjer að tala um 1. gr., og líka um lægsta sektastigið 50 kr. í 2. gr., sem hann þó annars hefði tekið svo óþyrmilega og óskornum nöglum á. Hann mætti þó vita, við hverju slíkar sektir, þó þær væru nokkuð háar, væru lagðar. Hann mætti vita, hvað í húfi væri, ef t. d. kólera, bóla og þess háttar voðasjúkdómar bærust hjer til landsins með kaupskipum erlendum. Auk þess væri þess að gæta, að valdstjórnin hefði miskunarvald, það er að segja, að hún væri eigi bundin við hæstu sektir, ef

henni sýndist brotið eigi vera þess vert. Slíks hefðu menn dæmi, t. d. um einn kláðaþrjót í Borgarfirði, sem þverskallaðist við skurðarskipun yfirvaldsins, og var eigi sektaður fyrir það sjerlega stranglega. 1. gr. væri nú mun betri en áður, er mál þetta hefði komið frá neðri deildinni, og leyft var, að fara inn á hverja vík, og hrófa þar upp kofa. Eins væri þar orðið «hjerlendur» gild og góð íslenzka, og Snorri goði hefði brúkað það, eins og sjá mætti af Laxdælu. Að því, er snerti 4. gr., þætti sjer vafasamt, hvort rjettara væri að fella hana úr frumvarpinu eða ekki. Og viðvíkjandi frumvarpinu yfir höfuð, þá væri stefna þess hin sama, og komið hefði fram á ráðgjafarþingunum, að vilja hlynna að þeim kaupmönnum, sem hefðu hjer dúk og disk og gyldu til allra stjetta. Það væri og kostur þessa frumvarps, að það yrði nokkurs konar prófsteinn, er skera ætti úr því, hverjir kaupmenn gætu kallast «hjerlendir» og hverjir ekki. Það væri sjálfsagt hið rjetta, að leyfa hjerlendum kaupmönnum að verzla með alla vöru, hvar helzt er þeir vildu við strendur landsins, og það álitu hann að frumvarpið gjörði, sem og hitt, að banna öðrum fastakaupmönnum að verzla með þungavöru fyrir utan hin löggiltu kaupþún, og þar með væri og bönnuð pukurverzlun sú, ef hann mætti svo kalla, sem leitt hefði af þessu opna brjefi, og stundum hefði leitt til málafarla út af mjög litlum orsökum. Þess vegna væri hann helzt með frumvarpinu, eins og það lægi fyrir.

Stefán Eiríksson kvað deildina nú eigi þurfa að steyta sig á landverzluninni, sem menn áður hefðu fundið að frumvarpi þessu, og ef menn vildi rýmka verzlunarleyfi það, sem nú væri gildandi, þá væri eðlilegast, að samþykkja frumvarp þetta. Hvað sektirnar snerti, þá gæti hann ekki sjeð, að þær væru nein grýla í samanburði við þær sektir, er eldri lög ákvæðu; þar væri, ef hann minnti rjett, ákveðið, að skip og farmur skyldi setjast í hald, þar til tollunum væri lokið, og væri það þó tilfinnanlegra, að gjöra skip og

farm upptækan, heldur en að gjalda fjesekt þá, er hjer um ræddi, einkum þar sem háskinn gæti orðið svo mikill, ef t. d. sóttvarnar-varúðarreglna væri eigi gætt tilhlýðilega.

Bergur Thorberg tók það fram, út af orðum þingmanns Húnavetninga, að til þess að hæsta stig sektanna gæti verið rjett, þá yrði hjer að vera að ræða um stærri brot en nokkur þau önnur, er afplánuð yrðu með sektum eptir íslenskum lögum. Í 1. gr. væri og athugavert fleira, en hann hefði nefnt í fyrri ræðu sinni. Þar væri talað um rjettindi hjerlendra kaupmanna, þeirra er búsettir væru hjer á landi, og það væri sjálfsgagt sama sem íslenskra kaupmanna, og þá næðu orðin eigi til danskra kaupmanna, sem hjer hefðu búsetu, þó meiningin væri líklega sú. Þetta sýndi því auk annars, að frumvarpið þannig úr garði gjört væri óhafandi. Það væri og ísjárvert, að binda þetta leyfi við kaupmenn búsetta hjer á landi, meðan enn væri svo lítið afl í verzlun þeirra hjer á landi, en hitt hefði verið æskilegt, eins og efri deildin hefði farið fram á, að rýmka verzlunarleyfið þannig, að öllum fastakaupmönnum væri heimilt, að verzla með alls konar vöru á öðrum stöðum en löggiltum kaupsíðum. En sú breyting gæti eigi komizt á á þessu þingi, og væri því rjettast að fella frumvarpið, einkum þar sem eigi bæri brýna nauðsyn til að breyta þeim lögum, er nú væru gildandi í þessu efni.

Benidikt Kristjánsson kvaðst, er hann las breytingaruppástungu hinna 2 þingmanna, hafa búizt við, að þeir mundu láta þar við lenda. En 2. konungkjörni hefði eigi látið þar við sitja. En samt kvaðst hann treysta því, að sami þingmaður mundi samþykkja frumvarpið, ef breytingaruppástunga hans yrði samþykkt. Sektirnar gætu að visu orðið talsvert háar, en eigi hærri tiltölulega en sektir, er gjört væri ráð fyrir í íslenskum lögum. Þannig væri t. d. sekt fyrir brot um tóbakstollinn 2000 kr., og í samanburði við stærð þess brots þá væri 5000

kr. sektin eigi há, eða í öllu falli skapleg; ef t. d. útlendur kaupmaður sigldi inn á vog og verzlaði þar öllum farminum heimildarlaust, þá væri það hið fyrsta brot; annað, ef hann greiddi engan toll og ekkert lestagjald; þriðja, ef hann gætti eigi lögskipaðra reglna um sóttvarnir; þannig væri brotið þrefalt, og 5000 kr. eigi meiri sekt við því, nema minni að sínu leyti, en 2000 kr. sekt fyrir brot um tollgreiðslu af tóbaki. Hann mundi samþykkja 1., 2. og 3. gr., en heldur fella 4. gr., en að frumvarpið sjálft fjelli fyrir hana.

Stefán Eiríksson tók það fram í tilliti til þess, sem þingmaður Þingeyinga hefði sagt, að með því að fella 4. gr., felldi maður líka frumvarpið, því eigi væri tími til að útkljá mál þetta á sameinuðu þingi, og væru ástæður þær, að fella úr frumvarpinu eina eða fleiri greinir, sama sem að fella málið, sem þó bæði kaupmönnum og mönnum út um landið væri til mjög mikils óhagnaðar, og því vonaði hann, að deildin samþykkti þetta mál.

Sighvatur Arnason sagði, að búið væri að taka fram sumt af því, er hann mundi sagt hafa í þessu máli, og þyrfti hann því eigi að vera langorður. En út af orðum 2. konungkjörna um sektirnar vildi hann geta þess, að sjer þættu þær ekkert ísjárverðar, því síður svo fráfélandi, að þær ættu að verða frumvarpinu til fyrirstöðu, því að þess væri að gæta, að efsta stig sektanna væri engan veginn bindandi fyrir dómara; hann þyrfti eigi að beita þeim, ef honum þætti brotið eigi gefa næga ástæðu til þess. Að vitna til almennra hegningarlaga ætti hjer eigi beinlínis við; þar væri nokkuð öðru máli að gegna; þar væru líka lagðar á aðrar og þyngri refsingar en fjesektir. Væri hann því ekki mótfallinn 2. gr., þó hann gæti kannazt við, að sektirnar væru ef til vildi óþarflega háar. Um 4. gr. væri hann samdóma þingmanni Þingeyinga, að hún væri eigi beinlínis nauðsynleg, en þó vildi hann heldur samþykkja hana en fella frumvarpið.

Eiríkur Kúld var samdóma 2. konungkjörna um það, að fella ætti 4. gr., og eins áleit hann sektirnar óþarflega háar, og sái hann enga ástæðu til slíkrar ákvörðunar hjá neðri deildinni, nema ef hún væri, eins og vant væri, að bera kvíðboga fyrir því, að landssjóðurinn flosnaði upp, og ætlaði svo að halda honum við með þessu sektafje. Út af misskilningi þeim, er hefði komið fram hjá þingmanni Húnavetninga um sektirnar, vildi hann geta þess, að dómariinn rjeði því sjálfur, hvaða stigi hann fylgdi, og hann yrði að fara eptir því, hvernig brotið væri í sjálfu sjer, en eigi eptir afleiðingum brotsins; því hann þekkti þær eigi. Það væri hneyksli að sjá svona háar sektir á prenti. Tollgreiðslusektirnar væru þó eigi þessu líkar. Yfir höfuð mætti telja það óheppilegt, að neðri deildin hefði farið að breyta frumvarpinu frá því, sem það var, er það fór frá efri deildinni, og væri svo að sjá, sem hún hefði eigi haft annan tilgang með því, en þann, að breyta því, sem efri deildin hefði samþykkt. Mundi hann því greiða atkvæði móti frumvarpinu.

Torfi Einarsson kvað það vera undarlega setningu, að vilja fella 4. gr., en halda þó 1. gr., því orðin í 1. gr. «en eigi öðrum» útilokuðu það, er af numið væri með 4. gr., sem væri bein afleiðing af 1. gr. Annaðhvort yrði því að fella frumvarpið allt eða þá ekkert. Eins og það lægi nú fyrir, mundi hann gefa því atkvæði sitt.

Benidikt Kristjánsson kvað það misskilning hjá þingmanni Strandasýslu, að breytingaruppástungan kæmi í bága við 1. gr., því 1. gr. veitti að eins hjerlendum

kaupmönnum meiri rjett, en opið brjef 1854 19. maí, en það opna brjef gæti staðið í gildi þrátt fyrir 1. gr. þessa frumvarps, að því er snerti fastakaupmenn.

Síðan var gengið til atkvæða, og breytingaruppástungan við 4. gr. felld með 7 atkvæðum moti 3, og frumvarpið samþykkt með 7 atkvæðum móti 3, og afgreitt til landshöfðingja, sem lög þannig hljóðandi:

L Ö G

um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga.

1. grein.

Heimilt skal öllum hjerlendum kaupfjelögum og kaupmönnum þeim, er búsettir eru á landi hjer, en öðrum eigi, að verzla á sjó í 6 vikur á sama stað, hvar helzt er þeir vilja við strendur landsins, þá er þeir á einhverju löggiltu kaaptúni fullnægt hafa ákvæðum laganna um siglingar, tollgreiðslu og sóttvarnir.

2. grein.

Brot gegn lögum þessum varða 50—5000 kr. sektum, er renna í landssjóð.

3. grein.

Með mál út af lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

4. grein.

Opið brjef 19. maí 1854 um siglingarleyfi fastakaupmanna á aðra staði en hin löggiltu kaaptún, svo og aðrar lagagreininir þær, er eigi geta samrímzt við lög þessi, eru nú aftekin.

X

Frumvarp

til laga um stofnun gagnfræðisskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

Á Möðruvöllum í Hörgárdal skal stofna gagnfræðisskóla.

Arnlfótur Ólafsson. Einar Ásmundsson.
Eggert Gunnarsson. Einar Guðmundsson.
Einar Gíslason. Jón Blöndal. Snorri Pálsson.
Tryggvi Gunnarsson. Benidikt Sveinsson.
Jón Sigurðsson. Þorlákur Guðmundsson.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun gagnfræðisskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*. Stakk flutningsmaður málsins, 1. þingmaður Norður-Múlasýslu, upp á því, að kosin væri þegar nefnd í málið. Varð því engin umræða um málið, og leitaði forseti því atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 21 atkvæði, og með 19 atkvæðum, að nefnd skyldi kjósa, og var 5 manna nefnd samþykkt. Þessir urðu fyrir kosningu:

Arnlfótur Ólafsson með 19 atkvæðum,

Einar Ásmundsson — 12 —

Grímur Thomsen — 10 —

en aðrir fengu eigi þriðjung atkvæða, og voru því 2 kosnir að nýju í nefndina, og hlutu þá flest atkvæði:

Jón Blöndal 9 atkvæði,

Tryggvi Gunnarsson 9 atkvæði,

og var málið afhent Arnlfóti Ólafssyni, sem hafði flest atkvæði.

Í nefndinni var Grímur Thomsen kosinn formaður, en Arnlfótur Ólafsson skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

í málinu: Gagnfræðaskólinn á Möðruvöllum.

Nefndin er samhuga á því, að almenn

menntun sje sjálfsagt skilyrði fyrir allri verulegri framför þjóðanna, svo verklegri sem andlegri. Þessi hugsun og skoðun er og farin að ryðja sjer til rúms á landi voru. Á Norðurlandi hafa menn engan veginn látið sjer nægja, að óska eptir meiri eða minni breytingum á kennslunni í þeim eina lærða skóla landsins, er nú er í Reykjavík, heldur beðið um skóla fyrir norðan, er veitt gæti mönnum almenna menntun. Nefndinni finnst full ástæða til að veita þessa bæn, hvort sem hún heldur lítur til þess, að Norðlendingar hafa allt fram um síðustu aldamót átt skóla sjer, og það í sama stýl sem skólinn í Skálholti, eða hún lítur á kröfur þessa tíma og hins ókomna, því nú sem vjer komnir erum í tölu sjálfstjórnarþjóða, þá er það orðin brýn skylda vor, að kunna með frelsi það að fara, er oss er veitt, og að geta fært oss í nyt alheimsmenntunina og gjört hana innlenda hjá oss, svo sem efni vor og atorka framast meгна. En nefndin verður hins vegar að vera því mótfallin, að lærður skóli verði settur á Norðurlandi jafnhliða Reykjavíkurskóla, og getur hún hvorki sjeð nokkra brýna nauðsyn til þess í sjálfu sjer, með því að hún álitur einn skóla í landinu nægilegan til að kenna latnesku og grísku og þær greinir, er málum þessum eru nátengdar, og svo mundi slíkur skóli hafa svo mikinn kostnaðarauka í för með sjer, er engan veginn samsvaraði tilganginum, og ofbyði enda fjárhagskröptum vorum. Nefndin ætlar, að í skóla þessum skyldi nema allar þær kennslugreinir, að grísku og latínu undanskildri, sem nefndar eru í 10. grein hinnar nýju reglugjörðar fyrir Reykjavíkurskóla 12. júlí 1877; kennarar sjeu 5, og einn þeirra skólastjóri. Telur nefndin sjálfsagt, að ráðherra Íslands gefi reglugjörð fyrir skólann, þá er hann

hefur útvegað sjer um það efni álit þeirra kunnugra manna, er hlut eiga að máli.

Af þessum ástæðum leyfir nefndin sjer að koma með svo látandi

LAGAFRUMVARP

um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

1. grein.

Gagnfræðaskóli skal stofnaður á Möðruvöllum í Hörgárdal.

2. grein.

Þeir, er taka burtfararpróf í skóla þessum með eigi lægri einkunn en vel, skulu vera lausir við fyrri hluta burtfararprófs í Reykjavíkurskóla og eigi skyldir að ganga þar undir inntökupróf, ef þeir fara í þann skóla, eigi síðar en annan vetur eptir burtfararpróf sitt úr Möðruvallaskóla.

3. grein.

Kostnaðurinn til skólans og stofnunar hans skal greiddur úr landssjóði.

4. grein.

Ráðherra Íslands hlutast til um, að samin verði reglugjörð handa skóla þessum.

Ef móti von svo skyldi fara, að neðri þingdeildin ekki gæfi þessu frumvarpi atkvæði, þá leyfir nefndin sjer til vara, að stinga upp á svo látandi 2. grein:

Í skóla þessum skulu kenndar þær námsgreinir, er nú skal greina:

íslenska, danska, enska, talnafræði, landmæling, hallamæling, eðlisfræði, efnafræði, verkjelafraði, uppdráttur, og verkleg húfræði,

sem þá kæmi í stað 2. gr. í höfuðfrumvarpinu.

Þess skal getið, að með þessu fyrirkomulagi er ekki gjört ráð fyrir nema 3—4 kennurum.

Reykjavík 1. ágúst 1877.

Arnþjótur Ólafsson, Einar Ásmundsson.
framsögumaður. Grímur Thomsen.

Jón A. Blöndal. Tryggvi Gunnarsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 32. fundi neðri þingdeildarinnar, 7.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 2. umræðu frumvarp til laga um stofnun gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal, með nefndarálini um málið.

Framsögumaður (Arnþjótur Ólafsson) kvaðst eigi vita, hvort það mundi til nokkurs að mæla fram með nefndarálinu. Það hefði vakað fyrir nefndinni á eina hlið, að gjöra kostnaðinn svo lítinn, sem unnt væri, og á aðra hliðina hefði nefndin verið samhuga á því, að brýn nauðsyn væri til, að stofnaður yrði almennur mennta- eða gagnfræðaskóli handa allri alþýðu manna. Slík menntastofnun eða gagnfræðaskóli væri alveg nauðsynlegur fyrir landið, einkum nú síðan vjer fengið höfum stjórnfrelsið, og væri því skylda landsins að stofna hann. Ef það væri skylda, að vernda með lögum eigur manna, hin líkamlegu efni þeirra, sem vjer allir álitum að sje hin brýnasta og helgasta skylda, þá væri eigi síður skylda þjóðfélagsins, löggjafarvaldsins, landsstjórnarinnar, að efla og vernda hin andlegu gæði, að láta eigi að ónýtu verða andlega hæfilegleika ungmenna landsins, heldur styðja að því og styrkja, að hinn uppvaxandi lýður fái aflað sjer nýtsamlegrar menntunar, þeirrar menntunar, er gjöri hann hæfan til að verða á síðan ættjörð sinni til gagns og sóma. Vjer löstuðum trassaskap, eyðslusemi og ósamhaldssemi á efnum manna, svo sem rjett væri, en hann vildi spyrja, með hvaða efni væri ver farið en gáfur ungra manna, er þeim væri enginn kostur á því gefinn, að geta menntast og fræðzt, meðan ungir væru og á bezta skeiði, og þannig kæmu að litlum eða engum notum ágætir hæfileikleikar, fyrst ungmennum væri fyrirmunað að auðga þá og fullkomna, og fyrirmunað væri þeim það og bannað alla þá stund, meðan engin slík stofnun væri til, er ungir menn gætu til náð, til þess að afla sjer almennrar og nýtsamrar þekkingar, nema þessi eini skóli í Reykjavík, og væri hann þó engan veginn fyrir alla, heldur að eins örfáa af öllum vorum gáfuðu unglingum. Vjer yrðum allir að játa, að vjer vissum allt of lítið, og værum geysi-

langt á eftir öðrum þjóðum í menntun og kunnandi. Það gætum vjer að vísu eigi alveg kennt sjálfum oss, þótt svo væri allt til þessa tíma; en nú og framvegis væri engum um að kenna nema sjálfum oss, ef vjer yrðum mjög lengi á eftir, og yrðum hornreka alls heimsins og svo sem steingjörfingar allrar heimsmenntunar, verklegar sem andlegar. Tilgangur þessa lagafrumvarps væri sá, að veita landsmönnum tækifæri til að afla sjer almennrar menntunar, sem gæti verið undirbúningur undir aðra æðri menntun, bæði verklega og andlega. Það væri engum vafa bundið, að Norðlendingum og Múlaþingsmönnum mundi vel líka, að þessi stofnun kæmist á hjá þeim, en hitt gæti sig grunað, að Sunnlendingum og Vestfirðingum mundi eigi þykja neitt sjerlega vænt um það, eða enda líka það vel. En fyrst yrðu þeir þá að gæta þess, að sjálfir þeir nytu sama rjettar, sem Norðlendingum ætti nú að veitast, þar sem Reykjavíkurskóli væri nú í stað Skálholtsskóla, en hann hefði verið fyrir Austfirðinga-, Sunnlendinga- og Vestfirðingafjórðung. Svo væri og það í annan stað, að Reykjavíkurskóli væri of lítill, þar sem svo mikil menntunarfýsn væri vöknud hjá landsbúum, svo sem bezt mætti sjá af inntökuþrófi nýsveina í vor. Reykjavíkurskóli mundi jafnvel ekki verða nógu stór handa þeim piltum, er til hans sæktu, þótt tekið væri efra loptið, þar sem griðkonur skólans svæfu, til svefnhúss handa piltum. Hann vissi það, að sjerlega góður andi væri í þessari deild, enda hefði það og staðið í blöðum; þess vegna mundu hvorir unna öðrum jafnrjettis, og hann vonaði því, að þingdeildarmenn mundu því eigi mótfallnir, að Norðlendingar fengju nú aptur nokkurn hlut, lítinn skerf af því, er þeir hefðu áður misst, þannig að þeir fengju skóla, sem að eins væri ætlaður til almennrar menntunar og til undirbúnings fyrir stúdentaefni. Hann vildi eigi fara fram á, að Norðlendingar fengju fullkomið jafnrjetti. Deildarmenn vissu gjörlla, sagði hann, að á Norðurlandi hefði áður verið Hólaskóli, sem hefði alveg jafngilt Skálholts-

skóla, en Reykjavíkurskóli væri ekki annað en Skálholtsskóli endurreistur, nema hvað hann væri nú fullkomnari eftir því, sem menntuninni hefði farið fram síðan, og því gjörðar meiri kröfur til skólans. Nefndin hefði að eins farið fram á, í einu orði sagt, að stofnaður yrði skóli til almennrar menntunar, og vjer Íslendingar værum hinir mestu andlegu húðartrassar, ef vjer samþykktumst eigi stefnu frumvarps þessa. Engar getgátur kvaðst hann vilja að því leiða, hvort sá væri vilji beggja deildanna, að samþykkja gagnfræðaskóla á Möðruvöllum, en hann kvaðst að eins viljað hafa nú á þessu stigi málsins vekja athuga manna á aðalatriðum þess.

Landshöfðinginn kvaðst samdóma fram-sögumanni um hinar almennu athugasemdir, er hann hefði gjört, að nauðsynleg væri bæði andleg og verkleg menntun manna, og að það væri ætlunarverk landssjóðsins, að styðja framfarir landsmanna. Ef hann gæti sannfærzt um, að skóli þessi ætti von á nægilega mörgum námspiltum, þá mundi hann eigi verða frumvarpi þessu mótfallinn, en þetta atríði væri vafasamt, og ef nú sú skyldi verða raunin á, að, að nokkrum fáum árum liðnum, eigi fleiri lærisveinar yrðu í skóla þessum en kennendur skólans væru, þannig að eigi fleiri en 5 eða 10 piltar sæktu að skólanum, þá mundi líklega fleirum en sjer sýnast svo, sem eigi hefði sem bezt verið varið þeim kostnaði landssjóðsins, er gengið hefði til að byggja skólahúsið á Möðruvöllum og launa kennurum þeim, er við skólann væru. Sökum þess að hann væri meðmæltur því, að slíkur skóli sem þessi kæmist á, þá vildi hann leyfa sjer að benda á, hvort eigi væri tiltækilegt, að veita til þessa töluverðan ákveðinn styrkúr landssjóði, t. d. 4000 krónur þeim mönnum, er fyrir eigin reikning vildu taka að sjer að stofna gagnfræðiskóla með þeim reglum, sem nefndin hefði stungið upp á að settar yrðu í reglugjörð, er ráðgjafinn skyldi samþykkja. Þar sem það væri tekið fram í athugasemdunum við frumvarpið, að það væri eigi tilgangurinn, að kenna latínu og grísku í skóla þessum,

þá ætlaði hann það eigi tiltækilegt, að fallast á 2. grein frumvarpsins, er færi fram á það, að þeir piltar, er tekið hefðu burtfararpróf frá skóla þessum, skyldu lausir við fyrri hluta burtfararprófs í latínuskólanum; því að sjer virtist það sjálfsagt, að fyrst þessar vísindagreinir væru eigi kenndar í gagnfræðisskólanum, þá mætti eigi álíta burtfararprófið úr honum nægilegan undirbúning undir efsta bekk í latínuskólanum.

Framsögumaður kvað það hafa glatt sig, að heyra hinar góðu undirtektir landshöfðingjans. En hvað snerti þær tillögur hans, að veita styrk úr landssjóði til þess að stofna «privatskóla», þá kvaðst hann fyrst og fremst hræddur um, að sú uppástunga fullnægði eigi þeirri von og því trausti, er Norðlendingar hefðu til deildarinnar og landshöfðingjans sjálfs. Annað væri það, að þessi tillaga og þetta frumvarp væri hvorttveggja byggt á ágizkun. Frumvarpið á þeirri ágizkun, að til skólans mundi töluverð aðsókn verða, en tillaga landshöfðingjans á þeirri ágizkun, að aðsóknin mundi verða lítil. Hann kvaðst vona, að landshöfðinginn, er farið hefði yfir Norðlendingafjórðung, hefði getað kynnt sjer svo anda Norðlendinga, að hann hlyti að játa, að töluvert meiri lærdómsfýsn væri þar en enda hjer í grennd við sjálfan Reykjavíkurskóla og alla hina hálærðu menn landsins. Það væri víst, að mjög margir efnaðri bændur vildu gjarnan koma sonum sínum eitt eða tvö ár fyrir, til þess að læra dönsku, nýju málin, náttúrusögu, náttúrufræði o. s. frv. Sumir vildu fegnir koma sonum sínum í skóla, en segðu með sjálfum sjer sem svo: «Jeg get ekki sent son minn svona ungan suður í «Reykjavík; hann hefur eigi vanizt neinu «nema heimilislífínu, en væri gagnfræðaskóli «kominn á Möðruvöllum, þá skyldi jeg óðar «láta son minn frá mjer, því leiðin er miklu «styttri, og svo kemst sonur minn þar eigi «eins út í veraldarlífið, eins og suður í «Reykjavík». Hann kvaðst því sannfærður um, að sú apturför, er nú á seinni árum hefði lýst sjer í því, að piltar úr Norður-

landi væru sendir í skóla, væri á eina höndina sprottin af því, að það væri svo erfitt og kostnaðarsamt, og á hina höndina af því, að mönnum hefði þótt ískyggilegt, að senda sonu sína kornunga og hráblauta hingað til Reykjavíkur. Hann kvaðst alls ekki lasta Reykjavík, þótt hann tæki fram hjer þau alpektu sannindi, að því fleiri grasa kenndi á einum stað, því meiri sem fólksfjöldinn væri þar. Hann kvaðst byggja á þeirri von, að aðsóknin mundi verða töluverð til Möðruvallaskóla, einkanlega í hinum neðri bekkjum skólans, og svo sem deildin hefði 1875 veitt 14 þúshundruð króna til gufuskipsferða umhverfis landið, þótt hún alls ekki vissi þá, hvort þær mundu borga sig, þá fyndist sjer hún eigi vera sjálfri sjer samkvæm, ef hún vildi nú eigi kosta 12 þúshundruðum króna árlega til andlegra framfara landsins. Vjer byggjum, sagði hann, æfinlega á ágizkun á tvær hættur, þegar vjer ráðumst í stórkostleg fyrirtæki, því að vjer sáum í voninni og trúnni til þess, að upp skera aptur í skoðun og sannfæringu sannleikans.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljét því forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og fjellu þá atkvæði þannig:

1. 1. grein samþykkt með 18 atkvæðum.
2. 2. grein felld með 10 atkvæðum gegn 9.
3. Varauppástungan við 2. grein samþykkt með 16 atkvæðum.
4. 3. grein samþykkt með 17 atkvæðum.
5. 4. grein samþykkt með 16 atkvæðum.
6. Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, samþykkt með 18 atkvæðum.

Var frumvarpið nú þannig orðað:

LAGAFRUMVARP
um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

1. grein.

Gagnfræðaskóli skal stofnaður á Möðruvöllum í Hörgárdal.

2. grein.

Í skóla þessum skulu kenndar þær námsgreinir, er nú skal greina:

Íslenzka, danska, enska, talnafræði, landmæling, hallamæling, eðlisfræði, efnafræði, verkvjelafræði, uppdráttur og verkleg búfræði.

3. grein.

Kostnaðurinn til skólans og stofnunar hans skal greiddur úr landssjóði.

4. grein.

Ráðherra Íslands hlutast til um, að samin verði reglugjörð handa skóla þessum.

BREYTINGARTILLÖGUR

við «lagafrumvarp um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal»,
frá nefndinni.

Við 2. grein. Fyrir 2. grein komi 2. og 3. grein þannig:

2. grein.

Námsgreinir í skóla þessum eru: íslenzka, danska, enska og frakkneska, sagnafræði og landa, talnafræði og stærðafræði, náttúrusaga og eðlisfræði, enn fremur ágríp af hagfræði, auðfræði, og landstjórnarfræði. Söng skal og kenna, leikfimi, dráttlist, og rithönd.

3. grein.

Búnaðarskóli skal svo tengdur við skóla þennan, að sem hægst veiti að kenna búfræðingaefnum hina bóklegu búfræði, svo sem jarðefna- og grasefnafræði, landmæling og hallmæling, búnaðarlega verkvjelafræði, o. s. frv.

3. grein lagafrumvarpsins verði 4. grein, og 4. grein þess verði 5. grein.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um stofnun gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*.

Framsögumaður (Arnlfjótur Ólafsson)

kvaðst að eins vilja geta um breytingar þær, er nefndin hefði gjört við frumvarpið. Þessi breyting væri í því fölginn, að tvær greinir kæmu nú fyrir 2. grein. Í fyrri greininni væri skýrt kveðið á um, hvað kenna skyldi, og væri það eigi annað, en það, sem innifalizið hefði í hinni upprunalegu 2. grein frumvarpsins, en væri að eins skýrara ákveðið hjer. 3. greinin færi því fram, að búnaðarskóli sá fyrir norður- og austuramtið, er í ráði væri að stofnaður yrði, væri svo nátengdur gagnfræðaskóla þessum, að sem hægst veitti að kenna búfræðingaefnunum. Tillaga þessi væri nauðsynleg, til þess að öll áhöld og náttúrugripasöfn, er hafa þyrfti til að kenna náttúrufræði og eðlisfræði, yrðu notuð í fjelagi fyrir skóla þessa báða, því að þá gæti slíkt safn orðið auðugra, en ef það væri sitt í hvoru lagi. Svo hefði í annan máta vakað fyrir nefndinni sú þörf, sem væri á skóla þessum, og væri þörfin þrenns konar. Fyrst væri sú almenna þörf á Norðurlandi, að útvega sonum sínum meiri eða minni menntun, eptir því sem efnin leyfðu, og að menn því, ef þeir vildu, gætu látið sonu sína í skóla um einn, tvo eða þrjá vetur, eins og títt væri í skólum erlendis, því að nú sem stæði væri það ómögulegt nema fyrir einstaka menn, að mennta sonu sína, nema annaðhvort með því móti, að einhver væri á heimili hans, er fær væri um að kenna þeim, eða þá yrði faðirinn að kaupa kennara handa börnum sínum, en það væri of dýrt, þar sem bæði þyrfti að fæða þann mann, og auk þess borga honum ærna peninga. Auk þessa væri enginn kostur á að fá mann til þessa, nema ef einn og einn stúdent frá latínuskólanum fengist í bili til þess, en þeir væru vanalega ærið dýrir. Hann kvaðst því vona, að deildin vildi unna Norðlingum hlutdeildar í þeim rjetti, er þeir hefðu til menntaskóla. Hann sagðist ætla að leyfa sjer að koma með fáeinar tölur, er sýndu, hvernig ástatt væri fyrir uppfræðingu hjer á landi í samanburði við önnur lönd. Í Svíþjóð, er hjer um 4 milliónir íbúa væru í, væru 31 fullkominn

lærður skóli og 48 ófullkomnir lærðir skólar, er hefðu 2 til 5 bekki. Eptir fólkstöðunni í Svíaríki kæmi þá einn lærður skóli á hverjar 50 þúsundir, en í Noregi á hverjar 110 þúsundir, í Danmörku á hverjar 150 þúsundir, og væru þá þrefalt færri lærðir skólar í Danmörku en í Svíþjóð. En það væri rangt, ef menn ályktuðu hjer af, að svo miklu færri lærðu í Danmörku en í Svíþjóð; nei, tilefnið til skólafjöldans í Svíþjóð stafaði að mestu leyti frá víðlengi Svíþjóðar. Svíar væru svo örlátir við skóla sína, að þeir árið 1876 hefðu samtals veitt 1,691,000 krónur til lærðra skóla, og til alþýðuskóla 1,530,000, eða með öðrum orðum: þeir veittu á hverju ári til uppfræðingar í landinu alls 3,221,000 króna. Hann kvaðst ímynda sjer, að Íslendingar, er verið hefðu svo miklir lærdómsmenn og bókormar, og það á þeim tímum, er allt var reyrt í bönd atvinnuleysis og einokunar, mundu enn eigi misst hafa alla menntunarfýsn sína. Hann kvaðst eigi ætla að mæla meira fram með frumvarpi þessu, því að það væri að efast um menntunarfýsn og sanngirni deildarinnar, ef hann væri að halda varnaræðu fyrir frumvarpinu.

Guðmundur Einarsson kvaðst samdóma framsögumanni um það, að menntun væri nauðsynleg, og að það væri æskilegt og sanngjarn, að Norðlingar fengju að njóta jafnrættis með Sunnlendingum, en það ætti að fara eptir efnunum, hversu örlátir menn væru; hann kvaðst eigi sjá landssjóðnum fært, að bera kostnaðinn við þennan skóla, ef skólinn annars ætti að vera í nokkru lagi. Hann kvaðst því fyrir sitt leyti vera mjög hneigður til, að máli þessu yrði skotið á frest, þangað til seinna, og að annaðhvort væri fallizt á uppástungu landshöfðingjans, að þessir menntafúsu menn skytu saman, og legðu þannig undirstöðu til privatskóla, er nokkurn styrk skyldi fá af landssjóði, eða þá að gagnfræðisskóli yrði settur hjer við hliðina á latínuskólanum. Og þó þingið nú í þetta skipti hefði verið á móti því, að skólapiltum þeim, er langt

væru að, yrði veittur ferðakostnaður, þá gæti svo farið, að þingið 1879 veitti ferðakostnað þennan, svo að sá ójöfnuður, er Norðlingar og aðrir, sem yrðu að senda skólaveina langar leiðir hingað til skólans, biðu, hyrfi þá burtu. Hann ætlaði, að það yrði eigi smáræðiskostnaður, ef skóli þessi yrði stofnaður, þar sem fyrst og fremst þyrfti að byggja skólahús, skipa því næst launaða kennara við skólann, og þar að auki efna til bókasafns, verkfæra og annara nauðsynja; hann gæti eigi annað ætlað, en að sá kostnaður mundi nema mörgum, mörgum þúsundum króna. Hann gæti heldur eigi sjeð fram á, hvernig kennendur gætu fengið til skóla þessa, meðan enn væru eigi fleiri menntamenn í landinu en nú væru. Þegar því málið væri skoðað frá þessari hlið, þá álti hann það ótímabært; vjer ættum að fara að sem fátæklingurinn, sem hlyti að láta efni og ástæður ráða. Þótt eitthvert fyrirtæki væri gott, þá ættum vjer að slá því á frest, til þess að annað fyrirtæki, er nauðsynlegra væri, gæti fengið framgang, og þyrfti ekki að sitja á hakanum.

Grímur Thomsen sagði, að sjer væri raun og sorg að sjá hinn háttvirta þingmann Dálamanna, — það væri meira en í orði kveðnu, að hann kallaði hann háttvirtan, því vjer virtum hann allir — að sjá hann falla nú frá í sömu málum, sem hann hefði verið hlynntur á síðasta þingi. Þá hefði hann verið í fjárlaganefndinni, og verið með að veita 10,000 kr. til að undirbúa skólann þá þegar, en nú vildi hann fresta stofnun hans eitthvað fram í ókominn tíma. Með breytingum þeim við frumvarpið, sem nú væri stungið upp á, sýndist sjer það óaðfinnanlegt. Eins og það hefði verið samþykkt við aðra umræðu, hefði vantað við það aðra hliðina, þá bókmenntalegu, en nú yrði bætt úr því, ef breytingaratkvæði nefndarinnar yrði samþykkt, sem hann vonaði. Þá yrði skólinn tvíhliðaður, og hefði tvöfalt ætlunarverk, annað, að veita menntunar-undirbúning undir latínuskólann, hitt, að veita bændaefnum og öðrum, sem það

girtust, búfræðisþekkingu og verklega búfræðismenntun. Þetta væri mikil bót og veruleg, og með því móti yrði skólinn eigi sjerstaklega norðlenzkur, sem sumir hefðu óttast og fundið að, heldur yrði hann jafnt fyrir allt land. Eins og Norðlendingar og Austfirðingar sendu sonu sína hingað suður í Reykjavík til framhalds classiskum lærdómi, eins mundu menn á Suðurlandi og Vesturlandi — það væri hann sannfærður um — senda aptur sonu sína og unga menn norður í Möðruvallaskólann, þótt norðlenzkur væri, til að afla sjer búfræðisþekkingar og verklegrar menntunar. Það væri satt, sem þingmaðurinn segði, að kostnaðurinn væri ærinn, en hann mundi þó naumast verða ókljúfandi; nú væri og eigi um að ræða nema stofnunarkostnaðinn; um hinn árlega kostnað mundi naumast verða umtalsmál fyr en á næsta þingi, fyrir það fjárhagstímabil, sem þá færi í hönd. Hann kvaðst vona, að þessi þingmaður (þingmaður Dalamanna), sem hefði þennan beygjanlegleik í sannfæringu sinni, svo að hún gæti sveigzt í gagnstæða stefnu við það, sem áður hefði verið, mundi þá líka geta sveigt hana til baka í samt lag aptur.

Guðmundur Einarsson sagði, að eigi mundi vanþörf á, að hann reyndi að bera dálítið hönd fyrir höfuð sjer. Hann sagði, að sjer væri borið á brýn hviklyndi, en hann kvað sjer enga lægingu þykja, þó að hann breytti skoðun sinni af góðum og gildum rökum, hvort sem þau kæmu frá sjálfs sín brjósti eða frá öðrum. 1875 hefði hann eigi sjeð, hvernig þessari Möðruvallaskólastofnun hefði átt að vera háttað, og hefði því ekki getað haft neina ímyndun um, hver kostnaðurinn mundi verða; nú sæist það, og það með, að kostnaðurinn yrði feikilega mikill, margfalt meiri, en hann hefði þá gjört sjer í hugarlund; því væri það, að farið væri að koma hik á sig. Þetta fyrirtæki væri raunar auðvitað mikið gott og fagurt, en það væri nóg annað að gjöra fyrir landið, sem að sinni skoðun væri miklu nauðsynlegra, að minnsta kosti í bráðina. Nú væri stjórnnin

búin að samþykkja realskóla hjer í Reykjavík í sambandi við latínuskólann, með hinn nýju skólareglugjörð frá 12. f. m., en fyrir því hefði eigi verið ráð gjört á síðasta alþingi. Þetta fyrirtæki mætti dragast án mikils skaða fyrir landið, að hann hjeldi. Væru Norðlendingar mjög áfram um að koma sjer upp skóla, sýndist sjer snjallast ráð það, er landshöfðinginn hefði komið með, sem sje, að þeir stofnuðu privat-skóla með samskotum, sem landssjóðurinn þá styrkti að einhverju leyti, eða þá að þeir, ef þeir treystu sjer eigi til þess, gjörðu sjer að góðu að nota realkennslu þá, sem stofnsetja ætti hjer við skólann í Reykjavík. Menn yrðu að muna eptir því sannmæli, að tvístring á kröptunum væri veiking þeirra. Hann væri hræddur um, að skóli á Norðurlandi gæti eigi þrífzt vegna þess, að landsjóðurinn hefði ekki efni á að leggja til hans svo mikið fje, sem þurfa mundi; það yrði líka hætt við því, að Möðruvallaskólinn mundi eigi geta þrífzt nema því að eins, að hallaðist á latínuskólann hjer.

Framsögumaður kvaðst eigi skilja almennilega stefnu hins heiðraða þingmanns, er nú hefði sett niður, í þessu máli. Við 2. umræðu þessa máls hefði hann byrjað á því, að tala um, að Norðlendingar hefðu bæði sanngirnis- og rjettarkröfu til þess að fá þennan skóla í stað Hólaskóla. En nú þætti honum stofnun hans vel mega bíða. Hann álitir raunar skólann nauðsynlegan, en þætti hann þó mega sitja á hakanum fyrir ýmsu öðru; hann vissi eigi, hvað þetta annað væri, en það hlyti þó að vera eitthvað likamlegt. Enn hefði hann látið á sjer skilja, að nóg væri að veita piltum ferðastyrk til að komast hingað í Reykjavíkurskóla, en hann hefði samt ekki getað vísað á neinn veg til að fá slíkan ferðakostnað. Loks hefði hann sagt, að miklu síður væri þörf á Möðruvallaskólanum, úr því stofna ætti gagnfræðakennslu hjer. Hann kvaðst nú eigi vita, hvort hinn heiðraði þingmaður hefði gjört sjer ljóst, að hve miklu leyti sú gagnfræðakennsla, sem nú væri í latínuskólanum,

yrði aukin eptir hinni nýju reglugjörð, og eins mundi hann eiga það óvíst enn sem komið væri, hvort uppástunga landshöfðingja um fjáráuka handa skólanum í því skyni yrði samþykkt af þinginu eða eigi. Sjer fyndist, að þingmaðurinn ætti, áður en hann áfældi Norðlendinga fyrir kröfur þeirra um gagnfræðaskóla í sínum fjórðungi að veða á sína alkunnu sanngirnis- og rjettlætis- og sanngirnis- og rjettlætis- kröfu Norðlendinga til skólans. Hún væri bersýnileg; þótt ekki væri nema lítið á vegalengdina og örðugleikana á að sækja skólann hingað í Reykjavík. Það væri einmitt vegalengdin, sem gjörði fleiri en einn skóla nauðsynlegan eins hjer og í öðrum löndum. Það væri hentugast og kostnaðarminnst fyrir hvert land, að hafa ekki nema einn lærðan skóla, ef vegalengdin, aldur piltar o. s. frv. meinaði það eigi. Væru eigi þessar miklu tálmanir, mundi ekki vera hafður nema einn skóli í öðrum löndum heldur en hjer. Vegalengdinni yrðu og samfara ýmsir aðrir örðugleikar, sem að nokkru leyti leiddi af henni. Hann kvaðst ætla, að foreldrum væri vorkunn, þótt þau kynokudu sjer við að senda 12 vetra gamalt barn, sem aldrei hefði öðru vanizt en heimilislífínu, eigi skemmri leið en norðan af Sljettu suður í Reykjavík og í Reykjavíkurlífið, í það heimslíf, sem þar væri og hlyti að vera eins og í hverjum öðrum bæ. Hinn heiðraði þingmaður, sem sjálf sagt væri mjög barngóður og nákvæmur við börn, eins og allt annað, mundi sjá, að það væri hjer um bil ómögulegt. Samgönguleysið og erfiðleikinn að senda meðgjöf með piltunum gjörði með fleiru það að verkum, að ómissandi væri, að hafa tvo skóla í landinu. Það ræki að því, að skólum yrði að fjölga í landinu. Þegar fram liðu stundir, mundi t. d. þykja með öllu ómissandi að stofna búnaðar- og menntaskóla í hverri sýslu. Það stóðaði eigi að vera að horfa í hvern eyrinn til að auka menntun í landinu. Vjer skyldum gefa gætur að dæmi annara þjóða í þessu efni. Í Svíþjóð teldist svo til, að það, sem lagt væri úr ríkissjóði til alþýðu-menntunar, til

alþýðuskóla, næmi 1 kr. á mann eða fyrir nef hvert í öllu ríkinu, og væri það þó hvergi nærri því helmingur af öllu því fje, er varið væri þar til menntunar og menntunarstofnana yfir höfuð að tala. Menn yrðu að hafa það hugfast, hvers virði menntunin væri. Þekkingin væri uppspretta áforma, orða og verka mannsins; hún væri hvöt viljans, hreinsun tilfinningarinnar og auðlegð vitsins; hún kveikti hug og dug til að framkvæma það, sem þarft væri og nauðsynlegt. Hinn heiðraði þingmaður mætti eigi miða við það, þótt hann sjálfur fyndi eigi til þeirrar vöntunar, sem menntunarleysið hefði í för með sjer, af því að hann hefði fengið nægilega menntun til þess að gjöra það, sem væri skynsamlegt, nauðsynlegt, þarft, rjett og gott. Hann yrði að setja sig í spor hins menntunarþyrsta æskulýðs meðal alþýðu; hann yrði að setja sig í spor Norðlendinga, sem hefðu misst skóla sinn, Hólaskóla. Það hefði verið eins konar skástefna eða missýni í ræðu þingmannsins, þar sem hann hefði lofað svo mjög menntunina og talið hana svo mjög nauðsynlega, en hefði þó jafnframt látið á sjer heyra, að Norðlendingum lægi eigi svo mjög á henni, þeir mættu vel bíða eptir henni nokkur ár. Þingmaðurinn mætti eigi gleyma því, að vjer værum hjer að tala fyrir þjóðina og hennar þörf, fyrir þá þjóð, sem jafnan hefði haft á sjer svo mikið orð fyrir námfýsi og bókfræði, og fyrir þessarar þjóðar þörf, er nú væri svo óendanlega mikil. Hjer vantaði mjög mikið á, að fullnægt væri sanngjörnum og jafnvel sjálfsgöðum kröfum, hvað hina almennu undirbúningsmenntun lærðra manna snerti. Skólagang- an eða tala skólagenginna piltar væri hjer hvergi nærri nóg; til þess að hún gæti heitið það, þyrftu að útskrifast úr latínuskólanum að minnsta kosti 120 á ári. Og þó það væri, stæðum vjer samt ekki nema jafnfætis Prússum fyrir 40 árum síðan. Það væri segin saga, að í hverju því landi, sem mest væri menntunin, þar væru framfarirnar mestar. Prússlandi, Ameríku, Svíþjóð og Danmörku, þessum löndum fleygði allt af

fram, jafnt og þjett. Það væri eitthvert ósýnilegt afl, sem væri þess olandi, og þetta afl væri einmitt menntunin; skólarnir væru svo haganlegir til menntunar vegna þess, að það væri ekki einungis af bókunum og kennurunum, sem hinir ungu menn menntuðust, heldur og af samlífinu hver við annan; hver nyti góðs af þeirri lífsreynslu, sem annar hefði fengið. Skólarnir menntuðu eins mikið með innbyrðis menntun pílta, eins og með bóknáminu sjálfu. Það væri einmitt lífsskólinn, samlífisskólinn, fjelags-skólinn, sem menntaði hina ungu eins mikið og eigi síður en bókaskólinn.

Halldór Kr. Fríðriksson kvaðst eigi hafa á móti því, að menntun manna væri aukin hjer á landi, og vildi hann óska þess, að menntun hjer á landi væri sem mest, og væri það rjett, sem þingmaðurinn hefði áður sagt, að allar framfarir væru undir menntuninni komnar. En annað væri athugandi, að jafnframt því, sem vjer effdum og jykum menntunina, þá væri það skylda vor að gæta þess, hvernig vjer gætum náð hinni sömu menntun með sem minnstum kostnaði. Vjer yrðum jafnframt að hugsa um það, hvað haganlegast væri og ódýrast; þegar árangurinn, er næðist, væri hinn sami, þá ættum vjer heldur að taka þann veginn, er kostnaðarminni væri. Að því er Möðruvallaskólann snerti, þá ætlaði hann, að öldungis eins mætti stofna skóla t. a. m. á Ísafirði; því að hann kvaðst með engu móti geta kannast við það, að þótt Norðlingar einhvern tíma hefðu haft skóla, að þeir fyrir það ættu meiri heimtingu eða hefðu meiri rjett til þess, að skóli yrði stofnaður hjá þeim, en hver annar partur landsins.

Að því leyti hvernig frumvarp þetta væri úr garði gjört, þá þætti sjer það engu líkara, en þegar kisa væri að flensa kringum heitan graut; því að nefndarmenn hefðu eigi hætt sjer út í það, að láta uppskátt, hvað skóli þessi mundi kosta. Reyndar hefði fjárlaganefndin tekið það upp í 17.

grein fjárlaganna, að þar frá gangi það, sem Möðruvallaskólinn kostaði, án þess að sýna fram á, hvað það væri. Hann kvaðst fyrir sitt leyti verða að vita, hvað skólinn kostaði og hvað til skólans þyrfti, áður en hann samþykkti stofnun hans; það væri hægt að segja, að skólinn mundi kosta 30,000 kr., en það hefði eigi verið sýnt með einu orði, og væri deildin þannig í vafa um það eptir sem áður. Hann kvaðst alveg sannfærður um, að þótt nefndin ímyndaði sjer, að skólinn mundi kosta 30,000 krónur, þá mundi hann þó kosta töluvert meira, en það yrði deildin að fá að vita, til þess að henni væri full-ljóst, hvað það væri, er hún gæfi atkvæði sitt fyrir. Framsögumaður hefði sagt, að það væri erfðileikarnir á að ferðast, og vegalengdin, er gjörði það nauðsynlegt, að fleiri skólar væru stofnaðir hjer á landi, en lærði skólinn í Reykjavík, en þá vildi hann taka það fram, að það væri eigi erfðileikinn á að ferðast, er komið hefði fjölgun skóla á í öðrum löndum, t. a. m. á Englandi og í Danmörku, því að í þeim löndum veitti mönnum mjög svo hægt að komast frá einu landshorninu til annars, heldur væri það mannfjöldi landa þessara, er orsakað hefði það, að svona margir skólar gætu staðizt þar, enda mundu og skólarnir þar flestir vera privatskólar, er ríkissjóðirnir gæfu ekkert fje til. Svo væri og þess að gæta, að þar sem framsögumaður hefði talað um, að svo miklir örðugleikar væru á öllu ferðalagi hjer um land, þá mundu þessir örðugleikar minnka, ef því yrði framgengt, að breytt yrði tilhöggun gufuskipsferðanna, eins og nú væri í ráði. Svo væri og það, að ef landsstjórnin vildi styrkja gagnvísindakennslu hjer í Reykjavík, þá yrði töluvert ódýrari skóli, er stæði í sambandi við lærða skólann hjer, en sjerstakur skóli einhverstaðar annarstaðar. Þar sem framsögumaður hefði sagt, að í Danmörku væri einn skóli fyrir hverja 155,000, þá hefði þingmaðurinn þar talað beint á móti sjálfum sjer, því að hve marga skóla ættum vjer Íslendingar þá að hafa, er eigi værum nema 70000 alls, og þannig helmingi færri.

Þingmaðurinn vissi og, að Kaupmannahöfn hefði marga skóla, og það eigi vegna vegalengdarinnar, heldur sakir mannfjöldans, og þar sem framsögumaður hefði vitnað til þess, að í Svíþjóð væri að jafnaði svo, að hver maður gæfi 1 krónu til skólanna, þá mundi lítið vanta á, að hið sama ætti sjer stað hjer hjá oss; en þótt vjer ættum að gefa 2 krónur á mann, þá kvaðst hann fyrir sitt leyti gjarnan skyldu gefa þær, ef hann sæi, að þeim væri varið á sem haganlegastan hátt; menntunin væri ómetandi, og yrði hún eigi reiknuð út í krónum eða aurum, en þess væri aðgætandi, hvort þessi menntunarvegur væri kostnaðarmeiri en hinn. Auk þessa kvaðst hann eigi vita, hvort sú væri almenn ósk Norðlendinga, að skóli þessi yrði stofnaður, eða hvort almenningi væri svo mjög um það hugað; kvaðst hann fremurætla það einstaka menn, er fýstu þessa, en hann ætlaði alls eigi að lasta menn þessa fyrir það, þótt þeir óskuðu að fá skóla þennan stofnaðan, en hann ímyndaði sjer, að þeir ættu að hafa það fyrir augum, að hann gæti fengizt á sem ódýrastan hátt.

Benidikt Sveinsson kvaðst vilja geta þess út af orðum þingmanns Reykvíkinga, að það væri almenn ósk í Norðurlandi, að gagnfræðisskóli sá, er hjer um ræddi, yrði stofnaður, og efaðist hann um, að gagnsemi skólans í Reykjavík væri meir innrætt mönnum á Suðurlandi, en nauðsyn Möðruvallaskólans væri innrætt Norðlendingum. Það væri annað atriði, er hann vildi taka fram, það sem sje, að menn gættu þess eigi nógu vel, að auk þess sem þetta væri almenn ósk Norðlendinga, þá hefðu þeir og rjett til skóla þessa, og það af þeirri ástæðu, að hann vissi eigi betur, en að svo mikið fje kæmi inn í lands-sjóðinn úr Norðurlandi, að Norðlendingar ættu heimtingu á hlutdeild í fje því, er veitt væri til skólastofnana hjer á landi. Þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að jöfnuður gæti komizt á í þessu efni, ef veittur væri styrkur af landssjóði til gagnfræðiskennslu hjer í Reykjavík, og að með þessu móti væri sama augnamiði náð, sem

ef gagnfræðisskóli yrði stofnaður á Norðurlandi, þá gæti hann eigi sjeð, að svo væri, því að það væri þó auðsjeð, að aldrei yrði jafnhægt fyrir Norðlendinga, ef skólinn væri stofnaður hjer sunnanlands, eins og ef hann væri stofnaður fyrir norðan; þótt landssjóðurinn því fleygði út fje til slíkrar skólastofnunar hjer í Reykjavík, og spreitti sig að gjöra jöfnuð með því móti á milli Norðlendinga og Sunnlendinga, þá tækist honum það aldrei, nema með því að stofna skóla norðanlands. Yfir höfuð bjeldi hann því föstu, án þess að fjölyrða um málið, að eins og hver borgari, sem legði skerf til mannfjelagsins þarfa, ætti sjálfsagðan hluta í rjettindum þeim, sem það veitti atkvæðisrjett um málefni þess, þannig ættu og Norðlendingar fulla heimtingu á menntunarstofnun hjá sjer við hliðina á Sunnlendingum, úr því það væri bæði almennings þörf og almennings vilji, að slík stofnun kæmist á fót, og landssjóðurinn gæti staðið straum af þessu með norðlenzku fje. Hann vonaðist til, að þessi skoðun gæti sparað mönnum langt þras um þetta mál, og óþarfa-orðalengingar.

Halldór Kr. Friðriksson kvað ræðu þá, er 1. þingmaður Árneseinga hefði haldið, hafa verið óþarfa, því að hvorki þingmaður Dalamanna nje sjálfur hann hefðu borið á móti því, að menntunin væri nauðsynleg, heldur hefðu þeir báðir þvert á móti viðurkennt menntunina sem hið verulegasta skilyrði fyrir sönnnum framförum; en hitt kvaðst hann hafa tekið fram, að athuga skyldi, á hvern hátt hentugast væri að ná þessari menntun.

Varaforseti sagði, að það hefðu nú komið fram misskiptar meiningar um þetta mál. Allir væru á einu máli um það, að nauðsynlegt væri, að efla sem mest menntun í landinu, en menn greindi á um það, hvernig ætti að fara að koma því í verk. Þingmaður Reykvíkinga og þingmaður Dalamanna hefðu rjett fyrir sjer í því, að nauðsynlegt væri að hafa það hugfast, að koma þeirri menntastofnun, sem hjer um ræðir, á fót með sem mestum sparnaði fyrir landssjóðinn. En eigi mætti þó líta eingöngu á það,

að hafa stofnunina sem allra - kostnaðarminnsta. Það yrði líka að líta á gagnið, sem líkindi væri til að yrði að fyrirtækinu. Hjer væri um meira að ræða en bóklega menntun; hjer væri í ráði, að koma líka á fót verklegri menntun. Nú væri spurningin sú, hvort þessi menntun mundi geta komið að fullum notum, ef hana ætti að veita hjer í Reykjavík? Hann kvaðst óhikað þora að kveða nei við því, því enginn maður með viti mundi fara að senda son sinn hingað til Reykjavíkur, til að læra búnað eða nema verklega búfræði; sjer væri nær að halda, að sama yrði ofan á, hvar sem slíkur skóli, er hjer ræðir um, væri settur hjer syðra, að hann yrði lítt notaður, allra-sízt fyrst í stað. Hann kvaðst eigi vilja byggja neitt á neinum rjetti, til að hafa skóla fyrir norðan í notum Hólaskóla, eða í þeirri veru, heldur byggði hann allt á því, að skólinn væri hvergi eins vel settur, eins og einmitt fyrir norðan, bæði sökum þess, að þar mundi menntunarfýsn meiri en annarstaðar, og áhugi manna sterkari á öllum framförum. Það þyrfti að vísu, ef til vill, meira fje að kosta til skólastofnunar fyrir norðan, heldur en til þeirrar gagnfræðiskennslu, sem talað er um hjer við lærða skólann, en notin yrðu líka margfalt meiri. Það væri ekki meiningin, að skóli þessi ætti einungis að vera fyrir Norðurland; hann ætti einmitt að vera fyrir allt landið, eins og lærði skólinn væri nú. Þar sem menn hefðu sagt, að óskin um að fá skóla fyrir norðan væri eigi almenn, þá væri það rangt; hún væri mjög almenn um allt Norðurland; hitt væri satt, að menn hefði greint nokkuð á um það, hvað stofnun þessi ætti að vera stór, og hvernig henni ætti að koma fyrir. Hann kvað það liggja í augum uppi, að landinu dauðlægi á, að fá aðra eins menntunarstofnun, og hjer væri farið fram á. Hún væri öldungis ómissandi til þess meðal annars, að skapa menn eða gjöra menn hæfilega til að standa fyrir bændaskólum eða fyrirmyndarþúum, sem líklega yrði bráðum reynt til að koma á fót, atvinnuvegum landsins til framfara og viðreisnar. Vantaði

gagnfræðisskólann, yrðu slíkar stofnanir ómögulegar. Utanfarir manna hjeðan af landi, til að afla sjer búfræðislegar þekkingar og búvits, hefðu tekizt misjafnlega, og ekki orðið að tilætluðum notum, að því er raun hefði á orðið, þótt þar frá væru að vísu nokkrar heiðarlegar undantekningar. Þingmaður Dalamanna hefði sagt, að þessu máli mætti vel fresta; því lægi ekki á. Jú, því lægi sannarlega á, það væri það mál, sem sízt mætti fresta; sjer lægi við að segja, að af öllum þeim málum, er komið hefðu fyrir þingið nú og í hitt eð fyrra, væri það mest umvarðandi fyrir landið. Það væru ýms önnur mál, sem vissulega ekki væru nauðsynjamál, og sem ekki væri stór skaði að þótt frestuðust, eða færu forgörðum með öllu, en þessu máli væri ómetanlegur skaði að fresta, og hin mesta vanvirða fyrir þingið, að sinna því ekki sem best.

Grimur Thomsen sagði, að þingmaður Reykvíkinga, sem ætti lof skilið fyrir frammi-stöðu sína sem formaður búnaðarþjelags suðuramtsins, ætti að muna eptir því, að fyrir því væri ráðgjört í lögum, að vjer fengjum með tímanum marga búnaðarskóla. Hann kvaðst nú vilja spyrja þingmanninn, hvar hann ætlaði að hafa gróðrarstíu fyrir þessa skóla, hvar hann ætlaði að ala upp kennara handa þeim.

Gudmundur Ólafsson sagði, að þegar um það væri að ræða, hvar hentugastur væri staður fyrir skóla, sem ætti einkum að veita búnaðarlega og verklega kennslu, þá yrði hann að segja það, að sjer virtist Reykjavík væri einna óhentugastur staður fyrir slíkan skóla. Hann kvaðst álfta, að menn ættu að dreifa menntuninni, nefnilega skólunum, sem mest út um landið, en eigi draga þá saman í eina bendu í Reykjavík. Hann kvaðst ekki segja þetta af neinni óvild. Þessi hugmynd um (meginstöðu allrar menntunar hjer í Reykjavík hefði að vísu sína kosti, en hún hefði líka sína ókosti, eins og þingmönnum væri kunnugt um sameiningarregluna yfir höfuð, þar sem henni væri fylgt. Hvað kostnaðinn við

slíkan skóla snerti, sem hjer ræðir um, yrði hann að játa, að það væri mjög óheppilegt, að vjer værum svo fátækir, að vjer þyldum illa samburð við aðrar þjóðir, t. a. m. Svía. En hann kvaðst hyggja, að Möðruvallaskólinn mætti gjöra nokkurt gagn, þó menn byrjuðu ekki eins stórlega, og hjer væri í ráði. Það hefði líka sína ókosti, að hafa allar menntunarstofnanir á einum stað í landinu. Sjer virtist nauðsynlegt að stuðla til þess, að menntunin dreifðist sem mest út um landið, og til þess væri ómissandi, að hafa skóla víðar en á einum stað. Hann vildi fyrir sitt leyti gefa nokkrum krónum meira til þess. Hann sagðist þó vera á því, að það sem þingið nú gjörði til að auka almenna menntun í landinu, það ætti það að gjöra fyrir Norðurland, því það mundi dagsatt, að þar mundi mikill áhugi á skólanum, enda væri hann lífsnauðsynlegur. Hann sagði sjer þætti það að, að eigi sæist, hvað mikið skólastofnun þessi mundi kosta. Sjer sýndist breytingaratkvæðið býsna-stórtækt, og væri hann hræddur um, að landið hefði nú eigi almennilega efni á, að ráðast í svo kostnaðarsamt fyrirtæki. Hann óttaðist, að við mundum oftaka okkur, ef breytingaratkvæðið yrði samþykkt. Hann bað menn vara sig á, að ekki yrði sagt: «Þessi maður tók til að byggja, en gat ekki við lokið»; því væri hann í vafa um, hvort hann ætti að gefa því atkvæði sitt; hann hjeldi, að hann mundi fremur hallast að hinni upphaflegu ákvörðun frumvarpsins.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu atkvæði þannig.

1. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 2. grein samþykkt með 15 atkvæðum.
2. 2. grein samþykkt með 12 atkvæðum.
3. 3. grein samþykkt með 15 atkvæðum.
4. Frumvarpið með áorðnum breytingum samþykkt með 16 atkvæðum.

Og kvað forseti frumvarpið verða sent efri deildinni.

Var frumvarpið nú þannig orðað.

LAGAFRUMVARP

um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

1. grein.

Gagnfræðaskóli skal stofnaður á Möðruvöllum í Hörgárdal.

2. grein.

Námsgreinir í skóla þessum eru: íslenska, danska, enska og frakkneska, sagnafræði og landa, talnafræði og stærðafræði, náttúrusaga og eðlisfræði, enn fremur á-grip af hagfræði, auðfræði og landstjórnarfræði. Söng skal og kenna, leikfimi, dráttlist og rithönd.

3. grein.

Búnaðarskóli skal svo tengdur við skóla þennan, að sem hægst veiti að kenna búfræðingaefnum hina bóklegu búfræði, svo sem jarðfua- og grasefnafræði, landmæling og hallamæling, búnaðarlega verkvjelafræði, o. s. frv.

4. grein.

Kostnaðurinn til skólans og stofnunar hans skal greiddur úr landssjóði.

5. grein.

Ráðherra Íslands hlutast til um, að samín verði reglugjörð handa skóla þessum.

FYRSTA UMRAÐA

í efri deild alþingis.

Á 36. fundi efri þingdeildarinnar, 15. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*.

Sighvatur Arnason kvað sjer virðast frumvarp þetta mikið viðtækt og óákveðið, og vildi hann því óska, að nefnd væri sett til að ihuga það.

Eiríkur Kúld kvaðst einnig óska nefndar í mál þetta. Reyndar væri nú svo, að Sunnlendingar og Vestfirðingar mundu hafa lítil not af þessum Möðruvallaskóla, en Norðlendingum væri vorkunn, þótt þeir færu fram á þetta, og ef málinu yrði eigi sinnt nú, mundu nógar bænarskrár koma til næsta

þings um sama, og svo þing af þingi, unz skólinn væri fenginn. Hvað frumvarpið sjálft snerti, þætti sjer það gjöra ráð fyrir svo stórbrotnum skóla, að hann hlyti að hafa í för með sjer ærinn kostnað, og nálega hátt upp í það, sem latínuskólinn hjer í Reykjavík kostaði. Sjer fyndist nauðsynlegt, að koma á fót einhverri menntastofnun á Möðruvöllum, en eigi með því sniði, sem hjer væri til ætlazt. Þar ætti að vera sá skóli, sem kenndi mönnum almenna menntun, þar á meðal nýju málin og verzlun, og gjörði menn færa um að geta orðið forstjórar fyrir búnaðarskólum. En ef skólinn væri hafður eins stórkostlegur, eins og frumvarpið færi fram á, hlyti að verða nauðsynlegt, að fá þangað ölmusustyrk, sem gæti dregið úr ölmusuveitingunni til lærða skólans, og fleira væri athugavert við þetta mál, svo að eigi mundi vanþörf á nefnd til að íhuga það.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi geta gefið nefndarkosningu atkvæði sitt, þótt hann að vísu væri henni eigi í sjálfu sjer neitt sjerlega mótfallinn, því að auðsætt væri, hvað undir þeim steini lægi, og þætti sjer hreinlegra að fella málið þegar í stað, en láta nefnd eigi tefja það svo, að það kæmist eigi fram. Varaforseta hefði þótt frumvarpið fara fram á næsta stórbrotinn skóla, en þegar hann hefði verið búinn að telja til þá menntun, sem hann vildi láta skólann láta í tje, fyndist sjer hann eigi geta ætlazt til, að skólinn yrði öllu minni, en frumvarpið tæki til, eins og hann líka hefði átt von á af honum, sem hefði mikið orð á sjer fyrir gáfur og vísindi, og vildi því eflaust styðja alla menntun sem mest, en það hefði sjer komið alveg óvart, að hann hefði farið að vandræðast um kostnað við skólann, því hann hefði jafnan heyrt það, og líka orðið þess var, að hann væri eigi sínkur maður. Hann hefði viljað láta skólann mennta kaupmenn og bændur, og frumvarpið færi ekki fram á annað en kennslu í þeim vísindagreinum, sem menntaðir kaupmenn og búfræðingar þyrftu að nema. Hann hefði viljað almenna menntun, og það vildi frumvarpið líka.

Varaforseti og frumvarpið væri því í öllu verulegu samdóma. Sín skoðun væri og, að frumvarpið tæki eigi til of margt, því að þess væri gætandi, að þessi skóli ætti eigi að vera til að búa menn undir embætti, og því væri hver einstakur maður eigi skyldur til að læra allt, sem þar væri gefinn kostur á að nema, og það væru slíkar greinir, sem frumvarpið teldi upp, en það ákvarðaði hvergi, að menn væru skyldir til að læra það allt, eins og líka væri rjett, því að þá mætti með tímanum sjá, hverjar greinir sízt yrðu numdar, og þá spara sjer kennara í þeim greinum. Kennsla í söng og leikfimi kynni þannig að geta fallið burtu, nema einhver sá kennari, er annað kenndi, gæti og kennt það, sem líklegt væri um leikfimina, að minnsta kosti glýmur, er bæði væru þjóðlegar og góðar; en söng væri eigi ómögulegt að Möðruvallapresturinn gæti kennt, sem ætti heimili skammt frá skólanum. En úr því skólinn væri settur á annað borð, fyndist sjer frumvarpið eigi til taka of margar vísindagreinir, sem mönnum ætti að gefast kostur á að nema.

Jón Hjaltalín kvaðst vera því mjög hlynntur, að mál þetta fengi framgang sem fyrst, því að allar þjóðir viðurkenndu, að gagnfræðaskólar væru alveg ómissandi í hverju landi, og merkur maður hefði nýlega látið það í ljósi, að «gagnfræði væri vorra tíma höfuðmenntun». Sjer þætti því gott merki tímanna, að sjálf þjóðin skyldi vera búin að fá þá tilfinningu, að slíkir skólar væru nauðsynlegir, og væri ekkert efamál, að fullnægja ætti sem fyrst þessari bæn þjóðarinnar og leggja til þess nægilegt fjæ. Hjer þyrfti eigi að eyða orðum um þær vísindagreinir, sem frumvarpið til greindi, því að það teldi eigi upp nema hin «praktisku» vísindi, og skólinn ætti að geta veitt mönnum kost á að nema þau öll, og óþarfi væri, að einskorða nokkuð í því efni, enda væri og ráðgjafanum ætlað að semja reglugjörð fyrir skólann. Hjer lægi því eigi fyrir önnur spurning en sú: «Viljum vjer skólann eða»

viljum vjer hann ekki» og ætti enginn að vera í efa um, hverju sværa skyldi.

Ásgeir Einarsson kvað það eigi opt vera, að hnifur sinn kæmi í feitt, svo að hann gæti verið á sama máli og varaforseti, en það væri hann þó nú, og vildi hann óska, að nefnd væri sett, svo að hann fengi betri skýringu á málinu, því að sig langaði jafnan til, að byggja sannfæringu sína á skilningi, en hann væri í miklum efa um, hvort allar þær greinir, sem frumvarpið vildi að kenndar væru, væru nauðsynlegar í bráð. Þar væri til nefnd auðfræði, og mundi þar víst þurfa sjerstakan kennara til, en sjer væri óljóst, hvað auðfræði væri, hvort hún kenndi manni að afla fjár, eða nota fje sitt, en ef hún væri um að afla fjár, þá væri svo fyrir þakkandi, að margir mundu kunna það án þess að fara í skóla til að nema það. Það liti svo út, sem frumvarpið talaði eigi um, að mönnum skyldi að eins gefinn kostur á, að nema þær vísindagreinir, sem upp væru taldar, heldur beinlínis gjörði mönnum að skyldu, að nema þær. Það væri enn athugandi, að nálega væri búið að lofa því, að setja gagnfræðaskóla hjer í Reykjavík í sambandi við latínuskólann, og þá gæti komið til greina, hvort Möðruvallaskólinn ætti að undir búa undir hann, eða taka við af honum. Enn væri það íhugunarvert, hvernig tengja ætti hina verklegu kennslu við aðra kennslu skólans, svo að í lagi færi, því að það mundi ekki alveg vandalaust, og þar talaði frumvarpið þó ekkert um. Loks vildi hann geta þess, að fátækir piltar kynnu að verða deigir að sækja skólann, ef honum ætti svo að haga, sem upp á væri stungið, en auðvitað væri, að lærisveinar fengju engan rjett til embætta við það, að ganga í gegnum hann. Af öllu þessu þætti sjer nauðsynlegt, að nefnd væri sett í málið, og af því hann vonaði, að svo yrði gjört, hirti hann ekki um, að sýna fleiri galla á frumvarpinu að svo stöddu.

Benidikt Kristjánsson bað þingmann Húnvetninga að gæta þess, að nefndir væru eigi settar til að fræða menn um tilgang eða skilning á lögum, og ef hann þyrfti að

fá slíka skýringu á frumvarpi þessu, gæti hann eigi gefið honum betra ráð, en að taka sjer utanþingstíma til þess hjá einhverjum skilningsgóðum kennara. Að hann skildi eigi, hvað meint væri með auðfræði, þætti sjer undarlegt, af því að hún væri svo skyld búfræðinni, sem hann mundi bera eitthvert skynbragð á, þótt sjer þætti það eigi búmannlegt af honum, að vilja eigi heldur láta fella málið nú þegar að velli, en láta það horast í nefnd og deyja þannig út af.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort nefnd skyldi setja í málið, og var það samþykkt með 7 atkvæðum gegn 2; voru til þess kosnir Magnús Stephensen, Benidikt Kristjánsson og Eiríkur Kúld, hver með 6 atkvæðum, og málið svo afhent Magnúsi Stephensen.

Í nefndinni var formaður kosinn Magnús Stephensen, skrifari Eiríkur Kúld og fram-sögumaður Benidikt Kristjánsson.

NEFNDARÁLIT

í málinu: lagafrumvarp um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

Efri deild alþingis hefur kosið oss til að íhuga lagafrumvarp um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum, sem neðri deildin hefur samið, og skulum vjer með fám orðum skýra frá áliti voru á máli þessu.

Oss nefndarmönnum blandast ekki hugur um það, að það er eitt meðal hinna helztu velferðarmála vorra, að skóli sje stofnaður það fyrsta verða má, er veiti ungum mönnum þá kennslu, er geti sett þá í röð menntaðra manna, og gjört þá þess umkomna, að gangast fyrir umbótum á búnaði landsmanna og atvinnuvegum. Vjer erum og á því máli, að slíkur skóli eigi að vera á Norðurlandi. Og að þessu leyti erum vjer samþykkir frumvarpi því, sem hjer ræðir um. En á hinn bóginn ætlum vjer, að landssjóðnum sje nú sem stendur of vaxnar fjárreiður þær, sem þurfa til stofnunar

svo stórbrotins skóla, sem frumvarpið fer fram á að stofna, en oss virðist, að hygglegra sje, að láta skólann vera umfangsminni í byrjuninni, en auka heldur kennsluna síðar meir, ef sú raun verður á, að hún fullnægi ekki þörfum landsmanna og kröfum tímans. Og telur nefndin sem víst, að þess muni þurfa, áður en á löngu líður, sem og hitt, að löggjafarvaldið og fjárveizluvaldið láti þá ekki á sjer standa. Nú sem stendur ríður mest á því, að byrjað sje sem fyrst og með aðfylgi á byggingu skólahússins og á skólakennslunni, og að það verði gjört, því treystir nefndin þess heldur, sem ekki er í meira ráðizt, en gjört er ráð fyrir, og fje það, er fjárlögin fyrir árin 1876 og 1877 veittu til endurbyggingar steinhústöptarinnar á Möðruvöllum, er enn óeytt, þótt ætla megi, að hústöptin verði fyrir skemmdum allmiklum af áhrifum lopts og vætu.

Auk þess, sem nefndin ræður til að fækka kennslugreinum, hyggur hún, að betur eigi við, að bæta inn í frumvarpið ákvæðum um kennara skólans og laun þeirra, sem hún hyggur að megi vera í líku lagi, og utanþings-skólanefndin hefur stungið upp á, svo og um yfirstjórn skólans. Að því er kemur til reglugjörðar fyrir skólann, telur nefndin sem víst, að ráðherrann setji hana eptir ráði þeirra manna, sem hlut eiga að og hann kveður til ráðaneytis.

Eptir því, sem þegar er sagt, ræður nefndin hinni heiðruðu deild til að aðhyllast frumvarp það, sem nefndin hefur samið, og hefur hún tekið upp í það breytingar þær og viðauka, sem henni virðist eiga að gjöra við frumvarp það, er kom frá neðri deildinni. Þótti nefndinni þessi aðferðin einlægari, en að láta breytingárnar og viðaukana koma sundurlausa fram.

Alþingi, 20. ágústmánaðar 1877.

Benidikt Kristjánsson, Eiríkur Kúld,
framsögumaður. skrifari.

Magnús Stephensen,
formaður.

FRUMVARP

til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal,
frá nefndinni.

1. grein.

Gagnfræðaskóla skal stofna á Möðruvöllum í Hörgárdal.

2. grein.

Þær fræðigreinir, er kenna skal í skóla þessum, eru: íslenzka, danska og enska, á-grip af sagnafræði og landafræði, talnafræði, landmæling og hallamæling, undirstöðuatriði eðlisfræði og efnafræði, verkjelafræði og verk-leg búfræði.

3. grein.

Setja skal 2 kennara við skólann; skóla-stjóri sje búfræðingur, og hafi að launum 1600 kr. auk afgjaldslausrar ábúðar á Möðruvöllum; en hinn kennarinn 1600 kr. auk húsnæðis, eldiviðar og ljósa.

4. grein.

Amtsráðið í norður- og austuramtinu skal hafa á hendi yfirstjórn skólans.

5. grein.

Kostnað allan til skólahússbyggingar, skólans og stofnunar hans skal greiða úr landssjóði.

6. grein.

Ráðherra Íslands hlutast til um, að sam-in verði reglugjörð handa skólanum.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til framhalds 1. umræðu *frum-varp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*.

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson) kvaðst að eins vilja minnast á nauðsyn laga-frumvarps þessa. Sá skóli, sem ætlaður væri embættismönnum, sagði hann að eigi væri einhlítur, þar eð þjóðin hefði þörf á verk-legri menntun, og vöntun þeirrar mennt-unar væri því tilfinnanlegri fyrir oss Íslend-inga, sem vjer værum skemmra á veg komnir í henni en aðrar þjóðir. Útlendingar minntust þess opt, að Íslendingar væru mörgum þjóð-

um fremri, að því er snerti fróðleik í sögu landsins og fornfræði, en aptur tækju þeir það fram, að vjer staðum þeim mjög á baki í verklegu tilliti. Það væri og kunnugt, að Íslendingar væru námfúsir til hvers er vera skyldi, og væri því eigi rjett að vera fjesárir við þá í menntunartilliti. Að skólinn, sem hjer um ræddi, væri stofnaður í Norðurlandi, yrði hann að álíta rjett, þegar litið væri til sögu landsins, og Norðlendingar hefðu áður haft skóla á Hólum jafnhliða Sunnlendingum, Austfirðingum og Vestfirðingum í Skálholti; hefðu Norðlendingar því meiri rjett til að fá skóla í sínum fjórðungi en aðrir hlutar landsins; þess utan væri það hagfelld, að hafa skólann á Norðurlandi. Að hafa gagnfræðakennsluna hjer í Reykjavík í sambandi við latínuskólann litist sjer óhentugt, því að í latínuskólanum væri að eins vísindaleg kennsla, en í hinum ætti að vera verkleg kennsla, en hætt væri við, að latínuskólinn, sem eflaust yrði miklu fjölmennari og sterkari, hefði of mikil áhrif á gagnfræðaskólann, svo að kennslan tæki ranga stefnu, yrði sem sje vísindaleg í stað þess, að hún ætti að hafa verklega stefnu. Þar að auki mundi eigi vera nægilegt húsrúm í latínuskólanum til þessa, og mundi því þurfa að hafa sjerstakt hús fyrir gagnfræðaskólann, og þá færi kostnaðurinn við hann að verða meiri en til væri ætlazt.

Hvað tillögur nefndariunar snerti, þá hefði hún haft það hugfast, að «mjór er mikils vísir», og því lagt það til, að eigi væri byrjað á jafn-stórkostlegum skóla í upphafi, eins og farið hefði verið fram á í frumvarpi neðri deildarinnar, en viljað heldur hafa hann í smærri stýl, svo að landsjóði þyrfti eigi að verða ofvaxnar þær fjárreiður, er nauðsynlegar væru, til að koma skólanum á, en aptur hefði hún hugsað sjer, að ef þörfin heimtæði síðar, þá mætti auka bæði skólann sjálfan og fjártillögin til hans. Nefndin hefði og sjeð það, að ef skólinn væri hafður jafnstórbröttinn, sem neðri deildin hefði til ætlazt, þá væri eigi hústöptin á Möðruvöllum, ef hún annars væri í nokkru nýt, nógu stór til að

byggja í henni slíkan skóla, en aptur væri hún nægileg til þess skóla, er nefndin vildi láta stofna.

Árni Thorsteinson kvaðst vera samþykkur þingmanni Þingeyinga, og með því, að skóli væri stofnaður á Möðruvöllum, og að Norðlendingar fengju hann sem fyrst, og í öllu við þeirra hæfi. Það þætti sjer aptur á móti athugavert, að nefndin skyldi ákveða, að skólastjóri væri búfræðingur, þótt hún ætlaðist til, að skólinn væri bæði «Real»-skóli og búfræðisskóli, en það mundi helzt hafa vakað fyrir nefndinni, að hann ætti fremur að vera búnaðarskóli, en að ákveða fyrir það, að skólastjóri skyldi vera búfræðingur, þætti sjer eigi ástæða til, þar á móti þætti sjer ekkert á móti því, að annar kennarinn væri búfræðingur. Það fyndist sjer rjett hjá nefndinni, að ætla kennurunum föst laun, því að hún mundi jafnframt ætla þeim jafnar skyldur, en það þætti sjer varhugavert, að ætla öðrum kennaranum að eins húsnæði, eldivið og ljós auk ákveðinna launa, því að slíkt væri eigi nægilegt nema handa einhleypum manni, en eigi nóg, ef kennarinn hefði konu og börn; þyrfti því að ákveða þetta nákvæmar, en það væri mjög hæpið að láta slíka ákvörðun standa, að kennarinn ætti að hafa eldivið og ljós nema með fast tiltekinni upphæð.

Forseti gat þess, að málið væri enn til 1. umræðu, svo að hjer væri eigi að ræða nema um það, hvort málið væri svo lagað, að það ætti að ganga til 2. umræðu.

Jón Hjaltalín kvað óskandi og vonandi, að menn tækju máli þessu vel, því að nauðsynlegt væri að hafa skóla þennan sjerstakan, og framsögumaður hefði haft rjett í því, að illt væri að hafa hann í sambandi við latínuskólann. Það þætti sjer og bezt tilfallið, að Norðlendingar fengju þennan skóla, því að náttúra Norðurlands væri betri en víðast annarstaðar á landinu, og loptslag væri þar einna þurrast og bezt, og sá landshluti væri því einna bezt fallinn til jarðræktar, sem þessi skóli ætti að efla. Það mundi eigi þurfa að taka það fram, hversu

mikil not væru að slíkum skólum almennt, því að það mundi öllum vera ljóst, en því þyrfti að halda fram, að spara ekkert til þessa skóla, svo að hann kæmist sem fyrst á, og yrði sem bezt úr garði gjörður.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*.

Framsögumaður: Af því engin breyting væri fram komin við mál þetta, og enginn hefði hreift mótmælum gegn því, er það var rætt síðast, fyndi hann eigi ástæðu til að tala frekar að svo komnu.

Síðan var gengið til atkvæða, og hver einstök grein frumvarpsins samþykkt í einu hljóði, og málinu vísað í einu hljóði til 3. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

Við 3. gr. Orðin: «eldiviðar og ljósa» falli burt.

Árni Thorsteinson. Stefán Eiríksson.

Sighvatur Árnason.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 49. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*.

Framsögumaður hefði ekki haft á móti breytingunni, sem fram var komin, ef þá önnur ákvörðun hefði verið sett í staðinn til þess að bæta upp kennaranum þann halla, er hann yrði fyrir, ef breytingin kæmist að,

því þessi kennari yrði lágt launaður í sam-
anburði við aðra slíka embættismenn. Breyt-
ingin miðaði eiginlega til þess, að banna
manninum að gipta sig, en slíkt væri þó eigi
samkvæmt tíðaranda þessarar aldar. Eins
og breytingin nú lægi fyrir, kvaðst hann
vona, að deildin ekki samþykkti hana.

Eiríkur Kúld ætlaði, að þessi laun væru
nóg fyrir kennara á Möðruvöllum; þar væri
öðruvísi háttað en til kaupstaða; þar væru
í nánd smájarðir, er kennarinn gæti haft
stuðning af.

Framsögumaður furðaði sig á því, að
breytingin skyldi fá stuðning úr þessari átt,
þar sem bæði væri það, að varaforseti væri
einn í nefndinni, og líka væri hann kynntur
að því, að vera ekki sjerlega eptirtölusamur,
er um laun embættismanna væri að ræða.
En nú sæist, hver væru olnbogabörvin hans;
það sýndu allar tölur launalaganna, nema ef
hitt skyldi vera ástæðan til þess, að hann
hefði breytt sannfæringu sinni, að hann í-
myndaði sjer, að smjör og hunang drypi af
hverju strái fyrir norðan, þó þess væri naum-
ast til getandi.

Asgeir Einarsson bjóst við, að þó þessi
breyting yrði samþykkt hjer, mundi henni
verða hrundið í neðri deildinni, og yrði það
þá aptur að koma hingað, og gæti slíkur
rekstur orðið til þess að ónýta málið. Það
væri líka smámunasemi, að láta sjer draga
annað eins lítilræði og þetta, og yrði hann
því að vera breytingu þessari mótfallinn.

Stefán Eiríksson ætlaði, að nóg væri á
landssjóðnum samt, þó þetta gengi undan,
sem breytingaratkvæðið færi fram á, með því
að líkindi væru til, að slíkir skólar fjölgðu,
þá gætu slík smágjöld dregið sig saman.
Þingmaður Þingeyinga hefði sagt, að Norð-
urland flyti eigi í mjólk og hunangi, sem
sumir mundu ætla, en þá væri hins að gæta,
að bændur mundu hvergi á landinu fljóta í
mjólk og hunangi til þess að gjalda gjöld á
gjöld ofan til landssjóðsins, sem væru ausin
upp í ríkulegum mæli til skólastofnana.
Enda sýndist og kennari þessi hafa viðunan-
leg laun, er hann hefði 1600 kr. auk hús-

næðis, sem mikið munaði um, eptir því sem húsaleiga væri hjer í bænum.

Jón Hjaltalín kvað hjer lýsa sjer mikla smámunasemi af deildinni, því satt væri þó máltækið, að verður væri verkamaðurinn launanna, og deildin ætti ekki að láta sig muna annað eins lítilræði og þetta, ef hún á annað borð álit skólann nauðsynlegan, sem hann efaðist ekki um. Í þessu efni væru varaforseta mislagðar hendur, því nú hefði hann rangt fyrir sjer, þótt hann hefði haft á rjettu að standa í læknamálinu forðum.

Ásgeir Einarsson sagði, að annaðhvort yrðu menn að álita skólann nauðsynlegan eða ekki, og ef hann væri nauðsynlegur, þá yrðu menn að gjöra hann sómasamlega úr garði. Það væri næst að halda, að þingmaður Skaptfellinga ætlaðist til, að skóli þessi yrði nokkurs konar svart skóli, þar sem hann vildi draga undan eldivið og ljós, og þætti sjer ástæður hans fyrir máli sínu vera næsta þunnar.

Framsögumaður sagði, að það mundi of vaxið einum tveim kennurum, þegar fram í sækti, að kenna allar þær námsgreindir, er frumvarpið ætlaðist til. Síð meining hefði verið, að þetta mundi duga fyrst um sinn, meðan allir piltar væru á líku reki.

Síðan var gengið til atkvæða, og breytingin samþykkt með 6 atkvæðum móti 5, og frumvarpið því næst þannig breytt samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti það verða aptur sent neðri þingdeildinni.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag ágúst mánaðar, var *frumvarpi til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal* í því formi, sem það var samþykkt í efri deildinni, útbýtt meðal þingdeildarmanna, og skoraði forseti á nefndina í því máli, að segja álit sitt um frumvarpið.

NEFNDARÁLIT

í málinu: «Frumvarp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal», svo sem það var samþykkt við 3. umræðu í efri deild alþingis.

Frumvarpið hefur tekið svo miklum umskiptum í efri deild þingsins, að varla stendur eptir nema nafnið eitt. Í 2. grein frumvarpsins eru taldar nokkrar fræðigreindir, þær er gagnfræðum heyra, en þó jafnframt tekið fram, að kenna skuli «ágrip» af þeim eða «undirstöðuatríði». Þetta gæti nú til sanns vegar færzt, því naumast mun í nokkrum gagnfræðaskóla kennt meira en ágrip af öllum sögufræðum og landa, o. s. frv. En allt annað mál er það, er sagt er í sömu grein frumvarpsins, að kenna skuli «talnafræði, landmæling og hallamæling», og því sleppt allri rúmmálsfræði, svo sem bæði flatmálsfræði og þríhornafraði. Þó tekur steinninn úr í 3. grein frumvarpsins. Skólastjórinn á að vera búfræðingur, og þó hlaut hinni heiðruðu deild að vera það kunnugt, að enginn búfræðingur á landi voru er skólagenginn maður, svo skólastjórinn getur eptir því ekki kennt í skóla þessum annað en það, er lýtur beinlínis að landbúfræði. Verður þá eigi nema einn kennari við skólann, er kennt geti gagnfræðin, og það að líkindum enginn garpur, ef lítið er til launa þeirra, er deildin hefur ánað honum. Hefði nefndin í efri deildinni gefið sjer tóm til að semja handa þessum eina kennara sýnishorn af lesskrá, mundi hún skjótt hafa sjeð, að hún var gengin út á glapstigu. Villa efri deildarinnar er auðsjáanlega sprottin af því, að hún hefur slengt saman búfræðaskóla og gagnfræðaskóla, og er nefndin sannfærð um, að villunni hafi eigi valdið viljaleysi, heldur einkum tímaleysi, með því að um sama leyti hafði deildin sig alla við að laga og umbæta fjárlagamálið og rjettindamál hjerlendra kaupmanna frá neðri deildinni. Í annan stað er þess að geta, að neðri deildinni hefur aldrei komið til hugar, að búnaðarskóli sá, er settur skal í Norðurlandi

(sbr. tilsk. 12. febr. 1872), skuli kostaður af landssjóði, heldur af sínu eignu fje. Sjóður búnaðarskólans fyrir norðan var í árslok 1874 orðinn 1193 rd. 78 sk., og var þar af á leigu 1080 rd. Jarðarhundraðin eru 37848, og $1\frac{1}{2}$ af hundraði gjörir í árs-gjald til skólans 591 rd. 36 sk. Ársgjöldin frá árslokum 1874 til sama tíma 1877 eru þá samtals 1774. rd. 12. sk., og vexti mun mega telja frá $\frac{11}{16}$ 1874 til $\frac{11}{16}$ 1877 samtals um 200 rd., svo sjóður búnaðarskólans mun þá um árslok 1877 vera orðinn um 3168 rd. eða 6336 kr. Ársgjaldið er nú, sem fyr segir, 1182 kr. 75 a., og ársleigur af innstæðunni hjer um bil 253 kr. 25 a., eða samtals 1436 kr., er svarar til höfuðstóls að upphæð 35900 kr. En þótt fje þetta muni eigi nægja til byggingar búnaðarskólans, til áhaldakaupa og skólahalds, þá telur nefndin vafalaust, að Norðlendingar muni fúsir á, að hækkað verði árgjaldið svo sem með þarf, að eigi standi það í vegi fyrir heppilegri samvinnu milli gagnfræðaskólans og búnaðarskólans á sínum tíma.

Nú er alþingistíminn á enda, svo tveir einir kostir eru fyrir hendi, er annar sá, að fella málið, hinn sá, að fallast á frumvarpið óbreytt með öllu. Nefndin hika eigi við að svo vöxnu máli að ráða til þess að samþykkja skuli frumvarpið með öllum göllum þess og gæðum, með því að í 5. gr. frumvarpsins er gefin heimild til skólahúsbyggingar skólans og stofnunar hans á kostnað landssjóðsins, og í 1. greininni segir, að gagnfræðaskóli skal stofnaður á Möðruvöllum í Hörgárdal. Fjárhagstímabilið 1878—79 mun eigi verða meira gjört en byggja skólahúsið og önnur nauðsynleg hús til skólans, svo og að undirbúa það, er þarf til stofnunar hans; en nefndin efar eigi, að á næsta þingi muni efri deildin verða tilleiðanleg að breyta svo 2.—4. gr. frumvarps þessa, að gagnfræðaskólinn á Möðruvöllum beri nafn með rjettu.

Arnljótur Ólafsson, Grímur Thomsen.
framsögumaður. Tryggvi Gunnarsson.
Jón A. Blöndal. Einar Ásmundsson.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 58. fundi neðri þingdeildarinnar, 29. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal*.

Arnljótur Ólafsson sagði, að eins og forseti hefði getið um í gær, hefði fallið úr við prentunina á nefndarálitinu, orðin: «og Norðlendingum» á eptir orðunum: «Í annan stað er þess að geta, að neðri deildinni». Þessi orð væru áriðandi að stæðu vegna þess, að þegar Norðlendingar, sem hlut ættu að máli, hefðu ekki farið fram á, að landssjóðurinn styrkti þá til þess, að stofna búnaðarskóla hjá sjer, þá væri engin ástæða til þess að veita þeim fje til þess í landssjóði. Norðlendingar væru svo fjærri því, að vilja betla fje úr landssjóði til þess, að koma á búnaðarskóla hjá sjer, að þeir væru miklu fremur fúsir til að bæta á sig álögum, til þess að búnaðarskóli þeirra gæti komizt í góða samvinnu við gagnfræðaskólann. Svo yrði hann að geta annarar prentvillu; í nefndarálitinu stæði « $1\frac{1}{2}$ af hundraði», en ætti að vera $1\frac{1}{2}$ skild. af hundraði, þ. e. af jarðarhundraði hverju. Um málið sjálft skyldi hann ekki fara mörgum orðum. Það hefði fengið mjög óheppileg afdrif, og hann neyddist til að segja, að sjerhver menntaður maður yrði enda að álíta, að efri deildin hefði eigi sýnt í þessu máli þá þekkingu á gagnfræðum og gagnfræðaskólum, er menn gætu heimtað eða ætlazt til af hinum hálærðu þingmönnum efri deildarinnar. En hann vildi eigi dvelja við þetta, heldur leggja alla áherzluna á það, sem nefndin hefði komið sjer saman um, að samþykkja frumvarpið vegna 5. greinar, og það vildi hann leyfa sjer að biðja deildina að gjöra með þeim fyrirvara, að 2., 3. og 4. gr. verði breytt á næsta þingi, þegar menn væru orðnir fróðari um, hvaða fræðigrein skyldi kenna í gagnfræðaskóla.

Að umræðunni lokinni var gengið til

atkvæða, og var frumvarpið óbreytt, eins og það kom frá efri deildinni, samþykkt með 21 atkvæði.

Kvað forseti það nú mundu sent landshöfðingja sem lög svo látandi:

LÖG

um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum í Hörgárdal.

1. grein.

Gagnfræðaskóla skal stofna á Möðrum í Hörgárdal.

2. grein.

Þær fræðigreinar, er kenna skal í skóla þessum, eru: íslenska, danska og enska, ágríp af sagnafræði og landafræði, talnafræði, landmæling og hallamæling, undirstöðu-atriði

eðlisfræði og efnafræði, verkvjelafræði og verkleg búfræði.

3. grein.

Setja skal 2 kennara við skólann; skólastjóri sje búfræðingur, og hafi að launum 1600 kr. auk afgjaldslausrar ábúðar á Möðruvöllum; en hinn kennarinn 1600 kr. auk húsnæðis

4. grein.

Amtsráðið í norður- og austuramtinu skal hafa á hendi yfirstjórn skólans.

5. grein.

Kostnað allan til skólahúsbyggingar, skólans og stofnunar hans skal greiða úr landssjóði.

6. grein.

Ráðherra Íslands hlutast til um, að samin verði reglugjörð handa skólanum.

XI.

Frumvarp

til laga um breyting á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum.

(Frá Jóni Sigurðssyni, 2. þingmanni Þingeyinga, Hjálmi Pjeturssyni, þingmanni Mýramanna, og Guðmundi Einarssyni, þingmanni Dalamanna.

1. grein.

Kostnaðinn til fangahúsa þeirra, sem þegar eru byggð, eða byggð kunna að verða hjereptir, og sem greiða ber úr jafnaðarsjóðum amtanna eptir tilsk. 4. marz 1871 um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi, skal eptirleiðis greiða úr landssjóði. Svo skal og endurgjald fyrir lán það, er tekið hefur verið úr landssjóði til byggingar tjeðra fangahúsa, falla alveg niður.

2. grein.

Kostnaður til sakamála og lögreglumála skal að því leyti, sem hann ber að

greiða úr opinberum sjóði, greiðast hjer eptir úr landssjóði.

3. grein.

Sá kostnaður, sem leiðir af embættis- skoðunarferðum landshöfðingja, biskups og landlæknis skal og greiðast úr landssjóði.

4. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1878, og eru þá af numdar allar eldri laga-á- kvarðanir um greiðslu gjalda þeirra, sem nefnd eru í lögum þessum.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri þingdeildarinnar, 25. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*, frá Jóni Sigurðssyni, Hjalmi Pjeturssyni, og Guðmundi Einarssyni.

Flutningsmaður (Varaforseti) sagði, að það, sem einkum hefði knúið sig og hina aðra 2 uppástungumenn til þess, að koma með frumvarp þetta, væri, að gjaldið á jafnaðarsjóðunum hefði aukizt stórum hin síðustu ár, og að það mætti nú heita of þungt eða jafnvel óbærilegt, þar sem það hefði komizt upp í 60 aura á hvert lausafjórðundað. Þetta gjald væri enn tilfinnanlegra af því, að það kæmi einungis niður á einum gjaldstofni, nefnilega tíundbæru lausafje, og þar að auk væru mörg gjöld, er á jafnaðarsjóðunum lægju, svo óeðlileg, að þau að sínu álitu ættu alls ekki að liggja á þeim. Jafnaðarsjóðirnir hefðu verið stofnaðir í kringum 1830, og gæti hann ekki betur skilið, en að tilgangurinn hefði í fyrstu verið sá, að þeir skyldu vera eins konar yfirsveitarsjóðir, sem gripið yrði til undir vissum kringumstæðum, og þegar einhver sjerstök vandræði bæru að höndum, en skömmu eftir hefði verið vikið frá þessari reglu, og verið farið að demba upp á jafnaðarsjóðina nálega hverju smá-gjaldi, sem fyrir hefði komið, t. a. m. kostnaði við bólusetningar, við prentun verðlagsskráa, við gjafsóknir, við kennslu yfirsetukvenna og svo framvegis. Svo þegar fjárkláðinn sæli hefði komið til sögunnar, þá hefði ekki þótt annað í mál takandi, en að láta jafnaðarsjóðina gjalda allan kostnað þann, sem hann hefði haft í för með sjer. Þetta hefði raunar verið eðlilegt, þar eð varðkostnaður og fleira þess konar væri allveg sveitarlegs eðlis, en við það hefði gjaldið vaxið mjög; en þó hefði kastað tólfunum, þegar kostnaðurinn við bygging fangahúsanna hefði verið lagður á jafnaðarsjóðina samkvæmt tilskipun 4. marz 1871. Bygging þeirra hefði haft svo afarmikinn kostnað

í för með sjer einkum fyrir Norðurland og Vesturland, sem ekki hefðu getað notið þess styrks, sem Suðurland hefði haft af því, að geta byggt sitt fangahús í sambandi við hegningarhús landsins. Sjer sýndist nú tími til kominn, til þess að ljetta þessu þungbæra gjaldi af jafnaðarsjóðunum, og einkum væri hvöt til þess af því, að líklegt væri, að ný gjöld mundu verða lögð á jafnaðarsjóðina, þegar fram liðu stundir, ef til dæmis þinginu hugkvæmdist, að koma á einhverjum búnaðarlegum menntastofnunum, sem lengi hefði verið í ráði, þá gæti ekki hjá því farið, að kostnaðurinn við þær lenti á jafnaðarsjóðunum. Það væri því brýn þörf á, að ljetta af þeim þeim gjöldum, sem óeðlilega hvíldu á þeim.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst fúslega játa, að nóg gjald lægi nú á jafnaðarsjóðunum, og að sannarleg þörf væri á því, fremur að ljetta af þeim gjöldum þeim, sem óeðlilega hvíldu á þeim, eins og t. d. kostnaður til sakamála og lögreglumála, og sá kostnaður, sem leiðir af embættisskoðunarferðum landshöfðingja og biskups, heldur en að bæta nýjum við. Að þessu leyti væri hann frumvarpinu samdóma, en viðvíkjandi 1. gr. þess væri hann ekki á sama máli og uppástungumenn. Við þessa grein væri tvennt athugandi: í fyrsta lagi, að sá kostnaður, sem þar um ræddi, hefði verið greiddur sem lán úr viðlagasjóðnum til jafnaðarsjóðanna, og yrði það því töluvert rýrnun á þessum sjóði, ef frumvarpið yrði lögleitt. Í öðru lagi hefðu ekki öll fangahúsini verið gjörð á sama tíma, og væri því í sumum ömtunum búið að borga talsvert meira af láninu en í sumum. Þessi eptirgjöf á láninu mundi því ekki koma jafnt niður, þar eð suðuramtíð og Reykjavík væru búin að greiða aptur töluvert meira heldur en norður- og vesturamtíð, því að það væri víst ekki tilætlan flutningsmanna, að suðuramtinu yrði greitt það aptur, sem það væri búið að borga. Þar eð um svo mikla tekjurýrnun fyrir landssjóðinn væri að ræða í þessu frumvarpi, stakk hann upp á, að vísa því til fjárlaganefndarinnar, þar eð

henni mætti bezt vera kunnugt um fjárhag landsins, og hve mikils fjár landssjóðurinn gæti án verið.

Flutningsmaður sagðist ekki vita, hve heppilegt það væri fyrir málið, að vísa því til fjárlaganefndarinnar; hún væri að ætlun sinni svo að segja búin að af ljúka störfum sínum, og mundi því ekki geta tekið mál þetta til yfirvegunar. Þar að auki sýndist sjer mál þetta svo ljóst og óbrotið, að það þyrfti eigi að rannsaka í nefnd; hjer væri einungis um það að ræða, hvort þingið vildi veita jafnaðarsjóðunum þessa uppgjöf eða ekki. Málinu til frekari upplýsingar skyldi hann geta þess, að í suðuramntinu væri um nýár 1878 búið að borga 4 sinnum upp í vexti og afborgun af höfuðstól til samans 2687 kr. 74 a., eptir því sem reikningar og áætlanir votta; úr vesturamntinu væri tvisvar búið að borga til samans 3725 kr. 52 aura; úr norðuramntinu tvisvar alls 6712 kr. 93 a. Af þessu sæist, að búið væri að borga miklu meira úr norðuramntinu og vesturamntinu heldur en úr suðuramntinu, og kæmi það til af því, að skuld suðurumdæmisins hefði verið miklu minni í öndverðu, eins og hann hefði áður tekið fram, þar eð suðuramtið hefði notið góðs af sameiningunni við hegn-ingarhúsið. Hann kvaðst vel geta unnt Reykjavík og suðuramntinu þess hagnaðar, sem þau hefðu orðið aðnjótandi af því, að allt væri concentreret í Reykjavík, landsstjórn, skólar, fangahús o. fl., og að nálega allar tekjur landsins rynnu þar inn; en hann vildi ekki, að hin ömtin hefðu halla af því, eða biðu nokkurn ójöfnuð vegna þess, en það hefðu þau í þessu, þar sem þau hefðu minni þörf á fangahúsum, og minna með þau að gjöra, en yrðu þó að kosta meiru til þeirra. Hann játaði þó, að ekkert væri því til fyrirstöðu, að suðuramtið fengi það endurgoldið, sem það hefði greitt meira af láninu að tiltölu en hin ömtin. Það væri alveg satt, að tekjur viðlagasjóðsins mundu rýrna við þetta; höfuðstóll hans mundi rýrna um 50,000 kr. hjer um bil, eða með öðrum orðum, að tekj-

ur landssjóðsins mundu minnka um 2000 kr. á ári, en aðgætandi væri, að við það ljetti tilsvarendi byrði af hinum helzta bjargræðisstofni landsins, lausafjenu, sem sannarlega hefði nóg að bera, og væri það nú sú spurning, sem þingdeildin ætti úr að leysa, hvort hagfelldara væri. Ef síðar meir reyndist, að landssjóðinn vantaði fje, ef þau gjöld, sem ræðir um í frumvarpinu, yrðu lögð á hann, þá væri ávallt hægt að auka tekjur hans með einhverju gjaldi, sem kæmi jafnar og eðlilegar niður, en þessi óbærilega álaga.

Hjálmur Pjetursson kvaðst ekki sjá neina nauðsyn á, að senda frumvarp þetta til fjárlaganefndarinnar, því að þótt gallar væru á því, væri hægt, að leiðrjetta þá á annan hátt. Það væri ekki meining uppástungumanna, að suðuramtið skyldi hafa neinn halla af þessu, eða verða harðara úti en hin ömtin, en ef svo væri, að nokkur ákvörðun frumvarpsins miðaði til þess, þá mundu þeir verða fúsir til, að lagfæra það. Það væri vitaskuld, að ef þessum gjöldum væri ljett á jafnaðarsjóðunum, mundi þyngja á landssjóðnum, en ef þessi gjöld væru þungbær fyrir landssjóðinn, þá hlyti hver maður að sjá, að þau væru þó þungbærari fyrir jafnaðarsjóðinn, þar sem öll gjöld til þeirra hvíldu einungis á einum gjaldstofni, nefl. á tíundbæru lausafje, en gjaldstofnar landssjóðsins væru miklu fleiri, og mætti þó enn fjölga þeim, ef þörf krefði. Jafnaðarsjóðsgjaldið hvíldi eingöngu á lausafjenu, og væri eigi hægt að fá aðra gjaldstofna undir það gjald, og þar að auki lægju mörg og þung gjöld önnur á lausafjenu, sem eigi væri hægt af því að ljetta, heldur þvert á móti færu árlega vaxandi, og væri þetta vafalaust aðalorsökin til þeirra tíundarsvika, sem opt hefðu komið til umtals bæði hjer á þinginu og annarstaðar, enda væri það hin mesta freisting fyrir bændur, að draga undan í framtali, þegar jafnaðarsjóðsgjaldið færi vaxandi ár frá ári.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að vel gæti verið, að fjárlaganefndin væri langt komin, en þó ímyndaði hann sjer, að hún mundi hafa nægan tíma til þess, að íhuga

þetta mál. Það væri ekki nóg að segja, að málið væri einfalt; meðan hann hefði ekki ljóst yfirlit yfir fjárbag landsins, og meðan fjárlaganefndin væri ekki búin að segja álit sitt um þetta frumvarp, gæti hann með engu móti gefið atkvæði með 1 gr. Að lánið væri svo miklu stærra, sem norðuramtið og vesturamtið hefði fengið, heldur en það, sem suðuramtið hefði fengið, væri engin ástæða til að samþykkja frumvarpið, því að suðuramtið ætti ekki að gjalda þess, þó ástæður hinna amtanna væru svo lagaðar, að þau gætu ekki fengið sama hlutinn fyrir sama verð, því að það væri hið sama sem að láta suðuramtið borga fyrir hin ömtin. Það væri hægt að segja, að hækka mætti skattana síðar, ef tekjur landssjóðsins reyndust ónógar; hjer væru nú komnar svo margar uppástungur um að minnka, en engar um að auka tekjur landssjóðsins, og varaforseti væri víst samdóma sjer um, að vinsælla væri að lækka skattana um 1 eyri, heldur en hækka þá um hve lítið sem svo væri. Sín skoðun væri, að óráðlegt væri að lækka gjöldin, meðan eigi væri víst, að eigi yrði að hækka aptur eptir nokkur ár. Þar að auki væri það aðgæta- andi, að þetta gjald á jafnaðarsjóðunum væri ekki stöðugt gjald, heldur mundi það hverfa að nokkrum árum liðnum. Að endingu kvaðst hann verða að halda fast við þá uppástungu sína, að vísa máli þessu til fjárlaganefndarinnar.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að margt mælti fram með frumvarpi þessu, og væri það vissulega satt, að jafnaðarsjóðsgjaldið væri nú orðið svo hátt, að það væri nálega óbærilegt; það væri einnig satt, að á jafnaðarsjóðunum hvíldu nú ýms gjöld, sem að rjettu lagi ættu ekki að hvíla á þeim; en af því fjárbagur landsins væri nú mjög á reiki, þar eð ekki væri enn víst, hvort skattamálið fengi framgang eða ekki, og ekki heldur, hve hár skatturinn yrði, þá virtist sjer ráðlegast að fresta málinu, eða að máli þessu yrði vísað til fjárlaganefndarinnar, sem bezt allra deildarmanna gæti vitað nú, hvað lands- sjóðurinn væri fær um.

Arnlfótur Ólafsson sagði, að eitt atriði væri í þessu máli, sem hvorki varaforseti nje aðrir hefðu tekið fram. Í 5. gr. tilsk. 4. marz 1871 um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi væri svo skipað fyrir um greiðslu kostnaðarins við byggingu fangelsanna: kostnaðurinn til byggingar og viðhalds á húsum þeim, sem einasta eiga að vera fangelsi, skal goldinn úr jafnaðarsjóði þess amts, sem í hlut á; til þessa skal á kostnað hans taka fje að láni. Sjer þætti ávallt mikið varið í það, sem byggt væri á lögfullum samningi. Eptir þessari tilskipun væru nú fangelsin byggð á kostnað jafnaðarsjóðanna, en nú kæmi fram uppástunga um, að slengja kostnaðinum á landssjóðinn, og væri nú auðsjenn tilgangur uppástungu þessarar og stefna. Fangelsin hefðu verið byggð fyrir lánsfje með þeirri skuldbindingu, að lánið yrði borgað aptur, en í fyrsta skipti sem afborgunin eptir henni ætti fram að fara, þá væri sagt: «nei, jeg borga ekki; gjörðu svo vel og taktu við öllum kostnaðinum aptur». Því að í 1. gr. þessa frumvarps lægi ekki önnur þýðing en sú, að losa jafnaðarsjóðina undan að borga aptur lán sitt, og demba því á landssjóðinn. Hann kvaðst vera hræddur um, að það mundi eptirleiðis verða örðugt fyrir fjárlaganefndina og þingið, að gefa atkvæði sitt til lána úr landssjóði, þegar það á næsta þingi mætti eiga von á uppástungu um, að fá lánið upp gefið, ekki vegna fátæktar þess, sem í hlut ætti, heldur af þeirri ástæðu, að landssjóðurinn ætti sjálfur að borga það. Hann gæti ekki lagt næga áherzlu á, hve spillandi (demoraliserandi) slík aðferð væri, og þyrði hann að fullyrða, að hver vareygðarsamur þingmaður mundi hugsa sig tvisvar um, áður hann gæfi samþykki sitt með lánunum úr lands- sjóði, jafnvel til hversu þarflegra, gagnlegra og nauðsynlegra fyrirtækja sem lánsfjeð ætti að ganga. Samningar yrðu að standa, skuldbindingar um að borga lán yrðu að standa, því að öðrum kosti fjelli allt lánstraust burtu. Hann gæti heldur ekki sjeð, að neitt væri sparað með þessu, það væri þá helzt fyrir Norðlendinga og Vestfirðinga að sparað

væri, og þá á þann hátt, að Sunnlendingar, sem ættu við enn bágari kjör að búa en hinir fjórðungarnir, ættu að borga fyrir þá; þetta þætti sjer ósanngirni, ójöfnuður og lít-ilmennska.

Að öðru leyti gæti hann ekki álitid það rjett, að hin sjerstöku fangahús, sem byggð hefðu verið til hagræðis fyrir hvert amt út af fyrir sig, væru álitin sameiginlegt málefni alls landsins, enda mundi eigi siður sparað til þeirra, ef þau heyrðu undir jafnaðarsjóðina og því undir stjórn amtsráðanna, heldur en ef þau heyrðu undir landssjóð; það væri því betra bæði í sparnaðarlegu tilliti og líka í stjórnarlegu tilliti, því að ef farið væri að gjöra hvert fangelsi að sameiginlegu málefni, þá mætti líka gjöra öll heilbrigðismál, öll amtamál, enda öll fátækramál að almennu málefni og taka alla sveitarsjóði inn í landssjóð, sömuleiðis alla presta, selja prestssetrin og láta allar tekjur presta renna í landssjóð. Menn yrðu þess að gæta, að með málefnum fylgdi stjórn þeirra; gjörðu menn hjeradsmálin að landsmálum, þá hyrfi jafnframt hjeradsstjórnin inn í landstjórnina, öll sjerstök stjórn, öll sjálfstjórn legðist niður. Ef menn því færu að plokka eitt málefni frá hjeradsstjórninni, hvar ætti svo staðar að nema? Hvar ætti að setja takmörkin millum hins sjerstaka og hins almenna? Hann treysti sjer ekki til að draga þá línu, en varaforseti hefði ef til vill lesið miklu meira og betra en hann um það í hinum mörgu fræðibókum um skattamál og landsstjórn, er hann ætti og læsi í. Sjer fyrir sitt leyti virtist bæði frjálsara og heppilegra að láta sem flest málefni vera sjerstakleg. Að endingu gat hann þess, að þótt þetta gjald yrði tekið af jafnaðarsjóðunum og lagt á landssjóð, þá væri þar með engu ljett af landsmönnum, því að þingið yrði þá að útvega landssjóðnum tilsvarendi tekjur með nýjum skatti, en hann vissi ekki betur, en að gjaldendum stæði á sama, hvort gjaldið rynnir í landssjóð, jafnaðarsjóð eða sveitarsjóð, ef upphæð gjaldsins væri hin sama.

Benidikt Sveinsson kvaðst ekki ætla sjer að orðlengja um það, hvað skrifað stæði í tilskip. 4. marz 1871 5. gr. og sem hinn háttvirti 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði tekið fram; það gætu allir sjeð og lesið; en hitt vildi hann benda á, að með þessu væri alls eigi svarað þeirri spurningu, hvort eðlilegra væri í sjálfu sjer, að láta kostnaðinn við byggingu fangahúsanna hvíla á landsjóðnum eða á jafnaðarsjóðunum. Þingmaðurinn tók það fram, að sjer gæti ekki betur sýnzt, en að kostnaður þessi ætti eins vel og öllu heldur að hvíla á landssjóðnum eptir hlutarins eðli, enda væri það sjálfsagt þessi grundvöllur, sem frumvarpið væri byggt á. Það, sem hann ætlaði sjer þar að auki einkum að taka fram, væri það, að maður mætti ekki draga ofmikla ályktun út af 1. gr. frumvarpsins, eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu að sínu álitu hefði gjört, nefnilega þá ályktun, að ef þessir svo kölluðu samningar millum landssjóðs og jafnaðarsjóðs yrðu hafnir á þann hátt, sem frumvarpið færi fram á, nefnilega með frjálsu atkvæði alþingis, þá væri við búið, að lán yrðu ekki framvegis veitt úr landssjóði. Þessi ályktun væri alls ekki rjett, því að þegar þessir samningar hefðu verið gjörðir, þá hefði alþingi ekki verið löggefandi þing. Hann yrði þar á móti að lýsa þeirri sinni skoðun yfir, að ef alþingi hefði verið löggefandi, þegar þessi saga gjörðist, þá mundi 5. gr. í tilsk. 4. marz 1871 aldrei hafa orðið til, eins og hún væri nú; niðurstaðan mundi þá aldrei hafa orðið sú, að leggja gjald þetta á jafnaðarsjóðina. Menn mættu því ekki gleyma því, að þingið hefði einungis verið ráðgefandi þing, þegar þessi byrði hefði verið lögð á jafnaðarsjóðina, af hverjum þá, vildi hann spyrja? af Danastjórn, (en eigi alþingi) sem og, eins og þingmanninum væri mjög vel kunnugt, hefði verið ærið ófús á um þær mundir að veita fje úr ríkisfjehirzlunni til almennra Íslands þarfa, hversu brýnar sem þær hefðu verið. Hann tæki það því enn og æ fram, að það væri ekki alls kostar rjett, að draga þá ályktun

sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði dregið, þegar af þeirri ástæðu, að lán, sem hvíldu á líkum grundvelli og þetta lán hvíldi, gætu alls ekki komið fyrir eptirleiðis. Hann lýsti því að endingu yfir, að sjer þætti mjög æskilegt, ef landssjóðurinn væri fær um að ljetta þessari byrði á jafnaðarsjóðunum, sem væru allra sjóða ískyggilegastir sökum þess, hve óbærilegar og margbrotnar kvaðir þeir legðu á þann eina gjaldstofn, lausafjeð, sem væri hið eina almenna lífs-viðurværi hinnar fátæku alþýðu á Íslandi.

Flutningsmaður kvað það nú sannast í þessu máli, að «svo bregðast krosstrje sem önnur trje». Hann hefði vænt þess, að 1. þingmaður Norður-Múlasýslu mundi styrkja þetta mál af alefli, þar sem hann hefði hingað til bæði í ræðum og ritum haldið því fast fram, að ekki ætti að leggja einn eyri á tíundarbært lausafje, en nú vildi hann ekki heyra annað nefnt, en að á því hvíldi hið afarháa gjald til jafnaðarsjóðanna. Sig hefði því rekið í rogastans, þegar hann hefði heyrt ræðu hans, því að hjer væri einmitt verið að tala um að af nema skatt, sem legið hefði á lausafje. Þingmaðurinn hefði vitnað til tilsk. 4. marz 1871, og talið hana sem lögfullan og bindandi samning fyrir okkur Íslendinga. Hann sagði, að sjer dytti ekki í hug að neita því, að tilskipun þessi hefði fullt lagagildi; en hann vildi minna þingmanninn á það, sem honum væri víst fullkunnugt, að það hefði ekki verið með vilja þingsins, eða rjettara sagt meiri hluta þess, að hegningarlögin voru innleidd hjer á landi. Þau hefðu, eins og þingmaðurinn mætti muna, verið í raun rjetttri valdboðin, og allur sá tilskipanasægur, sem þau höfðu í eptirdragi. Þess vegna gæti þingmaðurinn ekki sagt, að þetta fyrirkomulag með fangahúsin væri byggt á frjálsum samningi, því að um þær mundir hefði ekki verið tekið mikið tillit til þess, sem þingið hefði lagt til; tilskipun 4. marz 1871 hefði að vísu fengið meiri hluta atkvæða á þinginu 1869, en það væri víst óhætt að fullyrða, að það hefði verið nauðungaratkvæði, og mundi þinginu naumast

hafa komið til hugar, að demba öllum kostnaðinum af fangelsabyggingunum upp á jafnaðarsjóðina, ef það hefði haft frjálst atkvæði um málið. Enn fremur kvaðst hann vilja benda á það, að það hefði í fyrstu verið meining stjórnarinnar, að kostnaðurinn til fangahúsanna skyldi greiðast úr dómsmálasjóðnum, eins og kostnaðurinn til hegningarlússins, ef hann hefði verið þess megnugur, enda hlyti þingmanni Norður-Múlasýslu að vera það kunnugt, að dómsmálasjóðurinn hefði í öndverðu verið stofnaður til að bera kostnaðinn við sakamál; síðan hefðu saka-gjaldssjóðirnir verið stofnaðir 1806, til að ljetta undir með dómsmálasjóðnum, og hefðu ýms gjöld til sakamála verið greidd úr þeim, en síðan hefðu þeir verið upphafðir með tilskipun 24. janúar 1838, og hefðu leifar þeirra runnið inn í dómsmálasjóðinn. Þessi sjóður hefði að vísu gengið að mestu leyti upp í byggingu hegningarlússins í Reykjavík, en hinar litlu leifar hans hefðu þá runnið inn í landssjóð, og hann hefði tekið við eignum hans, t. a. m. yfirrjettarhúsinu, og eins rynnur tekjur þær, sem dómsmálasjóðurinn hefði haft, nú í landssjóð. Hvað væri þá á móti því, að landssjóðurinn tæki að sjer kostnaðinn við byggingu fangelsanna, fyrst hann væri nú orðinn eigandi þess sjóðs, sem þessi skylda að rjettu lagi hefði á legið. Hitt væri annað mál, hvort landssjóðurinn væri fær um að bera þennan kostnað; hann játaði, að sjer væri það ekki fullljóst, en hann sæi ekkert því til fyrirstöðu, að 2. umræðu um þetta frumvarp yrði frestað, þangað til álit fjárlaganefndarinnar lægi fyrir þinginu, svo sæist, hvernig fjárhagur landssjóðins nú stendur.

Arnliótur Ólafsson kvaðst verða að svara varaforseta því, að hann væri á móti skatti á lausafje til landssjóðs, en með því, að skattur sje lagður á lausafje til hjeraða- og sveitaparfa, því að þá væri hægra að hafa tilsjón með greiðslu hans; þetta álit sitt hefði hann fyrir löngu látið í ljósi, og þetta sama álit hefði hann enn. Fyrri þingmaður Árnesinga hefði lagt áherzlu á það, að alþingi hefði verið ráðgefandi, þegar kostnaðurinn við

fangelsin hefði verið lagður á jafnaðarsjóðina, og varaforseti hefði tekið fram, að hegningarlögunum hefði verið nauðgað upp á oss, og hefðu þeir hvor um sig viljað draga þá ályktun út af þessu, að nú mætti fara að gjöra lítið úr þeim samningum, sem lánið væri byggt á. En nú vildi svo vel til, að stjórnin hefði einmitt fallizt á aðalbreytingar þingsins 1869 við 2., 3. og 5. gr. frumvarpsins, svo þingið hefði haft svo gott sem löggjafarvald í þessu máli. Það væri því ekki til neins að bera það fyrir, að þingið hefði ekki haft nema ráðgjafarvald, og ekki til neins að segja, að hegningarlögunum hefði verið þröngvað upp á oss, því að menn yrðu að standa við lögfulla samninga. Varaforseti hefði verið að vitna til dómsmálasjóðsins og sakagjaldssjóðanna, en saga þeirra sannaði einmitt bezt, að einmitt fram að síðustu árum hefðu sakamál verið álitin fjórðungsmál eða amtsmál; öll saga þeirra sýndi, að þau hefðu verið álitin sjerstök mál landsins, en eigi almenn mál þess, því annars hefði dómsmálasjóðurinn aldrei getað orðið til sem sjerstakur sjóður landsins; þau hefðu verið bundin við sýslur og við ömt, og þætti sjer varúðarvert að slá stryki yfir alla söguna, með því nú að fara að breyta frá þessari aðalreglu.

Benidikt Sveinsson kvaðst enn vilja taka það fram viðvikjandi því, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að hann eigi gæti betur sjeð, eins og hann hefði áður sagt, en að engin gild ályktun yrði dregin af tilskipun þeirri, er hjer um ræddi; það vissu allir, að á meðan hið ráðgefandi þing vort hefði staðið, þá hefði eigi verið til mikils að beiðast fjár úr ríkissjóðnum; það hefði verið sá járnlás settur fyrir hann, hvað Ísland snerti; en hitt vissu og allir, að þegar um það hefði verið að ræða, að vjer legðum gjöld á sjálfa oss, þá hefði stjórnin verið til með að segja amen og hallelúja. Á þessum grundvelli hvíldi nú hið svo kallaða samkomulag milli alþingis og stjórnarinnar um þetta mál. Um dómsmálasjóðinn, sem sjálf-sagt hefði að rjettu lagi átt að bera þennan

kostnað, og hefði borið hann, hefði hann verið þess megnugur, væri það að segja, að hið löggefandi alþingi hefði fyrst orðið til þess, að steypa honum algjörlega saman við landssjóðinn, enda væri nú og sýslumönnum bannað að færa dómsmálasjóðsreikninginn sem sjerstakan reikning, en láta hann þar á móti ganga inn í hina almennu skilagrein, er sýslumenn gjörðu fyrir fje landssjóðsins. Vildi maður fara eptir hlutarins eðli í þessu máli, gæti hann og eigi betur sjeð, en að sjerhver kostnaður, sem leiddi af því, að sakalögunum væri fram fylgt, væri almenn fjármál landsins, og ætti því að hvíla á landssjóðnum. Viðvikjandi því, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að ef 1. greininni í frumvarpinu yrði framgengt, þá væru samningar eigi haldnir, þá virtist sjer sú mótbára alls eigi eiga við, því hjer væri að eins að ræða um fríviljuglega uppgjöf frá þingsins hálfu. Hann kvaðst því vera fús á að fallast á grein þessa, svo framarlega sem fjárhagur landssjóðsins leyfði, að lán þetta væri gefið jafnaðarsjóðnum upp.

Guðmundur Einarsson kvað mál þetta nú hafa verið skoðað frá mörgum hliðum, og hefði hann orðið að mörgu fróðari. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að sagan sannaði bezt, að sakamál hefðu verið álitin fjórðungsmál eða amtsmál, og kostnaðurinn við þau ætti því að hvíla á hverju amti út af fyrir sig, en hann kvaðst ætla, að sagan sannaði hið gagnstæða, því að hann myndi eigi betur, en að sakamálakostnaður hefði upprunalega hvílt á öllu landinu, og að það mundi hafa fyrst verið eptir uppástungu amtmannsins yfir vesturamtinu, að þessi aðskilnaður hefði verið gjörður; þetta ætlaði hann rjett hermt. En hvað sem nú þessu liði, þá fyndist sjer eigi annað sanngjarnara, en að landssjóðurinn bæri kostnaðinn við slík mál, sem sakamálin væru, því þau snertu alla þjóðina. Þar sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að það yrði eins konar samningsrof, ef hinar eldri ákvarðanir um þetta efni yrðu nú úr lögum numdar,

þá yrði hann að taka það fram, að hann vissi eigi betur, en að það, er með lögum væri bundið, mætti með lögum leysa. Það hefði og verið tekið fram, að ísjárvert væri, að ákvarðanir þessar yrðu úr lögum numdar, fyr en menn vissu, hvernig hagur lands-sjóðsins stæði, en hann ímyndaði sjer, að hverjum manni mundi svo kunnugt um hag landssjóðsins, að eigi mundi þykja óbærilegt fyrir hann, þó að hann missti fje það, er hjer um ræddi. Það væri og kunnugt, að nú væru í viðlagasjóði sjálfsagt 300 þúsundir króna eða jafnvel meira, og mætti eitthvað með þær gjöra eða vextina af þeim. Nú væri verið að bollaleggja ábúðarskatt, tekju-skatt, húsaskatt, og mundi upp úr þeim fást ríflegra gjald til landssjóðs, heldur en það, sem nú gyldist til hans; en skyldi reynast svo, ef á jafnaðarsjóðunum yrði ljett, að landssjóðurinn þyldi ekki að bera þann halla, þá legði hann heldur og miklu heldur það til, að koma óbeinlínis skatti á eitthvað kaupstaðarglingrið eða ónaudsýnjavaðninginn. Hann sagði, að öllum, sem til þekktu og sanngirni gættu, hlyti að vera það ljóst, að jafnaðarsjóðsgjaldið væri sum ár öldungis óbærilegt. Hann vonaði því til, að hin heiðraða neðri deild ljeti málið ganga með hægð (A. Ó. Er það svo brothætt?) til 2. um-ræðu. Málið er í sjálfu sjer ekki brothætt, og þó að hinn háttvirtí þingmaður Norður-Múlasýslu sje þunghöggur, þá er ósagt, að hann vinni svig á því.

Grímur Thomsen sagði, að sjer sem einum af þeim, er í fjárlaganefndinni sæti, væri skylt, að gjöra nokkrar athugasemdir og skýringar yfir ástand viðlagasjóðsins og fjárhag vorn. Hvað frumvarp þetta snerti, þá væri það eitt af þeim mörgu blómum á frumvarpastofni 2. þingmanns Þingeyinga, og stæði í nánu sambandi við önnur þau frumvörp, er þessi frjóvsami frumvarpahöf-undur hefði komið með inn á þing vort. Mundi það frumvarp, er hjer lægi fyrir, vera runnið af rótum skattamálsins, og í-myndaði hann sjer, að þingmaðurinn hefði bugsað sem svo: «jeg kom fram með frum-

varp um daginn, og fór það fram á nokkuð háa skatta, einkum á lausafje; nú er eigi annað að gjöra, en að taka úr þeim vasan-um, er ber jafnaðarsjóðsgjaldið, og láta í þann vasann, er ber gjaldið til landssjóðs-ins». Þetta mundi vera sú verulegasta or-sök til frumvarps þessa, og ætlaði hann alls eigi að lá þingmanninum. Þingmaðurinn mundi einnig sjá, að þetta sitt frumvarp væri alls eigi fjærstæðara, en frumvarp það um útflutningsgjald af hrossum, er þing-maðurinn hefði komið með eigi alls fyrir löngu. Hann kvaðst játa, að ef hann tæki frumvarp þetta eptir höfuðhugsun þess, þá gæti komið til mála, að hann gæfi sumum ákvörðunum þess atkvæði sitt; en sjer þætti 1. grein frumvarpsins einstaklega ískyggileg, og ætlaði hann því að fara um hana nokkr-um orðum. 1. þingmaður Árnesinga, hefði getið þess, að meðan þing vort Íslendinga hefði verið ráðgefandi, þá hefði stjórnin haft sem járnlás fyrir rikissjóðnum, og að hjer væri því eigi um lögfullan samning að ræða, þar sem þessi samningur hefði verið gjörður á þeim tímum; en þá vildi hann minna þingmanninn á, að tilskipun 4. marz 1871 væri yngri en stöðulögin, er hefðu gjört að-skilnað milli fjárhags vors og Dana, svo að vjer hefðum vitað, þegar samningur þessi hefði verið gjörður, að vjer mundum fá vald yfir fjárhag vorum, og væri því engin orsök til að rengja þennan samning við jafnaðar-sjóðina.

Hann kvaðst nú ætla að sýna, hvernig færi með fjárhag vorn, ef frumvarp þetta næði fram að ganga, og ætlaði hann því að benda á höfuðatriðin í fjárhagsáætlun þeirri, er nefndin í fjárlagamálinu nú hefði gjört. Það væri nú að vísu óvíst um ýms-ar greinir í áætluninni, t. d. um dómkirkj-una, o. s. frv. En nefndin hefði þegar ætlað eigi all-litla upphæð barnaskólum, í viðbót við fjárstyrk til jarðræktar, til að bæta upp prestaköll, og þar að auki stórsummu til vitabyggingar á Reykjanesi, er ákveðin væri 14,000 krónur; auk þess væri ýmislegt annað smávegis, er áætlun væri

gjörð um, og mundu öll útgjöldin vera auk þess, sem stjórnin hefði stungið upp á, 23,000 kr., og þegar þessi upphæð nú væri dregin frá afgangi þeim, er stjórnin hefði áætlað, og sem væru rúmar 72,000 krónur, þá mundi afgangurinn eigi einu sinni verða 50,000 kr., sem 2. þingmaður Þingeyinga þó játaði að uppástunga sín mundi nema, ef hún yrði í lög tekin. Ef því fjárlagafrumvarpið ætti að fá framgang, eins og það lægi fyrir, þá væri sjer ómögulegt að greiða atkvæði fyrir frumvarpi þessu. Þingmaður Reykvíkinga hefði stungið upp á því, að nefndin í fjárlagamálinu fengi mál þetta til yfirvegunar og ihugunar, enda kvaðst hann ekki trúá því, að nokkur mundi greiða atkvæði sitt fyrir frumvarpinu, fyr en hann sæi, hvernig fjárlagamálinu reiddi af. Hann kvaðst nú reyndar alls ekki búast við neinni tilslökun af þingmanni Þingeyinga, en þá almennu kurteisi ætlaði hann honum, að að hann tryði þeirri nefnd fyrir máli þessu, er hann hefði trúað fyrir því, að sjá um fjárhag landsins, og hann kvaðst ætla, að eigi hefði svo mjög unnið fyrir gíg í alllangan tíma, að hún mundi ekki nokkurn veginn þekkja, hvernig fjárhag landsins væri varið, og sem þó mundi hafa nokkru glöggara yfirlit yfir fjárhaginn en uppástungumaðurinn. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að Suðurland hefði komizt miklu ljettara af en Norðurland og Vesturland með tilliti til kostnaðarins við fanga-húsin, þá hefði honum gleymzt það, er stæði í athugasemdunum við fjárlögin fyrir 1876 og 1877, að til fangelsisbyggingar á Vestmannaeyjum hefðu verið teknir til láns úr lands-sjóði 620 rd. eða 1240 kr., og væri því leigan af öllu fje því, er hefði verið tekið til láns úr landssjóði til byggingar fangelsanna, nokkru meiri en 2000 kr. Hann kvaðst eigi vilja hugsá sjer, að þingmaðurinn hefði komið með þessa uppástungu frá nærsýnu amtsráða- eða hreppstjórnar-sjónarmiði; hann vildi eigi geta þess til um þingmanninn, er væri varaforseti þingsins, að hann leyfði sjer slíkt í almennum málum.

Það væri háskalegt, ef hver þingmaður væri með metning, og hver vildi draga sínu aanti og sínum hreppi, það mundi þá hætt við, að deildar meiningar yrðu á þinginu. Hann kvaðst vilja minna á eitt, að auk þeirra útgjalda, er hann hefði nýlega getið um að verða mundu 23000 króna, þá væri það enn fremur í ráði, að stofnaður yrði gagnfræðaskóli á Möðruvöllum í Hörgárdal, og vildi hann þá spyrja þingmanninn, hvað-an fje ætti að taka til þeirrar stofnunar, ef svipta ætti landssjóðinn 50000 króna láni því, er þingmaðurinn styngi upp á að eigi yrði greitt. Að endingu vildi hann ítreka það, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að viðsjárvert væri, að taka lán úr landssjóði, og gefa sjer svo aptur upp lánið með lagabóði. Sú væri ósk sín, og það ætlaði hann hyggilegast, að vjer ættum fje vort hjer í landinu, en eigi í innskriptarskýr-teinum; hann ætlaði ráðlegast, að vjer hefð-um það hjer við höndina, til að hjálpa fram góðum og nytisömum stofnunum, og stuðla að því, að þær komist á legg. Vjer skyldum láta landssjóðinn lána oss með vægum kjörum, en gjöra oss það að fastri reglu, að það verði reiðilega endurborgað. Hann vildi því biðja þingmanninn að vísa máli þessu til fjárlaganefndarinnar, og beiddist hann þess alls eigi í þeim tilgangi, að svæfa málið þar; ætlaði hann, að nefndar-álitid í fjárlagamálinu mundi verða samið í næstu viku.

Frukningsmaður kvað 1. þingmann Gull-bringusýslu hafa hrósað sjer fyrir það, hve frjóvsamur hann væri, þar sem hann kæmi með svo mörg frumvörp inn á þingið, og kvaðst hann taka sjer það til inntektar; en hann yrði þá líka að segja, að þingmaðurinn hefði verið heldur frjóvsamur í ræðu sinni af getgátum og ályktunum um það, hver tilgangur sinn væri með þessi frumvörp. Þingmaðurinn mætti gjarnan geta hvers til sem hann vildi um það, en það eitt vildi hann frábiðja sjer, að hann hefði komið með frumvarp þetta af einni saman eigingirni eða hlutdrægni, og leyfði hann sjer að skjóta því

til allra þingdeildarmanna, hvort hann jafnaðarlega eða nokkru sinni hefði sýnt hlutdrægni hjer á þingi, hvort sem um sinn eigin hag hefði verið að ræða eða kjördæmis síns; en hann vonaði, að menn sæju, að hann hefði komið með uppástungu þessa af einni saman jafnaðargirni; því að, eins og hann áður hefði tekið fram, væri það sannfæring sín, að norður- og vesturamtíð hefði mikinn ójöfnuð beðið í þessu efni. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði komið fram með þá bending, að ef lán þetta væri upp gefið, þá væri tilsk. 4. marz 1871 eigi skoðuð sem bindandi lög, en það væri alls eigi meiningin. Vjer vissum allir, að hún væri bindandi eins og hver önnur lög, en hún yrði eigi skoðuð sem neinn frjáls samningur, því að þegar tilskipun þessi hefði verið samin, þá hefðum vjer eigi haft nema að eins ráðgjafar-atkvæði, og hefði stjórnin tekið mjög svo lítið tillit til þess atkvæðis, og jafnvel ekkert, þegar um fjármál vor hefði verið að ræða. En hvað sem um það væri, og þótt tilskipun þessi hefði fullt lagagildi, hvað væri samt á móti að upphelja hana, ef það væri sameiginlegt álit manna, að hún væri óhagfelld. Fleiri orðum ætlaði hann eigi að fara um mál þetta, en hann skyldi gjöra það formanni fjárlaganeftdarinnar til geðs, að fá þetta frumvarp þeirri nefnd til meðferðar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet forseti ganga til atkvæða um, hvort málinu skyldi vísað til fjárlaganeftdarinnar, og var það samþykkt með 14 atkvæðum.

NEFNDARÁLIT

í málinu: frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum. (Frá nefndinni í fjárlagamálinu).

Nefndinni í fjárlagamálinu var fengið til meðferðar frumvarp 3 þingmanna til laga um breytingu á tekjum jafnaðarsjóðanna. Um leið og nefndin vísar til nefndarálitsins um frumvarp til fjárlaga 1878—79, bls. 17—18, ræður hún þingdeildinni til, að

fallast á frumvarp þetta með þeim breytingum, sem hjer segir:

Við 1. grein.

1. Fyrir «kostnaðinn til fangahúsa» komi: «kostnaðinn til viðhalds fangahúsa».
2. Síðari málsgrein: «Svo skal . . . alveg niður» falli burt.

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til framhalds 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*, ásamt nefndaráliti. Varð engin umræða um málið, og leitaði þá forseti atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 49. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*, ásamt breytingaruppástungu fjárlaganeftdarinnar.

Varaforseti kvaðst eigi hafa mikið að segja um mál þetta; hefði það verið mikið rætt við 1. umræðu, og margbreytilegar skoðanir um það komið í ljós, en síðan hefði fjárlaganeftndin tekið það undir sína verndarvængi, og mundi því þar borgið. Hann kvaðst fyrir sitt leyti sem og aðrir uppástungumenn vera á það sáttur, að fallast á þær breytingar, er nefndin hefði stungið upp á við frumvarpið, og hefði hann því ekkert að athuga við málið.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti því málið undir atkvæði deildarmanna, og fóru atkvæði þannig:

1. Fyrri breytingaruppástunga fjárlaganeftdarinnar við 1. grein samþykkt með 18 atkvæðum.
2. Síðari breytingaruppástunga fjárlaganeftdarinnar samþykkt með 17 atkvæðum.

3. 1. grein með áorðnum breytingum samþykkt með 18 atkvæðum.
 4. 2., 3. og 4. grein frumvarpsins samþykkt með 18 atkvæðum.
 5. Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.
 6. Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, var samþykkt með 18 atkvæðum.
- Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum.

1. grein.

Kostnaðinn til viðhalds fangahúsa þeirra, sem þegar eru byggð, eða byggð kunna að verða hjer eftir, og sem greiða ber úr jafnaðarsjóðum amtanna eftir tilsk. 4. marzm. 1871 um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi, skal eftirleidis greiða úr landssjóði.

2. grein.

Kostnaður til sakamála og lögreglumála skal að því leyti, sem hann ber að greiða úr opinberum sjóði, greiðast hjer eftir úr landssjóði.

3. grein.

Sá kostnaður, sem leiðir af embættis-skoðunarferðum landshöfðingja, biskups og landlæknis, skal og greiðast úr landssjóði.

4. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1878, og eru þá afnumdar allar eldri lagaákvæðanir um greiðslu gjalda þeirra, sem nefnd eru í lögum þessum.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 51. fundi neðri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, sem hvíla á jafnaðarsjóðunum*.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst búast við, að fjárlaganefndin hefði með ásettu ráði sett að eins «jafnaðarsjóðum amtanna», því

að eftir orðunum væri Reykjavík undanskilin, en hann vildi leyfa sjer að spyrja, hvers vegna svo væri.

Varaforseti kvaðst hafa verið einn af uppástungumönnum, og gæti hann svarað þingmanni Reykvíkinga því, að með þessu væru meint gjöld þau, sem nú hvíldu á jafnaðarsjóðunum, en þingmanninum mætti vera kunnugra um það en sjer, hvort Reykjavík mundi heyra þar inn undir eða ekki.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að jafnaðarsjóður suduramtsins hefði að vísu kostað fangahúsið hjer, en Reykjavíkurbær hefði og lagt sinn skerf til, en eftir þessu frumvarpi ætti viðhaldskostnaðurinn eftir sem áður að lenda á Reykjavík.

Guðmundur Einarsson kvaðst eigi hafa lagt þessa þýðingu í frumvarpið, og vildi hann láta Reykjavík njóta sömu rjettinda og önnur hjeruð, en sig furðaði á, að þingmaður Reykvíkinga hefði eigi komið með breytingaratkvæði við frumvarpið í þessa átt, þar sem hann hefði skilið það svona; og í gær hefði verið á ferðinni breytingaratkvæði um þetta, og vissi hann eigi, hvernig á því stæði, að það væri ekki komið enn.

Grímur Thomsen sagði, að sig furðaði á, að svo sannsýnn maður, sem þingmaður Reykvíkinga væri, skyldi eigi hafa komið með breytingaratkvæði í þessa átt, því að hann ætti þó að líta á hag Reykjavíkur.

Þá tóku eigi fleiri til máls; leitaði þá forseti atkvæða um frumvarpið í heild sinni, og var það samþykkt með 22 atkvæðum.

Kvað forseti það nú verða sent efri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*.

Var því umræðulaust vísað til 2. umræðu í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum.

Við 1. grein: Að á eftir orðunum: «úr jafnaðarsjóðum amtanna» komi: «og úr bæjarsjóði Reykjavíkur».

Við 4. grein: Að í stað orðanna: «sem nefnd eru í lögum þessum» komi: «sem koma í bága við lög þessi».

Bergur Thorberg. Árni Thorsteinson.
Magnús Stephensen.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 48. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*.

Bergur Thorberg kvað breytinguna við 1. gr. nauðsynlega, því að það væri auðsjeð, að ætlazt væri til, að sömu ákvarðanir skyldu gilda um Reykjavíkurbæ í þessu tilliti, sem aðra hluta landsins, og mundi það að eins vera gleymaska neðri deildarinnar, að þessa ákvörðun vantaði. Breytingin við 4. grein væri að eins orðabreyting, en þó nauðsynleg, því að grein frumvarpsins væri ranglega orðuð, þar eð eigi væri meiningin að af nema allar lagaákvarðanir um gjöld þau, er frumvarpið nefndi, heldur að eins þær, er kæmu í bága við lög þessi.

Benidikt Kristjánsson vakti athuga á því, að þessi breyting ætti eigi vel við 4. gr., hvað málið snerti, því að það yrði eigi sjeð, hvort hún ætti við gjöldin eða lagaákvarðanirnar, og gat þá einn af uppástungumönnum þess, að þessi ónákvæmni hyrfi, ef orðin «þeirra» væri breytt í «þessara», og mælti enginn móti þeirri breytingu.

Síðan var gengið til atkvæða um hinar einstöku greinar frumvarpsins og breytingarnar við þær.

Breytingin við 1. gr. var samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis 1. grein þannig breytt.

2. og 3. gr. voru hvor um sig samþykktar í einu hljóði.

Breytingin við 4. gr. var einnig samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis 4. greinin þannig breytt.

Að málinu skyldi vísað til 3. umræðu, var samþykkt í einu hljóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 49. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*. Enginn tók til máls, og var frumvarpið þá samþykkt í heild sinni í einu hljóði, og kvað forseti það verða afgreitt og sent aptur til forseta neðri deildarinnar.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 58. fundi neðri þingdeildarinnar, 29. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum*, er sent hafði verið aptur breytt frá efri deildinni. Varð engin umræða um málið, en frumvarpið samþykkt í einu hljóði.

Var það síðan sent landshöfðingja sem lög þannig hljóðandi.

L Ö G

um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum.

1. grein.

Kostnaðinn til viðhalds fangahúsa þeirra, sem þegar eru byggð eða byggð kunna að verða hjer eftir, og sem greiða ber úr jafnaðarsjóðum amtanna og úr bæjarsjóði Reykjavíkur eftir tilskipun 4. marzm. 1871 um byggingu hegningarhúss og fangelsa á Íslandi, skal eptirleiðis greiða úr landssjóði.

2. grein.

Kostnaður til sakamála og lögreglu-
mála skal að því leyti, sem hann ber að
greiða úr opinberum sjóði, greiðast hjer
eptir úr landssjóði.

3. grein.

Sá kostnaður, sem leiðir af embættis-

skoðunarferðum landshöfðingja, biskups og
landlæknis, skal og greiðast úr landssjóði.

4. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 1878,
og eru þá afnumdar allar eldri lagaákværð-
anir um greiðslu gjalda þessara, sem koma í
bága við lög þessi.

XII.

Frumvarp

til laga um gjafsóknir.

(Frá Halldóri Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvíkinga, og Grími Thomsen, 1. þingmanni
Gullbringusýslu).

1. grein.

Gjafsóknir fyrir hjeraðsdómi, að Reykja-
vík undanskilinni, veitir hlutaðeigandi amt-
maður; en eigi sakaraðili heima í öðru amti
en því, þar sem málið er höfðað, veitir amt-
maður þar gjafsóknina.

Fyrir yfirdómi og bæjarþingsrjetti Reykja-
víkur veitir landshöfðingi gjafsókn.

2. grein.

Gjafsókn má veita:

1. Snauðum mönnum, sem fátæktar-vottorð
hafa frá hlutaðeigandi sveitarstjórn og
sóknarpresti;
2. Stofnunum þeim, sem til guðs-pakka eru
lagðar;
3. Embættismönnum, sem boðið er að höfða
mál.

3. grein.

Þá er snauðir menn og stofnanir þær,
er til guðs-pakka eru lagðar, beiðast gjaf-
sóknar, kemur málstaður beiðanda til álita.

4. grein.

Gjafsókn nær eigi að eins til aðalmáls-
ins, heldur og til vitnaleiðslu og annara
dómsstarfa, sem af því leiðir.

5. grein.

Þá er greiða skal gjafsóknarkostnað af

opinberu fje, ber hann að lúka úr jafnaðar-
sjóði þess amts, þar sem málið er höfðað,
og sje málið höfðað í Reykjavík, þá úr bæj-
arsjóði.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri þingdeildarinnar, 25.
dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 1. umræðu *frumvarp til laga um gjaf-
sóknir*.

Flutningsmaður (Halldór Kr. Friðriksson)
kvað það flestum þingmönnum kunnugt, að
hjer á landi væru engin eiginleg lög til um
það, hverjum gjafsókn skyldi veita. Reynd-
ar væri svo, að í tilsk. 27. sept. 1799,
10.—11. gr., og cancellie-circularbrjefi 24.
desbr. 1799 væri embættismönnum, er boðið
væri að höfða mál til að hreinsa sig af æru-
meiðandi áburði, áskilin gjafsókn. Hin
fyrsta almenna löggjöf um gjafsóknir yfir
höfuð í Danmörku væri tilsk. 23. marz 1827,
en sú tilskipun væri eigi í gildi hjer á Ís-
landi. Á síðari tímum hefði þessu verið
ýmislega hagað, svo að nauðsynlegt væri, að
fá lög um þetta efni; því að eigi gæti verið

rjett, að efnuðum opinberum sjóðum og efnuðum mönnum væri veitt gjafsókn, og það jafnvel þótt þeir væru búnir að tvítapa máli sínu fyrir undirrjetti; kvað hann þetta dæmi að ætlun sinni vera nóg til að sýna, að öll þörf væri á, að komið væri fram með frumvarp í þessa átt. Hann kvaðst nú eigi ætla að tala margt um frumvarp þetta; það gæti vel verið, að það þyrfti umbóta við, og hefði hann því ekki á móti nefnd í málið, ef deildarmönnum litist svo, enda þótt hann hjeldi, að frumvarpi þessu væri eigi svo mjög ábótavant. Hinn hæstvirti landshöfðingi hefði ef til vill getað getið ýmsar góðar skýringar í máli þessu, en svo illa vildi til, að hann væri nú eigi hér viðstaddur, enda kvað hann hætt við því, ef komið væri með ýmsar mótbárur gegn frumvarpi þessu, eða nýjum ákvörðunum yrði bætt inn í það, að þá mundi hann eigi geta fallizt á slíkar breytingar fyrir sitt leyti.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar því forseti undir atkvæði deildarinnar, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um gjafsóknir*.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst hafa gjört grein fyrir máli þessu við 1. umræðu þess, og hefði þá enginn hreift mótmælum gegn því; ætlaði hann því, að hann þyrfti nú eigi að taka fram fleiri ástæður fyrir því, en hann þá hefði gjört.

Arnlfótur Ólafsson kvaðst hafa að eins eina athugasemd að koma með viðvíkjandi frumvarpi þessu, og snerti hún 3. tölulið 2. greinar, þar sem ákveðið væri, að embættismönnum, er boðið væri að höfða mál, skyldi gjafsókn veita. Hann gæti eigi sjóð, að ástæða væri til þess, að veita embættis-

manni gjafsókn fyrir sjálfan hann, því að eins og hver einstakur maður yrði að verja mannorð sitt, orð sín og gjörðir, eins fyndist sjer það skylda embættismannsins, enda mundu embættismennirnir eigi vera svo illa launaðir, að þörf væri á, að veita þeim gjafsókn fremur öðrum mönnum. Hann væri því á móti tölulið þessum svona orðuðum, en að öðru leyti gæti hann eigi annað sagt, en að sjer fjelli frumvarpið vel í geð.

Halldór Kr. Friðriksson kvað sjer virðast nokkuð öðru máli að gegna með embættismenn en einstaka menn, hvað gjafsóknarveitingu snerti, og ætlaði hann nauðsynlegt, að þeir fengju þessa ívilnun. Því að svo gæti staðið á, að stjórnin mætti eigi þola, að embættismaðurinn lægi undir áburði þeim, er hann hefði orðið fyrir, og óskaði því, að hann höfðaði mál, enda færði tilskipun 27. sept. 1799 næg rök fyrir því, að gjafsókn skyldi embættismönnum veita, þótt eigi væru meiðyrðin út úr embættisverkum þeirra. Svo væri og það, að ef embættismaðurinn ynni mál sitt, þá yrði mótparturinn optast að greiða málskostnaðinn; en ef embættismaðurinn aptur tapaði málinu, þá gæti vel verið, að hann yrði dæmdur frá embætti, og mundi það verða nóg fyrir hann.

Landshöfðinginn kvaðst vera meðmæltur frumvarpi þessu, af því að það tæki af allan vafa um, hverjum gjafsókn skyldi veita, og það því fremur, sem vandamál væri að leysa úr því frá umboðsstjórnarinnar hálfu, hverjum gjafsókn skyldi veita. En sjer virtist samt sem áður ástæða til, að taka til nákvæmari ihugunar, hvort landssjóðnum skyldi eigi gjafsókn veitt, og hvort eigi væri æskilegt, að bæta við öðrum stofnunum en þeim, er getið væri í 2. tölulið 2. greinar; en sjálfsagt væri, að lagaboð þetta gæti undan tekið sveitarsjóði og sýslusjóði, þótt þessir sjóðir að sínu áliti opt gætu verið eins þurfandi eins og þeir snauðir menn, er ræddi um í 2. gr. Hann kvaðst og vera á því, að ef gjafsókn ætti að

veita embættismönnum, sem boðið væri að höfða mál, þá ætti einnig að veita þeim gjafsókn, þegar höfðað væri mál á móti þeim út af embættisfærslu þeirra. Hann kvaðst nú hafa bent á þau atriði frumvarps þessa, er sjer þættu athugaverð, og vildi hann því skjóta því til hinna háttvirtu uppástungumanna, hvort eigi væri ástæða til þess, að nefnd væri skipuð í málið, og 2. umræðu frestað.

Halldór Kr. Friðriksson kvað það gleðja sig, að landshöfðinginn hefði sagt álit sitt um mál þetta, og komið fram með athugasemdir sínar við það, og væri uppástungumönnum skylt að taka þær til nákvæmari íhugunar. En þar sem landshöfðinginn hefði farið því fram, að landssjóðnum skyldi gjafsókn veitt, þá leiddi það til þess, að amts-sjóðirnir eða jafnaðarsjóðirnir yrðu að greiða þann kostnað, er leiddi af málum lands-sjóðsins, og væri þannig almennt gjald lagt á hinn einstaka, eða með öðrum orðum: þeim, er meira ætti, væri gefið upp gjald á kostnað þess, er minna ætti. Hann gæti því eigi ætlað, að ástæða væri til, að þessi ákvörðun yrði tekin inn í frumvarpið. Eigi ætlaði hann heldur ráðlegt, að fjölga stofnunum þeim, er gjafsókn skyldu fá, því að hann hjeldi, að hver stofnun ætti að vera fær um að greiða kostnaðinn við mál sín. Enn vildi hann taka það fram, að samkvæmt tilskipun 23. marz 1827 væru sveitarsjóðirnir í Danmörku útilokaðir frá öllum gjafsóknum, sem eðlilegt væri. Hann kvaðst eigi ætla, að nefnd þyrfti að setja í mál þetta, því að ef deildin vildi taka breytingum þeim, er hinn hæstvirti landshöfðingi hefði stungið upp á, þá virtist sjer það geta orðið, án þess að nefnd væri sett.

Grímur Thomsen kvaðst vona, að ef landshöfðinginn leyfði deildarmönnum að koma sjer saman við hann, þá mundi eigi nefndar þurfa. Hann kvaðst samdóma uppástungumanninum um það, að eigi ætti við, að landssjóðurinn fengi gjafsókn í málum sínum, því hann gæti eigi sjeð, að það væri viðkunnanlegt, að jafnaðarsjóðirnir borguðu

fyrir landssjóðinn, enda mundi landssjóðurinn eigi hefja málssókn nema því að eins, að hann sæi sjer það fært.

Guðmundur Einarsson bað uppástungumann að skýra það fyrir sjer, fyrir því sú ákvörðun væri í 5. grein frumvarpsins, að gjafsóknarkostnað skyldi greiða úr jafnaðarsjóði. Ef hann eigi sannfærðist um, að að þetta væri á ljósum rökum byggt, gæti hann með engu móti gefið frumvarpinu atkvæði sitt.

Grímur Thomsen sagði, að hin eina lagagrein, er til væri um þetta efni, væri að finna í aukatekjureglugjörð 10. september 1830, en annars væri það cancelliebrjef, sem hefði stofnsett þessa rjettarvenju.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að áður en umræðu um þetta mál væri lokið, vildi hann benda á 2. staflíð í 2. gr. frumvarpsins; þar sem segði, að stofnunum þeim, «er til guðsþakka væru lagðar», skyldi gjafsókn veita; en hverjar væru þær stofnanir, er til guðsþakka væru lagðar? sjálfsagst væru kirkjurnar slíkar stofnanir; en hann vildi spyrja, hvort sveitarsjóðirnir, og brúin á Jökulsá, svo og ferjurnar núna og brýrnar seinna á Ölfusá og Þjórsá væru eigi einnig guðsþakkastofnanir (þingmaður Reykvíkinga: nei). Hann vildi biðja þingmann Reykvíkinga að lesa það, er stæði í tíundarlögum Gissurar biskups; þar segði svo: «þat fê þarf eigi til tíundar að telja, er áður er til guðsþakka lagt, hvárz þat er til kirkna lagit eða til brúa, eða til sæluskipa, hvárz þat fê er í löndum eða lausum aurum». Nú væru kristfjárjarðir enn í dag sama sem fátækrajarðir, sem þingmaður Reykvíkinga hlyti að vita, af því að hann væri svo náskyldur málfræðingi einum í íslensku hjer við skólann, og eptir orðmerkingu (definition) þeirri, er nú hefði verið getið, ættu allar brýr, ferjur og allt það fje, er til fátækramálefna væri gefið og varið, að heyra hjer undir, því að það vissi þingmaðurinn, að fátækramálefni hefðu á hinum kaþólsku tímum hjer á landi verið óaðskiljanleg frá kirkjumálefnum. Það væri því sín fulla alvara, að til væri tekið í

frumvarpinu, hverjum guðspakkastofnunum skyldi gjafsókn veita. Um 3. staflidinn skyldi hann eigi vera orðmargur, heldur að eins fylgja hugsunargangi þingmanns Reyk-víkinga; hann hefði sagt, að ef embættismaðurinn ynni, þá ætti hinn málskostnað að greiða; en ef nú embættismaðurinn tapaði, væri þá vert, að jafnaðarsjóðurinn borgaði fyrir hann, eða ætti þá almenningur að kosta til að verja það embættisverk hans, er hann missti embætti sitt fyrir. Hann kvaðst vilja af nema öll þessi forrjettindi embættismannanna, því að hann sæi eigi betur, en að embættismaðurinn hefði þá skyldu við sjálfan sig, að verja og halda uppi embættisvirðingu sinni, og það engu síður, þó honum væri boðið það að ofan, því að stjórnin byði honum að höfða mál einmitt fyrir þá sök, að sá kvittur væri um hann kominn, er yfirboðarar hans álitu svo meiðandi, að annaðhvort yrði að vísa honum frá embætti, eða bjóða honum að hreinsa sig með lög-sókn og dómi; gæti hann þá æfinlega valið um, hvort hann vildi heldur segja af sjer embætti sínu eða að leggja út í málið. Hann óskaði því, að staflidur þessi (3. staflidur) yrði felldur burtu; en að öðru leyti væri hann frumvarpinu samþykktur.

Halldór Kr. Friðriksson kvað þingmann Dalamanna hafa spurt, hver ástæða væri til þess, að gjafsóknarkostnað skyldi lúka úr jafnaðarsjóði, þegar kostnaðurinn væri greiddur af opinberu fje. Sjer þætti eðlilegast, að þessu væri hagað svo, sem hingað til hefði við gengið, og eigi væri vert að breyta til um þetta, og það því heldur sem kvaðir jafnaðarsjóðanna væru miklu minni nú en fyrrum. Ef 1. þingmaður Norður-Múlasýslu yrði ánægðari með það, þá kvaðst hann gjarnan skyldu taka það til, að með stofnunum, er lagðar væru til guðspakka, væri átt við kirkjur og kristfjárjarðir; þótt hann reyndar hjeldi, að hjer gæti eigi verið spurning um annað en kirkjur og kristfjárjarðir, þá væri hann þó alls eigi á móti því, að þetta væri tekið nokkru skýrara fram.

En viðvíkjandi því, er þingmaðurinn hefði sagt, að ef málið fjelli á embættismanninn, þá væri ósanngjarnt, að landssjóðurinn borgaði fyrir hann, þá yrði hann að ætla, að ef dómurinn fjelli þannig, að hann missti embætti sitt, þá væri embættismissirinn full-nógur fyrir hann, þótt hann þá slyppi við að greiða málskostnað. Hann bætti því við, að hann væri fús til að bera sig saman við landshöfðingjann um mál þetta.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. gr. frumvarpsins samþykkt með 18 atkvæðum.
2. gr. frumvarpsins samþykkt með 17 atkvæðum.
3. gr. frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
4. gr. frumvarpsins samþykkt í einu hljóði.
5. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum gegn 3.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til 3. umræðu, samþykkt með 21 atkvæði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um gjafsóknir, eins og það var samþykkt við 2. umræðu í neðri deild alþingis.

I. Breytingar atkvæði

frá Jóni A. Blöndal, Einari Ásmundssyni, Einari Guðmundssyni, Einari Gíslasyni, Þorláki Guðmundssyni og Snorra Pálssyni.

Við 1. grein.

Fyrri liður 1. greinar verði orðaður þannig:

„Gjafsóknir fyrir hjeradsdómi, annarstaðar en í Reykjavík, veitir amtmaðurinn í því amti, þar sem málið er höfðað“.

Við 2. grein.

Fyrir 2. staflid komi:

„Kirkjum, spítölum og stofnunum. sem ætlaðar eru fátækum til framfærslu“.

Við 3. grein.

Í staðinn fyrir: «þá er — beiðast»,
komi: «þá er beiðzt er».

Við 5. grein.

Í stað: «opinberu», komi: «almanna».

II. Breytingartillaga.

frá Guðmundi Einarssyni, Hjálmi Pjeturssyni,
framsögum. Þórði Þórðarsyni,
Guðmundi Ólafssyni, Páli Pálssyni og Þor-
láki Guðmundssyni.

Í stað 5. gr. komi ný grein svo hljóð-
andi:

Þegar gjafsókn er veitt, ber að lúka
kostnað þann, er leiðir af rekstri málsins í
hjeraði og greiðast skal af opinberu fje, úr
jafnaðarsjóði þess amts, þar sem málið er
höfðað, og sje málið höfðað í Reykjavík, þá
úr bæjarsjóði. Gjafsóknar-kostnað fyrir yfir-
dómi skal greiða úr landssjóði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 28. fundi neðri þingdeildarinnar, 2.
dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 3. umræðu *frumvarp til laga um gjaf-
sóknir* með breytingaruppástungum.

*Flutningsmaður (Halldór Kr. Friðriks-
son)* sagði, að af því hann væri upphafs-
maður þessa máls, þá vildi hann fara fáein-
um orðum um breytingaruppástungur þær, er
fram við það væru komnar. Breytingin við
1. lið 1. greinar væri einungis orðabreyting,
sem sjer stæði alveg á sama hvort samþykkt
yrði eða ekki; en breytingin við 2. staflid 2.
greinar væri aptur á móti að sínu álitu til
skemmda. Þar væru orðin í frumvarpinu:
»stofnunum þeim, er til guðs-þakka eru lagð-
ur«, útskýrt með kirkjum, spítölum og stofn-
unum, er ætlaðar eru fátækum til framfærslu». Um
málafærlu spítala væri ekki enn að ræða
hjer á landi, og væri því sú ákvörðun óþörf,
en að því er kirkjur snerti, þá yrði hann að
vera mót þessari breytingu, ef það væri til-
ætluð, að allar kirkjur ættu að fá gjafsókn.
Uppástungumennirnir hefðu að líkindum

gleymt því, að sumar kirkjur væru bændaæign,
því að þeim ætti að sínu álitu ekki að veita gjaf-
sókn, heldur einungis þeim kirkjum, er væru
almenningsæign. Þessi ákvörðun væri því til
hins lakara; kirkjueigendurnir hefðu allar tekj-
ur kirknanna, svo málin væru um þeirra
hagsmuni. Stofnanir fátækum til framfærslu
þekkti hann engar, nema hinar svonefndu
kristfjárjarðir, og þær væru fölgna í orðun-
um í frumvarpinu: »stofnanir, er til guðs-
þakka eru lagðar«. Breytingin við 2. staflid
2. greinar væri því sumpart óþörf og sum-
part til hins lakara. Breytingar hinna sömu
þingmanna við 3. og 5. gr., væru að eins
orðabreytingar. Aptur á móti væri breyt-
ingartillaga annara 6 þingmanna við 5. gr.
athugaverðari. Sú breyting færi í þá átt, að
kostnaðurinn við rekstur málsins í hjeraði
greiddist af jafnaðarsjóði, en kostnaðurinn
fyrir yfirdómi úr landssjóði. Hann kvaðst
að visu ekki vera mótmæltur því, að gjaf-
sóknarkostnaðurinn væri greiddur úr lands-
sjóði, en hvers vegna einungis fyrir yfirdómi,
en ekki allur kostnaðurinn. Í annan máta
lægi nú fyrir frumvarp um að ljetta kostn-
aðinum við lögreglumál af jafnaðarsjóðunum
og leggja hann á landssjóð, og væri ekki
enn víst, hvernig máli þessu mundi reida af.
Ef nefndin í því máli kæmist að þeirri nið-
urstöðu að leggja allan kostnaðinn á lands-
sjóð, þá kæmi þessi uppástunga í bága við
það. Hann áleit því betra, að halda 5. gr.,
eins og hún væri orðud í frumvarpinu.

Guðmundur Einarsson sagði, að sjer
hefði þótt það mjög æskilegt, að flutnings-
maður hefði tekið líklega undir breytingar-
uppástungu hinna 6 þingmanna, er hann
væri viðridinn, í því tilliti, að greiða skyldi
úr landssjóði gjafsóknarkostnaðinn fyrir yfir-
dómi, en lengra hefðu uppástungumenn eigi
þorað að fara. Þeim hefði þótt eðlilegast, að
skipta gjafsóknarkostnaðinum þannig, að í
hjeraði, þar sem amtmaðurinn veitti gjaf-
sóknina, lenti kostnaðurinn á jafnaðarsjóði, en
fyrir yfirdómi, þar sem landshöfðinginn
veitti gjafsóknina, á landssjóði. Hann kvaðst
ekki geta sjeð, að þetta kæmi í bága við

frumvarpið um breytingu á gjöldum þeim, er hvíla á jafnaðarsjóðunum, þó það fengi framgang, því að þar væri einungis talað um sakamálakostnað, en hjer væri um einkamál að ræða. Það, sem hefði knúð sig og hina aðra uppástungumenn til þess að koma með breytingartillögu þessa, hefði einkum verið það, að þeir hefðu álitíð brýna nauðsyn bera til að ljetta af bústofninum, eptir því sem yrði og tilefni gæfist til, hinum þungu gjöldum, er þegar hvíldu á honum, og færu ávallt vaxandi með nýjum lögum og þar af leiðandi nýjum álögum á hann í ýmsum greinum.

Einar Ásmundsson kvaðst álíta sjer skylt að svara þingmanni Reykvíkinga, af því hann væri viðriðinn breytinguna við 2. tölulið 2. greinar, sem þingmaðurinn hefði helzt fundið að, og sagt, að hún væri til hins lakara. Hann sagði, að það hefði ekki verið meining uppástungumanna, að breyta efninu í orðum frumvarpsins: «stofnanir, er til guðs-þakka eru lagðar», heldur að eins að skýra þessi orð; sig minnti eigi betur, en að við 2. umræðu þessa máls hefði einmitt risið ágreiningur út af orðum þessum, og hefði einn þingmaður vísað til æruverðs rits frá fyrri öldum, sem sýndi, að þessi orð gætu skilízt svo, að lögferjur, brýr o. s. frv. gætu heyrt hjer undir. Til þess að komast hjá þessum misskilningi, hefðu uppástungumenn borið upp þetta breytingaratkvæði. Þingmaður Reykvíkinga hefði verið í vafa um, hvort bændakirkjur ættu að fá gjafsókn, en að sínu álití væri það sjálfsagt. Um spítala og stofnanir til framfærslu fátækum væri sama að segja; þingmaðurinn hefði ekki sagzt þekkja neinar slíkar stofnanir, en það væri ekki mögulegt. Hann kvaðst þekkja margar slíkar stofnanir, t. d. alla sveitarsjóði, kristfjárjarðir o. fl. Að endingu kvaðst hann vona, að allar breytingartillögur sínar væru fremur til bóta á frumvarpinu, en til spillingar.

Flutningsmaður sagði, að það væri nú orðin úrelt merking, að skilja við stofnanir til guðs-þakka brýr og þess konar hluti; það væri allt annað mál, ef einhver einstakur

maður færi að gefa fje sitt til slíkra fyrirtækja. Að því er bændakirkjur snerti, þá væri ekki rjett, að veita eigendum þeirra gjafsókn, því að þeir hefðu sínar tekjur af kirkjunni, og verðu þeim sjer til gagns; þess vegna væri það líka mjög óeðlilegt, að skylda eigendur bændakirkna til að semja reikninga yfir tekjur kirkna þeirra, þar sem engum kæmi slíkt við nema þeim einum, enda mundu slíkir reikningar þýðingarlitlir. Öðru máli væri að gegna um þær kirkjur, er væru almenningseign, því að tekjur þeirra rynnu í þeirra eigin sjóð. Samt kvaðst hann ekki vilja gjöra þetta að neinu kappsmáli. Viðvíkjandi breytingaruppástungunni við 5. grein álití hann, að ef uppástungumenn athuguðu hana betur, mundu þeir komast á þá skoðun, að betra væri að sleppa henni alveg, því að auðvitað væri, að amtmennirnir gætu ekki veitt gjafsókn úr landssjóði, heldur að eins landshöfðingi, en miklir örðugleikar mundu vera á því, ef hvert mál ætti að bíða, þangað til landshöfðingi væri búinn að fá allar skýrslur, sem þyrftu, til að hann gæti veitt gjafsóknina.

Hjálmur Pjetursson sagði, að af því hann væri dauðhræddur um, að þingmaður Reykvíkinga ætlaði að draga bændakirkjur undan því fagra nafni og þeim rjettindum, að verða taldar með þeim stofnunum, er til guðs-þakka væru lagðar, þá væri það hvöt fyrir sig til að mæla með því, að breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna við 2. tölulið 2. greinar yrði samþykkt, og mundi hann gefa henni atkvæði sitt. Þingmaður Reykvíkinga hefði einnig sagt, að breytingartillagan við 5. grein gæti ekki samrímzt við frumvarp það, sem fram væri komið um, að ljetta gjöldum á jafnaðarsjóðunum, en hann gæti ekki sjeð, að breytingartillagan kæmi í bága við frumvarpið, fremur en 5. grein frumvarpsins sjálfs óbreytt.

Grimur Thomsen sagði, að mikill munur væri á breytingaruppástungum, hvort þær skýrðu frumvarpið eða breyttu efni þess, og því skyldi hann geta þess, að jafnvel þó hann álití sjálfsagt, að bændakirkjur eins og

aðrar kirkjur væru stofnanir til guðs-pakka, þá væri hann þó á því máli, að breyting hinna 6 þingmanna við 2. tölulið 2. greinar væri til bóta, og það því fremur sem einn frægur fornfræðingur deildarinnar hefði um daginn gefið þá upplýsingu, að stofnanir til guðs-pakka væri mjög yfirgripsmikil hugmynd. Hvað snerti breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna, sem vildu gjöra mun á því, hvort málið væri fyrir undirrjetti eða fyrir yfirdómi, þá væri það aðgætaði, að sá, sem gæfi tilefni til málsóknar fyrir undirrjetti, hann gæfi það líka fyrir yfirdómi, og gæti hann því ekki sjeð neina hugsunarreglu í því, að leggja nokkurn hluta málskostnaðarins á jafnaðarsjóðina, og nokkurn hluta á landssjóð. Hann kvaðst miklu fremur geta gengið inn á þessa breytingu, ef allur kostnaðurinn ætti að lenda á landssjóðnum.

Páll Pálsson, bóndi, kvaðst að eins vilja reyna að skýra það, sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði missskiðið breytingaratkvæði uppástungumanna; það væri aðgætaði, að landshöfðingi hefði engin afskipti af jafnaðarsjóði, og þetta hefði einmitt vakað fyrir uppástungumönnum; sjer fyndist því óeðliegt, ef landshöfðingi skyldi veita fje úr jafnaðarsjóði, er hann hefði engin afskipti af, en frumvarpið gjörði ráð fyrir, að amtmaður veitti gjafsókn fyrir hjeraðsrjettunum, en landshöfðingi fyrir yfirrjettinum. Þessi greinarmunur hefði uppástungumönnum líkað vel, svo framarlega sem hvor um sig, landshöfðingi og amtmaður, veittu gjafsóknina upp á þá sjóði, er þeir hefðu umráð yfir, amtmaður úr jafnaðarsjóði, en landshöfðingi úr landsjóði; að þessu liti uppástungan, og vonaði hann, að þingdeildin sæi, að það væri rjettara.

Arnþóttur Ólafsson kvaðst sömuleiðis mundu halla sjer að breytingaruppástungu hinna 6 þingmanna við 5. gr. af sömu ástæðum og 2. þingmaður Húnavetninga; hann vildi að eins, að við niðurlag greinar þessarar væri bætt ákvörðunum um, úr hverjum sjóði gjafsóknir skuli veittar til þeirra mála, sem flutt eru fyrir hæstarjetti. Þá kvaðst

hann sjerstaklega vilja gjöra athugasemd við stafl. 2. í 2. gr.; hann játaði, að sjer mundi að kenna ágreiningur sá og meiningamunur, sem orðið hefði út úr orðunum: „til guðs-pakka eru lagðar“, þar sem hann hefði sýnt fram á við 2. umræðu þessa máls, að meira fælist í þessum orðum, en menn nú á döggum í þau legðu. Hann hefði þá getið þess, að þessi orð gætu einnig þýtt brýr og ferjur o. s. frv., en nú vildi hann skýra þetta enn betur. Það, „sem til guðspakka er lagið“, væri allt það fje, sem einstakir menn gæfu til kirkna eða guðrækilegra iðkana eða almennra nota; brýr gæti það merkt, ef þær væru gjörðar af gjafafje í því skyni, að fátækir menn og enda almennigur hefði þeirra not endurgjalds-laust. Fyrir því fyndist sjer þetta breytingaratkvæði við 2. gr. heldur þröngt, ef það útilokaði allt annað en það, sem þar væri upp talið. Hann vildi taka til dæmis bókasöfn eða lestrarfjelög einstakra manna eða fjelaga, sem væru til gefins-afnota almennings; það væri til guðspakka lagið, eins og allt fje, sem gefið er og varið er til þess, að almennigur megi góðs af njóta endurgjalds-laust. Þess háttar stofnanir vildi hann láta vera í tölu þeirra, sem skyldu fá gjafsóknir, en það gæti eigi orðið, ef breytingartillagan við 2. gr. yrði samþykkt; hann væri þess vegna í efa um, hvort eigi mundi heppilegra, að halda orðunum eins og þau væru í frumvarpinu sjálfu, með því að þau væru yfirgripsmeiri, en á hinn bóginn væri hann sannfærður um, að þessi breytingartillaga væri gjörð í góðum tilgangi og að eins til skýringar, þar sem uppástungumönnum hefði þótt þessar ákvarðanir í 2. gr. nokkuð óákveðnar og ótilteknar.

Gudmundur Einarsson sagði, að 2. þingmaður Húnavetninga og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefðu nú að sínu áleti gefið 1. þingmanni Gullbringusýslu nægilegar skýringar og upplýsingar viðvíkjandi breytingartillögunni við 2. gr. Sjer þætti fyrir sitt leyti óhultara, að aðhyllast breytingartillöguna. Þegar mál kæmi fyrir yfirdóminn, þá ihugaði landshöfðinginn, hvernig

málinu væri varið, og hvort nægar ástæður væru til, að veita gjafsókn í því.

Grimur Thomsen kvaðst vilja leyfa sjer að leiðrjetta orð 1. þingmanns Norður-Múlasýslu, því að landshöfðinginn hefði eigi heimild til að veita gjafsókn fyrir hæstarjetti, heldur yrði að sækja um það til «hærri staða». Viðvíkjandi orðum þingmanns Dalamanna, þá sæi hann ekkert til fyrirstöðu því, að landshöfðingi veitti gjafsóknir úr jafnaðarsjóði eins og úr bæjarsjóði, en það væri aðgættandi, að hann veitti að eins leyfi til gjafsóknar, en amtmaðurinn til tæki fjárupphæðina.

Flutningsmaður kvaðst vilja benda 1. þingmanni Gullbringusýslu á, að amtmaninum kæmi alls eigi við bæjarsjóður Reykjavíkur, heldur hefði bæjarstjórnin ein þar fjárráð; það væri heldur eigi óeðlilegt, að bæjarstjórnin veitti gjafsóknir fyrir bæjarþingsrjetti.

Arnþjótur Ólafsson kvað 1. þingmann Gullbringusýslu hafa misskilið sig; hann hefði eigi sagt, að landshöfðingi skyldi veita gjafsókn fyrir hæstarjetti, heldur að ákvörðun vantaði um, hvaðan kostnaðinn skyldi taka til gjafsóknar við hæstarjett. Eptir breytingunum við 5. gr. ætti kostnaðurinn við mál fyrir hjeradsdómi að takast úr jafnaðarsjóði, en úr landssjóði kostnaður til gjafsóknar við mál fyrir yfirjetti, en þá fyndist sjer vanta ákvörðun um, hvaðan kostnað skyldi taka til gjafsókna við mál fyrir hæstarjetti, en þeirri ákvörðun yrði þá, ef þetta væri nauðsynlegt, að bæta við í efri deildinni. Að öðru leyti þætti sjer breytingaratkvæðið heppilegt og eðlilegt, því enn meiri trygging væri fyrir því, að landshöfðinginn veitti gjafsóknir í yfirdómi einungis þá, er nauðsyn krefði, þegar kostnaðinn skyldi lúka úr landssjóði, þeim sjóði, er hann væri sjálfur vörður og gæzlumaður að, heldur en ef hann ætti að gefa ávísun fyrir kostnaðinum upp á jafnaðarsjóðina, er hann bæri enga sjerlega skyldurækni til. Því þótt hann játaði, að landshöfðingi mundi fara vel og sparlega með allt fje, þá mundi þó svo jafnan

vera, að menn væru sparari á því fje, er þeir sjálfir hefðu umsjón yfir, en á því fje, er væri í vörzlum annara manna. Annars stæði þetta líklega á litlu.

Flutningsmaður kvaðst samdóma 1. þingmanni Norður-Múlasýslu um það, að á litlu stæði, þótt landshöfðingi hefði vald til að veita fje til gjafsókna bæði úr jafnaðarsjóði og landssjóði, því hann mundi varla fremur fara að veita fje úr jafnaðarsjóði en landssjóði. Ef mál tapaðist við undirrettinn, mundi hann heldur eigi veita framhaldskostnað, nema full ástæða væri til. Yfir höfuð treysti hann landshöfðingjanum til að veita eigi fje til gjafsóknar, nema brýnar ástæður væru til, enda hefði það verið tilgangur uppástungumanna, að gefa landshöfðingja fastar reglur, er hann gæti hagað sjer eptir, er hann veitti gjafsóknir, og mundi honum það sjálfum þægilegra, því að honum yrði þá síður brugðið um, að hann veitti gjafsóknir að óþörfu.

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. 1. breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við 1. gr. samþykkt með 18 atkvæðum.
2. 2. breytingaruppástunga sömu 6 þingmanna við 1. gr. samþykkt með 14 atkvæðum.
3. Breytingaruppástunga sömu 6 þingmanna við 3. gr. samþykkt með 17 atkvæðum.
4. Breytingaruppástunga 6 þingmanna við 5. gr. samþykkt með 14 atkvæðum gegn 4.
5. Breyting 6 þingmanna við 5. gr. samþykkt sem orðabreyting án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt í einu hljóði, og kvað forseti það nú verða sent forseta efri deildar.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um gjafsóknir.

1. grein.

Gjafsóknir fyrir hjeradsdómi, annarstað-

arstaðar en í Reykjavík, veitir amtmaðurinn í því amti, þar sem málið er höfðað.

Fyrir yfirdómi og bæjarþingsrjetti Reykjavíkur veitir landshöfðingi gjafsókn.

2. grein.

Gjafsókn má veita:

1. Snauðum mönnum, sem fátæktar-vottorð hafa frá hlutaðeigandi sveitarstjórn og sóknarpresti;
2. Kirkjum, spítölum og stofnunum, sem ætlaðar eru fátækum til framfærslu;
3. Embættismönnum, sem boðið er að höfða mál.

3. grein.

Þá er beiðzt er gjafsóknar, kemur málstaður beiðanda til álita.

4. grein.

Gjafsókn nær eigi að eins til aðalmálsins, heldur og til vitnaleiðslu og annara dómstarfa, sem af því leiðir.

5. grein.

Þegar gjafsókn er veitt, ber að lúka kostnað þann, er leiðir af rekstri málsins í ljeraði og greiðast skal af almanna-fje, úr jafnaðarsjóði þess amts, þar sem málið er höfðað, og sje málið höfðað í Reykjavík, þá úr bæjarsjóði. Gjafsóknarkostnað fyrir yfirdómi skal greiða úr landssjóði.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um gjafsóknir*.

Eiríkur Kúld skoraði á lagamenn deildarinnar að skýra fyrir sjer 5. gr. frumvarpsins síðast, hvort nokkur lagaleg ástæða væri til, að hætta, þar sem greinin hætti, og nefna alls eigi, hvaðan greiða skuli gjafsókn fyrir hæstarjetti, en það mundi líklega vera haft tillit til, að hún væri veitt af «Justitsministeriet» út í Kaupmannahöfn, en sjer væri þó eigi fullljóst, hvers vegna að gjafsókn við hæstarjett væri sleppt í frumvarpinu.

Bergur Thorberg kvað það að vísu satt, sem varaforseti hefði sagt, að gjafsókn fyrir hæstarjetti væri veitt í Kaupmannahöfn, en það væri engu að síður nauðsynlegt að ákveða, hvaðan það fje skyldi greiða, og mundi það eflaust vera gleymaska neðri deildarinnar, að geta þess eigi, þótt ólíklegt væri. Gjaldið kvað hann eflaust eiga að verða greitt úr landssjóði, eins og ætlaðt væri til með mál fyrir yfirdóminum, en ákvörðun þyrfti um það samt sem áður. Hann kvaðst vilja styðja breytingu í þá átt, eins og hann væri málinu hlýntur yfir höfuð.

Stefán Eiríksson kvaðst fella sig vel við frumvarpið yfir höfuð, og vonaði, að deildin gæfi að því góðan róm. Einn aðalkostur þess væri sá, að gjafsóknunum væri nú að miklu ljett á jafnaðarsjóðunum, sem áður hefðu mátt bera þær, með því að þeim væri nú skipt á milli þeirra og landssjóðsins, en sama viðauka þótti honum vanta, sem hinum 2. konungkjörna þingmanni við 5. gr., og þeim viðauka mætti koma að við aðra úmræðu málsins.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, bar forseti undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR við frumvarp til laga um gjafsóknir.

I. Breytingaruppástungur frá Magnúsi Stephensen, Árna Thorsteinson og Stefáni Eiríkssyni.

Við 2. grein:

Á eptir orðið «kirkjum» í 2. tölulið komi: «sem ekki eru eign einstakra manna».

Við 5. grein:

Þessi grein orðist þannig:

«Kostnaður af gjafsóknarmálum, sem eptir fullnaðardómi á að greiðast af almannaþje, lúkist úr landssjóði.»

II. Breytingaratkvæði
frá Jóni Pjeturssyni, 3. konungkjörna þingmanni.

Í 5. gr. bætist inn í eptir orðið: «yfirdómi»
orðin: «og hæstarjetti.»

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 30. fundi efri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um gjafsóknir*.

Benidikt Kristjánsson kvað fram vera komnar tvennar breytingaruppástungur við frumvarp þetta. Við breytingaruppástungu 3. konungkjörna þingmanns hefði hann ekkert að athuga, því hún miðaði einungis til að gjöra frumvarpið fullkomnara. En breytingaruppástungan við 2. gr. þætti sjer ísjárverð, þar sem stæði: «sem ekki eru eign einstakra manna». Það væri auðsjeð, að í frumvarpinu væri að ræða um allar kirkjur, hvort sem væri bændakirkjur eða beneficeraðar, en breytingaratkvæðið útilokaði bændakirkjur frá því að njóta gjafsóknarrjettar, líklega af þeirri ástæðu, að bændakirkjueigendur ættu að skoðast sem hverjir aðrir óðalsbændur. En uppástungumennirnir hefðu víst eigi athugað vel, hvernig hjer væri ástatt í þessu tilliti. Bændakirkjur væru nefnilega þannig til orðnar, að einstakir menn hefðu byggt þær af guðræknis- eða trúræknishvötum, og kostað sjálfir presta til þeirra, og þannig væru þær lagðar til guðspakka. Þetta vottaði saga landsins. Á þessum mönnum hvíldi og enn ýmsar sjerstakar skyldur, t. d. það, að gjalda prestsmötu, sem sumstaðar væri töluvert þungt gjald. Kvöð þessi hefði að vísu í fyrstu verið friviljug, en nú væri það lagakvöð á eigninni, og engir verðlegir aurar í móti. Önnur kvöð, er bændakirkjueign fylgdi, væri sú, að við halda kirkjunni, hvort sem tekjur hennar hrykkju til þess eða eigi. Kvaðst

hann eigi að svo stöddu ætla að taka fleiri dæmi sem rök fyrir því, hve ósanngjörn breytingin væri í þessu tilliti, því þetta mundi nægja til þess að sýna fram á það, að bændakirkjur ættu að njóta gjafsóknarrjettar þess, er frumvarpið heimilaði þeim.

Sighvatur Arnason sagði, að þingmaður Þingeyinga hefði að nokkru leyti fært það til, er hann hefði viljað taka fram. Kvaðst hann að nokkru leyti fallast á breytingarnar, en að nokkru leyti vera á móti þeim. Þess væri þá fyrst að geta um breytinguna við 2. gr. 2. tölulið, um útilokun bændakirkna frá gjafsóknarrjetti, að uppástungumönnum mundi hafa gengið gott eitt til hennar, og líklega viljað benda fram á, að prestsmötu-skyldan og fleiri skyldur, sem á slíkum eignum hvíldu, væru eigi á svo föstum grundvelli byggðar. En meðan þessar skyldur hvíldu á bændakirkjum, þætti sjer þær hart leiknar í samanburði við aðrar kirkjur, ef þær nytu eigi sömu gjafsóknarrjettinda. Gæti hann því eigi að svo komnu máli fallist á breytinguna, því hún væri eigi sanngjörn. En þar sem breytingin við 5. gr. gripi yfir allan kostnað gjafsóknarmála, fjelli sjer hún vel í geð. En úr því stungið væri upp á, að kostnaður af gjafsókn fyrir hjeradsdómi yrði veittur af landssjóði, þá hefði hann helzt viljað, að landshöfðingi veitti og gjafsókn fyrir hjeradsdómi, og 1. grein yrði breytt á þá leið, að landshöfðingi veitti gjafsókn fyrir hjeradsdómi, yfirdómi og bæjarþingsrjetti Reykjavíkur, og mundi það vel geta staðizt fyrir breytingunni við 5. gr., og vildi hann gjarnan sameina sig við aðra þingmenn, ef þeir væru þess fúsir, um breytingu í þá átt til 3. umræðu.

Árni Thorsteinson kvaðst ætla með nokkrum orðum að gjöra grein fyrir breytingaruppástungunum við frumvarp þetta, með því mótmæli væru komin fram gegn breytingunni eða viðaukanum við 2. greinar 2. tölulið. Það hefði vakað fyrir sjer og

hinum uppástungumönnunum, er þeir hefðu gjört breytingu þessa, að þeir hefðu álitid, að hjer væri um tvennt ólíkt að ræða, þar sem væru kirkjur þær, er landið ætti, og bændakirkjur. Annað væri kirkjur þær, sem væru almenningseign með því, sem þeim fylgdi, en hitt væru eignir einstakra manna. Þar sem þingmaður Þingeyinga hefði lagt mikla áherzlu á uppruna þessara bændakirkna, þá gjörði það að sínu álitu litið til, hvort þær með eignum þeim, er fylgdu þeim, væru til guðs-þakka lagðar eða eigi, og eigi sæi hann heldur, að það gæti valdið verulegri breytingu, þó kvaðir, svo sem prestsmata, viðhald kirknanna og fleira, hvíldu á eigendunum. Það væru að vísu kvaðir eða byrði á eignunum, en því meiri sem þær væru, því minna gengi eignin kaupum og solum, og eigandinn hefði keypt eða fengið hana með þessum kvöðum, og ekki fyrir meira verð, en samsvaraði þeim. Eigandinn yrði því eigi harðara úti, en hver annar einstakur maður. Það skyldi vera, þegar gjöra væri um eitthvert kirkjulegt atriði, að þá væri ástæða til að veita gjafsókn, en eigi er um vörn eignarrjettarins væri að ræða, og í slíkum tilfellum væri það, að helst þyrfti að halda á gjafsókn. Sumir kynnu að telja það sem ástæðu, að bændakirkjur hefðu áður fengið gjafsókn, en úr því farið væri að breyta lögum og bæta þau, þá væri bezt að ganga hreinlega til verks. Sjá væri þetta að vísu ekkert kappsmál, en hann hefði viljað gjöra grein fyrir ástæðum að breytingaruppástungum þessum. Annar þingmaður hefði lýst því yfir, að hann felldi sig vel við breytinguna við 5. grein, og mundi hann hafa fundið það sama og hann, að frumvarpið væri í þessu efni hvorki heilt eða hálf; annaðhvort ætti landssjóður að standast allan gjafsóknarkostnað eða engan.

Þar sem einn þingmaður hefði farið fram á breytingu við 1. gr., þá ætlaði hann

hún væri ástæðulaus, því afleiðingin af gjafsókn væri eigi sú, að kostnaðurinn fjelli á landssjóð, heldur annaðhvort á landssjóð eða málsaðila, eptir því sem fullnaðardómur hljóðaði; það væri því komið undir úrslitum dómstólanna, hvort málsfærslulaun skyldi greiða af almennings-fje. Það þætti ef til vildi óhultara, að landshöfðinginn veitti gjafsóknir, og hjer í suðuramtinu væri ekkert að því, en í norður- og austuramtinu væri það bæði töf og kostnaður fyrir þá, sem þyrftu að njóta rjettar síns fyrir lögum og dómi, að verða að sækja um gjafsókn hingað suður. Amtmaður ætti að eins að meta, hvort ástæður 2. og 3. greinar væru til staðar, en dómstólarnir að skera úr, hvort kostnaðurinn skyldi lenda á opinberu fje.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi vera hlynntur breytingu 2. gr. 2. tölul., þó þær ástæður hefðu verið færðar fyrir henni, að bændakirkjur væru privateign, og eigi ofætlun eiganda, að verja sjálfur eign sína. Hann gæti eigi tekið sárt til, þó landssjóður yrði að styðja þessa eigendur, sem ættu það skilið sökum skyldna þeirra, er á þeim hvíldu, og fleiri en færri mundu þeir hafa halla af kirkjunum, við viðhald þeirra og fleira. Landssjóður mætti eins styrkja þá sem aðra, er frumvarpið gjörði ráð fyrir, enda stæðu þessar bændakirkjur undir sama eptirliti og aðrar kirkjur; víða væru þær tekjulitlar og yrðu eigendum einatt til byrðar. Væri því sanngjarnt, að þeim væri eigi gjört lakara til en öðrum, og mundi hann greiða atkvæði móti breytingunni, en með frumvarpinu. Breytingunni við 5. grein væri hann samþykkur, að leggja allan gjafsóknarkostnað á landssjóð, eptir því sem fullnaðardómur ákvæði. Eitt atriði væri það, er hann óskaði skýringar um af landshöfðingja eða hinum lögfróðu mönnum deildarinnar. Það væri nefnilega það, hvort eigi væri löglegt, með því hæstirjettur ætti ekkert skylt við landssjóðinn, að landshöfðingi eða ráðherra Íslands

veitti gjafsóknir fyrir hæstarjetti í stað dómsmálaráðherrans. Sjer þætti eðlilegra, að svo væri.

Landshöfðingi kvað dómsmálaráðherrann veita gjafsókn fyrir hæstarjetti eptir núverandi fyrirkomulagi, og gætum vjer eigi breytt því. Að öðru leyti skírskotaði hann til þess, er 6. konungkjörni hefði sagt, að það væru dómstólarnir, en eigi umboðsvaldið, sem gjörði út um það, hvort málskostnaður í gjafsóknarmálum ætti að greiðast úr almanna-sjóði.

Síðan var gengið til atkvæða og 1. gr. samþykkt í einu hljóði.

Breyting 3 þingmanna við 2. gr. var felld með 7 atkvæðum móti 3.

2. grein samþykkt í einu hljóði,

3. og 4. grein voru samþykktar í einu hljóði. Breytingaratkv. 3 þingmanna við 5. grein var samþykkt með 7 atkvæðum.

Breytingaruppástunga 3. konungkjörna þingmanns við 5. grein og 5. grein frumvarpsins sjálfs var þar með fallin.

Síðan var frumvarpið með áorðnum breytingum samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis, að það gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um gjafsóknir*. Enginn tók til máls, og var þá frumvarpið borið undir atkvæði og samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti það þá verða sent aptur til neðri deildar, með því hjer hefði verið breyting á því gjörð.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri þingdeildarinnar, 15. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um gjafsóknir*. Varð engin umræða um það mál, og var frumvarpið óbreytt samþykkt í einu hljóði, eins og það kom frá efri deildinni; og kvað forseti málið mundu verða afgreitt til landshöfðingja sem lög þannig hljóðandi:

LÖG

um gjafsóknir.

1. grein.

Gjafsóknir fyrir hjeraðsdómi, annarstaðar en í Reykjavík, veitir amtmaðurinn í því amti, þar sem málið er höfðað.

Fyrir yfirdómi og bæjarþingsrjetti Reykjavíkur veitir landshöfðingi gjafsókn.

2. grein.

Gjafsókn má veita:

1. Snauðum mönnum, sem fátæktarvottorð hafa frá hlutaðeigandi sveitarstjórn og sóknarpresti.
2. Kirkjum, spítölum og stofnunum, sem ætlaðar eru fátækum til framfærslu.
3. Embættismönnum, sem boðið er að höfða mál.

3. grein.

Þá er beiðzt er gjafsóknar, kemur málstaður beiðanda til álita.

4. grein.

Gjafsókn nær eigi að eins til aðalmálsins, heldur og til vitnaleiðslu og annara dómstarfa, sem af því leiðir.

5. grein.

Kostnaður af gjafsóknarmálum, sem eptir fullnaðardómi á að greiðast af almanna-fje, lúkist úr landssjóði.

XIII.

Frumvarp

til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum.

(Frá Þorsteini Jónssyni, þingmanni Vestmannaeyinga).

1. grein.

Frá fardögum 1878 skulu sömu tíundarlög gilda á Vestmannaeyjum eins og annarstaðar á landi hjer, enda skal tíundargjaldið skiptast milli tíundartakanda eptir sömu reglum, sem annarstaðar á landinu.

2. grein.

Reynist tekjur prestsins minni, en þær hafa verið um hin síðustu 5 ár til jafnaðar, skal honum bætt það úr landssjóði, svo að hann líði engan skaða við breytinguna.

3. grein.

Hjer með eru afnumdar allar þær ákvarðanir, sem fiskitíund á Vestmannaeyjum hefur verið byggð á.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 22. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum*.

Flutningsmaður (Þorsteinn Jónsson) kvaðst hafa leyft sjer að bera upp frumvarp þetta eptir áskorun kjósenda sinna. Frumvarpið færi einungis fram á það, að Vestmannaeyingar fengju sömu tíundarlög, eins og væru annarstaðar á landinu. Hann gjörði ráð fyrir því, að þingmönnum væri flestum kunnugt, hvernig venja þessi væri komin á Vestmanneyjum. Það, sem hann vissi um uppruna þessarar venju, væri af kirkjurjetti Jóns Þjeturssonar, bls. 196., þar sem svo væri sagt: «Á Vestmannaeyjum komust á norsk tíundarlög við það, að Árni biskup 1280 gaf sancto Mikælsklausri í Noregi Kirkjubæ; og hafa þau síðan haldizt þar».

Hvernig þetta síðar hefði breytzt með konungsúrskurðum og tilskipunum, væri sjer lítt kunnugt, en að endingu hefðu þessi rjettindi fyrir fullt og fast verið ánöfnuð prestinum með konungsúrskurði 26. apríl 1786. Hann hefði nú borið sig saman við ýmsa þingmenn um, hvort mál þetta gæti ekki átt undir neitt af málum þeim, sem þegar væru komin inn á þingið, en þeir hefðu allir álitnið það of sjerstaklegs eðlis, því að hjer væri einungis farið fram á, að Vestmannaeyingar fengju sömu tíundarlög og aðrir landsmenn. Ef þinginu ekki litist rjett, að þeir væru undir sömu lögum og aðrir, þá þætti því kannske rjettara, að Vestmannaeyingar fengju sjerstaka stjórnarskrá, svo að þeir væru þá alveg undir öðrum lögum og stjórn en aðrar sýslur landsins.

Grímur Thomsen stakk þá upp á, að vísa máli þessu til nefndarinnar um aðra skipun prestakalla, en því var hafnað með 16 atkvæðum.

Einar Ásmundsson lagði það til, að málið gengi sinn veg gegnum þingdeildina nefndarlaust; því þótt ætlazt væri til, að prestur fengi tekjumissi þann, er hann kynni að verða fyrir, bættan úr landssjóði, þá lægi engin áherzla á því atriði, heldur væri allur mergurinn málsins í 1. gr., því að þar væri að ræða um, að láta sömu tíundarlög gilda alstaðar á landinu.

Þá stakk 1. þingmaður Gullbringusýslu upp á því, að kjósa 3 manna nefnd, en því var og hafnað, en samþykkt, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum, frá flutningsmanni frumvarpsins. Við 2. grein.

Í staðinn fyrir orðið: «honum» komi: «þeim núverandi prest, meðan hann þjónar embættinu».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 24. fundi neðri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum*, ásamt einu breytingaratkvæði.

Flutningsmaður (Þorsteinn Jónsson) kvaðst einungis ætla að skýra frá, hvað sjer hefði gengið til, að koma með breytingaratkvæði sitt. Hann hefði ekki viljað taka fram fyrir hendurnar á þinginu, með því að stinga upp á, að prestum á Vestmannaeyjum skyldi eptirleiðis verða bættur úr landssjóði sá tekjumissir, er þeir hefðu við breytinguna, heldur hefði hann einungis viljað sjá þeim presti borgið, er nú væri á Vestmannaeyjum. Um málið í heild sinni vonaði hann að hann þyrfti ekki að fara fleirum orðum, en hann treysti því, að deildin gæfi því góðan róm.

Arnþjóttur Ólafsson kvaðst að eins ætla að leyfa sjer að benda flutningsmanni á eitt orð í breytingaratkvæði hans, sem sjer þætti miður fara, það er orðið «núverandi»; meiningin ætti sjálfsgagt að vera, að þeim presti, er þjónaði brauðinu, þá er lögin kæmu út, skyldi veita uppbót úr landssjóði, því að hinn núverandi prestur gæti þá verið dáinn eða farinn frá brauðinu.

Flutningsmaður sagði, að það væri einmitt hinum núveranda presti, er hann hefði meint að uppbót skyldi veitast eptir þessum mælikvarða; ef skipti yrðu á prestum, þá vonaði hann, að brauðið yrði veitt með þeim skilyrðum, sem sanngjörn virtust fyrir þann prest, sem fengi brauðið, og sem hann yrði að fella sig við.

Grímur Thomsen sagðist ekki gjöra það að gamni sínu, að mæla móti frumvarpi þessu, en hann neyddist þó til að benda á nokkur atriði í þessu máli, sem sjer virtust ísjárverð. Þótt hann væri ekki kunnugur á Vestmannaeyjum, þá vissi hann þó, að höfuðtekjur prestsins þar væri fiskitíundin, og í góðu fiskiári gæti hún numið miklu; brauð þetta hefði því áður verið hátt metið og talið með betri brauðum; en nú vildi svo til, að hin síðustu 5 ár hefðu verið fiskileysisár, og eptir meðaltali þessara 5 verstu fiskiára vildi nú flutningsmaður bæta prestinum upp tekjur þær, er hann hefði misst. Fyrst og fremst væri þetta ekki rjettlátt, og svo væri annað, að ef frumvarp þetta næði lagagildi, og guð gæfi svo Vestmannaeyingum aptur góð fiskiár, eins og hann vonaði og óskaði að yrði, þá mætti presturinn horfa á, að hann hefði misst hluti sína og yrði að láta sjer það nægja. Þessi lög væru því sjerstaklegs eðlis, og yrði þingið því að vera varasamt. Hann kvaðst vera sannfærður um, að flutningsmaður væri ekki svo ósanngjarn, að hann vildi setja prestinn upp á fastar tekjur, og gjöra þannig brauð hans, sem áður hefði verið með betri brauðum, að meðalbrauði. Hann vildi nú leyfa sjer að skora á flutningsmann, að segja hreinskilnislega frá, eins og honum væri lagið, hvort það væri ekki satt, að hin 5 síðustu ár hefðu verið með verstu fiskiárum á Vestmannaeyjum, og hvort hann hjeldi ekki, að tekjur prestsins mundu rýrna, ef uppbótin væri reiknuð eptir meðaltali teknanna síðustu 5 árin.

Flutningsmaður kvaðst aldrei hafa verið prestur, og gæti hann því ekki leyst úr þeirri spurningu, hvort tekjur prestsins hefðu verið meiri eða minni síðustu 5 árin en að undanfögnu. En hann gæti frætt 1. þingmann Gullbringusýslu á því, að presturinn hefði verið viðstaddur á fundinum, þegar um þetta mál hefði verið rætt, og hefði hann lýst því yfir, að ef þessi fiskitíund yrði að nokkru leyti af numin, þá óskaði hann, að hún yrði öll af numin, og hann þá fengi hana endurgoldna úr landssjóði; og þætti sjer

það von, þó presturinn vildi, að þessi fiski-
tíund yrði af numin, því að hún væri mjög
óvinsæl, og fyrir þá sök gyldi margur hon-
um illa; það væri því eðlilegt, að hann
vildi heldur fá nokkuð minni laun, til þess
að þurfa ekki að standa í þessu stimabraki
við sóknarbörn sín, eins og hinir mörgu
dómar sýndu, að hefði orðið að eiga sjer
stað. Það stæði ekki á miklu, hvort tekin
væru hin 5 eða hin 10 síðustu árin, til þess að
reikna meðaltalið af tekjum prestsins, en
hvernig mundi fiskast 5 næstu árin hjer
eptir, og hvort presturinn mundi þurfa að
sjá eptir breytingunni, það gæti hann ekki
borið um. Það, sem sjer væri kunnugt, væri,
að þetta gjald væri mjög ósanngjarnt og hart,
þar sem sumir, er væru styrktir af sveitinni,
gyldu prestinum töluvert núna, en sýslu-
maður og fleiri, er hefðu beztu tekjur,
gyldu prestinum ekki einu skilding.

Einar Ásmundsson kvaðst hafa tekið
svo eptir 1. þingmanni Gullbringusýslu, að
þingið ætti að vera varasamt í því að gefa
lög, er væru sjerstaklegs eðlis; en hjer væri
ekki verið að ræða um að gefa, heldur að
af nema sjerstakleg lög, og láta sömu lögin
gilda á öllu landinu. Ef Vestmannaeyjar
ættu að hafa sjerstök tíundarlög, því þá ekki
sjerstök skattalög, sjerstök fjárlög og sjerstök
stjórnarlög, í stuttu máli: vera sjerstakt þjóð-
fjelag. Hann kvaðst ekki trúa því, að nokkr-
um blandaðist hugur um að vera með frum-
varpi þessu. Hvað uppbót prestsins snerti,
þá væri ekkert á móti að taka 10—20 síð-
ustu árin, til að miða við, ef það þætti rjett-
ara. Vjer vissum ekki, hvernig aflast mundi
í framtíðinni, og væri því ekki víst, hvort
presturinn mundi hafa hag eða óhag af breyt-
ingunni, en hann vonaði, að allir þingmenn
hjeldu fast við þá hugsun, sem væri hjer að-
alatriðið, að sameina Vestmannaeyjar við
hinn hluta landsins undir ein og sömu tí-
undarlög og láta sömu lög gilda þar og ann-
arstaðar á landinu.

Grimur Thomsen kvaðst vera samdóma
1. þingmanni Eyfirðinga um, að sömu tí-
undarlög ættu að gilda á Vestmannaeyjum

og annarstaðar á landinu. En hann hefði
einungis mælt gegn 2. gr. frumvarpsins að
því leyti, sem hún skerti tekjur prestsins.
Eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði
tekið fram, gæti vel farið svo, að prests-
skipti yrðu á Vestmannaeyjum, áður en lögin
yrðu samþykkt, og væri þá rangt, að sá
prestur, sem þá væri búinn að fá brauðið
með sömu rjettindum og hinn núverandi
prestur, yrði fyrir halla, því að breytingar-
atkvæðið væri þannig orðað, að það kæmi
einungis niður á þeim presti, er nú væri.
Hann kvaðst vera samdóma meginreglu
frumvarpsins, en hann vildi einungis, að
þingið gjörði sjer að reglu, að skerða ekki
rjettindi, sem byggð væru á löglegum samn-
ingum.

Flutningsmaður vottaði 1. þingmanni
Gullbringusýslu þakkir sínar fyrir það, hve
vel hann hefði tekið undir þetta mál, og
það því fremur, sem þingmaðurinn vildi ekki
láta skerða tekjur prestsins, sem allir Vest-
mannaeyingar elskuðu og virtu að makleg-
leikum.

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau
þannig:

1. 1. gr. frumvarpsins samþykkt með 20
atkvæðum.
2. Breytingaruppástungan við 2. gr. sam-
þykkt með 17 atkvæðum.
3. 2. gr. með áorðinni breytingu samþykkt
með 17 atkvæðum.
4. 3. gr. samþykkt með 17 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til 3. umræðu, sam-
þykkt með 19 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 29. fundi efri þingdeildarinnar, 3. dag
ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 3. umræðu *frumvarp til laga um tíund-
argjald á Vestmannaeyjum*.

Flutningsmaður (*Þorsteinn Jónsson*) gat
þess, að 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði

við aðra umræðu látið það álit sitt í ljósi, að presturinn á Vestmannaeyjum gæti haft skaða af þessari breytingu á tíundargjaldinu. Hann játaði, að það gæti máské orðið, ef á næsta vetri yrði mjög mikið fiskileysi, en ef reiknað væri eftir hinum 5 nú síðustu árum, þá yrði brauðið jafntekjumikið, eins og síðasta brauðamatið til tæki. Hann sagðist hafa borið sig saman við þingmenn um að gjöra breytingaratkvæði, en þeir hefðu ekki álitnið það til bóta; hann hjeldi þó, að bezt yrði að samþykkja frumvarpið, eins og það nú lægi fyrir, og það yrði affarabest bæði fyrir þingið og svo líka Vestmannaeyinga, sem við það ættu að búa.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því gengið til atkvæða, og var frumvarpið samþykkt með 19 atkvæðum, og kvað forseti það nú mundu sent forseta efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 29. fundi efri þingdeildarinnar, 6. dag ágústmán., kóm samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum*.

Sighvatur Árnason kvaðst vona, að engin mótmæli kæmu fram gegn máli þessu, þar eð allir mundu játa, að óeðlilegt væri, að Vestmannaeyingar skyldu búa undir öðrum lögum en aðrir Íslendingar. Hann gat þess svo, að mótmæli gegn frumvarpinu í neðri deildinni hefðu helzt sprottið af 2. gr., að miða skyldi tekjurnar við hin síðustu 5 ár, og presturinn mundi því missa nokkurs í af tekjum, þar eð fiskileysi hefði verið mjög mikið um þau ár, eða lágir hlutir, en hann kvaðst hafa farið yfir hin næstu 10—15 ár, og yrði meðaltalið eigi hærri, en í þessi 5 ár síðustu, því að fiskurinn hefði verið þeim mun dýrari þessi síðustu ár. Eyjabúar hefðu og grennslazt glögglega eftir því sjálfir, hvort presturinn mundi missa nokkurs í við það, að miða við nefnd 5 ár, og eigi getað orðið þess varir.

Ásgeir Einarsson kvað líklegt, að enginn yrði þessu mjög mótfallinn, en fyrst þingmaðurinn væri svo kunnugur þessum reikningi, væri æskilegt að fá að heyra, hve miklu uppbótin mundi nema, því að fjárhagsnefndin þyrfti að fá að vita það sem fyrst.

Sighvatur Árnason kvað sjer málið að vísu nokkuð ljóst, og sem sagt, þótt farið væri yfir lengra tímabil en hin síðustu 5 ár, þá yrði mismunurinn líkur. Tekjumissirinn mundi vera hjer um bil 12—1400 kr., því að tekjur prestakallsins væru að mestu fölgjar í aflanum, en þar upp í kæmu önnur prestsgjöld, dagsverk, tíundir og fleira, en hvað mismunurinn yrði mikill, þegar það væri komið til, gæti hann ekki sagt með vissu.

Benidikt Kristjánsson kvað hjer um mikið fje að ræða, að því er tekjurnar snerti. Hann hefði heyrt, að þessi síðustu 5 ár hefði verið mjög hart í ári á Vestmannaeyjum og það harðari að mestu sprottið af aflaleysi, þótt aðrar orsakir kynnu að vera með, en hefði verið aflalítið þar þessi síðustu ár, mundi sá tími, er tekjurnar ætti að miðast við, nefnilega 5 ár, vera heldur stuttur; annars væri hann eigi mótfallinn máli þessu, því að eðlilegt væri, að Vestmannaeyingar vildu hafa sömu lög og aðrir.

Eiríkur Kúld kvað sjer blöskra upphæð þá, sem þingmaður Rangæinga hefði komið með að leggja skyldi á landssjóðinn, því að 1400 kr. væru á við fullkomið meðalprestakall, og vildi hann fá betri skýringar á þessu máli, því að það væri næsta ótrúlegt, að upphæðin gæti verið svona mikil. Hann kvað sjer annars þykja undarlegt, að koma með þessi lög nú, þar sem breyting á öllum sköttum væri í vændum og að öllum líkindum kæmist á, og sýndist eðlilegra, að láta það bíða, unz skattamálið væri um garð gengið.

Torfi Einarsson kvað hin nýju skattalög einmitt vera ástæðuna til þess, að frumvarp þetta þyrfti að fá framgang, því að það fyrirkomulag, sem nú er í Vestmannaeyjum á útgjöldum eyjabúa, gæti eigi staðizt með

hinum nýju skattalögum, og því þyrfti að nema það úr gildi áður.

Stefán Eiríksson kvað það mjög óðlilegt, að tíund skyldi vera öðruvísi á Vestmannaeyjum en á meginlandinu, og að engin tíund skyldi þar vera á lausafje til prests sem annarstaðar; því sýndist sjer vera full þörf á frumvarpi þessu, þar eyjabúar yrðu mjög hart úti með þá venju, sem áður hefur átt sjer stað með fiskitíundina. Upphæð sú, er þingmaður Rangeyinga hefði komið með, þætti sjer næsta undarleg, því að á 2. gr. frumvarpsins væri auðsjeð, að þingmenn neðri deildarinnar hefðu búið við, að hún yrði litið, þar sem svo væri tekið til orða í greininni: «Reynist tekjur prestsins minni, o. s. frv.» því að þau orð bentu á, að efasamt væri, að tekjurnar yrðu minni, þótt skipt væri um gjaldstofninn til prests, enda mundi mismunurinn eflaust verða lítill, því að þar væri lílkega töluvert af lausafje. En þó nú yrði fyrir breytinguna að leggja presti nokkuð úr landssjóði, þá væri einkum á það að líta, að eyjabúar fengju að njóta sömu tíundarlaga af lausafje sem aðrir, en ekki bera þessi þungu tíundargjöld af fiski.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi skilja, að þessi breyting stæði í nokkru sambandi við skattalögin, eins og varaforseti hefði talað um, því að hjer væri eigi að ræða um gjald eða skatt í landssjóðinn, heldur gjald til sóknarprestis; það stæði miklu fremur í sambandi við lög um laun prestanna, og ætti að af nemast, ef þeim yrði breytt. Hann gæti enga ástæðu sjeð til að sinna eigi þessu máli fyrir þá sök, að gjaldið væri svo látt, heldur áltí hann það miklu fremur vera ástæða til, að ljetta af eyjabúum þessu þunga oki, sem væri dæmalaust, og líkast því, að Tyrkinn hefði lagt það á, er hann rænti þær um árið, en eigi kristnir menn.

Árni Thorsteinson kvað sjer eigi þykja frumvarp þetta sem greinilegast. Reyndar væri sjer eigi mjög kunnugt ástandið á Vestmannaeyjum, en hann byggist þó við, og vissi til, að þar væri engin

tíund goldin af fasteign. Ef hin sömu tíundarlög ættu nú að koma í gildi þar sem annarstaðar á landinu, eins og 1. gr. gjörði ráð fyrir, þá lægi beinast við að halda, að þær jarðir, sem áður hefðu verið tíundfrjálsar, og það væru þær að líkindum allar, yrðu það líka framvegis, en það mundi þó eigi vera tilgangur manna. Við 2. gr. kvaðst hann hafa það að athuga, að þótt það liti vel út í fyrstu, að bæta skyldi prestinum tekjumissi þann, sem hann kynni að verða fyrir við breytinguna, þá mundu menn verða þess varir, er nákvæmar væri athugað, að engin regla væri fyrir því, hvernig tekjurnar skyldu metast til peninga hin síðustu 5 ár, og væri því óskýrt og óákveðið, hve miklar þær yrðu; eitt af tvennu lægi fyrir, að taka skýrslu prestsins, eins og hún yrði fyrir hendi, eða þá að gjöra breytingar á mati prestsins; það væri gjöræðislegt, en frumvarpið yrði að hafa skýrar ákvarðanir, sem hreint og beint mætti ganga eftir.

Torfi Einarsson kvað sjer vera eitt óljóst, þegar hann heyrði getið þessara miklu uppbótarpeninga, hvort brauðið mundi verða lífvænlegt fyrir næsta prest, ef hann ætti enga uppbót að fá, en sá núverandi að þurfa að fá svona mikla.

Ásgeir Einarsson kvað sjer sýnast, að mönnum þætti svo margt athugavert við frumvarp þetta, að sjer lægi við að stinga upp á nefnd, ef málið ætti að ganga lengra, þó að sjer væri annars eigi svo mikið um nefndarkosningar.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 9 atkvæðum gegn 1, en nefnd felld með 9 atkvæðum gegn 1.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 31. fundi efri þingdeildarinnar, 8. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum*

Ásgeir Einarsson kvaðst eigi standa

upp til þess að útlista mál þetta, því það mundi líklega vera öllum nokkurn veginn ljóst, en hann vildi að eins ítreka það, er hann hefði áður sagt, að nefnd yrði kosin. Hann fengi eigi annað sjð, en að það yrði annaðhvort að falla, eða nefnd yrði að kjósa í það, að svo vöxnu máli.

Sighvatur Árnason var eigi móti því, að nefnd yrði sett í mál þetta, til að íhuga það og laga, en álit hins vegar, að málið væri eigi svo brotið, að nefnd væri nauðsynleg. Þá tók hann fram, að munurinn mundi ekki verða fjarska-mikill á tekjum prestsins, þó þetta frumvarp yrði að lögum, því þá kæmi í staðinn fyrir fiskitíundina dagsverk, sem yrðu mörg, og heytollar, sem hvorugt hefði áður verið, og preststíund, og að þessu leyti væri því ekkert stórvægilegt málinu til fyrirstöðu. Það væri og þinginu eigi samboðið, að meta minna jafnrjetti manna og rjett til almennra laga, en nokkrar krónur. Það væri ef til vildi rjettara, að taka fram um heytollana í 1. grein, því tíundarreglan næði eigi til þeirra, og eins að þeir væru eigi greiddir in natura; það mundi hvorki presti nje búanda hentugt, með því þeir hefðu bæði lítinn fjenað og lítið hey, heldur væri rjettara, að miða heytollana við álnatal, sem mætti greiðast með gjaldi, án þess að fódra prestslambið.

Bergur Thorberg kvað aðalástæðu þessa máls vera þá, að menn óttuðust, að meiri ójöfnuður kæmi fram við hin nýju skattalög; þætti sjer því þetta mál vera borið upp heldur snemma; það ætti helzt að verða samferða skattamálinu, og eigi á undan því. Og rjettast hefði verið, ef nefnd hefði verið kosin í frumvarpinu um ábúðarskatt, að vísa málinu til hennar, en það yrði síður álitíð eiga við, að vísa því til nefndarinnar í málinu um tekjuskatt, sem ætti minna skylt við það. Til einhvernar nefndar þyrfti það að komast til nákvæmari yfirvegunar.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi vera með nefnd að svo stöddu. Hjer væri að eins um það að gjöra, að veita mönnum

jafnrjetti, og liti það illa út, ef þingi ð ennfá ný daufheyrðist við sanngjörnum bænum eyjabúa. Að málið stæði í sambandi við skattalögin, væri satt að nokkru leyti, en þau kynnu að verða útkljáð á þessu þingi, og þá væri illt, að þetta frumvarp drægist undan. Aðalefni þessa máls væri tekjubreyting, sem yrði prestinum á eyjunum í óhag, enda þótt munurinn liti eigi út fyrir að verða eins mikill, og þingmaður Rangæinga hefði sagt við 1. umræðu, þar sem bæstast mundi í staðinn, auk tíundar, dagsverk og heytollar, sem þingmaðurinn hefði álitíð óhentugra að greiddir væru í fódrum, og viljað gjöra þar um ákvörðun í lögum þessum, en ef það væri bæði presti og búendum óhent, þá þyrfti enga ákvörðun að gjöra um það; það leiddi þá af sjálfu sjer.

Þingmaður Rangæinga hefði og viljað miða lambsfóðrin við álnatal, en nú væru sjerstakar álnir fyrir lambsfóðrin, og ættu þau því að lúkast eptir álnarverði í þeim. Að öðru leyti þyrfti frumvarpið eigi svo mikilla breytinga, að nefnd væri nauðsynleg. Í frumvarpið sjálft mætti og selja ákvörðun um það, hvenær það skyldi öðlast gildi. Málið ætti því að ganga þegar til 3. umræðu; það mundi lítið græða á nefnd, en alhægt væri, að koma breytingum inn í það við 3. umræðu án nefndar, sem mundi eigi annað gjöra en kúlða það.

Torfi Einarsson kvaðst vera í vafa um það, hvort frumvarp þetta væri fullnægjandi til að afnema tíundarfrelsi á Vestmannaeyjum, ef það ætti sjer þar stað. Eins vildi hann vita, hvort það færi nokkuð í bága við rjett form, að vísa því til nefndarinnar í tekjuskattmálinu.

Síðan bar forseti málið undir atkvæði, og fjellu þau þannig, að kjósa skyldi sjerstaka nefnd í mál þetta, og voru kosnir: Sighvatur Árnason með 7 atkvæðum, Árni Thorsteinson og Benidikt Kristjánsson, hvor með 5 atkvæðum.

Í nefndinni var Árni Thorsteinson kosinn formaður, Sighvatur Árnason fram-

sögumaður, og Benidikt Kristjánsson skrifari.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um tfundargjald á Vestmannaeyjum.

Efri deild alþingis hefur kosið oss í nefnd til að íhuga mál þetta, og eftir að vjer ræki-lega höfum rætt það á fundum, skulum vjer nú skýra frá álitinu voru um það.

Aðalgallinn á frumvarpinu er ákvörðun 2. gr., þar sem svo er ákveðið, að ef tekjur prestsins reynist minni, en þær hafa verið um hin síðustu 5 ár, þá skuli bæta presti þeim, er nú þjónar embættinu, það er á vant-ar, svo að hann líði engan skaða við breyt-inguna. En fyrir hendi er engin skýrsla, er verði tekin sem óbyggjandi um tekjur prestsins, nje heldur um það, hvernig hann meti tekjur þær, sem í ráði er að af nema. Á hinn bóginn er það nauðsynlegt, að gjald það, er prestinum ber að upp bæta, sje alveg fast á-kveðið, bæði að því er prestinum sjálfum við-víkur, er hann á rjett á að heimta, að hann missi einkis í af tekjum sínum, og að því er landssjóðinn áhrærir, svo að upphæð end-urgjaldsins ekki sje á reiki eða vafasöm. Ef framvarpið yrði gjört að lögum, væri það haft á hættu, hvort samningur eða skuld-bindandi ákvörðun um endurgjaldið kynni að nást, og að hið núverandi gjald yrði af numið til skaða fyrir landssjóðinn, áður en reglulegt fyrirkomulag væri á komið.

Hið sama á og stað með tilliti til þess gjalds, er af hendi landssjóðsins rennur í laun sýslumannsins, en þó er nokkru öðru máli þar að gegna, þar sem umboðsstjórnin hefur föng í hendi til þess að meta hundr-aðsfisk sýslumanns, en hann er eftir skýrslu utanþingsnefndarinnar um skattamál lands-ins 305 kr. (bls. 120 í hinni prentuðu skýrslu). Svo mun og veitingarbrjef sýslumannsins, eins og vanalegt er, vera orðað á þann hátt, að löggjöfin ekki þarf að gjöra ákvörðun um, hvernig endurgjaldinu til hans skuli hagað.

Nefndin hefur að sínu leyti viljað reyna

til þess að ná fastri undirstöðu, til að byggja á endurgjald prestsins, en hún hefur orðið að komast að þeirri niðurstöðu, að ekki yrði byggt á brauðamatinu 1853 og 1868, og má hjer taka það fram, að þessi tvö mót sýnast að vera ekki alveg samhljóða eða orðin til með sömu mats-aðferð. Í annan stað hefur nefndin og orðið þess vísari, að hinn núver-andi prestur metur fiskgjaldið að meðaltali 5 síðustu áráanna 1668 kr., en sú skýrsla virð-ist ekki vera gefin á svo skuldbindandi hátt, að hún verði lögð til grundvallar.

Þá er nefndin hefur gjört áætlun um hinar nýju preststekjur, telur hún líklegt að þær muni verða:

jarðartíundir, þar í af Ofanleyti	68 kr. » aur.
60 dagsverk á 2 kr. 37 a. .	142 — 20 —
46 heytollar á 3 — 45 - .	158 — 70 —
	368 — 90 —

Eftir því yrði endurgjaldið til prestsins um 1300 kr. á ári.

Endurgjaldið til sýslumannsins þar á móti nemur 305 kr., eins og áður var sagt, en þar frá gengur fasteignar- og lausafjár-tíund, gjafatollur og lögmennstollur eftir lög-um þeim, er nú gilda.

Um hið síðara endurgjald telur nefndin að ekki þurfi beinlínis að gjöra ákvörðun, eftir því sem áður er talið, og eftir því sem síðar verður tekið fram um löggildingartíma frumvarpsins.

Eins og málið nú horfir, virðist því ekki hægt að ráða því til lykta með fullnaðar-lögum eins og þeim, sem frumvarpið kveð-ur á.

Á hinn bóginn verður nefndin að halda því fastlega fram, að öll nauðsyn beri til þess, að breyting sje gjörð á þessum hjer-aðalögum, svo að sama lagasetning sje um allt land. En fremur er og nefndin engu síður eindregin á því, að ójöfnuð þennan milli hjeraða verði að af nema, jafnframt og ný skattalög, eins og áformað er, verða lög-leidd.

Þar eð, eins og áður er á vikið, mat á endurgjaldi til prestsins ekki hefur fengið fullnaðar-úrskurð, og þess vegna er til fyr-

irstöðu því, að frumvarp þetta verði að lög-
um, en á hinn bóginn er brýn nauðsyn til
þess, að máli þessu sje ráðið til lykta svo
fljótt sem verða má, eru einungis tveir vegir,
sem nefndin getur ráðið til að fara, annar
er sá, að alþingi gjöri ályktun í þá átt, að
skora á umboðsstjórnina, að safna þeim ýt-
arlegu upplýsingum, er við þurfa til þess að
tekjur þær, er í missast, verði metnar, og að
fengin sje skuldbinding þess, er hlut á að
máli, til þess, að ganga að ákvæðnu endur-
gjaldi. Hinn vegurinn er sá, að búa til nýtt
frumvarp til laga, er feli umboðsstjórninni á
hendur að ráða þessum atriðum til lykta
samkvæmt ákvæðum frumvarpsins, og jafn-
framt ákvæða þann tíma, á hverjum lögin
skuli ná gildi, og ef hin fyrirhuguðu skatta-
lög komast á, væri mjög hagkvæmt, að þessi
nýja rjettarbót kæmist á um sama leyti.
Þessa síðari aðferð virðist nefndinni rjettara
að aðhyllast.

Eptir að nefndin þannig hefur gjört
grein fyrir álti sínu, skal það tekið fram,
að 2. grein verður að orða á annan hátt
en í frumvarpinu, svo að tilgangi hinna
fyrirhuguðu laga verði náð, og hafa ástæð-
urnar til þess verið teknar fram við fyrstu
umræðu málsins.

Nefndin ræður því til, að frumvarp það,
er henni hefur verið fengið til íhugunar,
verði samþykkt með viðaukum þeim og
breytingum, sem vjer höfum gjört við það,
og höfum vjer, til þess að geta komið þeim
að, samið frumvarp með öðru formi, sem
vjer ráðum deildinni til að aðhyllast.

Efri deild alþingis, 16. ágúst, 1877.

Árni Thorsteinson, Sighvatur Árnason,
formaður. framsögumaður.

Benidikt Kristjánsson,
skrifari.

FRUMVARP

til laga um skattgjöld á Vestmannaeyjum.

1. grein.

Hundraðsfiskur, sem sýslumanni hefur

verið goldinn, og fiskitíund prests skal falla
úr gildi.

2. grein.

Hina sömu skatta og gjöld, bæði af
fasteign og lausafje, sem annarstaðar á land-
inu, skal greiða á Vestmannaeyjum til lands-
sjóðs, kirkju, prests og fátækra.

Frá tíundargjaldi af fasteign veitist
engin undanþága af þeirri ástæðu, að tíund
hefur eigi verið að undanfögnu greidd af
jörðum þar.

3. grein.

Dagsverk til prests skal greiða á sama
hátt sem annarstaðar, og heytoll eptir verð-
lagsskrá, ef prestur æskir þess.

4. grein.

Umboðsstjórninni er falið á hendur, að
sjá um, að nákvæmt mat sje gjört á tekjum
sóknarprestssins á Vestmannaeyjum um hin
síðustu 5 ár. Skal eptir því ákvæða árgjald,
er presti þeim, er þá er í brauðinu, greiðist
úr landssjóði.

5. grein.

Lög þessi öðlast gildi eptir ráðstöfun
ráðherrans, þá er ákvæðum 4. greinar er
fullnægt.

BREYTING

nefndarinnar við frumvarp hennar til laga
um skattgjöld á Vestmannaeyjum.

3. grein.

«eptir verðlagsskrá, ef prestur æskir
þess» breytist: «Skal hann gjalda eptir verð-
lagsskrá, ef prestur æskir þess».

4. grein.

Bætist við: «svo hann missi ei af tekj-
um sínum».

Á 41. fundi efri þingdeildarinnar, 20.
dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dag-
skránni til framhalds 2. umræðu *frumvarp*
til laga um tíundargjald á Vestmannaeyjum.

Framsögumaður sagði, að breytingar, sem komnar væru í þessu máli, snertu meira formið en efnið. Hefði nefndinni þótt nauðsyn til bera, að láta þær ákvarðanir, er hjer ræddi um, ná eigi að eins til prestsgjalda, heldur og annara opinberra gjalda sem á Vestmannaeyjum væru greidd eptir sjerstökum lagaákvörðunum, svo ekki yrði um þau ágreiningur, ef þetta frumvarp næði lagagildi á undan skattamálinu. Líka væri málinu víkið nokkuð á annan veg, sem hefði þótt nauðsynlegt, til að fá vissu um tekjumissinn með vissri töluupphæð, sem eptir þessu yrði á tekjum prestsins, frá því sem áður hefði verið, áður en frumvarpið fengi lagagildi. Að svo stöddu kvaðst hann ekki ætla að fara lengra út í málið, fyr en hann heyrði undirtektir deildarinnar.

Ásgeir Einarsson sagði, að þetta frumvarp hefði það þó fram yfir frumvarp neðri deildarinnar, að hjer væri málið athugað, og sýnt fram á, hvað það væri mikið þetta lítilræði, sem svo var kallað í fyrsta frumvarpinu, er bæta þyrfti prestinum. Það væri þó ekki minna en 1300 kr. nú orðið, og væri það stundum ekki kallað lítilræði við eitt prestakall, og kæmu margar slíkar uppbætur á landssjóðinn, þá færi nú að þyngjast á dróginni. Eitt atriði vantaði hjer að til taka, það væri það, að prestinum væri goldinn $\frac{1}{2}$ hlutur af hverju landsskipi, er til róðra væri í eyjunum; það yrði eigi sjeð, hvort það væri talið með í tekjum prestsins eða eigi. Þetta gjald kvaðst hann skoða sem eins konar uppsátur eða lóðargjald, eins og tíðkaðist, t. d. í Bjarneyjum fyrir vestan og á Skaga. Um þetta efni vildi hann fræðast af nefndinni. En þar sem hún hefði farið fram á, að fela umboðsstjórninni að gjöra mat á síðustu 5 ára tekjum prestsins, þá minnti sig ekki betur, en það væri drepið á það í bænarskrá þeirri, er til pingsins hefði komið um þetta efni, og liti það því svo út sem skýrsla prestsins þætti eitthvað tortryggileg, en það mundu þó naumast fást áreiðanlegri skýrslur um árstekjur prestsins, en hans eigin skýrslur.

Framsögumaður sagði, að fyrst væri það, að engin skýrsla, það hann til vissi, hefði komið frá prestinum í Vestmannaeyjum, nema hvað þingmaður Vestmannaeyja hefði einhverja lauslega skýrslu frá honum, sem eigi væri hægt að hyggja á, án þess sjer dytti í hug þar með að láta í ljósi nokkra tortryggni til prestsins, sem væri reyndur að ráðvendni. Í annan stað þætti sjer það nýlunda, ef þessi $\frac{1}{2}$ hlutur af landskipum, sem þingmaður Húnavetninga hefði minnt á, væri sama sem uppsátursgjald eða nefndur því nafni, því hann væri alveg sama eðlis og með sama nafni, «fiskitíund», eins og hluturinn af skipum eyjabúa sjálfra. Það væri og skrítið, ef þetta væri uppsátursgjald, og gengi þó til prestsins, en ekki til sýslumanns, sem umboðsmanns þess opinbera, sem eyjarnar heyrðu til. Þetta gjald væri, nú orðið, eigi mikið, enda væri það talið í því gjaldi, sem af numið yrði eptir nefndarálitinu og þessu frumvarpi, sem hjer liggur fyrir. Enn væri og nokkurt gjald, sem að vísu væri annars eðlis, en legðist á eyjabúa eptir þessu frumvarpi. Það væri tíund til kirkjunnar, sem ekki hefur verið goldin þar áður, og verður hún nýtt gjald til hins opinbera, að því leyti sem kirkjan er opinber eign á Vestmannaeyjum.

Ásgeir Einarsson sagði, að hvort sem þetta gjald væri sama eðlis sem uppsátursgjald eða ekki, þá væri hitt víst, að það rynni til prestsins, og væri þá fólgið í tekjuhallanum, sem landssjóðurinn ætti að bæta upp. En ekki færi tíundin til kirkjunnar í prestssjóð.

Framsögumaður kvaðst eigi ætla, að þetta mál gæti verið þingmanninum óljóst nú orðið, nje heldur að hann álití, að eigi væri þörf á breytingu þeirri, er hjer ræddi um, og hins vegar hlyti þingmaðurinn að vera sannfærður um þann ójöfnuð, er komið hefði fram við eyjabúa, og mundi þó verða enn meiri, þegar fram í sækti, ef skattamálin kæmust í kring, en þetta mál ekki. Þetta hlyti að vera honum og öðrum þingmönnum ljóst orðið.

Bergur Thorberg sagðist fella sig betur við þá aðferð, sem nefndin hefði farið fram á öðrum þræði, að skora á stjórnina að undirbúa málið. Því það væri nú eigi nægilega ljóst, nje nógu vandlega undirbúið. Hann játaði að vísu, að Vestmannaeyingar ættu að lifa undir sömu skattalögum, sem aðrir landsbúar. En sjer þætti eðlilegra, að skora á umboðsstjórnina, að gjöra þann nauðsynlega undirbúning í þessu tilliti, eigi einungis að því er snerti prestsgjöld, heldur og öll opinber gjöld. Þessi ójöfnuður, sem nú ætti sjer stað, þyrfti eigi að verða langvinnur, því umboðsstjórnin gæti undirbúið málið svo tímanlega, að það yrði lagt fyrir næsta þing, sem þá gæti bætt úr þessum ójöfnuði. Þó hann væri á því, að af nema ætti þennan ójöfnuð, er Vestmannaeyingar sættu, gæti hann eigi að svo komnu aðhyllt breytingar nefndarinnar, og vildi eigi, að málið væri látið ganga lengra, en því væri hann samþykkur, að deildin kæmi fram með ályktun um, að skora á umboðsstjórnina, að undirbúa málið, svo að eyjabúar fengju sömu rjettindi í þessu tilliti sem aðrir landsmenn.

Framsögumaður sagði, að þó hann að vísu væri eigi fjarlægur því, að taka þessari bendingu, þá efaði hann, hvort nægur tími væri orðinn til þess að taka þessa stefnu í málinu, sem nefndin hefði að vísu eigi álitid fráleita, en hallast þó fremur að hinni aðferðinni, með því þetta væri eins og að kasta málinu út í óvissu að nekkru leyti. En samt sem áður, ef hann sæi fram á, að deildin mundi eigi aðhyllast tillögur nefndarinnar, þá mundi hann þó heldur kjósa hina aðferðina, en sleppa alveg hendinni af málinu. Annars virtist sjer sem sú aðferð benti fremur á það, að sumum væri næst skapi að vilja ónýta málið.

Eiríkur Kúld taldi það misskilning, að ályktunin gæti eigi komizt að, þó tíminn væri orðinn naumur. Hann yrði að játa það, að sjer væru eigi alveg ljós öll atvik málsins, og vildi hann því heldur kjósa þá aðferðina, er 2. konungkjörni hefði bent á.

Benidikt Kristjánsson ætlaði, að ekkert

væri misst við það, þó breyting nefndarinnar við 3. gr. fjelli, því greinin sjálf væri nógu ljós og greinileg í þessu tilliti. Gæti hann eigi vel áttað sig á því, að rjett væri að fella nú málið eptir svo mikla fyrirhöfn. Hið helzta, sem haft væri móti frumvarpinu, væri það, að eigi væri ákveðin nein föst upphæð þess, er greiðast skyldi af landssjóði, en sjer virtist engin ástæða til að bera það vantraust til umboðsstjórnarinnar, að hún gæti eigi útvegað nauðsynlegar skýrslur til að fastákveða þessa upphæð. Að málið yrði fellt, gæti hann eigi fallizt á, með því nú liti út fyrir, að ný skattalög kæmust á, og þá yrði misrjetti eyjaskeggja mjög tilfinnanlegt, er þau ákvæðu eigi neitt um afnám hundraðsfisksins. (*Arni Thorsteinsson*: það stendur í launalagafrumvarpi sýslumanna). Frumvarpið um sýslumannalaunin gæti fallid, en skattalögin fengið framgang. Deildinni mundi vera orðið ljóst um ójöfnuð þann, er lægi í álögum Vestmannaeyinga, og mundu flestir kjósa, að ráða sem bráðasta bót á þessu. Hjer væri engin ástæða til að fresta því, ekki til morguns, heldur til 2. eða 3. árs, sem ljúka mætti af á þingi nú í sumar, og því yrði hann fastlega að fylgja fram.

Stefán Eiríksson sagði, að hjer ætlaði að fara, eins og vant væri, er Vestmannaeyingar ættu hlut að máli; niðurstaðan ætlaði að verða lítil þeim til hagnaðar. Af því hann ætlaði, að það væri þó betra en ekki neitt, að gjöra hina áminnstu þingsályktun, þá vildi hann styðja hana, ef málið næði eigi öðruvísi fram að ganga. 4. gr. væri ábótavant til þess að geta orðið að lögum, því fyrst yrði að meta tekjur prestsins, áður en 5. gr. yrði fullnægt. En annað væri þó verra: fiskitíund til prests væri ljett af þeim, en svo ætti eptir 2. gr. að dyngja upp á þá gjöldum af jörðum, sem engin hefðu áður verið, en landsskuld væri á jörðum þar því nær óbærilega há í samanburði við jarðir á landi, og opt hefðu komið frá Vestmannaeyjum óskir til þingsins um linun á landsskuldargjaldi, og væri því tvísýnt, hvort þeir þökkðu fyrir skiptin og mundu eigi

heldur kjósa fiskitíundina en jarðartíundina. Landsskuldin væri svo há þar, að sjer þætti næsta ísjárvert að fara að demba yfir á þá jarðarsköttum, sem eigi hefðu áður verið.

Framsögumaður kvað sig furða mjög, að margar raddir skyldu koma fram móti máli þessu, þar sem menn væru orðnir kunnugir ástæðum þess, og hlytu að sjá, að því væri alveg kastað út í óvissu, ef þetta frumvarp væri fellt, og farið að semja þingsályktun. Menn hlytu og að sjá, að hinir fyrirhuguðu nýju skattar hlytu að falla á eyjabúa í ofanálág á önnur gjöld þeirra, ef þetta frumvarp kæmist nú eigi fram, og væri þá eyjabúum sannnarlega gjört rangt til í samanburði við aðra Íslendinga. Nýir skattar væru lagðir á alla jafnt, en sá væri munurinn, að engu væri ljett á eyjabúum, en manntalsbókargjöldunum væri þó ljett af öðrum landsmönnunum í staðinn, sem engin væru þar. Hann gæti eigi talið það neinn ljetti á eyjabúum, þótt þeir losuðust við þær 7—8 krónur, sem þeir nú gyldu í manntalsbókargjöld. Hann kvaðst ekki vilja segja, að það væri af þráa í þinginu, ef það fellði nú mál þetta, en sig furðaði á því, hvað þessi Vestmannaeyjamál ættu erfitt uppdráttar, þar sem þau hefðu komið inn á hvert þingið eptir annað til að fá afnumda einokun af eyjabúum og allt af verið felld, þótt margir hefðu játað, að það væri rangt, að láta þetta eina hjerað hafa önnur lög, en aðra menn á landinu. Ekki þyrfti nú það að fæla menn frá, að samþykkja frumvarpið, að Vestmannaeyingar yrðu ekki yfir höfuð skattskyldir, eins og aðrir landsmenn, til hins opinbera, þó skattamálið fengi eigi framgang nú á þinginu, því að 2. grein í frumvarpi nefndarinnar væri orðuð svo, að slíkt gæti eigi komið fyrir, heldur yrðu þeir að gjalda þau hjer eptir eins og hverjir aðrir. Hann kvaðst því vona, að menn sæju ekki ástæðu til, að hrinda máli þessu, þar sem það væri komið svona langt, og í það horf, sem menn hefðu stungið upp á við hinar fyrri umræður þess.

Eiríkur Kíld kvað sjer eigi finnast þingmaður Rangæinga hafa ástæðu til, að gjöra þinginu gersakir í þessu efni, því að hann segði fyrir sig, að sjer væri ekkert kærara en að gefa atkvæði með því, að Vestmannaeyingar hefðu sömu lög og aðrir landsmenn, ef hann væri málinu svo kunnugur, að hann gæti haft nokkra fasta sannfæringu í því, en sjer þættu enn eigi komnar nægar upplýsingar til þess. Sjer sýndist rjettast, að fylgja bendingum hins 2. konungkjörna, því að málinu væri eigi kastað út í neina óvissu fyrir það. Stjórnin mundi þá leggja málið fyrir þingið næst, nægilega undirbúið. Hann vildi og geta þess, að hurðaðsfiskinn þyrfti eigi að nema úr lögum með sjerstöku lagaboði, því að hann væri af numinn í sýslumannalögnum. Eitt kvað hann sjer þykja undarlegt í lögum þessum (5. grein), sem hann hefði hvergi sjeð í lögum fyr, að löggjafarþing feli ráðgjafa á hendur, að gefa lögum gildi; hingað til hefði þó verið vant, að konungur gjörði það. Þar að auki yrði nú staðfestingin að biða, þangað til búið væri að fullnægja 4. grein, og gæti svo farið, að sú bið yrði eigi miklu skemmri, en þótt málið væri látið biða næsta þings.

Torfi Einarsson kvað sjer þykja það verst, að þegar sjer hefði fundizt hann vera farinn að skilja málið, þá hefðu menn farið að flækja það aptur. Þegar sjer hefði verið farið að skiljast, að 4. gr. frumvarpsins mundi geta gengið, þá hefði þingmaður Skaptfellinga komið með tíundarálöguna í 2. gr. Sjer þætti nú reyndar efamál, hvor þingmannanna, Rangæinga eða Skaptfellinga, þekkti betur hugsunarhátt Vestmannaeyinga, hvort þeir mundu kjósa frumvarp þetta með þess álögum, eða heldur vilja búa undir hinum gömlu gjöldum, því að það væri þó víst eigi meining þingmanns Skaptfellinga, að þeir skyldu vera alveg gjaldfrjálsir. Sjer fyndist, að ef landssjóðurinn ætti að borga presti og lækni fyrir eyjabúa, þá væri sannaðgjarn og rjett, að þeir borguðu nokkuð aptur til landssjóðsins, því að hann sæi eigi

ástæðu til, að þeir borguðu eigi hin sömu gjöld og aðrir landsmenn. Sjer væri annars næst skapi, að samþykkja frumvarpið, eins og það væri hjer, því að svo framarlega sem form þess væri rjett, þá væri sjer sama, hvort þingið eða stjórnin byði umboðsstjórninni að meta gjöld prestsins; mundi hann því gefa atkvæði með frumvarpinu.

Benidikt Kristjánsson kvað þingmann Skaptfellinga hafa álasað nefndinni fyrir það, að hún legði ný gjöld á Vestmannaeyinga, og þótti honum þeir mundu verða í vafa um, hvort þeir ættu að kjósa hin nýju lög eða gömlu; en þá vildi hann gefa þingmanninum þá upplýsingu, að nefndin hefði haft fyrir sjer skýrslur, sem nægilega sýndu, að fiskitíund eyjabúa í 5 næst-undanfarin ár hefði numið 1300 kr. fram yfir þau gjöld, sem nefndin ætlaðist til að leggja á þá, og mundi honum þá eigi þykja mikill efi á, hvort þeir mundu kjósa.

Athugasemd varaforseta við 5. gr. þætti sjer eiginlega ekki þýða mikið; sjer virtist hann láta það vera eitt og hið sama, að staðfesta lögin, og hlutast til um, að þau fái gildi; en það sje alveg sitt hvað, því að hann gæti eigi sjeð neitt á móti því, þótt takmörkun væri sett fyrir því, hve nær lögin mættu öðlast gildi. Hann vildi í því tilliti minna varaforseta á frumvarpið um birtingu laga, því að þar væri þó ákvörðun um, að lög gætu eigi öðlast gildi fyr en svo og svo löngum tíma eptir, að þau væru auglýst í stjórnartíðindunum deildinni B; og hjer stæði líkt á, að þessi lög mættu eigi ná gildi, fyr en búíð væri að meta uppbótina til prestsins. Að endingu yrði hann að segja það, að sjer fyndust flestar mótbárurnar lýsa því fremur, að þær væru tilraunir til að ónýta málið, en að nokkrir verulegir gallar væru á frumvarpinu.

Árni Thorsteinson kvað varaforseta hafa þótt nefndin standa á hálu svelli, þar sem hún hefði gefið ráðgjafanum of mikið af löggjafarvaldinu, nefnilega að láta lögin eigi ná gildi, fyr en búíð væri að fullnægja 4. gr., það er að segja að fastsetja uppbótina,

en hann mundi þó sjá, að þetta væri ekki svo hált eða óákveðið, því að fyrst eptir að frumvarpið væri orðið að lögum, væri ráðgjafanum falið að sjá um, hve nær lögin skyldu öðlast fullnaðargildi um einstakt at-riði, nefnilega uppbót prestsins, og hana yrði umboðsstjórnin að ákveða svo fljótt, sem því yrði við komið. Sjer þætti rjettara, að málið væri látið fá framgang nú á þinginu, en að því væri frestað, því að nauðsyn bæri til, að Vestmannaeyingar fengju sem fyrst jafnrjetti við aðra Íslendinga, að því er gjöld snerti.

Stefán Eiríksson kvað þingmann Þingeyinga og Strandasýslu hafa misskilið sig, því að það væri eigi sín meining, að láta Vestmannaeyinga verða skattfría, en sjer þætti óviðkunnanlegt að fara að leggja nýtt gjald á þá, sem aðrir landsmenn, sem eins stæði á með, væru undanþegnir. Eyjabúar mundu varla þakka fyrir, að fá þetta gjald ofan á landskuldina, sem annars væri afarhá, svo sem kunnugt væri, og þegar þar ofan á bættist ábúðarskattur, eptir því sem nú væri í smíðum fyrir þinginu; hann hefði helzt viljað, að þeir hefðu verið tíundarfríir af jörðum sínum eins og áður.

Forseti bar því næst undir atkvæði hinar einstöku greinir í frumvarpi nefndarinnar, og var:

1. gr. samþykkt með 7 atkvæðum gegn 3.

2. gr. með 6 atkvæðum gegn 2.

Breytingaruppástunga nefndarinnar við 3. gr. var samþykkt með 7 atkvæðum, og 3. gr. nefndarfrumvarpsins þannig breytt samþykkt með 8 atkvæðum.

4. gr. nefndarfrumvarpsins samþykkt með 7 atkvæðum.

Viðauki nefndarinnar við 4. gr. var samþykktur með 7 atkvæðum.

5. gr. var fyrst felld með 5 atkvæðum gegn 5, en atkvæðagreiðslan þótti eigi nógu ljós, og var við haft nafnakall;

Já sögðu:

Benidikt Kristjánsson,
Árni Thorsteinson,

Já sögðu:
Jón Hjaltalín,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson.

Nei sögðu:
Magnús Stephensen,
Ásgeir Einarsson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Torfi Einarsson.

Var 5. gr. þannig samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.

Fyrirsögn nefndarfrumvarpsins var samþykkt með 7 atkvæðum.

Sjálfst frumvarpið var samþykkt með 7 atkvæðum, og málinu vísað til 3. umræðu einnig með 7 atkvæðum. Var frumvarpið nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um skattgjöld á Vestmannaeyjum.

1. grein.

Hundraðsfiskur, sem sýslumanni hefur verið goldinn, og fiskitíund prests skal falla úr gildi.

2. grein.

Hina sömu skatta og gjöld, bæði af fasteign og lausafje, sem annarstaðar á landinu, skal greiða á Vestmannaeyjum til landssjóðs, kirkju, prests og fátækra.

Frá tíundargjaldi af fasteign veitist engin undanþága af þeirri ástæðu, að tíund hefur eigi verið að undanfögnu greidd af jörðum þar.

3. grein.

Dagsverk til prests skal greiða á sama hátt, sem annarstaðar, og heytoll. Skal hann gjalda eftir verðlagsskrá, ef prestur æskir þess.

4. grein.

Umboðsstjórninni er falið á hendur, að sjá um, að nákvæmt mat sje gjört á tekjum sóknarprestisins á Vestmannaeyjum um hin síðustu 5 ár. Skal eftir því ákveða árgjald, er prestur þeim, er þá er í brauðinu greiðist

úr landssjóði, svo hann missi eigi af tekjum sínum.

5. grein.

Lög þessi öðlast gildi eftir ráðstöfun ráðherrans, þá er ákvæðum 4. greinar er fullnægt.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um skattgjöld á Vestmannaeyjum,

frá Sighvati Árnasyni, Magnúsi Stephensen, Jóni Pjeturssyni, Stefáni Eiríkssyni, og Benidikt Kristjánssyni.

1. Að 1. grein orðist þannig: Frá 1. degi janúarmán. 1879 skal fiskitíund til prests á Vestmannaeyjum falla úr gildi.
2. Að 5. grein falli burtu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um skattgjöld á Vestmannaeyjum*.

Sighvatur Árnason ætlaði, að breytingaruppástunga sú, sem nú væri fram komin við þetta mál, bætti fullkomlega úr göllum þeim, sem menn áður hefðu þótzt finna á frumvarpi þessu, og álti hann því óþarft, að fjölyrða um það að sinni. Þar sem þingmaður Húnavetninga hefði hreift mótbáru gegn frumvarpinu út af ½ hlut til prestsins af landskipum, sem frumvarp þetta tæki af að öllu leyti, þá minnti hann á Bessastaðasamþykkt, og sýndi þar fram á, að rjettindi þau, sem útróðrarmenn frá landi skyldu hafa gagnvart skyldugjaldi þessu, væru löngu horfin, sem hefðu verið, að presturinn skyldi láta í tje hús og vergögn til landmanna á móti hálfa hlutnum. Einnig sýndi hann fram á, hvernig »fiskitíund» þessi væru til komin, með því að lesa upp kafla úr presta- og lögmanna-dómi 1845, og gat þess að endingu, að mönnum hlyti nú að skyljast að slíkar ó-

venjur væri öll þörf á að af nema, þó fyr hefði verið.

Ásgeir Einarsson kvað sjer enn hafa skilizt svo, sem gjald þetta væri sama eðlis og gjald fyrir vergögn og uppsátur, t. d. eins og suður á Strönd, þar sem menn greiddu borgun fyrir húsrúm og aðhlynningu, og hefðu menn fleygt þessum rjettindum frá sjer af hirðuleysi, og væri því í engu tilliti hrakið það, er hann hefði tekið fram við fyrri umræðu máls þessa. En aðalatriðið væri það, hvort þessar tekjur prestsins væru þess eðlis, að landssjóðurinn ætti að endurgjalda þær, eða að þær kæmu landssjóðnum ekki við.

Sighvatur Árnasson kvað það fjærri, að þetta væri uppsátursgjald, því ekki ætti presturinn landið á eyjunum, og hefði það heldur ekki að ljeni, þessi hálf hlutur hefði þá átt að renna inn til sýslumanns og í landssjóð.

Þá var gengið til atkvæða og breytingaruppástunga hinna 5 þingmanna við 1. gr. samþykkt með 6 atkvæðum móti 1. 5. gr. frumvarpsins var þá álitin sjálffallin; þar næst var frumvarpið með áorðnum breytingum samþykkt með 8 atkvæðum. Kvað forseti það þá afgreitt verða til neðri deildarinnar.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 55. fundi neðri þingdeildarinnar, 25. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um skattgjöld á Vestmannaeyjum*.

Þorsteinn Jónsson kvað frumvarp þetta að vísu vera orðið nokkuð breytt frá því, sem það hefði verið í fyrstu, en sjer fyndist það þó yfir höfuð að tala ekkert óeðlilegt; að eins gæti hann eigi felld sig við viðaukann við 2. gr., en af því að sjer fyndist veruleg rjettarbót að frumvarpinu fyrir hlut-

aðeigendur, þá ætlaði hann að ráða til að samþykkja frumvarpið, eins og það lægi fyrir. Hann vissi reyndar ekki, til hvers viðauki þessi miðaði, en hann vonaði að eins, að hann miðaði eigi til neins, sem gæti orðið til skaða þeim, sem af ættu að njóta.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti því frumvarpið undir atkvæði, og var það samþykkt með 20 atkvæðum. Var það síðan afgreitt og sent landshöfðingja sem lög, þannig hljóðandi:

LÖG

um skattgjöld á Vestmannaeyjum.

1. grein.

Frá 1. degi janúarmán. 1879 skal fiski-tíund til prests á Vestmannaeyjum falla úr gildi.

2. grein.

Hina sömu skatta og gjöld, bæði af fasteign og lausafje, sem annarstaðar á landinu, skal greiða á Vestmannaeyjum til landssjóðs, kirkju, prests og fátækra.

Frá tíundargjaldi af fasteign veitist engin undanþága af þeirri ástæðu, að tíund hefur eigi verið að undanfögnu greidd af jörðum þar.

3. grein.

Dagsverk til prests skal greiða á sama hátt sem annarstaðar og heytoll. Skal hann gjalda eptir verðlagsskrá, ef prestur æskir þess.

4. grein.

Umboðsstjórninni er falið á hendur, að sjá um, að nákvæmt mat sje gjört á tekjum sóknarprestssins á Vestmannaeyjum um hin síðustu 5 ár. Skal eptir því ákveða árgjald, er presti þeim, er þá er í brauðinu, greiðist úr landssjóði, svo hann missi eigi af tekjum sínum.

XIV.

Frumvarp

til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavíkurborg sje ljett af landssjóði, frá fjárlaganefndinni.

Frá 1. janúar 1879 skal hætta að greiða laun lögregluþjóna í Reykjavík úr landssjóði, og er konungsúrskurður 15. apríl 1803, að því er þá snertir, frá sama tíma úr lögum numinn.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 24. fundi neðri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavík sje ljett af landssjóðnum*, frá fjárlaganefndinni.

Grimur Thomsen kvaðst ekki hafa ástæðu til að orðlengja um frumvarp þetta, er fjárlaganefndin hefði borið upp, og það því síður, sem landshöfðingi væri ekki viðstaddur. Það væri eðlilegt, að hvert sveitarfjellag ætti sjálft að standast kostnaðinn, sem leiddi af að halda við góðri reglu og skipulagi; þannig væri t. a. m. í Kaupmannahöfn, að bærinn borgaði sjálfur allan kostnað við lögregluna; að vísu veitti ríkissjóðurinn styrk handa allri lögrjettunni í Danmörku, og af því fje fengi Kaupmannahöfn einnig, en sjálf launaði hún þó lögregluþjónum sínum. Eins ætti Reykjavík að gjöra, og mundi hún þá hafa meiri vissu fyrir, að lögreglunni yrði haganlegar fyrir komið, þegar þetta væri að öllu leyti hennar eigið málefni.

Halldór Kr. Friðriksson játaði, að eðlilegast væri, að Reykjavík kostaði sjálf lögreglu sína, en eins og ríkissjóðurinn styrkti Kaupmannahöfn, eins ætti landssjóðurinn að styrkja Reykjavík. Ríkissjóðurinn styrkti ekki Kaupmannahöfn vegna þess, að íbúar hennar væru ekki færir til að bera kostnaðinn við lögregluna, heldur af því, að til Kaupmannahafnar söfnuðust ávallt svo marg-

ir utan úr landinu og frá öðrum löndum, svo lögreglan væri ekki einungis staðarins vegna, heldur og vegna alls landsins yfir höfuð. Líkt væri ástatt í Reykjavík, að lögreglan væri ekki einungis sökum bæjarmanna, heldur líka að nokkru leyti sökum allra landsbúa, og útlendinga. Þótt hætt væri að veita lögregluþjónum í Reykjavík laun úr landssjóði, þá sýndist ekkert á móti því, en að af nema allan styrk til lögreglu í Reykjavík frá landssjóðsins hálfu, það þætti sjer ósanngjarn. Sjer væri ókunnugt um, hvort fjárlaganefndin ætlaði sjer að bera upp nokkra uppástungu í þá átt, en sjer virtist, að þótt þetta frumvarp fengi framgang, þá gæti það vel staðizt, að veita í fjárlögunum tiltekna upphæð til lögreglunnar í Reykjavík, og láta bæinn síðan að öðru leyti ábyrgjast sína lögreglu sjálfan, en að svipta hann öllum styrk, þætti sjer hart, og vonaði, að deildin og fjárlaganefndin væri á sama máli. Þar að auki væri það hart, að svipta þá lögregluþjóna, sem nú væru launum sínum, því að Reykjavík væri ekkert bundin við þá, heldur einungis landssjóðurinn, og ef hún ætti að öllu leyti að kosta sjálf lögreglu sína, þá mundi hún reyna að koma henni þannig fyrir, eins og hún sæi sjer haganlegast.

Grimur Thomsen kvað það von, að þingmaður Reykvíkinga mælti með, að Reykjavík fengi styrk úr landssjóði handa lögreglu sinni, þar sem hann væri einn af bæjarstjórunum, enda hefði bæjarstjórnin sýnt það, að hún færi eins langt, eins og hún gæti komizt, því að það væri kunnugt, hvernig hún hefði farið með jafnaðarsjóðinn, þá er hann hefði viljað ljetta af sjer launum eins af lögregluþjónum og goldið nokkurn hluta launanna fyrir bæinn í góðri trú, að fá hann aptur endurgoldinn. En með þessu frumvarpi vildi fjárlaganefndin koma í veg fyrir

slikan átroðning af hendi bæjarstjórnarinnar, því að ef landssjóðurinn færi að launa lög-reglupjónum í Reykjavík, þá væri allt eins mikil ástæða til þess að gjöra eins á Akureyri, Ísafirði og Stykkishólmi. Eins og nú væri ástatt, gæti hann ekki sjeð, að nein skylda væri til, að landssjóðurinn veitti Reykjavík styrk til lögreglunnar.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að það gæti mjög vel verið, að forstöðumaður jafnaðarsjóðsins hefði greitt hinum 3. lögreglupjóni í Reykjavík í góðri trú um að fá það endurgoldið af bæjarstjórninni, en bæjarstjórnin hefði ekki beðið hann um að greiða þessi laun fyrir sig, og ekkert tilefni gefið til þess. Þetta kæmi annars ekki þessu máli við. Sjer virtist eðlilegt, að Reykjavík stjórnaði sjálf lögreglumálum sínum, en, eins og Kaupmannahöfn væri veittur styrkur til þess úr ríkissjóði, eins ætti landssjóðurinn að styrkja Reykjavík. Ríkissjóðurinn veitti ekki fje til þess, að launa svo og svo mörgum lögreglupjónum, heldur veitti hann vissa upphæð handa Kaupmannahöfn til að standast kostnaðinn við lögregluna, og ljeti hana síðan sjálfa annast um, hvernig styrk þessum væri varið. Kaupmannahöfn fengi ekki þennan styrk af því, að hún væri ekki fær um að borga kostnaðinn við lögregluna sjálf, en því heldur ætti Reykjavík að fá styrk úr landssjóði, sem hana munaði mikið um hann; Reykjavík munaði meira um lítið, heldur en Kaupmannahöfn um mikið. Hann vonaði því, að þingdeildin yrði sjer samdóma um, að æskilegt væri, að Reykjavík yrði veittur nokkur styrkur til lögreglunnar.

Grímur Thomsen sagði, að það væri stefna fjárlaganefndarinnar, að spara sem mest öll smáútgjöld, til þess að hafa fje til stórra og gagnlegra fyrirtækja. Sjer væri ekki kunnugt um, að Kaupmannahöfn væri veittur neinn styrkur til að borga lögreglu sinni, heldur væri veitt fje til lögreglunnar yfirhöfuð í öllu landinu, og væri því síðan skipt milli bæjanna. Hann skyldi fúslega játa, að það gæti verið æskilegt fyrir bæjarstjórnina, að Reykjavík fengi styrk, en það

væri svo margt í þessu lífi, sem væri æskilegt, en þó gæti eigi fengist.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að það væri skoðun sín, að landssjóðurinn ætti að spara öll óþarfa-útgjöld, en hvað þetta mál snerti, þá yrði maður að gá að því, að hjer í Reykjavík væru margar almennar stofnanir, sem væru til fyrir allt landið, en ekki einungis fyrir Reykjavík, og sem gjörðu lögreglu í bænum nauðsynlega. Hjer væri bæði latínuskóli, læknaskóli og prestaskóli; hjer væri miðpunktur allra póstgangnanna á sjó og landi, og hjer væri dómkirkja landsins. Menn mundu þó muna eftir henni; þess vegna virtist sjer mjög sanngjarnt, að landssjóðurinn veitti einhvern styrk til þess að kosta lögregluna í bænum, og væri allt öðru máli að gegna um Reykjavík heldur en t. a. m. um Akureyri og Ísafjörð, þar sem þeir bæir væru miklu fámennari og hefðu minni þýðingu fyrir allt landið.

Grímur Thomsen kvaðst vilja spyrja 2. þingmann Árneseinga, hvað hann vildi gjöra, ef hann ekki sæi sjer fært að veita styrk til jarðarræktar í landinu, til að bæta kjör presta og veita uppgjafaprestum hæfileg eptirlaun eða til annara þarflegra hluta, nema með því að af nema ýms óeðlileg smá-gjöld, sem hvíldu á landssjóðnum?

Þorlákur Guðmundsson sagðist svara 1. þingmanni Gullbringusýslu því, að það væri að vísu ekki gott, að taka frá annari kirkjunni til að gefa það hinni, en að vísu vel að merkja með rjettu.

Grímur Thomsen kvaðst þá vilja spyrja þingmanninn, hvort hann áleti það rangt, sem þingið og stjórnin samþykkti.

Þorlákur Guðmundsson: Það er enn ósjeð um samþykki á þessu.

Þá var gengið til atkvæða, og var samþykkt með 16 atkvæðum gegn 1, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 33. fundi neðri þingdeildarinnar, 8.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavík-kaupstað sje ljett af landssjóði*.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst við 1. umræðu þessa máls hafa talað nokkur orð í því, og vonaði hann, að deildin af þeim ástæðum, sem hann þá hefði tekið fram, sæi, að það væri ósanngjarnt, að þetta frumvarp fengi framgang, nema því að eins að ákveðin væri í fjárlögunum einhver upphæð handa Reykjavík til að standa straum af lögreglu sinni. Sökum hins mikla fjölda manna bæði innlendra og útlendra, sem sækja hingað til Reykjavíkur, væri það siðferðisleg skylda þingsins, að veita fje úr landssjóði til lögreglunnar í Reykjavík, sem væri ekki að eins til sökum bæjarbúa einna, heldur miklu fremur sökum alls landsins; þar að auki yrðu þeir lögregluþjónar, sem nú væru, hart úti, ef þetta yrði að lögum, því að bæjarstjórn Reykjavíkur væri alls ekkert bundin við þá.

Grímur Thomsen kvaðst ekki sjá, að nein siðferðisleg skylda væri til þess, að landssjóðurinn veitti fje til lögreglunnar í Reykjavík, en samt sem áður gjörði þó landssjóðurinn það, því að hver launaði lögreglustjóranum í Reykjavík? Væri það ekki einmitt landssjóðurinn? Þess vegna væri ekki meira en sanngjarnt, þó Reykjavík yrði sjálf að launa lögregluþjónum sínum.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þó landssjóðurinn launaði bæjarfógetanum í Reykjavík, þá væri það aðgættandi, að hann væri eigi einungis til fyrir sakir lögreglunnar, heldur hefði hann mörg önnur störf og skyldur beinlínis og einungis í landsins þarfir, svo sem væri sakir allrar tollheimtu; þetta dæmi 1. þingmanns Gullbringusýslu væri því mjög óheppilegt, nema þingmaðurinn hefði í huga, að koma með uppástungu um, að hvert sýslufjelag skyldi launa sínum sýslumanni, og hver kaupstaður sínum bæjarfógeta. Að því er styrkinn til lögreglunnar snerti, þá sýndist sjer það eins sanngjarnt, að landssjóðurinn styrkti Reykja-

vík til að standast kostnaðinn við lögreglu sína, eins og ríkissjóðurinn styrkti Kaupmannahöfn,

Grímur Thomsen sagðist vilja ítreka það, sem hann við 1. umræðu hefði sagt, að Kaupmannahöfn stæði sjálf straum af lögreglu sinni; en að ríkissjóðurinn veitti vissa upphæð til lögreglunnar yfir höfuð, og þá líka í Kaupmannahöfn, kæmi af hinni fjarskamiklu aðsókn af ferðamönnum úr öllum áttum til Kaupmannahafnar. Um Reykjavík væri allt öðru máli að gegna, þangað væri aðsóknin eðlilega margfalt minni, og yfir höfuð væri reglan þar mjög góð, sem ekki einungis mætti þakka lögregluþjónum, heldur allri bæjarstjórninni yfir höfuð, og þeirri tilfinningu fyrir siðsemi og reglusemi, sem væri ríkjandi hjá bæjarbúum.

Arnlfótur Ólafsson sagði, að sjer hefði fundizt þingmaður Reykvíkinga byggja þessa kröfu sína til landssjóðsins á sanngirnissástæðum, þar sem hann hefði tekið það fram, að lögreglustjórnin væri ekki fyrir Reykjavík eina, heldur fyrir landið og aðkomumenn. Ef þingmaðurinn gæti sannfært sig um, að Reykjavík hefði skaða af því, að menn kæmu hingað, bæði skólapiltar, alþingismenn, ferðamenn innlendir og útlendir, þá kynni hann að verða honum samdóma í því, að það væri hart, að Reykjavíkurbær greiddi einn laun lögregluþjóna úr sínum vasa. En ef landssjóðurinn ætti að gjalda Reykjavík fyrir umferð lesta-manna og annara ferðamanna, þá gæti hver sá hreppur, er lægi í þjóðbraut, gefið landsjóðnum reikning fyrir gesta-naud og aðkomumanna. Hann væri þeirrar skoðunar, að hagur væri fyrir Reykjavík, og hann talsverður, að svo margir kæmu hingað; og ef landssjóðurinn fengi þann hag, þá gæti hann eflaust staðið sig við að láta Reykjavík fá «prócenturnar». Annars vonaði hann, að þingmaðurinn mundi geta gjört þennan reikning upp með sjálfum sjer.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða um frumvarpið, og var

það samþykkt með 16 atkvæðum, og sömuleiðis með 16 atkvæðum samþykkt, að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavík sje ljett af landssjóði*. Varð engin umræða um málið; en frumvarpið var samþykkt með 17 atkvæðum gegn 2, og var síðan sent efri deild alþingis.

FYRSTA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 35. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavíkurborg sje ljett af landssjóði*. Var því málið umræðulaust vísað til 2. umræðu með 7 atkvæðum gegn 3. Hinn 4. konungkjörni stakk upp á, að nefnd væri sett í málið, og var hún felld með 7 atkvæðum gegn 3.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

A 37. fundi efri þingdeildarinnar, 16.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavíkurborg sje ljett af landssjóði*. Var það umræðulaust samþykkt með 8 atkvæðum gegn 3, og vísað til 3. umræðu með sömu atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 42. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um, að launum lögregluþjóna í Reykjavík sje ljett af landssjóði*.

Enginn tók til máls, og bar þá forseti frumvarp þetta undir atkvæði, og var það samþykkt með 8 atkvæðum móti 3. Kvað forseti það þá mundu afgreitt verða til landsþingja sem lög, þannig hljóðandi:

LÖG

um, að launum lögregluþjóna í Reykjavíkurborg sje ljett af landssjóði.

Frá 1. janúar 1879 skal hætta að greiða laun lögregluþjóna í Reykjavík úr landssjóði, og er konungsúrskurður 15. apríl 1803, að því er þá snertir, frá sama tíma úr lögum numinn.

XV.

Frumvarp

til laga um vitagjald af skipum,
frá H. Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvíkinga, Grími Thomsen, 1. þingmanni Gullbringu- og Kjósarsýslu, og Snorra Pálssyni, 2. þingmanni Eyfirðinga.

1. grein.

Hvert það skip, að undanskildum her-
skipum og skemmtiskútum, er hafna sig ein-

hverstaðar á vesturströndum Íslands, milli
Reykjaness við Faxaflóa og Horns á Horn-
ströndum, skal greiða vitagjald, 40 aura

fyrir hverja smálest (ton) af rúmmáli skipsins; þó skulu öll íslensk fiskiskip vera undanþegin gjaldi þessu, nema svo að eins að þau hafni sig á ferð frá útlöndum eða til útlanda.

Ráðherra Íslands hefur heimild til, að semja við stjórnir annara ríkja um vitagjald fyrir fiskiskip þau, er þaðan eru gjörð út til fiskiveiða við strendur Íslands.

2. grein.

Gjald þetta rennur í landssjóð, og skal greiða það lögreglustjóra eða umboðsmanni hans, ásamt öðrum skipagjöldum.

3. grein.

Lög þessi öðlast gildi frá þeim degi, að vitinn á Reykjanesi er kominn í gagn, og skal landshöfðingi setja nákvæmari ákvörðun um það atriði.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 29. fundi neðri þingdeildarinnar, 3. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum*.

H. Kr. Friðriksson sagði, að eins og deildarmönnum mundi kunnugt, hefði þingið í fyrra sent konungi ávarp um, að hann sæi til, að úr ríkissjóðnum yrði veitt fje til vitagjörðar á Reykjanesi. Nú hefði stjórnin tekið vel undir þetta mál, og sent mann hingað til landsins til að rannsaka staðinn til vitagjörðar, og áætlað fje úr ríkissjóði, sem svaraði talsverðum hluta kostnaðarins. Hann kvaðst ímynda sjer, að fjárlaganefndin ætlaði sjer að stinga upp á að veita það, sem á vantaði, úr landssjóði. Sjer og hinum öðrum tveim uppástungumönnum hefði því þótt sjálfsagt, að endurnýja frumvarp þeirra frá í hitt eð fyrra um, að hvert skip, sem hafnaði sig á vesturströndum Íslands, skyldi greiða vitagjald af lest hverri. Að sönnu væri sjer ekki vel kunnugt um, hve mörg skip kæmu árlega á þetta svæði, en eptir landshagsskýrslunum frá 1872 hefðu það verið um 6000 lestir, og ef nú væri reiknað, að kostnaður

við viðhald vitans yrði 4000 kr. árlega, þá svaraði það hjer um bil til þess gjalds, sem í frumvarpinu væri stungið upp á að leggja á hvert lestarrúm. Þetta gjald væri þá ekki hærra en í Danmörku, því að eptir tilsk. 13. marz 1844 ætti hvert skip að greiða 16 skildinga af hverju lestarrúmi, þegar það kæmi, og aðra 16 skildinga af hverri lest, sem vörurnar tækju upp. Að endingu mælti hann með því, að málið gengi til 2. umræðu.

Stefán Stephensen kvaðst eigi ætla sjer að fara að dæma um, hve vitabyggingin væri nauðsynleg, en hann þyrði þó að fullyrða, að það væri engin almenningsósk, að viti yrði byggður á Reykjanesi, enda mundu ýms fyrirtæki vera þarflegri. En það, sem hann einkum vildi vekja athygli að, væri það, hvort sanngjarnt væri, að láta þetta gjald lenda á öllum skipum, er höfnuðu sig milli Reykjanness og Horns á Hornströndum. Hann kvaðst ímynda sjer, að þessi niðurfjöfnun væri nokkuð af handahófi, því hann þyrði að segja það um þau skip, er kæmu á Ísafjörð, að þau vildu helst aldrei sjá Reykjanes, heldur færu þau langt fyrir utan það, enda færu þau eins opt fyrir norðan eins og fyrir sunnan landið.

Grimur Thomsen kvaðst ekki vilja þræta um það, hvort viti þessi væri nauðsynlegur eða ekki, því að það mál lægi ekki fyrir í þetta skipti, en þingmanni Ísfirðinga hlyti að vera kunnugt, að þingið 1875 óskaði, að Danastjórn tæki að helmingi þátt í vitabyggingunni. Nú hefði stjórnin boðið að leggja til ljósker, sem væri hjer um bil 12,000 kr. virði, og væri næstum helmingur af því, sem allur vitinn kostaði. Málið væri því komið í þá stefnu, að þingið gæti ekki vel hörfað frá, þar sem stjórnin hefði tekið svo vel undir málið. Hvað snerti það, hvort skip til Ísafjarðar ættu að vera laus við að gjalda vitagjald, þá væri hann ekki svo siglingafróður, að hann gæti skorið úr, hvort þau skip hefðu gagn af vita á Reykjanesi eða ekki; en þingmanni Ísfirðinga

væri innan handar að koma með breytingar-
atkvæði í þá átt, ef hann væri viss um, að
kjördæmi sitt yrði fyrir halla.

Einar Ásmundsson kvaðst álíta þetta
mál mikið nauðsynjamál, og því vera með
því, að láta það ganga til 2. umræðu, en
ýms orð í frumvarpinu væru sjer óljós, og
vildi hann því vekja athygli uppástungu-
manna á þeim. Fyrst þætti sjer óljóst,
hvernig orðið „hafna sig“ í 1. grein ætti
að skiljast; það er hvort skipin ættu að
borga vitagjald að eins á hinni fyrstu höfn,
er þau kæmu á á vesturströnd landsins, eða
þau ættu að greiða vitagjald á hverri höfn,
er þau legðust á, ef þau kæmu á marga
staði vestanlands; ef hið síðara væri mein-
ingin, þá væri gjaldið allt of hátt. Í öðru
lagi vildi hann spyrja uppástungumenn,
hvort það væri meiningin, að skip, er opt
kæmu hingað til landsins á ári hverju,
eins og t. d. póstgufuskipin, ættu að greiða
vitagjaldið í hvert skipti, sem þau kæmu til
landsins, eða að eins eitt skipti fyrir öll.
Enn fremur þætti sjer orðið „skemmtiskútur“
í 2. grein óákveðið, og kvaðst hann ekki
vera viss um, að allir mundu skilja það,
eins og uppástungumenn.

Grimur Thomsen kvaðst vilja skýra orð-
ið „skemmtiskúta“ fyrir 1. þingmanni Ey-
firðinga. Skemmtiskúta væri það, sem Danir
kölluðu: „Lystjagt“ eða „Lystfartöi“, og
væru þau skip svo kölluð, sem mestmegnis
eða eingöngu væru höfð í skemmtiferðir. Það
væru samningar milli Dana, Rússa, Prússa
og Englendinga, að slík skip skyldu undan-
þegin öllum gjöldum, og þessir samningar
ættu því einnig að sjálfsgöðu að gilda hjer
á Íslandi. Það væri og má ske eigi illa til
fallið, að hafa útleent orð sömu merkingar á
eptir orðinu „skemmtiskúta“ milli sviga til
skilnings-auka. Annars kvaðst hann vera
þakklátur öllum þingmönnum, er vildu gjöra
athugasemdir við frumvarpið, til þess að
greiða því götu, því að það leiddi til þess,
að það yrði því betur úr garði gjört,
er það yrði að lögum, sem hann vonaði að
væri allra ósk. Þar sem sami þingmaður

hefði verið í efa um, hvernig skilja skyldi
orðin „hafnar sig“, þá væri það meiningin,
að gjald þetta skyldi að eins greitt, er skipið
hafnaði sig í fyrsta sinn, er það kæmi að
landinu. Það mætti og vel vera, að upp-
hæð gjaldsins væri of há, en þá væri mönn-
um innan handar, að koma með breytingar-
atkvæði í þá átt að lækka hana. Einnig
mætti láta skipin greiða gjald þetta í hvert
skipti sem þau höfnuðu sig, en þá yrði það
að vera töluvert lægra.

Pórarinn Böðvarsson kvaðst játa, að
frumvarp þetta hefði mikla kosti, en svo yrði
hann líka að játa það, að á því væru tölu-
verðir gallar. Með notunum, sem menn hjer
við Faxaflóa hefðu af vita á Reykjanesi,
mundi það og fylgja, að útlendir fiskimenn
mundu verða djarfari að fara nærri strönd-
um suðurhluta Gullbringusýslu. En við því
yrði að vísu ekki sjeð. Það væri sjálfsagt,
að þessi viti væri gagnlegur mörgum, en
það þó einkum fyrir þau skip, sem sigldu
sunnan að landinu, og leituðu hafnar hjer
í Faxaflóa, en miklu síður fyrir þau skip,
sem sigldu vestur um land, því að þau kæmu
allajafna vestar að landinu, og sigldu dýpra
en svo, að þau sæju Reykjanes, og þætti sjer
því sanngjarnt, að þau skip borguðu minna
en hin. Hann vildi og spyrja, hvort eigi
væri sanngjarnt, að þau skip, er leituðu til
hafnar á Eyrarbakka og á hinum fyrirhug-
aða verzlunarstað í Þorlákshöfn, greiddu gjald
þetta, ef þau skip, er færu vestur um land,
skyldu greiða það, því að þau skip, er kæmu
til Eyrarbakka, mundu þó víst hafa eins
mikið og jafnvel meira gagn af vitanum en
þau skip, er færu vestur um land, og hefði
hann því í hyggju að koma með breytingar-
atkvæði við frumvarpið í þessa átt.

Pórður Þórðarson kvaðst og vilja taka
breytingaratkvæði í sömu átt fyrir skip þau,
er færu til Ísafjarðar og jafnvel þau, er
leituðu hafnar á Breiðafirði, og vildi hann
því sameina sig við 2. þingmann Gullbringu-
sýslu í því, og hverja þá aðra þingmenn, er
það vildu, þar sjer virtist sanngirni mæla
með því, að þau skip, er ætluðu vestur fyrir

Snæfellsjökul, og öll sigldu dýpra fyrir Reykjanes, borguðu lægra vitagjald en hin, sem höfnuðu sig í Faxabugt. Hann kvaðst játa, að mál þetta væri nauðsynjamál, og ættu því allir að styðja að því, eptir því sem líkindi væru til, að það kæmi að meira eða minna gagni.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst eigi geta sjeð, að þau skip, sem leituðu til Þorláks-hafnar eða Fyrarbakka, skyldu skyld til að greiða gjald þetta, því að þau mundu optast eða ætíð koma anstar að landinu og dýpra af hafi en svo, að þau sæju til vitans eða hefðu gagn af honum.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að flutningsmenn tækju fúslega skýringum og bendingum, sem 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, og hefði hann jafnframt gefið mönnum þær skýringar, sem þeir óskudu að fá. En viðvíkjandi upphæð vitagjaldsins, þá væri hún að nokkru leyti selt af handahófi, og ef því gjaldið þætti óþarflega hátt, þá mætti lækka það. Þar sem 2. þingmaður Ísfirðinga hefði sagt, að skip, sem ætluðu til Ísafjarðar, færu allajafna eða eins opt norður um, þá væri það eigi rjett hermt, því að þau færu optar og jafnvel optast fyrir Reykjanes, og hefðu því gagn af vitanum, sem önnur skip, er þar sigldu fram hjá. Það væri og eigi allsjaldan, að skip frá Vesturlandi, bæði frá Ísafirði og Vestfjörðum yfir höfuð, hleypu hjer inn til Reykjavíkur, einkum á haustin, og væri eigi langt síðan, að það hefði komið við, enda gæti slíkt opt fyrir komið, er þau hrepptu storma og óvæðri hjer út í Faxaflóa utanverðum. Sjer sýndist því engin ósanngirni í því, að þau skip, er til Vestfjarða færu, styddu einnig að því, að gjöra siglingar hjer á landi sem óhultastar, og greiða einnig vitagjald; það gæti, ef til vildi, komið til umtals, hvort þau skyldu greiða minna, og ef þingdeildarmönnum sýndist að svo ætti að vera, þá væri þeim innan handar, að koma með breytingaratkvæði í þá átt.

Þórður Þórðarson kvaðst ekki vilja fara fram á, að skip þau, er færu inn á

Breiðafjörð og Vestfirði, yrðu alveg laus við vitagjald, en þó þætti sjer sanngjarnt, að þau greiddu minna gjald en þau, sem sigldu inn á Faxaflóa, og eptir því sem flutningsmanni hefðu farizt orð, vonaði hann, að breytingaratkvæði í þá átt fengi góðar undirtektir.

Þá var gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 21 atkvæði.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um vitagjald af skipum, frá Þórði Þórðarsyni, þingmanni Snæfellinga, og Stefáni Stephensen, 2. þingmanni Ísfirðinga.

Við 1. grein.

Í stadiinn fyrir orðin »Horns á Hornströndum» komi: »Snæfellsjökuls».

Á eptir orðunum »40 aura» bætist inn í: »en hvert það skip, sem hafnar sig milli Snæfellsjökuls og Horns á Hornströndum, 20 aura».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 35. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum*.

Varð engin umræða um málið og var því gengið til atkvæða.

1. breytingaratkvæði tveggja þingmanna við 1. grein samþykkt með 15 atkvæðum.
2. breytingaratkvæði við sömu grein frá sömu þingmönnum samþykkt með 15 atkvæðum.
1. grein með breytingunum samþykkt með 17 atkvæðum.
2. grein samþykkt í einu hljóði.
3. grein samþykkt í einu hljóði.

Að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp tillaga um vitagjald af skipum.

Við 1. grein.

Á eptir orðunum: »vitagjald, 40 aura» komi: «í hvert sinn sem það kemur þangað frá höfnum þeim, sem eigi eru innan tjeðra takmarka».

Halldór Kr. Friðrikssn. Snorri Pálsson.

Grímur Thomsen. Tryggvi Gunnarsson.

Ísleifur Gíslason. Arnljótur Ólafsson.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum*, með breytingaratkvæði 6 þingmanna.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að eins og þingmenn sæju, væri þetta breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna engin efnisbreyting, en að eins til skýringar, og vonaði hann að öðru leyti, að þingmenn greiddu atkvæði með frumvarpinu.

Forseti leitaði þá atkvæða um þessa breytingartillögu, og var hún samþykkt með 19 atkvæðum, og frumvarpið í heild sinni með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti það nú mundu sent til forseta efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 40. fundi efri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum*.

Eiríkur Kúld játaði, að hann væri eigi fær til að fara langt út í þetta mál, en þó þætti sjer tölur vitagjaldsins nokkuð háar, og vissi hann eigi, hvort þörf væri á því, að hafa þær svo háar. Það yrði þannig eigi svo lítið gjald, sem legðist t. d. á 40 lesta skip, er það yrði 32 kr., og það þó farmur-

inn væri ódýr eða í lágu verði. Þess væri og að gæta, að þess konar gjald kæmi í raun og veru óbeinlínis niður á landsbúum sjálfum, því kaupmenn mundu hafa vit á því, að selja vöruna þeim mun dýrara aptur, og kannske rúmlega það. Vildi hann því áskilja sjer breytingaratkvæði þessleidis, að færa 40 aura niður í 20, og 20 aura niður í 10. Skaut hann því til lögfræðinga deildarinnar, hvort síðari liður 1. gr. mundi eiga alls kostar vel við. Sjer fyndist eðlilegra að til taka í lögnum sjálfum, hvað fiskiskip annara ríkja skyldu gjalda í vitagjald, heldur en að láta það vera komið undir samningi milli hlutaðeigandi stjórna og ráðherra Íslands.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti þá undir atkvæði, hvort frumvarpið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 10 atkvæðum.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um vitagjald af skipum,

frá Árna Thorsteinson, Eiríki Kúld og Magnúsi Stephensen.

Við 1. grein: «40» breytist í: «30», og «20» í: «15».

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum*.

Enginn tók til máls. Var þá gengið til atkvæða, og breytingaruppástungan við 1. gr. felld með 5 atkvæðum móti 5.

1. gr. samþykkt með 7 atkvæðum.

2. gr. — — — 8 — —

3. gr. — — — 7 — —

Frumvarpið samþykkt með 8 atkvæðum.

Vísað til 3. umræðu með 8 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dsgskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um vitagjald af skipum*. Enginn tók til máls, og var þá frumvarpið óbreytt samþykkt með 9 atkvæðum, og afgreitt til landshöfðingja þannig hljóðandi:

LÖG
um vitagjald af skipum.
1. grein.

Hvert það skip, að undanskildum her-skipum og skemmtiskútum, er hafnar sig einhverstaðar á vesturströndum Íslands, milli Reykjaness við Faxaflóa og Snæfellsjökuls skal greiða vitagjald 40 aura, í hvert sinn sem það kemur þangað frá höfnum þeim, sem eigi eru innan tjeðra takmarka, en

hvert það skip, sem hafnar sig milli Snæfellsjökuls, og Horns á Hornströndum, 20 aura fyrir hverja smálest (ton) af rúmmáli skipsins; þó skulu öll íslensk fiskiskip vera undan þegin gjaldi þessu, nema svo að eins að þau hafni sig á ferð frá útlöndum eða til útlanda.

Ráðherra Íslands hefur heimild til, að semja við stjórnir annara ríkja um vitagjald fyrir fiskiskip þau, er þaðan eru gjörð út til fiskiveiða við strendur Íslands.

2. grein.

Gjald þetta rennur í landssjóð, og skal greiða það lögreglustjóra eða umboðsmanni hans, ásamt öðrum skipagjöldum.

3. grein.

Lög þessi öðlast gildi frá þeim degi, að vitinn á Reykjanesi er kominn í gagn, og skal landshöfðingi setja nákvæmari ákvörðun um það atriði.

XVI.

Frumvarp

til laga um húsa-gjald í Reykjavík til dómkirkjunnar,
frá fjárlaganefndinni.

1. grein.

Greiða skal til dómkirkjunnar á ári hverju 15 aura af hverjum 100 kr. af virðingarupphæð húsa í Reykjavíkurbæ. Skál eins greiða af opinberum byggingum eins og af einstakra manna eignum. Greiðir eigandi gjaldið, eða, sje hann ekki við staddur, í-búandi hússins gegn endurgjaldi frá eiganda.

2. grein.

Af húsum þeim, sem virt eru til bruna-bóta, skal gjaldið reiknað eptir tryggingar-upphæð þeirra.

3. grein.

Gjaldið skal greiða fjárhaldsmanni dóm-

kirkjunnar innan loka hvers reikningsárs, og hefur innheimting þess sama forgöngurjett og önnur opinber gjöld.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 33. fundi neðri þingdeildarinnar, 8. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um húsa-gjald í Reykjavík til dómkirkjunnar*.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst búast við, að hjer færi sem hinu málinu, að fjár-laganefndin hefði sitt fram, hvort sem það ætti við sanngirni að styðjast og rjettvísi

eða eigi. En hann vildi spyrja: hver væri eigandi kirkjunnar hjer í Reykjavík. Lands-sjóðurinn, og hann væri því, eins og hver annar kirkjueigandi, skyldur að halda henni við, hvort sem tekjur hennar hrykkju til útgjaldanna eða eigi. Það væri stungið upp á, að leggja 1000 kr. gjald á Reykjavík til kirkjunnar, gjald sem hvergi væri til á öllu landinu, því að hvergi væru önnur gjöld til kirkju en legkaup, tíund og ljóstollar, en hjer ætti að leggja sjerstakt gjald ofan á það gjald, sem alstaðar annarstaðar væri greitt, og þá einnig hjer í Reykjavík, því að ekki væri svo, að hin gömlu gjöld væru afnumin, nei, heldur ætlaði fjárlaganefndin að demba þessu gjaldi ofan á hin gömlu, og hvers vegna? «vegna þess», segir nefndin sjálf, «að landssjóðurinn hefur tekið kirkjuna undir sig, og hún væri samsteypa úr Laugarnes-, Nes- og Reykjavíkurkirkjum», en þeirra eignir væru runnar í landssjóð; en þingmaðurinn kvaðst vona, að hver þingmaður sæi, að þess vegna ætti og landssjóðurinn að kosta hana, og enginn annar, og hann vonaði, að allir sæju, hve ósanngjarnt það væri, að ætlast til, að Reykvíkingar færu að kosta viðgjörð á kirkjunni úr sínum eigin vasa. Í öðrum landshlutum væri eigi spurt að því, hvort tekjur kirknanna væru litlar eða miklar, eða nógar til að halda kirkjunum við, heldur væri kirkjueigandinn skyldur til að halda henni við, hve litlar tekjur sem hann hefði af henni, og sama væri um lands-sjóðinn sem aðra kirkjueigendur. Fjárlaganefndin hefði og eigi heimild til að gefa dómkirkjuna hverjum, er hún vildi. Hann gæti því með engu móti fundið nokkrar ástæður fyrir þessum kröfum til Reykjavíkurbæjar. Hann vildi og spyrja: hverjum hefði eða ætlaði landssjóðurinn að lána? sjálfum sjer, því að það væri hans og einskis annars, að láta gjöra að dómkirkjunni. Hverjir hefðu beðið um lán? enginn; Reykvíkingar hefðu aldrei beðið um lán til þessa, og væri óvíst, hversu fegnir þeir mundu taka því láni, sem þeir hefðu aldrei um beðið.

Arnldóttur Ólafsson kvaðst sannfærður

um, að þingmaður Reykvíkinga hefði nú talað af sannfæringu, þar sem hann hefði borið nefndinni á brýn ósanngirni, en hann kvaðst og sjálfur vera sannfærður um, að nefndin ætti ekki þennan þunga dóm skilið. Þótt sjer tækist eigi að sannfæra um það deildina eða þingmann Reykvíkinga, þá gæti hann þó fullyrt, að nefndin hefði sýnt í þessu alla rjettvísi, bæði gagnvart íbúum Reykjavíkur og landssjóðnum. Hann kvað þingmann Reykvíkinga hafa byrjað á því, að dómkirkjan væri landssjóðsins eign, en hann sagði, að nefndin hefði ekkert úrskurðað um þetta, eins og sjá mætti í síðari kafla nefndarálitsins á bls. 16, og bæri það eitt til þess, að eptir kirkjulögum vorum ætti jafnan að taka kirkjuna út, þegar hún færi frá einum eiganda til annars; en nefndinni væri ókunnugt um, að slík úttekt hefði farið fram, en það gæti verið, að þingmanni Reykvíkinga væri kunnugt um það, af því að hann væri nær stiptyfirvöldunum. Hann sagði, að þingmaður Reykvíkinga hefði í annan stað fengið mikið um það, að þetta gjald til kirkjunnar væri lagt á húsin, og hefði þingmaðurinn sagt, að það væri lögum gagnstætt, því að Reykvíkingar gyldu ljóstoll og legkaup o. fl. til kirkjunnar. Þetta væri að vísu satt; en þingmaðurinn vissi, að tíundarlög þau, er samþykkt hefðu verið hjer á landi 1096 eða 1097, gætu eins heimfærzt til Reykjavíkur sem til annara hluta landsins.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að því mundi enginn geta á móti borið með rjettu, að frumvarp þetta væri ekki rjettvíst gegn Reykjavíkurbúum. Það væri undarlegt af nefndinni, að vera að tala um, að hún vildi ekki leggja neinn úrskurð á um það, hvers eign dómkirkjan væri; hún hefði sannarlega ekki úrskurðarvald um það, heldur dómstólararnir. Hinn heiðraði 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að væri dómkirkjan orðin eign landssjóðsins, hvenær úttektin hefði þá farið fram. En hann kvaðst vilja biðja þingmanninn að gæta þess, að það kæmi eigi Reykvíkingum við, hvort nokkur úttekt

hefði farið fram eða eigi; það væri eigi þeirra að heimta hana, heldur alþingis og landsstjórnarinnar. Það væri alþingi og landsstjórnin, sem ætti að bítast við ríkissjóðinn um það. Hver ætti við sinn sala. Það væri sannarlega merkilegt af þingmanninum, að vera að vitna í tíundarlögin frá 1096, sem væru að mestu úr gildi gengin, jafnt hér í Reykjavík og annarstaðar á landinu. En ef ætti að fara að beita þeim hér í Reykjavík, þá yrði sannarlega að beita þeim eins upp til sveita. Eins væri það, að ef ætti að fara að beita öllum fyrir-mælum tíundarlaganna frá 1782 hér í Reykjavík, og heimta t. a. m. af Reykvík-ingum, að þeir tíunduðu peninga sína, þá yrði hið sama að ganga yfir aðra parta landsins. Það mætti eigi ætlast til, að önnur lög gengu yfir Reykjavík, en aðra hluta landsins. Hjer væri talað um gjald af húsum, og ætti, eptir því sem þingmanninum hefðu farizt orð, líklega að skilja það svo, að það væri eins konar tíund til kirkju, en það væri spónný tíund, húsatíund sú, og hefði vissulega ekkert fornt við að styðjast. Þingmaður hefði spurt, hver ætti að heimta eða gæti heimtað viðgjörð á dómkirkjunni, úr því engin visitatia hefði verið haldin á henni, og hefði hann lagt mikið út af því, að vanrækt hefði verið að visitera kirkjuna. En það kæmi eigi heldur sjer eða sóknarmönnum við, heldur væri það þingsins að heimta, að embættismenn gegndu skyldu sinni; það væri þess, að vanda um, ef embættismenn vanræktu það, sem þeir ættu að gjöra, og sjá um, að þeir væru látnir sæta ábyrgð fyrir það. Hann hefði og sagt, að enginn kirkjueigandi væri skyldur að kosta því til, sem til þess þyrfti, að kirkjan væri eins skrautleg og dýrðleg, og söfnuðurinn kynni að óska, heldur að eins, að hún væri í messufæru standi; meira væri heldur eigi farið fram á í frumvarpi stjórnarinnar, fjárlagafrumvarpinu, en þingið væri skyldugt að sjá um, að kirkjan væri messufær. Ef það ímyndaði sjer, að kostnaðarminna yrði að reisa hjer torfkirkju eða því

þætti það sómasamlegra, þá væri það á þingdeildarinnar valdi; en eigi mætti gleyma því, að ekki væri nóg, að einhverri kirkju væri komið upp, heldur yrði hún þó að vera svo stór, að hún nægði söfnuðinum. Ef sóknarmenn heimtuðu einhverja sjerstaklega viðhöfn í kirkjunni, gæti verið ástæða til fyrir Reykjavík, að biðja um lán til þess kostnaðar, en ekki til annars. Þar sem þingmaðurinn hefði komið með það, að aðrar kirkjur hjer á landi hefðu tekið lán með likum kjörum og Reykjavíkurdómkirkju væri nú boðið, þá væri sá munurinn, að eigi hefði verið ætlað til, að sóknarmenn borguðu slík lán; en hjer væri farið fram á það. Það væri líka skrítið, að vera að tala um, að skýrslu vantaði um, hvort kirkjan væri í messufæru standi, eða eigi. Þingnefndin hefði einmitt sjálf heimtað skoðunargjörð á kirkjunni og fengið hana, og hefði niðurstaðan á þeirri skoðunargjörð orðið sú, að kirkjan væri eigi í messufæru standi. Það væri og eigi rjett hermt, að eigi hefði verið kvartað undan, hvernig kirkjan væri orðin. Stjórnarfrumvarpið bæri með sjer, að nægar kvartanir hefðu komið fram frá landshöfðingja, og hann mundi að likindum hafa farið eptir umkvörtun sóknarprests og biskups. Hann kvaðst eigi þiggja lánið, sem fjárlaganefndin byði, heldur afsegja það fyrir Reykjavíkur hönd. Þingið rjeði, hvernig það færi að rækja skyldu sína við dómkirkjuna, hvort það ljeti hana falla, og reisti svo upp torfkirkju í staðinn, eða hvernig það færi að.

Grimur Thomsen sagði, að þingmaður Reykvíkinga væri annarar skoðunar nú, en hann hefði verið á næsta þingi, 1875, um dómkirkjuna. Hann hefði þá verið í fjárlaganefndinni og verið henni samdóma um, að kirkjan mundi eigi þurfa aðgjörðar við fyr en 1882. Þar hefði verið skirskotað til brjefs dómsmálastjórnarinnar frá 19. septbr. 1866, þar sem stæði, að stiptamtmaðurinn, sem þá var, sami maðurinn og nú er landshöfðingi, álitu 2000 rd. fjárstyrk til aðgjörðar á kirkjunni nægilegan til að «hlífa»

henni við höfuðaðgjörð allt að 20 árum, og hefði þingmaðurinn skrifað undir nefndarálitið ásamt hinum nefndarmönnum mót-mælalaust. Þingmaðurinn fullyrti nú, að kirkjan væri landssjóðsins eign, en hann hefði eigi verið eins sannfærður um það 1875; þá hefði hann sagt, að það væri nokkuð, sem vjer þingmenn værum eigi bærir að dæma um, hvort hún væri landsins eign eða eigi. Það vantaði úttekt á kirkjunni, en það heyrði eigi til, að þingið færi að biðja um úttekt. Beiðnin um aðgjörð hlyti að hafa komið hjeðan úr Reykjavík, sjálfsagt frá landshöfðingjanum; ólíklegt væri, að ráðgjafann hefði órað fyrir því suður í Kaupmannahöfn, að kirkjan væri í svo slæmu standi, að hún væri eigi messufær. Það væri ekki rjett, að bregða nefndinni um ósanngirni eða órjettvísi, því hvað hefði hún gjört, þegar hún fækk beiðnina um fje til viðgjörðar á dómkirkjunni? Hún hefði látið fram fara skoðunargjörð, sem sýndi, að kirkjan var eigi í messufæru standi. Hvað gjörði nefndin svo? Hún kom með þetta frumvarp. Nefndinni væri ekkert kappsmál, að það næði fram að ganga; það væri þingmaður Reykvíkinga og landshöfðinginn, sem ættu að láta sjer annt um það. En ef frumvarpið yrði eigi samþykkt, þyrfti eigi að búast við, að lánið yrði veitt. Þeim, sem vildu halda fram Reykjavík og hennar hagsmunum og dómkirkjunni, væri eigi eins annt og þeir ljetu, ef þeir fjellust eigi á frumvarpið. Sjer fyndist líka, að þingmaður Reykvíkinga hefði getað minnzt gjafarinnar, 5000 kr., sem nefndin ætlaði dómkirkjunni. Þó þessi gjöf væri eigi mikil, sýndi hún þó, að nefndin ætlaðist til, að þingið ljeti sjer fara sómasamlega við kirkjuna, eins og vera ætti, þar sem hún væri vígslukirkja landsins og væri geymslustaður fyrir dýrmæt söfn.

Einar Ásmundsson kvaðst hafa tekið svo eptir, að þingdeildin væri miklu fremur gefin fyrir að af nema en setja sjerstakleg lög. Hingað hefði komið frumvarp um, að

af nema sjerstakar reglur um tíundir Ábæjarkirkju, og hefði því frumvarpi verið dával tekið og vísað til nefndarinnar í presta- og kirkjumálinu, af því menn hefðu viljað, að nefndin kæmi fram með tillögur um það, að sömu lög giltu fyrir allar kirkjur á landinu; hingað hefði líka komið frumvarp um, að af nema hin sjerstöku tíundarlög, er nú gilda á Vestmannaeyjum, og hefði því máli einnig verið vel tekið. Aptur á móti hefðu hingað komið frumvörp um, að setja sjerstök lög fyrir ýms hjeruð, og hefði deildin viljað vera mjög varasöm í því. Á það hefði einkum verið minnzt af 1. þingmanni Gullbringusýslu, að sýna mikla varkárni í því efni. Nú þætti sjer undarlegt, ef menn skyldu ekki sjá neina þörf til að vera varasamir í að samþykkja þetta frumvarp, sem hjer lægi fyrir, því að það færi vissulega fram á að setja sjerstök lög, eins konar tíundarlög, fyrir sjerstaka sókn, eða að skapa eins konar nýja kirkjutíund í Reykjavík. Það væri má ske satt, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að hin gömlu tíundarlög væru ekki tæmd, þó goldin væri tíund eptir þeim reglum, sem nú tíðkuðust, en ef svo væri, þá ætti það ekki einungis við í Reykjavík, heldur alstaðar á landinu, að tíundarlögin væru ekki tæmd, því að hvergi á landinu væri goldin tíund af búsum. Sjer þætti því rjettari regla, annaðhvort að koma á húsa-tíund um allt land eða hvergi, heldur en að setja slík lög einungis fyrir Reykjavík, því að það þætti sjer eiga mjög illa við. Auk þess væri tíminn nú óhentugur, þar sem eimitt væri fyrir þinginu mál um laun presta og tekjur kirkna; og eins og kunnugt væri, hefði nefnd verið sett í það mál; það væri því rjettast að sínu áliti, að vísa þessu máli þangað, eins og gjört hefði verið við frumvarpið um rjettindi Ábæjarkirkju. Framsögumaður fjárlagafrumvarpsins hefði um daginn verið mjög fram um, að frumvarpinu um að ljetta gjöldum af jafnaðarsjóðunum væri vísað til fjárlaganefndarinnar af kurteisi við þá nefnd; hann kvaðst nú vilja feta í fótspor framsögumannsins, og fara fram á,

að nefndinni í presta- og kirkjumálinu yrði sýnd sama kurteisi af deildinni, og frumvarpi þessu yrði því vísað til hennar.

Arnþjótur Ólafsson sagðist víst ekki þurfa að svara 1. þingmanni Eyfirðinga um kurteisastæðurnar fyrir að vísa máli þessu til prestanefndarinnar, því að hjer stæði allt öðruvísi á heldur en með mál það, er þingmaðurinn hefði talað um. Frumvarp þetta væri komið frá nefnd, og væri þar að auki bundið við fjárveitingu, bæði við 5000 króna veitinguna úr landssjóði og við lán það, er fjárlaganefndin hefði stungið upp á að veita sókninni. Hann kvaðst heldur ekki vera viss um, að þingmaður Eyfirðinga hefði rjett að mæla, að þetta frumvarp færi fram á sjerstök lög. Í tíundarreglugjörðinni 17. júlí 1782 væri sagt í 1. gr.: hver bóndi er skyldur að mæta á ári hverju á hreppstjórapi-um og þar telja fram allar eigur sínar, þannig að hvert 4 rdl. virði, sem gengur svo kaupum og sölum, í kvikfjernaði, fiskibátum o. s. frv. skal álitast 1 hundrað til tíundar. Þar á eptir væru taldir upp hinir einstöku hlutir, er telja skyldi til tíundar, og væru þar á meðal nefndir peningar ávaxtaðir, og þeir, er stæðu ávaxtarlausir. Ef nú þessum fyrirmælum laganna væri fylgt, þá mundi það sannast, að þetta 15 aura gjald, sem frumvarpið ákvæði, væri talsvert fyrir neðan það, sem þessir menn ættu eiginlega að greiða eptir tíundarlögum vorum og því töluvert mildara. Hitt, að ekki hefðu verið tíundaðir peningar, eins og lögin fyrir skipuðu, kæmi víst til af því, að ekki hefðu komið fram umkvartanir um, að kirkjurnar þyrftu meiri tekjur til þess, að þeim gæti orðið haldið í messufæru standi. Aðalefnið í máli þessu væri því: nefndin hefði hlustað á þær umkvartanir, sem fram hefðu komið um, að kirkjur væru ekki í svo þrýðilegu standi, sem þurfa þætti, jafnvel þó þessar umkvartanir hefðu ekki farið hinn rjetta veg gegnum hendur stiptyfirvaldanna til fjárlaganefndarinnar, og væru því ekki skuldbindandi. Hann hlyti að taka það skýrt fram, að kirkjueigandi væri ekki skyldugur til

annars en að halda kirkjunni í messufæru standi; en slíkar umkvartanir hefðu engar komið fram; sóknarfólkið hefði ekki kvartað og engar kvartanir hefðu heldur komið fram frá prófasti eða biskupi. Samt sem áður hefði nefndin ekki viljað láta þetta standa í vegi, og því boðið að lána söfnuðinum fje til viðgjörðar kirkjunni, en nefndinni væri þetta eðlilega ekkert kappsmál; henni væri engin þægð í að lána kirkjunni þetta fje; en vildi söfnuðurinn koma fram fyrir landssjóð einungis betlandi eða heimtandi, þá vísaði nefndin honum á bug og benti honum á kirkjulögin. Hann kvaðst ekki ætla, að hann þyrfti að fara lengra út í þetta mál, með því að hver þingmaður, sem læsi orð fjárlaganefndarinnar á 16. bls. nefndarálitsins, gæti sjeð, hvernig hann ætti að greiða atkvæði í þessu máli.

Þórarinn Böðvarsson kvaðst hafa ætlað sjer að sitja af sjer þessar umræður, af því hann hefði ekki treyst sjer til að gefa nein- ar nýjar upplýsingar í þessu máli, eða koma fram með neina þá uppástungu, sem hann gæti treyst að leiddi til sætta í málinu, sem sjer virtist vera orðið kappsmál, en af því mælendum hefði orðið svo tíðrætt um «visitatiur» á dómkirkjunni, þá álti hann sjer skylt að tala nokkur orð. Eins og deildarmönnum án efa væri kunnugt, þá hefði dómkirkjan aldrei verið visiteruð af öðrum en sjer; reikninga hennar hefði hann aldrei sjeð, því að stiptamtmaður og seinna landshöfðingi hefði haft aðalumsjón yfir henni, og því hefði hann ekki fundið ástæðu til að heimta, að fá að sjá reikningana. Þeirri reglu hefði og ávallt verið fylgt hjer á landi, að prófastar hefðu aldrei visiterað sóknarkirkju biskupsins. Þegar hann síðan hefði visiterað kirkjuna, þá hefði hún, eins og visitatíon bæri með sjer, verið í mjög slæmu ástandi, og hann hefði einmitt visiterað hana eptir áskorun frá sóknarmönnum, sem hefðu borið sig upp um það, að kirkjan væri ekki viðsæmandi.

Hvað snerti uppástungu 1. þingmanns Eyfirðinga um að vísa máli þessu til prestanefndarinnar, þá skyldi hann fyrir nefndar-

innar hönd þakka fyrir þá kurteisi, en bæði væri það, að nefndin væri komin svo langt í störfum sínum, að ekki mundi gott fyrir frumvarp þetta, að lenda í hennar höndum, og einnig væri svo ástatt með frumvarp þetta, eins og 1. þingmaður Norður-Múla-sýslu hefði tekið fram, að það væri svo bundið við fjárveitingu, að fjárveitingin stæði og fjelli með því; þá væri heldur ráðleggra að vísa því aptur til fjárlaganefndarinnar til nákvæmari yfirvegunar, eins og stungið hefði verið upp á við annað mál. Hvað frumvarp þetta snerti, þá gæti því ekki orðið neitað, að hjer væri um sjerstök lög að ræða. Það væri að vísu sanngjarnt, að ætlast til, að söfnuðurinn vildi hjálpa til að byggja upp kirkju sína, eða skjóta saman til þess, eins og dæmi væru til að margir heiðarlegir söfnuðir á landinu hefðu gjört, en hann yrði þó að álíta það mjög hæpið, að setja lög um, að einn söfnuður á landinu skyldi greiða sjerstakt gjald til kirkju sinnar; hvort slíkt yrði byggt á eldri tífundarlögum, væri sjer ekki ljóst. Auk þessa þætti sjer ákvörðunin um, að leggja þetta gjald á húsin, miður heppilegt, og væri að sínu áliti heppilegra, að gjöra bæn-um að skyldu, að greiða tiltekið árlegt gjald til kirkjunnar, og fela bæjarstjórninni að skipta því niður á bæjarbúa. Af þessum ástæðum gæti hann ekki gefið frumvarpinu atkvæði sitt, og ekki heldur því, að vísa málinu til prestanefndarinnar.

Framsögumaður kvað það satt vera, er 1. þingmaður Eyfirðinga hefði sagt, að hann hefði haft á móti að setja sjerstök lög, nema þegar sjerstaklega stæði á. Hjer væri einmitt sjerstaklega ástatt, þar sem kirkja, er enginn gæti sannað hver ætti, heimtaði 26.000 kr. lán til aðgjörðar, og væri þess vegna rjett að setja sjerstök lög, til þess að útvega kirkju þessari tekjur. Annars væri fjárlaganefndinni ekkert kappsmál, að frumvarp þetta yrði að lögum, heldur ættu Reyk-víkingar sjálfir, sem notuðu kirkjuna, að láta sjer annt um að útvega henni tekjur á þann hátt, sem þeim væri eigi mjög tilfinnanlegar.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst mótfallinn

1. þingmanni Eyfirðinga í því, að vísa þessu máli til nefndar þeirrar, er skipuð hefði verið í málinu um tekjur kirkna, umsjón og viðhald þeirra, m. fl. Þetta mál væri einfalt og óbrotið, og þyrfti því eigi að vísa því til nefndar. Það hefði reyndar verið í nefnd, þar sem frumvarpið kæmi frá fjárlaganefndinni; svo gæti það og orðið til þess, að málið fjelli, ef því væri vísað til nefndar þessarar, og það lægi hjá henni, þangað til máske yrði búið að greiða atkvæði um fjárlaga-frumvarpið, því líklegt væri, að deildin hikaði við, að veita mikið fje til byggingarinnar, meðan óvíst væri, hvernig þessu máli reiddi af. Hann áliti nauðsynlegt, að frumvarpið yrði að lögum sem fyrst, því að ella mundu menn eigi vinda svo bráðan bug að því, að gjöra að kirkjunni, en hann hlyti að álíta það sorglegt, bæði fyrir söfnuðinn og eigandann, ef hún skyldi standa þannig óaðgjörð nokkur ár enn, eða máske hrynja þá og þegar. Hann vildi því óska, að mál þetta fengi sem beztan framgang vegna safnaðarins, sem kirkjunnar ætti að njóta. Þó söfnuðurinn þyrfti að leggja nokkuð til aðgjörðarinnar, þótti honum sanngjarnt og eðlilegt. Þar sem kirkjan þyrfti að vera stór og skrautleg, væri auðsjeð, að hún gæti aldrei borið sig með þeim tekjum, sem hún hefði, því að kirkjutíundin væri mjög lítil, og langt um minni að tiltölu en upp í sveitum, en það fyndist honum sanngjarnt, að þessi söfnuður greiddi álíka-mikið gjald eptir tiltölu til sinnar kirkju, eins og aðrir söfnuðir út um landið, og það því fremur, sem kirkjan í Reykjavík, aðalbæ landsins, hlyti að vera dýrari og þrýðilegri en annarstaðar. Hann vildi og leyfa sjer að geta þess, að það mundi heppilegra, að setja «íbúandi» í stað «eigandi», því að íbúandi væri sá, er notaði kirkjuna, en opt væri svo ástatt, að eigandi hússins væri eigi hjer í Reykjavík eða hjer á landi, og hefði því engin not kirkjunnar; slíkt væri og venja alstaðar á landinu, að leiguliði, en ekki eigandinn jarðarinnar, greiddi gjaldið til sinnar kirkju.

Einar Asmundsson sagði, að sjer líkaði vel, að þingmenn væru að leitast við að byggja sem mest á sanngirni, og kvaðst hann vilja leggja einn stein í þá byggingu. Hann kvaðst ætla, að það væri skökk ástæða, að Reykjavíkirkirkja hefði eigi hjer um bil eins miklar tekjur af sókninni að tiltölu, og aðrar kirkjur á landinu. Sóknarmenn mundu vera tæpar 3000, en tekjurnar um 1000 kr. Þetta hlutfall kæmi einmitt heim við það, sem hann þekkti til annarstaðar á landinu; þar kæmi víða á að gizka $\frac{1}{3}$ kr. á mann.

Grimur Thomsen sagðist vilja svara 1. þingmanni Eifirðinga því, að árlegar tekjur Reykjavíkirkirkju væru 960 kr.; útgjöldin 641 kr., og því afgangs um 300 kr.; það hlýti því að vera ljóst hverjum þingmanni, að þessar tekjur væru ekki einu sinni til að greiða $\frac{1}{10}$ hluta af vöxtunum, ef kirkjan fengi 26,000 kr. til láns úr landssjóði. Sigfurðaði á því, að þingmaður Eyfirðinga skyldi vilja hindra það, að Reykvíkingar fengu þetta lán.

Að umræðunni lokinni var gengið til atkvæða um uppástungu 1. þingmanns Eyfirðinga að vísa málinu til nefndarinnar um skipun prestakalla, en þeirri uppástungu var hrundið, en samþykkt með 15 atkvæðum að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um húsagjald í Reykjavík til dómkirkjunnar.

I. Breytingartillaga frá fjárlaganefndinni.

Við 1. grein, fyrir: «15 aura» komi: «10 aura».

II. Breytingartillaga frá Jóni Sigurðssyni, 2. þingm. Þingeyinga. Fyrir 1. gr. frumvarpsins komi 2 nýjar greinir svo hljóðandi:

1. gr.

Af öllum húsum í Reykjavíkurbæ skal greiða kirkjutíund, 10 aura af hverjum 100

krónum í virðingarverði húsanna, hvort sem þau eru einstakra manna eign eða þjóðeign. Þó er kirkjan sjálf undanþegin gjaldi þessu. Gjaldið rennur í sjód Reykjavíkirkirkju.

2. gr.

Gjald þetta skal leggjast á húsráðendur, hvort sem þeir eru eigendur eða leiguliðar. Nú hafa tveir menn eða fleiri eitt hús til leigu, og jafnar þá bæjarstjórnin gjaldinu á þá eftir þeirri notkun, sem hver þerra hefur af húsinu.

2. gr. frv. breytist þannig, og verði 3. grein:

Á hús þau, sem tryggð eru fyrir eldsvoða, skal gjaldið lagt eftir virðingu þeirri, sem gjörð hefur verið samkvæmt tilskipun 14. febrúar 1874, 4. og 5. grein. Öll önnur hús skulu virt eftir þeim reglum, sem landshöfðingi setur, og gjaldið leggjast á eftir þeirri virðingargjörð.

3. gr. frv. 4. gr. óbreytt.

Fyrirsögnin breytist þannig:

«Frumvarp til laga um kirkjutíund í Reykjavíkurbæ».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 49. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu frumvarp til laga um húsagjald í Reykjavík til dómkirkjunnar, með breytingaratkvæðum frá fjárlaganefndinni og 2. þingmanni Þingeyinga.

Varaforseti kvað það mundu þykja viðkunnanlegra, að hann gjörði grein fyrir, í hverjum tilgangi hann hefði gjört breytingartillögu þá, sem hjer lægi fyrir til umræðu. Hann kvaðst vona, að menn sæju, að sjer hefði eigi gengið annað en gott til, þar sem það væri tilgangur sinn með breytingartillögunni, að reyna til að koma Reykvíkinga söfnuði í kristinna manna tölu, því að nú sem stæði gæti varla heitið, að hann væri það. Það væri þingmönnum kunnugt, að alstaðar á landi voru, og hvervetna í heiminum þar, er kristinn söfnuður væri, legðu menn á sig gjöld til að við halda kirkjum sínum.

Eins og kunnugt væri, hvíldi hjer á landsmönnum fast gjald til kirkjunnar, og nefndist það kirkjutíund; væri það gjald svo gamalt, að það væri 800 ára, og hefði það fyrst verið innleitt með Gissurar-statútu árið 1096. Tíundin í heild sinni hefði í fyrstunni verið álitin guðspakkagjald, þar sem þrír fjórðungar hennar hefðu gengið til kirkjunnar þarfa, sem sje biskups-, prests- og kirkjutíund, en að eins einn fjórði hlutur hennar hefði gengið til fátækra. Að vísu væri nú komin á þetta nokkur breyting, þar sem biskupstíund nú rynni í landssjóð, og prestar mættu öllu heldur teljast embættismenn landsins en safnaðanna, svo það væri nú að eins kirkju- og fátækra-tíundin, sem væri til guðspakka lagin. Hann kvaðst eigi í neinum efa um, að á þeim tímum, sem tíundin hefði fyrst verið innleidd, hefði hún einnig hvílt á Reykjavíkurbæ, og kvaðst hann ætla, að það hefði við haldizt allt fram á 18. öld. En um það leyti hefði það fyrst verið, að Reykjavíkurkaupstaður eiginlega hefði farið að myndast, og hefði það þannig orðið, að hingað hefðu safnast ýmsir útlendir menn, er rekið hefðu hjer verzlun sína, og svo hefðu og blandazt þar saman við nokkrir tukthúslimir af landsmönnum sjálfum. Kvaðst hann ætla, að þessi blandaði söfnuður mundi smámsaman hafa áunnið sjer þessi einkarjettindi, að þurfa ekki að greiða neina tíund til kirkjunnar. En þegar bærinn hefði farið að stækka, og hingað hefðu safnast flestir æðstu embættismenn landsins, þá hefðu þessi einkarjettindi við haldizt. Hinn nú verandi söfnuður Reykjavíkurbæjar væri þannig orðinn erfingi þeirra einkarjettinda, er danskir kaupmenn og íslenskir tukthúslimir hefðu í fyrstu orðið aðnjótandi, eflaust á móti bæði guðs og landsins lögum, enda munu lög eigi hafa náð yfir slíkan söfnuð framan af tilveru hans. Menn mundu nú eigi hafa farið að fást svo mjög um þetta kirkjulega tíundarfrelsi Reykjavíkurbúa, ef kirkjan ekki þyrfti gjalds þessa við, en nú bráðlægi henni á því, þar sem hún væri komin að falli, og svo sem ekkert fje í sjóði hennar, til að

kosta endurbygginguna. Þegar litið væri á það, hvað Reykjavíkurbúar gyldu til kirkjunnar, nú sem stendur, þá kvaðst hann eigi vita til þess, að það væri nema ljóstollur. Landshöfðinginn, biskupinn og aðrir hinir hálaunuðu embættismenn gyldu að eins 4 álnir á ári hverju til kirkjunnar annaðhvort í tólg eða peningum; þeir gyldu þannig jafnt til kirkjunnar og hinir vesölustu öreigar í sveit til sinnar kirkju, og þó í rauninni minna, því þeir gjörðu eigi kirkjunni nærri því sömu skil sem hinir aumustu öreigar gjörðu upp til sveita. Þannig væri það bæði lög og venja, að þegar ætti að byggja kirkju upp eða kirkja þarf einhverrar aðgjörðar við, þá labbaði einyrkiinn og öreiginn á stað, til þess að leggja þar verk sitt til, en það gjörðu ekki þessir háu herrar hjer í Reykjavík. Þegar nú litið væri hlutdrægnislaust á það, er hann hefði fram tekið um ástand Reykjavíkurkirkju, kvaðst hann vona, að allir yrðu að vera samdóma um, að það væri næsta sanngjarnt, að Reykjavíkurbúar, háir sem lágir, gjörðu meiri og betri skil til kirkju sinnar, en þeir nú gjöra. Hjer væri eigi um hátt gjald að ræða, það gjald, er hjer væri farið fram á, væri einmitt jafnhátt tíund þeirri, er landsmenn yfir höfuð að tala greiða nú til kirkna, svo hjer væri ekki um það að ræða, að leggja hærra gjald á Reykjavíkurbúa, en aðra landsmenn. Hann kvað sína breytingartillögu fara nokkuð í aðra átt en frumvarp fjárlaganefndarinnar. Þar sem hann vildi láta gjaldið hvíla á íbúum húsanna, hvort sem þeir væru eigendur eða ekki, en nefndin vildi láta það einungis lenda á eigendunum. Hann sagði, að af því að hann vildi láta gjaldið heita tíund, og það samsvaraði alveg kirkjutíund þeirri, sem greidd er alstaðar annarstaðar á landinu, þá þætti sjer eðlilegast og rjettast, að gjald þetta greiddist af íbúendum húsanna, hvort sem þeir eiga þau sjálfir eða eru leiguliðar, eins og öll jarðatíund hjer á landi hvílir nú á íbúendum jarðanna, hvort sem þeir eiga þær sjálfir eða ekki. Það gæti opt staðið svo á, að eigandi hússins væri erlendis, eða á fjar-

lægu landshorni, og væri þá næsta óeðlilegt, að gjaldið hvíldi á honum, sem, ef til vill, aldrei kæmi í kirkjuna, og máske aldrei hefði litið hana augum sínum.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst sannarlega ekki fara að tala í því skyni, að hann ímyndaði sjer, að deildinni mundi snúast hugur við sína tölu, því að hún hefði sýnt, að henni væri mjög svo annt um, að leggja gjöld á Reykjavíkurbúa, og draga þannig krapt úr bænum, í stað þess að efla hann. Varaforseti hefði talað um, að ekkert fast gjald hvíldi á Reykjavíkurbúum til kirkjunnar. Gegn þessu yrði hann enn einu sinni að taka fram, að hin sömu föst gjöld til kirkjunnar hvíldu á Reykjavíkurbúum, sem á öðrum landsmönnum til þeirra kirkna; það væri tíund, ljóstollar og legkaup; þessi gjöld gjörðu það að verkum, að Reykjavíkurbúar gyldu eins mikið til kirkju sinnar sem aðrir. Nú kvað hann varaforseta vilja kalla húsagjald þetta tíund; en þá vildi hann spyrja, fyrir hverja sök bændur út um landið eigi tíunduðu hús sín; kvaðst hann eigi ætla, að meiri ástæða væri til, að leggja gjald þetta á húsin í Reykjavík en önnur hús út um landið, enda vissi hann eigi til, að gjald þetta við gengist t. a. m. á Akureyri, Ísafirði eða Stykkishólmi; það væri því eigi annað að sjá, en að deildinni væri svo fjarska-
annt um, að of þyngja Reykjavíkurbúum sem mest með gjöldum. Hann kvaðst eigi hafa heyrt þess getið, að neitt gjald hefði verið lagt á Vjebjargabúa, þegar dómkirkjan í Vjebjörgum hefði verið endurreist fyrir skemmstu, heldur hefði ríkissjóðurinn fundið sjer skylt, að annast endurreisn kirkjunnar, af því að kirkjan væri eign hans. Hann kvað hætt við því, að ef landssjóðurinn ætlaði þannig að fleygja frá sjer öllum skyldum þeim, er á honum hvíldu, þá mundi hann fara of langt, og slíkt leiða til annarar niðurstöðu en deildin ætlaðist til. Ef deildinni þætti lands-
sjóðurinn eigi fær til að endurbæta kirkju þessa, hví færi hún þá eigi til bæjarstjórnarinnar í Reykjavík og hreppsnefndarinnar í Seltjarnarneshreppi, og semdi við þær? nei,

að vjer Reykjavíkurbúar fengjum nokkuð atkvæði, þegar um það væri að ræða, að leggja gjöld á oss, það væri eigi að tala um. Nú væri búið að leggja 2 skatta á húsin í Reykjavík, og nú ætti að leggja hinn þriðja skattinn á, hvort sem bæjarstjórninni væri það ljúft eða leitt, hvort sem henni þætti gjaldið hentuglega á lagt eða ekki, og hvort sem nokkra nauðsyn bæri til þess, eða sanngirni væri fyrir því. Hann kvaðst eigi vilja segja, nema bæjarstjórnin mundi vilja skjóta einhverju til, en henni hefði eigi gefið kostur á því. Það dygði eigi að segja, að vjer Reykjavíkurbúar greiddum eigi slík gjöld sem aðrir greiddu, því að eigi gætum vjer að því gjört, þótt vjer hefðum enga lausafjáríund að gjalda. Ef deildin ætlaði, að það væri eigi til annars en tjóns fyrir landið, að Reykjavík blómgaðist, þá kvaðst hann geta skilið, að mönnum væri annt um að drepa niður þroska hennar með háum gjöldum; en hann kvaðst ímynda sjer, að hverjum þingdeildarmanni mundi það full-ljóst, að með því, að Reykjavíkurbær eflidist, með því eflidist allt landið í heild sinni; en það liti reyndar eigi út fyrir, að varaforseti skildi slíkt, heldur að hann vildi fyrir alla muni, að Reykjavík væri sem mest drepin niðr.

Nú kvaðst hann ætla að taka frumvarpið fyrir. Þar sem þá væri sagt í 1. grein, að greiða skyldi 15 aura af hverjum 100 kr. af virðingarupphæð húsa í Reykjavíkurbæ, þá kvaðst hann eigi fullkomlega vita, við hvað nefndin ætti með húsum í Reykjavíkurbæ; hún ætti líklega við þau hús, er væru innan takmarka hins gamla kaupstaðar; það væri þannig tiltekinn partur af Reykjavíkur lögsagnarumdæmi, er greiða ætti gjald þetta, en hinum öllum væri sleppt, og sjálfsagt þeim hreppsmönnum, er úti á nesinu byggju, en enga jörð hefðu. Hann kvaðst sannarlega eigi ætla að fara að laga frumvarp þetta, heldur mundi bezt, að varaforseti og fjárlaganefndin væru einir um það; hann gæti svo heldur ekki gjört neinn mun á frumvörpum þeirra; hvorttveggja stefndi að sama miði, er væri það, að drepa niður

uppgangi Reykjavíkur með þungum álögum. Hann kvaðst ímynda sjer, að ef farið hefði verið að tala um nýjan skatt á jarðarhundrað til kirkna, þá mundi varaforseti hafa kynokað sjer við þeim skatti, og ætlaði hann, að þótt hver kirkjan færi að hrapa á fætur annari, þá mundi varaforseti eigi halda því fram, að nokkurt gjald yrði lagt á hlutað-eigandi sóknarbændur, en þetta væri að eins uppi á teningunum, þegar um Reykjavíkurkirkju væri að ræða. Það kæmi ekkert málinu við, þótt Reykjavíkurkirkja þyrfti aðgjörðar við; því að þótt hún þyrfti þess eigi, þá mundi varaforseti eins fyrir það halda því fram, að húsagjald þetta yrði lagt á bæjarbúa. Það stæði og í 2. gr., að gjaldið af húsum þeim, er virt væru til brunabóta, skyldi reiknað eftir tryggingarupphæð þeirra, en hvernig skyldi það reiknað af hinum húsunum, er eigi væru virt til brunabóta? Það stæði hvergi. Sjer fyndist því þetta vera hvað á móti öðru.

Grímur Thomsen sagði, að það væri auðsjeð, að breytingaruppástungur varaforseta færu í sömu stefnu og frumvarp fjárlaganefndarinnar. En hann væri í vafa um, hvernig fylgja ætti fram 2. gr. í frumvarpi varaforseta. Hver væri t.d. leiguliði á spítalanum? hver ætti að gjalda af spítalanum? Ættu sjúklingarnir að gjöra það, eða bærinn (Reykjavíkurbær) eða forstöðukona spítalans, eða þeir, sem dönsuðu þar á veturna sjer til skemmtunar, sem stundum bæri til? Hver ætti að gjalda af yfirjettarhúsinu? Hver ætti að gjalda af skólabókasafninu? hver væri þar leiguliði? Hver ætti að gjalda af hegningarhúsinu? Ætti það að vera umsjónarmaðurinn (fangavörðurinn), sem væri hinn eini leiguliði þar, sem umtalsmál gæti orðið um; því að það mundi þó naumast hafa verið meining varaforseta, að gjald þetta ætti að lenda á þeim, sem byggju nauðugir í klefunum í hegningarhúsinu. Að öðru leyti gæti hann vel fellt sig við breytingaruppástungur varaforseta, og sýndist sjer rjett, að nefndin reyndi til að koma sjer saman við hann. Hann áleit mjög áriðandi, að mál

þetta fengi nú framgang. Ræða þingmanns Reykvíkinga sýndi, að þeim væri þörf á kirkju: þeir þyrftu að koma í guðshús.

Þessu næst kvaðst hann þurfa að svara þingmanni Reykvíkinga, og ætlaði hann að gjöra það með spekt og stillingu, því að það væri ekki gustuk, að spilla geðsmunum hans. Hann hefði kvartað undan því, að Reykjavík sjálf fengi eigi að hafa neitt atkvæði um þetta mál. Hvernig gæti hann sagt þetta, þar sem hann sjálfur sæti hjer einmitt sem fulltrúi fyrir Reykjavík, og væri það að minnsta kosti eitt atkvæði, og stundum hefði hann jafnvel fleiri, ef hann gjörði sjer nokkurt ómak. Það ætti alls eigi við, að bera Reykjavíkurkirkju saman við dómkirkjuna í Vjebjörgum. Hún hefði verið sögulegt minnismerki byggingarlistarinnar frá 14. öld, meistaraverk í gotneskum stýl, og því hefði ríkið eða landið álitid sjer skylt, að halda henni við á sinn kostnað. Eins væri um Niðaróskirkju í Noregi. Það væri eigi sem kirkjur, sem sóknarkirkjur, að þær væru kostaðar úr landssjóði, heldur sem söguleg og þjóðleg minnismerki frá fyrri öldum. Væri t. a. m. komið með uppástungu um, að leggja fje úr landssjóði til að við halda Hólakirkju í sínum forna stýl, skyldi hann eigi mæla hót í móti því, vegna þess, hvað hún væri fögur og æruverð. Þar á móti væri ekkert merkilegt við dómkirkjuna hjer; hún væri ekkert sögulegt minnisverk; því hún væri ekki nema rúmlega þrítug og hefði verið illa byggð og í engum verulegum stýl. Þar sem þingmaðurinn hefði fundið það til, að þessi meðferð, sem beita ætti við kirkjuna hjer og söfnuðinn, væri einsdæmi hjer á landi, og spurt, hvers þessi eina kirkja og þessi eini söfnuður ættu að gjalda, þá væri það undarlegt að koma með slíkt. Þingmaðurinn mundi þó líklega vera svo kunnugur um landið, að hann vissi, að það væri engan veginn einsdæmi, að söfnuðir kostuðu kirkjur sínar. Akureyrarbúar hefðu sjálfir kostað kirkju sína, og sömuleiðis Ísfríðingar; Stykkishólmur væri eigi fjölmennur verzlunarstaður, en þó hefðu Hólm-

verjar nú safnað stórfje á fám árum til þess að koma upp kirkju þar í kaupstaðnum. Reykvíkingar ættu að breyta eptir þessum loflegu dæmum. Þingmaður Reykvíkinga setti sjálfum sjer fagurt minnismerki, ef hann greiddi nú atkvæði með frumvarpinu; hann þekkti hann sem góðan og skynsaman mann, þegar hann gæfi sjer tíma til að átta sig.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst vilja spyrja, hvaða tilraun hefði fjárlaganefndin gjört til þess að leita samkomulags við bæjarstjórnina? alls enga; nei, það hefði hinum háttvirtu nefndarmönnum eigi dottið í hug, heldur hefðu þeir viljað koma þessu gjaldi á, eins og þeim líkaði best. Ef þetta mál hefði komið fyrir bæjarstjórnina, þá gæti vel verið, að hún hefði eigi tekið svo illa í málið, ef hún að eins hefði fengið að ráða gjaldmátanum, eða að minnsta kosti fengið að ráðgast um hann við fjárlaganefndina, en þessi gjaldmáti væri svo óhentugur, sem hann framast gæti hugsað sjer. 1. Þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, að allt öðru máli væri að gegna um Vjebjargakirkju, þar sem hún hefði verið byggð sem nokkurs konar menjagripur í gotneskum stýl, en það væri þó að nokkru leyti sama, þar sem allur kostnaðurinn hefði verið greiddur úr ríkissjóði, en engar nýjar álögur hefðu verið lagðar á Vjebjarga-búa til þess. Hólakirkja væri, eins og kunnugt væri, einstaks manns eign, og ætti því eigandinn að halda henni við; en ef þingmaðurinn vildi, að hún væri byggð upp aptur í því skyni, að hún væri nokkurs konar menjagripur, byggð í gömlum stýl, og verið væri sjerstöku skrauti til hennar, hver gæti þá sagt þingmanninum, að hann mundi mótfallinn því, að fje nokkurt yrði til þess veitt úr landssjóði. Kirkjan væri, eins og hann opt hefði tekið fram, eign landssjóðsins, og væri hann því skyldur að halda henni við; en ef þingdeildarmenn sæju sjer hagaulegra, að reisa hana á einhvern annan hátt, þá mættu þeir það gjarnan, ef þinginu þætti það sæma sjer. Þar mundi hvorki bæjarstjórnin nje aðrir Reykjavíkurbúar

vera menn á milli, einungis að þeir reistu kirkju aptur í staðinn nógu stóra og viðunanlega. Nokkuð öðruvísi væri ástatt á Akureyri, því að orsökkin til þess, að Akureyrarbúar hefðu reist kirkju þar í bænum, hefði verið sú, að þeim hefði þótt hægra, að hafa kirkjuna í sjálfum bænum, heldur en uppi á Hrafnagili; sama væri að segja um Hólmverja; þeir hefðu eigi viljað þurfa að ríða upp að Helgafelli til kirkju heldur hefði þeim þótt þægilegra, að hafa kirkjuna hjá sjer í sjálfum kaupstaðnum. Þetta gæfi engan rjett til, að draga þá ályktun út af því, að landssjóðurinn ætti eigi að endurreisa Reykjavíkurkirkju. Söfnuðurinn borgaði hjer öll gjöld til kirkjunnar, sem lögboðin væru á landinu, nema svo væri, að önnur gjöld væru lögboðin í Þingeyjarsýslu, t. d. andatíund, silungstíund o. s. frv. En hann vildi spyrja, hví legðu menn þá eigi einnig tíund á fatnað manna? það væri þó nokkuð nær Gissurar-statútu, sem menn væru alltaf að vitna til, því að þar væri svo fyrir mælt, að tíunda skyldi allan þann klæðnað, er menn eigi bæru daglega. Í stuttu máli gæti hann eigi með nokkru móti sjeð nokkra sanngirni í þessu frumvarpi, og mundi hann því greiða atkvæði móti því.

Varaforseti kvaðst skyldu fara nokkrum orðum um athugasemdir þær, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði gjört við 2. greinina í breytingartillögu sinni. Kvað hann það hafa vakað fyrir sjer, er þingmaðurinn hefði getið til, að það gæti orðið nokkuð vafasamt, hvernig tíundin skyldi leggjast á þau hús hjer í bænum, sem væru opinber eign og sem enginn byggði í í þeim skilningi, að hann yrði talinn leiguliði. En hann gæti eigi annað ætlað, en að það væri sjálf-sagt, að bæjarsjóðurinn ætti að gjalda tíundina af spítalanum, af því hann ætlaði, að spítalinn væri bæjarins eign, og mest notaður í bæjarins þarfir. Og að því leyti sem landið eða landssjóðurinn hefði not af hegningarhúsinu, yfirjettarhúsinu og skólahúsinu, þá ætti hann að greiða tíund af þeim húsum;

en hann kvaðst þó samdóma 1. þingmanni Gullbringusýslu um það, að heppilegra væri, að taka beinar ákvarðanir um þetta efni inn í frumvarpið, og kvaðst hann vilja koma sjer saman við fjárlaganefndina í þessu tilliti til 3. umræðu. Hann kvaðst eigi ætla að svara þingmanni Reykvíkinga mörgu; það hefðu verið fáein atriði í ræðu þingmannsins, er hann eigi hefði getað felt sig við. Fyrst væri það, að þingmanninum hefði þótt undarlegt, að Reykjavík skyldi vera svo sem lögd í einelti með þessa húsatíund, þar sem það væri hvergi annarstaðar á landinu síður, að hús væru tíunduð. Hann kvaðst vilja biðja þingmanninn að gæta þess, að kirkjutíund væri almennt goldin upp til sveita bæði af jörðum og lausafje, en nú væru jarðirnar metnar til hundraða og tíundaðar ásamt með húsum þeim, er á þeim stæðu, og væri þannig goldin kirkjutíund af húsum þeim, er jörðunum fylgdu, inni í jarðartíundinni sjálfri. Þar sem þingmaðurinn hefði vitnað til Ísafjarðar og Akureyrar, að þar væri ekkert húsagjald greitt til kirkna, þá væri það aldrei nema satt, en þingmaðurinn yrði að gæta þess, að þessir söfnuðir væru svo örlátir við kirkjur sínar, að ekkert húsagjald þyrfti á þá að leggja. Hann kvaðst og viss um, að Akureyrarbúar mundu eigi mæla sig undan gjaldi þessu, ef kirkja þeirra þyrfti þess við, því að þeir hefðu sýnt það í verkinu, að þeim væri mjög annt um kirkju sína. En það er snerti hús þau, er væru fyrir utan Reykjavíkurbæ, en innan sóknarinnar, þá væri þingmanni Reykvíkinga guðvelkomið að koma með breytingar við frumvarpið í þá átt, að ákvarðanir þess næðu einnig til þeirra húsa, er væru fyrir utan bæinn. Allraundarlegast hefði sjer þó þótt það, að þingmaðurinn hefði sagt, að deildin hefði átt að fara til bæjarstjórnarinnar í Reykjavík, og semja við hana um þetta efni. Hann kvaðst vilja spyrja þingmanninn, hvort endilega þyrfti að halda kirkjunni við eða byggja hana upp vegna þingmanna sjálfra? Hvort það væru ekki sjálfir Reykjavíkurbúar, sem

allt þetta stimabrák kirkjunnar vegna stæði af. Hjer mundi því hafa legið nær, og verið rjettara, að bæjarstjórnin hefði komið sjálf, og reynt að koma sjer saman við eða gengið eptir samkomulagi við deildina. Deildin hefði haft svo mikið að gjöra, að hún hefði eigi haft tíma til, að ganga á margar aukaráðstefnur við Reykjavíkurbúa. En þessa þyrfti nú eigi heldur við, því að ef þingmanninum þættu uppástungur þær, er hjer lögju fyrir, óheppilegar eða ónógar, þá væri innanhandar fyrir hann, að koma með breytingar við þær, til þess að lagfæra þær, svo sem með þyrfti. Það væri eigi nóg að rífa niður, en byggja ekkert upp í staðinn. Hann sagðist vilja geta þess að endingu, að ef söfnuðurinn í Reykjavík væri sömu skoðunar og þingmaðurinn, þá lýsti slíkt eigi miklu trúarlífi nje kirkjurækt, því hann gæti eigi betur skilið, en að þingmanninum stæði á sama, hvernig kirkjan væri, ef hún að eins hjengi uppi, þannig að hún væri messufær; kvaðst hann ætla, að enginn söfnuður í landinu væri þeirrar skoðunar, nema ef það væri söfnuðurinn í Reykjavík. Hann kvað það hafa sýnt sig í verkinu, að margir söfnuðir hefðu lagt mikið í sölurnar, til þess að koma sjer upp sómasamlegum kirkjum, en Reykvíkingar væru eigi með því marki brenndir; þeir þættust búnir að fullnægja sinni guðræknis- og kirkjulegu skyldu, þegar þeir að eins greiddu 4 álnir í sjóð kirkjunnar, þó með engu móti væri hægt, að halda henni í messufæru standi fyrir það gjald, en þeir sjálfir byggju í skrautlegum höllum. Hann kvaðst feginn vilja, að hann aldrei hefði heyrt þau orð, er þingmaður Reykvíkinga hefði látið sjer um munn fara, en hann vonaði, að þeir væru eigi margir, er sömu skoðunar væru og þingmaðurinn.

Grímur Thomsen kvaðst vilja leyfa sjer að geta þess, að þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að fjárlaganefndin eigi hefði ráðgast um mál þetta við bæjarstjórnina, þá hefði hann leyft sjer að ráðgast við tvo menn úr bæjarstjórninni um það, hvernig gjaldi þessu yrði sem haganlegast komið fyrir.

kvaðst hann hafa spurt annan þessara tveggja manna um það, hvort haganlegra mundi, að leggja gjald þetta á bæjarsjóðinn sjálfan, og láta svo bæjarstjórnina ráða, hvernig hún jafnaði gjaldinu niður á bæjarbúa, eða þá, að gjald þetta yrði lagt þannig á, sem upp á væri stungið í frumvarpi því, er hjer lægi nú fyrir til umræðu, en maðurinn hefði engu svarað. Hann kvaðst hafa átt tal við annan mann um þetta efni, og hefði sá maður sagt, að meira vit mundi í þeirri hinni síðari uppástungunni; kvaðst hann eigi hafa viljað leggja neina áherzlu á slík svör sem þessi, og hefði hann því fallið frá því, að leita optar svara; hefði og mátt búast við því, að þótt farið hefði verið að skrifa bæjarstjórninni um þetta efni, þá mundi hún hafa svarað í sömu átt sem menn þessir, og hefði nefndin því sleppt því. Hvað Vjebjargadómkirkju snerti, þá væri það sjálfsagt, að ríkissjóðurinn hefði skotið fje til byggingar hennar, en auk þess hefði áður verið búið að safna til hennar fje svo millíónum hefði skipt, og það eigi að eins í Danmörku, heldur og í Noregi og Svíþjóð. Sama hefði og verið tilfellið með Þrándheimskirkju.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst að eins vilja geta þess, að sjúkrahúsið kæmi bæjarstjórninni og bæjarsjóðnum alls ekkert við.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um málið, og fjellu atkvæði á þessa leið:

1. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 1. grein samþykkt með 16 atkvæðum gegn 1.
2. 1. grein frumvarps varaforseta samþykkt með 14 atkvæðum gegn 1.
3. 2. grein sama frumvarps. Hjer varð atkvæðagreiðslan óglögg, og ljet því forseti við hafa nafnakall, og fór það þannig:

Já sögðu:

Ísleifur Gíslason,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Sigurðsson,

Já sögðu:

Páll prestur Pálsson,
Páll bóndi Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Arnþjóður Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Hjálmur Þjetursson,
Jón Blöndal,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

Var greinin þannig felld með 14 atkvæðum gegn 9.

4. 2. grein nefndarfrumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.
5. 3. grein frumvarps varaforseta tekin aptur.
6. 3. grein frumvarps fjárlaganefndarinnar samþykkt með 18 atkvæðum.
7. Fyrirsögn varaforseta fyrir frumvarpinu samþykkt með 16 atkvæðum. Var við það fallin fyrri fyrirsögn fjárlaganefndarinnar.
8. Að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 18 atkvæðum, og var það nú þannig hljóðandi;

FRUMVARP

til laga um kirkjutíund í Reykjavíkurbæ.

1. grein.

Af öllum húsum í Reykjavíkurbæ skal greiða kirkjutíund, 10 aura af hverjum 100 krónum í virðingarverði húsanna, hvort sem þau eru einstakra manna eign eða þjóðeign. Þó er kirkjan sjálf undanþegin gjaldi þessu. Gjaldið rennur í sjóð Reykjavíkurkirkju.

2. grein.

Af húsum þeim, sem virt eru til bruna-

bóta, skal gjaldið reiknað eptir tryggingarupphæð þeirra.

3. grein.

Gjaldið skal greiða fjárhaldsmanni dómkirkjunnar innan loka hvers reikningsárs, og hefur innheimting þess sama forgöngurjett og önnur opinber gjöld.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR við frumvarp til laga um kirkjutíund í Reykjavíkurbæ.

I. Breytingaratkvæði frá fjárlaganefndinni.

Við 1. grein.

Fyrir «Reykjavíkurbæ» komi: «Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi». Eptir «þjóðeign» komi: «ef þau fylgja eigi jörð þeirri; er metin sje til dyrleika».

Í stað 2. greinar komi 2. og 3. grein svo hljóðandi:

2. grein.

Gjald þetta skal leggjast á húsráðendur, hvort sem þeir eru eigendur eða leiguliðar. Af opinberum byggingum, sem til almennrar notkunar eru hafðar, greiðir eigandi gjaldið.

3. grein.

Á hús þau, sem tryggð eru fyrir eldsvoða, skal gjaldið lagt eptir virðingu þeirri, sem gjörð er samkvæmt tilskipun 14. febr. 1874, 4. og 5. grein. Önnur hús skulu virt eptir þeim reglum, sem landshöfðingi setur, og gjaldið leggjast á eptir þeirri virðingargjörð.

3. grein verði 4. grein.

Í fyrirsögninni breytist «Reykjavíkurbæ» í «Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi».

II. Breytingaratkvæði frá fjárlaganefndinni.

Við 4. grein, sem verður 5. grein:

Milli «reikningsárs» og «hefur innheimting» komi: «í fyrsta sinn 1878—79».

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 51. fundi neðri þingdeildarinnar, 22. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um kirkjutíund í Reykjavíkurbæ*.

Síðara breytingaratkvæðið við frumvarpið kom í byrjun fundarins, og leitaði forseti leyfis deildarinnar, að breytingaratkvæðið kæmist að nú þegar, og var það samþykkt.

Grímur Thomsen kvaðst að vísu halda, að þingmönnum mundi ljóst, hvernig á stæði breytingaratkvæðum þeim, er komið hefðu frá fjárlaganefndinni; hann vildi að eins leyfa sjer að skýra frá, hvað nefndinni hefði gengið til að breyta «Reykjavíkurbæ» í «Reykjavíkur lögsagnarumdæmi», en það væri, að lögsagnarumdæmi væri yfirgrípsmeira, eða næði yfir stærra svæði; svo stæði á, að ýms hús væru fyrir utan sjálft bæjar-svæðið, og hefði nefndinni þótt sanngjarnt, að íbúar þessara húsa greiddu einnig tíund þessa, og því rýmkað þannig ákvörðunina um, hverjir greiða skyldu. Ef þetta breytingaratkvæði næði samþykki deildarinnar, þá næðu lögin yfir stærra svæði, heldur en ef samþykkt yrði breytingaratkvæði hins háttvirta varaforseta. Þá vildi hann víkja fáum orðum að breytingaratkvæði því, er útbýtt hefði verið í dag, og sem eiginlega væri breytingaratkvæði við breytingaratkvæði. Fjárlaganefndin hefði nefnilega bætt inn í orðunum: «í fyrsta sinn 1878—79», með því að henni hefði þótt vanta ákvörðun um, hvenær fyrst skyldi greiða tíund þessa; ef fje vantaði til endurbyggingar kirkjunnar, þá gæti endurbyggingin eigi farið fram fyr en árið 1878, og þess vegna hefði nefndinni sýnt svo, sem eigi skyldi fyr byrjað að greiða tíundina. Þessar tillögur væru byggðar á sanngirni, og vonaði hann því, að hin heiðr-aða deild sæi það og viðurkenndi, og greiddi því atkvæði með þeim.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að sjer hefði þótt þetta frumvarp hafa töluverða

annmarka, bæði að því er form og efni snerti, en nú væru komin ýms breytingar- atkvæði við það, sem fremur horfðu til bóta. Hann yrði að vísu enn að álíta, að landssjóðurinn væri skyldugur til að byggja kirkjuna upp, og hefði eigi aðgang að neinum öðrum en ríkissjóðnum hvað álagið snerti. Það mætti að vísu líta svo á mál þetta, að þegar bærinn varð eigandi bæjarlóðarinnar, þá hafi hann líka eignast nokkurn hluta kirkjunnar, en þessari skoðun hafi aldrei verið fylgt fram. Eins og hann hefði áður tekið fram, þætti sjer sanngjarnt, að bærinn legði nokkuð til, annaðhvort með samskotum eða með tilteknum styrk af bæjarsjóði. Frumvarp þetta hefði fyrst þann galla, að það tæki til Reykjavíkur einnar, og ætti það miður við, að setja þannig sjerstök lög um gjald til einnar kirkju. Væri og ástæða til að fresta þessu máli til næsta þings, af því þá væri líklegt, að gjöld til kirkna yrðu tekin til umræðu yfir höfuð. En af því kirkjan þyrfti bráðrar aðgjörðar, og eigi væri sýnt, að hún fengist á annan hátt, en með því að samþykkja frumvarpið, þá kvaðst hann mundu að þessu sinni gefa því atkvæði sitt með þeim breytingum, sem nú væri stungið upp á. Frumvarpið hefði og þann kost, að það gæti orðið til þess, að fleiri færu líku fram, ef kirkjur yrðu fjárprotar, og vildi hann sízt standa kirkjunum fyrir því ljósi; það væri enn fleira, sem styddi, að hann gæfi frumvarpinu atkvæði sitt, sem hann eigi hirti um að taka fram að þessu sinni.

Þá tóku eigi fleiri til máls; var þá gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Fyrri breytingaratkvæði nefndarinnar við 1. gr. samþykkt með 21 atkvæði.
2. Síðara breytingaratkvæði nefndarinnar við 1. gr. samþykkt með 21 atkvæði.
3. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 2. gr. samþykkt með 21 atkvæði.
4. Breytingaruppástunga við 3. gr. samþykkt með 21 atkvæði.
5. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 4. gr. samþykkt með 21 atkvæði.

6. Breytingaruppástunga nefndarinnar við fyrirsögnina samþykkt með 21 atkvæði.

7. Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 21 atkvæði.

Kvað forseti frumvarpið verða afgreitt til forseta efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um kirkju- tíund í Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi*.

Landshöfðinginn kvaðst áður hafa haft færi á, að benda á sambandið milli þessa frumvarps og fjárlaganna, eins og deildin hefði nú samþykkt þau, og vildi hann aptur taka það fram, að eins og nú stæði, væru þau lög, er þetta væri frumvarp til, alveg nauðsynlegt skilyrði fyrir því, að höfuðaðgjörð á dómkirkjunni, sem allir vissu að nauðsynleg væri, gæti farið fram á næstu 2 árum. Eins og frumvarpið lægi nú fyrir, virtist sjer það sanngjarnt og aðgengilegt, en deildin gæti náttúrlega breytt því og líka fellt það, ef henni þætti höfuðaðgjörðin á kirkjunni ónauðsynleg, en frumvarpið væri svo einfalt og óbrotið, að nefnd mundi eigi þurfa í það, því hún gjörði eigi annað en tefði málið, enda mundu þingmenn geta komið sjer saman um breytingar án nefndar, ef þeim þætti þess þörf. Hann kvaðst mæla sem bezt með því, að málinu væri vísað til 2. umræðu án nefndar, og vildi jafnframt geta þess, að þar sem hann hefði í huga, að slíta þinginu næsta miðvikudag, væri nauðsynlegt að flýta málinu sem mest.

Bergur Thorberg kvaðst því samdóma, að nefnd þyrfti eigi að setja í málið, og eins væri sjálfsagt að flýta því sem mest mætti verða, en orsakerinnar til þess, að tíminn væri orðinn svo naumur með þetta mál, þær lægju eigi hjá efri deildinni; þær lægju annarstaðar. Eins og landshöfðinginn hefði tekið fram, væri nauðsyn á, að kirkjan væri byggð hið bráðasta, en þar eð það mætti álitast að

vera viðurkennt, að það væru eigi Reykjavíkurbúar, sem væru skyldir til að byggja kirkjuna upp, heldur væri það landssjóðurinn, eigandi hennar, þá þætti sjer undarlegt, að þetta frumvarp skyldi koma fram, sem einmitt miðaði til að leggja gjald á bæinn til endurbyggingar kirkjunnar. Þegar hann segði, að landssjóðurinn ætti að byggja kirkjuna, áltíti hann sig standa á rjettum grundvelli, að minnsta kosti stæði hann öldungis á stjórnarinnar sjónarmiði, sem hefði tvisvar beðið um fje úr landssjóði til að byggja hana; á seinasta þingi hefði þeirri bæn verið neitað, og þó hefði stjórnin eigi stungið upp á að leggja þessa byrði á Reykjavíkurbúa, heldur, eins og eðlilegt væri, á ný farið fram á, að lagt yrði fje til þessa úr landssjóði, enda hefði landshöfðinginn eigi mælt með frumvarpinu af því, að það væri tillaga stjórnarinnar, heldur af því, að brýna nauðsyn bæri til að fá kirkjuna endurbyggða. Ef nú Reykvíkingar tækju þá byrði á herðar sjer, sem endurbygging kirkjunnar hefði í för með sjer, þá gjörðu þeir það að eins þess vegna, að þeir biðu svo mikinn skaða af því, að sá sem ætti að byggja kirkjuna (landssjóðurinn), uppfyllti ekki skyldu sína. En ef þeir tækju á sig þessa byrði, sem ætti að hvíla á öðrum, þá þyrfti að sjá svo um, að byrðin kæmi sem ljettast niður. Hjer væri talað um að leggja gjald á húsinn, sem allir mundu þó jata að væri hinn óhagkvæmasti gjaldstofn, þar eð þau, eins og hjer væri ástatt, væru alveg arðlaus hlutur, en nauðsynleg í sama skilningi og klæðnaður manna. Þau væru eigi nema byrði fyrir eigandann, því að mjög fá hús mundu hjer leigð, svo að gagn væri að, og nálega alstaðar byggju sjálfir eigendurnir í húsum sínum, svo að þeir hefðu ekki önnur not af þeim en skjólið. Sjer fyndist einnig mjög litil ástæða til, að leggja meira gjald til kirkju á þau húsinn, sem dýrari væru en hin, því að menn hefðu ekki meiri skyldur fyrir því, þótt þeir byggju í dýru og vönduðu húsi, en þótt þeir hefðu laklegt hús til íbúðar; svo væri húsadýrleikinn

heldur litill eða enginn mælikvarði fyrir efnum manna. Þetta húsagjald, er hjer ræddi um, yrði og næsta tilfinnanlegt, þar sem út liti fyrir, að annar skattur yrði nú jafnframt lagður á húsinn, og það liti helzt út fyrir, að hann yrði færður upp um $\frac{1}{3}$ frá því, sem hann hefði verið samþykktur hjer í deildinni og hann hefði mestur mátt vera, og þar að auki lægju eigi all-litil gjöld á húsunum til bæjarsjóðs, og væru þau næsta þungbær. Ef Reykvíkingar tækju sjer þá byrði á herðar, er hjer um ræddi, sakir vanhirdingar landssjóðsins, þyrfti að finna þann mælikvarða, er rjettastur væri og sanngjarnastur, og það virtist þá liggja næst í því tilliti, að fara eptir efnum manna og ástæðum, er gjald þetta væri lagt á, svo framarlega sem frumvarpið væri eigi fellt, sem sjer væri ekki geðfellt, þar eð brýn nauðsyn væri á, að endurbyggja kirkjuna; en þar eð landssjóðurinn væri skyldur til að byggja kirkjuna, þá væri hvorki ástæða nje sanngirni fyrir því, að Reykvíkingar legðu til nema lítinn styrk. Ef mönnum þætti Reykjavík komast of ljett út af kirkjugjöldunum, þá væri ástæða til að breyta þeim, en breytinguna ætti eigi að byggja á því, að Reykvíkingar skyldu byggja fallna kirkju, því að það væri sama sem að láta þá borga fyrir liðinn tíma, heldur ætti að breyta gjöldunum svo, að Reykvíkingar gyldu rífa framvegis en áður, og kirkjan framvegis yrði til minni þyngsla fyrir landssjóðinn. En ef Reykvíkingar ættu að taka þátt í endurborgun fyrir byggingu kirkjunnar, sem alls eigi væri nein skylda, þá yrði því bezt fyrir komið á þann hátt, að þingið setti lög, sem ákvæðu, að greiða skyldi vist gjald á ári úr bæjarsjóði Reykjavíkur til landssjóðsins, t. a. m. 500 kr. á ári í 25 ár, og kæmi þá smátt og smátt helmingur gjalds þess aptur í landssjóðinn, sem ætlað væri að gengi til kirkjubyggingarinnar. En ef þetta þætti byggt í lausu lopti, þá mætti t. a. m. ákveða 600 kr. á ári í 28 ár, og væri það sama sem, að Reykvíkingar borguðu nú

þegar 10000 krónur. Þetta væri að eins laus uppástunga sín, sem eptir nákvæmari fhugun kynni að mega leggja til grundvallar seinna. En að lagður væri slíkur skattur á bæjarbúa í þessum tilgangi, sem frumvarpið færi fram á, því væri hann alveg mótfallinn; þó kynni að mega telja það gjörlegt undir einu skilyrði, nefnilega því, að þessi lög væru eigi látin gilda nema fyrir næstu 2 ár 1878 og 1879, en ógjörningur væri, að ætla þeim lengra gildi, þar eð gjald þetta væri byggt á svo röngum grundvelli. Ef stjórnin veitti nú lán úr viðlagasjóðnum, þá væri með þessu fengið meðal til að ná 6% rentu í 2 ár; mætti hafa það hugfast framvegis, að sjá borgið rentunni og höfuðstólnum á næsta þingi á einhvern hátt, ef þingið yrði þá eigi enn komið til þeirrar sannleikans viðurkenningar, að landssjóðurinn ætti að borga byggingu kirkjunnar. Sjer væri hugur á, að heyra, hvort landshöfðinginn vildi taka þessari takmörkun. Seinna kynni að mega finna ráð til sanngjarnari álögu, við ýtarlegri umhugsun og með nægilegum tíma.

Benidikt Kristjánsson kvað alla vera á sama máli um það, að nauðsynlegt væri að endurbyggja kirkjuna, og að landssjóðurinn ætti að sjá um hana. Þetta frumvarp benti heldur alls eigi á, að kirkjan ætti að afhendast söfnuðinum, en hjer væri að eins að ræða um það, að Reykjavíkursöfnuður gyldi til kirkju eins og aðrir söfnuðir landsins. Það hefði nú verið fundið að þessum skatti, að hann væri bæði pungur og ósanngjarn; pungur væri hann ekki, þar sem eigi skyldi greiða nema eina krónu af hverju þúsundi virðingarverðs húsanna, og ósanngjarn væri hann ekki, þegar hann væri borinn saman við gjöld til annara kirkna landsins. Skattur þessi væri af fastri eign án tillits til þess, hver not gjaldandi hefði af eigninni, alveg eins og tíund af fasteign til annara kirkna landsins. Nú væru líkur til, að tíund til kirkna breyttist, og þá væri líklegt, að þessi lög breyttust þá með, og því fyndist sjer eigi ástæða til, að þessu

sinui, að byggja kirkjugjaldið á annari undirstöðu en þeirri, sem kirkjutíundin væri byggð á; en að ákveða, að þessi lög skyldu að eins ná til tveggja ára, fyndist sjer alls ekki eiga við, því að það væru engin fjárlög, og þau yrðu að sjálfsögðu eins og önnur lög að vera lög, þangað til þau væru af numin með lagaboði, hvort sem það yrði eptir tvö eða fleiri ár. Hin 2. konungkjörni þingmaður hefði eigi getað skilið, hvi meira gjald skyldi leggja á vandaðri hús en ljeleg, en þá bendingu vildi hann gefa honum, að það stæði alveg eins á með húsin í þessu tilliti eins og með fasteignir; því betri fasteignin er, því dýrari, og því betra húsið er, því dýrara er það, og þar af flyti hitt, að því dýrari sem fasteignin væri, því meiri kirkjutíund væri af henni goldin, og hjer ætti sama hlutfall að vera, að því dýrari sem húsin væru, því meira ætti af þeim að greiða til kirkjunnar. Af góðu húsi fengist meiri leiga en af óvönduðu húsi, og sá, sem byggir í vönduðu húsi og ætti það sjálfur, hefði farsælli og betri afnot af því, en ef það væri óvandað. Hjer væri eigi að ræða um, að söfnuðurinn ætti að gjalda áfallnar skuldir, eins og hinn 2. konungkjörni hefði sagt, heldur væri hjer talað um að leggja sanngjarnt gjald á söfnuðinn, án tillits til nokkurra skulda, er nú hvíldu á kirkjunni, og þetta gjald væri eins sanngjarnt í samanburði við kirkjugjöld annara safnaða eins fyrir því, þótt að kirkjan ætti nóg fje. Það kynni að vísu að mega finna einhvern veg til þessa gjalds öðruvísi en þennan, sem kynni að vera enn þá sanngjarnari og rjettari, en það væri ekki til neins, að fara út í það að svo stöddu, enda væri þess eigi brýn nauðsyn, og afleiðingin af því yrði einungis sú, að málið fjelli, ef farið væri að breyta frumvarpinu; það mundi og óhætt að láta það standa eins og fasteignartíundina, þangað til umbætur yrðu gjörðar á því eins og henni, sem mundi að líkindum verða innan skamms. Það væri enginn efi á því, að söfnuðurinn óskaði, að þetta frumvarp fengi nú eigi

framgang, en sú ösk kæmi eigi af öðru en því, að hann gætti ekki að afleiðingunni, að kirkjan yrði eigi byggð upp á næsta 2 ára ára tímabili, því að lán yrði eigi veitt, nema trygging fengist fyrir því, og renta fengist goldin. Þótt þingið hefði nú veitt 5000 kr. til aðgjörðar á kirkjunni, þá væri það alls eigi nóg ásamt sjóði kirkjunnar og ógoldnum gjöldum frá fyrra ári, til þess að gjöra við hana, eins og í raun og veru þyrfti, og allt smákák væri ekki nema peningaspillir. Fyrir sitt leyti ætlaði hann að fylgja frumvarpinu eindregið, eins og það væri nú, enda álitu hann það hinn eina veg til að bjarga málinu úr þessu. Hann hefði nú heyrt, að menn hefðu verið háværir um, að mál skyldi höfða út af þessu, en þeir gættu eigi að því, að lögsókn væri annað en sigur í máli, og þó að sigur fengist, þá væri slíkur vegur hinn óhappalegasti og seinfær þar að auki. Betra væri að ganga að góðum kostum, þegar þeir biðust, en setja til hliðar þá sjálfselsku og eigingirni, sem reyndi til að velta af sjer hverri þeirri byrði, sem hægt væri undan að komast.

Landshöfðingi: Þar sem 2. konungkjörni hefði beint orðum sínum að sjer um það, hvort eigi væri farandi fram á breytingar á þessu frumvarpi í þá átt, að ákvörðun þessi um kirkjutíundina skyldi gilda fyrst um sinn að eins í tvö ár, þá vildi hann geta þess, að þar sem væri að ræða um nægilega tryggingu fyrir viðlagasjóðinn, þá sem álitin væri skilyrði fyrir láni úr landsjóði, þá gæti slík trygging eigi fengist með lögum, sem skyldu gilda að eins í 2 ár, og þess vegna álitu hann þessa uppástungu óaðgengilega. En hins vegar gæti hann verið 2. konungkjörna samdóma um það, að aðgengilegt væri, að bæjarsjóðurinn borgaði fast tillag til dómkirkjunnar, er bæjarstjórnin jafnaði niður eptir efnum og ástandi. En þar sem eigi hefði verið leitað álits bæjarstjórnarinnar í þá átt, yrði hann að álita það heppilegast og hagfeldast, úr því sem ráða væri, að samþykkja frumvarp þetta óbreytt, því stjórnin gæti þá komið því til

leiðar við bæjarstjórnina í Reykjavík og alþingi, að þessu gjaldi yrði breytt í fast tillag úr bæjarsjóði. Mundi hann mæla með því, efsú uppástunga kæmi frá bæjarstjórninni, og það gæti varla verið efi á því, að ef 1879 yrði lagt fyrir þingið lagafrumvarp þar að lútandi, þá mundi það samþykkja, að þessu gjaldi yrði breytt í fast tillag úr bæjarsjóði á þennan hátt. Þingið vildi nú án efa sjá svo um, að sú höfuðaðgjörð á dómkirkjunni gæti farið fram, sem það álitu nauðsynlega, en það gæti eigi orðið, nema ef útveguð yrði nauðsynleg trygging fyrir láni því, sem veitt yrði til þess. Þingmaður Þingeyinga hefði í öllu verulegu svarað mótmælum hins 2. konungskjörna, og gæti hann í því efni skírskotað til hans, og að eins bætt því við, að þó Reykjavíkursöfnuður hefði hingað til verið laus við gjöld þau, sem svaraði kirkjutíund, er hvíldi á lausafjár- og jarðeignarhundruðum annarstaðar á landinu, þá væri slík undanþága á engum rökum byggð, og væri að sínu álitu bæði söfnuði og kirkju í óhag. Þess vegna væri það rjettlátt og sanngjarnt, að leggja á alla innbúa bæjarins gjald, sem svaraði kirkjutíund, sem allir aðrir landsmenn borguðu, og þá væri húseignin hinn eini gjaldstofn, sem gæti komið til greina í þessu tilliti. Þá skoðun hefði og alþingi aðhyllzt með skattafrumvörp þau, sem lögð hefðu verið fyrir þingið. Í Reykjavík væru engin jarðarhundruð nje lausafjárhundruð að mun, en í þess stað húseign, og hana hefði þingið álituð góðan og gildan gjaldstofn fyrir landssjóðinn, á móts við ábúðar- og lausafjárskattinn í hjeruðum. En hví væri þá eigi húseignin rjettlátur gjaldstofn fyrir önnur gjöld, sem svaraði til þeirra, er hvíla á fasteign og lausafje. Hvað snerti upphæð kirkjutíundar þeirrar, er frumvarpið færi fram á, þá vildi hann geta þess, að kirkjutíund af 20 hundruðum í fasteign og 20 hundruðum í lausafje næmi eptir núgildandi lögum 12 al. eða nálægt 7 kr. Þetta mætti kalla meðaljörð í sveit, og svaraði til húss með 7000 kr. virðingarverði, svo upphæð gjaldsins væri því eigi ósanngjörn.

Benidikt Kristjánsson kvaðst hafa gleymt að geta eins atriðis út af orðum hins 2. konungkjörna þingmanns. Hann hefði stungið upp á því, að gjald þetta jafnaðist niður eptir efnum og ástandi, en þetta gæti hann með engu móti fallizt á. Þetta væri regla sú, sem fylgt væri og fylgja ætti með sveitarútsvör, en væri líka regla sameignarmanna, er færi fram á það, að sá, sem sterkari væri, bæri byrðina, sá, sem meira ætti, borgaði það, sem hinn gæti ekki borgað. En þessi regla ætti alls eigi við um kirkjugjöld. Eptir hugsjón sinni ættu þessi gjöld að leggjast á eptir þörfinni, og væru þá næst að miða við fólkstölu allra þeirra, er svo væru upp komnir, að þeir gætu fyrir þroska sakir haft gagn af kirkjulegri uppfræðingu. En aptur væri hæpið að beita þessari reglu, er til framkvæmdanna kæmi. Hún væri rjett í verunni, en óhentug í reyndinni, með því hún yrði nú eins og viðundur í löggjöf vorri, eins og hún nú er. Væri því álitid hentugra að miða við einhverja fasta reglu, sem að nokkru leyti miðaðist við efni, og að nokkru leyti við fólkstölu. Og þannig hefðu menn tekið upp tíundarregluna, sem seinna hefði og orðið undirstaða almennra skattgjalda. Að sinu leyti mætti eins gjöra ráð fyrir, að sá, sem hefði stærra eða dýrara hús, væri yfir höfuð efnadri, og hefði fleira fólk, en hinn, sem hefði að eins lítið hús til umráða.

Árni Thorsteinson vissi eigi, hvar hann ætti að byrja, og hvar hann ætti að enda, er um þetta væri að ræða. Þingmaður Þingeyinga hefði sagt, að menn ættu að varpa sjálfsefskunnni til síðu, og eigi velta byrðinni af sjer yfir á aðra. Það væri að vísu góð regla, en hin væri engu síður áriðandi, að hún kæmi jafnt niður á öllum. Það væri auðvitað, að allir yrðu að lúta þeim lögum, sem væru, og einnig ákvörðunum frumvarps þessa, ef það yrði að lögum. Hjer væri einungis verið að semja lög, og þyrfti ekki lengra að fara í þetta skipti en ljúka því starfi af. Í 1. gr. stæði nú, að tíund þessa skyldi greiða af öllum húsum í lögsagnarumdæminu. Nú væri í Reykjavíkursókn ná-

lægt hálfu þriðja þúsundi manna, og þar af væru rúm 2000 í Reykjavík, en hjer uui bíl 500 fyrir utan lögsagnarumdæmið. Kirkjutiundin í Reykjavík væri um 12 kr., en í hreppnum af fasteign og lausafje 98 kr., en aptur væru ljóstollar í Reykjavík um 462 kr., en í hreppnum 48 kr. Hvaða ástæða væri nú eptir þessu til að leggja allt þetta kirkjugjald, er hjer ræddi um, eingöngu á Reykjavík. Ef þingið legði mikla áherzlu á þetta lagafrumvarp, þá ætti það að gjöra öllum jafnt undir höfði. Gjald þetta ætti að leggjast á í fyrsta sinni á fardögum 1879 eða ekki fullum mánuði fyr en næsta alþingi byrjaði, og mætti þar af sjá, að ekki væri nein brýn nauðsyn til þess nú að fara fljótt yfir og ákveða strax með lögum það, sem, ef til vill, væri ekki alveg rjett. Hann hefði í dag greitt atkvæði með þeirri þingsályktun, er færi fram á, að breytt yrði gjöldum til prests og kirkju, því hann hefði álitid, að nauðsynlegt væri að fá almenn lög um þetta efni, og þessi almennu lög yrðu einnig að ná til Reykjavíkur, og þar með yrði afgjört það, sem frumvarpið færi fram á. Það væri vitaskuld, að eigi mætti fresta viðgjörð á dómkirkjunni. En um það, á hverjum sú skylda, að standast kostnaðinn við hana, hvíldi, væri hann á sama máli sem 2. konungkjörni. Lögin ættu að vera jöfn fyrir alla. Það dygði eigi, að þing og stjórn byggja til lög, sem væru svo, að t. d. önnur lög yrðu í gildi í Hafnarfirði, en önnur í Reykjavík, þó aldrei væri nema um nokkurra mánaða tíma, og nú, ef þetta frumvarp kæmist á, önnur á Seltjarnarnesi og önnur í Reykjavík. Hvi ættu hús á Seltjarnarnesi, sem ekki eru notuð við ábúð, að vera laus við gjald þetta, en eigi hús í Reykjavík? Allir yrðu að sjá, að engin ástæða væri til þess að skilja sóknina að, og láta part af henni greiða gjaldið, en annan vera lausan við það. Það væri gott, að menn gjörðu sjer grein fyrir, hvað það væri, sem menn hjer færu fram á. Það væri ójöfnuður. Menn hefðu enn fremur talið húsaskattinn sanngjarnan. Það gæti hann eigi fallizt á. Velmegun manna færi engan

veginnt eptir því, í hvað dýru húsi maðurinn byggir, eða skattþol manna stæði eigi í einu sambandi við virðingarverð húsa, eptir því sem hagaði til hjer á landi. Menn hefðu enn fremur sagt, að skattur þessi væri eigi hár, en hann væri hár, ef hann væri 1 af þúsundi, er lítið væri til hinna mörgu gjalda, sem fyrir utan þetta hvíldu á sjálfum húsunum og lóðum þeim, er þau stæðu á, og sem næmu á þessu ári nálægt 4 af 1000, en gjöld þessi gengju til gatna og vega í kaupstaðnum; þar við bættist nú húsaskattur, sem væri í smíðum, $1\frac{1}{2}$ af 1000 til lands-sjóðs; það yrði $5\frac{1}{2}$ af 1000; ef nú þetta gjald, er hjer ræddi um, bættist þar við, yrði það $6\frac{1}{2}$ af 100. Ef nú stigið væri þetta fyrsta spor, þá væri það eigi aptur tekið, og mundi þá erfiðara að komast undir hin almennu lög, sem ályktanin gjörði ráð fyrir. Það væri engan veginn ætlun sín, að reyna að aptra því, að söfnuðurinn gyldi til dómkirkjunnar, en ef að lög ætti að semja um það, yrði að gæta bæði þess sem er rétt og sanngjarnt. Nú væri fallið í síðasta forvaða, svo eigi væri nægur tími eða næsta naumur til að koma fram breytingum við frumvarpið, sem þó ætti eigi að verða að lögum fyr en í fardögum 1879. Hann kvaðst treysta því, að almenn lög mundu verða samin á því þingi, sem bættu úr því, er þörf væri á, og það mætti vera ljóst, að löggjafarvaldið gæti þá eins vel ráðið máli þessu til lykta, og öllu fremur en nú með þessu frumvarpi.

Torfi Einarsson kvaðst nú sjá, hvað sig hefði skort á mælskuna um daginn, er rætt var um skattamálin. Hjer væri um líkt að ræða og tekjuskattinn. Það hefði verið tekið fram nú, að þessi skattur, er hjer væri um að gjöra, væri lagður á móts við skatt af jarðeignar- og lausafjárhundruðum, það er að segja eptir tíundarreglunni. En svo segðu menn: Nú bætast hjer við bæjargjöldin og allt annað, sem hvílir á húseigninni. En sjer væri þá spurn: Kæmi eigi fátækragjald og sýslugjald auk alls annars ofan á lausafjárskattana í sveit? Jú,

og þau fullkomlega móts við bæjargjöldin í Reykjavík. Hann fengi og eigi skilið, í hverju það væri betra, að leggja þetta gjald á bæjarsjóðinn, heldur en að leggja það á eptir fastri, sanngjarnri reglu. Í sveit væri það fátækragjaldið, sem gleypti öll önnur gjöld, og menn yrðu því fegnir, ef eitthvert gjald væri lagt á eptir einhverri fastri reglu, því nóg væri samt að jafna niður eptir efnum og ástandi. Það væri meiri vandi, að leggja á 3000 en 300, betra að fylgja ákveðinni reglu, en jafna á bæjarsjóð. Þetta frumvarp ætti eigi heldur að vera nein grundvallarlög, sem aldrei mætti breyta, þó að kringumstæður og annað heimtuðu. Fyrir því gæti hann eigi sjeð neitt verulegt á móti frumvarpinu, og mundi aðhyllast það, eins og það lægi nú fyrir.

Bergur Thorberg ætlaði að svara fáum orðum ræðu þingmanns Þingeyinga, sem sjer hefði virzt komast í mótsögn við sjálfan sig. Hann hefði sagt í byrjun ræðu sinnar, að landssjóðurinn væri skyldur að annast dómkirkjuna, en síðar, að söfnuðurinn væri skyldur til að endurbyggja hana, og að Reykjavík ætti að greiða skatt, sem gjörði mögulegt, að fá hið nauðsynlega fje til endurbyggingarinnar. Þetta sæi hann eigi, hvað væri annað, en að velta skyldunni yfir á þann, sem eigi bæri að bera hana. Sameignargrundvallarreglu hans, sem hann hefði hreift í ræðu sinni, hefði hann eigi skilið, og sjer hefði virzt, að þingmaðurinn hefði ekki skilið sjálfan sig þar. En þar sem hann hefði sveigt því að sjer, að skoðun sín væri sprottin af eigingirni, þá gjörði slík ásökun sjer að vísu eigi mikið til, en sjer hefði að sönnu komið það nokkuð óvart, að heyra slík orð hjer í salnum, því hann hefði ætlað, að flestir þingmenn væru betur siðaðir en svo, að þeir leifðu sjer, að við hafa slík orð. Að öðru leyti fyndi hann eigi ástæðu til, að svara orðum þingmannsins, því hann hefði barið það fram, er áður hefði verið tekið fram á öðrum stað, að Reykjavíkurbær ætti

að standa straum af byggingu kirkjunnar, jafnvel þó menn í öðru orðinu yrðu að viðurkenna, að landssjóðurinn ætti hana, og þess vegna einnig, að á landssjóðnum hvíldi sú skylda, að sjá um hana, en Reykjavík skyldi leggja til þess fjöð. Sjer þætti það óheppilegt, að uppástunga sín, til að reyna að bjarga málinu við, geðjaðist eigi landshöfðingja, og að hann áliti, að hún gæti eigi náð tilgangi sínum. Hann efaði eigi, að finna mætti einhver önnur ráð til, að hrinda þessu máli í rjett horf, þau er hentugri væru og sanngjarnari, en farið væri fram á í þessu frumvarpi, sem hann hefði leitazt við að sýna, að eigi væri á mikilli sanngirni byggt, eins og 6. konungkjörni hefði tekið enn skýrar fram.

Stefán Eiríksson sagði, að nú og í hitt eð fyrra væri búið að ræða svo mikið um það fram og aptur, hvort landssjóðurinn eða söfnuður Reykjavíkur skyldi kosta endurbyggingu dómkirkjunnar, að varla væri á það bætandi, með því líka að menn mundu seint komast til hinnar sönnu niðurstöðu um það, hver væri rjettur eigandi kirkjunnar, eða hverjum bæri að byggja hana, hvort heldur landssjóðnum, stjórninni eða Reykjavíkurbúum. Þetta frumvarp friaði eigi heldur landssjóðinn við tiltöluleg gjöld, því eptir 2. grein þess ætti hann líka að borga til kirkjunnar af húsum þeim, sem honum til heyrðu. Hinum 6. konungkjörna hefði þótt ótækt, að leggja á húsín í Reykjavík þessa fáu aura, af því húsaskatturinn yrði að lögum. En hins hefði hann eigi gætt, að bændur yrðu líka að borga tíund af jörðum til kirkna ofan á ábúðarskatt, lausafjárskatt og tekjuskatt, ofan á allt annað, sem á þeim hvíldi í þarfir sveitarinnar. Í samanburði við það, væri þetta litla húsgjald engan veginn tilfinnanlegt.

Benidikt Krístjánsson leiðrjetti misherming orða sinna: Hann hefði aldrei sagt, að landssjóðurinn ætti ekkert að leggja til höfuðaðgjörðar dómkirkjunnar, heldur hitt, að söfnuðurinn ætti að borga til kirkju sinnar að jöfnuði við aðra söfnuði.

Sighvatur Árnason sagði, að mál þetta væri í sjálfu sjer óbrotið, en það væri í nokkurs konar skorðum, því að það væri tvinnað fjárlögnum, og að því leyti bundið skilyrðum. Það hefði verið sýnt fram á, að líkur væru til, að því yrði breytt á næsta þingi, og einnig tekið fram, að kirkjutíund þessi fjelli eigi á fyr en í fardögum 1879, og þá yrði að eins eitt ár, er gjaldið yrði greitt samkvæmt ákvörðun þessa frumvarps. Sjer virtist ósanngirni sú, er kæmi fram í frumvarpi þessu, eigi vera svo mikil, að tilvinnandi væri að fara að breyta því, eða með öðrum orðum fella það fyrir þá skuld. Það væri búið að leiða rök að því, að hús-eignin væri eigi ósanngjarn gjaldstofn; annað mál væri það, hvort það væri rjett að binda sig eingöngu við lögsagnarumdæmi bæjarins. En þrátt fyrir það væri engin ástæða til að ónýta jafn-áridandi mál, og það því síður, sem það þá eptir eins árs reynzlu horfði til umbóta.

Árni Thorsteinson kvaðst hafa sýnt fram á, að frumvarpið ætti að öðlast lagagildi til greiðslu á fyrsta ársgjaldi, ekki fyr en 3 vikum fyrir næsta þing. Það væri eigi rjett skilið hjá þingmanni Skaptfellinga, að deila væri um það, hvort landssjóðurinn ætti að kosta til endurbyggingarinnar að öllu leyti eða bærinn, heldur um það, hvort lögin væru svo aðgengileg, að ráðið yrði til að samþykkja þau. Í dag gæfi hann atkvæði fyrir því, að þetta frumvarp gengi til 2. umræðu.

Jón Hjaltalín kvað gamla Voltaire hafa mælt það einu sinni út af Hinriki 4., að mannúðlegleikans mál væri skiljanlegt. Þetta hefði sjer komið til hugar, er þingmaður Þingeyinga mælti síðast; hefðu sjer virzt orð hans anda fremur kulda og skorti á mannúðlegleik, og verið sjer sumstaðar torskilin, því hann hefði sagt sitt í hvoru orðinu, og dreift enda «communistiskum» kenningum inn í málið. Hann hefði miklu fremur átt að minnast þess, hvernig ástand og árferði hefði verið hjer þessi síðustu árin, og líta á það, að útgjöld hjer færu sífeldlega vaxandi, og hefðu enda tífoldast á síðustu 20 árum.

Væru því öll líkindi til, að menn gætu eigi búið undir slíku, sem hjer ræddi um, og varla von, að bæjarstjórnin, ef nokkur kjarkur væri í henni, ljeti þetta á sig ganga.

Síðan var gengið til atkvæða og með 8 atkvæðum móti 2 samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um kirkjutíund í Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi.

I. Breytingaruppástungur frá Eiríki Kúld.

Í staðinn fyrir greinir frumvarpsins komi eptirfylgjandi greinir:

1. grein.

Úr viðlagasjóðnum veitist 20,000 króna lán til höfuðaðgjörðar á Reykjavíkurdómkirkju. Lán þetta endurborgist og ávaxtist með 6 af hundraði á ári í 28 ár.

2. grein.

Vextir og afborganir lánsins greiðist á þann hátt, er nú skal sagt:

1. Einn þriðji hluti af hinum árlegu tekjum kirkjunnar.
2. Einn þriðji hluti úr landssjóði.
3. Einn þriðji hluti af söfnuði kirkjunnar.

3. grein.

Þeim hluta, er eptir 2. gr. 3. tölulið ber að greiða af söfnuði kirkjunnar, skal jafna niður eptir eignum og ástæðum eptir sömu reglu og sveitargjöldum, og þannig að $\frac{5}{6}$ komi á Reykjavíkurkaupstað, en $\frac{1}{6}$ á Seltjarnarneshrepp.

Fyrirsögn frumvarpsins orðist þannig:

FRUMVARP

til laga um lán úr viðlagasjóðnum til höfuðaðgjörðar á Reykjavíkurdómkirkju.

II. Breytingaratkvæði frá Jóni Pjeturssyni.

1. gr. breytist þannig: «Af öllum húsum á landinu, hvort heldur þau eru múr- hús, timburhús eða torfhús, og fylgi þeim

eigi land, er matið sje til hundraða, skal greiða til kirkju þar í sókn, er húsið liggur, 10 aura af hverjum 100 krónum í virðingarverði húsanna, hvort sem þau eru einstakra manna eign eða þjóðeign. Þó er kirkjan sjálf undanþegin gjaldi þessu».

Í 3. gr.: á eptir orðunum: «á hús þau» komi: «í Reykjavík», og á eptir orðunum: «Önnur hús» bætist inn í: «þar».

Í 4. gr.: «dómkirkjunnar» breytist í: «kirkjunnar».

Fyrirsögnin breytist þannig, að í staðinn fyrir orðin: «í Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi» komi: «af húsum, er eigi fylgir land, er matið sje til hundraða».

III. Breytingaruppástungur

við breytingaratkvæði frá Jóni Pjeturssyni við frumvarp til laga um kirkjutíund í Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi, frá Benidikt Kristjánssyni.

Við breytingu á 1. grein.

Í staðinn fyrir: «Af öllum húsum — — undanþegin gjaldi þessu» komi: «Af öllum húseignum í kaupstöðum og verzlunarstöðum landsins, sem eru fullra 500 kr. virði, skal greiða til kirkju 10 aura af hverjum 100 krónum virðingarverðs þeirra. Sama gjald skal og greiða til kirkju af öðrum húsum, sem eru fullra 500 króna virði, þótt eigi sjeu þau í kaupstað eða verzlunarstað, ef þau eigi eru notuð við ábúð á jörð þeirri, sem metin er til dýrleika nje tíund greidd af til kirkju. Kirkjur einar eru undanþegn- ar gjaldi þessu».

Við breytingu á 3. grein.

Orðin: «í Reykjavík» falli burt og sömuleiðis orðið: «þar».

Við breytingu á fyrirsögninni.

Orðin: «er eigi fylgir landi, er matið sje til hundraða» falli burt.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 49. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-

skránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um kirkjutíund í Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi*.

Jón Pjetursson kvað breytingaratkvæði sitt sprottið af því, að hann vildi eigi, að Reykjavík byggji undir öðrum lögum en landsbúar, hvað kirkjutíund snerti; en ef lög í sömu stefnu og þessi gengju yfir allt land, þá væri hann eigi á móti, að Reykjavík sætti þeim líka. Kirkjur væru nú víðast ver haldnar en áður fyrri; þær hefðu fyrrum fengið 12 álnir í legkaup fyrir hvern mann, sem jarðaður var, en hið fyrsta ráðgjafarþing hefði álitid sjer skylt, að lækka þessi gjöld til kirknanna; ef þessu hefði þá ekki verið breytt, þá mundi dómkirkjan nú hafa haft nóg fje til endurbótarinnar. Breytingu sinni við 3. gr. kvaðst hann ekkert halda fram, og mundi hann taka hana aptur.

Eiríkur Kúld kvaðst vera samdóma hinum 3. konungkjörna þingmanni um það, að hin sama regla ætti að gilda um gjöld til kirkna hvervetna á landinu, og yrði hann því að álíta það mjög óheppilegt, að neðri deildin skyldi hafa neyðzt til að hagga sameiginlegri reglu í þessu tilliti, með því að semja frumvarp þetta, sem hann með engu móti gæti aðhyllzt. Dómkirkjan hlyti að hafa einhvern eiganda eins og aðrar þjóðkirkjur, og eigandinn væri landssjóðurinn, og hann ætti því að uppfylla þær skyldur við hana, sem kirkjueiganda bæri, það er að segja, að láta byggja hana upp og borga allan kostnað, sem af því leiddi. Það væri að vísu satt, að söfnuðurinn væri betur staddur hjer en annarstaðar, hvað gjöld til kirkju snerti, því að þau væru sára-litil, og varla teljandi í samanburði við efni manna, en málið væri nú komið í slíka bendu, að varla yrði úr greitt, þar eð það hefði bæði verið byrjað óhöndulega og því óhappalega fram haldið. Það hefði legið miklu nær, að gefa söfnuðinum færi á, að sýna guðræknis - tilfinningar sínar á þann hátt, að leitað væri til hans, hvort hann vildi ekki styrkja með samskotum að því,

að kirkjan væri byggð upp, og ímyndaði hann sjer, að þá hefðu margir brugðizt vel undir; en þegar málið kæmi svona fyrir, gæti enginn búizt við, að Reykvíkingar færu að bjóða sig fram til samskóta. Það mundu allir vera samhuga því, að kirkjan þyrfti viðgjörðar, og eigi að eins hún, heldur einnig það, sem innanstokks væri í henni, eins og t. a. m. orgelið og altaristaflan o. fl. Þetta mundu Reykvíkingar vera fúsir að endurbæta með samskotum, ef liðlega væri að farið, en alls engin von væri, að þeir vildu láta neyða upp á sig nýju gjaldi, sem hvergi ætti sjer stað annarstaðar á landinu, einkum þar sem áður hvíldi á hús-unum, lóðargjald, fátækragjald, brunabót-gjald, viðhaldskostnaður o. fl. Það væri því beitt hinu mesta harðrjetti við söfnuð þennan fram yfir aðra söfnuði, þar sem fyrst fjelli húsaskattur á söfnuðinn, og svo þar á ofan þetta húsagjald, og það játuðu jafnvel þeir, sem hefðu gefið húsaskattinum atkvæði sitt, að hann væri í sjálfu sjer ósanngjarn, þá hlytu þeir og að játa, að hann væri því ósanngjarnari, sem hann væri hærri. Hann væri því í alla staði samdóma, að kirkjan þyrfti bráðrar aðgjörðar við, en sá vegur, er tekinn væri með þessu frumvarpi, þætti sjer óhafandi; aptur á móti sýndist miklu sanngjarnara, að fylgja breytingaruppástungu þeirri, er hann hefði komið með, því að hún ljæti landssjóðinn þó borga einn þriðjung vaxta og afborgunar, sem hann í raun og veru ætti að hafa að öllu leyti; einn þriðjungurinn væri ætlað að borga skyldi af tekjunum, en svo væru hrein vandræði með þann þriðjunginn, er eptir væri, og hefði hann þá ráðizt í að leggja hann á söfnuðinn með þeim hætti, að honum skyldi jafna niður til útgjalda á söfnuðinn eptir efnum manna og ástæðum, sem allir sæju að betur ætti við, en að leggja hann á húsinn, sem öllum þætti í raun og veru óhentugt og órjettlátt.

Forseti gat þess, að breytingaratkvæði varaforseta hefði verið lagt fram í byrjun þessa fundar, og þyrfti því að leita atkvæða

um, hvort það mætti koma til umræðu á fundinum. Var það samþykkt með 8 atkvæðum.

Jón Hjaltalín kvaðst enn taka það fram, að þessi skattur, sem hjer um ræddi, væri í alla staði ranglátur, því að landssjóðurinn væri skyldur til að endurbyggja kirkjuna; hann mundi því ekki ómaka sig til að gefa nokkru í frumvarpi þessu atkvæði sitt,

Benidikt Kristjánsson kvað það sannarlega vera að þreyta málbeinið að óþörfu, að tónglast á því, að landssjóðurinn ætti að endurbyggja kirkjuna, því að hann vissi ekki til, að nokkur efaðist um, að svo væri; en hjer væri að eins spurning um það, hvort löggjafarvaldið hefði eigi rjett til að útvega dómkirkjunni meiri tekjur en hún hefði áður haft. Hann kvað sjer annars þykja vænt um það, að varaforseti hefði ekkert mótmælt breytingaratkvæði sínu, og sýndi með því, að honum mundi það ekki ógeðfellt. Hann kvaðst þakka hinum 3. konungkjörna þingmanni fyrir það, að hann hefði bent sjer á þann veg með frumvarp þetta, að láta það ganga jafnt yfir allt land, en það þætti sjer aptur að breytingu hans á 1. gr., að eptir hans uppástungu mætti leggja þetta kirkjugjald á öll hús, hversu lítilfjörleg sem þau væru; það mætti jafnvel leggja 1 eyri á kumbalda þann, er að eins væri 10 kr. virði. Fyrir því hefði hann til tekið í sinni breytingaruppástungu, að þetta gjald mætti ekki leggja á hús þau, er eigi næmu 500 kr. að virðingarverði; hefði sjer og þótt sú upphæð eiga vel við, þar eð hún væri lögð til grundvallar fyrir húsaskattinum. Ef deildin vildi nú aðhyllast sitt breytingaratkvæði, þá mundu og allir una þessum lögum betur, er þau kæmu jafnt á alla, enda sýndist og rjett vera, að þetta gjald kæmi niður á hús í öðrum kaupstöðum landsins eins og Reykjavík, og einnig á þau hús til sveita, sem ekki væru höfð við ábúð á jörðu. Hvað breytingaratkvæði varaforseta snerti, þá efaðist hann um, að sú fjárveiting, sem hann ætlaðist til að gjörð væri úr lands-

sjóði til vaxta og afborgunar, yrði hjeðan af tekin upp í fjárlögin; en hvað snerti þann þriðjung, er söfnuðurinn ætti að borga, þá kynni hann fyrir sitt leyti ekki við, að jafna gjöldum til kirkjunnar niður á menn á sama hátt, eins og gjöldum, sem ætluð væru til framfæris ómögum; sjer þætti það of sveitallegt, og eitthvað óviðkunnanlegt.

Magnús Stephensen kvaðst eigi sjá, að breytingaratkvæði varaforseta og hins 3. konungkjörna yrðu á nokkurn hátt skoðuð sem breytingaruppástungur við frumvarp það, er hjer væri nú til umræðu, því að þau væru alveg annars efnis, og yrðu eigi skoðuð öðruvísi en ný frumvörp. Breytingaruppástungur varaforseta væru ekki annað en frumvarp til laga um lán úr viðlagasjóðnum, og kæmu því ekkert við kirkjutíund í Reykjavík, en breytingaratkvæði hins 3. konungkjörna væri einnig nýtt frumvarp um kirkjutíund á öllu landinu, sem ekki yrði heldur skoðað sem breytingaratkvæði við kirkjutíund í Reykjavík einni. Ef menn gættu nú að 27. gr. stjórnarskrárinnar, sem bannaði að samþykkja nokkurt lagafrumvarp til fullnaðar, nema það hefði áður verið rætt þrisvar í hvorri þingdeildinni fyrir sig, þá fengi hann eigi betur sjöð, en að það væri beinlinis brotin stjórnarskráin, ef þessi frumvörp væru nú borin upp til atkvæða, og deildin samþykkti þau; skoraði hann því á landshöfðingjann, að sjá til þess, að stjórnarskráin væri eigi brotin.

Landshöfðinginn kvað það liggja í hlutarins eðli, að ekki yrði ákveðið með föstum reglum, hvenær breytingaruppástungur gætu eigi lengur talizt breytingar, en yrðu að teljast sem ný frumvörp, heldur yrði að fara eptir ástæðum í hvert skipti, og svo eptir því, sem venjulegt hefði verið í slíkum tilfellum. Þegar ræða væri um þær breytingaruppástungur, er hjer lögju fyrir, kvaðst hann játa, að þær hefðu báðar veruleg áhrif á frumvarp neðri deildarinnar, og eins og hinn 5. konungkjörni hefði tekið fram, þá væru þær að nokkru leyti annars efnis, þar eð önnur væri um lán úr viðlagasjóði, en

hin um kirkjutíund um land allt, og hvorugt væri því um kirkjutíund í Reykjavík einni, en tilgangurinn væri alveg hinn sami og aðferðin að eins breytt; gæti hann því eigi sjeð, að 27. gr. stjórnarskrárinnar, væri að nokkru brotin, þótt þessar breytingaruppástungur væru bornar undir atkvæði, eins og vanalegt væri, einkum þegar litið væri til þess, er hjer hefði áður tíðkapt í deildinni í slíkum tilfellum. Yfir höfuð kvaðst hann skjóta því til forseta og deildarinnar, hvernig fara skyldi með þessar breytingaruppástungur, því að það væri skylda þeirra að sjá um, að þingsköpunum væri svo fylgt, að 27. grein stjórnarskrárinnar væri eigi brotin. Að sínu áliti væri ekkert því til fyrirstöðu, að uppástungurnar gætu komið nú til umræðu og atkvæða, enda mundi og neðri deildin vísa þeim frá, ef henni þættu þær eigi samkvæmar þingsköpunum.

Forseti gat þess, að deildin hefði nú þegar úrskurðað um aðra uppástunguna, og að sínu áliti væri hvorug móti 27. grein stjórnarskrárinnar, þó að breytingaratkvæði hins 3. konungkjörna kæmist næst því sökum efnisbreytingarinnar.

Magnús Stephensen kvað það að eins hafa verið borið undir atkvæði, hvort breytingaruppástunga varaforseta mætti koma til umræðu nú á fundinum, þó henni ekki hefði verið útbýtt fyr en í dag, en alls ekki, hvort hún mætti koma til atkvæða.

Forseti kvaðst ætla, að ef deildin hjer samþykkti, að þessar breytingaruppástungur mættu koma til atkvæða, þá mundi neðri deildin ekki neita þeim þar um atkvæðagreiðslu, því að annars kæmi hvor deildin í bága við aðra, sem þó mætti alls ekki eiga sjer stað.

Jón Pjetursson gat þess, að þegar svo miklar breytingar væru gjörðar á hinum upphaflegu frumvörpum, eins og hann yrði að játa, að hjer ætti sjer stað, sem sje, frumvarpið væri gjört langtum yfirgrípsmeira, en hið fyrra hefði verið, þá hefði hann jafnan verið móti, að slíkar breytingar gætu komið til greina, og yrði hann að

fylgja því enn, en þess mætti þó geta, að það væri alveg gegn venju deildarinnar, að neita þessum breytingum að koma undir atkvæði, því að hjer stæði alveg eins á, hvað sína uppástungu snerti, eins og í málinu um rjettindi hjerlendra kaupmanna, sem þó hefði verið samþykkt að framgang mætti fá í deildinni.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort menn álitu breytingaruppástungur varaforseta ganga of nærri stjórnarskránni, og var það samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4. Hin breytingaruppástungan var og felld frá atkvæðum af sömu ástæðu með 6 atkvæðum gegn 2.

Þá kvað *forseti* frumvarp neðri deildarinnar verða rétt.

Landshöfðinginn kvaðst enn taka það upp, sem hann hefði fyr sagt um frumvarp þetta, að eini vegurinn, til að fá höfuðaðgjörðina á dómkirkjunni framkvæmda á næstu 2 árum, væri sá, að aðhyllast það. Hann hefði gjarnan óskað, að breyting hefði verið gjörð á frumvarpinu í þá átt, sem breytingaruppástungur þær hefðu farið fram á, sem nú hefðu verið felldar frá atkvæðum; en fyrst svo hefði farið, vildi hann biðja deildina að samþykkja frumvarpið, eins og það lægi fyrir.

Fleiri tóku eigi til máls, og bar *forseti* þá undir atkvæði einstakar greinir frumvarpsins, og var 1. gr. felld með 5 atkvæðum á móti 5, en af því atkvæðagreiðslan var ónóg, var nafnakall við haft;

Já sögðu:

Benidikt Kristjánsson,
Ásgeir Einarsson,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Torfi Einarsson.

Nei sögðu:

Magnús Stephensen,
Árni Thorsteinson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín.

og var greinin þannig samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.

2. gr. var samþykkt með 6 atkv. gegn 5.

3. gr. — — — — 6 — — 5.

4. gr. — — — — 6 — — 5.

Frumvarpið sjálft var samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5, og því vísað til 3. umræðu með sömu atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um kirkjutiund í Reykjavíkur-lögsagnarumdæmi*.

Eiríkur Kúld kvaðst áður hafa látið í ljósi álit sitt í þessu máli, og þyrfti hann því færri orðum um það að fara nú. Hann vildi að eins taka það fram, að dómkirkjan hlyti að hafa einhvern eiganda, og allir mundu viðurkenna, að eigandinn væri lands-sjóðurinn, og þá hvíldi sú skylda á honum, að sjá um, að henni væri viðhaldið, svo hún væri sómasamlegt og viðunanlegt guðshús. Það væri ekki minnsta sanngirni í því eða ástæða til þess, að láta Reykvíkinga búa við önnur lög um kirkjugjöld en aðra landsbúa. Eins og eigendur kirkna byggðu þær að svo miklu leyti, sem tekjur eigi hrökkva til þess, þannig ætti og landssjóðurinn sem eigandi dómkirkjunnar að kosta bygging hennar og viðhald, það sem efni hennar eigi hrykkju til. Landssjóðurinn ætti og fleiri kirkjur, sem hann þannig stæði straum af. Skattur frumvarpsins væri ranglátur þess utan af þeirri ástæðu, að hann væri of hár ofan á hið sexfalda húsagjald, sem fyrir væri, nefnilega 1. húsaskatt til landssjóðs, 2. brunabótagjald, 3. lóðargjald, 4. viðhald, 5. rentur af kapitáli o. fl.

Annar væri enn sá ókosturinn, að gjald þetta, er hjer ræddi um, kæmi ójafnt niður, en þetta hefði nú mátt laga, ef tíminn væri eigi orðinn svo tæpur, og það væri allt neðri deildinni að kenna. Þessum lögum ætti nú að troða upp á söfnuð Reykjavíkur alveg forn-

spurðan; það hefði verið nær að leita fyrir sjer annaðhvort á undan eða þá um þingtímann, hvort bæjarstjórnin vildi eigi góðlátlega taka einhvern tiltölulegan þátt í byggingarkostnaðinum, eða þá ef leitað hefði verið frjálsra sam-skota safnaðarins. Nei, þetta eða neitt þess konar hefði eigi verið gjört. Þá mundi og hafa orðið mun vinsælli breytingaruppástunga við frumvarpið, sú er hans nafn hefði staðið undir, ef hún hefði eigi verið felld, en nú gæti maður búizt við, að þetta gjald yrði mjög óvinsælt og eigi fást nema með nauðung og tregðu, og sömuleiðis mundi söfnuðurinn ófúsari til, sem þó væri heldur ætlandi til af honum, að við halda og bæta ornamenta dómkirkjunnar, sem sannarlega þyrftu þess nú við sem fyrst. Af ofangreindum ástæðum gæti hann eigi annað en greitt atkvæði móti frumvarpinu, enda þó sjer þætti sárt að geta eigi ráðið bót á því, að landið fengi viðunanlega dómkirkju að svo stöddu.

Jón Hjaltalín kvaðst vilja spyrja menn, á hvers kostnað kirkjan hefði verið byggð, hvort það hefði verið stjórnin, sem byggði kirkjuna, eða söfnuðurinn, og ef það hefði verið stjórnin, þá þætti sjer gaman að vita, hvernig þessi skylda væri allt í einu komin yfir á söfnuðinn. Hann vildi nú eigi tala um hina mörgu skatta, sem væru orðnir margfaldir á húsum og mjög tilfinnanlegir, eins og þingmaður Barðstrendinga hefði drepíð á. Hann vonaði, að menn hefðu svo mikla rjettlætistilfinningu, að samþykkja eigi fúmvarp þetta, og hins vegar, að bæjarstjórnin væri eigi sú gunga, að líða þennan ójöfnuð.

Jón Pjetursson : Seinast, er þetta mál hefði verið til umræðu, hefði hann greitt atkvæði með því, að málinu væri vísað til 3. umræðu, og nú vildi hann, áður en þessari umræðu væri lokið, með fáum orðum leitast við að gjöra grein fyrir skoðun sinni á þessu máli, enda þó hann byggist við, að hún væri eigi að sumra skapi þeirra manna, er hjer væru. Allir, sem sæju dómkirkjuna, yrðu að gremjast yfir útliti hennar, sem varla

gæti verið lakara, og, að því er allir kunnugir yrðu að játa, hrörlegra, þar sem hrúnið gæti úr henni þegar minnst varði, og af þessu leiddi brýna nauðsyn eða skyldu fyrir eiganda kirkjunnar, að hlutast til um, að hún gæti orðið í viðunanlegu standi eða sómasamlegt guðshús. Þá kæmi nú fram sú spurning, hver væri eigandi kirkjunnar eða á hverjum hvíldi sú skylda, að hafa kirkju hjer í bænum? Þegar skera ætti úr því, þá yrði að líta á sögu Reykjavíkur og Reykjavíkurkirkju á aðra hlið, en hins vegar jafnframt gæta þess, að bændakirkjur hjer á landi fylgja ætíð jörðum þeim, er þær standa á, eða að sá, sem jörðina á, er kirkjan stendur á, hann er eigandi kirkjunnar, eða er skyldur að við halda henni og láta hana ávallt vera sómasamlegt guðshús, móti því, að hann upp ber allar tekjur hennar. Fyrst eptir að kristni var lögtekin hjer á landi, eða frá fyrstu tímum, hefði verið hjer í Reykjavík kirkja, og væri hennar getið í kirknamáldögnum; eigandi jarðarinnar Reykjavíkur hefði því verið eigandi kirkjunnar þar, og því verið skyldur til að við halda kirkjunni, en haft aptur á móti tekjur kirkjunnar. Þannig hefði staðið, til þess er konungur eða rjettar umboðsmaður konungs hefði neytt eiganda Reykjavíkur til að hafa skipti á Reykjavík og annari jörð, og við það hefði konungur orðið eigandi Reykjavíkur og um leið Reykjavíkurkirkju. Síðan löngu seinna hefði konungur gefið Reykjavíkurjörðina til kaupstaðar, en við það hefði bærinn hlotið að hafa orðið eigandi kirkjunnar. Um þessar mundir hefði Skálholtsbiskupsdæmi verið lagt niður, og allt skólagóssið þar selt, og þar á meðal Skálholt með kirkjunni þar á staðnum. Það, sem kom fyrir góssið, hefði runnið inn í ríkissjóðinn. Stjórnin hefði nú verið skyld að sjá biskupsdæminu fyrir nýrri dómkirkju, og tekið til þess þegjandi Reykjavíkurkirkju, byggt hana upp, og síðan við haldið henni, og aptur á hinn bóginn upp borið allar tekjur hennar, og svona hefði það gengið, þangað til vjer hefðum fengið fjárhag vorn

aðskilinn frá fjárhag Danmerkur, þá hefði ríkissjóðurinn yfirgefið kirkjuna álagslausa, og komna að falli. Nú kæmi aptur það spursmál, hvort landssjóðurinn væri skyldur til, að taka að sjer kirkju þá, sem hjer væri nú, þótt ríkissjóðurinn hefði borið sig svo að, sem hann væri eigandi hennar, og hvort Reykjavíkurbær, sem ætti Reykjavíkurjörð, væri losaður við þá skyldu, að sjá söfnuðinum, er hjer ætti kirkjusókn, fyrir kirkju. Hann álti það nú vafalaust, að landssjóðurinn væri skyldur til að sjá um, að til væri kirkja, er presta landsins mætti vígja í. En hann þyrfti ekki fremur að hafa til þess þá kirkju, sem hjer stæði nú, en einhverja aðra í grennd hjer við, þar sem biskupinn sæti, hann gæti til að mynda mót nokkurri þóknun fengið Bessastaðakirkju ljeða til þess, sem mjög væri tíguleg kirkja; og gjörði hann þetta, virtist sjer, að bærinn, sem eigandi Reykjavíkurjarðar, yrði að vera skyldur til að sjá söfnuði þeim, er þar ætti kirkjusókn, fyrir kirkju, því sú skylda gæti auðsjáanlega eigi legið á landssjóðnum. En hið eðlilegasta fyrirkomulag, og bæði fyrir landsjóðinn og bæinn hjerna hið kostnaðarminnsta, væri það, að sama kirkjan væri bæði höfð fyrir dómkirkju og kirkju fyrir söfnuðinn, og að þess vegna bæði landssjóðurinn og bæjarsjóðurinn kostuðu hana í sameiningu, eða viðgjörðina á þessari kirkju, sem hjer er nú; en þá væri eptir að ákveða, í hverju hlutfalli landssjóðurinn ætti móts við bæjarsjóðinn að kosta kirkjuna; til þess að ákveða þetta, yrði hann að álíta, að eðlilegast væri, að alþingið gæfi landshöfðingjanum heimild til, að semja fyrir hönd landssjóðsins við bæjarsjórnina fyrir hönd bæjarins um það, í hverju hlutfalli að hver fyrir sig skuli kosta kirkjuna, en nú væri þetta komið í svoddan ótíma, að það væri eigi unnt, að koma þessu við nú á þinginu, og yrði það því að bíða til næsta þings. Við þetta yrði víst að hafa tillit til þess, að kirkja sú, sem landið hefði til að vígja presta í, yrði að vera langtum tígulegri, en kirkja sú, er söfnuðinum nægði, og hann ímyndaði sjer, að það væri sann-

gjarnt, að landssjóðurinn kostaði kirkjuna að tveim þriðju hlutum, en bæjarsjóðurinn að einum þriðja hluta; eins yrðu menn að muna eptir því, að bæjarsjóðnum, sem eiganda Reykjavíkurjarðar, og sem því væri skyldur til að sjá söfnuðir um fyrir kirkju, bæru öll kirkjugjöldin. Nú hefði neðri deildin fyrir landssjóðsins hönd boðið 20,000 króna lán — hann vildi samt eigi kalla það fyllilegt lán — en menn færu á mis við þetta, ef þeim skilmálum væri hafnað, sem áskildir væru fyrir láninu, en allir sæju, að kirkjan gæti verið hrunin, áður en næsta þing kæmi saman, ef ekkert væri við hana gjört. Það væri því skoðun sín, að deildin ætti að samþykkja frumvarpið, annars fengist ekki nægilegt fje til viðgjörðar kirkjunnar. Þetta þyrfti eigi heldur að standa nema til næsta þings, ef það þá reyndist, að bæjarsjóðurinn eigi þyrfti þessa fjár við, sem frumvarpið hljóðar um, til þess að standast þann hluta kostnaðarins, er á hann kæmi, og að hin venjulegu kirkjugjöld, bæði úr bænum og eins sókninni fyrir utan hann, nægðu til þess. Það væri sjálfsagt, að ef landssjóðurinn legði út meira fje til viðgjörðar kirkjunnar, en honum bæri að sínum hluta, yrði bæjarsjóðurinn að lúka vöxtu af því, er landssjóðurinn borgaði fyrir hans hönd, og afdrag eptir samkomulagi millum landshöfðingjans og bæjarstjórnarinnar; lagabóðið fjelli burtu af sjálfu sjer, sem sagt, þegar bærinn eigi þyrfti lengur fjáris með. Hann yrði að ítreka það, að þetta svo kallaða 20,000 króna lán fengist eigi, nema menn gengju að frumvarpinu.

Þetta væri nú sín skoðun, og gætu aðrir bent sjer á rjettari skoðun og hagfelldari veg, þá mundi hann taka því feginsamlega.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer hafa komið á óvart ræða hins 3. konungkjörna, og hefði hann eigi getað áttað sig á henni svona allt í einu, en efaðist ekki um, að hún væri á góðum rökum byggð; mundi hann því snúa máli sínu að varaforseta, og hinum 4. konungkjörna. Það væri misskilningur þeirra, að segja, að með frumvarpi

þessu sje velt ábyrgð og kostnaði við kirkjuna af landssjóði og á Reykjavíkur-söfnuð, enda segðu það eigi aðrir en þeir, sem öm-uðust við málinu. Frumvarpið færi alls eigi í þá átt, enda kvaðst hann þá vilja spyrja, hví beinlínis væru veittar 5000 kr. úr lands-sjóði til kirkjubyggingarinnar? og hví ekki væri krafizt endurgjalds fyrir þann kostnað, sem ríkissjóðurinn hefði hingað til haft til að við halda kirkjunni, með því ætla mætti, að landssjóðurinn væri nú rjettur lánardrottinn? Þessi tvö atriði sýndu fullkomlega, að landssjóðurinn helgaði sjer kirkjuna til viðhalds; en jafnframt því kvaðst hann ekki betur sjá, en að löggjafarvaldið hefði fullan rjett til, að leggja hæfilega þung kirkjugjöld á Reykjavíkurbúa, sem söfnuð dómkirkjunnar. Landssjóðurinn mundi samt fá að láta nóg fje til hennar, ef hún yrði framvegis undir hinu sama eyðileggingarlögmáli, eins og hingað til. Hann kvaðst þá vilja spyrja: Er ósanngjarnara, að menn greiði kirkjutíund af húseign heldur en fasteign? Er þetta gjald herra en kirkjutíund af fasteign til sveita? Þar sem menn hefðu barið við húsa-skattinum, kvaðst hann ekki sjá, að hann væri hærri að tiltölu en tekjuskatturinn af jarðarafgjöldum, sem væri 4%, heldur talsvert lægri, þar sem hann væri að eins 1,5 af þúsundi virðingarverðsins. Það kvað hann sig furða, að menn væru hjer að tala um bæjargjöldin, brunabótagjald og lóðargjald í sambandi við þetta mál, og færa þau sem ástæðu gegn kirkjutíundinni; þeir hinir sömu mundu víst ekki kunnugir sveitagjöldum út um landið, sem bændur yrðu að gjalda auk kirkjutíundar; en kirkjugjaldið væri hjer svo lítið, að þurfamenn í sveit borguðu meira til kirkju sinnar en ríkustu menn hjer. Hvað brunabótagjaldið snerti, þá fyndist sjer það fremur til gagns húseigendunum en skaða, því að þeir gætu þá fengið borgað húsið, þótt það brynni, en jarðeigendur til sveita gætu þar á móti ekki fengið neina ábyrgð á jörðum sínum, og það yrði að vera þeirra skaði, ef flóð eða skriður skemmdu jörðina eða bæjarhús brynnu. Hvorki brunabótagjald

eða lóðargjald rynni í landssjóðinn, svo að þau kæmu ekkert við þessu máli; það væru gjöld í þarfir bæjarins sjálfs. Þar sem varaforseti hefði kennt það seinleik neðri deildarinnar, að mál þetta yrði ekki gjört svo úr garði sem skyldi, þá fyndist sjer það einnig vera efri deildinni að kenna, þar sem hún hefði hrundið breytingaratkvæðunum frá að koma til atkvæða, gagnstætt þeirri aðferð, sem deildin hefði fylgt allan þingtímann. En þær breytingar hefðu þó að mörgu leyti verið til bóta á frumvarpinu.

Eiríkur Kúld kvaðst vilja svara hinum fyrstu tveim spurningum þingmanns Þingeyinga því, að neðri deildin hefði veitt þær 5000 kr., sem veittar væru í fjárlögunum, af sinni gömlu og góðu sanngirni, sakir þess að kirkjan væri höfð til að vígja í presta landsins, en ekki af því að hún vildi viðurkenna, að kirkjan væri eign landssjóðsins. Að ekki hefði verið krafist peninga fyrir viðhald kirkjunnar hingað til, væri af því, að landssjóðurinn hefði verið álitinn eigandi hennar, eins og hann einnig væri, og þar með skyldur til að annast byggingu hennar og viðhald. Þingmanni Þingeyinga hefði þótt húsaskatturinn lítill, en samt fundið til skattsins á jörðunum, en þá yrði hann að geta þess, að engin jörð til sveita yrði fyrir jafnmikilli tíund að tiltölu eins og húsin hjer í Reykjavík, því að af jörðum þyrfti þó engan brunabótaskatt að greiða eins og húsunum, af jörðum væri heldur ekki goldið lóðargjald eins og húsunum, og allir yrðu að játa, að með því nú að bæta kirkjutíundinni við, yrðu miklu meiri gjöld lögð á húseigendur hjer í Reykjavík, en bændur til sveita.

Sighvatur Arnason kvað umræður um mál þetta hafa snúizt í nokkuð aðra átt, en hann hefði búizt við. Sig tæki eigi svo sárt, hvort mál þetta fjelli eða ekki, því að sjer fyndist það litlu skipta, hvort það biði næsta þings eða ekki. Þess hefði verið getið, að tíund þessi yrði eigi heimtuð nema einu sinni, áður en næsta þing kæmi, og mundi það muna litlu, en málið gæti líklega tekið

þeim bótum á næsta þingi að menn yndu betur við en nú. Tollametning manna í deildinni, sem nú væri komin fram, kvað hann eigi hafa sannfært sig um, að þetta gjald væri ósanngjarnt. Hann játaði, að miklar álögur væru á húsum í Reykjavík, en þó ekki meiri, en á öðrum gjaldstofnum landsbúa, og að halda svo sterklega fram gjöldum Reykvíkinga móts við gjöld á öðrum landsbúum hlyti að vera sprottið af vanþekkingu á gjöldum manna til sveita; og hvað sem liði skyldu landssjóðsins að byggja kirkjuna, sem sjálfsögð væri að nokkru leyti, þá væri það aptur sanngjarnt, að söfnuðurinn tæki eðlilegan þátt í kostnaði við kirkjuna með því að borga sömu kirkjugjöld að tiltölu og annarstaðar væru goldin, en hann vissi engin dæmi til þess hjer á landi, að söfnuður gylði jafnlítið til kirkju eins og Reykjavíkubúar; sem að visu hefði eðlilegar ástæður við að styðjast. Í sveitunum væri nefnilega fasteignar- og lausfjártíundin undirstaða fyrir mest öllum kirkjugjöldum, en hjer í Reykjavík vantaði þessa gjaldstofna, og væri því sanngjarnt, að gjald til kirkju væri lagt á húsin, þótt finna mætti, ef til vildi, eðlilegri grundvöll fyrir þessari kirkjutíund, því að annars kæmi ekkert gjald til kirkjunnar í staðinn fyrir fasteignar- og lausfjártíundina, sem þó væru einmitt helztu tekjur kirknanna, og tekjur kirkjunnar hjer yrðu því ekki annað en ljóstollur og legkaup. Þessi tíund, er hjer væri farið fram á, væri og næsta lág, þar eð hún væri að eins 1 af hverju þúsundi virðingarverðsins, og fyndist sjer því, að menn tæki hjer of sárt til þess, er lítið væri í varið; eins og stundum vildi verða um nýja tolla.

Þá höfðu 4 þingmenn beðið þess, að umræðunum væri hætt, en þar eð 2 þingmenn höfðu beðið um orðið, bar forseti undir atkvæði, hvort þingræðunum skyldi nú þegar hætt, og var það samþykkt með 7 atkvæðum gegn 3. Síðan bar forseti frumvarpið undir atkvæði, og var það samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5, og kvað hann

málið þá verða afgreitt sem lög, til landshöfðingjans, þannig hljóðandi:

LÖG

um kirkjutíund í Reykjavíkur-lögsagnar-
umdæmi.

1. grein.

Af öllum húsum í Reykjavíkur-lögsagnar-
arumdæmi skal greiða kirkjutíund, 10 aura
af hverjum 100 krónum í virðingarverði
húsanna, hvort sem þau eru einstakra
manna eign eða þjóðeign, ef þau fylgja eigi
jörð þeirri, er metin sje til dýrleika. Þó er
kirkjan sjálf undanþegin gjaldi þessu. Gjald-
ið rennur í sjóð Reykjavíkurkirkju.

2. grein.

Gjald þetta skal leggjast á húsráðend-
ur, hvort sem þeir eru eigendur eða leigu-

liðar. Af opinberum byggingum, sem til
almennrar notkunar eru hafðar, greiðir eig-
andi gjaldið.

3. grein.

Á hús þau, sem tryggð eru fyrir elds-
voða, skal gjaldið lagt eptir virðingu þeirri,
sem gjörð er samkvæmt tilskipun 14. febr.
1874, 4. og 5. grein. Önnur hús skulu
virt eptir þeim reglum, sem landshöfðingi
setur, og gjaldið leggjast á eptir þeirri virð-
ingargjörð.

4. grein.

Gjaldið skal greiða fjárhaldsmanni dóm-
kirkjunnar innan loka hvers reikningsárs, í
fyrsta sinn 18^{78/79}, og hefur innheimting
þess sama forgöngurjett og önnur opinber
gjöld.

XVII a.

Frumvarp

til laga um skiptingu Þingeyjarsýslu í 2 sýslunefndarumdæmi.
Flutningsmaður Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga.

Þingeyjarsýsla skal vera 2 sýslunefndar-
umdæmi frá 1. d. júnímánaðar 1878. Skil-
ur Reykjaheiði umdæmi þessi.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deld alþingis.

Á 8. fundi efri þingdeildarinnar, 11.
dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 1. umræðu *frumvarp til laga um skipt-
ingu Þingeyjarsýslu í tvö sýslunefndar-
umdæmi.*

Benidikt Kristjánsson (Flutningsmaður)
kvaðst ætla í fáum orðum að skýra frá,
hvernig þetta frumvarp væri til komið.
Væri þá fyrst að geta þess, að uppástungan
væri komin frá Norður-Þingeyingum, og

hefðu þeir jafnframt borið hana undir álit
sýslumannsins þar. Þar væri svo háttað, að
sýslan væri ærið víðlend, vegir torfærir mjög,
einkum á vetrum, og þó optast nær væri
fært þar gangandi manni fyrir snjó, þá
kæmu stundum svo miklar hríðar eða köf-
öld, að ferðamenn tepptust, og gæti þannig
farið svo, að sýslunefndarmenn næðu eigi
fundi, og þó svo væri, gengi í það mikill
tími, og yrði kostnaðarsamt fyrir sýslusjóð-
inn. Af þessum ástæðum væri frumvarp
þetta sprottið; væri það stuttort, og ef til
vildi eigi svo ákveðið, sem þyrfti, og kvaðst
hann því fúslega taka leiðbeiningum og
bendingum um þetta mál, og mundi hann
þá, ef svo sýndist, bæta þeim sem viðauka
við frumvarpið.

Bergur Thorberg kvaðst kunnugur nokkuð landsháttum þar nyrðra, og vildi hann styðja að því, að frumvarp þetta fengi framgang. En sjer þætti það eitt athuga-vert með tilliti til sveitastjórnarlaganna, að eigi yrðu nógu margir sýslunefndarmenn í Norður-Pingeyjarsýslu; þeir yrðu að eins 5, sem reyndar mætti vel vera, en í sveitastjórnarlögunum væri gjört ráð fyrir 6 mönnum minnst, og þyrfti því að gjöra ákvörðun um þetta atriði, enda hefði áður komið fyrir það dæmi, að þetta hefði verið gjört; uppástungumanni væri innan handar að bæta viðauka um þetta við frumvarpið til 2. umræðu.

Því næst skaut forseti því til atkvæða, hvort frumvarp þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um skiptingu Pingeyjarsýslu í 2 sýslunefndarumdæmi.

I. Viðauka-atkvæði

frá Jóni Pjeturssyni, 3. konungkjörnum þingmanni, og Benidikt Kristjánssyni, 1. þingmanni Þingeyinga.

Fyrir aptan: «umdæmi þessi», bætist: «Í hverri sýslunefndinni fyrir sig skulu vera auk sýslumanns einn maður úr hverjum hreppi».

II. Viðauka-atkvæði og breytingar-atkvæði

frá Benidikt Kristjánssyni, 1. þingmanni Þingeyinga.

1. Framan við frumvarpið komi sem 1. grein: «Í hverri sýslunefnd skal auk sýslumanns, sem er oddviti nefndarinnar, vera 1 maður úr hverjum hreppi.
2. Frumvarpið verði 2. grein.
3. Fyrirsögn frumvarpsins orðist þannig: Frumvarp til laga um breyting á 28. og 29. grein í tilskipun 4. maí 1872 um sveitastjórn á Íslandi, og um skiptingu Pingeyjarsýslu í 2 sýslunefndarumdæmi.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 11. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um skiptingu Pingeyjarsýslu í 2 sýslunefndarumdæmi*.

Landshöfðinginn tók það fram, að eptir því, sem þingmaður Þingeyinga hefði lýst landsháttum og ásigkomulagi í Pingeyjarsýslu, og orð hans hefðu fallið um það, að frumvarpið væri samkvæmt óskum sýslunefndar, er í hlut ætti, þá mundi hann vera því meðmæltur að efninu til. En um formið vildi hann gjöra þá athugasemd, að hann álitði æskilegt, að þetta mál og hið annað mál, sem væri skylt því, og stæði á dagskrá, um skipting á Skaptafellssýslu í 2 sýslufjelög, yrðu svo úr garði gjörð frá hálfu deildarinnar og þingsins, að þau yrðu sem líkust og mest samhljóða að forminu til, fyrst þau væru sama efnis bæði. Álit hann því hentugast og eðlilegast, að eitt lagafrumvarp væri búið til úr báðum þeim lagafrumvörpum, sem fyrir lægu, og mætti t. a. m. orða 1. grein á þá leið: Að því, er stjórn sveitarmálefna snertir, skal Skaptafellssýslu og Pingeyjarsýslu skipt í 2 sýslufjelög hvorri, og hafi hvert sýslufjelag sinn fjárhag út af fyrir sig; Austur-Skaptafellssýsla og Vestur-Skaptafellssýsla skal mynda sitt sýslufjlagið hvor; í Pingeyjarsýslu skilur Reykjaheiði sýslufjlagin. 2. grein ætlaði hann eigi mundu þurfa neinna verulegra breytinga. Um viðauka- og breytingaratkvæði þingmanns Þingeyinga vildi hann gjöra þá athugasemd við tölulið 3., að þar væri sleppt einu aðalatriðinu, þar sem sleppt væri 1. grein sveitastjórnarlaganna, en þetta snerti hana beinlínis. Þar stæði nefnilega: «Stjórn sveitamálefna í sveitum Íslands skal falin á hendur hreppsnefnd í hverjum hreppi, sýslunefnd í sýslu hverri, og amtsráði í hverju amti». Kvaðst hann því vilja ráða flutningsmanni til á þessu stigi málsins, að stinga upp á því, samkvæmt þingsköpunum, að nefnd yrði kosin í málið, og þessari umræðu frestað.

Benidikt Kristjánsson kvað landshöfðingja eigi hafa hermt orð sín alveg rjett, með tilliti til þess, að hann hefði minnst á álit sýslunefndar um frumvarpið, kvaðst hann að eins hafa sagt, að það hefði verið borið undir álit oddvitans. Hvað snerti bendingar landshöfðingja, væri hann þeim alls eigi mótfallinn, en ef báðum frumvörpunum skyldi steypa saman í eitt, áleit hann, að nauðsynlegt væri, að nefnd væri kosin til þess. Heyrt hefði hann, að lögfróðir menn hefðu fundið það til, að í frumvarpinu væru engar ákvarðanir um skipting á sýslsjóðnum eða skuldum hans, en það mundi alls eigi verða að vandræðum; því sjálfsagt væri að skipta sjóðnum eptir sömu hlutföllum, og gild væru um gjaldheimtu til hans, og sama væri að segja um skuldirnar.

Viðvíkjandi viðauka- og breytingaratkvæðum sínum vildi hann geta þess, að hann vissi til, að menn væru óánægðir með hina ákveðnu tölu sýslunefndarmanna í sveitastjórnarlögunum. Ef skipt yrði Þingeyjar-sýslu, yrðu og færri hreppar í nyrðri partinum, en ákveðið væri í sveitastjórnarlögunum, og úr því breyta þyrfti frá lögunum á annað borð, þætti sjer vel fallið, að breytingin yrði almenn, þannig að enginn hreppur yrði út undan, þó fleiri væru en 10 hreppar í sýslu. Sumstaðar væru t. d. 14 hreppar í sýslu, og gæti það haft vond eptirköst, ef 4 yrðu að sitja hjá, og 8 hreppar yrðu að senda menn annaðhvort ár á víxl.

Að endingu kvaðst hann ei mótfallinn því, að steypa þessum tveim frumvörpum saman, og vildi hann því stinga upp á, að nefnd yrði kosin, og umræðu þessari frestað.

Ásgeir Einarsson kvaðst ætla að minnst á eitt atriði, er þingmaður Þingeyinga hefði drepit á, um tölu sýslunefnarmanna. Það væru t. d. í Húnavatnssýslu og Skagafjarðarsýslu fleiri hreppar en sýslunefndarmenn, og væri almenn óánægja yfir því, að ekki væru sýslunefndarmenn úr hreppi hverjum. Hefði því sýslumaður, sem þetta ár hefði rekið báðar sýslurnar, kallað með á nefndarfund menn úr þeim hreppum, er út-

undan hefðu orðið, og enda látið þá hafa daglaun; málfrelsi hefðu þeir haft á fundum, en eigi atkvæðisrjett.

Húnavetningar hafi eigi viljað bera sig upp um þetta, meðan það kæmi eigi annarstaðar frá eða stinga upp á breytingu, en mundu taka breytingunni feginsamlega.

Sighvatur Árnason kvaðst og vita til þess, að mönnum væri eigi skapfelld þessi einskorðun laganna á tölu sýslunefndarmanna, þegar hreppar væru fleiri en nefndarmenn, og vildi hann taka til dæmis Árnæssýslu. Menn kynnu nú að ætla, að hreppametnaður kæmi þar fram, þegar svo á stæði, sem hann vildi ekki segja, heldur vildi hann geta þess, að þar stæðu rök til; opt gætu komið fyrir á nefndarfundum þessum mál, er einmitt snertu þá hreppa, er engir væru frá, og gæti það orðið mjög bagalegt á stundum fyrir sýslunefndina; þess vegna væri rjettara að binda tölu nefndarmanna við hreppafjölda; eins og gjöra mætti undantekning frá lögunum með, að hafa færri, en þau áskilja, eins mætti og fjölga nefndarmönnum og binda þá við hreppafjölda en ekki vissa tölu.

Stefán Eiríksson kvaðst hallast að tilögum landshöfðingja um það, að nefnd væri kosin til þess að gjöra eina samsteypu úr báðum þessum frumvörpum, enda mundi það spara prentunarkostnað, að vera ekki að pota með ein og sömu málin í tveimur frumvörpum, en hann álti, að frumvarp það, er beiddi um skipting Skaptafellssýslu, væri svo úr garði gjört, að á því væri engir stórgallar, en allt um það, eins og hann hefði sagt, álti hann bezt, að nefnd yrði sett í málinu, sem sameinaði þá bæði þau umræddu frumvörp í eitt.

Landshöfðinginn kvaðst játa, að hann hefði eigi skilið 1. viðauka-atkvæði þingmanns Þingeyinga, því hann hefði gjört ráð fyrir, að í lögum um að skipta sýslu í tvö sýslufjelög, væri eigi komið fram með almenna breytingu á tilskipun um sveitarstjórnina. Þessi breyting ætti að vísu vel við þau tvö tækifærislagaboð, er hjer ræddi um, en að

öðru leyti kvaðst hann skjóta því til deildarinnar og forseta, hvort 1. viðauka-atkvæði þingmanns Þingeyinga ætti að takast til greina sem almenn breyting á tilskipuninni.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort nefnd skyldi kosin, og var það samþykkt, og sömuleiðis að 2. umræðu skyldi frestað, þar til er nefndaráliðið kæmi fram. Í nefndina voru kosnir:

Benidikt Kristjánsson með 10 atkv.

Stefán Eiríksson — 7 —

Magnús Stephensen — 7 —

Í nefndinni var Benidikt Kristjánsson kosinn formaður og framsögumaður og Magnús Stephensen skrifari.

XVII b.

Frumvarp

til laga um að skipta Skaptafellssýslu í tvö sýslufjelög,
frá Stefáni Eiríkssyni, 2. þingmanni Skaptafellinga.

1. grein.

Að því er stjórn sveitamálefna snertir, skal Skaptafellssýslu skipt í tvö sýslufjelög, er hvort hafi sinn fjárhag út af fyrir sig, þannig, að Austur-Skaptafellssýsla og Vestur-Skaptafellssýsla myndi sitt sýslufjelagið hvor.

2. grein.

Í hvoru sýslufjelagi um sig skal vera sýslunefnd, sem hafi á hendi stjórn sveitarmálefna þeirra, er varða sýslufjelagið, samkvæmt tilskipun um sveitastjórn á Íslandi 4. maí 1872. Í sýslunefndum þessum eiga sæti, auk sýslumanns sem oddvita nefndanna, einn maður úr hverjum hreppi, er sje kosinn eftir reglum þeim, sem settar eru í nefndri tilskipun um kosningu sýslunefndarmanna.

3. grein.

Landshöfðingi gjörir ráðstafanir til þess, að koma lögum þessum í verk svo fljótt, sem verða má.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

A 8. fundi efri þingdeildarinnar, 11. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 1. umræðu *frumvarp til laga um að skipta Skaptafellssýslu í 2 sýslufjelög.*

Stefán Eiríksson (Flutningsmaður) kvað þetta mál skylt því, er næst hefði verið rætt, bæði hvað efni og ástæður þess snerti, og þyrfti því eigi mörgum orðum um það að fara. Með því þingdeildin tók svo góðgjarnlega móti því frumvarpi, mundi hún gjöra hið sama með þetta frumvarp. Sumir af sýslunefndarmönnum í Skaptafellssýslu ættu langan og örðugan veg að fara, enda þótt fundurinn væri haldinn á hinum hentugasta stað, nefnilega Núpsstað. En einkum væri þó erfitt að sækja þangað fyrir austur-sýslubúa. Að vísu yrðu, ef frumvarpið fengi framgang, að eins 3 hreppar í vestursýslunni, og þess vegna 3 sýslunefndarmenn auk oddvita. Mundi þetta þó eigi þurfa að verða málinu til hindrunar, því hagnaðurinn væri hins vegar mikill, ef þetta kæmist á, því aðalkostnaður sýslunefnda lægi í þessum feykilega ferðakostnaði yfir hina löngu Skaptafellssýslu, en við skiptingu hennar í tvö sýslufjelög sparaðist allt að helmingi sýslufundakostnaðar, eins og tekið væri fram í bænarskránni.

Því næst skaut forseti því til atkvæða,

hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 11. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um að skipta Skaptafellssýslu í tvö sýslufjelög.*

Forseti kvað stungið hafa verið upp á því, að þessu máli yrði vísað til nefndar þeirrar, sem sett hefið verið í máli því, er síðast hefið verið rætt, og bar því undir atkvæði, hvort svo skyldi gjöra, og var það samþykkt í einu hljóði.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um skiptingu Þingeyjarsýslu í 2 sýslunefndarumdæmi,

og um

frumvarp til laga um að skipta Skaptafellssýslu í 2 sýslufjelög.

Hin háttvirta efri deild alþingis hefur kosið oss, sem hjer ritum nöfn vor undir, í nefnd til að íhuga tvö frumvörp, sem borin hafa verið upp í deildinni, annað um skiptingu Þingeyjarsýslu í tvö sýslunefndarumdæmi, og hitt um að skipta Skaptafellssýslu í tvö sýslufjelög.

Bæði þessi frumvörp eru um sama efni og fara hinu sama fram, sem sje að skipta þeim tveim sýslum landsins, sem víðáttumestar eru og erfiðastar yfirferðar, í tvö sýslufjelög hvorri, og getur oss ekki blandast hugur um, að þessi skipting sje nauðsynleg, enda hefur hvor þessara sýslna um sig áður verið tvær sýslur. Að vísu hefðum vjer álitð rjettara, að málefnið hefði verið borið undir sýslunefndir þær, er í hlut eiga, og jafnvel undir amtsráðin, áður en það var borið upp hjer á þingi, því málefni, sem varða einstök hjeruð á landinu, ættu alla-jafna að koma til þingsins svo vel skýrð og undirbúin, sem unnt er, en þar sem annmarkarnir á því, að sýslunefndarumdæmi sjeu svo víðáttumikil,

sem þau tvö, er hjer ræðir um, liggja svo í augum uppi, getum vjer ekki fundið ástæðu til að ráða þinginu til að fresta málefni þessu, sem virðist þurfa bráðrar leiðrjettningar, fyrir þær sakir.

Hins vegar virðist nefndinni eiga miður vel við, að gefin sjeu samtíðis tvönn lög um einföld samkynja málefni, og höfum vjer því steypt þeim tveim frumvörpum, er oss voru falin til íhugunar, saman í eitt frumvarp, og ekki fundið tilefni til að stinga upp á öðrum efnisbreytingum, en að bætt sje inn í frumvarpið ákvörðun um, hvernig skipta eigi milli hinna nýju sýslufjelaga sjóði þeim, sem sýslufjelögin, er nú eru, kynnu að eiga, eða skuldum þeim, er þau kynnu að vera í, þegar skiptingin kemst á, og virðist þá eðlilegast, að skiptin sjeu gjörð eptir sama hlutfalli og gjöldin til sýslufjelaganna eru greidd, það er að segja eptir samanlagðri tölu allra jarðarhundraða og allra lausaffárhundraða í hvoru hinna nýju sýslufjelaga, sambr. tilsk. um sveitastjórn á Íslandi, 4. maímán. 1872, 40. grein.

Samkvæmt því, sem nú var sagt, hefur nefndin samið frumvarp það, er hjer fer á eptir, og leyfir sjer að ráða hinni háttvirtu þingdeild til að samþykkja það.

FRUMVARP

til laga um að skipta Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, í tvö sýslufjelög.

1. grein.

Að því er stjórn sveitarmálefna snertir, skal Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, skipt í tvö sýslufjelög; skilur Reykjaheiði sýslufjelög Þingeyjarsýslu, en Skeiðarársandur sýslufjelög Skaptafellssýslu, eins og sýslur að fornu. Hvort þessara sýslufjelaga hefur sinn fjárhag og sveitarmálefni út af fyrir sig.

2. grein.

Í hverju sýslufjelagi um sig skal vera sýslunefnd, er hafi á hendi stjórn sveitarmálefna þeirra, sem varða sýslufjelagið, samkvæmt tilskipun um sveitarstjórn á Íslandi

4. maímán. 1872. Í sýslunefndum þessum eiga sæti, auk sýslumanns sem oddvita nefndanna, einn maður úr hverjum hreppi, er sje kosinn eptir reglum þeim, sem settar eru í nefndri tilskipun um kosning sýslunefndarmanna.

3. grein.

Sjóðum eða skuldum hvors þessara sýslufjelaga, eins og þau nú eru, skal skipt eptir samanlagðri tölufasteignarhundraða og lausafjórðunda í hinum nýju sýslufjelögum.

4. grein.

Landshöfðingi gjörir ráðstafanir til þess, að koma lögum þessum í verk, svo fljótt sem verða má.

Alþingi, 19. dag júlímán. 1877.

Benidikt Kristjánsson, Stefán Eiríksson. formaður og framsögumaður.

Magnús Stephensen, skrifari.

Á 18. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til framhalds 2. umræðu *frumvarp til laga um skiptingu Þingeyjarsýslu í 2 sýslunefndarumdæmi, og frumvarp til laga um að skipta Skaptafellssýslu í 2 sýslufjelög.*

Framsögumaður (Benidikt Kristjánsson) kvaðst eigi hafa ástæðu til að ræða um þetta mál, meðan eigi kæmu fram mótbárur, sakir þess að nefndarálitid væri alveg í sömu stefnu og sama efni, sem um hefði verið rætt við síðustu umræðu um málið.

Sighvatur Árnason kvað einu atriði hafa verið sjerstaklega hreift við síðustu umræðu málsins, er eigi kæmi fram í nefndarálitinu, en sem hann kvaðst óska að væri tekið upp í frumvarpið, nefnilega að tala sýslunefndarmanna væri bundin við tölu hreppanna í sýslunni. Þetta atriði hefði að vísu fengið þá mótbáru þá, að það væri of almenns eðlis til þess að geta heyrt inn í þetta frumvarp, en sjer gæti eigi skilízt, að svo væri; munurinn væri einungis sá, að þessi breyting yrði breyting á almennu lagaatriði í almennt lagaatriði, en sýslna-skiptingin væri

líka breyting á almennu lagaatriði, en til sjerstaklegs lagaatriðis; og hvorttveggja væri breyting á sömu almennu lögum, svo að sjer sýndist það geta vel orðið samfara. Hann kvaðst verða að álíta breytinguna um tölu sýslunefndarmanna alveg nauðsynlega, því að sjer væri kunnugt um, að þeir hreppar, er þannig væri synjað um að senda menn á sýslufundi, væru mjög óánægðir, enda hefði hann og heyrt, að lík breyting mundi verða gjörð í neðri deildinni, ef hún væri eigi gjörð hjer. Óskaði hann því, að nefndin vildi taka þetta til greina.

Framsögumaður kvaðst skyldu enn íhuga þetta með samnefndarmönnum sínum, þótt þeir reyndar hefðu hugsað það, og nefndinni hefði þótt sú ákvörðun of almenns eðlis til þess að geta tekízt upp í þetta frumvarp; það lægi og eigi nær, að nefndin kæmi með breytingu þessa, en aðrir þingmenn. Hann kvaðst og hafa heyrt það við síðustu umræðu, að það kynni að vera móti þingsköpunum, að taka þá ákvörðun með í slíku frumvarpi, sem þetta væri, þótt sjer væri eigi ljóst, hvernig það gæti verið, en hann hefði merka menn fyrir sjer í því efni.

Stefán Eiríksson kvað það kunnugt þingdeildinni, að hann væri sem flytjandi málsins í fyrstu inn á þing meðmæltur máli þessu, því að hann áliti það alveg nauðsynlegt til þess að spara sýslusjóðunum óþarfan ferðakostnað. Viðvíkjandi því, sem þingmanni Rangæinga hefði þótt vanta í nefndarálitinu, þá hefði þingmaður Þingeyinga þegar gefið bendingu um það, og vildi hann að eins bæta því við, að það hefði, ef til vill, átt betur við, að bænir um slíkt efni hefðu komið frá sýslunefndunum í þeim sýslum, sem hefðu fleiri en 10 hreppa, því það gæti hugsazt, að sýslum þeim, sem hefðu fleiri hreppa, þætti það kostnaðarauki fyrir sýslusjóðinn, að auka upp úr hæstu tölu í tilskipun 1872 sýslufundarmönnum. Út af því, sem drepið væri á í nefndarálitinu, að rjettara hefði verið, að málið hefði komið frá sýslunefndinni til amtsráðsins, þá vildi hann geta þess, að mál þetta hefði verið

rætt á sýslufundi í Skaptafellssýslu næstliðið haust, og sýslunefndinni í heild sinni komið ásamt um, að skipta Skaptafellssýslu í 2 sýslufjölög, eins og frumvarpið færi fram á, og þingmönnum, sem báðir voru á sýslufundi, falið að sjá um bænarskrár til þings í þá stefnu, en þó það nú hefði farizt fyrir, að þingmaður Vestur-Skaptafellssýslu hefði komið með bænarskrá í þessa stefnu, gæti hann fullvissað deildina, að hann yrði málinu meðmæltur, þegar það kæmi yfir í neðri deildina.

Sighvatur Árnason kvað sjer eigi fast í hendi með, að þessar ákvarðanir fylgdust að, en hann vildi þó óska, að einhver af lögfræðingum þeim, er hjer væri svo góð vól á í deildinni, segði álit sitt um, hvort rangt mundi vera að sameina tillöguna við frumvarpið.

Jón Pjetursson kvað það vera almenna breytingu, að skipa fyrir um tölu sýslunefndarmanna eptir hreppum, og þyrfti því um það sjerstakt frumvarp.

Landshöfðinginn skírskotaði til þess, er hann hefði áður sagt um mál þetta, og kvaðst vera samþykktur hinum 3. konungkjörna þingmanni um það, að ef gjöra ætti breytingu á sveitarstjórnarlögunum í þá átt, sem þingmaður Rangæinga hefði talað um, þá ætti bezt við, að gefa út sjerstakt lagafrumvarp, en það væri alls eigi móti þingsköpunum, að breyting þessi væri gjör, og væri það mis- skilningur hjá þingmanni Þingeyinga, en þetta væri almenns eðlis, og gæti því eigi samrímzt við lagaboð um skiptingar á einstökum sýslum, sem væri alveg sjerstaklegt mál.

Með því að eigi tóku fleiri til máls, ljet forseti ganga til atkvæða um hinar einstöku greinar í frumvarpi nefndarinnar, og var 1., 2., 3. og 4. grein frumvarpsins hver um sig samþykkt í einu hljóði.

Fyrirsögnin var síðan samþykkt með 10 atkvæðum.

Þá var samþykkt, að málið skyldi ganga til 3. umræðu, í einu hljóði.

ÞRIDJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 20. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um, að skipta Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, í tvö sýslufjölög*. Urðu engar umræður um það, og var það síðan samþykkt í einu hljóði, og kvað forseti það verða afgreitt og sent forseta neðri deildarinnar, til þess að hann legði það fyrir neðri deildina.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um, að skipta Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, í tvö sýslufjölög*. Varð engin umræða um málið, og bar því forseti undir atkvæði deildarinnar, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 20 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 29. fundi neðri þingdeildarinnar, 3. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um, að skipta Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, í tvö sýslufjölög*. Varð þá engin umræða um málið, og var þá gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. gr. samþykkt með 20 atkv.

2. gr. samþykkt — 20 —

3. gr. samþykkt — 20 —

4. gr. samþykkt — 20 —

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu, og að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 20 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 35. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um, að skipta Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, í 2 sýslufjelög*. Varð engin umræða um málið, en frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti það nú verða sent landshöfðingjanum sem lög, þannig hljóðandi:

LÖG

um að skipta Þingeyjarsýslu og Skaptafells-sýslu, hvorri um sig, í tvö sýslufjelög.

1. grein.

Að því er stjórn sveitamálefna snertir, skal Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu, hvorri um sig, skipt í tvö sýslufjelög; skilur Reykjaheiði sýslufjelög Þingeyjarsýslu, en Skeiðarársandur sýslufjelög Skaptafellssýslu, eins og sýslur að fornu. Hvort þessara

sýslufjelaga hefur sinn fjárhag og sveitarmál-efni út af fyrir sig.

2. grein.

Í hverju sýslufjelagi um sig skal vera sýslunefnd, er hafi á hendi stjórn sveitarmálefna þeirra, sem varða sýslufjelagið, samkvæmt tilskipun um sveitastjórn á Íslandi 4. maímán. 1872. Í sýslunefndum þessum eiga sæti, auk sýslumanns sem oddvita nefndanna, einn maður úr hverjum hreppi, er sje kosinn eptir reglum þeim, sem settar eru í nefndri tilskipun um kosningu sýslunefndarmanna.

3. grein.

Sjóðum eða skuldum hvors þessara sýslufjelaga, eins og þau nú eru, skal skipt eptir samanlagðri tölu fasteignarhundraða og lausafjárhundraða í hinum nýju sýslufjelögum.

4. grein.

Landshöfðingi gjörir ráðstafanir til þess, að koma lögum þessum í verk, svo fljótt sem verða má.

XVIII.

Frumvarp

til laga um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð.

Flutningsmaður Eiríkur Kúld, þingmaður Barðstrendinga.

Það skal hjer eptir leyft vera, að reka verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð, þannig að Geirseyri og hinn eldri verzlunarstaður Vatneyri sjeu að álíta sem einn löggiltur verzlunarstaður.

ÁSTÆÐUR.

Með brjefi innanríkisstjórnarinnar 15. des. 1852, og brjefi dómsmálastjórnarinnar 4. júlí 1870 hefur mönnum, sem þar um hafa sótt, verið veitt persónulegt leyfi til að

reka verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð, þannig að verzlunarleyfi þetta að eins hefur gilt fyrir þá menn, er það hafa öðlazt. En með því það er mjög óhaganlegt fyrir þann, er verzlun rekur, að eiga á hættu, að slíkt leyfi, ef til vill, ekki geti fengizt endurnýjað, ef annar vildi halda verzluninni áfram, þegar hann hættir, hefur sá, er síðast fjekk hið umrædda verzlunarleyfi, farið þess á leit, að Geirseyri verði á venjulegan hátt löggilt til verzlunar. Þetta virðist og vera í sjálfu sjer eðlilegt, eptir því sem hjer er ástatt. Geirs-

eyri liggur að hinni sömu höfn og hinn gamli Patreksfjarðar-verzlunarstaður á Vatneyri, og er fjarlægðin þeirra á milli að eins 370 faðmar. Hjer er því ekki um það að ræða, að fjölga kaптúnum, heldur að eins um að rýmka svæði áður löggilts kaптúns, en þetta virðist ekki geta verið í neinu tililiti ísjárvert, og miklu fremur miða til að greiða fyrir verzlun við Patreksfjörð, og gjöra aðgengilegra, að hafa þar tvær fastar verzlunar, en annars væri, ef eigi mætti byggja verzlunarhús nema á Vatneyri. Reynslan sýnist og hafa staðfest, að föst verzlun á Geirseyri sje æskileg, þar sem hvað eptir annað hefur verið sótt um og veitt leyfi til að verzla þar, enda hefur og verzlunin á Vatneyri opt og einatt verið mjög litilfjörleg, og stundum engin, svo að verzlunin á Geirseyri hefur bætt úr sönnum þörfum hjeradsins.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 9. fundi efri þingdeildarinnar, 12. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð*.

Eiríkur Kúld sagði, að þessu máli væri svo háttað, að hjer væri eigi að ræða um löggilding á nýjum kaupstað, heldur að eins að breyta persónulegu leyfi, sem einstakir menn hefðu haft til að verzla þar, í almennt verzlunarleyfi, og væri þetta eigi annað en útvíkkun Geirseyrarmegin á Vatneyrarverzlunarstað, sem ætíð hefði ónógar vörubýrgðir. Hjer væri líkt ástatt og í öðru máli, sem þingið hefði haft til meðferðar 1875, nefnilega um löggilding Vestdalseyrar, og hefðu menn þá verið því máli mjög hlynntir. Að öðru leyti vísaði hann til ástæðna frumvarpsins í þessu máli.

Ljet því næst forseti greiða atkvæði um, hvort mál þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 12. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð*.

Eiríkur Kúld kvaðst eigi þurfa að verja þetta mál, er enginn hefði hreift mótmælum gegn því síðast. Það færi ekki fram á löggildingu nýs kaupstaðar, heldur að eins á útlengingu eldri kaupstaðarlóðar á eina hlið, og gæti því eigi orðið neinum til hnekkis, en þeim til bóta, er þar verzluðu.

Asgeir Einarsson vonaði, að enginn mótmælti slíkum málum sem þessum, fyrst varaforseti væri með því.

Síðan var samþykkt í einu hljóði, að frumvarpið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 14. fundi efri þingdeildarinnar, 18. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð*.

Þar eð enginn tók til máls, ljet forseti greiða atkvæði um frumvarp þetta, og var það samþykkt í einu hljóði.

Síðan lýsti forseti því yfir, að mál þetta yrði þá afgreitt og sent til forseta neðri deildarinnar, og hann beðinn að leggja það fyrir hana.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 17. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð*.

Guðmundur Einarsson sagði, að af því hann væri Vestfirðingur, þá ætlaði hann að leyfa sjer að fara nokkrum orðum um frumvarp þetta. Svo stæði á, að fyrir tæpum 30 árum hefði maður nokkur fengið leyfi

til að byggja verzlunarhús á Geirseyri við Patreksfjörð, og hefði það leyfi gengið mann frá manni síðan; væri Geirseyri rjett hjá hinum löggilta verzlunarstað Vatneyri, og væri skipalægi hið sama fyrir báða þessa staði, því að þar væri svo skammt í millum, að eigi næmi nema 370 föðmum. Hann sagði, að þessari ósk um verzlunarstað væri líkt varið, eins og þegar beðið var um, að Vestdalseyri yrði verzlunarstaður við hliðina á Seyðisfjarðarkaupstað. Svona stæði Hólanes við hliðina á Skagaströnd, Flensborg við hliðina á Hafnarfirði og svo framvegis. Sá maður, er nú byggir á Geirseyri, vildi tryggja bæði sjer og börnum sínum, að verzlunarhús þau, er reist hefðu verið þar, hefðu eigi verið byggð að ónýtu sem verzlunarhús, og bæði því þingið um, að löggilda Geirseyri sem verzlunarstað. Hann kvað þingmönnum kunnugt, að mál þetta hefði gengið í gegnum efri deildina, og margir hefðu gefið því góðan róm og talað fyrir því, og vildi hann einkum nefna þingmann Barðstrendinga til þess. Hann vildi því óska þess, að málið fengi hjer eins góðan byr í gegnum neðri deildina.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hjer væri eiginlega ekki um það að ræða, að löggilda nýjan verzlunarstað, heldur að eins að auka lóð verzlunarstaðar þess, er áður væri löggiltur, til þess að reisa þar fleiri verzlunarhús. Hann kvaðst játa það, að hann væri ekki vinur þessara löggildinga verzlunarstaða, en eins og Vestdalseyri hefði mót-mælalaust verið löggilt í hitt eð fyrra, eins fyndist sjer, að veita ætti þessa beiðni, og því fremur, sem hjer væri að eins að ræða um það, að auka kaupstaðarlóð Vatneyrar. Svo væri og það, að Geirseyri og Vatneyri hefðu sömu höfn, og væri ekki nema 370 faðmar millum verzlunarhúsanna.

Grímur Thomsen kvaðst vona það, að máli þessu væri eigi misboðið, þótt því væri vísað til kaupmannanefndarinnar.

Einar Ásmundsson kvaðst samdóma þingmanni Dalamanna og þingmanni Reykjavíkur um það, að hjer væri nokkuð öðru-

vísi ástatt en með hin önnur kauptún, er menn hefðu beðið um að löggilt væru; hjer væri eigi talað um að löggilda nýjan kaupstað, heldur að eins að færa út kaupstaðarsvæði Vatneyrar, og væri hjer eins ástatt eins og með Vestdalseyri og Oddeyri; sjer virtist því öll nauðsyn krefja, að þetta leyfi yrði veitt, og mælti hann því með öllu á móti uppástungu 1. þingmanns Gullbringusýslu, að málinu væri vísað til kaupmannanefndarinnar, því að þetta mál væri alveg sjerstaklegs eðlis.

Guðmundur Einarsson kvað 1. þingmann Eyfirðinga og þingmann Reykvíkinga hafa tekið það fram, að staðfesting þessi þyrfti framgang að fá, enda væri það ljóst af því, að einungis hefði verið persónulegt leyfi fyrir verzlun á Geirseyri, og hefði orðið að fá það upp aptur og aptur. Hann vildi og vona, að þar sem þingið áður hefði verið svo ljúft á að veita slík leyfi, sem hjer væri farið fram á, þegar um aðra verzlunarstaði hefði verið að ræða, þá mundi það enn vera á sömu skoðun. Hann sagðist játa fúslega, að mjúkt mundi verða fyrir frumvarp þetta að falla í faðm kaupmannafjelagsnefndarinnar, en þó kvað hann sjer vera ljúfara, ef málið fengi að ganga viðstöðulaust til 2. umræðu, og upp á því vildi hann stinga. Þar að auki væri það víst, að það væri til að eyðileggja alla verzlun á Patreksfirði, ef máli þessu yrði eigi framgengt.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það í einu hljóði samþykkt.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð*.

Guðmundur Einarsson kvað mál þetta

hafa gengið svo greiðlega við 1. umræðu, að það alveg hefði farið að óskum, og vonaði hann, að þingdeildin enn sýndi því hina sömu velvild. Annars væri málið svo ljóst, að það þyrfti engrar útskýringar við.

Með því að fleiri tóku eigi til máls, var frumvarpið borið upp til atkvæða, og samþykkt í einu hljóði. Sömu leiðis var í einu hljóði samþykkt, að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri þingdeildarinnar, 26. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 3. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar á Geirseyri við Patreksfjörð.*

Með því að enginn tók til máls, bar forseti frumvarpið upp til atkvæða, og var það samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti málið mundu verða afgreitt til landshöfðingja sem lög, þannig hljóðandi:

LÖG

um verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð.

Það skal hjer eptir leyft vera, að reka verzlun á Geirseyri við Patreksfjörð, þannig að Geirseyri og hinn eldri verzlunarstaður Vatneyri sjeu að álíta sem einn löggildur verzlunarstaður.

XIX.

Frumvarp

til laga um fiskilóðalagnir á svæðinu milli Hornbjargs og Stigahliðar og á Ísafjarðardjúpi.

(Borið upp af 2. þingmanni Ísfirðinga, Stepháni Stephensen).

1. grein.

Það skal hjer eptir bannað, á tímabilinu frá veturnóttum til sumarmála ár hvert, að láta fiskilóðir liggja í sjó náttlangt á svæðinu milli Hornbjargs og Stigahliðar og á öllu Ísafjarðardjúpi.

2. grein.

Brjóti nokkur gegn banni þessu, skulu bæði lóðir og affi upptæk, og skal sá, er upp tekur, eiga aflann, en veiðarfærin skulu seld á uppboðsþingi, og rennur andvirðið í sjóð þess hrepps, sem sá býr í, er brotlegur hefur orðið gegn lögum þessum.

3. grein.

Mál um brot gegn lögum þessum, skal fara með sem opinber lögreglumál.

ÁSTÆÐUR

fyrir frumvarpi þessu.

Á almennum fundi, sem ýmsir Ísfirðingar, einkum útvegsbændur, áttu með sjer á Ísafirði 16. júnímán., var það tekið til umræðu, hvernig bezt yrði ráðin bót á því tjóni, er leitt hefur af, að menn á seinni árum hafa látið veiðarfæri sín (fiskilóðir) liggja í sjó hart að því allt árið bæði nætur og daga. Um þetta efni voru fundinum sendar samhljóða bænarskrár úr öllum hreppum umhverfis Ísafjarðardjúp, og er þar með rökum sýnt fram á, að afleiðingarnar af þessari venju eru þær, að veiðarfærin spillast margfalt meira, en ef þau væru tekin á land á hverju kveldi, að þau eigi sjaldan missast með

öllu af ýmsum orsökum, svo sem hafisreki, langvarandi illviðrum, eða og fyrir þá sök, að þau skemmast af hákarli, en með þessum hætti ber það opt við, að fátækir menn verða fyrir afarmiklu fjártjóni, eða og svo að segja missa aleigu sína með öllu, þegar hún, eins og víða þar vestra á sjer stað, einkum er fólgin í sjávarútvegi og áhöldum þeim, er þar til heyra. Í annan stað er fiskur sá, sem aflazt hefur með þessum hætti, annaðhvort dauður, blóðhlaupinn, eða hálfmorkinn, og þannig neyðast menn til að salta hann, en þegar kaupmenn svo hafa blandað honum saman við aðra betri fiskitegund, hlýtur þetta að verða og hefur orðið til þess að spilla hinni helztu aðal-atvinnugrein og verzlunarvöru hjeraðsbúa. Að vísu hafa aptur og aptur verið reynd fjáls samtök til að aptra þessum skaðlega ósið, en þar eð þau hafa reynzt með öllu ónóg, virðist það hið eina úrræði, að fá lagaboð, er skipi fyrir, svo sem þörf er á, um þetta efni, og miðar frumvarp það, sem hjer með fylgir, í þá stefnu.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 6. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um fiskilóðalagnir á svæðinu milli Hornbjargs og Stigahliðar og á Ísafjarðardjúpi*.

Flutningsmaður var 2. þingmaður Ísfirðinga, Stephán Stephensen.

Flutningsmaður sagði, að þetta frumvarp færi fram á lög, sem gilda ættu á sjerstöku svæði landsins, og væri því miður hætt við, að ókunnugleiki þingmanna mundi valda því, að þeir ekki gæfu máli þessu þann gaum, er það verðskuldaði. Eins og bænarskráin bæri vott um, væri þetta mikið áhugamál fyrir kjósendur hans. Til upplýsingar málinu vildi hann geta þess, að öðruvísi hagaði til með útveg Ísfirðinga en annarstaðar á landinu. Þar væru einungis notaðar lóðir til fiskiveiða, og væru þær miklu

dýrari en þær lóðir, sem tíðkuðust hjer syðra, og búnar til úr öflugri færur. Það væri því ekki lítið tjón að því, að missa slíkar lóðir, og væri öllum í hag, að því væri tálmað, að menn í blindni legðu margra peninga virði í sjóinn, án þess nokkurn veginn vissa væri fyrir því, að hin dýru veiðarfæri næðust aptur skemmdalítill. Þar vestra væri óveðra-samt mjög, svo ekki gæfi til lóða, einkum í hinum ytri veiðistöðum, heilar vikur eða enda lengri tíma. Þegar svo bæri undir, mættu menn búast við stórspjöllum á lóðum og uppihöldum, ef ekki fullum missi á veiðarfærunum, sem mörg dæmi væru til. Þess utan gætu menn þá og þegar búizt við, að hafisinn ræki inn. Þegar svo bæri til, gæti verið ómögulegt að ná lóðunum í land, jafnvel þó gott veður væri. Þó því flestum þingmönnum væri ókunnugt um þetta mál, vonaði hann þó, að þeir yrðu allir á einu máli í því, að láta það ganga til 2. umræðu.

Grímur Thomsen kvaðst ekki efast um, að það væri satt, er flutningsmaður hefði sagt um, að vestra væru notaðar dýrari lóðir til fiskiveiða en hjer syðra, og sömuleiðis það, er hann hefði sagt um veðráttufar þar vestra, en það þætti sjer athugavert, þar sem bannað væri í frumvarpinu, að láta lóðir liggja náttlangt í sjó frá veturnóttum til sumarmála. Því hann vildi spyrja: hvernig ætti að fara að, ef illviðri bannaði mönnum að vitja um lóðirnar og draga þær upp? Eptir því sem flutningsmaður hefði lýst veðráttufarinu þar vestra, gæti þó slíkt opt borið að höndum. Ættu menn þá í slíkum tilfellum líka að sæta sektum? Það yrði því, ef til vill, að orða þetta nokkuð á annan veg. Að öðru leyti kvaðst hann, eptir því, er hann hefði vit á, vera frumvarpinu meðmæltur.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist vera nokkuð kunnugur þar vestra, og því álíta sig færan um að tala með um þetta mál. Eins og kunnugt væri, væri það fjærri sjer að vilja leggja hapt á atvinnuvegi manna, heldur álíti hann, að Ísfirðingar ættu að hafa fullt leyfi til, að haga fiskiveiðum sínum á

hvern þann hátt, sem þeir teldu sjer haganlegan, svo lengi þeir spilltu eigi hver fyrir öðrum. Það væri víst enginn hjer á þingi, sem teldi það rjett, að þingið gjörðist fjárhaldsmaður Ísfirðinga, eða setti þeim reglur um, hversu þeir ættu að verja eigum sínum; og það væri því engin ástæða fyrir lóðabanninu, að aðferð sú, sem þeir nú hefðu, væri svo kostnaðarsöm; þegar þeir ekki gætu sjeð neina aðra aðferð hentari, þá væri ósanngjarnnt, að banna þeim þessa aðferðina. Ísfirðingar hefðu fullt frjálsræði til þess, að nota hverja aðferð, sem þeir vildu, svo framarlega sem þeir ekki skemmdu fyrir öðrum; en að þeir gjörðu það, með því að láta lóðirnar liggja náttlangt í sjó, væri alveg ósannað. Það væri líka fljótt auðsjeð, hverjir það væru, sem kvartanir yfir þessu kæmu frá. Það væru sjálfsagt þeir, sem hefðu annaðhvort ekki dugnað eða efni til þess að leita sjer bjargræðis á sama hátt og aðrir. Ef þetta frumvarp yrði að lögum, væri mönnum með því bannað að fá nokkuð úr sjó á vetrum, því dagurinn væri þá svo stuttur, að menn mundu naumast fá tíma til að gjöra eitt kast, ef þeir ættu að ná landi, áður rökkur kæmi. Hann yrði því að álíta það mikinn hnekki á sjávarútvegi Ísfirðinga, ef bannað væri að láta lóðir liggja náttlangt í sjó á tímabilinu frá veturnóttum til sumarmála, og vonaði, að þingið mundi vandlega hugsa sig um, áður það samþykkti slíkt bann.

Lórarinn Böðvarsson sagðist geta sagt líkt og þingmaður Reykvíkinga, að hann væri þessu máli dálítið kunnugur, þar eð hann hefði verið búsettur þar vestra í 14 ár. Hefði þá opt komið til umræðu, að gjöra samtök til þess, að koma af þeim óvana, að láta lóðir liggja dögum og vikum og mánuðum saman í sjó, og hefðu það einmitt verið hinir skynsömustu og duglegustu menn, er gengizt hefðu fyrir því. Þessar umræður og ráðagjörðir hefðu lengi orðið árangurslausar, þangað til hann hefði leyft sjer að gefa út bráðabyrgðareglur, er bönnuðu öllum að nota veiðistöðina Bolungarvík, nema með því

móti, að draga upp lóðirnar að kveldinu til. Þegar þessi regla hefði verið sett, hefði hverjum manni þótt betur fara, veiðarfærin skemmt miklu minna, og aflinn yfir höfuð orðið miklu meiri. Meðan lóðirnar voru látnar liggja, hefði opt eigi orðið vitjað um þær marga daga, og stundum svo vikum hefði skipt; hefði þá mátt heita gott, ef nokkuð hefði fundizt af þeim, þegar loks var farið að leita þeirra. Hann kvaðst því sterklega mæla með, að frumvarp þetta yrði gjört að lögum. Menn gætu reyndar spurt: því taka Ísfirðingar sig ekki sjálfir saman um að af nema þennan ósið? Þessu spursmáli væri eins örðugt að svara, eins og því: hvers vegna syndga svo margir, og gjöra það, sem bæði sjálfum þeim og öðrum er til ógagns? Leyndardómurinn væri að miklu leyti leystur með því, að Ísfirðingar væru hinir mestu áhugamenn í öllu, sem þeir tækju fyrir, og hinir duglegustu og áköfustu aflamenn hjer á landi, og væri það aðalgallinn við þá, að þeim væri hætt við að verða of miklir ákafamenn, þeir spöruðu engan kostnað, enga fyrirhöfn til þess að fá sjer afla, og þótt hinir hyggnari sæju, að ráðleggra væri að fara sjer hægt, þá væru þó ætíð nokkrir, er ekki kynnu sjer hóf. Hann kvað það ekki satt, sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að kvartanir yfir þessu kæmu frá hinum dugminnstu; það væru einmitt hinir dugmestu, sem vildu fá þessu lagaboði framgengt, en sumum hinum dugminni væri hætt við, að grípa til þeirra ráða, ef þeir öfluðu ekki, að skilja lóðirnar eptir, og skemmdu þannig fyrir hinum. Hann gæti fullvissað þingmann Reykvíkinga um, að undir bænarskránni væru margir dugandi og góðir ættingjar hans, og glatt hann með því, að þeir væru engu óframgjarnari á fiskiveiðum, en hann á þingi. En ef einn ljeti lóðirnar liggja í sjónum, þá væri það trú fiskimanna, að hinir yrðu einnig að gjöra það. Hann mælti því með, að málið gengi til 2. umræðu, en ekki þótti honum þörf á nefnd. Sjer hefði dottið hið sama í hug, sem 1. þingmanni Gullbringusýslu, að það tilfelli gæti komið fyrir, að menn sökum ill-

viðra neyddust til að skilja við lóðir sínar; en það lægi í augum uppi, að við því lægi engin hegning, og þætti sjer óþarft að taka það fram.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að öll ræða 2. þingmanns Gullbringusýslu sannaði ekkert af því, sem hann hefði viljað sanna, heldur miklu fremur hið gagnstæða, því þar sem 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði sett Ísfirðingum bráðabyrgðalög, þá væri það nýr vottur þess, hversu mikils hann hefði mátt sín hjá þeim, og væri víst mjög gleðilegt fyrir hann, að hugsa til þess núna eptir á; en fyrst þingmaðurinn hefði getað komið samtökum á, hví hefðu þessi samtök þá ekki haldið áfram? einmitt þess vegna, að þetta fyrirkomulag hefði ekki verið talið skynsamlegt. Ef Ísfirðingar væru allir samdóma um, að skaðlegt væri, að láta lóðir liggja náttlangt í sjó, og gjörðu það þó, þá væri þeim mátulegt að missa lóðir sínar, en hann taldi það víst, að þetta væri ekki almenn skoðun þar vestra; að minnsta kosti mundu Ísfirðingar eigi hafa tekið slíku banni með þökkum í sínu ungdæmi, og kvaðst geta nefnt marga duglega menn, sem 2. þingmaður Gullbringusýslu yrði að kannast við að aldrei mundu hafa látið setja sjer önnur eins lög og þessi.

Varaforseti kvað það ekki tilgang sinn, að reyna til að spilla fyrir málinu, því að hann væri með öllu ókunnugur fiskiveiðum á Ísafjarðardjúpi. Hann vildi að eins koma með nokkrar almennar athugasemdir málinu viðvíkjandi. Hann áleit það mikil vandræði fyrir þingið, að setja lög, sem einungis snertu einstakt hjerað, sem flestum þingmönnum væri lítið kunnugt, og væri mjög hætt við, ef þingið nú setti slík lög, þá mundi koma beiðni fyrir næsta þing um, að taka þau aptur. Það hefði reyndar opt komið fyrir á ráðgjafarþinginu sáluga, að menn hefðu verið að biðja um lög um hitt og þetta, sem mjög lítið hefði verið í varið, en þá hefði stjórnin jafnaðarlegast tekið fram fyrir hendur þingsins og sagt «nei» við slíkum lögum. Hann áleit

það heppilegra, að hreppsnefndir og sýslunefndir sendu reglugjörðir um þessi og því lík mál, sem væru svo einstaklegs eðlis, að þingið gæti í rauninni hvorki vitað upp nje niður í þeim, og að yfirvöldunum, amtmönnum eða landshöfðingja, væri gefinn myndugleiki til, að veita tjeðum reglugjörðum skuldbindandi afl. Hann benti á, að í tilskipun 4. marz 1872 væri sveitarstjórn um gefin heimild til, að semja reglugjörðir um fjallaskil og refaveiðar, sem hefðu skuldbindandi krapt, og væri það engu minna vandaverk, en að semja ákvarðanir um lóðalagnir þær, er hjer ræðir um. Hann kvaðst trúa því, að 2. þingmaður Ísfirðinga hefði satt að mæla um nauðsyn þessara laga, en hann kvaðst sakna þess, að ekki skyldi fylgja bænarskránni álit hlutaðeigandi sýslunefndar um málið, því það mundi hafa haft mikið meira gildi í augum þingsins, en uppástunga sú, sem frumvarpið er byggt á.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að sjer þætti mál þetta undarlegt, og yrði því að biðja um nokkrar upplýsingar í því. Fyrst yrði hann að spyrja að því, hvort þeir menn, sem sent hefðu bænarskrána til þingsins, væru þeir sömu menn, sem lóðirnar ættu, eða það væru aðrir menn. Spurning þessi þætti sjer svo áriðandi, að hann kvaðst mundu gefa atkvæði sitt með eða mótt málinu eptir úrlausn hennar. Væru beiðendurnir lóðaeigendurnir sjálfir, þá kvaðst hann vilja gjöra þeim það til geðs, að veita þeim lögin, er þeir bæðu um; því reyndust lögin óhentug, þá gætu þeir engum um kennt nema sjálfum sjer, en reyndust þau þörf, þá væri rangt af þinginu, að synja þeim slíkra laga. Bæn þessi þætti sjer að vísu mjög kynleg, því væru beiðendurnir lóðaeigendur sjálfir, þá væru þeir að biðja löggjafarvaldið að kenna sjer að veiða, og játuðu með því, að hversu ákafir sem þeir væru í veiðiskapnum, þá væru þeir þó skammt á veg komnir í hagsýni. Og sannarlega hefði það verið æskilegra og affarsælla, að prófasturinn í Vatnsfirði hefði kennt þeim lítið eitt í hagsýni, heldur en hitt,

að setja þeim lagareglur af eigin myndugleika. Ef það þar á móti væru aðrir en eigendur lóðanna, sem bænarskráin væri frá, þá væru það menn, sem vildu kenna hlutaðeigendum sjálfum að veiða og leita atvinnu sinnar, og þá væri sjer ómögulegt að greiða atkvæði með frumvarpi þessu, með því að það væri mjög svo ísjárvert, meira að segja ótækt fyrir þingið, að ætla sjer að kenna mönnum að leita atvinnu sinnar á einn lögakveðinn hátt, og þar með fyrir-muna þeim að gjöra það á nokkurn annan. Það væri í raun rjettir sama sem að svipta menn atvinnufrelsi, meira að segja, svipta þá skynsemi og frjálsræði. Það væri skoðun margra ágættra auðfræðinga, að hversu vitur sem löggjafinn kynni vera, þá væri hann þó aldrei jafnsnjall atvinnumönnunum sjálfum, einkum í öllum smágreinum og tilbreytingum hinna sjerstöku atvinnuvega. Hann tók til dæmis, að á Norðurlandi hefði mjög lengi og næsta mikið verið talað um skynsaman heyjasetning; hefðu bændur leitað bæði til hreppstjóra, sýslumanns og amtmanns og beðið þá að setja fyrir á sig; en sem amtmaður hefði gefið reglur um ásetning, þá hefðu allir lokið upp einum munni um, að slíkar reglur væru alveg óhafandi, og hefði síðan öllum umkvörtunum linnt, og allar reglugjörðir lagzt niður. Eins væri hann nú sannfærður um, að Ís-firðingar mundu biðja næsta þing að af nema þessi lög, ef þau væru frá öðrum mönnum komin en hlutaðeigendum sjálfum, og ef til vill hvort sem er. Ef því bænarskráin væri frá öðrum en eigendum lóðanna, væri hann frumvarpinu mótmæltur; væri hún þar á móti frá eigendunum sjálfum, þá mundi hann ef til vill gefa frumvarpinu atkvæði sitt.

Flutningsmaður svaraði varaforseta því, að sýslunefndin hefði einmitt verið samdóma því, sem bænarskráin færi fram á, og að hún hefði hvatt menn til að leita þingsins, hvað þetta mál snerti, þar eð útsjød væri um, að samtök, án aðhalds laganna, væru ónóg í þessu efni, eins og reynslan væri

svo þrásamlega búin að sanna. Þingmanni Norður-Múlasýslu svaraði hann, að bænarskráin væri frá útvegsbændunum sjálfum, sem opt ekki vissu fyr, en dýrar lóðir væru farnar í sjóinn fyrir hirðuleysi eða óskynsamlegan ákafa formanna þeirra, því að það væri kunnugt, að samningar milli útvegsbónda og formanns væru opt vettugi virtir.

Grimur Thomsen sagði, að það væri ekki rjett hugsað af þingmanni Norður-Múlasýslu, að halda, að þetta ólag á lóðalögnum kæmi af vankunnáttu, heldur kæmi það af óskynsamlegu kappi. Líkt ætti sjer einnig stað hjer á Suðurlandi, að sjómenn væru opt eins seinir til að taka netin úr sjó, eins og þeir væru fljótir til að leggja þau. Varaforseti hefði stungið upp á því, að hlutaðeigandi sveitarstjórn yrði falið að semja reglugjörð um þetta, en hann kvaðst verða að álíta það ótilhlýðilegt, að þingið gæfi nokkuð burt af löggjafarvaldi sínu, enda hefði það ekki vald til þess. Hann kvað það ekki vera einsdæmi að stjórnin gæfi reglur fyrir fiskiveiðum; þannig væru á Noregi lög, er byðu að taka upp net úr sjó á hverjum laugardegi, og þannig væri í fleirum löndum, að lög væru um, hvernig haga skyldi til með fiskiveiðar. Hið óskynsamlega kapp hinna einstöku, sem opt gæti skemmt fyrir veiðunum, gjörði það optlega nauðsynlegt fyrir löggjafarvaldið að grípa inn í með lögum; það væri engan veginn nóg, að banna mönnum að skemma fyrir öðrum, heldur yrði opt að banna þeim, að skemma fyrir sjálfum sjer.

Varaforseti kvað það eigi hafa verið meining sín, að þingið skyldi gefa burtu nokkuð af löggjafarvaldi sínu, en hann álíti, að reglugjörðir gætu haft bindandi krapt fyrir viss hjeruð, þó að þingið ekki staðfesti þær, heldur hlutaðeigandi háyfirvöld. Það væri og næsta hæpið, að semja lög um þetta efni, og hefði þingmaður Gullbringusýslu komið sjálfur með ljóst dæmi því til sönnunar. Hann taldi það óheppilegt, að gefa út þennan aragrúa af local-lögum, sem efasamt væri hvort ættu alls kostar vel við, því að þá gæti farið svo, að ræki til hins sama sem

á næstliðinni öld, er alls eigi hefði verið glæsilegt tímabil í rjettar og lagasetningar sögu landsins, að gefin hefðu verið út lög um hvert smá-atríði, t. a. m. um að mjalta sauðpening á Vestmannaeyjum o. fl. o. fl.

Arnliótur Ólafsson sagðist nú eptir ræðu hins háttvirta flutningsmanns verða það fróðari en áður um áhuga Ísfríðinga þessara í fiskiveiðum, því eptir lýsing hans lýsti áhuginn sjer í því, að formenn væru ákafir í að leggja lóðirnar, en áhugalitlir eða jafnvel áhugalausir í því, að taka þær upp aptur í tæka tíð. En þó kvaðst hann nú, einkum eptir ræðu hins háttvirta 1. þingmanns Gullbringusýslu, vera miklu fúsari til að styðja málið, af því að hann tryði því nú, að bæninn væri komin frá sjálfum eigendum lóðanna. En varaforseta gæti hann eigi verið samdóma um hin sjerstöku lög eða hjeradalög, því ýmislega hagaði til í veiðistöðunum, og það jafnvel svo mjög, að það, sem væri hentug veiðiaðferð í einni, væri óhafandi í annari. Þegar svo væri ástatt, gæti löggjafinn engin hentug almenn lög sett, og því engin lög önnur en sjerstök lög. Sýndist sjer því þetta atríði mæla einmitt með en eigi móti því, að mál þetta gengi til 2. umræðu.

Pórarinn Böðvarsson vildi svara því, er honum fannst rangt í ræðu þingmanns Reykvíkinga og 1. þingmanns Norður-Múlasýslu, þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði spurt, því þeir þar vestra hefðu eigi haldið áfram með þessi samtök sín, þá væri ávallt hægt að koma með slíkt; öðrum eins spurningum yrði eigi svarað með öðru en því, að spyrja aptur, hví allt væri eigi eins og það ætti að vera. Þar sem sami þingmaður hefði sagt, að þetta væri að gjörast fjárhaldsmaður Ísfríðinga, þá gæti sjer eigi annað sýnt, en slík ályktun væri alveg röng. Allir þekktu lögin um kláðann; það væru lög, sem vernduðu rjett hins einstaka gegn öðrum. Varaforseti hefði álitíð hjer vandræði við að eiga, af því að svo fáir væru kunnugir máli þessu; en eptir sínu áliti væru þeir nógu margir, er kunnugir væru því. Þingmaður Reykvíkinga væri þessu máli

manna kunnugastur, því að hann hefði verið í samfleytt 22 ár fyrir vestan, þó að hann mikið af þeim tíma hefði verið barn; því næst væri bæði hann og 2. þingmaður Ísfríðinga, er væru máli þessu full-kunnugir. Viðvíkjandi uppástungu varaforseta, að gefin væri um þetta efni reglugjörð, er samþykkt væri af yfirvaldinu, þá mundi slíkt hafa lítinn árangur; en þar sem varaforseti hefði furðað sig á því, að álit sýslunefndarinnar skyldi eigi fylgja máli þessu, þá væri það í eðli sínu, að sýslunefndir eigi færu að skrifa þinginu til, því slíkt mundi eigi vandi. Að endingu vildi hann svara 1. þingmanni Norður-Múlasýslu því, að með frumvarpi þessu væri alls eigi meiningin, að kenna mönnum að veiða, heldur að eins að vernda rjett þeirra, er skynsamir væru, gegn þeim, er óskynsamlega færu að ráði sínu. Hvað það snerti, er þingmaðurinn hefði sagt, að betra hefði verið fyrir prófastinn að kenna hagfræði, heldur en að setja Ísfríðingum lög um þetta efni, þá væri það athugandi, að prófastur þessi mundi aldrei sjerstaklega hafa lagt sig eptir henni, og væri hann þó prófastinum nokkurn veginn kunnugur; það væri máske fyrst núna, eptir það er hann hefði lesið Norðling, að hann væri lítið eitt komin niður í þessari fræði.

Benidikt Sveinsson sagði, að sjer virtist það helzt hindra framgang málsins hjá deildinni, að henni þætti þetta mál of einstaklegs eðlis; það væri að visu satt, að löggjöfin ætti eigi um of að fara inn á hið einstaklega, en mætti eigi heldur láta það með öllu afskiptalaust. Lögin ættu bæði að hafa heildina og hinn einstaka fyrir augum. Það væri því engin ástæða á móti þessu frumvarpi, er varaforseti hefði komið með, að þetta væri einungis fyrir sjerstakan hluta landsins. Engin áherzla lægi heldur á því, hvort bænarskráin væri frá útvegsbændunum sjálfum eða öðrum, því að hver einstakur hefði rjett til að bera upp frumvarp um það, er honum þætti miklu varða. Viðvíkjandi því, er varaforseti hefði stungið upp á, að gjört yrði út um þetta af hlutaðeigandi

sveitarstjórn, þá mundi hann vera því sam-
dóma, ef vjer Íslendingar værum komnir svo
langt á leið, að einstakar sveitir gætu komið
sjer saman um það, er gagnlegt væri fyrir
þær í heild sinni, en það væri því miður
ekki, og svo lengi sem það væri eigi sann-
að, að sveitarstjórnirnar gætu komið sjer sam-
an um að semja slíkar reglur, þá væri varúðar-
vert að vísa málinu til þeirra. Aðalmeið vort
Íslendinga væri eigi einungis það, að vjer
hefðum eigi næma tilfinningu fyrir rjettind-
um annara og kynnum eigi að nota hlunn-
indi föðurlands vors, heldur og það, að vjer
sæjum eigi, í hverju hlunnindin lægju. Það
gæti heldur eigi lengi gengið fyrir þingið, að
það vísaði þeim málum frá sjer, er miðuðu
til þess, að glæða áhuga manna og þekking
á því, að nota og efla atvinnuvegi landsins
á sem haganlegastan hátt.

Þá var gengið til atkvæða, og var það
samþykkt með 17 atkvæðum gegn 4, að
málið skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 11.
dag júlímánaðar, kom samkvænt dagskránni
til 2. umræðu *frumvarp til laga um fiski-
löðalagnir á svæðinu milli Hornbjargs og
Stigahlíðar og á Isafjarðardjúpi.*

Stefán Stephensen gat þess, að 1. þing-
maður Gullbringusýslu við 1. umræðu máls-
ins hefði bent á, að 1. gr. frumvarpsins
væri eigi vel orðuð, þar sem bannað væri, að
láta lóðir liggja náttlangt í sjó; kvaðst
hann eigi hafa fundið næga ástæðu til að
breyta 1. gr., því að hann áltíð það sjálf-
sagt, að menn væru vítalausir fyrir það, þótt
þeir yfirgæfu lóðir sínar, þegar illviðri væri;
samt sem áður vildi hann gjarnan heyra
meiningu hinna lögfróðu manna deildarinn-
ar um þetta efni. Hvað nú málið í sjálfu
sjer snerti, þá hefði það við 1. umræðu
fengið misjafnar undirtektir, en þó að sinni
ætlun yfir höfuð góðar. Hann hefði áður
tekið það fram, að ef deildin eigi veitti

máli þessu eptirtekt, þá væri það af ó-
kunnugleik hennar, því að mál þetta væri
fyrir oss Vestfirðinga eigi að eins áhuga-
mál, heldur jafnvel velferðarmál. Ísfirð-
ingar byggju á útkjálka landsins, er væri
hrjótrugur mjög, hvað landgæði snertir, en
þar væri gnægð auðæfa í sjónum. Það væri
því eðlilegt og sanngjarnlegt, að hugur þeirra
stefndi einkum að sjónum, er þeir mættu
vænta að uppskera mestan arð af, og þeir
óskuðu þess, að fá fyrirhöfn sína borgaða.
Það væri auðvitað, að flestum hjer í deildinni
væri ókunnugt um mál þetta, en hann vildi
þó undan skilja 3 menn, en einmitt þessir 3
menn hefðu allir gjört út til sjávar, og gætu
því vel borið um þetta, og vildi hann nefna
til þessa báða þingmenn Gullbringusýslu.
Hann vonaði, að málið fengi góðan byr, og
yrði látið ganga til 3. umræðu.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst nú hafa
lesið bænarskrána, og hefðu staðið undir
henni ein 15 nöfn, og vonaði hann, að þing-
ið sæi, að það væri nokkuð lítið. Hann
yrði enn sem fyrri að taka fram, að sjer
þætti mjög svo athugavert, að setja hapt á
atvinnuvegi manna. Hann gjörði það nú
naudugur, að koma fram með frumvarp til
laga um breyting á lögum um þorskaneta-
lagnir í Faxaflóa, en bænarskrár þær, er til
þingsins væru komnar, sýndu, hvílik óánægja
væri yfir lögum þeim, er þingið hefði í hitt-
iðfyrra gefið út um þetta efni. Það væri
því það rjettasta, að sinni ætlun, að setja
nefnd í mál þetta, og reyna þannig að búa
til einhver almenn lög um þetta efni, sem
hreppsnefndirnar eða sýslunefndirnar gætu
dregið reglugjörð út úr fyrir sig, er yfirvald-
ið þá skyldi samþykkja. Það væri, að sjer
fyndist, óheppilegt, að þingið, sem, að því
er flutningsmaðurinn hefði sagt, væri svo
ókunnugt þessu máli, færi að gefa út sjer-
stök lög í því. Svo væri og það, að að-
eins 15 menn hefðu ritað undir bænarskrána,
og virtist sjer það sanna næsta lítið, og
gætu lögin, þegar til kæmi, auðveldlega
valdið óánægju almennings. En ef það væri
rjett, sem flutningsmaður hefði borið fram,

að það væru einmitt formennirnir, sem ekki vildu gegna húsbændum sínum, og létu lóðirnar liggja í sjónum á móti vilja þeirra, þá mundu önnur lög vera til, er stemmdu stigu fyrir því; því að hvert hjú væri skyldugt að hlýða húsbændum sínum.

Flutningsmaður kvaðst vilja gefa upplýsingu viðvíkjandi því, hvernig á því stæði, að svo fáir skyldu hafa skrifað undir bænarskrána. Svo hefði á staðið, að þeir fyrir vestan hefðu komið sjer saman um, að undir búa mál þetta fyrst í hreppunum, til þess að þurfa eigi að fara að koma saman á sýslufund, er örðugt væri að sækja fyrir alla hreppa, og hefðu hrepparnir samið bænarskrá hver fyrir sig, og gæti hann sýnt þingmanninum þær, ef hann vildi, því að hann hefði þær hjer á staðnum. En hvað það snerti, að tilgangslítið væri, að búa til lög fyrir lítið pláz, þá væri Ísafjarðardjúp alls eigi lítið, eða fiskur sá, er þaðan flyttist árlega, lítillæði eitt, enda yrðu menn að laga sig eptir kringumstaðunum, og mættu eigi ætla, að sömu lög hlytu að geta gilt um land allt í öllu tilliti; því að svo gæti máské verið, að hjer væri gagnstað veiðiaðferð þeirri, er á Vesturlandi tíðkast. Í öllu falli treysti hann því, að það væri ekki tilgangur þingmanns Reykvíkinga, að Ísfirðingar skyldu við hafa sömu veiðiaðferð, eins og tíðkaðist í Faxaflóa, hvar þorskanet eru brúkuð svo að segja eingöngu í sumum veiðistöðum um vissan tíma ársins.

Þórarinn Böðvarsson vildi leiða athuga manna að því, er í ástæðunum fyrir frumvarpinu stæði: «Í annan stað — — — verzlunarvöru hjeraðsbúa». Hann áleti það mikla ástæðu, til að mæla með Ísfirðingum, að þeir væru kunnir að því, að þeir verkuðu manna bezt vöru sína, og vara þeirra væri því í hærra verði en nokkurra annara, og fyndist sjer þetta veruleg ástæða. Önnur ástæðan væri sú, að beztu menn hjeraðsins vildu fá þessu framgengt.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst hafa tekið það fram, að hann væri eigi á móti

því, að setja lög fyrir sjerstakan landshluta; en í þessu máli og öðrum slíkum fyndist sjer eiga betur við, að setja almenn lög, er hin einstöku hjeruð gætu búið til reglugjörð út úr, og yfirvaldið síðan samþykkti hana. Hann vildi ekki tala mikið um þennan undirbúning málsins; en sjer fyndist ekki nóg, þótt 1 eða 2 hafi skrifað undir í hverjum hreppi; það ætti að vera allur þorri hreppsþúa að minnsta kosti; en hjer væru eigi undirskrifaðir nema fáeinir menn; hann þekkti reyndar til þess, að sumir þeirra væru merkir menn, en hann þekkti aptur svo mikið til, að sumir þeirra væru alls eigi merkilegir. Hann kvaðst því vera nokkurn veginn viss um, að þar vestra væru öldungis eins tvískiptar skoðanir í þessu máli, sem hjer við Faxaflóa. Hann gæti því með engu móti verið með því, að mál þetta gengi til 3. umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og lét því forseti ganga til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum gegn 5.

2. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum gegn 5.

3. gr. frumvarpsins samþykkt með 14 atkvæðum gegn 5.

Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 15 atkvæðum gegn 5,

og sömuleiðis samþykkt með 15 atkvæðum gegn 4, að frumvarpið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 11. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um fiskilóðalagnir á svæðinu milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísafjarðardjúpi*.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist ekki

hafa ætlað sjer að tala framar í þessu máli, en af því flutningsmaður hefði góðfúslega lánað sjer skjöl þau, sem snertu þetta mál viðvíkjandi undirbúningnum, þá álitu hann skyldu sína að skýra málið enn betur fyrir þinginu, en hann hefði áður gjört. Hjer væri, eins og þingmönnum mundi kunnugt, ekki að ræða um veiðiaðferð, er skemmdi fyrir öðrum, heldur að eins um að fyrirbyggja það tjón, sem sjávarbændurnir gjörðu sjálfum sjer. Þegar svo væri ástatt, væri áriðandi að vita, hvort það væri almenn ósk þeirra, er í hlut ættu, að þessi lög væru sett, og skyldi hann nú skýra þinginu frá, hvort svo væri eða ekki. Í norðurhluta Ísafjarðarsýslu væru 9 hreppar auk kaupstaðarins Ísafjarðar; af þessum 9 hreppum hefði málið verið íhugað í 7 hreppum, og þar ritað álit um það. Í Hólshrepp hefðu eigi allir verið á fundi, en hann gæti eigi sagt, hversu marga hefði vantað. Úr Eyrarhrepp hefðu 11 menn skrifað undir bænarskrána, en ekki sæist, að neinn úr kaupstaðnum Ísafirði hefði verið þar með; úr Súðavíkurhrepp mundi megnið af hreppsþúum, sem beiddu um þessi lög; úr Ögurhreppi væri ekkert álit komið; úr Vatnsfjarðarhreppi hefðu 9 undir skrifað, af Langadalströndinni 12, úr Snæfjallahreppi megnið af íbúunum; í Grunnavíkurhrepp hefðu 24 verið á fundi. Í Bolungarvík, sem væri aðalveiðistöðvarnar við Ísafjarðardjúp, hefðu verið deildar skoðanir; sumir hefðu viljað banna að láta lóðir liggja náttlangt, sumir ekki. Jökulfirðingar hefðu í einu hljóði afbeiðað allt bann; frá Sljettuhrepp og öllum þeim, sem byggja fyrir utan Rit, væri engin bænarskrá komin. Af þessu gæti þingið sjeð, að þetta væri ekki samhuga ósk allra Ísfirðinga, því að sumir afbeiddu lög um þetta með öllu, en frá sumum lægi engin beiðni fyrir, og í hreppum þeim, þar sem undirbúningur hefði verið, væru það hvergi nærri allir, sem óskuðu laganna; einnig væri það aðgæsluvert, að það væru einungis 2 hreppar, sem hefðu beðið um, að lögin næðu til Hornbjargs, hinir nefndu einungis Ísafjarðardjúp, nema hvað einn hreppur vildi

láta lögin gilda frá Hornbjargi til Langanestáar í Arnarfirði, þannig að Arnarfirði yrði skipt í tvennt, og lögin giltu í öðrum helmingi hans, en ekki í hinum. Þetta álitu hann skyldu sína, að skýra þingdeildinni frá, áður en gengið væri til atkvæða, svo að hún sæi, að það væri ekki einhuga ósk allra Ísfirðinga, að hapt yrði lagt á atvinnuveg þeirra, og þingmenn gætu gefið atkvæði sitt með því ljósari hugmynd um málið.

Flutningsmaður kvað það satt, er þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að enginn undirbúningur undir mál þetta hefði farið fram í Ísafjarðarkaupstað, enda væri þess eigi heldur að vænta, þar sem eigi mætti heita, að þar væru nema 2 eða 3 útvegsmenn, er lifðu beinlínis af bátaútveg, en einn þessara manna hefði þó verið á fundinum, og ritað nafn sitt undir bænarskrána; en hinir hefðu eigi verið heima. Þar sem engin plögg hefðu verið frá Ögurhreppi, þá hefði það víst komið af því, að enginn þaðan hefði verið á fundinum, en það gæti hann fullvissað menn um, að þar hefði verið samhljóða undirbúningur við það, sem í öðrum hreppum. Hvað Grunnavíkurhrepp snerti, þá væri þar lítil sjósókn, og eins og þingmaður Reykvíkinga mundi muna eptir frá æskuárum sínum, þá væri það alsiða, að menn úr þeim hreppi reru í Bolungarvík, er væri að vestanverðu við djúpið, eða þá á Snæfjallaströnd. Hin veikur og óverulegu mótmæli þessa hrepps væru því eigi til greina takandi, þar sem allur þorri útvegsbænda við djúpið hefði ritað nöfn sín undir bænarskrána.

Hvað Sljettuhrepp snerti, þá gat hann þess, að menn úr því byggðarlagi hefðu sótt fundinn á Ísafirði, og óskað eptir, að bannið móti næturlögum á lóðum næði norður að Hornbjargi, þó Aðalvík að undanfögnu hefði að eins haft hleypingslegur.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet forseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og var það samþykkt með 15 atkvæðum gegn 7, og fyrirsögnin án atkvæðagreiðslu, og kvað forseti það mundu sent verða efri deildinni.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 13. fundi efri þingdeildarinnar, 17. júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um fiskilóðalagnir á svæðinu milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísafjarðardjúpi*.

Árni Thorsteinson kvaðst að vísu vilja, að mál þetta gengi til 2. umræðu, þótt hann þá kynni að mæla móti því, að það gæti náð lagagildi, því að sjer sýndist í-raun og veru svo, að menn hlytu að komast að þeirri niðurstöðu við nákvæmari ihugun þessa máls, að frumvarpið ætti eigi að verða að lögum, með því að það skerti frjálsræði manna í atvinnuvegum sínum, sem þó ættu að vera sem frjálsastir. Það væri athuga-vert, að setja þau lög, er að eins næðu til eins sjerstaks hjerads, því að ef slíkt kæmi optar fyrir með eitt og eitt hjerad, gæti auðveldlega komið upp lög um hið sama, er gagnstæð væru í einu hjeradi við það, sem í öðru ætti sjer stað. Það væri að vísu ástæða fyrir þessu frumvarpi, að beðið hefði verið um lög af allmörgum í þessu efni, en það væri eigi víst, að bæn þessi væri sprottin af sönnum vilja allra þeirra, er hjer ættu hlut að máli, og slíkt yrði eigi matið á þingi þessu af þeim, er væru ókunnugir kringumstæðum og atvikum; það hefði átt við, að álit sýslunefndar og sveitarstjórnar fylgdi þess konar mál-um. Hjer hefði að hans álit, ef skaði hefði hlotizt af veiðiaðferðinni, legið nær, að beiðendurnir sjálfir hefðu hætt að láta lóðir liggja á nóttu, eða hefðu samið sín á milli í þessu efni, til að firra sig skaðlegum afleið-ingum. Þar sem í frumvarpinu væri talað um, að hegna skyldi þeim, er móti bryti, þá kæmi til greina, að menn gætu brotið lögin af ásettu ráði, og líka fyrir þá sök, að eigi hefði verið hægt að ná lóðunum fyrir óveðurs sakir, og mundi erfitt að sjá það jafnan, hvort veður hefði leyft að ná þeim í það og það skipti, því að hart væri að hegna þeim, er fyrir óveðurs sakir hefði eigi getað náð lóðum sínum, áður nótt fjelli á. Þar sem talað væri um takmörk, er lög þessi skyldu

ná á milli, þá þætti sjer eigi vel fara, að lög um jafnalmennt málefni sem fiskiveiðar skyldu bindast við afmarkað lítið svæði, og nokkuð vafasamt, að því er víðáttu þess snerti. Takmörkin væru hjer sett við Hornbjarg og Stigahlíð, en eptir því sem hann frekast vissi um landslag þar, þá mundi vera óheppilegt að miða við Hornbjarg; eðlilegra mætti sýnast, að hafa takmörkin við Stigahlíð og Bjarnanúp, eða Stigahlíð og Rit, en ef bundið væri við Hornbjarg, þá þættist við svæði, sem ekki væri fjölbyggt og sem illt væri til eptirlits um, hvort lögunum væri hlýtt. Af þessu kvaðst hann vilja, að málið gengi til 2. um-ræðu og jafnvel 3., svo að hann og aðrir gætu hugleitt það ítarlega, og sjeð, hvort eigi mundi ráðlegra, að taka aðra stefnu, en lög þessi miðuðu að. Að sínu leyti álit hann æskilegt, að til væru almenn lög um fiski-veiðar, þar sem teknar væru fram almennar reglur, og svo einstöku hjeruðum veittur rjettur eða lagaheimild til þess, að gjöra samþykktir um sjerstök atriði, sem nauðsyn bæri til að hafa einbundin á einn eða ann-an hátt, og sem þá giltu á þeim stað. Það mætti t. a. m. hafa almenna ákvörðun um lóðir, og svo hjeradasamþykktir um t. a. m. beitu, hve nær fyrst mætti leggja þær fyrst á ári og hve nær síðast; einnig frumvarpið fjelli undir þessa ákvörðun. Hann kvaðst eigi vera mótfallinn lögum um fiskiveiðar eða þá atvinnugrein, en þau yrðu að vera almenn. Öðrum eins lögum og þessum gæti hann eigi að svo komnu máli verið hlynntur.

Eiríkur Kúld kvaðst vera hinum 6. kon-ungkjörna þingmanni samþykkur í ýmsu, er hann hefði sagt, svo sem því, að miður heppilegt væri, að hafa þau lög, er að eins næðu yfir víst svið, en þó þyrfti að líta á það, hvort þau lög, er hjer um ræddi, gætu beðið svo lengi, að á væru komin lög þau hin almennu, er þingmaðurinn hefði minnzt á; en eptir því sem hann þekkti til sjálfur við Ísafjarðardjúp, þá teldi hann það stór ó-höpp, ef frumvarp þetta gæti eigi orðið að lögum nú á þessu þingi, enda væri það og

eigi samkvæmt sjálfu sjer, að samþykkja lög um netalagnir í Faxaflóa 1875, en vera nú á móti þessu frumvarpi, sem færi þó í sömu stefnu og hitt. Nú kvað hann mega skoða skaða þann, er hlytist af því, að lóðirnar væru látnar liggja um nætur. Í Bolungarvík væri mest fiskistöð við Ísafjardardjúp; lægi þar fjöldi fiskibáta, og hverjum bát fylgdu aptur margar lóðir, og helmingur af þessum lóðum væri látinn liggja um nætur, en helmingurinn dreginn upp. Þegar nú 20 lóðir lægu frá bát hverjum í botninum, væri auðsætt, að töluverða glætu hlyti að leggja af beitunni, og við það firtist fiskurinn frá að fara inn fyrir lagnirnar, enda mundi og reynslan hafa sýnt, að eigi færi að fiskast til muna inn við Ögurhólma og innar, fyr en um lok vertíðar í Bolungarvík, nefnil. Þegar búið væri að draga upp lóðirnar þar. Þetta sýndi aptur, að ef lóðirnar væru eigi látnar liggja stöðugt nótt og dag í Bolungarvík, mundi vera nægur afli inn um allt djúp þegar um sjálfa vertíðina, en með því háttalagi, sem nú væri í þessu efni, væri skertur bjargræðisstofn þeirra, er byggju innar við djúpið. Það kvað hann rjett hjá hinum 6. konungkjörna þingmanni, að skýrslu vantaði um þetta frá sýslunefndinni, en aptur kvaðst hann geta gefið þá upplýsingu, að það stæðu undir sumum bænarskránum menn úr sýslunefndinni. Hann væri og á því, að þetta hefði átt að fyrirbyggja með frjálsum samtökum, en á slíkum samtökum væru jafnan gallar, því að mönnum þætti minna fyrir að brjóta samþykktir en lög, og þætti sjer því hjer laga þurfa. Hann kvað það og kunnugt þeim, er til þekktu, að hinir dugmestu sjómenn við Ísafjardardjúp, reyndu að fá sjer sem flestar lóðir, og verðu til þess ærnu fje; nú gæti komið fyrir, að þeir misstu lóðirnar fyrir veðri, ís eða öðru, og stæðu þá auðum höndum uppi eða yrðu jafnvel öreigar. Þá gat hann þess, að nokkurn veginn samhljóða bænarskrár hefðu komið úr 8 hreppum við djúpið, og væri það mikill vottur um þörfina á lögum þessum. Grunnavíkurhreppur ljeti sjer að

vísu eigi svo mjög annt um þetta, enda yrði hann og að miklu leyti fyrir utan þá línu, er hinn 6. konungkjörni þingmaður hefði til tekið, og sem, ef til vildi, væri nær sanni. Af því að mál þetta þyrfti íhugunar við, kvaðst hann vilja stinga upp á nefnd, og að málið gengi til 2. umræðu.

Ásgeir Einarsson kvaðst nú eigi þurfa að mæla margt, fyrst málinu ætti að vísa til nefndar. Hann hefði viljað geta þess, að frumvarpið mundi þurfa þess við, að nefnd fjallaði um það, því að sjer sýndist það eigi svo vel úr garði gjört. Það kvað hann sig furða, að eigi skyldi neðri deildin hafa sinnt betur bænarskrá Ísfirðinga um slægingu fiskisins á miðunum, sem væri utan til við Ísafjardardjúp, því slæging sú hlyti eins að varna fiskigöngum inn á djúpið, eins og fiskislæging Frakka hamlaði fiskigöngum að landinu, þegar þeir slægðu fiskinn langt frá því; það væri þó óskiljanlegt, að lóðirnar hindruðu meir fiskigöngur en slægingin. Það kvað hann sig og furða, að varaforseti hefði vitnað til laga um netalagnirnar 1875; með því að nú væri komin til þingsins bænarskrá um, að nema þau aptur úr gildi; eins kynni og að fara um þessa bæn Ísfirðinga, að þeir kæmu með gagnstæða bæn á næsta þingi, enda kvaðst hann og varla búast við, að nefnd sú, er sett yrði í þetta mál, gæti hitt nokkurn veg til að gjöra Ísfirðinga alveg ánægða með úrslit þessa máls, enda væri það ekki vel undirbúið úr hjeradi, þar sumar bænarskrárnar væru gagnstæðar hvor annari. Eptir því sem hann hefði komizt næst, væri ágreiningurinn milli skipa- og lóðaeiganda og formanna, en skipaeigendur mundu optast eiga erfitt með að sanna (heima í stofum sínum), hvort formenn hefðu skilið lóðir sínar eptir af nauðsyn eða ásetningi. Þetta sýndi, að málið þyrfti sannarlega undirbúnings, og því vildi hann, að nefnd væri sett í það.

Stefán Eiríksson kvað sjer þykja undarlegt, að vera að koma með önnur eins frumvörp og þetta á þing, eins og að þingið eða löggjafarvaldið ætti að fara að kenna mönn-

um að veiða. Þar sem varaforseti hefði vitnað til netalagnamálsins 1875, þá væri það óheppilegt, með því að þeir, sem hefðu beðið um takmörkun netalagna í hitt eð fyrra, væru nú óánægðir með þá ákvörðun, og til þingsins væru nú komnar bænir, að upp hefja netabannið. Hann kvaðst vita til þess, að Suður-Múlasýslumenn hefðu mestan afla á haustin, og allt fram að jólum í góðri tíð, af lóðum sínum, og á Eyrarbakka hefði aflanum fleygt fram, síðan lóðirnar hefðu komizt þar á. Þar sem varaforseti hefði talað um skaða, sem bændur gætu hlotið á lóðum sínum, ef þær færu í sjóinn, þá mundu þeir eigi hljóta minni skaða eptir 2. grein frumvarpsins við það, að seld væri lóðin og aflinn gjörður upptækur. Annars kvaðst hann óska þess, að nefnd yrði sett í málið, ef deildin vildi halda því fram frekar.

Benidikt Kristjánsson kvað það reyndar koma úr hörðustu átt, að hann talaði í máli þessu, með því að hann hefði aldrei búið við sjó, eða haft sjávarútveg, en eptir áliti annara, sem kunnugir væru þess háttar, væri það í Norðurlandi kallaður trassaskapur og ómennska, að láta lóðir liggja um nætur, því að hætt væri við, að hákarlar skemmdu þær og ætu af þeim, sem yrði opt raun á, þó að lóðir lægju skemmri tíma, svo að stundum næðist eigi nema svo sem einn stokkur af lóðinni, og þegar leitað væri um, að draga lóðina frá hinum enda hennar, færi opt svo, að eigi vegnaði betur. Það væri og eigi nema til þess að hæna hákarla að veiðistöðu, að láta lóðir liggja náttlangt, en þeir þættu þó sjaldan veiðibætir, og gæti þetta orðið til þess, að gjöra alla veiði með lóð ómögulega. Það mundi og tilgangslaust, að láta lóðir liggja lengi í sjó án þess að endurnýja beitu á þeim. En hvað tímann snerti, þætti sjer eigi eiga við, að banna að eins frá veturnóttum til sumarmála, heldur skyldi banna fyrir allt árið. Þar sem talað hefði verið um, að koma á almennum veiðilögum, þá þætti sjer það æskilegt, ef ákveðið væri í þeim lögum, að þeim mætti breyta með reglugjörðum, er amtsráð samþykkti eptir uppá-

stungum hreppsnefnda og sýslunefnda. Með því móti einungis gætu veiðireglur, sem settar væru í sjerstökum veiðistöðum, orðið skuldbindandi, og sektir eptir þeim heimtar, að almenn lög gæfu þeim lagagildi, en annars ekki. En með því að þetta mundi eiga langt í land, væri hann eigi móti, að frumvarp þetta fengi lagagildi fyrst um sinn. Það mundi reyndar mest vera að kenna lítilli skyldurækni formanna, að lóðir lægju náttlangt. Þar sem varaforseti hefði talað um, að sumir hefðu fleiri en eina lóð (lóð mundi sama og stokkur fyrir norðan, en 12 stokkar væru í fullkominni lóð) og vildi láta aðra liggja náttlangt eða lengur, meðan hin vær uppi, þá mundi það engu að síður þýðingarlítið, að láta aðra lóðina liggja náttlangt, því að beitan mundi ónýttast, fyr en svo. Nefnd kvaðst hann reyndar eigi mótfallinn, en sjer sýndist hún eigi nauðsynleg, því að málið væri mjög einfalt og óbrotið.

Jón Hjaltalín kvaðst nokkuð þekkja til um lóðalagnir, eptir sögusögn kunnugra og greindra manna. Hann kvaðst hafa talað við enskan herskipsforingja, er áður hafði ráðið fyrir skipi, er verja skyldi Frökkum að koma of nærri Newfoundlandi, og hefði hann talið það mikla heppni Íslendinga, að Frakkar skyldu eigi veiða með lóðum hjer við land, því að með þeirri aðferð hefðu þeir mjög skemmt fiskiveiðar við Newfoundland. Lóðirnar særðu nefnilega stóra fiskinn, en ekkert veiddist á þær nema smái fiskurinn. Eptir það kvaðst hann hafa haldið spurnum fyrir um þetta og frjett hið sama alstaðar, að lóðirnar skemmdu. Thorgrímsen verzlunarstjóri á Eyrarbakka, hefði t. a. m. talið fiskiveiðum þar lokið, þegar menn hefðu byrjað að brúka lóðirnar, og það hefði hann opt ítrekað við sig. Eptir vitnisburði þessara manna áliti hann lóðirnar skaðlegar, auk þess sem hákarlinn spillti þeim íðulega og eyddi svo fje manna. Annars þætti sjer æskilegt, að ein veiðilög gætu náð alstaðar yfir, en víða væri ýmislega á-

statt. Nefnd kvað hann sjer þykja nauðsynlega.

Árni Thorsteinson kvað það koma í ljós af umræðum manna, er hann hefði áðan tekið fram, að mörgum mundi þykja þetta ærið vandasamt mál og ógreitt meðferðar. Varaforseti hefði tekið það fram, að erfitt mundi með samtökum einum, að koma góðu fyrirkomulagi á í þessu máli og framfylgja því; en þessi athugasemd hans og tveggja annara þingmanna í þessu efni væri byggð á misskilningi á orðum sínum; hann hefði talað um almenn lög, sem heimiluðu sjerstakar fjelagssamþykktir, er styddust við hin almennu lög, og væru gjörðar á þann hátt, er í aðallögum væri tiltekinn, og gæti hann því eigi sjeð, að sá vegur væri ógengur að stofna samþykktir og framfylgja þeim síðan, eins og hin almennu lög heimiluðu. Þessi lög væru reyndar eigi komin; það mundi betra að stefna að myndun þeirra, heldur en að þingið gæfi sjerstök lög fyrir hjeruð. Um aðra athugasemd varaforseta, þá að lóðalagning á nóttum bannaði fiskinum að ganga inn, yrði hann að geta þess, að lóðir, er lægju á nóttunni, tepptu eigi meir fiskigönguna, en þær, er lægju á daginn. Að láta lóðir liggja á nóttunni, álitu hann að fáir af ásetningi mundu gjöra, ef það væri sjerlega háskalegt með tilliti til skemmda á þeim, enda gætu menn nokkuð varizt þess með því, að hafa þær sterkari, er svo á staði, að sjór eða botn væri slæmur, og óveðra og bylja væri von, heldur en þar sem væri veðursæld og hægviðrasamt. Hann mætti og fullyrða það, að í Norvegi væri eigi bannað að láta lóðir liggja á nóttunni, og væru þær lóðir hafðar opt sterkari til náttlagna en aðrar. Viðvíkjandi því, er hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt um skemmdir af lóðum við New-Foundland, þá væri enginn efi á því, að lóðir væru skaðlegar á stundum, en á stundum aptur á móti hin bezta veiði-aðferð; þær væru skaðlegar t. a. m. við þorskfiski í göngu, en eigi við ísu eða smáfisk. Í Noregi veiddist mest með netum, þar næst með lóðum, og svo með handfær-

um, og sýndi það, að Norðmönnum væru lóðir mikilsverðar.

Stefán Eiríksson kvaðst út af því, er hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði vitnað til Thorgrímsens, vilja geta þess, að hann hefði átt tal við Sigurð nokkurn bónda á Loptsstöðum, sem einnig væri á Eyrarbakka, er án efa mundi kunnugri og þekkja betur til um fiskiveiðar en Thorgrímsen, og hefði hann sagt sjer, að fiskiveiðum hefði fleygt fram, síðan lóðir voru upp teknar þar, en eigi væri sjer kunnugt, hvort lóðir á Eyrarbakka lægju þar náttlangt, en á Austfjörðum væri það venja, að láta lóðir liggja í sjó bæði nætur og daga, þegar veður leyfði, enda mundi þar rýr afli, ef enginn mætti leggja þar lóð í sjó náttlangt eptir veturnætur, og þó Ísfirðingar fái það, sem hjer er um beðið, gæti skeð, að hið gagnstæða kæmi fram á næsta þingi.

Torfi Einarsson kvaðst ætla, að Ísfirðingar mundu sjálfir þekkja betur til veiðiskapar á lóðir, en þeir, er hjer væru. Hefði hann heyrt, að þessi síður, að láta lóðir liggja náttlangt, væri kominn þannig til, að Ísfirðingar, sem væru ötulustu sjómenn, hefðu keppt hver við annan, að hafa sem flestar lóðir, og hefðu að síðustu eigi getað annað því, að taka þær allar upp á kveldin. Bænarskrá þessi sýndi, að eigi vildu allir taka upp lóðir sínar á kveldin, því annars hefði hún ekki komið. Hvort þessi síður tíðkaðist víða, vissi hann eigi gjörla, og þess vegna eigi heldur, hvort hjer þyrfti sjerstök lög eða almenn. Þetta væri það almenna, að sumir vildu láta setja þau takmörk, að þeir gætu veitt eins og hinir, t. d. innnesjamenn eins og útnesjamenn. Um það, hvernig fiskurinn hagaði göngum sínum, væri torvelt að segja, því enginn vissi það til hlítar, og mættu menn þar um segja eins og maðurinn sagði: «jég hef aldrei þorskur verið». Almenn lög í þessu efni yrðu að vera gjörð með mestu varkárni, því óttast mætti, að einhverjir annmarkar kæmu fram á þeim, eins og t. d. lögunum um netalagnir í Faxaflóa. Hann væri reyndar eigi móti nefnd í þessu máli.

en það mundi þó varla verða til annars en tefja tímann.

Eiríkur Kúld kvað umræður manna sýna nauðsyn nefndar í þessu máli, því sinn hefði hverja skoðun. 4. konungkjörni þingmaður lastaði lóðir almennt, annar þingmaður lastaði lóðir fyrir smáfisk. En hann yrði að geta þess, að stærstu fiskar kæmu eins á smæstu öngla, því fiskurinn gleypiti beituna, og festi sig því á önglinum. Væri sjer eigi kunnugt, að aðferð Ísfirðinga væri annarstaðar höfð, og eigi væri hún höfð t. a. m. kringum Jökul, enda væru straumar og hraunbotn sumstaðar, sem bannaði það. Þingmaður Strandasýslu hefði sagt, að menn vissu ekkert um fiskigöngurnar, en það mundu menn þó vita, að fiskur leitaði að landi á vissum tímum, eins og t. a. m. laxinn leitaði upp eftir ánum, ef eigi væri þvergirt. Eitt atriði væri það, er enn eigi hefði verið tekið fram í þessu máli, nefnilega það, að þegar lóðir lægju náttlangt, þá væri fiskur sá, er í þær kæmi snemma nætur, dauður, er lóðanna væri vitjað, og yrði því aldrei eins fallegur útlits og sá, er strax væri skorinn, er hann veiddist, og tálmaði þetta þannig vöruvöndun. Það, sem þingmaður Skaptfellinga hefði tekið fram, hefði hann heldur átt að geyma, því hjer væri eigi að ræða um Skaptafellssýslu, heldur Ísafjardarsýslu. Að endingu vildi hann, að nefnd yrði kosin, ef deildin annars vildi sinna þessu máli.

Sighvatur Árnason kvaðst vegna kunnugleika geta frætt menn á því, að margir á Eyrarbakka álitu mjög óráðlegt, að láta lóðir liggja á nóttunni, og þeir gjörðu það alls eigi, og sumir væru þeirrar skoðunar, að þorskveiðar hefðu minnkað, síðan lóðir komust á gang, en ísa þar á móti aukist, og væri það sönnun fyrir því, að frumvarp þetta hefði nokkuð við að styðjast.

Síðan bar forseti undir atkvæði, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það samþykkt með 8 atkvæðum gegn 3, og kosnir:

Árni Thorsteinsson með 8 atkvæðum.

Eiríkur Kúld með 7 atkv.

Ásgeir Einarsson — 5 —

og 2. umræðu frestað til þess, er nefndarálitið kæmi.

Í nefndinni var Árni Thorsteinson kosinn formaður og Eiríkur Kúld skrifari og framsögumaður.

Á 19. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag júlím., bar forseti upp þá ósk frá formanni nefndarinnar í máli þessu, að þeim Bergi Thorberg, 2. konungkjörna þingmanni, og Torfa Einarssyni, þingmanni Strandasýslu, væri bætt í nefndina, og var það samþykkt með 9 atkvæðum.

NEFNDARÁLIT

í málinu: frumvarp til laga um fiskilóðalagnir milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísafjardardjúpi.

Hin heiðraða efri deild alþingis hefur kosið oss undirskrifaða í nefnd til að segja álit vort um frumvarp til laga um fiskilóðalagnir milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísafjardardjúpi, eins og tjeð frumvarp var samþykkt við 3. umræðu í neðri deild alþingis, og leyfum vjer oss nú að skýra frá álitinu á þessa leið.

Eftir að hafa vandlega yfirvegað frumvarp þetta, sjer nefndin sjer eigi fært, að ráða hinni heiðruðu efri deild til að samþykkja það, eins og það liggur fyrir. Nefndin áleit nefnilega, að ákvörðun sú í 1. grein, þar sem bannað er og sektir við lagðar, að láta fiskilóðir liggja náttlangt á því svæði í sjó, sem þar er til tekið, gæti, ef til vildi, reynzt mjög ósanngjörn og lítt við unandi, þar eð opt getur að borið, að veður banni að ná lóðunum úr sjó samdægurs og þær eru lagðar. Nefndinni virtust og sektir þær, sem til eru teknar í 2. grein, óeðlilegar og miður sanngjarnar; því með því að gjöra aflann upptækan, verða fleiri fyrir sektum, en sá, sem valdur er að broti mót lögunum, þar eð álita verður, að það sje á ábyrgð formannsins eins, en eigi hásetanna, ef eigi er að forfallalaus hlýtt banninu; en aðrir ættu

aldrei að verða fyrir sektum, en þeir, sem brjóta lögin. Með því að gjöra veiðarfærin upptæk, er þeim, sem fyrir því verða, fyrir- munað, að stunda atvinnuveg sinn, og það ekki að eins formanninum, sem valdur er að broti, heldur og hásetunum, sem ekki eiga að hafa ábyrgð á gjörðum formannsins. Enn fremur hefur nefndin það á móti frumvarp- inu, að henni virðist það ekki sanngjarnt, að sektirnar renni í annan sveitarsjóð en þess hrepps, hvar brotið er framið, því þar skaðar brotið auðsjáanlega mest, en minna í þeim hreppi, hvar formaðurinn býr, sje það utan hrepps eða jafnvel utan hjeraðs.

Loksins virtist nefndinni, að eigi mætti hafa svo mikið tillit til bænarskránna, sem til þingsins eru komnar um þetta mál, með því þær eru ekki allar alveg innbyrðis sam- dóma, að þar af geti verið fullgild ástæða til þess, að gefa út sjerstakt lagaboð í þessu skyni, og sem legði talsvert hapt á atvinnu- veg manna úr ýmsum hjeruðum, án þess að búið væri fyrir fram að leita þar um álits hlutaðeigandi sýslunefndar, og því enn ekki fengin full-tryggjandi sönnun fyrir því, að þetta sje almennur og samhuga vilji allra, er hjer eiga mestan hlut að máli.

Af þessu, sem hjer að framan er tekið fram, verður nefndin að ráða hinni heiðruðu efri deild frá, að samþykkja hið hjer um rædda frumvarp.

En samt sem áður álítur nefndin málið yfir höfuð svo þýðingarmikið, að vert sje að gefa því sjerstaklegt athygli þingsins, og að nokkurt tillit verði að taka til bænarskránna, er því hafa horizt um það, einkum þar neðri deild þingsins hefur aðhyllt það; því ræður nefndin jafnframt til þess, að taka málið til greina sjerstaklega, svo að þeim mönnum, sem þykir þetta sjer svo miklu varða, gefist kostur á að ná tilgangi sínum á þann hátt, að ekki sje gengið of nærri rjetti annara manna, til að stunda atvinnuveg sinn á sem beztan og haganlegastan hátt, og án þess, að þingið þurfi að óttast fyrir því, að frá öðrum, er hlut eiga að þessu sama máli,

komi síðar bænarskrár til þingsins í gagn- stæða átt.

Nefndinni virðist jafnvel ástæða til að binda eigi ákvarðanir þær, sem hún stingur upp á, við eitt einstakt hjerað í landinu, held- ur láta þær vera svo almennar, að þær gætu komið að notum um land allt, hvervetna þar sem áþekk þörf til ákvarðana um fiskiveið- arnar kynnu að koma fram, eins og nú hef- ur orðið raun á í Ísafjarðarsýslu.

Nefndin hefur því samið meðfylgjandi frumvarp, sem gefur landsmönnum yfir höf- uð kost á að fá með hægu móti samþykktir um fiskiveiðar á opnum skipum, lagaðar eptir sjerstaklegum þörfum hvers hjeraðs, og sem geti gilt sem lög fyrir hjeraðið í um- ræddu tilliti.

Nefndinni virtist eðlilegast, eptir því sveitastjórnarfyrikomulagi, sem nú er, að sýslunefndirnar ættu verulegastan þátt í til- búningi samþykktanna, með nauðsynlegri hluttekningu af hálfu kaupstaðanna, þar sem þannig er ástatt (3. gr.), með því einnig má ætla, að sýslunefndirnar ávallt hafi nákvæm- an kunnugleik um hagi hjeraðsins, og hjer- aðsbúar eigi hægt með að bera fram fyrir þær óskir sínar um þær ákvarðanir, er þeir kynnu að álíta æskilegt að gjörðar yrðu að samþykkt. Með ákvörðunum í 2. og 4. gr. er búið svo um, að engar þær ákvarðanir verði teknar upp í samþykkt, sem allur þorri hjeraðsbúa eigi óska eptir, og með ákvörðuninni í 5. grein um staðfestingu amtmanns er ætlazt til að trygging fáiast fyrir því, að samþykkt eigi komi í bága við lög eða grundvallar- reglur laganna eða þröngvi um of atvinnu- frelsi manna.

Að öðru leyti skal þess getið, að nefndin álítur, að kunnugleiki manna eigi mestu að ráða um veiðiaðferð alla á hverjum stað, og því er það ráðgjört í 4. gr., að fastar reglur sjeu settar um hvað eina, er þar að lýtur; en ekki sá nefndin sjer fært, að stinga upp á almennum reglum í þessu tilliti, með því svo ýmislega hagar til í hverju hjeraði. Svo er og um eptirlit það, er útheimtist til þess,

að gætt sje samþykktanna, að nefndin ætlað það beztt ákveðið af kunnugum mönnum í hjeraðinu sjálfu.

Eins og að framan er á vikið, álitur nefndin ógjörandi, að gjöra veiði og veiðarfæri upptæk, ef brotið er móti samþykkt, með því að við það kemur sektin hvorki rjett niður, heldur á fleiri en þann, sem valdur er að broti, og þar á ofan getur af því eðlilega leitt algjörlega tálmun á atvinnuvegi manna; nefndin hefur því stungið upp á, að láta hin almennu takmörk sektanna vera 1—100 krónur.

Ef frumvarp þetta öðlast lagagildi, virðast lög 12. nóv. 1875 um þorskanetalagnir í Faxaflóa eigi lengur að vera nauðsynleg, eptir að menn hafa fengið aðgang að því, að geta fengið bindandi samþykkt einnig um það efni, er þau hljóða um, og er því í 9. gr. frumvarpsins ákvörðun um, að lög þessi sjeu numin úr gildi.

Þessu samkvæmt er það tillaga nefndarinnar:

1. Að frumvarp til laga um fiskilóðalagnir milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísa-fjarðardjúpi ekki verði samþykkt.
2. Að meðfylgjandi frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum, verði samþykkt.

Reykjavík, 1. ágúst 1877.

Árni Thorsteinson, Bergur Thorberg.
formaður.

Torfi Einarsson. Eiríkur Kúld,
skrifari og framsögum.

Ásgeir Einarsson, með tilliti til þeirra atriða, sem mig greinir á við nefndina.

FRUMVARP

til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum.

1. grein.

Sýslunefndunum veitist vald til að gjöra samþykktir um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum, á þann hátt og með þeim takmörkum og skilyrðum, er segir í lögum þessum.

2. grein.

Þegar sýslunefnd virðist nauðsynlegt eða hagfellt, að gjöra samþykkt annaðhvort fyrir alla sýsluna, eða fyrir nokkurn hluta hennar, skal hún kveðja til almenns fundar í hjeraði því, sem ætlazt er til að samþykktin nái yfir, og eiga atkvæðisrjett á þeim fundi allir menn í hjeraðinu, þeir er kosningarrjett hafa til alþingis. Sýslunefndin ákveður fundarstað og fundardag með nægum fyrirvara, en sýslumaður skal vera fundarstjóri, eða einhver hinna kosnu nefndarmanna, ef nefndin svo á kveður. Ef fundarstjóri verður að takast ferð á hendur til fundarstaðarins, fær hann 2 kr. á dag í dagpeninga og ferðakostnað að auki eptir reikningi, er sýslunefndin úrskurðar, og greiðist sá kostnaður úr sýslusjóði.

3. grein.

Nú er kaupstaður innan takmarka hjerads þess, sem samþykkt á að ná yfir, og ganga þá 3 menn, er bæjarstjórnin til þess kys úr sínum flokki, inn í sýslunefndina ávallt, þegar ræða skal um samþykktir þær, er lög þessi hljóða um, og boðar sýslumaður þá á fundi sýslunefndarinnar, þegar slík mál koma fyrir; eiga þeir þá atkvæði um allt það, er samþykktina snertir, á sama hátt og sýslunefndarmenn.

Kaupstaðarbúar sækja sameiginlega með sýslubúum fundi þá, sem um er rætt í 2. gr., og greiða með þeim atkvæði um samþykktir.

4. grein.

Sýslunefndin ber undir álit og atkvæði funda þeirra, sem um er rætt í 2. gr., frumvörp til samþykktar þeirra, er hún vill koma á.

Nú hafa fundarmenn fallizt á frumvarp nefndarinnar með $\frac{2}{3}$ atkvæða þeirra, er greidd hafa verið, og skal þá sýslunefndin senda amtmanni frumvarpið til staðfestingar. En ef breytingaruppástungur hafa verið gjörðar við frumvarpið á fundinum og samþykktar með $\frac{2}{3}$ atkvæða, setur sýslunefndin þær inn í frumvarpið, ef henni þykja þær á rökum byggðar, og sendir þær síðan amtmanni, eins og fyr segir. En álíti sýslunefndin, að breytingaruppástungurnar ekki

eigi að takast til greina, ber hún það að nýju undir atkvæði hjeraðsmanna, hvort þeir æski, að frumvarpið sje staðfest án þessara breytinga, og ef fundurinn þá fellst á frumvarpið með $\frac{2}{3}$ atkvæða, ber að senda það amtmanni til staðfestingar.

Það frumvarp eða breytingaratkvæði við frumvarp, sem eigi hefur verið samþykkt með $\frac{2}{3}$ atkvæða á hjeraðsfundi, er fallið, og má eigi koma fram í nýju frumvarpi sýslunefndar fyrir en að ári liðnu.

5. grein.

Nú virðist amtmanni ákvarðanir í samþykkt, er honum hefur verið send til staðfestingar, ganga of nærri rjetti manna eða þröngva um of atvinnufrelsi, eða að þær á einhvern hátt komi í bága við lög eða grundvallarreglur laganna, og synjar hann þá um staðfesting sína, en gefa skal hann sýslunefndinni til kynna ástæðurnar fyrir neitun sinni. Að öðrum kosti staðfestir hann samþykktina, fyrir skipar um birting hennar og ákveður, hvenær hún skuli öðlast gildi, og er hún upp frá því skuldbindandi fyrir alla þá, sem í því hjeraði stunda fiskiveiðar á opnum skipum, hvort sem þeir eiga heima í hjeraðinu eða eru aðkomandi. Samþykkt þeirri, er amtmaðurinn hefur staðfest, má eigi breyta á annan hátt, en með þeirri aðferð, er hún var stofnuð.

Amtmaður hlutast til, að samþykktir sjeu prentaðar í Stjórnartíðindunum deildinni B.

6. grein.

Í samþykktum þessum má ákveða um þau atriði, sem áriðandi eru fyrir fiskiveiðar á opnum skipum í því hjeraði, er samþykktin nær yfir, svo sem um það, hver veiðarfæri og beitu skuli hafa við fiskiveiðar á hverjum stað og hverjum árstíma, og eins um það, hvort fiskilóðir og net megi að færu veðri og forfallalaust og af ásettu ráði liggja í sjó yfir nóttu, og hvernig lóða- og netalögnum skuli haga til þess, að fiskigöngum eigi sje varnað um skör fram eða handfæraveiði sje spillt. Svo má og með samþykkt

setja reglur fyrir niðurskurði fyrir fisk og slægingu á sjó.

Með samþykkt má og banna niðurburð á hákarli á opnum skipum um skemmri eða lengri tíma árs.

Í samþykkt skal ávallt ýtarlega ákveða um eptirlit það, er þarf til þess, að hennar sje gætt, og hvernig kostnað við það skal greiða.

7. grein.

Fyrir brot móti löggilttri samþykkt má ákveða sektir frá 1--100 króna, er til falli fátækra sjóði. Þó má ákveða þeim, er kemur brotinu upp, allt að helming sekta.

8. grein.

Með afbrot gegn samþykktunum skal fara sem opinber lögreglumál.

9. grein.

Með lögum þessum eru lög dagsett 12. nóv. 1875 um þorskanetalagnir í Faxaflóa numin úr gildi.

Á 29. fundi efri þingdeildarinnar, 6. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til framhalds 1. umræðu *frumvarp til laga um fiskilóðalagnir milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísafjarðardjúpi*, og jafnframt til 1. umræðu *frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum..*

Framsögumaður (Eiríkur Kúld) kvað nefndarálitid að vísu vera annars efnis, en verkefni það, er legið hefði fyrir nefndinni í fyrstu, nefnilega frumvarpið frá neðri deildinni, er farið hefði fram á það, að banna lóðalagnir náttlangt milli Hornbjargs og Stigahlíðar og á Ísafjarðardjúpi. Þegar nefndin hefði farið að rannsaka mál þetta sjerstaklega, hefði hún fundið á því ýmsa galla, og einkum það, að bænarskrár þær, er lutu að þessu efni, voru eigi alveg samhljóða. Bænarskráin frá Grunnavík hefði t. a. m. farið í nokkuð aðra stefnu, og önnur frá Hóli í Bolungarvík frá 16 mönnum, og af þeim hefðu 3 viljað leyfa lóðalagnir náttlangt. Þó nú svona væri háttað, hefði

nefndin viljað gefa máli þessu gaum, því hjer væri að ræða um, verulegan atvinnuveg manna, og hefði niðurstaðan orðið sú, að nefndin hefði búið til frumvarp, sem næði, að því er við yrði komið, yfir allt land. Að svo komnu þætti sjer óþarft að fara fleiri orðum um málið; að visu væri einn nefndarmaður, sem að eins lítið eitt greindi á við hina, og mundi hann sjálfur bera fram ástæður sínar fyrir því.

Þó mætti þess geta, að þar sem nefndin hefði falið hlutaðeigandi amtmanni staðfesting samþykktanna, þá hefði hún reyndar búið við, að sumum kynni að þykja rjettara, að leggja slíkt undir landshöfðingja, enda stæði og deildinni frjálst fyrir að gjöra breytingu í þá stefnu.

Benidikt Kristjánsson ætlaði eigi að ræða um efni frumvarps þessa, en að eins óska leiðbeiningar um formið. Hann sæi, að hjer væri að ræða um nýtt frumvarp, og væri sjer því forvitni á að vita, hvort eigi þyrfti fyrst að fella hitt frumvarpið, og þar næst að taka þetta nýja frumvarp til meðferðar. Sjer væri eigi ljóst, hvort taka mætti þetta nýja frumvarp sem breytingaratkvæði við hitt, enda þætti sjer það eigi eiga sem bezt við.

Framsögumaður kvað það rjett athugað af þingmanni Þingeyinga, að þetta mál væri allt annað, enda hefði nefndin lagt það til, að hið fyrra frumvarp yrði fellt, og þetta síðan rætt í 3 umræðum, eins og venja væri.

Benidikt Kristjánsson kvað gamla frumvarpið, en eigi hið nýja, vera á dagskránni.

Framsögumaður kvað það vera á valdi forseta, hvort hið nýja frumvarp væri nú til 1. umræðu.

Forseti kvað þetta vera framhald 1. umræðu, og mætti hún halda áfram, að því er hann álití, uns henni yrði lokið.

Ásgeir Einarsson sagði, að ágreiningurinn í nefndinni væri sprottinn af þeirri spurningu, hvort rjettara væri, að amtmaður staðfesti samþykktir þær, er frumvarpið ræddi um, eða landshöfðingi. Fyrst hefði að eins verið að ræða um svæðið milli

Hornbjargs og Stigahliðar og á Ísafjarðardjúpi, og þá hefði verið eðlilegast að leggja staðfesting samþykktanna undir hlutaðeigandi amtmann. En nú, er um allt landið væri að ræða, væri kannske rjettara, að samþykktir þær, er hjer ræddi um, lægju undir staðfestingu landshöfðingjans. Hefði hann því geymt sjer rjett til að hreifa þessu, af þeirri ástæðu, að nú væru amtmennirnir tveir, og ættu þeir eptir frumvarpinu að hafa eins konar konunglegt «veto», hvort sem um amt væri að ræða eða landið allt; þætti sjer óráðleggra að hafa tvö neitunarvöld, þar eð svo kynni að fara, að annar segði nei, en hinn já, og gæti það valdið óánægju og ágreiningi hjeradsbúa. Þætti sjer því meiri samkvæmni í því, að hafa eitt neitandi vald yfir allt landið. Þetta væru helztu ágreiningsástæður sínar, en það væri að öðru leyti á deildarinnar valdi, hvort hún felldi eða samþykkti þetta atriði frumvarpsins, þá væri og það annað atriðið, sem 9. gr. tæki fram. Sjer hefði þótt ísjárvert að upphesja netlagnalögin 1875, sem menn hefðu í heilan mannsaldur óskað eptir að á kæmust; hann kynni eigi við, og sæi enga nauðsyn til, að af nema þau, enda þó þau væru að nokkru leyti fólgin í þessu frumvarpi, með því það gæti og orðið til þess að spilla fyrir málinu, eins og nú á stæði.

Engum frjálslýndum manni mundi blandast hugur um það, að þessi lög væru hagkvæm, hvar sem vera skyldi. Hann ætlaði og, að landshöfðingi mundi ekki vera mótfallinn frumvarpi þessu yfir höfuð, og máske heldur eigi þessari breytingu um staðfestingu landshöfðingja á samþykktunum, ef til þess kæmi, að breytingaratkvæði á þá leið kæmi fram. Hann hefði að eins viljað hreifa þessu, en sjer væri það að öðru leyti ekkert kappsmál.

Stefán Eiríksson sagði, að, eins og deildinni væri kunnugt, hefði hann áður látið þá skoðun sína í ljósi, á þingi 1875, þegar um þorskanetalagnir hefði verið að ræða, að æskilegast væri, að undirbúningur í þessum málum kæmi úr hjeruðum þeim,

er hlut ættu að máli. Þess vegna líkaði sjer vel þetta frumvarp, að því leyti sem það væri almennt yfir allt land, og heimilaði hverri sýslu, að gjöra sjerstakar ákvarðanir, eptir því sem bezt hagaði fyrir hana. Að því er snerti 4. greinina, gæti það að vísu verið, að hlutaðeigandi amtmaður væri kunnugri en landshöfðingi, en sjer þætti það eins og fyllra eða hafa meira gildi, að landshöfðinginn staðfesti samþykktir þær, er frumvarpið ræddi um.

Þar sem stæði í 2. grein: «einhver hinna kosnu nefndarmanna», þá þætti sjer glöggvара að hafa sýslunefndarmanna, enda þó það gæti varla valdið misskilningi.

Framsögumaður kvað orð þingmanns Skaptfellinga benda á það, að hann væri málinu hlýntur, og þar sem hann hefði minnst á 2. grein, þá mundi varla rísa misskilningur út af orðinu «nefndarmenn». Sjer væri og ekkert kappsmál um það, hvort amtmaður eða landshöfðingi staðfestu samþykktirnar; deildin rjeði því; en ef menn aðhylltust það heldur, að landshöfðingi veitti staðfesting þessa, þá yrði að koma með breytingaratkvæði í þá átt. Sumir ætluðu, að 9. grein gæti orðið málinu til fyrirstöðu, en það þyrfti engan veginn að verða, því þeir, sem væru móti henni, gætu greitt atkvæði með öllu frumvarpinu nema henni. Ástæður nefndarinnar fyrir þessari 9. grein væru þær, að menn væru, eins og deildinni mundi kunnugt, eigi ánægðir með netlagnalögin 1875 í Faxaflóa, og hefðu sent áskorun til þingsins um að breyta þeim. Nú yrðu þau lög að vísu úr gildi numin með þessu lagaboði, en sýslunefndin gæti tekið þau inn í samþykktir sínar, ef henni þætti þörf, og væri því engin hætt á ferðum, hvað það snerti. Ef þetta frumvarp yrði að lögum, þá væri sú löggjöf óþörf.

Ásgeir Einarsson kvaðst, eins og hann hefði áður þegar tekið fram, vera samþykkur frumvarpi þessu í aðalefninu. En ef nú efri deildin samþykkti 9. gr. og neðri deildin felldi hana, þá tefði það tímann, sem hann áleit að þingið mætti eigi missa. Að vísu

gætu menn, ef til vildi, fengið pata af því, hvernig neðri deildin mundi taka í málið um þetta efni, fyr en það væri útkljáð hjer í deild.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, kvaðst forseti ætla, að rjett væri, að telja þetta 1. umræðu um frumvarpið, sem að eins væri útvíkkun af hinu fyrra frumvarpi, er hefði haft inni að halda eitt atriði þessa máls, og stæði því engan veginn í eins lausu sambandi við nefndarálitid, eins og sumir kynnu að halda.

Síðan var samþykkt í einu hljóði, að mál þetta gengi til 2. umræðu.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum.

(Frá Sighvati Árnasyni, Stefáni Eiríkssyni og Ásgeiri Einarssyni).

Við 4. grein.

Að í staðinn fyrir «amtmanni» komi: «landshöfðingja», og þar af leiðandi á öllum öðrum stöðum, sem það kemur fyrir í frumvarpinu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 31. fundi efri þingdeildarinnar, 8. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um fiskilöðalagnir milli Hornbjargs og Stigahliðar og á Ísafjardardjúpi*, og í sambandi við það *frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum*.

Framsögumaður (Eiríkur Kúld) kvað hjer vera að ræða um frumvarp nefndarinnar, en eigi um frumvarp neðri deildarinnar. Það væri fram komin breyting við 4. gr. um það, að landshöfðingi staðfesti samþykktir sýslunefndarinnar, en eigi amtmaður. Nefndin hefði nú raunar búizt við þessu, en álitid þó yfir höfuð, að amtmaður væri betur til þess fallinn, fyrir þá sök, að hann væri kunnugri í sínu umdæmi, en landshöfðingi;

og þó mál þetta snerti að einu leyti landið allt, þá væru hins vegar samþykktir þær, er hjer kæmu til greina, eiginlega sjerstaklegt sveitar- eða hjeraða-málefni. Þar sem þingmaður Húnvetninga hefði við 1. umræðu tekið fram, að þetta gæti rekið sig á, er samþykktir kynnu að heyra undir báða amtmennina, sem yrðu þá, ef til vildi, eigi samdóma, þá ætlaði hann, að það gæti hvergi komið fyrir, að tvö umdæmi ættu hlut að máli saman, nema ef vera skyldi við Húnaflóa, og gæti þingmaðurinn, með því hann væri þar kunnugri, betur upplýst það mál.

Ásgeir Einarsson sagði, að einmitt af því, sem varaforseti hefði nú sagt, væri breytingaratkvæðið sprottið, að leggja samþykktir frumvarpsins undir staðfesting landshöfðingja, en eigi amtmanns. Því svo hagaði nefnilega til við Húnaflóa, að Hrutafjörður gengi langt inn í landið, og þar út af lægi flóinn. Á þessu sviði endilöngu hefðu menn bæði úr vestur- og norðuramtinu fengizt við fiskveiðar, meðan veiðin var eigi orðin skemmd með krækingsbeitu, sem yrði að nokkurs konar niðurburði. Menn hefðu nú reynt til, að gjöra samtök eða samþykktir, og takmarka þessa krækingsbeitu, því hún hefði valdið því, að stundum hefði orðið að hætta á miðri vertíð, er beita þessi var protin. Nú setti hann, að svo færi, að hvorirtveggja hlutaðeigandi amtsbúar gjörðu samþykkt að þessu lútandaði, en þegar til amtmannanna kæmi, segði annar nei, hinn já við samþykktunum, og þetta hlyti að valda ágreiningi og óánægju manna á milli. Bæði af þessari ástæðu og af því, að málið væri svo þýðingarmikið í sjálfu sjer, þætti sjer betur eiga við, að einn maður hefði hjer það konunglega «veto», sem frumvarpið gjörði ráð fyrir, og þá væri sjálfsgagt, að það væri landshöfðingi. Það væri að öðru leyti á deildarinnar valdi, hvernig hún tæki þessari breytingu, sem í fyrstunni hefði verið hreift af öðrum nefndarmanni, en síðan hefði hann farið að hugsa út í hana, og

bera saman við það, hvernig ástatt væri við Húnaflóa í þessu efni.

Benidikt Kristjánsson kvað það að vísu satt vera, að það tilfelli gæti komið fyrir, að betra væri, að landshöfðingi staðfesti samþykktirnar, en það mundi þó eigi vera annarsstaðar en við Hrutafjörð, en þá mætti fara öðruvísi að, en breytingin færi fram á. Það þyrfti eigi að draga staðfestinguna undan amtmanni, eða amtsráði öllu heldur, en að eins í þessu tilfelli, er hjer ræddi um, gætu sýslunefndir gengið saman til samþykktargjörðar, og síðan borið hana undir staðfestingu landshöfðingja. Ef breytingin fjelli, væri hann eigi ófús á, að áskilja sjer breytingaratkvæði til 3. umræðu í þessa átt, ef hann fengi nógu marga með sjer.

Sighvatur Arnason kvað þingmann Húnvetninga hafa tekið það fram, er þurfti, um breytingaratkvæðið, og ætlaði hann því að eins að minnst á 9. gr. Það hefðu komið til þingsins 1875 margar samhljóða bænarskrár um ákvarðanir þær um netalagnir við Faxaflóa, sem nú væru orðnar að lögum, en engar umkvartanir, að minnsta kosti eigi almennar, væru enn komnar fram í þá átt, að fá þeim lögum breytt, og meðan það væri eigi, þætti sjer eigi ráðlegt að fara að af nema þau með þessu lagafrumvarpi, einkum þegar litið væri til þess, hvernig hagaði til hjer við Faxaflóa, því það yrði næsta umsvifamikið, með því hjer ætti 2—3 sýslur hlut að máli, hvað sum fiskimið snerti, að fá lögin 1875 aptur upp í samþykkt, ef þau væru nú af numin. Væri hann því mótfallinn 9. gr., en frumvarpinu að öðru leyti samþykkur. Auk þess vildi hann benda á 6. gr., þar sem væri orðið «niðurskurður fyrir fisk»; sjer þætti betra «niðurburður».

Framsögumaður kvað það prentvillu, er «niðurskurður» stæði í 6. gr.; það ætti að vera «niðurburður»; kvað hann það hafa verið til fært móti 9. gr., að hjer ættu fleiri sýslur hlut að máli, en þá vildi hann minna á það, að samþykkt mætti gjöra fleiri en eina í sama hjeraði. Það væri sprottið af ókunnugleik, er þingmaður Rangæinga hefði

sagt að engar umkvartanir um lögin 12. nóvember 1875 hefðu komið til þingsins núna, því þær hefðu komið margar til þingmanns Reykvíkingja og mikið rætt um þær í neðri deild. Hann yrði að vekja athygli þingmannsins á því, að ef lögin 12. nóvember 1875 væru nauðsynleg, þá væri innanhandar að taka þau upp í samþykktirnar, en engin ástæða til að halda þeim, ef þetta frumvarp yrði að lögum. Ef þingmaður Þingeyinga vildi sjá ráð til að koma í veg fyrir ágreining þann, er þingmaður Húnvetninga hefði talað um, út af því, hvernig ástætt væri við Húnaflóa, þá yrði hann að taka sjer um það breytingaratkvæði, sem hann þó álitu óþarft. Sami þingmaður hefði talað um amtsráð í stað amtmanns, en það álitu hann eigi heppilegt, því það gæti valdið ofmiklum drætti, er amtsráðið kæmi saman að eins einu sinni á ári. Að öðru leyti væri sjer þetta ekkert kappsmál, að samþykktirnar væru bundnar við amtmanns-staðfesting, en hann sæi eigi, að því þyrfti að breyta af þeim ástæðum, er þingmaður Húnvetninga hefði tekið fram.

Sighvatur Árnason kvaðst eigi hafa getað sannfærzt af orðum varaforseta um 9. gr., því ef hver sýsla af 2 eða 3, sem kynnu að sækja á sömu fiskimið, gjörðu samþykkt hvor fyrir sig, eða þá ein af þeim, en hinar ekki, þá mundi slíkt geta orðið óheppilegt, og sjer þætti spursmál, hvort hver sýsla fyrir sig gæti eða ætti að gjöra samþykkt fyrir sig um það mál, er snerti líka aðra sýslu, en ef tvær eða fleiri sýslur ættu að koma sjer saman um samþykkt, hlýti undirbúningur þessara samþykktu að verða umsvifamikill og tafsamur, og ef til vill ómögulegur. Nú hefði og neðri deildin fellt frumvarp þingmanns Reykjavíkur um, að breyta netalögnum 1875, og eins mundi hún líklega fara með þessa 9. gr., af því eigi þætti ástæða til að fara að breyta lögnum nú þegar, og í annan stað væri spursmál um, hvort það kæmi ekki í bága við þingsköpin, að bera hana upp aptur í þetta sinn.

Stefán Eiríksson kvaðst vera einn af þeim, sem komið hefðu með breytingaratkvæði þetta, þar eð mál þetta snerti landið allt, þá þætti sjer eðlilegra að hafa ákvörðun um staðfesting samþykktarinnar af landshöfðingja heldur en amtmanni, og því síður vildi hann hafa amtsráð, eins og þingmaður Þingeyinga hefði stungið upp á. 9. gr. vildi hann halda, því það hefðu heyrzt margar raddir um það 1875, að málið væri eigi nægilega undirbúið, og því margir mælt móti því, að laga-boð um takmörkun á þorskanetalögnum í Faxaflóa næði fram að ganga, og nú til þingsins hefðu komið bænir um, að upphefja þorskanetabannið, og því fyndist sjer rjett, að það væri gjört með því, að samþykkja 9. grein.

Ásgeir Einarsson sagði, að þar sem þingmaður Þingeyinga hefði verið að tala um amtsráð í stað amtmanns, og að sýslunefndir gætu gengið saman til samþykktar, er svo á staði, þá þætti sjer það verða fremur flókið, og eitthvað ólögformlegt snið á því, að sýslunefndir og amtsráð gætu sett lagastimpil á samþykktir, í stað hins konunglega staðfestingar- eða neitandi valds, er frumvarpið gjörði ráð fyrir, og mundu hinir lögfróðu menn deildarinnar betur geta skorið úr því, hvort eigi væri svo. Dæmi það, er hann hefði áður nefnt viðvíkjandi Húnaflóa, mundi hann eigi þurfa að útlista frekar; sjer væri nóg, ef menn hefðu skilið, hvað hann meinti. 9. grein væri hann reyndar mótfallinn, þó hann hefði eigi gjört breytingaratkvæði um hana; sjer virtist eigi ástæða til, að af nema þorskanetalögin, sem hefðu verið samþykkt á þinginu 1875, með þessu frumvarpi, en ef svo færi, að ástæða virtist til að upphefja þau seinna, þá væri sjálfsagt ekkert móti því, að láta þetta frumvarp, ef það yrði að lögum, ná líka til Faxaflóa.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer eigi þykja ráðlegt að halda 9. gr., því það gæti orðið til þess, að fella málið í neðri deildinni, sem hefði nýlega haft til meðferðar frumvarp um afnám laganna um netalagnir í Faxaflóa frá 1875, og fellt það. En ef

mönnum kæmi síðar saman um aðra samþykkt, þá væri tími til að af nema netalög- in. Þar sem þingmaður Húnavetninga hefði talað um, að það væri ólögformlegt, að amtsráðið legði á staðfestingu sína, þá vildi hann benda honum á viðaukalögin við Jónsbók 11. maí 1876; þar væri amtsráðinu fengið slíkt vald í hendur skýlaust. Það hefði þótt umsvifamikið, að sýslunefndir gengju saman til samþykktar, en það mættu menn eigi horfa í, er um mikilsvarðandi efni væri að gjöra. Það væri og bent á líkt í frumvarpinu, að því er til kaupstaða kæmi. Um amtsráðið væri sjer raunar ekkert kappsmál, en ef landshöfðingi ætti að fremja staðfestinguna, þá missti málið blá sinn sem sveita- eða hjeraðamál; væri hann því eigi með breytingunni, nema ef vera skyldi í því eina áður nefnda tilfelli.

Bergur Thorberg kvaðst að miklu leyti geta fallist á það, er þingmaður Þingeyinga hefði tekið fram. 9. gr. heyrði eðlilega inn í þetta frumvarp, því efni netalaganna 1875 væri eiginlega samþykktamál fremur en laga. En ef greinin yrði frumvarpinu til fyrirstöðu, vildi hann þó heldur, að hún fjelli burt. Breytingaratkvæðinu gæti hann eigi verið meðmæltur, því hjer ræddi eiginlega um sveitamálefni, þó það gæti náð yfir allt landið. Þó sýslunefndir um allt landið gætu gjört samþykktir þær, er hjer væri um að ræða, væri eðlilegast, að málið kæmi síðan undir næsta yfirvald, það er hlutaðeigandi amtmann. Viðvíkjandi eptirliti því, sem amtmanni væri á hendur falið í frumvarpinu, að sjá um, að samþykktirnar kæmu eigi í bága við almenn lög, þá væri rjettara að það hvíldi á einum, heldur en á öllu amtsráðinu. Hvað snerti spurningu þá um eitt hjerað, er heyrði til tveggja amta, þá þætti sjer eigi nauðsynlegt að taka tillit til þess í lögnum, þar eð það væri að eins ein undantekning, með því líka hægt væri að koma í veg fyrir бага, sem af því gæti risið, með þeim undirbúningi, sem málið fengi, áður en það kæmi til amtmannsúrskurðar. Ef þarfir væru hinar sömu og nauðsyn hin sama,

mundi eigi örðugt að fá samhljóða samþykktir, er menn gætu borið saman, áður en þær kæmu hvor til síns amtmanns, sem ólíklegt væri að greindi þá mikið á. Það gæti, ef til vildi, verið eins eðlilegt, að landshöfðingi veitti staðfestinguna í þessu tilfelli, en það virtist þó eigi nauðsynlegt.

Framsögumaður kvaðst eigi vilja fella 9. greinina, og sú spá, að það mundi verða málinu til fyrirstöðu í neðri deildinni, væri eigi þýðingarmikil, því deildin gæti, ef hún vildi, samþykkt allt frumvarpið nema þá grein. Það væri eigi æskilegt, að lögin 1875 um netalagnir stæðu samhliða þessu frumvarpi, því nú þegar hefði lýst sjer talsverð óánægja yfir þeim, og bænarskrár þær, er til þingsins hefðu komið þar að lútandi, væru alls eigi þýðingarlausar. Þau lög yrðu til þess að binda hendur manna, því ef þau stæðu, yrði þeim eigi breytt með samþykkt. Breyting sú, er þingmaður Þingeyinga hefði talað um viðvíkjandi amtsráðinu, væri óheppileg, því hún gæti valdið drætti á samþykktunum, og orðið þeim til fyrirstöðu. En amtmáður gæti, ef hann vildi og svo stæði á, borið þær undir amtsráðið.

Torfi Einarsson kvaðst ætla að vekja máls á einu atriði, er snerti 9. greinina. Hann væri jafnan hikandi, þar sem ræða væri um höpt á atvinnu manna. Að vísu hefði hann greitt atkvæði með netalögnum 1875, en hann sæi enga hættu í því, þó þau væru af numin með þessu frumvarpi. Því ef $\frac{2}{3}$ væri með þeim, sem hann efaði kann ske að yrði, þá væri innan handar að taka þau aptur upp með samþykktum. Þá væri síður að óttast, að höpt yrðu lögð á atvinnu manna ófyrirsynju.

Magnús Stephensen kvað það vafasamt, hvort það kæmi eigi í bága við þingsköpin, að af nema nú lögin 12. nóv. 1875, með því að frumvarp um, að nema þau úr gildi, hefði verið borið upp í neðri deildinni, en fellt þar. Sjer þætti efasamt, hvort efri deildin mætti taka þá uppástungu upp aptur, sem þá hefði verið felld, þó hún kæmi hjer eigi fram sem sjerstakt frumvarp, heldur sem

hiður í öðru frumvarpi, og vildi hann skjóta því til forseta, hvort það mundi rjett vera.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, stóð forseti upp og lýsti því yfir, að hann skoðaði þetta nefndarfrumvarp sem breytingar- atkvæði við hið fyrra frumvarp, og mundi því bera undir atkvæði hinar einstöku greinir þess. Var þá gengið til atkvæða, og

1. gr. samþykkt í einu hljóði,
2. gr. — — — —
3. gr. — — — —

Um breytingaratkvæði 3 þingmanna við 4. grein varð atkvæðagreiðsla óljós, var því við haft nafnakall, og sögðu:

Já:

Árni Thorsteinson,
Ásgeir Einarsson,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson.

Nei:

Magnús Stephensen,
Benidikt Kristjánsson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín,
Torfi Einarsson.

Var breytingaratkvæðið þannig fellt með 6 atkvæðum gegn 5.

4. gr. samþykkt í einu hljóði.

5.—8. gr. samþykktar í einu hljóði.

Forseti kvað því hafa verið skotið til sín, hvort 9. gr. gæti komið til atkvæða, af því hún hefði verið felld í neðri deildinni, og álitu hann að vísu, að þessi grein gæti eigi komið til atkvæða, en þó vildi hann bera það undir deildina.

Síðan var 9. gr. frumvarpsins felld frá atkvæðagreiðslu með 8 atkv. gegn 3.

Kvaðst forseti þá álíta eldra frumvarpið fallið, og bar það undir atkvæði, hvort eigi væri svo að álíta, og var það samþykkt í einu hljóði, að svo væri.

Síðan var fyrirsögn frumvarpsins samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis frumvarpið

í heild sinni, og eins, að það skyldi ganga til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 33. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum*.

Þá er enginn tók til máls, var gengið til atkvæða, og frumvarpið samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti það þá verða afgreitt til neðri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 50. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum*.

Stefán Stephensen kvaðst nú á þinginu hafa komið fram með 2 frumvörp, er sjer í lagi hefðu snert Ísafjarðarsýslu, og hefði annað frumvarpið verið um lóðalagnir á Ísafjarðardjúpi, en hitt um hákarlaniður-skurð og slæging fiskjar á hafi úti, og hefði hann að vísu tekið það hið síðar nefnda frumvarpið aptur, en hitt frumvarpið hefði gengið til efri deildarinnar, en að vísu verið fellt þar. Kvaðst hann ímynda sjer, og enda hafa vissu fyrir, að frumvarp það, er nú væri komið hingað til deildarinnar frá efri deildinni, og nú lægi hjer fyrir til um-ræðu, væri nokkurs konar áframhald af hinum frumvörpunum, og kvaðst hann því ætla, að Ísfirðingar gætu fengið óskir sínar uppfylltar með frumvarpi þessu. Vildi hann því mæla með frumvarpinu, og óska, að það fengi sem beztar undirtektir hjá deildinni.

Páll bóndi Pálsson kvaðst hafa lítið að at-huga við frumvarp þetta. En þar sem svo væri

ákveðið, að amtmaður skyldi staðfesta frumvörp nefndanna með samþykki sínu, þá þætti sjer betur fara, að landshöfðinginn gjörði það. Svo stæði sem sje á, eins og mönnum væri kunnugt, að vesturamtið og norðuramtið lægju sitt hvoru megin við Húnaflóa, og gæti því svo farið, að amtmennt þessir samþykktu sína reglugjörðina hvor fyrir sinn hlutann af Húnaflóa, þá gæti þetta valdið tvídrægni. Kvaðst hann hafa í hyggju, að koma með breytingaratkvaði í þá átt til 2. umræðu, að það væri landshöfðingi, sem samþykkti þessar reglugjörðir yfir land allt, svo framarlega, sem hann sæi, að nægur tími yrði til þess þingtímans vegna.

Grímur Thomsen kvaðst vilja benda á síðasta staflíð 6. greinar; þar stæði svo: „Í samþykkt skal ávallt ítarlega ákveða um eptirlit það, er þarf til þess, að hennar sje gætt, og hvernig kostnað við það skal greiða“. Hann kvaðst ímynda sjer, að þótt svona væri komiðt að orði, þá mundu sýslunefndirnar þó eigi ætlast til þess, að kostnaður þessi yrði tekinn úr landssjóði, heldur að honum yrði jafnað niður á sýslubúa. Kvaðst hann ætla, að orsök væri til að breyta staflíð þessum við næstu umræðu málsins, þannig, að hann yrði ljósari. Kvað hann sjer þykja frumvarp þetta gott, og mundi það nokkuð geta varnað því, að mörg frumvörp sjerstaks eðlis þyrftu að koma fyrir þingið.

Pórarinn Böðvarsson kvaðst vilja, að frumvarp þetta gengi rakleiðis til 2. umræðu, eins og það væri, óbreytt. Hann sagði, að það væri sjálfsagt, eins og þingmaðurinn hefði tekið fram, að ráðstafanir þær, er frumvarp þetta hefði inni að halda, gætu komið í veg fyrir, að mörg frumvörp sjerstaks eðlis kæmu fyrir þingið. Því að það, sem annar þingmaður hefði tekið fram, að sín samþykktin gæti orðið staðfest á hvorum staðnum, væri eigi mikil ástæða til að breyta frumvarpinu, og ætlaði hann, að menn þyrftu eigi að óttast það. Kvaðst hann eigi heldur ætla, að menn þyrftu að

bera mikinn kvíðboga fyrir því, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið fram um 6. grein, því að hann ætlaði, að sýslunefndirnar hefðu nóg ráð til að jafna kostnaði þessum niður.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um, hvort mál þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 22 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 54. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum*.

Páll bóndi Pálsson sagðist að vísu hafa ráðgjört við 1. umræðu, að koma með breytingaratkvaði við frumvarp þetta, en hann hefði hætt við það, af því hann hefði sjeð, að tíminn var orðinn svo naumur, að hætt væri við, að málið hefðist eigi í gegn, ef farið væri nú að breyta frumvarpi þessu. Hann ætlaði þó að geta þess, að sjer sýndist ósamkvæmni af þinginu, að vera að klína amt-mönnunum inn í hvert lagafrumvarp, en samþykkja þó þá þingsályktun, að amtmannaembættin yrðu tekin af við fyrstu hentugleika. Hann játaði, að frumvarp þetta væri þó góð rjettarbót, ef það yrði að lögum, fyrir hvert sjávarpláss, er hefði vit og vilja til þess að færa sjer það í nyt, og einmitt þess vegna hefði hann ekki viljað vera orsök í því, að mál þetta drægist aptur úr á þessu þingi.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein samþykkt með 21 atkvæði.				
2. — — — 21 —				
3. — — — 21 —				
4. — — — 21 —				
5. — — — 21 —				
6. — — — 21 —				

7. grein samþykkt með 20 atkvæðum,

8. — — — 20 —

Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, var samþykkt með 21 atkvæði.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 56. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmanaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum*. Varð engin umræða um málið, og frumvarpið í heild sinni samþykkt óbreytt með 22 atkvæðum; kvað forseti frumvarpið mundu verða sent til landshöfðingjans sem lög, þannig hljóðandi:

LÖG

um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum.

1. grein.

Sýslunefndunum veitist vald til að gjöra samþykktir um ýmisleg atriði, er snerta fiskiveiðar á opnum skipum, á þann hátt og með þeim takmörkunum og skilyrðum, er segir í lögum þessum.

2. grein.

Þegar sýslunefnd virðist nauðsynlegt eða hagfellt, að gjöra samþykkt annaðhvort fyrir alla sýsluna, eða fyrir nokkurn hluta hennar, skal hún kveðja til almenns fundar í hjeraði því, sem ætlað er til að samþykktin nái yfir, og eiga atkvæðisrjett á þeim fundi allir menn í hjeráðinu, þeir er kosningarrjett hafa til alþingis. Sýslunefndin ákveður fundarstað og fundardag með nægum fyrirvara, en sýslumaður skal vera fundarstjóri, eða einhver hinna kosnu nefndarmanna, ef nefndin svo ákveður. Ef fundarstjóri verður að takast ferð á hendur til fundarstaðarins, fær hann 2 kr. á dag í dagpeninga og ferðakostnað að auki eptir reikningi, er sýslunefndin úrskurðar, og greiðist sá kostnaður úr sýslusjóði.

3. grein.

Nú er kaupstaður innan takmarka hjer-

aðs þess, sem samþykkt á að ná yfir, og ganga þá 3 menn, er bæjarstjórnin til þess kys úr sínum flokki, inn í sýslunefndina ávallt, þegar ræða skal um samþykktir þær, er lög þessi hljóða um, og boðar sýslumaður þá á fundi sýslunefndarinnar, þegar slík mál koma fyrir; eiga þeir þá atkvæði um allt það, er samþykktina snertir á sama hátt og sýslunefndarmenn.

Kaupstaðarbúar sækja sameiginlega með sýslubúum fundi þá, sem um er rætt í 2. gr., og greiða með þeim atkvæði um samþykktir.

4. grein.

Sýslunefndin ber undir álit og atkvæði funda þeirra, sem um er rætt í 2. gr., frumvörp til samþykktar þeirra, er hún vill koma á.

Nú hafa fundarmenn fallizt á frumvarp nefndarinnar með $\frac{2}{3}$ atkvæða, þeirra er greidd hafa verið, og skal þá sýslunefndin senda amtmanni frumvarpið til staðfestingar. En ef breytingaruppástungur hafa verið gjörðar við frumvarpið á fundinum og samþykktar með $\frac{2}{3}$ atkvæða, setur sýslunefndin þær inn í frumvarpið, ef henni þykja þær á rökum byggðar, og sendir þær síðan amtmanni, eins og fyr segir. En áliti sýslunefndin, að breytingaruppástungurnar ekki eigi að takast til greina, ber hún það að nýju undir atkvæði hjeraðsmanna, hvort þeir æski, að frumvarpið sje staðfest án þessara breytinga, og ef fundurinn þá fellst á frumvarpið með $\frac{2}{3}$ atkvæða, ber að senda það amtmanni til staðfestingar.

Það frumvarp eða breytingaratkvæði við frumvarp, sem eigi hefur verið samþykkt með $\frac{2}{3}$ atkvæða á hjeráðsfundi, er fallið, og má eigi koma fram í nýju frumvarpi sýslunefndar fyrri en að ári liðnu.

5. grein.

Nú virðist amtmanni ákvarðanir í samþykkt, er honum hefur verið send til staðfestingar, ganga of nærri rjetti manna eða þröngva um of atvinnufrelsi, eða að þær á einhvern hátt komi í bága við lög eða grundvallarreglur laganna, og synjar hann þá um staðfesting sína, en gefa skal hann sýslunefndinni til kynna ástæðurnar fyrir

neitun sinni. Að öðrum kosti staðfestir hann samþykktina, fyrir skipar um birting hennar og ákveður, hve nær hún skal öðlast gildi, og er hún upp frá því skuldbindandi fyrir alla þá, sem í því hjeraði stunda fiskiveiðar á opnum skipum, hvort sem þeir eiga heima í hjeradinu eða eru aðkomandi. Samþykkt þeirri, er amtmaðurinn hefur staðfest, má eigi breyta á annan hátt, en með þeirri aðferð, er hún var stofnuð.

Amtmaður hlutast til um, að samþykktirnar sjeu prentaðar í Stjórnartíðindunum deildinni B.

6. grein.

Í samþykktum þessum má ákveða um þau atriði, sem áriðandi eru fyrir fiskiveiðar á opnum skipum í því hjeraði, er samþykktin nær yfir, svo sem um það, hver veiðarfæri og beitu skuli hafa við fiskiveiðar á hverjum stað og hverjum árstíma, og eins um það, hvort fiskilóðir og net megi að færu veðri og forfallalaust og af ásettu ráði liggja í

sjó yfir nóttu, og hvernig lóða- og netalögn um skuli haga til þess, að fiskigöngum eigi sje varnað um skör fram eða handfæraveiði sje spillt. Svo má og með samþykkt setja reglur fyrir niðurburði fyrir fisk og slægingu á sjó.

Með samþykkt má og banna niðurskurð á hákarli á opnum skipum um skemmri eða lengri tíma árs.

Í samþykkt skal ávallt ítarlega ákveða um eptirlit það, er þarf til þess, að hennar sje gætt, og hvernig kostnað við það skal greiða.

7. grein.

Fyrir brot móti löggilttri samþykkt má ákveða sektir frá 1—100 króna, er til falli fátækra sjóði. Þó má ákveða þeim, er kemur brotinu upp, allt að helmingi sekta.

8. grein.

Með afbrot gegn samþykktunum skal fara sem opinber lögreglumál.

B.

Frumvörp felld af þinginu.

I.

Frumvarp

til laga um sölu á Staðarey í Eyjafjarðarsýslu,
frá Einari Ásmundssyni, 1. þingmanni Eyfirðinga.

Stjórnarherraum fyrir Ísland er veitt heimild til að selja Staðarey í Eyjafjarðarsýslu manni þeim, er hefur ey þessa til leiguliða-afnota fyrir 1000 krónur að minnsta kosti.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 5. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um sölu á Staðarey í Eyjafjarðarsýslu.*

Var flutningsmaður þess máls Einar Ásmundsson, 1. þingmaður Eyfirðinga.

Flutningsmaður kvað það mundu þingmönnum kunnugt, að til þingsins hefði komið bænarskrá frá Eggert verzlunarstjóra Laxdal um að fá keypta Staðarey í Eyja-fjarðarsýslu, og hefði hann nú eyju þessa til afnota. Hvað þessa eyju snerti, þá kvaðst hann eigi glögglega vita, hve stór hún væri, en dýrleiki hennar væri 8,2 hndr. Hann kvaðst hafa fundið sjer skylt að búa til lagafrumvarp viðvikjandi sölu þessarar eyjar, því að sú væri skoðun sín, að landssjóðurinn ætti eigi að láta þjóðeignirnar svo mjög fastar í hendi sjer, heldur selja þær smátt og smátt, ef góðir ábúendur jarða þessara vildu fá þær keyptar fyrir hæfilegt verð, en öðrum en ábúendum kvaðst hann ekki vilja leggja til að þjóðjarðir yrðu seldar; kvað hann miklu hollara fyrir landið, að eiga sem flesta góða sjálfseignarbændur, og nokkrum peningum fleira í landssjóði; þó ávallt væri hætt við, að peningarnir gengju til þurðar, þá væri það þingsins, að sjá við því. Í engri sýslu landsins mundu svo margar þjóðeignir vera sem í Eyjafjarðarsýslu, því þær mundu þar nema yfir 2000 hndr., og væri því eðlilegt, að óskir um að fá fasteignir landssjóðsins keyptar, kæmu þar einkum fram. Það mundi eigi mörgum þingmönnum ljóst, hvernig Staðareyjan væri á sig komin, en að því er sjer væri kunnugt, mundi hún á ári gefa af sjer kring um 200 hesta af engjaheyi, en heybandið yrði að hafa mjög smátt, því yfir stórt vatnsfall væri að flytja. Eyjan hefði í undanfarin 10—12 ár verið leigð fyrir 40 króna eptirgjald, og gengi þar af $\frac{1}{6}$ hluti í umboðslaun, svo þannig væru nú tekjur landssjóðsins af eynni ekki meiri en 33 $\frac{1}{3}$ kr. Þegar því verð það, er stungið væri upp á í frumvarpinu, væri miðað við afgjaldið, þá væri það allgott, en mætti þó ef til vildi vera dálítið meira, því að þetta áliti hann hið minnsta, er til yrði tekið, og stjórnin mundi því líklega geta selt eyjuna fyrir meira verð.

Tók hann fram, að sjer virtist svo, sem ávallt ætti þeirri reglu að fylgja, að selja þjóðjarðirnar eigi öðrum en ábúendum, ef þeir annars hefðu setið jörðina vel, því þá væru þeir þessa maklegastir, enda ætti það sjer hjer stað, því að ábúandi sá, er hjer væri um að ræða, hefði gjört talsverðar góðar umbætur á jörð sinni. Hann kvaðst vilja fara þess á leit, að þingið gæfi máli þessu gaum og vísaði því til 2. umræðu, en nefnd virtist sjer eigi þörf á að kjósa.

Eggert Gunnarsson kvaðst samdóma flutningsmanninum í því, að æskilegt væri, að sem flestir yrðu sjálfseignarbændur, og væri hann eigi mótfallinn sölu eyju þessarar í sjálfu sjer, en sjer þætti söluverðið of lágt. Eyja þessi, sagði hann, að áður hefði ýmist verið boðin upp, eða leigð fyrir vissra ára tímabil. 1866 hefðu tveir menn boðið til að gjöra á henni mikilsverðar umbætur, ef þeir fengju hana leigða um 10 ára tímabil með eigi meiri en 20 rd. eptirgjaldi árlega, og væri leigumálinn fyrir því svo lágt ákveðinn, í stað þess sem eyjan hefði áður fyrri verið leigð um mörg ár fyrir 35 rd. Það væri álit sitt, að hinn núverandi leiguliði væri eigi enn búinn að gjöra svo stórkostlegar umbætur á eyjunni, að skylt væri þar fyrir, að hann sem leiguliði sæti fyrir kaupum á henni. Hann sagði, að eyjan að sínu áliti gæfi af sjer um 200 hesta af fullgildu bandi, og stæði eyjan þó til töluverðra bóta, og kvaðst hann álíta, að leigja mætti hana fyrir meira en helmingi meira, og vildi hann því stinga upp á, að ef eyjan yrði seld, að söluverð hennar yrði ákveðið fullum helmingi meira, en upp á væri stungið í frumvarpinu.

Grimur Thomsen kom fram með þá athugasemd, hvort eigi væri varp á eyjunni, eða þá, hvort eigi mætti koma því á; kvaðst hann hafa orðið þess áskynja, að amtmaðurinn í norður- og austurumdæminu hefði fengið því framgengt hjá stjórninni, að maður hefði verið látinn ferðast um norðanlands, til að koma upp varpi þar; væri

ef til vill eigi takandi fyrir, að varpi mætti koma upp á þessari eyju, og mundi hún þá gefa meira af sjer en ella.

Flutningsmaður kvað litlar líkur til þess, að þar mundi nokkurn tíma varp verða, og væri það að eins hugsandi, ef margir væru samtaka, er hólma ættu í Eyjafjarðará, að friða æðarfuglinn og hæna hann þar að; nú væri hvergi í hólmunum eitt einasta æðarhreiddur, og landslagið óhentugt fyrir varp, mundi því í öllu falli langt að bíða þess, að æðarvarp kæmist þar á. En þess kvaðst hann viss, að aldrei mundi varp komast á í Staðareynni, meðan landssjóðurinn ætti eyjuna; það væri ef til vildi eigi með öllu óhugsandi með tíð og tíma, ef einstakir menn ættu hana. Þar sem hinn háttvirti 2. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að umbætur verzlunarstjóra Laxdals væru ekki upp á marga fiska, þá væri varla von, að Laxdal hefði neitt fjarskalegt stórvirki gjört á Staðareynni, þar sem hanu svo skamma stund hefði haft eyjuna til afnota, ekki nema 1 eða 2 ár. En hann vildi leyfa sjer að skirskota til vitnisburðar þess, er umboðsmaður umboðsmannsins yfir Munkaþverárklosturs-umboði hefði gefið leiguliðanum, og sem fylgdi bænarskránni; þar í segði, að greindur verzlunarstjóri «hefði gjört stórar og markverðar umbætur á tjeðri eyju sem engjaplázi með skurðum, vatnsveitingum og grútaráburði» o. s. frv.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst nokkuð kunnugur þessu máli, því að vegurinn til kaupstaðarins lægi yfir hólma þennan, er hann margopt hefði farið; hólminn væri fagur, og góðar engjar á honum; að koma þar á æðarvarpi álitu hann að mundi verða ómögulegt, hvort sem hólminn væri landsins eign eða þjóðeign. Viðvíkjandi því, hvort selja ætti leiguliða þessum hólmann, þá fyndist sjer eigi ástæða til þess, því að hann hefði haft hann á leigu svo stuttan tíma, en flutningsmaður hefði sjálfur sagt, að hann álitu rjett, að selja að eins þeim, er hefðu setið vel jarðir sínar, enda álitu

hann það yfir höfuð eigi hollt, að selja mikið af fasteignum landsins að svo komnu, með því að opt væri svo, að eigandinn hirti alls eigi betur jörð sína en leiguliðinn, heldur þvert á móti, að sumir leiguliðar færu betur með jörðina en sjálfseignarþóndinn; þar til gæti verið nokkur orsök, að leiguliðum væri opt gjört að skyldu í byggingarbrjefunum, að sljetta tún jarðarinnar, hlaða túngarða og margt annað, er miðaði til þess, að bæta jörðina, en eigendur væru sjálfráðir, þegar þeir sætu á sjálfseign. Hann kvaðst því mundu koma með þá breytingaruppástungu, að hólminn yrði eigi seldur, og til vara: að hann yrði seldur við uppboð fyrir eigi minna en 2200 krónur.

Eggert Gunnarsson gjörði þá athugasemd, að verzlunarstjóri Laxdal hefði haft Staðarey til afnota í byggingu fyrverandi leiguliða, verzlunarstjóra Steincke, til næstliðinna fardaga, og hefði hann því í hans byggingu gjört þær umræddu jarðabætur, er nefndur verzlunarstjóri, fyr verandi leiguliði, hefði verið búinn að skuldbinda sig til að gjöra. Hinn nú verandi leiguliði hefði fyrst í næstliðnum fardögum fengið eyjuna til leigu, og væri sjer ekki kunnugt, að hann síðan hefði gjört neinar stórkostlegar umbætur.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var í einu hljóði samþykkt, að málið gengi til 2. umræðu, en engin nefnd var sett í það.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um sölu á Staðarey í Eyjafjarðarsýslu.

I. Breytingaruppástunga frá Tryggva Gunnarssyni, 1. þingmanni Suður-Múlasýslu, og J. A. Blöndal, 1. þingmanni Skagfirðinga.

Stjórnarherraum fyrir Ísland er veitt heimild til að selja Staðarey í Eyjafjarðarsýslu við uppboð, þó ekki minna en 2200 kr.

II. Breytingaruppástunga
frá 2. þingmanni Skagafjarðarsýslu, Einari
Guðmundssyni.

Í staðinn fyrir «1000 krónur» komi
«1500 krónur».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 10.
dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 2. umræðu *frumvarp til laga um sölu á
Staðarey í Eyjafjarðarsýslu*, ásamt með
tveim breytingaratkvæðum, er við frumvarpið
höfðu verið gjörð.

Flutningsmaður tók það fram, að þetta
mál væri að vísu í sjálfu sjer smámál, en menn
yrðu þó að gjöra sjer ljóst við umræðu þess,
hvað hugsa ætti um aðra mjög íhugunar-
verða spurningu, er væri þessi: «Á lands-
sjóðurinn að gjöra sjer að fastri reglu, að halda
í jarðeignir sínar og okra á þeim með afgjald-
inu?» eða á hann að gefa landssetum sín-
um kost á að eignast þær, og fjölga þannig
sjálfseignarbændum? Hann kvaðst hafa
drepið á það við 1. umræðu, og vonaði hann,
að fleiri væru þeirrar skoðunar, að langtum
hollara væri fyrir land og lýð, að sem flestir
yrðu sjálfseignarbændur; sjer fyndist eigi
heldur tilhlýðilegt fyrir landssjóðinn, að
liggja á fasteignum sínum, sem ormur á
gulli, heldur ætti hann að selja þær fyrir
fullkomið verð góðum ábúendum, þegar þeir
vildu eignast þær. Menn ættu að hafa hag
landsins fyrir augum fyrri en hag landssjóðs-
ins; að vísu væri landið og landssjóðurinn
óaðskiljanlegt hvort frá öðru, en þó svo væri, að
óvissara þætti að halda í verðið en jarðirnar
sjálfar, þá væri það annað mál; sjer fyndist
eitthvað forneskjulegt, að vilja halda í jarð-
irnar, af því að menn treystust ekki til, að
halda í verðið. Hvað þessu máli við viki
sjer í lagi, þá álitu hann Staðareyjuna að
vísu fullborgaða með þeim 1000 kr., er til
væru teknar í frumvarpinu; að minnsta
kosti hefði landssjóðurinn ekki meira upp
úr henni eins og nú stæði, því að afgjald

eyjarinnar að frá dregnum umboðslaunum
væri nú 33 kr. 33 a., sem væri renta af
833 kr. 35 a. En svo líti nú út, sem sumum
þingmönnum þætti þessi upphæð mjög svo
lág, og hefðu enda 2 þingmenn komið fram
með þá breytingu, að eyjan að minnsta
kosti yrði seld fyrir 2200 kr., og væri leig-
an þar af 88 kr., svo þá yrði eptir því
eyjan að vera leigð fyrir 105 kr. 60 a., því
að $\frac{1}{6}$ gengi frá í umboðslaun. Slik breyt-
ingartillaga fyndist sjer mjög ósanngjörn,
og hefði hann álitid tilhlýðilegra að fella
frumvarpið hreint og beint, en að þessi
krókaleið væri farin. Þá hefði 2. þingmaður
Skagfirðinga komið með aðra breytingu við
frumvarp þetta, er færi fram á, að hið lægsta
verð, er selja mætti eyjuna fyrir, væri 1500
krónur; þetta væri þó nær sanngirni, en
þetta mundi þó vera það hæsta, er eyjan
yrði seld fyrir. Af eyjunni fengjust 200
hestar af smáu bandi, en eigi stóru, eins og
einn þingmaður hefði sagt; bandið yrði að
hafa smátt, því yfir stórt vatnsfall væri að
fara, nefnilega Eyjafjarðará; þannig mætti
telja, að 3 hestar af því bandi gjörðu
venjulega 2 af meðalbandi. Hann kvaðst
reyndar vita til þess, að eitt ár hefðu af
eyjunni fengizt 300 smábands-hestar, er
jafngiltu 200 af því bandi, er venjulega
tíðkaðist, en hann vissi aptur eitt ár, sem
ekki hefðu fengizt af henni nema 120 smá-
bands-hestar, eða 80 af meðalbandi. Ef
eyja þessi væri hjer hjá Reykjavík, þá mundi
verð það, er til tekið væri í frumvarpinu,
sjálfsagt þykja of lágt, en það mundi alls
eigi þykja svo á Akureyri, því að þar hagaði
allt öðruvísi til en hjer; kring um Akur-
eyri væru engjar miklar og grasgefnar, en
bærinn lítill í samanburði við Reykjavík;
væri því á Akureyri enginn skortur á heyi,
og hey þar í miklu lægra verði en hjer í
Reykjavík, þar sem mikill heyskortur væri;
af þessu leiddi, að heyverðið þar nyrðra væri
alls eigi miðandi við það, er tíðkaðist hjer í
Reykjavík. Hann kvaðst því vona, að menn
mundu komast að þeirri sannfæringu, að
1500 kr. væri hið hæsta verð, er hægt væri

að setja á eyju þessa í frumvarpinu; en ef stjórnin gæti komið henni út fyrir meira, þá skyldi það gleðja sig.

Tryggvi Gunnarsson kvað það mundu venju, að standa upp til að mæla fram með breytingaratkvæði sínu, en nú væri þvert á móti fyrir sjer; hann óskaði helst, að breytingaratkvæðið yrði fellt, því að hann vildi alls eigi, að eyjan yrði seld, en hann hefði ekki þorað að treysta, að nógu margir af þingmönnum væru á sömu skoðun; þess vegna hefði hann komið með þetta breytingaratkvæði, því ef það annars yrði að samþykktum, að selja hólmann, þá kysi hann heldur, að verðið væri sett 2200 kr. en 1000 kr. Flutningsmaður hefði að sönnu sagt, að verð þetta, 2200 krónur, væri ofhætt, en að því er sig snerti, þá mundi hann gjarnan hafa viljað kaupa eyjuna fyrir þetta verð, ef hann hefði verið á Akureyri; sjer væri fullkunnugt um það, að eyjan gæfi af sjer 200 hesta í meðalári af því bandi, er á Suður- og Vesturlandi mundi vera talið fullgilt band. Eyjunnunni hagaði svo til, að hún væri bezt engjablettur, fullt svo góð sem tún, en sá væri þó munurinn, að við túnin þyrfti talsverðan kostnað, bæði við áburð og aðra hirðingu, en þannig væri eigi um hólma þennan. Eyjafjarðará færi yfir hann og skildi eptir leðju og önnur frjóvgunarefni á honum, svo að hólminn sprytti sem bezta tún. Þegar svona væri ástatt, fyndist sjer eigi ofhætt, þó að í engjalán sje talið 50 aurar fyrir hvern heyhest; nú fengjust 200 hestar af hólmanum, og gæfi þá hólminn af sjer 100 kr., og þegar reiknað væri 4%, þá yrðu þessar 100 kr. rentur af höfuðstól, er næmi 2500 kr., og gæti hann þá eigi sjeð, að 2200 kr. væru ofhætt verð, eða að hann hefði farið neinn krókaveg með því að til taka þessa upphæð; hann hefði ekki viljað segja um flutningsmanninn, að hann færi krókaleið, þar sem hann stingi upp á, að selja eyna fyrir hið lága verð 1000 kr., en það þætti sjer undarlegt, að svo væri að sjá, sem flutningsmaðurinn hefði gjörzt nokkurs konar málaflutningsmaður eins einstaks manns

þar nyrðra, en eigi landssjóðsins, þar sem hann hefði verið að reyna með mörgum orðum að sanna, að 1000 kr. væru full borgun, en hann yrði þó að álíta það skyldu þingmanna, að líta fremur á hag landsins í heild sinni, en eins einstaks kjósanda síns. Þess utan tók hann fram, að þar sem þingmaðurinn hefði við 1. umræðu málsins látið það í ljósi, að þeim einum skyldi fasteignir landssjóðsins selja, er jörðina hefðu setið vel, þá væri hjer ekki því máli að gegna, því leiguliði sá, er hjer væri um að ræða, hefði haft hólmann til afnota að eins um eitt ár, og eigi gjört honum neitt til góða, sem teljandi væri; það væri því samkvæmt framburði flutningsmannsins sjálfs, að hólminn ætti ekki að seljast í þetta skipti. Það, er hina almennu hlið málsins snerti, þá kvaðst hann vera á því, að eigi væri hollt fyrir landið; að jarðeignir landssjóðsins væru seldar fyrst um sinn; nú sem stæði væri nóg fje fyrir höndum í landssjóði til að gjöra það, sem gjöra þyrfti, og væri því engin knýjandi þörf til að selja jarðeignir landsins. En þar sem gengið væri út frá því, að sá, sem ætti jörð, færi betur með hana en leiguliði, þá væri það fallett af landssjóðnum að ganga á undan, og verja fje til þess að lána leiguliðum á þjóðeignum til að bæta jarðir sínar, og verða þannig öðrum jarðeigendum til fyrirmyndar. Sjer fyndist eigi heldur það vera næg ástæða til að selja jarðirnar, að ábúandinn færi betur með jörðina, þegar hann ætti hana sjálfur, því reynslan sannaði hið gagnstæða; hann hefði farið eptir einni sveit endilangri, og orðið þess var, að á þeim bæjum, þar sem vel hefði verið byggt, hefðu leiguliðar búið, en aptur þar sem illa hefði verið byggt, þar hefðu sjálfseignarbændur búið; þetta dæmi sannaði það, að slíkt væri ekki komið undir sjálfseign, heldur tilfinningu manna. Þeir, sem hefðu tilfinningu fyrir því, ekki að búa í hreysum og ljelegum moldarkofum, byggðu þokkaleg hús yfir sig, hvort þeir ættu jörðina eða ekki, og sama væri að segja um jarðabæturnar. Sjer fyndist því eigi ástæða til, meðan 1000 eða 2000

sjálfseignarbændur í landinu eigi sýndu neina rögg af sjer í þessu tilliti, að fara þá að bæta við svo sem 8 eða 9 sjálfseignarbændum í því skyni, að þá færu jarðabætur að taka framförum. Enn væri það, að sjer virtist óheppilegt, að fara nú einmitt á þessum árum að selja opinberar fasteignir í Norðurlandi, þegar bæði flutningur af landi brott og hallæri gjörðu það að verkum, að jarðir væru í lágu verði, svo væri og nú allur búnaður á mjög lágu stigi, en vonandi, að eigi liði á löngu, að hann tæki nokkrum bótum, þegar búnaðarskólar kæmust á og aðrar framfarastofnanir; ætlaði hann því heppilegra, að geyma að selja jarðirnar, þangað til búið væri að hefja þær nokkuð upp úr núverandi eymdarástandi. Svo væri t. a. m. um sveit í Eyjafirði, er Staðarbyggð hjeti; þar væri þjettbýlt, og bæirnir stæðu við fjallsræturnar; en fyrir neðan þá væri mýri ein mikil, grasgefin, en mjög vatnsmikil, svo illt væri að ná heyinu úr henni; jarðir væru því ljelegar í sveit þessari, sem stæði, en væri mýri þessi rist fram, þá mundu þær verða helmingi meira virði; auðsjeð væri, að skaði væri fyrir landssjóðinn að selja þessar og þvílíkar jarðir strax, og betra að geyma þær og verja fje til að bæta þær. Enn vildi hann taka það fram, að þó að landssjóðurinn nú seldi jarðir sínar, þá væri þó engin trygging fyrir því, að ávallt yrði sjálfseignarbóndi á þeim; því að ef sá, er keypti, ætti börn, þá skiptist jörðin til barnanna, þegar hann fjelli frá, eða yrði máské seld öðrum, er eigi vildi búa á henni, og þá væri aptur kominn leiguliði á hana. Mönnum mundi ekki úr minni liðið, hvernig gengið hefði með stólsjarðasöluna forðum; meiningin hefði verið að skapa sjálfseignarbændur, og betur mundi þá verða farið með þær; en nú sætu leiguliðar á mörgum þeirra, og óhætt mundi að fullyrða, að þær fram fleyttu ekki einu kúgildi fleira nú, en þó þær til þessa dags hefðu verið landsins eign.

Af þessum ástæðum virtist sjer ekki kominn tími til að selja jarðeign landsins; eins og hann í upphafi hefði sagt, meðan

ekki væri vaknaður meiri áhugi manna að bæta jarðir sínar, og jarðirnar væru í niðurníðslu, og á meðan að erfðalög og önnur landsins lög ekki gæfu meiri tryggingu en nú fyrir því, að jarðir ekki gengju úr höndum sjálfseignarbænda og væru leigðar öðrum.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst reyndar vera ókunnugur jörðu þessari, en það er hina almennu hlið málsins snerti, yrði hann að vera á skoðun 1. þingmanns Suður-Múlasýslu. Sjer fyndist alls eigi tími til nú að kasta frá sjer jörðunum; jarðirnar væru eigi í því verði nú sem stæði. Það væri reyndar hægt að halda í peningana, en það yrði alls eigi haldið í þann hagnað, er á margan hátt mætti, ef til vill, hafa af jörðunni. Peningarnir færu einnig sílækkandi í verði, þess vegna færi svo, að eptir nokkur ár yrði miklu minna úr peningunum en eptirgjaldinu. Af þessu leiddi þá það, að þótt sala jarðanna yrði kaupendunum til hagsmuna, yrði hún landssjóðnum óhagur. Hann álti annað ráð hyggilegra, og vildi skjóta því til fjárlaganefndarinnar, hvort nú mundi eigi tími til að ætla nokkuð fje til bóta á opinberum jörðum, er umboðsstjórnin skyldi hafa ráð yfir; slíkt mundi geta orðið mesti hagnaður með tímanum fyrir landið, enda fyndist sjer það skylda landssjóðsins, að ganga á undan öðrum jarðeigendum með góðu dæmi í jarðabótum.

Snorri Pálsson kvaðst gefa máli þessu atkvæði sitt, og vildi hann taka það fram, að það kæmi hvorki af því, að hann væri málaflutningsmaður nokkurs, eins og 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði komizt að orði, eða hefði einungis gagn kjósanda sinna fyrir augum, heldur af sannfæringu sinni; það væri sín sannfæring, að selja ætti jarðirnar efnilegum mönnum, er í verkinu hefðu sýnt dugnað, og það hefði beiðandinn sýnt, og sannaði það einmitt vitnisburður umboðsmannsins; þetta væri því að sínu álti næsta sanngjarnleg beiðni. Á verðinu hefðu verið gjörðar tvær breytingar, en hvað breytingu 1. þingmanns Suður-Múlasýslu snerti, þá

kvaðst hann fyrst hafa haldið, að hann væri að gjöra að gamni sínu, en nú væri þó auðsjeð, að honum hefði verið alvara, en þó líti svo út, sem hann væri farinn að iðrast eptir þessa breytingu sína, því að nú vildi hann, að hún væri felld. Þegar nú þess væri gætt, hvað af eyjunni fengist, þá væru það 200 hestar; nú vissi hann ekki betur, en að undir hvern útheyshest væru borgaðir 20 aurar, og útgjörði það þá 40 krónur, eins og eyjan einnig væri leigð. En til þess að ganga úr skugga um það, að eyjan væri ekki seld við oflágu verði, vildi hann heldur fallast á breytingaruppástungu 2. þingmanns Skagfirðinga, er færi fram á, að eyjan yrði seld fyrir minnst 1500 krónur; en ef lands-sjóðnum tækist að selja eyjuna fyrir meira verð, þá væri það náttúrlega rjett.

Flutningsmaður kvað 1. þingmann Suður-Múlasýslu hafa nú haldið langa og snjalla ræðu um mál þetta, og látið það álit sitt í ljósi, að eyjuna skyldi eigi selja; en ef hann hefði eigi viljað það, þá fyndist sjer, að hann hefði alls eigi átt að koma með neina breytingu við frumvarpið, heldur að eins greiða atkvæði móti því, en breyting hans sýndi einmitt, að hann hefði viljað, að eyjan væri seld. Hvað snerti verðhæð þá, er þingmaðurinn hefði farið fram á í uppástungu sinni, þá hefði hann fært henni það til gildis, að eyjan gæfi svo mikið gras af sjer og væri svo hæg, að hún væri sjálfræktuð. Þar sem hann hefði neitað því, að ábúandinn hefði gjört þar nokkrar teljandi jarðabætur, þá yrði hann að skírskota til vottorðs þess, er hann hefði lesið upp við 1. umræðu, og sem umboðsmaðurinn, er hafði eyjuna til umráða, hefði gefið. Þar sem þingmaðurinn hefði verið að telja upp þetta mikla, sem eyjan gæfi af sjer, þá sýndi hann eigi annað með því, en það, að umboðsstjórnin væri eigi vönd í því, að byggja jarðir sínar, þar sem hún þó að eins hefði byggt eyjuna fyrir 40 krónur. Ef hæfilegt verð eyjarinnar væri 2200 kr., hvernig gæti þá verið nokkurt hóf á því, að byggja hana fyrir að eins 40 kr.þ; hann vildi biðja

þingmanninn að skýra þetta fyrir sjer; það væri þó kunnugt, að nú í samfleytt 10—12 ár, hefði hún verið byggð með þessum leigumála. Það mundi enn fremur öllum þingmönnum kunnugt, er að norðan væru, að 1 hundrað í jörðu væri almennt selt fyrir 100 kr. í Norðurlandi; ef því eyjan ætti að kosta 2200 kr., þá væri hún jafngildi 22 hndr. jarðar. Skyldi þá þessum manni eigi hafa verið hægra að kaupa sjer eitthvert kot nálægt Akureyri fyrir þessa upphæð? Sjer virtist því eigi, að hann hefði farið fram á neina vitleysu í frumvarpi þessu, að setja lægsta verð 1000 kr. Þar sem þingmaðurinn hefði borið sjer á brýn, að hann hefði gjörzt talsmaður annars sjerstaks manns, en eigi lands-sjóðsins, þá kvaðst hann vona, að þingmenn myndu það, er hann áður hefði tekið fram, að í lögum ættu menn eigi að tiltaka hið hæsta lag, er menn vildu selja fyrir, heldur hið minnsta lag. Hann kvaðst fullviss um, að stjórnin kastaði ekki jörðinni burt fyrir of lagt verð að heldur, því henni ætti að vera og mundi vera annt um hag landssjóðsins; ef stjórnin gæti selt Staðarey fyrir meira, þá mundi það sannarlega gleðja sig. Þar sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu og þingmaður Reykvikinga hefðu sagt, að landssjóðurinn ætti að ganga á undan öðrum landsdrottum með góðu dæmi, með því að leggja fje til þess að bæta jarðir sínar, þá fyndist sjer það eigi góður vegur, að stjórnin fari að kenna mönnum að búa á jörðunum; hitt mundi miklu frjálsslegra, að gefa mönnum kost á að kaupa ábylisjarðir sínar og leyfa þeim með því að leggja fram eigin krapta sína til að bæta þær. Þingmennirnir hefðu verið að segja, að enn væri eigi tími til kominn að selja neinar þjóðjarðir, og gæti hann eigi verið þeim samdóma í því; reyndar hefði hann ekkert stundaglas til að miða við, hvenær tími væri kominn til þess, eins og líti út fyrir, að þeir þættust hafa.

Guðmundur Einarsson kvaðst reyndar ókunnugur máli þessu, en eptir því er fram hefði komið bæði hjá flutningsmanninum og hjá 1. þingmanni Suður-Múlasýslu, þá virtist

sjer, að þetta verð, 2200 kr., væri eigi ósennilegt; af eynni fengjust 200 hestar af heyi, en lítil kostnaður stæði af ræktun hennar; á Vesturlandi væri víða venja að slá til helminga, og ef því væri einnig fylgt þar nyrðra, þá ætti sá, sem leigði, að fá 100 hesta, og mundi eigi of hátt að virða hestinn sleginn og rakaðan á 2 krónur, kæmi þá samilegt eptirgjald eptir blottinn, þó að nokkuð væri dregið frá fyrir kostnaði, og tillaga 1. þingmanns Suður-Múlasýslu engan veginn fjærri sanni. Þegar lítið væri á almennari hlið málsins, þá væri að visu mjög varúðarvert, að selja fasteignir landsins, en þó fyndist sjer það næsta sanngjarnt, að ef leiguliði hefði sýnt framúrskarandi dugnað og árvekni í búskap, að hann þá væri látinn njóta þess, og gefinn kostur á að njóta fyrir sig og sína handaverka sinna.

Eggert Gunnarsson kvaðst um daginn bæði hafa skýrt frá um leigumála jarðarinnar, og hversvegna hún væri svona lágt leigð, þegar málið hefði verið til 1. umræðu; hinn nú verandi leiguliði hefði einungis haft jörðina frá fardögum í vor, og hefði hann gengið inn í byggingu hins fyrverandi leiguliða. Vottorð það, sem flutningsmaður væri að bera fyrir sig, væri í engri ósamkvæmni við þetta, því að það væri Steinke, en ekki Laxdal, sem ætti þennan vitnisburð.

Landshöfðinginn sagði, að hjer væri að ræða um, hvort það væri haganlegt fyrir landssjóðinn eða ekki, að selja þessa eign sína; ef það væri meiningin, að selja jörðina við uppboð, þá vildi hann mæla með uppástungum 1. þingmanns Suður-Múlasýslu og þingmanns Skagafjarðarsýslu, sem ákvæðu hið lægsta verð, er jörðin mætti fara fyrir, en samt sem áður þætti sjer það mjög ísjárvert fyrir þingið, að fara nú að ákveða um sölu þessarar jarðar, þegar engar skýrslur lægju fyrir um málið frá umboðsstjórninni og ekkert nema skjal beiðandans sjálfs. Hann yrði að álíta það alveg rangt, að menn sneru sjer með þess konar bænir beinlínis til þingsins sjálfs án þess að útvega nokkrar skýrslur frá umboðsstjórninni,

en þessar skýrslur álitu hana alveg nauðsynlegar fyrir þingið, til þess að geta dæmt um, hvort sala jarðanna væri haganleg fyrir landssjóð eða ekki.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þar sem flutningsmaður hefði sagt, að hann sæi eigi, hvernig landssjóðurinn ætti að bæta jörðina, þá vildi hann spyrja, hvort það væri eigi almenn umkvörtun, að jarðeigendurnir gjörðu svo lítið til að bæta jarðir sínar. Hann ætlaði sanngjarnt, að styðja leiguliðann, því að leiguliðinn mundi sjálfur tregur til að leggja mikið fje í sölurnar til að bæta jörðina, þar sem hann eigi vissi, hve mikinn hagnað hann hefði af því, eða hve lengi hann fengi að njóta jarðarinnar. Ef það nú væri rjett fyrir landsdrottna, að styðja leiguliða sína í þessu efni, mundi það þá eigi einnig rjett fyrir landssjóðinn, að styðja sína leiguliða í því, því með því móti gæti landssjóðurinn búizt við, að jarðir sínar yrðu bættar. Hann gæti eigi sjeð, að rjett væri fyrir landssjóðinn að selja jarðir sínar, og yfir höfuð væri það mjög ísjárvert, að selja jarðir, meðan menn eigi vissu, hvað í þeim lægi; heldur yrði fyrst að rannsaka, hvað í jörðinni lægi, og fá nákvæma skýrslu frá þeim, er þekktu vel til jarðræktar, um það, hvað mætti hafa upp úr þeim bótum, er á jörðinni yrðu gjörðar. Sem dæmi þess, að ísjárvert væri að miða við afgjald jarðanna, þá er þær væru seldar, vildi hann taka til dæmis jörðina Hafnir á Skagatrönd; afgjald þeirrar jarðar væri 180 ál. (20 ál. í leigu og 1 hndr. 60 ál. í landsskuld); ef þessi jörð ætti að verða seld fyrir 2500 kr., þar sem fengjust 200 pd. dúns, mundi það verða lítil hagur fyrir landssjóðinn.

Grímur Thomsen kvað mál þetta í fyrstu hafa verið einfalt, en nú væri það orðið margbrotið; sumum þætti eigi tími til kominn, að selja jarðirnar, en aðrir vildu, að þær væru nú þegar seldar; en eptir sínu álitu væri ómögulegt, að skera úr slíku eða segja, hvenær það væri rjett, og hvenær eigi. Hann vissi t. a. m., að hjer í Gullbringusýslu væru sumar jarðir, er selj-

ast hefðu átt fyrir löngu síðan, svo sem Arnarnes. Fyrir 100 árum síðan hefði það verið góð jörð, en nú væri hún orðin svo niðurnídd, að alls eigi væri víst, að nokkur vildi kaupa hana, fyr meir hefði hún haft sem hlunnindi bezta mótak, en nú væri það alltaf meir og meir upp urið, og til dæmis upp á það, hvernig jörðin væri setin, vildi hann geta þess, að eitt sinn, í september-mánuði, er hann hefði verið á ferð hingað til Reykjavíkur, þá hefði hann orðið áskynja, að eigi hefði verið búið að slá túnin þar. Annars fyndist sjer það alveg rjett, er hinn hæstvirti landshöfðingi hefði tekið fram, að þjóðjarðirnar skyldi eigi selja, nema eptir uppástungu umboðsstjórnarinnar, því það mætti gjöra ráð fyrir því, að hún væri búin að rannsaka nákvæmlega, hvernig jörðunni væri háttað, hver leigumáli væri á henni, og hvort hún stæði til nokkurra bóta o. s. frv.; sjer fyndist að initíatívið til sölunnar ætti að koma frá umboðsstjórninni.

Flutningsmaður kvað nú 1. þingmann Gullbringusýslu hafa tekið af skarið, og hefði honum farizt drengilegar en sumum öðrum, þar sem hann beinlínis vildi fella málið. Þar sem 1. þingmaður Gullbringusýslu og hinn hæstvirti landshöfðingi hefðu viljað, að tillagan um jarðarsöluna kæmi frá umboðsmanninum, þá væri hann eigi alveg á því máli; sjer fyndist umboðsstjórnin hafa í verkinu gefið álit sitt um jörðina, með því að byggja hana með þessum leigumála; Staðareyjan hefði verið byggð með 40 króna eptirgjaldi, og því sýndist sjer söluverð þetta sanngjarnt. Þar sem 2. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að eptirgjaldið hefði verið svona lágt sett, af því að leiguliðarnir hefðu lofað að gjöra umbætur á eyinni, þá hefði hann komið illa upp um umboðsstjórnina, að hún skyldi eigi hafa sjeð til þess, að þessar umbætur væru gjörðar, því þessi sami þingmaður hefði nú gjört mjög lítið úr jarðabótunum á eyinni. Þar sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði sagt, að eyjan væri svo góð og sjálfræktuð, að hún stæði eigi

til umbóta, þá álti hann það eigi rjett hermt; hið sanna væri, að eyjan gæti tekið töluverðum umbótum með töluverðri fyrirhöfn, en þeim umbótum efaðist hann um að Staðareyjan mundi nokkru sinni taka, nema einstakur maður ætti hana. Dæmi það, er þingmaður Reykvíkinga hefði komið með, sannaði reyndar nokkuð, en samt annað, en þingmaðurinn hefði viljað sanna; það sýndi það, að landssjóðnum yrði lítið úr jörðum sínum, og hefði eigi tök á, að byggja jarðir sínar svo sanngjarnlega sem skyldi. Hann vonaði, að allir sæju, að hyggilegra væri, að selja jarðirnar við og við, þegar tækifæri byðist, einkum góðum leiguliðum.

Þorlákur Guðmundsson áleit, að skynsamlegt væri, að halda í söluna á þjóðjörðum, en sitja þó ekki af sjer góð boð; en ef þær á annað borð væru seldar, þá væri eigi rjett að okra á þeim, en sjálfsagt, að landssjóðurinn ætti að vera vel í haldinn. Hann vildi og taka það fram, að þó að leiguliða væri seld jörðin, þá væri það eigi sjálfsagt, að ávallt yrðu á jörðinni sjálfs eignarbændur framvegis, því að jörðin mundi, þegar fram í sækti, skiptast í út- arfa. Hann mótmælti því, að stólsjarðirnar í Árnessýslu væru eigi betur setnar nú, en á fyrri tíð, þegar þær hefðu verið seldar; ætlaði hann, að eigi þyrfti nema að líta á tún og bæjarbyggingu á þeim jörðum til þess að sjá það, að stólsjarðasalan fyrir og um síðustu aldamót hafi verið einhver ein mesta framför til jarðabóta, og yfir það heila heppileg fyrir þjóðina. En aptur væri svo, þegar menn færu um Gullbringusýslu, gæti hver sjeð, þó það stæði ekki með stóru eða breyttu letri á bæjarpili, nefnilega af niðurníðslu á bæjarhúsum og túnunum, að þetta væri þjóðeign, en eigi bændaeign, og væri þó sorglegt, að svo skyldi vera um þær jarðir, er lægu rjett undir handarjaðri hinnar æðstu umboðsstjórnar.

Tryggvi Gunnarsson kvað mikið búið að ræða mál þetta; það væri lítið í sjálfu

sjer, en stórt mál að því leyti, sem um væri að ræða að selja eignir landssjóðsins. Hann kvaðst eigi kannast við, að hann hefði farið neinn «krókaveg» í máli þessu, sem flutningsmaður væri svo þrámáll um, það gjörði hann aldrei, og hefði eigi heldur gjört nú; hann hefði strax sagt sína meiningu hreint út, að fyrir þetta verð væri gjörandi að selja eyjuna, og eigi fyrir minna. Flutningsmaður mætti eigi brúka það fyrir ástæðu, að eyjan hefði verið leigð fyrir 40 krónur nokkur ár að undanfögnu, eða átélja umboðsstjórnina fyrir það, þó hún hefði vægt leiguliðanum í eptirgjaldinu, móti því að hann bætti eyjuna, því að það væri fallett, að gefa eptir af afganginu, til þess að leiguliðarnir bættu jarðirnar, og væri þetta því miður of sjaldan gjört af eigendunum; umboðsstjórnin ætti því eigi átölur skilið fyrir það, heldur þakkir; en þegar eyjan væri seld, þá ætti eigi að miða verð eyjunnar við þetta afgang, heldur við annað hærra afgang, sem svaraði því, er eyjan gæfi af sjer; sjer fyndist undarlegt, að láta þessar umbætur verða landssjóðnum til fjármissis, í stað þess að þær ættu að verða honum til hagnaðar.

Guðmundur Ólafsson kvaðst vilja fara fáum orðum um sölu þjóðjarðanna yfir höfuð. Það væri fyrst og fremst víst, að hann óskaði, að sem flestir yrðu sjálfseignarbændur, með því það væri líklegt, að hver einn sje fúsari að bæta eigin eign en annara. Þar að auki væri það landssjóðnum hagur, að selja jarðirnar, því þá losast hann við allan umboðskostnað og ýms umsvif, sem jarðaeigninni fylgja. Verði tekjuskattur lagður á, þá

missir landssjóðurinn hans af sínum jörðum, og það nemur ekki all-litlu. Sjer virtist enn fremur ástæða til jarðasölunnar, ef landssjóðurinn þyrfti endilega á peningum að halda; en nú af því hann hefði nóg fje fyrir höndum, þá fyndist sjer eigi ástæða til fyrir hann að selja þær. Það gæti reyndar verið ástæða til þess í einstökum tilfellum, en að sínu áliti væri nú eigi ástæða til að gjöra það að almennri reglu. Hann kvaðst fallast á það, er hinn hæstvirti landshöfðingi hefði tekið fram, að eigi væri gott fyrir þingið að fara að selja jarðir landssjóðsins, nema það hefði verulegar skýrslur frá umboðsstjórninni, því að það mundi bággt fyrir þingið að segja, hvað hver jörð kostaði. Hann vildi því stinga upp á, að 3 manna nefnd væri sett, til að íhuga, hvort ástæða væri til þess yfir höfuð, að fara ætti að selja jarðir landssjóðsins eða eigi.

Þá ljet forseti fara að ganga til atkvæða um þá uppástungu þingmanns Borgfirðinga, að nefnd skyldi setja í málið, og var uppástungan felld með nær því öllum atkvæðum.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um málið, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breytingaruppástunga 1. þingmanns Suð-ur-Múlasýslu og 1. þingmanns Skagfirðinga felld með 13 atkvæðum gegn 8.
2. Breytingaruppástunga 2. þingmanns Skagfirðinga felld með 16 atkvæðum gegn 7.
3. Frumvarpið sjálft fellt með 15 atkvæðum gegn 4.

II.

Frumvarp

til laga um sölu á jörðinni Arnarnesi í Eyjafjarðarsýslu,
frá Einari Ásmundssyni, 1. þingmanni Eyfirðinga.

Stjórnarherranum fyrir Ísland veitist heimild til að selja jörðina Arnarnes í Eyjafjarðarsýslu leiguliða þeim, er á jörðinni býr, fyrir 3200 krónur að minnsta kosti, eða að afhenda jörð þessa í skiptum fyrir jarðirnar Ytri-Skjaldarvík og Syðri-Skjaldarvík í sömu sýslu.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 5. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um sölu á jörðinni Arnarnesi í Eyjafjarðarsýslu*, frá 1. þingmanni Eyfirðinga (Einari Ásmundssyni).

Flutningsmaður (Einar Ásmundsson) sagði, að á þessu frumvarpi stæði líkt og á frumvarpinu um sölu Staðareyjar. Í Eyjafjarðarsýslu væru langtum fleiri þjóðeignir en í nokkuri annari sýslu landsins. Maður sá, sem óskaði að fá þessa jörð keypta eða í skiptum fyrir Ytri-Skjaldarvík og Syðri-Skjaldarvík, væri gamall ábúandi, sem um 28 ár hefði búið á jörðinni; ef þessi maður fengi jörðina til kaups, þá vildi hann gefa fyrir hana allt að 3300 kr. Jarðir þær, sem hann byði að láta í skiptum fyrir Arnarnes, væru leigðar fyrir langt um herra gjald, og væri það því augljós hagur fyrir landssjóðinn, að ganga að þessum skiptum. Samt sem áður álitu hann betra frá landssjóðsins hálfu, að selja jörðina, heldur en að ganga að skiptunum. Að endingu kvaðst hann vona, að þetta mál, eins og hið fyrra, yrði látið ganga til 2. umræðu, á nefnd þætti sjer engin þörf.

Varaforseti kvaðst vera þeim þing-

mönnum samdóma, sem álitu æskilegt, að sem flestir yrðu sjálfseignarbændur í landinu, og kvaðst hann því álíta rjett að selja þjóðeignir, ef góð boð byðust, og þegar ábúendurnir gætu náð sjálfir kaupum á ábýlum sínum. Þar á móti væri hann mjög mótfallinn því, að þingið færi að bralla með þjóðeignir, það er að segja hafa þær í maka-skiptum við privateignir, því það mundi draga slæman dilk eptir sig fyrir þingið. Ef þingið nú byrjaði á slíku, fullyrti hann, að fyrir næsta þing mundu koma margar bænarskrár um jarðaskipti, og fæst af þeim mundu verða landssjóðnum í hag. Með tilliti til þess, er sagt hefði verið, að jarðaskipti þau, sem farið er fram á í frumvarpi þessu, væru landssjóðnum mjög í hag, gat hann þess, að ef afgjaldið af Ytri-Skjaldarvík og Syðri-Skjaldarvík væri að mun meira en afgjaldið af Arnarnesi, þá kæmi það að líkindum til af því, að Arnarnes væri of lágt leigt, enda mundi þar vera gamall og óupp-færður leigumáli, því annars væri þessi beiðni um skiptin óskiljanleg.

Guðmundur Einarsson gat þess, að þó að hann yfir höfuð að tala væri á móti þjóðeignasölu, þá vildi hann þó í einstökum tilfellum gjöra undantekningar, einkum þegar ábúendur, sem mikið hefðu bætt ábýli sín, beiddust þess, að fá þau keypt fyrir fullt verð, því að menn yrðu að jatta, að góðir bændur væru máttarstólpar landsins, og yrði því að hlynna að þeim, líka mætti líta á það, að landssjóðurinn hefði mikiun hag af því, að selja jarðir sínar fyrir það verð, sem samsvaraði afgjaldinu af þeim. Með því móti losaðist hann við að gjalda um-boðsmanni laun, og ef tekjuskattur kæmist á, þá fengi landssjóðurinn skattinn, ef jörðin

væri annars eign, en ekki, ef hann ætti jörðina sjálfur.

Forseti ljét þá ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2 umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 6. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um sölu á jörðinni Arnarnesi í Eyjafjarðarsýslu*.

Um mál þetta varð eigi nein umræða, og var því gengið til atkvæða í því, en með því að atkvæðagreiðslan þótti óglögg, ljét forseti við hafa nafnakall, og

sögðu já:

Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Einarsson,
Hjálmur Pjetursson,
Snorri Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Páll bóndi Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson.

Var frumvarpið þannig í heild sinni

samþykkt með 12 atkvæðum gegn 11, og sömuleiðis var það samþykkt með 13 atkv. gegn 10, að málið skyldi ganga til 3. umræðu.

BREYTINGARTILLAGA

við frumvarp til laga um sölu á jörðinni Arnarnesi í Eyjafjarðarsýslu, frá Arnlfjóti Ólafssyni, Jóni Sigurðssyni, Páli Pálssyni, þingm. Skaptfelllinga, Þorsteini Jónssyni, Þórði Þórðarsyni, og Benidikt Sveinssyni.

Ráðgjafa Íslands veitist heimild til að selja jörðina Arnarnes í Eyjafjarðarsýslu fyrir 4000 króna.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um sölu á jörðinni Arnarnesi í Eyjafjarðarsýslu*, með breytingartillögu frá 6 þingmönnum.

Flutningsmaður (Einar Ásmundsson) sagði, að þótt öll orsök væri til þess, að hann væri vonardauður um þetta mál, þar sem frumvarpið um sölu á Staðarey hefði verið fellt í gær, þá væri hann þó eigi með öllu vonarlaus, af því nokkuð óðrúvísi væri ástátt um þetta mál; hjer væri gamall og duglegur ábúandi, er ætti í hlut, sem nú langaði til að sjá ávöxtinn af iðju sinni ganga í erfðir til barna sinna. Þessi maður hefði því snúið sjer til þingsins, sem eitt hefði vald til að selja þjóðeygirnir, og væri vonandi, að þingið heyrði bæn hans. Hann hefði um daginn minnt á það, að í engri annari sýslu væru eins margar þjóðeygirnir til, eins og í Eyjafjarðarsýslu, og væri því eðlilegt, að þaðan kæmu einkum óskir um að fá þær keyptar. Í Eyjafjarðarsýslu væri þar að auki stofnun, «legat» Jóns Sigurðssonar,

sem hefði það mark og mið að kaupa æ fleiri og fleiri bændaeignir og fjölga þannig hinum opinberu eignum. Í Vestmannaeyja-sýslu væru reyndar eptir rjettri tiltölu fleiri þjóðjarðir, en hún væri svo lítil, að hún mætti naumast teljast í þessu tilliti sýsla, heldur einungis hreppur. Já, þar ætti lands-sjóðurinn allar jarðirnar, og þar mætti líka sjá spegilinn af því, hve hollt það væri, að hann ætti jarðirnar, og hvílíka velgengni það hefði í för með sjer. Ef þingið álitir, að sjálfseignarbændur ættu að vera sem fæstir, væri þá ekki bezt að stinga upp á því, að landssjóðurinn verði sem mestu af fje sínu til þess að kaupa sem flestar jarðir einstakra manna? hann gæti reyndar ekki verið slíkri uppástungu meðmæltur, en hún væri alveg samkvæm skoðun þeirra, sem vildu halda fast í þjóðeignirnar. Hvað breytingartillögu hinna 6 þingmanna snerti, þá væri sjer ekki ljóst, hvar hún ætti við, hvort það væri við fyrri lið frumvarpsins eða við það allt; hann vildi því skjóta því til uppástungumanna, hvort þeir ekki vildu taka hana aptur, þar eð sjer virtist vera formgalli á henni. Ef þeir vildu það ekki, þá yrði hann að skilja hana svo, að hún ætti einungis við fyrri lið frumvarpsins, og þætti sjer hún eiga illa við; við slík tækifæri ætti að nefna hið minnsta verð, sem jörðin væri sanngjarnlega seld fyrir, því að það væri sjálfsgagt, að ef stjórnin gæti fengið meira fyrir jörðina, mundi hún ekki van-rækja að hagnýta sjer það.

Arnjóttur Ólafsson sagðist ætla, samkvæmt áskorun flutningsmanns, að skýra frá tilgangi sínum með þessa breytingartillögu. Það væri ekki tilgangurinn, að tillagan kæmi einungis fyrir fyrir hluta frumvarpsins, heldur í staðinn fyrir frumvarpið allt. Frumvarpið innibyndi í sjer 2 söluhætti, þ. e. bæði að selja jörðina fyrir verð hennar í peningum, og að selja hana fyrir aðra jörð. En engin tillaga væri nú fram komin um að kljúfa frumvarpið í tvennt, og fyrst það

hefði eigi verið gjört, þá mætti ekki, eptir þingsköpum vorum, koma með breytingu við einstaka liði þess, heldur við það allt. Af þessu gæti flutningsmaður sjeð, að breyting sín væri við frumvarpið allt. Það, sem hefði vakað fyrir sjer, þegar hann hefði komið fram með þessa breytingartillögu, væri það, að þingið ætti alls ekki að fara í jarðabrall við landsmenn, enda fjölgaði eigi bændaeignum á þann hátt, og fjölgun þeirra væri þó tilgangurinn, heldur að selja jarðirnar, þá er duglegir og maklegir ábúendur ættu í hlut, eins og hjer ætti sjer fyllilega stað, en þó með fullu, en eigi uppskrúfuðu verði. Atkvæði þingsins í málinu um sölu á Staðarey sýndi, að þingið álitir, að ekki ætti að selja þjóðeignir, eða ef selt væri, þá að selja fullu verði, og því hefði sjer sýnzt hollara, að stinga upp á, að jörðin yrði seld fyrir 4000 kr., heldur en að leiguliða þessum, sem væri hinn maklegasti og duglegasti maður, væri með öllu afskorið tækifæri til þess að fá jörðina keypta.

Flutningsmaður mótmælti því, að tillagan bæri það með sjer, að hún ætti við allt frumvarpið, heldur sýndist hún einungis eiga við fyrri lið þess. Hvað hinn góða vilja þingmanns Norður-Múlasýslu snerti, að hann vildi heldur ákveða 4000 kr. verð, heldur en ábúandinn yrði af kaupunum, þá væri lítið varið í þann góðvilja; eptirgjaldið af Arnarnesi samsvaraði rentu af 2700 kr., og því væri það verð, sem frumvarpið ákvæði, fullhátt til að vera lægsta söluverð.

Landshöfðinginn kvaðst verða að ítreka það, sem hann hefði sagt, þegar ræða var um sölu Staðareyjar, að meðan skýrslur vantaði frá umboðsstjórninni, álitir hann þinginu ofvaxið að dæma um, hvort salan væri landssjóðnum í hag eða ekki. Eptir alþingistollsreikningum 1875 hefði afgjaldið verið 67 rd. 48 sk. eða 135 kr., og eptir því væri kaupverð það, sem frumvarpið til tæki, of lágt; en hvort 4000 kr. væri of lágt til-

tekið eða ekki, skyldi hann að svo komnu láta ósagt, meðan allar skýrslur vantaði.

Grimur Thomsen sagði, að sjer virtist flutningsmaður væri ekki sjálfum sjer samkvæmur; í gær hefði hann verið á þeirri skoðun, að það væri landssjóðnum til gagns, að sem flestir væru sjálfseignarbændur á landinu. Ef hann væri nú á sömu skoðun, til hvers væri þá seinni liður frumvarpsins, þar sem hann býði aðrar jarðir í skipti fyrir Arnarnes. Hann yrði að játa, að sjer væri ekki vel kunnugt um þessar jarðir, en eptir skoðun kunnugra og áreiðanlegra manna, væru þær engu betri en Arnarnes; afgjaldið af þeim væri ef til vill hærra, en undir því væri ekki allt komið, heldur væri mikið komið undir hæfilegleika jarðanna til að taka umbótum. Annað aðalatriði í þessu máli væri það, að hjer væri farið fram á að selja vissa jörð vissum manni; hann efaðist ekki um, að maður þessi væri bæði heiðarlegur og duglegur, en sjer þætti það mikið vafamál, hvort landssjóðurinn ætti að selja jarðir sínar vissum tilteknum mönnum, en ekki hæstþjóðanda; ábúandinn ætti að hafa forgangsrið, en meira bæri honum ekki, annars væri hætt við, að þinginu yrði brugðið um hlutdrægni. Landshöfðingi hefði alveg rjett að mæla, að fyrst þegar skýrslur væru komnar frá þeim, sem í embætti væru og skyldir væru að þekkja jarðirnar, og þegar síðan vottorð sýslunefndarinnar væri komið um málið, þá væri fyrst tími fyrir þingið, til að skera úr, hvort selja skuli jarðirnar; þingið hefði þá minni ábyrgð, og væri síður hætt við, að það hlypi á sig.

Flutningsmaður kvaðst vilja geta þess viðvikjandi því, sem landshöfðingi hefði sagt, að þó skýrsla sín ekki upp á eyri kæmi heim við alþingisreikninginn 1875, þá væri það vel aðgættandi, að jörðin væri ekki leigð fyrir vist krónutal, heldur eptir álnatali; eptirgjaldið væri 240 álnir, og nú væri alinin á 54 aura, afgjaldið væri því nú 129 kr. 60 aurar; þar frá gengi $\frac{1}{6}$ í umboðslaun, svo landssjóðurinn fengi að eins 108 krónur, en þetta væri, eins og hann áður hefði sagt,

leiga af 2700 krónum, og væri hið lægsta verð, sem frumvarpið til tæki, 500 krónum hærra. Hvað snerti það, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, að ekki ætti að selja neina jörð, nema skýrslur væru fyrir hendi frá umboðsmanni og sýslunefnd, þá vildi hann spyrja, hvort þingmaðurinn gæti ekki ímyndað sjer, að umboðsmenn vildu eðlilega helzt, að engin þjóðeign yrði seld, því að við það misstu þeir nokkurn hluta af tekjum sínum? Ekki mundi heldur hjer fremur þörf á áliti frá hlutaðeigandi sýslunefnd, heldur en t.a.m. í hitt-eð-fyrra, þegar rætt hefði verið um þorskanetalagnir í Faxaflóa.

Grimur Thomsen sagði, að sig furðaði á því, að flutningsmaður skyldi álita, að skýrslur umboðsmanna gætu ekki verið áreiðanlegar sökum þess, að um þeirra eiginn hag væri að gjöra. Hann sagðist hjer einungis líta á hag landssjóðsins; hið sama væri hann viss um að bæði sýslunefndir og umboðsmenn hefðu fyrir augum, þegar um sölu þjóðeigna væri að ræða, og þætti sjer óþarfi að gjöra umboðsmönnum þær getsakir hjer á þingi, að skýrslur þeirra væru óáreiðanlegar.

Hjálmur Pjetursson kvaðst vera þeirrar skoðunar, að rjett væri að selja þjóðeignir, þegar duglegir ábúendur óska þessa, og þjóða fyrir þær fullt verð, því að það væri bæði sitt og almennings-álit, að jarðabótunum færi fram, ef sjálfseignarbændur fjölgðu. Menn hefðu komið með þá mótbáru, að ekki væri unnt að sjá af ábúð jarðanna, hvort á þeim byggji sjálfseignarbóndi eða leiguliði. En þó þessi mótbára væri eigi með öllu ósönn, þá yrðu menn samt að játa, að all-víða sæist þess gleðilegur vottur, að leiguliðar bættu ábúðarjarðir sínar, en það væri óeðlilegt og óskiljanlegt, ef sá leiguliði, sem bætir ábyljörð sína endurgjaldslaust, hætti því eða gjörði það síður, eptir að hann væri búinn að eignast hana. Hann gat þess, að þingmaður Reykvinga hefði stungið upp á því í gær, að leggja fje úr landssjóði til þess að bæta þjóðeignirnar, og að hann gengi þannig

á undan öðrum. Þessi uppástunga væri að vísu glæsileg í fyrsta áliti, en þegar hún væri betur skoðuð, virtist sjer hún viðsjál. Í raun og veru ætti þjóðin allar jarðir á landinu, og þjóðin ætti líka landssjóðinn; sjer fyndist því eigi rjett, að landssjóðurinn veitti fje til jarðabóta fremur á þjóðjörðum en öðrum jörðum; væri landssjóðurinn fær um að veita fje til jarðabóta, þá væri honum jafnskylt að gjöra það á öllum jörðum án tillits til eiganda, eða sjerstakra jarða. Að endingu gat hann þess, að öðru máli væri að gegna um sölu Arnarness, heldur en um Staðarey, því að Arnarnes væri byggð jörð, og þar væri gamall og góður leiguliði, en lítt væri óbyggð eyja.

Halldór Kr. Friðriksson var samdóma 1. þingmanni Gullbringusýslu um, að varúðarvert væri að samþykkja söluna á Arnarnesi, þar eð engin skýrsla lægi fyrir nema skýrsla kaupandans; hann vildi reyndar ekki segja, að skýrsla þessi væri röng eða ósönn, en þó mætti búast við, að hann segði ekki frá öllu því, er telja mætti jörðinni til meðmæla, heldur væri ýmislegt, sem hann gengi fram hjá; þess vegna væri sjálfsagt að fá skýrslur í gegnum umboðsstjórnina. Að því er snerti breytingartillögu hinna 6 þingmanna, þá væri þar stungið upp á, að gefa ráðgjafanum heimild til að selja jörðina fyrir 4000 kr., og eptir því, sem uppástungan væri orðuð, gæti eigi annað í henni falizt, en að stjórnin mætti selja jörðina fyrir 4000 kr., en hvorki minna nje heldur meira, þótt það byðist. Það væri þingsins skylda, að sjá um, að jörðin yrði seld með sem hæstu verði, og því gæti hann ekki fallizt á þessa tillögu. Þingmaður Mýramanna hefði misskilið sig; það hefði aldrei verið tillaga sín, að gefa skyldi leiguliðum á jörðum landssjóðsins fje skildagalaust, heldur lána þeim það til umbóta á jörðunum, og þannig auka afgang þeirra.

Pórður Þórðarson kvaðst vilja stuttlega skýra frá, hvað sjer hefði gengið til að vera með í að bera upp þessa breytingartillögu. Hann hefði fengið upplýsingar um það frá kunn-

ugum mönnum, að verðið væri of lágt, sem frumvarpið til tæki; þegar hann bæri þær saman við ræðu hins háttvirta varaforseta, og svo það, að beiðandinn byði jarðir, sem gæfu af sjer 70 krónum meira, en Arnarnes nú leigðist, eða alls 200 kr., sem svaraði til 5000 kr. verðs, þá gæti hann ekki betur sjeð, en að 4000 kr. væri ekki of mikið. Sín sannfæring væri, að það sje mjög æskilegt, að sem flestir yrðu sjálfseignarændur í landinu, í von um, að þá mundi aukast áhugi manna með jarðabætur, sem svo væru áriðandi. En hann vildi líka, að jarðirnar seldust fyrir fullt verð; það fyndist sjer skylda þingsins að sjá um; hann hefði líka betri von um, að málið fengi þá heldur framgang í þinginu. Samt sem áður, ef hann sannfærðist um, að verðið væri of hátt og breytingaruppástungan yrði felld, vildi hann heldur hallast að frumvarpinu, heldur en að fella málið.

Arnþjótur Ólafsson sagðist ekki vilja fara í kappræðu um skilning á breytingartillögu sinni; annaðhvort væri að selja jörðina við uppboð, og þá ætti að til taka lægsta verð, eða þá að selja hana ekki við uppboð, og þá yrði þingið að ákveða eða einskorða söluverðið; þar á móti áliti hann með öllu rangt, að til taka lægsta verð, þegar jörðin skal eigi seld á uppboðsþingi, með því að það væri hið sama, sem að halda leynilegt uppboð á jörðunni, þannig að stjórnin semdi við leiguliða einan um, hve mikið hann vildi gefa fyrir jörðina, að eins eigi minna en hið lægsta verð.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hjer væri ekki um neitt leynilegt uppboð að ræða. Hann vildi taka til dæmis sölu prentsmiðjunnar; þingið hefði ákveðið, að hún skyldi seljast fyrir 20,000 kr. að minnsta kosti, en þegar stjórnin hefði farið að semja við kaupandann, hefði hún heimtað meira af honum, og hann hefði gengið að því. Ef verðið þar á móti væri bundið við tiltekna upphæð, eins og í breytingartillögunni væri gjört, þá mætti umboðsstjórnin ekki, jafnvel þó kaupandi byði meira í jörðina, ganga að þeim boðum hans, heldur yrði hún að segja

við hann: «Jeg má ekki taka við meiru fyrir jörðina en 4000 kr.; þingið hefur bannað mjer það». Það lægi í augum uppi, hve slík aðferð væri fráleit, því að það gæti ekki verið ætlun 1. þingmanns Nordur-Múlasýslu, að vilja selja jörðina undir fullu verði. Ef þar á móti væri haldið uppboð á jörðinni, þá kæmi í ljós hið hæsta verð, sem fengist gæti fyrir hana, og þá hefði leiguliði eðlilega forgangsriettinn til að ganga inn í hæsta boðið.

Benidikt Sveinsson kvað það eigi vera hið fyrsta sinni, að þingmaður Reykvíkinga ljeti það á sjer heyra, að hann þættist meiri lagamaður en hann. Þetta væri nú svo nógsamlega tekið fram, að allir þingmenn mundu muna það úr þessu, enda kvaðst hann vilja afsala sjer þeim heiðri framvegis, að vera borinn saman við þingmanninn í þessu tilliti. Hann fengi á engan hátt skilið það, að hin tiltekna upphæð, 4000 krónur, útilokaði það, að ráðgjafinn fyrir Ísland gæti selt eða mætti selja hana fyrir meira verð. Hann vildi taka það dæmi, að hann byði fyrir jörðina 4000 kr., en þingmaður Reykvíkinga 8000 kr.; þá vildi hann spyrja, hvort ráðgjafinn mundi eigi leyfa sjer, að selja þingmanni Reykvíkinga jörðina fyrir þessar 8000 kr.; hann vildi nú enn spyrja þingmann og lögfræðing Reykvíkinga, hvort hann mundi eigi treysta sjer til, að halda í lafið á sínu kaupbrjefi. Hann sæi það þó, að hjer hefði verið ein lagasurning, sem þingmaðurinn eigi hefði getað leyst. Það er talnafræðisleg setning, að hið minna liggur í hinu meira, en eigi hið meira í hinu minna, og því ímyndaði hann sjer, að fyrst heimild væri veitt til að selja jörðina fyrir 4000 kr., þá væri þar með leyft að selja hana fyrir það, er meira væri en 4000 kr.; enda hjeldi hann, að ráðgjafanum mundi þykja því vænna, sem hærra kaupverð byðist fyrir jörðina, því það stæði og að eins í frumvarpinu: «veitist heimild»; þessi orð gæfu alls eigi til kynna, að ráðgjafinn væri skyldur til að selja jörðina fyrir þetta verð; hann gæti sagt «nei», t. a. m. ef sjerstakar upplýsingar skyldu koma

fram um það, að þingið hefði rasað um ráð fram með því að veita þessa «heimild». Hann vonaði nú eptir, að þingmaðurinn væri maður til að sjá, að hann hefði á röngu að standa, og þó svo væri eigi, þá gæti hann virt þingmanninum það til vorkunnar, því þess mundi eigi af honum að vænta, að hann sjálfur segði allt satt, eptir því sem honum fórust orð um 1. þingmann Eyfirðinga fyrir nokkrum augnablikum.

Þorlákur Guðmundsson kvað nú mikið búið að tala um aðalmálið. En út af því, er hann hefði hreift í gær viðvíkjandi umboðsjörðunum, þá yrði hann að láta það álit sitt í ljósi, að meira þyrfti, en að eins að vera reikningsglöggur fyrir landssjóðinn upp á cyri; menn yrðu að gæta að, í hvaða ástandi þjóðjarðirnar væru, og stemma stigu fyrir, að þær grotnuðu niður, og hann vildi alvarlega í þessu efni skora á þingið að gæta sín. Hvað þjóðeignunum hjer í Gullbringusýslu viðvíki, þá væru þær flestar í sjálfu sjer smájarðir, og þjóðbrautarþurrkur, nema Þormóðsdalurinn, og það væri líka sú eina, sem sómasamlega væri setin, en hvað svo: leiguliðanum er gjört að skyldu að flytja 4.—6. part af töðunni til Reykjavíkur, og nokkuð af útheyi. Þetta væri nú álitid óbrúkandi, ef jörðin væri bændaeign. Hann ætlaði það því eigi skadlegt, heldur nauðsynlegt, að einhverjir þingmenn væru látnir skoða þær þjóðjarðir, sem lægu hjer í kring, og segðu álit sitt um þær, hvað þær mundu nú geta selzt í því ástandi, sem þær eru, og hvað það mundi kosta landssjóðinn, að gjöra þær upp í sæmilegt ástand, svo þær gætu orðið landinu til gagns og sóma, eða þá hvort ekki væri ráðlegt að selja þær nú, eins og þær fyrir finnast. Það hefði komið fram í gær í ræðu 1. þingmanns Eyfirðinga, að Staðarbyggðin væri góð sveit, en í slæmu ástandi, og svo gæti víða verið. Það væri því að sínu álitu gott, að skoða sig lítið eitt um í þessu tilliti. Það væri alls eigi mein-ing sín, að selja það bezta úr jörðum, en hins vegar gæti hann ekki fellt sig við þá skoðun, sem komið hefði fram um að selja

úrkaðið. Það er að öðru þjóðinni því halta og vanaða, heldur ef selt væri, að selja hvað með öðru, og ekki mundi ráðlegt fyrir landssjóðinn, að sitja af sjer góð boð, og það væri sannarlega athugavert, ef sumt af þjóð-jörðunum skyldi verða látið eyðileggjast áfram, og máské verða orðnar að engu að 100 ára fresti.

Páll prestur Pálsson kvað það hafa verið tvennt, er hefði komið sjer til, að fylgja breytingaruppástungunni. Fyrst væri það, að jafnvel þó svo kynni að vera, að hann væri einn af þeim mönnum, er álíta það ráðlegt, að sjálfseignarbændur fjölguðu, þá virtist sjer frumvarp þetta fara fram á hið gagnstæða; því ef seinni málsgreininni í frumvarpinu væri fylgt, þá yrði afleiðingin þar af, að fækkaði um einn sjálfseignarbónda, því að þar væri farið fram á, að tvær jarðir yrðu látnar fyrir eina. Önnur ástæðan væri sú, að eptir því, sem hann hefði komizt næst eptir upplýsingum þeim, er hann hefði fengið, þá væri verðið of lítið. Hann tók það einnig fram, að ráðgjafinn gæti öldungis eins selt jörðina fyrir meira en 4000 kr., eins og fyrir hið ákveðna verð í breytingartillögunni, eptir því sem hún væri orðuð.

Flutningsmaður sagði, að sjer þætti nóg komið af umræðum um upphæðina á kaupverðinu; það væri að sínu áliti ekki mest áriðandi, því það væri víst ekki hætt við, að stjórnin mundi hlaupa á sig í því, að selja jörðina fyrir of lágt verð. Aðalspurningin væri sú, hvort rjett væri að selja þjóðeignir eða ekki. Stjórninni hlyti að vera eins annt um það, eins og þinginu, að fá sem hæst verð fyrir eignirnar. Stjórninni væri innanhandar, að fá svo miklar og nákvæmar skýrslur frá umboðsmanni um jörðina, sem hún vildi, áður en hún af rjeði nokkuð um söluna, og sjer sýndist það koma í sama stað niður, hvort þingið eða stjórnin fengi þessar skýrslur. Það væri þingsins að leyfa söluna og til taka minnsta verð, en stjórnar-

innar að selja og reyna til að fá sem hæst verð. Á seinni lið frumvarpsins stæði svo, að beiðandanum hefði verið ókunnugt um, hvort þingið vildi heldur selja fyrir peninga, en hafa skipti á öðrum jörðum, en þessi liður þyrfti ekki að spilla fyrir málinu, því að stjórnin mundi sjá það af umræðum þingsins, að flestir hefðu síður viljað hafa jarðaskipti, og mundi þá haga sjer samkvæmt því.

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna; beiðdist flutningsmaður nafnakalls, og sögðu.

«já»

Arnjóður Ólafsson,
Beníðikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Guðmundur Einarsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson prestur,
Þórður Þórðarsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson;

«nei» sögðu

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Blöndal,
Páll Pálsson bóndi,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,

og var breytingin þannig felld með 13 atkvæðum gegn 10.

2. Frumvarpið sjálft var fellt með 12 atkvæðum gegn 11, og var það þannig burtu fallið.

III.

Frumvarp

til laga um breytingu á tilskipun um aðra skipun á læknaþjérfunum á Íslandi og fleira,
dagsettri 15. okt. 1875,
frá Guðmundi Einarssyni, þingmanni Dalamanna.

1. grein.

Dalassýsla og Bæjarhreppur í Stranda-
sýslu skulu vera læknaþjérfað út af fyrir
sig, er nefnist hið 21. læknaþjérfað.

2. grein.

Hið 4. læknaþjérfað skal ná að sýslna-
mótum Snæfellsness- og Dalassýslna, og hið
7. læknaþjérfað að takmörkunum milli
Broddanesshrepps og Bæjarhrepps í Stranda-
sýslu.

ÁSTÆÐUR.

Þegar Dalassýslubúar urðu þess áskynja,
að alþingi 1875 hafði ekki tekið til greina
tillögu stjórnarinnar um að hafa Dalassýslu
sem læknaþjérfað út af fyrir sig, mislikaði
þeim yfir höfuð að tala stórum og þóttust
sitja á hakanum í samanburði við önnur
þjérfað landsins. Læknirinn í hinu 4. læk-
naþjérfaði var einnig á því máli, að þjérfaðið
væri bæði of víðlent og of fólksmargt til
þess, að einn læknir gæti nógu tímanlega
veitt hjálp í stórsóttum, eða þegar bráð
naðsýn krefði; því væri hann að vitja
sjúklings vestur undir jökli, suður í Hnappa-
dalssýslu eða vestur (eiginlega norður) í
Flateyjarhreppi, þegar hans væri vitjað aust-
an úr Dalassýslu, þá yrði honum ekki unnt
að vera nógu fljótt kominn heim og til
sjúklingsanna í Dalassýslu.

Á fundi, er haldinn var að Hjarðarholti
í Dölum þann 25. f. m., og sem kosið var
til úr öllum hreppum sýslunnar, kom mál
þetta til umræðu, og varð það sameiginlegt
álit fundarins, að brýn naðsýn bæri til,
að Dalassýsla yrði læknaþjérfað út af fyrir
sig, bæði sökum þess, að sýslubúum gæfist
þess heldur kostur á, að geta náð læknis-
hjálpi í tæka tíð, og líka til þess, að vissari

yrði læknaþjérfaðin hjá lækninum í Stykkis-
hólmi handa Snæfellsness- og Hnappadals-
sýslubúum, og Eyhreppingum í Barðastrand-
arsýslu.

Enn fremur tók fundurinn það fram, að
svo framarlega sem stofnað yrði læknaþjérf-
að í Dalassýslu, færi vel á því, að Bæjar-
hreppur í Strandasýslu lyti undir hið sama,
því Bæjarhreppsþúum yrði miklu hægra að
ná þaðan til læknisins í Dalassýslu, heldur en
til læknisins í Strandasýslu, einkum ef hin-
um fyrnefnda yrði gjört það að skyldu, að
eiga í reglunni aðsetur um miðbik Dalassýslu.
Af þessu leiddi líka beinlínis, að ummál
hins víðlenda Strandasýslu-læknaþjérfaðs yrði
minna.

Þetta efni er eitt atriði í bænarskrá
þeirri, er fundurinn að Hjarðarholti í Dölum
þann 25. f. m. samdi, og hefur sent til al-
þingis.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 5. fundi neðri þingdeildarinnar, 7.
dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til
1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu
á lögum um aðra skipun læknaþjérfaðanna
á Íslandi og fleira, dagsettri 15. október
1875, frá Guðmundi Einarssyni, þingmanni
Dalamanna.*

Flutningsmaður (Guðmundur Einarsson)

kvað þingmönnum mundu vera kunnugt um
frumvarp það til laga um aðra skipun á
læknaþjérfunum á Íslandi o. fl., er stjórnin
hefði lagt fyrir alþingi árið 1875. Hefði þá
verið kosin nefnd í það frumvarp, en er
nefndin hefði farið að íhuga frumvarpið, þá
hefði henni eigi þótt tilhögun stjórnarinnar
sem haganlegust; stjórnin hefði sem sje stungið

upp á því, að hver sýsla skyldi vera lækni-
umdæmi fyrir sig, en nefndin hefði álitid
hollara, að skipta eptir öðru en sýslum, en
bundið sig við töluna 20, er skyldi vera
fjöldi læknaðanna. Af þessu hefði það
flotið, að nefndin hefði komist í vandræði
með skiptingu læknaðanna, en að end-
ingu komist að þeirri niðurstöðu, að tiltæki-
legt væri, að Dalasýsla fylgdi með Snæfells-
nes- og Hnappadalssýslu. Hefði nefndin í
þessum vandræðum sínum borið þetta mál
undir þingmennina úr Dalasýslu og Barðar-
strandarsýslu, og þeir þá eigi verið beinlínis
á móti því. Þegar málið hefði komið inn á
þingið, og hefði verið rætt í fyrsta sinn, þá
hefði þingmaður Snæfellsnessýslu tekið til
máls viðvíkjandi þessu atriði þess, og talið
það mjög athugasemjulegt, að sameina sýslur
þessar í eitt umdæmi, fyrir því að það um-
dæmi yrði allt of umfangsmikið, enda illt
yfirferðar og nálega ókljúfandi fyrir einn
mann að gegna því. Þingmanni Dalasýslu
hefði heldur eigi verið þessi tilhögun nefnd-
arinnar geðfelld, en hefði þó látið sjer hana
lynda, af því hann hefði sjóð, að hann mundi
verða ofurliði borinn með atkvæðum. Þannig
hefði mál þetta gengið í gegnum neðri
deildina og þaðan upp í efri deildina, og
hefði landlæknirinn tekið fram í þeirri deild,
að eigi væri hugsandi, að einn læknir gæti
þjónað svo víðlendu hjeradi. Samt sem áð-
ur hefði málið komist gegnum þingið, án
þess að þessu hefði verið breytt. Þegar nú
afdrif málsins hefðu frjett heim í hjerad,
þá hefðu Dalamenn ekki unað vel þessum
málalokum. Af þessari óánægju hefði leitt,
að Dalamenn hefðu sent með sjer bænar-
skrá til þingsins, í hverri þeir meðal annars
fara þess á leit, að Dalasýsla verði lækni-
hjerad út af fyrir sig, og við hana bætt
Bæjarhreppi í Strandarsýslu, bæði til hægðar-
auka fyrir sjálfa hreppsþúa, og til að gjöra
viðáttuninna hið 7. lækniðhjerad. En hvað
hinu núverandi 4. lækniðhjeradi við viki, þá
væri það eigi að eins vegalengdin og við-
áttan, er gjörði þetta umdæmi svo erfitt,
heldur væri það og svo fólksfjöldinn, því í

því væru meiru en 6000 manna. Þá væri og
það, að Flateyjarhreppur fylgdi einnig með
því, og jyki það eigi all-lítið á erfiðleika
þess, því að fullar 6 vikur sjávar væru
taldar frá Stykkishólmi til Flateyjar, og
gæti því opt farið svo, að læknirinn tepptist
þar langan tíma, þannig að þeir, er vitjuðu
hans úr Snæfellsnessýslu eða Dalasýslu,
færu erindisleysu. Úr því bættist nú tölu-
vert, ef læknir væri skipaður í Dalasýslu.
Það yrði reyndar nýr viðbætur á landssjóð-
inn, en menn mættu eigi láta sjer það fyrir
brjósti brenna; menn yrðu að líta á nauð-
synina. Það væri og athugasemjulegt, að ef
sýslumannsembættið í Dalasýslu væri lagt
niður og sameinað við Strandarsýslu, þá bætt-
ust aptur tekjur við landssjóðinn í skarðið.

Grimur Thomsen kvað sjer finnast var-
úðarvert, að fara nú þegar eptir 2 ár að
breyta lögum þessum um læknaðskipunina;
ætti heldur að biða átekta, fyr en þeim væri
breytt. Gat hann þess einnig, að þingmað-
urinn í hitt eð fyrra hefði haft tækifæri til,
að koma skoðun sinni fram, því að þá hefði
hann verið kallaður til ráða af nefndinni;
það kunni reyndar vel að vera, að hann hafi
þá látið í ljósi meiningu sína, en víst sje
það, að hann hafi ekki lagt sig þá í neina
framkróka; hann vildi annars minna þing-
manninn á þessa setningu prestanna: «viti
nokkur þar meinbugi á, á hann að segja til
þeirra í tíma eða að þegja síðan». Hann
vildi annars spyrja, hvort það væri eigi
undarlegt, að fara að fjölga læknaumdæmum,
þegar eigi væru nógu margir læknar í þau,
er þegar væru stofnuð; það væri eigi nóg að
stofna læknaðhjeruðin, menn væru eigi betur
farnir fyrir það, þegar enginn læknir væri
til í þau. Annars væri mjög hætt við, að
ef þessi breyting kæmist nú á, mundu ótal
bætur koma annarstaðar frá fyrir næsta þing,
og kvartanir yfir því, að læknaðhjeruðin væru
of stór. Hann vildi því ráða þinginu til þess,
að mál þetta væri fellt frá 2. umræðu.

Pórður Þórðarson kvað það gleðja sig
mikillega, að þingmaður Dalamanna hefði
komið með þessa uppástungu, því sjer hefði

annars þótt undarlegt, að þetta hið 4. læknað hjerad hefði verið stækkað í hitt eð fyrra, þar sem það hefði þó verið of stórt áður, því það yrðu þó allir að jata, að umdæmið væri bæði fjarska-stórt og mannmargt, enda væru 3 verzlunarstaðir í því, og margir verstaðir, sem opt væri sóttættara í; bæri því mestu nauðsyn til að kljúfa það. Kvaðst hann vona, að deildin liti eigi eingöngu á það, að lögin væru ný, heldur öllu fremur á þá nauðsyn, er hjer við lægi, því að hjer væri líf og heilsa manna í veði, og það yrðu menn að láta sitja í fyrirrúmi. Hann yrði því fyrir sitt leyti fastlega að mæla með því, að málið gengi til 2. umræðu.

Arnþjóttur Ólafsson kvaðst mótmæltur því, að þetta frumvarp fengi framgang, að minnsta kosti í þetta sinn. Flutningsmaður hefði eflaust rjett að mæla, að læknaishjerad þetta væri stórt ummáls, en hann yrði að gæta þess, að af þeim 20 lækna-hjeruðum, sem sett væru með lögunum 15. okt. 1875, væru enn 6 óveitt, og væru þau: læknaishjeradið í Árnassýslu, Rangárvallasýslu, í annarihverri Skaptafellssýslu, í Barðastrandarsýslu, á Siglufirði og í Þingeyjarþingi. Fyrst nú ekki væru nema 14 lækna enn til í þeim 20 umdæmum, sem síðasta þing hefði álitid bráðustu nauðsyn til að hefðu lækna, þá væri sannarlega ekki enn kominn tími til, að fjölga umdæmunum. Meðan eins stórt hjerad, eins og t. a. m. Þingeyjarsýsla, sem bæði væri víðlend og ill yfirferðar, væri alveg læknilaus, væri það mjög óskynsam, að fara að skipta hjeruðum þeim í sundur, sem lækna væri í.

Flutningsmaður sagðist í hitt eð fyrra, þegar læknamálið hefði verið í undirbúningi, hafa hlífzt við, sökum læknaþarfar í öðrum hjeruðum, að etja kappi, til að fá læknaishjerad í Dalasýslu. Meðfram hefði þetta komið til af því, að lækna-rinn, sem gegnir því, væri hinn duglegasti, og líka hefði þá verið annar maður í grenndinni, sem fengizt hefði við lækningar með mestu heppni, en sem nú væri dáinn. Hann

kvaðst ekki geta sjeð, að nokkuð væri því til fyrirstöðu, að stofna þetta 21. læknaishjerad, þó ekki væru öll hin 20 nú þegar veitt, því að með tímanum mundu sjálf-sagt fást lækna í þau öll.

Ísteifur Gíslason kvað það furða sig, að þingmaður Dalamanna skyldi bera upp þetta frumvarp. Hann sagðist 1875 hafa verið í nefndinni um læknaSKIPUNINA, og væri sjer kunnugt um, að þá hefði nefndin optar en einu sinni borið sig saman bæði við þingmann Dalamanna og þingmann Barðstrendinga einmitt um þetta 4. læknaishjerad; hefðu þeir þá reyndar báðir talið nokkur vandkvæði á þessu, en jatað þó við nefndina, að víða mundu hin fyrirhuguðu lækna-hjeruð örðugri, og látið því að orðum nefndarinnar, að hreifa engum mótmælum gegn þessu. Ef því flutningsmaður gæti ekki sannað sjer, að nokkur breyting hefði orðið á þessu síðan 1875, en allt stæði við sama og þá, vildi hann ráða flutningsmanni til þess, að taka aptur frumvarp sitt.

Halldór Kr. Friðriksson kvað það mál-tæki sannast á þingmannnni Dalamanna og þingmanni Barðstrendinga, að allir eiga glappaskot á æfi sinni, þar sem þeir hefðu svo seint sjeð, að 4. læknaishjeradið væri of stórt um sig; þó virtist honum enn mega bæta úr því. 1. þingmaður Norður-Múla-sýslu álitir rangt, að fjölga lækna-hjeruðum, meðan 6 embætti enn væru óveitt; en því kvaðst hann ekki geta verið samdóma. Svo framarlega sem það væri augljóst, að læknaishjeradið væri of víðlent, eins og hjer ætti sjer stað, væri sjálfsagt, að skipta því í tvennt. Þótt, nú sem stæði, ekki væru til lækna í öll umdæmin, væri vonandi, að þess yrði ekki langt að bíða, enda væri það engan veginn víst, að hin 6 óveittu lækna-hjeruð mundu fyr veitast, þótt þetta 21. ekki bættist við. Þótt nóg læknaefni væru til í þau öll, þá gæti vel staðið svo á, að einhver lækna kysi heldur, að vera embættislaus um stundarsakir, heldur en að fara í það hjerad, sem honum einhverra orsaka vegna mislíkaði.

Pórrður Þórðarson sagðist ekki hafa komið með breytingaratkvæði við þetta at-
riði, þegar læknamálið var á þingi 1875,
sökum þess, að hann hefði haldið, að sýslu-
nefndirnar gætu fengið breytt þessu fyrir-
komulagi, ef það reyndist óhagkvæmt; ann-
ars hefði sjer þá þegar blöskrað stærð þessa
læknishjæraðs, einkum þegar Eyjahreppi var
bætt við það. En eftir því, sem hann
hefði kynnt sjer betur málið, sæi hann, að
ekki væri hægt, að breyta tilhögun um-
dæmanna með öðru móti, en stofna nýtt
umdæmi.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að það yrði
eðlileg afleiðing, ef þingið bætti nú við
þessu 21. læknishjæraði, að þá mundi ein-
hver læknir miklu heldur og því fyr sækja
um það embætti, af því að það væri hægt,
en launin hin sömu, heldur en t. a. m. um
Þingeyjar- eða Siglufjarðar-læknishjærað,
sem væru erfiðari, og hið fyr talda miklu
viðlendara. Væri læknahjeruðum þar á
móti ekki fjölgað, mundu læknaefni neyðast
til, að sækja um eitthvað af hinum óveittu,
eða verða embættislausir að öðrum kosti.
Hann kvaðst hljóta að álíta, að nefndin í
læknamálinu á síðasta þingi og alþingi
sjálft hefði tekið til hin nauðsynlegustu
læknahjeruð, og því væri það sama sem að
niður brjóta þetta verk þingsins, og að
draga úr krapti og framkvæmd læknaskip-
unarlaganna, ef menn færu nú að bæta
nýju læknisembætti við, meðan 6 hjeruð af
20 væru læknalaus, þar sem allir gætu sjeð
í hendi sinni, að fyr yrði sótt um þetta
nýja hjærað, en enda um nokkurt af þess-
um 6 nauðsynlegustu læknishjeruðum þings-
ins. «Virðum lögin meðan vjer getum, en
vanvirðum þau eigi með óþarflegum, því síð-
ur með skaðlegum breytingum».

Flutningsmaður sagði, að öll manna-
verk væru ófullkomin, og svo væri og um verk
þingsins; en það væri beinlínis skylda þings-
ins, að bæta úr því, sem reyndist ábótavant
og ófullkomið við löggjöf þess. Hjæraðs-
menn hefðu nú kvartað og heimtað jafnrætti
við önnur hjeruð landsins, og þessum kröf-

um væri þingið skylt að gefa gaum, enda
væru mörg dæmi til þess, að þingið hefði
ekki rígbundið við það, er það áður hefði
samþykkt.

Að lyktum það hann forseta leyfis um,
að mega geta þess, svo að þingtíðindin bæru
það með sjer, að hann sæi, að það yrði til
einkis að bera fram frumvarp, samkvæmt
bænaráráð Dalasýslubúa, um breytingu á
læknalaunum eður yfirsetukvænnalögum, eða
á stjórnarskránni, og kvaðst hann hafa kom-
ið að því, að flestir þingmenn væru slíkum
tillbreytinga tilraunum mótfallnir að þessu
sinni.

Halldór Kr. Friðriksson kvað það ekki
vera að niður brjóta verk þingsins 1875, þótt
nú væri fjölgað læknahjeruðunum. Þingið
gæti eigi að því gjört, þó eigi væru nógu
mörg læknaefni til, og það væri eigi þings-
ins verk að skipa lækna í embættin. Af
þinginu útheimtist einungis, að það skipti
landinu sem haganlegast niður í læknaum-
dæmi, og veitti fje til að launa læknum.
Þar sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu
hefði sagt, að þingsins ætlunarverk væri eigi
á enda, fyr en nógu margir lækna væru
skipaðir, þá mundi það verða seint, og yrði
ekki gjört allt í einu, heldur yrði að full-
komna það smátt og smátt. Það væri eng-
in veruleg málbára gegn þessu frumvarpi,
að fráleitt væri að breyta lögum, sem þing-
ig hefði sett, svona fljótt, því að það væri
alls engin vanvirða fyrir þingið, að laga það,
sem áfátt væri í lögum þess, og hver þing-
maður mundi og fús á það, ef hann væri
sannfærður um skekkjuna.

Varaforseti kvaðst ekki vilja kasta þung-
um steini á þingmann Dalamanna fyrir það,
þó hann fylgdi máli þessu fast fram, og
reyndi þannig til að bæta úr þeim einurðar-
skorti, sem hann virðist hafa gjört sig sekan
í þessu máli í hitt eð fyrra, en kvaðst þó
verða að vera máli þessu móthverfur. Það
væri sorglegt, að þurfa nú strax að byrja á,
að breyta lögum þeim, sem þingið væri ný-
lega búð að semja, og ætti þingið aldrei að
gjöra slíkt, nema yfirgnæfandi ástæður væru

til þess, en þessu væri ekki svo varið í þessu máli; nefndin, sem sett hefði verið til að meðhöndla læknamálið 1875, hefði skipt niður læknaðgerðunum eftir beztu samvirkni og sannfæringu, og leitað ráða hjá kunnugum og skynsömum mönnum. Alþingi hefði 1875 eigi haft annað augnamið en það, að bæta úr hinni bráðustu þörf landsmanna með skipun þessara 20 læknaðgerða, því að auðsætt væri, að ekki hefði veitt af að ákveða þau 40, og enginn gæti í raun rjettir sagt, að þörf landsmanna væri að heldur fullnægt með svo mörgum læknaembættum. Hann kvaðst mega fullyrða, að það læknaðgerð, sem hér ræðir um, væri ekki víðlendara en sum önnur læknaðgerð, og hefðu íbúar þess engan rjett til þess fremur öðrum, að því yrði skipt í tvennt. Ef þingið nú fjellist á, að skipta læknaðgerðum í tvennt, og fjölga þeim á þann hátt, mætti það búast við, að fá í næsta skipti margar bænaþakkrár og uppástungur um breytingar og fjölgun á læknaðgerðum, því að það mundi seint verða, að læknaþakkráin yrði fullkomin, þar eð landið væri svo stórt og strjálbyggt. Hann vísaði síðan til niðurlags 1. greinar laganna af 15.

okt. 1875, og sagðist furða sig á, að hlutaðeigandi sýslunefnd ekki skyldi hafa leitað til landshöfðingja um breytingu á takmörkum umdæmisins.

Flutningsmaður kvað landshöfðingja ekki geta hjálpað í þessu tilliti, og engri smábreytingu væri hægt að koma við, og sízt þeirri, að að greina Flateyjarhrepp frá hinu 4. læknaðgerði, því að hreppsþúar gætu ekki leitað í reglunni til annars læknaðgerðs en læknaðgerðsins í Stykkishólmi.

Þá beiddust 9 þingmenn þess, að umræðum væri hætt, og voru þeir þessir:

Grímur Thomsen,
Snorri Pálsson,
Einar Ásmundsson,
Jón Sigurðsson,
Einar Guðmundsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Eggert Gunnarsson,
Arnþjótur Ólafsson,
Einar Gíslason.

Var þá gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var því neitað með 14 atkvæðum gegn 5.

IV.

Frumvarp

til laga um fiskilóðalagnir á svæðinu milli Hornbjargs og Stigahliðar og á Ísafjarðardjúpi.

Flutningsmaður: Stefán Stephensen, 2. þingmaður Ísafirðinga.

(Sjá 243—265. bls. hér að framan).

V.

Frumvarp

til laga um sameiningu Dala- og Strandasýslna,
frá Guðmundi Einarssyni, þingmanni Dalamanna.

1. grein.

Dala- og Strandasýslur skulu sameinast í eitt lögsagnarumdæmi.

2. grein.

Laun sýslumannsins í þessum sameinuðu sýslum skulu heyra undir annan flokk sýslumannalauna.

3. grein.

Hver sýslan hafi út af fyrir sig sveitasmál sín, sýslunefnd sína og sýslusjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 9. fundi neðri þingdeildarinnar, 12. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um sameiningu Dalasýslu og Strandasýslu*.

Flutningsmaður (Guðmundur Einarsson) gat þess, að hann bæri mál þetta hjer upp eptir beiðni kjósenda sinna. Eptir því sem bænarskráin bæri með sjer, væri það álit kjósenda sinna, að eigi væri þörf á að hafa nema einn sýslumann fyrir báðar þessar sýslur, enda væri það nauðsynlegt, að hafa eigi fleiri embættismenn, en með þyrfti, á landinu. Það, er ljóslega talaði fyrir þeirri sýslusameining, er hjer væri um að ræða, væri það, að bæði væri landslagi þeirra þannig háttað, að eigi mundi ofvaxið fyrir einn mann að gegna þeim báðum, enda hefði reynslan sýnt, að svo væri; því að þó sýslumaðurinn í annarihverri sýslu þessari hefði fallið frá, og sýslumaðurinn í hinni sýslunni þjónað í hans stað, þá hefðu eigi heyrzt neinar umkvartanir um það, að honum hefði verið það ofvaxið. Ef þessi sameining kæmist á, þá fyndist sjer hagkvæmast, að sýslumaðurinn sæti annaðhvort í Bæjarhrepp í Strandasýslu eða Saurbæjarhrepp í Dalasýslu. Auk þess væru það tekjur fyrir landssjóðinn, ef

þessi sameining kæmist í kring, því að hjer yrði einum sýslumanni færra, og sá, er fengi báðar sýslurnar, ætti, eptir ætlun sinni, að fá meðallaun, eða laun hans að heyra undir annan flokk sýslumannalauna. Hvað hina sjerstöku hlið málsins snerti, þá hefði hann eigi alls fyrir löngu borið upp hjer í deildinni frumvarp, sem hefði verið mesta nauðsynjamál, sem sje frumvarp um, að stofnað yrði læknisumdæmi í Dalasýslu, en það hefði nú verið fellt. Dalasýslubúar hefðu ætlað, að þinginu mundi ljúfara, að veita samþykki sitt því máli, ef tekjur landssjóðsins jykust jafnframt með því, að sameina ofan nefndar sýslur í eitt lögsagnarumdæmi, en svo hefði eigi reynzt. Það mál væri nú horfið að sinni, en hann væri þess viss, að þó það hefði eigi nú fengið framgang, þá mundi það þó koma fyrir næsta þing. Hann vildi nú eigi fjölyrða meira um þetta mál, en vonaði að eins, að deildin mundi veita því það athygli, að vísa því til 2. umræðu.

Grimur Thomsen stakk upp á því, að máli þessu væri vísað til nefndarinnar í málinu um laun sýslumanna og bæjarfógeta.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst mótfallinn uppástungu 1. þingmanns Gullbringusýslu, með því að þetta væri einfalt mál, en verksvið nefndarinnar í launamáli sýslumanna svo víðáttumikið. Þess væri enn fremur að gæta, að málinu um sameining sýslanna riði á að komast í kring, áður en sýslumannsembættið í Dalasýslu yrði veitt. Hann rjeði því til þess, að máli þessu væri tafarlaust vísað til 2. umræðu.

Halldór Kr. Friðriksson spurði, hvort þetta væri eiginlega löggjafarmál. Að sínu áliti væri það nóg, að vísa máli þessu til stjórnarinnar, eða landshöfðingjans. Hann gæti eigi sjeð, að embættasameining eða

embættagreiðing heyrði undir löggjafarvaldið; en þegar einhver launasurning kæmi fyrir, þá heyrði það undir þingið.

Arnlfótur Ólafsson spurði þingmann Reykvíkinga, hvort hann væri á þessari skoðun, að því er snerti frumvarpið um aðra skipun brauða.

Halldór Kr. Friðriksson kvað þetta skoðun sína, þegar eigi væri um annað að gjöra, en sameining brauða, en í máli því, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði komið með, þá væri um töluvert fje úr landsjóði að gjöra.

Guðmundur Einarsson kvað sjer eigi fært, að skera úr því, hvar þetta mál heyrði undir, en beiddist álits landshöfðingjans um það.

Landshöfðinginn kvað sjer eigi virðast neitt því til fyrirstöðu, eftir stjórnarskránni, að löggjafarvaldið skæri úr máli þessu. En þar sem í 2. gr. frumvarpsins væri eins og gripið fram fyrir hendur nefndar þeirrar, er skipuð hefði verið í málinu um laun bæjarfógeta og sýslumanna, með því að til taka fyrir fram, undir hvern flokk sýslumanna-embætta þetta fyrirhugaða sýslumannsembætti skyldi heyra, þá álitu hann nauðsynlegt, að vísa því til þeirrar nefndar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var það samþykkt með 18 atkvæðum, að málinu skyldi vísað til nefndarinnar í málinu um laun sýslumanna og bæjarfógeta.

NEFNDARÁLIT,

sjá fyrri part alþingistíðindanna, 382. bls.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 35. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um sameining Dala- og Strandasýslu*.

Flutningsmaður (Guðmundur Einarsson) sagði, að þingdeildin væri þegar búin að samþykkja sameining þessara sýslna við atkvæðagreiðsluna um frumvarpið um laun sýslumanna og bæjarfógeta, og ákveða, að

þessi sýsla skyldi vera í 2. flokki; samt sem áður skyldi hann enn taka fram nokkur atriði, sem hann hefði hreift við undirbúning þessa máls. Þegar fregnin hefði borizt um það, að hinn fyrverandi sýslumaður í Dalasýslu væri búinn að fá annað embætti, þá hefðu hugir manna snúizt þangað, sem sýslumaður Strandasýslu var, sem væri alþekktur dugnaðar- og ágætismaður, og farið þess á leit við hann, að hann sækti um, að Dalasýsla væri sameinuð Strandasýslu. Í þessu máli kynni það að hafa orðið þeim aukahvöt, að þeir hefðu hugsað, að það mundi hjálpa þeim til að geta fengið sjerstakan lækni fyrir sína sýslu, sem þeim væri svo annat um, ef þeir gætu ljett nokkrum kostnaði á landssjóði með sameining sýslanna, enda gæti þessi sameining vel átt sjer stað sökum landslagsins, því að hin sameinaða sýsla yrði ekki örðugri en margar aðrar sýslur. Hann kvaðst hafa heyrt, að sýslumaður hefði heldur færzt undan því, að taka að sjer Dalasýslu, og við það hefði staðið, þegar hann vissi síðast til, en nú væri aðgætandi, að þetta mál hefði komið einna fyrst allra mála fyrir þingið, og hefði því af blöðunum þegar borizt bæði vestur og norður, en samt væri ekkert ávarp komið frá Strandasýslu móti þessu, og væri það þess vegna vottur um, að Strandasýslubúar væru ekki mótfallnir sameiningunni. Þingmaður Strandasýslu væri og hjer á þingi, og ætti hann kost á, að koma með mótmæli sín, ef hann hefði á móti sameiningunni. Ef deildin hefði á móti sameiningunni, þá væri hún ekkert kappsmál fyrir sjer, en ef hún yrði samþykkt, þá yrði hann að halda fast við 3. gr. frumvarpsins, að hver sýslan hefði sína sýslunefnd og sinn sýslusjóð fyrir sig, því að það mundi mjög erítt, ef báðar sýslurnar ættu að sækja sýslufund á sama stað.

Grímur Thomsen sagði, að hin fyrsta ástæða, sem flutningsmaður hefði til fært, hefði verið sú, að sýslumaðurinn í Strandasýslu væri svo ágætur maður. Hann kvaðst engan veginn efast um, að þetta væri satt, en mál þetta væri ekki komið undir því.

37*

Sýslumaðurinn, sem var í Dalasýslu, hefði líka verið ágætur maður, og sá, sem nú sækti um hana, gæti líka verið ágætur maður, þó enginn vissi neitt enn um það. Framsögu- maður hefði sagt, að engin almenn ósk væri komin frá Strandasýslu um þetta mál, en að þingmaður Strandasýslu væri hjer á þingi, og mundi annaðhvort einslega við þingmenn eða opinberlega láta í ljósi skoðun sína. Hann kvaðst því vilja gefa það til kynna, að þingmaður Strandasýslu hefði talað við sig og verið alveg á móti sameiningunni; hann hefði sagt, að þessi sameining mundi verða óhagfelld; sýslan væri mjög löng yfirferðar, 12 vikur sjávar frá einu horni til hins, og landvegur næsta örðugur. Þingmaðurinn hefði og haldið, að það kæmi fremur af sjerstök- um ástæðum frá hendi Dalamanna, að þeir óskuðu þessarar sameiningar, en Stranda- menn mundu henni með öllu mótfallnir.

Flutningsmaður kvaðst ekki vita annað, en að þetta væri almenn ósk Dalamanna fráskilin öllum sjerstökum ástæðum, nema þeirri, að þeir hefðu haldið, að þingið mundi fúsara til að veita þeim sjerstakan lækni vegna þess sparnaðar fyrir landssjóð, er sam- einingin hefði í för með sjer. Það hefði viljað svo vel til, að á fundinum, þegar þetta var rátt, hefði verið meiri hluti sýslunefnd- armanna, og hefðu þar ekki breift sjer nein- ar sjerstakar ástæður, nema þessi eina um lækinn, því að það hefði Dalamönnum verið mjög umhuga um. Þetta mál væri nú að visu fallið í þetta sinn á þinginu, en það gæti vaknað upp aptur á þinginu 1879, og gæti það þá farið svo, að þingið yrði fúsara til að veita Dalamönnum sjerstakan lækni, ef sameiningin væri þá komin á. Samtsem áður væri þetta ekkert kappsmál fyrir sjer, en af því deildin væri einu sinni búin að samþykkja þessa sameining (þegar frumvarpið um laun sýslumanna var til 2. umræðu), þá væri mesta ósamkvæmni í því, og yrði það gagnstætt því, að fella þetta frumvarp nú.

Grímur Thomsen sagði, að sjer virtist mál þetta liggja þannig fyrir: Dalasýsla væri biðillinn, Strandasýsla væri brúðurin, sem

ekki væri enn búin að láta í ljósi, hvort hún vildi taka biðlinum eða ekki; sjer virt- ist því nokkuð fljótt, að gjöra út um þetta mál, áður en víst væri, hvernig Stranda- sýsla, brúðurin, tæki í strenginn. Þingmað- ur Strandamanna hefði þar að auk sagt sjer, að sýsla þessi mundi verða mjög örðug, og sýslumaðurinn í Strandasýslu væri þegar far- inn að eldast. Af öllum þessum ástæðum vildi hann leyfa sjer að mælast til, að þing- maður Dalamanna tæki aptur frumvarp sitt.

Halldór Kr. Friðriksson sagði ekki vilja tala um í þetta skipti, hvort æskilegt væri, að sameina Dalasýslu og Strandasýslu, en einungis taka það fram, að þingið væri nú búin að veita 3000 kr. til að launa sýslu- manni í Stranda- og Dalasýslum, með því að samþykkja breytingar nefndarinnar í mál- inu um laun sýslumanna, og þess vegna væri þetta frumvarp alveg óþarft. Þinginu kæmi ekkert við, hvort umboðsstjórnin ljeti einn eða tvo sýslumenn vera í þessum sýsl- um, að eins að hún ekki færi fram yfir þá upphæð, er þingið hefði veitt til launa þess- um sýslumannsembættum. Frumvarpið væri því alveg óþarft, því að þar sem 3. gr. ætti að aptra því, að sýslunefndunum yrði slengt saman, þá þyrfti þess eigi, því að til þess að sameina tvær sýslur í eitt sýslu- fjelag, þyrfti sjerstakt lagaboð. Þess vegna gæti flutningsmaður með ánægju tekið apt- ur frumvarp sitt; enda væri það ljósast- ur vottur þess, að þingdeildin ætlaði slíkt lagaboð óþarft, þar sem hún hefði fellt frumvarpið um sameiningu Rangárvallasýslu og Vestmannaeyja, en hefði þó sett launin þar, svo sem sýslurnar væru sameinaðar.

Hjálmur Pjetursson sagði, að svo mundi vera um þetta mál, sem flest önnur, að á- stæður væru með því og móti. Með því mælti það, að landssjóðnum sparadist nokkurt fje, ef Dala- og Strandasýslur yrðu samein- aðar; það hefði og verið talin ástæða með því, að Dalamenn hefðu óskað sameining- arinnar, en móti því væri aptur það, að Strandamenn hefðu ekki látið í ljósi álit sitt um, hvort þeir vildu aðhyllast sameining-

una, en sjer fyndist þeir eiga jafnan atkvæðisrjett að þessu máli sem Dalamenn; sjer fyndist líka, að hinn núverandi sýslumaður í Strandasýslu yrði hart leikinn, ef sameiningin væri lögleidd án vilja hans og vitundar. Nú hefði hann 1400 kr. laun, en ef lög um laun sýslumanna fengju gildi, þá fengi hann 2500 kr. fyrir að þjóna Strandasýslu einni, en ef Dalasýsla yrði henni sameinuð, þá 3000 kr., og eptir því ætti hann að fá einar 500 kr. fyrir að taka að sjer Dalasýslu í viðbót, og væri ólíklegt, að honum þætti það tilvinnandi. Ekki heldur væri líklegt, að honum þætti betri sá kostur, sem hann ætti eptir 6. gr. frumvarpsins um laun sýslumanna, nefnilega að fá helminginn af hinni núverandi tekjuupphæð Dalasýslu í viðbót við þær tekjur, sem hann nú hefði, og sem þá yrðu alls 2746 kr. Sjer virtist því ónáttúrulegt, að setja lög um þetta, áður en Strandamenn og sýslumaður þeirra ættu kost á að láta álit sitt í ljósi um það, og væri hann því neyddur til að greiða atkvæði móti þessu.

Flutningsmaður kvaðst ekki vilja taka þetta frumvarp sitt aptur, þrátt fyrir orð 1. þingmanns Gullbringusýslu og þingmanns Reykvikinga, því að sjer væri eigi ljóst, að það væri óþarft, þrátt fyrir atkvæðagreiðsluna í málinu um laun sýslumanna, en hann vildi ráða til að láta það ganga upp í efri deild, til þess hún gæti þá leiðrjett þetta mál eptir sinni vild, eða að öðrum kosti fellt það.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að í máli þessu ætti eigi að líta á það, hvort sýslumaður sá, er hjer um ræddi, væri ágætur maður eða eigi, eða hvort hann vildi taka að sjer báðar þessar sýslur sameinaðar; eigi heldur á það, hvort hann hefði hag af sameining þessari eða eigi, því að þegar verið væri að semja almenn lög, mætti eigi líta á neinn sjerstakan mann, heldur á málið sjálft. Hjer væri á það líta, hvort sameining sýslunnanna væri hentug eða gjörleg, en um það gæti deildin víst ekki verið í vafa, fyrst hún fyrir lífilli stundu væri búin að samþykkja það í öðru máli. Að sönnu væri

sín skoðun sú, að ef sýslur þessar yrðu sameinaðar, þá mundi það sýslumannsembætti verða næsta erfitt, en með því þetta væri ósk annars partsins, Dalasýslubúa, en engin mótmæli hefðu komið frá hinum málspartinum, þá kvaðst hann mundu greiða atkvæði sitt með sameiningunni, einkum þó til þess, að deildin yrði sjer sjálfri samkvæm. Til þess mætti og líta, að þetta væri sparnaður fyrir landssjóðinn. En þegar formaður fjárlaganefndarinnar, sem vanalega vildi spara fje landssjóðsins, þegar fært væri, væri nú á móti sameining þessari, þá væri von, að sumir leiddust í efa, en samt vonaðist hann eptir, að sú skoðun fengi yfirhönd, að eigi væri annað fært fyrir deildina, en að samþykkjast frumvarpið, því ella kæmist hún í hraparlega mótsögn. Hann vildi einnig geta þess, að í frumvarpinu stæði fleira en um sameininguna; þar væri ákveðið, að hver sýslan fyrir sig skyldi vera sjerstakt sveitafjelag, og hafa sjerstakan sýslusjóð; en ef frumvarpið fjelli, þá lægi ekki annað fyrir, en báðar sýslurnar sameinuðust í eitt sýslufjelag, sem þeim yrði mjög óhentugt.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi muna betur, en að deildin hefði greitt meiri hluta atkvæða fyrir því í málinu um laun sýslumanna og bæjarfógeta, að Gullbringu- og Kjósarsýsla skyldi aðgreind frá bæjarfógetaembættinu í Reykjavík, og þyrftu því eigi sjerstök lög um þetta efni, heldur væri það á umboðsstjórnarinnar valdi, hvort aðskilnaður þessi skyldi fara fram eða eigi, og þó að deildin hefði gefið atkvæði fyrir þessu, þá gæti umboðsstjórnin sagt, að hún þyrfti eigi að taka það til greina, því að það væri að eins fjárveitingin, er þingið skyldi ráða, en en eigi því, hvernig embættum skyldi haga. Eins væri og um mál það, er hjer lægi fyrir, að engin sjerstök lög þyrftu um það, og væri því lagaboð þetta með öllu óþarft.

Hjálmur Pjetursson kvaðst eigi geta sjeð, að betra væri, að efri deildin lagaði frumvarp þetta, heldur en neðri deildin gjörði það sjálf. En þar sem flutningsmaður og 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefðu sagt, að

engin mótmæli gegn þessu hefðu komið frá Strandasýslu, þá væri þess eigi að vænta, því þeir mundu eigi hafa frjett um lagafrumvarp þetta, og því engan kost átt á, að mótnæla því. Þingmaðurinn úr Strandasýslu væri sá eini maður þar úr sýslu, sem hjer væri til staðar, og hefði sjeð frumvarpið; en um hans álit gæti hann vitnað það ásamt 1. þingmanni Gullbringusýslu, að hann væri sameiningunni mótfallinn.

Páll prestur Pálsson sagði, að ef þingmaður Ströndamanna væri mótfallinn frumvarpinu um sameining Strandasýslu við Dalasýslu, væri bezt að lofa honum að stytta því aldur, þegar það kæmi upp í efri deildina. Kvaðst hann því vera samdóma 1. þingmanni Suður-Múlasýslu um, að betur færi á því, að efri deildin dæmi um þetta frumvarp, heldur en farið sje að fella það hjer. Sjer sýndist bezt fara á því, að flutningsmaður tæki frumvarpið aptur.

Flutningsmaður sagðist ófús til að taka frumvarpið aptur; hann væri á sama máli og 1. þingmaður Suður-Múlasýslu, að bezt væri, að lofa efri deildinni að fella málið, ef henni litist. Hann væri í vafa um, hvað rjett væri í þessu efni, hvort nauðsynlegt væri, að löggjafarvaldið rjeði breytingu á sýslum, eða hvort umboðsvaldið væri bært um það upp á sitt eindæmi. Hann vissi raunar mikið vel, að umboðsvaldið hefði leyft sjer að steypa saman sýslum, svo sem t. d. Borgarfjarðar- og Mýrasýslu, en það sannaði eigi neitt, að það væri rjett, eða hvort rjettara væri.

Pórarinn Böðvarsson sagði, að sjer væri ekkert kappsmál, að frumvarp þetta næði fram að ganga. Hann vildi engan veginn vera að reyna til að neyða flutningsmann til þess, að taka frumvarpið aptur. Eigi virtist sjer heldur rjett af deildinni að fella frumvarpið; það væri ósamkvæmni við það, sem deildin hefði áður gjört. Það væri eigi nóg, að hafa ákvörðun um sameininguna í launalögunum; þetta frumvarp væri því ómissandi, af því að ef það vantaði, ef ekki yrðu samþykkt hjer í þinginu lagafyrirmæli

þau, er það hefði að geyma, mætti stjórnin til að veita Dalasýslu sjer, ef Strandasýslumaður sækti eigi um hana í sameiningu við Strandasýslu. Hann gæti eigi sjeð, að nein sjerleg vandræði þyrftu að verða að sameiningu. Sýslurnar lægju saman langan veg þannig, að eigi væri nema mjór fjallgarður á milli, og Strandasýsla gæti sannarlega eigi kallast löng yfirferðar, þar sem hún væri að eins einar 3 dagleiðir á lengd af enda og á, en 12 vikur sjávar með ströndum fram. Hann kvaðst eigi hafa heyrt þingmann Ströndamanna hafa neitt á móti sameiningunni; hann hefði að eins sagt, að sjer hefði þótt viðkunnanlegra, að málið hefði verið borið undir sýslubúa og sýslumanninn í Strandasýslu, áður en því yrði ráðið til lykta. Hann kvaðst engan veginn vita með vissu, hvernig Ströndamönnum litist á sameininguna, en hann hefði ástæðu til að halda, að sýslumaðurinn að minnsta kosti væri henni eigi mótfallinn. Það væri misskilningur hjá þingmanni Reykvíkinga, að 3. grein skipaði samsteypu á sýslunefndunum. Það væri þvert á móti. Hitt væri annað mál, að hún kynni að vera að nokkru leyti óþörf.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu atkvæði þannig:

1. grein samþykkt með 12 atkvæðum gegn 6.
2. — — — 12 — — 4.
3. — — — 15 —.

Því næst var samþykkt, að málið skyldi ganga til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 43. fundi neðri þingdeildarinnar, 15. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um sameiningu Dala- og Strandasýslna*.

Flutningsmaður (*Guðmundur Einarsson*) kvaðst eigi skyldu fjölyrða um mál þetta, því að það hefði verið svo ítarlega rætt vð 2. umræðu. Sjer væri mál þetta ekkert kappsmál, en aptur væri sjer annt

um, að það kæmist upp í efri deildina, til þess að þingmaður Strandasýslu gæti sagt um það meiningu sína, og lögfræðingar þeirrar deildar einnig látið skoðun sína í ljósi um þá spurningu, hvort mál þetta væri svo umboðslegs eðlis, að eigi þyrfti neitt lagaboð um það. Hann kvaðst annars ímynda sjer, að fyrst deildin hefði sameinað Vestmannaeyjasýslu við Rangárvallasýslu, þá mundi henni ekki flókra við því, að sameina Dala- og Strandasýslu, þar eð sú sameining væri engum sjerlegum torkemkjum bundin.

Pórarinn Böðvarsson kvaðst eigi skilja annað, en að deildin yrði að samþykkja frumvarp þetta, fyrst ákvörðun sú í sýslumannalögum, að sami sýslumaður skyldi vera bæði í Dalasýslu og Strandasýslu, hefði verið samþykkt fyrir skemmstu.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi sjá, að hjer þyrfti neins lagafrumvarps við, ef þess eigi þyrfti við sameiningu Vestmannaeyjasýslu og Rangárvallasýslu, því að deildin yrði þó að sýna dálitla samkvæmni í gjörðum sínum.

Tryggvi Gunnarsson kvað það vera auðsjeð, að bæði 1. og 2. gr. frumvarps þessa væri óþörf, því að þær greinir báðar hefðu verið samþykktar, undir eins og frumvarpið um laun sýslumanna og bæjarfógeta var samþykkt fyrir fáum dögum, en 3. greinin, að hver sýslan skyldi hafa út af fyrir sig sveitamál, sýslunefnd sína og sveitasjóð, væri eiginlega aðalkjarninn, og þess vegna eigi gott að fella frumvarpið; en það mætti laga það í efri deildinni og bæta þar inn í, að Rangárvalla- og Vestmannaeyjasýsla skyldu einnig vera sjerstakt sýslufjelag.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar því forseti frumvarpið undir atkvæði deildarmanna, og fjellu þá atkvæði þannig, að frumvarpið var samþykkt með 15 atkvæðum. Kvað forseti það mundu verða afgreitt til forseta efri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 38. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um sameining Dala- og Strandasýslna*.

Torfi Einarsson ætlaði, að hjer væri enginn sá, er eigi hefði litið á landbrjef Íslands, og sjeð, hve langt væri milli Geirólfsgrúps og Hrutafjarðarár. Hins vegar væri það víst, að Strandasýsla hefði nú í margar aldir verið eitt af hinum aumustu embættum á landinu, og þó hefði mönnum aldrei komið til hugar að sameina hana við aðra sýslu. Hann vitnaði til þingmanns þess, er hjer væri, og verið hefði sýslumaður í Strandasýslu, um það, hvort eigi hefði einu sinni verið 200 rd. viðhót veitt sýslumanni Strandasýslu, til þess að gjöra embættið honum viðunandi, en eigi hefði verið farið fram á neina sameiningu, því það hefði verið álitíð ógjörandi, enda væru vegir svo á Ströndum norður, að eigi yrði farið þar yfir nema um hásumarsleytið, eða þá á sjó, ef hafis bannaði eigi. Var hann á því, að fella ætti málið strax frá 2. umræðu.

Eiríkur Kúld ætlaði, að eigi væri vert að halda langar tölur um mál þetta, þar sem það kæmi alveg óundirbúið, með því hlutaðeigendur hefðu eigi einu sinni verið heyrðir um mál þetta, sem þó væri sjálfsagt og sanngjarnt, og væri það furða, að neðri deildin skyldi hafa tekið þetta í mál. Óskir um þetta hefðu reyndar komið frá öðrum hlutanum, sem ætti að njóta þessarar tilhögunar, ef sameiningin kæmist á; það væri annars undarlegt, hve skyndilega og óvænt þessi vilji Dalamanna allt í einu hefði gosið upp; en hvað mundu Strandamenn segja um þetta? Það mundi þó eigi verða álitíð, að Dalameinn ættu að vera formyndarar Strandamanna, sem þeir þó yrðu, ef frumvarpið væri tekið til greina, án þess þeim væri gefinn kostur á að láta vilja sinn í ljósi, Svo vantaði og samþykki hlutaðeiganda sýslumanns. Svo væri og þetta óheppilegt í öðru tilliti, því að sýslumaður þyrfti nauð-

nauðsynlega að vera nálægt, þar sem kaupstaðir væru. Nú væri enginn kaupstaður í Dalasýslu, en Dalamenn mundu vilja hafa sýslumanninn hjá sjer, og væri þá eigi hægt fyrir hann, að gegna löglegum skyldustörfum á Borðeyri og Reykjarfirði, enda þó hann byggði á sýslna-takmörkunum. Gæti því engum, sem til þekkti, blandast hugur um, að þetta væri ógjörandi alveg.

Benidikt Kristjánsson sagði, að hjer væri teikn móti teikni, því þingmaður Dalamanna hefði verið þessu máli meðmæltur, og væri hann þó manna kunnugastur um þetta mál. Það væri kannske eigi sem bezt undirbúið, en þó væri það heldur fljót-ráðið, að fella það frá 2. umræðu. Hann fyrir sitt leyti hefði eigi kynnt sjer þetta mál til hlítar, eða leitað sjer þeirra upp-lýsinga, sem kostur væri á. Dalasýsla væri hæg, og þó hún yrði sameinuð Strandasýslu, mundu þær eigi verða erfiðari en Skapta-fellssýsla, eða enda Þingeyjarsýsla, þar sem líka væri fleiri en einn kaupstaður.

Bergur Thorberg vildi styðja að því, að þetta mál færi eigi lengra. Margir væru þessu máli svo kunnugir, að þeir þyrftu eigi langan umhugsunartíma, og aðrir, sem eigi hefðu verið því kunnugir, hefðu haft nægilegt tækifæri til að íhuga málið svo, að þeir gætu haft meiningu um það, hvort þeir ættu að fallast á frumvarpið eða eigi, því það væri mjög óbrotið. Eptir hans kunnugleika og reynslu þótti honum það næsta ísjárvert, að láta þetta mál fá framgang. Eins og þingmaður Strandasýslu hefði tekið fram, væri sú sýsla erfið yfirferðar, og ef Dalasýsla sameinaðist þar við, mundi það verða nálega ókleyft, að þjóna þeim báðum tilhlýðilega. Þar að auki væri málið svo ófullkomlega undirbúið og sjerstaklega til orðið, að það væri engin ástæða til að taka það til greina. Engin rödd hefði heyrzt í þessa átt úr Strandasýslu. Frá Dalasýslu hefði að vísu komið fram beiðni um þetta, en að eins frá einum eða tveimur hreppum. Hvorki sýslunefnd Dalasýslu nje Strandasýslu, nje amtmaður eða amtsráð hefði haft tækifæri til að

láta álit sitt í ljósi um þetta. Það væri eigi til annars en tefja tímann, að halda þessu máli lengra áfram.

Jón Hjaltalín ætlaði, að hver sýslumaður mundi fá sig fullþreyttan á því, að þjóna þessum báðum sýslum til lengdar. Þó nokkrir hreppar í Dalasýslu hefðu beðið um þetta, þá hefði sýslunefnd í hvorugri sýslunni látið í ljósi álit sitt um þetta. Þeir, sem kunnugastir væru, þingmaður Strandasýslu og þingmaður Barðstrendinga, væru báðir móti málinu. Mætti því álíta ráðlegast, að halda eigi lengra út í þetta mál. Hver maður, sem liti á kortið, gæti eigi fallist á þetta. Hann vissi og eigi, hvað ætlaði að verða úr öllum þessum samsteypum, sem nú væru í brugggerð. Það væri undarlegt, að vera að vera að fækka embættum, þegar fólkið væri að fjölga.

Jón Pjetursson, sem hafði verið sýslumaður í Strandasýslu, áleit þessa sameiningu ógjörning, og hefði hann eigi treyst sjer til að þjóna báðum þessum sýslum, sízt að staðaldri. Ef menn vildu láta Strandasýslu hætta að vera sýslu sjer, yrðu vandræði með Trjekyllisvík, sem enginn gæti tekið í mál að þjóna frá Dalasýslu, og eigi yrði hún heldur lögð undir Ísafjarðarsýslu, því þar væri jökull á milli, illur yfirferðar og eigi fær nema um hásumarið; sökum þessa hlyti Strandasýsla að vera sýsla sjer eptir-leiðis.

Asgeir Einarsson sagði, að af öllu mætti of mikið gjöra, og svo væri nú hjer, enda þó það væri kannske ekki ofætlun ungum, duglegum manni, að þjóna þessum sýslum báðum. En sýslumaður mætti eigi vera fjær Borðeyri, en hann væri nú, og gæti hann því eigi búið í Dalasýslu. Þingið ætti og að láta það víti sjer að varnaði verða, er Mýrasýsla og Borgarfjarðarsýsla voru sameinaðar að fornspurðu þingi og þjóð, og fara nú eigi að herma slíkt gjöræði eptir stjórnninni, enda hefði það mælt misjafnlega fyrir. Og þess vegna væri hann einkum móti frumvarpi þessu, án þess þó að hann teldi það

beinlínis ógjörning, eins og hann hefði áður tekið fram.

Stefán Eiríksson ætlaði, að það gæti verið nokkur tilhæfa í því, að sameining þessi væri eigi sem heppilegust. En þó væri þetta mál sama eðlis, og stungið hefði verið upp á með prestaköllum, og væri það þó eigi talin nein frágangssök, að sameina þau. Eptir því sem þingmaður Húnvetninga hefði tekið fram, mundi það varla ofætlun fyrir ungan mann að þjóna þessum báðum sýslum. Það hefði verið talað um það, að mál þetta væri illa undirbúið, og væri það að nokkru leyti satt. Einnig hefðu menn fært þá ástæðu móti frumvarpinu, að í Strandasýslu væri einn eða tveir kaupstaðir, en sú ástæða væri eigi gild, því að sýslumaður gæti haft umboðsmann í kaupstöðunum löggiltan af amtmanni, eins og ætti sjer stað t. a. m. í Skaptafellssýslu við Papósverzlun. 2. konungkjörni, sem væri máli þessu kunnugur, væri móti sameiningunni, og það kæmi sjer til að greiða ekki atkvæði með frumvarpinu, enda þó hann sæi, að það hefði talsverðan sparnað í för með sjer fyrir landssjóðinn, að sameina sýslur þessar.

Benidikt Kristjánsson kvaðst álíta, að þingmaður Húnvetninga hefði farið of langt, er hann setti þessa aðferð þingsins, að sameina tvær sýslur, án þess að hafa fyrir sjer óskir hlutaðeigandi sýslubúa, á borð við þá aðferð stjórnarinnar, að sameina sýslur upp á sitt eigið eindæmi. Það væri að sínu áliti eigi fyrir utan vald þingsins, að setja lög, án þess áður hefði verið gengið fyrir hvers manns dyr á landinu og leitað samþykkis hans til laganna. Að málið væri látið ganga til 2. umræðu, þyrfti eigi að teffa mikið, en gæfi mönnum kost á betri íhugun, og fyrir sitt leyti hefði hann ekki íhugað

málið sem skyldi, og að svo stöddu þætti sjer mikið vafamál, að lengra væri frá Geirólfsgrúp og suður á enda Dalasýslu, en frá Lónsheiði eptir Skaptafellssýslu vestur að Fúlalæk, og þó mundi margfalt örðugra, að ferðast eptir Skaptafellssýslu, þar eð þar væri að fara yfir stórar margar og eyðisanda, en í hinum sýslunum mundi þó víðast mega fara með byggðum. Hann kvaðst og vilja leggja mikla áherzlu á það, að þingmaður Dalamanna væri málinu hlynntur.

Ásgeir Einarsson kvaðst að vísu eigi hafa á móti því, að þingið hefði rjett til að setja lög jafnvel á móti vilja þjóðarinnar allrar, en hve vinsælt það yrði og afarsælt, það væri annað mál. Sjer fyndist og, að eigi væri neitt úr vegi, að hafa álit viðkomandi sýslunefnda um mál þetta, og jafnvel alveg nauðsynlegt, eins og mönnum þætti þörf á því í öðrum málum, er snertu svo beinlínis sjerstök hjeruð. Eins og nefndinni í prestamálinu þætti nauðsynlegt, að leita álits presta og safnaða um breytingar á brauðum, eins sýndist sjer hið mesta gjöræði, að samþykkja þessi lög án álits hlutaðeiganda. Aptur á móti væri tiltækilegt, að stjórnin ljeti sýsluna standa óveitta eitt eða tvö ár, og sjá svo, hvort nokkrar bænir kæmu til næsta þings um sameiningu sýslunnanna, og þá gæti sýslumaður Strandasýslu sagt álit sitt um, hvort þeim væri báðum þjónandi af einum manni, og málið gæti yfir höfuð komið betur undirbúið til þingsins, og mætti þá sjá, hvort tiltækilegt væri að sameina sýslurnar eða ekki.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það fellt með 9 atkvæðum gegn 1.

VI.

Frumvarp

til laga um breytingu á lögum um þorskanetalagnir í Faxaflóa, 12. dag nóvembermánaðar 1875.

Frá Halldóri Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvíkinga.

1. grein.

Í Faxaflóa má hvergi leggja þorskanet frá nýári til 1. dags marzmánaðar ár hvert.

2. grein.

Með lögum þessum er úr gildi numin 1. grein laga um þorskanetalagnir í Faxaflóa, 12. dag nóvembermánaðar 1875.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á lögum um þorskanetalagnir í Faxaflóa, 12. dag nóvembermánaðar 1875.*

Flutningsmaður (Halldór Kr. Friðriksson) sagði, að svo kynni að virðast, sem mál þetta, er hjer lægi fyrir, væri heldur snemma upp borið, en hann vonaðist eptir því á hinn bóginn, að þingmenn eigi furðuðu sig á því, þótt hann hefði sömu skoðun á máli þessu sem 1875. Mál þetta hefði verið rætt svo ítarlega á þingi síðast, að eigi mundi þörf að ræða nú langt um ástæður með og mót neta-lögnum; hann hefði þá fært ítarlegar ástæður fyrir skoðun sinni, og væru þær ástæður enn með öllu óhraktar. Hann kvað það nú vera fram komið, er hann þá hefði getið til, að eigi mundu allir verða ánægðir með lög þau, er þingið þá hefði samþykkt um þorskanetalagnirnar; enda hefði reynslan nú þegar sýnt, að ástæða væri til óánægjunnar, enda væri það sannarlega óeðlilegt, að fara að leggja höpt á atvinnuvegi manna, ef eigi væru ljós rök fyrir því, að þeir spilltu fyrir almenn- ingi. Það gæti eigi dulizt, að það væri ó- eðlilegt, að sporna við því, að menn beittu

dugnaði og atorku, til að leita sjer lífsbjargar, á hvern þann hátt, er hverjum einum þætti beztur, þegar hann skemmdi eigi fyrir öðr- um með því. Þessa skoðun hefði hann haft í hitt eð fyrra, og yrði hann enn að halda henni fram. Hann gat þess, að hann á þinginu 1875 hefði sagt, að það mundi eigi allra ósk, að lög þessi kæmust í kring, enda hefðu þá þegar komið fram bænarskrár á móti lögnum úr þremur hreppum, en lögin hefðu til orðið eptir undirlagi að eins eins hrepps, og hefði það verið borið fyrir, sem ástæða fyrir frumvarpinu, að Strandamenn hefðu óhag af neta-lögnunum. En sú raun hefði orðið á nú í vor, að þetta hefði alls eigi við gild rök að styðjast, og Strandamenn sjálfir hefðu einmitt bezt sannað það með því sjálfir að leggja net sín, þar sem þeir vildu banna öðrum það. Banninu um að leggja net í sjó fyrir 14. marz hefði verið hlýtt, en undir eins og netin hefðu verið lögð í Garðsþjóinn, hefði þar verið nóg af fiski; hefðu þá Strandamenn farið þangað suður eptir og svo margir hjer innan að, eptir að þeir hvað eptir annað hefðu reynt að fiska hjer á sínum miðum, og ekkert fengið; þegar þeir hefðu verið búnir að liggja þar nokkra stund, þá hefði fiskurinn farið í gegnum alla neta- stöppuna, og inn með landi og inn í Voga og inn að Strönd, og þetta dæmi sannaði það berlega, að netin hömluðu eigi því, að fiskurinn gengi inn eptir. Ef Garð- urinn og Leiran hefðu mátt njóta frelsis síns í vetur, og leggja net sín, þá væri eigi hægt að segja, hve mikið íbúar þar hefðu getað aflað, því að fiskurinn hefði getað verið kominn þangað fyrir löngu, og þetta bann hafi því getað verið þeim til fjarska-

legs hnekkis. Undir bænarskrá þá, er nú hefði komið úr Garðinum og Leirunni, hafi 51 maður skrifað nöfn sín, og mundi það þorri manna þar; sýndi þetta berlega, að þeir álitu það mikið tjón, að geta eigi notað tímann. Eins og hann hefði tekið fram á síðasta þingi, þá væri það óeðlilegt, að banna Innnesingum að leggja net sín á þessum tíma á sínum miðum, eða á Sviði; því þótt fiskurinn væri suður frá, þá gæti vel verið svo, að hann væri enginn hjer á Innnesjum, og sýndi það, að net á norðurmíðunum gætu alls eigi hamlað fiskigöngunni að suðurlandinu. Það væri enn fremur mis-skilningur, að byggja bann þetta á því, að netaútvegurinn væri svo kostnaðarsamur. Það væri sjálfsagt að svo væri; en hann vildi spyrja, hvað menn hefðu átt að gjöra í vor; þeir hefðu ekkert fiskað nema með netunum, því að hann teldi eigi, þó að einstakur maður hefði fiskað á færi dag og dag. Að banna mönnum netaútveg, af því að hann væri svo kostnaðarsamur, það væri að setja mönnum skorður fyrir að verja fje sínu; en hann væri þess fullviss, að þeir notuðu eigi netin, nema þegar eigi veiddist á færi, en hefðu færi, þegar fiskur fengist á þau; þannig hefðu þeir í vor neyðzt til að hafa netin, af því að ekkert hefði fengið á færin; en aptur á móti hefði hjer í hitt eð fyrra verið mikill fiskur, og þó hefði enginn lagt net, af því fiskazt hefði á færi. Þar sem nú frumvarp það, er hjer lægi fyrir, eigi upp hæfi lögin, er þingið 1875 hefði samþykkt, heldur að eins færi fram á, að mega nota þessi veiðarfæri sín, netin, 14 dögum fyr, en lögin til tækju, þá sýndist sjer, að eigi ætti að meina mönnum að nota þessi veiðarfæri, þegar þau gæfust þeim vel, og vildi hann því fastlega mæla með, að þingið tæki þessari breytingu. Til grundvallar fyrir frumvarpi þessu lægju 2 bænarskrár, önnur frá Garðs- og Leirubúum, og önnur frá Seltjarn-ingum. Að Reykjavíkurbúar hefðu eigi verið með, kæmi eigi af því, að þeir hefðu breytt skoðun sinni síðan 1875, heldur af öðrum ástæðum, sem hann álitu óþarfa að segja frá;

hann hefði einmitt í dag átt tal við einn hinn helzta sjávarútvegsbónda hjer úr bæn-um, sem hann hæglega gæti nafngreint, og hefði hann mjög verið móti lögunum um þorskanetalagnirnar. Hann vildi enn geta þess, að frá Akranesi hefði komið bænarskrá í hitt eð fyrra um sama efni. Hann vonaði því, að þingið tæki mál þetta til íhugunar, og breytti lögunum, því að með því mundi þingið gjöra mikið hagræði. Eins og hjer væri ástátt nú, væri mikil nauðsyn á því, að geta notað bjargræðisveg sinn sem bezt, og það hefðu einmitt hin 2 síðastliðnu ár sýnt berlega, að eigi væri um skör fram, þótt eigi væru reistar skorður gegn því, að menn notuðu bjargræðisveg sinn. Hann vildi eigi tala fleira um mál þetta, heldur vonaði að eins, að deildin vísaði því til 2. umræðu.

Pórarinn Bødvarsson kvað sjer eigi virðast nein yfirgnæfandi ástæða til að breyta lögum þessum. Þingið yrði að virða sig sjálft, virða löggjöf sína, og ekki breyta nýjum lögum, nema yfirgnæfandi ástæður væru til, en þær væru hjer allrasízt fyrir hendi. Það væru ekki nema 2 ár, síðan lög þessi hefðu verið gefin út. Fyrra árið hefðu nálega engin net verið lögð, og þá hefðu þau eigi heldur spillt. Seinna árið hefði reyndar að sögn einn dugandismaður lagt fyrir 14. marz net sín, en eigi fiskað neitt, og hefði það sýnt sig, að takmark það, er lögin settu, eigi hefði spillt fyrir honum. Þessi sami maður hefði líka seinna eptir 14. marz lagt net sín, og fiskað vel. Hann vildi og til færa aðra reynslu því til sönnunar, að lögin hefðu ekki gjört mikið tjón þau 2 ár, sem þau hefðu verið í gildi, að sjálfur hann hefði einmitt sent skip sitt þangað suður eptir milli þess 1. og 14. marz, og á þeim tíma hefði það fiskað á færi, og aldrei fengið eins mikinn afla á síðustu vetrarvertíð. Þetta sýndi, að það væri þó ekki ómögulegt, að afla á þeim tímum frá 1.—14. marz, þó netin væru ekki brúkuð. Hann fyndi því alls enga ástæðu til, að breyta þessari löggjöf. Þar sem flutningsmaður hefði sagt, að allir væru eigi

ánægðir með lög þess, þá vildi hann spyrja, hvort mörg lög mundu vera, þau er allir væru ánægðir með; hann vildi taka það dæmi, að 2 menn hefðu verið ánægðir með lögin 1875, en nú vildu þessir sömu menn eigi hafa lögin. Þetta sýndi að minnsta kosti, að ánægjan væri breytileg. Hann ætlaði því, að það, er hann nú hefði sagt, væri full ástæða fyrir því, að mál þetta yrði eigi látið ganga til 2. umræðu.

Flutningsmaður kvaðst verða að vera þeirrar skoðunar, að full ástæða væri til að breyta lögum þessum, því að þau hefðu verið sett, án þess að ljósar ástæður hefðu verið færðar fyrir þeim. En þar sem 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði látið það í veðri vaka, að eigi væru nema 2 ár, síðan lög þessi hefðu verið gefin út, og þetta væri því stuttur tími, þá álti hann þessi 2 ár næga reynslu til að sýna, að lög þessi gætu spillt atvinnuvegi manna. Fyrri árið hefði sýnt það, að alls engin þörf hefði verið á netum, því að enginn netafiskur hefði gengið; nú í ár hefði fiskazt í netin undir eins og þau hefðu verið lögð, og væri ekki að vita, hve lengi fiskurinn hefði verið búinn að liggja við suðurlandið, því að enginn hefði reynt að leggja netin; það gæti því enginn sagt, nema lögin hefðu verið til óbætanlegs tjóns. Ef einhver vildi eigi hafa net, þá væri enginn að biðja hann um það; en ef færifiskur fengist nægur, þá ímyndaði hann sjer, að enginn mundi svo viti firrtur, að við hafa hin kostnaðarsamari veiðarfærin, þegar þeir gætu fengið fiskinn á annan hátt. 1875 hefðu þeir eigi við haft netin, af því að þeir hefðu getað fengið nægan fisk á færi, en nú í vor hefði fiskurinn eigi fengist á færi, og þá hefðu þeir orðið að við hafa netin. 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði farið að vitna til þess, að einn dugnaðarmaður hefði lagt fyrir 14. marz net sín, og ekkert fiskað; hann vildi nú ekkert segja um það; en nú skyldi setja svo, að það væri satt, að hann hefði lagt netin fyrir 14. marz, en hvar hefði hann lagt?

Hann hefði heyrt, að hann hefði lagt norður á Sviði, en eigi í Garðsþjónum. Reykvíkingar hefðu einnig lagt net sín á norðurmiðunum, og það fram í miðjan apríl, og ekkert fiskað; þeir hefðu eigi farið suður eptir, fyr en hálfur mánuður var eptir af vertíðinni, og þá hefðu þeir fiskað vel bæði á Ströndinni og í Vogunum. Þangað hefði því fiskurinn komizt gegnum alla netastöppuna; þetta væri engin ályktun af sjer, heldur viðburður, sem eigi yrði á móti borið. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að eigi væri að búast við því, að nokkur lög væru, þau er allir væru ánægðir með, þá játaði hann, að þetta væri satt; en hann vildi þá spyrja, hvort menn ættu að fara að vekja óánægju manna með því að nauðsynjalausu, að fara að setja lög, þegar engar líkur væru til, að menn með aðferð sinni spilltu fyrir öðrum; ætti að fara að hepta atvinnuveg manna, þegar hann eigi spillti fyrir öðrum? Þó að maðurinn spillti fyrir sjálfum sjer, þá skyldum vjer láta hann um það. Þá væri það enn eitt, er þingmaðurinn hefði komið með, að 2 menn, er hefðu bedizt laga þessara 1875, hefðu nú skrifað nöfn sín undir bænarskrána um, að nema lögin úr gildi; en hvað mætti af þessu ráða? einmitt það, að þeir hefðu eigi fyllilega skoðað hug sinn um það, er þeir hefðu bedið um 1875, en sjeð nú eptir 2 ára reynslu, að bæn þeirra hefði verið þeim til óhags. Þess væri eigi að vænta, að þeir hefðu breytt þessu álti sínu nema þeir hefðu komizt til annar sannfæringar. Eptir því sem sjer hefði verið frá sagt, þá þekkti hann annan þessara manna, að hann væri einn af hinum merkari mönnum í Garðinum.

Grímur Thomsen kvað hjer mikinn mun á; þingmaður Reykvíkinga væri alvopnaður bænaskrá, en sjálfur hann væri vopnlaus, og kæmi hjer fram án þess að hafa nokkra bænaskrá. En það mætti segja, að þetta væri eigi að fá röfum manni vopn, því að þingmaður Reykvíkinga kynni sannarlega að neyta vopnanna, enda sparaði

hann það eigi heldur. Þingmaðurinn hefði sagt, að mál þetta hefði verið ítarlega rætt á þingi 1875, og þyrfti því eigi að ræða það meir, en nú væri þingmaðurinn þó búinn að halda 2 all-langar ræður í því. Þar sem þingmaðurinn hefði fært það til sönnunar máli sínu, að 2 menn, er 1875 hefðu beðizt þessara laga, hefðu nú breytt sannfæringu sinni, og viljað fá lögin afnumin, þá væri það eigi nema sennilegt, að þessir 2 menn mundu aptur hafa breytt skoðun sinni 1879, og vildu aptur fá nýjar breytingar. Hann vonaði, að þingmaðurinn sæi, að hann hlyti að koma með einhverjar fleiri ástæður fyrir því, að fara nú að breyta lögum eptir 2 ár, en hann enn hefði komið fram með. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að í vetur hefði fiskurinn farið í gegnum alla netastöppuna í Garðinum inn á Strönd, þá væri æskilegt, að þeir menn, er þingmaðurinn tæki til orða fyrir, hefðu sagt honum sannleikann; hann skyldi nú segja þingmanninum frá, hvernig á þessu stæði: Í byrjun vetrarvertíðarinnar hefði gjört rokviðri mikið, og hefðu menn þá við 1. umvitjun um netin orðið þess varir, að netin hefðu verið komin öll í eina bendu og flækju, og þegar svo væri, hefði þorskurinn fría göngu. Þetta væri því eigi til sönnunar máli þingmannsins, heldur hinu gagnstæða, því að í þessu tilfelli hefði viljað svo vel til, að stormurinn hefði komið, svo að fiskurinn hefði náð að ganga á grunninn. Fyrst þetta mál annars væri komið fram, þá vildi hann skýra frá, hvað sjómaður einn, er kunnugur væri bæði á Breiðafirði og Faxafirði, hefði sagt viðvíkjandi því, af hverju netin spilltu fiskigöngunni. Sá væri munurinn á Breiðafirði og Faxafirði, að á Breiðafirði væru langálar, ef svo mætti að orði kveða, en á Faxafirði þverálar. Þegar nú net lögju fyrir Garðskaga, þá flýði fiskurinn

netastöppuna og færi í þverálana; hjeldi hann því næst norður á við, og þá gæti opt farið svo, að bezt afli yrði í Staðarsveit, við Hellna og undir Stapa. Enn hefði sami formaður frætt sig um það, að fyrir vestan fengist stundum á lóðir fiskur með netaföllum. En með þessu, er hann nú hefði mælt, væri það alls eigi meining sín, að netin gætu eigi verið til gagns, ef þau væru hæfilega brúkuð. Hann vildi einnig minna þingmanninn á, að sú ósk, að fá netalagnirnar takmarkaðar, væri svo gömul, að hún væri frá 1820, og þorskanetalögin byggð á ákvörðun landshöfðingja, sem þegar var búinn að setja sama tímatakmörk og lögin ákveða, en að eins fyrir minna svæði; en sú ósk, er þingmaðurinn bæri fram, væri svo ung. Hann vildi því helzt biðja þingmanninn um, að taka uppástungu sína aptur.

Flutningsmaður kvaðst eigi mundi taka uppástungu sína aptur, heldur skyldi þingið sjálft fella hana, ef því litist svo, og því þætti það sennilegt.

Þegar hjer var komið, beiddust 8 þingmenn, að umræðunum væri hætt, þeir voru:

Benidikt Sveinsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Stefán Stephensen,
Jón Blöndal,
Snorri Pálsson,
Jón Sigurðsson,
Ísleifur Gíslason,

og var sú beiðni þingmannanna samþykkt með meiri hluta atkvæða. Því næst var leitað atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var því neitað með 16 atkvæðum gegn 3, og var málið þannig fallið niður.

VII.

Frumvarp

til laga um húsmenn og lausamenn.

Frá Einari Ásmundssyni, Stefáni Stephensen, Þórði Þórðarsyni, Grími Thomsen, Þórarni Böðvarssyni, Guðmundi Ólafssyni og Páli Pálssyni, þingm. Húnvetninga.

1. grein.

Hverjum fulltíða manni er heimilt, að leysa sig undan þeirri skyldu, að vera hjú annara, með því að fá húsmennskuleyfi eða lausamennskuleyfi hjá sveitarstjórninni, þar sem lögheimili hans er.

2. grein.

Til þess að geta fengið húsmennskuleyfi, þarf sá, er þess beiðist, að sanna fyrir sveitarstjórninni með órækum skilríkjum,

- a, að hann hafi fullkomið leyfi frá landsdrottni og ábúanda þeirrar jarðar, er vera skal lögheimili hans, til að dvelja þar í húsmennsku; enda sje ábúandi fær til að ábyrgjast, að húsamaðurinn verði eigi sveitarfjlaginu til byrði;
- b, að hann hafi afskipt húsakynni, er nægi honum, og þeim öðrum, er hann ætlar að hafa á heimili sínu;
- c, að hann hafi einhvern lífvænlegan atvinnuveg af grasnyt, sjósókn eða öðru.

3. grein.

Til þess að húsmennskuleyfi sje gilt, skal það gefið brjeflega, og ritar oddviti sveitarstjórnarinnar undir leyfisbrjefið, og eigi færri en helmingur annara þeirra, sem í sveitarstjórninni eru með honum,

4. grein.

Húsmennskuleyfi skal jafnan gefið um óákveðinn tíma, og gildir það meðan sá, sem leyfið fær, er samfleytt í húsmennsku í sama sveitarfjlagi; en flytji hann sig burt úr sveitinni eða hætti húsmennsku um sinn, gildir leyfisbrjef hans ekki framar.

5. grein.

Nú ætlar sveitarstjórnin einhvern húsmann hafa misst skilyrða þeirra, er sett eru í 2. grein, svo sveitarstjórnin álitur stöðu

hans fremur lausamennsku en húsmennsku, og skal hún þá kalla húsmanninn fyrir sig til að prófa það mál. Geti húsamaðurinn þá eigi sannað, að hann hafi það, er ákveðið er til þess að fá húsmennskuleyfi, skal sveitarstjórnin segja honum upp húsmennskuleyfi hans. En gefa skal hún honum aptur lausamennskuleyfi, ef hann vill og hefur rjett til að fá það.

6. grein.

Hver sá, er vill gjörast lausamaður að öllu eða nokkru, skal biðja sveitarstjórnina um leyfi til þess, og sanna fyrir henni, að hann eigi víst heimili í sveitinni hjá einhverjum þeim húsráðanda, sem fær er um að ábyrgjast, að lausamaður verði eigi sveitarfjlaginu til þyngsla. Hann skal og skýra sveitarstjórninni frá, hvað hann ætlar sjer að hafa fyrir atvinnu á hverjum árstíma, hvort hann hefur fyrir fleirum að sjá en sjálfum sjer, og með hverjum hætti hann hyggst að gjöra það.

7. grein.

Þyki sveitarstjórninni sá, er lausamennskuleyfis beiðist, líklegur til að fara vel með ráði sínu, má hún veita honum skrifað lausamennskuleyfi, eins lagað og áður segir um húsmennskuleyfi, en þó svo, að lausamennskuleyfi má aldrei gefa til lengri tíma um sinn, en til eins vistarárs, og skal í leyfisbrjefinu fram tekið, hvert ár leyfið skal gilda, og hvar heimili lausamannsins á að vera.

Nú vill lausamaður halda áfram lausamennsku, og skal hann þá fá leyfi sveitarstjórnarinnar af nýju fyrir næsta vistarár.

8. grein.

Fyrir hvert húsmennskuleyfi eða lausamennskuleyfi, sem gefið er, skal sá, er það

fær, greiða til sveitarsjóðs eina krónu, en ef kona er, hálfa krónu.

9. grein.

Nú synjar sveitarstjórnin einhverjum um húsmennskuleyfi eða lausamennskuleyfi, og er hún þá skyld að gjöra það skriflega, með ástæðum fyrir synjuninni. Heimilt er þeim, er synjað er, að skjóta máli sínu til sýslunefndar, er sker úr því að fullu, hvort synjunin sje gild eða eigi. Í kaupstöðunum má skjóta synjun bæjarstjórnarinnar til amtmanns.

10. grein.

Sje einhver í húsmennsku eða lausamennsku, án þess að hafa þá heimild til þess, er með þarf, skal hann sekur um 10—40 krónur til sveitarsjóðs, og getur hann eigi með slíkri ólöglegri dvöl sinni í sveitinni unnið sjer rjett til sveitarframselsu. Þyngja skal það jafnan sektina, ef brotið er ítrekað eða beitt er röngum fyrirslætti um vistarráð, eða ef maður gjörir sig sekan í flakki.

11. grein.

Þurfi húmaðurinn eða lausamaðurinn framselsustyrks við, eða gjaldi hann eigi til allra stjettu, það sem honum ber, skal sá kostnaður allur lenda á húsráðanda í 5 næstu ár á eptir, án endurgjalds frá því sveitarfjlagi, þar sem maðurinn er sveitlægur, nema svo sje, að hann sökum sjúkdóms endist ekki til, að sjá fyrir sjer og sínum.

Hver sá húsráðandi, er ljær húsnæði þeim húsmanni eða lausamanni, sem ekki hefur rjetta heimild til húsmennsku eða lausamennsku, skal sekur um 5—20 krónur til sveitarsjóðs.

Hver sá, er með öðrum hætti hjálpar manni til, að koma sjer undan skyldu sinni, að fara í vist, skal sekur um 2—10 krónur til sveitarsjóðs.

12. grein.

Nú getur einhver, sem er vistarskyldur, eigi útvegað sjer vist í tækan tíma, og má hann þá leita sveitarstjórnarinnar, og beiðast hjálpar hennar til að komast í vist. Skal sveitarstjórnin útvega honum ársvist, ef hún getur, þar sem maðurinn fær fæði og

hæfilegt kaup, ella skal hún setja hann niður eins og þrotsmann.

13. grein.

Þeir lausamenn, er fengið hafa leyfisbrjef til lausamennsku eptir tilsk. 26. maí 1863, halda þeim rjettindum, er leyfisbrjef þau veittu þeim; slíkt hið sama húsmenn þeir, er fengið hafa skriflegt húsmennskuleyfi frá sveitarstjórninni, þar sem þeir eru. En hafi slíkt leyfi að eins verið munnlegt, skulu þeir útvega sjer skrifað húsmennskuleyfi eptir lögum þessum.

14. grein.

Sveitarstjórnirnar skulu halda skrá yfir alla þá, er hafa húsmennskuleyfi og lausamennskuleyfi í sveitinui, og skal þess getið við hvern einn, hve nær leyfið er dagsett. Eptirrit af skrá þessari skulu hreppsnefndirnar senda sýslunefndinni á ári hverju.

15. grein.

Hver sá, er eigi hefur stærri jarðarpart til ábúðar en 1 hundrað, skal talinn sem húmaður.

16. grein.

Með þau mál, sem rísa út af ákvörðunum þessara laga, skal farið sem almenn lögreglumál.

17. grein.

Lög þessi koma í staðinn fyrir tilskipun um lausamenn og húsmenn á Íslandi 26. maí 1863, og er hún hjer með úr lögum numin.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 13. fundi neðri deildarinnar, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um húsmenn og lausamenn* frá Einari Ásmundssyni, Stefáni Stephensen, Þórði Þórðarsyni, Grími Thomsen, Þórarni Böðvarssyni, Guðmundi Ólafssyni og Páli bónda Pálssyni.

Flutningsmaður (Einar Ásmundsson) sagði, að það, sem hefði komið sjer og hinum öðrum uppástungumönnum til þess, að bera fram frumvarp um breytingu á tilskipun 26. maí 1863, væri það, að þessi

tilskipun hefði ekki reynzt hagkvæm í öllu tilliti. Fyrst og fremst væri sá galli á henni, að engin takmörk væru sett á því, hverjir væru húsmenn og hverjir lausamenn, og væri þó gjörður allmikill munur á rjettindum þeirra; amtmaður norður- og austur-amtsins hefði því, skömmu eptir að tilskipanin kom út, gjört fyrirspurn um það til stjórnarinnar, hverjir ættu að álitast húsmenn og hverjir lausamenn, en stjórnin hefði færzt undan að svara spurningu þessari, og boðið að fara eptir reglum þeim, sem þangað til hefðu gilt í því efni, en þær reglur hefðu verið mjög á reiki. Í þessu frumvarpi, sem hjer lægi fyrir, væri skýr greining gjörð á því, hverjir væru húsmenn og hverjir lausamenn, og væri með því reynt til að koma í veg fyrir þá óreglu, sem leitt hefði af hinum eldri lögum, að lausamönnum, sem enga ástæðu hefðu haft til að geta heitið húsmenn, hefði þó opt og einatt haldizt uppi, að telja sig með húsmönnum, og sleppa þannig við, að kaupa sjer lausamennskuleyfi. Hvað lausamenn snerti, væri í eldri lögum lagt ósanngjarnlega hátt gjald á þá, þar sem þeir yrðu að greiða 1 hndr. á landsvisu, og væri mönnum ekki láandi, þó þeir hefðu með öllum brögðum reynt að komast hjá, að kasta slíku fje út. Þetta gjald væri nú gjört mildara í þessu frumvarpi, og ákveðið 1 kr. á ári. Líka væri því breytt, sem áður hefði verið, að hinn efnaði hefði ekki þurft að biðja um leyfi til lausamennsku, heldur einungis hinn fátæki, og skyldu nú allir látnir hlýða sömu lögum. Um einstök atriði skyldi hann ekki ræða að sinni, en vonaði, að þingið leyfði málinu að fara lengra, hvort sem því þætti þörf á nefnd eða ekki.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst ekki vera mótmæltur því, að margt væri í eldri lögum um húsmenn og lausamenn, sem breyta þyrfti, ef fyrirbyggja ætti, að þeir fjellu sveitafjelögum til byrðar, en sjer virtist þetta frumvarp lítið bæta úr vankvæðum hinna eldri laga, hann skyldi fúslega játa, að vandfundnar

væru reglur, sem kæmu í veg fyrir, að sveitarþyngsli yrði af húsmönnum og lausamönnum, án þess þó að frelsi manna yrði misboðið, enda sannaði frumvarp þetta, að slíkar reglur væru ekki auðfundnar. Menn hefðu hjer í Reykjavík reynt til, að fylgja hinum gömlu lögum vandlega, en fundið til þess, hve bágt hefði verið að vísa burt mönnum, sem hætt hefði verið við að yrðu sveitinni til þyngsla; aptur á móti hefðu aðrar sveitir öldungis bægt burt mönnum, sem engin ástæða hefði verið til að neita um húsmennskuleyfi, og ef mönnum þættu Reykvíkingar hafa verið og linir, þá mætti segja, að aðrir hefðu verið fullharðir. Í frumvarpi þessu væri svo á kveðið, að húsráðandi sá, er tæki við húsmanni, skyldi ábyrgjast í 5 næstu árin, að hann fjelli ekki sveitinni til byrðar; en ef húsmaður þessi væri úr öðrum hreppi, þá veitti þessi ábyrgð frá hálfu húsráðanda enga tryggingu, því að það væri fyrst eptir 10 ár, að húsmadurinn gæti orðið sveitinni til byrðar, því að fyrst þá væri hann orðinn þar sveitlægur; húsráðendur gætu því óhræddir ábyrgzt sveitinni, að húsmadur, sem væri sveitlægur í annari sveit, skyldi ekki falla til byrðar fyrstu 5 árin. Sömuleiðis líkaði sjer engan veginn sú ákvörðun í frumvarpinu, að heimtað væri af lausamönnum, að þeir hefðu fasta atvinnu. Hingað til Reykjavíkur hefðu komið margir menn, sem hefðu alls ekki getað gjört grein fyrir atvinnu sinni, og þó getað vel bjargazt. Það væri skylda þingsins, að gjöra allt, sem unnt væri, til þess að bæta úr sveitapýngslum, en til þess að semja lög um þetta efni, þyrfti mikla vandvirkni og ihugun, og því væri ekki vanþörf á, að setja nefnd í þessu máli.

Varaforseti sagðist ekki sjá svo mikla nauðsyn á þessum lögum, nú sem stendur. Eptir því, sem hann þekkti til, væru menn fullánægðir með hin eldri lög, nefnilega tilsk. 26. maí 1863, og áleti hann þau vel brúkandi. Hitt væri annað mál, að þeim væri ekki fylgt alstaðar sem skyldi, hvorki af undirgefnum nje yfirboðurum; en af því

að svo margir málsmetandi þingmenn hefðu komið fram með þetta frumvarp, þá efaðist hann ekki um, að sumstaðar mundi þykja þörf á, að breyta nýnefndri tilskipun, og vildi hann því ekki spilla fyrir málinu. Sumar breytingarnar, sem frumvarpið færi fram á, sýndust sjer vera til bóta, en aptur sumar ekki til bóta, og skyldi hann leyfa sjer að benda á þær. Í 1. gr. væri sagt, að hverjum fulltíða manni væri heimilt að verða lausamaður. Hann vildi nú spyrja, hvað væri meint með «fulltíða» í þessu sambandi? Eptir sínu álitu væri hver maður fulltíða, sem væri fullra 16 til 20 vetra; þetta virtist sjer allt of rúmt leyfi, að leysa menn alveg undan vistarskyldunni svo unga og gefa þeim kost á, að vera lausamenn fyrir 1 kr. gjald á ári, því að það væri kunnugt, að sjálfræðisfýsn færi mjög í vöxt hjer á landi; það væri eðlilegt, að menn vildu hafa frjálsræði til að leita sjer atvinnu á þann hátt, sem þeim væri hagfelldast, en aptur á móti sýndi reynslan, að sjálfræðið væri ekki eins hagfellt fyrir hið almenna, eins og það væri fagurt álitum. Hann álitu því hentugra, að eitthvert ákveðið aldurstakmark yrði sett, eins og í tilskipun 26. maí 1863, þar sem lausamenskuleyfið væri bundið við 25 ára aldur, og ef til vildi væri heppilegra, að takmarka lausamenskuleyfið við eitthvert gjald herra en 1 kr. Það gæti að vísu verið, að hundraðsgjaldið, sem ákveðið væri í eldri lögunum, væri mäske of hátt, en þar mætti vist finna einhvern milliveg í milli. Húsmenskuleyfið þætti sjer of þröngt í frumvarpinu; það sje t. a. m. heimtað, að húsmáður hafi afskipt húsakynni; þetta væri mjög torvelt til sveita, og þegar þar við bættist, að húsráðandi ætti að ábyrgjast, að húsmáður eigi yrði sveitinni til byrðar 5 fyrstu árin, þá væri hætt við, að þetta yrði sú grýla, að enginn vildi taka mann í húsmennsku; sjer væri kunnugt um, að húsmönnum gengi svo illa að fá húsnæði til sveita, að sveitarstjórnirnar yrðu opt að skerast í, að útvega það, og næstum þröngva bændum til að taka við húsmönnum; ef

þessar ákvarðanir í frumvarpinu yrðu óbreyttar að lögum, ímyndaði hann sjer, að afleiðingarnar yrðu þær, að eptirleiðis væri loku skotið fyrir það, að nokkur gæti fengið húsmennsku, og væri það alls eigi heppilegt. Að endingu var hann samþykkur því, að setja nefnd í málið.

Flutningsmaður kvaðst furða sig á, að varaforseti skyldi vera í vafa um, hvað orðið «fulltíða» ætti að merkja; hann vissi ekki betur, en að þetta orð væri við haft í Grágás og vorum gömlu lagabókum í sömu merkingu, sem orðið «myndugur» væri nú haft, en allir vissu það, að enginn væri kallaður myndugur fyr, en hann væri fullra 25 ára, og ef mönnum þætti betra að nota þetta óislenskulega orð «myndugur» í stað hins gamla orðs «fulltíða», þá væri hægt að breyta því. Allt það, sem varaforseti hefði talað um lausamenn, hefði verið sprottið af þessum misskilningi á orðinu «fulltíða», og þyrfti því ekki að svara því frekar. Hvað snerti það, sem hann hefði sagt, að húsmenskuleyfið væri of þröngt, þá yrði hann að álíta það alveg nauðsynlegt, að húsmenn hefðu afskipt húsakynni, því að sjer væri kunnugt, hvaða óreglu leiddi af því, þegar bóndi, sem hefði lítil húsakynni, einatt ofítill fyrir sjálfan sig og sína, tæki framandi «familíu» í hús sitt, og ljeti hana búa innan um sitt fólk; einkum mundi hætt við þessu, ef hann gjörði það nauðugur, eða sveitastjórnin þröngvaði honum til þess, eins og varaforseti hefði sagt að opt ætti sjer stað.

Arnþótur Ólafsson sagðist mundu hafa mótmælt þessu frumvarpi, ef hann hefði ekki sjeð nöfn hinna mörgu málsmetandi þingmanna, er væru frumkvöðlar þess; nú treysti hann sjer ekki til þess að mæla mót því, en vildi að eins gjöra almennar athugasemdir við frumvarpið. Fyrst væri það aðgætandi, eins og varaforseti hefði sagt, að hin eldri lög væru fremur vinsæl en óvinsæl, og væri ætíð varasamt, að breyta vinsælum lögum. Í sinni sýslu hefðu þau í fyrstu verið óvinsæl, en nú væru þau mjög vinsæl, en af því eingöngu, að engum dytti í hug að fylgja þeim, hvorki

yfirboðnum nje undirgefnum, og sveitarstjórnirnar væru optlega manna fljótastar til að breyta frá þeim. Svo væri og aðgættandi, að önnur lög hefðu breytt síðan; nú væru komin út sveitarstjórnarlög, og væri þar ákveðið, að leggja megí gjöld á alla hreppsþúa, svo búendur sem búlausar, og þá einnig á húsmenn. Það væri því hart að amast við húsmönnum og lausamönnum, því að þar sem þeir voru áður álitnir meinætur í borgaralegu fjelagi, þá væru þeir nú orðnir borgarar og gyldu til sveitar eins og áður.

Þriðja atriðið í þessu máli væri það, að hjer væri að ræða um rjett manna til vinnu eða um vinnufrelsi hans. Þetta atriði væri hið mikilvægasta, og væri það mál-efni nú svo að segja á dagskrá alls mannkynsins. Vjer værum allir fæddir með þörfum, er vjer yrðum að fullnægja; vjer þyrftum allir fæðu, fatnað og húsaskjól. Til þess að bæta úr þessum meðfæddu þörfum vorum, hefði forsjónin út búið oss með sálar- og líkamskröptum, það er, gefið oss andlega og líkamlega vinnukrapta til þess að afla oss fæðis, klæða og húsaskjól. Ef vjer nú heptum vinnufrelsi manna, þá skertum vjer hinn dýrasta og upprunalegasta mannrjett, vjer röskuðum lögmáli því, er skaparinn hefur sett þörfum mannsins og kröptum hans til að fullnægja þeim, og tækjumst vjer því um leið þá ábyrgð á hendur, að útvega þeim fæði og aðrar nauðsynjar þeirra, og yrðu menn því að vera varkárir í því, að takmarka vinnufrelsið.

Í 2. grein staflíð b væri útlistuð einkenni húsmannsins; húsmáður væri sá, er hefði «afskipt húsakynni»; eptir því væru húsbændur, þegar þeir byggju í húsi sjer, húsmenn, og óþrifalegir niðursetningar, sem vant væri að koma fyrir í afskiptum húsum eða afhýsi, væru sömuleiðis húsmenn; en þar á móti væri enginn sá, er í baðstofu væri innan um aðra, húsmáður. Sjer í lagi þætti sjer 11. gr. í frumvarpinu óhafandi. Á undan væri búið að skýra frá, hvernig húsmenn og lausamenn gætu útvegað sjer leyfi hjá sveitarstjórnunum; en þar með væri ekki allt

búið; þótt hann hefði fengið leyfi sveitarstjórnarinnar eða bæjarstjórnarinnar, eða ef þær synjuðu leyfisins, þá sýslunefndar eða amtmanns, þá yrði þó húsráðandi sá, er ljeði honum «afskipt hús» að kosta hann «5 ár eptir að hann» líklega kæmi á sveitina fyrst. Þetta væri jafnfrjálst, eins og þegar oss hefði verið veitt aðflutningsfrelsi, með því skilyrði að greiða 50 rd. toll af hverju lestarrúmi; það hefði verið verið verzlunar-frelsi á pappírnum, en sem ómögulegt hefði verið að hafa gagn af, og sama væri um þetta vinnufrelsi húsmanna og lausamanna að segja. Hann var því mótmæltur frumvarpinu, en af því hann gjörði ráð fyrir, að það fengi framgang, vildi hann stinga upp á 5 manna nefnd, og skyldi leyfa sjer að benda deildinni einkum á þau nöfn, sem staðu undir frumvarpinu.

Benidikt Sveinsson kvaðst vera samdóma þeim þingmönnum, sem hefði þótt þörf á rjettarbót í þessu efni, og þess vegna ekki 1. þingmanni Norður-Múlasýslu. Tilsk. 26. maí 1863 hefði víða reynzt ónóg til að koma á góðri skipun; sveitarstjórnirnar, sem ættu að gefa húsmönnum leyfi til að setja sig niður, gætu t. a. m. meðal annars ekki fundið í lögunum neina glöggva eða skýlausa reglu til að fara eptir viðvíkjandi þessu atriði, og þótt lagamenn væru spurðir ráða, þá segði einn þetta og annar hitt, enda vissi hann og til, að mikið þras og stælur hefðu átt sjer stað sveita í millum út af því, hvort lögin einskorðuðu leyfi sveitaneftndanna við utanhreppsmenn eða eigi. Það væri að öðru leyti alls ekki nóg að tala um mannlegt frelsi í sjálfru sjer, eins og þingmaður Norður-Múlasýslu hefði gjört; hjer væri einmitt spurning um, hvort mannfjelagið, og sjer í lagi Ísland á því menntunars- tigi, sem það nú væri, væri ekki nauðbeygt til að setja einhverjar reglur um það, hvort allir ættu að vera sjálfráðir til að velja um að fara í vist eða ekki; þetta væri alveg komið undir ásigkomulagi mannfjeldagsins; vjer vissum allir, að hjer hagaði svo til, að bágð væri að segja, hvort hægra væri að leita

sjer atvinnu í vist eða án vistar; atvinnuvegir vorir væru svo skammt á veg komnir, og því væri allt öðruvísi ástatt hjá oss en í öðrum löndum, þar sem vistarskyldan væri alveg upphafin. Sjer virtust margar ákvarðanir í frumvarpi þessu góðar, en aðrar miður heppilegar, og vildi hann því ráða til að það yrði annaðhvort fellt þegar eða þá kosin nefnd, og mundi það betur tilfallið, en verja löngum tíma án nefndarkosningar, til að ræða á við og dreif grundvallarreglur og einstakar ákvarðanir frumvarpsinu, enda væri slíkregla óhappasæl í öllum löggjafarmálefnum.

Grímur Thomsen sagði, að þótt ýmsar mótbáur hefðu komið fram gegn frumvarpi þessu, þá gleddi það sig þó, að svo liti út, sem það ætlaði að fá góðar undirtektir hjá þinginu. Hann játaði, að hann fyndi það vel, að frumvarpinu væri í mörgu ábótavant, sem eðlilegt væri, því að hjer væri að ræða um hið mesta vandamál. Hann kvaðst nú vilja svara þeim þingmönnum nokkrum orðum, er mælt hefðu móti frumvarpi þessu, og leyfa sjer að skýra þeim frá, hver hefði verið meining þeirra, er um frumvarp þetta hefðu fjallað. Þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði bent á nokkur atriði, er væru í-sjárverð, þá vildi hann reyna að skýra þau. Þingmaður Reykvíkinga hefði fundið að því, er stæði í frumvarpinu viðvíkjandi ábyrgð húsráðanda, ef svo færi, að húsmáðurinn þyrfti framfærslustyrks við; en þingmaðurinn hefði að eins bent á þann húsmann, er væri úr öðrum hreppi, en eigi innlendan húsmann. Þar sem 2. þingmaður Þingeyinga og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefðu haft það á móti frumvarpi þessu, að gömlu lögin væru vinsæl, þá skyldi hann eigi bera á móti því, að ef svo væri, þá væri ísjárvert að koma með ný lög; en það væri athugandi við þetta, að 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að þau væru svona vinsæl, af því að engum dytti í hug að fylgja þeim; en slík vinsæld þætti sjer engin meðmæli. En hann vildi nú láta þennan þingmann vita, að sjer væri kunnugt um, hvern þátt þingmaðurinn hefði átt í lögum þessum,

þegar þau hefðu verið í undirbúningi hjer á þingi 1861, og væru þau að nokkru leyti afkvæmi hans; þá hefði komið fram hjá þingmanninum þessi innilega elska hans til frelsisins, er væri svo fögur; en það væri þó vel aðgættandi, að frelsið væri svo bezt, að allir yrðu þess jafnt aðnjótandi; það heyrði eigi hinum einstöku til. Í frumvarpinu væri reynt að fylgja þessum frelsisanda, því að gamla tilskipunin væri miklu ófrjálsari, og reyrði fastari böndum. Þar sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði fundið það að frumvarpinu, að eigi stæði í því með berum orðum, hver væri munur á húsmönnum og lausamönnum, þá hefði hann að líkindum verið að gjöra að gamni sínu; mismunurinn væri, að húsmáður væri sá, er hefði bæði konu og börn í eptirdragi, en lausamaður sá, sem ógiptur væri; þetta væri gömul aðgreining, og hefðu uppástungumennirnir eigi vænzt þess, að nokkur væri svo illa að sjer, að hann eigi þekkti þennan greinarmun, og stæði hann því eigi berum orðum í frumvarpinu. Sig furðaði einnig á þeirri athugasemd, er varaforseti hefði komið með, að sveitarstjórnin stundum þyrfti að neyða húsráðendur að taka menn í húsmennsku; hann gæti alls eigi sjeð, að húsráðendur þyrftu að láta nokkurn neyða sig til slíks; en það játaði hann, að opt gæti svo verið, að það yrði vandræðamál, að koma mönnum fyrir í húsmennsku.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet foreti því ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 20 atkvæðum. Var því næst samþykkt með 22 atkvæðum, að nefnd skyldi kjósa í málið, og var 5 manna nefnd samþykkt. Fyrir kosningu urðu þessir:

Grímur Thomsen	með 18 atkvæðum
Benidikt Sveinsson	— 12 —
Einar Ásmundsson	— 12 —
Arnlfjótur Ólafsson	— 10 —
Jón Sigurðsson	— 10 —

og var málið afhent Grími Thomsen, er flest atkvæði hafði fengið.

Í nefndinni var formaður kosinn Einar Ásmundsson, skrifari Arnljótur Ólafsson, og framsögumaður Grímur Thomsen.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um lausamenn og húsmenn.

Vjer, sem hin háttvirta neðri deild alþingis kaus til að hugleiða frumvarp til laga um húsmenn og lausamenn, höfum íhugað frumvarp þetta, og virðist oss betur fara, að gjörðar sjeu á frumvarpinu nokkrar breytingar. Þannig sýnist oss rjettara, að í staðinn fyrir orðið: «fulltíða» í 1. grein sje sett ákvæðið aldurstakmark, sem vjer leggjum til að sje 30 ár. Í 2. grein álitum vjer að sú ákvörðun megi falla burt, að húsmaður hljóti að hafa afskipt húsakynni. 9. grein ætlum vjer að megi falla burt, svo sveitarstjórnin sje einráð um, að leyfa húsmennsku og synja um hana. Fyrra lið 11. greinar álitum vjer að breyta þurfi á þá leið, að hann eigi að eins við þær sveitir, þar sem sjávaraffi er aðalatvinnuvegur, með því mjög ólíkt hagar til við sjávarsíðuna, þar sem fiskiveiðar eru mest megnis stundaðar, hjá því sem er uppi í sveitum, þar sem aðalvinnuvegurinn er fjárrækt. Og þar sem vjer leggjum til, að 9. grein falli burt, er það eðlileg afleiðing, að seinna liður 14. gr. falli einnig burt.

Samkvæmt þessu stingum vjer upp á eptirfylgjandi breytingum á frumvarpinu:

1. Að fyrir orðið: «fulltíða» í 1. grein komi: «þritugum».
2. Að í 2. grein falli burt staflíðurinn b, og staflíður c verði aptur staflíður b.
3. Að 9. grein falli burt.
4. Að upphaf 11. greinar orðist þannig: «Þurfi húsmaður eða lausamaður í þeim sveitum, þar sem sjávaraffi er aðalatvinnuvegur, framfærslustyrks við», o. s. frv.
5. Að niðurlag 14. greinar: «Eptirrit . . . á ári hverju», falli burt.
6. Að greinatalan breytist samkvæmt þessu,

svo að í staðinn fyrir 10.—17. grein komi 9.—16. grein.

Alþingi 25. dag júlímánaðar 1877.

Grímur Thomsen, Benidikt Sveinsson, framsögumaður.

Einar Ásmundsson, Jón Sigurðsson, formaður.

Arnljótur Ólafsson, með þeim athuga, að jeg er ósamþykkur frumvarpinu í meginatriðinu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um húsmenn og lausamenn*, ásamt breytingaruppháttungum nefndarinnar.

Framsögumaður (Grímur Thomsen) sagði, að eins og þingdeildinni væri kunnugt, hefði einn af nefndarmönnum verið ósamþykkur frumvarpinu, en af því hann hefði þó ekki stungið upp á neinum breytingum við það, þá ímyndaði hann sjer, að honum þætti það gott, og kvaðst hann því hlakka til að fá að heyra meðmæli þau, er hann gæfi því.

Landshöfðinginn kvaðst ætla að leyfa sjer, að benda á nokkur atriði í frumvarpinu, sem sjer sýndust þurfa lagfæringar við. Fyrst skyldi hann geta þess, að í frumvarpið vantaði alveg samsvarandi ákvörðun þeirri, er stæði í 3. gr. tilskipunar 26. maí 1863, nefnilega að ekkjumönnum og ekkjum, og konum, er menn þeirra hafa yfirgefið eða skilið við að lögum, annaðhvort algjörlega eða að borði og sæng, skuli heimilt að taka leyfisbrjef til lausamennsku, þótt ekki sjeu þau fullra 25 ára; en hann gjörði ráð fyrir, að deildin ekki ætlaðist til, að þessum mönnum yrði synjað um húsmennskuleyfi fyrir aldurssakir, og að hún því mundi gjöra breytingu á þessu, áður málið kæmi til 3. umræðu. Af því reynslan hefði sýnt, að sveitarstjórnirnar á stundum hefðu beitt ósanngirni, með því að synja um húsmennskuleyfi, án þess nægar ástæður hefðu verið til

synjunarinnar, þá virtist sjer vera nauðsynlegt að halda 9. gr. frumvarpsins, er skyldaði sveitarstjórnirnar, til þess að gefa skriflegar ástæður fyrir synjuninni, og heimilaði þeim, er synjað væri, rjett til að áfrýja máli sínu til sýslunefndar. Hann kvaðst gjöra ráð fyrir, að nefndin ætlaðist til, að 2. og 3. málslíður 11. greinar skuli gilda fyrir húsmenn og lausamenn á öllu landinu, og þætti sjer þá eiga betur við, að skipta 11. gr. í 2 greinir, ef breyting nefndarinnar á 1. málslíðu 11. greinar yrði samþykktur. Að öðru leyti kvaðst hann fallast á breytingar þessar á tilskipun 26. maí 1863, jafnvel þó hann fyrir sitt leyti væri fremur meðmæltur frjálslegri stefnu í þessu máli, í þá átt, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði bent á við 1. umræðu þessa máls.

Arnþjóður Ólafsson kvað það vera skyldu sína, að gjöra deildinni og nefndinni grein fyrir þeim orðum, er hann hefði bætt við nafn sitt undir nefndarálitinu, þar sem hann segðist vera ósamþykkur nefndinni í meginatriðinu. Hann hefði að vísu tekið nokkuð af því fram við 1. umræðu málsins, en hann skyldi nú bæta við nokkrum athugasemdum. Þegar hann nú setti sig í sveitarstjórnarinnar stað, og skoðaði þann rjett, sem hún hefði gagnvart hverjum einstökum manni í því sveitarfjelagi, þá virtist sjer mjög eðlilegt, að hún vildi gæta sín fyrir því, að menn yrðu sveitinni til of mikilla þyngsla en hve langt ætti þessi rjettur hennar að ná? Hjer virtist sjer sú skoðun sín koma til greina, að takmarka vinnufrelsi hvers manns sem minnst, að auðið væri, eða að skerða ekki hin meðfæddu mannrjettindi hvers manns nema sem minnst. Þess vegna væri rjettur sveitafjeldagsins gagnvart hinum einstaka í þessu efni afmarkaður innan þeirra landamerka, sem hinar almennu reglur um sjálfsvörn setja sem gildandi viðvíkjandi eign manns. Sveitarfjeldagið gæti eigi haft meiri rjett til að verjast sveitarþyngslum af manni, heldur en hver maður hefur til að verjast skaðsömum yfirgangi annars manns á eign sína og fjármuni. Hann væri

viss um, að framsögumaður þekkti þessar sjálfsvarnarreglur, sem viðvíkju eign, og að hann vissi, að fjeldagið gæti ekki farið lengra. Þá er deildin nú athugaði þennan rjett, og um leið liti á frumvarp þetta, þá hlyti hún að kannast við, að frumvarpið gengi út yfir þau takmörk, sem hverjum manni væru gefin og sett um sjálfsvörn. Hann kvaðst því að eins viðurkenna rjett sveitarstjórnarinnar, til að hepta vinnufrelsi manna, það er að skilja, að varna manni dvalar í sveitafjeldaginu, þegar brýnn háski væri fyrir dyrum, að maðurinn yrði þegar sveitlægur. Svo væri og nú í annan stað þess að gæta, að sveitarfjeldaginu væri eigi að öllu samanlögðu meiri háski búinn af lausamönnum og húsmönnum, heldur en af vinnumönnum, og ónytjubændum; ómegð gæti komið af hvorutveggja, og hann gæti því ekki sjóð hinn mikla mismun á þeim, er nefndin vildi gjöra. Menn segðu reyndar: vinnumenn vinna húsbændum sínum gagn og þar með öllum hreppnum; en þá húsmennirnir og lausamennirnir? Vinna þeir eigi? Þurfa þeir eigi að vinna? Þeir lifðu þó ekki af iðjuleysi eingöngu. Í sjálfu sjer og eptir sinni eigin reynd væri húsbændum enda talsvert minni hætta búin af húsmönnum og lausamönnum, heldur en af vinnufólki, því að þá er húsbóndi rjeði til sín vinnumann eða vinnukonu, þá gjörði hann það optlega í nokkurs konar blindni, það er að skilja, án þess að þekkja dugnað þeirra og trúmennsku, en svo, ef hjúin reyndust illa, þá vildi hann eigi vinna það til, umtalsins vegna, og gæti það heldur eigi optlega, þarfar sinnar vegna, að reka þau burt, þótt hann að öðru leyti feginn vildi losast við þau. Allt öðru máli væri að gegna með húsmenn og lausamenn; af húsmanninum og lausamanninum þæðum vjer optast einungis vinnu 1 eða 2 daga, eða um dálítinn tíma; og ef oss líkaði illa við hann, vöruðum vjer oss á að taka hann lengur eða optar í vinnu. Jafnvel þótt hann viðurkenndi viðleitni nefndarinnar til þess að vernda sveitirnar fyrir of miklum þyngslum af húsmönnum og lausamönnum,

þá gæti hann þó ekki sjeð, að það væri heppilegt, að ganga á rjett hins einstaka í því skyni, að efla of mjög rjett sveitarfjelaganna, eins og 11. gr. nefndarfrumvarpsins færi fram á. Landshöfðinginn hefði bent á hið skritna við 11. gr., að fyrri liðurinn væri sjerstakleg lög fyrir sjósveitir, en hinn hluti hennar væri gildandi fyrir allt landið, og skyldi hann því ekki orðlengja um það; ekki skyldi hann heldur tala margt um það samræmi, eða rjettara sagt mótsögn, sem væri milli þessa frumvarps og hinnar eldri löggjafar um húsmenn og lausamenn, en hann ímyndaði sjer, að uppástungumenn kæm-ust á þá skoðun, að það væri ekki vegurinn til frelsis og framfara sveitarfjelögunum, og einstökum mönnum, að bola menn út úr hreppnum og reka þá burt að óreyndu og fyrir engar sakir, eða að slengja allri á-byrgðinni upp á þá húsbændur, sem vilja fá sjer vinnu. Hverjir væru þeir, sem helzt þyrftu á vinnu að halda? Það væru fram-taksmennirnir, og væri ekki rjett að taka fram fyrir hendurnar á þeim, miklu fremur ætti að hvetja framkvæmdarmennina, eins og framsögumaður vist kannaðist við.

Framsögumaður kvað sjer með öllu ó-skiljanlegt, að 1. þingmaður Norður-Múla-sýslu skyldi hafa ritað nafn sitt undir nefnd-arálitið, þar sem hann væri nú enn óánægð-ari með frumvarpið, heldur en þegar það hefði verið rætt í nefndinni; sjer dytti því í hug það, sem sagt væri um einn merkan mann í Sturlungu: »hann harðnaði þess leng-ur, sem málið var rætt». Áður hefði þing-maðurinn verið nokkurn veginn samdóma nefndinni, en á endanum mundi líklega ekk-ert orð nefndarinnar þykja nýtandi. Hann skyldi nú svara nokkrum þeim athugasemd-um, er landshöfðinginn og þingmaður Norð-ur-Múlasýslu hefðu komið með gegn frum-varpinu. Hann hefði reyndar ekki ráðgæzt við meðnefndarmenn sína, en hann ímyndaði sjer að þeir væru fúsir til að taka upp í frumvarpið tilsvarendi ákvörðun þeirri, er stæði í tilsk. 26. maí 1863 3. gr. 1. tölulið, eins og landshöfðingi hefði bent á; öðru

máli væri að gegna um þá, er talað væri um undir 2. tölulið sömu greinar; um þá gæti að sínu áliti ekki verið nein spurning að veita þeim húsmennsku- eða lausamennskuleyfi fyr, en þeir væru þritugir að aldri. Í 4. gr. ofanefndrar tilskipunar væri og talað um, hverjir gætu fengið leyfisbrjef borgunarlaust, en þess konar ákvörðun gæti ekki komið til mála að taka upp í frumvarpið, þar eð borg-unin fyrir leyfisbrjefið væri svo lítil. Hvað snerti mótbáru landshöfðingja gegn því, að 9. gr. yrði dregin út, þá hefði nefndin, og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu verið henni samdóma í því, gjört það með ásettu ráði og eptir nákvæma yfirvegum, að stinga upp á að sleppa henni; ástæðan til þessa hefði verið sú, að nefndinni hefði virzt æskilegt, að sveitarstjórnin ein gæti ákveðið, hverjum ætti að veita leyfisbrjef eða ekki í sínum hrepp. Reynslan hefði sýnt, að amtmenn og sýslu-menn væru optast nær fúsari til að veita leyfi til húsmennsku og lausamennsku, held-ur en sveitarstjórnirnar sjálfar, sem bezt hlýtu að þekkja bæði hag hreppsins og dugn-að og kringumstæður hlutaðeiganda. Svo væri og annað, að sami maðurinn væri opt bæði hreppsnefndarmaður og sýslunefndar-maður; ef nú hreppsnefndin synjaði um leyfið, og málinu væri skotið til sýslunefndarinnar, þá væri það optast, að enginn sýslunefndar-maður væri kunnugur málinu nema sá eini, er væri frá hrepp þeim, er í hlut ætti, og mundi því tillögum hans optast nær verða fylgt; þetta væri þá ekki annað en að vísa málinu frá sama valdi til sama valds. Þessi grein væri því alveg ónauðsynleg.

Hvað 11. gr. snerti, þá hefði landshöfð-ingi rjett að mæla, að 2. og 3. liður henn-ar væri almennrar þýðingar, þar sem 1. lið-ur væri sjerstaklega ætlaður til að gilda í þeim sveitum, þar sem sjávarafli er aðalat-vinnuvegur, og væri því heppilegra, að skipta henni í 2 greinar.

Hvað snerti ræðu 1. þingmanns Norð-ur-Múlasýslu, er hefði gengið í þá átt, að frumvarp þetta væri ekki nógu frjálstlegt, þá mundi það sýna sig, ef það væri nákvæm-

lega rannsakað, að það væri í sumu tilliti frjálslegra en tilskipun 26. maí 1863. Þannig væri ætlað til, að fjárútlátin væru minni, og væri engum manni vorkennandi að greiða eina krónu fyrir leyfisbrjefið, eða ½ krónu, ef kona væri. Þetta væri þess vegna frjálsglegt, enda væri engin ástæða til að leggja þungan skatt á húsmann, sem sveitarstjórnin væri viss um að vel mundi fara að ráði sínu. 1. málslíður 11. greinar liti ef til vill ófrjálslega út, en 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að öllum væri heimilt að verja eign sína; nú hlytu allir, sem sjóplássum væru kunnugir, að vita, að þar stæði opt svo á, að þeir búendur, sem enn væru færir til að greiða gjöld sín til sveitar, liðu mesta бага af húsmönnum, er þeir yrðu að styrkja og halda lífinu í. Því væri næg ástæða fyrir hendi til að reyna að hindra fjölgun húsmanna í þeim sveitum. Hann kvað 2. þingmanni Gullbringusýslu, og öðrum þingmönnum, er lifðu í sjóplássum, mundu hægt að sanna, að húsmenn hefðu steypt hreppum í botnlausar skuldir; útsvar það, er jafnað væri niður á húsmennina, væri aldrei goldið, heldur stæði það einungis á pappírnum, en byrðin öll lenti á þeim búendum, er enn hefðu einhver ráð til að standa í skilum við sveitarsjóðinn. Hvað lausamenn snerti, þá ætlaði hann, að meiri háski væri búinn af þeim til sveita en við sjóinn, í það minnsta hefði margur sjómaður komið til sín að austan og norðan, sem hefði verið lausamaður, eða þá vinnumaður að hálfu og lausamaður að hálfu. Þessi tilhögun væri að sinni ætlun ekki haganleg, eins og þeir þingmenn gætu borið um, sem væru úr þeim hjeruðum. Menn þyrftu eigi annað en að skoða nöfn þeirra manna, er skrifaðir væru undir nefndaráliði; það væru menn úr ýmsum plássum landsins, og þótt það ekki væri fullsönnun fyrir því, að frumvarpið væri vel úr garði gjört, þá væri það þó nokkur sönnun.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að eins og deildinni mundi kunnugt, væri hann einn af þeim, er skrifaðir væru undir frumvarpið;

sjer dytti því ekki í hug að mæla á móti því, en hann skyldi heldur ekki leitast við að verja það; hann treysti framsögumanni til þess; hann ætlaði sjer einungis að tala um málið í heild sinni. Hann játaði, að hann hefði optast nær verið á móti því, að þröngva kostum þurabúðarmanna, og að hepta svo frelsi manna, að þeir gætu ekki leitað sjer atvinnu á þann hátt, er þeim væru hagfelldastur. Þegar skoðuð væri þessi stjett, þurabúðarmennirnir, og hún borin saman við sjávarbændur, sem vanalega hefðu tvö, eitt eða hálft kýrgras, þá væri ekki mikill munur á þurabúðarmönnum og öðrum sjávarbændum. Þegar því engar skorður væru settar við því, að hver sem vildi fengi að taka jarðarpart til ábúðar, hversu lítill sem hann væri, þá þætti sjer ísjárvert, að þröngva um of að þurabúðarmönnum. Sjávarútvegur væri helzti atvinnuvegur manna í þeim hreppum, er að sjó lægju, og þeir, sem stunduðu sjóinn, væru bæði sjávarbændur og þurabúðarmenn; ef nú sjávarbændum væru engar skorður settar, en þurabúðarmenn fengju ekki að leita atvinnu sinnar, eins og þeim virtist bezt, þá væri það ekki rjett. Hann vildi ekki segja, að kostum þurabúðarmanna væri þröngvað um of með frumvarpi þessu, en það færi þó svo langt, sem það ítrast mætti fara. Nú hefði nefndin aukið töluvert við skorður þær, er frumvarpið færi fram á. Í 1. grein hefði hún stungið upp á, að í stað orðsins «fulltíða» skyldi koma «þritugur»; þetta þætti sjer töluvert hart. Hver tvítugur maður mætti gipta sig, og ef hann nú væri í sjóplássi og gæti ekki fengið sjer jörð til ábúðar, þá yrði hann að fara í vist til þess að hafa ofan af fyrir sjer. Embættismaður mætti maður verða 25 ára gamall, og til alþingis mætti maður kjósa 25 ára gamall, en þurabúðarmaður mætti enginn verða yngri en þritugur; þessi breyting þætti sjer alveg óhafandi.

Að 9. grein fjelli burtu, þætti sjer alveg ótækt; í stytzta lagi ætti að mega áfrýja úrskurði sveitarstjórnarinnar til sýslunefndar,

því að það væri þó meiri trygging fyrir því, að menn gætu náð rjetti sínum. Í sýslunefndinni sæti kjörinn maður úr hverjum hreppi, og sömuleiðis sýslumaðurinn, sem bæði væri lögfróður og einnig þekkti opt til, hvernig kringumstæðum beiðanda hagaði. Einnig álti hann meiri tryggingu fyrir því, að bannið væri sanngjarnt, ef sveitarstjórnin væri skyldug til að gefa skriflegar ástæður fyrir því. Hann skyldi því taka það fram aptur, að eins og sjer þætti frumvarpið þolanlegt, og miða til þess að gjöra sveitarstjórninni hægra fyrir og bæta úr vandkvæðum á tilskipun 26. maí 1863, eins væri hann mótstæður því, að fara lengra. Hvað það snerti, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði vísað til sín, að gefa skýrslur um, hvort þurabúðarmenn hefðu ekki steipt hreppum í botnlausar skuldir, þá gæti hann að vísu ekki neitað því, en það væri aðgætandi, að hin síðustu ár hefði sjávarafli algjörlega brugðizt, og væri þá ekki von, að þeir, sem eingöngu lifðu af sjónum, gætu staðið vel í skilum með sveitargjöld sín. Að öðru leyti væru þurabúðarmenn nú ekki stórum ver farnir en sjávarbændur, því báðum hefði brugðizt það um tíma, sem væri aðalatvinnan.

Guðmundur Einarsson sagði, að þegar maður liti yfir sögu lands vors, þá sannfærðist maður um, að hinir beztu og vitrustu menn vorir hefðu haft óbeit mestu á þurabúðarmönnum og lausamönnum, og hefðu þeir sýnt það í verkinu; samanber tilskipun 19. febrúar 1783 og aðra frá 1808. Hann játaði, að menn í borgaralegu fjelagi ættu að hafa borgaralegt frelsi, en þetta frelsi hvers manns mætti ekki verða að sjálfræði, honum sjálfum og öðrum til skaða; þessu yrði maður að halda föstu, þá er um þetta mál væri að ræða. Hvað nú þetta frumvarp snerti, þá væri máske nokkuð hart, að binda menn við vistarskylduna, þangað til þeir væru orðnir þrítugir að aldri, en þó hefði sín margra ára reynsla sýnt sjer, að margur hefði orðið sveit sinni til þyngsla fyrir það, að hann hefði í ráðleysi orðið lausamaður langt of snemma,

áður en hann hefði verið orðinn fær um að vera sinn eigin maður. Til þess að styðja mál 1. þingmanns Gullbringusýslu, skyldi hann vísa til Eyjahrepps og Neshrepps. Árin 1816—40 hefði í Eyjahreppi verið þilskipaútvægur mikill, og hefði þá, þrátt fyrir ráð greindra manna, verið hleypt þar inn lausamanna og húsmanna sæg; af þessu væru nú komin fram hin mestu sveitarþyngsli þar. Í Neshrepp hefði verið farið líkt að, og væri hann núna hreint í dauðanum. Af þessu og mýmörgum fleirum dæmum úr lífinu yrði ljóst, að væru engin takmörk sett sjálfræðinu, þá yrði þetta svonefnda frelsi til niðurdreps; og því væri full þörf á því, að lögin hjeldu sjálfræðinu í skefjum. Hvað 9. grein frumv. áhræði, þá vildi hann ráða til, að henni væri haldið, svo að hreppsnefndunum væri ekki gefið heldur alræðisvald í þessu efni.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði tekið fram flest það, er hann hefði viljað segja. Hann væri alveg samdóma honum um, að það væri rjettur hvers manns, að hafa ofan af fyrir sjer á þann hátt, er hann sæi sjer haganlegastan, og hann skyldi fara enn lengra og segja, að sveitarstjórnin hefði engan rjett til að skipta sjer af atvinnu manna, fyr en þeir bæðu um styrk. Það væri mjög óheppilegt, að setja mönnum þá skildaga, að hafa ofan af fyrir sjer á þennan hátt, en ekki hinn, þegar hann gæti haft ofan af fyrir sjer á þann hátt, sem hann vildi sjálfur kjósa. Hann gæti sagt nefndinni það, að hingað til Reykjavíkur kæmu menn ofan úr sveit, sem hefðu þegið styrk áður af sveit sinni, en gætu vel komizt af hjer; væri nú ekki hart, að neita þessum mönnum um, að hafa ofan af fyrir sjer. hjer, og hart, að banna sveitinni, að losast við þyngslin af þeim, þegar þeir gætu unnið fyrir sjer, með því að fara þaðan. Þess vegna yrði að við hafa mestu varkárni í því, að hepta vinnufrelsið, og ekki gjöra það, nema brýnar ástæður væru til þess. Að fela hreppsnefndunum einum, að skera úr, hvort leyfið skuli veitast, þætti sjer of

mikið, því að þær væru optast mjög ófrjáls-
legar í því efni, og álitu hann því alveg
nauðsynlegt, að einhver hefði hönd í bagga
með þeim. Það væri ekki næg ástæða fyr-
ir þessu frumvarpi, er þingmaður Dala-
manna hefði til fært, að menn hefðu ávallt
haft óbeit á þurrabúðarmönnum; menn
hefðu líka óbeit á drykkjumönnum, og þó
væru engin lög sett um þá, af því sjá
mætti, að það dygði ekki. Því meiri höpt,
sem lögð væru á menn, því meiri væru
undanbrögðin, og því hættara væri við, að
lögin og yfirvöldin næðu ekki til þeirra, er
brytu gegn lögnum. Hann kvaðst vona,
að deildin vildi ekki, að Íslendingar væru
síðastir allra þjóða til þess, að fá fullkomin
mannrjettindi, og væri það ekki rjett af
þinginu, um leið og það heimtaði sjálft
frelsi, að vilja þá hepta frelsi annara. Þing-
maður Dalamanna hefði ef til vildi rjett
fyrir sjer, að margur hefði orðið óreigi af
því, að verða of snemma lausamaður, en
hann bætti ekki úr því með lögum þessum,
því að ef maðurinn væri óskynsamur og ó-
ráðdeildarsamur, þá mundi eins illa fara
fyrir honum, þótt hann byrjaði seinna, að
verða sjálfs sín ráðandi. Það væri annað
ráð gegn þessu, heldur en að reyna, að
girða fyrir það með lögum, það, að vekja
tilfinningu manna fyrir því, að það sje ó-
virðing fyrir þá, að vera öðrum til þyngsla.
Þetta væri hin rjetta aðferð til þess, að
minnka sveitarþyngslin hjer á landi, en
þótt þetta frumvarp yrði að lögum, eins
og það hefði upprunalega verið, eða með
breytingum nefndarinnar, þá væri lítið unn-
ið við það. Að endingu skyldi hann leiða
athygli nefndarinnar að því, hvort hún
með þessu lagaboði hefði hafið upp tilskipun
26. maí 1863, hvort ekki sjeu sum atriði í
þeirri tilskipun, sem ekki sjeu tekin hjer
fram.

Guðmundur Einarsson kvaðst mundu
vera samdóma þingmanni Reykvíkinga í
því, að sveitarstjórnirnar ættu ekki að skipta
sjer neitt af atvinnu manna, ef þær mættu
líka vera afskiptalausar um, að taka við

öllum óskilunum, þegar í óefni væri komið,
en fyrst það væri ekki, og gæti ekki verið,
þá væru lögin skyldug til, að sjá svo um,
að hreppsnefndirnar gætu haft dálítinn
hemil á útbrjóts- og óráðsmönnunum, sem
ekki kynnu fótum sínum forráð. Sjer
sýndist það óeðlilegt og ótilhlýðilegt, að
menn 18—20 ára gamlir skyldu strax
mega ráða sjer sjálfir, og fleygja sjer sumir
af gróðrarfýsn, sumir af heimsku, og sumir
af leti út í þá atvinnu, sem þeir hjeldu að
þeir hefðu svo og svo mikinn hag af, en
sem síðar reyndist þvert á móti, reyndist
þeim til tjóns og eyðileggingar. Hinir
reyndu og greindu forfeður vorir kölluðu
húsmenn og lausamenn átumein landsins,
og vjer værum ekki betri búmenn nú, held-
ur en Ólafur Stefánsson og Skúli Magnús-
son, sem hefðu lifað á næstlíðinni öld og
fram á þessa, og þeir hefðu þó verið á
þeirri skoðun, að húsmenn og lausamenn
væru bændanna niðurdrep og sveitanna
tjón.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að það hefði
verið sönn ánægja fyrir sig að heyra ræðu
þingmanns Reykvíkinga, því að hann hefði
það fram yfir sig, að hann þekkti til sjó-
sveita, og orð hans væru því merkari, sem
hann hefði verið í bæjarstjórn Reykjavíkur,
og það með sjerstaklegum dugnaði. Hann
skyldi svara þingmanni Dalamanna nokkrum
orðum, af því hann virti orð hans mikils,
einkum sjálfs hans vegna, en ekki svo vegna
hans sem þingmanns. Þingmaðurinn fylgdi
auðsjáanlega þeirri skoðun, sem hefði verið
ríkjandi fyrir aldamótin, og sem hefði verið
efst á baugi, þegar allt var bundið í einok-
unarfjötrum, bæði verzlun og vinna; en því
miður hefði hann ekki fylgt með þeim tím-
ans anda og þeirri uppfræðingu, sem nú á
tímum væri ríkjandi hjá frjálslyndum mönn-
um. Nú væri sú skoðun ríkjandi, að vinna
væri sama sem peningar, hvort sem maður
væri vinnumaður, húsmaður eða embættis-
maður; allir væru sama lögmáli undirorpnir,
að þeir yrðu að lifa á vinnu sinni, lifa eptir
því, sem guð hefur gefið þeim krapta og

hæfilegleika til að vinna. Til þess nú allir gætu lifað eptir þeim andans og líkamans kröptum, sem þeim eru gefnar, þá yrðu þeir að hafa frelsi til þess að leita atvinnu sinnar á þann hátt, og þar á landi, sem þeir álitu sjer arðsamast, hentugast, náttúrlegast og sómasamlegast. Lausamenn og húsmenn hefðu eigi eptir náttúrulögmálinu nokkra ríkari skyldu nje meiri ábyrgð en aðrir menn til þess, að ábyrgjast sjálfa sig, að þeir yrðu ekki sveitinni til þyngsla. Fyrir norðan, þar sem hann þekkti til, væru mest þyngsli að eyðslusömum og óreglusömum, að lötum og fyrirhyggjulausum smábændum og að fátækum barnamönnum, sem væru við bú. Hvernig ætti þá að sporna við sveitarþyngslum? Gætu ekki bændur eins orðið til þyngsla? Hvernig vildi þingmaðurinn fara með vinnumenn og vinnukonur, sem vildu giptast? Ætlaði hann að segja við þau: «Þið megið giptast og eiga börn í hjónabandi, og máske utan hjónabands, en þið megið ekki vinna fyrir ykkur í húsmennsku; hversugóður maður sem þú ert, þó þú sjert smiður, eða duglegur sjómaður, þá verður þú þó að dúsa í vist eða þá taka jörð til ábúðar?» Það væri ekki of mikið sagt að segja, að með þessu móti gætum vjer ekki komizt hjá sveitarþyngslum, því að fyrst allir mættu giptast, hve miklir letingjar og svallarar sem þeir væru, þá væri hann viss um, að þeir yrðu eins til þyngsla, hvort sem þeir væru bændur, vinnumenn eða húsmenn. Væri ekki betra og ráðleggra að segja við vinnumanninn: «Þú mátt vinna fyrir þjer, hvar sem þú vilt, og hvernig sem þú vilt, en þú verður að ábyrgjast orð þín og gjörðir». Þá fyrst gæti maður sagt honum að ábyrgjast sig sjálfan, þegar hann hefði leyfi til þess að vinna á þann hátt, er hann vildi. En þá er sagt væri við manninn: «Þú mátt ekki vinna fyrir þjer sem húsmáður, heldur sem vinnumaður», þá tæki sveitarfjlagið að sjer ábyrgðina, og þeir þingmenn, sem vildu setja þessi lög.

Hann skyldi svo víkja sjer að frumvarpinu sjálfa og bera saman 2. gr. við 10.

og 11. gr. Í 2. gr. staflað a væri sagt, að til þess að geta fengið húsmennskuleyfi þyrfti fullkomið leyfi frá landsdrottni eða ábúanda þeirrar jarðar, er vera skuli lögheimili hans, til þess að dvelja þar í húsmennsku, «enda sje ábúandi fær til að ábyrgjast, að húsmáðurinn verði ekki sveitarfjlaginu til byrði». Þetta væri þröngt skilyrði fyrir húsmennskuleyfi, að verða fyrst og fremst að fá leyfi hjá «landsdrottni»; það dygði þá ekki húsmanninum, að fara til þurabúðarmanns á Álptanesi, eða til húsráðanda í Reykjavík. Nei, það yrði að vera «landsdrottinn» eða «jarðar-ábúandi», auk þess sem ábúandinn skyldi vera fær um að ábyrgjast húsmanninn eptir 11. gr. Í 11. gr. stæði orðið «húsráðandi», en það ætti eðlilega að takmarkast við, að hann sje jafnframt «landsdrottinn» eða «jarðar-ábúandi» samkvæmt 2. gr. Svo kæmi 11. grein: «Þurfi húsmáður o. s. frv.»; þetta kæmi þrýðilega heim við 2. gr. a; húsmáðurinn ætti fyrst að fara til landsdrottins í sjávarþorpum og fá hann til að ábyrgjast sig í 5 næstu ár, eptir að hann yrði sveitarþurfi. Það væri í rauninni skaði, að nefndin skyldi sleppa staflað b í 2. gr. um, að húsmáður hefði afskipt húsakynni, því að það hefði í rauninni átt vel við í þessu frumvarpi að ákveða, að húsmenn skyldu vera sjer í «afhýsi» eins og fangar í hegningarhúsi, þar eð frumvarp þetta væri eins konar inngangur til tukthúsa, og væri því skaði, að nefndin hefði sleppt þeirri tillögu sinni, að setja sama fangamark á húsmenn og lausamenn, sem sakadólgar og óbótamenn hefðu.

Þá væru sektirnar í 10. og 11. grein, og þær væru ekki svo litlar. Hver sem heimildarlaust er í lausamennsku, eða húsmennsku, hann skuli greiða 10—40 kr. til sveitarsjóðs, og hver sá húsráðandi, sem láni slíkum manni húsnæði, 5—20 kr. Væri það á þennan hátt, sem framsögumaður vildi auðga sveitarsjóðinn í Álptaneshreppi? Vildi hann setja lög, sem sjálfsagt mætti til að brjóta, ef mannlegt frelsi ætti ekki að verða að engu, til þess að fá sektir handa fátækra-

sjóðum sveitanna? Nú kvaðst hann skilja, af hverju þingmaðurinn hefði verið móti því, að láta nokkurn hluta gjaldsins fyrir fiskiveiðar samþegna vorra í landhelgi renna í sveitarsjóð. Þingmaðurinn hefði sjálfsagt ætlað sjer að bæta sveitarsjóðunum það upp með þessu frumvarpi, því að með því kæmi sveitarsjóðunum gnægð fjár í sektir lagðar á saklausa menn. Hann vonaði, að það væri á betri röðum byggt, að stinga upp á, að vísa þessu máli aptur til nefndarinnar, heldur en því máli, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði viljað vísa þann veg um daginn, en hann vildi þó ekki fara því á flöt, af því hann áltí, að slíkt ætti ekki að gjöra, nema brýna nauðsyn bæri til. Hann kvaðst ekki sjá, að annað leiddi af lögum þessum, að minnsta kosti á Norðurlandi, en að sveitastjórnirnar yrðu að biðja bændur um að taka hjón með börnum fyrir vinnuhjú, og ef það gengi ekki, þá að neyða þá til að taka þau í húsmennsku, og hvað yrði þá úr 5 ára ábyrgð bænda? Ef þingið vildi ekki húsmennsku, þá yrði það að opna einhvern sjóð, sem gipt vinnuhjú gætu lifað af, því að hver húsbóndi forðaðist að taka gipt hjú. Fyrir norðan mundu sveitastjórnirnar opt og einatt verða sekar um sektir til sveitarsjóðs fyrir brot gegn lögum þessum. Þetta væri ekki vegurinn til framfara, því að hann væri sá, að setja oss fyrir mark og mið, að segja við hvern verkfæran mann: «þú fær ekki styrk, nema þú getir sannað, að þú hafir sótt eptir atvinnu, en ekki fengið», og í annan máta segja við þá, sem hefðu efni og tækifæri til framkvæmda: «þú verður að láta hvern fátækan mann sveitlægan í hreppnum sitja fyrir öðrum að þeirri vinnu, sem þú hefur að bjóða». Ef á Álptanesi væru gjörðar svo miklar jarðabætur, sem menn gætu sjeð í hendi sinni fyrir fram að mundu kasta af sjer 10—12 af hundraði, og það væri hægt, því að þær jarðabætur eru margar til, og í Álptaneshreppi eru þó nokkrir stórríkir menn, er jarðir eiga, þá fengju húsmenn fjarska-mikið að gjöra. Því færu menn ekki þennan veg, að reyna að útvega mönnum

vinnu, í stað þess að hepta vinnufrelsi manna? Hann gæti sagt af þeirri reynslu, sem hann hefði haft, að hann þekkti marga húsmenn og lausamenn, sem hefðu unnið miklu meira gagn en margt hjú, að þeim allveg ólöstuðum, og þeir væru miklu óvandari að mataræði, heldur en vinnumenn, sem hefðu verið í góðri vist, en haft lítið að gjöra. Vinnufólk væri húsbændunum nauðsynlegt, segðu menn; já, en hann vildi og segja: ekki fremur en húsbændur vinnufólki, eða í einu orði: eignin þarf vinnu og vinnan þarf fje sjer til framkvæmdar; hvorugt getur án annars þrífzt nje lifað, og svo vildi hann því við bæta, að búskapnum er hentast að hafa bæði vinnufólk og kaupafólk, eða ársvinnu fasta, og vinnu um nokkurn tíma eða dagkaupavinnu, og í þessum skilningi væri griðmenn og lausamenn nauðsynlegir, jafn nauðsynlegir.

Framsögumaður kvaðst eigi ætla að minnast á þingmann Dalasýslu sem mann, heldur sem þingmann. Hann kvaðst þakka þingmanninum fyrir, að honum hefði borið saman við nefndina í því, að full þörf væri á, að reisa skorður við þessum grúa af húsmönnum og lausamönnum, er væru «átumein» landsins, eins og þingmaðurinn hefði komizt að orði. Þingmaður Dalamanna hefði haft mest á móti því, að 9. grein væri felld burt úr frumvarpinu, og þætti honum ófrjálst, að húsmanninum eða lausamanninum eigi skyldi vera gefinn rjettur til, að áfrýja synjuninni um húsmennsku- eða lausamennskuleyfið til sýslunefndarinnar. Hann kvaðst hafa heyrt sömu mótbáru frá 2. þingmanni Gullbringusýslu, og væri sjer það ekkert kappsmál, hvort greininni væri sleppt eða eigi. Hann kvaðst vilja benda á eitt atriði, að þótt svo kynni að vera, að hinum sýslunefndarmönnum væri kunnugt um málið, og eigi væri að eins komið undir þeim sýslunefndarmanninum, er úr þeim hrepp væri, er maðurinn vildi fá húsmennsku- eða lausamennsku-leyfi í, þá væri það þó einmitt þessi sýslunefndarmaður, er mest hefði að segja í málinu, enda ætl-

aði hann, að það yrði nokkuð vafningasamt, að fara að skjóta því til sýslunefndarinnar, sem auk þess eigi væri skyldug að koma saman til fundar, nema tvisvar á ári, og mundi 2. þingmanni Gullbringusýslu vera fullkunnugt um, hve opt sýslunefndarfundir væru haldnir. 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, að oddviti sýslunefndarinnar væri sýslumaðurinn, og hann mundi þekkja svo mikið til, að hann gæti úrskurðað, hvort rjett væri, að synja manningum um húsmennskuleyfið; en hann kvaðst ætla, að sýslumennirnir hefðu optast í of mörg horn að líta til þess, að þeir gætu vitað, hvort rjett væri, að veita þeim eða þeim húsmennskuleyfi eða ekki, og það allra-sízt, þegar maðurinn væri úr öðrum sýslum. Aptur á móti mundi hreppsnefndin hafa nægan tíma og tækifæri til að rannsaka þetta efni, og komast að rjettri niðurstöðu um það. Þar næst kvaðst hann skyldu benda á annað; hann setti það tilfelli, að hreppsnefndin hefði synjað einhverjum um húsmennskuleyfi, og maður þessi hefði áfrýjað synjuninni til sýslunefndarinnar eða amtmanns, og sýslunefndin yrði svo eigi samdóma hreppsnefndinni, og veitti manningum húsmennskuleyfið, en svo skyldi maður þessi verða sveitinni til þyngsla, hverja skyldu hefði þá sýslunefndin gagnvart hreppnum? ef sýslunefndin hefði eigi að eins þann rjett, að breyta ákvörðunum hreppsnefndarinnar, og veita húsmennskuleyfið, heldur einnig þá skyldu, að bera þann kostnað, er gæti hlotizt af því, að leyfi þetta hefði verið veitt, þá gæti hann verið samdóma þingmanni Dalasýslu og 2. þingmanni Gullbringusýslu um, að ákvörðun þessa um áfrýjun til sýslunefndarinnar skyldi eigi fella úr. Hann tók það og fram, að eigi væri ætíð hægt fyrir utannefndarmenn að vita, hvað gjörðist í nefndinni, og eins væri nú, því einmitt sömu mótbáru og þingmaður Dalamauna og 2. þingmaður Gullbringusýslu hefðu komið með, hefðu og komið fram í nefndinni, en mótbáru þessar hefðu verið hraktar. Hann kvaðst samdóma þingmanni Reykvíkinga um það, að margir væru þeir

gallar, er eigi væri hægt að leiðrjetta með lögum, og hann játaði, að það væri bezt, ef menn gætu vakið þannig sómatilfinningu manna, að þeir firruðust þessa galla sína, en af því þingmaðurinn eigi hefði bent á, hvernig fara ætti að vekja sómatilfinningu manna þessara, og af því að þeirri stjett, er þá köllun hefði, sem sje prestastjettinni, enn ekki hefði tekizt það, þá ætlaði hann leyfilegt, að reynt væri að varna þessu með lögum. Sumir þingmenn hefðu sagt, að frumvarp það, er hjer lægi fyrir, væri ófrjálsara en tilskipun 26. maí 1863, og vildi hann biðja deildina að fyrirgefa sjer, þótt hann leyfði sjer að rekja dálítið tilskipun þessa. Hann skyldi nú sýna fram á, að frumvarp þetta væri í öllu verulegu frjálslegra en tilskipunin. Fyrst og fremst væri svo ákvæðið í 2. grein hinnar gömlu tilskipunar, að fyrir leyfisbrjefið skyldi karlmaðurinn greiða 1 hundrað, en konan $\frac{1}{2}$ hundrað á landsvisu, og væri mikill munur á því og því, er frumvarp þetta ákvæði að greiða skyldi fyrir brjefið, sem sje að karlmaðurinn greiddi 1 krónu, en konan $\frac{1}{2}$ krónu, og þó hefði þingmaður Reykvíkinga verið með í því, að semja þessa tilskipun sumarið 1861, og nú líkaði honum tilskipunin eigi, þó að hann þá hefði talið hana mikla rjettarbot. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði einnig þá verið á þingi, og hefði með dáð og drengskap unnið að þessari frelsislöggjöf, sem til tæki þó hærri sektir, en þær, er ákveðnar væru í þessu frumvarpi. Sömmuleiðis vildi hann benda á það, að í 10. grein tilskipunarinnar væri sá, er eigi hefði keypt leyfisbrjef, sekur um 10—30 rd. Yfir höfuð að tala væri öll tilskipunin ófrjálsari en frumvarp þetta, nema ef vera kynni 11. grein, enda hefði 1. þingmaður Norður-Múlasýslu farið hörðum orðum um grein þessa, og hefði það þó verið sú eina grein, er hann hefði unnið að með nefndinni. En þingmanni þessum gæti skjátlazt eins og hverjum öðrum, eins og t. a. m. þegar hann hefði sagt, að Skúli fógæti og Ólafur Stefánsson hefðu lifað á 17. öld. Þingmaðurinn hefði reyndar sjálfur

bent á orsökina til þess, að hann hefði verið svo mótfallinn frumvarpi þessu, þó að hann eigi hefði trúað því, að þingmaðurinn hefði verið svona langrækin, en eftir því, sem þingmaðurinn hefði látið á sjer skilja, þá hefði það komið af því, að hann hefði eigi verið samdóma þingmanninum um annað frumvarp, er nýlega hefði verið hjer fyrir deildinni.

Að endingu skyldi hann minna á, að þetta frumvarp væri af sömu rótum runnið, og þær mörgu tilraunir, sem gjörðar hefðu verið hjer á þingi til að sporna við öreiga-giptingum. Satt væri það, að þetta hefði hingað til ekki tekizt, en auðsjeð væri það og alkunnugt, að öll þörf væri á, að sjá með einhverju löglegu móti við vaxandi sveitarþyngslum af völdum öreiga, húsmanna og lausamanna, því þessu vandræði væri annað vandræði samfara, sem sje vinnufólksekla, sem um væri kvartað um allt land, bæði til sjós og sveitar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um málið; fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breyting nefndarinnar við 1. gr. felld með 15 atkvæðum gegn 6;
2. 1. gr. óbreytt samþykkt með 17 samhljóða atkvæðum.
3. 2. grein frumvarpsins. Uppástunga nefndarinnar, að staflíður b falli burt, samþykkt með 19 atkvæðum.
4. 2. gr. frumvarpsins með þessari breytingu samþykkt með 14 atkvæðum.
5. 3. gr. frumvarpsins samþykkt með 17 atkvæðum.
6. 4. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.
7. 5. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.
8. 6. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.
9. 7. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.
10. 8. gr. frumvarpsins samþykkt með 14 atkvæðum.

11. 9. gr. frumvarpsins samþykkt með 13 atkvæðum.

12. 10. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.

13. 11. grein frumvarpsins:

a, breytingaruppástunga nefndarinnar felld með 12 atkvæðum gegn 10.

b, 11. grein óbreytt.

Hjer varð atkvæðagreiðsla óglögg, og var því við haft nafnakall:

Já sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Grimur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Páll bóndi Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

Var greinin þannig samþykkt með 12 atkvæðum gegn 11.

14. 12. gr. frumvarpsins samþykkt með 13 atkvæðum.

15. 13. gr. frumvarpsins samþykkt með 13 atkvæðum.

16. 14. grein frumvarpsins óbreytt samþykkt með 15 atkvæðum, og fjell breytingaruppástunga nefndarinnar.

17. 15. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.

18. 16. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.

19. 17. gr. frumvarpsins samþykkt með 15 atkvæðum.

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 14 atkvæðum gegn 3.

Að málið gengi til 3. umræðu, samþykkt með 14 atkvæðum gegn 2.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um lausamenn og húsmenn.

I. Breytingaratkvæði

frá Þórarni Böðvarssyni,

Tryggva Gunnarssyni, Grími Thomsen,
Einari Ásmundssyni, Stefáni Stephensen, og
Einari Guðmundssyni.

Við 1. grein.

Í stað «Hverjum fulltíða manni» komi:
«Hverjum þeim manni, sem er fullra 25 ára
að aldri».

II. Breytingaratkvæði

frá Einari Ásmundssyni, Grími Thomsen,
Páli Pálssyni, Þórði Þórðarsyni,
Guðmundi Einarssyni og
Guðmundi Ólafssyni.

Við 11. grein.

Eptir orðið «lausamaðurinn» komi: «í
þeim sveitum, þar sem sjávarútvegur er að-
alatvinnuvegur».

Við sömu grein.

2. og 3. liður greinarinnar verði ný
12. grein, og greinatalan breytist eptir
því, svo að 12.—17. grein verði 13.—18.
grein.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 30. fundi neðri þingdeildarinnar, 4.
dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 3. umræðu frumvarp til laga um hús-

menn og lausamenn. Sökum þess, að 1.
þingmaður Gullbringusýslu, er var fram-
sögumaður málsins, var eigi viðstaddur,
tók 2. þingmaður Gullbringusýslu framsög-
una að sjer.

Framsögumaður (Þórarinn Böðvarsson)
gat þess, að nú stæði svo á, að sá, sem
hefði verið lífið og sálin í máli þessu, væri
ekki viðstaddur; þess vegna væri því
fremur ástæða til, að fara varlega með
frumvarpið, þar eð lífið og sálin úr því
væri í fjarlægð, og meiri ástæða til, að
hlynnu að því. Hann kvaðst ekki geta
neitað því, að hann hefði búizt við, að 1.
þingmanni Eyfirðinga mundi renna blóðið
til skyldunnar, en fyrst þessi þingmaður
fyndi enga hvöt hjá sjer til þess, að halda
uppi vörn í þessu máli, þá skyldi hann
leyfa sjer, að tala nokkur orð fyrir frum-
varpinu. Frumvarp þetta hefði verið sam-
þykkt við 2. umræðu með miklum atkvæða-
fjölda, þess vegna væri engin ástæða til að
halda, að þingmönnum hefði snúizt hugur
síðan, og að þeir yrðu ekki sjálfum sjer
samkvæmir. Því síður væri ástæða til, að
ætla deildinni slíkt, þar sem nú lægi fyrir
breytingaruppástunga við 1. grein, sem
gjörði frumvarpið enn aðgengilegra; þessi
tillaga færi nefnilega fram á, að orðinu
«fulltíða» í 1. grein yrði breytt í «hverjum
þeim manni, sem er fullra 25 ára að aldri».
Þessi breyting færi að sínu álitu fram á á-
kvörðun, er væri mjög eðlileg, að veita ekki
mönnum húsmennsku- eða lausamennsku-
leyfi, fyrri en þeir væru komnir á þann ald-
ur, að þeir væru færir um að sjá sjer borg-
ið. Hvað hina breytingaruppástunguna
snerti, við 11. gr., sem færi í þá átt, að
binda ákvörðunina í fyrra málslíð 11. gr.
einungis við þær sveitir, þar sem sjávarút-
vegur væri aðalatvinnuvegur, þá væri hann
henni einnig samdóma, því að í undanförm-
um harðindaárum hefðu orðið mjög mikil
þyngsli af þurrabúðarmönnum í sjóplássun-
um. Við þessum vandræðum væri nú meining
uppástungumanna að sporna, með því að fæla
bændur í sjóplássum frá að taka of marga

þurabúðarmenn. Hann kvaðst verða að álíta frumvarp þetta yfir höfuð að tala betur hugsað en lögin 26. maí 1863; ein ákvörðun væri t. d. miklu eðlilegri en í hinum eldri lögum; nú þyrftu þurabúðarmenn einungis að útvega sjer samþykki hreppnefndarinnar og sýslunefndarinnar, sem bezt gætu dæmt bæði um hag sveitarfélagsins og dugnað þurabúðarmannsins, þar sem sýslumenn og amtmenn hefðu áður átt að skera úr, hvort leyfi skyldi veita. 11. grein frumvarpsins hefði einkum þótt ískyggileg við 2. umræðu, en nú yrði hún miklu aðgengilegri, ef breytingaruppástungan yrði samþykkt, því að þessi ákvörðun mundi hamla búsettum mönnum frá að taka hugsunarlaust menn í húsmennsku, sjálfum sjer til skaða og sveitarfélaginu til óbærligra þyngsla. Hann vonaði því, að deildin gæfi máli þessu góðan róm.

Arnþóttur Ólafsson sagði, að mál þetta hefði verið svo rætt við 2. umræðu, að hann ætlaði ekki nauðsynlegt, að fara um það mörgum orðum. Það, sem hann hefði á móti frumvarpi þessu, væri það, að hann fyrst og fremst eigi gæti sjeð, að það næði tilgangi sínum, sem væri sá, að sporna við of miklum sveitarþyngslum, því að í þessum góða tilgangi væri frumvarpið fram komið, að losa hreppana undan þyngslum af hálfu þeirra manna, er álitnir væru skaðlegir í mannlegu fjelagi. En fyrst væri það, að hann gæti eigi álitid, að húsmenn og lausamenn væru skaðlegri en þeir menn, sem færu að búa á einhverjum jarðarskækli, og yrðu svo sveitarfélaginu til þyngsla, eða skaðlegri en hjú, þau er gipt væru. Hann kvaðst viðurkenna það, að öðruvísi hlyti að standa á í Álptaneshrepp en annarstaðar til sveita, á Norðurlandi og Austurlandi, og þótt nefndin hefði gjört þá takmörkun í 11. gr., að ákvörðun þessi eigi skyldi ná til annara en þeirra, er væru í þeim sveitum, þar sem sjávarútvegur væri aðalatvinnuvegur manna, þá væri þó svo, að svo margar ákvarðanir stæðu í frumvarpi þessu, er hlytu að ná til sveita, að annaðhvort yrði frumvarpið gagn-

stætt eða kæmi að minnsta kosti víða í bága við ástandið í sveitum, og vildi hann taka til dæmis 9. grein og part af 11. grein; því að opt hefði það verið tekið fram, að sveitastjórnirnar yrðu stundum sjálfar að koma þessu gipta fólki niður í húsmennsku, þegar enginn vildi taka það í vist. Af þessu leiddi það, að hann gæti eigi gefið frumvarpi þessu atkvæði sitt, fyrir því að það næði eigi tilgangi sínum, er væri sá, að ljetta þyngslum af sveitunum.

Svo væri það annað, er hann hefði á móti frumvarpi þessu, að það legði óeðlilega og of þunga fjötra á þann upprunalega rjett, er manninum væri gefinn, að vinna fyrir sjer, það er öllum nauðpurftum sínum, með höndum sínum, anda sínum og þekkingu, á þann hátt, er honum þætti hentugastur, til þess að afla sjer fæðis og klæðis og húsaskjólis, og ala önn fyrir konu sinni og börnum, og þyrfti sannlega að vera brýn nauðsyn til þess, að brjóta þetta upprunalega meðfædda frelsi mannsins. Þessa knýjandi nauðsyn til að niður brjóta þetta frelsi, vinnufrelsi manna, gæti hann eigi fundið gagnvart sveitafjelögunum, því aðgætandi væri, að þegar einhver væri sviptur frelsi sínu, að meiru eða minna leyti, þá væri það hverjum manni eðlilegt, þegar hann sæi annan mann, náunga sinn, þannig sviptan frelsi sínu, að vorkenna honum og miskunna honum, og þá kæmi það ástand einmitt fram, er höfundarnir ætluðu sjer að fyrir girða með frumvarpi þessu, að bændurnir og húsráðendurnir hjeldu þessa iðjuleysingja, óráðsmenn og ómaga sjer í skaða, eða þá að minnsta kosti hýstu þá lengur eða skemmri tíma fyrir ekki neitt; því að þegar húsmenn og lausamenn væru sviptir frelsi sínu, þá öðluðust þeir rjett til þess, að liggja upp á fátækum sveitabændum, og þiggja hjá þeim náttstað, af því að mennirnir kenndu í brjósti um þá. Hann kvaðst álíta, að vjer í öllu ættum að byggja á þeirri setningu: «hverjum sitt (Suum cuique). Látum hvern fá frelsi sitt, og takmörkum það eigi, nema brýnustu nauðsyn beri til að skerða það. Það sæju allir menn,

að lausamaðurinn yrði, sem bóndinn og hver annar, að lifa á vinnu sinni; húsmáðurinn hlýti að vinna, þótt hann væri eigi í vist; og ef menn hefðu reynt misjöfn hjú, þá væri sá munur á dagkaupamönnum og hjúum, að vjer gætum látið dagkaupamanninn fara frá oss, þegar oss eigi líkaði við hann, þar sem vjer værum bundnir við að halda hjúid. Það vissu allir, að nauðsynlegt væri að halda hjú; en síðan 1863, að lausamannalöggjöfin hefði verið gefin út, þá hefði engu meiri skortur verið á vinnuhjúum en áður. Reynslan hefði þannig sýnt oss, að vjer værum nú komnir svo langt, að vjer þyldum atvinnufrelsi. Hann kvaðst reyndar játa það, að frumvarp þetta losaði nokkuð um það band, sem áður hefði verið á því að gjörast lausamaður, því að nú gætu menn fengið lausamænskuleyfið fyrir 1 krónu, er væri hjer um bil hið sama, sem að fá það fyrir ekki neitt; en svo kæmi þetta stóra nótabene eða athugasemd: ef sveitastjórnin ein vildi leyfa það. Þótt nú svo væri til tekið, að sýslunefndin mætti veita leyfi þetta, þá væri það mikill rekstur, að verða að fara fyrst til sýslunefndarinnar, og útvega sjer svo ábyrgðarmann um 5 ára tíma, til þess að mega framkvæma þann mannrjett, er skaparinn hefði gefið hverjum manni. Enn væri það eitt, að sjer virtist sveitarstjórnin ganga hjer langt út yfir þann rjett, sem eðlilegur væri, því að sveitarstjórnin hefði eigi rjett til annars, en að hafa tilsjón og umráð með þeim mönnum, er þurfandi væru styrks af sveitinni; það væri hennar afmarkað verksvið, og út yfir þetta svið ætti hún eigi að fara. Sveitarstjórnin hefði eigi rjett til að ráða hjúum hjá bændum, og ef hún hefði engan rjett til þess, sem allir mundu játa, hví ætti hún þá að ráða yfir húsmönnum og lausamönnum? Máske af því, að þeir væru skaðlegri en hjúin og smábændurnir. Hefði þá dómariinn rjett til þess að álíta alla þjófa og bófa, áður en hann byrjaði rannsóknina hjá þeim? Ef dómariinn hefði eigi þennan rjett, sem hann og álití sjálf sagð að hann hefði

eigi, þá gæti hann eigi skilið, hví svo langt væri farið með sveitarstjórnina, að gefa henni þennan einkarjett. Af þessum ástæðum yrði hann að vera frumvarpinu mótfallinn, hversu mikils sem hann virti hinn góða tilgang uppástungumannanna, því að „góð meining enga gjörir stoð, gilda skal meira herrans boð“, og það væri herrans boð, að hver skyldi njóta þeirra rjettinda, sem drottinn hefði áskapað honum.

Framsögumaður kvaðst eigi vilja þræta við 1. þingmann Norður-Múlasýslu um það, að allir megí og hafi fullt frelsi til að leita sjer atvinnu, ef þeir eigi gjörðu öðrum skaða, því að þessu hefði hann alstaðar haldið fram í öllum þeim sveitarstjórnnum, sem hann hefði verið í, en það væri aðgætandi, að frumvarpið svipti menn eigi frjálsum atvinnurjetti, heldur reyndi það að sporna við, að eigi yrðu of margir atvinnulausir menn í einni sveit. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu næði eigi tilganginum með því frumvarpi, sem hann kæmi fram með, heldur næðist tilgangurinn einmitt með því, að sporna við því, að of margir þurraþúðarmenn hrúguðust í eina sveit. Þó að húsmönnum og lausamönnum væri ofaukið í einni sveit, þá væru þó aðrar sveitir, sem þeir gætu vel komizt af í; það gæfi að skilja, að slíkum mönnum væri helzt ófaukið í þeim sveitum, þar sem aflalaust væri, en þar með væri eigi sagt, að þeim væri ofaukið alstaðar, eða að þeir gætu hvergi komið sjer niður; frumvarpið ljetti einmitt á hreppunum, því að hreppsnefndirnar mættu vísa burt þeim, sem enga atvinnu hefði, og alþingi ætti einmitt að setja lög til þess, að gjöra þeim það mögulegt. Hreppstjórnin í Álptanes-hrepp hefði nú í 2 ár reynt að verja menn hungri og hungurdauða, og þau bágingi hefðu einmitt risið af því, að þar væru svo margir og allt of margir þurraþúðarmenn, en eptir því, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, þá mætti eigi vísa neinum burtu þaðan, hversu mikil bágingi sem svo yrðu. Þingmaðurinn hefði sagt, að með þessu frumvarpi væri lagt á óeðlilegt hapt á alla hús-

menn og lausamenn, en hann vildi spyrja, hvort væri ófrelsislegra band á húsmönnum og lausamönnum, að leyfa þeim að fara í hverja þá sveit eða hjerað, sem þeir vildu sjer til bústaðar kjósa, og þeir hjeldu að þeir mundu bezt geta komizt af, eða binda þá við eina sveit, og banna þeim jafnvel að fara þaðan, hversu mikil bágindi og bjargræðis-skortur sem þar væri? Svo hefði og verið að heyra á þingmanninum, að síðan lausamannalögin hefðu komið út 1863, þá hefði aldrei verið hægra að fá vinnumenn en frá þeim tíma, en hann hefði heyrt það gagnstæða, og reynslan sannaði það líka alstaðar, og það jafnvel að sögn fyrir norðan, að einmitt síðan að þessi lög hefðu út komið, hefði bændum veitt svo örðugt að útvega sjer vinnumenn, að víða hefði horft til vandræða, enda hefðu umkvartanir heyrzt um það um allt land; það væri og eðlilegt, því að síðan þau lög hefðu verið gefin út, hefði hver maður heldur viljað verða lausamaður, verða «sjálfs sín», heldur en að verða «annars maður», og það jafnvel þótt hagur þeirra væri fyrir það engu glæsilegri. Enn hefði þingmaðurinn sagt, að «hreppsnefndirnar gengju of langt», ef þær skyldu hegða sjer eptir þessu frumvarpi, því að þær ættu eigi að skipta sjer af neinum nema ómögum, en þá vildi hann fræða þingmanninn á því, að þær ættu einmitt af ýtrasta megni að sjá um, að sem fæstir yrðu ómagar á sveitinni, og að minnsta kosti ekki stuðla að því, að hrúga sem flestum ómögum saman og demba þeim upp á sveitina. Hann kvaðst nú og hafa sótt til fjárlaganefndarinnar um fjárstyrk handa Álptaneshrepp til næsta vetrar, og ef nú 1. þingmaður Norður-Múlasýslu, sem væri einn í hinn heiðruðu fjárlaganefnd, legði einnig þar á móti sjer, og vildi synja um fjárstyrkinn, þá vissi hann eigi, á hverjum ábyrgðin ætti fremur að hvíla en honum, hvernig Álptnesingar færu að bjargast að vetri.

Benidikt Sveinsson kvaðst hafa tekið það fram við 1. umræðu þessa máls, að hann vildi, að atvinnufrelsið væri sem mest og svo óbundið, sem verða mætti; og væri

hann í því samdóma 1. þingmanni Norður-Múlasýslu; en sjer fyndist þetta frumvarp einmitt stuðla til þess, þar sem það leyfði hverjum manni að verða «sjálfs sín» fyrir að eins 1 krónu endurgjald, og það hefði sjálfur 1. þingmaður Norður-Múlasýslu játað að væri sama sem ekki neitt. En þingmaðurinn kvaðst á hinn bóginn verða að leggja áherzlu á það, að þessi hugmynd, að allt sje sem frjálstast, sje og hlyti að vera bundin því skilyrði, að menn hjálpi sjer sjálfir, þ. e. að þeir falli eigi öðrum til byrði. Það væri og alveg sjerstaklegt, að bændur í sjávarplássum þyrftu menn til þess, að halda úti skipum sínum, og mundu þeir af þeirri ástæðu alls ekki um of eða á óeðlilegan og ófrjálselegan hátt leitast við að bægja nýtum mönnum úr sveitinni. Af þessum rökum gæti hann gefið atkvæði sitt fyrir breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna. Yfir höfuð álitu hann, að þetta frumvarp væri að mun frjálsegra en húsmanna- og lausamannalögin frá 1863, og þó að það í ýmsum atriðum ekki kynni að vera sem heppilegast eða sem bezt mætti verða, þá væri það aðgætandi bæði fyrir 1. þingmann Norður-Múlasýslu og aðra þingdeildarmenn, að vjer Íslendingar eigum langt í land til þess, að geta bundið lagaskipun vora eptir kröfum hins «ideale» frelsis, sem einungis getur samrímzt því fullkomnunarstigi, sem vjer hvorki höfum heyrt nje sjeð, og því er hnot fyrir utan kjarna og ský fyrir utan regn.

Einar Ásmundsson kvaðst nú litlu hafa við að bæta það, sem 2. þingmaður Gullbringusýslu og 1. þingmaður Árnesinga hefðu sagt, en hann vildi fara nokkrum orðum um ræðu 1. þingmanns Norður-Múlasýslu. Hann hefði skírskotað til 9. gr. til sönnunar því, hve frumvarp þetta væri illa úr garði gjört, og lítt hæft, en sú grein væri einmitt samhljóða þeim lögum, sem nú giltu, nema hvað töluverð rjettarbot væri að henni, þar sem hún leyfði þeim mönnum, er sveitarstjórnin synjaði um húsmennskueða lausamennskuleyfi, að skjóta máli sínu

til sýslunefnda, þar sem menn áður hefðu orðið að skjóta því máli til sýslumanna og síðan til amtmanna; sjer sýndist því þessi nýja ákvörðun miklu betri og heppilegri, því að sýslunefndir hefðu bezt vit á, og væru bezt færar um, að skera úr málum í þessu tilliti, í staðinn fyrir að láta málin hrekjast frá einum dómstóli til annars. Þessi 9. grein væri því eigi meira takmarkandi en húsmanna- og lausamannalögin 26. maí 1863, og þau lög hefði sjálfur þingmaðurinn sagt að væru vinsæl. Þingmaðurinn hefði í öðru orðinu sagt, að hann væri hræddur um, að sveitarstjórnin yrði harðstjórn, en í hinu orðinu, að sveitarstjórnin þyrfti opt að koma mönnum fyrir, sem enga atvinnu hefðu; en þá vildi hann spyrja, hvernig það yrði samrímt, að sveitarstjórnin þyrfti að koma mönnum fyrir, og synjaði þeim þó húsmennsku? Þingmaðurinn hefði þó eigi getað borið á móti því, að það hefði verið til bóta frá hinum núgildandi lögum, að setja gjaldið eigi hærra en 1 krónu fyrir lausamenskuleyfið, og hann hefði sagt, að það væri sama sem ekki neitt, og játaði hann þó með því, að frumvarp þetta væri frjálstlegt í þessu tilliti. Þessi eina króna væri að eins sett til þess, að einhverri reglu yrði við haldið, því að reglu þyrfti í þessu máli sem hverju öðru; hann vildi taka til dæmis borgara; þeir fengju eigi að verzla, nema þeir keyptu borgarabréf eða leyfisbréf, því að annars væru þeir eigi borgarar, sem hefðu löglegan atvinnuveg, heldur prangarar; fleiri dæmi væru og til þessu lík, sem tíðkuðust í öllum þjóðfélögum, sem lengra væru komin en vort; yfir höfuð væri frelsið gott, en innan takmarka, en svo kynni að virðast, sem hin rjettu takmörk væru nokkuð á reiki; þannig vildi hann hafa önnur takmörk en 1. þingmaður Norður-Múlasýslu. Þetta frumvarp fyndist sjer, þegar á allt væri litið, frjálsslegra en hin núgildandi lög, en þó væri töluvert aðhald í því, eins og nauðsynlegt væri, ef eigi ætti að verða of mikil óregla.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst vera á

sömu skoðun og 1. þingmaður Norður-Múla-sýslu, og færi sjer eins og honum, að þrátt fyrir hinar mörgu ræður, er haldnar hefðu verið í máli þessu, hefði hann enn eigi getað sannfærzt um, að frumvarp þetta væri rjettlátt. Hann kvaðst eigi geta skilið, að nokkur væri á móti þeirri grundvallarsetning, að hver maður hefði rjett til að hafa ofan af fyrir sjer á þann hátt, er hann helzt kysi og hann sæi sjer haganlegast, svo lengi sem hann yrði eigi sveitarfelaginu til byrðar; af því leiddi það, að það væri eigi rjettlátt, að sveitastjórnirnar hefðu rjett til þess, að taka fram fyrir hendurnar á nokkrum manni, fyr en hann yrði sveitarfelaginu til byrðar. En ef sveitarstjórnin færi að skerast í leikinn, áður en nokkur gæti sagt, hvort maðurinn yrði sveitarfelaginu til byrðar eða eigi, þá gæti það orðið þess valdandi, að maður þessi fjelli sveitinni til byrðar, af því að hann fengi eigi að haga atvinnu sinni á þann hátt, er arðsamastur yrði fyrir hann. Með þessari aðferð byndi því sveitarstjórnin hendur manns þessa, og freistaði hans til að segja: «fyrst jeg fæ eigi að vinna fyrir mjer á þennan hátt, þá verðið þjer að sjá fyrir mjer sjálfir». Þegar orð framsögumannsins væru vel skoðuð, þá lægi í þeim, að sveitastjórnin ætti að hafa vald til að bjóða manninum að setjast niður í einhverri tiltekinni sveit, annari en sinni. Þetta væri hið sama sem að sveitarstjórnin eigi að eins rjeði fyrir manninn, heldur og fyrir annað sveitarfelag, þar sem hún segði við hann, að honum væri hentugra að setjast að í einhverri annari tiltekinni sveit. En ef það væri sanngjarnt, að sveitarstjórnin rjeði fyrir húsmanninum, væri það þá eigi eins rjettlátt, að hún rjeði fyrir vistum hvers manns, og segði við hvern er vera skyldi: «Vistaðu þig á þessum bæ, en þú mátt eigi vera í vist á hinum»; eins ætti hún og að geta sagt við bóndann, þegar henni litist: «Hættu að búa, og gjörztu húmaður». Þegar dregnar væru sjálfum sjer samkvæmar reglur út úr ákvörðunum frumvarpsins, er hjer væri að ræða um, þá yrði þetta afleiðingin,

eða með öðrum orðum: þá ætti sveitarstjórnin að ráða fyrir öllum í hreppnum, og setja húsbændum og hjúum reglur fyrir, hvernig þau ættu að fara að ráði sínu í hverju einu. Þetta væri því mjög svo óeðlileg lög, og litlu betri en þegar bændur í Rússlandi voru skyldir til að búa á þessum blettinum, og eigi öðrum; en Rússar væru nú komnir svo langt, að þeir væru búnir að af nema lög þessi, er vjer Íslendingar værum nú aptur að taka upp. Þegar litið væri til frumvarpsins, þá væri það mjög svo ófullkomið, og furðaði sig á því, að 1. þingmaður Eyfirðinga eigi skyldi hafa sjeð galla þess, því að þótt þingmaðurinn vildi bæta við 11. grein þeirri ákvörðun, að kostnaðurinn skuli lenda á húsráðanda, þegar húsmadurinn eða lausamadurinn sje í þeim sveitum, þar sem sjávarútvegur er aðalavinnuvegur, þá væri frumvarpið litlu bættara fyrir það; því að næsta örðugt mundi að ákveða, til hverra sveita frumvarp þetta ætti að ná. Það væri gaman að sjá, hvort eigi gætu orðið deildar skoðanir um ákvörðun þessa; auðvitað væri, að ef lög þessi ættu að gilda um Álptaneshrepp einan, þá væru þetta skýr lög. Þegar litið væri til 2. greinar frumvarpsins, þá væri svo kveðið á í henni, að sá, sem beiddist húsmennskuleyfis, yrði að fá ábúanda til að ábyrgjast sig o. s. frv. Hann kvaðst eigi vita, hvernig uppástungumönnum hefði dottið í hug, að koma með slíkt; hve lengi ætti þá ábúandinn að ábyrgjast húsmanninn? uppástungumennirnir segðu, að hann skyldi gjöra það í 5 ár; en hvað leiddi af þessu? Það, að þessi maður gæti eptir 5 ár einmitt fallið þeirri sveitinni til byrðar, þar sem hann hefði sett að, enda þótt hann ætti sveit annarstaðar; þannig færi því svo, að sá maður, sem eptir nágildandi lögum fjelli því sveitarfjelagi til byrðar, er hann ætti sveit í, hann gæti nú eptir þessum lögum fallið þeim hreppi til byrðar, er hann þá byggir í, svo að niðurstaðan yrði þá sú, að uppástungumennirnir styddu að því, að sveitarþyngslin yrðu sem mest í Álptaneshreppi. Síð skoðun væri, að meðan maðurinn engan

opinberan styrk þægi, þá kæmi sveitarstjórninni alls ekkert við, þótt annar hjálpaði honum. Hann kvaðst og vilja geta þess, að það atvik gæti komið fyrir, að ábúandinn sjálfur yrði öreigi; þá mætti samkvæmt stefnu frumvarpsins alls eigi hjálpa honum, heldur láta bæði hann og húsmanninn deyja af hungri og vesöld. En þegar einhver, sem ekki gæti fengið vist, leitaði sveitastjórnarinnar, þá mætti hún eptir 12. grein frumvarpsins eigi hjálpa honum á annan hátt, en með því að gjöra hann að niðursetu. Um ræðu 1. þingmanns Árnesinga væri það að segja, að hann kvaðst eigi hafa getað fengið annað út úr orðum hans, en að drottinn væri eigi auðið að hjálpa þeim, sem vildu bjarga sjer sjálfum, heldur yrði hann að leita annara sjer vitrari, og það væri sveitarstjórnin, og þá yrði hún að taka í taumana og hjálpa.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að áður en húsmanna- og lausamannalöggjöfin hefði komið út, þá hefði hann heyrt kvartanir manna yfir hjúæklu, en síðan eigi. Hann kvaðst því eigi vita, hvort nauðsynlegt væri, að nú væru gefin út lög um þetta efni, enda ætlaði hann, að lög þessi væru alls eigi frjálslægri, en þau hin eldri lög. Því að þar sem til dæmis svo væri ákveðið, að hver skyldi gjalda fyrir húsmennskuleyfið 1 krónu, þá væri þess að gæta, að 1 króna skyldi goldin á hverju ári, og ef því maðurinn væri húsmadur eða lausamadur í 30 ár, þá yrði þetta 30 krónur, svo að hann gæti með engu móti sjeð, að ákvörðun þessi væri frjálslægri en tilsvarendi ákvörðun í hinum eldri lögum. Svo ætlaði hann og, þegar litið væri til 9. greinar, að torvelt væri að verða að sækja leyfið til sýslunefndarinnar, þegar það eigi fengist hjá hreppsnefndinni. Ef til 11. greinarinnar væri litið, þá gæti hann eigi betur sjeð, en að hún hepti alla og hindraði frá því, að fá húsmennskuleyfið, því að fáir mundu leggja út í það, að taka húsmann með þeim skilmálum, er þar væru settir. Um breytingaratkveðið við 11. grein væri það að segja, að þar sem svo væri ákveðið, að það skyldi einungis ná til þeirra, er

sjávarhreppum byggju, þá yrðu menn að gæta að því, að ákvörðun þessi yrði aldrei greinileg, því að margir væru þeir hreppar, er að sumu leyti væru sveitahreppar, en að sumu sjávarhreppar, og ef að sundurskipt væri lögum, mundi og sundurskipt friðnum.

Páll prestur Pálsson kvaðst lengi hafa verið að reyna til að skilja í því, hver eiginlega meiningin hefði verið með frumvarpi þessu; en þegar hann hefði sjeð breytingar- atkvæðið við 11. grein, þá hefði fyrst orðið ljóst fyrir sjer, hvar fiskur mundi liggja undir steini. Hann kvaðst fyrir sitt leyti eigi geta aunað en verið á móti frumvarpi þessu í heild sinni. Sjer fyndist jafntorvelt fyrir þann, er fá vildi húsmennsku- eða lausamenskuleyfi, að geta fengið það, eins og fyrir sveitarstjórnina að veita það, og fyrir nokkurn húsráðanda að stofna sjer í þann vanda, að taka nokkurn lausamann eða húsmann til sín með jafnmikilli ábyrgð, og á honum hvíldi, og gæti hann því eigi aunað sjeð, en að frumvarp þetta reisti hinar römmostu skorður við frelsi manna, þótt það reyndar hefði á sjer sakleysissvip í fyrsta álit, með því það gjörði mönnum lítt mögulegt, að leita sjer atvinnu á þann hátt, er þeim þætti tiltækilegastur. Hann kvaðst eigi betur sjá, en að tilskipunin frá 26. maí 1863 væri fullnægjandi, eins og ástatt væri nú hjer á landi. Um 11. grein væru þingmenn margbúnir að taka fram galla þá, er á henni væru, og virtist sjer sú grein því viðsjál, sem breyting sú, er fram væri komin við grein þessa, væri beinlínis miðuð við sjávarhreppana, svo lög þessi miðuðu beinlínis til þeirra, en ætti ekki við í sveitahreppunum.

Framsögumaður sagði, að það væri engin sönnun gegn frumvarpinu, þótt þingmaður Reykvinga gæti eigi sannfærzt um, að það væri hafandi, því að það væri kunnugt um hann, að hann yrði aldrei sannfærður af því, sem aðrir segðu, eða kæmu með, en sjálfur hann. Hann hefði sagt, að frumvarpið veitti hreppsnefndunum vald til að taka alveg fram fyrir hendurnar á húsmönnum og svipta þá frelsi, en að þær ættu ekk-

ert með að skipta sjer neitt af þeim, fyr en þeir færu að verða sveitinni til byrði. En hann kvaðst ætla, að þessi kenning væri gagnstæð fyrir mælum sveitarstjórnarlaganna. Ættu þá sveitarstjórnirnar ekki með t. a. m. að banna mönnum flakk eða sporna við óreglu og ósiðum í sveitinni? Að öðru leyti hefði ræða þingmannsins verið mestöll tóm rangfærsla og útúrsnúningur, og væri raunar ósæmilegt að bjóða þinginu slíkt. Það væri merkilegt, ef sveitarstjórnin mætti eigi banna þeim, sem sjálfir væru sveitinni til byrði, að taka húsmenn; sjer gæti eigi betur sýnt, en það væri skylda hennar. Ekkjum og ekkjum væri hvergi í frumvarpinu bannað að vera í húsmennsku, enda mundi sannarlega engin samvizkusöm sveitarstjórn — og öðruvisi sveitarstjórnnum gjörði hann eigi ráð fyrir — banna þeim að vera í húsmennsku svo lengi, sem þau yrðu eigi sveitarfjelinu til byrði. Frumvarpið skerti alls eigi frelsi manna, heldur takmarkaði að eins sjálfræðið, og það þó því að eins, að það yrði fjelaginu til byrði. Þingmaður Skaptfellinga hefði sagt, að hann mundi eigi greiða atkvæði með þessu frumvarpi. Það væri nú að vísu mikið sorglegt, en hann vonaði samt, að frumvarpið fengi nóg atkvæði. Þar sem þingmaður Reykvinga hefði sagt, að í frumvarpinu væri ætlazt til, að sveitarstjórnin rjeði, hvert húsmadurinn færi til að leita sjer atvinnu, þá væri það hreinn og beinn útúrsnúningur hjá honum, eins og flest, sem þingmaðurinn hefði sagt.

Arnliótur Ólafsson sagði, að ef 11. grein frumvarpsins fengi framgang með þeirri breytingu, sem hinir 6 þingmenn hefðu stungið upp á, mundi svo fara, að allir húsmenn og lausamenn yrðu reknir upp til sveita, eins og geldfje eða stóð á fjall. Annar liður annarar greinar sýndi berlega og sannaði, að þetta væru regluleg harðstjórnarlög. Eptir því, sem þar stæði, ætti húsarándi að vera fær um að ábyrgjast, að húsmadurinn yrði eigi sveitarfjelinu til byrði. Orðið «eigi» hlyti að merkja á þessum stað hið sama sem «aldrei», úr því

ekkert tímatakmark væri sett; en hver lifandi maður gæti tekið upp á sig slíka ábyrgð? Það væri sjálfsagt eins, ef húsmadurinn gæti eigi galdið til allra stjetta, að þá ætti húsráðandi að greiða gjaldið fyrir hann. Enginn óvitlaus húsráðandi ljeta sjer detta í hug, að taka húsmenn með slíkum skilyrðum; hann sæi eigi út úr þeim útgjöldum og kostnaði, er sá greiði við náungann hefði í för með sjer. Eptir 11. grein ætti framfærslustyrkur húsmanns eða lausamanns, að lenda á húsráðanda í 5 ár, og eins það, sem á vantaði að hann gæti galdið til allra stjetta, án endurgjalds frá því sveitarfjlagi, sem maðurinn væri sveitlægur í. Hann bað menn vel að gæta þess, að í frumvarpinu væri enginn greinarmunur á því gjör, hvort húsmadurinn eða þá lausamaðurinn væri sveitlægur innan hrepps eða utan hrepps. Væri hann nú sveitlægur utan hrepps, þá yrði honum með þessu lagi ljett af framfærsluhrepp sínum, með því að staði nú svo á, að hann hefði verið búinn að dvelja önnur 5 ár í hreppnum, áður en þessi 5 ábyrgðarár byrjuðu, yrði hann sveitlægur þar fyrir bragðið, í stað þess að honum hefði þegar verið vísað á sína sveit. Sveitarstjórnin, sem ætlaði sjer og ætti að koma sveitarfjlaginu hjá sveitarþyngslum með öllu leyfilegu móti, jyki einmitt á sveitarþyngslin með þessu ráði, er frumvarpið kenndi. Þannig yrði niðurstaðan gagnstað því, sem flutningsmenn mundu eflaust hafa ætlað sjer. Það væri nokkuð skrítið, að láta sinn sveitarþegn sitja í 5 ár undir þurfamanni annarar sveitar, í stað þess, að eptir nú gildandi lögum mætti undir eins senda þurfamanninn á sína sveit. Í stað þess ætti nú maður í sjóarhreppnum að dása undir ómaga annarar sveitar svo og svo lengi, og láta fjefletta sig fyrir sveitarfjlag, sem honum kæmi ekkert við. Hann kvaðst játa það, að frumvarpið væri í sumum greinum til nokkurra bóta, en sjer þættu sumar greinar þess svo fráleitar, að hann gæti ómögulega gefið frumvarpinu atkvæði sitt. Hann væri móthverfur öllum ónauðsynlegum frelsisbönd-

um. Þingdeildinni væri óhætt að taka mikið mark á skoðun þingmanns Reykvíkinga á þessu máli; hann hefði lengi verið í bæjarstjórn Reykjavíkur, og væri kunnur að því, að neyta allra tiltækilegra og leyfilegra ráða bæði til að ljetta á sveitarþyngslum og eigi síður til hins, að beina mönnum veg til að komast hjá því að verða sveitarfjlaginu til byrði. Sjer sýndist sveitarstjórnin í Álptaneshrepp ætti að taka hann sjer til fyrirmyndar, þá mundi henni ganga betur að ráða fram úr sveitarvandræðunum.

Þá beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum væri þegar hætt, og voru þeir:

Snorri Pálsson,
Jón A. Blöndal,
Stefán Stephensen,
Einar Guðmundsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Arnlfótur Ólafsson,
Einar Gíslason,
Ísleifur Gíslason,

og var það samþykkt; var því gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði 6 þingmanna, við 1. gr. samþykkt með 11 atkvæðum gegn 4,
2. Breytingaratkvæði 6 þingmanna við 11. gr.; vegna ónógrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall og sögðu:

Já:

Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Páll Pálsson, bóndi,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson.

Nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Einar Gíslason,
Hjálmur Þjetursson,

Nei:
 Jón Blöndal,
 Páll prestur Pálsson,
 Snorri Pálsson,
 Þorlákur Guðmundsson,
 Þorsteinn Jónsson,
 og var uppástungan þannig felld með
 10 atkvæðum gegn 10.

3. Breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna,
 að skipta 11. gr. í 2 greinir, felld með
 11 atkvæðum gegn 7.

Las forseti síðan upp frumvarpið með
 breytingunum, og var það felld með 13
 atkvæðum gegn 7.

VIII.

Frumvarp

til laga um verðlagsskrár.
 Frá Jóni Sigurðssyni, 2. þingmanni Þingeyinga.

1. grein.

Það skal hjer eptir vera skylda sýslu-
 nefndanna, að setja verðlagsskrár, hver sýslu-
 nefnd fyrir sína sýslu. Skulu þær kjósa 2
 menn úr sínum flokki til þessa starfa ásamt
 sýslumanni, sem oddvita nefndarinnar.

2. grein.

Skýrslur þær um meðalverð landaura,
 sem hingað til hafa verið gjörðar af prest-
 um og hreppstjórum, skulu hjer eptir
 gjörast af hreppsnefndunum. Skal telja í
 skráum þessum þær landaurategundir, er
 gengið hafa sem kaupeyrir eða verzlunar-
 vara í hverjum hreppi frá veturnóttum til
 veturnótta ár hvert, og sett á þær meðaltal
 þess verðs, sem algengast hefur verið á
 þessu tímabili. Skrárnar skulu gjörðar og
 sendar sýslumanni fyrir nóvembermánaðar-
 lok ár hvert.

3. grein.

Verðlagsskrárnar skulu samdar eptir
 þeirri fyrirmynd, sem fylgir lögum þessum.
 Þó getur landshöfðingi veitt sýslunefndun-

um, þegar þær beiðast þess, heimild til, að
 fella úr verðlagsskránum einstakar landaura-
 tegundir, sem ekki eru kaupeyrir eða verzl-
 unarvara í þeirri sýslu, sem verðlagsskráin
 gildir fyrir. Að öðru leyti skal farið með
 tilbúning verðlagsskránna eptir þeim reglum,
 sem fylgt hefur verið á undan.

4. grein.

Sýslunefndirnar skulu hafa lokið störf-
 um sínum við verðlagsskrárnar fyrir lok
 febrúarmánaðar ár hvert, og skulu þær þá
 sendar landshöfðingja með næstu pósthferð
 til staðfestingar. Skal landshöfðingi gæta
 þess, að verðlagsskrárnar sjeu samdar eptir
 lögákveðnu formi, og ekki veita undanþágur
 frá því, nema gildar og góðar ástæður mæli
 með.

5. grein.

Verðlagsskrárnar gilda frá fardögum til
 fardaga næsta ár á eptir, að þær eru settar,
 og skulu greidd eptir þeim öll þau þjóðgjöld,
 sem miðuð eru við landaura.

FYRIRMYND
til verðlagsskráar.

		I.	Krónum.	Krónum.	Krónum.
		Fríður peningur.	kr. a.	kr. a.	kr. a.
1.	1 hdr.	1 kýr 3—8 vetra málbær í fardögum	» »	» »	» »
2.	—	6 ær 2—6 vetra, ígildu standi, hver í fardögum	» »	» »	» »
3.	—	6 sauðir 3 vetra og eldri á hausti	» »	» »	» »
4.	—	8 — 2 vetra —	» »	» »	» »
5.	—	12 — veturgamlir —	» »	» »	» »
6.	—	8 ær geldar —	» »	» »	» »
7.	—	10 ær mylkar —	» »	» »	» »
8.	—	1 áburðarhestur 5—12 vetra í fardögum	» »	» »	» »
9.	90 ál.	1 hryssa jafngömul í fardögum	» »	» »	» »
		II.			
		Ull, smjör, tólg.			
10.	1 hdr.	120 pund af hvíttri ull hreinni 1 pund	» »	» »	» »
11.	—	120 pund af mislitri ull — —	» »	» »	» »
12.	—	120 pund af hreinu smjöri —	» »	» »	» »
13.	—	120 pund af hreinni tólg —	» »	» »	» »
		III.			
		Ullar tóvara.			
14.	1 hdr.	60 ál. hvítt vaðmál 1 al.	» »	» »	» »
15.	—	30 þör tvíbands heilsokkar 1 par	» »	» »	» »
16.	—	60 þör tvíbands hálsokkar —	» »	» »	» »
17.	—	120 þör sjóvetlinga —	» »	» »	» »
		IV.			
		Fiskur.			
18.	1 hdr.	6 vættir af saltfiski 1 vætt	» »	» »	» »
19.	—	6 — af hertum fiski —	» »	» »	» »
20.	—	6 — af smáfiski —	» »	» »	» »
21.	—	6 — af hertri ísu —	» »	» »	» »
22.	—	6 — af hertum hákarli —	» »	» »	» »
		V.			
		Lýsi.			
23.	1 hdr.	1 tunna hákarlslýsis 1 pottur	» »	» »	» »
24.	—	1 — sels-lýsis —	» »	» »	» »
25.	—	1 — þorskalýsis —	» »	» »	» »
		VI.			
		Skinnavara.			
26.	1 hdr.	4 fjórðungar nautskinns 1 fjórð.	» »	» »	» »
27.	—	5 — kýrskinns —	» »	» »	» »
28.	—	6 — hrossskinns —	» »	» »	» »
29.	—	7 — sauðskinns af 2 vetrum			
		sauðum og eldri —	» »	» »	» »
30.	—	10 — sauðskinns af ám og vetrg. —	» »	» »	» »
31.	—	240 einlit vorlambaskinn hvert	» »	» »	» »

VII.					Krónum.	Krónum.	Krónum.
Ýmislegt.					kr. a.	kr. a.	kr. a.
32.	1 hdr.	6	pund af hreinsuðum æðardún	1 pund	" "	" "	" "
33.	—	120	pund af fuglaðiðri	1 fjórð.	" "	" "	" "
34.	—	24	dagsverk um heyannir. . . .	hvert á	" "	" "	" "
35.	—	24	lambsfóður	—	" "	" "	" "

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 13. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Flutningsmaður (Varaforseti Jón Sigurðsson) kvaðst hafa orðið þess áskynja af blöðunum, svo og af viðtali við ýmsa menn, að menn væru orðnir óánægðir með fyrirkomulag verðlagsskráarinnar og form hennar, og væri sú ósk nú orðin næsta almenn, að verðlagsskránni yrði breytt. Eins og kunnugt er, væri í konungsbrjefi 16. júlí 1817 ákveðið, að verðlagsskrá skyldi setja sem mælikvarða fyrir öllum greiðslum og gjöldum til hins opinbera, og í rentukammerbrjefi frá sama ári væri skipað fyrir um, í hverju formi verðlagsskráin skyldi vera, og hefði því formi verið fylgt til þessa dags. Í konungsbrjefinu væri gjört ráð fyrir, að verðlagsskrárnar skyldu vera 4, ein fyrir hvern landsfjórðung; en þetta hefði þó síðar breytzt í það horf, sem betur ætti við, og hefði verðlagsskránum verið fjölgað, þannig að nú væru settar 2 verðlagsskrár fyrir suðurumdæmið, 3 fyrir vesturumdæmið, og 3 fyrir norður- og austurumdæmið. En þetta væri enn eigi nóg; enda hefðu komið fram umkvartanir yfir því, að þar sem tveimur eða jafnvel fleiri sýslum væri slengt saman undir eina verðlagsskrá, þá gjörði það töluverðan ójöfnuð, fyrir því að svo mikill munur væri á verðlaginu á landaorum í hinum ýmsu sýslum, að sumar sýslurnar gætu beðið halla af því, að verðlagsskrárnar væru svona fáar. Kvaðst hann því hafa komizt til þeirrar niðurstöðu, að sjerstaka verðlagsskrá skyldi setja fyrir hverja sýslu, enda væri það og

alveg samkvæmt anda hinna nýju sveitarstjórnarlaga, að svo skyldi vera (tilsk. 4. maí 1872), því að eptir þeirri tilskipun væru sýslurnar orðnar sjerstök fjelög með sjerstökum «Interesser» og sjerstökum rjettindum; virtist sjer þetta knýjandi ástæða fyrir því, að hafa sjerstaka verðlagsskrá fyrir hverja sýslu, og það því fremur sem ákvörðun þessarar tilskipunar um sýslufjelögin að sinni ætlun mundi vera hagfelld og allvinsæl. Það er nú undirbúning verðlagsskránna snerti, þá væri í áðurnefndu konungsbrjefi ákveðið, að prestarnir og hreppstjórnarnir skyldu gefa skýrslur um meðalverðlag hinna algengustu landaura, hver í sínu umdæmi, og þessar skýrslur skyldu lagðar til grundvallar við útreikning verðlagsskránna, og eptir þeim skyldi amtmaður setja verðlagsskrána með biskupi eða prófasti, þeim er biskup tilnefndi, þannig störfuðu þá bæði andlegar og veraldlegar stjettar menn að undirbúningi verðlagsskránna. En sjer virtust þessi afskipti andlegu stjettarinnar af verðlagsskránum með öllu óþörf, enda væri sú skoðun nú farin að ryðja sjer til rúms, að prestarnir ættu að hafa sem minnst afskipti af veraldlegum málefnum, að minnsta kosti sem prestar; nú væri einnig svo komið, að menn vildu fara að ljetta af þeim innheimtu gjalda sinna, og væri hann fyrir sitt leyti einnig á þeirri skoðun, að ljetta ætti af þeim öllu þess leiðis umstangi og veraldarvosi. Aptur á móti sýndist allt að benda á það, að sveitarstjórnirnar væru bezt kjörnar til að undirbúa verðlagsskrárnar. Þá væri og að geta þess, að formi því, er gefið hefði verið með rentukammerbrjefi 24. ágúst 1817, hefði ávallt síðan verið fylgt, en það form

væri nú orðið úrelt, því að þar væru taldar í verðlagsskránni ýmsar þær vörutegundir, er nú væru eigi lengur til í landinu, svo sem væri eingirnissokkar og eingirnispeysur o. fl., og væri óþarfi, og enda rangt, að halda þeim vörutegundum lengur í verðlagsskránni, því að allra-sízt væru þær til sem verzlunarvörur. Svo væri og það, að gildi hinna ýmsu landaurategunda hefði breytzt svo mjög frá því, sem var til forna, að hlutföllin væru nú orðin öll önnur, enda væru hlutföllin á milli matsins á sumum vörutegundum í verðlagsskránum fremur hlægileg, þar sem t. a. m. 4 álnir af vaðmáli væru lagðar á móti einum smábandssokkum, og hefði hann fyrir þessar sakir stungið upp á breytingum á forminu. Kvaðst hann eigi ætla að fjölyrða meir um mál þetta, en vonaði að eins, að þingið gæfi því góðan róm, og ljeti það ganga til 2. umræðu; ætlaði hann og, að þörf væri á sjerstakri nefnd í málið, og það því fremur, sem frumvarpið væri samið í flýti.

Ísleifur Gíslason kvaðst vilja styðja mál þetta, og það því fremur, sem hann hefði haft meðferðis til þingsins bænarskrá frá kjördæmi sínu, sem færi í líka átt. Væri sú sýsla í þeim stærsta fjelagsskap í þessu tilliti, sem til væri hjer á landi, þar sem hún hefði mótuneyti með 4 öðrum sýslum auk Reykjavíkurbæjar, og mætti þó nærri geta, að sýslur þessar mundu vera æði-ósamkynja, hvað verðlagið snerti, þar sem í sumum þeirra væri mestmegnis sjávarafli stundaður, en í öðrum landbúnaður, enda hefði og þessi annmarki sýnt sig tilfinnanlega, og hefðu menn aptur og aptur borið sig upp við alþingi undan þessu, en hingað til árangurslaust. Hann ætlaði einnig, að nefnd væri nauðsynleg, því að frumvarpið mundi, ef til vildi, þurfa töluverðra endurbóta; meðal annars teldi hann það athugavert, hvort ráðlegt væri, að andlegu stjettinni væri kippt burtu, og hún eigi látn taka þátt í undirbúningi verðlagsskránna. Eins þætti sjer ýmislegt athugandi við form það til verðlagsskrár, er

fylgdi frumvarpinu. Þetta þyrfti vel að athugast, og því vildi hann mæla með nefnd.

Arnþjófur Ólafsson stakk upp á því, að málinu yrði vísað til nefndarinnar í tíundarlagamálinu, því að hún ætti bezt að vita, hvernig haga ætti tíundinni. Sjer virtist það nú aðalspurningin hjer, hvort verðlagsskrá væri nauðsynleg eða eigi. Nú hefði skattanefndin gjört þá uppástungu, að skatturinn yrði greiddur í krónum og aurom, og ætlaði hann því, að fella mætti þessa verðlagsskrá úr gildi, því að hún yrði að eins nauðsynleg, þegar greitt væri eptir álnatali. Fátækraftíundin væri ónauðsynleg, og því væri engin verðlagsskrá þar nauðsynleg. Ef því uppástunga skattanefndarinnar fengi framgang, og þessi «andi tímans», er varaforseti hefði getið um, íklæddist laganna holdi hjá nefndinni um greiðslur til prests og kirkju, þá ætlaði hann verðlagsskrá með öllu ónauðsynlega.

Flutningsmaður gat þess út af því, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði mælt, að þó að skattanefndin hefði komizt til þeirrar niðurstöðu, að breyta álnatali í krónur og aura, þá gæti hann samt sem áður eigi verið þingmanninum samdóma um, að verðlagsskrár yrðu óþarfar, svo þeirra þyrfti eigi frammar við; þess væri að gæta, að uppástunga skattanefndarinnar væri enn eigi orðin að lögum. Þá væri og það, að mörg önnur gjöld en skattar væru miðuð við álnagjald, svo sem tíund til prests og kirkju o. fl., því að þótt einstakir menn hefðu komið með uppástungur um, að breyta öllum tekjum presta í föst laun úr landssjóði, þá væru þær uppástungur enn eigi farnar að íklæðast laganna holdi, eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði komizt að orði. Enn væri það, að fjöldi af þjóðeignunum væru þannig byggðar, að afgangur þeirra væri greitt eptir meðalalin, svo að ef verðlagsskrána ætti að upp hefja, yrði að gjöra margar og miklar breytingar bæði á byggingu eða leigumála jarða þessara, og í ýmsum fleiri greinum umboðsstjórnarinnar, og lægu engar uppá-

stungur fyrir um það efni. Hvað það snerti, að máli þessu skyldi vísað til tíundarnefndarinnar, þá væri hann eigi svo mjög á móti því; en hann fyndi þó eiginlega eigi ástæðu til þess, því að sjer virtist alls ekkert samband á millum þessara tveggja mála, og sæi hann því eigi annað fyrir, en að nefndin í tíundarlagamálinu yrði að meðhöndla mál þetta alveg sjerstaklega, ef hún tæki það til meðferðar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet forseti því ganga til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 22 atkvæðum; var það því næst samþykkt með 14 atkvæðum, að sjerstaka nefnd skyldi kjósa í málið, og var 3 manna nefnd samþykkt.

Fyrir kosningu urðu þessir: Varaforseti Jón Sigurðsson með 15 atkv. Snorri Pálsson — 8 — en með því að enginn annar fjekk þriðjung atkvæða, var kosinn að nýju einn maður, og fjekk þá enn enginn þriðjung atkvæða, og var því kosið enn einu sinni, og varð þá nefndarmaður Tryggvi Gunnarsson með 14 atkvæðum, og var málið því næst afhent varaforseta, er fengið hafði flest atkvæði.

Í nefndinni var Jón Sigurðsson kosinn formaður og framsögumaður, og Snorri Pálsson skrifari.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um verðlagsskrár.

Eptir að nefndin, sem kosin var til að íhuga mál þetta, hafði rætt það á nokkrum fundum, kom henni saman um, að gjöra nokkrar breytingar á frumvarpinu, og leyfir sjer því næst að gjöra grein fyrir ástæðum þeim, er hún byggir breytingaruppástungur sínar á, og eru þær, sem fylgir:

Við 1. grein.

Nefndinni þykir meiri trygging fyrir því, að sýslunefndin í heild sinni semji verðlagsskrána, en að 2 menn auk oddvita gjöri

það, og þess vegna ræður hún til, að síðari málsgrein greinarinnar falli burt.

Við 2. grein.

Með því það virðist mjög umvarðandi, að skýrslur þær um meðalverð, sem verðlagsskrárnar skulu byggjast á, komi til oddvita sýslunefndarinnar svo fljótt sem verða má, til þess honum geti gefizt færi á, að senda þær til baka aptur til leiðrjettinga, ef með þarf, þá þótti nefndinni nauðsynlegt, að breyta tímatakmarkinu «nóvembermánaðarlok» í «15. nóvember», og má álíta, að hreppsnefndirnar hafi nægan tíma til að undir búa og semja skýrslurnar frá vetur-nóttum til miðju nóvembermánaðar.

Við 3. grein.

Nefndinni þótti óþarft að skilja undir landshöfðingja leyfi það, sem um er rætt í greininni, að fella úr verðlagsskránum einstakar landaurategundir, sem ekki eru kaup-eyrir eða verzlunarvara í þeirri sýslu, sem verðlagsskráin á að gilda fyrir. Það mundi á eina hlið valda of miklum drætti á því, að verðlagsskrárnar næðu gildi, og að hinu leyti-
inu má ætla, að sýslunefndunum sje kunn-ugra en landshöfðingja, hverjar landaurategundir eru kaup-eyrir í þessu eða hinu hjeraði, og hverjar ekki. Samkvæmt þessu er þá 3. grein frumvarpsins breytt.

Við 4. grein.

Breytingarnar við þessa grein leiða af breytingunum við næstu grein á undan. Hjer er að eins landshöfðingja ætlað að staðfesta verðlagsskrárnar með undirskript sinni, og gæta þess, að þær sjeu rjett samdar og engir landaurar úr þeim felldir, nema þær ástæður verði færðar fyrir því, sem honum virðast gildar og góðar.

Við 5. grein.

Nefndinni virtist nauðsynlegt, að kveða skýrt á um það, frá hverjum degi verðlagsskrárnar skulu gilda, og einnig að fyrirbyggja allan vafa um það, að öll þau gjöld, sem greiða ber eptir verðlagsskrá, skuli reikna eptir þeirri verðlagsskrá, sem gildir í gjald-daga, en engri verðlagsskrá annari. Er greininni breytt samkvæmt þessu.

Hvað snertir fyrirmynd þá, sem frumvarpinu fylgir, þá verður nefndin að játa, að þörf hefði verið á, að breyta gjörsamlega hinu gamla formi verðlagsskránna, og koma meiri samhljóðun og samkvæmni á landauramat það, sem þar er sett. En þegar nefndin fór betur að íhuga þetta atriði, fann hún brátt, að þetta er hið mesta vandaverk, og naumast unnt að leysa það viðunanlega af hendi, nema með því að raska gjörsamlega grundvelli verðlagsskránna, hvar af aptur mundi leiða það, að meðalverð allra meðalverða yrði allt annað en nú er. Til svo stórfelldrar breytingar vill nefndin eigi ráða, sízt að þessu sinni, og þess vegna hefur hún haldið hinu eldra landauramati óbreyttu að mestu. Hún hefur að eins í tóvöruflokkinum sett 90 ál. vaðmáls, fyrir 60 ál. í frumvarpinu (áður 120 ál.), og 60 pör tvinna-bandssokka fyrir 30 pör. Hálsokkar eru og felldir úr þessum flokki, þar þeir munu eigi vera verzlunarvara, nema að eins í 2—3 sýslum landsins. Í skinnavöruflokkinum eru lambskinn úr felld, en selskinn tekin upp í staðinn sem algengari verzlunarvara. Að öðru leyti skal nefndin geta þess, að þær landaurategundir, sem felldar eru úr fyrirmynd þeirri, er hjer ræðir um, eru almennt úr gildi gengnar sem verzlunarvara eða gjaldeyrir, enda raskar það eigi meðalverðlagi verðlagsskránna að nokkrum mun.

Samkvæmt þessu ræður nefndin til þeirra breytinga á frumvarpinu, sem hjer segir:

Við 1. grein.

Seinni hluti 1. greinar «skulu þær — nefndarinnar», falli burt.

Við 2. grein.

Í stað orðanna: «meðaltal þess verðs», komi: «það verð».

Í síðustu málsgrein í stað orðanna: «nóvembermánaðarlok», komi: «15. dag nóvembermán.».

Við 3. grein.

Í stað orðanna: «þó getur — heimild til að fella» komi: «þó geta sýslunefndirnar fellt» o. s. frv.

Við 4. grein.

Fyrir síðari hluta greinarinnar komi: «Skal landshöfðingi gæta þess, að verðlagsskránnar sjeu rjett samdar og engir landaurar undan skildir, nema gildar ástæður sjeu til þess.

Í stað 5. greinar komi ný grein.

Verðlagsskránnar gilda frá síðasta fardegi til jafnlengdar næsta ár á eptir, og skulu öll þau gjöld, sem miðuð eru við landaura, greiðast eptir verðlagsskrá þess fardagaárs, þá er gjöldin bar að greiða.

Við fyrirmynd til verðlagsskráar.

III. 14. fyrir 60 álnir komi: 90 álnir.

15. fyrir 30 pör komi: 60 pör.

16. falli burtu.

26. fyrir 1 fjórðung komi: 1 pund.

VI. 27. fyrir 5 fjórðungar kom: 6 fjórðungar.

29. fyrir 7 fjórðungar komi: 8 fjórðungar.

30. fyrir 10 fjórðungar komi: 12 fjórðungar.

31. breytist: fyrir 240 einlit vorlambskinn . . . hvert, komi: 6 fjórðungar selskinns.

VII. 33. fyrir 1 fjórðung komi: 1. pund.

Reykjavík 7. ágúst 1877.

Jón Sigurðsson, Snorri Pálsson, formaður og framsögum. skrifari.

Tryggvi Gunnarsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 37. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Framsögumaður (Varaforseti) kvaðst eigi þurfa að vera margorður um þetta mál að sinni; nefndin hefði í öllu verulegu fylgt hinu upphaflega frumvarpi, sem hann hefði lagt fyrir þingdeildina í byrjun þingsins, nema hvað hún hefði gjört nokkrar breytingar við það, og væri hin helzta sú, að nefndin hefði hækkað vaðmálið í tóvörudálkinum upp í 90 ál., þar sem að í frum-

varpinu hefði að eins staðið 60 ál., og það hefði hún gjört til þess, að raska sem minnst grundvelli verðlagsskrárinnar. Nefndinni hefði að vísu sýnt svo, sem alveg þyrfti að breyta formi og grundvelli verðlagsskránna, og setja annað nýtt í staðinn, en það væri hvorttveggja, að þetta væri hið mesta vandaverk, enda hefði nefndina skort tíma og tækifæri til að gjöra það, og hefði henni því eigi þótt ráðlegt að gjöra það að svo stöddu, enda hefði þar af leitt svo fjarska-mikla breyting á meðalverði allra meðalverða. Hann ímyndaði sjer, að þingdeildin mundi æskja þess, að meðalverðið yrði sem líkast því, sem nú væri. Þá ætlaði hann eigi að tala fleira að þessu sinni, fyr en hann heyrði álit þingdeildarmanna um málið.

Páll prestur Pálsson kvaðst að eins vilja gjöra eina athugasemd við frumvarpið. Eins og kunnugt væri, hefði þingdeildin samþykkt frumvarp til laga um að skipta Skaptafells-sýslu og Þingeyjarsýslu, hvorri fyrir sig, í tvö sýslufjelög, og væri því vonandi, að það yrði að lögum; nú ætti eptir 1. gr. hver sýslunefnd að semja verðlagsskrá fyrir sína sýslu, og fyndist sjer því, að þessu ætti að breyta þannig, að hver sýslunefnd skyldi setja verðlagsskrá fyrir sitt sýslufjelag, til þess að báðar sýslunefndirnar þyrftu eigi að koma saman eingöngu til að setja verðlagsskrá. Auk þessa væri það mjög óhentugt, að hafa sömu verðlagsskrá í tveim sýslum, er þær væru aðskildar að öðru leyti í 2 sýslufjelög, því að alveg ólíkt verðlag væri í Austur- og Vestur-Skaptafellssýslu. Hann vonaði því, að nefndin tæki þetta upp sjálf.

Framsögumaður kvaðst játa það, að nefndin hefði eigi athugað þetta, er þingmaður Skaptfellinga nú benti á, er hún samdi þetta frumvarp, en það væri líka aðgættandi, að þessa þyrfti eigi með, fyr en frumvarpið um skipting Þingeyjar- og Skaptafellsýslna, hvorrar fyrir sig, í tvö sýslufjelög væri orðið að lögum, og þá þyrfti kannske að breyta ákvörðuninni í 1. gr. frumvarpsins. Annars virtist sjer vafasamt, hvort

heppilegt væri, að hafa 2 verðlagsskrár í nokkurri sýslu, þó henni væri skipt í tvennt; það væri og heldur eigi nauðsynlegt, að minnsta kosti eigi í Þingeyjarsýslu, en vera mætti, að öðru máli væri að gegna í Skaptafellsýslu; en allt fyrir það þætti sjer eigi ráðlegt að aðhyllast breytingaruppástungu þingmanns Skaptfellinga, því að ef skipti á sýslum í fleiri sýslufjelög færu að tíðkast, þá mundi þar af leiða, að hvert sýslufjelag vildi hafa verðlagsskrá sjer, og væri það að sínu álit alls eigi heppilegt. Annars kvaðst hann mundi bera sig saman við meðnefndarmenn sína um þetta efni.

Guðmundur Einarsson kvaðst vilja benda framsögumanni á, að heppilegra mundi að halda seinni hluta 1. greinar í frumvarpinu, því að ef verðlagsskrárnar ættu að vera búnar fyrir lok febrúarmánaðar, þá yrðu sýslunefndirnar að koma saman í desember, janúar- og febrúarmánuðum, en á þeim tíma árs væru mjög svo örðugar allar ferðir og enda lítt mögulegar, og mundu sýslunefndarmenn því eigi geta sótt fundi, nema mäske einstaka maður, sem næst byggir þeim stað, er sýslufundinn skyldi halda á, en það vissu menn, að eigi væri löggildur sýslufundur, nema þar væri meiri hluti sýslunefndarmanna. Þetta mundi víða vera, og vildi hann nefna Snæfellsnessýslu, þar mundi sýslunefndarmönnum opt verða með öllu ókleyft, að koma saman á tilteknum tíma, nema úr Helgafells- og Eyrarsveit og Skógarstrandarhreppi. Hann vildi því leggja til, að 2 menn mættu setja verðlagsskrárnar með sýslumanni, og að síðari hluti 1. greinar væri þannig haldið.

Páll prestur Pálsson sagði, að þessum lið mundi hafa verið sleppt í því skyni, að fá meiri tryggingu fyrir, að verðlagsskrárnar yrðu rjett samdar, því að vel gæti svo verið, að þessir 2 menn, er semja skyldu með sýslumanni, væru eigi vel kunnugir í allri sýslunni; hann vildi því fyrir sitt leyti heldur fella þennan seinni lið 1. gr. alveg í burtu.

Páll bóndi Pálsson sagði, að sjer fynd-

ist þessi uppástunga þingmanns Dálamanna verða að skiljast eptir því, hver meining nefndarinnar væri með undirstöðuatriði verðlagsskránnar úr hreppunum; ef sýslunefndin ætti eigi annað að gjöra en reikna verðlagsskrána út eptir skýrslum hreppsnefndanna, þá væri nóg, að 2 eða 3 sýslunefndarmenn gjörðu það; en ef hún mætti breyta skýrslum hreppsnefndanna, er hann álitir að ekki ætti að eiga sjer stað, þá þyrfti alla sýslunefndarmenn til þess. Að sínu álitir ætti sýslunefndin ekki að mega breyta neinu í skýrslum hreppsnefndanna, og því vildi hann fallast á uppástungu þingmanns Dálamanna, með því að það væri satt, er hann hefði tekið fram, að mjög örðugt væri sumstaðar að sækja þessa sýslufundi, einkum á þeim tíma árs, sem hjer væri um að ræða.

Guðmundur Einarsson sagði, að ekki mætti breyta undirbúningsskýrslum hreppsnefnda til verðlagsskrárinnar, því að hingað til hefði verið fylgt þeim skýrslum, sem komið hefðu frá hreppstjóra og presti, án þess að breyta, en nú væri í 3. gr. tekið fram, að sömu reglum skyldi fylgja við samningu verðlagsskránnar framvegis, eins og hingað til hefði verið, og væri rjett, að þeirri reglu væri framvegis haldið.

Framsögumaður sagði, að það gæti eigi verið að tala um það, að sýslunefndirnar mættu eða hefðu myndugleika til að breyta skýrslum þeim um meðalverð, er þeim væru sendar frá hreppsnefndum, en yrði sú raun á, að þær skýrslur kæmu fram, sem þættu óbrúkandi að efni eða formi, þá gæti sýslumaðurinn rekið þær aptur, en sýslunefndir að eins vandað um við hreppsnefndirnar, ef skýrslur þeirra væru tortryggilegar, t. d. ef taldar væru of fáar aurategundir eða of lágt verð á einhverri þeirra. Annars vildi hann hvorki mæla með nje mót þessari uppástungu þingmanns Dálamanna; því hann kvaðst sjálfur hafa stungið upp á því í fyrstu, að 2 menn að eins úr sýslunefndinni settu verðlagsskrárnar með oddvitanum, en nefndinni hefði þótt meiri trygging fyrir því, að verðlagsskránn

yrði rjett samir, ef öll sýslunefndin starfaði að því, heldur en að eins 2 menn; en það væri á valdi þingdeildarmanna, hvora uppástunguna þeir heldur vildu aðhyllast.

Einar Ásmundsson kvaðst að eins vilja leita upplýsingar hjá framsögumanni um það, hvernig nefndin ætlaðist til að fara ætti að leggja saman, til að finna út meðalverð allra meðalverða, eða hvort nefndin hefði ætlað til, að lagðir væru saman allir 7 flokkarnir, þar sem áður hefði að eins verið vani að leggja 6 saman, en sleppa hinum sjöunda. Þá vildi hann enn spyrja framsögumann, hvort eigi mundi betur tilfallið, að setja fyrirmynd til útreiknings á verðlagsskránni neðan við til skýringar.

Framsögumaður sagði, að í niðurlagi 3. gr. stæði, að samningnum og útreikningnum verðlagsskránnar skyldi haga, eins og hingað til hefði tíðkæzt, og ætti því eigi að leggja til grundvallar við útreikning verðlagsskránnar nema 6 flokkana fyrstu í fyrirmynd þeirri, sem fylgir frumvarpinu; en 7. flokkurinn ætti eigi að hafa nein áhrif á verðlagsskránnar, hvorki til hækkunar nje lækkunar, en hann væri nú þess eðlis, að hann jafnaðarlegast mundi verða til hækkunar, ef hann væri tekinn með. Enda væri það meira fyrir venju sakir, að hann væri hafður með í verðlagsskránni, en af því að hann væri nauðsynlegur, því að dún, til dæmis, og fiður væru eigi til sem kaupeyrir, nema að eins í fáum sýslum; hins vegar væri þó gott að hafa meðalverð á dagsverki og lambsfóðri, svo að menn hefðu eitthvert víst mat á þeim, til að fara eptir, þegar þau eigi eru greidd í skileyri, svo sem til presta og upp í landskuldir m. fl.

Portákur Guðmundsson kvaðst að eins vilja biðja flutningsmann að skýra fyrir sjer eitt orð í upphafi fyrirmyndarinnar, þar sem stæði «málbær»; þætti sjer líklegt, að þetta orð væri eigi alstaðar haft í sömu merkingu, og mundi því valda misskilningi í hinum ýmsu hjeruðum landsins, þar sem það á Suðurlandi væri haft um ær, þegar þær bæru fyrir mál, eða á rjettu máli, eða þá eptir mál.

Framsögumaður kvaðst eigi vita, hvort þörf mundi á að skýra orðið «málbær», þar sem það væri algengt; en hann vildi þó verða við bón 2. þingmanns Árnesinga. «Málbær» væri kölluð fyrir norðan sú kýr, er borin væri um veturnætur, en að því sjer væri kunnugt, litu menn nokkuð öðruvísi á þetta sunnan- og vestanlands. Þar mundi sú kýr vera kölluð málbær, sem borin væri um jól. Annars virtist sjer standa á litlu um þetta atriði, þar sem það hefði mjög lítil áhrif á verð kýrinnar, hvort hún væri borin nokkrum vikum fyr eða seinna, en víst væri um það, að í sínu hjeraði væri sú kýr eigi álitin fullgild, sem eigi væri borin um veturnætur.

Hjálmur Pjetursson sagði, að fyrst þetta orð málbær kýr eigi væri af öllum á einn veg skilið, þá sýndist sjer nauðsynlegt, að setja eitthvert tímatakmark, hvenær sú kýr skyldi bera, sem væri í fullu verðgildi, eða 1 hundrað. Hann kvaðst um leið vilja geta þess viðvíkjandi 14. tölulið í fyrirmyndinni, að sjer fyndist engin ástæða til að hækka vaðmálin úr 60 upp í 90, vildi hann því heldur hallast að hinu upprunalega frumvarpi heldur en breytingu nefndarinnar, enda hefði hann ekki getað fundið neinar ástæður til þessara breytinga í því, sem framsögumaður hefði sagt.

Framsögumaður sagði, að hann hefði að vísu í hinu öndverðlega frumvarpi sínu til tekið tíma þann, sem kýr ætti að vera borin, til þess að geta talizt fullgild, sem sje frá miðjum október til miðs nóvembermánaðar, en meðnefndarmönnum sínum hefði þótt það óþarft, með því að þessi tímaákvörðun um burð kúa væri svo mismunandi, og hefði nefndin því sett orðið «málbær» í staðinn, til þess að hver gæti skilið það eptir því, sem tíðkaðist í hans byggðarlagi. Hvað vaðmálin snerti, þá hefði nefndin viljað halda hinu forna gildi vaðmáls-álnarinnar óbreyttu, sökum þess, að það hefði verið mælikvarði alls verðlags, síðan landaurareikningur var hjer fyrst innleiddur, en eins og mönnum mundi kunnugt, jafngiltu

90 álnir vaðmáls nú 120 álnum að fornu, því ein alin gömul hefði verið hjer um bil 18 þumlungar, en nýja alinin væri 24 þumlungar, því eins og hann hefði áður sagt, hefði nefndin viljað sem minnst raska grundvelli verðlagsskrárinnar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. grein.
 - a, fyrri hluti greinarinnar samþykktur í einu hljóði.
 - b, síðari hluti greinarinnar samþykktur með 11 atkvæðum gegn 6.
2. grein.
 - a, fyrri breytingaruppástunga nefndarinnar samþykkt með 17 atkvæðum.
 - b, síðari breytingaruppástunga nefndarinnar samþykkt með 18 atkvæðum.
 - c, 2. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 19 atkvæðum.
3. grein.
 - a, nefndin: samþykkt með 19 atkvæðum.
 - b, 3. grein með áorðinni breyting samþykkt með 19 atkvæðum.
4. grein.
 - a, nefndin: samþykkt með 19 atkvæðum.
 - b, 4. grein með áorðinni breytingu samþykkt með 19 atkvæðum.
5. grein. Hin nýja grein nefndarinnar, samþykkt með 15 atkvæðum, og við það var 5. grein frumvarpsins fallin.

Fyrirmynd til verðlagsskrár:

Breytingaruppástungur nefndarinnar:

a, við III. 14. samþ. með 13 atkv. gegn 3.
b, — III. 15. — — 15 —
c, — III. 16. — — 18 —
d, — VI. 26. — — 14 —
e, — VI. 27. — — 15 —
f, — VI. 29. — — 13 —
g, — VI. 30. — — 13 —
h, — VI. 31. — — 17 —
i, — VII. 33. — — 16 —

Fyrirmyndin í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 17 atkvæðum.

Að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR við frumvarp til laga um verðlagsskrár.

I. Breytingartillaga frá nefndinni.

1. Í stað 1. greinar komi ný grein:

Það skal hjer eptir vera skylda sýslunefndanna, að setja verðlagsskrár, hver sýslunefnd fyrir sína sýslu. Kjósa mega þær 2 menn úr sínum flokki til þessa starfa ásamt sýslumanni sem oddvita nefndarinnar.

Nú eru tvö sýslufjelög í sömu sýslu, skal þá einn maður úr hverri sýslunefnd, er hún sjálf kys, semja verðlagsskrána ásamt oddvitanum og gildir hún þá fyrir alla sýsluna.

2. Aptan við fyrirmyndina bætist;

Meðalverð á hverju hundraði og hverri alin í fyrtöldum landaúrum verður:

- Eptir I. eða í friðu
- II. — í ulla, smjöri og töl
- III. — í ullartóvöru
- IV. — í fiski
- V. — í lýsi
- VI. — í skinnavöru

en meðalverð allra landaúra samantalið og skipt með 6 sýnir:

meðalverð allra meðalverða.

II. Breytingaratkvæði
frá Þorláki Guðmundssyni, Benidikt Sveinsyni, Hjálmi Pjeturssyni, Guðmundi Ólafssyni, flutningsmanni, Páli Pálssyni, þingmanni Skaptfellinga og Páli Pálssyni, þingmanni Húnavetninga.

Við 5. grein. (Fyrirmynd til verðlagsskrár).

Í staðinn fyrir: «málbær» komi: «sem ber frá mikaelismessu til jólafostu».

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 42. fundi neðri þingdeildarinnar, 14.

dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*, ásamt breytingartillögum frá nefndinni og 6 þingmönnum.

Framsögumaður (varaforseti) kvaðst eigi þurfa að vera margorður um þetta frumvarp, því að það hefði fengið góðar undirtektir við 2. umræðu, og vonaði hann því, að því reiddi vel af. Nefndin hefði gjört nokkrar breytingar við frumvarpið, eins og það hefði verið samþykkt við aðra umræðu, og yrði hann að gjöra grein fyrir þeim. Í 1. grein vildi nefndin setja «mega» í stað «skulu», því þótt henni fyrir sitt leyti þætti best fara, að hver sýslunefnd í heild sinni setti verðlagsskrárnar, þá vildi hún þó eigi hafa á móti, að þær hefðu heimild til að kjósa 2 menn úr sínum flokki til að gjöra það, þegar nauðsyn krefði. Síðari liður þessarar nýju 1. greinar væri sprottinn af því, að nefndinni hefði þótt, sem svo kynni að fara, að fleiri sýslur skiptust í 2 sýslufjelög, og hefði hún því viljað gefa reglur fyrir, hvernig þá skyldi að fara. Enn fremur hefði hún, eptir bendingu eins þingmanns við 2. umræðu, stungið upp á viðauka við fyrirmyndina, sem að eins væri til skilningsauka við útreikninginn á meðalverði allra meðalverða, en sem að öðru leyti væri alveg samkvæmt hinum núverandi verðlagsskrám. Viðvíkjandi breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna, þá hefði hann í sjálfu sjer ekkert á móti því, en þó gæti verið spurning um, hvort engar kýr væru í fullgildu standi, nema þær, sem bæru frá mikaelismessu til jólafostu, en að öðru leyti væri það þingdeildarinnar, að skera úr því, hvort þetta tíma-takmark væri nógu yfirgrípsmikið.

Arnþóttur Ólafsson kvaðst hafa vakið athuga þingdeildarinnar á því við aðra umræðu þessa máls, hvort þetta frumvarp til verðlagsskrár mundi eigi breyta þeim verðlagsskrám, sem nú væru, því ef svo væri, þá væri og breyting gjör á skattgjaldinu, á tíund og landskuldum. Nefndin hlýti að vera sjer samdóma um það, að hver sú

grein, sem hækkaði upp fyrir meðaltal af því, sem nú væri, hækkaði skattstofninn, og hver sú grein, sem lækkaði niður fyrir það meðaltal, sem nú væri, lækkaði skattstofninn. Hann játaði, að verðlagsskráin liti betur út, eins og hún væri úr garði gjörð frá nefndinni, heldur en áður, en það væri eigi nóg, því að hjer væri um breyting á skattgjaldinu að ræða, annaðhvort til hækkunar eða lækkunar, því að ef breyting væri gjörð á verðlagsskránni, þá væri með það sama annaðhvort þyngt á öllum greiðendum, og auknar tekjur landssjóðsins, sem og allra þeirra manna, er taka gjöld eptir verðlagsskrá, eða þá hitt, ef verðlagsskráin lækkadi, að þá væri ívilnað öllum þeim mönnum, er gjöld eiga að greiða eptir verðlagsskrá, og þá biðu allir gjaldtakendur eptir verðlagsskrá halla, svo landssjóður sem aðrir. Hann kvaðst eigi vita, hvort nefndin hefði gætt þessa, sem væri þó aðalatriðið, og sá grundvöllur, er á skyldi byggja samning verðlagsskránna. Hann hefði eigi haft tíma til að bera saman hinar eldri verðlagsskrár við þessa fyrirmynd fullkomlega, en þó hefði hann sjeð, að I. og II. kafli eða landaoraflokkur væru líkir því, er þeir áður hefðu verið; en mjög mikill munur væri á 3. landaoraflokknum. Eptir hinum gömlu verðlagsskrám hefðu verið 8 tegundir hundraða í þessum flokk, en nefndin hefði að eins sett 3. Að vísu hefði flokkur þessi áður verið misjafn. Sumar verðlagsskrár slepptu 14., 15. og 16. tölul. og jafnvel 18.; aðrar hjeldu öllum tegundunum nema hespugarninu, enda væri það hvergi til. Nefndin hefði nú sleppt 5 tegundum hundraða, og kynni það að vera í sjálfu sjer rjett; en þó gæti verið efi um, hvort það væri rjett, því að við það yrði breyting á greiðslunni, en slíkt mætti eigi vinna fyrir fegurð og útlit. Nefndin hefði og eigi að eins sleppt þessum 5 tölulíðum, sem þó hefðu mikil áhrif á meðalverðið, heldur hefði hún og breytt mikið til um þessa 3 tölulíði, sem eptir væru. Hún hefði t. d. í 14. tölul. sett 90 álnir í stað 120 ál., þ. e. lækkað um $\frac{1}{4}$ eða 25 af 100; við 15. tölul. hefði hún sett 60

pör tvíbandssokka, þar sem áður hefðu að eins verið 30 pör, og hefði þannig fært þennan líð upp um 100 af 100; í 16. tölulíð hefði hún sett 120 pör sjóvetlinga, þar sem áður hefðu að eins verið 80 pör, og þannig fært þennan tölulíð upp um $66\frac{2}{3}$ af 100. Þetta tæki hann að eins sem dæmi, því að hann hefði ekki haft tíma til að bera fullkomlega saman hina nýju verðlagsskrá nefndarinnar við hina eldri. Nú vildi hann spyrja, hvort nefndin hefði gjört sjer ljóst, hver áhrif þetta og annað ónefnt hefði á verðlagsskrána, og hefði hún eigi gjört svo, þá hefði hún að sinu álitu misst sjónar á aðalatriðinu. En ef nefndin gæti sannað sjer, að sama kæmi út þrátt fyrir þessar breytingar, þá væri hann ánægður.

Framsögumaður sagði, að eins og hann hefði tekið fram við 2. umræðu málsins, hefði nefndin viljað raska sem minnst grundvelli verðlagsskrárinnar. Hann vonaði, að hann gæti sýnt 1. þingmanni Norður-Múlasýslu, á hverju nefndin hefði byggt breytingar sínar við III. flokk. Ef nefndin hefði eigi gjört annað en fella þær 5 landaurategundir úr þessum flokki, sem þingmaðurinn hefði nefnt, þá mundu verðlagsskrárnar hafa hækkað meira, en góðu hófi gegndi, því að allt, sem hún hefði felld úr, væri langt fyrir neðan meðalverð allra meðalverða. Með fram af þessum ástæðum hefði nefndin breytt hundraðsmatinu á vaðmáli úr 120 ál. í 90 ál., og svo líka af því, sem hann hefði tekið fram við 2. umræðu, að þá samsvaraði þessi nýja alin alveg hinni gömlu, sem hefði verið fjórðungi styttri. Hvað sjóvetlinga snerti, þá væri heldur eigi alstaðar lögð 180 pör í hundraðið, og væru í sumum verðlagsskrám 120 pör talin hundraðs-virði, og hefði nefndinni þótt það rjettara. Ef nefndin nú hefði eigi breytt öðru en þessu, þá hefði verðlagsskráin lækkað töluvert, og þess vegna hefði hún hækkað tvinnabandssokka um helming eða lagt 60 í hundrað, í staðinn fyrir, að áður hefðu verið lagðir 30, enda væri nú alin in í sokkum 40 aurar, eptir breytingum

nefndarinnar, þar sem hún áður hefði að eins verið 20 ára. Hann hefði eins og þingmaðurinn eigi haft nægan tíma til að bera þessar breytingar saman við hinar eldri verðlagsskrár til nokkurrar hlítar til að sjá, hver áhrif breytingarnar hefðu á þær. Einasta hefði hann rannsakað, hver áhrif breytingarnar hefðu á verðlagsskrá Þingeyinga og Eyfirðinga, og munaði það ekki fullum einum eyri, sem tjeð verðlagsskrá mundi lækka við breytingarnar. Þetta álit hann nóg til þess að sýna þingmanninum, á hverju nefndin hefði byggt breytingar sínar, og vonaði hann, að þingdeildarmenn sæju, að þær væru heldur til bóta.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst eiga þátt í breytingaratkvæðinu við þetta frumvarp, og vonaði hann, eins og hann hefði tekið fram við 2. umræðu, að það væri heldur til bóta, að hafa vissa tíma-ákvörðun um, hve nær sú kýr skyldi bera, sem telja skyldi í fullgildu standi, þar sem menn í hinum ýmsu hjeruðum landsins mundu leggja mismunandi skilning í orðið „málbær“, því það væri óþ. gjörður nokkur verðmunur á þeirri kú, sem bæri fyrir vetur, og hinni, er ekki bæri fyr en um jól, og þetta væri líka að sinni ætlun alveg rjett, og það væri árið-andi, að ekki væri fylgt mismunandi grundvallarreglu í þessu efni.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og fjellu atkvæði þannig:

1. Breytingartillaga nefndarinnar við 1. grein samþykkt með 22 atkvæðum, og var þar við 1. grein frumvarpsins fallin.
2. Breytingaruppástunga 6 þingmanna við 5. grein samþykkt með 15 atkvæðum gegn 2.
3. Breytingartillaga nefndarinnar við fyrirmyndina samþykkt í einu hljóði.
4. Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 22 atkvæðum.

Kvað forseti það nú verða afgreitt, og sent forseta efri deildarinnar.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um verðlagsskrár.

1. grein.

Það skal hjer eptir vera skylda sýslunefndanna, að setja verðlagsskrár, hver sýslunefnd fyrir sína sýslu. Kjósa mega þær 2 menn úr sínum flokki til þessa starfa ásamt sýslumanni sem oddvita nefndarinnar.

Nú eru tvö sýslufjelög í sömu sýslu; skal þá einn maður úr hvorri sýslunefnd, er hún sjálf kys, semja verðlagsskrána ásamt oddvitanum, og gildir hún þá fyrir alla sýsluna.

2. grein.

Skýrslur þær um meðalverð landaura, sem hingað til hafa verið gjörðar af prestum og hreppstjórum, skulu hjer eptir gjörast af hreppsnefndunum. Skal telja í skráum þessum þær landaurategundir, er gengið hafa sem kaupeyrir eða verzlunarvara í hverjum hreppi frá veturnóttum til veturnótta ár hvert, og sett á þær það verð, sem algengast hefur verið á þessu tímabili. Skrárnar skulu gjörðar og sendar sýslumanni fyrir 15. dag nóvembermánaðar ár hvert.

3. grein.

Verðlagsskrárnar skulu samdar eptir þeirri fyrirmynd, sem fylgir lögum þessum. Þó geta sýslunefndirnar fellt úr verðlagsskránum einstakar landaurategundir, sem ekki eru kaupeyrir eða verzlunarvara í þeirri sýslu, sem verðlagsskráin gildir fyrir. Að öðru leyti skal farið með tilbúning verðlagsskránna eptir þeim reglum, sem fylgt hefur verið á undan.

4. grein.

Sýslunefndirnar skulu hafa lokið störfum sínum við verðlagsskrárnar fyrir lok febrúarmánaðar ár hvert, og skulu þær þá sendar landshöfðingja með næstu pósthöfðingja til staðfestingar. Skal landshöfðingi gæta þess, að verðlagsskrárnar sjeu rjett samdar og engir landaurar undan skildir, nema gildar ástæður sjeu til þess.

5. grein.

Verðlagsskrárnar gilda frá síðasta far-

degi til jafnlangdar næsta ár á eftir, og landaura, greiðast eftir verðlagsskrá þess skulu öll þau gjöld, sem miðuð eru við fardagaárs, þá er gjöldin bar að greiða.

FYRIRMYND
til verðlagsskráar.

		Krónum.	Krónum.	Krónum.
		kr. a.	kr. a.	kr. a.
I. Friður peningur.				
1.	1 hdr. 1 kýr 3—8 vetra, sem ber frá mikaelismessu til jólaföstu í fardögum	» »	» »	» »
2.	— 6 ær 2—6 vetra, í gildu standi, hver í fardögum	» »	» »	» »
3.	— 6 sauðir 3 vetra og eldri . . . á hausti	» »	» »	» »
4.	— 8 — 2 vetra — —	» »	» »	» »
5.	— 12 — veturgamlir — —	» »	» »	» »
6.	— 8 ær geldar — —	» »	» »	» »
7.	— 10 ær mylkar — —	» »	» »	» »
8.	— 1 áburðarhestur 5—12 vetra . . . í fardögum	» »	» »	» »
9.	90 ál. 1 hryssa jafngömul í fardögum	» »	» »	» »
II. Ull, smjör, tólg.				
10.	1 hdr. 120 pund af hvíttri ull hreinni . . . 1 pund	» »	» »	» »
11.	— 120 pund af mislitri ull — . . . — —	» »	» »	» »
12.	— 120 pund af hreinu smjöri — —	» »	» »	» »
13.	— 120 pund af hreinni tólg — —	» »	» »	» »
III. Ullar-tóvara.				
14.	1 hdr. 90 ál. hvítt vaðmál 1 al.	» »	» »	» »
15.	— 60 pör tvíbands heilsokkar 1 par	» »	» »	» »
16.	— 120 pör sjóvetlinga — —	» »	» »	» »
IV. Fiskur.				
17.	1 hdr. 6 vættir af saltfiski 1 vætt	» »	» »	» »
18.	— 6 — af hertum fiski — —	» »	» »	» »
19.	— 6 — af smáfiski — —	» »	» »	» »
20.	— 6 — af hertri ísu — —	» »	» »	» »
21.	— 6 — af hertum hákarli — —	» »	» »	» »
V. Lýsi.				
22.	1 hdr. 1 tunna hákarlslýsis 1 pottur	» »	» »	» »
23.	— 1 — sels-lýsis — —	» »	» »	» »
24.	— 1 — þorskalýsis — —	» »	» »	» »
VI. Skinnavara.				
25.	1 hdr. 4 fjórðungar nautskinns 1 pund	» »	» »	» »
26.	— 6 — kýrskinns — —	» »	» »	» »
27.	— 6 — hrossskinns — —	» »	» »	» »
28.	— 8 — sauðskinns af 2 vetrum sauðum og eldri . . . — —	» »	» »	» »
29.	— 12 — sauðskinns af ám og vetrg. — —	» »	» »	» »
30.	— 6 selskinn — —	» »	» »	» »

VII.				Krónum.	Krónum.	Krónum.
Ýmislegt.				kr. a.	kr. a.	kr. a.
31.	1 hdr.	6	pund af hreinsuðum æðardún	1 pund	" "	" "
32.	—	120	pund af fuglaðiðri	1 pund	" "	" "
33.	—	24	dagsverk um heyannir. . .	hvert á	" "	" "
34.	—	24	lambsfóður	—	" "	" "
Meðalverð á hverju hundraði og hverri alin í fyröldum landaurum verður:						
Eptir	I. eða í friðu				" "	" "
—	II. — í ullu, smjör og tólg				" "	" "
—	III. — í ullartóvöru				" "	" "
—	IV. — í fiski				" "	" "
—	V. — í lýsi				" "	" "
—	VI. — í skinnavöru				" "	" "
en meðalverð allra landaura saman talið					" "	" "
og skipt með 6 sýnir:					" "	" "
meðalverð allra meðalverða					" "	" "

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 37. fundi efri þingdeildarinnar, 16. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Bergur Thorberg aðhylltist frumvarpið að sumu leyti, en að sumu leyti þótti honum það athugasemjulegt; fór hann eigi út í einstakar greinir, með því þetta væri 1. umræða, en benti á nokkur almenn atriði. Aðal-breytingin væri það, að nú skyldi vera ein verðlagsskrá fyrir hverja sýslu, og væri það hagfelld og tilhlýðileg ákvörðun, sem reyndar hefði getað komið á án laga, eins og t. d. hefði átt sjer stað í vesturamtinu; þar hefði áður verið ein verðlagsskrá, og svo hefði því verið breytt eptir ósk hjeraðsmanna og samkvæmt heimild þeirri, er gefin væri í hinni gildandi lagareglu um verðlagsskrár, þannig að nú væru 3 verðlagsskrár í vestur-amtinu. Önnur breytingin væri um það, hverjir ættu að semja verðlagsskrár, og það sýndist ef til vildi varða litlu, hverjir reiknuðu þær út, en það stæði annað í sambandi við þetta. Áður hefðu verið lagðar til grundvallar skýrslur frá hreppstjórum og prestum,

en nú að eins skýrslur frá hreppsnefndum. Þetta væri athugasemjulegt breyting. Þeim, sem hefðu fengið við að semja verðlagsskrár í fleiri ár, mundi eigi ókunnugt, að skrárnar væru vanalega undir almennu gangverði, er þær kæmu út. Þó hefðu þær orðið miklu lægri, ef hreppstjóranskýrslurnar hefðu eingöngu verið lagðar til grundvallar, því þær hefðu almennt verið lægri en skýrslur presta. En er þessum tvennum skýrslum væri slengt saman, þá nálgadist það hið rétta gangverð, en færi aldrei fram yfir. Ef skýrslur hreppsnefndanna yrðu lagðar til grundvallar eingöngu, þá þætti honum hætt við, að þær mundu fara í sömu stefnu og hreppstjóranskýrslur, það er: verða of lágar, og gjaldtakendur bíða þar við halla. Það yrði eigi ráðið af frumvarpinu, hvort skýrslur hreppsnefndanna skyldu vera bindandi eða að eins leiðbeinandi fyrir sýslunefndirnar, það er að segja hvort tölurnar væri bindandi eða að eins til upplýsingar, og þeim mætti þá breyta, ef annað þætti réttara. Hingað til hefði verið farið eptir tvennum skýrslum, og hefðu skýrslur einstaka hreppstjóra stundum verið svo fráleitar, að sýslumaður hefði víkið frá þeim, af því þær hefðu eigi verið nærri réttu

lagi, samkvæmt heimild þeirri, er gefin væri í rentukammerbræfi 23. maí 1834. Þetta benti hann á til íhugunar, ef menn kynnu að vilja koma með breytingar við frumvarpið. Þá væri og það athugandi, að eptir þessu frumvarpi yrðu engar verðlagsskrár fyrir kaupstaði, sem væri þó nauðsynlegt, og þyrfti því að ráða bót á þessu; þetta mundi vera gleymska, þó ólíklegt væri. Einnig þyrfti að ákveða nákvæmar en gjört væri, eptir hvaða verðlagsskrá hin einstöku gjöld yrðu tekiu, því ef nú nýi skatturinn yrði miðaður við landaura, og ef 5. gr. frumvarpsins yrðu lög, þá gæti svo farið, að í sumum sýslum væri gildið eptir fleiri en einni verðlagsskrá, þar sem manntalsþingin bæði væru haldin fyrir og eptir fardaga, og mundi það koma ruglingi á greiðslu og reikninga yfir almenn gjöld; þyrfti því að ákveða nákvæmar um þetta. Vissi hann eigi, hversu mikil nauðsyn væri á þeirri rjettarbót, sem ætlazt væri til með þessu, og allt væri eiginlega unnið, sem hjer gæti fengist, ef ein verðlagsskrá væri sett í hverri sýslu, en hvort sýslunefndir eða þau yfirvöld, sem nú settu verðlagsskrár, skyldu gjöra það, gjörði minna til. Hvað snerti staðfestingu verðlagsskrána, þá gæti orðið vandkvæði við það, ef landshöfðinginn ætti að fá verðlagsskrárnar í marz, og hann ætti að rannsaka þær og aðgæta, það er að segja, endurskoða, hvort þær væru rjett reiknaðar eptir hinum einstöku skýrslum, því það bakaði honum eins mikla fyrirhöfn, eins og að semja þær sjálfur. Varla mundi hann því geta sent þær aptur með sömu ferð, ef þær reyndust skakkar, og yrði það til mikillar tafar, ef hann þyrfti að heimta aptur leiðrjettingar frá sýslunefndunum, sem honum yrði að senda, því hann mundi eiga að staðfesta verðlagsskrárnar, en eigi að gjöra við þær breytingar. Þessar bendingar vildi hann taka fram til íhugunar. Vildi hann eigi fella málið á þessu stigi, heldur láta það ganga til 2. umræðu, og sjá þá, hvernig á horfðist.

Torfi Einarsson kannaðist við, að stundum væri mismunur á skýrslum presta

og hreppstjóra, en hann mundi hverfa, er hreppsnefndarmenn tækju við. Það væri kunnugt, að þá er hreppstjóri vissi, að prestur setti verðlagið hærra en gangverð, þá setti hann aptur lægra, til þess að það jafnaði sig, og sama gildi frá hálfu prestsins. Þessi verðlagsmunur gæti og stundum komið til af því, að menn hefðu eigi sama skilning á því, hvaða mælikvarða skyldi fylgja um mat landauranna. Hann og fleiri skildu það svo, að landaura bæri að meta eptir því, hvað mikið fengist fyrir þá í peningum, en eigi eptir því, hvað fengist fyrir þá, t. d. í krami og þess háttar hjá kaupmönnum, sem sjaldan hefðu neitt til muna af peningum, með því þeir gæfu enga rentu. Vildi hann því miða beinlínis við peninga, sem fengjust almennt fyrir landaurana innan hreppsins. Þætti sjer það því enginn galli, þó sveitanefndirnar semdu skýrslur þessar, einkum ef þær ættu að meta landaurana móti peningum.

Eiríkur Kúld kvaðst samdóma þingmanni Strandasýslu um það, að verðlagið ætti að miða við peninga, en engin trygging væri þar fyrir fyrir því, að skýrslurnar yrðu rjettari hjá hreppsnefndinni, en áður frá presti og hreppstjóra. Hann væri frumvarpinu hlynntur, af því með því sparaðist ómak presti, hreppstjóra, prófasti, amtmanni og biskupi; en það hlæðust hins vegar annir á landshöfðingja, og eptir því fyrirkomulagi, er hjer ræddi um, gæti svo farið, að verðlagsskrárnar yrðu eigi kunnar nógu snemma út um landið, og það væri aðalgalli frumvarpsins. Ef það ætti að vera vel úr garði gjört, þyrfti að setja í það nefnd, en bæði annrski deildarmanna og það, hvað tíminn væri orðinn naumur, gjörði það þó eigi ráðlegt. Óttaðist hann hins vegar, að á því mundi eigi verða ráðin bót til hlítar með breytingaratkvæðum, sem kynnu að tæta það sundur. En þó var hann eigi móti því, að það gengi til 2. umræðu, enda þó hann sæi eigi brýna nauðsyn til, að það fengi framgang nú, því það væri að miklu leyti sniðið eptir því, sem menn lengi hefðu búið við. Honum þætti eigi nein hætta búin, þó prestar slyppu undan þessu starfi,

eins og hinum 2. konungkjörna, því ef sýslunefndin tæki við, þá yrði sýslumaðurinn oddviti þeirra, er skrárnar settu, og hann væri nægilega kunnugur. Það væri sjálfsagt, að gjöra yrði breytingu í þá átt, að sýslunefnd mætti breyta skýrslum frá hreppsnefndunum, ef annars haldið væri að láta hreppsnefndirnar semja skýrslur til verðlagsskránna.

Ásgeir Einarsson tók fram, út af undirbúningi verðlagsskránna, að einu sinni, sem hann hefði þekkt til, hefði menn furðað á, hvernig verðlagsskráin kom út, og haft grun um, að sýslumaður mundi hafa breytt verðlaginu, áður en hann sendi amtmanni. Hann hefði ætlað, að þetta væri tilhæfulaust, því sýslumaður mundi heldur hafa sent skýrslur þær til baka, er honum hefðu þótt rangar. Nú heyrði hann af orðum 2. konungkjörna, að slíkt hefði getað átt sjer stað, er sýslumaður hefði álitit verðlagsskýrslu hreppstjóra óbrúkanði. Menn væru að bera kvíðboga fyrir því, ef hreppsnefndin semdi verðlagsskýrsluna, en það væri þó bót í máli, að presturinn væri opt einn í hreppsnefndinni, og í öllu falli mætti hann vera við, er skýrslurnar væru samdar, og eigi skemmdi það heldur, að sýslumaðurinn, sem þekkti manna bezt til, ætti að vera oddviti í nefndinni, sem setti verðlagsskrárnar. Menn hefðu talað um, að illa væri gengið frá frumvarpi þessu, og væri það kannske eigi tilhæfulaust, en það mundi óhætt, eptir því sem 2. konungkjörna hefðu fariðt orð, að trúa honum fyrir því, ef hann gæti fengið einhverja með sjer, að koma fram með breytingar til að laga frumvarpið, þó eigi væri sett nefnd, enda væru þær nú orðnar ærið margar. Heppilegra væri að laga frumvarpið án nefndar, eða þá með nefnd, heldur en að fella það, því bæði mundi það vera þjóðinni geðfelldara, og líka væri það hentugra en það fyrirkomulag, sem tíðk-
azt hefði að undanfögnu.

Benidikt Kristjánsson hjelt því fast fram, að eigi væri vert að setja nefnd í málið, bæði sakir starfa þeirra, er væru fyrir hendi, og vegna tímans, sem væri orðinn svo naumur. Gallarnir væru eigi svo mikl-

ir, sem menn hjeldu, og væri innan handar að bæta úr þeim án nefndar. Gallar þeir, sem verið hefðu á verðlagsskýrslunum, væru eigi, að hans áliti, sprotnir af þeim hvötum, sem menn hefðu látið sjer um munn fara, heldur miklu fremur af hinu, að skýrslu-
semjendurnir hefðu eigi haft hugfast hið rjetta takmark, nefnilega frá 1. október til 30. september, og annað það, að sumir álitu eigi rjett að miða við gangverð, því þó að svo og svo seldist, þá yrði það öðruvísi, ef á markað væri komið. Þetta væri eigi rjett vegna peningaeklunnar. Mismunurinn milli presta- og hreppstjóra-skýrslanna væri engan veginn sprottinn af eigingirni hvorra fyrir sig, heldur af ólíkum skoðunarhætti manna. Prestar mundu sjaldan eða aldrei hafa sprengt landaurana upp, fram yfir það, sem góðu hófi gegndi, en hitt mundi heldur hafa komið fyrir, að hreppstjórar hefðu lækkað um of, því eigi gætu menn tekið til greina einstök dæmi eða undantekningar. Ef hreppsnefndin mettí landaura of eða van, þá væri eigi annar vegur fyrir, en að sýslunefndin sendi skýrslurnar til baka með þeim fyrirælum, að þær yrðu lagaðar. Það yrði eigi sjeð og ætti ekki heldur að vera, að sýslunefndin hefði vald til að breyta skýrslunum, heldur að eins til að draga meðalverðið út úr þeim. Að endingu kvaðst hann vilja, að málið gengi til 2. umræðu, og helzt án nefndar.

Stefán Eiríksson gat þess, út af því sem 2. konungkjörni hafði sagt, að hreppstjórar settu landaurana fjarska-lágt, þá vildi hann geta þess, að prestar settu þá á hinn bóginn langt fram yfir gangverð. Seinast í fyrra hefði það komið fyrir, þar sem hann þekkti til, að einn prestur hefði farið langt fram yfir gangverð. Það væri t. a. m. eigi rjett, þó hestur væri seldur fyrir 200 kr. og annar fyrir 80 kr., þá að taka hið hæsta verð. Þar sem varaforseti hefði talað um, að þetta fyrirkomulag, um gildi verðlagsskránna, legði svo mikil störf á landshöfðingja, þá væri engin ástæða til þess, því að landshöfðingi hefði getað beðizt undan því í

neðri deildinni, er málið var rætt þar, og hún mundi hafa tekið það til greina.

Ákvörðunin í 5. gr. þyrfti eigi að koma í neinn bága, því að þó sýslumaður þingaði eptir fardaga, sem opt gæti komið fyrir, þá gæti hann eins fyrir það farið eptir verðlagsskrá þeirri, sem gildi fyrir liðna fardagaárið. Þetta mætti líka laga, án þess að nefnd yrði kosin. Viðvikjandi því, að kaupstaðir yrðu út undan, þá væri það eigi rjett skodað, því þeir gætu, eins og hrepparnir, sent sína skýrslu til sýslunefndarinnar, og yrðu því að vera bundnir við verðlagsskrá þeirrar sýslu, er þeir væru í.

Árni Thorsteinson kvaðst í fyrstu hafa ætlað, að þetta frumvarp færi fram á meiri breytingar á verðlagsskránni, en hann hefði sjeð við nákvæmari ihugun þess; hann hefði jafnvel búizt við, að breytingarnar væru svo miklar, að menn væru komnir inn á svæði, sem eigi mætti gjöra breytingar á. Verðlagsskránnar lægju nefnilega til grundvallar fyrir því, hvernig gjald til landssjóðsins og ýmsra stjettu skyldi reiknað og krafð; þær væru einnig lagðar til grundvallar í samningum manna á milli, því að í þessu hvorutveggja væri farið eptir meðalalin og verðlagi á einstökum aurum. Frá þessu sjónarmiði hefði eigi mátt breyta verðlagsskránni, því að það hefði orsakað óvissu um öll gjöld yfir höfuð. Þessu væri heldur eigi breytt í frumvarpinu, og sig furðaði nærri því á, hve litlar breytingar þar væru gjörðar frá því, sem áður hefði verið. Landaurum væri þar skipt í 6 flokka eins og áður, og 1., 2. og 4. flokkur væru alveg óbreyttir. Í 5. flokki væri sleppt hvallýsinu, sem og mætti, því að verð þess væri eins og á öðru lýsi. Í 6. flokki væri sleppt lambsskinnunum, sem og gjörði lítið til, þar eð 240 hefðu áður verið lögð í 1 hundrað, en af því að verðlag þeirra lægi mjög nærri venjulegu meðalverði, væri næsta þýðingarlítið, að halda þeim. Mestar breytingar hefðu verið gjörðar við 3. flokkinn. Áður hefði alin í vaðmáli verið látin mæta alin og hundrað hundraði, en nú væru 90 álnir lagðar í

hundrað. Hespugarni væri sleppt úr tóvör-
unni; en hvorugt þetta stæði þó á svo miklu, því að hann hefði sjeð marga taxta, þar sem vaðmál væri alls eigi tilfært, og hespugarnið hefði hann eigi sjeð í seinni tíð í verðlagsskrám. Hann gæti því eigi sjeð, að grundvelli verðlagsskrárinnar væri breytt í neinu verulegu, og mundi varla þurfa nefndar til að ihuga slíkt, því að hver þingmaður gæti það fyrir sig, og svo mundi og neðri deildin einnig hafa hugleitt málið vel.

Hvað sjálfar greinar frumvarpsins snerti, þá treysti hann þingmanni Húnvetninga og hinum 2. konungkjörna vel til þess, að lagfæra frumvarpið með breytingaratkvæðum eptir því, sem þeim hefðu farizt orð um málið. 4. greinin gæfi tilefni til að efast um, að verðlagsskránnar gætu orðið búnar nógu fljótt, eins og hinn 2. konungkjörni hefði bent á, ef sýslunefndirnar þyrftu eigi að skila skránum fyr en í lok febrúarmánaðar; sjer þætti því rjettara, að færa það mark til, og setja «lok janúarmánaðar» í staðinn. Þingmaður Skaptfellinga hefði talað um, að það yrði eptir þessa frumvarps 5. grein nokkur tími á árinu, sem nýja verðlagsskráin kæmi í gildi á, sem verðlagsskráarlaust yrði, og væri sín skoðun eins á því. Verðlagsskránnar giltu nú nefnilega frá miðjum maímánuði til jafnlangdar næsta ár, en nýju skránnar ættu að gilda frá fardögum til fardaga, og yrði því tíminn frá miðjum maí til fardaga verðlagsskrárlaus, og væri nauðsynlegt, að taka upp ákvörðun, sem fyrirbyggði það; fyrir sitt leyti álití hann óheppilegt, að 2 verðlagsskrár giltu sama árið, eða að sama verðlagsskráin gildi fyrir 2 ár, en að það yrði þó að vera, sæist á því, að sýslumaður, sem þingaði vanalega á tímabilinu frá krossmessu til fardaga, hefði t. a. m. í vor tekið gjöld öll eptir verðlagsskrá fyrir 1877—78, en yrði á næsta vori, ef hin nýju verðlagsskráalög yrðu þá búin að ná gildi, að taka gjöldin þá eptir hinni gömlu verðlagsskrá, sem þá yrði farið eptir tvisvar sinnum. Þetta þætti sjer ó-

heppilegt, en bót á því mætti ráða, með því að láta fyrstu verðlagsskrána gilda frá miðju maí til fardaga árið þar á eftir. Að öðru leyti virtizt honum það ekki standa á neinu, að breyta tímanum, sem verðlagsskrárnar skyldu gilda fyrir frá því, sem nú er.

Benidikt Kristjánsson tók undir með því, að þetta millibil milli verðlagsskránna væri óheppilegt, sakir þess, að þá væri einmitt eindagi tíundar og allra manntalsbókargjalda, og þótti rjettara, að láta verðlagsskrárnar ná yfir sama tíma og áður. Fyrir norðan væri það siður, og það mundi vera almennt, að gjöld væru tekin á vori eftir þeirri verðlagsskrá, sem þá byrjaði, og eftir því vantaði alveg verðlagsskrá fyrir einum manntalsbókargjöldum, þegar verðlagsskráaskipti yrðu. Hann gæti heldur enga ástæðu sjeð til að binda gildi skrána við fardaga. Ef hin nýja ætti að fá gildi frá fardögum næsta vor, þá væri eigi hægt, að taka manntalsbókargjöld eða preststíund eða kirkjutíund eftir neinni verðlagsskrá að vori, þar eð þau ættu að takast einmitt í millibílinu, sem yrði á milli verðlagsskránna, og þyrfti þá sjerstaka laga-ákvörðun um það efni.

Torfi Einarsson kvað það engum vandræðum bundið, að setja ákvörðun um gildistíma verðlagsskránna í frumvarpið; en eiginlega væri það tilgangur sinn með þessari ræðu, að minnst á það, sem einn þingmaður hefði áður sagt, að prestarnir reiknuðu verðlagsskrárnar mátulega hátt, en hreppstjórnarnir of lágt. Þar af hlytu verðlagsskrárnar auðsjáanlega að verða lægri, en eiginlega ætti að vera, en það mundi þó sjaldan hafa sýnt sig, svo að eitthvað hlyti að vera bogið í þessu. Annar þingmaður hefði sagt, að prestar mundu vanalega vera í hreppanefndum, en það mundi nú fara eftir því, hvort presturinn væri í hreppnum, og svo, hvernig maður hann væri, því að ef mönnum þætti hann lakari en sumir bændur, mundi hann varla verða tekinn í hreppsnefnd, því að það mundi

varla vera borið meira traust til hans en bænda.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði, en nefnd felld með 9 atkvæðum.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til laga um verðlagsskrár.

1. Í stað 1. greinar komi 2 greinir þannig hljóðandi:

1. grein.

Hjer eftir skal ein verðlagsskrá vera fyrir hvert sýslunefndarumdæmi. Nú er kaupstaður innan takmarka sýslunefndarumdæmisins, og er þá sameiginleg verðlagsskrá fyrir það og kaupstaðarumdæmið.

2. grein.

Sýslunefndirnar semja frumvörp til verðlagsskránna, hver fyrir sitt umdæmi, en þar sem kaupstaður er innan umdæmisins, taka tveir af bæjarfulltrúunum, sem bæjarstjórnin kys til þess, þátt í tilbúningi frumvarpsins með sýslunefndinni.

2. Í stað 2. greinar komi 3. grein svo hljóðandi:

3. grein.

Í verðlagsskránum skal telja þær landaurategundir, er gengið hafa sem kaupeyrir eða verzlunarvara í hverju umdæmi frá veturnóttum til veturnóttar ár hvert, og setja á þær það peningaverð, sem að jafnaði hefur á þeim verið á þessu tímabili. Skrárnar skal semja svo tímanlega, að þær verði sendar amtmanni með fyrstu póstferð eftir nýjár.

3. 3. grein frumvarpsins verði 4. grein með þeirri breytingu, að í stað orðanna: «í þeirri sýslu» komi: «í því umdæmi».
4. Í stað 4. greinar komi svo hljóðandi grein:

5. grein.

Amtmaður staðfestir verðlagsskrárnar, og skal hann gæta þess, að þær sjeu

rjett samdar, og engir landaurar undan skildir, nema gildar ástæður hafi verið til greindar. Hann skal og sjá um, að verðlagsskránnar verði birtar á prenti í tækan tíma.

5. Í stað 5. greinar komi svo hljóðandi grein:

6. grein.

Verðlagsskránnar gilda frá miðju maímánaðar til jafnlangdar næsta ár, og skulu öll þau gjöld, sem miðuð eru við landaura, greiddast eftir verðlagsskrá þeirri, sem gildir á gjalddaga.

Arni Thorsteinson. Asgeir Einarsson.

Bergur Thorberg. Eiríkur Kúld.

Magnús Stephensen. Torfi Einarsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 40. fundi efri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmán., kom sagnkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Benidikt Kristjánsson taldi sumar af breytingaruppástungum hinna 6 þingmanna horfa til bóta, en eina af aðalbreytingum þeirra felldi hann sig eigi við, það er að segja, þar sem gjört væri ráð fyrir, að setning verðlagsskránna stæði eigi í sambandi við skýrslur hreppsnefndanna, heldur skýrslur sýslunefndanna, sem amtmaður samþykkti. Þótti honum eðlilegra, að hreppsnefndir semdu verðlagsskýrslurnar, en sýslunefndin semdi síðan upp úr þeim verðlagsskrána, og skyldi jafnframt, ef þörf væri á, gefa hreppsnefndunum bendingar eða áminningar um, að gæta skyldu sinnar í því, að verðleggja landaurana eftir gangverði í sínum hreppi. Málið missti sveitablæ þann, er það hefði haft, ef sú tilhögun væri höfð, er áður var getið. Taldi hann þess utan óvíst, hvort maður gæti með sanngirni heimtað það af sýslunefndinni, að hún væri gjörkunnug gangverðinu í hverjum einstökum hreppi, einkum ef vantaði menn úr sumum hreppum, sem yrði, ef hreppar væru fleiri en 10

í einu sýslunefndarumdæmi. En þó nú því yrði breytt þannig, að hver hreppur, þó fleiri væru en 10, kysi 1 mann í sýslunefnd, þá mundu samt eigi allir sækja fundinn, einkum um þann tíma, er hjer ræddi um, er ófærð og veðurátta tálmaði opt ferðum manna. Vildi hann því, að þessi ákvörðun væri felld, en samþykkt hin upphaflega ákvörðun frumvarpsins um það, að hreppsnefndirnar semdu verðlagsskýrslurnar.

Bergur Thorberg gat þess, með tilliti til þess, er þingmaður Þingeyinga hefði mælt, að ætíð mætti búast við nógum kunnugleika hjá sýslunefndinni í þessu efni, því bæði væri það hið almenna, að í henni væri einn maður úr hverjum hreppi, og þó svo væri eigi, þá mundi eigi vera sá mismunur á verðlagi í hinum einstöku hreppum sýlunnar, sem miklu munaði, enda mundi þá sá, sem væri í náðúahreppnum, fara nærri um gangverðið í þeim hreppi, er enginn væri úr. Gæti því í raun og veru ekkert verið slíkri tilhögun til fyrirstöðu. Þingmaður Þingeyinga hefði farið fram á breytingu í þá átt, að bætt yrði við 2. gr. ákvörðun á þessa leið: «eftir að hafa fengið skýrslur um verðlag í hverjum hreppi frá hreppsnefndunum». Þetta gæti hann líka felld sig við, og ef þingmaðurinn vildi koma fram með breytingu á þá leið við 3. umræðu, mundi hann og líklega fleiri deildarmenn eigi verða því mótfallnir.

Asgeir Einarsson kvaðst vera samdóma hinum 2. konungkjörna, því að ástæður þingmanns Þingeyinga þættu sjer eigi fullnægjandi. Sveitablærinn, sem honum hefði þótt útrýmt með breytingaruppástungunni, hyrfi hvort sem væri, þegar margir menn ættu að semja skránnar, sinn úr hverri sveitinni. Ef hreppsnefndirnar ættu að semja þær, eins og þingmaður Þingeyinga hefði viljað, þá væri tvennt til, annaðhvort að sýslunefndin hefði ekkert vald til að breyta þeim skýrslum, og væri hún þá næsta þýðingarlítill, og allt vald í höndum hreppsnefndanna, eða þá að sýslunefndin mætti breyta skýrslunum eftir því, sem henni þætti við eiga, og það vildi hann

fyrir sitt leyti að hún mætti, en hefði hún vald til þess, þá hefðu skýrslur hreppanefndanna lítið að þýða, því að sýslunefndin sýndi þá einmitt, að hún þekkti betur til en hreppanefndirnar, ef hún færi að breyta þeirra skýrslum, og mundi því eins gott, að láta sýslunefndirnar einar fjalla um það; hún mundi nægilega kunnug, þar eð í henni væri víðast 1 maður úr hverjum hreppi, en að svo hefði getað verið alstaðar, hefði einmitt þingmaður Þingeyinga verið með í að fella eigi fyrir mjög löngu, en hefði hann þá viljað taka það upp, að 1 maður úr hverjum hrepp skyldi sitja í sýslunefnd hverri, þá hefði hann eigi rekið sig á þennan agnúa nú.

Stefán Eiríksson kvaðst fella sig við breytingar nefndarinnar að öðru en því, að hann vildi láta hreppanefndirnar semjaskýrslurnar fyrst, af þeirri ástæðu, að sýslunefndunum mundi annars verða mjög tafsamt, að fá þær upplýsingar, sem þyrftu í þessu tilítu, og þegar sýslunefndin ætti að búa til verðlagsskránnar frá uppruna, tæki það upp langan tíma fyrir sýslunefndum og þar af leiðandi kostnaðarauka. Þótt það að vísu væri satt, að þær sýslur væru fáar, sem hefðu fleiri en 10 hreppa, svo að í flestum sýslunefndum væri 1 maður úr hverjum hrepp, þá væru það þó nokkrir hreppar, sem eftir sveitastjórnarlögnum ekki gætu haft menn á sýslufundi, og því álíti hann rjettara, eins og hann hefði tekið fram, að hreppsnefndirnar hefðu undirbúning verðlagsskránna.

Sighvatur Arnason kvað það jafnan gott, þegar stryk yrði dregið yfir tortryggni í hverju efni sem væri, eins og hjer ætti sjer einnig stað, þar sem prestar og hreppstjórar, er hingað til hefðu opt verið tortryggðir, ættu eigi lengur einir að semja verðlagsskránnar, heldur sýslunefndirnar. En að hreppsnefndirnar skyldu frumsemja þær, gæti hann eigi gengið inn á, nema sýslunefndirnar hefðu vald til að breyta þeim, eftir því sem þurfa þætti, því annars hefðu sýslunefndirnar ekkert annað að gjöra en sýslumaður og prófastur nú, og væri þá lítið unnið og lenti í sama horfinu og áður, að tortryggja

hreppsnefndirnar í staðinn fyrir prest og hreppstjóra.

Síðan var gengið til atkvæða um einstakar greinir frumvarpsins og breytingar hinna 6 þingmanna, og var:

Breyting þeirra við 1. grein samþykkt í einu hljóði.

Breytingin við 2. grein frumvarpsins var samþykkt með 10 atkvæðum, og varð hún að 3. grein.

Breytingin við 3. grein frumvarpsins var samþykkt með 10 atkvæðum, og 3. grein þannig breytt, sem nú var orðin 4. gr., einnig samþykkt með 10 atkvæðum.

Að í stað 4. greinar frumvarpsins kæmi 5. grein breytingaruppástungunnar, og 6. grein hennar í stað 5. greinar frumvarpsins, var hvort um sig samþykkt í einu hljóði.

Síðan var frumvarpið sjálft þannig breytt samþykkt í einu hljóði, og því vísað til 3. umræðu í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um verðlagsskrár.

Frá Benidikt Kristjánssyni, Stefáni Eiríkssyni og Sighvati Arnasyni.

- Við 2. grein. Eftir orðin: „hver fyrir sitt umdæmi“ bætist inn í: „og hafi fyrir sjer skýrslur, sem hreppsnefndir skulu semja um gangverð landaura í hverjum hreppi“.
- Við 3. grein. a, í staðinn fyrir: „peningaverð“ komi: „meðalverð“, b, orðin: „að jafnaði“ falli burt.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Sighvatur Arnason kvaðst að eins vilja geta þess viðvíkjandi breytingaratkvæði sínu

og tveggja annara þingmanna, að það væri alls eigi meining þess, að binda sýslunefndirnar við skýrslur hreppanefndanna, heldur að þær skýrslur skyldu vera þeim til leiðbeiningar, ef svo kynni að vera, að eigi væri maður úr hverjum hrepp í sýslunefndinni, og hún því eigi nógu kunnug. Breytingarnar við 3. gr. þættu sjer minna verðar.

Torfi Einarsson kvað það mega segja um 1. breytinguna, að hún gjörði hvorki gott nje illt. Ástæðan fyrir henni væri eigi önnur en sú, að sýslunefndin væri ókunnug, en allir sæju, hvað sú ástæða gildi, þegar maður væri úr hverjum hrepp í sýslunefndinni, en hægðarleikur væri fyrir nefndarmenn, ef það væri ekki, að búa sig svo út, að þeir gætu sagt um gangverð hluta í öllum hreppum sýslunnar, en ef einhver þeirra gæti eigi komið, þá mundi hann, ef hann væri með nokkurri rænu, senda tillögur sínar fyrir því. Að breyta peningaverði í meðalverð væri með öllu rangt, því að það ætti eigi að meta landaura móti landaurum, heldur móti peningum. Eigi mætti heldur sleppa orðunum «að jafnaði», því að það ætti einmitt að meta landaura eptir því, sem til jafnaðar fengist fyrir þá í peningum, en alls eigi miða við einstök tilfelli.

Benidikt Kristjánsson kvað það geta vel að borið, að sýslunefndarmaður kæmi eigi á fundi sakir einhverra forfalla, sem hann vissi eigi fyrir fram; það gæti vel komið fyrir, að veður heptu menn, því að í mörgum hjeruðum landsins væri komið illt tíðarfar um það leyti, er sýslunefndarfundir ættu að haldast til að semja verðlagsskrárnar, svo að óveður gætu hæglega bannað nefndarmönnum að komast á fundi, og þá eins til að senda skýrslur um verðlag í hreppnum, sem þeir hefðu eigi búið sig undir með fyrir fram í þeirri von, að sækja sjálfir fundinn, en skýrslur frá hreppanefndunum gætu jafnan verið komnar nokkru fyrir fundi. Það gæti og vel verið, að sýslunefndarmenn væru eigi kunnugir gangverði sem skyldi í öðrum hreppum og hefðu eigi athugað, að grennslast nægilega eptir því, enda væri og svo, að þótt breyt-

ing þessi væri ef til vildi eigi alveg nauðsynleg, þá væri þó bót að henni, eða að minnsta kosti spillti hún eigi til. Önnur breytingin mætti að vísu eigi álitast þýðingarmikil, en þingmaður Strandasýslu hefði misskilið hana, því að það væri eigi meining hennar, að eigi skyldi meta landaura móti peningum, heldur væri það meiningin, að þeirri reglu væri fylgt, að taka meðalgangverð á landaurum á hinu ákveðna tímabili, því að mönnum væri kunnugt, að samskonar hlutur kynni eitt sinn að vera seldur hærra en almennt væri, og annað sinn lægra, og þó góður gripur mætti álitast að verða seldur með hærra verði en því venjulega, þá mætti eins gjöra ráð fyrir, að hinn lakari mundi seljast minna, en venjulegt væri, svo allt kæmi í sama stað niður; væri því betra og hægra að finna meðalgangverðið milli hins hæsta og lægsta verðs, en að segja, hversu sá og sá hlutur hefði selzt að jafnaði, sem honum fannst eigi benda til meðalverðs, heldur þess, sem tíðast ætti sjer stað.

Eiríkur Kúld kvað það mega segja um breytingaruppástungu þessa, að hún væri tilraun til að gjöra breytingu, því að hún bætti ekki neitt, og væri hann því alveg samdóma þingmanni Strandasýslu. Þingmaður Þingeyinga hefði talið henni það til gildis, að vera mætti, að sýslunefndarmenn gætu eigi komið á fund sakir óveðurs, en hann gætti eigi að því, að fundirnir ættu að haldast samkvæmt 3. gr. frumvarpsins, áður en vanalegt væri að nokkur veruleg óveður eða megn ófærð væri komin. Sjer þætti þar að auki mjög ólíklegt, að hver sýslunefndarmaður væri eigi svo kunnugur gangverði í sinni sýslu, að minnsta kosti í sínum og næstu hreppum, að eigi þyrfti skýrslna frá hreppsnefndunum; og allir mundu þeir vita gangverð hluta í kaupstöðum. Þessar skýrslur hreppsnefndanna væru og mjög þýðingarlitlar, þar eð sýslunefndin væri einu sinni ekki skyld til að lesa þær, hvað þá að taka meira tillit til þeirra. Það kvað hann eigi rjett hjá þingmanni Þingeyinga,

að eigi þyrfti að meta til peningaverðs, eins og breytingaruppástungan færi fram á, því landaurar seldust vanalega minna móti peningum, einkum meðan peningaekla sú, sem nú væri í sveitum, hjeldist við. Það væri og nauðsynlegt, að halda orðunum «að jafnaði», því að það ætti ekki að fara eftir hæsta og lægsta verði hlutanna, heldur einmitt eftir meðaltali yfir allt árið. Annars fyndust sjer breytingar þessar svo óþarfar, að hann væri þeim öllum mótfallinn.

Jón Hjaltalín sagði, að óhætt mundi að trúa sýslunefndinni einni fyrir samningu verðlagsskránna; það væri einfaldast og bezt, og flest væri nú farið að þykja örðugt, ef þetta þætti ófætlun fyrir sýslunefndirnar. Það væri miklu fremur ástæða til, að hlifa hreppsnefndunum, sem ærið hefðu að gjöra, þó ekki bættist þar við samning á skýrslum til að undirbúa verðlagsskrárnar.

Benidikt Kristjánsson taldi það ísjárvert, að láta sýslunefndirnar alveg óbundnum höndum skapa verðlagsskrárnar, eftir því sem þeim sýndist, eins og 4. konungkjörni hefði haldið fram. Varaforseta hefðu farið svo orð, sem hann sæti heima hjá sjer við Breiðafjörð, og hjeldi, að eins víðraði um allt land, eins og inni hjá honum. Enn hann gæti sagt honum það, að fyrir norðan gæti mánuði fyrir vetur, hvað þá heldur eftir veturnætur, komið sú ófærð og óveður, að mönnum væri sumstaðar og opt og tíðum ómögulegt, að sækja sýslunefndarfund langar leiðir. Sami þingmaður hefði í öðru tilliti ekki einu sinni verið heima hjá sjer, þar sem hann hefði lagt svo mikla áherzlu á kaupstaðarverð, en gleymt því, að hjer væri eigi að ræða að eins um gangverð á vörutegundum þeim, sem eru verzlunarvara á verzlunarstöðunum, enda væri það minnst af landaurum þeim, sem verðleggja á í verðlgsskránum. Það væri heldur ekki eingöngu að ræða um þá landaura, sem ganga kaupum og solum í sveitunum, heldur væri einnig að ræða um sauðpening að haustlagi, sem mjög sjaldan væri seldur á fæti á því tímabili. Hvað ætti þá að ráða verði á honum? Eflaust

það, hvað peningurinn upp og ofan leggur sig á blóðvelli eftir verðlagi því, sem er í hvort sinn á afurðum hans. En þá þyrfti að taka til greina hin mismunandi gæði fjárins í hinum ýmsu sveitum, og það mundi engin sýslunefnd geta gjört frá þeim hreppum, sem engin sýslunefndarmaður væri frá, og eftir því ráðgjörða fyrirkomulagi engin skýrsla kæmi frá til sýslunefndarinnar. Viðvíkjandi hreppsnefndarskýrslunum, þá hjeldi hann þeim enn fast fram, því það hefði enginn hrakið enn, að sýslunefndarmenn gætu á marga vegu forfallazt frá því að sækja nefndarfund.

Stefán Eiríksson gat eigi sjeð, að það þyrfti að vera nein grýla fyrir menn, þó hreppsnefndirnar skyldu semja skýrslur til undirbúnings verðlagsskránna, þar sem þó enginn gæti móti því mælt, að sumpart vegna forfalla, og sumpart eftir sveitarstjórnarlögunum, gæti svo farið, að einn eða fleiri sýslunefndarmenn vantaði á sýslufundi. Það hefði að sínu álitu þurft að breyta sveitarstjórnarlögunum, áður en þetta frumvarp yrði að lögum, ef menn ekki vildu hafa undirbúning hreppsnefnda á verðlagsskránum, því það væru margar sýslur, sem hefðu fleiri en 10 hreppa, en eftir sveitarstjórnarlögunum yrðu þeir hreppar útundan að hafa mann á sýslufundi við tilbúning verðlagsskránna. Eigi sá hann heldur neitt á móti því, þó orðin: «að jafnaði» fjellu burt, þar sem það væri skýrt tekið fram í 3. gr., að aurar skyldu metnir eftir því verðlagi, sem væri á þeim frá veturnóttum til veturnóta.

- Því næst var gengið til atkvæða og var
1. Breytingaruppástunga 3 þingmanna við 2. grein frumvarpsins samþykkt með 6 atkvæðum móti 4.
 2. Breytingaruppástungur hinna sömu við 3. grein.
 - a, felld með 7 atkvæðum gegn 3.
 - b, felld með 6 atkvæðum gegn 3.
 3. Frumvarpið þannig breytt var samþykkt í einu hljóði.

Kvað forseti það nú verða sent aptur

til neðri deildarinnar, og var það nú svo látandi:

FRUMVARP

til laga um verðlagsskrár.

1. grein.

Hjer eptir skal ein verðlagsskrá vera fyrir hvert sýslunefndarumdæmi. Nú er kaupstaður innan takmarka sýslunefndarumdæmisins, og er þá sameiginleg verðlagsskrá fyrir það og kaupstaðarumdæmið.

2. grein.

Sýslunefndirnar semja frumvörp til verðlagsskránna, hver fyrir sitt umdæmi, og hafi fyrir sjer skýrslur, sem hreppsnefndir skulu semja um gangverð landaura í hverjum hreppi, en þar sem kaupstaður er innan umdæmisins, taka tveir af bæjarfulltrúunum, sem bæjarstjórnin kys til þess, þátt í tilbúningi frumvarpsins með sýslunefndinni.

3. grein.

Í verðlagsskránum skal telja þær landaurategundir, er gengið hafa sem kaupeyrir eða verzlunarvara í hverju umdæmi frá veturnóttum til veturnótta ár hvert, og setja á þær það peningaverð, sem að jafnaði hefur á þeim verið á þessu tímabili. Skrárnar skal semja svo tímanlega, að þær verði sendar amtmanni með fyrstu pósthferð eptir nýjar.

4. grein.

Verðlagsskrárnar skulu samdar eptir þeirri fyrirmynd, sem fylgir lögum þessum. Þó geta sýslunefndirnar fellt úr verðlagsskránum einstakar landaurategundir, sem ekki eru kaupeyrir eða verzlunarvara í því umdæmi, sem verðlagsskráin gildir fyrir. Að öðru leyti skal farið með tilbúning verðlagsskránna eptir þeim reglum, sem fylgt hefur verið á undan.

5. grein.

Amtmaður staðfestir verðlagsskrárnar, og skal hann gæta þess, að þær sjeu rjett samdar, og engir landaurar undan skildir, nema gildar ástæður hafi verið tilgreindar.

Hann skal og sjá um, að verðlagsskrárnar verði birtar á prenti í tækan tíma.

6. grein.

Verðlagsskrárnar gilda frá miðju maímánaðar til jafnlengdar næsta ár, og skulu öll þau gjöld, sem miðuð eru við landaura, greiddast eptir verðlagsskrá þeirri, sem gildir á gjalddaga.

(Fyrirmyndin til verðlagsskráar óbreytt, eins og hún var samþykkt af neðri deildinni).

Á 52. fundi neðri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *frumvarp til laga um verðlagsskrár* frá forseta efri deildarinnar, eins og efri deildin hefði breytt því; ljet hann út bíta því meðal þingdeildarmannanna, og skoraði jafnframt á nefnd þá, er áður hafði sett verið í því máli í neðri deildinni, að láta uppi álit sitt um frumvarpið, eins og það nú væri.

NEFNDARÁLIT

við frumvarp til laga um verðlagsskrár.

Efri deild alþingis hefur gjört ýmsar verulegar breytingar á frumvarpi því, er er hjer ræðir um, bæði að efni og formi. Vjer nefndarmenn höfum vandlega hugleitt þessar breytingar, og virðast oss flestar þeirra óaðgengilegar. Skulum vjer að eins geta hinna helztu.

Vjer getum eigi sjeð, að nauðsynlegt sje, að hafa tvær verðlagsskrár fyrir eina sýslu, þó henni sje skipt í 2 sýslunefndarumdæmi, og voru ástæðurnar fyrir því teknar fram við aðra og þriðju umræðu málsins í neðri deildinni. Vjer skulum að eins geta þess, að ef 2 verðlagsskrár væru settar fyrir eitt lögsagnarumdæmi, þá leiddi af því, að skattar og önnur þjóðgjöld yrðu tekin þar eptir 2 mælikvörðum, sem ef til vill væru ósamhljóða, og væri það mjög óeðlilegt og til erfiðisauka fyrir þannu sýslu-

mann, er gjöra ætti reikningsskil fyrir tjeðum gjöldum.

Í annan stað virðist oss hagfelldara, að gildi verðlagsskránna sje bundið við fardagaárið, sem er hið almenna reikningsár í flestum viðskiptum manna við hið opinbera. Vjer höfum því tekið þessa ákvörðun aptur upp, og bætt við nýrri ákvörðun um, eptir hverri verðlagsskrá greiða skal þinggjöld, þegar manntalsþingin eru haldin eptir fardaga.

Í þriðja lagi getum vjer eigi fallið á, að amtmennirnir staðfesti verðlagsskrárnar, því bæði er það, að vjer álitum, að enginn annar hjer á landi en landshöfðingi hafi eða eigi að hafa vald til að staðfesta löggjafarmálefni. Og í annan stað hefur nú neðri deildin fallið á, að amtmannaembættin verði af tekin við fyrstu hentugleika, svo líkindi eru til, að þeirra njóti eigi lengi við hjer eptir.

Samkvæmt þessu leyfum vjer oss að ráða hinni háttvirtu neðri deild til, að fallast á frumvarp það, er hjer fer á eptir.

BREYTINGARTILLAGA

við frumvarp til laga um verðlagsskrár, (eins og það var samþykkt við 3. umræðu í efri deild alþingis).

Í stað 1. greinar komi:

1. grein.

Ein verðlagsskrá skal vera fyrir hverja sýslu. Nú er kaupstaður innan takmarka sýslunnar, og er þá sameiginleg verðlagsskrá fyrir hana og kaupstaðarumdæmið.

Í stað 3. greinar komi:

2. grein.

Skýrslur þær um meðalverð landaura, sem hingað til hafa verið gjörðar af prestum og hreppstjórum, skulu hjer eptir gjörast af hreppsnefndunum. Skal telja í skráum þessum þær landaurategundir, er gengið hafa sem kaupeyrir eða verzlunarvara í hverjum hreppi frá veturnóttum til veturnótta ár hvert, og sett á þær það verð, sem algengast hefur verið á þessu tímabili. Skýrslurnar

ar skulu gjörðar og sendar sýslumanni fyrir októbermánaðarlok ár hvert.

Í stað 2. greinar komi:

3. grein.

Sýslunefndirnar semja frumvörp til verðlagsskránna, hver fyrir sína sýslu; þó mega þær kjósa tvo menn úr sínum flokki til þessa starfa ásamt sýslumanni, sem oddvita nefndarinnar, en þar sem kaupstaður er innan umdæmisins, taka tveir af bæjarfulltrúunum, sem bæjarstjórnin kys til þess, þátt í tilbúningi frumvarpsins með sýslunefndinni. Nú eru tvö sýslufjelög í sömu sýslu, skal þá einn maður úr hverri sýslunefnd, er hún sjálf kys, semja verðlagsskrárnar ásamt oddvitanum, og gildir hún þá fyrir alla sýsluna.

4. grein óbreytt.

Í stað 5. greinar komi:

Landshöfðingi staðfestir verðlagsskrárnar, og skulu sýslunefndirnar hafa samið þær svo snemma, að þær verði sendar honum með fyrstu pósthöfn eptir nýár. Skal landshöfðingi gæta þess, að verðlagsskrárnar sjeu rjett samdar, og engir landaurar undanskildir, nema gildar ástæður hafi verið tilgreindar. Hann skal og sjá um, að verðlagsskrárnar verði birtar á prenti í tækan tíma.

Í stað 6. greinar komi:

6. grein.

Verðlagsskrárnar gilda frá síðasta fardegi til jafnlengdar næsta ár á eptir, og skulu öll þau glöld, sem miðuð eru við landaura, greiðast eptir verðlagsskrá þeirri, sem gildir á gjalddaga. Sjeu manntalsþing haldin eptir fardaga, skal greiða þinggjöldin eptir verðlagsskrá, sem gildi næsta fardagaár á undan.

Ný grein, sem verður 7. grein.

Verðlagsskrár þær, sem settar verða eptir lögum þessum, skulu öðlast gildi í fyrsta skipti í fardögum 1879. Til þess tíma gilda verðlagsskrár þær, sem settar verða fyrir fardagaárin 1878—79.

Fyrirmynd til verðlagsskrár óbreytt.

Jón Sigurðsson. Tryggvi Gunnarsson.

Snorri Pálsson.

BREYTINGARTILLAGA

við breytingar nefndarinnar við frumvarp til laga um verðlagsskrár.

Frá Páli Pálssyni, þingmanni Skaptfellinga.

1. Við 1. gr., að í staðinn fyrir: «hverja sýslu» komi: «hvert sýslufjelag».
2. Við 2. gr., að aptan við: «hreppsnefundunum» verði bætt inn í: «og prestum hreppsins».
3. Við 3. gr., að seinasta málsgrein: «Nú eru . . . alla sýsluna» falli burt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 56. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Framsögumaður (Varasorseti) kvaðst ætla, að deildarmönnum væri það ljóst, að efri deildin hefði gjört miklar breytingar við frumvarp neðri deildarinnar, og hefði hún ekki að eins breytt því, heldur fellt það algjörlega, og sett annað frumvarp í staðinn, því að nú væri varla nokkur einasta ákvörðun hins upprunalega frumvarps eptir. Þessi aðferð efri deildarinnar þætti sjer fremur undarleg. Þegar hann hefði í fyrstu samið þetta frumvarp, þá hefði hann einsett sjer, að víkja sem minnst frá þeirri aðferð, sem áður hefði verið höfð við tilbúning verðlagsskránna, og einungis víkja frá henni til bóta, og á þetta hefðu meðnefundarmenn sínir fallizt, en nú hefði efri deildin gjörsamlega umsteypt allri þeirri reglu, sem áður hefði verið fylgt í tilbúningi verðlagsskráa. Sjer hefði upprunalega dottið í hug, að verðlagsskrám þyrfti að fjölga, þannig að ein væri fyrir hverja sýslu, en þó hefði hann í fyrstu hugsað um, hvort ekki væri hægt, að hafa eina verðlagsskrá fyrir hverjar tvær sýslur; en við nákvæmari umhugsun hefði hann komizt að þeirri niðurstöðu, að það væri í mörgu óhagfelldara, og því hefði hann hneigzt að hinu, að hafa 1 verðlagsskrá fyrir hverja sýslu, og hefði neðri deildin samþykkt það. Þetta

hefði efri deildin þar á móti ekki látið sjer nægja, heldur hefði hún farið enn lengra, og samþykkt, að ein verðlagsskrá skyldi vera fyrir hvert sýslunefndarumdæmi. Með þessu móti yrðu verðlagsskrárnar 3 fleiri, með því að búið væri að samþykkja, að Skaptafells-sýsla og Þingeyjarsýsla skyldu hvor um sig vera 2 sýslufjelög, og einnig væru Mýra- og Borgarfjarðarsýsla 2 sýslufjelög; svo gætu mäske til næsta þings komið bænarskrár um, að skipta fleiri sýslum, og með því móti yrðu verðlagsskrárnar enn fleiri, og ef til vill mundi ekki staðar nema, fyr en hver hreppur hefði sína verðlagsskrá fyrir sig. Hann kvaðst því nær því vera farinn að sjá eptir, að hann skyldi nokkurn tíma hafa farið að stinga upp á breytingu þessari, því að það væri eins og menn væru ekki ánægðir með neina breytingu, fyr en þeir væru búnir að breyta svo gjörsamlega, að það sneri upp, sem áður hefði niður snúið.

Hvað 2. gr. frumvarpsins snerti, þá kvaðst hann ekki skilja það vel, hvað efri deildin meinti, þar sem hún segði, að sýslunefndirnar skyldu hafa fyrir sjer skýrslur, sem hreppsnefundirnar skyldu semja um gangverð landaura. Væri það meiningin, að sýslunefndirnar skyldu hafa fyrir sjer skýrslur frá hreppstjórum og prestum, og þar að auk frá hreppsnefundunum? Nú væri það búið, að prestar og hreppstjórar skyldu gefa skýrslur til undirbúnings verðlagsskráa, og efri deildin gjörði enga ákvörðun um, að þeir skyldu hætta að gefa þessar skýrslur. Þar að auki væri það auðsætt, að efri deildinni væri ekki vel ljóst, hvernig hagaði til um sýslunefndarfund. Þar sem fleiri hreppar en 10 væru í sýslu, hlytu nokkrir hreppar að verða útilokaðir frá að taka þátt í tilbúningi verðlagsskránna, að hann ekki talaði um hitt, hve örðugt það opt væri fyrir sýslunefndina, að ná saman á vetrum, og gæti tíðum farið svo, að ekki nema rúmur helmingur sýslunefndarmanna kæmi á fundinn. Nefndin hefði því ekki hikað sjer við, að koma aptur með þá uppástungu, að sýslunefndirnar skyldu eiga kost á, að setja menn úr sínum

flokki í sinn stað til að semja verðlagsskránnar, því að það mundi spara sýslusjóðnum mikinn kostnað.

Þá kæmi til þess, sem eiginlega væri höfuðstykkið, hvort það ætti að vera landshöfðingi eða amtmennirnir, sem staðfestu verðlagsskránnar. Sig furðaði vissulega á því, að efri deildin skyldi álíta ástæðu til að láta amtmennina staðfesta verðlagsskránnar, því að það væri öllum ljóst, að með stjórnarbreytingunni hefði verið tekinn af amtmönnum sá stjórnarráða-myndugleiki (ministeriel Myndighed), sem þeir hefðu áður haft, og lagður undir landshöfðingja, svo að þeir hefðu nú ekki annað vald, en eins konar skrifstofulegt vald.

Nefndin hefði því álitid sjálfsgagt, að fela landshöfðingja að staðfesta skránnar, og það því fremur, sem sú skoðun hefði komið fram hjá þinginu, að amtmannaembættin mættu missa sig, og að líkindum mundi ekki líða á löngu, áður þau yrðu lögð niður. Breytingin á 6. grein stæði í sambandi við þessa breytingu; nefndinni hefði þótt rjettast, að miða gildi verðlagsskránnar við fardaga-árið, þar eð landshöfðingi ætti að staðfesta þær, annars yrði ekki nægur tími til þess, að koma þeim út um allt landið.

Hvað breytingar þingmanns Skaptfellinga snerti, þá væri þeim þegar svarað, því að þær miðuðu einungis til þess, að koma ákvörðunum efri deildarinnar aptur inn. Að eins væri það nýr viðbætur, að prestarnir skyldu semja verðlagsskránnar með hreppsnefndunum; þessi viðbætur væri alveg óþarfur, því að prestarnir væru jafnaðarlegast í hreppsnefndunum, en ef það væri meiningin, að þeir skyldu gjöra þetta af klerklegu valdi sínu, þá kvaðst hann verða að vera því mótmæltur, þar eð það heyrði ekki til hinni prestslegu stöðu þeirra.

Páll Pálsson, prestur, kvað það auðsjeð, að varaforseti væri ókunnugur því, hvernig hagaði til í Skaptafellssýslu, því annars mundi hann ekki hafa talað svona röggssamlega móti þeirri ákvörðun efri deildarinnar, að ein verðlagsskrá skyldi vera

fyrir hvert sýslunefndarfélag. Ástandið í Vestur-Skaptafellssýslu væri svo ólíkt ástandinu í Austur-Skaptafellssýslu, sem mögulegt væri, og því væri það hið mesta ranglæti, að láta þær báðar hafa eina verðlagsskrá saman. Í austurhluta sýslunnar væri kaupstaður, þar sem maður gæti haft útsölu á öllum vörutegundum, en í vesturhlutanum væri enginn kaupstaður, og því yrði það ósanngjarnt, að láta sama verðlag gilda í báðum hlutum sýslunnar. Varaforseti hefði um daginn tekið það fram, að erfitt væri fyrir sýslumann, að inn heimta skattinn eptir 2 verðlagsskrám, en þannig hefði ávallt verið í Skaptafellssýslu, því að sýslan væri svo löng, að sýslumaðurinn yrði að vera búinn að þinga í öðrum hluta sýslunnar, áður en nýja verðlagsskráin fengi gildi. Hvað þá breytingu sína snerti, að prestarnir skyldu hafa hlut í tilbúningi verðlagsskránnar, þá hefði hann borið hana upp af þeim orsökum, að svo gæti verið, að fleiri prestar en einn eða tveir væru í einum hreppi, og enginn þeirra í hreppsnefndinni. Hann kvaðst geta nefnt einn hrepp, þar sem svo væri ástatt, nefnilega Leiðvallahrepp. Að öðru leyti kvaðst hann yfir höfuð vilja samþykkja frumvarp efri deildarinnar.

Framsögumaður kvaðst vilja benda 1. þingmanni Skaptfellinga á annan veg til þess, að fá því framgengt fyrir hönd Skaptafellssýslu, að þar væru samdar 2 verðlagsskrár. Þingmaðurinn skyldi til næsta þings búa sig út með bænaskrá frá Skaptafellssýslu um þetta efni, og ef hann gæti þá sannfært þingið, þá væri mjög líklegt, að það mundi fallast á þessa skiptingu. Að 3 prestar væru í einum hreppi, en enginn þeirra í hreppsnefndinni, kvaðst hann ekki þekkja til, að minnsta kosti mundu þeir prestar ekki vera upp á marga fiska; en þetta dæmi sýndi bezt, hve mikil áhrif það gæti haft á verðlagið, ef prestarnir ættu að semja verðlagsskrár jafnhliða hreppsnefndunum, því að þar sem 3 prestar ættu að gefa sína skýrsluna hver, en hreppsnefndin

að eins eina, þá gæti það gjört töluvert til þess, að verðlagsskráin yrði hærri, ef prestarnir væru hlutdrægir. Það hefði einmitt vakað fyrir sjer, að skýrslur prestanna gætu, ef þeir væru hneigðir til að líta á sinn eigin hag, haft þau áhrif, að verðlagsskrárnar yrðu hærri, og því hefði hann álitíð rjettast, að losa þá við þessi störf þeirra. Það væri engan veginn meining sín, að sneiða prestana með þessu, en eins og ástæða væri til, að gruna hreppstjórana um, að þeir væru fremur hneigðir til að færa verðlagsskrárnar niður, eins væri ástæða til að gruna prestana um, að þeir vildu færa þær upp, en prestarnir væru því þyngri í skálinni, sem þeir væru fleiri.

Pórður Þórðarson kvaðst að vísu játa, að nefndinni hefði gengið gott til með breytingum sínum, en hann kvaðst fyrir sitt leyti ætla, að frumvarp efri deildarinnar væri fullbrúkanlegt, og gæti hann eigi sjeð, að svo stórkostlegir gallar væru á því, eins og framsögumaður hefði sagt. Hvað það snerti, hvort amtmaður eða landshöfðingi ættu að samþykkja verðlagsskrárnar, þá gæti verið, að betur ætti við, að landshöfðinginn gjörði það, en sjer virtist brúkanlegt, að amtmennirnir samþykktu þær, svo lengi sem þau embætti hjeldust; en auðvitað væri, að ef þau embætti yrðu lögð niður, þá yrði að ráðstafa þessu öðruvísi, með öðru fleira, er þeim væri á hendur falið. Hann gæti heldur ekki sjeð, að neinn misskilningur yrði úr því, að það væri eingöngu hreppsnefndirnar, sem ættu að að gefa skýrslurnar, því það stæði svo, að sýslunefndirnar ættu að semja eptir skýrslum frá hreppsnefndunum, og kæmi því eigi til mála um skýrslur frá prestum og hreppstjórum. Hann kvaðst því eigi vilja, að farið væri nú að breyta þessu frumvarpi, og að átt væri þannig á hættu, að málið fjelli, og vildi hann því ráða deildinni til, að hún fjellist á frumvarp efri deildarinnar.

Framsögumaður kvað það auðvitað, að ef breytingar yrðu gjörðar á frumvarpinu, eins og það nú lægi fyrir, þá yrði mál þetta að ganga til efri deildarinnar aptur, en hann

ímyndaði sjer, að efri deildin yrði svo skynsöm, að fallast á það, eins og það kæmi til hennar frá deild þessari, og að hún mundi eigi leggja málið til kapps; ætlaði hann, að breytingar efri deildarinnar við frumvarpið væru sumpart svo óþarfar, og sumpart svo slæmar, að efri deildin eigi mundi annað gjöra, en að hallast að frumvarpinu með þeim breytingum, sem nú yrðu gjörðar á því hjer í deildinni.

Páll prestur Pálsson kvaðst þakklátur framsögumanni fyrir bendingu þá, er hann hefði gefið sjer, og það því heldur, sem varaforseti og þingdeildin yfir höfuð hefði sýnt sig svo fúsa til, ef til þess hefði komið, að breyta nýútkomnum lögum. En hann kvaðst nú samt vilja spara þinginu það í næsta skipti, að tefja það á því, að koma fram með beiðni þessa, því að það gæti hann sagt, að þetta mundi vera í hið sjöunda skiptið, sem send hefði verið bænarskrá frá Vestur-Skaptafellssýslu um þetta efni. Viðvíkjandi klerkavaldinu í máli þessu kvaðst hann vilja taka það fram, að það hefði alls eigi verið meining sín, að þeir ættu að hafa aðalatkvæðið við samning verðlagsskránnar, heldur að þeir að eins hefðu eitthvað að segja. Þar sem framsögumaður hefði sagt, að hann vonaði, að efri deildin yrði svo skynsöm, að samþykkjast breytingar nefndarinnar í þessari deild við frumvarpið, þá kvaðst hann aptur á móti vona, að hún yrði svo skynsöm, að samþykkjast ekki eina einustu af þessum breytingum.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti því frumvarpið undir atkvæði deildarinnar, og fjellu þau þannig:

1. Breyting 1. þingmanns Skaptfellinga við 1. grein nefndarinnar var felld með 14 atkvæðum gegn 4.
2. 1. grein nefndarinnar samþykkt með 17 atkvæðum. Var 1. grein frumvarpsins við það fallin.
3. Breyting 1. þingmanns Skaptfellinga

- við 2. grein nefndarinnar fellt með 18 atkvæðum.
4. 2. grein nefndarinnar samþykkt með 19 atkvæðum, og var 3. grein frumvarpsins þar við fallin.
 5. Breyting 1. þingmanns Skaptfellinga við 3. grein nefndarinnar felld með 18 atkvæðum.
 6. 3. grein nefndarinnar var samþykkt með 18 atkvæðum, og var við það fallin 2. grein frumvarpsins.
 7. 5. grein nefndarinnar samþykkt með 19 atkvæðum, og var við það 5. grein frumvarpsins fallin.
 8. 6. grein nefndarinnar samþykkt með 19 atkvæðum. Var 6. grein frumvarpsins þar við fallin.
 9. 7. grein nefndarinnar samþykkt með 19 atkvæðum.
 10. Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 17 atkvæðum.

Kvað forseti frumvarpið mundu verða sent aptur forseta efri deildarinnar.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um verðlagsskrár.

1. grein.

Ein verðlagsskrá skal vera fyrir hverja sýslu. Nú er kaupstaður innan takmarka sýslunnar, og er þá sameiginleg verðlagsskrá fyrir hana og kaupstaðarumdæmið.

2. grein.

Skýrslur þær um meðalverð landaura, sem hingað til hafa verið gjörðar af prestum og hreppstjórum, skulu hjer eptir gjörast af hreppsnefndunum. Skal telja í skrá þessum þær landaurategundir, er gengið hafa sem kaupeyrir eða verzlunarvara í hverjum hreppi frá veturnóttum til veturnótta ár hvert, og sett á þær það verð, sem algengast hefur verið á þessu tímabili. Skýrslurnar skulu gjörðar og sendar sýslumanni fyrir októbermánaðarlok ár hvert.

3. grein.

Sýslunefndirnar semja frumvarp til

verðlagsskránna, hver fyrir sína sýslu; þó mega þær kjósa tvo menn úr sínum flokki til þessa starfa ásamt sýslumanni, sem oddvita nefndarinnar, en þar sem kaupstaður er innan umdæmisins, taka tveir af bæjarfulltrúunum, sem bæjarstjórnin kys til þess, þátt í tilbúningi frumvarpsins með sýslunefndinni. Nú eru tvö sýslufjelög í sömu sýslu, skal þá einn maður úr hverri sýslunefnd, er hún sjálf kys, semja verðlagsskrárnar ásamt oddvitunum, og gildir hún þá fyrir alla sýsluna.

4. grein.

Verðlagsskrárnar skulu samdar eptir þeirri fyrirmynd, sem fylgir lögum þessum. Þó geta sýslunefndirnar fellt úr verðlagsskránum einstakar landaurategundir, sem ekki eru kaupeyrir eða verzlunarvara í því umdæmi, sem verðlagsskráin gildir fyrir. Að öðru leyti skal farið með tilbúning verðlagsskránna eptir þeim reglum, sem fylgt hefur verið á undan.

5. grein.

Landshöfðingi staðfestir verðlagsskrárnar, og skulu sýslunefndirnar hafa samið þær svo semma, að þær verði sendar honum með fyrstu pósthferð eptir nýár. Skal landshöfðingi gæta þess, að verðlagsskrárnar sjeu rjett samdar, og engir landaurar undan skildir, nema gildar ástæður hafi verið tilgreindar. Hann skal og sjá um, að verðlagsskrárnar verði birtar á prenti í tækan tíma.

6. grein.

Verðlagsskrárnar gilda frá síðasta fardegi til jafnlengdar næsta ár á eptir, og skulu öll þau gjöld, sem miðuð eru við landaura, greiddast eptir verðlagsskrá þeirri, sem gildir á gjalddaga. Sjeu manntalsþing haldin eptir fardaga, skal greiða þinggjöldin eptir verðlagsskrá, sem gildi næsta fardaga-ár á undan.

7. grein.

Verðlagsskrár þær, sem settar verða eptir lögum þessum, skulu öðlast gildi í fyrsta skipti í fardögum 1879. Til þess

tíma gilda verðlagsskrár þær, sem settar verða fyrir fardagaárið 1878/79.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um verðlagsskrár*.

Eiríkur Kúld kvað frumvarp þetta hafa fengið breytingar í neðri deildinni, sem sannarlega væru ekki til bóta, svo að hann gæti nú ekki gefið frumvarpinu atkvæði sitt, þar sem hann hefði verið því meðmæltur, eins og þessi deild hefði skilið við það. Þetta frumvarp ljeti sýslunefndirnar hafa lítið sem ekkert vald; þær ættu að eins að reikna út verðlagsskrárnar eptir skýrslum hreppsnefndanna, sem því hefðu allt vald í þessu tilliti. Hann gæti nú eigi sjeð, hvi sá kostnaður væri lagður á sýslunefndirnar, sem þetta hefði í för með sjer, því að sýslumaðurinn mundi allt eins fær um að reikna út skýrslurnar einn, eins og nefndin. En ef sýslunefndin ætlaði að leiðrjetta skýrslur hreppsnefndanna, þá væri tíminn, sem ætlaður væri til að semja verðlagsskrárnar, of naumur. Hann yrði því að vera mótfallinn frumvarpinu, eins og það væri nú, þó að sjer þætti illt, að málið kæmist eigi í gegn eptir svo langan tíma, og þar að auki hefði hann viljað ljetta því ómaki af stjettarbræðrum sínum, sem samningur verðlags-skránna legði á þá.

Sighvatur Ánason kvaðst eigi vera með því, að fella málið, þó að sjer þætti frumvarp neðri deildarinnar óaðgengilegra, en það frumvarp, er hjer hefði verið samþykkt í deildinni. Helzta breytingin, sem neðri deildin hefði gjört á því frumvarpi, væri, að hreppsnefndirnar ættu að semja skýrslurnar og sýslunefndirnar að reikna út eptir þeim. Það væri ekki fráfælandi, að hreppsnefndin fengi þann starfa, því að traudla mundi þurfa að tortryggja hreppsnefndirnar í þessu tilliti, því í hreppsnefnd-

unum sætu vanalega valdir menn úr hreppunum, og væri því ástæða til að halda, að skrárnar yrðu eigi eins tortryggilegar, er fleiri væru um þær. Skýrslur hreppsnefndanna þyrftu heldur eigi að sínu áliti að vera alveg bindandi fyrir sýslunefndina, sem sjer hefði og verið ógeðfelldara, því að hún mundi finna skyldu sína að sjá um, að skrárnar væru ekki ásteytingarverðar. Mál þetta þætti sjer svo mikil rjettarbót, að hann vildi ekki fella það fyrir smágalla, sem á því væru, og vonaðist hann því til, að menn yrðu ekki á móti því.

Jón Pjetursson kvaðst eigi skilja, í hverju sú rjettarbót lægi, sem þingmaður Rangæinga væri að tala um, því að sjer litust verðlagsskrárnar góðar, eins og þær væru, en eptir þessu frumvarpi gæti kapitulstaxtinn, sem væri grundvöllur fyrir öllum tekjum, orðið býsna-hár, t. a. m. meðalverð á tóvöru; það væri mjög víða, að engir tvíbands-heilsokkar eða sjóvetlingar væru seldir, en vaðmál væri, eins og menn vissu, selt allt að 2 kr. alin, og hlyti því meðalalin þar að verða býsna-há. Sjer þætti því þetta fyrirkomulag engu betra en það, sem nú væri, og væri hann móti frumvarpinu.

Eiríkur Kúld kvað frumvarp þetta að visu vera rjettarbót að því leyti, að það ákvæði, að ein verðlagsskrá skyldi vera fyrir hverja sýslu út af fyrir sig, en til þess mundu engin sjerstök lög þurfa, því að hann vissi til, að amtmaðurinn í vesturamtinu hefði veitt ýmsum sýslum þar að hafa sjerstakar verðlagsskrár, og mundi það eins mega annarstaðar, ef þess væri beiðzt.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer eigi ljóst, það sem hinn 3. konungkjörni hefði sagt, að meðalalin í tóvöru yrði hærri eptir þessu frumvarpi en áður, því að hjer væru lagðir 60 tvíbands-heilsokkar í hundrad í staðinn fyrir 30, sem áður hefðu verið, en aptur ekki nema 90 ál. af vaðmáli í hundrad, sem áður hefði verið 120; annað hækkadi, en annað lækkadi alinina, svo að meðalalinin mundi varla breytast mikið frá því, sem áður hefði verið. Hvað sýslunefndir og hreppsnefndir snerti, kvaðst hann ekki geta

sjeð, að sýslunefndirnar geti haft meira opinbert traust í sjálfu sjer en hreppsnefndirnar, en það hlytu allir að kannast við, að hreppsnefndirnar hlytu að vera nákunnugri gangverði á landaurum og vörum hver í sínum hrepp, heldur en sýslunefndin, og hann væri því kunnugur af eigin reynslu, að örðugt væri fyrir einn mann að vita nákvæmlega gangverð hvers hlutar í sínum hrepp, og það hlyti að verða ljettara fyrir hreppsnefndina. Það væri og að því leyti betra, að hafa hreppsnefndirnar, að í sumum sýslunefndum væri eigi einn maður úr hverjum hrepp, og svo gæti þess utan hæglega að borið, að sýslunefndarmaður yrði veikur, eða tepptist af óveðrum, svo að hann gæti eigi komið á fund, og í þessum tilfellum hlyti sýslunefndin að vera betur undirbúin, ef hún hefði skýrslur allra hreppsnefnda við að styðjast. Að mál þetta væri engin rjettarbot, gæti hann eigi samþykkt, því að sjer þætti hið gagnstæða.

Torfi Einarsson kvaðst játa, að hann væri ekki skarpur maður, en hreppsnefndarmenn mundu þó vera svona á rek við sig, og mundi þeim því fara líkt og sjer, að þeir skildu ekki sem bezt 4. gr. þessa frumvarps, þar sem sagt væri: «Að öðru leyti skal farið með tilbúning verðlagsskránna eptir þeim reglum, sem fylgt hefur verið á undan». Hann sæi hvergi í frumvarpinu, að sýslunefndinni væri veitt vald til að mega breyta skýrslum hreppsnefndanna, en hann hefði frjett, að til væri úrskurður um það, að breyta mætti verðlagsskrám einstakra hreppstjóra, ef þær væru óhafandi. Það væri og mjög óþægilegt, ef sýslunefndirnar mættu eigi breyta neinu, ekki svo miklu sem að fella niður brot; landsskattur og tíund og jarðarhundrað væri nú allt í brotum, og ef verðlagsskráin endilega þyrfti að vera það líka, þá mundi reikningurinn að síðustu verða margbrotinn. Það væri og ástæða til að leyfa sýslunefndunum að breyta skýrslum hreppsnefndanna, að sýslunefndin ætti að semja skrá fyrir alla sýsluna, og hefði því betur yfirlit yfir verðlagið, og sæi því bezt, hvað gilda mætti fyrir alla sýsluna. Skrár

þessar hefðu hingað til verið nógu háar, og eins mundi verða hjá hreppsnefndunum, því að hann hefði heyrt, að prestar gættu fullrar sanngirni, og hefði þó ekki verið búið, að fella úr allar lægstu aurategundirnar eins og gjört væri í þessu frumvarpi. Sjer væri nauðugt, að hafa vafastaði í lögum, en hann ímyndaði sjer, að sumar sýslunefndir þættust eptir frumvarpi þessu mega breyta, en sumar ekki, og vildi hann heldur, að mál þetta flakkaði ein 2 ár enn, því að úr þessu yrði frumvarpinu ekki breytt, sem sjer fyndist þó þurfa, því að ýmsir gallar væru á því; því að auk þess, sem hann hefði sagt, þá væri hreppsnefndunum ætlaður allt of lítill tími til að semja verðlagsskrárnar, þar sem það væri að eins vikutími. En sjer fyndist, að hjer ætti að gæta allrar varúðar, þar sem öll landsgjöld væru byggð á verðlagsskránum, og sýslunefndunum væri betur trúandi en hreppsnefndunum til þess, að semja verðlagsskrá fyrir alla sýsluna, svo að hún væri sem rjettust.

Bergur Thorberg skírskotaði til varaforseta og þingmanns Strandasýslu, en bætti því við, að mjög óeðlilegt væri, að sýslunefndirnar hefðu að eins útreikningsvald með tilliti til verðlagsskránna, en ekki líka ákvörðunarvald, það er að segja: vald til að setja verðlag í sýslu hverri; en eptir frumvarpi þessu ættu hreppsnefndirnar að ráða verðlaginu, því að sýslunefndirnar gætu að hans áliti engu breytt. Sjer þætti því betra, að neðri deildin hefði ekki breytt nú í seinna sinni, því að þær breytingar væru eigi til bóta, og lýstu að eins löngun til að breyta, en jafnframt vanmættinum á að geta það, svo betur færi. Hann kvað sjer og þykja óeðlilegt, að hafa jafnmikinn mismun á því, að leggja í hundrað, eins og væri eptir ákvörðununum í tíundarlögum þeim, er þingið hefði samþykkt, og verðlagsskránum. Hjer væri t. a. m. í fyrirmynd verðlagsskráa, er fylgdi þessu frumvarpi, lagður 1 áburðarhestur í hundrað, en í tíundarlögum 3; slíkt væri allt of mikill munur, og slík ósamkvæmni ætti ekki að sjást í löggjöf.

Hann gæti því eigi fallizt á frumvarp þetta, eins og það nú lægi fyrir, og vildi heldur láta það bíða næsta þings.

Þá höfðu 4 þingmenn, Árni Thorsteinson, Stefán Eiríksson, Eiríkur Kúld, og

Bergur Thorberg, beiðzt þess, að umræðunum væri hætt, og samþykkti deildin það í einu hljóði. Síðan bar forseti frumvarpið undir atkvæði, og var það felld með 7 atkvæðum gegn 4.

IX.

Frumvarp

til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi.
Flutningsmaður Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga.

1. grein.

Enginn má framvegis stofna nje reka fasta verzlun á Íslandi, nema hann sje þar búsettur.

2. grein.

Kaupmenn þeir, sem nú eiga fastar verzlunir hjer á landi, en eru búsettir erlendis, skulu þó, meðan þeir lifa og eiga þær, mega reka slíkar verzlunir á þann hátt, sem lög hingað til hafa leyft.

3. grein.

Nú gjörir kaupmaður sig sekan í broti eða yfirhyllingu gegn lögum þessum, og skulu þá verzlunarhús hans, verzlunaráhöld og vörur, er finnast á landi hjer, gjörðar upp-tækar, og andvirði þeirra renna í landssjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 15. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag júlímánaðar, kom *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi* samkvæmt dagskránni til 1. umræðu, og var því umræðulaust vísað til nefndarinnar í málinu um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfelaga, og umræðunni frestað.

NEFNDARÁLIT

sjá 125.—126. bls. hjer að framan.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til framhalds 1. umræðu *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi*.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) sagði, að af því að þetta frumvarp væri náskyldt frumvarpi því, er nýlega hefði vísað verið til 2. umræðu, og af því að það hefði fengið góðar undirtektir umtölulaust, þá ætlaði hann að freista þess, að eins færi um þetta mál; hann vildi því að eins óska, að hin heiðraða deild vísaði málinu til 2. umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og leitaði því forseti atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 12 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 30. fundi neðri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi*.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) kvaðst vilja óska þess, að þetta mál fengi eins góðan framgang, eins og hið næsta mál á undan á dagskránni. Hann hefði eigi talað neitt við 1. umræðu, og þess vegna vildi hann nú skýra þetta frumvarp stuttlega. Það væri engin ný hugsun fyrir sjer, sem lægi til grundvallar fyrir þessu frumvarpi, því að frá því að hann hefði komið til vits og ára, og sjeð, hversu fráleitt og umhverft verzlunarástand vort var, þá hefði hann jafnan viljað allt sitt til leggja til þess, að koma því í betra og viðunanlegra horf. Í þessum tilgangi kvaðst hann árið 1869 hafa sameinað sig við 2 heiðraða alþingismenn, og hefu þeir borið fram uppástungu um málið, enda hefði því verið tekið vel, nefnd sett í það, og síðan send bænarskrá um það til konungs. En eins og konungleg auglýsing til þingsins 1871 bær með sjer, hefði málinu ekki verið sinnt frá stjórnarinnar hálfu. Hún hefði komið með gamla svarið, sem hið ráðgefandi alþingi hefði verið svo vant við að fá viðvíkjandi bænheyrslu í allsherjarmálefnum landsins, það svar sem sje, «að hún (stjórnin) ekki hefði fundið ástæðu til að taka bænarskrá þingsins til greina». Árið 1871 og 1873 hefði hann ekki borið þetta mál fram á alþingi, því að þá hefðu allra hugir verið svo fast bundnir við stjórnararbótarmálið góða, en 1875 hefði hann aptur komið fram með frumvarp í þá átt fyrir hið löggefandi alþingi, og það væri nú það hið sama, sem nú lægi fyrir hinni heiðrðu deild. Nefndin hefði nú vandlega íhugað frumvarp þetta, og breytt því í ýmsum atriðum, allt í sömu aðalstefnu, að gjöra verzlunina innlenda, með því að draga peninga-aðlið inn í landið. Hann vildi nú ráða þingdeildinni til þess, að íhuga mál þetta vel og vandlega, og fleygja því eigi hugsunarlaust fyrir ofurborð. Hann vildi minna á hinar mörgu raddir, sem í blöðum landsins á seinni árum hefðu vakið máls á því og brýnt það fyrir þjóðinni, að hrinda verzluninni í innlent horf. Hann vildi og minna menn á hin mörgu íslenzku verzlun-

arfjelög, sem myndast hefðu víðs vegar um landið, og heita mættu eitt hið fyrsta og mesta lífsmark hjá oss Íslendingum á seinni öldum, en þetta lífsmark eða þessar lífs- hreifingar væru eigi einhlítar. Löggjafinn hlyti að styðja málið og hlynna að því, og það gæti hann einmitt og einungis með því, að veita búsettum kaupmönnum í orðsins rjetta skilningi forrjettindi fram yfir útlanda óbúsetta kaupmenn, eða þá að minnsta kosti með því, að veita ekki útendum óbúsettum kaupmönnum forrjettindi til þess, að sjúga merg og blóð úr landi og lýð, eins og nú ætti sjer stað eptir hinum gildandi verzlunarlögum. Þingmaðurinn kvaðst vilja leiða athygli að því, að í rentukammerbrjefi dagsettu 1. júní 1792 og víðar væri svo fyrir mælt, að dönskum þegnum væru veitt forrjettindi þau, sem löggjöfin frá 1786 og 1787 ræddi um, hvort sem þeir væru búsettir (hjeldu hjer «dúk og disk»), eða þá hefðu hjer verzlunarfulltrúa (declarerede Factorer). Eptir lögunum hefðu þessi rjettindi átt að vera geymd Dönum einum, en nú væri reynslan búin að sýna og sanna, að aðrar þjóðir, Englendingar og Norðmenn, tækju sjer sama leyfið, og svo mundi hver þjóð gjöra, þegar fram liðu stundir, svo hæglega gæti svo farið, að ágóðinn af íslenzku verzluninni drægist út úr konungsins ríkjum og löndum. Frumvarpið færi nú að eins fram á það, að allir þeir, sem fasta verzlun vildu reka hjer á landi, skuli vera búsettir hjer, en það væri það sama, og að «holde Dug og Disk». Það vildi því að eins nema burtu þá óheppilegu setningu, að þessi sömu rjettindi skyldu þeir einnig hafa, sem hefðu hjer verzlunarfulltrúa, en búsetu sína erlendis, sjálfsagt hvort sem þeir svo eru Íslendingar eða annarar þjóðar, og þá tæki frumvarpið heldur eigi of djúpt í árinna í þessa stefnu, þar sem þessi ákvörðun eigi skyldi gilda gagnvart þeim, sem nú rækju hjer verzlun, þótt þeir væru eigi búsettir. Hjer væri því að eins farið fram á, að eigi yrði haldið áfram með það til eilífðar, að hafa ættjörð vora fyrir fjepúfu.

Menn hefðu á seinasta þingi haft ýmislegt á móti þessu frumvarpi, eða skipulagi því, sem það miðaði til. Menn hefðu þá fyrst og fremst sagt, að það væri ófrjálslegt, að taka forrjettindi þau frá útlendum óbúsettum mönnum, sem þeir hingað til hefðu haft; en hann vildi spyrja, hvort þessi mótbára gegn frumvarpinu væri sönn og rjett? Nei, langt frá; viðskipti vor við allar þjóðir ættu að visu að vera sem frjálslegust, það væri satt, en þar með væri ekki sýnt eða sannað, að vjer ættum að veita þau forrjettindi á Íslandi, sem Íslendingar ekki njóta hjá öðrum þjóðum, já, sem engin frjáls þjóð í heimi liður eða leyfir í lögum sínum. Enn hefðu menn komið með þá mótbáru á síðasta þingi, 1875, að þetta frumvarp á hinn bóginn hlynnti eigi nógsamlega að fastakaupmönnum, en í þessu tilliti vildi hann benda á breytingu þá, sem nefndin styngi upp á, því hún kæmi einmitt í veginn fyrir það, að lausakaupmenn drægju um of frá búsettu kaupmönnum, og því væri nú sú ástæða eða mótbára fallin. Þá hefðu menn og sagt, að þessi lög yrðu ópraktisk, vegna þess að svo hægt væri að fara í kring um þau, en svo mætti segja um öll lög, enda væri það einnig ómögulegt, að gefa þau lög, er eigi mætti fara í kring um; það væri og eðlilegt, því að lögin miðuðu sig við mannlegt frelsi, sem væri uppspretta þeirra, en það væri þess eðlis, að það gæti ætíð ákvarðað sig bæði með og móti lögunum, eins og hverju öðru lögmáli, sem því væri sett, og það setti sjer sjálft. Annað mál væri það, að spurning gæti verið um, hvort eigi skyldi setja aðrar hegningarákvarðanir fyrir brot á lögunum, en hjer væri gjört og nefndin hefði valið, t. a. m. setja sektir, eins og gjört væri í norsku lögunum 8. ágúst 1842. Menn vildu og, ef til vill, segja, að eigi væri tími til kominn, að gefa út slík lög sem þessi, en þá vildi hann spyrja: nær mundi þá koma tími til þess? Hann vildi þá segja, að jafnvel engin þjóð í heimi hefði haft jafnmikinn eða betri umhugsunartíma en vjer Íslendingar til þess að sjá og viður-

kenna, að verzlunarástand vort ætti að vera allt öðruvísi, en það nú væri og hefði verið um langan aldur. Þá segðu menn enn, að oss vantaði sem stæði verzlunarfróða menn; þetta kallaði hann barnalega mótbáru, eins og aðrar fleiri; hann gæti fullvissað menn um það, að þeir kæmu fram jafnskjótt, sem verzlunarástandið sjálft færðist í rjett horf, því tíminn skapaði mennina, og þá gætu þeir frætt oss um, hvernig bezt færi að haga verzlun vorri; en skilyrðið fyrir þessu allsherjaratriði málsins væri það, að þessi lög veittu afl og hvöt til þess að koma verzluninni í innlendar hendur, enda mundi þess ekki lengi að bíða, að útlendir auðmenn settust hjer að, þegar þeir sæju, að þeim væri hlynnt fyrir þær sakir; nú hefðu þeir alls enga hvöt til þess. Hann vildi og enn minna á það, að þessi lög væru að eins undirbúningslög, sem enga stórkostlega breytingu gjörðu, meðan þeir lifðu, sem nú lifa. Í þessu lægi allt ráðrúm, sem nauðsynlegt væri til að stefna þessu allsherjarmáli smátt og smátt í rjett horf. Þingmaðurinn minnti á, að þetta mál væri yfir höfuð hið mest umvarðandi mál lands og þjóðar, og meir umvarðandi en allur sá aragrúi af smámálum, sem þingið eyddi tíma sínum til. Það væri kunnugt hverjum menntuðum manni, að verzlunin væri móðir handiðnanna, móðir auðæfanna og móðir allrar menntunar og framfara mannkynsins í heild sinni, það hefði og sýnt sig í veraldarsögunni, að verzlunin hefði verið og væri skilyrði fyrir allri framför, þar sem þau lönd hefðu mest gengið upp og fljótast fram farið bæði í andlegu og líkamlega tilliti, þar sem verzlunin hefði mest og bezt blómgast; það hefði og jafnan verið hið fyrsta, sem góðir og vitrir stjórnendur hefðu látið sjer annt um, að laga kaupverzlun þjóðar sinnar og allt fyrirkomulag, er að henni lítur, og leitast við, að koma henni í það horf, sem bezt og heillasamlegast horfði fyrir land og lýð. Hann vonaði því, að deildin tæki mjúkum höndum á þessu frumvarpi; þó smábreytingar væru nauðsynlegar eða æskilegar, von-

aðist hann eptir, að menn sameinuðu sig nefndinni í öllum aðalatriðum málsins, og kæmu sjer saman við hana um breytingarnar.

Hjálmur Pietursson sagði, að frumvarp þetta hefði sjezt fyr hjer á þingi, og væri tilgangur þess án efa góður. Það væri sjálfsagt mjög æskilegt, að kaupmenn landsins væru búsettir í landinu, ef verzlunin væri komin í það horf, og hefði það afl, sem æskilegt væri, en hvort sá tími væri nú þegar kominn, skyldi hann láta ósagt. Það, sem hann einkum vildi tala um, væri breytingaruppástungur nefndarinnar við 1. gr. Annaðhvort skildi hann ekki þessa ákvörðun, eða nefndin væri þá mjög ófrjálslynd. Hann kvaðst varla geta ímyndað sjer, að nefndin vildi láta leggja höpt á verzlunina, og tálma lausakaupmönnum frá, að sigla hingað til landsins, en sjer fyndist þó, að breytingaruppástungan við 1. gr. stefndi í þá átt, því að með því að gjöra lausakaupmönnum að skyldu, að selja tiltekna upphæð af vörum, að viðlögðum sektum, án þess þeir hefðu nokkra vissu fyrir því, að geta komið vörunum út, þá væri það að setja þeim stólinn fyrir dynnar. Hann kvaðst reyndar vita, að eitt meðal væri til fyrir lausakaupmenn, nefnil. að þeir fyrir fram væru búnir að fá vissu fyrir kaupendum að hinni tilteknu vöruupphæð, áður en þeir færu af stað heiman frá sjer. Það væri að visu rjett og öll þörf á, að hlynna að hinum innlendu verzlunarþjelögum, en hjer væri nú eigi um að gjöra nema að eins eitt þjelag, sem nokkur kraptur væri í, og þess vegna væri það ógjörlegt nú sem stæði, að leggja höpt á verzlun lausakaupmanna.

Framsögumaður kvaðst álíta, að þingmaður Mýramanna hefði misskilið breytingaruppástunguna við 1. gr. Þingmaðurinn hefði játað, að nauðsynlegt væri að hlynna að hinni innlendu verzlun, en þessi ákvörðun væri einmitt til þess; hún færi alls ekki fram á, að hindra lausakaupmenn frá að sigla til landsins, heldur að eins binda verzlun þeirra þessari litlu takmörkun, að þeir mættu ekki verzla í allt of litlum smáskömtum, svo fastakaupmenn þyrftu ekki að

þola þann concurrence, sem lægi í smáverzluninni. En þessi takmörkun væri mjög lítilfjörleg, því að ekkert sveitarþjelag væri svo aumt, að það gæti ekki keypt upp þessa skamta, sem ákveðnir væru í breytingaruppástungunni. Ef skamtarnir væru svo stórir, að það hindraði menn frá að kaupa þá upp, þá gæti hann skilið, að menn kölluðu þetta hapt á verzlun lausakaupmanna, en þegar þeir væru svona smáir, þá gæti lausakaupmaðurinn mjög vel verzlað við bændur beinlínis, svo framarlega sem nokkur samtakaneisti væri í þeim, og ella væru þeir einkis góðs maklegir, en á hinn bóginn væri það auðsætt, að einmitt með því, að takmarka smáverzlunina, þá gæti þessi kaupmaðurinn selt með betra verði, því þá gæti hann verzlað með vörur sínar á styttri tíma. Skipaleigan og laun skipverja væri, eins og menn vissu, fjarskalega dýr, og svo spöruðust vextir við fljóta sölu og styttri útivist yfir höfuð. Einn lausakaupmaður, sem lengi hefði verzlað hjer, hefði þannig sagt sjer, að hann gæti selt vörur sínar með töluvert betra verði, ef það væri ekki svo óttalegur kostnaður við hina löngu legu á hinum ýmsu höfnum. Samt sem áður, ef þingmaðurinn gæti sannfært nefndina um, að skamtarnir væru of stórir, þá væri sjálfsagt að færa þá niður við 3. umræðu, en hann vildi alvarlega benda þingmanninum á, að eyða ekki málinu með mótbárum, sem rjett skoðaðar væru á engum rökum byggðar, en lýstu vanþekkingu á aðalatriðum þessa allsherjarmáls.

Hjálmur Pietursson sagði, að sjer væri enn eigi ljóst, hvort það væri meiningin í breytingaruppástungunni við 1. gr., að lausakaupmenn ættu að vera skyldugir til að selja hina tilteknu upphæð af öllum þeim vöruhegundum, sem þeir hefðu meðferðis; vel gæti verið, að þeir gætu selt meira en hið tiltekna af sumum, en aptur minna af sumum, en sjer fyndist ósanngjarnt, að sekta þá fyrir það, að þeir eigi hefðu getað selt hina tilteknu upphæð af einhverri einni vöruhegund, þótt þeir hefðu selt miklu meira, en hið tiltekna, af öllum hinum.

Þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaruppástunga nefndarinnar við 1. gr.; vegna óglöggrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall, og sögðu

já:

Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Jón Blöndal,
Páll Pálsson, prestur,
Stefán Stephensen,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll Pálsson, bóndi,
Snorri Pálsson,
Þorsteinn Jónsson,

og var breytingin þannig felld með 9 atkvæðum gegn 9. Tryggvi Gunnarsson greiddi eigi atkvæði, og Þórarinn Böðvarsson var eigi viðstaddur.

2. 1. gr. óbreytt samþykkt með 15 atkv.
3. Breytingaratkvæði nefndarinnar við 2. gr., að «lifa og» fjelli úr; vegna óglöggrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall, og sögðu

já:

Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Páll Pálsson, prestur,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórður Þórðarson,

Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Einar Gíslason,
Páll Pálsson, bóndi,

og var uppástungan þannig samþykkt með 14 atkvæðum gegn 4. Tryggvi Gunnarsson greiddi ekki atkvæði, og Þórarinn Böðvarsson var eigi viðstaddur.

4. Viðauki nefndarinnar við 2. gr. felldur með 14 atkvæðum.
5. 2. gr. samþykkt með 14 atkvæðum.
6. Breyting nefndarinnar við 3. gr. var talin fallin við atkvæðagreiðsluna á undan.
7. 3. gr. frumvarpsins; vegna ónógrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall, og sögðu

já:

Ísleifur Gíslason,
Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Guðmundsson,
Jón Blöndal,
Páll Pálsson, prestur,
Stefán Stephensen,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll Pálsson, bóndi,
Snorri Pálsson,

og var greinin þannig samþykkt með 10 atkvæðum gegn 8. Tryggvi Gunnarsson greiddi eigi atkvæði, og Þórarinn Böðvarsson var ekki viðstaddur.

8. 4. gr. nefndarinnar samþykkt með 16 atkvæðum.
9. 5. gr. nefndarinnar samþykkt með 14 atkvæðum.
Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, samþykkt með 13 atkvæðum.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi.

Við 1. grein.

Fyrir «á Íslandi» komi: «hjer á landi», og fyrir «þar» komi «hjer».

Aptan við 1. grein bætist:

Svo skulu og lausakaupmenn þeir, sem eigi heyra fastri verzlun til, greiða til þess hrepps, þar sem þeir reka verzlun sína, helming þess aukaútsvars til fátækra, er föst verzlun greiddi mest á þeim stað árinu áður; enda má hann eigi byrja verzlun sína, fyrir gjald þetta er greitt lögreglustjóra eða umboðsmanni hans móti kvittun. Þó skulu undanþegnir þessu gjaldi lausakaupmenn þeir, sem eingöngu selja timbur, salt og kol.

Við 3. grein.

Á eftir orðunum «gegn lögum þessum» komi: «og skal hann um það sekur 50 til 5000 kr., er rennur í landssjóð».

Úr fyrirsögninni falli burtu orðin: «á Íslandi».

Benidikt Sveinsson. Arnljótur Ólafsson. Snorri Pálsson. Páll Pálsson, 1. þingmaður Skapfellinga. Þorsteinn Jónsson og Þorlákur Guðmundsson.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna á Íslandi*, ásamt breytingaratkvæði frá 6 þingdeildarmönnum.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) kvað það mundu deildinni kunnugt, að það væri eitt atriði í máli þessu, er ágreiningur hefði orðið um hjer í deildinni; það væri sem sje ákvörðunin um það, að lausakaupmenn mættu eigi verzla í smáskömtum,

heldur í stórskömtum, líkt og fyrir væri mælt í norskum lögum frá 1842. Úr þessu hefði verið bætt með breytingunni við 1. grein, er hefði verið í því fólgin, að ekkert annað band skyldi vera á lausakaupmönnum en það, að þeir skyldu gjalda helming þess aukaútsvars til fátækra, er föst verzlun greiddi mest á þeim stað árinu áður.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að þegar mál þetta hefði verið til 2. umræðu, hefði hann ekki getið þess, að þó hann hefði skrifað undir nefndarálitid, þá hefði hann ekki verið því með öllu samþykkur, en hann hefði samt ekki viljað gjöra neinn ágreining, til þess ekki að spilla fyrir málinu, meðan jafnrjetti hefði verið milli fastakaupmanna og lausakaupmanna. En eins og frumvarpið nú væri, síðan það var samþykkt við 2. umræðn, væri allt jafnrjetti horfið, og álitit hann það þess vegna mjög óheppilegt, ef það yrði að lögum. Með því væru skyldur lagðar á þá kaupmenn, sem verzluðu á landi, en engar á þá, sem verzluðu á sjó. Þar að auki væri frumvarpið orðið alveg þýðingarlaust. Aðaltílgangur frumvarpsins hefði fyrst verið sá, að koma í veg fyrir, að nokkur ræki verzlun hjer við land, nema sá, sem væri búsettur, og þannig gjöra verzlunina innlenda, en nú væri frumvarpið orðið svo, að hversu margir lausakaupmenn, sem vildu, mættu koma til landsins og verzla hjer takmarkalaust, án þess að svara nokkru til þess almenna, og væri frumvarpið þannig alveg orðið gagnstætt hinum upprunalega tilgangi; það væri hlynnt lausakaupmönnum, en legði þungar skyldur á þá, sem á landi verzluðu, þó svöruðu þeir ýmsu til þarfa landsins, en hinir, lausakaupmennirnir, kæmu hjer að eins eins og farfuglar lítinn tíma af árinu, einungis til að reyna að græða fje sjálfir, en eigi með áhuga á, að gjöra nokkuð landinu til gagns, þar sem fastir kaupmenn hefðu miklu meiri hvöt til þess, að vinna landinu eitthvað þarft, enda væri þess dæmi, að sumir þeirra hefðu gjört það. Hvað breytingaratkvæði hinna

6 þingmanna snerti, þá bættu þau ekkert úr göllunum á frumvarpinu. Í fyrsta lagi væri það athugandi, að hjer væri ekki nokkur önnur skylda lögð á lausakaupmenn en sú, að gjalda til sveitar, en það band væri alveg ónóg, og þó um leið ósanngjarnt og óeðlilegt. Hjer hefði áður verið í deildinni felld ákvörðun í frumvarpi í líka stefnu, einmitt fyrir þá sök, að ómögulegt væri, að leggja sveitarútsvar á menn, er eigi væru búsettir í hlutaðeigandi hrepp, og væri því eigi líklegt, að deildin samþykkti slíka ákvörðun nú. Þar að auki væri svo ákveðið, að lausakaupmenn skyldu greiða til þess hrepps, þar sem þeir reka verzlun, helming þess auka-útsvars til fátækra, er föst verzlun greiddi mest á þeim stað árinu áður; hann vildi spyrja, hvort þetta væri sanngjarnt, ef lausakaupmaður kæmi sem snöggvast inn á höfn og verzlaði þar fyrir 1000—2000 krónur, að skylda hann til þess, að greiða slíkt gjald. Lausakaupmaðurinn gæti komið á fleiri hafnir en eina, og þá ætti hann að greiða sveitarútsvar á öllum stöðum, þar sem hann kæmi, eptir þessum sama óeðlilega mælikvarða, en sje þetta ekki, og hann eigi að eins að borga á einum stað, hvernig ætti þá að skipta gjaldinu milli hinna hreppanna? og enn fremur, við hvað ætti að miða sveitargjald lausakaupmannsins, ef hann verzladi á þeirri höfn, þar sem engin föst verzlun væri fyrir? Eins og málið lægi nú fyrir, væri alveg ómögulegt að samþykkja það. Hann kvaðst játa, að grundvallarhugsunin væri eðlileg og rjett, en það væri í þessu efni sem öðru, að það útheimtust viss skilyrði til þess, að hverju einu gæti orðið framgengt; eins og seglið væri nauðsynlegt á bátinn til þess að geta siglt, og orfið með ljánum væri nauðsynlegt fyrir sláttumanninn, til þess að hann gæti slegið, svo væri eins um þetta, að ýms skilyrði hlytu að vera til staðar, til þess að innlend verzlun gæti þrífzt hjer í landi. Þessi skilyrði væru greiðar samgöngur og hentugar póstferðir bæði milli einstakra hluta landsins og milli landsins og

útlanda; fyrir kaupmanninn væri mjög nauðsynlegt, að fá opt frjettir frá ýmsum öðrum stöðum, hvernig markaðurinn stæði, og hann þyrfti að geta komizt með hægu móti á þá staði, þar sem hann vildi selja og kaupa vöru sína; gæti það því opt orðið honum til mikils skaða, ef hann yrði að vera fastur hjer á landi, meðan gufuskifaferðirnar eigi væru fleiri nje betri, en þær nú væru, og sömu leiðis póstferðirnar; hann hlyti því að sjá allt með annara augum, eða vera lengst af árinu frá heimili sínu. Þó hann lýsti þessari sinni skoðun, þá væri ekki sín meining, að innlend verzlun væri ómöguleg, en eins og nú væri ástatt, þá hlyti hann að álíta þessi lög óheppileg, og væri því ekki stór skaði að því, þótt þeim yrði frestað. Sjer sýndist ráðlegast að fara hægt og gætilega, og sjá fyrst, hvernig þeirri ívilnun reiddi af, er búsettum kaupmönnum væri veitt með lögum um rjettindi hjerlendra kaupmanna.

Ef ætti að skylda fastakaupmenn að lögum til að vera búsettir hjer, þá hlyti um leið að banna lausakaupmönnum að verzla hjer við land, nema við þá, sem verzlunarleyfi hafa, eða fjelög, sem kaupa í stórkaupum, svo framarlega sem hvorirtveggja ættu að hafa jafnrjetti; en landsmenn mundu ekki una því vel, að verzlun lausakaupmanna væri af tekin að svo stöddu.

Framsögumaður kvaðst bæði gleðjast og hryggjast af ræðu 1. þingmanns Suður-Múlasýslu; hann gleddist af því, að þingmaðurinn hefði verið sjer samdóma um aðalatriði málsins, en hann hryggðist af því, er þingmaðurinn hefði sagt, að þetta fyrirkomulag, sem væri augnamið frumvarpsins, næðisteigi með því; en í ástæðum hans fyrir þessu hefði þó verið nokkur mótsögn, þar sem hann í öðru orðinu hefði sagt, að lausakaupmenn væru eigi með þessu nógu takmarkaðir, en í hinu orðinu hefði hann verið hræddur um, að þessi takmörkun mundi verða of mikil, og fæla jafnvel alla lausakaupmenn frá að verzla hjer. Hann vonaði því, að þingdeildin tæki eigi til greina þær ástæður, sem eigi væru á meiri rökum byggðar en þessar. Þing-

deildin hefði eigi fellt fiskiveiðamálið af þeim ástæðum, að gjaldið rynni í sveitarsjóð, enda hefði þingmaðurinn einmitt mælt með því, heldur af því, að þingdeildin hefði vorkennt sýslumönnum að skipta því niður á milli hreppanna. Það væri aðgættandi, að þessi lög ættu eigi að gripa truflandi inn í það verzlunarástand, sem nú væri, heldur ættu þau að eins að vera undirbúningur, til þess að koma því í betra horf. Þingmaðurinn hefði og sagt, að skilyrði vantaði fyrir því, að innlend verzlun gæti þrífzt hjer á landi, og hefði líkt því saman við bát, sem vantaði segl, sláttumann, sem vantaði orf, og svo fram eptir götunum; þetta væru að visu fallegar samlíkingar, en hann vildi spyrja: hvort það væri skilyrðið, að láta allt fjeð fara út úr landinu? hvort það væri skilyrðið, að láta útlendar þjóðir sjúga í sig svitadropana úr oss Íslendingum? Nei. Skilyrðið fyrir því, að koma verzlun Íslands í betra horf, væri það, að gjöra verzlunina innlenda, væri það, að stemma af alefli stigu fyrir, að Ísland verði framvegis fjeðúfa annara landa, eins og það hefði verið hingað til. Það kynni vel að vera, að á þessu frumvarpi væru einhverjir gallar, enda væru öll manna- verk ófullkomin, en tilgangurinn væri þó góður, og löggefendur Íslands ættu nú að sýna, að þeir vildu nú eigi lengur láta útlenda menn fjeðetta Ísland, því að þetta frumvarp hefði þegar á hinu fyrsta löggefanda alþingi átt að verða að lögum, og því meiri vanvirða væri nú að veita máli þessu eigi framgang. Hann hefði ráðfært sig við einn hinn helzta og merkasta kaupmann hjer í Reykjavík, konsúl Smith, um þetta mál, og hefði hann verið sjer alveg samdóma í því. Hann hefði sízt trúað forstöðumanni Gránufjelagsins til þess að vera þessu máli andstaður, því að Gránufjelagið hefði, að því öllum kæmi saman um, mestan viðgang af öllum kaupfjelogum á Íslandi, og það hefði einmitt verið stofnað í þeim tilgangi, að koma verzlun Íslands í innlent horf, og það safnaði fje inn í Ísland, en drægi það eigi út þaðan, og það væri einmitt sönnun fyrir því,

að þetta frumvarp færi í rjetta stefnu. Hann vonaði því fastlega, að þingmenn styddu að því með alefli, að það fengi framgang.

Varaforseti kvaðst játa, að það væri fögur hugsun, sem lægi til grundvallar fyrir þessu frumvarpi, og það væri auðsætt, að flutningsmaður þess hefði hinn bezta tilgang með því að koma fram með það, en þó yrði hann að vera samdóma 1. þingmanni Suður-Múlasýslu um, að með því væri eigi hænufeti nær stigið því fyrirkomulagi, sem ætti að vera á verzlun vor Íslendinga, heldur mundu menn miklu fremur þokast einu feti aptur á bak, ef frumvarp þetta yrði óbreytt að lögum, því afleiðingarnar yrðu þær, að allir þeir fastakaupmenn, sem nú verzlðu hjer, færu að hafa sig á burtu, og menn fengju í staðinn mesta grúa af lausakaupmönnum, og yrði hann fyrir sitt leyti, að álíta það miður heppilegt. Það væri alkunnugt, að lausakaupmenn drægju hvern eyri út úr landinu, sem þeir nurluðu saman, en eins og nú stæði, rynni þó nokkuð inn í landið af verzlunarágóðanum frá hinum útlendu kaupmönnum, þó þeir væru ekki búsettir hjer, þar sem verzlunarþjónarnir eyddu kaupi sínu og fengju hjer allt framfæri sitt, auk þess sem þessar selstöður kaupmanna hjer færðu töluverða atvinnu inn í landið, að minnsta kosti í grennd við kaupstaðina. Sjer fyndist því, sem sagt, að þetta frumvarp miðaði heldur til þess, að draga verzlunina og verzlunarágóðann enn þá meir út úr landinu, heldur en að draga hvorttveggja sem mest inn í landið, eins og flestir mundu óska og vilja. Hann gæti ómögulega fallizt á breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við 1. grein, því með því væri ofþyngt á lausakaupmönnum, þar sem þeir eptir breytingaratkvæðinu ættu að borga útsvar til fátækra á hverjum stað, sem þeir verzlðu á, en það bæri opt við, að lausakaupmaður verzlði á 3—4 stöðum á sumri. Ef það væri tilganguriun, að fæla alla lausakaupmenn frá að koma hingað, þá gæti hann vel skilið meining hinna heiðruðu 6 þingmanna. Hann kvaðst skyldu koma með

dæmi til að sanna, hve fjarstæð þessi ákvörðun gæti orðið öllum sanni í sumum tilfellum. Hann þekkti fasta verzlun hjer, sem hefði 500 króna fátækra-útsvar á ári, og mundi 1. þingmaður Árneseinga þekkja hana líka. Ef nú lausakaupmaður kæmi þangað, þá ætti hann að borga 250 kr. í fátækra-útsvar, þó hann ekki verzlaði nema fyrir nokkur hundruð krónur. Svo færi hann burtu, og yrði að borga jafnhátt útsvar á öðrum stað, og má ske þriðja og fjórða, en gjörði þó ekki nema fárra þúsund króna umsetning yfir allt sumarið. Þetta væri of hart og órjettlátt, og mundi verða til að fæla hvern lausakaupmann frá að koma hingað, og mundu landsmenn kunna þinginu litlar þakkir fyrir þá frammistöðu. Hann kvaðst enn fremur vilja spyrja, við hvað ætti að miða fátækra-útsvar lausakaupmanna, þar sem engin föst verzlun væri á staðnum, til að miða gjaldið við. Lausakaupmenn mundu þó eigi eiga að vera friir við útsvar á slíkum stöðum. Hann álti og eigi rjett, að lausakaupmenn skyldu greiða útsvar einungis í þeim hrepp, sem höfn sú lægi í, er þeir verzlðu á, þar sem svo gæti vel farið, að menn úr þeim hrepp ekki verzlðu neitt við þá, heldur menn úr öðrum hreppum, og væri það þá sanngjarnt, að sá hreppur eða þeir hreppar, sem lausakaupmaðurinn hefði mest verzlunarviðskipti við, nytu sveitargjaldsins, ef nokkuð yrði á hann lagt í því skyni. Yfir höfuð álti hann, að í þessu sem öðru skyldi varlega að farið að gjöra breytingar á því fyrirkomulagi, sem er, því að svo gæti hæglega farið, að þær breytingar yrðu einmitt til óhagnaðar, þótt tilgangurinn væri góður.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að af því að 1. þingmaður Árneseinga hefði ávarpað sig, þá vildi hann svara honum fáeinum orðum. Þingmaðurinn hefði borið sjer það á brýn, að hann hefði sagt í öðru orðinu, að hann kenndi í brjósti um lausakaupmennina, og í hinu orðinu, að sjer þætti þeir of lítið bundnir, en hann kvaðst ekki hafa kvartað yfir því, hve gjaldið væri hátt, heldur hversu

óeðlilegt það væri; hitt væri satt, að þeir væru of lítið bundnir, því ef samkvæmni ætti að vera í lögunum, þá hlyti að setja beint bann móti verzlun lausakaupmanna, en ekki gefa þeim verzlunarleyfi móti gjaldi, og allra sízt til sveitar. Það mundi eigi vera áltið, að verzlun þeirra skaðaði þá sveit, þar sem þeir kæmu, svo ástæða væri til þess, að skylda þá til, að láta úti til sveitar.

Hann hefði tekið það fram áður, að gjald þetta gæti komið mjög misjafnt niður, og það á sama manninn; það gæti svo farið, að hann fyrir að eins 1000 kr. verzlun á einum stað þyrfti að greiða 250 kr., ef fasta verzlunin þar greiddi 500 kr. í útsvar, og á öðrum stað, þar sem hann verzlði fyrir 20,000 kr., þyrfti hann ef til vill eigi að greiða nema 100 kr., ef fasta verzlunin þar eigi hefði meira en 200 kr. útsvar; þetta sæju allir að væri engin sanngirni, heldur mesti ójöfnuður.

Framsögumaður hefði borið fyrir sig orð kaupmanns hjer í Reykjavík, að það væri verzlun kaupmanna eigi til hindrunar, að þeir væru búsettir hjer á landi, en reynslan sýndi þó, að flestir kaupmenn, sem eru búsettir hjer á landi, einkum af Vesturlandinu, væru í Kaupmannahöfn á veturna, og vildu vinna það fyrir, að vera allt að $\frac{2}{3}$ hlutum úr árinu utanlands, til að sjá um kaup og sölu á varningi sínum, og það þó þeir eigi hefðu nema litla verzlun, og eitt skip í förum. Sömu skoðun hefðu einnig hin innlendu fjelög, eða í hið minnsta Gránufjelag, því það hefði með samningi gjört sínum kaupstjóra að skyldu, að vera erlendis á veturna. Hann kvaðst játa, að flutningsmanni gengi gott til með þessu frumvarpi, en hann væri ef til vill ekki nógu kunnugur því, hvað bezt hentaði í verzlunarefnum.

Framsögumaður kvaðst vona, að deildin sæi, að varaforseti og 1. þingmaður Suður-Múlasýslu gjörðu sjer allt far um, að finna agnúana á frumvarpi þessu, án þess að hirða um að geta kostanna, en sjálfur kvaðst hann hafa tekið fram bæði kostina og gallana við það. 1. þingmaður Suður-Múlasýslu

hefði komið í mótsögn við sjálfan sig; hann hefði sagt í einu orðinu, að lausakaupmenn væru of lítið bundnir, en svo aptur í öðru orðinu, að gjaldið, sem á þá væri lagt, væri of hátt. Það væri ekkert, sem neyddi lausakaupmanninn til þess að sigla inn á vissar hafnir; hann gæti valið hverja hann vildi, og borgað þar, sem gjaldið væri lægst. Þessi mótbára þingmannsins væri því með öllu þýðingarlaus. Ef lausakaupmennirnir væru bundnir við hlekkjafesti, og dregnir inn á hverja höfn, þá væri allt öðru máli að gegna, þá kvaðst hann mundu geta skilið í öðrum eins mótbárum og þessum. Seinast í fyrra hefðu t. d. komið tveir lausakaupmenn til Húsavíkur, og annar þeirra frá Reykjavík; þeir hefðu báðir gjört mjög litla verzlun. Gránufjelagið hefði einnig sent þangað lausakaupmann, og sagt síðan, að þangað skyldi það ekki frammar senda. Þetta sýndi, að lausakaupmenn þyrftu ekki að vera svo hættulegir. Hann kvaðst vona, að deildin legði ekki mikla áherzlu á þessar smámótbáru, sem hefðu lítið að þýða, því að hinir vitru og skynsömu þingmenn efri deildar mundu lagfæra þá galla, er máské kynnu að finnast á frumvarpinu.

Varaforseti sagðist verða að geta þess fyrir hönd 1. þingmanns Suður-Múlasýslu, að sá þingmaður mundi eptir stöðu sinni, sem kaupstjóri Gránufjelagsins, geta verið meðmæltur aðalstefnunnar í þessu frumvarpi, en eptir sannfæringu sinni, sem þingmaður, gæti hann ekki annað en greitt atkvæði gegn því. Hann kvaðst sjálfur ekki ætla að fara að þræta við framsögumann út af aukaútsvari því, sem eptir frumvarpinu ætti að leggjast á lausakaupmenn, en einungis vildi hann spyrja, hvort framsögumanni þætti sanngjarnt, að þeir lausakaupmenn, sem hann hefði minnst á, að í fyrra hefðu komið til Húsavíkur, hefðu átt að greiða helming þess aukaútsvars, hvor þeirra, til fátækra, er kaupmaðurinn á Húsavík hefði greitt. Eins og verzlunin væri nú hjer á landi, þyldi hún engin ný bönd eða takmarkanir, en hann kvaðst ekki geta hrundið því úr huga sjer,

að þetta frumvarp legði bönd á hana. Verzlunin yrði að hafa sem mest frjálsræði, til þess að geta þrífzt, og meðan innlenda verzlunin væri ekki komin lengra á veg, en nú væri, þá væri ekki umtalsmál að gefa önnur eins lög og þessi.

Arnjótur Ólafsson sagði, að það væri ágætt fyrir hvert mál, þegar skoðaðar væru ástæður þess bæði með og móti, einkum þá er það væri gjört með svo mikilli skarpskyggni og þekkingu, sem hjer hefði átt sjer stað; en þótt hann væri ekki sjálfur kaupmaður, hefði hann þó fylgt með tímanum í verzlunarmálum landsins, þá yrði hann að vera á þeirri skoðun, að skuggahliðar máls þessa væru hvorki eins svartar, nje ljóshliðarnar eins glæsilegar, eins og tekið hefði verið fram. Hann kvaðst hvorki vera eins hræddur við þetta frumvarp, eins og 1. þingmaður Suður-Múlasýslu og varaforseti, nje eins ákafur formælismaður þess, eins og framsögumaður. Hann kvaðst ætla, að þótt þetta frumvarp yrði að lögum, þá yrði engin stórkostleg breyting á verzlunarástandinu. Þá er rætt hefði verið fyrir 1854 um að losa verzlunina undan yfirráðum Dana, og opna öðrum þjóðum aðgang að verzluninni hjer á landi, þá hefðu komið fram hljómsterkar raddir, er töluðu um, hve varúðarvert og hættulegt það mundi verða; þeir hefðu sagt, að sóttir, óþarfavörur og lestir mundu út breiðast í landinu, og hefðu ekki að eins sjeð fyrir forlög Kartagóborgar, heldur jafnvel endi Póllands. Hinir þar á móti hefðu gjört kostina glæsilegri og útmálað þá miklu stórkostlegri, heldur en síðar hefði reynzt. Nú væri blóðið kólnað; verzluninni hefði farið mjög fram, og verzlunarfrelsið gjört mikið gagn, og það jafnvel svo mikið, að þegar bændur að undanfögnu kvörtuðu yfir þeim mikla kostnaði, en litla gagni, er leitt hefði af alþingi, meðan það var ráðgefandi þing, og þeir þá voru minntir á, að það væri þó alþingi að þakka, að verzlunarfrelsið hefði fengizt, þá könnuðust þeir jafnan við það og segðu, að þetta eina mál hefði borgað þeim ríkulega allan alþingiskostnaðinn bæði fyr og

síðar. Allir yrðu því að játa, að þarflegt frelsi hefði ávallt mjög svo mikið gott í för með sjer. En nú kynnu menn að segja, að í þessu frumvarpi væri ekki um frelsi að ræða, heldur um bönd. Þetta væri að nokkru leyti satt, en til hvers væru þessi bönd? Til þess að friða hina búsettu kaupmenn; til þess að gjöra verzlunina innlenda. Hann kvaðst ímynda sjer, að 1. þingmanni Suður-Múlasýslu væri það kuunugt, að þetta væri einmitt mark og mið Gránufjelagsins. Þess vegna væri tilgangur þessa frumvarps góður, svo framarlega sem tilgangur Gránufjelagsins væri góður og rjettur. Nú væri þá um það að ræða, hvort þetta friðunarband væri of hart. Í 1. grein væri sagt: «Enginn má framvegis stofna eða reka verzlun á Íslandi, nema hann sje hjer búsettur». Er nú þetta band of hart? Nei, það er alveg samkvæmt þeirri stefnu, að leiða verzlunina smátt og smátt inn í landið. Þótt aldrei nema óbúsettir kaupmenn hverfi, þá er ekkert hart í því. Allir atvinnuvegir landsins eiga að vera í höndum, undir yfirráðum landsmanna sjálfra. Þeir, sem nú eiga hjer verzlanir, en eru ekki búsettir hjer á landi, þeir fá jafnt sem áður að reka þessar verzlanir, meðan þeir lifa, svo engin fullfengin rjettindi eru frá þeim tekin, nje þeim nokkur skaði gjörður. Bandið er þá ekki annað en það, að nýjum kaupmönnum er varnað að koma og stofna verzlanir hjer, en vera þó sjálfir búsettir erlendis. Í einu orði sagt: nýlendu-verzlunin er aftekin framvegis. En þurfa menn að óttast þessa breyting? Jeg held ekki. Hverja framtíð hugsa menn hinum innlendu kaupfjelögum? Ætli þau geti ekki bætt Íslendingum það upp, þótt þeir misstu hina óbúsettu kaupmenn smátt og smátt? Síðan Gránufjelaði var stofnað, eru reyndar liðin 8 ár talsins. Það var 1868, en það komst þó eigi í gang fyrri en 1870 eða rjettara 1871; en er það þó eigi nú á 6 árum orðið á við 3 eða 4 óbúsetta kaupmenn? Varaforseti hefði áðan flutt þau skilaboð frá 1. þingmanni Suður-Múlasýslu, að hann

inu hlynntur, en sem þingmaður væri hann því mótmæltur. Sú alþekkta varúð og óbifanlega samvizkusemi, sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefur til að bera, er allrar virðingar verð, en hún gjörir hann of varkáran og heldur deigan, að mjer virðist, í þessu máli. Hann kvaðst ekki geta betur sjeð, en að hin innlendu verzlunarfelög gætu fyllilega fyllt upp það skarð, sem þetta frumvarp mundi gjöra í tölu hinna erlendu kaupmanna, og væri þetta einmitt tilgangur Gránufjelagsins, bæði kaupstjórans og allra fjelagsmanna.

Annað, sem minnzt hefði verið á, væri það, hvort bönd þau, er lögð væru á lausa-kaupmenn, væru ekki óeðlileg og ójafnaðarfull. Hann kvaðst fúslega játa, að viðaukinn við 1. gr. væri ekki jafnaðarfullur. En ætti það að hræða deildina frá að samþykkja viðaukann? Hinir kaupfróðu uppástungumenn hefðu haft fyrir sjer verzlunarlög annara þjóða, og lagt höfuð sitt í bleyti, til þess að koma þessu frumvarpi í sem bezt lag, en sökum annríkis hefðu þeir ekki getað gjört það, eins og þeim hefði líkað. Ástandið væri og svo allt öðruvísi hjer en erlendis, og eptirlitið hjer svo örðugt og ónógt, sökum þess hve sýslurnar væru stórar ummáls, og þess vegna hefði uppástungumönnum komið saman um, að setja þetta band á verzlun lausakaupmanna, sem að öðru leyti væri í rjettu blutfalli við þær álögur, er hvíldu á búsettum kaupmönnum. Þessi orð kvaðst hann hafa talað til þess að vekja athygli þingmanna á reynslu undanfarandi ára, og ef sjer hefði tekizt að draga bæði úr óttanum og kappinu, þá væri tilgangi sínum náð.

Halldór Kr. Friðriksson kvað mál þetta nú vera orðið nokkurn veginn ljóst, þar sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu og varaforseti hefðu skýrt það svo vel. Hann játaði, að tilgangurinn væri góður, en vafi gæti verið á um það, hvort hann næðist með þessu frumvarpi, og það hjeldi hann ekki yrði. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að þetta frumvarp gengi eigi of nærri hlutaðeigend-

um, þar sem það eigi gildi fyrir þá ælendu kaupmenn, er nú lifðu, en hann vildi spyrja, hvort það lægju eigi á sömu böndin, þá er þessir menn væru látnir? og enn fremur, hvort þessi bönd væru haganleg fyrir verzlunina. Eptir sinni skoðun væru þessi bönd þá fyrst eðlileg, er markaðurinn fyrir íslenzkar vörur væri hjer á landi. Kaupmenn yrðu að geta selt og keypt farm sinn á einum stað eða í stærri skómtum, en þeir ættu eigi að þurfa að flakka fram og aptur, frá einni höfn til annar, til þess að selja eða kaupa lítið eitt á hverjum stað. Það hefði eigi verið tilgangur Gránufjelagsins, að koma þessu fyrirkomulagi á með lögum, heldur með því að stofna innlent verzlunarfjelag, en þetta fjelag gjörði kaupstjóra sínum að skyldu að vera í Kaupmannahöfn mikinn tíma ársins, og hvernig ættu kaupmenn með öðru móti að geta sjeð sjálfir um sölu og kaup á vörum fyrir mörg hundruð þúsund krónur? Verzlunar-fyrirkomulagið ætti eigi að laga eptir lögum, heldur ættu lögin að laga sig eptir verzluninni, þ. e. lögin ættu eigi að skapa verzlunarfyrirkomulagið, heldur verzlunin lögin; þegar hið eðlilega verzlunarfyrirkomulag myndaðist eða gæti myndast, þá væri fyrst tími til kominn að setja lög um þetta fyrirkomulag. Eigi mætti heldur blanda saman lögum og sjálfviljugum samtökum manna á milli. Gránufjelagið hefði myndast af sjálfviljugum samtökum, en það hefði eigi sett nein almenn lög. Þetta fjelag fyllti skarð margra kaupmanna, en það gæti þó eigi fyllt skarð þeirra allra; en óskandi væri, að slík fjelög gætu stofnast og þrífzt alstaðar. En er gjöra ætti breytingar á einhverju fyrirkomulagi, væri aldrei of varlega farið. Þessi lög mundu að sínu áliti eigi verða til neinna framfara. Viðaukinn við 1. gr. væri og mestu rangindi, þar sem kaupmenn skyldu greiða útsvar til sveitar-sjóðs, þótt þeir seldu ekkert af vörum sínum, því að kaupmenn gætu þó eigi vitað fyrirfram, hvort þeir mundu verzla nokkuð eða ekkert á hverri þeirri höfn, er þeir sigldu á; þeir færu þangað að eins í þeirri von, að

verzla þar eitthvað. Þetta útsvar væri eigi miðað við, hve mikið lausakaupmaðurinn seldi, heldur við hinar föstu verzlunir, en hann vildi spyrja, við hvað ætti að miða þetta útsvar, þar sem engin föst verzlun væri! Yfir höfuð að tala gæti hann eigi fallizt á þetta frumvarp, og hann vonaði, að þingmenn hugsuðu sig um, áður þeir gæfu atkvæði sitt með því.

Þá beiddust 8 þingmenn, að umræðun-um væri hætt, og voru þeir:

Jón Sigurðsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Stefán Stephensen,
Þorlákur Guðmundsson;

var þessi beiðni þeirra samþykkt, og síðan gengið til atkvæða, og var:

1. Breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna við 1. grein samþykkt með 14 atkvæðum.
2. Viðbót hinna 6 þingmanna við 1. grein felld með 11 atkvæðum gegn 10.
3. Breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við 3. grein samþykkt með 15 atkvæðum.
4. Breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við fyrirsögnina samþykkt án atkvæðagreiðslu.
5. Frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 15 atkvæðum gegn 5.

Forseti kvað það nú mundu afgreitt til forseta efri deildarinnar.

Var frumvarpið nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um búsetu fastakaupmanna.

1. grein.

Enginn má framvegis stofna nje reka fasta verzlun hjer á landi, nema hann sje hjer búsettur.

2. grein.

Kaupmenn þeir, sem nú eiga fastar verzlunir hjer á landi, en eru búsettir erlendis, skulu þó, meðan þeir eiga þær, mega reka slíkar verzlunir á þann hátt, sem lög hingað til hafa leyft.

3. grein.

Nú gjörir kaupmaður sig sekan í broti eða yfirhyllingu gegn lögum þessum, og skal hann um það sekur 50 til 5000 kr., er renna í landssjóð.

4. grein.

Með mál út af brotum gegn lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál.

5. grein.

Ákvarðanir þær í opnu brjefi 1. júní 1792 og öðrum lagaboðum, sem koma í bága við þessi lög, eru úr gildi felldar.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna* til 1. umræðu. Tók enginn til máls, en málinu var vísað til 2. umræðu með 6 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um búsetu fastakaupmanna*. Enginn tók til máls, og var þá gengið til atkvæða, og 1. grein frumvarpsins felld með 7 atkvæðum móti 3, og frumvarpið þá álitð sjálffallið.

X.

Frumvarp

til laga um löggilding verzlunarstaðar í Kumbaravogi í Snæfellsnessýslu.

Flutningsmaður Þórður Þórðarson, þingmaður Snæfellinga.

Kumbaravogur í Snæfellsnessýslu skal vera löggildur verzlunarstaður frá 20. júní 1878.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 17. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Kumbaravogi í Snæfellsnessýslu*.

Einar Ásmundsson stakk upp á því, að

máli þessu yrði vísað til nefndarinnar í kaupmannamálinu.

Flutningsmaður (Þórður Þórðarson) sagði, að þótt sjer eigi litist á blikuna, eptir því er farið hefði áðan með Kópaskersvoginn, þá vildi hann leyfa sjer, að tala fáein orð um mál þetta. Það væri þingmönnum kunnugt, að í hitt-eð-fyrir-hefði til þingsins komið bænarskrá um löggildingu Kumbaravogs, einungis frá einum manni, er þar vildi stofnsetja fasta verzlun; orsökina til þess, að eigi hefðu fleiri verið undirritaðir undir bænarskrána, hefði verið sú, að beiðandinn

hefði verið í vafa um, hvort hin fornu rjettindi þessa verzlunarstaðar væru úr gildi gengin, og hefði hann því gjört fyrirspurn til amtsins um, hvort löggilding þessi stæði enn, en hefði sent bænarskrána að eins til vara. En þá um þingtímann hefði komið brjef 16. júlí frá landshöfðingjanum þess efnis, að þótt verzlun hefði áður verið rekin í Kumbaravogi, þá væru nú þau verzlunarrjettindi horfin, er leiddi af því, að hann eigi væri nefndur í tilskipun frá 11. sept. 1816 nje í opnu brjefi frá 28. desember 1836 meðal löggildra verzlunarstaða. En með því að hann hefði sjeð þá af bænarskránni, að hjer hefði engin almenn beiðni legið fyrir, hefði hann eigi farið lengra út í málið að því sinni. Nú væri öðru máli að gegna, því að það væri nú almenningsósk, bæði í Eyrarsveit og í Hnappadalssýslu allri, að vogur þessi yrði löggildur til verzlunarstaðar, úr því rjettindi þessi væru horfin. Hefði hann og orðið þess áskynja, að Hnappdælingar hefðu sent samhuga ósk sína beiðandanum í vor, eins og sjá mætti af nafnaskrám þeim, er lagðar hefðu verið á lestrarsalinn með hinni umgetnu bænarskrá. Á þessum nafnaskrám stæðu 129 nöfn, og væri því auðsjeð, að þetta væri almenn ósk. Menn kynnu að segja, að staður þessi væri allskammt frá Stykkishólmi, og væri það að vísu satt, en þó væri bæði Eyrarsveitingum, Hnappdælingum og einnig Staðsveitingum talsvert hægra að sækja til verzlunar í Kumbaravogi, en í Stykkishólmi, ekki sízt á haustum, þegar dagar væri stuttur. Það mætti líka telja með góðum kosti, að við Kumbaravog væru beztu hestahagar, sem allveg vantaði í Stykkishólmi, er mörgum þætti talsvert umvarðandi. Hvað höfnina áhrærði, þá væri henni þannig lýst af kunnugum og merkum manni, er gott skyn bæri á þess konar, að hún væri ágætlega góð, og innsigling lík og á Stykkishólmi. Hann skyldi því eigi orðlengja meir um mál þetta að sinni, en vonaðist að eins eptir góðum undirtektum hjá hinni heiðruðu deild, og að hún ljæti mál þetta ganga til 2. umræðu,

og því fremur, sem hjer eigi væri að ræða um það, að löggilda neina vík eða vog, sem aldrei hefði áður verið löggilt, heldur að eins að endurnýja verzlunarrjettindi staðar, sem hefði verið talinn meðal kauptúna skömmu fyrir aldamótin, víst fram að 1788. Óskaði hann því helzt, að máli þessu eigi væri beint hina sömu leið sem Kópaskersvoginum, heldur heinlínis gegnum þingið, án nokkurrar nefndar.

Benidikt Sveinsson sagði, að eptir þeim upplýsingum og skýringum, er flutningsmaður hefði komið fram með í máli þessu, þá virtist sjer sjálfsgagt, að það væri látið ganga til 2. umræðu, og það því fremur, sem spurning væri um, hvort löggilda þyrfti vog þennan, þar sem hann fyr meir hefði verið löggiltur. Honum væri kunnugt um, að hinn eiginlegi beiðandi hefði valið þennan veg, til þess að komast hjá þrasi, og vera viss í sinni sök.

Varaforseti stakk upp á því, að borið væri undir atkvæði deildarinnar, hvort máli þessu skyldi vísa til kaupmannanefndarinnar.

Arnlfótur Ólafsson kvaðst mótfallinn því, að málinu væri vísað til nefndarinnar í kaupmannamálinu, heldur álitu hann það stytzt, bezt og hagkvæmast, að það gengi beina leið áfram í þinginu; hjer væri að ræða um löggilding verzlunarstaðar, en eigi um rjett búsettra kaupmanna.

Flutningsmaður óskaði, að fyrst væri borið undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, því að fara að vísa málinu til kaupmannanefndarinnar, álitu hann eigi til annars en að tefja fyrir málinu, þar sem það væri svo einfalt og óbrotið í sjálfu sjer, eins og Þorlákshafnarmálið, sem hefði gengið rakleiðis gegnum þingdeildina.

Einar Ásmundsson kvaðst hafa stungið upp á því, að málinu yrði vísað til nefndarinnar í kaupmannamálinu, einmitt til þess að bjarga því við, af því að ef það væri borið undir atkvæði, hvort því skyldi vísað til 2. umræðu, þá mundi málið að líkindum

verða fellt; því að þótt lítil þörf væri á Kópaskersvogi fyrir kaupsúnað, þá væri þó enn minni þörf á Kumbavogi, með því að í Snæfellsnessýslu væru 4 verzlunarstaðir, og í milli Grundarfjarðar og Stykkishólms væru eigi nema einar 4—5 mílur, og gæti hann eigi skilið, að nauðsynlegt væri, að bæta hinum 5. verzlunarstaðnum við, rjett hjá Grundarfirði, eða að Kumbavogur nokkurn tíma gæti þrífst, þar sem Grundarfjörður hefði ekki getað það.

Flutningsmaður sagði, að þessi mót-mæli þingmanns Eyfirðinga mundu nokkuð koma af því, að honum væri málið ókunnugt. Þingmaðurinn hefði sagt, að Grundarfjörður væri löggiltur verzlunarstaður, en þá vildi hann taka það fram, að þar hefði nú á seinni árum verið fiskirí lítið, og hefði sveitin því mjög gengið úr sjer, enda væri Grundarfjörður mjög afskekktur, og væri eigi hægt fyrir aðrar sveitir að sækja þang-að verzlun, því að Eyrarsveit væri umgirt af fjallgördum á þrjá vegu, er væru illir yfirferðar, svo að tilfellið væri, að ef menn sunnan úr Hnappadalssýslu ættu að sækja verzlun á Grundarfjörð, þá yrðu þeir einmitt að fá skip í Kumbavogi eða þar nálægt, og gæti hann fært dæmi til, að það hefði orðið niðurstaðan fyrir nokkrum árum síðan, er strandað hefði skip á Grundarfirði, að þá hefðu menn fengið skip til flutnings í Bjarnarhöfn. Þá væri það og að taka fram máli þessu til stuðnings, að í fyrra hefði brytt á töluverðum matarskort í Stykkishólmi, en nú væru svo mikil brögð að honum, að menn hefðu orðið að flýja úr aðalverzluninni, því að jafnvel hinir betri verzlunarmenn hefðu eigi getað fengið eitt sáð þar í hákaupstíðinni.

Varaforseti kvað það eigi hafa verið tilgang sinn, að spilla fyrir máli þessu, með því að vísa því til kaupmannanefndarinnar. Hjer væri að vísu um rjett einstaks manns að ræða, en því meiri nauðsyn væri, að í-huga mál þetta vandlega, og gæti það eigi komist í betri hendur, en hendur nefndar

þessarar, þar sem í henni sæti lögfræðingur, hagfræðingur og kaupmaður.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti þá undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, en með því atkvæðagreiðsla þótti óglögg, var við haft nafnakall.

Já sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Arnljótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll Pálsson, bóndi,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson.

Var þannig samþykkt með 13 atkvæðum gegn 9, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri þingdeildarinnar, 25. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Kumbavogi í Snæfellsnessýslu*.

Flutningsmaður (Þórður Þórðarson) sagði, að máli þessu hefði yfir höfuð verið tekið svo vel hjer í deildinni, að eigi mundi

þörf að fara um það mörgum orðum, og það því síður, sem þingmenn þeir, er sætu í nefndinni í kaupmannamálinu, hefðu tekið vel í málið við 1. umræðu þess. Hann kvaðst hafa tekið það nóg samlega fram við 1. umræðu málsins, að hjer væri eigi spurning um það, að fjölga verzlunarstöðum, því Grundarfjörður væri nú eigi lengur kaupstaður, og mundi engum til hugar geta komið, að reisa þar verzlun aptur. Hjer væri því eigi farið fram á annað, en að færa verzlunarstað á þann stað, er væri miklu haganlegri, og lengi hefði verið verzlau á. Vonaði hann því, að þingdeildinni blandaðist eigi hugur um, að samþykkja frumvarp þetta, og leyfa því að ganga til 3. umræðu.

Varaforseti kvaðst hafa stungið upp á því við 1. umræðu máls þessa, að því yrði vísað til nefndarinnar í kaupmannamálinu, og ætlaði hann enn, að heppilegast mundi, að vísa málinu þangað, því að sú væri ætlun sín, að nefnd þessi mundi gjöra kaupmannamálið svo úr garði, að manni þeim, er hjer væri um að ræða, væri borgið, þó að vogur þessi yrði eigi löggiltur sem verzlunarstaður. Því að svo sem hann áður hefði tekið fram, þá yrði hann að vera á móti þessum mörgu löggildingum, og felldi hann sig því vel við þá stefnu, sem nefndin í kaupmannamálinu hefði tekið. Hann óskaði fyrir því þess, að máli þessu yrði vísað til kaupmannanefndarinnar.

Benidikt Sveinsson sagði, að eins og hann hefði tekið fram við 1. umræðu máls þessa, þá þætti sjer mjög svo efasamt, hvort nokkurs lagaboðs þyrfti við í því efni, er hjer lægi fyrir, og væri það því enn sem fyr ætlan sín, að þingdeildin ætti að samþykkja frumvarpið, en vísa því eigi til nefndarinnar í kaupmannamálinu. Hann styngi því upp á, að frumvarpið gengi til 3. umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar því forseti undir atkvæði deildarinnar, hvort málinu skyldi vísað til nefndarinnar í kaupmannamálinu, en fyrir því að atkvæða-

greiðslan var óglögg, var við haft nafnakall, og fóru þá atkvæði þannig:

Já sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Páll bóndi Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson.

Nei sögðu:

Ísleifur Gíslason,
Arnljótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

Var þannig neitað, að vísa málinu til nefndarinnar, með 12 atkvæðum gegn 11, en með 15 atkvæðum var samþykkt, að málið gengi til 3. umræðu.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 22. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar í Kumbaravogi í Snæfellsnessýslu*.

Flutningsmaður (Þórður Þórðarson) sagði, að úr því mál þetta væri komið til 3. umræðu, þá vonaði hann, að deildin samþykkti frumvarpið. Það lægi líka í augum uppi, að væri frumvarpið fellt, þá væru þar með skert forn einkarjettindi verzlunarstaðar þess, er hjer um ræddi, þau rjettindi, sem

hinn háttvirti 1. þingmaður Árneseinga hefði ljóslega tekið fram að fullkomið lagaspursmál væri um hvort löglega sjeu horfin eða ekki. Þeir, sem helzt hefðu haft á móti frumvarpi þessu, hefðu látið það í ljósi, að þeir vildu «innlima» þennan verzlunarstað í hið yfirgripsmikla frumvarp um rjettindi kaupmanna, að verzla á vikum og vogum, sem aldrei hafa verið löggiltar, en hann kvaðst fyrir sitt leyti álíta slíkt hart gagnvart almennings ósk og fornum rjettindum, með því engin víska væri fyrir, að frumvarp þetta gengi í gegn, eða það yrði svo lagað, að með því yrði heimilt að setja fasta verzlun. Hann skyldi einnig bæta því við, hver munur væri á að sækja verzlun til Stykkishólms eða Kumbaravogs bæði fyrir Hnappdælinga og Eyrsveitinga, að í vetur hefði sú raun á orðið, að menn hefðu teppzt vikumsaman inni í Helgafellssveit sökum fanna fyrir þá skuld, að þeir hefðu ekki komið suður daginn eptir, sem þeim hefði verið hægt frá Bjarnarhöfn, því að Kumbaravogur og Bjarnarhöfn væru rjett fyrir innan fjallið, en þar á móti talsverður vegur til Stykkishólms frá fjallinu í slæmri færð; þó væri þetta miklu tilfinnanlegra fyrir Eyrsveitinga, sem flestir væru snauðir menn og þyrftu því iðulega að fara í kaupstað, þegar þar væri nokkra björg að fá, eins vel í skammdagi og um hásumar, og væri sjer kunnugt, að það hefði komið fyrir, að bátur með nokkrum mönnum hefði farizt fyrir þá skuld, að hann hefði hreppt myrkur og ekki sjeð til, en þar á móti, hefði verzlun verið í Kumbaravogi, hefðu þeir getað haft vel hjart

heim, svo væri mikill munur á vegalengdinni. Bæri hann því það traust til þingdeildarmanna, að þeir hlynntu svo að hægð og lífi manna, að samþykkja þetta frumvarp.

Þá var gengið til atkvæða, en með því atkvæðagreiðslan varð ónóg, var við haft nafnakall og sögðu:

já:

Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll prestur Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Arnþóttur Ólafsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll Pálsson, bóndi,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,

og var frumvarpið þannig fellt með 13 atkvæðum gegn 10.

XI.

Frumvarp

til laga um sölu á þjóðeignum.

Frá Benidikt Sveinssyni, 1. þingmanni Árnesinga.

1. grein.

Selja má fasteignir landssjóðsins á þann hátt, sem segir í lögum þessum.

2. grein.

Þá er einhver óskar, að fá eign lands-
sjóðsins keypta, skýrir hann sýslumanni frá
því brjeflega, og ber hann beiðni þessa upp
fyrir sýslunefndinni, er gefur skýrslu um
eignina. Því næst heldur sýslumaður opin-
bert uppboð á henni, með þeim undirbún-
ingi, og á þeim tíma, að vænta meg, að
sem flestir bjóðendur gefi sig fram. Í aug-
lýsingu þeirri, sem uppboðið er birt með,
skal vera skýrt svo ítarlega frá eigninni, sem
kostur er á.

3. grein.

Þá er uppboðinu er lokið, sendir sýslu-
maður endurrit af allri uppboðsgjörðinni
með áleti sínu til amtmanns, sem því næst
sendir málið með sínum tillögum til lands-
höfðingja. Leggur hann síðan málið með
nægum skýrslum frá umboðsstjórninni fyrir
næsta alþingi, sem þá hafnar sölunni, eða
samþykkir hana með lagaboði.

4. grein.

Nú er sala á fasteign landssjóðsins
samþykkt með lögum samkvæmt 3. grein,
og veitir þá landshöfðingi kaupanda afsals-
brjef fyrir eigninni, þá er hann hefur greitt
að minnsta kosti $\frac{1}{3}$ kaupverðsins í lands-
sjóð, og jafnframt gefið veðskuldabryf fyrir
því, sem eftir stendur af kaupverðinu, með
fyrsta forgöngurjetti í eigninni fyrir höfuð-
stól og vöxtum, eins og lög og venja er til
um opinbert fje.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri þingdeildarinnar, 26.
dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 1. umræðu, *frumvarp til laga um sölu
á þjóðeignum*.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson)
sagðist eigi skyldu fjölyrða um mál þetta.
Það kynni að virðast kynlegt, að hann hefði
komið fram með frumvarp þetta, þar sem
allskammt væri síðan, að bornar hefðu verið
fram uppástungur um að selja einstakar
þjóðeignir, en þær hefðu fengið misjafnar
undirtektir. Hann yrði fyrir sitt leyti að
vera því mjög mótfallinn, að einstakar
þjóðeignir væru seldar, því slík mál gætu
hæglega verið sprottin af ýmsum hvötum,
sem þingið ætti eigi hægt um að dæma,
og væru allt annað en góðar, og þá gæti
svo farið, að hinar beztu þjóðjarðirnar yrðu
seldar einstökum mönnum, en að eins hinar
rýrustu yrðu eptir sem eign landssjóðsins.
Þar á móti ætlaði hann það án alls efa
rjett og hyggilegt, að löggjafinn veitti
mönnum almennan aðgang til að kaupa
þjóðjarðirnar, undir þeim lögákveðnu skil-
yrðum, sem settu næga trygging fyrir því,
að fullt verð fengist fyrir þær. Sannfæring
sín væri, að sjálfseign væri heillavænlegust
fyrir landið, og að enginn betri vegur, eða
sterkari hvöt væri til þess að auka og efla
jarðræktina, og yfir höfuð að bæta jarðirnar,
en sú, að bændurnir ættu sjálfir jarðir
þær, er þeir byggju á. Hann ímyndaði sjer,
að svo margir bændur væru hjer á þingi,
að þingdeildin í heild sinni mundi finna til
þess, að munur væri á að vinna fyrir sjálf-
an sig, og eiga þannig erfði sinna eigin
handa, og á því, að leggja svitadropa sína

út fyrir aðra, án þess þeir, sem væru manni kærastir, nytu góðs af því. Eu væri nú svo, að þessi vegur væri heppilegur til að efla velmegun bænda, þá væri hann einnig heppilegur til að efla hag landssjóðsins, og það á annan hátt, en að græða á svitadropum þeirra, því að alkunnugt væri orðtækið, að «bóndi er bústólpi, bú er landstólpi», enda væri hann og sannfærður um, að sannar framfarir vor Íslendinga hlytu að koma frá bændunum. Annar aðalkosturinn við sjálfseignina sagði hann að væri sá, og það vonaði hann að deildin yrði að fallast á, að sjálfseignin væri hinn einasti vegur til þess, að koma skattamálum landsins sem fyrst í rjettlátt horf, því að rjettlæti skattaálaganna væri komið undir því, að allir beri jafna byrði; en ef það væri satt, að sjálfseigandinn væri betur farinn en leiguliðinn, er á þjóðseigninni byggi, þá hyrði sá ójöfnuður, ef þjóðseignirnar yrðu seldar, svo allir yrðu eða gætu orðið sjálfseignarbændur. Sú mótbára hefði að visu komið fram áður, og henni hefði verið haldið fram með mikilli málsnilld, að það væri skaði fyrir landssjóðinn, að selja jarðeignir sínar; ef mótbára þessi væri sönn, hefði hún mikið að þýða, enda hefði hún sterklegast verið tekin fram af þeim manni, er ljeti sjer mjög annnt um hagsmuni landssjóðsins; en hann kvaðst þó alls eigi hafa sannfærzt um, að þessi mótbára vægi á móti kostum sjálfseignarinnar; því að ef það væri álitinn skaði fyrir landssjóðinn, að selja jarðir sínar, þá væri það byggt á þeirri vissu, að jarðrækt mundi fara fram, eptir því sem tímar liðu, þjóðjarðirnar verða betri, og þær þannig verða meira virði, og mundi þá landssjóðurinn fara á mis við þessa auknu verðhæð jarðanna. En þessi skoðun væri byggð á rammaskökkum grundvelli, því að á hverju ættu þessar framfarir að verða byggðar? Sjálf-sagt á erfiði ábúandans; því þótt landssjóðurinn legði sig allan fram að bæta jarðir sínar, þá mundi hann aldrei fá því framgengt, ef annara hendur eigi ynnu að því og legðu hið mesta í sölurnar.

Það gæti því alls eigi talizt skaði lands-sjóðsins, að hann færi á mis við það, er eigi væri eign hans, heldur væri það þvert á móti hagur fyrir hann, að landbúnaðurinn tæki sem mestum framförum og kæmist í sem mestan blóma, því að eptir því sem landbúnaðurinn blómgaðist, eptir því jykist velmegun landsmanna, og kraptur þeirra til að leggja fje í landssjóðinn. Hann kvaðst vilja geta þess, að sú væri eigi meining sín, að salan á þjóðjörðum skyldi svo bráðlega fara fram, eða allt í einu, heldur að mögulegleiki væri á því, að salan færi fram, en þó þannig, að fullkomin trygging væri fyrir því, að landssjóðurinn biði engan halla af sölunni, þegar miðað væri við þann tíma, er salan færi fram á. Það gæti vel verið, að uppástungu sinni væri að öðru leyti í einstökum atriðum ábótavant, en hjer væri jafnan sú bót í máli, að löggjafarvaldi alþingis væri í frumvarpi þessu geymdur rjettur til að samþykkja söluna, enda stæði öllum opin vegur, að koma með breytingaratkvæði, sem hann mundi fúslega fallast á, ef þau væru betur tilfallin, en frumvarpið, eins og það lægi fyrri. Hann óskaði þess að endingu, að málið gengi til 2. umræðu.

Guðmundur Ólafsson tók það fram, að hann væri eigi samþykkur því, að leyft væri, að þjóðjarðirnar væru seldar að eins einstök-um mönnum, en nú, þegar væri að ræða um sölu á þjóðjörðum yfir höfuð, þá sæti það sízt á sjer, að fara að banda á móti sölu þjóðjarða, því að hann ætlaði æskilegt, að allar þjóðjarðirnar yrðu smásaman eign ábúanda, með því að líklegt væri, að þeir mundu fúsari að bæta sína eigin eign en annara, enda sannaði reynslan það bezt yfir höfuð að tala. Hann gæti og eigi annað skilið, en að svo mikið mundi eptir af hinu forna blóði Íslendinga, að hver kynni því bezt, að eiga sem mest undir sjálfum sjer «og vera konungur í sínu húsi». Sín ætlun væri, að hvert alþingi ætti að láta sjer um það hugað, að stíga í hvert sinn eitthvert heppilegt stig áfram til þess, að efla sannar

landsbætur og framfarir búskaparins. Hann kvað það vafalaust, að órækt landsins væri það, sem mest tálmaði framförum þess; að landið batnaði, væri fyrir öllu, og það væri því bæði þörf, enda skylda þjóðarinnar að yrkja landið, og þingsins að styrkja hana til þess, og það ætlaði hann fremur að verða mundi, ef sjálfseignarbændum fjölgaði. Hann kvaðst skyldu bæta því einu hjer við, að það væri á allan hátt eigi að eins æskilegt, heldur alls kostar eðlilegt og nauðsynlegt, að alþingi, einkum hin fyrstu löggjafarþing, gengi á undan þjóðinni með hvetjandi, leiðbeinandi og styrkjandi atgjörðum, já, sje henni til fyrirmyndar í öllum farsællegum framförum og sönnum umbótum. Þetta er heilög skylda, sem þjóðin vonar eptir að þingið uppfylli eptir fremsta megni. Hann kvaðst að sönnu hafa viljað gjöra nokkrar smábreytingar við frumvarp þetta, er hjer liggur fyrir, en hann ætlaði að koma sjer saman við flutningsmanninn um þær, án þess að gjöra sjerstakt breytingaratkvæði.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst eigi gjörla hafa skilið hinn langa fyrirlestur, er flutningsmaður hefði haldið um þá vissu framför í búnaðinum, er leiddi af því, að frumvarp hans yrði að lögum, og þá um leið sprytti upp fjöldi af sjálfseignarbændum, því að hann sæi alls eigi, að með frumvarpi því, er hjer lægi fyrir, væri sjálfseignarbændum fjölgað; þar væri einungis ákveðið, að uppboð skyldi halda á þjóðjörðunum, og að sá fengi þær keyptar, er mest byði, og væri þannig alls engin trygging fyrir því, að sá, er á jörðunni sæti, fengi hana keypta; það væri alls eigi sagt, að hann gæti boðið hætta boð í jörðina, heldur mundi sá verða til þess, er auðugastur væri; þetta yrði því eigi til annars en þess, að jörðin yrði eigi lengur þjóðeign, heldur eign einhvers auðmanns, er vildi safna að sjer jörðum, og leiguliði sæti hana eptir sem áður. Auk þessa álitu hann allt of mikla fyrirhöfn það, sem frumvarp þetta færi fram á, því að fyrst ætti sá, er jörðina vildi fá keypta, að skýra sýslumanninum brjeflega frá beiðni

sinni, og sýslumaðurinn að bera beiðnina upp fyrir sýslunefndinni; því næst ætti sýslumaðurinn að halda opinbert uppboð á jörðunni, senda því næst uppboðsgjörðina amtmanni, amtmaður landshöfðingja, og landshöfðinginn því næst að leggja málið fyrir þingið, og ef alþingi þá eigi samþykkti söluna, þá væri öll þessi fyrirhöfn til ónýtis. Sjer fyndist, að ef einhver óskaði að fá þjóðjörð keypta, þá þyrfti hann eigi að fara þessa krókaleið, heldur mætti það nægja, að hann sendi bæn sína rakleiðis til alþingis með nægilegum skýrslum frá sýslunefndinni og viðkomandi umboðsmanni, gæti þá alþingi lagt úrskurð sinn á málið, og sagt beiðandanum annaðhvort já eða nei. 1. þingmaður Árnassýslu hefði sagt, að mótmæli þau, er komið hefðu fram gegn því, að þjóðjarðir væru seldar, hefðu að eins verið bundin við það, að sala þjóðjarðanna væri skaði fyrir landssjóðinn; en hann kvaðst ætla, að fleiri ástæður hefðu verið bornar fyrir mótmælum þessum, bæði það, að sjálfseignarbændur færu óvíða betur með jarðir sínar en leiguliðar, og svo hitt, að engin trygging væri fyrir því, að sjálfseignarbændur yrðu ábúendur þjóðjarða þeirra, er seldar væru, meðan landslögum væri eigi breytt í þá stefnu, því að svo gæti opt verið, að efnamenn söfnuðu að sjer jörðum, og sæi hann þá eigi, að betra væri, að þessir ríkismenn hefðu leiguliða á þeim, en landssjóðurinn.

Einar Ásmundsson kvað það gleðja sig, að frumvarp þetta væri komið fram, og væri hann 1. þingmanni Árneseinga mjög þakklátur fyrir, að hann hefði borið frumvarpið upp, því að það væri sín hjartans-sannfæring, að það væri landinu til mikilla bóta, að hver ætti sína ábýlisjörð, enda væru allir, er vildu eiga ábýlisjörð sína, en enginn sá, er eigi vildi eiga hana; yrðu menn því að ætla það heppilegast, að þetta takmark nálgæðist sem mest. Ef það þá væri hagur, að hver ætti þá jörð, er hann byggir á, væri það þá eigi ónáttúrulegt, að landssjóðurinn ætti, að kirkjujörðum meðtöldum, nálega $\frac{1}{4}$ allra jarðeigna í landinu, og gæfi landsmönnum engan kost á að

eignast neina af jörðum sínum. Slíkt yrði til þess að halda við illri meðferð á jörðunum, og miðaði þannig til apturfara, en eigi framfara, og kynni hann þeim því miklar þakkir, er reyndu að út rýma slíku, og styddu að því, að þjóðjarðirnar yrðu seldar við tækifæri fyrir hæfilegt verð. Sú skoðun væri reyndar ríkjandi hjá sumum, að eigi ætti að selja þjóðjarðirnar, hvernig sem á stæði, og vildi hann nefna til þess 1. þingmann Suður-Múlasýslu, því þótt hann ef til vildi hefði eigi sagt það beinlínis, þá lægi það þó allt af á botninum hjá honum, og hefðu sýnt það tillögur hans í öðrum málum, er eigi alls fyrir löngu hefðu verið hjer fyrir deildinni, því að þingmaðurinn hefði þótt vilja selja þjóðjarðir þær, sem ábúendurnir hefðu falað, en sett svo hátt verð á þær, að ómögulegt hefði verið fyrir nokkurn mann að ganga að því. Hann yrði að álíta þetta atriði um verð jarðanna mjög svo óverulegt, og væri það alls eigi sanngjarnt eða tilhlýðilegt, að landssjóðurinn reyndi að skrúfa upp verðið á jörðum sínum sem allra mest, heldur ætti að stuðla til þess, að jarðirnar gætu orðið eign þeirra, er á þeim byggju; því að landssjóðurinn munaði lítið um það, þótt hann fengi nokkrum krónum meira fyrir einhverja jörð sína; hitt munaði landið meira um, að sem flestar jarðir yrðu sem allrabezt setnar. Hann kvaðst vona, að deildin ljeti mál þetta ganga til 2. umræðu, því að þótt svo væri, að eigi væru allar ákvarðanir frumvarpsins, er menn kynnu við, þá ímyndaði hann sjer, að flutningsmaðurinn mundi laga þær misfellar.

Arnliótur Ólafsson kvaðst vera á sama bandi sem 1. þingmaður Eyfirðinga, og þakkaði hann uppástungumanninum fyrir, að hann hefði borið upp frumvarp þetta. Kvað hann frumvarpið mjög svo heppilegt, því að það lyti að undirbúningnum undir þjóðjarða-söluna. Með frumvarpi þessu væru jarðirnar alls ekki seldar, heldur væri sagt, hvernig ætti að selja þær. Frumvarp þetta væri heppilegt, af því að það sparaði alþingi tíma, því að hjer væri eigi umtalsmál að

selja eina og eina jörð, heldur mundi landshöfðingi í hvert skipti leggja fyrir frumvarp um sölu allra þjóðjarða, er þá væri komin beiðni um til hans, en þó svo, að frumvarpinu fylgdu nægar skýrslur um jörðina, er þingmenn þá gætu skoðað, metið og virt að verðleikum. Hann gæti eigi betur sjeð, en að eptir frumvarpinu væru fengnar þær upplýsingar og tillögur, er þyrftu til þess að alþingi gæti dæmt um, hvort selja ætti jörðina eða eigi. Með uppboði því, er halda ætti á jörðinni, væri fengin full trygging fyrir því, hvert væri hið hæfilega verð jarðarinnar, og þyrfti því alþingi alls eigi að breyta verðinu eða færa það upp, því hið opinbera uppboð væri búið að sýna, fyrir hve mikið verð menn vildu kaupa jörðina. En þar sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði tekið það fram, að engin trygging væri fyrir því, að ábúandi jarðarinnar fengi jörðina keypta, þá væri það að vísu alveg satt; en svo sem sjá mætti af 3. grein, þá væri sýslumanninum boðið að senda endurrit af allri uppboðsgjörðinni, og þess vegna eigi að eins hæsta boðið, er í jörðina hefði verið boðið, heldur öll boðin; ef þá ábúandinn alls ekki byði í jörðina, þá gæti hann eigi orðið jarðarinnar aðnjótandi, en þó ábúandinn byði eigi hæsta boðið í jörðina, þá væri honum innan handar að segja sýslumanni, að hann vildi sitja við hæsta boð, og gæti sýslumaður þess í uppboðsgjörðinni.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi geta fundið, að 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði haft rangt að mæla, þrátt fyrir ávítur þær, er hann hefði fengið. Hann kvaðst með engu móti geta sjeð, að með lagaboði þessu væri nein fyrirhöfn spöruð, því allar þær skýrslur, er um væri rætt í frumvarpinu, væru eigi annað en þær skýrslur, er koma yrðu til þingsins hvort sem væri, þegar einhver vildi þjóðjörð kaupa, þótt lög þessi alls eigi væru til. Það hefði áður verið tekið hjer fram í deildinni, þegar um sölu þjóðjarða hefði verið að ræða, að allar skýrslur vantaði um jörðina, og væri því sjálfsögð skylda umboðsstjórnarinnar að útvega skýrsl-

ur um hana, en hann kvaðst eigi sjá, að neinn væri færari um það, þótt þetta uppboð á jörðinni væri haldið. Uppboðið sýndi að eins verðhæð þá, er menn vildu bjóða í jörðina, og gæti hann eigi annað fundið, en að með þessu væri ef til vildi girt fyrir, að leiguliðinn eignaðist jörðina, því að eigi væri víst, að leiguliðinn byði hæsta boðið. Sjer þætti það og skrítið af þinginu, ef það ljeti leiguliðann setja fyrir kaupum á jörðunni, þótt hann byði eigi hæsta boðið, eins og þingmaður Norður-Múlasýslu hefði gjört ráð fyrir, enda gæti hann eigi ætlazt til þess, að sýslumaðurinn skrifaði hvert boð, og hver ætti hvert boð. Sjer virtist það hið mesta, er farið yrði fram á, að leiguliðinn yrði látinn sitja fyrir kaupinu, ef hann byði eins og sá, er hæst hefði boðið. Hann vildi enn fremur spyrja þess, hver ætti að borga allan þann kostnað, er leiddi af uppboðinu, ef alþingi samþykkti eigi söluna, og öll þessi fyrirhöfn þannig yrði til ónýtis; ætti þá hæstbjóðandinn að greiða allan kostnaðinn? hann gæti alls eigi sjeð, að 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði farið skakkt, þar sem hann hefði vakið máls á þessari spurningu. Yfir höfuð kvaðst hann gjarnan vilja efla sjálfs eignir hjer á landi, en menn yrðu að fara gætilega í því efni, og eigi gjöra það út í bláinn; landssjóðurinn stæði enn eigi svo vel að vígi, að vjer gætum sleppt hag hans fyrir hag einstakra manna; vjer ættum því að fara varlega í það, að selja jarðeignir landsins, og því að eins að selja þær, að vjer sæjum, að það sje eigi landssjóðnum í óhag, eða þá, ef til vildi, selja ábúandanum, ef hann hefði bætt jörð sína. Hann kvaðst eigi geta sjeð, að neitt væri unnið við frumvarp þetta, því að allar þær skýrslur til þingsins, er talað væri um í frumvarpinu, yrðu að koma til þingsins, hvort sem uppboðið væri haldið eða eigi. Það væri sjálfsgagt, að þegar einhver vildi jörð kaupa, þá ætti hann fyrst að fara til umboðsstjórnarinnar, til þess að hún legði beiðni hans fyrir þingið, og umboðsstjórnin væri skyld að útvega allar skýrslur

um málið. Hann kvaðst því ætla, að ekkert væri unnið með frumvarpi þessu, og að slíkt lagaboð, sem þetta, mundi verða til málalengingar einnar, en alls eigi gjöra mönnum neitt hægra fyrir.

Arnþjótur Ólafsson kvað það nú í fyrsta sinn, að hann eigi hefði fullkomlega skilið þingmann Reykvíkinga. Hann hefði sagt, að ekkert væri unnið við frumvarp þetta, en segði þó, að það væri mikið gott, að útvegaðar væru skýrslur frá sýslunefndunum, en þegar nú litið væri á frumvarpið, þá kæmi þessi ákvörðun um skýrslurnar þegar í 2. grein. Hann kvaðst nú ætla að hlaupa fram hjá uppboðinu, en koma til 3. greinar, þar sem sagt væri, að sýslumenn skyldu senda endurrit af uppboðsgjörðinni. Þingmaður Reykvíkinga óskaði einnig eptir, að fá skýrslu frá sýslumönnum. Ef ábúandinn vildi fá jörðina keypta, þá gæti hann um það við uppboðið, að hann vildi ganga að hæsta boði, og þá kæmi þetta fram í uppboðsgjörðinni. Nú ætti málið að ganga til amtmanns, og síðan til landshöfðingja, og það vildi þingmaðurinn einnig. Að endingu legði landshöfðinginn málið fyrir alþingi, eptir því sem ákveðið væri í 3. grein. Hvernig gæti nú þingmaður Reykvíkinga sagt, að ekkert væri unnið með þessu, þegar beiðnin væri búin að ganga allan þennan skýrslugang og umboðsveg, það sparaði þó þingmanninum það ómak, að verða að biðja um skýrslur, þegar málið kæmi hjer fram á þingi; þá þyrfti heldur eigi margt að ræða um það, hve hátt verð jarðanna skyldi setja, því að uppboðið væri nægilegur mælikvarði fyrir verðlaginu; einnig sparaðist þinginu að grennslast eptir því, hvort ábúandinn vildi kaupa jörðina eða eigi, því að ef svo væri, þá kæmi það fram í uppboðsgjörðinni. Hann kvaðst eigi sjá betur, en að með þessari aðferð væru nægar skýrslur útvegaðar, og að umboðsstjórnin hefði nægilegt atkvæði í málinu; og að síðustu gæfi þessi aðferð alþingi fullan rjett sinn, því að í 3. gr. frumvarpsins segði svo: «alþingi, sem þá hafnar sölunni eða samþykkir hana með lagaboði».

Hið eina, er sjer virtist hjer athugavert, væri spurningin um, hver uppboðskostnaðinn ætti að greiða, ef jarðarsölunni eigi yrði framgengt. Sjer virtist frumvarpið þannig hið heppilegasta, því að samkvæmt því yrði landshöfðinginn einn flutningsmaður allra þeirra, er þjóðjörð vildu fá keypta, í stað þess, að eins og nú hagaði til, þá gæti svo farið, að hver þingmaður kæmi með beiðni frá mönnum í sinni sýslu um að fá þjóðjarðir keyptar, og yrðu þá allir þingmenn flutningsmenn, hver fyrir sinn mann; eða með öðrum orðum: eptir frumvarpinu fengjum við einungis eitt frumvarp um sölu svo og svo margra jarða, er í frumvarpinu yrðu nafngreindar, í stað þess að fá frumvörp um sölu hverrar einstakrar jarðar, hversu margar sem verða kynnu.

Flutningsmaður kvaðst vilja svara þingmanni Reykvíkinga viðvíkjandi því, er hann hefði sagt, að í frumvarpið vantaði ákvörðun um, hver kostnaðinn ætti að greiða; kvaðst hann eigi vita betur, en að almennar lagareglur væru til í aukatekjureglugjörðinni 10. sept. 1830, sem greitt gætu úr þessu spursmáli, þegar uppboðsskilmálarnir væru samdir. En samt sem áður kvaðst hann eigi ófús á, að taka grein upp í frumvarpið, er gjörði ákvörðun um þetta efni. Þar sem 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði eigi skilið þennan langa fyrirlestur, er hann hefði haldið, þá hefði það komið til af því, að þingmaðurinn hefði auðsjáanlega misskilið málið, enda hefði blandað saman þjóðeignum og sjálfseignum. Hann ætti þó að vita, að til væru lög viðvíkjandi opinberum eignum, er enn væru eigi úr gildi gengin, og sem heimiluðu ábúandanum á þjóðjörðum þann rjett, að sitja fyrir hesta boði, þegar jörðin væri seld, og þyrfti því eigi að taka þennan forkaupsrjett fram í frumvarpinu; því að gefa ábúandanum meiri rjett, gæti eigi sked með öðru móti en því, eins og einnig þingmaður Reykvíkinga hefði tekið fram, að gefa ábúandanum kost á að fá jörðina fyrir minna, en aðrir vildu gefa fyrir hana, og kæmi það ófugt við, að þingmaðurinn vildi í öðru orðinu gefa ábú-

andanum, en í hinu orðinu vildi hann misunna honum kaups á jörðunni fyrir fullt verð. Hann tók það því enn fram, að mótbárur 1. þingmanns Suður-Múlasýslu væru eigi byggðar á öðru en helberum misskilningi.

Tryggvi Gunnarsson kvað nú 2 deildarmenn hafa staðið upp til þess að þakka uppástungumanni fyrir frumvarp þetta, og hefði þó 1. þingmaður Norður-Múlasýslu einkum látið það í ljósi, hve hentugt það fyrirkomulag væri, er frumvarp þetta fyrir skipaði. Eptir 1. gr. frumvarpsins gæti hann ekki betur sjeð, en það væri ómögulegt fyrir sýslumanninn að neita því, að bjóða jörðina upp, ef einhver gæfi sig fram, og óskaði að fá hana keypta. En til þess nú að sýna, hve ógnarlega hentugt þetta fyrirkomulag væri, þá vildi hann taka það dæmi, að einhver ríkur maður vildi ná í 10 þjóðjarðir, er hann sæi að nú væru í ljelegu standi, en mundu geta orðið góðar, ef nokkru væri til þeirra kostað; þessi maður skyldi nú skrifa sýslumanninum í Skagafjarðarsýslu, og biðja hann um 3 þjóðjarðir til sölu, sýslumanninn í Eyjafjarðarsýslu um 3, sýslumanninn í Þingeyjarsýslu um 2, og sýslumanninn í Múlasýslu um 2. Eptir frumvarpinu gætu sýslumennirnir ekki komið hjá, að bjóða upp allar þessar 10 jarðir við opinbert uppboð, sem eigi mundi kosta lítið fje og fyrirhöfn, bæði þá og hina, er uppboðið sæktu, svo hlytu sýslumennirnir að senda uppboðsgjörðirnar amtmanninum, og amtmaður landshöfðingja, er því næst legði mál þetta fyrir alþingi. Þannig væri þá málið eptir allan rekstur þennan komið til þingsins; væri svo, að það væri eindregin skoðun þess, einungis að selja jarðir til þess, að koma upp sjálfseignarbændum, þá mundi það vafalaust neita þessum eina manni um kaup á 10 jörðum, og yrði þannig öll hin mikla fyrirhöfn til einskis, og hver ætti þá að greiða allan kostnaðinn, er flotið hefði af öllum þessum uppboðum? því mundi eigi gott að svara, en hitt væri ljóst, að öll fyrirhöfnin væri til einskis gagns. Hann ætlaði þess utan, að hin opinberu

uppbóð eigi væru mikil trygging fyrir því, hvert væri hið rjetta verð jarðanna, því að opt væri svo á uppbóðum, að annaðhvort væru samtök gjörð um það manna í millum, að bjóða lítið, eða þá færu menn í ákafa, og byðu hver í kapp við annan. Hann væri því enn sem fyr móti þannig lagaðri jarðasölu, og að mál þetta gengi til 2. umræðu.

Halldór Kr. Fríðriksson sagði, að 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði tekið það skýrt fram, að ekkert væri unnið við uppbóðið, og að því er skýrslurnar snerti, þá fengi hann ekki sjeð, að neitt væri unnið við að gefa út lagaboð um það efni, því að það væri sjálfsagt, að hver ábúandi á þjóðeign, sem vildi fá keypta ábúðarjörð sína, hlyti að fara til umboðsstjórnarinnar, og hún ætti að útvega allar skýrslur, sem með þyrfti, áður en landshöfðingi legði málið fyrir þingið. Með uppbóðinu á undan væru aptur á móti hendur þingsins bundnari; ef ekkert uppbóð væri haldið, þá gæti þingið samþykkt að selja ábúanda jörðina fyrir hæfilegt verð, en þegar uppbóðið væri gengið á undan, þá hefði hæstþjóðandi rjett til jarðarinnar, og gæti leiguliði þannig orðið útilokaður. Hann gæti því ekki sjeð, að frumvarp þetta væri til neins gagns, þar eð það væri beinlínis skylda umboðsstjórnarinnar, að senda skýrslur um sölu þjóðeignar, áður hún væri borin undir þingið.

Einar Ásmundsson sagði, að 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði tekið til dæmi, að það gæti komið fyrir, að einhver einstakur ríkur maður kynni að vilja kaupa 10 af jörðum landssjóðsins, af því þær væru í niðurníðslu, til þess að rækta þær betur upp og græða á þeim. Hann kvaðst þakka þingmanninum mikillega fyrir þetta dæmi, því að það sýndi, að hann gjörði þó ráð fyrir, að landssjóðurinn ætti jarðir, sem væru í niðurníðslu, en sem einstakir menn mundu rækta betur, ef þeir yrðu eigendur að þeim. Með þessu hefði þingmaðurinn þá kannast við það, sem lægi til grundvallar fyrir sinni skoðun. Þingmaðurinn hefði

haldið, að ef þessi auðugi maður sæktist eptir þessum jörðum, þá gætu ábúendur jarðanna ekki eignast þær; en það væri ekki rjett, því að eptir hinum eldri lögum hefði ábúandi forkaupsrjettinn. Þingmaðurinn hefði talið vandkvæði á því, hver ætti að borga uppbóðskostnaðinn; en úr því sýndist sjer ekki geta orðið vandræði; sá, sem beiddist uppbóðsins, ætti eðlilega að greiða kostnaðinn við það. Einhvers konar uppbóð væri nauðsynlegt að halda, því að hver sem vildi eignast jörð, hlyti að gjöra eitthvert boð í hana, og væri að sínu áliti heppilegra, að uppbóð þetta færi fram í hjeraði, heldur en hjer á þingsalnum, eins og hefði átt sjer stað, þegar um sölu Staðareyjar og Arnarness var að ræða. Fyrir Staðareyna hefði eigandinn boðið 1000 kr.; einn þingmaður hefði svo fært verðið upp í 1500 kr.; við 2. umræðu hefði verðið verið komið upp í 2200 kr., og hefði málið náð að komast til 3. umræðu, mundi verðið ef til vildi hafa komizt upp í 10000 kr. Hann kvaðst vera samdóma 1. þingmanni Norður-Múlasýslu um, að gott væri, að leiguliðar gætu að lögum snúið sjer til stjórnarinnar um, að fá ábylisjarðir sínar keyptar, því að þá gæti stjórnin lagt fyrir þingið í einu lagi allar uppástungur um þjóðjarðasölu með nægum skýrslum.

Þá beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum væri hætt og voru þeir:

Grímur Thomsen,
Snorri Pálsson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Einar Guðmundsson,
Arnlfótur Ólafsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Ísleifur Gíslason,

og var það samþykkt með meiri hluta atkvæða.

Var þá gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 19 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 24. fundi neðri þingdeildarinnar, 30. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um sölu á þjóðeignum*.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) kvað sjer kunnugt, að einn deildarmaður hefði í hyggju breytingar við frumvarp þetta, og ímyndaði hann sjer því, að þingmaður þessi mundi óska þess, að málið gengi út af dagskrá.

Einar Ásmundsson kvaðst hafa mælt fram með frumvarpi þessu við 1. umræðu, en því næst, er hann hefði betur farið að íhuga það, hefðu sjer eigi líkað öll orðatiltæki í því, og hefði hann því ætlað að gjöra breytingar við frumvarpið, en tíminn og kringumstæðurnar hefðu eigi enn leyft sjer það; samt sem áður óskaði hann þess eigi, að málið gengi út af dagskrá, heldur ætlaði hann nægan tíma fyrir sig, að koma með breytingar við frumvarpið til 3. umræðu, ef hann fengi nógu marga deildarmenn með sjer.

Flutningsmaður kvað þá mótbáru hafa komið fram við 1. umræðu, að eigi væri tiltekið í frumvarpinu, hvar uppboðskostnaðurinn ætti að lenda; kvaðst hann þá hafa getið þess, að eigi þyrfti neina sjerstaka ákvörðun að taka um þetta inn í frumvarpið, heldur ætlaði hann, að leyst yrði úr þessu spursmáli eptir aukatekjureglugjörð 10. sept. 1830. Þar væri svo ákveðið í 51. grein, að aðalreglan væri, að uppboðsbeiðandinn ætti að greiða kostnaðinn við uppboðið; en í sömu grein væri einnig gjört ráð fyrir því, að uppboðsskilmálarnir gætu breytt þessari aðalreglu, svo að uppboðskostnaðurinn fjelli á kaupandann, og væri þá svo fyrir mælt, að kostnaðurinn skyldi lagður við hæsta boð eða kaupverðið, sem einn hluti þess. Ætlaði hann þessa reglu mjög eðlilega, þegar alþingi samþykkti sölu þjóðjarðar, hvort svo sem hinn upprunalegi beiðandi yrði kaupandi eða ekki, en sjálfsgætt ætti beiðandinn í

hvorutveggja tilfellinu að borga uppboðsauglýsingarkostnaðinn. En þá væri nú hitt aðaltilfellið eptir, að hæstþjóðandinn yrði eigi eigandi að jörðinni, eða að alþingi eigi samþykkti söluna, en það vildi svo vel til, að aukatekjureglugjörðin innihjeldi ákvörðun á öðrum stað, sem fara mætti eptir í uppboðsskilmálunum um þetta efni, enda væri þeim engum mjög annst um, að fá þjóðeign keypta, sem horfði í að láta úti nokkrar krónur fyrir tilraunina til þess, sem ekki mundi misheppnast, ef lögunum væri fullnægt, og boðið sæmilegt. Hann áskildi sjer samt rjett til breytingaratkvæðis við 3. umræðu, skyldi honum svo hugkvæmast.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst hafa talið að í máli þessu við 1. umræðu þess, og hefði hann þá sýnt fram á það, að frumvarp þetta bætti eigi mikið úr; því að auðsjeð væri, að allar þær skýrslur, er alþingi með þyrfti til að geta ákveðið um sölu einhverrar jarðar, ætti eigi sá, er jörðina vildi fá keypta, að útvega, heldur umboðsstjórnin. Að því er það spursmál snerti, hver greiða ætti uppboðskostnaðinn, þá yrðum vjer að gá að því, að það væri eigi sá, er kaupa vildi jörðina, heldur landssjóðurinn, er heimtaði uppboð; þar að auki væri svo, að þótt svo væri álitid, að uppboðsgjörðin ætti að falla á kaupandann, þá væri það að eins þá fyrst, þegar boðið væri samþykkt. Sjer fyndist það svo ljóst, að óeðlilegt væri, að sá, er kaupa vildi einhvern hlut, en fengi hann eigi, skyldi eiga að kaupa tilraun þá, er eigi heppnaðist; sjer fyndist því mjög svo óeðlilegt í því atviki, er hjer ræddi um, að sá, er kaupa vildi jörðina, skyldi borga þessar skýrslur umboðsvaldsins, er það ætti að útvega, og fyrir því ætlaði hann einnig ósanngjarnt, að hann greiddi uppboðskostnaðinn, því að til hvers væri þetta uppboð? til þess að leita upplýsinga um, hvers virði jörðin væri, og hvað menn vildu gefa fyrir hana, því að í öðrum tilgangi væri það þýðingarlaust. Nú kæmi aptur það atvik, að einhver óskaði að fá þjóðjörð keypta, og því væri uppboð haldið á jörðunni, en því næst, er mál þetta kæmi

fyrir alþingi, þá samþykkti það eigi boð beiðandans; væri það þá eðlilegt, að beiðandinn skyldi greiða allan uppboðskostnaðinn, þar sem honum hefði þó verið neitað um söluna? Þess vegna ætlaði hann, að landssjóðurinn yrði að minnsta kosti að bera uppboðskostnaðinn, þegar svona færi. Hjer gæti því að eins verið um það að tala, að beiðandinn greiddi uppboðskostnaðinn, ef hans boð beinlínis væri samþykkt, því að öðrum kosti yrði kostnaður sá, er leiddi af jarðarsölunni, hvort sem það svo væri uppboðskostnaður, auglýsingar eða annað, að falla á landssjóðinn. Hann ímyndaði sjer, að þótt hin heiðraða deild fjellist á frumvarp þetta, þá mundi eigi langt um líða, áður en verkið sannaði, hve óhentugt það væri. Hann gæti því sem sagt eigi fundið neitt unnið við frumvarp þetta.

Grimur Thomsen sagði, að til þess að 1. þingmaður Árneseinga gæti svarað bæði þingmanni Reykvíkinga og sjer undir eins, þá ætlaði hann að koma með nokkrar athugasemdir, eða rjettara sagt spurningar um það, er sjer væri eigi ljóst í frumvarpinu. Það sem sjer þá þætti að, væri einmitt ákvörðun 2. greinar, og þá helzt það, er að uppboðinu lyti, er fara ætti fram, áður en sú spurning væri útkljáð, hvort stjórnin eða alþingi samþykkti sölu jarðarinnar eða eigi. Hann kvaðst nú vilja taka eitt dæmi: Hann skyldi setja svo, að annaðhvort þingmaðurinn eða sjálfur hann vildi kaupa einhverja þjóðjörð; þá vonaði hann, að þingmaðurinn sæi, að það gæti dregizt fram að tveim árum, að hann fengi jörðina keypta, því að salan yrði eigi samþykkt, fyr en næsta alþingi kæmi saman, og innan þessa tíma gæti beiðandinn verið dáinn eða þá kominn í þær kringumstæður, að hann gæti eigi hugsað til að kaupa jörðina. Annað væri það, er hann og kvaðst vilja taka fram, að nú hefðu menn sjeð, að 2. uppástungur hefðu komið inn á þingið um sölu þjóðeigna, og ímyndaði hann sjer, að ef þeim uppástungum eigi hefði verið sinnt, þá mundu margar fleiri slíkar uppástungur hafa komið inn á þingið. Hann

væri og viss um, að 1. þingmaður Árneseinga mundi sjer samdóma um það, að ef frumvarp þetta yrði að lögum, þá mundu mjög margar uppástungur um að kaupa þjóðjarðir koma fyrir sýslumennina, og mundi það vel geta komið fyrir, að um fardagaleytið yrði sýslumaðurinn dag eptir dag að halda uppboð á þjóðjörðum, og fylgdi því talsverður kostnaður, en hjer í þessu frumvarpi væri engin næg trygging fyrir því, hvernig kostnaður þessi fengist greiddur, því að sjálfsagt væri þó, að endurgjalda skyldi sýslumanninum fyrirhöfn þá, er hann hefði haft fyrir jarðasölunni. Hann kvaðst enn vilja setja eitt dæmi, að einhver vildi eignast þjóðjörð, af því hún væri vel setin; en innan þess tíma, að málið væri komið í kring og samþykkt, væri jörðin ef til vill komin í þess manns hendur, er sæti jörðina illa og niður niðdi hana. Það væri því einnig af þessum orsökum, að hann gæti eigi fallizt á ákvörðun 2. greinar um uppboðið. Hann vildi því skjóta því til þingsins, að stemma stigu fyrir ókostum þeim, er af því leiddi, að svo langur tími liði frá því, að uppboðið væri haldið, þangað til sala jarðarinnar yrði samþykkt.

Flutningsmaður kvað svo líta út, sem þingmaður Reykvíkinga eigi hefði skilið það, er hann hefði lesið upp úr aukatekjureglugjörðinni. Mergurinn málsins væri það, að taka mætti hverja helzt ákvörðun upp í uppboðsskilmála, er eigi stríddi gegn præceptivlögum, t. a. m. þá ákvörðun, að kaupandinn eigi skyldi njóta varnarþings síns, að mál út af uppboðsskuldum skyldi meðhöndla sem gestarjettarmál o. s. frv. Hvað uppboðskostnaðinn (sölu- og innheimtulaun) snerti sjerstaklega, þá mætti þó þingmaður Reykvíkinga vita, að stundum væri svo ákveðið, að hann skyldi allur lenda á kaupanda, stundum svo, að hann lenti eingöngu á seljanda, og stundum svo, að hann skiptist millum kaupanda og seljanda, sem eðlilegast virtist, þannig að seljandinn greiddi sölulaunin, því að hann óskaði þess, að hluturinn væri seldur, en að kaupandinn aptur á móti greiddi innheimtu-

launin, því að honum væri gjaldfresturinn veittur. Á þessu væri það byggt, að svo væri fyrir mælt í aukatekjureglugjörðinni, eða rjettara ráðgjört, að uppboðskostnaðurinn í sjerstökum tilfellum gæti hvílt á kaupanda. En það sjerstaka við þessa þjóðeignasölu væri það, að uppboðsbeiðandinn (Requirentinn) væri eigi landssjóðurinn, heldur sá hinn sami, sem kaupa vildi, nefnilega kaupandinn, sem því eðlilega ætti að bera kostnaðinn. Hvað það tilfelli snerti, hvernig uppboðskostnaðinn skyldi greiða, þegar eigi yrði af söluinni, þá hefði hann áður tekið það fram, að aukatekjureglugjörðin innihjeldi ákvarðanir um það, einmitt um það tilfelli, þegar salan færi fram «paa nærmere Approbation», allt svo einmitt um það sama tilfelli, sem hjer ræddi, þar sem salan ætti að vera komin undir eptirfylgjandi samþykki þingsins. Hann kvaðst á hinn bóginn vera tilleiðanlegur til að fallast á, að setja almenna grein í lagabodid, er kvæði á um þetta efni, og væri 1. þingmanni Gullbringusýslu það þá innanhandar, og hverjum sem vildi, að koma með slíka breytingu til 3. umræðu. Viðvikjandi hinu atriðinu, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið fram, að margir mundu verða, er óskuðu að fá þjóðjarðir keyptar, en salan yrði allt of seint samþykkt, með því að svo langur tími yrði að líða milli þess, að uppboðid fram færi, þangað til næsta alþingi kæmi saman og gæti samþykkt söluina, þá vildi hann geta þess, að það lægi eðlilega í gangi málsins, er það ætti að fara í gegnum öll stig umboðsstjórnarinnar, að til þess þyrfti nokkurn tíma, enda hefði þessi tími sjálfsgætt ekki í för með sjer vandkvæði þau, sem þingmaðurinn óttaðist; enda væri það vitaskuld, að kaupandinn gæti dregið sig til baka, áður en salan fram færi; en að öðru leyti sagði hann, að sig hefði eins og dreymt fyrir því, að breytingaruppástunga 1. þingmanns Eyfirðinga mundi ganga í þá stefnu, er 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið fram, að betur mætti fara, að hin endilega sala jarðanna krefði eigi eins langan undirbúnings tíma, eins og

uppboðsaðferðin hefði í för með sjer; og kvað hann sjer ekkert kappsmál, að halda þessari söluaðferð fram, ef hann sannfærðist um, að annað fyrirkomulag væri heppilegra og þingmönnum gedfældara; sjer væri allt um það að gjöra, að mál þetta, sem hann vissi að væri hið mesta velferðarmál bændastjettarinnar á Íslandi, fengi framgang í aðalefninu. Þá væri hann allshendis ánægður, hvernig svo sem menn yrðu ásáttir um að haga söluinni, bara hagar lands-sjóðsins yrði ekki auðsjáanlega fyrir borð borinn.

Einar Ásmundsson sagði, að af því að umræður manna snerust að eins um uppboðid, kvað hann sjer skylt, að geta þess, að breyting sín lyti að því, að af nema uppboðid, og í stað þess, að vísa málinu til sýslunefndarinnar, til þess að hún segði álit sitt um jörðina, og gæfi skýringar um, hvers virði hún væri, og ætti að auglýsa beiðni þess, er kaupa vildi jörðina, á tryggjandi hátt, þannig að allir, sem vildu, gætu gefið sig fram. Þetta ætlaði hann þægilegri og umsvifaminni veg, en þann veg, að upphoð yrði haldið; en af því að hann hefði eigi haft tíma til, að koma fram með breytingar þessar, þá hefði hann eigi önnur ráð, en að geyma þær til 3. umræðu. Hann kvað sjer reyndar eigi líka ákvörðun 2. greinar, en til þess að bjarga málinu, ætlaði hann þó að samþykkja grein þessa.

Grimur Thomsen kvað sjer hafa gleymzt að koma með enn eitt dæmi. Nú í ár skyldi einhver fala þjóðjörð til kaups, en samþykkið kæmi eigi fyr en eptir næsta þing, 1879, og skyldi þá jörðin á þessu tímabili hafa gengið af sjer annaðhvort af elds- og vatnagangi, eða þá skriðufalli; nú vildi hann spyrja flutningsmann máls þessa, hvort hæstbjóðandinn væri samt sem áður bundinn við það boð, er hann fyrir 2 árum síðan hefði búið. Hann kvaðst því verða að ætla, að þetta upphoð, er fram hefði farið fyrir löngum tíma síðan, væri mjög svo óhentugt, og gæti valdið mjög miklum erfiðleikum og umsvifum bæði fyrir seljanda

og kaupanda. Það lægi og í augum uppi, að það væri einstaklega hart, ef einhver byði nú í haust 2000 krónur í einhverja þjóðjörð, en 1879 væri jörðin gengin svo af sjer, að hún væri eigi hálfvirði við það, er hún nú væri, eða jafnvel einskis-virði. Það væri hart, ef maður þessi væri skyldur til, að standa við þetta boð sitt, er hefði farið fram fyrir löngum tíma síðan.

Flutningsmaður kvað það alkunna laga-setningu: «dominus casum sentit», að eigandinn bæri skaðann af eign sinni, en það sæju og allir, að landssjóðurinn væri eigandi, þangað til salan væri samþykkt með lögum. Hlutaðeigandi gæti því í þessu tilfelli sjálfsagt gengið frá boði sínu, þangað til búið væri að samþykkja jarðarsöluna. Það væri og auðvitað, að ef áreiðanleg skýrsla kæmi til þingsins um, að jörðin hefði orðið fyrir stórskemmdum af náttúrunnar hendi, þá gæti það fundið ástæðu til að lækka verð jarðarinnar, og veita kaupanda hana fyrir minna verð. En það væri sjálfsagt hans, að koma fram með áreiðanlega skýrslu um skaðann. Hann sagði sjer virtist að öðru leyti kynlegar slíkar mótbáru sem þessar, sem vel gætu komið fyrir við hverja helzt jarðasölu, sem um væri að ræða, það væri eins og menn væru að finna upp á allra-handa sjerstöðum agnámum við þessa jarðasölu, sem eigi væru til.

Halldór Kr. Friðriksson kvað sjer þykja það skrítið, ef uppboðið væri þannig, að sá, sem hæst byði, væri eigi bundinn við boð sitt; hann gæti þá gengið frá boði sínu, hve nær sem hann vildi, og jörðin þyrfti þannig ekkert að hafa skemmzt eða ganga úr sjer, til þess að boðið væri ónýtt, því að hann gæti hvort sem væri gengið frá boðinu. Hann kvaðst eigi geta skilið aukatekjureglugjörðina eins og flutningsmaður; það væri reyndar mikið rjett, að uppboðshaldariun gæti ýmsa skildaga sett, þannig að stundum skyldi seljandinn greiða allan uppboðskostnaðinn, stundum kaupandinn, og stundum greiddi bæði seljandinn og kaupandinn kostnaðinn. En hver borgaði þá, er hjer væri um að

ræða? eigi sá, sem byði, heldur sá, er seldi; en hjer væri nú eigi um annan seljanda að ræða en landssjóðinn; eptir því væri það beinlínis landssjóðurinn, sem borga ætti uppboðskostnaðinn, ef þingið eigi samþykkti sölu jarðarinnar, og gæti hann því með engu móti ætlað, að uppboðshaldariun mætti setja þann skildaga, að hæstþjóðandinn skyldi borga uppboðskostnaðinn, þegar þingið eigi samþykkti jarðarsöluna. Hitt gæti hann skilið, er 1. þingmaður Eyfirðinga hefði stungið upp á, að uppboðinu væri með öllu sleppt, því að það væri með öllu ónaðsynlegt, en hann ætlaði nóg, að umboðsstjórninni væri gefin bending um frá þinginu, að hún ætti ávallt að útvega þessar skýrslur, sem frumvarpið færi fram á, án þess að lög værusett um það, en ef ákvörðuninni um uppboðið yrði sleppt úr frumvarpinu, þá skyldi hann þó fyrir sitt leyti eigi vera því mótfallinn.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljét því varaforseti ganga til atkvæða um frumvarpið, og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. gr. samþykkt með 16 atkv. gegn 2.
2. gr. ——— — 14 — — 2.
3. gr. ——— — 16 — — 3.
4. gr. ——— — 16 —

Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.

Að málið gengi til 3. umræðu, var samþykkt með 15 atkvæðum gegn 3.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um sölu á þjóðeignum.
Frá Jóni A. Blöndal, Einari Ásmundssyni, framsögum.

Einari Guðmundssyni, Einari Gíslasyni, Þorláki Guðmundssyni og Snorra Pálssyni.

1. Í staðinn fyrir 2. grein komi svo látandi grein:

Þá er einhver óskar að fá keypta einhverja af fasteignum landssjóðsins, sendir hann sýslumanni, þar sem eignin er, brjeflega beiðni um það efni. Beiðni þessa leggur sýslumaður fyrir sýslunefnd-

ina á næsta fundi hennar, og segir hún álit sitt um söluna og um það, hve mikils hún álitur eignina verða. Þar næst skal sýslumaður, auglýsa í öllum hreppum sýslunnar, og sömuleiðis í einhverju blaði, að óskað sje kaups á eigninni, enda skýra þar svo ítarlega frá henni, sem kostur er á, svo sem flestir þjóðendur geti gefið sig fram.

2. Í stað 3. greinar komi:

Þá er fullir 3 mánuðir eru liðnir frá því, er auglýsing sú, er getið er í 2. gr., hefur verið birt, skal sýslumaður senda amtmanni endurrit af álitu sýslunefndarinnar, og skýrslu um boð þau, er gjörð hafa verið í eignina; sendir svo amtmadur málið með tillögum sínum landshöfðingja, er síðan leggur það með nægum skýrslum frá umboðsstjórninni fyrir næsta alþingi, sem þá hafnar sölunni eða samþykkir hana með lagaboði.

3. Milli 3. og 4. greinar komi ný gren þannig:

Kostnað þann, er leiðir af auglýsingu þeirri, sem getið er í 2. grein, borgar sá, er fyrst beiðist kaups á eigninni. En verði hún seld öðrum, fær hann kostnaðinn endurgoldinn af kaupanda.

4. 4. grein verði 5. grein, og í enda greinarinnar komi í staðinn fyrir «opinbert fje» «almannafje».

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 28. fundi neðri þingdeildarinnar, 2. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 3. umræðu, *frumvarp til laga um sölu á þjóðeignum*, með breytingaruppástungum frá 6 þingmönnum.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) kvað óþarfa, að fara mörgum orðum um mál þetta nú, því að það hefði sýnt sig við 1. og 2. umræðu, að hin heiðraða þingdeild væri málinu hlynnt. Það gleddi sig mjög, því hann væri sannfærður um, að þetta lagaboð yrði hin mesta framfarahvöt fyrir bændastjett

vora, sem væri máttarstólpi þjóðarinnar. Hann sagði, að eina ágreiningsefnið í málinu væri, hverja aðferð skyldi velja, til að koma sölunni fram, og svo um það, hvernig greiða skyldi kostnaðinn við söluna. Hann hefði valið þá aðferðina, að selja við opinbert uppboð, af því að hún væri að sínu álitu mest tryggjandi fyrir landssjóðinn. Og um kostnaðinn hefði sjer virzt einfaldast og heppilegast að fara eptir því, sem fyrir er mælt í aukatekjureglugjörðinni frá 10. sept. 1830, og að haga uppboðsskilmálunum samkvæmt því. Hefði sjer því virzt óþarfi að hafa í þessum lögum nokkra ákvörðun þar að lútandi. En nú hefðu 6 heiðraðir þingmenn komið með breytingaratkvæði um þessi 2 atriði, og kvaðst hann raunar geta fellt sig vel við þau, og mundi því greiða atkvæði með þeim, eins og hann líka hins vegar vonaðist til, að hinir heiðruðu uppástungumenn greiddu atkvæði með frumvarpinu óbreyttu, ef breytingaratkvæði þeirra yrði hrundið. Hið eina, sem kynni að virðast miður heppilegt í breytingaratkvæðinu, væri ákvörðunin í 2. tölulið, 3. greinin hjá uppástungumönnum, en hann vildi eigi leggja svo mikla áherzlu á það. Sú ákvörðun væri óþörf í sjálfu sjer, þar sem boðið væri í sveitarstjórnarlögunum, að senda amtmanni endurrit af öllum sýslunefndarfundargjörðum með næsta pósti á eptir hvern fund, en hann þættist vita, að það, sem uppástungumenn ætluðust til, væri það, að amtmanni skyldi senda sjerstakt endurrit af þeim kafla sýslunefndarfundargjörðarinnar, er snerti söluna, og því mundi hann einnig aðhyllast þetta atriði í breytingaratkvæðinu.

Landshöfðingi sagðist ekki hafa verið viðstaddur hinar fyrri umræður þessa máls, og vildi hann því nú segja álit sitt um það. Sjer virtist frumvarp þetta óþarft og þýðingarlaust, því að það væri hægt að framkvæma allt, sem þar væri ráð fyrir gjört, án nýrra sjerstakra laga um það. Umboðsstjórninni væri innanhandar eptir þeim lögum, sem nú giltu, að útvega allar þær skýrslur, sem þar væru nefndar og nauðsynlegar væru. Al-

þingi ætti ekki að þurfa að skipta sjer annað af málinu en að samþykkja sölu jarðanna, þegar þar að kæmi, eða þá að synja um samþykki til sölunnar, ef því fyndist ástæða til. Hann taldi og þann galla á frumvarpi þessu, að sýslumanni væri eigi boðið að leita álits hlutaðeigandi umboðsmanns um söluna, áður en hann gæfi út söluskilmálana; það væri nauðsynlegt vegna þess, að annars gæti svo undir borið, að uppboðið yrði eigi til þeirrar leiðbeiningar, sem til væri ætlað.

Flutningsmaður sagði, að sjer virtist hinn hæstvirti landshöfðingi að eins hugsa sjer eða gjöra ráð fyrir sölu einstakrar jarðar; en frumvarpið stefndi að því, að veita almennan aðgang til sölu á þjóðjörðum. Uppboðið gæti mjög vel farið fram og orðið til leiðbeiningar, þótt eigi væri fengið álit umboðsmanns áður, enda kvaðst hann ætla miður heppilegt, að byggja mikið á því, með því að umboðsmaður væri hjer hlutaðeigandi, þar sem hann yrði fyrir tekjumissi við söluna; hann missti umboðslaunin af jörðinni, ef hún væri seld, og sýndist sjer óráðlegt, að láta söluna vera komna undir hans álit. Auk þess væri innanhandar að fá álit umboðsmannsins, áður en málið kæmi fyrir alþingi, þótt ekki væri það heimtað á undan uppboðinu, enda væri svo ætlað til í breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna, að landshöfðingi ljeti málinu fylgja allar nauðsynlegar skýrslur frá umboðsstjórninni.

Páll prestur Pálsson kvað sjer virðast uppástunga þessi hafa þann kost til að bera, að hún opnaði aðgang fyrir hvern mann til að fá þjóðjarðir keyptar; en hann vildi telja enn annan kost, er enginn sjer vitanlega hefði tekið fram, og frumvarp þetta hefði; það hefði staðið mörgum í vegi fyrir því, að fá þjóðjarðir keyptar, að hlutaðeigandi eigi hefði vitað, hverjar skýrslur hann ætti að láta af hendi um jörðina; þegar nú þingið væri búið að gefa út lög um það, hvern framgangsmáta hafa skyldi í því efni, þá vissu þeir, er framvegis vildu fá þjóðjarðir keyptar, hvernig að ætti að fara í því máli. Það hefði verið tekið fram við 1. umræðu,

að ábúanda jarðarinnar væri með frumvarpi þessu stíð frá að verða hæstbjóðandi að henni; en hann kvaðst ímynda sjer, að þótt hann yrði eigi hæstbjóðandi á uppboðinu, þá mundi þó ábúandinn manna bezt standa að vígi að ganga að hæsta boði, af því að hann þyrfti eigi að flytja sig frá jörðinni, þar sem hann væri búsettur á henni. Það hefði og verið tekið fram um frumvarp þetta, að það gæti valdið því, að einn ríkismaður ónáðaði sýslumanninn með því að vilja fá keyptar margar jarðir í einu; en þess væri að gæta, að þótt ríkismaðurinn fengi allar þessar jarðir keyptar, þá mundu þær kvíslast aptur, og verða margra eign eptir hann. Hvað breytingaruppástungur hinna 6 þingmanna snerti, þá kvaðst hann fyrir sitt leyti eigi skyldu hafa á móti þeim; en hann bæri að eins það traust til þingmanna þessara, að ef breytingaruppástunga þessi fjelli, þá samþykktust þeir aðaluppástunguna.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að úr því að ákvörðuninni um uppboðið væri sleppt úr frumvarpi þessu, þá fyndist sjer eigi annað verða eptir í því en það, er umboðsstjórnin ætti að gjöra, án þess að nokkur lög þyrfti að setja til að fyrir skipa það. Hann kvað sjer virðast svo mikið vera búið að ræða um mál þetta hjer í deildinni, að hann gæti eigi annað ætlað, en að hinn hæstvirti landshöfðingi mundi taka umræður manna svo til greina, að hann sæi svo um, að til þingsins kæmu eptirleiðis allar þær skýrslur, er þingið með þyrfti, til að skera úr um, hvort einhverja þjóðjörð skyldi selja eða eigi. 1. þingmaður Skaptfellinga hefði í ræðu sinni tekið það fram, að sá væri einn kostur laga þessara, að beiðandinn gæti vitað af þeim, hverjar skýrslur hann þyrfti að útvega, til þess að fá jörðina keypta. En þá vildi hann benda þingmanninum á það, að það væri eigi beiðandinn, heldur umboðsstjórnin, er skýrslur þessar ætti að útvega; þingið færi líklega ekki að selja jörðina eptir þeim upplýsingum, er beiðandinn hefði gefið, heldur mundi það fara eptir skýrslum umboðsstjórnarinnar. Hann kvað sjer finnast það alls

eigi koma þinginu við, að fara að setja lagaboð um þetta efni, og þætti sjer það mjög óviðkunnanlegt. Hann gæti eigi sjóð, að lagaboð þetta hefði nokkur not í för með sjer; reyndar játaði hann það, að breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna bætti mikið úr frumvarpinu, en við þessa breytingu yrði lagaboðið með öllu óþarft. Hjer væri eigi um annað að ræða, en kostnaðinn við auglýsinguna og útvegum skýrslunnanna, en þann kostnað ætti beiðandinn eigi að greiða, heldur umboðsstjórnin. Þar að auki væri það, að ef lög þessi yrðu samþykkt, þá fyrirbyggðu þau það, að alþingi gæti selt nokkra jarðeign, nema eptir skýrslum þessum, hve ljóst sem málið kynni að vera þinginu. En eins og hann hefði áður sagt, þá væri það auðsjeð af öllu, að hugmynd sú, er lægi til grundvallar fyrir frumvarpi þessu, væri sú, að allar þjóðjarðir skyldu seldar, og það helzt næsta ár, en það yrði hann að ætla mjög ísjárvert. Það væri sjálfsgagt, að gott væri að efla sjálfseignir, en eigi mætti þó fleygja þjóðjörðunum frá sjer út í bláinn, heldur yrði að gæta að því, hvort landið hefði gagn af þessari sölu. En á hinn bóginn vissi landshöfðinginn, hver væri ósk þingsins í máli þessu, og kvaðst hann viss um það, að landshöfðinginn mundi fyllilega taka óskir þessar til greina.

Einar Ásmundsson kvað breytingaruppástungu sinni hafa verið vel tekið, og sjer í lagi þó af flutningsmanni máls þessa. Hann kvaðst að eins vilja geta þess, að þar sem flutningsmaðurinn hefði talað um, að amtmanni skyldi send skýrsla frá sýslumanninum 3 mánuðum eptir auglýsinguna, og haldið, að það kæmist í bága við sveitarstjórnarlögin, er gjörðu sýslumanni að skyldu, að senda eptirrit af gjörðabók sýslunefndarinnar til amtmanns með næstu póstferð eptir hvern sýslunefndarfund, þá væri þetta ekki svo, því breytingaratkvæðið ætlaðist til, að þetta væri sjerstök skýrsla um þetta einstaklega efni út af fyrir sig, en endurrit gjörðabókarinnar hefði að innihalda mörg mál, og væri einkanlega ætlað

amtsráðinu. Það, sem þingmaður Reykvíkinga hefði talið að vera á móti frumvarpi þessu, hefði einkum verið það, að hann álitir það þarflaust, og ætlaði þingmaðurinn, að umboðsstjórnin gæti vel undir búið alla jarðarsölu, án þess að nokkur lagaregla væri gefin um það. En hann kvaðst þá vilja spyrja, hvort það mundi nokkuð skemma, þótt lagareglur væru gefnar um þetta efni; hann ætlaði ekkert á móti því, að vissar reglur, er stjórnin gæti fylgt, væru til um þessa þjóðjarðasölu; það væri öllu rjettara, að stjórnin hefði fastar reglur að fylgja, þegar því yrði við komið, en að hún mætti hafa hvað eina eptir geðþekkni sinni. Máske þingmaðurinn vildi, að svo færi um hverja jörð, sem nýlega hefði farið um eina af kirkjujörðum landsins, jörðina Teigarhorn, er seld hefði verið að þinginu fornspurðu á þessu þriggja ára tímabili, er liðið væri, síðan vjer fengum stjórnarskrána, sem segir svo í 23. grein, að enga af eignum landsins megi selja eða afhenda nema með lagaboði; sjer fyndist annars eigi illa til fallið, að gjöra fyrirspurn um það til hins hestvirta landshöfðingja, með hverjum rjetti þessi umgetna eign landsins hefði verið seld.

Hjálmur Pjetursson kvað sjer virðast nokkur mótsögn í einu atriði í ræðu þingmanns Reykvíkinga; þingmaðurinn hefði ráðið frá frumvarpinu, en jafnframt hefði hann sagt, að landshöfðinginn mundi fara eptir tillögum þingsins, ef eptirleiðis kæmi beiðni um að selja þjóðjörð; en hvernig væru nú tillögur þingsins um mál þetta, ef frumvarpið yrði fellt, eins og þingmaðurinn vildi, og eins og farið hefði um önnur samkynja mál áður á þessu þingi? væru þær eigi beinlínis neitandi? ef því landshöfðinginn ætti að fara eptir slíkum tillögum, þá væri það hið sama, sem að hann ætti að neita þjóðjarðasöluinni framvegis.

Páll prestur Pálsson tók það fram, að vegna þess að hjer væri helzt umtalsmál um hina formlegu hlið á þjóðjarðasöluinni, þá væri nauðsynlegt að fá um það lagaboð, hverjum framgangsmáta ætti að fylgja, þegar

selja skyldi þjóðeignir. Þetta væri að sínu álitu því nauðsynlegra, sem það hingað til hefði einatt orðið því til fyrirstöðu, að þeir, sem æskt hefðu eptir kaupunum, hefðu ekki vitað, hverjar skýrslur þeir hefðu átt að senda, til að geta átt von á, að salan yrði samþykkt, að minnsta kosti hvað undirbúninginn snerti. Auk þessa væri það nauðsynlegt, að fá lagaboð um þetta mál, svo að ekki þyrfti að taka á alþingi fyrir mörg mál í þessu falli, þar sem það heyrði algjörlega undir eitt aðalmál, sem innibindi í sjer mörg samkynja smærri mál. Áleit hann því alveg nauðsynlegt, að lagafrumvarp þetta gæti fengið framgang.

Landshöfðinginn kvaðst eigi glögglega hafa heyrt, til hvernar jarðarsölu 1. þingmaður Eyfirðinga hefði bent, en sjer hefði skilist svo, sem þingmaðurinn hefði meint jörðina Teigarhorn. En hann vildi þá geta þess, að þar sem um kirkjujarðir væri að ræða, þá ætlaði hann, að 23. grein stjórnarskrárinnar eigi yrði skilin þannig, að kirkjujarðirnar gætu heimfærzt til jarða landsins eða landssjóðsins, er þar væri um að ræða, og frá því fyrst að byrjað hefði verið að ræða um stjórnarskrána, hefði sú skoðun verið ríkjandi, að kirkjujarðirnar eigi gætu talizt meðal þjóðjarða landsins.

Halldór Kr. Fridriksson kvað það mis-skilning af þingmanni Mýramanna, að sín skoðun hefði verið, að hann hefði viljað gefa landshöfðingjanum þjóðjarðasöluna í vald, heldur hefði hann að eins sagt, að nú hefði mál þetta verið rætt svo fram og aptur hjer í deildinni, að hann ætlaði, að landshöfðinginn hefði fengið nægar bendingar um, hvern undirbúning mál um þjóðjarðasölu framvegis ættu að hafa, áður en þau yrðu lögð fyrir þingið. Að því er sölu kirkjujarða snerti, þá gæti hann alls eigi verið á þeirri skoðun, að yfirvöldin hefðu nokkurt leyfi til slíkrar sölu án samþykkis alþingis, því að hann ætlaði, að það væri að rýra tekjur landssjóðsins og hreinn og beinn skaði fyrir hann, ef kirkjujarðirnar væru seldar; því hvað leiddi af þeirri sölu? hún yrði til

þess, að prestarnir kæmu og segðu: «vjer viljum fá uppbót»; og hvaðan mundi sú uppbót verða tekin? eins og vant væri, mundi verða leitað til landssjóðsins. Hann yrði því að vera á þeirri skoðun, að kirkjujarðirnar ættu einnig að heimfærast undir 23. gr. stjórnarskrárinnar.

Flutningsmaður kvaðst vera samdóma þingmanni Reykvíkinga um það, að rangt væri, að kirkjujarðirnar væru seldar án samþykkis alþingis, nema því að eins, að það yrði sýnt og sannað, að kirkjujarðirnar væru eigi jarðaeign landssjóðsins, en það mundi verða eptir, bæði af sjer og hverjum öðrum, að sýna það og sanna, sem ómögulegt væri.

Pórarinn Böðvarsson kvaðst reyndar eigi hafa ætlað að standa upp í máli þessu, en úr því hann væri staðinn upp, þá ætlaði hann að fara nokkrum orðum um mál þetta. Hann sagði, að það mætti vist lengi ræða um það, hvort það væri skaði eða ágóði að selja þjóðjarðirnar; enda hefðum vjer söguna fyrir oss, að einu sinni hefði mikið verið rætt um mál þetta, þegar rætt hefði verið um sölu stólsgózanna, og hefði þá einn mikilsvirtur landi vor eigi mælt í móti sölnni, og hefðu allar þær ástæður, er hafðar hefðu verið á móti honum, nú verið teknar upp aptur hjer í deildinni, þó þær hefðu reynzt fánýtar, en hans hefðu komið fram. En hann kvaðst nú fyrir sitt leyti verða að álíta, að mjög varlega ætti að fara í það, að gefa út lög um mál þetta, og það því fremur, sem allt það, sem frumvarpið færi fram á, heyrði undir umboðsstjórnina. En þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði komið með þá athugasemd, að kirkjujarðirnar væru beinlínis landsins eign, alveg eins og þjóðjarðirnar, þá vildi hann geta þess, að sams konar spurning hefði komið fram á kirkjufundi í Danmörku, og að menn hefðu þar komizt að þeirri niðurstöðu, að kirkjujarðirnar eigi gætu talizt sem þjóðeign, heldur væru þær beinlínis eign kirkjunnar, þó sumum hefði þótt það vafasamt. Hann yrði því að vera þeirrar skoðunar, að ef selja skyldi kirkjujarðirnar, þá ætti eigi að bera

það undir alþingi; heldur undir yfirstjórn-
endur kirkjunnar, og ætlaði hann því, að
ekkert rangt hefði verið gjört með þessari
jarðarsölu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar for-
seti því málið undir atkvæði deildarmanna,
og fjell atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breytingaruppástunga hinna 6 þingmanna
við 2. grein samþykkt með 17 atkvæð-
um gegn 1.
2. Breytingaruppástunga hinna sömu þing-
manna við 3. grein samþykkt með 16
atkvæðum gegn 2.
3. Breytingaruppástunga hinna sömu þing-
manna um nýja grein milli 3. og 4. gr.
samþykkt með 16 atkvæðum gegn 1.
4. Breytingaruppástunga hinna sömu þing-
manna við 4. grein samþykkt án atkvæða-
greiðslu.

Frumvarpið í heild sinni með áorðnum
breytingum samþykkt með 16 atkvæðum
gegn 2, og kvað varaforseti það mundu verða
sent forseta efri deildarinnar.

Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um sölu á þjóðeignum.

1. grein.

Selja má fasteignir landssjóðsins á þann
hátt, sem segir í lögum þessum.

2. grein.

Þá er einhver óskar að fá keypta ein-
hverja af fasteignum landssjóðsins, sendir
hann sýslumanni, þar sem eignin er, brjef-
lega beiðni um það efni. Beiðni þessa legg-
ur sýslumaður fyrir sýslunefndina á næsta
fundi hennar, og segir hún álit sitt um söl-
una og um það, hve mikils hún álitur eign-
ina verða. Þar næst skal sýslumaður aug-
lýsa í öllum hreppum sýslunnar og sömu-
leiðis í einhverju blaði, að óskað sje kaups
á eigninni, enda skýra þar svo ýtarlega frá
henni, sem kostur er á, svo sem flestir þjóð-
endur geti gefið sig fram.

3. grein.

Þá er fullir 3 mánuðir eru liðnir frá

því, er auglýsing sú, er getið er í 2. grein,
hefur verið birt, skal sýslumaður senda amt-
manni endurrit af álit sýslunefndarinnar og
skýrslu um boð þau, er gjörð hafa verið í
eignina; sendir svo amtmaður málið með
tillögum sínum landshöfðingja, er síðan legg-
ur það með nægum skýrslum frá umboðs-
stjórninni fyrir næsta alþingi, sem þá hafnar
söluinni, eða samþykkir hana með lagaboði.

4. grein.

Kostnað þann, er leiðir af auglýsingu
þeirri, sem getið er í 2. grein, borgar sá,
er fyrst beiðist kaups á eigninni. En verði
hún seld öðrum, fær hann kostnaðinn end-
urgoldinn af kaupanda.

5. grein.

Nú er sala á fasteign landssjóðsins sam-
þykkt með lögum samkvæmt 3. grein, og
veitir þá landshöfðingi kaupanda afsalsbrjef
fyrir eigninni, þá er hann hefur greitt að
minnsta kosti $\frac{1}{3}$ kaupverðsins í landssjóð,
og jafnframt gefið veðskuldabriljef fyrir því,
sem eftir stendur af kaupverðinu með fyrsta
förgöngurjetti í eigninni fyrir höfuðstóli og
vöxtum, eins og lög og venja er til um al-
mannafje.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 28. fundi efri þingdeildarinnar, 4. dag
ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til
1. umræðu *frumvarp til laga um sölu á
þjóðeignum*.

Eiríkur Kúld kvaðst enga brýna nauð-
syn sjá til að lögleiða þetta frumvarp. Sjer
hefði jafnan þótt og þættu enn ýmsir agnár
á þessu máli. Alþingi ætti heldur eigi að
þurfa að gefa neinar reglur um sölu þjóðjarða,
því að umboðsstjórnunum væri líklega trú-
andi til, að geta gefið nægar reglur í þessu
efni, ef þjóðjörð þyrfti að selja á annað borð.
Hann kvaðst því mótfallinn frumvarpinu.

Sighvatur Árnason kvaðst ekkert sjá
móti frumvarpi þessu, að minnsta kosti ef
hæfilegar breytingar væru gjörðar við það;
lög myndu sjer þurfa um þetta efni, þar eð

allmikil ábyrgð hvíldi á valdstjórninni, ef hún ætti ein að undir búa söluna. Það gæti og verið hagur fyrir landssjóðinn, að þessu frumvarpi væri fylgt við sölu þjóðeignanna, því að sýslunefndirnar mundu varla stinga upp á, að þjóðjarðir væru seldar, nema andvirði þeirra samsvaraði fullkomlega leigumál- anum eða afgjaldinu, og með þeirri sölu ynnist tvennt, fyrst það, að umboðslaun legðust þar með þegjandi landssjóðnum til inntektar, og annað, að ef skattalögin ná lagagildi í því horfi, sem þau eru nú, sem líkindi eru til, þá kemur bæði ábúðarskattur og tekjuskattur af jörðinni í landssjóðinn. Frumvarpið miðaði til, að undirbúningur allur undir sölu þjóðeignanna væri sem bestur, og til þess að auka sjálfseign í landinu, sem eflaust væri til framfara eflingar, og yrði hann því að mæla með því.

Stefán Eiríksson kvað tilgang frumvarpsins auðsjáanlega vera þann, að koma upp sjálfseignarbændum í landinu, og væri það að því leyti gott, því að leiguliðar væru jafnan tregir að ráðast í nokkrar verulegar jarðabætur, er þeir ættu enga von á að fá tilkostnað sinn endurgoldinn, en mundu miklu fúsari á, að bæta jörðina, ef þeir fengju hana keypta. Varaforseti hefði haldið, að umboðsstjórnin gæti selt þjóðjarðirnar, ef til kæmi; en hann kvaðst verða að minna hann á, að slíkt ætti að bera undir þingið, því að það yrði að afgjörast með lögum. Annað mál væri það, hvort tími væri til kominn að selja þjóðjarðir yfir höfuð, þar eð örðugt mundi að koma öllum þeim peningum á leigu hjer innanlands, sem kynnu að koma fyrir jarðirnar, ef bráður bugur væri að því gjör, að selja fleiri jarðir í einu. Ýmsar greinir frumvarpsins kvað hann þurfa umbóta við; það væri t. a. m. nokkuð örðugt fyrir þann, er vildi kaupa jörð, ef hann ætti að borga kostnað þann, er risi af auglýsingum í hverjum hrepp sýslunnar, og í einhverju blaði, en þessi blaða-auglýsing væri nokkuð óakveðin, þar eð eigi sæist, hvort blaðið skyldi vera á Íslandi eða í útlöndum. Þetta og annað fleira í frumvarpinu væri

sannarlega lauslega hugsað af neðri deildinni, og þyrfti það því lagfæringar.

Eiríkur Kúld kvað annaðhvort vera, að þingmennirnir, sem síðast hefðu talað, misskildu frumvarpið, eða hann sjálfur, því að þeir skoðuðu það sem lög til að selja þjóðeignir, en hann skoðaði það sem reglur fyrir aðferð þeirri, er hafa skyldi við sölu þeirra, ef slíkt kæmi fyrir, en sjer þætti ekki eiga við, að þingið setti neinar reglur um slíkt; það ætti að eins að skera úr, hvort þessa jörð skyldi selja í það og það skipti, en umboðsstjórnin að gefa skýrslur um jörðina, er kaups væri beiðzt á. Viðvíkjandi því, sem þingmaður Skaptfellinga hefði talað um, að sjálfseignarbændur sætu betur jörð sína en leiguliðar, kvaðst hann geta gefið þá skýringu, að leiguliðar hefðu opt setið jarðir betur en þeir, sem átt hefðu, og þekkti hann þar um mörg dæmi.

Bergur Thorberg kvaðst samdóma varaforseta um það, að frumvarp þetta talaði alls eigi um, að selja skyldi þjóðjarðir, en það gæfi, að sínu áliti, eigi heldur reglur fyrir aðferð þeirri, er hafa skyldi, ef þjóðjörð væri seld, en tilgangur frumvarpsins væri eflaust sá, að fyrirbyggja, að mál um þjóðjarðasölu kæmu illa undirbúin inn á þing, svo að þingið gæti eigi úrskurðað, hvort ástæða væri til að selja eða eigi, því að vanalega vantaði allar nauðsynlegar upplýsingar, þótt nógar kæmu bænarskrár. Það kvað hann sjer að vísu þykja æskilegt, að sem flestar yrðu óðalsjarðir í landinu, en það væri efasamt, að nokkra nauðsyn bæri til, að setja lagareglur um, hvernig málið skyldi undir búa til þingsins, því að slíkt væri umboðsstjórninni hægt að sjá um, enda gæti hún tekið sjer til íhugunar umræður þingsins nú um mál þetta, og farið eftir þeim, er gefa skyldi skýrslu um þjóðjörð, sem einhver beiddist kaups á.

Benidikt Kristjánsson kvaðst heldur hneigjast að því, að mál þetta væri gjört að lögum, úr því það væri komið svona langt, því að það væri þó til tryggingar

því, að nægar og áreiðanlegar skýrslur fengjust. Reyndar væri líklegt, að umboðsstjórnin tæki til greina umræður þingsins í þessu efni, en þá þyrftu þær að vera sem skýrastar, og að svo er, væri þessu frumvarpi að þakka. Þegar litið væri á tilgang frumvarpsins, væri það að vísu satt, að hann væri eigi sá, að bjóða mönnum að kaupa þjóðjarðirnar, en frumvarpið gæfi þó bendingar um, að þjóðjarðir fáið keyptar, og lægi þar á bak við aðalástæðan fyrir málinu, sem eflaust væri sú, að fjölga sem mest sjálfseignarbændum landsins, og mundu menn verða að játa, að það væri hagur fyrir landið, enda þótt sumir kæmu með þá mótbáru gegn þjóðjarða-sölunni, að jarðir væru nú í svo lágu verði, en mundu stíga síðar meir, og væri því skaði fyrir landssjóðinn, að selja þær nú; en sjer virtist, að gróði landsmanna og landssjóðsins væri sameiginlegur. Þar að auki væri það líklegt, að eigandi jarðar bætti hana meira en leiguliði, sem yrði að gjöra það fyrir ekki neitt, eða upp á óvissar vonir. Þótt alþingi veitti fje til jarðabóta, þá yrði það fje mjög misbrúkað sumstaðar, að minnsta kosti stundum. Hann kvaðst reyndar fyrir sitt leyti álíta æskilegt, að þjóðjarðir væru eigi seldar nú, sakir þess, hve lágar þær væru í verði, að minnsta kosti í Norðurlandi, enda lægi það nú undir atkvæði þingsins, hvort svo skyldi gjöra, en það mundi aptur verða heilladrjúgt, að selja þær smátt og smátt, því að bæði hefðu bændur hag af því, og landssjóðurinn fengi meira fje í hendur, sem hann gæti aptur lánað gegn fasteignarveði; kynni þá og að geta fengið framgöngu vilji þeirra manna, sem óskuðu, að hjer væri stofnaður banki, sem eflaust væri nauðsynlegt, því að sparisjóðir mundu hrökkva skammt, til að fullnægja þörfum allra. Það væri að vísu óvíst, að banki gæti þrífzt hjer enn, en það væri eigi ástæða til að fresta þjóðjarðasölunni, því að banka mætti einnig tryggja með öðru en þjóðjörðum. Síðan óskaði hann þess, að málið gengi til 2. umræðu.

Árni Thorsteinson kvað það auðsætt, er innihald frumvarpsins væri athugað, að það lýsti að eins, hverja aðferð skyldi hafa, ef einhver vildi kaupa þjóðjörð. Það heimilaði öllum að fala jarðir til kaups, eigi fremur ábúandanum en spesiukongunum, sem ekki þekkja annan betri veg að arðbera fje sitt, en að kaupa jarðir og útiloka sjálfseignir. Sá ætti nú eins og áður að fá jörðina keypta, sem mest byði í hana. Þetta væri að vísu engin nýlunda, því að þjóðjarðir mætti selja nú án þessara laga, ef nóg væri boðið fyrir þær, og löggjafarvaldið í hvert skipti samþykkti söluna með lögum, og þyrfti alls eigi að hafa jafn-krókotta aðferð, eins og þetta frumvarp gjörði ráð fyrir, því að eptir því væru menn lögbundnir til að senda sýslumanni bænarskrá sína og hann að auglýsa í hreppum og blaði til að ná í þann, sem hæst byði, og svo yrði hann að senda amtmanni og amtmaður landshöfðingja, og landshöfðinginn loksins að leggja bænina fyrir þingið. Jafn-flókna aðferð og þetta mundi óvída hægt að finna í nokkru nú um stundir, því að hún minnti helzt á ráðstafanir hins konunglega kansellíis og rentukammersins. Þá kvað hann eptir, að tala um sýslunefndina, sem nú væri feittasti bitinn í allri þessari hringferð; hún ætti að segja álit sitt um söluna, og hve mikils eignin væri verð, en hann kvaðst alls eigi geta sjeð, að hennar álit í þessu efni væri nokkuð meira vert en lögleg virðingargjörð; sjer sýndist alveg nóg, að hafa, eins og áður hefði verið, virðingargjörð og yfirmat, og láta svo umboðsstjórnina gefa þær skýrslur, er þættu vanta, þegar um það væri að ræða, að selja eitt-hvað af eignum landsins. Þegar lesið væri lengra í frumvarpinu, kæmi ekki svo lítill kostur við það, því að sá, sem fyrst falaði, ætti að greiða allan kostnað, þótt hann keypti eigi jörðina, og kynni það að varna mönnum frá því, að fala jarðir ástæðulaust, og yrðu því hringferðirnar með undirbúning sölunnar ekki eins opt. En þó að nú svo væri, lenti ekki allur kostnaðurinn á þeim, er falaði jarðirnar. Það væri einungis út-

lagður kostnaður, t. a. m. fyrir auglýsingar, sem kæmi til endurgjalds, en ekki verka- og tímatöf þeirra allra, sem ættu að standa á þjóðnum til að koma sölunni í gang. Þó kvað hann kasta tölfunum, þegar kæmi í 5. grein frumvarpsins; þar væri ákveðið, að eptir að salan væri loksins með lögum samþykkt af alþingi, skyldi landshöfðinginn gefa afsalsbrjef fyrir jörðinni, þegar kaupandinn hefði að minnsta kosti greitt $\frac{1}{2}$ kaupverðsins; en það þætti sjer undarlegt, að gefa reglur um slíkt í almennum lögum, þar sem það ætti að vera alveg frjálst og komið undir samningum kaupanda og seljanda í það og það skipti, hvort kaupandi skyldi greiða $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ eða $\frac{1}{4}$ verðsins, áður en hann fengi afsalsbrjefið, eins við sölu þessara jarða sem annara. Seinna í greininni kæmi nú enn önnur ákvörðun, sem heimtaði, að jafnframt væri gefið veðskulda- brjef fyrir þeim $\frac{2}{3}$ verðsins, er óborgaðir væru, með fyrsta forgöngurjetti í eigninni sjálfri; en það kvaðst hann eigi skilja, hvað sú jörð væri mætari en aðrar, til að standa í veði, eða aðrir munir, og þætti sjer sú ákvörðun næsta ónauðsynleg, eins og líka það, að setja nokkra lögbundna skilmála fyrir sölu einstakra jarða landsins, þar eð þær ekki mætti selja utan með sjerstöðkum lögum í hverju sjerstöku tilfelli. Þá er 5. grein væri lesin með athygli, sæju menn fljótt, að aðalefni hennar væri, að hin nú verandi löggjöf ætti að ákveða reglur fyrir löggjöf seinni tíma, þar sem engin jörð yrði seld án laga, og væri þetta þarfleysa, því þá er ákveða skyldi með lögum, að selja einhverja jörð, lægi það alveg beint fyrir, að ákveða söluskilmálana í því tilfelli án nokkurs tillits til þessara áform- uðu laga, ef þau næðu gildi. Ákvörðunin væri því alveg þýðingarlaus.

Yfir höfuð þætti sjer frumvarp þetta eigi leiðrjettandi og alveg óþarft. Hann væri að vísu mjög meðmæltur því, að óðul yrðu sem flest, en nógar jarðir væru til sölu, ef menn að eins vildu gefa fyrir þær eins og þeir menn, sem kaupa jarðir og leigja þær apt-

ur, það væri og eigi langt síðan, að stóls- jarðirnar hefðu verið seldar, og mundi mönnum kunnugt, að þær hefðu flestar lent hjá spesfukóngunum, sem hann kallaði þá auðmenn, er útiloka sjálfseignir, en þeir mundu varla vera betri húsbændur en lands- sjóðurinn.

Jón Pjetursson kvað framgangsmáta þann, er frumvarp þetta heimtaði við sölu þjóðjarða, næsta flókinn, og fyndist sjer miklu einfaldara, að halda opinbert uppboð á jörð þeirri, er selja ætti, enda mundi það og viss- astur vegur. Ef uppboðið væri haldið, áður en málið kæmi á þing, gæti þingið neitað, ef því þætti of lítið boðið, en ef uppboðið væri eigi haldið fyrir en á eptir, þá gæti þingið ákveðið, hvað jörðin mætti fara fyrir minnst.

Magnús Stephensen kvað sjer forvitni á að vita, fyrir hvern þetta lagaboð ætti að gefast, þingið eða konunginn. Eptir stjórnskránni mætti enga þjóðeign selja, nema frumvarp kæmi frá þingmanni einhverjum eða konungi; en með þessum lögum væri gefin skipun konungi, og honum sagt, að hann verði að hafa uppfyllt alla þessa krókóttu undirbúningsskilmála, ef hann vildi fá ein- hverja þjóðeign selda, og sama væri að segja um einstaka þingmenn. Ef þá eitthvert frumvarp um sölu á þjóðeign kæmi fram á þingi, án þess að öllum fyrirmælum þessara laga væri fullnægt, þá segðu þessi lög við þingið: «Þú mátt eigi taka frumvarpið til meðferð- ar, því að undirbúningur er eigi nógur», og væri með þessu gjörður nokkurs konar við- auki við þingsköpin. Sjer gæti því ekki betur skilizt, en að lög þessi legðu óeðlilegt band bæði á þing og konung.

Torfi Einarsson kvað varaforseta hafa gengið hreint og beint að verki, eins og honum væri lagið, og fundið noga agnúa á, og ein ástæða hans á móti hefði verið sú, að leiguliðar sætu eigi síður jarðir sínar en eigendur, og ætti það víst að miða til þess að sýna, að sala stólsjarðanna forðum hefði eigi verið landsbúum til mikils gagns, og þeir mundu varla eiga meira fje nú en áður,

og sýndist því svo, sem eigi væri til mikils gagns, að fara nú að selja þjóðjarðirnar, og mundi það því búa undir niðri hjá honum, að hann vildi eigi láta selja þær. En hann væri viss um, að bændur ættu ekki einum skilding meira, þó þeir hefðu ekki borgað þjóðjarðirnar, svo þeir fyrir löngu væru búnir að eignast þær í hreinan ábata. Lagamennirnir hefðu komizt í svo mikinn hita í ræðum sínum, að sjer væri grunur á, að þeir mundu eigi heldur kæra sig mikið um þá sölu, nje frumvarp þetta. Hann kvað sjer fyrir sitt leyti eigi vera sárt um eitt orð í frumvarpinu, nema ef vera skyldi bendingu þá, sem mönnum væri gefin með því, til að fá keyptar þjóðjarðirnar, sem eflaust miðaði til að auka óðul landsbúa. Þessi langi undirbúningur, sem frumvarpið vildi hafa, væri auðsjáanlega svo lagaður, að sem nægust vissa gæti fengizt fyrir því, að jörðin væri nógu dýrt seld, svo að landssjóðurinn gæti fengið sem mest, því að þar væri um að hugsa, að hann hefði sem mestan hag af sölnni, þótt landsmenn sjálfir, undirstaðan undir landssjóðnum, biðu halla af; en hann gæti fyrir sitt leyti eigi álitid það neitt lifsspursmál, og sjer þætti rjettast, að bæði landssjóðurinn og kaupendur þjóðeignanna

kæmust sem jafnast út af því. Annars kvaðst hann vera samþykkur hinum 3. konungkjörna þingmanni í því, að þessi langi undirbúningsrekstur væri óþarfur, og nóg væri og óbrotast, að selja jarðirnar við uppboð, eins og hann hefði tekið fram; en sölu þjóðjardanna kvaðst hann verða að vera meðmæltur, þó að þær lentu allar í höndum spesíukonganna, sem hinn 6. konungkjörni þingmaður hefði talað um. Sjer væru þeir að vísu eigi kunnugir, en hann byggist við, að þeir mundu vera einhvers konar þjóðflokkur út af fyrir sig, sem væru sömu lögum mannlífsins undirorpnir, sem aðrir menn, svo að þeir mundu deyja og láta börn eftir sig, sem erfðu auð þeirra, og þannig mundu jarðirnar komast í margra manna eign með tímanum, en landssjóðurinn mundi varla eiga marga króga, eða eigi væri það fyrirsjáanlegt, og það væri í því tilliti ver, að láta hann eiga þjóðjarðirnar, en aðra spesíukonga, að hann yrði líklega langeltur þeirra.

Forseti ljet þá ganga til atkvæða um það, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var því neitað með 5 atkvæðum gegn 5. Var frumvarpið þannig fallið.

XII.

Frumvarp

til laga um að skipta Gullbringu- og Kjósarsýslu í tvö sýslufjelög.

Frá Þórarni Böðvarssyni, 2. þingmanni Gullbringusýslu.

1. grein.

Að því er stjórn sveitarmálefna snertir, skal Gullbringu- og Kjósarsýslu skipt í tvö sýslufjelög; skulu takmörk hvors sýslufjelags vera hin sömu og hin fornu takmörk sýslanna. Hvort þessara sýslufjelaga hefur

fjárbag sinn og sveitarmálefni út af fyrir sig.

2. grein.

Í hvoru sýslufjelagi um sig, skal vera sýslunefnd, er hafi á hendi stjórn sveitarmálefna þeirra, sem varða sýslufjelagið,

samkvæmt tilskipun um sveitastjórn á Íslandi 4. maímán. 1872. Í sýslunefndum þessum eiga sæti, auk sýslumanns sem oddvita nefndanna, einn maður úr hverjum hreppi, er sje kosinn eptir reglum þeim, sem settar eru í nefndri tilskipun um kosningu sýslunefndarmanna.

3. grein.

Sjóði eða skuld þess sýslufelags, sem nú er, skal skipt eptir samantlagðri tölu fasteignarhundraða og lausafjárhundraða í hinum nýju sýslufjelögum.

4. grein.

Landshöfðingi gjörir ráðstafanir til þess, að lögum þessum verði framgengt, svo fljótt sem verða má.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um, að skipta Gullbringu- og Kjósarsýslu í tvö sýslufjelög.*

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson) sagði, að með því hann væri flutningsmaður máls þessa, svo og af því, að hann eigi ætlaði öllum deildarmönnum fullkunnugt, hvernig máli þessu væri varið, þá ætlaði hann að leyfa sjer að fara um það fáeinum orðum. Þetta mál hefði komið til tals á sýslufundi í vor, en þá hefði svo staðið á, að mjög fáir hefðu verið úr Gullbringusýslu á fundinum, svo að ekkert hefði verið af ráðið um mál þetta, en engan veginn af því, að þeir, sem á fundinum voru, hefðu verið því mótfallnir. En nú hefðu sýslubúar í næstliðnum mánuði haldið fund um málið, og hefðu því næst sent sjer beiðni þessa, er eigi væri sem bænarskrá til þingsins, heldur væri beinlínis stýluð til sín, og hefði hann fyrir þá sök ekki lagt brjef þeirra fram. Það væri mönnum kunnugt, að landbúnaður væri höfuðatvinnuvegur Kjósarsýslubúa, en sjávarafinn aðalatvinnuvegur Gullbringusýslubúa, og yrði því gjald það,

er Kjósarsýslubúar ættu að svara, margfalt þyngra en gjald það, er á Gullbringusýslu hvíldi, af því lausafjártíundin væri miklu meiri í Kjósarsýslu, og það bæði í samanturði við fólksfjölda og efnahag þessara sýslna. Þó hann væri úr Gullbringusýslu, vildi hann mæla með því, að mál þetta fengi sem beztan byr, og væri látið ganga til 2. umræðu, því það, sem frumvarpið færi fram á, væri fullkomlega rjett og sanngjarnt.

Grímur Thomsen kom með þá athugasemd, að mál þetta væri nokkuð öðruvísi vaxið, en málið um skiptingu Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu í 2 sýslufjelög, því að hjer brysti það í, að oddviti sýslunefndarinnar hefði látið í ljósi álit sitt um málið, því að þótt nokkrir sjerstakir menn hefðu komið sjer saman um beiðni þessa, þá virtist sjer það eigi fullnægjandi. Hann bað flutningsmann að upplýsa það, hver vilji oddvita sýslunefndarinnar væri í þessu máli.

Flutningsmaður sagði, að á sýslunefndarfundi þeim, er hann áðan hefði getið um að haldinn hefði verið, hefði oddvitinn verið til staðar, en með því að allir sýslunefndarmenn hefðu verið úr Kjósarsýslu á fundinum, en að eins einn úr Gullbringusýslu, þá hefði málinu verið frestað í það sinn. Oddviti sýslunefndarinnar hefði verið á fundinum, og hefði honum verið innanhandar, að mótmæla þessari uppástungu, ef hann hefði viljað.

Grímur Thomsen mælti, að með því að sjer væri ókunnugt um, hvernig oddviti sýslunefndarinnar liti á mál þetta, þá sæi hann sjer eigi fært, að greiða frumvarpi þessu atkvæði sitt, nú sem staði, enda fyndist sjer lítil ástæða til skiptingar þessarar, því að í Kjósarsýslu væru einir 3 hreppar, er þá ættu að verða sýslufjelag út af fyrir sig, og yrði það sýslufjelag all-lítið. Sjer virtist það og kurteisara, að biða álits oddvita sýslunefndarinnar um málið.

Flutningsmaður kvaðst eigi fá skilið, hvers vegna oddviti sýslunefndarinnar endilega þyrfti að segja álit sitt um málið; hann hygði álit oddvitans alveg ónauðsyn-

legt, að minnsta kosti svo framarlega sem það gjörði honum engan kostnað, og jafnvel hvort sem væri. Þar sem enn fremur lægi fyrir þinginu frumvarp um að gjöra aðskilnað millum bæjarfógeta-embættisins í Reykjavík, og Gullbringu- og Kjósarsýslu, þá lægi það í augum uppi, að það yrði sýslumanninum engan veginn of vaxið, þó sýslunni yrði skipt í tvö sýslufjelög. Það væri alveg rjett, að í Kjósarsýslu væru að eins 3 hreppar, en vjer hefðum hjer á landi sýslu, er að eins væru 4 hreppar í, svo væri og það, að Kjósarsýsla hefði verið lengi sýsla út æ fyrir sig, enda væri í henni á annað þúsund manns, og miklu fleiri væru eigi í sumum öðrum sýslum.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst ætla, að þegar lítið væri til sýslufjelaga, þá væru þau stofnuð, til þess að mynda stærra fjelag, en hreppafjelögin væru, og ætti því eigi að skipta þeim í sundur, nema brýna nauðsyn bæri til, og þegar um skiptingu Þingeyjarsýslu og Skaptafellssýslu væri að ræða, þá væri hann eigi mótfallinn þeirri skiptingu, einmitt af því, að þar hagaði svo til, að mjög erfitt væri að sækja á fundi, en þessi ástæða ætti hjer alls eigi við, því að hvorki væri erfitt fyrir Gullbringusýslu eða Kjósarsýslu, að sækja á sýslunefndarfund hingað inn í Reykjavík, þar sem fundirnir mundu verða haldnir, hvort sem sýslunni yrði skipt í tvö sýslufjelög eða ekki; en þótt einn hreppur yrði harðar úti en annar, þá gæti slíkt eigi komið til greina, því að hvað væri eðlilegra, en, ef suðurhrepparnir væru eigi færir að bera þær kvaðir, er þeim lægju á herðum, að þá þeir hrepparnir, er betur stæðu, hlýpu undir bagga með þeim. Hann ætlaði og, að nauðsynlegt væri að fá skýrslur um mál þetta, einkum frá oddvita sýslunefndarinnar; að öðrum kosti gæti hann eigi gefið frumvarpinu atkvæði sitt.

Flutningsmaður kvað sjer eigi virðast það verulegar ástæður, er þingmaður Reykvíkinga hefði komið með; hann hefði sagt, að hann væri alveg á móti málinu, en það mundi hafa haft meiri þýðingu í sínum aug-

um, ef hann hefði komið með nokkrar verulegar ástæður. Hann hefði viljað samþykkja skiptingu Skaptafellssýslu og Þingeyjarsýslu, en hvers vegna? Vegna erfiðleikanna; það væri þó eigi óvinnandi að sækja á sýslufund í þeim sýslum; hjer væri það ekki aðalástæðan, heldur hitt, að atvinnuvegir væru ólíkir og ójöfnuður í gjaldinu til sýslusjóðs; fyrir Gullbringu- og Kjósarsýslu yrði það þar að auki kostnaðarminna og hægra, ef skiptingunni yrði framgengt, og menn þannig sæktu á tvo fundi í stað þess að sækja á einn. En það, sem mestu skipti, væri það, að það væri mjög ósanngjarnt, að þrefalt til fimmfalt hærri gjald skyldi hvíla á Kjósarsýslu en Gullbringusýslu, þegar lítið væri til efnahags manna, og eins þegar lítið væri til fólksfjöldans.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þótt hann vildi eigi segja, að óvinnandi vegur væri að sækja á sýslufund í Skaptafellssýslu og Þingeyjarsýslu, þá vissi þó hver maður, að fjárskalegur munur væri á því, að sækja fund austast úr Hornafirði í Skaptafellssýslu og austan af Langanesi í Þingeyjarsýslu, eða að sækja fund hingað til Reykjavíkur sunnan úr Höfnum eða ofan úr Kjós; slíku væri eigi saman jafnandi. En þótt einn hreppurinn í sýslufjelaginu ætti að gjalda nokkru meira en annar, þá væri það alveg sama, sem að efnamaðurinn í hreppnum borgaði hærri gjald en hinn fátæki, af því að ástæður fátæklingsins væru eigi eins góðar. Af því flyti, að ef Gullbringusýsla gæti eigi lagt til þarfa sinna, svo sem með þyrfti, þá væri eðlilegt, að Kjósarsýsla hjálpaði henni til; alveg eins og landssjóðurinn hjálpaði öllu landinu, eins ættu sýslufjelögin að hjálpa við öllum hreppum sýslunnar. Hann kvaðst því ætla, að hann hefði komið með nægar ástæður til sönnunar máli sínu, hvort sem flutningsmanni þætti það nokkrar ástæður eða eigi. Sjer virtist það og sennilegt, að Kjósarsýslubúar legðu og dálítið til suðurbúanna, þar sem þeir nytu ýmislegs hagnaðar hjá þeim, svo sem fiskiveiða og útróðra; enda væri vonandi, að Gullbringu-

sýsla kæmist bráðum svo upp aptur, að hún þyrfti eigi lengi hjálpar Kjósarsýslu.

Flutningsmaður kvað það ágast, að þingmaður Reykvíkinga vissi eigi, hvernig gjaldinu til sýslusjóðsins væri skipt niður; hann yrði að gefa þá upplýsingu, að það væri lagt á eftir samanlögðum lausafjár- hundruðum og jarðarhundruðum, en lausa- fjárhundruðin mættu heita eingöngu í Kjós- arsýslu. Ef gjaldi þessu væri skipt milli hreppanna eftir efnunum og ástandi, þá hefði frumvarp þetta ekki komið fram.

Þá bar forseti undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 16 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 29. fundi neðri þingdeildarinnar, 3. dag ágústmán, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu, *frumvarp til laga um, að skipta Gullbringu- og Kjósarsýslu í tvö sýslufjelög*.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson) kvað þetta mál hafa fengið svo góðar undir- tektir við 1. umræðu, að hann vonaði að þing- deildarmenn væru því hlyntir, svo að þeir vís- uðu því til 3. umræðu; að öðrum kosti gætu þeir ekki verið sjálfum sjer samkvæmir, og fyndi hann þess vegna eigi ástæðu til að mæla með málinu að svo stöddu.

Grímur Thomsen kvaðst hafa getið þess þegar við 1. umræðu, að sjer þætti vanta nægar skýringar í þessu máli til þess, að geta dæmt rjettilega um það. Einkum þætti sjer vanta útdrátt úr gjörðabók frá sýslunefndarfundum um þetta mál, og fyndist sjer, að 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði átt að útvega hann sem sýslunefndarmaður, en fyrst það hefði nú eigi orðið, þá hefði hann sjálfur útvegað sjer þennan útdrátt úr gjörðabókinni, og vildi hann því leyfa sjer að segja aðalatriðið úr henni, og það væri það, að ákveðið hefði verið að fresta málinu til næsta sýslufundar, til þess er þeir sýslu-

nefndarmenn úr Gullbringusýslu, er eigi höfðu verið á þessum fundi, gætu komið með sitt álit. Með því nú að alla hefði vantað úr Gullbringusýslu á fundi þessum nema 1, þá væri varhugavert að gjöra út um þetta mál, áður en menn úr báðum sýslum hefðu komið sjer saman um það. Hann játaði, að það hefði kannske verið eins heppi- legt, að báðir þingmennirnir hefðu komið sjer saman um þetta. Það væri því sín skoðun, að þar sem eigi væri auðsjeð, hvað gjöra skyldi, og þar sem ekki væri beinlínis brýn nauðsyn til að breyta því fyrirkomu- lagi, sem nú væri, þá væri víst eigi ástæða til að hlaupa að því, að samþykkja slíkt frumvarp sem þetta, þar sem eigi lægju nein- ar skýrslur fyrir um, að þetta væri almenn- ings ósk, heldur jafnvel þvert á móti, að af ráðið hefði verið á sýslunefndarfundum, að fresta málinu.

Flutningsmaður kvað það án efa hafa verið vel meint af 1. þingmanni Gullbringu- sýslu, að skýra þingdeildarmönnum frá, hvað gjörzt hefði á sýslunefndarfundum þessum; hann sæi raunar eigi, að það hefði leitt til nokkurs, nema ef vera skyldi, að menn hefðu haft skemmtun af að heyra hann lesa það upp, en óþarfi hefði það sannarlega verið, þar sem hann væri tvisvar búinn að skýra frá hinu sama áður. Hann játaði það, að hann hefði sjálfur verið á sýslufundi þessum, og hann hefði sjálfur viljað, að því væri frestað. 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt, að hann vildi fella málið fyrir þá sök, að menn hefði vantað á sýslufund þennan úr Gullbringusýslu, en þá vildi hann segja, að það væri engin ástæða, því að þetta mál kæmi sýslunefndunum alls eigi við; hann vissi heldur eigi til, að neitt álitsskjal eða tillaga hefði legið fyrir frá sýslunefndunum í Þingeyjar- og Skaptafellssýslum, og væri þó deildin nýlega búin að samþykkja frum- varp til laga um að skipta þessum sýslum, hvorri fyrir sig, í tvö sýslufjelög. Það kynni kannske að sýnast ástæða, að hann hefði eigi borið sig saman við 1. þingmann Gull- bringusýslu, en sjer hefði þó eigi sýnzt það

50*

alveg nauðsynlegt, því að 1875 hefðu þeir haldið fund, sinn í hvorri sýslunni. En þótt sjer hefði nú orðið þessi ókurteisi, þá vænti hann, að þingmaðurinn ljeti eigi málið, sem í sjálfu sjer væri rjettvíst og sanngjarnt, gjalda þess. Að öðru leyti kvaðst hann eigi geta skilið, að þingdeildin samþykkti eitt frumvarp, en ekki annað sama efnis, án þess að nokkur rök eða ástæður yrðu færðar fyrir því, að það væri eigi í lög leiðandi.

Grimur Thomsen kvaðst geta verið samdóma flutningsmanni um það, að mál þetta hefði eigi þurft að koma til umræðu á sýslunefndarfundi; en fyrst málið hefði komið til umræðu á fundinum, og atkvæði hefðu verið fyrir því, að málinu skyldi frestað, þá fyndist sjer, að þeir þingmenn, er þar hefðu verið, væru nú skyldir til að láta málið biða. Þar sem flutningsmaður hefði vitnað til þess, að fyrir skömmu síðan hefði verið samþykkt hjér í deildinni, að Skaptafellssýslu og Þingeyjarsýslu skyldi hvorri fyrir sig skipt í tvö sýslunefndarumdæmi, þá væri hjér allt öðru máli að gegna; hann ætlaði, að eigi þyrfti annað en hafa opin augun til þess að sjá, að nauðsynlegt væri með öllu, að skipta sýslum þessum sundur; það þyrfti eigi annað en að lita á uppdrátt landsins, til þess að sjá, að eigi væri saman jafnandi víðáttu Gullbringu- og Kjósarsýslu við hinar sýslurnar, og röksemdin væri því allt önnur hjér í þessu máli, og enda alls engin. Hann kvaðst verða að frikenna flutningsmanninn fyrir því, að hann í dag hefði komið með nokkra ástæðu fyrir máli sínu. Við síðustu umræðu máls þessa hefði flutningsmaðurinn komið með þá ástæðu, að Kjósarsýsla biði halla af því, að vera í sama sýslufjelagi og Gullbringusýsla, og kvaðst hann nú ætla að halla sjer að þessari röksemd hans. Þó að nú svo væri, að lausafjárhundruðin væru hærri í Kjósarsýslu en Gullbringusýslu, þá ætlaði hann, að þetta gæti njótt breytzt, þegar batnaði í ári. Það væru eigi að eins þau vandræði, að sjávarútvegurinn nú í nokkur undanfarin ár hefði brugðizt í Gullbringusýslu, er orsakað hefði, að sýsla þessi væri nú í svo bágbornu á-

standi, heldur hefði það og verið niðurskurður á fje í suðurhluta sýslunnar, er mikinn hnekki hefði gjört sýslubúum í lausafjárhundruðum. En ef sýslan, sem hann vonaði, yrði laus við þetta fjárkláða-átumein, þá ætlaði hann einnig, að ástand sýslunnar mundi stórum batna í landbúnaðarlegu tililiti, og gæti sá tími komið, að Kjósarsýslu iðraði þess, að hafa flýtt sjer mjög að slíta fjelagsskap við Gullbringusýslu. Hann ætlaði og, að þegar litið væri til 23. gr. í sveitarstjórnarlögunum um breyting á hreppaskipun, þar sem gjört væri ráð fyrir því, að enga breytingu mætti gjöra á hreppaskipun án samþykkis hlutaðeigandi hreppsnefnda, þá ætlaði hann, að í þessari grein væri mikil analogía fyrir því, að sömu aðferðar skyldi neyta, þegar um breyting á sýsluskipun væri að ræða. Hann kvaðst því verða að vera á því, að mál þetta væri of snemma upp borið, og hvað meira væri, þá yrði hann jafnvel að ætla, að það væri eigi borið formlega upp.

Flutningsmaður kvaðst verða að neita því, að mál þetta væri óformlega upp borið, og gæti hann eigi annað sjeð, en að það væri eins formlega upp borið og hitt frumvarpið, er nýlega hefði verið samþykkt hjér í deildinni. Hann kvaðst reyndar eigi ætla, að ástæða væri til að svara 1. þingmanni Gullbringusýslu. Þingmaðurinn hefði sagt, að hann hefði enga ástæðu tekið fram máli sínu til stuðnings; en þingmaðurinn hefði þó sjálfur komið með ástæðu fyrir málinu, og það aðalástæðuna, er væri sú, að Kjósarsýsla biði ójöfnuð og halla af því, að vera í sýslufjelagi við Gullbringusýslu. Hann vonaði þó, að þingmaðurinn væri svo góður, að ætla eigi, að sjer gengi eigingirni til þess, að hafa borið mál þetta upp; því að mál þetta væri eigi fyrir sig, heldur hefði hann komið með það hjér inn á þingið fyrir þá sök, að hann ætlaði það rjettvíst og sanngjarnt, því að enginn, er til þekkti, mundi neita því, að Kjósarsýslubúar yrðu fyrir mjög þungum gjöldum, þótt reyndar einna mest kvæði að því nú, þar sem Gull-

bringusýsla væri svo fátæk orðin, bæði sökum þess, að henni hefði nú hin síðustu árin brugðizt svö sjávaraflinn, og hún sökum fjárkláðans hefði orðið að skera niður sauðfje sitt. Hann kvaðst eigi ætla að hrekja þann spádóm 1. þingmanns Gullbringusýslu, að tímarnir mundu breytast, og þær stundir koma, að Gullbringusýsla stæði sig betur, en hann kvaðst vona, að þingmaðurinn væri sjer samdóma um, að þótt tímarnir breyttust, þá yrði Kjósarsýsla allt af hart úti. Hvað þá analogíu snerti, er þingmaðurinn hefði sagt að væri í sveitarstjórnarlögunum, þá ætlaði hann, að sú ástæða gæti eigi komið hjer til greina, og það einkum af því, að sveitarstjórnarlögin alls eigi ættu hjer við. Hann yrði því enn sem fyrri að hafa það traust til deildarinnar, að hún liti á alla sanngirni í máli þessu, og ljeti það ganga fram.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst hafa verið á móti máli þessu við 1. umræðu þess, og hefðu þær ræður, er flutningsmaður nú hefði haldið, eigi breytt sannfæringu sinni að neinu. Hann kvað sjer undarlegt þykja, að þegar annar hluti einhverrar heildar bæði um eitthvað, sem snerti alla heildina, þá skipti hinn partinn það engu. Það væri því undarlegt, að sýslunefnd, er ætti að standa fyrir einu sýslufjelagi, varðaði eigi um, hvort fjelagi þessu væriundrað. Hann hefði eigi trúað því, að 2. þingmaður Gullbringusýslu hefði látið sjer slík orð um munn fara, ef hann hefði eigi sjálfur heyrt það. Hann kvaðst ímynda sjer, að það lægi beint fyrir, að þegar um það væri að ræða, að skipta Gullbringu- og Kjósarsýslu í tvö sýslufjölög, þá varðaði eins suðurhluta sýslunnar um það, sem norðurhlutann; og hvern snerti mál þetta fremur, en sýslumanninn í sýslum þessum, sem væri oddviti sýslunefndarinnar? Hann yrði því að ætla, að mál þetta væri óformlega upp borið, og þótt svo væri, að málið um skiptingu Skaptafellssýslu og Þingeyjarsýslu væri óformlega upp borið, þá bætti það ekkert fyrir þessu máli, enda hagaði allt öðruvísi til í þeim sýslum, og skipting sú

ætti að fara fram að eins til þess, að gjöra mönnum hægra fyrir. Þar væri eigi að ræða um það, að annar hlutinn bæri meira gjald en hinn, heldur væri tilgangurinn sá, að gjöra mönnum hægra fyrir með að ráða málum sínum til lykta. Hjer væri öðrum máli að gegna; því að tilgangur frumvarps þess, er hjer lægi fyrir, væri sá, að kasta þeim hluta byrðarinnar, er allir ættu að bera, upp á annan helminginn; það væri eins og að taka alla fátæklingana burtu, og láta þá svo eiga sig, og skipta sjer eigi framar af þeim. Hann gæti því alls enga sanngirni eða rjettvísi sjed í frumvarpi þessu, og ætlaði hann þvert á móti, að uppástunga þessi miðaði til þess, að gjöra sem mesta sundrungu manna á milli, þannig að hver höndin yrði upp á móti annari. Hann ætlaði þá eins gott að sleppa öllum sýslufjelögum, og láta sveitafjelögin nægja. Þegar um skipting Þingeyjarsýslu væri að ræða, þá væri þar eigi annar tilgangurinn en sá, að gjöra mönnum hægra fyrir, enda væru allir samdóma um, að sú skipting væri hin hagfelldasta og nauðsynlegasta; þar hefði eigi heldur þurft samþykkis sýslunefndarinnar, því að meiri hluti amtsráðsins væri hjer á þingi, og hefðu þeir þingmenn látið það álit sitt í ljósi, að skipting þessi væri með öllu nauðsynleg. En þegar á hinn bóginn til þess máls væri litið, er hjer lægi fyrir, þá hefði svo fjarri farið, að sýslunefndin hefði óskað, að því yrði þegar framgengt, að hún hefði heldur óskað, að málinu væri frestað. Hann sæi því enga ástæðu til að flyta fyrir máli þessu, því að hjer væri um enga hægð eða óhægð að ræða, og ætlaði hann engu bættara, þótt sýslufjelögin yrðu tvö, eða hægra að sækja á sýslunefndarfundi. Auðvitað væri, að sýslumaðurinn yrði oddviti beggja sýslunefndanna, en hann mundi sjálf-sagt halda bæði sýslunefndarfundi Kjósarsýslu og Gullbringusýslu hjer í Reykjavík; og þá vildi hann spyrja, hvort hægra mundi að sækja hingað sunnan úr Grindavík, af því að eins 5 menn væru á fundinum í stað 9. Þetta væri því reglulegt brutl, enda væri nú á síðari tímum komin sú breytingarfýsn

yfir Íslendinga, að eigi mætti steinn yfir steini standa, heldur vildu þeir breyta öllu hugsunarlaust. Ætlaði hann, að breyting sú, er hjer lægi fyrir, væri runnin af sömu rót. Hann kvaðst eigi geta haldið, að þingdeildinni væri svo um það hugað, að flýta máli þessu, að því mætti eigi fresta; hann sæi eigi svo brýnar ástæður til að halda því áfram. Hann vildi spyrja, hvað af þessari breytingu mundi leiða, ef Gullbringusýsla þyrfti einhvers með og gæti eigi staðið straum af nauðsynjum sínum, hvert mundi þá leitað? í landssjóðinn gamla; hann þyldi það; þegar prestarnir væru búnir að niðurníða brauðin sín, hvert færu þeir þá? í landsjóðinn; og svo væri það fremst í mönnum, að setja niður alla skatta og skyldur.

Flutningsmaður kvaðst hafa verið svo óheppinn, að þau fáu orð, er hann hefði mælt, hefðu eigi haft áhrif á þingmann Reykvíkinga; en hann vonaði, að þessi óheppni sín hefði eigi verið svo mikil í augum deildarinnar, því að það væri alkunnugt um þingmann Reykvíkinga, að hann væri eigi viðkvæmur fyrir ástæðum. Hann kvaðst og ætla, að ræða sú, er þingmaðurinn hefði haldið, hefði eigi heldur haft svo mikil áhrif á sig, því að svo hefði staðið á, að ástæður þær, er þingmaðurinn hefði komið með, hefðu eigi verið miklar. Hann kvaðst enn sem fyrri verða að líta svo á, að mál þetta væri eigi sýslunefndarmál; hann hefði sjálfur flutt mál þetta, og sæi því eigi, að það væri fremur frá sýslunefndinni, en hvert annað mál, er þingmenn kæmu með til þingsins heiman úr hjeraði sínu. Þar sem þingmaðurinn hefði komið með þá ástæðu fyrir máli sínu, að skipting Þingeyjarsýslu hefði þann tilgang, að gjöra mönnum hægra fyrir, en að hjer í þessu máli gæti eigi verið um slíkt að ræða, þá hefði þingmaðurinn eigi þurft að taka þetta fram; því að aðalástæðan til þess, að hann hefði komið með mál þetta hjer inn á þingið, hefði, eins og hann áður hefði getið, verið ójöfnuður sá, er Kjósarsýsla biði af því, að vera í sýslufjelagi með Gullbringusýslu; en svo hefði og tilgangur-

inn verið sá, að gjöra mönnum hægra fyrir, því að bæði mundi það hægra og töluvert kostnaðarminna, að sækja á tvo fundi en einn. Hann væri og alls eigi viss um það, að oddviti sýslunefndarinnar mundi halda sýslunefndarfundina í Reykjavík, heldur leyfði hann sjer að fullyrða, að þegar sýslufjelögin væru aðskilin, þá mundi hann halda fundinn á tveim stöðum, en hvorugur sá staður mundi verða Reykjavík. Hann kvaðst eigi hafa sagt, að ókleyfur kostnaður væri, að sækja fundina hingað til Reykjavíkur, heldur hefði hann að eins sagt, að kostnaðurinn væri þá töluvert meiri, enda vissi hann til þess, að kostnaðarreikningur eins af sýslunefndarmönnum hjer í sýslu hefði numið 40 krónum um árið. Hann kvaðst nú eigi nenna að fara yfir fleira í ræðu þingmanns Reykvíkinga, og það því síður, sem ræða hans hefði haft við sárlítið skynsamlegt að styðjast.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi ætla að tala um, hver áhrif ræða sín hefði haft á deildina, og eigi ætlaðist hann heldur til þess, að hún færi eptir sínum orðum, því að hún yrði að ráða sinni sannfæringu og fara eptir því, er hún álitit sannast og rjettast, í hverju máli sem væri. Hann ætlaði að eins að láta það álit sitt í ljósi, að engar ástæður enn væru komnar fram máli þessu til stuðnings. Þegar þá fyrst væri að ræða um sýslunefndina, þá hefði hún af beðið það, að mál þetta fengi framgang, þar sem hún hefði beiðzt þess, að málinu yrði frestað; henni hefði því eigi getað dottið það í hug, að 2. þingmaður Gullbringusýslu mundi bera mál þetta fram hjer á þingi. Frá sýslunefndarinnar hálfu hefði því óbeinlínis komið afbón fram, um að skipting þessi færi fram. Hann kvaðst eigi vita, hvað væri ástæða, ef eigi það, er hann nýlega hefði tekið fram, að Kjósarsýslubúar vildu hrinda af sjer byrðinni upp á Gullbringusýslubúa, og gæti hann alls eigi sannfærzt um, að það væri rjett gjört, að fleygja byrði þeirri, er heildin í fjelagi ætti að bera, upp á annan partinn. Hann kvaðst vona, að deildin skildi það, þótt 2.

Þingmaður Gullbringusýslu skildi það eigi. Og hvort sem svo þingmaðurinn ímyndaði sjer, að sýslumaðurinn mundi fara suður á Vatnsleysuströnd eða upp í Kjós til að halda sýslunefndarfundina, eða hann mundi gjöra það hjer í Reykjavík, þá mætti hann halda sinni skoðun um það; þeir gætu hvorugir, hann sjálfur eða þingmaðurinn, sannað neitt um það. Og þótt svo væri, að einhverjum einum sýslunefndarmanni hefðu verið goldnar 40 krónur í ferðakostnað, þá kæmi það fram á hinn bóginn, ef sú tilhögun kæmist á, að fundirnir yrðu eigi haldnir hjer í Reykjavík, að þá yrði sýslumaðurinn að ferðast þangað, er fundurinn yrði haldinn, og mundi þá þetta jafna sig upp aptur, og ætlaði hann því, að þessir fundir yrðu eigi heldur kostnaðarlausir. Hann kvaðst vona, að þingdeildinni væri nú orðið mál þetta svo ljóst, að henni þyrfti eigi að blandast hugur um, við hver rök það hefði að styðjast, og hvert atkvæði hún skyldi greiða í því.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst eigi geta verið samdóma 2. þingmanni Gullbringusýslu um þetta mál, því að sjer hefði þótt mikið fróðlegt og enda áriðandi að heyra álit sýslunefndarinnar um málið. Það væri og aðgætaandi, að í Kjósarsýslu væru að eins 3 hreppar, en 6 í Gullbringusýslu, og væri því ósanngjarnt, ef að eins skyldi farið eptir álitum annarar sýslunnar, og það þeirrar, sem hefði langtum færri íbúa. Nú væru og svo mikil bágingi í Gullbringusýslu, sökum þess, að fiskileysi hefði verið fjarskalegt, eins og mönnum mundi kunnugt, og mundi því oddviti hljóta að jafna lánskostnaðinum niður á alla sýslubúa, og þess vegna sýndist sjer áhorfsmál að samþykkjast þetta frumvarp nú sem stæði.

Flutningsmaður kvaðst vilja svara þingmanni Reykvíkinga með fáum orðum. Hann hefði minnst á, að þetta væri að fleygja kostnaðinum upp á aðra en þá, sem ættu að bera hann, en sjer hefði ekki gengið annað til að koma fram með þetta frumvarp, heldur en einmitt það, að koma þeim undan að greiða kostnaðinn, sem ekki ættu að

verða fyrir því; það væri og aðgætaandi, að í annari þessara sýslna væri sjávarútvegur næstum eingöngu atvinna manna, en í hinni landbúnaður að mestu leyti. Sjer sýndist því fara best á því, að þessar sýslur væru hvor út af fyrir sig. Það hefði að eins verið getgáta hjá þingmanni Reykvíkinga, að sýslunefndarfundirnir mundu haldnir hjer í Reykjavík; það væri reyndar líka getgáta hjá sjer, að þeir mundu ekki haldnir hjer, en hún væri þó líklegri, því að sjer væri kunnugt um, að þegar varaforseti Þjóðvinafjeldagsins hefði haldið fund í Gullbringu- og Kjósarsýslu, þá hefði hann haldið sinn fundinn í hvorri sýslunni, en hvorugan hjer í Reykjavík, og væri eigi líklegt, að sýslumaður kynni sæmri siði, að minnsta kosti mundi þingmaður Reykvíkinga álíta, að svo mætti vera, sem varaforseti gjörði. Svo ætlaði hann nú eigi að tala meir um þetta mál að sinni, en vonaði að eins, að það væri látið ganga til 3. umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. grein; hjer varð óglögg atkvæðagreiðsla, og var því við haft nafnakall, og sögðu:

já:

Ísleifur Gíslason,
Arnljótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll prestur Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Jón Blöndal,

nei:
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson;

var greinin þannig felld með 11 atkvæðum
gegn 11, og var álitid, að frumvarpið allt
væri þar við fallið.

XIII.

Lagafrumvarp

um atvinnufrelsi og rjett sveitlægra manna.

Frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu.

1. grein.

Allir innbornir menn hjer, er mega
sökum aldurs ráða fyrir vistarfare sínu að
lögum, hafa rjett á að leita sjer atvinnu
hvar á landi er þeir vilja, meðan þeir gjörast
eigi sveitarþurfar.

2. grein.

Nú þiggur maður sveitarstyrk, og missir
hann þegar forræði fjár síns í hendur sveit-
arstjórn, þar er hann á sveit, og er hann
eigi fjár síns ráðandi, meðan hann stendur
í skuld um þeginn sveitarstyrk.

3. grein.

Ef hreppsaskuldarmaður er verkfær, þá er
hann skyldur að ganga að hverri hæfilegri
vinnu, er sveitarstjórnin útvegar honum eða
skipar, og að auðsýna henni hlýðni og auð-
sveipni í öllum greinum.

4. grein.

Brot gegn lögum þessum varða ein-
földu fangelsi allt að 2 mánuðum.

5. grein.

Tilskipun 26. maí 1863 um húsmenn
og lausamenn er úr lögum numin.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 30. fundi neðri þingdeildarinnar, 4.
dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni

til 1. umræðu frumvarp til laga um atvinnu-
frelsi og rjett sveitlægra manna.

Flutningsmaður (Arnljótur Ólafsson)
kvað það frumvarp, er hann nú leyfði sjer
að koma fram með, vera spröttið af þeirri
sanufæringu sinni, að einmitt með eðlilegu
frelsi náí maðurinn bezt tilgangi sínum, og
eins mannfjelag það, er hann lifir í. Þess
vegna hljóðaði 1. grein um mannrjettindi
út af fyrir sig. 2. grein hljóðaði um rjett
sveitarfjelaganna gagnvart þeim mönnum,
sem eru orðnir þurfamenn. Hann kvaðst
búast við, að sumum kynni að þykja, sem
hann hefði farið nokkuð langt í 2. grein og
3. grein, en það mundi þeim einum þykja,
er eigi vildu gæta rjettar sveitarfjelaganna,
en eigi þeim, er vildu vernda rjett þeirra
gegn ónytjungum og letingjum. Hann
kvaðst reyndar játa, að hann hefði farið
í mun lengra, en sveitarstjórnarlögin færu;
en munurinn væri þó eigi mikill, þegar ná-
kvæmlega væri skoðað. Ef 2. grein frum-
varps þessa væri borin saman við 5. grein
í fátækrareglugjörðinni 8. janúar 1834, þá
væri munurinn eigi svo mikill, sem í fyrsta
álitu kynni að sýnast. Í reglugjörðinni
stæði svo: «Ef slik örbyrgð orsakast af
«leti, eyðslu, lostasemi og löstum, er það
«hreppstjórnanna og prestsins skylda, að reyna
«til að koma þessu í lag, með því að halda

«slíkum persónum til iðjusemi, og til að
 «haga þeirra lífernismáta þannig, að þær
 «annaðhvort öldungis ekki, «eða svo sjaldan
 «sem mögulegt er, verði hjálpar þurfandi». Þetta hefði Bjarni sýslumaður Magnússon skilið svo, að menn þessir væru undir umsjón sveitarfjelaganna eða væru hálfmyndugir undir sveitarstjórninni. Nú vildi hann og bera 4. grein lagafrumvarps þessa saman við 23. grein fátækrareglugjörðarinnar, en hún hljóðaði þannig: «Ef nokkur ölmusumaður sýnir óhlýðni, mótþróa, leti eða aðra ósiðlega breytni, og ekki, eptir aðvörðun, vill leiðrjetta sitt framferði, á hann að álitast með tilhlýðilegri líkamlegri refsingu, eptir þeim fyrir Ísland gildandi ákvörðunum á hrærandi þess slags ströff». Í 5. gr. reglugjörðarinnar lægi þannig næstum hið sama sem í 2. og 3. gr. frumvarpsins, og í 23. gr. reglugjörðarinnar væri alveg tilsvarendi ákvörðun, sem í 4. grein frumvarpsins, nema hvað sektirnar væru ákvæðnar aðrar, samkvæmt vorum nýju hegningarlögum. Í rauninni væri frumvarp þetta hvergi nokkurstaðar nýmæli, nema hjer á landi, af því að atvinnufrelsi manna væri hjer bundið. Í 1. grein væri reyndar ekkert annað sagt en það, er sagt væri í 5. grein, að tilsk. 26. maí 1863 um húsmenn og lausamenn skyldi úr lögum numin; hjeðan af skyldi ekkert harðara band vera á húsmönnum og lausamönnum en öðrum mönnum; þeir fjötrar, er lögin hefðu sett á atvinnufrelsi þessara manna, skyldu eigi framar vera til. Hann kvaðst vona það og treysta því, að deildin væri nú orðin svo frjálsslynd, að þótt stjórnarfrelsið væri eigi búið að standa lengur en þetta, þá geymdi hún samt þá frelsistilfinning í brjósti sínu, að hún segði með sjálfri sjer: «Nú er tími til kominn að af nema lög þessi, er um langan tíma hafa verið landi og lýð til minnkunar». Hann kvaðst og vona, að þótt húsmenn og lausamenn eigi hefðu kosið þingmennina, þá mundu þingmenn þó vita, að sá frelsisneisti lifði í brjóstum manna þessara, að þeir mundu óska þess,

að mega vinna fyrir sjer á þann hátt, er þeir helzt kysu. Það væri sárgrætílegt til þess að vita, að allir menn væru frjálsir, nema húsmenn og lausamenn; hvað hefðu menn þessir unnið til? væri þetta nokkurs konar erfðasynd? eða væru þeir skaðlegri en allir aðrir menn? Það væru eigi mennirnir sjálfir, heldur skaplestirnir og óreglan, er jafnan væru skaðlegir hjá hverjum sem væri, og þessir lestir væru það, er upp væru taldir í 5. grein fátækrareglugjörðarinnar; lestina ættum vjer að hepta, en það gjörðu menn eigi með því, að fjötra tiltekinn flokk manna, er eigi væru syndugri en allir aðrir Galílear. Hann sagði, að opt töluðum vjer um jafnrjetti, og allir þættumst vjer elska það og unna því allra heilla, og stjórnarskrá vor væri runnin upp af rótum jafnrjettisins; hún hefði verið kölluð fram á sjónarsvið tilveru sinnar með hljómfagri rödd jafnrjettisins, og hún hefði verið gefin oss af jafnrjettistilfinning hins milda og ástsæla konungs vors. En ættum vjer þá eigi að láta stjórnarskrána með jafnrjetti hennar búa í brjóstum vorum, stjórnarskrána, er vjer værum kosnir eptir til þings, þennan helgidóm þjóðar vorrar, er vjer værum kosnir til að vernda og verja fyrir öllu ójafnrjetti? Ættum vjer þá að fara svo hjeðan af þingi burt, að vjer eigi leystum það ófrelsisband, er lægi þungt á þeim mönnum, er hjer um ræddi, og þó enn miklu þyngra á jafnrjettishjarta þjóðarinnar? Hann kvaðst eigi trúá því, fyr en hann tæki á því, að sá væri vilji deildarinnar.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að svo samdóma sem hann væri flutningsmanni um, að almennt atvinnufrelsi væri nauðsynlegt, þá væri hann þó hræddur um, að frumvarp þetta mundi fá lík afdrif og frumvarpið um húsmenn og lausamenn, að deildin gæti ekki samþykkt það, og hjeldi hann miklu minni ástæðu til að samþykkja þetta frumvarp en hitt. Hann kvaðst játa, að það væri rjettast, að atvinnufrelsið ætti að vera alveg óbundið, en kringumstæðurnar hjer á

landi mundu naumast leyfa það. Hann vildi ekki benda á alla þá galla, er væru á frumvarpinu, og alla þá ógæfu, sem gæti leitt af því, ef það yrði að lögum; frelsið væri svo bezt fyrir alla menn, að þeir hefðu allir dugnað og krapta til, að hagnýta sjer það, því að þeir ættu ekki einungis að vinna fyrir sig sjálfa, heldur og fyrir þjóðfjlagið. Hann kvaðst ávallt hafa verið meðmæltur því, að allir menn hefðu atvinnufrelsi, og aldrei getað skilið í því, hvers vegna þurra-búðarmenn einir ættu að vera ófrjálsir, en þegar að því kæmi, að gefa lög um það efni, þá væri það mjög torvelt, að finna hinn sanna meðalveg, svo að lögin hvorki skertu rjettindi sveitarfjlagins nje hins einstaka. Hvað snerti 2., 3. og 4. gr. frumvarpsins um rjettindi sveitarfjlagins gegn þeim, er þæðu sveitarstyrk, þá væri það mjög hált og órjettlátt, að svipta hvern þann mann frelsi og fjárforræði, sem um stund þyrfti sveitar-

styrks við, en væri hætt við, að sá, sem sviptur væri frelsi sínu, mundi leggja árar í bát og biðja sveitarstjórnina að ráða úr, hvernig færi. Þessi ákvörðun yrði að líkindum til þess, að auka sveitarþyngslin úr hófi. Um ákvörðunina í 4. gr. um fangelsin skyldi hann ekki tala; sjer þætti hún æðihörð, og ef svo skyldi fara, sem mikil líkindi væru til, að margir lentu í fangelsum, þá væri það ekki hinn heppilegasti vegur til þess, að komast hjá kostnaði af hendi hins opinbera. Að endingu skyldi hann biðja flutningsmann, að reyna að finna einhvern heppilegri veg, til þess að koma fram tilgangi sínum, sem í marga staði væri góður.

Þá var gengið til atkvæða um, hvort mál þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var því neitað með 12 atkvæðum gegn 6, og fjell málið þannig niður.

XIV.

Frumvarp

til laga um sameining sýslna.

Frá nefndinni í málinu um laun sýslumanna og bæjarfógeta.

1. grein.

Dala- og Strandasýslur skulu sameinast í eitt lögsagnarumdæmi. Laun sýslumannsins í þessum sameinuðu sýslum skulu heyra undir annan flokk sýslumannalauna.

2. grein.

Vestmannaeyjasýsla skal sameinast Rangárvallasýslu. Laun sýslumannsins í þessum sameinuðu sýslum skulu heyra undir fyrsta flokk sýslumannalauna.

3. grein.

Hver sýsla hafi sýslunefnd og sýslusjóð sjer, eins hjer eptir sem hingað til.

4. grein.

Ráðgjafa Íslands veitist heimild til að koma á þessum sýslusameiningum svo fljótt, sem verða má.

5. grein.

Þangað til sameining sú kemst á, sem um er rætt í 2. grein laga þessara, hefur

sýslumaðurinn í Vestmannaeyjum sömu launaupphæð og hann hefur haft eptir meðaltali um 5 ára tímabilið 1871—1875, en laun sýslumannsins í Rangárvallasýslu skulu heyra undir 3. flokk sýslumannalauna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 35. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmánaðar, skyldi *frumvarp til laga um sameining sýslna* samkvæmt dagskránni koma til 1. umræðu; en það var álitid fallid við atkvæðagreiðsluna við 2. umræðu á fyrra fundi sama dag um frumvarp til laga um laun sýslumanna og bæjarfógeta.

XV.

Frumvarp

til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu.

Flutningsmaður: Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga.

Löggildur verzlunarstaður skal vera við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu frá 1. degi júnímánaðar 1878.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu*.

Flutningsmaður (Benidikt Kristjánsson) kvaðst eigi þurfa að færa til ástæður fyrir þörf þessa frumvarps, og sízt í þessari deild, með því að hún hefði samþykkt frumvarpið 1875, og þær ástæður, er þá hefðu verið á móti því, væru nú fallnar burtu, með því að sýslumaðurinn í Þingeyjarsýslu hefði kvatt hæfa menn til að skoða höfnina við Kópasker, innsiglinguna á hana, og álit þeirra fylgdi nú málinu, og það, sem í hitt eð fyrra hefði þótt tortryggilegt, væri nú sannað að hættulaust væri. Innsiglingin væri 16—18

feta djúp og nógu rúm, og höfnin eins, þar sem hún væri 14,400 □ faðmar, sem mundi nægilegt rúm, þótt veður kynni að koma, meðan skip lægi á henni, svo gefa þyrfti út yfirvarp. Kvaðst hann nú fela deildinni málið, og vona hins bezta af hennar hálfu.

Eiríkur Kúld kvað mál þetta hafa verið nóg rätt á þinginu 1875, og mönnum mundi varla hafa snúizt hugur síðan. Sjer þætti það nokkuð undarlegt, að eptir hinni nýju lýsingu ætti höfnin að hafa dýpkað um 4—6 fet á síðustu tveim árum. Lýsing þessi kynni að vera fýsileg í margra augum, en hún væri það eigi í sínum, með því að hann hefði áreiðanlega sögu um, að þar væri mesta hafnleysi, því að þingmaður Eyfirðinga, er væri samsýslungur beiðandanna og því þar nákunnugur, hefði álitid Kópaskersvog langtum lakari höfn en Fjalla-höfn (sbr. Alp.tíð. 1875), og væri hún þá víst ekki fýsileg!! auk þess hefði hann fyrir sjer uppdrátt af sveitunum þar í kring, og mundi flutningsmaður þegar sannfærest um,

51*

að höfnin væri líka óþörf, er hann sæi uppdráttinn. Í hitt eð fyrra hefði mál þetta verið fellt í neðri deildinni, og það mundi fara eins enn; það hefði þá þótt mikil ástæða og væri enn, að Raufarhöfn hefði lagzt niður sakir vöruleysis þar í kring, og væru því lítil líkindi til, að annar kaupstaður mundi þrífast þar í grenndinni. Menn mundu og yfir höfuð eiga jafnhægt með, að sækja kaupstað á Raufarhöfn eins og Kópaskersvog, þótt Raufarhöfn væri austan við fjörðinn, en vogurinn vestan við. Flestir, sem sækja mundu á Kópaskersvog, byggju á Tjörnesi, og þar mundu vera um 200 búendur, en 50 af þeim mundi vera jafnhægt, að sækja verzlun á Húsavík eins og voginn. Hann kvaðst eigi skilja, hvað hinir mörgu kaupstaðir ættu að gjöra, er ætlaðt væri til að yrðu á þessu sviði milli Húsavíkur og Vopnafjarðar, nefnilega Fjallahöfn, Kópaskersvogur, Raufarhöfn og Þórshöfn. Það væri óheppilegt, að láta þessi frumvörp dynja svona inn á þing ár eptir ár; það væri þá rjettara, að öllu bandi væri sleppt, og hver vík og hver vogur væri heimill til verzlunar; þá mundi fljótt koma í ljós, hver staður bezt væri fallinn til þess, að vera verzlunarstaður. Auk þessa hefði reynslan sýnt, að sveitum þeim, er væru kring um hina smáu kaupstaði, hefði hnignað eptir það, er kaupstaðirnir hefðu komið. Hann áleit því heppilegast, að flutningsmaður tæki frumvarp sitt aptur, þar eð það mundi lítinn framgang fá á þessu þingi.

Flutningsmaður kvaðst þegar mundu hafa tekið aptur frumvarp sitt, ef þingmaður Barðstrendinga hefði komið með það frumvarp, er leysti öll bönd með tilliti til verzlunarstaða, en meðan það kæmi eigi, mundi hann fyrir því halda vörn sinni fram. Þar sem þingmaðurinn hefði talað um afdrif málsins í neðri deildinni í hitt eð fyrra, þá mundi efri deildin eigi binda sig neitt við það, nje láta það ráða því, hver afdrif það eigi að fá nú, er það kemur aptur til efri deildarinnar, og væri því

slíkt ekki svaravert. Þingmaðurinn tortryggði þá, er eptir embættisskyldu sinni hefðu gefið lýsingu um höfnina, en einum þingmanni, sem af ónefndum ástæðum hefði lýst höfninni sem hafnarleysi, tryði hann fullkomlega, og þessi maður hefði þó eigi komið þar, og þekkti ekkert þar til sjálfur, eins og hann mundi játa, ef hann væri að spurður. Sjálfsagt hefði höfnin eigi dýpkað síðan 1875, en munurinn kæmi af því, að nú væri höfnin vandlega könnuð eptir yfirvalda skipun. Þar sem þingmaðurinn talaði um landslagið, væði hann fullkomlega reykt, því að Tjörnesingar ættu hægra með, að sækja kaupstað á Húsavík en á Kópaskersvog, og engum kunnugum manni gæti dottið í hug, að þeir kysu sjer að verla við Kópaskersvog. Kvaðst hann síðan mundu hætta vörn að þessu sinni fyrir málinu, en óska, að það gengi til 2. umræðu.

Stefán Eiríksson kvað sjer þykja óeðlilegt, þegar sama bæninn kæmi ár eptir ár frá kunnugum mönnum, að ókunnir menn mæltu móti henni. Hann hefði sjeð bænarskrána á lestrarsalnum, og fræðzt þar um, að hestafæð væri þar mikil í Þingeyjarsýslu, og það svo, að beztu bændur ættu eigi nema 3 hesta til aðflutninga, og væri því erfitt fyrir þá, að sækja á þeim allar vörur sínar yfir lengri veg. Fyndist sjer engin útlát fyrir þingið, að verða við þessari bæn, því umræður um sama mál ár af ári kostuðu töluvert meiri peninga, heldur en ef beiðnin væri veitt, þar sem yfirgnæfanlegar ástæður væru fyrir beiðninni, eins og hjer á sjer stað, því að flytja að sjer allar nauðsynjar yfir lengri veg í þeim sveitum, þar sem hrossafæð er, verður jafnan dýrt spaug. Þar sem varaforseti hefði talað um, að fjölgun smákaupstaða rýrði velmegun hinna nálægari sveita, þá vissi hann til, að það hefði eigi átt sjer stað um Papós, þó sama viðbáran hefði komið fram, þegar þar var beðið um kaaptún; þar væri nú hinn bezti kaupstaður í tilliti til kornbyrgða; þar væri einnig «umsetningin» nálægt 14000 kr., og

mætti þar af álykta, að slíkt rýrði ekki yfir höfuð velmegun manna, þó kaupún væru leyfð, þar sem mögulegt væri að fá höfn og skipalegu.

Ásgeir Einarsson kvað eigi þurfa, að vefengja skýrslu þá, er nú hefði verið nefnd, þar sem eiður væri boðinn henni til staðfestingar, en þar sem flutningsmaður hefði og meðferðis tillögu um aðra höfn í sama firði, fyndist sjer mega koma til greina sú ástæða neðri deildarinnar á þinginu 1875, að ef Kópaskersvogur væri löggiltur, mundi eyðast verzlun á Raufarhöfn, og mundi það verða skaðlegt, einkum þar sem haustverzlunin hyrfi, og væri því mikið vafamál, hvort löggilda skyldi Kópaskersvog eða Fjallahöfn; óskaði hann í því tilliti skýringar frá flutningsmanni, en flutningsmaður kvað sjer eigi leyfilegt, að tala optar við þessa umræðu.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 8 atkvæðum gegn 2. Síðan bar hann upp, hvort nefnd skyldi setja í málið, og var það fellt með 9 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 9. fundi efri þingdeildarinnar, 12. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu.*

Flutningsmaður (Benidikt Kristjánsson) kvað sig minna, að skorað hefði verið á sig við 1. umræðu þessa máls, að gefa ítarlegri skýrslu um landshagi og fleira viðvíkjandi þessu máli, en þá hefði hann samkvæmt þingsköpunum eigi mátt optar taka til máls, og gæti hann enn ekki gefið nákvæmar skýrslur um þetta efni, þar eð sig vantaði mannatalsskýrslur og fleira þar að lútandi. Kópaskersvogur væri í Núpasveit, austanvert við Axarfjarðarfloa, og væri meiri hluti sveitarinnar í Presthólasókn. Sú sveit mundi án efa sækja kaupstað að Kópaskersvogi, því

langur vegur væri kringum Sljettu, og fen og foræði á leiðinni, og hættulegt að fara þar með hesta, og opt orðið slys að því, að þeir hefðu fest sig í urðum þar. Önnur sveitin væri Axarfjörður í Skinnastaðaprestakall, sú er þangað mundi sækja. Báðar væru sveitir þessar fjárríkar, en engjar væru þar litlar, og því erfitt að ala þar hesta, enda væri þar eigi hestafrekt, nema að því er kaupstaðarferðir snerti. Þriðja sveitin, er hjer kæmi til greina, væri Hólsfjöll. Sæktu flestir þeirra kaupstað að Vopnafirði, og væri það langur vegur, en sumir sæktu á Húsavík, og væri það nærfellt 2 þingmannaleiðir. Þessi sveit mundi því sjálfsagt sækja kaupstað að Kópaskersvogi, ef vöruverð væri þar eigi að mun lakara en annarstaðar, og yfir höfuð mundu flestir Keldhverfingar, auk hinna áður töldu, fara að Kópaskersvogi, ef Fjallahöfn yrði eigi löggilt. Að vísu kynni það að draga frá Raufarhöfn, en ekkert væri því til fyrirstöðu, að Gránufjlagið sendi skip á Kópaskersvog, því varla yrði þar reist verzlunarhús við vögin, nje á skerinu, sem sumir álitu tiltækilegra vegna hins fasta grundvallar. Bændur mundu og öllu fremur verzla við Gránufjlagið en aðra að jöfnu verðlagi. Ein ástæðan væri og það, að kaupstaðirnir til beggja handa væru venjulega eigi byrgir af nauðsynjavöru, og eigi nema ein verzlun á hvorum. Á Húsavík kæmi einn lausakaupmaður, og þó yrði þar vöruskortur; við hann verzluðu mest bændur norðan Reykjaheiðar, og mundi hann því mäske sjálfur sigla þar inn, ef það væri leyfilegt, en sama gæti og Gránufjlag gjórt, og sjer væri kunnugt, að það hefði ætlað að senda vörur í sumar á Kópaskersvog, og ef verzlað yrði bæði þar og á Raufarhöfn, þyrfti síður að óttast vöruskort, eða að Kópaskersvogur þyrfti að skaða verzlun Gránufjelagsins.

Því næst bar *forseti* undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 3. umræðu, og var það samþykkt með 9 atkvæðum.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 11. fundi efri þingdeildarinnar, 14. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu*.

Flutningsmaður kvað áður hafa verið rætt um mál þetta af sinni hálfu, og ætlaði hann eigi að bæta meiru við, til að hnekkja mótmælum þeim, er fram hefðu komið, og vænti hann, að deildin mundi samþykkja frumvarpið, eins og það lægi fyrir.

Asgeir Einarsson kvaðst vita til þess, að í neðri deildinni væri á ferðinni frumvarp um, að breyta opnu brjefi 19. maí 1854, og vildi hann því spyrja flutningsmann, hvort honum sýndist eigi eins hentugt, að fresta máli þessu til þess, er sjeð væri, hver úrslit frumvarp það fengi.

Flutningsmaður kvað sjer ókunnugt frumvarp það, er þingmaðurinn hefði nefnt, og vissi eigi, hver áhrif það mundi fá, og sæi hann því eigi ástæðu til að taka frumvarp sitt aptur.

Forseti bar þá undir atkvæði frumvarp þetta, eins og það lægi fyrir, og var það samþykkt með 8 atkvæðum gegn 2, og því næst gat hann þess, að frumvarpið yrði afgreitt til forseta neðri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 17. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu*.

Tryggvi Gunnarsson kvað mál þetta hafa verið fyrir deildinni í hitt eð fyrra, og hefði deildinni þá eigi þótt ástæða til að löggilda vog þennan; síðan hefðu engar verulegar upplýsingar komið fram í máli þessu, svo það væri eigi líklegt, að hún breytti þeirri skoðun sinni, að löggiltur

verzlunarstaður gæti eigi þrífzt við Kópasker; slíkt væri og á góðum rökum byggt, þar sem eigi gætu nema nálægt 47 heimili haft gagn af þessum verzlunarstað, og í mesta lagi 400 manns, sem ættu hægra með að sækja verzlun til þess staðar en næstu verzlunarstaða. Þegar svona væri nú ástatt, þá væri auðsjeð, að föst verzlun gæti eigi þrífzt þar; slíkt mundi eigi heldur vera mein-ing beiðanda, heldur að eins, að leyfð væri verzlun þar um sumartímann, og styngi hann því upp á því, að máli þessu yrði vísað til nefndarinnar í málinu um verzlun búsettra kaupmanna; yrði það frumvarp að lögum, þá væri að líkindum þörf og ósk hlutaðeiganda fullnægt.

Benidikt Sveinsson kvað 1. þingmann Suður-Múlasýslu hafa sagt, að ekkert hefði nýtt komið fram í máli þessu því til upplýsingar, en hann gæti eigi verið þingmanninum samdóma um þetta, því að hann ímyndaði sjer, að máli þessu hefðu fylgt nægar nýjar skýrslur, þar sem sýslumaðurinn í Þingeyjarsýslu hefði kvatt menn til þess, að skoða höfnina í Kópaskersvogi, og þar á meðal hefði maður verið, er numið hefði siglingafræði og væri æður sjómaður, nákunnugur staðnum; hefðu menn þessir staðhæft, að höfnin væri ágæt í alla staði, nema hvað innsiglingin inn á höfnina væri nokkuð þröng fyrir þá, er eigi þekktu höfnina grant, en nóg dýpi væri þar. Viðvíkjandi því, er 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefði sagt, að eigi mundu til þessa verzlunarstaðar sækja nema 400 manns, þá vildi hann taka það fram, að ef fjarlægðin væri miðuð við Raufarhöfn, þá væri allt Kelduhverfið og Skinnastaðahreppur nálægar Kópaskersvog en Raufarhöfn, og yrði hann því að ætla, að mjög margir mundu sækja á Kópaskersvog. Hann gæti því alls eigi fallizt á, að þingdeildin meðhöndlaði mál þetta á sama hátt og í hitt eð fyrra, því að það hefði verið sprottið af því, að þingdeildin eigi hefði þekkt málið nægilega, og hefði þess vegna farið eptir skýrslum einstakra þingmanna, sem auðsjáanlega hefðu leitast við að hrinda málinu langt um skör fram.

Einar Ásmundsson sagði, að þegar þetta mál væri íhugað, væri eigi gott að komast hjá því, að renna augunum yfir verzlun vora. Nú sem stæði væru um 40 löggilt kauptún á landi voru, og væru mörg þeirra eigi notuð sem verzlunarstaðir. Það væru þannig 40 dyr opnaðar á landinu fyrir út- lenda menn til að reka hjer lausa verzlun og fasta verzlun, og mundi það vera nægilegur inngangur. Hann yrði því að halda, að nú væru of margir verzlunarstaðir á landi hjer, ef koma þyrfti á toll-lögum, og tolltekjur skyldi heimta, en það teldi hann sjálfsagt, að áður en langir tímar liðu, hlytum vjer að setja toll-lög til þess að útvega landssjóð- num nægilegar tekjur til ýmsra fyrirtækja, er eigi mættu farast fyrir til langframa. Hann yrði því að ætla, að fyrir bein verzl- unarviðskipti við önnur lönd væru nógu margir verzlunarstaðir löggildir. Aptur á móti yrði hann að álíta það nauðsynlegt fyrir hina innlendu verzlun vora, að hafa sem frjálsastar hendur, og að hún dreifðist út til sem flestra parta landsins, enda virt- ist sjer þingið nú hafa farið fram á þennan veg, með því að sú uppástunga hefði komið fram, að hver sá kaupmaður, er búsettur væri á landinu, mætti senda skip til hvers staðar á landinu er vera skyldi, til að reka þar verzlun. Hann væri sannfærður um, að öldungis væri ónýtt, að löggilda Kópaskers- vog, og jafnvel skadlegt, þegar toll-lög kæm- ust á, og til þess kæmi, að gæta þyrfti betur að vörum þeim, er fluttar væru til landsins. Hann áliti því liggja beint fyrir, að máli þessu yrði vísað til nefndar þeirrar, er skipuð hefði verið til að hugleiða hina innlendu verzlun. Mönnum væri það og kunnugt, að hversu góð sem þessi höfn kynni að vera, þá væru nógu margar aðrar löggiltar hafnir í nánd við hana. Raufar- höfn væri í sama hrepp, og hefði fasta verzl- un eigi getað þrífzt í mörg ár í þeim verzl- unarstað, en að eins nú í seinni tíð. Skyldi nú einhver hugsa til að stofna fasta verzl- un við Kópaskersvog, þá væri það eintóm heimska, að minnsta kosti væri heimska að

hugsa til þess, að verzlun gæti þrífzt bæði við Kópasker og Raufarhöfn. Afleiðingin af því, að einhver setti fasta verzlun við Kópa- skersvog, yrði sú, að Raufarhafnarverzlun legðist niður; sá yrði þá að vægja, sem vit- ið hefði meira. Það væri því sín tillaga, að máli þessu væri vísað til nefndarinnar í verzlunarlagamálinu.

Tryggvi Gunnarsson gat þess, að 1. þingmanni Árnesinga hefði eigi þótt frásaga sín rjett um þá, er mundu sækja verzlun á Kópaskersvog, ef verzlun væri sett þar, en hann mundi þó jata, að eigi væri líklegt, að fleiri verzluðu þar að staðaldri, en þeir, sem byggju vestan á Melrakkasljettu og í hverfinu allt að Jökulsá í Axarfirði. Á þessu svæði hefðu verið eptir landshagsskýrslunum 1870 eigi fleiri heimili nje menn en hann hefði áður sagt, og hlyti hann því að álíta, að hann hefði haft á rjettu að standa. Hvað Keldhverfinga snerti, þá væri mjög líklegt, að þeir sæktu til Húsavíkur, að minnsta kosti væri að sjá, að þeir ætluðu sjer eigi að reka verzlun á Kópaskersvogi, þar sem bænarskrá hefði komið frá þeim til þingsins bæði í hitt-eð-fyrri og nú um það, að þeir fengju Fjallahöfn löggilta.

Skýrsla sú, er væri fyrir þinginu um höfnina og innsiglinguna við Kópasker, væri eigi svo glæsileg, sem 1. þingmaður Árnesinga hefði viljað gjöra hana, en þó vildi hann eigi hafa það fyrir ástæðu, að föst verzlun væri þar ómöguleg fyrir þá skuld, heldur hitt, er hann áður hefði tekið fram, að þangað gætu svo fáir sótt, eptir því sem landslagi hagaði.

Með því að eigi tóku fleiri til máls, ljet forseti ganga til atkvæða, og var ákveðið með 16 atkvæðum, að vísa málinu til nefnd- arinnar um frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga.

NEFNDARÁLIT

sjá 125. bls. hjer að framan.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um löggildingu verzlunarstaðar við Kópaskersvog í Þingeyjarsýslu.*

Tryggvi Gunnarsson sagði, að fyrst enginn stæði upp, þá ætlaði hann að tala fáein orð. Hann hefði áður tekið fram, að verzlun gæti eigi þrífzt á þessum stað, svo það væri óþarfi, að löggilda þar verzlunarstað; beiðendum væri og að sínu álit fullnægt, ef frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna yrði samþykkt; mundi það því óhætt, að fella þetta frumvarp. Svo væri og á það að líta, að ef síðar meir yrði fjölgað tollum, þá þyrfti að setja tollstjórn, og yrði hún þá þeim mun erfiðari og kostnaðarmeiri, því fleiri sem hinir löggiltu verzlunarstaðirnir væru, og ætti því eigi að fjölga þeim meira en komið væri, þegar eigi væri brýn nauðsyn þar til.

Benidikt Sveinsson kvaðst eigi samdóma 1. þingmanni Suður-Múlasýslu um það, að eigi þyrfti verzlunarstað á þessum stað, og að verzlun gæti eigi þrífzt þar, en á hinn bóginn væri hann ánægður, ef frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna yrði að lögum, en annars yrði hann að halda því fastlega fram, að verzlunarstaður yrði löggiltur við Kópaskersvog.

Arnliótur Ólafsson kvað það hafa verið álit nefndarinnar, að þessu frumvarpi yrði fullnægt, ef «frumvarp til laga um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfélaga» yrði að lögum. Nefndin hefði þótt eigi hafa heimild til að stinga þessu máli alveg undir stól, en það hefði verið skoðun hennar, að deildin sjálf ætti að meta það, hvort hún álit sem nefndin, að frumvarp þetta væri óþarft, ef hitt frumvarpið gengi fram, sem og væri undir vilja deildarinnar sjálfrar komið.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða um frumvarpið, og var það fellt með 18 atkvæðum.

XVI.

Frumvarp

til laga um breytingu á lögum um aðflutningsgjald af tóbaki, 11. febr. 1876.

Frá Torfa Einarssyni, þingmanni Strandasýslu.

1. grein.

Af hverju pundi tóbaks, hvort heldur neftóbaki, reyktóbaki eða munntóbaki, skulu goldnir 50 aurar.

2. grein.

Af hverjum 100 vindlum skulu greiddir 125 aurar.

3. grein.

Hjer með er úr lögum numin 1. og 2. grein í lögum um aðflutningsgjald á tóbaki 11. febr. 1876.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á lögum um aðflutningsgjald af tóbaki* 11. febr. 1876.

Flutningsmaður (Torfi Einarsson) kvaðst ætla að skýra með nokkrum orðum frá því, hvernig stæði á þessu frumvarpi, og næði það líka til hinna annara frumvarpa, sem hann hefði haft meðferðis, og lytu að nokkru leyti að hinu sama, og væru tekin á þessa fundar dagskrá. Kvaðst hann hafa átt fund með Strandamönnum, kjósendum sínum, áður hann færi heiman, og hefði mönnum þá verið orðið kunnugt álit skattamálsnefndarinnar, og ofbóðið sá hinn mikli skattur, einkum jarðaskattur, er þar er farið fram á, og mundi verða tvöfaldur eða þrefaldur, að minnsta kosti á þeim, er fátækari væru. Í annan stað væru þar nyrðra litlar samgöngur, og væru menn þar, að minnsta kosti í 2 ár næstu, útilokaðir frá gufuskipsferðum eða gagni þeirra, og væru þar þó nægar hafnir, og allt öðru máli að gegna, en fyrir suðausturlandi, hvað það snerti. Þessu hefðu menn ætlað að bezt mundi hrundið í lag með því, að Íslendingar ættu sjálfir skip það, er kringum landið færi, en til þess þyrfti talsvert fje, og ógjörlegt væri að hækka skattana enn meir, og hefði því þótt ráðlegra að leggja það til, að tollar yrðu lagðir á áfenga drykki og aðra munaðarvöru, enda maklegra að þyngja álögur á þeim, sem sóuðu út fje sínu með óhófi og drykkjuskap, en hinum, sem fátækir væru, og vildu reyna að bjarga sjer og sínum. Mönnum hefði þá heldur eigi verið kunnugt um fjárhag vörn, hversu vel hann stæði, að því er nú sýndist. Að vísu hefði hann ekki tekið neinu ástfóstri við þessi frumvörp, en þó álit hann forsjállegra, að kosin væri nefnd og málið látið ganga til 2. umræðu.

Jón Hjaltalín vildi láta málið ganga til nefndar, og kvað það gott fyrir skattanefndina að sjá, hverja stefnu þessi mál

tækju; tollar þeir, sem nú væru, næmu mjög litlu. Liti það mjög illa út, að sjá stráka, sem varla stæðu út úr hnefa, ganga hjer með vindil eða njólablöð, því annað væri það venjulega ekki.

Árni Thorsteinson kvað það óhappalegt, að mál þetta skyldi nú koma fram; því þó hann álit í sjálfu sjer, að hækka mætti toll á tóbaki, þá gæti þetta frumvarp komið í bága við skattamálið, og bundið hendur á neðri deild þingsins, sem hefði það til meðferðar, og með því mönnum væri eigi kunnugt, hverjar tillögur hennar mundu verða, með tilliti til skatthæðarinnar, yrði meðferð þessa máls hjer í deild eigi til annars en tímaspillis og kostnaðarauka. Þætti sjer það eitthvað óþægilegt, að gefa atkvæði fyrir 2. og máske 3. umræðu þessa máls, og svo skyldi neðri deildin eða skattamálsnefndin þar stinga upp á öðru, sem betur ætti við það horf, er kæmist á með nýjum skattalögum, og sem allir yrðu að fallast á, Afleiðingin af því, að málinu yrði hrundið, væri sú, að mál sama efnis og frumvarpið ekki mætti koma aptur inn á þessu þingi, og skoraði hann því á flutningsmann að taka aptur frumvarpið.

Eiríkur Kúld kvaðst samdóma þeim, er síðast mælti, um það, að óheppilegt væri, að þetta frumvarp hefði nú komið inn á þing. Hann væri að vísu eigi einn af þeim, sem vildu traðka óbeinlínis tollum, en lögin um tóbakstoll væru ný og óreynd enn, og sýndist sjer því eigi ástæða til, að fara að hringla með þau nú þegar eptir að eins 2 ár. Ef það væri satt, er mælt hefði verið, að tóbaksbrúkun færi vaxandi, yrði hann að álíta, að tollurinn væri allmikill; vildi hann því skora á flutningsmann, að taka mál þetta aptur, sem hann spáði að annars yrði fellt, af því að það væri ótímabært og of snemma upp borið.

Stefán Eiríksson kvaðst vera á sömu skoðun og þeir, er síðast hefðu mælt, að eigi væri tími kominn til að bera fram frumvarp þetta, þar eð lögin um tóbaks- og vintolla frá 1875 væru eigi nægilega reynd

enn þá, því allur þriðjungur, ef ekki helmingur útlendra skipa hefði í fyrra-vor sloppið hjá að gjalda toll eptir töllögum, sem þingið setti í hitt-eð-fyrra, og væri tollurinn þó allhár eptir þeim, þar sem hann væri 90,000 kr., að því er gjört væri ráð fyrir í fjárlagafrumvarpinu. Afleiðingin af tollhækkun gæti orðið sú, að menn hættu að kaupa þessar vörutegundir, og yrði það eigi hagur fyrir landssjóðinn, og þar að anki væri hann á þeirri skoðun, að kaffi væri, að minnsta kosti í sumum plássum, orðið nauðsynjavara. Með því líka að mönnum væri enn ókunnugt um, hvaða stefnu skattamálið kynni að taka í þinginu, og kæmu skattalögin fram með vaxandi skatt frá því, sem verið hefði, þá væri þessi tolla-álaga, sem hjer um ræddi, til þess, að enginn skildingur kæmi í landssjóð af tollum; hann álti því þetta frumvarp og önnur þau, er stæðu í sambandi við það, alveg óhafandi, og ekki til annars en kúga menn í volæði og örbyrgð.

Flutningsmaður: Hvað snerti mótbáru þá, er þingmaður Barðstrendinga hefði komið með, að lögin, sem breyta ætti, væru svo ung, þá hefði það komið inn í samvizku hans síðan 1875, því að þá hefði enginn haft á móti breytingu á lögum, þótt ný hefðu verið. Enn þá sýndist sjer eigi þörf á, að taka málið aptur. Að skattamálið kynni að færast í annað horf, gæti hann mjög vel skilið; en ef hann kæmi á næsta þingi fram með einhverja bænarskrá, er færi fram á fjártillögur, ímyndaði hann sjer, að þingið mundi berja við fjárskorti, þó mönnum þætti nú eigi takandi í mál, að tolla gagnslausa óhófsvöru, og kvaðst hann því eigi mundu taka þetta mál aptur.

Jón Hjaltalín kvað það eigi geta verið skattanefndinni neitt á móti, þó hún heyrði álit þingmanna í þessu efni. Þætti sjer undarlegt, að fleygja þessu máli frá sjer, og því undarlegra, sem þingmenn virtust að vera því í sjálfu sjer eigi mótfallnir, að tolla munadarvörur þessar.

Sighvatur Árnason kvaðst að vísu heldur yfir höfuð vilja aðhyllast óbeinlínis tolla heldur en fasta, en sjer þætti mál þetta of snemma upp borið, og eigi vert að halda út í það að svo stöddu. Eje væri talsvert fyrir hendi sem stæði, en á engum fyrir-tækjum byrjað enn, og því ætti þá að vera að leggja á nýjan skatt? Þessi mikli stökkur væri og ísjárverður frá landssjóðsins sjónarmiði, því eptir frumvarpinu væri það sjálfgjört, að menn hættu að kaupa þessar tollháu vörur. Og fyrir sitt leyti kvaðst hann þá mundu þegar að minnsta kosti hætta að kaupa tóbak.

Ásgeir Einarsson kvaðst reyndar eigi aðhyllast frumvarpið svona lagað; sjer þætti stökkurinn á tollinum æði-mikill, en hann vildi þó, að málið gengi til nefndar; sú nefnd gæti hækkað og lækkað, eins og hún vildi, enda væri nú yfir höfuð eigi svo mikið verið að hækka skattana, sem að koma á jöfnuði í þeim.

Forseti kvað það eigi hafa verið venju að undanförmu, að bera málið fyrst undir atkvæði til nefndarkosningar og fresta svo 1. umræðu, heldur hitt, að bera mál fyrst til atkvæða um það, hvort það skyldi ganga til 2. umræðu, og síðan til nefndarkosningar, og kvaðst hann mundu bera það undir deildarmenn, hvort fyrst skyldi kjósa nefnd og svo fresta 1. umræðu.

Bergur Thorberg kvað það eigi hafa fyrri komið fyrir undir umræðunum, að fyrst hefði verið stungið upp á nefnd, en ef svo væri, mundu þingsköpin heimila, að fyrst væri kosin nefnd og umræðu svo frestað.

Forseti tók það fram, að svo gæti farið, að nefnd yrði kosin, en málið þó fellt frá 2. umræðu.

Ljet hann því næst greiða atkvæði um, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það fellt með 7 atkvæðum gegn 3, og síðan um það, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það fellt með 8 atkvæðum gegn 3.

XVII.

Frumvárp

til laga um aðflutningsgjald af kaffi.

Frá Torfa Einarssyni, þingmanni Strandasýslu.

1. grein.

Af kaffibaunum og möluðu kaffi (svo sem Export-Caffe og Cichorie og því um líku) skulu goldnir 10 aurar af hverju pundi.

2. grein.

Á vöruskrám skal tilgreint, hve mikið af kaffibaunum og möluðu kaffi sje flutt með hverju skipi, og þess utan skal hver sá, sem frá útlöndum fær kaffi flutt, skyldur til upp á æru og samvizku að segja til, hvort og hve mikið af kaffibaunum og möluðu kaffi hann með hverri ferð frá útlöndum hafi meðtekið, og skal hann jafnframt greiða innflutningsgjaldið. Gjaldið rennur í landssjóð. Gjaldheimtumenn fá 2% í innheimtulaun.

3. grein.

Verði nokkur uppvís að því, að hafa

leynt sannleikanum í þessu efni, skal hann sæta sektum frá 200 til 2000 króna.

4. grein.

Þeim, sem fyrstur með sannindum upp ljóstrar broti gegn þessum lögum, skal greitt allt að helmingi af upphæð sektarinnar, verði hinn sakfelldi uppvís að brotinu. Hinn hluti sektarinnar rennur í landssjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um aðflutningsgjald af kaffi*. Þar eð enginn tók til máls um þetta efni, ljet forseti greiða atkvæði um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það fellt með 8 atkvæðum móti 3.

XVIII.

Frumvarp

til laga um breytingu á lögum um gjald af brennivíni og öðrum áfengum dykkjum, dagsettum 11. febrúar 1876.

Frá Torfa Einarsyni, þingmanni Strandasýslu.

1. grein.

Hjer optir skal greiða aðflutningsgjald af alls konar öli, sem til Íslands er flutt, 25 aura fyrir hvern pott.

Af brennivíni eða vínanda skal greiða af hverjum potti:

með 8° styrkleika eða minna . . . kr. 1,00
með 8—12° styrkleika . . . — 1,50
með 12° styrkleik . . . — 2,00

Af rauðavíni og messuvíni skal greiða 15 aura af hverjum potti í hvaða íláti, sem það er flutt.

59*

Af öllum öðrum vínföngum skal greiða 1 kr. 50 aura af hverjum potti, ef þau eru flutt í flátum stærri en svo, að rúmi 2 merkur, en sjeu þau flutt í minni flátum, skal greiða sama gjald af hverjum 3 pelum, sem af pottinum í stærri flátum.

Gjald þetta rennur í landssjóð.

2. grein.

Hjer með er úr lögum numin 1. grein laga um breyting á tilskipun um gjald á brennivíni og öðrum áfengum drykkjum 26. febrúar 1872, sem dagsett eru 11. febrúar 1876.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á lögum um gjald af brennivíni og öðrum áfengum drykkjum, dags. 11. febr. 1876.*

Flutningsmaður (Torfi Einarsson) kvaðst áður hafa tekið fram ástæður þessa frumvarps, og hvernig það væri undir komið, er hann hefði talað um frumvarpið, nr. 1. Því vildi hann að eins bæta hjer við, að sjer væri ósárara, þótt töluvert hátt gjald væri lagt á brennivín og aðra áfenga drykki, því kunnugra væri, en frá þyrfti að segja, hve mikið tjón ofdrykkjan hefði í för með sjer, og þetta mundi eina ráðið, til að minnka að minnsta kosti dálítið ofnautn áfengra drykkja. Yrði því varla með orðum útmálaður mismunur sá, sem væri á nauðsynjavöru og slíkri vöru, og þætti sjer því engin samvizkusök að leggja 1. kr. á brennivínspottinn.

Eiríkur Kúld kvaðst samdóma þeim, er síðast talaði, um það, að þörf væri á, að drykkjuskap yrði af stýrt, en hann væri hræddur um, ef frumvarpið, þannig lagað, fengi framgang, gæti það orðið til þess, að menn færu þá að fara kringum lögin, meðan eigi væri komin á sjerstök tollstjórn hjer á landi, og væri vafamál, hvort sá kostnað-

ur borgaði sig. En sjer hefði komið til hugar annað ráð í sama tilgangi, sem hefði minni kostnað í för með sjer, en sjerstök tollgæzlustjórn. Það væri vitanlegt, að ofdrykkja jykist mjög við fjölgun veitingahúsa, og þætti sjer því eigi illa til fallið, að leggja gjöld á þess konar hús; þetta væri regla víða í öðrum löndum, að kaupa yrði dýrum dómum að mega hafa á hendi slíka útsölu, og sumstaðar erlendis lægi við því miklar sektir, ef veitingamenn veittu drukknnum mönnum vín. Hvað ölið snerti, þætti sjer tollur frumvarpsins á því næsta gifurlegur, og enda líka á vínun yfir höfuð.

Flutningsmaður kvað gjöld á veitingahús miður heppilegt ráð, til að út rýma ofdrykkju, t. d. á Ströndum, þar sem ekkert veitingahús væri, og sama væri að segja um dæmið úr útlöndum, og lýstu slík vopn varnarskortí, enda mundu þau eigi ná langt, þó löng væru.

Jón Hjaltalín: Brennivíns-ofdrykkja sker árlega marga niður, enda kvað hann útlendinga taka til drykkjuskapar hjer, og kalla það mesta hneyksli, er eigi mætti ferðast hjer færin veg, svo að maður eigi mætti drukknunum mönnum. Nú fyrir 10 árum hefði hann stungið upp á, að leggja toll á vissa hluti, og mundi sá tollur nú nema 500,000 kr., og hefði maður einn í útlöndum farið um það þeim orðum, að þessi uppástunga hefði verið skynsamleg, en þingið því miður eigi fallið á hana. Ef þingið gæti eigi fundið ráð til að sporna við ofdrykkju, væri slíkt lítil æra fyrir það. Þætti sjer undarlegt, að hlífast við, að tolla þá hluti, sem skaðlegir væru, og vilja draga það á langinn, að eyðileggja það. Ofdrykkjan væri sá hlutur, sem spillti heilsu og dræpi marga, og miklu fleiri, en þingmenn hefðu hugmynd um.

Eiríkur Kúld sagði, að sjer væru eigi kunnar þessar sögur, er þingmaðurinn segði frá útlöndum, og leiðinlegt að heyra sögur hans um það, sem hann bæri Íslendingum yfir höfuð; að vísu kannaðist hann við, að drykkjuskapur væri mikill hjer í landi, en hann mundi þó eigi meiri en alstaðar ann-

arstaðar, og væri þetta að gjöra úlfalda úr mýflugu; heyrð hefði hann og, að útlendingar hefðu vegna drykkjuskapar verið settir inn hér í Reykjavík, og mundi þingmaðurinn nýlega hafa sjeð þess vott. Ákúfur þingmannsins um alpingi væru og of harðar, því tollurinn væri kominn á, og mundi kaupmönnum að minnsta kosti þykja hann nógu hár. Kvaðst hann eigi mótfallinn tollinum í sjálfu sjer, heldur frumvarpinu, þar sem sjer virtist eigi næg ástæða til, að fara þegar að breyta því, sem gjört hefði verið í hitt-eð-fyrri.

Jón Hjaltalín kvaðst eigi skilja, hví eigi mætti breyta þessu, því eigi stæðu Íslendingar sannarlega svo vel að vígi vegna fískileysis og harðæris, vegir væri óruddir, o. s. frv., og af öllum þessum ástæðum væri mikil þörf á ærnum peningum fyrir landið.

Ásgeir Einarsson. Þar sem varaforseti hefði óttast, að farið yrði í kringum lögin, ef tollur hækkaði, þá væri hann gagnstæðrar meiningar; þetta væri og eigi sú vara, er eigi mætti taka toll af býsna-mikinn, og óskaði hann því, að nefnd yrði sett í málið.

Sighvatur Árnason kvaðst ætla, að frumvarpið væri samið til að efla landssjóðinn, en það væri tvísýnt, hvort það næði þeim tilgangi; en ef það væri samið til þess að útrýma nautn vínfanga, væri það gott, því jafnhár tollur, og það sem kaupmenn hækka verðið tvöfalt meira en tollinum nemur,

mundi leiða til þess, að menn sjálfsagt hættu að kaupa vín. Um drykkjuskapinn hefði sjer þótt 4. konungkjörni þingmaður taka of djúpt í árinni um landa sína, og miklu fleiri hefði hann sjeð útlendinga hér í bænum verða öðrum að fótakefli vegna drykkjuskapar, en Íslendinga eptir tiltölulegum mannfjölda. Sjer þætti líka óþarft og óráðlegt, að bera þetta mál upp, fyr en efnahagur landsmanna jykist og þarfir útheimtu.

Flutningsmaður óskaði, að nafnakall væri við haft um, hvort nefnd skyldi kjósa, og gjörði forseti svo.

Já sögðu:

Ásgeir Einarsson,
Jón Hjaltalín,
Torfi Einarsson.

Nei sögðu:

Magnús Stephensen,
Benidikt Kristjánsson,
Árni Thorsteinson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson.

Var málið þannig fellt frá nefnd með 8 atkvæðum móti 3.

Síðan bar forseti undir atkvæði, hvort frumvarpið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það fellt frá 2. umræðu með 8 atkvæðum gegn 3.

XIX.

Frumvarp

til laga um afnám auka-lambselda.

Flutningsmaður Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga.

1. grein.

Lambseldi þau, sem auk hins venjulega heytolls, hvíla á jörðum, skulu numin úr lögum frá 6. júní 1878.

2. grein.

Prestum þeim, sem fengið hafa veitingu fyrir brauðum, er auka-lambseldi hefur fylgt, skal bættur tekjumissir sinn úr landssjóði, eins og verðlagsskrá kveður á um lambsfóður, þangað til þeir flytja frá þeim.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 10. fundi efri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um afnám auka-lambselda*. (Flutningsmaður var Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga).

Flutningsmaður kvaðst vilja skýra frá lambseldum þeim, er hjer ræddi um, þótt sjer væri eigi full-ljóst, hvernig þau væru til komin, eða hve víða þau ættu sjer enn stað. Hann vissi til, að þau hefðu einu sinni verið í Háls-sókn í Fnjóskadal, en í tíð þriggja síðustu presta þar hefðu þau fallið niður af sjálfu sjer, en eftir því, sem sjer væri kunnugt, væru þau enn í Sauðaness- og Svalbarðs-sóknum í norðurhluta Þingeyjarsýslu og í Hjaltastaðarsókn í Norður-Múlasýslu, eftir því sem hann hefði heyrt. Í norðurhluta Þingeyjarsýslu hefði áður risið mál út af lambseldum þessum, því að prestarnir hefðu viljað skylda alla búendur til þessara lambselda, en í mál-dögum væri ákveðin tala þeirra eftir þeim lögbylum, er þá hefðu verið, og eftir því hefði dómur fallið svo, að lambseldi þessi

hefðu orðið eins og kvöð á vissum jörðum, en líklegt væri, að bændur á þeim jörðum hefðu aptur haft einhver rjettindi fram yfir aðra bændur, en óvíst hver, þó mætti geta nokkurs til. Á Illugastöðum og Draflastöðum, útkirkjunum frá Hálsi í Fnjóskadal, væri partur af túninu á hvorum staðnum fyrir sig, sem hjeti Þjetursvöllur, og eftir sögusögn hefði taðan af þessum velli verið höfð til fóðurs handa kú þeirri, er Þjeturskýr hefði heitið, en mjólkin úr kúnni aptur höfð til þess að veita sóknarmönnum, er þeir komu til kirkju. Nú hefði vel mátt vera, að bændur hefðu boðið prestinum að taka þessi lömb af honum í staðinn, eins og einhverja þóknun, og síðan hefði komið hefð á þetta, og það orðið loks að kvöð. Lamb þetta hefði hann og heyrt kallað veizlulamb, og hefði það, ef til vill, verið kallað svo, sakir þess að presturinn hefði haldið sóknarmönnum veizlu, en þeir fóðrað lömbin að launum. Hann kvaðst hafa heyrt, að veizlulömb hefðu verið í Bægisár-sókn, og væri það komið af því, að prestur hefði haldið sóknarmönnum veizlu á sumardaginn fyrsta, og þeir því fóðrað lamb fyrir hann. Sumir kynnu að segja, að af því þetta væri kvöð á jörðunum, skyldi eigi af nema hana með lögum, heldur láta dómstólana skera úr, hvort hún haldast skyldi eða eigi; en bæði væri það dýrt, að leita úrskurðar dómstólanna, og tvísýnt, er um mál dagarjettindi væri að ræða. Flestum mundi sýnast, að þess konar kvöð á einstökum jörðum væri óeðlileg; þörf og sanngirni mælti með því, þar sem rjettindin hins vegar væru gengin úr greipum jarðeiganda, með því að sóknarmenn fengju eigi betri beina á þeim kirkjustöðum en öðrum.

Óskaði hann svo, að málinu yrði vísað til 2. umræðu.

Sighvatur Árnason kvað slíkar kvaðir að vísu vera óeðlilegar og ósanngjarnar í samanburði við önnur gjöld, en sjer þætti óþarfi, að fara að krossfesta landssjóðinn fyrir katólska óvenju og útúrdúra á fyrri tímum, enda væri og á ferðinni frumvarp um breytingu á prestaköllum og tekjum presta, og þætti sjer þetta mál fremur eiga þar heima; reyndar mætti setja lög um, að gjöld þessi yrðu af numin við prestaskipti, er næst yrðu í sóknunum. Kvaðst hann því vilja skora á flutningsmann, að taka aptur frumvarp þetta.

Jón Pjetursson kvað lambseldi þessi orðin að kvöðum, sem hvíldu á jörðunum, og hefði eigendur keypt þær þannig, og gefið minna fyrir þær vegna kvaðanna. Ef kvöðum þessum væri ljett af, auðgaði það jarðeigendurnar, því að jarðirnar hækkuðu við það í verði; en hann sæi eigi ástæðu til, að landssjóðurinn færi að veita þessum mönnum fje fremur en öðrum, og ætti því frumvarp þetta að falla.

Flutningsmaður sagði, að þetta afnám kvaða auðgaði að vísu jarðeigendur, ef þeir gildu, en gjald þetta hvíldi á leiguliðum og ekki á jarðeigendum, og væru því eigi lengur kvaðir, heldur gjald af ábúð, en eigi eign. Landsdrottinn mundi og leigja jörðina jafnhátt, þótt þessi kvöð hvíldi á henni. Landssjóðnum mundi eigi verða þetta svo mikill kostnaður, því að hjer ættu að eins 3 prestaköll hlut að máli, en reyndar vissi hann eigi, á hve mörgum jörðum kvaðir þessar hvíldu, þó mundi lambsfóðrin eigi fara fram úr 60. Hann kvaðst eigi sjá, hví mál þetta skyldi bíða eftir því, að breytt

yrði tekjum presta, því að það væri sjerstaklegs eðlis, enda væri og eigi víst, hver stefna yrði tekin í málinu um tekjur presta, hvort gjaldmátinn yrði hinn sami, eins og nú væri, eða breyttur. Lambsfóðrið væri nú virt á 4 kr., og munaði landssjóðinn það eigi miklu, er margt mætti gjalda, það er eigi væri sanngjarnara.

Eiríkur Kúld kvaðst ætla, að þingmaður Þingeyinga hefði eigi rjettan skilning á því, að gjaldið hvíldi á ábúanda; kvöðin lægi á jörðinni, eins og hann hefði sjálfur sannað, og lækkaði hún því í verði, og lenti svo gjaldið á eiganda, af því að hann gæti eigi leigt jörðina eins dýrt og annars. Hjer stæði eins á eins og með ófundaðar jarðir, sem yrðu leigðar hærra en aðrar. Sjer sýndist rjett, að þess yrði fyrst gætt, hverja stefnu málið um tekjur presta tæki, hvort þær yrðu eigi byggðar á öðrum grundvelli; vildi hann því ráða flutningsmanni til að fresta því fyrst um sinn, að vísa málinu til 2. umræðu.

Torfi Einarsson kvað ljóslega hafa verið tekið fram, að kvöð þessi hvíldi á jarðeiganda, en eigi ábúanda. En þar sem tekið hefði verið fram, að rjettindi bænda til að sitja í veizlum hjá prestunum, væru týnd, hví væru þá eigi lambsfóðrin líka týnd? Hvort-veggja eða hvorugt ætti að týnast. Fyrir sitt leyti vildi hann, að kvöð þessi fjelli niður, eins og öll önnur rangindi. En af ástæðum þeim, er áður hefðu verið talðar, vildi hann eigi, að mál þetta gengi að svo stöddu til 2. umræðu.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það fellt með 10 atkvæðum gegn 1.

XX.

Frumvarp

til laga fyrir Ísland um vındrykkjur.

Flutningsmaður Jón Hjaltalín, 4. konungkjörinn þingmaður.

1. grein.

Enginn maður má búa til sprittblöndu, eða búa til nokkurn áfengan drykk á Íslandi, nema hvítt öl, púns og toddí, án þess að hafa full skilríki frá lærðum víngröðarmanni í öðrum löndum um, að hann hafi lært það til hlítar, og sje þar að auki yfirheyrður af landlækni, og fái vitnisburð hans um, að víngröð hans sje ekki óheilnæm að efni nje aðferð. Hann skal og skuldbinda sig með eiði til, að hegða sjer í þessu tilliti eftir reglum þeim, sem landlæknir skal setja honum. Hann skal og leysa til þess leyfisbrjef hjá landshöfðingja með 100 krónum.

2. grein.

Frá júnímánaðarlokum 18 . . má enginn maður á Íslandi selja nje veita áfenga drykki, aðra en þá, sem nefndir eru í 8. gr. hjer á eftir, nema hann áður hafi leyst til þess leyfisbrjef hjá þeim lögreglustjóra, þar sem hann helzt ætlar að nota leyfið.

3. grein.

Hvert slíkt leyfisbrjef verður leyst með 25 krónum, og 1 krónu að auki til lögreglustjóra í borgun fyrir leyfisbrjefið. Hver sá, sem þannig hefur leyst leyfisbrjef, má síðan selja og veita áfenga drykki, hvar sem hann kemur á öllu Íslandi, hafi hann ekki brotið það af sjer með því að brjóta á móti lögum þessum; en sýna verður hann lögreglustjóra eða þeim manni, sem hans vegna skoðar skipskjöl, brjefið á þeim stað, sem hann ætlar að nota það, áður en hann byrjar að selja eða veita þar vínföng.

4. grein.

Jafnvel þó kaupmaður sá, sem á verzlun á fleiri stöðum, en þar sem hann býr sjálfur, hafi leyst leyfisbrjef það, sem um er rætt í 2. og 3. grein, þá skal hver verzlun-

arráðsmaður hans leysa leyfisbrjef, sem nægir fyrir þá verzlun á þeim stað, og þá, sem að henni þjóna. En ef verzlunarþjónn er sendur á aðrar hafnir til verzlunar, og hefur vínföng að selja, þá skal hann leysa leyfisbrjef, annars má hann ekki selja þar nje veita vínföng.

5. grein.

Til þess að nokkur maður geti vænzt að fá leyst slíkt leyfisbrjef, sem hjer um ræðir, skal hann hafa þessa hæfilegleika:

1. Hann skal vera reglumaður við drykk; sje lögreglustjóri ekki persónulega viss um það, skal beiðandi hafa vottorð tveggja áreiðanlegra manna þar um með eiðs-tilboði. Reynist það vottorð ósatt, dæmist þeir eftir sakalögum, eins og þeir hefðu svarið eiðinn.
2. Hann skal vera kaupmaður, borgari, verzlunarráðsmaður, bóndi eða lausamaður. Sje hann bóndi eða lausamaður, skal hann sanna með eiðsvarinna manna vottorði, að hann eigi í það minnsta 1000 króna virði skuldlaust auk daglegra verkfæra og matbjargar þeirrar, sem þá er á búi.
3. Hann skal hafa óflekkað mannorð, og ekki hafa áður gjört sig beran að okri, eða því, að hafa haft til sölu litt- eða óþarfa vöru.
4. Hann skal vera fullráðandi fjár síns.

6. grein.

Vilji nokkur lögreglustjóri veita þau vín, sem leyfisbrjef þarf til að mega veita, má hann leysa það hjá landfógeta með 15 krónum, og hafi að öðru leyti þá hæfilegleika, sem 5. grein áskilur.

7. grein.

Ekkert vínveitingahús má eiga sjer stað

á Íslandi, nema í það minnsta 10 menn geti fengið þar næturgistingu með viðunanlegu fæði og hvíluþingi. Þeir veitingamenn, sem nú eru á Íslandi, mega ekki veita vín án leyfisbrjefs.

8. grein.

Leyfisbrjef þarf ekki að leysa til að veita rauðvín, hvítt öl og vín það, sem altarisgöngufólki er veitt í heilagri kvöldmáltíð; en ekki má selja meira af því án leyfisbrjefs, en vel megi nægja til þess. Ekki þarf heldur leyfisbrjef, til að gefa inn áfengt vín með öðrum læknislyfjum eptir læknisráði.

9. grein.

Þeir menn, sem leyst hafa leyfisbrjef það, sem um er rætt í 2. og 3. gr., mega ekki leitast við með fortölum að gjöra menn drukkna, og ekki veita unglingum yngri en 20 ára nokkurt áfengt vín. Þeir skulu og ekki veita þeim mönnum vín, sem þeir sjá að eru drukknir. Ekki mega þeir heldur selja vín í staupatali dýrara, en lögreglustjóri á kveður ár hvert. Hver, sem gjörir nokkuð það, sem bannað er í grein þessari, skal sektast um 5 til 15 krónur, og verði honum það optar en þrisvar sinnum, skal lögreglustjóri ónýta leyfisbrjef hans og auglýsa það í kringum liggjandi hreppum eða á annan haganlegan hátt.

10. grein.

Hver sem veitir nokkurn áfengan drykk, sem ekki er undan skilinn í 8. gr. laga þessara, án leyfisbrjefs þess, sem til þess út heimtist eptir 2. og 3. gr. hjer á undan, svo maður sá, sem veitt er, verði drukkinn, eða ef drukknum manni er veitt vín af þeim, sem ekki hefur heimild til vínveitinga, eða á annan hátt sannist, að hann veiti það, þá skal hann sektast frá 25 til 50 króna, og fær uppljóstrarmaður hálf, en hlutaðeigandi sveitarsjóður hinn helminginn. Lögreglustjóri skal ákveða sektina eptir málavöxtum, kringumstæðum og afleiðingum. Sama sekt liggur við, hvort sem það er karl eða kona, ung eða gömul, sem veitir áfengan drykk.

11. grein.

Hver sá maður, karl eða kona, sem læt-

ur sjá sig á kirkjufundi, sveitafundi, sýslufundi, þingi eða nokkrum öðrum almennum fundi, þar sem ræða á um almenn málefni, eða starfa að nokkru því, sem lögboðið er til almennra þarfa, svo drukkinn, að hann gætir ekki tilhlýðilegrar reglu og siðsemi, eða reikar, stamar eða drafar af vándrykkju, skal í það sinn útilokast frá þeirri samkomu, og sektist um 3 krónur til þess sveitarsjóðs, þar sem fundurinn er haldinn, sje það kirkju- eða sveitarfundur; en sje það þing eða sýslufundur, greiði hann 5 krónur í sýslusjóð. Hafi hann nokkuð átt að starfa eða framkvæma til almennra þarfa, sem hann hefur orðið óhæfilegur til, skal fá annan mann í hans stað, og skal hann auk sektarinnar greiða allan þar af leiðandi kostnað. Sje nokkur drukkinn, sem ætlar að verða til alltaris, má prestur ekki veita honum það í það sinn, og á presturinn að aðvara hann og áminna ódrukkinn við fyrsta tækifæri, og skal hann borga presti 2 krónur fyrir áminninguna auk sektarinnar til sveitarinnar.

12. grein.

Misverk, framin af drukknun manni, hvort heldur til orða eða verka, varða $\frac{1}{3}$ parti meiri sektum, eða einum fimmtungi þyngri hegningu en annars, einkum ef svo lítur út, að sá, sem misverkið framdi, hafi gjört sig drukkinn til að koma sjer til að fremja það.

13. grein.

Hver sá, sem í drykkjuskap gjörir fólki ónæði á nóttum um svefntímann, og ekki þiggur tafarlaust gistingu, borgi húsbónda 3 krónur, og þar að auki 20 aura fyrir hverja klukkustund, að einni frátalinni, sem hann heldur vöku fyrir honum eða fólki hans. Sá, sem heimtar hjú annars manns til nokkurs þess, sem óþarft virðist, eða sem hann mundi sjálfur gjöra, væri hann ódrukkinn, skal greiða fulla borgun fyrir verk það og ómak fyrir fram, sem hann vill að gjört sje fyrir sig, og húsbónda, gjöri hann það ekki sjálfur, jafnmikið fyrir verkatöf, og svari þar að auki skaðabótum, ef skaði verður af. Borgi hann ekki fyrir fram, eða setji fullt

veð, er ekki skylt að gjöra beiðni, og því síður heimtingu hans.

14. grein.

Ef nokkur maður hefur svo ill drykkju-læti á nokkru heimili, að þeir, sem eru heima fyrir, þurfi að verja sig meiðslum, eða hafi hann vont orðbragð með blóti, formælingum, guðlasti, klámi eða svo frekum ill-yrðum og hávaða, að þar við raskist heimilisró og friður, þá á húsbóndi eða heima-menn að skora á hann, að vera siðlátur eða fara af heimilinu, ef þeir eru vissir um, að hann sje ferðafær; en hlýði hann því ekki, og álitist ekki ferðafær, þá mega heimamenn binda hann í mjúkum reipum, en alls ekki með járnum, köðlum, ólum eða nokkru þess háttar, og annist um, að vel fari um hann að öðru leyti; en leystur skal hann þegar, er hann verður algáður; en lögsækjast skal hann til sekta eða hegningar innan mánaðar, og ákveðist hún samkvæmt hegningarlögunum með tilliti til þess, sem ákveðið er í 12. gr. hjer á undan.

15. grein.

Ef að sá, sem er undir sveitarstjórnar-ráðstöfun, eyðir tíma eða fjármunum í drykkjuskap, og bætir ekki framferði sitt við þrisvar ítrekaðar áminningar sveitarstjóra, skal hann sæta hegningu í einföldu fangelsi um 5 daga í fyrsta skipti; en láti hann þá ekki af, þá lengist fangelsistíminn um 5 daga í hvert skipti; en allan þar af leiðandi kostnað vinni hann af sjer, ef hann er þess megnugur, eptir ráðstöfun yfirvaldsins; annars greiðist hann af opinberum sjóði, að því leyti sem á kynni að vanta.

16. grein.

Ef drukinn húsbóndi skipar hjúi sínu eitthvað það, sem óráðlegt virðist, og ekki til heimilisparfa, eða það, sem hættulegt virðist, en ekki óumflýjanlega nauðsynlegt, þá er hjúi ekki skylt að hlýða honum; en hlýði hjúið, skal húsbóndi einn ábyrgjast allar afleiðingar. Þær ráðstafanir hans, sem miða til að halda áfram drykkjuskap, eða til að drygja einhvern glæp, má hjúið ekki

hlýða, og má það fara af heimilinu í bráð, ef það óttast misþyrmingu.

17. grein.

Hvert það hjú, sem sækist eptir vín-drykkjum, hvort heldur á helgum dögum eða rúmhelgum, og sem ekki lætur af því við þrisvar ítrekaðar áminningar húsbónda eða húsmóður, skal hafa fyrirgjört svo miklu af kaupi sínu, sem 2 hreppsnefndar-menn meta; en láti það ekki enn af drykkju-skap, sje það rækt af heimilinu, og bæti húsbónda sem áður, og 3 krónur í sekt til sveitarsjóðs, og skal það háð ráðstöfun sveitar-stjórnarinnar til næsta hjúaskildaga. Lausa-fólk og húsfólk, sem hefur drykkjuslark á heimili sínu, skal, eptir að hafa það þrisvar gjört, hafa fyrirgjört heimilisfangi sínu þar, nema húsbóndi vilji bætur þiggja, en bóta-laust má hann ekki líða það, einkum sjeu þar börn eða unglingar. Fari lausamaður eða húsamaður burt af heimili fyrir þessar sakir, skal hann háður ráðstöfun sveitarstjórn-arinnar til næsta hjúaskildaga; en verði slíkar persónur rækar af heimili optar en einu sinni vegna drykkjuskapar, skal ónýta lausamenskuleyfi þeirra. Óhlýðni heimilis-rækra persóna við sveitarstjórnarráðstafanir varðar sektum eða hegningu.

18. grein.

Enginn háseti er skyldur til að fara á þilfarslausu skipi eða bát með drukknnum formanni á sjó eða vatn; skal formaður bæta hásetum þeim, sem ódrukknir eru, að fullu skaða þann, sem af slíkri töf kann að hljótaskast eptir tveggja óviðriðinna manna mati. Ekki er formaður heldur skyldur til að taka drukkin mann á skip með sjer á sjó eða vatn; en verði töf þess vegna, skal sá drukknir eða þeir, sem drukknir eru, bæta þann skaða, sem þar af kann að hljótaskast, og formanni 1 krónu að auki, hafi hann verið ódrukinn. Ekki er ferjumaður skyldur til að ferja mikið drukkin mann, þó lögferja sje.

19. grein.

Enginn verulegur embættismaður má

vanvirða embætti sitt með því að drekka sig víndrukkinn; skulu einhverjir af næstu undirmönnum hans, sem að því kynni að vera fundinn, tilkynna það næsta yfirmanni hans, jafnvel þó hann gjöri ekki beinlínis embættisafglöp, og skal þá yfirmaður hans gjöra honum áminningu; en haldi hann en drykkjuskap áfram, skal hann aptur áminnast af yfirmanni sínum brjeflega, sem honum sje birt af tveimur eiðsvörnum mönnum, eða munnlega í tveggja votta viðveru; en haldi hann enn áfram að drekka sig opt drukkinn, sektist hann um 10 til 50 krónur eptir því, hversu mikla ósiðsemi hann hefur drukkinn, og þar að auki fyrir embættisafglöp, ef verða, eða fyrir glæpi, sem hann þá kynni að fremja. Láti hann ekki af drykkjuskap að heldur, skal honum vikið frá embætti.

20. grein.

Enginn andlegur stjettar embættismaður, allra-sízt þeir, sem safnaða eiga að gæta, má nokkru sinni láta sjá sig víndrukkinn. Gjörir nokkur prófastur eða prestur það, skal hreppsnefndin eða meðhjálpararnir heimulega reyna til að fá hann til að gjöra sig ekki óvirðingarverðan nje til hneykslis í söfnuðinum með ofdrykkju, en láti hann ekki af við það, eiga þeir eða nokkrir þeirra að áminna hann brjeflega í safnaðarins nafni; en láti hann enn ekki af víndrykkjum, er það skylda meðhjálparanna, að tilkynna það biskupi, ef það er prófastur, en prófasti, ef það er prestur, og skal hann áminnast af þeim á ný og sektast um 25 krónur, og þar að auki fyrir embættisvanhirdingu og afglöp, ef verða. Sekt þessi falli til fátækra presta-ekkna eptir biskups ráðstöfun. Drekki hann sig samt sem áður víndrukkinn, skal honum vikið frá embætti eptirlaunalaust, og má hann ekki vænta að fá það aptur, fyrri en eptir þriggja ára staðfast bindindi.

21. grein.

Hver sá sóknarprestur, sem kemur öllu sóknarfólki sínu 10 árum eldra til að afneita allri nautn áfengra drykkja, skal ganga fyrir öðrum, að öðru leyti jafnverðugum, til að fá það brauð, sem hann sækir um. Sæki hann

ekki um brauð, skal hann sæmdur heiðri eða verðlaunum.

22. grein.

Hvorki læknir, lyfsali, nje ljósmóðir má gjöra sig hneigða til víndrykkju, eða nokkru sinni vera drukkinn. Verði þeim nokkur vanhirding, óregla eða afglöp í embættisfærslu sinni þess vegna, skal það tafarlaust tilkynnt sýslumanni hans eða hennar, sem rannsakar málavexti og dæmir hina seku persónu til skaðabóta og sekta eða hegningar. Finni hann sig ekki færar til að álykta, hverju tjóni eða skaða yfirsjónin hafi valdið, leitar hann álits landlæknis um það, og hvort ástæða sje til að víkja þeirri persónu frá embætti.

23. grein.

Allir gjörningar eða samningar, sem gjörðir eru við drukkinn mann eða af drukkn-um mönnum, enda þó skriflegir og vottanlegir sjeu, skulu ógildir, nema sá óski ó-drukkinn við votta, sem gjörninginn gjörði drukkinn, að hann hafi fullt gildi.

24. grein.

Sjerhver maður, hvort hann er öðrum háður eða ekki, skal veita þeim alla mögulega hjálp, sem fallinn er í drykkjuskap, eða er hætta búin á lífi, heilsu eða limum, þó án þess, að stofna sjálfum sjer í bersýnilegan lífs- eða líma-háska; en borga skal sá, sem hjálpað er, eða skyldugir hjálpendur hans, alla þá fyrirhöfn, sem þannig er höfð fyrir honum, eptir óviðriðinna manna mati og ákvörðun.

25. grein.

Lausnargjald leyfisbrjefa og drykkju-sektir verzlegra embættismanna renna í landssjóð; en allar aðrar, nema andlegrar stjettar embættismanna, í þann sveitarsjóð, þar sem til þeirra er unnið.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 10. fundi efri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 1. umræðu *frumvarp til laga fyrir Ísland um vındrykkjur*.

Flutningsmaður (Jón Hjaltalín) kvað frumvarp þetta eigi vera frá sjer, heldur væri hann að eins flutningsmaður þessa máls. Væri það samið af manni nokkrum, er Alexander hjeti, og væri hann að vísu eigi vanur við, að búa til lög, eins og sjá mætti af frumvarpinu, en auðsætt væri þó af því, að hann væri velviljaður löndum sínum. Ef málið kæmi til 2. umræðu og nefndarkosningar, væri hægt að lagfæra það og koma á það betri stýl.

Stefán Eiríksson kvað margt vera gott í frumvarpi þessu, og tilganginn sömuleiðis, er hann væri sá, að sporna við drykkjuskap. En hitt væri vafamál, hvort tilganginum yrði náð með ákvörðun frumvarpsins, þar sem t. d. hverjum væri heimilt að drekka hvítt öl, púns og toddí, eins og hann vildi. Annarstaðar í frumvarpinu stæði svo, að ef prestar ljetu sjá sig vındrukkná, þá ættu sóknarmenn að gjörast dómendur yfir þeim, og klaga þá fyrir prófasti, og væri það prófastur, ættu sóknarmenn að klaga hann fyrir biskupi, og mundu þess konar ákvarðanir eigi vera tiltækilegar eða þokkasælar milli safnaðarins og sóknarprestsins, og yfir höfuð væri frumvarpi þessu mjög ábótavant. Ef mál þetta gengi til 2. umræðu, væri því nauðsynlegt og sjálfsagt, að nefnd yrði í það kosin.

Flutningsmaður kvað það satt vera, að ýmislegt þyrfti umbóta við, enda væri það hlutverk nefndar, ef kosin yrði.

Ásgeir Einarsson kvað menn reyndar orðna vana niðurskurði á þeim málum, sem

kæmu frá þjóðinni, en allt þætti þar á móti sætt, sem kæmi frá búi Dana, en í frumvarpinu þyrfti ærið margt að laga, þó margt væri gott, ef því væri fram fylgt. En það væri nú þyngsta spurningin: hver gæti haldið vörð á þessum lögum? Sjer væri kunnugt, hvað bændur hefðu fagnað, er þeir hefðu sjeð í stjórnartíðindunum brjef frá landshöfðingja um skólareglur, en hvort þeim ákvörðunum hefði verið fram fylgt, og hvort reglusemi skólanámsmanna hefði þar við aukizt, um það væri eigi komin nein embættisskýrsla enn þá. Öllum væri auðsætt, að lög væru þýðingarlaus, og að eins til hneykslis, ef þeim yrði eigi fram fylgt, en eins og lögreglustjórn væri háttáð enn þá víða hjer á landi, gæti hann varla búizt við því að svo komnu. Hið frekasta, sem hann gæti mælt með þessu frumvarpi, væri það, að nefnd yrði kosin.

Torfi Einarsson kvað þingmann Húsvetninga hafa leitt nægilega ljós rök að því, að þessum lögum yrði eigi hlýtt, og væri það eitt næg ástæða til að fella málið, og sýndist sjer því með öllu óþarft að kjósa nefnd í það.

Flutningsmaður ætlaði þá að taka til máls, en forseti kvað það bannað í þingsköpunum.

Því næst ljet forseti greiða atkvæði um, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það fellt með 8 atkvæðum gegn 3.

Síðan bar forseti undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það fellt með 8 atkv. gegn 1.

XXI.

Frumvarp

til laga um breytingu á 3. grein í lögum um stofnun læknaskóla í Reykjavík, 11. febr 1876.

Frá Jóni Hjaltalín, 4. konungkjörna þingmanni.

Kennari sá, sem skipaður er við læknaskólann samkvæmt 3. grein laganna 11. febrúarmánaðar 1876 um stofnuna læknaskóla í Reykjavík, skal hafa 2400 kr. að launum.

ÁSTÆÐUR.

Eins og kunnugt er, hefur hinn fyrsti dósent við prestaskólann 2400 kr. í laun árlega, og með því að störf hins hjer um rædda fasta kennara við læknaskólann eru í öllu tilliti engu minni nje öörðugri, en hins fyrsta kennara við prestaskólann, virðist sanngirnir og jafnrjetti beggja þessara skóla að útheimta það, að þeir sjeu settir á jöfn laun. Það liggur og í augum uppi, að það er einungis einhleypur maður, er hjer í bænum getur komizt skuldlaust af með 1800 kr., en engan veginn maður með konu og börnum. Nú stendur svo á, að sá hjer umræddi kennari við læknaskólann ætlar einmitt að gipta sig í þessum mánuði, og getur hann sem giptur maður ómögulega komizt hjer skuldlaust af með þeim launum, er hann nú hefur, því að praxis sú, er hann getur vænt sjer hjer, er alls eigi teljandi.

Kennari sá, er nú þjónar þessu embætti, er bæði mjög ástundunarsamur og árvakur, og á það í alla staði skilið, að staða hans sje betruð, svo viðunandi sje, enda er þess vel gætandi, að mjög örðugt mundi verða og sem stendur alveg ómögulegt, að fá jafnduglegan mann í hans stað, ef hann, til að betra stöðu sína, sækti um eitthvert annað inntektameira læknisembætti, annaðhvort erlendis eða hjer á landi.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 13. fundi efri þingdeildarinnar, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á 3. grein í lögum um stofnum læknaskóla í Reykjavík 11. febrúar 1876.*

Flutningsmaður (Jón Hjaltalín) kvaðst eigi hafa neinu verulegu að bæta við ástæður frumvarpsis, og vísaði því til þeirra. Að öðru leyti kvaðst hann fela frumvarp þetta góðvild þingsins. Eins árs reynsla hefði sýnt, að þessi maður mætti álitast vel hæfur til starfa síns, og vonaði hann, að þetta mál gengi fyrirstöðulaust til 2. umræðu.

Eiríkur Kúld kvaðst hafa látið í ljósi þá skoðun sína 1875, að launa ætti embættismönnum vel, en heimta af þeim mikið, og væri hann því eigi móti frumvarpinu, því laun þau, er hjer kæmu til greina, væru lág í samanburði við laun kennara við aðra skóla hjer. En ástæður frumvarpsins þættu sjer sumar eigi sem heppilegastar, þar sem t. d. ein ástæðan væri það, að hlutaðeigandi kennari ætlaði að fara að gipta sig, því eptir því gæti hver embættismaður heimtað launahækkun, er hann kvongaðist. En sjer þættu launin sem sagt lág í samanburði við aðra, en hann væri eigi sannfærður um, hvort þörf væri á, að hækka þau svo mikið, sem frumvarpið færi fram á, því þess bæri að gæta, að hlutaðeigandi kennari mundi geta haft talsverða «praxis» hjer í Reykjavík. Að síðustu vildi hann skjóta því til flutningsmanns, hvort eigi mundi sá vegur beinni, að láta málið ganga til fjárhagsnefndarinnar, sem hann ætlaði að mundi verða málinu hlynnt. Annars væri það 6-

heppilegt, að landshöfðingi væri hjer eigi viðstaddur, því hann hefði haft í hyggju að bera fyrirspurn upp fyrir honum viðvíkjandi læknamálinu.

Flutningsmaður kvaðst vera ánægður með, að máli þessu yrði vísað til fjárlaganefndarinnar.

Jón Pjetursson kvað hin hækkuðu laun, er frumvarpið ræddi um, eiga að verða stöðug laun, og því þyrfti sjálfsagt lagaboð um það. Frumvarpið væri mjög sanngjarnt, því bæði efri kennarinn við prestaskólann og hinir eldri kennendur við latínuskólann hefðu hærri laun en sá kennari, er hjer um ræddi, en það væri auðsjeð, að hann ætti að hafa jafnt við þá, en óheppilegt væri, að þessi tillaga hefði eigi komið fram 1875, þó eigi væri næg ástæða til að hrinda málinu fyrir það. Af ástæðum frumvarpsins væri sú eigi alls kostar heppileg, að með því maðurinn ætlaði að fara að giptast, ætti að auka laun hans, því eptir því ættu laun embættismanna að hækka við hverja giptingu. Hin- ar ástæður frumvarpsins væru nægar til að mæla fram með því. Þar sem minnst hefði verið á «praxis», er þessi kennari gæti haft, þá gildi hið sama og um aðra kennara, t. d. við latínuskólann; þeir gætu líka haft kennslu aukreitis.

Flutningsmaður: Eitt er þó að vera einhleypur, og annað að hafa konu og börn.

Torfi Einarsson kvaðst hafa hugsað, að þingið hefði tekið sjer þá reglu, að fara eigi að hræra í því, sem gjört hefði verið 1875, og eigi líklegra, að það mundi heldur koma fyrir með gjaldalög en tekjulög, enda gæti hann eigi ímyndað sjer, að þinginu hefði eigi komið til hugar 1875, að annar kennari við læknaskólann mundi gipta sig, og yrði hann því móti frumvarpi þessu.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að játa það, að hann hefði missskilið frumvarpið, og ætlað, að hjer væri að eins átt við persónulega launahækkun; hefði hann byggt þá skoðun sína á ástæðunum fyrir frumvarpinu, þar sem tekið væri fram, að hlutað-eigandi læknir ætlaði nú að kvongast, og

gæti uppástungumaður hæglega lagað frumvarpið, svo að sjeð verði, að hjer sje um persónulega launahækkun að ræða; síðan væri honum bezt, að koma því til fjárlaganefndarinnar, er hann vonaði að þá, en annars ekki, yrði málinu hlynnt.

Jón Pjetursson: Ef það væri persónulegt tillag, þá ætti því að vísa til fjárlaganefndarinnar, en annars alls ekki, þá ætti það að koma út sem sjerskilt lagaboð.

Flutningsmaður kvaðst eigi geta mælt með þeim manni, sem hann eigi þekkti, en þennan mann þekkti hann persónulega.

Bergur Thorberg kvað sjer þykja undarlegt, að heyra af flutningsmanni frumvarps þessa, að það ætti að fara fram á persónulega launaviðbót, þar sem kennari sá, er í hlut ætti, hefði að eins verið eitt ár við skólann, og með tilliti til þessa virtist eigi geta verið ástæða til, að veita honum neina persónulega launaviðbót. En ef hitt væri meiningin, sem sjálfsagt yrði að vera eptir orðum frumvarpsins, að hækka launin við embætti þetta, af þeirri ástæðu, að embættið væri of lágt launað, þá væri öðru máli að gegna, og þá vildi hann mæla með frumvarpinu. Laun kennaranna við skólana hjer væru eigi of há, og hefðu verið hækkuð af brýnni nauðsyn, og það minnsta er mátti, en þessi laun, er hjer um ræddi, væru þó lægri en laun kennaranna við prestaskólann og lærða skólann, og þætti sjer það óeðlilegt og eigi sanngjarnt. En það mundi hafa vakað fyrir þinginu, er það ákvað launin svona lág, að þessi kennari við læknaskólann mundi geta haft töluverðar tekjur af «praxis» auk launa sinna, en þingið ætti þó að íhuga það vandlega, hvort það gjörði eigi of mikið úr þessum aukatekjum, og það mundi vissulega hafa verið gjört of mikið úr þeim, þegar launin voru ákveðin. Ef tillaga frumvarpsins væri um persónulega launaviðbót, þá yrði hann, eins og áður er sagt, að mæla móti henni, en ef það væri, eins og það í raun og veru virtist vera, um hækkun á embættislaunum, sem væru of lág, til þess líkindi væru til, að hæfilegur maður fengist

í embættið, þá vildi hann mæla með, að þetta mál gengi til 2. umræðu. Þar sem hjer væri að ræða um breytingu á launalög-unum, ætti eigi við að vísa þessu máli til fjárlaganefndarinnar.

Stefán Eiríksson kvaðst eigi ætla að mæla á móti þessu frumvarpi af þeirri ástæðu, er sumir hefðu gjört, og sem ástæðurnar hefðu gefið tilefni til, nefnilega að maður sá, er hjer um ræddi þyrfti eða ætlaði að giptast — með því slík ástæða væri mjög fátækleg — en hann kvaðst vera á móti frumvarpi þessu af þeirri ástæðu, að ef deildin færi nú að breyta launalögum frá síðasta þingi, þá mætti búast við, að bænarskrár um þess konar launauka kæmu þing af þingi, og væri því eigi ráðlegt, að auka laun embættismanns þess, er hjer um ræddi. Þingið hefði svo riflega í hitt-eð-fyrri lagt til þessarar skólastofnunar, sem hjer um ræddi, að nú mundi óþarfi að fara í vasa bænda, til að auka landssjóðinn einungis fyrir hækkuð á launum embættismanna.

Forseti bar síðan undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 7 atkvæðum gegn 4.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 15. fundi efri þingdeildarinnar, 19. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á 3. grein í lögum um stofnun lækna-skóla í Reykjavík, 11. febr. 1876.*

Flutningsmaður (Jón Hjaltalín) spurði, hvort deildin mundi eigi leyfa, að hann læsi upp brjef frá lækni þeim, er hjer væri um að ræða.

Magnús Stephensen kvað frumvarpið eigi snerta einstakan mann, og því ætti það eigi við.

Árni Thorsteinson kvað nóg vera, að hann segði innihaldið, en mótmælti upplestri, og einnig Bergur Thorberg, þar eð brjef þetta eigi væri til þingsins.

Flutningsmaður kvað brjefið vera um læknisstörf læknisins, er um væri að ræða.

Forseti kvaðst vona, að þingmaðurinn óskaði eigi, að brjefið kæmi í þingtiðindunum, og vildi því eigi lesa það upp.

Flutningsmaður kvaðst ekkert sjá á móti því.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort deildin óskaði að heyra brjefið, og var því neitað með 9 atkvæðum gegn 2.

Flutningsmaður kvað þá innihald brjefsins vera það, að lækni sá, er hjer ætti hlut að máli, sýndi fram á, að allt það, sem hann hefði fengið fyrir lækningar hjer síðast liðið ár, væri 47 kr. 34 a., og hann sæi sjer eigi annað fært, en að sækja frá þessu embætti, og um eitthvað annað, sem hann sæi að sjer væri lífvænlegt við, nema því að eins, að laun sín yrðu hækkuð; en flutningsmaður kvað sorglegt, ef lækna-skólinn yrði að missa frá kennslu mann, sem væri jafnvel að sjer, og eins ástundunarsamur eins og þessi maður.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi vita, hvort brjef þetta og skýringar ættu að vera grýla á þingið, eða, sem þó væri líklegra, til þess að gefa því bendingu um, að kennari sá, er hjer ræddi um, mundi verða að fara burtu, ef laun hans yrðu eigi hækkuð; en það væri þó undarlegt, að hann hefði fyrir skömmu sótt um þetta embætti og vitað þá fullvel, hver laun því fylgdu, en sæi nú, að það væri eigi lifandi við þau. Á síðasta þingi kvað hann þingmenn eflaust hafa haft þann tilgang, að láta laun embættismanna verða svo góð, að engir þyrftu að frá fælast embættin vegna þess, hve lítil launin væru, og að hinu leytinu gætu friazt við sífelldar launabótakvaðir. En þegar væri að ræða um hæfilega launaupphæð, þá yrði að fara eptir efnum og ástandi hverrar þjóðar, og láta eigi launin verða hærri en svo, að landið gæti borið þau. Það væri auðvitað, að í auðugum löndum þyrfti hærri laun en í fátækum, enda gætu þau og betur staðizt þau. Það mundi og hafa vakað fyrir þinginu, að gjöra laun embættismanna svo viðunanleg, að eigi þyrfti að bæta þau upp á næsta þingi. Það kvaðst

hann játa, að þessi laun, er hjer væri um að ræða, væru lág í samanburði við laun annara skólakennara hjer, einkum ef kennarinn hefði lítinn sem engan ábata getað haft af lækningastörfum; en þó að hann hefði eigi haft það þetta ár, þá kynni það að verða meira síðar. Hann kvaðst og vilja minnast þess, að það hefði verið almennt álit manna, þegar skólinn var fluttur til Reykjavíkur, að í undirkennaraembættunum ættu helzt að vera ungir menn, er nýlega væru komnir frá vísindabrunninum, og til þess hefði þótt ráðlegt, að hafa launin heldur lág, svo að menn yrðu eigi til lengdar ánægðir með þau, og þannig gætu kennaraskipti orðið við og við, og nýir og nýir kennarar komið til skólans. Reyndar hefði þetta ekki átt við, því sumir þeirra, sem fengið hefðu kennaraembættin, hefðu eigi getað fengið önnur embætti, er betur væru launuð. En þessar ástæður, sem hefðu komið fram, þegar rætt hefði verið um latínuskólann, en ekki átt við, ætti betur við að sínu álit, er um læknaskólann væri að ræða. Fyrir sitt leyti kvað hann sjer sýnast að öðru leyti svo, sem kennaraembættið við læknaskólann mundi vera eins vel skipað af þeim lækni, er áður hefði verið í sveit uppi nokkur ár, og væri orðinn æfður í lækningum og kunnugur íslenskum sjúkdómum betur en áður, með því að honum mundi þá hæggra að kenna, er hann væri orðinn reyndari og kunnugri. Nú væri vel hugsanlegt, að hjeráða- eða kaupstaðalæknar vildu sækja um þetta embætti, af því að þeir vildu hætta ferðalögum, og þættust of þungfærir til þeirra, en vildu setjast um kyrrt, og missa heldur nokkurs í af launum þeim, er þeir áður hefðu haft, og vinna til að hafa þau nokkuð minni, ef þeir hefðu aptur á móti meiri hægð, og þannig mundi fást reyndur læknir í þetta embætti, sem að sínu álit væri öllu betur til þess fallinn, en ungur maður og lítt reyndur, þótt lærður væri, sem hann efaðist eigi um að hjer ætti sjer stað með lækni þann, sem um væri að ræða. Annars væri líklegt, að þótt frumvarp þetta

yrði samþykkt hjer, þá ætti það sjer eigi langan aldur; þótt þetta atvik að vísu ætti eigi að ráða atkvæðum, mætti það þó takast til greina; en sjer sýndist annar vegur liggja beinna við, nefnilega að setja hin föstu laun eigi hærri, en ef menn óskuðu, að sá kennari, er hjer ræddi um, væri við kennaraembættið framvegis, þá auka laun hans sjerstaklega eða láta hann persónulega fá launaviðbót, og væri sá vegur tekinn, þá lægi beinast við, að vísa málinu til fjárlaganefndarinnar; vildi hann því skora á flutningsmann, að taka málið aptur og vísa því til fjárlaganefndarinnar í neðri deildinni.

Flutningsmaður kvaðst eigi mundu taka aptur frumvarp sitt, en heldur vísa því til fjárlaganefndarinnar. Menn væru opt að tala um fátækt landsins, er líkt stæði á og hjer, en hann álitði þvert á móti, að landið væri ríkt, ef auðlegð þess væri vel notuð, og ef menn litu á það, hvað höndlunin kastaði af sjer hjer á landi í samanburði við önnur lönd, þá væri landið ríkt. Allir sæju, að einar 1800 krónur væru eigi stór laun, og eigi væru neinstaðar í «Skandinavíu» svona lág laun þess konar kennara, og skoraði hann á þingmann Þingeyinga að skýra frá, ef hann vissi nokkurt dæmi til þess. Í Noregi hefðu jafnvel ungir læknar yfir 1000 spesur. Allir vissu, hvernig til hagaði í Ameríku í þessu efni. Það væru eigi embættismannalaun, sem valda fátækt landsins, heldur hitt, að auðæfi þess væru eigi rjett notuð. Heilbrigði manna væri og skilyrði fyrir því, að menn gætu hagnýtt afrakstur landsins, og í því tilliti væri læknakennslan mjög áriðandi. Í Snæfellsnessýslu væri dauðra talan $\frac{42}{1000}$ af fólkinu, en dauðra tala væri almennt talin $\frac{1}{40}$ hinna veiku, og mætti þar af sjá, hve mikils væri ábótavant í heilbrigðislegu tilliti hjer á landi, og hve áriðandi væri að hafa sem duglegasta og bezta lækna, og vonaði hann því, að deildin mundi komast til þeirrar niðurstöðu, að þessum peningum, er hjer ræddi um, væri vel varið.

Benidikt Kristjánsson kvaðst út af á-

skorun 4. konungkjörna þingmanns verða að geta þess, að laun «dóSENTA» í Danmörku væru sumstaðar lægri, en þau, er hjer um ræddi. En sjer þætti annars fróðlegt að sami þingmaður upplýsti, hvað laun lækna væru há í Ameríku, er hann hefði skírskotað til.

Flutningsmaður sagði, að í Englandi væru launin fjórfalt hærri, og eins í Ameríku, og sjaldan minni en 1000 dollara, en almennt 2000—3000 dollara.

Eiríkur Kúld kvaðst ætla, að nóg væri búíð að ræða um Ameríku og Noreg af hinum 4. konungkjörna þingmanni. En um skýrslu hans um Snæfellsnessýslu yrði hann að ætla, að hún væri eigi alls kostar áreiðanleg, þar sem hann hefði sagt, að dauðra talan væri þar $\frac{42}{1000}$ eða $\frac{42}{100}$ alls fólksins, en $\frac{1}{40}$ hinna sjúku, og eptir því yrði sjúkra talan $\frac{1680}{1000}$, og væri auðsjeð, að eitthvað væri bogið við það. En þar sem sami þingmaður hefði minnst á efnahag landsins, þá gæti enginn neitað því, að landið væri fátækt. Það gæti vel verið, að kaupmennirnir væru ríkir, eins og hann segði, og þess gæti hann unnt þeim, en laun þau, er hjer ræddi um, mundu eigi verða tekin úr þeirra vasa. En allt fyrir það hefði þingmaðurinn sannað, að þörf væri á þessu frumvarpi, og fyrir sitt leyti kvaðst hann eigi hika við að greiða atkvæði með því. Hann gæti eigi brugðizt ókunnuglega við því, er þingmaður þingeyinga hefði mælt, því hann myndi tillögur hans um sama efni á síðasta þingi. Hann kvað það liggja ljóst fyrir, að ef einhleypur maður kæmist eigi af með þau hjer um ræddu laun, þá mundi því síður fjölskyldumaður geta það, og væri honum þá að eins einn kostur nauðugur, sá að sækja frá embættinu. Flutningsmaður þessa máls hefði gjört ráðlegast í því, að hlýða tillögu sinni um persónulega launaviðbót, en það gæti þó verið vert að sjá, hvort þingið vildi nokkuð hlynna að lækna skólanum, og bæta embættið í því skyni. Það væri ljóst, að betra væri að komast af með sömu laun í hjeraði vegna bújarðarinnar, en í kaupstöð-

um, og þess vegna mundi þessi maður, er hjer ræddi um, sækja þaðan. Og undarlegt þætti sjer, hvers vegna launin væru lægri við lækna skólann en aðra skóla, nema ef svo væri, að menn álitu hann ónauðsynlegan, þá væri það auðskilið. Það væru komnar sannanir fyrir því, að «praxis», sem þessi kennari hefði, væri varla teljandi, og væri það óhappalegt, að ungur og efnilegur maður gæti eigi verið við embætti þetta til framhalds, af því hann væri svo illa launaður, því skilyrði fyrir dugnaði væri æfingin; það væri og óheppilegt í öðru tilliti, ef sami maðurinn tyllti eigi við embætti þetta nema 1 eða 2 ár, því þá kæmi nýr maður, sem kynni að hafa aðra kennsluaðferð og aðrar bækur við sömu lærisveina. Af framangreindum ástæðum yrði hana því að greiða atkvæði með frumvarpinu.

Flutningsmaður kvað sig furða á því, að varaforseti rengdi skýrslu sína um Snæfellsnessýslu, þar sem hann þó væri prófastur í sömu sýslu; það, sem hann hefði sagt, væri dregið út úr landshagsskýrslunum fyrir 40 ár, og væri tekið þar fram með berum orðum. Að öðru leyti þakkaði hann varaforseta fyrir tillögur sínar í þessu máli.

Jón Pjetursson kvaðst vera á sama máli og flutningsmaður um það, að ástæða væri til að hækka launin við embætti þetta. En sjer þætti lakast, að það yrði eigi skilið af orðum flutningsmanns, hvort hann vildi heldur hafa launahækkun við embættið með lögum eða persónulega launaviðbót. Hann hefði sagt, er áður var rætt um þetta mál, að hann gæti eigi mælt með þeim manni, sem hann eigi þekkti, og hefði þá átt við persónulega launaviðbót, en þó vildi hann eigi láta vísa málinu til fjárlaganefndarinnar, sem og einu gildi. Sjer þættu launin við þetta embætti of lág í samanburði við launin við prestaskólann og latínuskólann, og af þeirri ástæðu mundi hann greiða atkvæði með því, að breyting yrði gjörð á launalögnum í þessu efni.

Flutningsmaður kvaðst heldur vilja fara fram á það, að breyting yrði gjörð á launa-

lögnum í þessu efni, og það af þeirri ástæðu, að 1. kennari við prestaskólann hefði í laun 2400 kr. og uppbót 400 kr., til samans 2800 kr., og þætti sjer læknaaskólakennari sá, er hjer um ræddi, eiga skilið að fá eins mikil laun. Þar að auki lægi á læknum talsverður aukakostnaður fram yfir aðra, svo sem kaup verkfæra, sem væru æði-dýr, en þó nauðsynleg.

Sighvatur Arnason kvað mál þetta hafa verið skoðað á tvo vegu, sumpart sem persónulega launaviðbót, sumpart sem almenna lagabreyting. Ef um persónulega launabót væri að ræða, mætti að vísu líta á það, að maður sá, er hlut ætti að, væri reyndur að dugnaði, en hins vegar sýndist svo, sem þingið hefði gjört ráð fyrir því 1875, að þessi kennari mundi fá talsverða «praxis», en að eigi hafi sú raun á orðið, kvaðst hann eigi rengja, þó hann hefði heyrð annað, enda væri það og næsta líklegt, að, með því maður þessi væri vel að sjer og hinn líklegasti, mundi «praxis» hans aukast og margfaldast með tímanum. Að öðru leyti yrði hann að játa það með flutningsmanni, að öll nauðsyn bæri til, að kennaraembætti þetta væri vel skipað. Ætti launahækkun sú, er hjer væri um að tala sjer annars stað, þá vildi hann heldur, að hún væri persónuleg, sem engin ástæða væri til að fara að breyta því, sem gjört hefði verið 1875, fyrir þessa skuld, og þá hefði það verið tilgangur þingsins, að tjalda lengur en til einnar nætur með læknaögin. Þá hefði embætti þetta eigi lengi verið laust, og svo mundi verða enn. Launin við embættið stæðu hjer um bil jafnhliða öðrum slíkum launum; þau væru að vísu með þeim lægri, en þó eigi lægst, auk þess sem kennari þessi hlyti að fá talsverða praxis. Áliti hann því, að eigi ætti að breyta lögnum í þessu tilliti að svo stöddu, meðan þau væru svo ung og óreynd, og það hefði ekki verið meining þingsins 1875. Mundi það og eigi auka álit þingsins, og ætti alls eigi við, meðan eigi væru ríkari ástæður til breyt-

ingar á nefndum lögum, en fram væru komnar.

Forseti spurði flutningsmann, áður til atkvæða væri gengið, hvort meining hans væri sú, að málinu yrði vísað til fjárlaganefndarinnar, eða að það færi fram á almenna breytingu á launalögnum, og svaraði flutningsmaður, að hann mundi eiga undir, að það væri látið ganga til atkvæða sem breyting á launalögnum.

Síðan las forseti frumvarpið upp og bar undir atkvæði þingmanna, og var það samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5. Síðan voru greidd atkvæði um, hvort frumvarpið skyldi ganga til 3. umræðu, og var það samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 17. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á 3. grein í lögum um stofnun lækna-skóla í Reykjavík, 11. febr. 1876.*

Torfi Einarsson minntist á eitt atriði í þessu máli, er eigi hefði verið ljóslega tekið fram um daginn. Það væri sú ástæða fyrir launahækkuninni, að embættismaðurinn, er hlut ætti að, sækti frá embættinu. Þessi hótun, að sækja burt, ef eigi fengist viðbót, væri mäske gjörð til þess, að villa bændunum sjónir. En hann yrði að taka það fram, að aðalatriðið væri það, að embættislaunin væru svo viðunanleg, að líkur þættu til, að duglegur maður sækti um embættið, þegar það losnaði. Það væri enn eigi reynt, hvort eigi mætti hafa praxis til muna með kennslunni, því tíminn væri svo stuttur, frá því þessi umræddi maður kom í embættið. En hitt mætti telja víst, að væri hann duglegur lækur, mundi hann fá því meiri praxis. Mundi hann af ofangreindum ástæðum greiða atkvæði móti frumvarpinu.

Stefán Eiríksson kvaðst mæla móti frumvarpinu, bæði af því, að eigi væri nóg ástæða til, að breyta nú þegar lögum frá 1875, enda hefði framsögumanni verið hægt, að taka sjer breytingaratkvæði við mál þetta í hitt-eð-fyrri, og í annan stað af því, að maður sá, er í hlut ætti, hefði vitað launaupphæðina, þá er hann sótti um embætti þetta. Þótt nú þessi maður hefði almennings-orð á sjer, og væri álitinn ómissandi fyrir lækna skólann, sæi hann eigi gilda ástæðu til, að fara nú þegar að auka laun hans, því ef svo væri gjört, mundu fljótt koma raddir til hinna seinni þinga í líka stefnu, og hjer er farið fram á.

Flutningsmaður (Jón Hjaltalín) kvað enga hótun hafa komið fram frá kennara þessum, þó hann segði, að hann mundi neyðast til að sækja hjeðan, ef hann fengi eigi viðbót launa, einkum af því praxis sú, er ætluð hefði verið til að bæta launin, hefði eigi reynzt teljandi. Og til þess, að styrkja ummæli þessi, gat þingmaðurinn þess, að hann og formaður sinn hefðu eigi haft meira fyrir praxis sína en 600 krónur. Að vísu væri líklegt, að praxis væri talsverð, er lítið væri á fjöldann, en flestir hefðu eigi peninga, og þó, ef til vildi, mætti pína út úr þeim borgun í innskrift, væri það með tilliti til margra, er efnalitlir væru, næsta hart aðgöngu.

Eiríkur Kúld sagði svo, að til þess, að afstýra því, að kennari þessi neyddist til að sækja hjeðan, væri það hið bezta ráð, að gjöra stöðu hans viðunanlega, og ef hún væri það eigi, væri full ástæða til, að bæta hana, þrátt fyrir það, þótt launalögin væru ný, eins og þingmaður Skaptfellinga hefði sagt, og þrátt fyrir það, þó sumir kynnu að óttast, að neðri deildin mundi fella mál þetta, því slíkt ætti eigi að ráða atkvæðum hjer. Væri það óhappalegt, ef þessi maður neyddist til, að sækja hjeðan, því með því yrði kennslan á lækna skólanum festuminni og ólíðlegri, ef allt af yrði verið að skipta um kennara. Hvað praxis hans snerti, væri líklegt, að hún mundi aukast nokkuð,

en ef landlæknirinn hefði eigi haft meira fyrir praxis en 600 krónur, þá mundu hinir, er eigi væru þjónandi lækna, eigi hafa mikið.

Torfi Einarsson kvað fram hafa verið færðar 2 ástæður fyrir frumvarpi þessu, er hann vildi minnst á. Hin fyrri sú, að praxis gæfi hjer lítið af sjer vegna peningaklu. En svarið lægi beint fyrir, það, að sami og öngu minni peningaskortur ætti sjer stað í hjeruðum, enda þyrfti mikils við, ef sækja yrði lækni í aðra sýslu og gjalda honum 4 kr. á dag, auk ferðakostnaðar, og væru lækni opt, þegar fátækir ættu hlut í, tveir kostir nauðugir, annar sá, að fara hvergi, eða ella endurgjaldslaust, og opt yrði það ofan á, að sá, sem ekki hefði ráð á peningum, áráddi ekki að sækja lækinn. Hin ástæðuna hefði varaforseti komið með, það væri styrkur af því að hafa bújörð, sem eigi ætti sjer stað í kaupstað. En viðvíkjandi þeirri ástæðu væri þess að geta, að sama gildi um lækniinn í Barðastrandar- og Strandasýslu; sjer væri eigi kunnugt, að honum væri lögð bújörð; hann hefði reynt til að fá sjer bújörð í Strandasýslu, er honum hefði verið gjört að skyldu að vera þar, en það hefði komið fyrir ekki.

Flutningsmaður kvað sig furða það, að þessi þingmaður, sem annars væri svo góðgjarn og rjettsýnn, skyldi tala svona, og það því fremur sem hann vissi, að hjer væri mikið harðæri sakir hins langvinna fiskileysis.

Árgeir Einarsson kvað það að vísu eigi muna landssjóðinn miklu, hvort galdið væri úr honum 1—200 kr. meira eða minna. En hitt væri meira vert, að þessi hræringur og breytingar á spánnýjum lögum gæti orðið til þess, að vekja óvild milli þings og þjóðar eða stjórnar og þings, og hefði það því verið mjög óhappaleg gleymaska í hitt-eð-fyrri, að koma þá eigi með þessa uppástungu, því þá hefði hún sjálf sagt fengið framgang. Gæti og orðið nóg ágreiningsefni milli ráðherrans og þingsins, þó þetta bættist eigi við. Og af þessum ástæðum ætlaði hann sjer að greiða atkvæði móti frumvarpinu.

Flutningsmaður kvað þingmanninum hafa láðst eptir eitt, og það væri það, að bera saman launin við það spritt, sem drukkið væri hjer á landi; kostaði það árlega um 100,000 rd.

Ásgeir Einarsson kvað sjer finnast dæmi þingmannsins um sprittið eiga miður vel við. Á næsta þingi mundu koma fram nógar uppástungur og bænir um breytingar á launum ýmsra embættismanna, og þá væri kannske tími til kominn að bera upp þetta mál. En á þessu þingi ætti það að vera aðalætlunarverkið, að efla almenningsheillir og styðja nytsöm fyrirtæki, sem til alþjóðlegra framfara horfðu. Og þá mundi fara að draga saman með alþingi og alþýðu í sveitunum, og þá gæti þingið, er það hefði fyrst hugsað fyrir því, sem snerti verulegar framfarir, síðan farið að hugsa fyrir embættismönnum.

Flutningsmaður kvaðst engan veginn vera á móti því, sem til framfara horfði, en sá tími mundi þó koma, að menn mundu sjá, að öll þörf væri á að minnka við sig óhófsvöru.

Stefán Eiríksson sagðist vilja geta þess út af því, sem hinn 4. konungkjörni þingmaður hefði sagt um sprittblöndudrykk okkar Íslendinga, að án þess hann hjeldi með sprittblöndudrykk, þá álitir hann, að þingmaðurinn mætti þakka Íslendingum fyrir, að þeir keyptu dálítið af spritti, svo eitthvað væri til í landssjóðnum handa embættismönnum, svo þeir ekki dæju úr hori og hungri.

Flutningsmaður kvað sjer þykja óverðugt að svara þessu, þó þingmanninum hefði eigi þótt óverðugt, að koma fram með slíkt.

Þá er enginn tók frekar til máls, ljet forseti ganga til atkvæða um frumvarpið.

Óskuðu þá 3 þingmenn, að atkvæði yrðu greidd með nafnakalli, en af því að mótmæli komu fram á móti því fyrir þá sök, að nafnakallsins eigi hefði verið beiðzt skriflega, bar forseti undir atkvæði þingdeildarmanna, hvort nafnakall skyldi við hafa, og var það fellt með 6 atkvæðum gegn 5.

Síðan var frumvarpið samþykkt með 6 atkvæðum móti 5.

Lýsti forseti því yfir, að mál þetta yrði þá afgreitt og sent til forseta neðri deildarinnar.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 21. fundi neðri þingdeildarinnar, 26. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á 3. grein í lögum um stofnun læknaskóla í Reykjavík, 11. dag febrúarmán 1876.*

Enginn tók til máls, og bar forseti þá undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var því neitað með 16 atkvæðum gegn 1. Var frumvarpið þannig fallið.

XXII.

Frumvarp

til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknaþjérfunum á Íslandi og fleira,
15. októbermán. 1875.

Frá Eiríki Kúld, þingmanni Barðstrendinga.

Hjéradslæknar þeir, sem skipaðir voru í embætti fyrir 1. jan. 1876, og eptir launareglum þeim, sem þá var farið eptir, höfðu aðgang til að fá hærri embættistekjur, þar með talin afnot eða endurgjald fyrir afnot embættisjarðar, en þau laun, sem ákveðin eru í lögum um aðra skipun á læknaþjérfunum á Íslandi, og fleira 15. okt. 1875, skulu einskis í missa við nefnd lög, heldur verða aðnjótandi þeirrar launahækkunar, sem þeim var ætluð eptir þeim launareglum, sem fylgt var, þá er þeim voru veitt embættin.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 17. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknaþjérfunum á Íslandi og fleira 15. okt. 1875.*

Flutningsmaður (Eiríkur Kúld) kvaðst hafa komið fram með frumvarp þetta af því, að sjer hefði þótt þeir læknar verða fyrir órjetti, sem komnir hefðu verið í embætti, áður en lögin um læknaþjérfunina hina nýju, 15. okt. 1875, hefðu náð gildi, ef þeir væru bornir saman við aðra embættismenn landsins. Eptir þeim lögum, er áður hefðu gilt um laun lækna, hefðu þau átt að hækka, eptir því sem læknaþjérfunir hefðu lengur haft embættið á hendi, en hin nýju lög hefðu ákveðið vissa upphæð, er allt af skyldi standa, og engu við bæta. Nú hefðu þeir læknar, er áður hefðu sótt um embætti, en þessi lög náðu gildi, sótt um embættið,

með þeim kjörum og launum, sem það var þá veitt með, og hefði verið óeðlilegt að fara að svipta þá þessum kostum, og láta þá hafa embættið með öðrum lakari kjörum, en þeim hefði verið veitt það, og þeir hefðu um sótt, enda hefði það hvorki verið skoðun stjórnarinnar nje þingsins 1875, að svo skyldi vera. Að það hefði eigi verið ætlun stjórnarinnar, sæist í alþingistíðindunum bls. 185, í 3. gr. athugasemdanna við frumvarp stjórnarinnar, þar sem svo væri tekið til orða: «Það, sem ákveðið er í greininni (3. gr.) þeim hjéradslæknum í hag, sem nú eru í embættinu, er samhljóða því, sem fyrir er mælt í frumvarpinu til almennra launalaga I. 7. gr.» o. s. frv., enda bæri og 7. gr. í frumvarpi stjórnarinnar til launlaganna það ljóslega með sjer, hver skoðun hennar hefði verið í þessu efni. Að alþingi hefði og verið þeirrar skoðunar, mætti sjá á bls. 200 í alþingistíðindunum. Þar stæði svo, þar sem háttvirtur konungkjörinn þingmaður hefði svarað þingmanni Barðstrendinga þannig: «að hve miklu leyti þessi nýja ákvörðun um laun lækna mundi geta haft áhrif til hins verra á kjör þeirra lækna, er nú væru í embættinu, þá yrði hann (nefnilega Bergur Thorberg, 3. konungkjörni þingmaður) fyrir sitt leyti að ætla, að hún mundi engin áhrif hafa á þau í þá átt, eins og líka tilvitnunin til hinna almennu launalaga bæri vott um; þar væri sjálfsagt gjört ráð fyrir, að þessir læknar hjeldu þeim launum, er þeir hefðu, og sem þeim hefði verið heitið, sem persónulegri viðbót, að því leyti þau væru hærri en hin nýju laun. Hitt væri líka mjög ósanngjarnt, ef ekki væri svo». Á móti

þessari skoðun hefði enginn þingmaður mælt, og ekki landshöfðinginn, og yrði hann því að álíta svo, sem það hefði verið meining þingsins, og það því fremur sem hann vissi, að framsögumaður í máli þessu í neðri deildinni þá á þingi hefði haft þessa sömu skoðun. En nú hefði svo óheppilega viljað til, að ráðgjafinn hefði skilið lög þingsins öðruvísi, nefnilega svo, að allir lækna á landinu væri fallnir undir launalögin 1875, þótt þeir hefðu áður verið komnir í embætti. Nú kvað hann sjer þykja undarlegt, ef þeir fáu lækna (4 eða 5), er komnir hefðu verið til embætta, áður en launalögin 1875 náðu gildi, yrðu að missa þá viðbót, sem þeir eptir eldri lögum hefðu átt kost á, og hafa þannig þjónað fyrir lítil laun, áður en þessi lög komu, en fá þó enga uppbót fyrir það, og ef þeir hefðu verið búnir að þjóna svo lengi, að þeir hefðu eptir eldri lögum verið búnir að fá hærri laun, en ákveðið væri í læknaögunum nýju, þá væri að vísu ómögulegt að taka það af þeim, er þeir hefðu haft meira, en hin nýju lög til tækju, enda hefði það sannarlega verið hart; en samt yrðu þessir fáu menn út undan, með því þeir hefðu byrjað með svo lág laun. Þar að auki mundi lands-sjóðinn lítið muna um það fje, er gengi handa þessum fáu mönnum samkvæmt eldri lögum, en hvern einstakan munaði þó nokkuð um það. Það kynni nú að verða svo á lítið, að það ætti undir dómstólana, að skera úr þessu, en hann kvaðst eigi sjá, að til þess ætti að þurfa að koma. Að endingu gat hann þess, að hann hefði fengið persónulega ósk frá einum þessara lækna, er hjer væri um að ræða, en hann hefði eigi enn fengið formlega bænarskrá frá honum, en ætti von á henni, en slík skrá væri aptur á móti komin frá lækni Vestmannaeyinga. Að svo mæltu fal hann málið góðum undirtektum þingmanna.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer eigi ljóst, hver meining flutningsmanns hefði verið. Ef hún hefði verið sú, að þeir, er búnir væru að fá hærri laun samkvæmt eldri launalögum, en ákveðin væru í lögnum frá 15. okt.

1875, skyldu einskis í missa af launum sínum, þá væri hann því samþykkur, að svo skyldi vera; en væri hún aptur sú, að þeir, sem eigi hefðu verið búnir að ná jafn-háum launum samkvæmt eldri fyrirskipunum, eins og ákveðin væru í hinum nýju lögum, skyldu fyrst taka þau laun, sem tiltekin eru í launalögum 1875, og svo láta bækkla launaupphæðina þar frá samkvæmt eldri lögum, þá væri hann því alveg mótfallinn. Eptir frumvarpinu yrði eigi sjeð, hvora meininguna taka ætti, og væri það því undirorpið misskilningi eins og 7. gr. launalaganna; þá grein hefði ráðgjafinn skilið öðruvísi, en flutningsmaður hefði sagt að alþingi 1875 og landshöfðingi hefðu skilið þau, en sjer dytti eigi í hug að vefngja skilning ráðgjafans á greiniinni, því að ef hann væri eigi rjettur, þá væri greinin hlaðin þýðingarlausum setningum. Hann kvaðst því vilja, að gjörður væri viðauki við breytingaruppástungu flutningsmanns við lögin um læknaögunina í þá stefnu, að þeim læknum, sem hefðu haft minni laun, þegar launalögin 15. okt. 1875 náðu gildi, væru settir tveir kostir, annaðhvort að sitja við hin eldri laun, með þeim reglum, sem þau hefðu verið veitt eptir, eða taka þegar í stað við launaupphæðinni nýju, þannig að þeir þyrftu alls eigi að vænta aukningar á þeim samkvæmt eldri lögum. Þar kvað hann mikið vera undir komið, hvort lækna þeir, er minni laun hefðu haft, þegar lög 15. okt. 1875 komu út, hefðu þegar tekið þau laun, er ákveðin voru í læknaögunum nýju, því að með því hefðu þeir eiginlega átt að afsala sjer rjetti til launahækkunar eptir hinum eldri lögum, og beinlínis gengið að launum hinna nýju laga, svo að þeir þyrftu engar viðbótar að vænta, því að svo hefði verið til ætlazt, að launaupphæðin í þeim væri svo há, að eigi þyrfti við hana að bæta.

Flutningsmaður kvað sjer svo hafa skilizt orð þingmanns Þingeyinga, að hann vildi eigi láta laun neins lækna fara fram úr því, sem ákveðið væri í læknaögunum nýju. En það sæi þó hver maður, að ósannngjarnt væri, að þeir lækna, er áður

hefðu unnið fyrir miklu minni laun, en ákveðin væru í þessum nýju lögum, skyldu enga uppbót fá fyrir það fram yfir hin síðast ákveðnu laun, og verða þannig beinlínis fyrir halla. Þar sem þingmaðurinn hefði lagt áherzlu á skilning ráðgjafans, þá mætti sjá af Stjórnartíðindunum, að hann hefði skilið greinina eins og hann skildi, af því að hann hefði eigi haft þingræðurnar til að styðjast við. Þetta væru orð sjálfs ráðgjafans, eins og þingmaðurinn máske vildi kynna sjer í Stjórnartíðindunum. Það sæist og, hversu ósanngjarnt væri, að láta lækna, er áður hefðu verið komnir í embætti, enga uppbót fá á þeim litlu launum, er þeir hefðu byrjað með, en kasta þó á suma þeirra helmingi stærra umdæmi, en þeir hefðu áður haft, svo að þeir fengju helmingi örðugri starfa, en þeir í upphafi hefðu til ætlazt, er þeir sóttu. Hann kvaðst svo vona, að menn væru sjer samdóma um, að eigi ætti að halla rjetti þessara lækna heldur eu annara embættismanna.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer enn eigi skiljast meining flutningsmanns, enda mundi hann heldur eigi hafa skilið sig; sjer fyndust lögin um læknaSKIPUN hjer á landi sýna ljóslega, að eigi skyldi taka af þeim eldri læknum þá viðbót, sem þeir hefðu fengið eptir eldri lögum fram yfir hina nýju upphæð, en aptur væri eigi ákveðið um þá, er eigi hefðu náð upphæðinni, að þeir skyldu fá nokkra viðbót, og þar fyndist sjer flutningsmaður vilja láta þá ná þegar hinni nýju upphæð, en fá svo einnig viðbót eptir eldri lögum sem aukagetu. Aptur sýndist sjer engin ástæða til að auka laun læknisins, þótt starfsvið hans yrði stærra, því að það væri einmitt til að auka laun hans, með því að lækningastörf (praxis) hans yrðu meiri. Skilning ráðgjafans á launalögum 15. okt. 1875 álti hann enn rjettan, eins og þau lögju fyrir, því að þau væru skýrt orðuð í þessu efni. Þó að flutningsmaður hefði til fært orð eins þingmanns frá seinasta þingi, og byggt þar á skilning alþingis alls, þá þætti sjer það

hæpið. Því að þótt 1 eða 2 þingmenn ljetu í ljósi einhverja skoðun, þá kynnu aðrir að sleppa að mótmæla henni, af því að þeir sæju, að málið hefði eins framgang eptir sem áður, en þar fyrir þyrfti þessara manna skoðun alls eigi að vera þeirra skoðun.

Flutningsmaður kvað þingmanninn annaðhvort eigi hafa skilið sig eða eigi vilja skilja sig, þar sem hann hefði haldið því fram, að fyrst ætti að lypta launum hinna eldri lækna, sem eigi væru búnir að ná hinni nýju upphæð, upp í meðaltalsupphæðina nýju, og svo hækka þau eptir hinum eldri lögum. Hjer væri að gæta að því, að sumir af læknum þeim, er um væri að ræða, hefðu verið búnir að fá jafnhá laun, og hin nýju lög ákveða, eptir hinum eldri lögum, og væri skoðun sín, að laun þeirra hækkuðu eptir hinum eldri lögum, því að annars yrðu þeir fyrir ójöfnuði, þar sem þeir hefðu áður gegnt embættinu með minni launum. Að þingmaðurinn vildi eigi svipta þá þeim launum, er þeir hefðu, væri sjerlega þakkavert!!! því að eigi væru dæmi til þess í neinu því ríki, er hefði lögbundna stjórn.

Stefán Eiríksson kvað lækna þá, er hjer væri um að ræða, eiga þetta mál við ráðgjafann, og það væri ekki þingsins ætlunarverk, að fara að knjesetja ráðgjafann og kenna honum skilning laganna. Hjer væri eiginlega farið fram á launaviðbót, þó flutningsmaður segði hið gagnstæða, en beiðnin um hana ætti að koma frá þeim mönnum sjálfum, er hlut ættu að máli; flutningsmaður hefði að vísu getið um, að bænarskrá í þessa stefnu hefði komið frá læknum á Vestmannaeyjum, en það væri engin sönnun fyrir nauðsyninni, og þá kynni fyrst að vera ástæða fyrir þingið að taka mál þetta til greina, þegar óumflýjanlegar ástæður til þess væru fyrir því. Reyndar væri eigi líklegt, að hagar lækna þessara væri mjög erfiður, er við laun þeirra þættist borgun fyrir aukaverk og prósentur af meðalásölu.

Sighvatur Árnason kvað sameina mega skoðanir flutningsmannsins og þingmanns

Þingeyinga, því að báðir ætluðu, að þeir einir eigi að fá laun eptir hinum eldri lögum, sem eigi hefðu þegar kosið hin nýju laun, en slíkt væri ekki að ráða af frumvarpinu, heldur að þeir lækna, sem þegar hafa kosið hin nýju launalög, fengju líka eptir ákvörðunum þess launahækkun eptir hinum eldri lögum. Ef þetta væri öðruvísi ákvarðað, hefði hann kunnað að greiða atkvæði með frumvarpinu, en annars eigi.

Bergur Thorberg kvaðst skilja þetta frumvarp svo, að hjer væri að ræða um það, að útvega nokkrum læknum sömu rjettindi, og launalögin heimiluðu öðrum embættismönnum með þeirri ákvörðun, «að þeir embættismenn, sem eptir eldri ákvörðunum hafi aðgang til að fá hærri embættislaun, en ákveðin eru í lögum þessum, skuli einskis í missa við þau». Sjer virtist þingmaður Þingeyinga fallast á þessa reglu, en skilja hana öðruvísi en ráðgjafinn, en skilning ráðgjafans í þessu efni hefði þó enginn vefengt, nema ef slík vefenging lægi nú í orðum hins heiðraða þingmanns. Ráðgjafinn hefði skilið hin almennu launalög svo, að þau ættu að gilda strax frá 1. janúar 1876 fyrir alla þá embættismenn, sem þau hljóðu um, svo að þeir þá þegar fengu laun þau, er lögin ákveða, ef þeir eptir hinum eldri reglum ekki voru búnir að ná svo mikilli launaupphæð, en þar að auki hafa aðgang til þeirrar viðbótar, sem hinar eldri reglur heimiluðu þeim. Þetta sama ætti og að vera reglan um hjeraðslæknana, enda væri það óeðlilegt, að aðrar reglur giltu um þá en um aðra embættismenn, enda hefði það naumast getað verið meining þingsins, þegar lögin voru rædd og samþykkt. Að láta lækna missa aðgang til að fá launaviðbót þá, er þeim var heitið við veitingu embættanna, fyrir þá sök, að þeir hefðu haft gott af lögunum, með því að komast fyrri en annars upp á hærri launastig, væri ekki rjett; það væri ekki rjett að svipta þá launaviðbót um langan tíma fyrir þá sök, að þeir hefðu komist á hærri launastig nokkrum

mánuðum fyrri en annars. Ef þingmaður Þingeyinga, eins og hann virtist gjöra, viðurkenndi hina náttúrlegu rjettarkröfu hjeraðslæknauna í þessu tilliti, þá hlyti hann að vilja, að þessum læknum væri með nýjum lögum veittur aðgangur til að njóta þessa náttúrlega rjettar. Þingmenn mundu játa, að eigi mætti þröngva kosti hjeraðslækna í þessu tilliti, og væri því nauðsynlegt að fallast á frumvarp þetta, sem veitti þeim aðgang til rjettar þess, er þeim hefði í upphafi heitinn verið.

Flutningsmaður kvaðst vilja svara þingmanni Skaptfellinga því, að komin væri til þingsins beiðni í þessa stefnu frá læknum á Vestmannaeyjum, og annar hlutaðeigandi læknir hefði beiðið sig að flytja þetta mál á þingi. Þingmann Rangæinga vildi hann minna á það, að launahækkunin ætti að miðast við hinar eldri ákvarðanir, er giltu, þegar embætti þessu hefðu verið veitt.

Sighvatur Árnason kvaðst ætla, að hinn 2. konungkjörni þingmaður hefði öðruvísi skilning á því, er hjer um ræddi (Flutningsmaður: Nei), eða vildi að minnsta kosti láta þetta vera svo, að eins þeir lækna, sem hefðu kosið sjer laun sín eptir nýju lögunum, þó laun þeirra hefðu áður verið lægri eptir hinum eldri lögum, skyldu samt sem áður njóta launahækkunar eptir þeim eldri lögum, af þeirri ástæðu, að landssjóðinn munadi ekki um þetta; en hann yrði að álíta, að kornið fyllti mælinn með útgjöldin sem annað, og kvað ekki vert að hleypra inn á landssjóðinn óþörfum eða ósanngjörnum útgjöldum, þó lítil væru; kvaðst hann eigi vera móti því, að málið gengi til 2. umræðu, ef breyting yrði gjörð í þá stefnu, er hann hefði áður bent til.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, bar forseti undir atkvæði, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 9 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 20. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknaþjérfunum o. fl.*, 15. okt. 1875.

Flutningsmaður (Eiríkur Kúld) kvaðst eigi hafa miklu við að bæta það, sem hann hefði sagt áður um þetta mál. Þingmaður Skaptfellinga hefði fundið það til, að ekki hefði komið fram beiðni frá þeim mönnum sjálfum, er hjer ættu hlut að máli, en nú hefði síðan komið bónarbrjef um þetta til alþingis frá læknum á Ísafirði. Hefði hann reiknað saman muninn, sem yrði á launum hans eptir hinum nýju launalögum og hinum eldri í þessu tilfelli, og yrði hann 224 kr., sem eigi munaði landssjóðinn mikið, en einstakan mann talsvert. Óskaði hann að heyra álit landshöfðingja um þetta mál.

Landshöfðingi kvaðst eigi hafa verið við fyrstu umræðu þessa máls, og skyldi því fara nokkrum orðum um það. Vitnaði hann til ráðherrabrigfs 18. nóv. 1875, þar sem tekið væri fram, að orðin í 3. gr. 2. liði lækna-laganna væru eigi eins yfirgrípsmikil eins og 3. liður 7. gr. almennra launalaga. 7. gr. ætti eigi við aðra embættismenn, en þá sem tilteknir væru í þeim lögum. En í 3. gr. lækna-laganna stæði, að svo miklu leyti hjer-aðslæknar þeir, sem nú eru skipaðir í föst embætti, hafa meiri laun, en þeim bæri samkvæmt lögum þessum, skal o. s. frv., og í þessu lægi mismunurinn á rjettindum lækna og annara embættismanna í þessu tilliti, en það mundi þó eflaust hafa verið tilgangur alþingis 1875, að láta lækna hafa jafnrjetti við aðra, enda væri það bæði eðlilegt og sanngjarnt, og mundi hann því mæla með frumvarpi þessu. Þess vildi hann og geta, að ráðherrann hefði í brjefi 1. ág. f. á. vísað hjer-aðslækninum í Vestmannaeyjum til, að leita úrskurðar dómstólanna um þetta.

Stefán Eiríksson kvaðst ætla að fara nokkrum orðum um mál þetta, af því vara-forseti hefði beint ræðu sinni að nokkru

leyti að sjer. Hann kvað að vísu geta verið tilfinnanlegt fyrir hina eldri lækna, að vera sviptir þeim launum, er þeir hefðu haft aðgang að, en ætla mætti, að ráðherrann hefði eigi svipt þá þessum rjetti með ásettu ráði eða ástæðulaust. Hins vegar þætti sjer illt, að þurfa að fara að breyta nú þegar lögum frá síðasta þingi, án þess yfirgnæfandi ástæður væru til þess, því afleiðingin gæti orðið sú, að sífelldar bænar mundu dynja yfir landssjóðinn þing eptir þing um þess konar launahækkar embættismanna, og mundi honum þá verða fullþröngvað. Síðasta þing hefði ætlað að gjöra laun embættismanna svo úr garði, að þau væru viðunanleg, og það hefði að sínu álit fyllilega gjört það, og gæti hann því eigi verið með frumvarpi þessu.

Flutningsmaður kvað þingmann Skaptfellinga vera í öðru orðinu máli þessu hlynntan, með því hann viðurkenndi, að það væri ósanngjarnt, að sneypa þessa menn þeim launum, er þeir ættu með rjettu aðgang að; en þar sem ráðherrann hefði ráðið til, að leita úrskurðar dómstólanna í þessu efni, þá væri tvísýnt, hvort það yrði hollasti vegurinn fyrir landssjóðinn, því sjálfsagt yrði læknum veitt gjafsókn, og málskostnaður yrði eflaust meiri en upphæð sú, er hjer væri að ræða um. Hann vildi og fræða þingmann Skaptfellinga, að hjer væri eigi farið fram á breytingu, heldur viðauka laga, til að skýra rjettan skilning þeirra.

Sighvatur Arnason kvaðst ætla, að eptir venjulegum gangi í almennum launalögum embættismanna ættu þessir læknaeinskis að missa í af launum sínum samkvæmt hinum eldri launaákvörðunum. En hafi þeir tekið hærri laun eptir hinum nýju lögum, en þeim bar eptir hinum eldri ákvörðunum, þá vildi hann taka þann mismun til greina, er þeim væru ákveðin laun samkvæmt hinum eldri launareglum, og eigi láta það verða þeim til fyrirstöðu, til þess að ganga inn á hinar eldri launareglur, því það væri fyrirgefandlegt, þótt þeir hefðu gripið til hinna nýju laga, með því þeir

hefðu líklega verið í vafa um, hvort þeir gætu haldið hinum eldri launareglum. En því væri hann mótfallinn, að uppbótina skyldi reikna frá launaupphæð nýju laganna, þótt einhver læknir, er lægri laun hefði haft, kynni að hafa gripið til þeirra.

Benidikt Kristjánsson kvaðst verða að neita því, út af því sem fram hefði komið, að ómótmælt álit eins þingmanns væri álit allra. Hann sagði, að lögin eptir orðanna hljóðun þvertækju fyrir alla launahækkun eptir eldri launareglum fyrir þá, er hefðu verið búnir að öðlast hærri laun, en ákveðin eru í lögum um aðra skipun læknahjæraða, eptir þann tíma að þessi lög öðluðust gildi. Reyndar væri hann samþykkur frumvarpinu að því leyti, sem sjer þætti ósanngjarnt, að láta lækna missa nokkurs í við hin nýju lög fremur en aðra, en um eitt atriði vildi hann áskilja sjer rjett til breytingaratkvæðis og í þá stefnu, að fyrirbyggja það, að læknar þeir, sem ekki hefðu verið búnir að fá eptir eldri launareglum eins há laun, og hin nýju lög ákveða, gætu notið launahækkunar beggja laganna, bæði hinna eldri og hinna nýju, sem engan veginn væri fyrirbyggt með þessu frumvarpi.

Flutningsmaður kvað það aldrei hafa verið ætlun sína, að veita læknum rjett til tveggja laga, og misskilði þingmaður þingeyinga sig fullkomlega. Hann hefði aldrei ætlað sjer, og það mundi heldur enginn þingmaður vilja, að læknar fengju laun sín eptir báðum lögnum; sín meining væri, að þeir læknar fengju þau eptir hinum gömlu lögum, sem áður hefðu verið komnir í embætti, en nýju lögin náðu gildi. Ef breytingaratkvæði yrði gjört í þá átt, væri hann því meðmæltur. Sjálfur kvaðst hann hafa komið með viðauka við lögin, en eigi breytingu á þeim.

Torfi Einarsson kvað orðnar býsnalangar umræður um mál þetta, er helzt ætti ekkert um að ræða, eptir sínum dómi. Varaforseti hefði verið þakklátur landshöfðingjanum fyrir skýrslur hans um, að ráðgjafinn hefði vísað lækni Vestmannaeyinga

til dómstólanna viðvíkjandi launum sínum. Það kvaðst hann og verða að álíta rjett, ef þingið hefði eigi tekið svo ljóst fram um þetta efni seinast, að misskilningur þyrfti af að verða. Hann hefði á seinasta þingi, eins og flestir þingmenn, eigi viljað, að embættismenn misstu nokkurs í við hin nýju launalög, en hann vildi heldur eigi nú, að þingið færi að grauta í þeim lögum, er það hefði þá samið, og vildi því eigi, að þetta frumvarp væri látið ganga lengra.

Jón Hjaltalín kvaðst eigi vilja, fremur en aðrir þingmenn, leggja óþörf útgjöld á landssjóðinn, og einmitt þess vegna yrði hann að vera mótfallinn þingmanni Strandasýslu, því að ættu læknar þeir, er hjer ræddi um, að leita launa sinna með dómsúrskurðum, og fá gjafsókn til þess, sem sjálfsagt væri, mundu lenda margfalt meiri gjöld á landssjóðnum, en þótt þeir mættu fá laun sín eptir hinum gömlu reglum.

Sighvatur Arnason kvað sig og þingmann þingeyinga eigi misskilja varaforseta, flutningsmann máls þessa, heldur þætti þeim frumvarpið valda misskilningi, því að á því yrði eigi sjeð, hvort þeir eldri læknar, sem tekið hefðu laun sín eptir hinum nýju lögum, síðan þau komu út, ættu að halda því fje, sem þeir hefðu þannig fengið fram yfir þau laun, er þeir áður höfðu, eða ekki, en fá þó framvegis laun sín uppbætt eptir hinum eldri ákvörðunum, því með því gæti seinni villan orðið argari hinni fyrri.

Landshöfðinginn kvaðst eigi vera samþykkur þingmanni Strandasýslu í því, að láta mál þetta ganga fyrir dómstólana, fyrir þá sök, að orðin í læknaögunum um þetta atriði heimiluðu eigi læknum aðgang að launum þeim, er þeim eptir meiningu þingsins 1875 væru ætluð; en þar eð hann væri viss um, að þingmaðurinn vildi, að sami skilningur væri lagður í lögin, eins og þingið hefði ætlazt til, kvaðst hann vilja skora á þingmanninn, að gefa atkvæði sitt með frumvarpinu, einmitt til þess, að því yrði fram komið, sem hann sjálfur vildi.

Hann kvaðst vera samþykkur þingmanni

Skaptfellinga í því, að þingið ætti eigi að breyta sínum eigin lögum hvað ofan í annað, en færi svo, að eitthvað væri svo óljóst orðað í lögum þingsins, að tilgangur þess næðist eigi, þætti sjer nauðsynlegt, að lögum þess væri breytt, til að fyrirbyggja misskilning.

Flutningsmaður kvað landshöfðingjann hafa tekið fram, það er hann vildi svarað hafa þingmanni Strandasýslu, því að honum væri kunnugt, að dómstólarnir dæmdu eptir bókstaf laganna, og færi svo, að dæmt yrði eptir þessum lögum, þá mundi eigi nást það, sem þingið hefði viljað láta nást, af því að orðin væru ónákvæm, og segðu eigi vilja þingsins.

Stefán Eiríksson kvaðst vilja svara landshöfðingjanum og varaforseta því, að sjer þætti mjög ólíklegt, að þingið gæti nú losað þann lagastað, er hjer væri um að ræða, við misskilning, fyrst það hefði eigi getað það á síðasta þingi.

Torfi Einarsson kvað sjer eigi þykja það líklegt, að þingið ætti að þýða lögin, eða kenna skilning á þeim; það væri og nokkuð skritið, að byggja skilning allra þingmanna á skoðun eins þingmanns, ef henni að eins væri eigi mótmælt.

Landshöfðinginn kvað þingmann Strandasýslu mundu beina þessu að sjer, og yrði hann því að geta þess, að það, er hann segði, væri eigi alveg rjett hermt. Það hefði verið tekið fram í neðri deildinni, að hann hefði skoðað það sem meiningu þingsins, er fram-sögumaður hefði sagt fyrir hönd nefndar, og enginn mælt í móti.

Þar eð eigi tóku fleiri til máls, bar forseti undir atkvæði, hvort mál þetta skyldi ganga til 3. umræðu, og var það samþykkt með 8 atkvæðum gegn 2.

BREYTINGARATKVÆÐI OG VIDAUKA- ATKVÆÐI

við frumvarp til viðaukalaga við lög um

aðra skipun á lækna-hjeruðum á Íslandi,
15. okt. 1875.

Frá Sighvati Árnasyni, Benidikt Kristjánssyni og Stefáni Eiríkssyni.

Í staðinn fyrir orðin: «höfðu aðgang — — — en þau laun», komi: «höfðu þegar fengið jafnhá eða hærri embættislaun en þau».

Aptan við frumvarpið bætist: «Nú hafði læknir, sem skipaður var í embætti fyrir 1. janúar 1876, lægri laun, en þau, er áður nefnd lög ákveða, og skal hann eiga kost á, að kjósa annaðtveggja, að taka laun sín eptir hinum eldri launareglum, eða eptir lögum þeim, sem þegar voru nefnd».

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 23. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til viðaukalaga við lög um aðra skipun á lækna-hjeruðum á Íslandi*, 15. októbr. 1875.

Flutningsmaður (Eiríkur Kúld) kvað þetta mál í fyrstu hafa átt örðugt uppdráttar, en síðan hefði það fengið betri byr, og þeir, sem helzt hefðu hreift mótmælum gegn því, hefðu nú sætt sig við að gjöra við það breytingar- og viðauka-atkvæði, sem hann fyrir sitt leyti væri eigi sjerlega mótfallinn. Hjer væri eigi um neitt stórræði að gjöra, en þó um það, að halla eigi rjetti einstakra embættismanna. Og það væri sómi þingsins, að gæta rjettar allra. Þingmenn væru farnir að sjá, að öll sanngirni mælti fram með máli þessu, enda væri mjög ósanngjarnt, að synja þess, er hjer væri farið fram á. Það væri og eigi gott, að vera of smámunasa-mur; þetta munaði landssjóðinn mjög lítið, en einstaka menn drægi það töluvert.

Benidikt Kristjánsson kvaðst hafa skilið svo, sem varaforseti væri eigi móti breytingaratkvæðinu, og þyrfti hann þá eigi að færa margar ástæður fyrir því. Breytingaratkvæðið miðaði til að af stýra því, að menn gætu notið rjettinda tveggja laga.

Kjör lækna þessara væru víst eigi svo glæsileg, að allir mundu eigi unna þeim þess rjettar, er eldri launaákvörðanir heimila þeim. Það væri sagt, að þessir lækna gætu gjört sjer von um 2400 kr., og vissi hann eigi, hvort svo væri, en sig grunaði, að það væri vafasamt, hvort svo yrði; ef launaviðbót eptir kornverði væri úr lögum numin, væri efasamt, hvort þeir fengju 2400 kr.

Sighvatur Arnason kvað það hafa vak- að fyrir uppástungumönnum breytingaratkvæðisins, að þessir eldri lækna, sem voru í embætti, er lækna lögin fengu gildi, ættu að hafa sömu rjettindi sem aðrir embættismenn. En lækna lögin hefðu eigi tekið þetta fram, eins og hin almennu launalög. 3. gr. lækna skipunarlaganna, að því er snerti bújörðina, sæi hann eigi ástæðu til að breyta, með því það væri líka breyting á lækna lögunum, en hitt ekki. Breytingar- eða rjettara sagt viðaukaatkvæðið færi fram á, að lækna þeir hinir eldri skyldu mega kjósa annaðhvort, að fylgja hinum eldri launareglum eða hinum nýju lækna lögum, því sjer þætti sanngjarnt og rjett í sam- anburði við aðra embættismenn, að þeir fengju það, sem þeim hefði verið lofað í byrjun eptir hinum almennu launareglum.

Bergur Thorberg sagði, að ef til væri ætlað, að lækna þessir hefðu sömu rjett- indir og aðrir embættismenn, þá væri breyt- ingin eigi á rökum byggð. Að minnsta kosti vissi hann, að einn af læknum þeim hinum eldri yrði þá fyrir öðrum kjörum en hinir, þar sem lögin hefðu verið heimfærð þannig, að þau skyldu gilda strax fyrir alla, eins fyrir þá, sem áttu rjett til launahækk- unar eptir eldri ákvörðunum. Ef þessi breyt- ing fengi framgang, þá raskaði hún rjetti sumra embættismanna, og þætti honum eigi ástæða til slíks, enda væri hjer að eins um lítilræði að gjöra. Það væri auðsætt, að það hefði verið komið undir hending, hvort em- bættislaunin hefðu verið komin á það stig, er nýju lögin fengu gildi, sem þar er ákveðið,

nefnilega 1900 kr., og þessi hending ætti að ráða því, hvort þeir gætu orðið aðnjótandi launaviðbótar, sem þeim hefði verið heitin, og væri það fjarri sanngirni, og gæti hann því eigi aðhyllt það, en þó vildi hann heldur lögin þannig úr garði gjörð, en engin lög, af því þau bættu talsvert úr ójöfnuði við einstaka menn.

Benidikt Kristjánsson kvað það rjett hjá hinum 2. konungkjörna þingmanni, að, ef þessi breyting yrði samþykkt, þá fengju eigi allir lækna alveg sama rjett, en sá munur kæmi af því, eins og deildinni væri kunnugt, að lögin hefðu verið skilin öðruvísi, en ljóst hefði orðið, þegar þau voru rædd á þingi. 7. gr. laganna gæfi mönnum eigi sem náttúrlegast- an rjett, því hún gæfi eigi einungis rjett, sem byggðist á eldri launaákvörðunum, held- ur og nýjan rjett, það er að segja þeim, sem hefðu haft lægri laun, þegar nýju lækna lögin komu út, en þar væru ákveðin. Það hefði verið sagt, að hending yrði að ráða, hvort aðgangur veittist til viðbótar eptir eldri regl- um, en það væri eigi svo að sínu álit. Þeir lækna, sem yngri væru, misstu eigi neins í, ef viðaukinn yrði samþykktur, og sanngirni mælti með, að þeir fengju þá viðbót, sem þeir ættu eptir hinum eldri ákvörðunum, en móti því, að þeir tækju fyrst viðbót hinna nýju laga, og síðan viðbót eptir eptir eldri launaregl- um. Lækna fengju þann rjett, sem þeim eðli- lega bæri, ef sú breyting, er hjer væri um að ræða, kæmist á; það væri eigi verið um það að ræða, að gæða þeim, enda mundi það verða óvinsælt fyrir þingið, og eigi rjettlætt, ef það eigi byggðist á sanngirniskröfu, sem breyt- ing þessi tæki fyllilega til greina.

Bergur Thorberg sagði, að hálfis árs munur eða minna gæti valdið því, eptir breyting þessari, að einn fengi viðbót, en öðrum væri synjað þess, og sæi hver maður, að slíkt væri eigi sanngjarnt.

Torfi Einarsson kvaðst vera í vafa um það, hvort meiningin væri sú, að allir nýir lækna skyldu strax njóta rjettinda hinna

nýrri laga, og síðan hinna eldri, eða hitt, að þeir fengju eigi viðbótina, fyr en þeir væru orðnir nógu gamlir. Það þætti sjer skipta miklu, því það væri mesta ósanngirni, að þeir fengju fyrst hin nýju og síðan hin gömlu viðbótarlaun, og mundi hann greiða atkvæði eptir því, hvernig þetta væri að skilja.

Asgeir Einarsson kvað 2. konungkjörna þingmann eigi hafa leyst úr þeirri spurningu þingmanns Þingeyinga, hvað há launin gætu orðið. Það væru nú þegar komnar fram þrjár skoðanir í þessu máli, og misskilningur sá, sem fram hefði komið milli ráðherrans og landshöfðingja, og þingsins og landshöfðingja, og hins háeruverðuga flutningsmanns frumvarpsins og fleiri þingmanna, sýndi, að þetta mál væri vafasamt, og væri það jafnvel samvizku-póstur, að fara að vefja sig í þennan möskva, að gefa atkvæði í því, er mönnum væri mál þetta eigi fyllilega ljóst. Það væri og eigi ætlunarverk þingsins, að þýða lögin; það ætti umboðsstjórnin að gjöra, og landshöfðingi að leiðbeina þinginu, þegar verið væri að semja lögin. Það væri og eigi skylda þingmanna, að lúka reikning skoðunar sinnar, er þeir hefðu haft einhvern tíma áður, enda þó þeir myndu hana.

Flutningsmaður kvað sjer skiljast svo, sem þingmaður Húsvetninga væri í vandræðum með skilning laganna, en þætti minna skipta um það, hvort upphæðir launanna væru hærri eða lægri. En hann sagði, að það væri eigi nóg, þó lagamenn væru í þessari deild og skildu lögin, en þingmaðurinn yrði þá líka að trúá þeim.

Asgeir Einarsson kvaðst eigi hafa óskað þess, að lögin væru skýrð nú, heldur hins, að þegar þau voru samin á síðasta þingi, þá hefði verið sýnt fram á skilning þeirra. Það væri eigi von, að þingmaðurinn skildi lögin, þegar hann hefði eigi skilið orð sín rjett.

Síðan var breytingaratkvæði 3 þingmanna við frumvarpið samþykkt með 7 atkv. gegn 4, og viðaukaatkvæði með 6

atkv. gegn 5, og síðast frumvarpið með áorðnum breytingum samþykkt með 9 atkvæðum. Svo gat forseti þess, að málið yrði þá afgreitt og sent forseta neðri deildarinnar.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknaðgerðunum á Íslandi og fleira, 15. októbermán. 1875.

Hjerslæknar þeir, sem skipaðir voru í embætti fyrir 1. jan. 1876, og eptir launareglum þeim, sem þá var farið eptir, höfðu þegar fengið jafnhá eða hærri embættislaun en þau, sem ákveðin eru í lögum um aðra skipun á læknaðgerðunum á Íslandi og fleira 15. okt. 1875, skulu einskis í missa við nefnd lög, heldur verða að njótandi þeirrar launahækkunar, sem þeim var ætluð eptir þeim launareglum, sem fylgt var, þá er þeim voru veitt embættin.

Nú hafði læknir, sem skipaður var í embætti fyrir 1. janúar 1876, lægri laun, en þau, er áður nefnd lög ákveða, og skal hann eiga kost á, að kjósa annað tveggja, að taka laun sín eptir hinum eldri launareglum, eða eptir lögum þeim, sem þegar voru nefnd.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 30. fundi neðri deildarinnar, 4. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til viðaukalaga við lög um aðra skipun læknaðgerðanna á Íslandi og fleira, 15. októbermán. 1875.*

Ísleifur Gíslason kvaðst játa, að þetta frumvarp gengi að vísu í þá átt, sem væri gagnstæð þeim anda, er drottnandi væri í þinginu, og þeim reglum, er þingið hefði sett sjer, að breyta ekki lögum þeim, er það væri nýlega búð að setja. Hjer ræddi ekki um, að þýða lögin, eins og hefði verið, þar

sem um skrifstofukostnað amtmannanna hefði verið að ræða; hjer ræddi um, að bæta galla, sem þingið sæi að væru á lögum, er það hefði gefið, og hann yrði að álíta það bæði sóma og skyldu þingsins, að breyta lögum sínum, ef það kæmist að þeirri niðurstöðu, að gallar væru á þeim, sem þyrftu lagfæringar við. Þetta ætti sjer stað um lög þau, er hjer um ræddi. Sú regla, sem hefði verið fylgt um laun lækna, væri alveg mótstriðandi anda laganna, því að það væri auðvitað, að enginn embættismaður hefði við hin nýju lög átt að missa neins í af launum þeim, er honum hefðu verið lofuð, þegar hann fjekk embættið. Það hefði því eflaust verið meining þingsins 1875, að sömu reglu skyldi fylgja með laun lækna eins og annara embættismanna; að minnsta kosti gæti hann fullyrt, að sú hefði verið meining nefndarinnar í læknamálinu í hitt-eð-fyrri, því hann hefði verið einn af nefndarmönnum. Það yrði að álitast vangá, að ekki hefði verið tekin upp í læknalögin tilsvarendi ákvörðun, og stæði í 7. gr. launalaganna, en þessi ósamkvæmni kæmi af því, að læknalögin hefðu verið samþykkt af þinginu áður en launalögin. Af þessum ástæðum vonaði hann, að deildin ljeti frumvarpið ganga til 2. umræðu, því að það, sem 1. málsgrein frumvarpsins færi fram á, væri mjög sanngjarn og rjett. Þar á móti væri seinni málsgrein frumvarpsins ekki einungis þvert á móti bókstaf laganna, heldur einnig móti anda þeirra, því að það hefði aldrei verið meiningin, að sá læknir, sem ekki hefði verið búinn að ná þeirri launaupphæð, sem lögin til tækju, þegar lögin hefðu komið út, að hann skyldi fremur en aðrir embættismenn fá að velja um, eptir hvaða lögum hann vildi fá laun sín, heldur ætti hann að sitja við þá upphæð, sem læknalögin 15. okt. 1875 veittu honum. Þess vegna kvaðst hann hafa í hyggja að koma með breytingaratkvæði við 2. umræðu, um að fella burt þessa síðari málsgrein.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að sjer virtist mál þetta mjög líkt málinu um skrifstofukostnað amtmannanna. Hjer væri um það að ræða, hvort þingið ætti að fara að þýða þingið 1875. 2. þingmaður Rangæinga hefði sagt, að sú væri ekki meiningin í 3. grein læknalaganna, að læknar skyldu fá laun sín eptir annari reglu en aðrir embættismenn; en hvar stæði það skrifað? Væri það að eins hugboð þingmannsins, eða gæti það sjezt af umræðunum um málið? Sjer fyndist deildin með meðferð sinni á fjáráukalögum hafa sýnt, að hún vildi, að öll launalög væru óbrjáluð, og útskýring þeirra kæmi frá öðrum en deildinni. Hann kvaðst því vera mótfallinn því, að þingið færi að út þýða lög þau, er það væri búid að samþykkja, því að þá blandaði það sjer í það, sem því kæmi ekki við; þingið hefði ekki eitt löggjafarvaldið, heldur í sameiningu við konunginn, og ef það færi út í þá sálma, að út þýða og skýra lögin, þá gripi það inn í verksvið dómstólanna. Hann gæti frætt 2. þingmann Rangæinga á því, að einmitt sá, er nú væri ráðgjafi Íslands, segði, að löggjafarþing ættu ekki að þýða sig sjálf. Ef þingið nú víki frá þeirri reglu, sem það hingað til hefði fylgt, þá mundi það opna alla þá munna, sem hefðu látið til sín heyra við fjárlaganefndina, og sem hún hefði með naumindum getað þaggað niður í. Þingmaður Rangæinga mætti ekki vera sjálfum sjer ósamkvæmur vegna brjóstgæða. Hann kvaðst sjálfur gjarnan vilja gjöra læknum þetta til geðs, því að nokkrir þeirra, sem hjer ættu í hlut, væru beztu vinir sínir, en til þess að vera sjálfum sjer samkvæmur, yrði hann að mæla móti frumvarpinu, og segja við lækna: „Þjer hafið Móses og spámennina; farið þjer til dómandanna, og látið þá skýra meiningu laganna“.

Páll prestur Pálsson sagði sig minnti eigi betur, en að hann hefði setið fyrir öllum launalögum á síðasta þingi út í gegn. En eigi vissi hann betur, en að sú hefði

verið tilætlun alþingis þá, að eigi skyldi rýra í neinu launarjett embættismanna þeirra, sem í embættin væru komnir, þegar hin nýju launalög kæmu út. Hjer væri allt öðru máli að gegna, en um skrifstofufjeð handa amtmönnum, er deildin hefði haft til meðferðar fyrir skemmstu, og vísað á bug bænunum um viðbót við það. Skrifstofufje væri eigi laun. Sömu leiðis væri hjer allt öðru máli að gegna, en um kennaralaunin við læknaskólann, er deildin hefði eigi viljað hækka, því það embætti hefði eigi verið veitt fyr, en eptir að lögin voru komin út. Hann væri því á því, að þetta frumvarp ætti að hafa framgang, enda virtist sjer það vera ósamboðið þinginu, að halla rjetti sjerstakra embættismanna; því það mundi heldur alls eigi hafa verið tilgangur þingsins 1875, þá er launalögin voru samin.

Einar Ásmundsson kvaðst vera sam- samdóma þeim 2. þingmanni Rangæinga og 1. þingmanni Skaptfellinga um það, að hjer væri öðru máli að gegna, en um skrifstofufje amtmannanna; það væri að hreinu að ganga um það, þar sem launalögin hefðu beinlínis og skýlaust svipt amtmennina skrifstofukostnaði, nema því, sem þau til tækju. En um læknaskipunarlögin hagaði öðruvísi til. Launanefndin og þingdeildin hefðu 1875 ætlað til, að ein og sama regla gengi yfir alla embættismenn, sem þá áttu launalög í smíðum; en með því að launalög þeirra hefðu eigi orðið öll samferða á þinginu, heldur hlotið samþykki þingsins sín á hverjum tíma, hefðu orðið dálitlar misfellur á þeim sín í milli. Hefðu læknaskipunarlögin verið tilbúin eða samþykkt á þinginu 1875 á eptir aðal-launalögnum, sem eðlilegast hefði verið, og þurft að vera, þar sem þau skírskotuðu til hinna almennu fyrirmæla launalaganna, mundi þessi ósamkvæmni eða ójöfnuður naumast hafa slæðzt inn í. Af því að aðal-launalögin hefðu orðið á eptir læknalaunalögnum, hefði svo

viljað til, að hinar almennu ákvarðanir þeirra hefðu orðið læknunum miður hagkvæmar, en mjög hagkvæmar hinum svo kölluðu hálaunuðu embættismönnum, en sjer fyndist læknarnir eigi eiga að gjalda þeirrar tilviljunar.

Þá tóku eigi fleiri til máls. Var þá síðan gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 10 atkvæðum gegn 9.

BREYTINGARUPPÁSTUNGUR

við frumvarp til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknahjeruðum á Íslandi og fleira,
15. októbermán. 1875.

I. Breytingaruppástunga
frá Páli Pálssyni, þingmanni Skaptfellinga.
Seinni liður greinarinnar: „Nú hafði . . . voru nefnd“ falli burt.

II. Breytingaruppástunga
frá Ísleifi Gíslasyni, og Einari Ásmundssyni
2. þingm. Rangæinga. 1. þingm. Eyfirðinga.
Síðari málsgrein frumvarpsins: „Nú hafði . . . voru nefnd“ falli burt.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 42. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmanaðar, kom samkvæmt dag-skránni til 2. umræðu *frumvarp til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknahjeruðum á Íslandi og fl.*, 15. okt. 1875, með tveimur breytingaruppástungum frá þremur þingmönnum, að síðari liður frumvarpsins fjelli burtu.

Ísleifur Gíslason kvaðst hafa tekið það fram við 1. umræðu máls þessa, hvers vegna hann væri því hlynntur. Því hefði og þá verið hreift hjer í deildinni, að mál þetta væri eins konar þýðing á lögum þingsins 1875, og hefði máli þessu verið líkt við málið um skrifstofufje amtmannanna. Hann kvaðst fyrir sitt leyti eigi geta sjeð, að nokkur vafi

væri á um mál þetta, því að hann kvaðst ætla, að lagabókstafurinn væri svo skýlaus, að hann eigi þyrfti neinnar skýringar við, því að í grein þeirri í læknaSKIPUNARLÖGUNUM, er hjer ræddi um stæði svo: «Að svo miklu leyti hjeraðslæknar þeir, sem nú eru skipaðir í föst embætti, hafa meira í laun (að meðtöldum húsaleigustyrk og embættisjörð), en þeim bæri samkvæmt lögum þessum, skal fara eptir því, sem fyrir er mælt í hinum almennu launalögum». Þetta væri að sinni ætlun skýlaus lagabókstafur á móti því, að læknum bæri meira, en þeir hefðu haft, þegar lögin voru gefin. Ástæðan til þess, að hann væri málínu hlynntur, væri því hitt, að hann ætlaði, að ef þingið sæi einhverja agnúa eða meinlokur í lögum þeim, er það hefði samþykkt, þá væri það eigi að eins drengilegt af þinginu, heldur væri það jafnvel bein skylda og sómi þingsins, að leiðrjetta slíkt, hvort sem það væri á fyrsta, öðru, eða hverju helzt þingi, eptir að það hefði samið lögin. Af því hann hefði verið í læknanefndinni, kvaðst hann geta sagt það með vissu, að það hefði verið eindreginn vilji nefndarinnar, að lækarnir nytu sama rjettar og aðrir embættismenn, en einungis hefði þetta verið svo óheppilega orðað, að það hefði eigi verið í samræmi við launalögin, af því þau hefðu verið seinna búin en læknalögin. Hann kvaðst því ætla, að fyrst ganga mætti út frá því sem gefnu, að nefndin í læknamálinu í hitt-eð-fyrri, og yfir höfuð þingdeild þessi, hefði eigi viljað láta lækna neins í missa, og meinloka þessi hefði þannig slæðzt inn í læknalögin af vangá þingsins, þá væri það skylda þingsins, að ráða bót á þessu nú. Hann kvaðst hafa gjört grein fyrir breytingaratkvæði sínu við 1. umræðu málsins, og ætlaði hann því eigi að taka það nú upp aptur, er hann þá hefði mælt.

Grimur Thomsen kvaðst vilja leiða athygli þingdeildarinnar að því, að þegar læknamálið hefði verið fyrir þinginu 1875, þá hefði læknaHJERUÐUNUM verið fjölgað og útgjöld landsins þannig aukizt, og hefði

því verið samfara það, að bæði læknisumdæmi og störf hinna eldri lækna hefðu minnkað á tilsvarendi hátt, því að því færri sem læknaHJERUÐIN væru, því meira væri fyrir lækna að gjöra. Þar sem 1. þingmaður Rangæinga hefði sagt, að lagabókstafurinn væri svo skýlaus, þá fyndist sjer frumvarp þetta óþarft; því að ef svo væri, að lögin eigi gætu misskilizt, þá lægi beint við fyrir lækna að höfða mál. Hann kvaðst hafa verið hjer á þingi 1875, þegar lækna- og launalögin hefðu rædd verið, og kvaðst hann eigi vita til þess, að hinir eldri lækna hefðu átt von á þeirri launahækkun, er hjer um ræddi, því sú meginregla hefði verið tekin burtu úr öllum launalögum. Hann kvaðst jata, að sanngirnin mælti með því, að lækarnir fengju þessa tilslökun, ef störf þeirra hefðu ekkert minnkað við hin nýju launalög; en það sæi hver maður, að eptir því sem fleiri yrðu um það, að leysa einn starfa af hendi, þá minnkuðu erfiðleikarnir fyrir hvern einstakan. Hann kvaðst því ætla það sanngjarnt vera, að við hið sama stæði með laun lækna og áður, og mundi hann því greiða atkvæði gegn frumvarpi þessu.

Isleifur Gíslason kvað 1. þingmann Gullbringusýslu hafa herfilega rangfært og misskilið orð sín. Hann kvaðst hafa sagt, að skýlaus lagabókstafur væri fyrir því, að lækarnir ættu ekki að hafa hinn sama rjett til launahækkunar, sem aðrir embættismenn eptir hinum almennu launalögum, og af því öll ræða þingmannsins hefði verið byggð á þessum misskilningi, þyrfti hann ekki að svara henni frekar.

Þorsteinn Jónsson kvaðst eigi standa upp af því, að hann ætlaði, að hann mundi sannfæra marga með ræðu sinni, en sjer fyndist sjer vera skylt, að lýsa yfir álitinu sínu í máli þessu, og það eigi svo mjög af því, að hjer lægi fyrir bænaHJERUÐIN úr kjördæmi sínu, heldur af því, að frumvarp það, er hjer um ræddi, væri samkvæmt sínu álitu, er hann hefði greitt atkvæði fyrir launalögum; því að hann kvaðst eigi

annað geta ætlað, en að 7. grein launalaganna næði eins til lækna og annara embættismauna, og það því síður, sem launalögin hefðu verið rædd og samþykkt síðar en læknalögin, því að í 7. greininni stæði svo: «Því, sem einhverjum samkvæmt fyrri launa-ákvörðunum hefur verið lagt meira í tekjur, en lagt er embætti því eða sýslan, sem hann hefur á hendi, í þessum eða öðrum launalögum, heldur hann sem viðbót er honum sje veitt fyrir sjálfan hann». Hann kvaðst og ætla, að öll sanngirni talið fyrir því, að það væri eigi af neinum tekið, er honum einu sinni hefði verið veitt. Hann treysti því þess vegna, að þingdeildin sæi, að þetta væri að eins vangá af þinginu, og að lækarnir ættu að njóta sama rjettar og aðrir embættismenn, og væri það ætlun sín, að þingið í hitt-eð-fyrri hefði eigi viljað skaða neinn embættismann með launalögnum, heldur þvert á móti.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um málið, og fjell þá atkvæðagreiðslan þannig:

1. Fyrri liður greinarinnar samþykktur með 11 atkv. gegn 10; en vegna óglöggrar atkvæðagreiðslu varð að við hafa nafnakall, og fór það á þessa leið:

Já sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Benidikt Sveinsson,
Einar Ásmundsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Arnlfótur Ólafsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,

Grímur Thomsen,
Hjálmur Þjetursson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll bóndi Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

Var fyrri liðurinn þannig samþykktur með 12 atkvæðum gegn 11.

2. Síðari liður greinarinnar felldur með 16 atkvæðum.
3. Fyrirsögn frumvarpsins samþykkt án atkvæðagreiðslu.
4. Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, var samþykkt með 17 atkvæðum.

Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til viðaukalaga við lög um aðra skipun á læknaþjéruðum á Íslandi og fleira, 15. októbermán. 1875.

Hjæraðslæknar þeir, sem skipaðir voru í embætti fyrir 1. jan. 1876, og eptir launareglum þeim, sem þá var farið eptir, höfðu þegar fengið jafnhá eða hærri embættislaun en þau, sem ákveðin eru í lögum um aðra skipun á læknaþjéruðum á Íslandi og fleira, 15. okt. 1875, skulu einskis í missa við nefnd lög, heldur verða aðnjótandi þeirrar launahækkunar, sem þeim var ætluð eptir þeim launareglum, sem fylgt var, þá er þeim voru veitt embættin.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 51. fundi neðri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu, *frumvarp til viðaukalaga við aðra skipun á læknaþjéruðum á Íslandi og fl.*, 15. okt. 1875.

Þorsteinn Jónsson kvaðst eigi hafa mik-ið að segja um mál þetta, því áður væri bú-ið að taka það fram, en hann vildi skjóta því til sanngirnistilfinningar og góðrar meðvitundar deildarmanna, að þeir ljetu mál þetta

fá framgang í deildinni, sem hann líka vonaði, þegar það væri komið svo langt.

Grimur Thomsen kvaðst vilja geta þess, að í pólitískum málum væri samhliða sanngirninni önnur meginregla, er væri sú, að breyta eigi þegar þeim lögum, er gefin hefðu verið á síðasta þingi. Kvaðst hann því ætla það hollt fyrir deildina, að draga breytingar á þeim lögum, er hún nýlega hefði gefið. En til þess að þingmenn sæju, að það væri meiningin, að bægja sanngirninni frá, þá kvaðst hann vilja taka það fram, að það gæti ef til vill bráðum komið fyrir, að farið yrði fram á breytingu á launalögunum, er eigi mundi þykja á sanngirni byggð. Hann kvaðst enn einu sinni vilja taka það fram, að nokkuð öðru máli væri að gegna með lækna nú en áður, því að lækarnir, að undanteknum læknum á Vestmannaeyjum, hefðu miklu minni ferðalög nú, en þeir hefðu áður haft, svo sem eðlilegt væri, þar sem umdæmin væru miklu fleiri nú, en þau hefðu áður verið, þegar hin nýju lækna- lög eigi hefðu verið komin út. Hann kvaðst reyndar vita, að þetta væri eigi tilfellið með læknum á Vestmannaeyjum, en vonaði þó, að þingmaður Vestmannaeyinga yrði að játa, að þeim lækni væri allvel launað í sam- burði við þau störf, er hann hefði að gegna.

Pórður Þórðarson kvaðst vilja geta þess, út af orðum 1. þingmanns Gullbringusýslu, «að umdæmi lækna hefðu minnk- að að undanteknum Vestmannaeyjum», að þá játaði hann reyndar, að þetta væri víða tilfellið; en þegar til læknisins í Stykkishólmi væri litið, þá væri þvert á móti, því að umdæmi hans hefði einmitt stækkað við hin nýju lækna- lög, en eigi minnkað, þar sem Vestureyjum hefði verið bætt við þær 3 sýslur, sem áður voru, og mundi það læknisumdæmi vera eitt af hinum stærstu og erfiðustu læknisumdæmum landsins, og kvaðst hann því ætla, að það væri allhart fyrir þann lækni, að verða að sæta kjör- um þeim, er hann nú hefði og hjer væri um að ræða.

Pórarinn Böðvarsson kvaðst í fáum orð-

um vilja láta þá meiningu sína, í ljósi, að hann væri mjög meðmæltur frumvarpi þessu. Hann yrði að álíta það fullkomlega sann- gjarnt, að embættismenn þessir fengju þau laun, er þeim hefði verið heitið að þeir skyldu fá, þá er þeim hefði verið veitt em- bættið. Þar sem 1. þingmaður Gullbringu- sýslu hefði sagt, að það ætti að vera meginregla þingsins, að breyta eigi lögum þeim, er það hefði fyrir skemmstu samið, þá kvaðst hann eigi geta sjeð, að hjer væri um neina lagabreytingu að ræða, því að sínu áliti væri hjer að eins um það að ræða, að koma læknum, eins og öðrum embætt- ismönnum. undir launalögin 1875, því að hann gæti eigi annað ætlað, en að frum- varp þetta væri stýlað í þá átt, að leiðrjetta það, er orðið hefði af vangá þingsins í hitt- eð-fyrri, og væri því eigi hægt að segja ann- að, en að frumvarp þetta gengi í rjetta stefnu. Hann yrði því fastlega að mæla með því, að frumvarp þetta yrði samþykkt.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi ætla að mæla mikið með þessu frumvarpi, en að eins taka það fram, að sjer fyndist engin ástæða til, að læknum yrði synjað um launahækkun þá, er hjer um ræddi, fyrir þá sök, að svo mjög hefði ljett á umdæmum þeirra, því að einmitt þeir menn, er frum- varp þetta næði til, hefði sömu umdæmi og áður, nema hvað þyngt hefði á læknum í Stykkishólmi; á læknum í Ísafjarðarsýslu hefði að visu ljett að nafninu til, þar sem umdæmi hans hefði klofnað í tvennt, og lækningin þannig losað við annan hluta þess, en þess væri að gæta, að enginn læknir hefði enn komið í það læknisumdæmi, og lækningin í Ísafjarðarsýslu yrði því að þjóna því eptir sem áður.

Arnþjótur Ólafsson kvað það einmitt koma til af sama fyrir sjer sem 1. þingmanni Gullbringusýslu, að hann hefði verið á móti frumvarpi þessu. Þegar regla sú, er þing- deildin hefði hingað til fylgt á þingi þessu, væri borin saman við frumvarp þetta, þá væri það ljóst, að deildin, ef hún ætti eigi að vera sjálfri sjer ósamkvæm, gæti eigi greitt

atkvæði fyrir frumvarpi þessu. Hann kvaðst eigi þurfa að minna á þá stælu, er orðið hefði hér á þingi út af fjáráukalögum, bæði að því, er skrifstofukostnað amtmannanna og póstmeistarans snerti; kvaðst hann ætla, að deildin ætti að vera hrædd við slíkar apturgöngur sem þær, er hvað eptir annað hefðu birzt hér í deildinni út af málum þessum, og sem eigi væri enn þá búið að kveða niður í efri deildinni, heldur væri þar enn reymt af þeim. Hann kvaðst eigi finna, hvernig deildin færi að gjalda jákvæði við frumvarpi þessu, nema ef svo væri, að hún hirti eigi um það, þótt hún segði já í dag, en nei á morgun. Hann kvaðst vilja minna 2. þingmann Gullbringusýslu á, hvernig farið hefði fyrir líku máli, sem þessu hér í deildinni, þegar um undanþágur hefði verið að ræða, eigi að eins frá ábúðarskattinum fyrir prestana, er 2. þingmaður Gullbringusýslu tæki sjer svo nærri, heldur og frá öllum undanþágum fyrir þá, er hlut ættu að máli, og vildi hann þó einkum telja til hreppstjórana. Hann kvað sjer hafa veitst sú virðing, að hafa gjört breytingaratkvæði við þetta mál við 3. umræðu þess, og hefði þó virðingin eigi verið í því fölgín, að gjöra breytingaratkvæðið, heldur í því, að hann hefði verið með þremur andlega uppfræddum mönnum, og þó hefði breytingaratkvæði þetta fallið. Hann kvaðst eigi ætla að tala um þá, er greitt hefðu atkvæði sitt með tillögu þessari, því að það hefðu verið mestmegnis þeir einir, er tillagan var gjörð í hag. En hann kvaðst ætla að víkja máli sínu til þeirra manna, er hrundið hefðu þessari tillögu. Hann kvaðst eigi skilja í því, að þessir menn gætu gefið atkvæði sitt fyrir frumvarpi þessu, ef þeir vildu vera sjálfum sjer samkvæmir, hversu ástfölgirnir sem þeir kynnu að vera mönnum þessum. Hann kvaðst því vilja biðja forseta um, að ef atkvæðagreiðslan yrði ógreinileg, þá yrði við haft nafnakall. Hann tók það fram, að tveir af mönnum þessum væru persónulegir vinir sínir, en hann kvaðst þó eigi vera svo ástfölginn í persónulegri vin-

áttu, að hann vildi breyta frumreglu þingsins fyrir þá skuld.

Grimur Thomsen kvaðst ætla, að bænarskráin frá einum af þessum læknum, nfl. læknum í Vestmannaeyjum, væri þingmönnum kunnug. Þessi læknir heimitaði beinlínis þau laun, sem hann segðist hafa rjett til samkvæmt eldri ákvörðunum. Hann segði: «mjer getur eigi betur skilist, en að að synjunin um vaxandi laun eptir embættisaldri riði í bága við annan kafla 25. gr. í stjórnarskrá Íslands, og það því fremur sem jeg eigi fæ sjeð, að 3. gr. í lögum um aðra skipun á læknahjeruðunum á Íslandi o. fl., samanborin við 7. gr. í lögum um laun íslenzkra embættismanna o. fl., gefi neina heimild til, að svipta hina eldri lækna, er byrjað hafa á lægstu launum, launabót eptir embættisaldri». Eptir þessu væri augljóst, að læknirinn þættist hafa lagarjett til þess að fá þessi meiri laun, og ef svo væri, þá þyrfti deildin ekki að fara að gefa atkvæði um þetta mál, heldur ætti læknirinn að snúa sjer til dómstólanna. Viðvíkjandi því, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að vinahót ættu ekki að hafa áhrif á þetta mál, skyldi hann geta þess, að einn af þessum læknum væri systursonur sinn.

Guðmundur Einarsson kvaðst álíta, að læknirinn í Vestmannaeyjum hefði ekki svo mikla þörf á hærri launum, en hafi nokkur læknir sanngirnirjett til þess að ná þeirri launaviðbót, sem hann eptir hinum eldri launalögum getur gjört sjer von um, þá væri það læknirinn í Stykkishólmi, og væri það því einkum þessa læknis vegna, sem hann vildi mælast til, að þetta frumvarp yrði samþykkt.

Þórarinn Böðvarsson sagði, að 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði ekki getað sannfært sig. Hann kvaðst má ske vera læknum í Vestmannaeyjum samdóma, að hann eptir 7. gr. launalaganna ætti heimtingu á hærri launum, en eins og hann áður hefði tekið fram, hefði nefndinni í læknamálinu 1875 gleymzt að taka þetta fram.

Hvað það snerti, að þingmenn ættu ekki að segja «já» í dag, en «nei» á morgun, þá hefði 1. þingmaður Norður-Múlasýslu einmitt gjört það stundum sjálfur, með því að koma með uppástungur og taka þær síðan aptur, eða breyta þeim mjög (Arnlfótur Ólafsson: «Hef jeg gjört það?»). Hann mundi þess vegna gefa atkvæði með frumvarpinu.

Ísleifur Gíslason kvaðst vilja láta það ósagt, hvort það væri sæmandi, að bera þingmönnum á brýn, að þeir gæfu atkvæði með málum fyrir skyldugleika eða vináttu sakir, eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði gjört, en kvaðst ætla, að menn ættu að fara varlega í, að gjöra þingmönnum slíkar getsakir, og í öllu falli kvaðst hann vilja frábiðja sjer þær. Að hann hefði verið þessu máli hlynntur, kæmi eingöngu af því, að hann í hitt-öð-fyrri hefði verið í læknaSKIP-unarnefndinni, og væri sjer því fremur en þingmanni Norður-Múlasýslu ljóst, að það hefði verið meining nefndarinnar, og hann mætti segja þingdeildarinnar, að læknaR væru sömu kjörum háðir, hvað launahækkun snerti, sem aðrir embættismenn.

Arnlfótur Ólafsson kvaðst ekki geta kannazt við, að hann hefði beint nokkru ósæmilegu að þingmönnum; hann hefði einungis sagt, að hversu mikils sem menn, bæði hann sjálfur og aðrir, vildu meta vináttu manna, þá ættu þeir þó að varast á þingbekkjunum, að láta leiðast af nokkurs manns vináttu í nokkru máli, og væri undarlegt, að nokkrir skyldu taka slíkt til sín. Menn töluðu um ósamkvæmni milli hinna almennu launalaga og læknaLaganna, en það væri aðgætandi, að hvorki landshöfðingi nje alþingi hefði skilið hin almennu launalög, eins og ráðgjafinn hefði gjört; en hitt hefði aldrei komið til orða, hvornig læknaLögin ætti að skilja. Í læknaLögum væri rjett fylgt löggjafarreglunni, að svipta engan þeim rjettindum, er hann væri búinn að fá, eða fengnum rjettindum sínum, en von um rjettindi væru ekki fengin («erhvervede») rjettindi. En engin ástæða væri til að taka hin almennu launalög til fyrirmyndar í þessu efni, því að

þau gengu fram úr öllu hófi, með því að þar væru vonir manna um hærri laun gjörðar að fullfengnum rjettindum. Auk þessa vildi hann benda til þess, að þótt hann játaði, að stjórnarherrann hefði skilið hin almennu launalög rjettara en landshöfðinginn og þingið sjálft 1875, þá fyndist sjer hann hafa lagt of mikla áherzlu á þessi orð 7. gr. laganna: «einskis ímissa». Hin nýju laun væru eins konar miðstryk milli hinna lægstu og hæstu eldri launa. Þar sem nú svo hefði staðið á, að embættismaðurinn hefði verið kominn upp á eða upp yfir miðstrykið, þar væri regla ráðherrans rjett; en aptur þar sem embættismaðurinn var lengra eða skemmra fyrir neðan miðstrykið, eða þessi miðlaun, þá er lögin komu út, þá hefði sá embættismaður eigi átt að fá sína persónulegu viðbót, þá er hann á síðan komst upp fyrir miðstrykið, eptir þeim eldri launalögum, fyr en búíð var að draga svo mikið frá viðbótinni, sem embættismaðurinn var búinn að vinna við hin nýju lögin. Aðgætandi væri, að hvergi stæði, að embættismennirnir skyldu vinna, heldur að eins «einskis ímissa» við hin nýju lög.

Páll prestur Pálsson sagði, að það væri enn meining sín eins og um daginn, að eigi ætti að halla launarjetti lækna fremur en annara embættismanna, og vonaði hann, að þingdeildin hjeldi líka enn þeirri stefnu, enda vissi hann eigi betur, en að það hefði verið hrein og alvarleg meining alþingis 1875, sem bjó til bæði hin almennu launalög og læknaLögin, að læknaR ættu að njóta sama rjettar og aðrir embættismenn. Yrði niðurstaðan önnur nú, væri það ósamkvæmni, sem þingið ætti eigi að láta sjer verða á. Persónuleg vinátta eða kunningsskapur gæti með engu móti komið til greina, að því er sig snerti, því hann væri eigi kunnugur neinum af læknum þeim, er hlut ættu að máli.

Hjálmur Pjetursson sagði, að út liti fyrir, að þingið ætlaði að komast í mikla þraut í þessu máli. Einn þingmaður hefði upplýst, að læknaRinn á Vestmannaeyjum

þyrfti ei með meiri launa en hann hefði, en annar, að læknirinn í Stykkishólmi þyrfti þeirra, þegar litið væri til erfiðleikanna á læknisumdæmi hans, og álti hann þetta hvorttveggja satt. Hjer væri því sannarlega úr vöndu að ráða. Sæti hann á hreppsfundi, og ætti að úthluta ómagameðlagi, skyldi hann vera fljótur að úrskurða í öðru eins máli og þessu, en hjer á þessum stað væri öðru máli að gegna, en jafna sveitarstyrk milli þurfamanna; hjer kæmist því eigi sanngirni að, og því hjeldi hann, að eigi væri annars kostur, en að fella þetta mál.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða um frumvarpið og það fellt með 11 atkv. gegn 10; en vegna ónógrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall og sögðu:

já:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Einar Ásmundsson,
Guðmundur Einarsson,

já:

Guðmundur Ólafsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei:

Arnljótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grimur Thomsen,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Páll bóndi Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

Var frumvarpið þannig fellt með 12 atkvæðum gegn 11.

XXIII.

Frumvarp

til laga um farareyri lærisveina hins lærða skóla í Reykjavík.

Frá Benidikt Kristjánssyni, 1. þingmanni Þingeyinga.

1. grein.

Lærisveinar hins lærða skóla í Reykjavík, sem ekki eiga heimili í bænum, eða í grennd við hann, skulu fá farareyri goldinn úr landssjóði ár hvert, meðan þeir sækja kennslu í skólann.

2. grein.

Hve mikinn farareyri hver lærisveinn skal hafa, fer eptir því, hvar heimili hans er. Skal hver lærisveinn hafa farareyri, sem hjer segir:

Úr Rangárvallasýslu	kr. 40,00
— Vestmannaeyjum	— 40,00
— Skaptafellssýslu vestri . .	— 60,00
— Skaptafellssýslu eystri . .	— 100,00
— Múlasýslu syðri	— 95,00
— Múlasýslu nyrðri	— 90,00
— Þingeyjarsýslu	— 80,00
— Eyjafjarðarsýslu	— 65,00
— Skagafjarðarsýslu	— 60,00
— Húnavatnssýslu	— 50,00
— Strandasýslu	— 50,00

Úr Ísafjarðarsýslu	kr. 45,00
— Barðastrandasýslu	— 35,00
— Dalasýslu	— 30,00
— Snæfellsness- og Hnappadalss. —	25,00
— Mýrasýslu	— 25,00

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 20. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um farar-eyri lærisveina hins lærða skóla í Reykjavík.*

Flutningsmaður (Benidikt Kristjánsson) kvað lítið um mál þetta að ræða, þar eð eigi mætti tala um hinar einstöku upphæðir við þessa umræðu, en menn mundu, að von sinni, verða málinu hlyntir í heild sinni, með því að það miðaði til, að nema burtu mismuninn á tilkostnaði landsmanna, til að koma lærisveinum hingað í skóla. Ágreinings væri helzt von af hinum einstöku upphæðum. Hann kvað svo kynni í fljótu bragði að virðast, sem upphæðirnar væru skakkt settar, en sín hugsun hefði verið, að miða ferðakostnaðinn úr Norður- og Austur- og Vesturlandi við gufuskipsferðirnar, en Skaptafells, Rangárvalla og Mýrasýslum við landferðir, og gæti það orsakað, að virðast mætti í fljótu bragði, sem farar-eyririnn sje ójafnlega og af handahófi ákveðinn. Mönnum mundi, ef til vildi, þykja kostnaður allmikill lagður á landssjóðinn í þessu efni, en ef hann þætti mikill, þá benti það einmitt á, hverjum ójöfnuði landsmenn hefðu orðið að sæta hingað til, og ætti það að verða málinu til stuðnings. Hann vonaði, að málið gengi til 2. umræðu, og þá kvaðst hann betur geta skýrt hin einstöku atriði þess.

Bergur Thorberg kvað mál þetta fullkomlega þess vert, að það væri tekið til íhugunar, því að mismunur mikill væri á tilkostnaði landsmanna í þessu tilliti, en aptur væri það svo miklum vanda bundið, að ákveða hinar einstöku upphæðir, og vafa-

samt, hvort rjett sje, að ákveða þær með lögum, að sjer þætti nauðsynlegt, að nefnd væri sett í málið, eptir að samþykkt væri, að það skyldi ganga til 2. umræðu, svo að sú nefnd gæti íhugað málið milli 1. og 2. umræðu.

Jón Pjetursson kvað sjer þykja varhugavert að taka frumvarp þetta til greina, þar eð það mundi hafa í för með sjer afar-mikinn kostnað.

Ásgeir Einarsson kvað það auðsætt, að nefnd þyrfti að setja í mál þetta, þar eð það mundi mjög vandasamt, enda mundu annars verða býsna-langar umræður um það eptir andanum í þingdeildinni.

Sighvatur Árnason óskaði nefndar, og gat þess jafnframt, að hinn 3. konungkjörni þingmaður mundi gjöra sjer of háar hugmyndir um kostnað þann, er af þessu gæti leitt, og að reikningur hans mundi ekki vera rjettur.

Eiríkur Kúld óskaði og nefndar, með því að upphæðir frumvarpsins mundu vera settar af handahófi, og kostnaðurinn yrði eflaust ísjárverður, þar sem hann mundi verða á 7. þúsund, ef 70 lærisveinar kæmu.

Stefán Eiríksson kvað að vísu sanngjarnt, að lærisveinar fengju ferðastyrk, en eptir frumvarpi þessu leiddi af því ærinn kostnað, svo að hann væri hræddur um, að landssjóðurinn flosnaði upp, ef hann yrði lagður á hann ásamt öllum þeim bollalegg-ingum, sem nú eru fyrir þingi í þá átt, en ef málið ætti fram að ganga, þá óskaði hann nefndar.

Með því eigi tóku fleiri til máls, ljet forseti ganga til atkvæða um, hvort málið ætti að ganga til 2. umræðu, en með því að atkvæðagreiðslan varð óglögg, var við haft nafnakall og sögðu:

já:

Benidikt Kristjánsson,
Ásgeir Einarsson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Sighvatur Árnason,

já:
 Stefán Eiríksson.
 nei:
 Magnús Stephensen,
 Árni Thorsteinson,
 Jón Hjaltalín,
 Jón Pjetursson,
 Torfi Einarsson.

Var það þannig samþykkt með 6 atkvæðum gegn 5, að málinu skyldi vísað til 2. umræðu, og með 6 atkvæðum gegn 5 samþykkt, að nefnd skyldi setja í málið.

Forseti stakk upp á 3 manna nefnd, og var það samþykkt. Fyrir kosningu urðu:

Benidikt Kristjánsson með 6 atkvæðum.
 Magnús Stephensen . — 4 — .
 Árni Thorsteinson . — 4 — .
 Stefán Eiríksson . . — 4 — .

Var þá varpað hlutkesti um þá 3, er höfðu jöfn atkvæði, og kom upp hlutur þeirra Árna Thorsteinsons og Stefáns Eiríkssonar. Var málið síðan afhent 1. þingmanni Þingeyinga, er hafði flest atkvæði.

Í nefndinni var Benidikt Kristjánsson kosinn formaður, en Stefán Eiríksson skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um farareyri til lærisveina hins lærða skóla í Reykjavík.

Hin háttvirta efri deild alþingis hefur kosið oss til að íhuga frumvarp þetta, og eptir að vjer höfum rætt málefnið ýtarlega, er álit meiri hluta nefndarinnar, eða vor undirskifaðra, sem fylgir:

Vjer álitum að visu, að hugmynd sú, að enginn skuli gjalda fjarlægðar sinnar við skólann, en öllum gjört svo jafnhægt að sækja hann, sem framast má verða, sje næsta sanngjörnt, að því leyti þá snertir, er vilja hafa gagn af skólanum. En sje þar á móti haft tillit til þarfa landsins, virðist oss stefna frumvarpsins vera í þá átt, að ekki verði á hana fallizt. Eptir frumvarpinu eiga allir lærisveinar hins lærða skóla úr tilteknum hjeruðum að fá farareyri, og njóta hans þá jafnt

þeir, sem eiga efnaða foreldra og fóstara, eða fátæka, jafnt þeir, sem eru góð mannsefni, og þeir, sem ekki ljúka af námi sínu, eða einhverra orsaka vegna ekki verða embættismenn. Sem stendur er hinn lærði skóli sóttur af svo mörgum, að landinu er nokkurn veginn borgið með embættismannaefni, og verður þess vegna ekki haldið fram þeirri ástæðu, að sjerleg þörf sje á nú sem stendur, að reyna til þess, að auka aðsókn að skólanum, með því að veita þessi hlunnindi öllum og það skilyrðalaust. Þess skal getið til athugunar, að frumvarpið tekur einungis til lærisveina hins lærða skóla, er leita sjer almennrar menntunar, en ekki til þeirra, sem ganga á prestaskóla eða lækna skóla til þess að verða embættismenn. En það virðist sjálfsagt, að þeir einnig ættu að njóta þessa styrks.

Af því að það engu að síður í mörgu tilliti er æskilegt, að efnilegum fátækum námsmönnum við menntastofnanir hjer á landi sje gjört hægra fyrir, að standa straum af kostnaði þeim, er þeir verða fyrir sökum fjarlægðar þeirra við skólana, álitur meiri hlutinn, að mjög mikið mæli með því, að nokkur farareyri væri veittur þeim námsmönnum, sem njóta styrks eða ölmusu við skólana, þá er þeir sjálfir ekki gætu staðið straum af þessum kostnaði. Ef þessi vegur væri valinn, ætti í fjárhagslögunum á ári hverju að veita nokkurn viðauka í þessu skyni við ölmusurnar, og úthluta honum milli þeirra námsmanna, sem eru svo fátækir og þó svo efnilegir, að þeir fá ölmusu. Meiri hluta nefndarinnar finnst því rjettast, að frumvarpinu væri stefnt í þessa átt, og tekur beinlínis fram þetta atriði, um leið og hann þar næst af ástæðum þeim, er hjer að framman eru talðar, ræður frá að fallast á frumvarpið.

Er því uppástunga vor, þeirra sem eru í meiri hluta nefndarinnar, að frumvarp þetta eigi verði samþykkt.

Alþingi 4. ágúst 1877.

Árni Thorsteinson. Stefán Eiríksson,
 framsögumaður.

ÁLIT MINNI HLUTANS

Þar eð mig hefur skilið á við meðnefndarmenn mína í máli því, sem hjer ræðir um, að því er kemur til aðalstefnu málsins, skal jeg leyfa mjer að láta hinni heiðruðu deild með fám orðum í ljósi álit mitt á málinu á þessa leið:

Hinn lærði skóli í Reykjavík, er sá eini skóli á öllu landinu, sem veitir þá almennu kennslu, sem er nauðsynlegt skilyrði fyrir hinni æðri menntun og undirbúningur undir hana; hann er eign þjóðarinnar allrar, og þjóðin leggur öll jafnmikið fje til hans. Fyrir því er það ekki einungis sanngirniskrafa, heldur og rjettlætiskrafa, að öllum sonum þjóðarinnar verði gjörður kostur á, jafnhægt og kostnaðarlítið sem verða má að njóta kennslu í skólanum. En hve fjarri það fari að svo sje, getur engum dulizt, er hann litur á það, hve viðlent land vort er, hve torsóttir vegirnir eru, hve kostnaðarsamt er að ferðast.

Umbætur á þessu misrjetti geta eigi fengizt á annan hátt en þann, að lærisveinum skólans verði greiddur farareyrir úr landssjóði, hvort heldur þeir sjálfir, eða þeir, sem að þeim standa, eru efnadir eða snauðir, því þessi fjárveizla er annars eðlis, en ölmusuveizla, hvort heldur þeir eru ágætlega búnir að andlegu atgjörfi eða í síðara lagi, ef þeir á annað borð geta álitizt vaxnir því, að ganga skólavegin. Fjárreiða sú, sem hjer ræðir um, er engan veginn svo mikil, að hún þurfi að vaxa í augum, enda verður búið eigi að snauðara fyrir það, þótt bræðurnir taki jafnan hlut.

Það tel jeg enga ástæðu á móti máli þessu, að nú sem stendur sjeu líkur til, að skólinn verði svo vel sóttur, að nógu margir fáist embættismennirnir. Einn blíður dagur gjörir eigi sumar, og reynslan bendir á allt annað en það, að slíkra umbóta sje að vænta, enda fæ jeg eigi sjeð, hvað til slíks ætti að bera. Hverjum manni mun þess utan þykja æskilegt, að fleiri menntamenn sjeu til, en þeir einir, sem í embætti eru skipaðir.

Þá ætla jeg, að svo megi ráð fyrir gjöra, að námfýsi og hæfilegleikar til skólanáms sjeu eins almenn í sveitum þeim, sem fjarstar eru skólanum, sem hinum, sem næstar eru; en eins og nú stendur á, er að visu að ganga, að færri verði til þess, að leita sjer menntunar í skólanum úr hinum fjærliggjandi hjeruðum, fyrir kostnaðarins sakir, og fær þá hver skilið, hve slæm áhrif slíkt hefur á menntunina, hvort heldur litið er á það, að þeir verða færri, sem skólavegin ganga, eða hitt, að efnilegum námsmönnum er fyrirmunað að njóta þeirrar menntunar, er skólinn veitir, sakir fjárskorts, en aðrir, sem minni hafa hæfileikana, komast að í þeirra stað, af því kennslan hefur minni kostnað í för með sjer fyrir þá.

Þetta mun líka vaka fyrir þeim mönnum, sem þrá annan lærðan skóla á Norðurlandi, og ætla hann nauðsynlegan, til þess að efla menntun og framfarir þjóðar vorrar. Allir óska þess, að menntamönnum fjölgi, en jeg hygg, að engum þurfi að blandast hugur um, að drjúgasta ráðið til þess sje, að gjöra öllum jafnhægt, að því er verða má, að leita sjer menntunar í þessum eina lærða skóla, sem nú er.

Af ástæðum þeim, sem þegar eru taldar, skal jeg leyfa mjer að vera þess hvetjandi, að hin heiðraða deild aðhyllist frumvarpið með þeim breytingum, sem jeg ætla að gjöra megi á upphæð farareyrisins úr hinum ýmsu hjeruðum landsins, og miða til að lækka hann að nokkru, en þó eigi meira en svo, að ætla megi, að hann nægi skólaveinum, ef sparnaður allur er við hafður.

Sting jeg því upp á þessum breytingum við 2. grein frumvarpsins:

Í staðinn fyrir: «Úr Rangárvallasýslu 40 kr. . . . úr Mýrasýslu 25 kr.» komi:

«Úr Rangárvallasýslu	24 kr.
— Vestmannaeyjum	32 —
— Skaptafellssýslu vestri	40 —
— Skaptafellssýslu eystri	80 —
— Múlasýslu syðri	73 —
— Múlasýslu nyrðri	62 —

Úr Þingeyjarsýslu nyrðri	52 kr.
— Þingeyjarsýslu syðri	46 —
— Eyjafjarðarsýslu	46 —
— Skagafjarðarsýslu	41 —
— Húnavatnssýslu	32 —
— Strandasýslu	32 —
— Ísafjarðarsýslu	26 —
— Barðastrandarsýslu	15 —
— Dalasýslu	10 —
— Snæfellsness- og Hnappadalssýslu	10 —
— Mýrasýslu	20 —

Alþingi, 4. ágúst, 1877.

Benidikt Kristjánsson.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 32. fundi efri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um farareyri lærisveina hins lærða skóla*.

Framsögumaður (Stefán Eiríksson) kvað nefndina í máli þessu hafa klofnað í tvennt. Meiri hlutinn hefði aðhyllt þá stefnu, að ráða frá því, að þetta frumvarp yrði að lögum, með því það færi að nokkru leyti fram á fjárveitingar, er óparfar væru, og vildi hann taka t. d. sýslumenn, er eigi mundi ofætlun að kosta sjálfir ferðir sona sinna til og frá skólanum. Sama mætti og að nokkru leyti segja um presta og ýmsa bændur, þá er efnaðir væru. En þó væri helzt þar, sem bændur ættu hlut að, ástæða til að ákveða einhvern styrk í þessu skyni í fjárlögunum, en eigi með sjerstöku lagaboði, eins löguðu og minni hlutinn færi fram á. Svo væri og þess að gæta, að nú væru nóg embættismannaefni fyrir hendi, og líkur til, að þeim fjölgaði þó enn meira síðar, þar sem t. d. þetta árið hefðu komið 19—20 nýsveinar til latínuskólans, og væri eigi af því að sjá, að ferðakostnaður fældi menn frá því, að leita sonum sínum náms. Auk þess væri og það athugandi, að ef þetta frumvarp yrði að lögum, þá mundu á næsta þingi námsmenn við prestaskólann og læknaskólann koma fram og heimta slíkan styrk, sem þann, er hjer

um ræddi, og því yrði eigi neitað, að þeir hefðu eins mikið tilkall til fararstyrks, sem piltar lærða skólans. Enn fremur tók hann það fram, að ekki hefðu komið fram neinar umkvartanir upp til sveita út af ferðakostnaði skólasveina, og yrði því eigi sjeð, að menn væru mjög áfram um þetta mál. Sömu leiðis kvaðst hann ekki geta byggt neitt á þeirri ástæðu hins heiðraða minni hluta, að Norðlingar mundu hætta við að fá upp hjá sjer lærðan skóla, ef piltar lærða skólans fengju þennan farareyri, sem frumvarpið færi fram á; þeir mundu eflaust halda áfram, eptir sem áður, með að krafsa í landssjóðinn til skólastofnunar á Norðurlandi. Af þessu, sem hann hefði tekið fram, vonaði hann að deildin tæki ástæður meiri hlutans til greina, og samþykkti eigi frumvarpið, eins og það lægi fyrir.

Benidikt Kristjánsson kvaðst litlu mundu þurfa við að bæta ástæður þær, er teknar væru fram í hefndarálitinu af hálfu minni hlutans. Meiri hlutinn hefði viðurkennt, að hugmynd þessi, að gjöra öllum námsmönnum jafnhægt fyrir að sækja hinn lærða skóla, væri sanngjörn. En þessi sanngirnissviðurkenning færi þó að reka sig á, er kæmi til röksemdafærslu meiri hlutans. Því hann kæmist að þeirri niðurstöðu, að þó þetta mál hefði að styðjast við sanngirniskröfu, væri það samt eigi samkvæmt þörfum landsins. Ályktunin yrði þá sú, að sanngirni væri eigi samkvæm þörfum landsins! Meiri hlutinn legði mikla áherzlu á það, að það ætti eigi við, að veita styrk þennan, þar sem efnaðir menn ættu hlut að máli. En eptir sanngirniskröfu þeirri, er meiri hlutinn hefði viðurkennt, að enginn ætti að gjalda fjarlægðar sinnar við skólann, væri það þó alveg rjett. Meiri hlutinn byggði og skoðun sína á því, að aðsóknin að skólanum færi vaxandi, einkum er litið væri á yfirstandandi ár. En þetta væri að eins einstakt dæmi, sem eigi sannaði mikið, og reynslan fyrir hinn liðna tíma sýndist eigi að benda á það, heldur einmitt hið gagnstæða, að því er fjarlægari hjeruð snerti. Það væri og engin ný hvöt

eða ástæða til þess, að aðsókn að skólanum færi vaxandi, nje vissu fengin fyrir því, að nóg embættismannaefni yrðu til, enda lægi sjer við að spyrja hinn heiðraða framsögu-mann, hvort hann vissi, hvað mörg embætti væru laus á landinu, hvað mörg læknisembætti og hvað mörg prestaembætti? Hann mundi vist verða að játa, að þar væru mörg skörð-úppfyllt. Embættismannaefni ættu og heldur að vera fleiri en færri, svo menn gætu gengið í valið, og þyrftu eigi að neyðast til að taka hvern sem vera skyldi til embættis-manns, þó hann liti eigi út fyrir að verða að neinu verulegu liði. Og þó menn gjörðu nú ráð fyrir, að nóg mörg embættismannaefni yrðu til, þá væri það eigi næg ástæða til að styðja eigi að menntunarframförum, því menntunin væri í sjálfri sjer eptirsóknarverð, og þó eigi allir, er lærðu, yrðu embættismenn, gætu þeir eins fyrir því orðið hinir nýtustu menn og landinu til gagns og sóma. Það væri og undarlegt, að meiri hlutinn blandaði styrk þeim, er hjer væri um að ræða, sam-an við ölmusustyrkinn. Annars vegar væri styrkur eða fjárveiting, sem byggðist á sann-girnis- og rjettlætiskröfu, en hins vegar væri líknarveiting, þar sem um ölmusurnar væri að ræða, og það væri nú ekkert út á að setja, þó ölmusur sjeu veittar, en hinu fyrri, sann-girninni og rjettlætinu, væri og eigi full-nægt, þrátt fyrir ölmusuveitingarnar, því það væri sitt hvað, ferðastyrkur og ölmusu- eða fátækrastryrkur. Meiri hlutanum blæddi og það í augum, að með þessu væri verið að ala auðmennina, svo sem sýslumenn og ríka bændur og presta. En það væri þó eigi mikil ástæða, eptir því sem nú á horfðist og á-statt væri. Því nú væri einmitt verið að þinga um það, að klípa svo og svo mikið af sýslumannalaunum. Prestarnir væru líka upp og ofan, hvað efnahag snerti. En efnahagur ætti eigi að koma hjer til greina, og eigi heldur svo mjög gáfur eða ástundun. Úr því piltar álitust hæfir til að vera í skól-anum á annað borð, ættu þeir að njóta jafn-rjettis í þessu tilliti. Allt annað mál væri með ölmusurnar; þar ættu gáfur, efni og á-

stundun að koma til greina. Meiri hlutann hefði og tekið það sárt, að fara að veita styrk þennan þeim mönnum, sem kannske yrðu þá eigi embættismenn eptir allt saman, en þeir gætu eins fyrir því unnið gagn, ef þeir á annað borð væru dugandismenn. Það bæri og opt við, að sá, sem væri meðalmaður að gáfum, reyndist betur en hinn, sem væri meira andlegu atgjörvi búinn. Það ætti og hjer við, að «enginn veit, að hvaða gagni barn verður».

Að síðustu kvaðst hann vilja geta þess, að hann hefði breytt tölu-upphæðum þeim, er stæðu í frumvarpinu, og fært þær niður, eins og hann ætlaði að framast mætti verða. Hefði hann gjört ráð fyrir, að austan- og norðan-piltar gætu haft gagn af gufuskips-ferðum til og frá, og við það minnkaði ferða-kostnaðurinn. En í Skaptafellssýslu t. d. hefði orðið að miða við dagleiðir. Þegar nú litið væri á upphæðirnar sjálfar, þá næmu þær eigi sjerlega miklu. Það yrði hjer um bil 600 kr., eða svo sem svaraði 3 ölmusum fyrir hverja 17 piltar. Hann treysti því, að deildin mundi sinna þessu námsframfara-, jafnrjettis- og velferðarmáli þjóðarinnar.

Sighvatur Arnason kvaðst vera einn af þeim, sem vildu styðja menntun og framfarir landsbúa sem mest, en hann vildi einnig velja þann veg til þess, sem heppi-legastur væri, einkum þegar fje þyrfti að veita til þess. Frumvarp þetta færi að visu fram á, að gefa mönnum hvöt til þess, að leita sjer menntunar, en í því væri ekki haft tillit til gáfna og annara hæfilegleika lærisveinanna, þar eð allir fengju jafnan styrk, hvort sem þeir væru ríkir eða fátæk-ir, en hann yrði fyrir sitt leyti að álita það ónaðsynlegt, að veita auðugum mönnum styrk, til að koma sonum sínum í skóla, og þætti sjer því þessi vegur eigi sem heppi-legastur, og felldi hann sig því betur við álit meiri hlutans. Ef hann reiknaði sam-kvæmt uppástungum minni hlutans, að 3 piltar kæmu úr hverri sýslu, sem yrði alls um 50, og tæki svo meðaltal af ferða-peningunum, þá yrði fje það, sem til farar-

eyris gengi, hjer um bil 1800 kr. Nú mætti búast við, að lærisveinar við læknaskólann og prestaskólann, og jafnvel þeir, sem sigldu til háskólans, leituðu og þessa styrks, og ef hann gjörði, að þeir yrðu 8—10 árlega, yrði öll upphæðin nálægt 2000 kr. eða sama sem 10 ölmusur; en væri nú tekið í þann strenginn, að fjölga ölmusum að nokkru, 5 eða 6, og þær veitar eptir efnum og hæfilegleikum lærisveina, þá mundi sparast allt að helmingi fjár þessa, en vinnast eins mikið gagn. Það mætti og taka fram, að sumir lærisveinar væru eigi nema 1—2 ár í skólanum og færu svo burtu einhverra orsaka vegna; sumir kæmst nokkuð lengra, og legðu svo árar í bát og færu eitthvað út í heiminn og kæmst aldrei í embætti, og ef menn vildu nú einkum styðja skólamenntun til þess, að nóg gætu fengizt embættismannaefni, þá væri eigi rjett, að veita styrkinn á þennan hátt, heldur miklu fremur þeim, sem stunduðu nám á prestaskólanum eða læknaskólanum, og sem menn ættu von á að embætti mundu taka, og jafnvel þeim, sem færu á háskólann.

Yfir höfuð kvaðst hann fella sig betur við álit meiri hlutans, en minni hlutans.

Benidikt Kristjánsson kvaðst álíta, að lítið munaði um það, þótt bætt væri við ölmusurnar þeim styrk, sem hann færi fram á að piltar fengju sem ferðapeninga, þar sem þeim aptur væru þeir nægilegir til þessa. Það væri nú líklegt, að piltar þeir, er ferðapeninga ættu að fá, yrðu eigi mikið fleiri en 51, og fleiri líklega úr nærsveitunum en hinum fjarlægari, og yrðu ferðapeningar þeirra alls 1923 kr. Sjer sýndist tiltækilegra, að veita lærisveinum hins lærða skóla þennan styrk, en þeim, sem komnir væru á prestaskólann eða læknaskólann, því að þeir væru komnir svo nálægt því, að hafa lokið námi sínu, og væri þeim síður vorkunn, að komast af hin síðustu árin, því fremur sem þeir, eptir hinum nýju lögum, fengju þegar hin hæstu laun, er þeir kæmu í embætti. Hvöt sú, sem gefin væri til að afla sjer náms,

ætti að koma fram við byrjun námsins, en eigi endann.

Eiríkur Kúld kvað eflaust, að þingmanni Þingeyinga hefði gengið gott til að koma með frumvarp þetta, en þrátt fyrir það treystist hann eigi til, að vera meðmæltur hans uppástungu. Reikningur mauna um farareyrinn mundi heldur eigi vera sem rjettastur. Það væri nú líklegt, að lærisveinar fjölguðu, svo að þeir yrðu að minnsta kosti 60, sem ætla þyrfti farareyri, og hann yrði alls á 3. þúsund (2262). Hann kvaðst vera því fullkomlega meðmæltur, að lærisveinar fengju styrk til að sækja skólann, en hann vildi fyrir sitt leyti eigi kaupa lítill pilt austur í Múla- eða Skaptafellssýslum, til þess að sækja skóla hjer, og það því síður sem hann vissi eigi til, að nokkrir piltar, sem annars hefðu verið efnilegir og ástundunarsamir í skóla, hefðu setzt aptur sakir ferðakostnaðarins eins. Þar að auki væru áætlanir um hinar einstöku tölur næsta ónákvæmar og ósanngjarnar að því er snerti Barðastrandar-, Snæfellsness- og Mýrasýslur, sem hann þekkti bezt til um, því að sá piltur, sem vildi komast með gufuskipi vestan úr Barðastrandarsýslu og ætti heima vestast á Rauðasandi, yrði að kosta meiru en 15 kr. til að ná til skipsins eins og nú hagaði til, auk þess að fara svo með skipinu á eptir og borga fyrir það. Þessum pilti yrði eflaust fullt eins dýrt, að komast heiman frá sjer og til skips, eins og pilti úr Mýrasýslu yrði að komast alla leið til Reykjavíkur, og þó væri Mýrasýslupiltunum ætlað meira fje en hinum. Þessi ósanngirni mundi og eiga sjer stað um fleiri áætlanirnar. Það kvaðst hann skoða sem neyðarúrræði, er meiri hlutinn hefði tekið til bragðs, að auka ölmusur þeirra pilta, er langt ættu að, hann yrði að álíta æskilegra, að hafa einhver önnur úrræði, enda hefði og meiri hlutinn gleymt að koma með frumvarp í þessa átt. Yfir höfuð kvaðst hann vera móti því, að mál þetta færi lengra svona vaxið.

Bergur Thorberg kvað nefndina í heild sinni álíta vert að styrkja það, að lærisvein-

unum væri gjörður sem greiðastur aðgangurinn að skólanum, til þess að þeir erfðleikar hyrfu, sem fjárlægðin annars hefði í för með sjer; en það væri aptur mikið vandamál að finna þann veg, er rjettastur væri. Að hafa fastan farareyri, væri vandkvæðum bundið, því að þá væri bæði, að hann væri með fram veittur þeim, er enga þörf hefðu á honum, og svo kæmi hann ójafnt niður, því að mikill munur væri á vegalengdinni úr sömu sýslu. Sjer þætti rjett að gjöra eitthvað við málið, og hneigðist hann þá heldur að meiri hlutanum, en vildi þó víkja nokkuð við tillögum hans. Sjer fyndist heppilegra, að nokkur fjárupphæð væri í þessu skyni veitt í fjárlögunum, svo sem 1500–2000 kr., og þar af mætti veita þeim piltum, sem álitnir væru þurfsandi og verðugir fyrir farareyri, styrk, svo sem 10–50 kr. hverjum, eptir því sem þeir yrðu til að kosta í það og það skipti; og þessa veitingu sýndist mega fela á hendur yfirstjórn skólans eða landshöfðingja. Þetta þætti sjer eðlilegust og bezt aðferð, og til að koma málinu fram á þennan hátt, þyrfti engin sjerstök lög, heldur að eins að taka fjárupphæðina inn í fjárlögin, og mætti gjöra breytingaratkvæði í þessa átt við fjárlögin, er þau kæmu fyrir efri deildina.

Framsögumaður kvað hinn 2. konungkjörna þingmann hafa tekið það fram, sem í raun og veru hefði verið stefna meiri hluta nefndarinnar, sem sje sú, að tiltöluleg upphæð væri í þessu skyni tiltekin í fjárlögunum, og þar með beint minni hlut-

anum til að fara þá leið, en minni hlutinn hefði nú farið allt aðra leið með málið, og nú hefði fjárlaganefndin lokið starfa sínum; því væri sá eini vegur nú, eins og meiri hlutinn hefði bent til, að koma málinu inn í fjárlögin við meðhöndlun fjárlagafrumvarpsins hjér í deildinni, því mjög mikil sanngirni mælti með því, að fátækir piltar fengju ljetti í ferðakostnað sinn, en ekki allir undantekningarlaust, eins og hann hefði áður tekið fram. Þar sem þingmaður Þingeyinga hefði getið til um sig, að hann væri ókunnugur um fæð þá á prestum og læknum, sem ætti sjer stað, þá kynni það nú að vera svo, en hann vildi minna hinn heiðraða minni hlutmann á, að læknaskólinn væri nýkominn á, og nógir læknar mundu fást af honum í hin lausu embætti að fáum árum liðnum. En hvað prestana snerti, þá mundu flest þau prestaköll, er laus væru, eigi vera laus af því, að prestaefnin væru svo fá, heldur af því, að brauðin væru svo ljeleg og afskekkt; enda mundu fást nógir embættismenn í þau, þegar búið væri að bæta þau, svo að tekjurnar næmu 1000–2000–3000 krónum, því nú væri sú sýki í embættisstjettinni, að hún hugsaði meira um krónur en embætti.

Forseti ljet síðan ganga til atkvæða um hinar einstöku greinar frumvarpsins; var 1. gr. felld með 8 atkvæðum gegn 1, og áleit hann þá 2. gr. einnig fallna.

Síðan var frumvarpið sjálft felld með 9 atkvæðum gegn 1.

C.

Frumvörp, tekin aptur af flutningsmönnum.

I.

Frumvarp

til laga um friðun á fugli.

Frá Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga.

1. grein.

Frá 10. maí til 1. ágúst ár hvert skulu allir þeir fuglar friðhelgir, sem verpa hjer á landi, hvort heldur þeir verpa í björgum, skerjum, eyjum eða annarstaðar, og má hvorki skjóta þá nje hafa aðrar veiðibrellur við þá. Friðhelgi þessari eru undanskildir ernir, hrafnar, og allir aðrir hræ- og ránfuglar, og eru þeir ófriðhelgir, hvar sem þeir hittast.

2. grein.

Brot á móti lögum þessum varða 2 til 20 króna sektum, og renna sektirnar hálfar í landssjóð, en hálfar til uppljóstrarmanns. Með brotin skal fara sem opinber lögreglumál.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 6. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um friðun á fugli*, en flutningsmaður þess máls, 1. þingmaður Skaptfellinga, tók frumvarpið aptur, með því að einn þingmaður í efri deildinni ætlaði að koma fram með samkynja frumvarp, og ætlaði hann að sameina sig við hann.

Fjell frumvarpið þannig niður.

II.

Frumvarp

til laga um breytingar á Jónsbókar Landsleigubálks 49. kap.

Frá Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga.

1. grein.

Ef ómarkaðir dilkar koma fyrir á af-rjettum eða í heimalöndum, og fylgja þeir ekki mörkuðum mæðrum, þá skal selja þá við uppboð, enda eigi landeigandi ekki tilkall til þeirra eptir máldögum.

2. grein.

Á sama hátt skal fara með afeyrðar

kindur og ormjetnar, eða þegar mark er svo skemmt eða óljóst, að því verður eigi lýst, svo framarlega enginn getur sannað kindina eign sína af öðrum einkennum.

3. grein.

Andvirði óskila-fjár þess, sem þannig er selt, skal falla til sjóðs þeirrar sveitar, er fjeð fannst í, að frádregnum gæzlulaunum,

og því, sem hreppstjórum ber í uppboðs- og innheimtu-laun.

4. grein.

Í stað þess, sem rjettarbændur (þ. e. þeir, sem lögrjett geyma) hafa áður hlotið ómerkinga þá, er að rjettinni komu og enginn fannst eigandi að, skulu þeir hjer eptir fá gæzlukostnað og ómaks-laun, fyrir að hirða óskilafje, endurgoldið af eiganda geymslufjárins, eptir því sem hlutaðeigandi sýslunefnd ákveður í hverju byggðarlagi.

5. grein.

Með þessu lagaboði er 49. kap. í Jónsbókar Landsleigubálki úr lögum numinn.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingar á Jónsbókar Landsleigubálks 49. kap.* Flutningsmaður var Páll Pálsson, 1. þingmaður Skaptfellinga.

Flutningsmaður (Páll prestur Pálsson) sagði, að tilgangur sinn með að koma með þetta frumvarp hefði verið sá, að koma því til leiðar, að sama regla gildi um ómerkinga alstaðar á landinu. Í Skaptafellssýslu væri svo ástatt, að það væru einungis 2 hreppar, sem fylgdu ákvörðun Jónsbókar; hinir allir fylgdu þeirri reglu, er ákveðin væri í frumvarpi sínu; þegar því sýslunefndin hefði farið að ræða málið, hefði hún ekki getað verið sammála, því að hver hreppur hefði viljað fylgja sinni gömlu reglu í þessu efni. Sjer þætti því mjög áfíðandi, að fá ákvarðanir um þetta lögleiddar, en þó álitu hann að svo stöddu máli, eptir að hann hefði ítarlegar íhugað málið, og talað sig saman við ýmsa þingmenn, ekki enn kominn tíma til að gjöra þessa uppástungu; til þess því að stytta þessu frumvarpi kvalirnar, tæki hann það aptur.

Með því enginn annar tók frumvarp þetta að sjer, fjell það niður.

III.

Frumvarp

til laga um breytingu á landskuldargjaldinu í Vestmannaeyjum.

Flutningsmaður Þorsteinn Jónsson, þingmaður Vestmannaeyinga.

Frá fardögum 1878 skulu landskuldir og tómthúsleigur eptir jarðir og tómthús á Vestmannaeyjum, sem eru eign landssjóðsins, borgast eptir meðalverði allra meðalverða í verðlagsskrá hvers árs.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til

1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á landskuldargjaldinu á Vestmannaeyjum* frá þingmanni Vestmannaeyinga, Þorsteini Jónssyni.

Flutningsmaður (Þorsteinn Jónsson) sagði, að þinginu mundi mál þetta kunnugt, þar eð bænarskrár hefðu opt áður komið um það. Það, sem knúði Vestmannaeyinga til þess enn á ný að bera sig upp undan landskuldargjaldinu, væri fyrst og fremst þörfin, því að þetta gjald lægi hart á þeim, og þar

næst hefði skattamálsnefndin í 10. fylgiskjali sínu sýnt, að þeir yrðu töluvert harðar úti en aðrir ábúendur á þjóðeignum. Hann sagðist því hafa það traust til þingsins, að það ljeti ekki núna mál þetta fá hin sömu afdrif og í hitt-eð-fyrri. Það væri eitt at-riði, sem þingmönnum mundi ókunnugt um, nefn. að þó gjaldið væri ákveðið eptir verð-lagi á harðfiski, þá væri Vestmannaeyingum ekki leyft að greiða það í harðfiski, þótt svo vildi til, að vel fiskaðist, heldur yrðu þeir að greiða það í peningum eptir verðlagsskrá, en þessa verðlagsskrá hefðu þeir sameigin-lega með flestum öðrum sýslum í suðurhluta landsins; af þessu gæti orðið mikil ósam-kvæmni á harðfisksverði, eins og það væri í raun og veru, og eins og það væri á-kveðið í verðlagsskránni; þannig gengju nú hjer um bil 2 vættir af harðfiski til þess að borga eina landskuldarvætt.

Varaforseti kvaðst gjarnan vilja stuðla til þess, að mál þetta ekki fengi sömu enda-lykt og áður, og að þingið tæki það nú til nákvæmrar yfirvegunar og meðferðar. Hann kvaðst sem nefndarmaður í skattamálinu hafa fengið tækifæri til að kynna sjer þetta mál til hlítar, og hefði hann komið að þeirri niðurstöðu ásamt meðnefndarmönnum sínum, að leiguliðarnir á Vestmannaeyjum yrðu margfalt harðar úti en allir aðrir landsetar á jörðum landssjóðsins. Hann vildi því stinga upp á sjerstakri nefnd í þessu máli, til þess það yrði sem bezt rannsakað, og þinginu gæfist þannig kostur á, að kynna sjer það til hlítar.

Forseti ljét þá ganga til atkvæða um, hvort nefnd skyldi kjósa, og var því neitað með 12 atkvæðum gegn 11, og hjelt umræð-an þá áfram.

Grímur Thomsen minnti á það, að þegar mál þetta hefði verið fyrir þinginu 1875, hefði það gengið í gegn í neðri deild, en efri deild hefði fellt það, og þannig haft vit fyrir þinginu. Efri deildinni hefði þótt mál þetta koma of snemma, og sömuleiðis vanta skýrslur og upplýsingar um það; einnig hefði hinn 2. konungkjörni þingmaður bent á, að

ef haganlegra þætti, að gjaldmátanum væri breytt, þá gæti umboðsstjórnin án sjerstakra lagaákvæðana eptir samningi við leiguliða leyft, að því yrði breytt. Hví hefðu Vest-mannaeyingar ekki farið þennan veg? Hann kvaðst sannfærður um, að það væri satt, að Vestmannaeyingar yrðu hart úti, en það væri þó aðgætandi, að þar væru engar leigur af kúgildum, heldur einungis landskuld, og væri það mikill ljettir; það væri heldur ekki ein-ungis á Vestmannaeyjum, að landskuldar-gjaldið væri bundið við harðfisksverð, því all-ir vissu, að um allt land, t. a. m. bæði í Gullbringusýslu, Möðruvalla- og Munkaþver-árklostursumboðum, væri á sumum þjóð-eignum þessi sami gjaldmáti, og væri það ekki undarlegt, að fara að breyta þessu ein-ungis á Vestmannaeyjum, en ekki annar-staðar? Þótt þessi gjaldmáti gæti stundum orðið óþægilegur, þegar harðfiskur væri í háu verði, þá gæti hann þó aptur stundum orðið þægilegur fyrir eyjabúa. Hin 2 seinustu ár hefðu þannig verið allgóð fiskiár, og væri því líklegt, að afgangið nú væri í lægra lagi. Það þætti sjer og næsta undarlegt, að sam-kvæmt athugasemdunum við fjárlögin bls. 4. hefði einungis bænaraskrá komið frá Vest-mannaeyjum um undanþágu frá að borga landskuld af tómthúsinu Hólahúsum; engin önnur umkvörtun hefði síðan í hitt-eð-fyrri komið frá þeim til umboðsstjórnarinn-ar; þótt þeir hefðu haft svo langan tíma til þess að undir búa sig, lægju hjer engar skýrslur fyrir, hvorki frá hreppsnefndinni nje sýslunefndinni. Þetta þætti sjer und-arlegt af flutningsmanni, að búa ekki málið betur undir þing núna eptir þá útreið, sem það hefði fengið 1875. Hann yrði því að vera mótmæltur því, að málið gengi nú til 2. um-ræðu, þótt það væri sannfæring sín, að leigu-málinn þyrfti á sínum tíma að endurskoðast.

Varaforseti sagði, að sjer virtist það undarlegt, að 1. þingmaður Gullbringusýslu skyldi kvarta um, að upplýsingar vantaði í þessu máli. Slíkt væri með öllu ástæðulaust; skattanefndinni hefði verið falið á hendur, að kynna sjer og segja álit sitt um leigu-

mála á þjóðjörðum, og hefði hún safnað þeim skýrslum um það mál, sem unnt var að fá, og væru þessar skýrslur nú annaðhvort hjá landfógetanum eða landshöfðingjanum, og mundu þær standa þinginu til boða. Af þessum skýrslum væri augljóst, að land-skuldargjaldið í Vestmannaeyjum væri tvöfalt og þrefalt hærra heldur en á sumum þjóðeignum öðrum á landinu. Hann hefði stungið upp á nefnd til þess, að þingmönnum gæfist kostur á, að kynna sjer þessar skýrslur, en deildin hefði hafnað þessum vegi, þar sem hún væri nú búin að álykta, að enga nefnd skyldi setja. Sjer þætti það sannarlega undarlegt, þegar augljóst væri, að einhverjum væri órjettur gjör, að koma með þá mótbáru, að þingið hefði ekki tíma til þess að ræða málið; hann álti það beinlínis skyldu þingsins, að taka þetta mál til meðferðar, og rjetta hluta Vestmannaeyinga, að því leyti sem þeir yrðu harðar úti en aðrir leiguliðar landssjóðsins, og því yrði hann að mæla fastlega með, að málið gengi til 2. umræðu.

Grímur Thomsen sagði, að sjer þætti það ótilhlýðilegt, að fara að breyta þessum gjaldmáta, einungis fyrir þetta eina svæði, en ekki á öllum öðrum stöðum, þar sem sami leigumáli ætti sjer stað; sjer sýndist, að þetta mál ætti að bíða, þangað til almenn lög yrðu út gefin, sem næðu yfir allt landið. Þar að auki yrði að gæta þess, að svo mörg mál væru þegar komin fyrir þingið, að ekki veitti af að spara tímann, þar sem það væri því nær víst, að þó málið gengi gegnum í neðri deildinni, mundi efri deildin fella það.

Benidikt Sveinsson sagði, að svo fram- arlega sem það væri fullsannað, að leigu- málinn á Vestmannaeyjum væri sjerstaklega ósanngjarn og rangur í samanburði við leigu- mála annarstaðar á landinu, væri ekkert því til fyrirstöðu, að upphefja hann þegar með sjerstökum lögum, þó ekki yrði breytt land- skuldargjaldi á öllum þjóðeignum á land- inu. 1. þingmaður Gullbringusýslu væri að kvarta um, að upplýsingar vantaði; væri

það þá meining hans, að flutningsmaður hefði átt að bera nú þegar hingað inn á þingsalinn alla þá skýrsluhrúgu, sem til væri um þetta mál eptir sögusögn varaforseta, og leggja hana fyrir deildina. Skýrslurnar væru til, og hver þingmaður ætti því sjálf- sagt kost á að kynna sjer þær á hinum lögskipaða tíma, millum 1. og 2. og 2. og 3. umræðu málsins.

Halldór Kr. Fríðriksson kvaðst ætla, að það heyrði ekki undir löggjafarvaldið, að ákveða, hve mikið afgjaldið skyldi vera af hverri jörð; ef þingið ákvæði nú, að afgjald- ið af þjóðeignunum á Vestmannaeyjum skyldi vera svo og svo hátt og ekki hærra, ætti þá umboðsvaldið að neita því, ef einhver byð- ist til að greiða hærri landskuld, en þingið hefði ákveðið, til þess að geta fengið jörð- ina til ábúðar? Ef Vestmannaeyingum þætti þessi gjaldmáti sinn óbærilegur, þá ættu þeir aðgang að umboðsstjórninni, sem án efa mundi taka bænir þeirra til greina. Hann væri samdóma 1. þingmanni Gullbringusýslu um, að órjett væri, að þingið færi að skipta sjer af þessu máli.

Benidikt Sveinsson áleit það misskiln- ing af þingmanni Reykvikinga, að umboðs- valdið hefði heimild til þess, að gjöra breyt- ingu á landskuldargjaldinu á Vestmannaeyj- um, og ákveða, að það frá fardögum 1878 skuli borgast eptir meðalverði allra meðal- verða; það væri fyrst við leiguliðaskipti, að umboðsstjórnin gæti breytt gjaldmátanum, en það væru lítil líkindi til, að við fardaga 1878 yrðu allir leigusamningar á eyjunum úr gildi gengnir. Þess vegna væri það til lítils gagns, að vísa Vestmannaeyingum til umboðsstjórnarinnar. Það væri enginn ann- ar en löggjafarvaldið, sem hefði heimild til að breyta þeim leigumála, sem nú væri gild- andi, og þessi breyting mundi þá víst eigi fá framgang, nema alþingi samþykkti hana, eða hvað? Hvað það snerti, sem 1. þing- maður Gullbringusýslu hefði sagt um, að efri deildin mundi sjálfsgagt fella málið, og hafa vit fyrir þinginu, þá hefði hann að vísu mikla virðingu fyrir þeim háu lögvitr-

ingum og embættismönnum, sem þar sætu, en þó yrði hann fremur að fara eptir sinni eigin sannfæringu, og rannsaka sjálfur og leitast við að finna sannleikann, heldur en að fylgja hugsunarlaust þeirra skoðun, og hið sama vonaði hann að hinir aðrir deildarmenn mundu gjöra. Hann kvaðst því miklu fremur óska, að hinn háttvirti þingmaður læsi biblíuna frá sínu eigin brjósti, en stafróf úr efri deild þingsins.

Þá var gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 18 atkvæðum gegn 2.

ÖNNUR UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 12. fundi neðri þingdeildarinnar, 16. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á landskuldargjaldinu í Vestmannaeyjum*.

Flutningsmaður sagðist játa, að hann væri ekki fær um með mælsku að styðja mál þetta, en það, sem í sínu valdi hefði staðið, það hefði hann þegar gjört; hann hefði lagt fram allar þær skýrslur, sem til væru, og reynt að upplýsa málið fyrir þingmönnum, og nú skyldi hann enn einu sinni benda á nokkur atriði. Í álitsskjali nefndarinnar í skattamálinu væri sagt, að 7 kr. 48 a. kæmu á hvert jarðarhundrað í Vestmannaeyjum, en eptir sínum reikningi væri það meira, nefnilega 1875 10 kr. 88 aurar, en að meðaltali fyrir 5 árin 8 kr. 68 aurar, ef goldið væri eptir harðfisksverði, en 6 kr. 11 aurar, ef goldið væri eptir meðalverði allra meðalverða, og væri það nógu hátt, ef ekki allt of hátt; í Rangárvallasýslu væri sjer kunnugt um að landskuldin í fríðu væri einungis 3 kr. af hundraði, og, þegar leigur bættust við, 4 kr. 50 a. af hundraði. Hann vonaði því, að þingið mundi sýna Vestmannaeyjum miskunn, og ljetta þessu óbærilega gjaldi af þeim.

Landshöfðinginn sagðist þegar á undan-

gangandi þingum hafa fengið ástæðu til að láta í ljósi þá skoðun sína, að sjer sýndist ísjárvert, að fara með lögum að breyta gjaldi, sem ákveðið væri í frjálsum samningum milli leiguliða á þjóðeignum og landssjóðs; að vísu mætti gjöra ráð fyrir, að Vestmannaeyingar yrðu fúsari til að greiða gjaldið eptir meðalverði allra meðalverða, meðan harðfisksverðið væri hærra, en þegar hið gagnstæða ætti sjer stað, að harðfisksverðið væri lægra en meðalverð allra meðalverða, þá virtist sjer mjög líklegt, að leiguliðarnir mundu skorast undan að greiða landskuldina eptir meðalverði allra meðalverða, af því að byggingarsamningarnir leyfðu hitt. Eptir því, sem sjer væri kunnugt, hefði það gengið greitt að byggja jarðirnar á Vestmannaeyjum, og því væri engin ástæða til, að breyta landskuldargjaldinu þar; hann gæti ekki sjeð neitt því til fyrirstöðu, að landssjóðurinn reyndi til þess, eins og aðrir jarðeigendur í landinu, að gjöra eignir sínar sem arðsamastar, og, þegar leiguliðar byðust til að taka jarðirnar til ábúðar gegn því, að greiða landskuldina eptir harðfisksverði, að hann þá tæki því boði. Hann vildi enn fremur benda þinginu á brjef ráðgjafans fyrir Ísland til sín dagsettu 22. maí þ. á., þar sem ráðgjafinn í tilefni af uppástungu nefndar þeirrar, er samkvæmt konungsúrskurði 29. okt. 1875 hefði verið skipuð til þess að íhuga skattamálið, lýsti því yfir, að hann væri bæði nefndinni og sjer samdóma um, að bráðra bóta væri þörf á lögunum um byggingu og ábúð þjóðjarða, en nauðsynlegt væri, að fá um það upplýsingar frá hlutaðeigandi yfirvöldum, og hefði ráðgjafinn falið sjer, að safna um þetta skýrslum umboðsmanna og sýslumanna. Þar eð nú væri von á, að mál þetta yrði lagt fyrir þingið 1879 í heild sinni, þá skyldi hann leyfa sjer að stinga upp á, að frumvarp þetta yrði látið bíða þangað til, en skyldi þingið ekki vilja láta það bíða, þá vildi hann benda að breytingu í þá átt, sem 1. þingmaður Árnesinga hefði gjört í hitt-eð-fyrri, að umboðsstjórninni yrði veitt

heimild til við leiguliðaskipti að byggja jarðirnar eptir meðalverði allra meðalverða.

Benidikt Sveinsson kvaðst vera samdóma landshöfðingja um, að landssjóðurinn ætti að gjöra jarðir sínar sem arðsamastar fyrir sig, og sömuleiðis um það, að fjálsir samningar ættu að vera gildandi, hvort sem þeir væru landssjóðnum eða leiguliða í hag; þetta ætti að vera aðalreglan; en viðvíkjandi þessu máli væri tvennt sjerstaklegt að íhuga; í fyrsta lagi væri það athugavert, að landskuldin á Vestmannaeyjum væri svo gifurlega há í samanburði við landskuld af þjóðjörðum annarstaðar á landinu, og í annan máta hefði, eptir því sem sjer væri kunnugt, þessi leigumáli verið innleiddur eyjaskeggjum í hag, til þess að ljetta þeim gjaldið, en eins og nú væri ástatt, færi tilgangur löggjafans í öfuga átt. Þar við bætist, að eyjabúar væru nú hættir að verka harðfisk, og væru því bundnir við verð, sem ekki væri þar, heldur annarstaðar á landinu. Af þessum ástæðum væri hann tilleiðanlegur til að verða við bón þeirra, og gefa atkvæði með, að þeim yrði veitt tilhlíðrun, en jafnframt vildi hann íhuga nákvæmar, hvort hann ætti ekki að stinga upp á líkri breytingu við frumvarpið eins og í hitt-eð-fyrri.

Grímur Thomsen sagði, að þó miskunnsemi ein ætti að ráða í þessu málefni, þá væri hann ekki viss um, hvort þingið ætti að gefa atkvæði sitt með frumvarpinu, því miskunnsemi ætti eins að koma fram við landssjóðinn, eins og Vestmannaeyinga, enda gæti það, sem væri hart í ár, orðið vægt næsta ár. Í skýrslu þeirri, er flutningsmaður hefði lagt fram, væri sleppt að geta um árið 1876, en þá hefði harðfiskur verið í vægara verði, vættin á 12 til 13 kr., en í ár væri vættin á 18 kr., og sýndi það, hve verðið væri breytilegt. Hann væri samdóma landshöfðingja um, að landssjóðurinn hefði sama rjett og aðrir jarðeigendur til að gjöra jarðir sínar sem arðsamastar, og gæti því ekki miskunnsemi ein gilt í þessu efni. Þegar litið væri til hins mikla munar, sem væri á afgjaldi á þjóðeignum samkvæmt skýrslu skatta-

nefndarinnar, að á hvert hundrað á Vestmannaeyjum kæmi 7 kr. 48 a., en í Strandasýslu 2 kr. 21 a., þegar litið væri til þessa ójafnaðar, þá virtist það vera frá landssjóðsins hálfu rjett, að hækka gjaldið á öðrum stöðum, um leið og það væri lækkað á Vestmannaeyjum; það stóðaði ekki, að taka einungis fyrir afgjaldið á þjóðjörðunum á Vestmannaeyjum, heldur yrði að gjöra það í sambandi við byggingu á þjóðjörðum annarstaðar á landinu. Þótt skýrslurnar kynnu að þykja fullnægjandi, þá vantaði þó að minnsta kosti eina skýrslu, nefnilega um dýrleika jarða á Vestmannaeyjum, hvort hann væri áreiðanlegur eða ekki; um þetta þyrfti hann endilega að fá skýrslu. Að endingu vildi hann biðja varaforseta fyrirgefningar á því, að hann um daginn við 1. umræðu hefði sagt, að varaforseti hefði verið meðmæltur þessu máli í hitt-eð-fyrri; þetta væri ekki rjett, því að varaforseti hefði í hitt-eð-fyrri einmitt mótmælt þessu máli, og hefði honum þannig farið aptur síðan 1875. En það væri ekki einungis síðan í hitt-eð-fyrri, að varaforseta hefði farið aptur, heldur jafnvel síðan hann hefði verið í skattanefndinni, því að í álitsskjali þeirrar nefndar stæði svo á 46. bls., eptir að nefndin væri búin að bera saman jarðarafgjöldin í hverri sýslu: «Af þessum samanburði má sjá, að hlutföllin milli dýrleika þjóðjarða hjer á landi og afgjalda þeirra eru mjög ólík, þar sem þau eru eins og 2 á móti 7. Verður það því tillaga nefndarinnar: í fyrsta lagi, að þær undanþágur og eptirgjafir, sem hingað til hafa verið veittar í afgjöldum þjóðjarða, verði af numdar; og í öðru lagi, að jafnóðum og ábúðin losnar á þessum jörðum, þá verði þær byggðar með þeirra forna landauragjaldi eptir meðalverði allra meðalverða». Af þessu sæist, að skattanefndin hefði verið á sama máli eins og landshöfðingi og 1. þingmaður Árnæssýslu um, að fresta breytingunni á gjaldmátanum, þangað til að leiguliðaskipti yrðu.

Eins og þingmönnum væri kunnugt, væri komin uppástunga um, að skipa nefnd til að íhuga byggingu á þjóðjörðum, og virtist sjer

því ráðlegt að fresta þessu máli, þangað til sú nefnd yrði kosin, og gæti þá málinu orðið vísað til hennar, því að það heyrði beinlínis undir hennar verkahring.

Varaforseti kvaðst verða að þakka 1. þingmanni Gullbringusýslu fyrirlestur þann, er hann hefði haldið yfir sjer; að sínu áliti hefði sjer farið fram, en ekki aptur, síðan í hitt-eð-fyrri, hvað þetta mál snerti. Árið 1875 hefði hann verið þingmanninum samdóma um, að málið væri of snemma borið upp sökum þess, að þá hefði allar skýrslur vantað, til að skýra málið, en þegar hann hefði setið í skattanefndinni, þá hefði sjer gefið tækifæri til að kynna sjer málið, og væri hann því komin til þeirrar sannfæringar, að Vestmannaeyingar yrðu hart úti í samanburði við aðra landseta á þjóðeygnum. Að vísu þætti sjer, eins og hann hefði sagt við 1. umræðu málsins, óheppilegt, að verða að taka þetta mál út af fyrir sig, í stað þess að taka byggingu þjóðjarða fyrir í heild sinni til endurskoðunar og lagfæringar, en hjer lægi engin uppástunga fyrir um það, að breyta eptirgjaldi af öðrum þjóðeygnum, en Vestmannaeyja-jörðum; það stæði fjárlaganefndinni næst, og þá einkum formanni hennar, að hafa vakandi auga á, að landssjóðurinn fengi sem mestar tækjur af jarðeygnum sínum, og hefði því slík uppástunga helzt átt að koma frá honum, en eptir því gætu Vestmannaeyingar ekki beðið, þó hann t. a. m. ætlaði að koma með hjer að lútandi uppástungu til næsta þings, eða mäske einhvers þings, sem haldið verður hjer á eptir. Hann kvaðst reyndar verða að játa, að hann væri ekki með öllu samþykkur þessu frumvarpi, sem hjer lægi fyrir, því að skoðun sín væri sú, að þingið ætti ekki að gefa lög um jarðarafgjöld; það væri því næst sjer að hallast að uppástungu 1. þingmanns Árnesinga um, að þingið gæfi landshöfðingja heimild til að breyta gjaldmátanum við leiguliðaskipti, og vildi hann mælast til, að málið yrði látið ganga til 3. umræðu, til þess sjer gæfist tími til að koma þessleiðis breytingaruppástungu fram.

Benidikt Sveinsson sagði, að eptir því,

sem sig minnti, væri þetta í 5. skipti, sem Vestmannaeyingar leituðu til þingsins um breytingu á gjaldmátanum á þjóðjörðunum á eyjunum, og væri hann hræddur um, að þeim mundi leiðast biðin, ef þeir ættu að biða í 10 ár enn eptir bænleyrslu, því að eptir sinni skoðun hefðu þeir fullan rjett til að krefjast breytingarinnar; eins og hann hefði áður tekið fram, væri þessi gjaldmáti í fyrstu lögleiddur eyjaskeggjum til ljettis, en það væri almenn lagasetning, að þegar tilgangur laganna væri burtu numinn, þá væri ekki annað eptir en dauður lagabókstafur.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að eins og það væri nú orðið Vestmannaeyingum til byrðar, sem hefði verið upprunalega lögleitt þeim til ljettis, að leyfa þeim að greiða afgjaldið eptir harðfisksverði, eins gæti það síðar orðið þeim til byrðar, ef gjaldmátanum nú yrði breytt, og afgjaldið ákveðið eptir meðalverði allra meðalverða. Ekki væri það heldur nein ástæða, sem 1. þingmaður Árnesinga hefði komið með, að Vestmannaeyingar væru hættir að verka harðfisk, því að þeim væri ávallt innanhandar, að gjöra það. Hann væri samdóma landshöfðingja um, að það ætti að gilda sem almenn regla, að það væri sjálfsögð skylda þingsins að sjá um, að landssjóðurinn hefði sem mest upp úr jörðum sínum. Þingmanni Vestmannaeyinga vildi hann benda á eitt atriði, að það mundi ekki verða eyjaskeggjum til neins verulegs ljettis, þótt þingið breytti gjaldmátanum, því að það væri skylda umboðsstjórnarinnar, að ganga að þeim hæstu boðum, sem byðust, og væru því engin líkindi til, að afgjaldið mundi lækka, þótt gjaldmátanum væri breytt. Þar sem stjórnin hefði fallizt á uppástungu skattanefndarinnar um, að bráð nauðsyn væri til að koma lagi á byggingu þjóðjarða, þá sýndist sjer rangt, að fara að taka fram fyrir hendurnar á þinginu 1879, með því að setja sjerstakleg lög viðvíkjandi Vestmannaeyjum, áður en málið í heild sinni yrði tekið fyrir, hvort sem þessi lög væru í sömu átt og frumvarpið, eða í þeim búningi, sem varaforseti og

1. þingmaður Árnesinga hefði stungið upp á; sjer þætti því síður þörf á þessum lögum, þar sem von væri á nefnd til að íhuga byggingu á þjóðjörðum, því að þótt þetta frumvarp yrði fellt, þá væri nefndinni inn-
anhandar að taka þetta mál inn í álit sitt, og gæti hún þá gefið stjórninni einhverjar bendingar, sem kæmu til greina á þinginu 1879.

Grimur Thomsen sagðist vilja leiða athygli þingsins að einu atriði viðvíkjandi breytingaruppástungu þeirri, er varaforseti og 1. þingmaður Árnesinga hefðu stungið upp á; landssjóðurinn mundi ekki einungis missa hluta af tekjum sínum, heldur líka verða að bæta sýslumanni og presti tekjumissi þann, er þeir mundu líða við breytinguna; sýslumaður hefði $\frac{1}{6}$ af jarðarafgjöldunum sem umboðslaun, og þessi hans hluti mundi miunka að sama skapi, sem tekjur landssjóðsins, og gæti hann því átt heimting á, að fá uppbót af landssjóði; presturinn nyti afgjaldsins af Kirkjubæ 204 ál. og af öðrum jörðum 504 ál., alls 708 ál., sem goldnar væru eptir harðfisksverði; ef gjaldmátanum yrði breytt, þá væri það beinlínis lagaleg skylda landssjóðsins, að bæta honum upp, hvað tekjur hans rýrnuðu við það. Þess vegna væri það mjög óvarlegt, að gefa umboðsvaldinu leyfi til að leggja skatt á lands-
sjóðinn, og hefði þingið heldur ekki neina heimild til að gefa slíkt leyfi; breytingaruppástungan væri því óformleg, því að hún færi fram á, að gefa umboðsvaldinu nokkuð af fjárveitingarvaldi þingsins; hann yrði því enn að halda fast við þá uppástungu sína, að fresta málinu, þangað til útkljáð væri um kosningu nefndar til að íhuga byggingu þjóðjarða.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að það ættu reyndar að heita frjálsir samningar, eins og landshöfðingi hefði sagt, sem harðfisksgjaldmátinn væri byggður á, en í raun og veru væru þeir orðnir að nauðungarsamningum, og ef það væri ekki rjett af hinum einstaka jarðeiganda, að okra með eignir sínar, þá væri það ekki heldur rjett eða sómasamlegt af landssjóðnum, og gæti það líka rekið til þess, að fjöldinn af Vestmanna-

eyningum gripi til þess úrræðis, að fara til Vesturheims, og mundu þá jarðirnar má ske byggjast seint af landmönnum eða leggjast í auðn. Hann hefði reyndar áður fylgt því fram, að málið yrði látið ganga til 3. umræðu, en sökum þess, að hann nú hefði heyrt, að innan skamms ætti að taka allt málið um byggingu þjóðjarða í heild sinni til yfirvegunar, virtist sjer, með því að harðfisksgjaldið ætti sjer víðar stað en á Vestmannaeyjum, bezt, að láta þetta bíða þangað til, og vildi hann því ráða þingmanni Vestmannaeyinga til þess, að taka frumvarpið aptur, með því að mjög væri tvísýnt, að það mundi fram ganga.

Flutningsmaður kvaðst verða að leiðrjetta það, sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði sagt; hann vissi ekki til, að prestinum kæmi það við, hvort gjaldmátanum yrði breytt; hann byggði sjálfur á Ofanleiti, og þyrfti einskis í að missa við breytinguna. Hvað sýslumann snerti, þá hefði hann sjálfur stundum skrifað undir bænarskrána, og væri sjer óskiljanlegt, að lands-
sjóðurinn þyrfti að borga honum skaðabætur. Hvað það snerti, sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að Vestmannaeyingar mundu hafa skaða af breytingunni, af því umboðsstjórnin mundi reyna til að fá sem hæst afgjald af jörðunum, þá væri hann óhræddur við þann skaða, því það gæti maður sagt að væru frjálsir samningar, en eins og nú á staði, væru fastsettir skilmálarnir frá umboðsstjórnarinnar hálfu, en eyjamenn neyddust til að ganga að þeim eða verða jarðnæðislausir að öðrum kosti, en ef frumvarpið yrði lögleitt, yrðu hinir föstu skilmálar vægari. Vestmannaeyingar hefðu ekki harðfisk til, en hefðu verðlagsskrá saman við margar aðrar sýslur, þar sem harðfiskur væri í miklu hærri verði; þannig hefði skippundið af harðfiskinum verið á 40 kr., þegar hann hefði farið úr eyjunum, en hjer væri það á 70 kr., hann yrði því að álíta það neyðarsamninga, þegar Vestmannaeyingar gengu inn á að greiða í harðfiski, og væri miklu rjettara að láta þá

greiða eptir verðlagi á fiðri eða friðum peningi, því það væri þó til á eyjunum. Hann skyldi því enn einu sinni skora á þingið, að hafa ekki Vestmannaeyinga lengur fyrir fjepúfu, og láta nú málið ganga til 3. umræðu.

Þá var leitað atkvæða um frumvarpið, og var það samþykkt með 14 atkvæðum; sömuleiðis var það samþykkt með 14 atkvæðum gegn 5, að málið skyldi ganga til 3. umræðu.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

(til vara) við frumvarp til laga um landskuldargjald á Vestmannaeyjum.

Frá Benidikt Sveinssyni, Þorsteini Jónssyni, Einari Ásmundssyni, Jóni Sigurðssyni, Þórði Þórðarsyni og Guðmundi Ólafssyni.

Í stað orðanna: «frá fardögum 1878», komi: «við leiguliðaskipti».

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 19. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um landskuldargjald á Vestmannaeyjum*, með breytingaruppástungu til vara.

2. þingmaður Rangæinga stakk upp á, að vísa málinu til nefndar þeirrar, er skipuð var deginum áður, til að íhuga byggingu og ábúð þjóðjarða, og var það samþykkt með öllum atkvæðum.

Á 55. fundi neðri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmán., skyldi *frumvarp til laga um landskuldargjald á Vestmannaeyjum* koma til framhalds 3. umræðu samkvæmt dagskránni, en flutningsmaður tók frumvarpið aptur, og fjell það þannig niður.

(Sjá málið um bygging og ábúð þjóðjarða).

IV.

Frumvarp

til laga um breyting á 2. gr. í lögum 15. apríl 1854 um siglingar og verzlun á Íslandi.

Frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu.

Seyðisfjörður í Norður-Múlasýslu skal vera aðalverzlunarstaður í stað Eskifjarðar.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 7. fundi neðri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breyting á 2. gr. í lögum 15. apríl 1854 um siglingar og verzlun á Íslandi*. Flutnings-

maður var Arnljótur Ólafsson, 1. þingmaður Norður-Múlasýslu.

Flutningsmaður (Arnljótur Ólafsson) sagði, að mál þetta væri einfalt í sjálfu sjer og þinginu góðkunnugt, og þyrfti því ekki langra útskýringa við, en þó vildi hann leyfa sjer að minnast stuttlega á nokkur atriði, er snertu það. Seyðisfjörður væri löggiltur með opnu brjefi 14. desbr. 1842, og hefði því verið kaupún að eins í 35 ár, en Eskifjörður hefði aptur á móti verið verzl-

unarstaður frá elztu tímum einokunarinnar. Frá því Seyðisfjörður hefði verið löggiltur árið 1842, hefði hann aukizt með ári hverju, en Eskifjörður að því skapi rýrnað. Í frumvarpi því til verzlunarlaga, sem stjórnin hefði lagt fyrir þjóðfundinn 1851, hefði hún getið þess í ástæðunum, að Seyðisfjörður þætti tiltækilegastur til að vera aðalverzlunarstaður í Austfirðingafjórðungi, og hefði þjóðfundurinn og verið á sömu skoðun. Sömu leiðis hefði ríkisdagurinn í fyrstu haldið með Seyðisfirði, þangað til Eskifjörður allt í einu af einhverjum leyndardómsfullum ástæðum hefði verið tekinn fram yfir hann. Þetta mætti sjá af Nýjum Fjelagsritum, þar sem skýrt væri frá öllum umræðum málsins á ríkisdeginum. En nú sem verzlunarlögin 15. apríl 1854 komu út, og í þeim var fyrir skipað, að Eskifjörður skyldi vera aðalkaupstaður, hefðu menn þegar í stað farið og borið sig upp undan því við alþingi. Til þingsins 1857 hefði komið bænarskrá um, að gjöra Seyðisfjörð að aðalkaupstað í stað Eskifjarðar, og hefði þingið samþykkt það með 18 atkvæðum gegn 2; en með því konungsfulltrúi hefði verið því mótmæltur, þá hefði það náttúrlega ekki náð samþykki stjórnarinnar. 1861 hefði þetta mál enn komið fram á þingi, og hefði þá hinn núverandi þingmaður Reykvíkinga verið framsögumaður í því, og hver sem vildi lesa ræður hans í þessu máli svo og nefndarálitið, hlyti að kannast við sjálfsgöða nauðsyn þess, að gjöra Seyðisfjörð að aðalkaupstað; þá hefði þingið einnig samþykkt það með 16 atkvæðum gegn 4, en þar eð hinn sami konungsfulltrúi hefði þá verið, hefði málið heldur ekki að því sinni fengið áheyrn hjá stjórninni. (Þingmaður Reykvíkinga: «Það var ekki sami konungsfulltrúi og áður»). «Það hefur þá að minnsta kosti verið áframhald af honum». Þetta sýndi augljóslega, hve satt og rjett þetta mál væri; þar við bættist, að Seyðisfjörður væri nú aðalstöðvar bæði landpóstanna og Díönu þar eystra, og það vissu allir, að sá, sem póstgöngunum stýrði, mundi ekki hafa farið að breyta þessu,

ef hann hefði ekki sjeð, að það væri hentugra fyrir landsbúa. Þar eð nú bæði póstgöngur, verzlun, innsigling og aðsókn benti allt til þess, að Seyðisfjörður væri í raun rjetttri aðalkaupstaður, hvað væri þá á móti því, að hann þá einnig hjeti það að lögum? Að endingu vonaði hann, að þingið sýndi þá samkvæmni, að það einnig í þetta sinn tæki vel undir þetta mál.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að þótt mönnum máske virtist það undarlegt, þá stæði hann nú ekki upp í þeim tilgangi að verja íbúa Suður-Múlasýslu fyrir skaðlegum missi á kaupstaðarnafninu á Eskifirði, heldur til þess að verja gagn Norður-Múlasýslubúa gegn þingmanni þeirra (Arnþjótur Ólafsson: Heyr!). Tilgangur þessa frumvarps væri sá, að taka kaupstaðarrjettindin frá Eskifirði, og leggja þau til Seyðisfjarðar. En hann gæti ekki sjeð, að það sje nokkuð af rjettindum Eskifjarðar, sem Seyðisfirði sje gagn í að öðlast. Þegar búið væri að telja upp í opnu brjefi 28. des. 1836 hina 6 svo kölluðu kaupstaði, að þeir einir megi fá nauðsynlegt byggingarpláss á konunglegan kostnað, er þar byggðu innan 20 ára, þá stæði í 5. gr.: «Öll önnur kaupstöðunum á Íslandi nú tilheyrandi rjettindi og friheit viljum vjer framvegis unnt hafa öllum autoriseruðum höndlunarstöðum». Hjer af væri auðsjeð, að þessi aukarjettindi hefðu eigi verið stór, og hefðu brátt horfið. En með lögum 15. apr. 1854 væri utanríkisskipum, boðið að koma fyrst á einhvern af hinum 6 aðalkaupstöðum landssins, til að sýna þar heilbrigðisvottorð. Ef kaupstaðarnafnið væri nú tekið frá Eskifirði, og Seyðisfjörður prýddur með því, þá gæti hann ekki haft annað gagn af því, að frumvarp þetta yrði að lögum, en að Seyðisfirðingar fengju að sjá hin útlendu skip og sýkjast af skipverjum, ef þeir flyttu sótt næma sjúkdóma með sjer. Þar að auki hefðu allir sýslubúar, þeir sem búa bak við fjöllin á hjeradinu og víðar, stóran skaða, ef breyting þessi kæmist á, því með því hlytu þeir að missa lækni sinn ofan á Seyðisfjörð, enda vissi hann, að

þeir mundu allir verða því mótfallnir, að þetta mál fengi framgang. Þess væri líka að gæta, að hinir fáu, sem hefðu ritað undir bænarskrána, væru allir Seyðisfirðingar, en engir af þeim, sem byggju fyrir ofan fjallið, upp í hjeradinu; af því mætti sjá, að þetta væri ekki almenn ósk Norður-Múlasýslubúa, heldur að eins ósk einnar sveitar. Hjeradið væri fjölbyggðasta byggðarlagið, og færi það að líkindum, að sveitarmenn þar væru ekki að biðja um það, er væri orsök til þess, að lækurinn flytti frá þeim til Seyðisfjarðar, þaðan, sem hann er bezt settur, í miðju umdæminu. Hann yrði því að ráða frá, að málið færi lengra, þar sem þessi nafnbót fyrir Seyðisfjörð væri honum til einkis gagns, en sýslubúum yfir höfuð til skaða.

Flutningsmaður kvað sjer skylt að þakka 1. þingmanni Suður-Múlasýslu fyrir það, að hann hefði varað kjósendur sína, Norður-Múlasýslubúa, við því ógagni, er honum þætti að þingmaður þeirra ætlaði að vinna þeim, með því að vilja gjöra Seyðisfjörð að aðalkaupstað. Nú vildi hann gjöra honum sama greiða, og gjörast talsmaður Suður-Múlasýslubúa gegn þingmanni þeirra. Vildi hann því segja sem svo: Ef kjósendur mínir bíða tjón af því, að hafa aðalkaupstaðinn í Norður-Múlasýslu, þá hlyti hið sama að eiga sjer stað um Suður-Múlasýslu, að hafa aðalkaupstaðinn þar. Þingmaður Suður-Múlasýslu hefði einkum fært það til sem ástæðu gegn þessu frumvarpi, að ef það yrði að lögum, hlyti lækurinn í Norður-Múlasýslu að flytja sig ofan á Seyðisfjörð, og hefði hann talið það mikinn skaða; en hann kvaðst ekki skilja, að hverju leyti það væri hægra fyrir Suður-Múlasýslubúa að sækja lækni sinn ofan á Eskifjörð allt árið um kring, heldur en fyrir Norður-Múlasýslubúa að sækja lækni sinn ofan á Seyðisfjörð bara um kaup tíðina, því um annan tíma þyrfti lækurinn eigi að vera þar, og ekki einu sinni að staðaldri, nema ef svo skyldi vera, að vegurinn ofan í Eskifjörð væri betri en vegurinn ofan í

Seyðisfjörð; en það væri alkunnugt, að svo væri ekki. Til þess að sýna, að öllum íbúum Múlasýslu væri þetta áhugamál, vildi hann vitna til þingtíðindanna frá 1861, bls. 219, þar sem svo stæði í bænarskránni frá Múlasýslum: «Þangað sækir nú mestallt Fljótsdalshjerað millum Smjörvatnsheiðar, er skilur Vopnafjörð frá nefndu hjeradi, og Reyðadýsfjarðardala; það eru alls 8 hreppar, og miðparturinn úr öllu Múlaþingi. Þar að auki sækja þangað hinir svo nefndu útfirðir eða norðurfirðir beggja megin við Seyðisfjörð, Borgarfjörður, Lodmundarfjörður, Mjóifjörður, og einatt líka meir eða miuna Norðfjörður, sem af þessum fjörðum næstur er Reyðarfirði, o. s. frv.». Undir bænaskrá þeirri, er hann nú hefði meðferðis, væru að vísu einungis 27 nöfn, en fremstur stæði þar verzlunarfulltrúi Gránufjellsins á Seyðisfirði; hann vonaðist því til, að væri kaupstjóri Gránufjellsins hjer á þingi, mundi hann eflaust mæla ásamt sjer fastlega fram með bænaskránni.

Það væri og enn ein ástæða til þess, að Seyðisfjörður væri hentugri til þess að verða aðalkaupstaður, heldur en Eskifjörður. Í Seyðisfirði hefðu hinir ameríkönsku hvalfangarar haft aðalaðsetur sitt, og enn hefði síldarveiðafjélag Norðmanna þar fastan bústað, og væri ódílilegt, að neyða þessa menn til þess að fara fyrst inn á Eskifjörð einungis til þess að sýna heilbrigðisvottorð sín, úr því veiðistöðvar þeirra væru við Seyðisfjörð, en ekki við Eskifjörð.

Einar Ásmundsson sagðist vera lítið eitt kunnugur, hvernig til hagaði á Austfjörðum; hann væri flutningsmanni alveg samdóma um, að tilhlýðilegra væri, að aðalkaupstaðurinn væri Seyðisfjörður, en ekki Eskifjörður, en það væri miklum vandkvæðum bundið að breyta þessu, úr því sem komið væri. Af því Eskifjörður hefði verið aðalkaupstaðurinn hingað til, væri lækurinn nú þar búsettur, og væri í áformi, að koma þar á sóttvarnarráðstöfunum, en á Seyðisfirði væri enginn lækur, og læknahefudunum í Múlasýslum væri svo skipt, að

Seyðisfjörður hlyti að verða óhagkvæmt lækni-
setur fyrir hjeraðið. Læknisumdæmið
næði yfir mestallt hið víðlenda Fljótsdals-
hjerað, sem væri einlæg byggð, og svo yfir
3 smáfirði, meðal hverra Seyðisfjörður væri
einn, en þeir væru hver í sínu lagi um-
kringdir af háum fjöllum, opt ófærum á vetr-
um. Það eina ráð, sem til væri til að bæta
úr skák í þessu tilliti, væri það, að stofna
nýtt læknisembætti á Seyðisfirði, en eftir
umræðunum, sem fram hefðu farið nýlega í
þingdeildinni um skiptingu á 4. læknishjer-
aði, þætti sjer ekki líklegt, að deildin mundi
fallast á það. Af þessum ástæðum yrði
hann að vera mótfallinn þessu frumvarpi, þó
hann annars játaði, að Seyðisfjörður hefði
heldur átt að sitja fyrir Eskifirði af öðrum
orsökum; en ótækt þætti sjer, að læknir
hefði ekki heimili í aðalkaupstaðnum, þar
sem öll utanríkisskip eiga fyrst að leita á
höfn.

Varaforseti gat þess, að sjer væri kunn-
ugt um, að það væri almenningsálit þar
eystra, að Seyðisfjörður ætti að vera aðal-
kaupstaður á Austfjörðum í stað Eskifjarðar,
og hefði jafnan verið almenningsálit þar
eystra. En að Eskifjörður hefði verið tek-
inn fram yfir Seyðisfjörð, þegar verzlunar-
lögin frá 1854 hefðu verið gefin út, hefði
einungis verið einum manni að kenna, amt-
manni Melsteð sáluga. Á það bæri og að
lita, að Seyðisfjarðarkaupstaður blómgaðist
ár frá ári, og ætti að líkindum mikla fram-
tíð í vændum, en Eskifirði hnignaði að því
skapi, svo hann væri ekki stórum merkilegri,
en sumar einokunar-holurnar hjer á landi.
Hann játaði, að það væri að vísu töluverður
annmarki, að læknirinn hefði eigi aðsetur á
Seyðisfirði, en sjer virtist geta orðið bætt úr
því með því, að gjöra lækninum að skyldu,
að vera nokkurn hluta sumarsins til staðar
á Seyðisfirði, meðan mest væri þar um skipa-
komur, enda væri það alveg nauðsynlegt, að
hann væri þar jafnaðarlega nálægur, sökum
þess fjölda af útlendum skipum, sem vön
væru að hleypa þar inn, eins fyrir því þó

hann ekki yrði gjörður að aðalkaupstað
Austfirðinga.

Flutningsmaður kvaðst eigi sjá, að það
væri svo mikill agnúi á því, að lögleiða
þetta frumvarp, þó læknir væri ekki búsett-
ur á Seyðisfirði, enda mætti bæta úr því
með því, að láta lögin ná eigi lagagildi fyr-
en 1880; þá væri nógur tími fyrir yfirvöldin
til þess að sjá um, að læknir væri þar orð-
inn búsettur, ef það þætti svo nauðsynlegt,
sem hann gæti alls ekki sjeð að væri. Hann
fjellst á þá uppástungu varaforseta, að rjett
væri að semja við lækninn um, að vera til
staðar á Seyðisfirði að sumrinu til, meðan
mestar væru þar skipakomur.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að það væri
að vísu satt, sem varaforseti hefði sagt, að
það væri álit ýmsra fyrir austan, að Seyðis-
fjörður ætti að vera aðalkaupstaður, en hann
ímyndaði sjer, að þeir, sem óskuðu þessa,
vissu ekki sjálfir, hvað unnið væri með því;
það gæti aldrei orðið sýslubúum til neins
gagns, heldur ef til vill til ógagns; rjettinda-
munurinn væri að kalla enginn, eins og hann
hefði áður tekið fram. Þingmaður Norður-
Múlasýslu hefði fært það til, að fyrst svo
margir rækju verzlun sína á Seyðisfirði, þá
mundu þeir ekki fremur telja eftir sjer, að
vitja læknisins þangað, en því mætti ekki
jafna saman; þó menn vildu leggja það á
sig, að fara einni dagleið lengra, til þess að
sæta betra verði á vörum sínum, þá væri
það annað mál, að fara niður á Seyðisfjörð,
langt ofan úr hjeraði, eða Jökulsárhlíð, til
þess að sækja lækni, í hvert skipti sem
veikindi kæmu upp. Svo framarlega sem
Seyðisfjörður yrði gjörður að kaupstað í
staðinn fyrir Eskifjörð, þá mundi sú raun á
verða, að læknirinn í Norður-Múlasýslu
neyddist til að flytja til Seyðisfjarðar, eða
þingið að stofna þar nýtt læknisembætti, en
slíkt mundi það naumast gjöra. Á þetta
hefði líklega kaupstjóri Gránufjelags litið, ef
hann hefði verið hjer á þingi, og sjálfsagt
greitt atkvæði á móti frumvarpinu.

Flutningsmaður sagði, að það væri að-
gætandi, að aðalverzlunarstaðir hefðu þann

rjett, að þeir gætu fengið bæjarstjórn út af fyrir sig, og til þessa væri Seyðisfjörður miklu hæfari heldur en Eskifjörður. Hann vonaði, að þingið í þetta sinn yrði ekki ósamkvæmt þeim undanfarandi þingum, því að úr öllum þeim vandkvæðum, sem mönnum hefði þótt á löggildingu þessa frumvarps, yrði fyllilega bætt með því, að ákveða, að lögin skyldu eigi öðlast gildi fyrir en 1880. Að svo mæltu vildi hann fela þinginu málið á hendur.

Þá beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum væri hætt, og voru þeir þessir:

Benidikt Sveinsson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Stefán Stephensen,
Jón Blöndal,
Einar Ásmundsson,
Snorri Pálsson,
Grímur Thomsen.

Var þá gengið til atkvæða um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, en með því sú atkvæðagreiðsla þótti óglögg, var við haft nafnakall og sögðu:

já:

Ísleifur Gíslason,
Arnþjótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Blöndal,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,

og var þannig samþykkt með 12 atkvæðum gegn 11, að málið gengi til 2. umræðu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um breyting á 2. grein í lögum 15. apríl 1854 um siglingar og verzlun á Íslandi*.

Flutningsmaður (Arnþjótur Ólafsson) sagði, að mál þetta hefði að vísu fengið svo góðan byr við 1. umræðu, að það hefði fengið að ganga til 2. umræðu með 12 atkvæðum gegn 11, en bæði sökum þess, að hætt væri við, að byrinn yrði of linur, og sömuleiðis af því, að sjer væri í hug, að semja yfirgripsmeira frumvarp í þá átt, að búsettum kaupmönnum og kaupfjelögum væri heimilt að verzla, hvar sem helst þeir vildu við strendur landsins, þá tækj hann af báðum þessum orsökum frumvarpið aptur.

Með því enginn tók frumvarpið upp, aptur, fjell það niður.

V.

Frumvarp

til laga um útflutningsgjald af hrossum.

Frá Jóni Sigurðssyni, 2. þingmanni Þingeyinga.

1. grein.

Af hverju hrossi, sem flutt er frá Íslandi til annara landa, hvort það er heldur ungt eða gamalt, og hvort sem það er selt eða gefið, skal greiða 7 krónur í útflutningsgjald. Rennur þetta gjald í landssjóð. Svo skal og greiða af skipum þeim, sem hross eru flutt á, sem öðrum skipum, lestagjald eptir lögum 15. apríl 1854.

2. grein.

Útflutningsgjald greiðir kaupandi eða viðtakandi. En ef hann er eigi sjálfur með skipi því, er hrossin eru flutt á, er aðgangurinn um gjaldið að skipstjóra.

3. grein.

Þá er skip hafnar sig á Íslandi, sem flytja skal hross á til annara landa, skal skipstjóri tafarlaust afhenda lögreglustjóra þeim, er þar á lögum að ráða, leiðarbrjef skipsins og önnur skirteini, er því fylgja. Skal lögreglustjóri halda skipaskjölunum, þar til útflutningsgjaldinu er lokið að fullu. Vandræki skipstjóri að afhenda skipaskjöl, skal lögreglustjóri kyrrsetja skipið og allan farm, sem á því er.

4. grein.

Kaupandi eða hver annar, sem er mót-tökumaður hrossanna, skal upp á æru og samvizku gefa lögreglustjóra til kynna, hve mörg hross hann fer með. Þyki lögreglustjóra grunsamt, að eigi sje skýrt rjett frá hrossatölunni, skal hann gjöra um það rjettarrannsókn, og eigi láta af hendi skjöl skips þess, er hrossin skal flytja á, fyr en að henni lokinni.

5. grein.

Hver, sem verður sannur að sök um það, að hafa sagt rangt til um tölu hrossa þeirra, sem flutt eru af landi burt, eða brýtur að öðru leyti á móti því, sem fyrir er mælt í lögum þessum, verður sekur um 50—200

krónur. Sektir þessar renna allar í lands-sjóð, nema svo sje, að einhver með frásögn sinni hafi komið því til leiðar, að hið drýgða brot komist upp, þá skal hann fá helming sektanna.

6. grein.

Af gjaldi því, sem mælt er fyrir um í 1. grein, og sektum eptir 5. grein laga þessara, fær lögreglustjóri sá, er í hlut á, 2% í innheimtu- og ónakslaun. Skal hann að öðru leyti gjöra skil fyrir gjaldinu eptir þeim reglum, sem landshöfðingi segir fyrir um.

7. grein.

Lög þessi öðlast gildi . . .

ÁSTÆÐUR.

Í frumvarpi til nýrra tíundarlaga fyrir Ísland er hrossum alveg sleppt úr tíund, og eru í ástæðunum fyrir 2. gr. tjeðs frumvarps færð nokkur rök fyrir, á hverjum ástæðum sú undanþága er byggð. En þar sem það er engu að síður víst og vafalaust, að mikill arður er að hrossaeign í einstökum hjeruðum landsins, hvar hross eru alin upp með litlum tilkostnaði og höfð fyrir kaup-eyri, virðist næsta sanngjarnt og rjettlátt, að einmitt þar sje á þau lagt hæfilegt gjald til opinberra þarfa. Það mælir og sjerstaklega með þessari uppástungu, að verð á hrossum hefur meir en tvöfaldast nú á fá-um árum, þar sem verð á öðrum lifandi peningi hefur nálega staðið í stað, eða að eins hækkað lítið eitt. Þegar nú um það er að ræða, að leggja hæfilegt gjald á hross, virðist ekkert eiga eins vel við, eins og að láta gjaldið koma eingöngu niður á þeim, þegar þau eru seld, eða ganga sem kaup-eyrir manna á milli, því að í raun rjettir verður eigi sagt, að hross sjeu arðberandi eign, nema svo sje, að eigendurnir geti fargað þeim fyrir verð, og verðið sje meira,

en uppeldiskostnaðinum nemur. Það er sem sje alkunnugt, að í mörgum hjeruðum landsins, einkum austan-, norðan- og vestanlands, er svo kostnaðarsamt að ala upp hross, að menn ala ekki fleira af þeim, en menn minnst komast af með til heimilisþarfa, og víða eru flest hross að keypt. Í þeim hjeruðum, sem þannig hagar til, er mikil hrossaeign til skaða og hnekkis í búnaði manna að allra hygginna búhölða álit, og væri það gagnstætt öllum rjettum skattgjaldsreglum, að leggja nokkurt gjald á hross í þeim hjeruðum til opinberra þarfa. En þó mun eigi ráðlegt, að leggja gjald á öll þau hross, sem seld eru, undantekningarlaust, og virðist í því tilliti hagfelldast, að gjöra mun á hrossum, sem seld eru út úr landinu, og hrossum, sem seld eru í landinu sjálfu. Er það einkum tvennt, sem mælir með þessari ákvörðun; það fyrst, að mjög er óeðlilegt, að leggja sjerstakt gjald eða toll á eina landaurategund, sem gengur kaupum og solum í landinu sjálfu, á meðan hinar aðrar landaurategundir eru tollfríar. Og í annan stað mundi verða torvelt, ef ekki alsendis ómögulegt, að hafa nauðsynlegt eptirlit með sölu hrossa manna á milli hjer innanlands, og mundi naumast verða fyrirbyggt, að töluverð undanbrögð ættu sjer stað í því tilliti.

Sökum þessa hefur sú orðið niðurstaðan, að í frumvarpinu er gjört ráð fyrir tolli einungis af þeim hrossum, sem flutt eru til útlanda. Eptir er þá að gjöra grein fyrir upphæð tollsins. Það virðist nú í sjálfu sjer lang-eðlilegast, að gjald það til lands-sjóðsins, sem hefðist upp úr tollinum, samsvaraði tekjum þeim til hins opinbera, sem að undanfögnu hafa greiðzt af hrossatíundinni. Þessar tekjur eru allar (4) tíundir, til prests, kirkju, konungs og fátækra, samt jafnaðarsjóðsgjald. Hin önnur gjöld, sem á tíundinni hvíla, svo sem sýslusjóðsgjald o. fl., eru svo lítils virði, að þeirra verður eigi getið að neinu. Aptur kunna menn að segja, að með hinni fyrirhuguðu skattabreytingu kunni ef til vill gjöld að hækka á

lausafjártíundinni, og þá einnig á tíund hrossa; þar til svarast, að ef sú skyldi verða raun á, þegar skattabreytingin er komin í kring, er ekki loku skotið fyrir, að hækka megi útflutningsgjaldið á hrossum, ef það þá sýndist tiltækilegt, að sama hæfi, og gjöld hækka á lausafjenu. Eptir þessu er þá farið í frumvarpi því, er hjer ræðir um, að útflutningsgjaldið er miðað við þau gjöld til hins opinbera, er á hrossatíundinni nú hvíla, eptir hinum síðustu skýrslum, er komið hafa fyrir almenningssjónir um það efni. Eptir skýrslum um búnaðarhagi fyrir árið 1871 var tala fullorðinna hrossa þá í landinu 23,060. Gjöri maður ráð fyrir, að helmingurinn sje hryssur, verða það 9,608 tíundarhundruð, og allar fjórar tíundir þar af verða 11,530 ál. Gjöri maður hverja alin á 50 aura, sem mun heldur lágt, verða það 5765 kr.

Um gjaldið til jafnaðarsjóðanna er torveldara að ákveða nokkuð víst, þar sem það er svo afar-mismunandi í ömtunum, og ýmist hækkar eða lækkar á hverju ári. Nær hæfi virðist að gjöra það 25 aura af hverju hundraði til jafnaðar, og verða það af hrossatíundinni einni 2402 —

Til samans 8167 kr.

Þau 4 árin 1869—72 voru flutt hjeðan til útlanda 1268 hross að meðaltali á ári, og sje gjört ráð fyrir 7 króna tolli af hverju hrossi, eins og sett er í frumvarpinu, verða það alls 8876 kr., sem jafnar sig rúmlega á móti gjöldum þeim, sem, eins og áður er sagt, hvíldu á hrossatíundinni.

Við einstakar greinir frumvarpsins er ekkert sjerstakt að athuga.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 9. fundi neðri þingdeildarinnar, 12. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um útflutningsgjald af hrossum*.

Flutningsmaður (varaforseti Jón Sigurðsson) kvað mönnum mundu þykja frumvarp það, er hjer lægi fyrir, mikið nýmæli,

því að það mundi nú í fyrsta skipti, að uppástunga kæmi fram um það, að koma á útflutningstolli. Hann vonaði, að þingmönnum mundi vera ljóst, af hverju frumvarp þetta væri fram komið. Hann hefði komið með frumvarp inn á þingið, er færi fram á að breyta tíundarlögum í þá átt, að hross væru eigi tíunduð, en sjer virtist það reyndar ekki tiltækilagt, að undan þiggja hross tíund, nema á þau sje aptur lagt hæfilegt gjald til opinberra þarfa. Af því nú það frumvarp, er hjer lægi fyrir, væri í nokkurs konar sambandi við hitt frumvarpið, þá hefði hann ekki á móti því, að það væri afhent nefndinni í tíundarmálinu, því ef nefndin í tíundarmálinu aðhylltist eigi, að fella hross úr tíund, þá dytti sjer alls eigi í hug, að halda frumvarpi þessu fram. Hann ætlaði svo eigi að fjölyrða meir um málið að sinni.

Ísleifur Gíslason kvaðst helzt vilja, að frumvarp þetta yrði þegar fellt. Þótt hann væri enginn hagfræðingur, kvaðst hann ætla, að það væri meginregla, þegar menn gæfu út tollalög, að menn legðu helzt aðflutningsgjald á það, er menn eigi vildu að inn væri flutt, og aptur útflutningsgjald á það, er menn vildu eigi að út væri flutt. Nú ímyndaði hann sjer, að enginn væri sá, sem eigi vildi, að hross væru flutt út; að minnsta kosti kvaðst hann vita, að bændur vildu það, að útflutningur á hrossum hjeldist, enda væri það hin versta eign, er menn ættu, að eiga of mörg hross. Sjer fyndist því, að menn ættu að styðja þessa verzlunargrein landsins, en sjer virtist þessi uppástunga þvert á móti miða til að spilla fyrir henni. Það væri svo sem auðvitað, að þeir, sem keyptu hrossin, mundu lækka verðið á hrossunum, að minnsta kosti að því skapi, sem tollurinn væri hár, ef ekki tvöfalt við tollinn; að minnsta kosti væri sú reynd á orðin um þau fáu aðflutningsgjöld, sem til væru. Þessi verzlunargrein hefði nú verið að eins um fá ár að nokkrum mun, og sýndist sjer því tilhlýðilegra að styrkja hana en veikja. Hann sæi, að það stæði í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að þessi uppástunga

væri með fram borin fram í þeim tilgangi, að bæta landssjóðnum það upp, ef hross yrðu numin úr tíund; en sjer fyndist alls ekkert samband vera hjer á milli, því að vanalega væru einmitt þau hross seld, sem eigi væru tíunduð, svo sem tvævetur og þrjevetur tryppi. Það stæði og í athugasemdunum við frumvarpið, að í mörgum hjeruðum væri erfitt að ala upp hross, og þess vegna ósanngjarnt, að þar væri tekin tíund af hrossum; en ef nú sauðfjeð í Norðurlandi og sauðfjeð á Suðurlandi væri athugað, mundi þá eigi koma nokkur jöfnuður móti þessu? Hann ætlaði, að leggja mætti 2—3 kindur úr Rangárvallasýslu móti einni kind úr þeirri sýslu, er flutningsmaðurinn væri í; hann ætlaði því, að þessi ástæða væri ekki mikils virði. Hann vildi nú ekki tala neitt um tollhæðina, af því hann vildi, að frumvarpið væri fellt, en þó gæti hann eigi orða bundizt, þegar hann bæri það saman, að 7 krónur skyldi greiða af hverjum hesti, sem að meðalverði í ár gengi á 50—60 kr., en tekjuskatturinn, sem hinn háttvirti flutningsmaður hefði verið með í að stinga upp á, væri að eins 5 af 100; hvers vegna ætti að greiða svona hátt gjald af þessari einu verzlunargrein, og það einungis í einstökum hjeruðum landsins? Hann vildi ætla það, að tilgangur flutningsmannsins með þessari uppástungu sinni væri sá, að efla hag landsjóðsins, en ekki hitt, að gjöra sveit sinni hægra fyrir að eignast hross við lágu verði. En hvað sem um það væri, vildi hann leggja það til, að mál þetta væri fellt frá 2. umræðu, eða þá, sem bezt væri, að flutningsmaður tæki það aptur, eins og sumir heiðraðir þingmenn hefðu gefið honum fagurt dæmi til eptirbreytni, og hefði verið fjarskavinsælt.

Flutningsmaður kvaðst vilja svara 2. þingmanni Rangæinga nokkrum orðum. Þingmaðurinn hefði talið það óheppilegt, að stinga upp á útflutningstolli, og hjelt, að hann mundi verða óvinsæll hjá landsmönnum, enda hverrar tegundar sem væri. En hann kvaðst vera viss um, að ef það spursmál væri borið

undir atkvæði manna á landinu, hvort útflutningur á hrossum væri hagkvæmur eða eigi, þá mundi atkvæðafjöldinn segja nei. Sjer fyrir sitt leyti þætti það mjög vafasamt, hvort hrossaútflutningur væri hagfelldur fyrir landið, þegar á allt væri litið. Það væri að vísu satt, að það væri stór hagur fyrir þá einstöku, sem seldu hross, en þegar til hins almenna væri litið, þá væru þau hjeruð fleiri, sem hefðu skaða af því, en þau, er hag hefðu af því, því að þau hjeruð, er hestafá væru, neyddust til annaðhvort að kaupa hross með þessu geysi-verði, sem nú er komið á þau, eða þá að ala þau upp; en það yrði fjöldamörgum hjeruðum til hins mesta búhnekkis og skaða, að ala upp hross. Þar sem þingmaðurinn hefði tekið það fram, að eigi væri rjett, að leggja útflutningsgjaldið á, af því að það þá optast nær lenti á þeim hrossum, sem eigi væru tíunduð, þá gæti vel verið, að meiri hlutinn af hinum útfluttu hrossum væri eigi tíundaður, en þingmaðurinn yrði að gæta að því, að þeir, sem seldu hross, ættu líka fleiri hross, sem tíund væri goldin af. Ef nú hrossatíundinni væri ljett af þeim, eins og hann ætlaðist til, þá væri engin ósanngirni í því, þó þeir gyldu hæfilegan toll af þeim hrossum, sem þeir seldu, hvort sem þau væru tíundbær eða eigi. Það gæti vel verið, að það væru mest ungvíði, sem ekki væru tíundbær, sem Sunnlendingar seldu til útlanda, en allir, sem ættu töluvert af ungvíðum, mundu einnig eiga töluvert af tíundbærum hrossum, svo þetta mundi nokkuð jafna sig. Þó að upphæð tollsins má ske væri of há, sem vel gæti verið, þá vildi hann segja þingmanninum, að allt af væri hægðarleikur að breyta tölum; þingið hefði að undanfögnu ekki sýnt sig svo ófúst til þess.

Landshöfðinginn kvaðst í principinu alveg mótfallinn öllum útflutningsgjöldum; það væri að sínu áliti óeðlilegt hapt á atvinnuvegi landsins. Hann gæti því eigi mælt með þessu frumvarpi. Sjer virtist eigi heldur mæla með því það, er tekið væri fram í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að í einstökum hjeruðum landsins væri mikill arður að

hrossaeign, og sanngjarnt væri, að einmitt þar væri lagt á þau gjald til opinberra þarfa; sjer fyndist eigi sanngjarnt, að útflutningsgjald kæmi niður á einstök hjeruð. Þó að frumvarpið í sjálfu sjer kynni að vera þeim sýslum í hag, þar sem eigi væru alin upp hross, þá væri það aðgætandi, að þar sem hin einstöku hjeruð hefðu hvert sinn aðal- atvinnuveg, þá væri það eigi rjett, að láta sumar sýslurnar greiða gjald af sínum atvinnuvegi, án þess að leggja samsvarandi gjald á hinar sýslurnar; þá ætti eins að leggja gjald á dúntekju, er væri hinn arðsamasti atvinnuvegur sumra sýslna; eins ætti að leggja toll á sauðfje, þar sem hagagangan í sumum sýslum væri miklu betri en haglendið í öðrum, þar sem menn væru nauðbeygðir að ala upp hross. Reynslan sýndi, að Rangárvallasýsla, Borgarfjarðarsýsla og Skagafjarðarsýsla væru eigi hinar ríkustu sýslur, nje heldur Þingeyjarsýsla eða Mýrasýsla hinar fátækustu.

Flutningsmaður kvað hinum hæstvirta landshöfðingja hafa þótt útflutningsgjald þetta ósanngjarnt, af því að það lenti á einstökum sýslum; en þá yrði hann að segja, að það væru fleiri sýslur, sem nytu góðs af þessari hestasölu, en þær, er landshöfðinginn hefði talið. Þar sem hann hefði tekið það dæmi, að eins sanngjarnt væri, að leggja sjerstakt gjald á þær sýslur, þar sem sauðfje væri betra en annarstaðar, þá gæti nú verið margt með og móti því. En af því að hann gæti tekið þessi orð svo, að með þeim væri meint sitt kjördæmi, af því þar er sauðfje álitid betra en annarstaðar, þá gæti hann gefið þær upplýsingar, að sumstaðar í sinni sýslu væri alls eigi betra sauðfje en annarstaðar, og eptir því, sem hann þekkti til, gæti verið allt eins gott sauðfje í Árnessýslu og Rangárvallasýslu eins og í Þingeyjarsýslu, ef sama rækt væri lögð við það, og það ætti að sæta sömu meðferð. Hann vildi skjóta því til þeirra þingmanna, er væru kunnugir þar nyrðra, hvort eigi væri satt, að það væru að eins örfáir hreppar í Þingeyjarsýslu, ef þeir annars væru nema 1 eða 2, er sauðfje skar-

aði fram úr öðru fje að gæðum, og væri það þeim orsökum og ástæðum að þakka, sem hann hirti eigi um að tilgreina á þessum stað. Þetta dæmi væri því eigi heppilegt. Enn væri það, að af því að hrossin væru komin í þetta geypiverð, þá væru menn of mjög farnir að leggja stund á hrossarékt í hinum ýmsu hjeruðum landsins, landbúnaðinum til stórskada og hnekkis. Vitnaði hann til hinna merkustu bú- og hagfræðinga þessa lands, að það væri til óheilla og óhagnaðar fyrir landbúnaðinn yfir höfuð, að ala upp hross, eða hafa fleiri hross, en menn þurfa til heimilisbrúkunar. Þess vegna gæti að sinni ætlun eigi neitt verið á móti því, þó eitthvert band væri lagt á þessa hrossafíkn, sem væri orðin svo almenn í landinu. Hann játaði, að það gæti orðið til þess, að verðið á hrossum yrði dálítið minna, og kæmi sá hagnaður einkum niður á þau hjeruð, er á hrossum þyrftu að halda, og taldi hann það heppilegt, því þá mundu þeir síður þurfa að neyðast til að ala þau upp sjer til stórskada. Hann vildi því mæla með því, að deildin gæfi máli þessu gaum, og vísaði því til 2. umræðu og til nefndarinnar í tíundarmálinu.

Guðmundur Einarsson kvað það sína skoðun, að eftir þeirri stefnu, er hrossasalan nú væri búin að taka, þá væri hún eigi að eins landinu yfir höfuð til tjóns, heldur og einstökum mönnum. Það væri mönnum kunnugt, í hvílíkt geypiverð hrossin væru komin, að menn hefðu eigi ráð á að kaupa sjer hesta, og neyddust því til að ala þá upp á jörð sinni, þótt hún væri miklu betur löguð fyrir sauðfje, og yrði það einatt margfaldur óhagnaður. Enn væri það, að hrossaleigan væri hlaupin svo upp, að eigi væri við unandi; menn gætu beztt sjæð það, þegar menn skoðuðu alþingismannareikninginn; af hverju væri hann svona hár? einmitt af hrossasölunni og þar af leiðandi dýrleika á hrossaleigunni. Hann álti það því alls eigi óhag fyrir landið, að lagt væri hæfilegt gjald á útflutning hrossa, heldur mundi það þvert á móti leiða til þess, að

meiri jöfnuður yrði á hrossaverðinu. Þess bæri líka að gæta, að jafnframt því, sem verið væri að leggja það til í öðru frumvarpinu, að leggja toll á útflutt hross, væri gjört ráð fyrir því í hinu, að taka öll hross úr tíund.

Stefín Stephensen gaf atkvæði með því, að frumvarpinu væri vísað til nefndarinnar í tíundarmálinu; honum væri fullkunnugt, hversu kostnaðarsamt það væri, að ala upp hesta í ýmsum byggðarlögum landsins, og hve mikilli hörku væri beitt við hrossin, enda gegn lögum, einmitt í þeim sýslum, þar sem þau eru upp alin til þess að selja þau. Þess utan væri, að hans álti ekki tilreynt, hvort sauðfjenaður ekki gæti tekið stórum framförum í sýslum þeim, sem hinn hæstvirti landshöfðingi hefði til nefnt að sjer í lægi væru lagaðar fyrir uppeldi á hestum, á meðan hrossin bæði sumar og vetur, ár eftir ár, ef ekki öld eftir öld, eyddu högum og engjum manna. Í öllu falli hefði of mikil hrossaeygn að fornu og nýju verið talin átumein landbúnaðarins.

Grímur Thomsen sagði, að þegar útlendar þjóðir legðu toll á útfluttar vörur, þá gengi þeim sjer í lagi tvennt til. Annaðhvort gengi þeim það til, að hindra, að varan yrði út flutt, og þá væri lagður hár tollur á, eða þá það, að útvega landssjóðnum tekjur, og þá væri gjaldið lágt, en á vörutegund, sem mikið væri til af. Ef tilgangurinn væri, að auka tekjur landssjóðsins, þá skyldi gjald leggja á þá vörutegund, er mikið væri af í landinu, eins og Noregsmenn hefðu lagt á timbur sitt, en þá ætti gjaldið að vera lágt; ef menn aptur vildu leggja toll á þá vöru, er lítið væri af í landinu, og sem menn vildu ekki missa úr landinu, þá ætti hann að vera hár. Hann væri eigi á móti því, að hross væru útflutt, en þetta háa útflutningsgjald álti hann að skemmdi fyrir útflutningum. Ef menn vildu auka tekjur landssjóðsins, ættu menn eigi heldur að leggja útflutningsgjald á hross, því að það vissu allir, að þó að nokkuð væri af þeim til, þá væri það samt eigi sú vara, sem mjög mikið væri til af í landinu, enda

mundu sjaldan hafa verið fluttir út meir en 2000 hestar. Sjer fyndist þá liggja nær, að leggja toll á ullina, því að þótt útflutningsgjaldið á henni væri haft lítið, þá mundi þó töluvert gjald renna inn í landssjóðinn. Gjald það, er flutningsmaðurinn til tæki í frumvarpinu, væri fjarska-hátt, þar sem það yrði 17½ pC. Menn hefðu verið að tala um þetta geypiverð á hestum, en hann gæti eigi sjeð þetta geypiverð, því að nú á seinni árum hefðu þeir fallið mikið í verði; nú í ár væri verðið 40 krónur; en í hitt-eð-fyrri hefði það verið frá 70 til 100 krónur. Sjer virtist því tollupphæð þessi langtum of hátt sett, enda fyndist sjer eigi meiri ástæða til að leggja á hross, en margar aðrar vörur. Ef þessi tollur kæmist á, þá mundi hann leiða til þess, að 4 sýslur, Rangárvallasýsla, Árnessýsla, Skagafjarðarsýsla og Gullbringu- og Kjósarsýsla, borguðu allt tíundargjald af hrossum. Vjer sæjum, að eptir reikningi flutningsmannsins væru það 8167 kr., sem burtu fjellu af tíundargjaldinu, og þetta gjald mundi næstum eingöngu hvíla á 5 eða 6 sýslum. Þetta væri ósanngjarnt, og mundi leiða til þess, að á næsta þingi yrði tollur lagður á fleiri vörur, er mest væri af í öðrum hjeruðum landsins, en það fyndist sjer óheppilegt, ef hver fjórðungur færi að metast við annan, og demba tollum hver á annan. Hann álti því æskilegast, að flutningsmaður tæki frumvarp sitt aptur, en alls eigi, að því væri vísað til nefndarinnar í tíundarmálinu, af því að hann álti þetta mál eigi eiga skylt við tíundarmálið.

Arnþjótur Ólafsson sagði, að þó að hann væri á móti því, að tollur væri lagður á útfluttar vörur, þá vildi hann þó eigi, að frumvarp þetta yrði til slátrunar leitt; eigi vildi hann heldur, að því væri vísað til nefndarinnar í tíundarmálinu, því að það mál væri of yfirgripslítið til þess, að rúma svo stórt frumvarp, heldur styngi hann upp á, að því væri vísað til skattanefndarinnar, af því að það, skattamálið, tæki yfir þá spurningu, hvort rjettara væri, að leggja á skatta eða tolla. Það væri svo sem auðvitað, að uppástunga

þessi væri sprottin af því, að menn væru sannfærðir um, að uppeldi hrossa væri á-batasamt í sumum sveitum, en eigi í öðrum, og því væri eigi hægt, að koma hjer jöfnuði á með sköttum, heldur eingöngu með útflutningstolli. Sama mætti allt eins segja um dún og lax, að vjer eigi gætum hitt þann mikla ágóða, er ýmsar jarðir hefðu af þeim vörum, rjettara með öðru en því, að leggja útflutningsgjald á þær. Vjer gætum eigi haft jarðamat, er hitti allar þær verðbreytingar, er yrðu á ýmsri vöru, t. a. m. sauðfje, ull, lýsi o.s.frv. Hann vonaði, að deildin skildi, að það væri eigi meiningin með frumvarpið, að hagarinn af hrosseigninni væri svo mikill, að þeir, er hross seldu út úr landinu, skyldu borga í tollinum tíundina fyrir alla þá, er eigi selja hross út. Hann treysti því, að varaforseti væri eigi svo nærsýnn, að hann gæti ætlazt til slíks, heldur mundi frumvarp hans sprottið af því, að honum þætti hentara að leggja útflutningstoll á hesta en tíund eða skatt. Þar sem þingmaður Dala-sýslu hefði sagt, að menn í sauðfjarsveitum neyddust til að upp ala hross, af því að verðið á þeim væri orðið svo látt, þá væri þetta eigi rjett mælt, því að þeir upp ælu hrossin einmitt af því, að það borgaði sig í samanburði við verðið á þeim. Ef þeir eigi gjörðu það af þeirri ástæðu, þá væri hrossaeldið sprottið hjá þeim af óhagsýni, þar eð þeir gætu jafnan keypt hesta fyrir sauðfje eða hvað annað, er ábýlisjörð þeirra væri bezt fallin til að fram leiða. Aðalregla búmannsins væri sú, að nota jörðina einmitt til þess, er hún væri hentugust til, þ. e. gæfi honum mestan arð og ágóða, og kaupa svo það, er hann þyrfti, með jarðargróða sínum.

Menn mættu vara sig alvarlega á því, að vilja einskorða verð hlutanna með lögum. Hver, sem hefði lesið hina eldri löggjöf þessa lands og annara landa, hann yrði skjótt var við, hvernig löggjöfin hefði elt hverja grein verzlunarinnar, og kúgað verðið niður, þegar það hefði þótt of hátt, en hjálpað því upp með verðlaunum, þegar það þótti of lágt. Löggjafinn hugðist vera vitrari en allir kaup-

endur og seljendur til samans, og því hefði komið upp allur sá mikli aragrúi af lögum um útflutningstolla og aðflutningstolla, til að hækka og lækka verð hlutanna eptir hugþótta löggjafans. Þessi aðferð væri nú fyrir-dæmd af öllum auðfræðingum, og væri álitid alveg rangt, að leggja toll á vöru, til að kúga niður verð hennar, eða til að keyra það upp. Hann hefði þekkt greindan mann og gætinns fyrir mörgum árum síðan, sem hefði sagt, þegar ullinn komst upp í 24 sk. eða í 50 a., að nú vildi hann ekki, að hún kæmist hær-ra; nú væri hún komin fullhátt, ef eigi of hátt. Hvað mundi þessi maður nú segja, ef hann væri risinn af gróf sinni, og heyrði, að nú þætti mönnum lítið, að fá 80 eða 90 aura fyrir pundid af ullinni; hann mundi segja: «Nú er ullin komin allt of hátt, og þið eru-ð orðnir gjörspilltir». Aðgætandi er, að allir þeir, er setja sig upp á móti verðhækkun á einhverri vöru, þeir væru kaupendur hennar; þess vegna mundi svo fara, ef menn gengju fyrir alla menn á landinu og spyrdu þá að, hvort þeim eigi þætti of hátt verðið á hross-um, að þá mundu fleiri verða með því, að það væri of hátt, sem eðlilegt væri, því að fleiri væru þær sýslur, sem yrðu að kaupa hesta, heldur en hinar, sem seldu þá; en þar fyrir væri engan veginn sagt, að þessi hrossasala væri í raun og veru óhagur fyrir landið, því að landið hefði engan skaða af því, þótt einstakur maður seldi öðrum með háu verði, því að að því skapi, sem kaupandi tapaði á kaupi sínu í samanburði við fyrri kaupendur, þá græddi seljandli jafnmikið, svo að hagur landsins vægi salt. Þetta væri sama, sem þá er menn spila upp á peninga; peninga-upphæðin væri hin sama, hversu mikið sem einn græddi og annar tapaði. Þetta væri nú bara önnur hliðin; en nú kæmi hin, og hún væri sú, hvort eigi mundi vera hagur fyrir landið, að innlendir menn gætu selt útlendingum t. a. m. hross í ár fyrir herra verð en í fyrra, og munu menn segja, að það væri ekkert efamál; það væri sjálfsagt hagur; því að landinu væri því meiri hagur að sölunni, því herra sem verðið væri. Þetta

væri og svo. Ef hestur væri seldur fyrir 50 krónur í ár, en 60 að ári, þá græddi landið auðsjáanlega 10 krónum meira seinna árið, því að landið hlýti að græða þann verð-mun, er varan hækkaði um. Hann kvaðst nú eigi ætla að fara lengra út í mál þetta, en óskaði, að því væri vísað til skattanefnd-arinnar.

Guðmundur Ólafsson kvað þetta mál sjer skylt, þar sem hann væri úr þeirri sýslu, sem álitid væri að hefði mikil not af hrossasölu. Ef hann ætti að bera fram óskir kjósanda sinna, þá mundu þeir helst óska þess, að verða lausir við, að tollur yrði lagður á útflutt hross. Sitt spursmál væri, hvort landssjóðurinn stæði sig svo illa, að hann þyrfti þess með, að lagður væri tollur á útfluttar vörur; ef ekki væri svo, hvers vegna væri þá verið að íþyngja alþýðu með nýjum tollum. Hann væri því alveg á móti þessum útflutningstollum; því að þeir yrðu eigi til annars, en að varan lækkaði í verði. En það fyndist sjer aptur sennilegt, ef tíund af hrossum skyldi haldast á annað borð, að þau þá væru að eins tíunduð það árið, sem þau væru seld, en annars væri tíund af þeim sleppt. Að vísu vildi hann eigi beinlínis fella frumvarp þetta, heldur leggja það til, að því yrði vísað til nefnd-arinnar í tíundarmálinu.

Flutningsmaður sagðist hafa ætlað að forðast, að fara út í einstakar greinir frum-varpsins á þessu stigi málsins, en þar eð hann heyrði ýmsa þingmenn gjöra svo, einkum viðvíkjandi upphæð tollsins, þó það væri á móti þingsköpunum, þá yrði hann að svara þeim í fáum orðum, þar eð hann hjeldi, að útreikningur þeirra væri ekki alls kostar rjettur. 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði reiknað út, að þessi tollur yrði $17\frac{1}{2}\%$, og gjörði með því hestverðið ekki nema 40 kr., en það væri allt of lágt; sjer væri kunn-ugt um, að í Eyjafjarðar- og Skagafjarðar-sýslum hefðu hross í vor ekki selzt undir 100 kr., og eptir þessu hefði hann farið, þegar hann hefði búið frumvarpið til, og ákveðið upphæð tollsins, sem eptir þessu yrði 7%

og mætti það eigi ósanngjarnt heita, en hann skyldi ekki neita því, að þegar hann hefði hingað komið, hefði hann heyrt, að hrossaverð væri hér nokkuð lægra. Þessi tolluppastunga sín byggðist á því, að hrossatíundin yrði af numin, eins og hann hefði áður tekið fram, og við þann ljetti á hrossa-eigendum yrði tollurinn enn síður tilfinnanlegur. Vildi hann til færa dæmi, til þess að sýna það, að þessi tollur væri ekki svo ósanngjarn, sem sumir vildu gjöra hann. Hann vildi taka til dæmis bónda, sem ætti alls 18 hross, þar af væru 12 tíundbær, en 6 ungviði; þetta yrði alls 5 hndr. til tíundar, þegar svo teldist til, að helmingur væri hryssur, en hinn helmingurinn hestar. Af þessum 5 hndr. væru allar fjórar tíundir 6 ál., eða 3—4 kr., og þegar þar við bættist jafnaðarsjóðsgjald hér um bil 40 aurar á hundraðið, eða alls 2 kr., yrðu það 5—6 kr. Ef enn fremur þingið fjellist á þá uppástungu skattanefndarinnar, að leggja 1 al. á hvert tíundbært hundrað, þá yrði gjald það, sem bóndi þessi ætti nú að greiða af hrossatíund sinni, 7—8 kr. Hvað mörgu mundi nú maður þessi geta fargað á ári af hrossum? sjer þætti vel í lagt, ef hann gæti fargað 2 tryppum á ári, ætti viðkoman að haldast, og höfuðstóllinn ekki að skerðast, og ætti þá tollurinn að eins að vera 3½ eða 4 kr., til þess hann gæti fullkomlega svarað til hrossatíundarinnar. 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði verið á því máli, að leggja ætti útflutningstoll á fleiri varningstegundir en hross, og gæti vel verið, að hann hefði orðið honum samdóma um það, ef nokkur uppástunga hefði legið fyrir um tolla, en það væri nú ekki. En hitt kæmi sjer nokkuð undarlega fyrir, hve fast þingmaðurinn legði nú á móti því, að leggja nú þegar toll á þessa einu varningstegund, hrossin, því að í hitt-eð-fyrri hefði þingmaðurinn verið á þeirri skoðun, þegar um innflutningstoll hefði verið að ræða á fleiri vörutegundir, að taka ekki nema að eins eina vörutegund fyrir í einu til að leggja toll á, og færa sig svo smámsaman upp á skaptið. Þetta gæti eiginlega ekki kallast

samkvæmni hjá þingmanninum. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði verið að leiðrjetta þingmennina úr Dala- og Ísafjarðarsýslum, þar sem þeir hefðu sagt, að bændur á sauðfjárfjörðum neyddust til sjer til skaða að ala upp hross. Hann hefði, ef til vill, rjett að mæla í því, að menn mundu eigi fara að ala upp hross, ef þeir ekki ætluðu, að það væri tilvinnandi með tilliti til kostnaðarins, en hann gleymdi því, sem þó væri aðalat-ríðið, nefnilega þeim búhnekki, sem væri að því að ala upp hross í þeim sveitum, sem einungis væru lagaðar fyrir sauðfjárrækt. Menn væru að fírást um, hvað mikill ójöfnuður kæmi fram, ef útflutningstollur yrði lagður á hross, en menn töluðu ekki um hitt, hve hraparlegum ójöfnuði hrossatíundin veldur, eins og hún er nú. Í sumum hjeruðum landsins, t. a. m. Skagafjarðar-, Húnavatns-, Borgarfjarðar-, Rangárvalla- og Árnessýslum, kostaði mjög lítið að koma hrossum upp og halda þeim við. En í Þingeyjar- og Múlasýslum, og enda í fleiri hjeruðum, væri ekki einungis hinn gífurlegi kostnaður að koma hrossunum upp, eða kaupa þau fyrir þetta háa verð, heldur væri viðhaldið á þeim svo fjarska-kostbært. Það mundi ekki of mikið í lagt, þó gjört væri, að 1 hross í þessum hjeruðum kostaði 30—50 kr. um árið, þegar talið er vetrarfóður, leiga af verði hrossins, og árlegt affall eða verðrýrnun þess. Hann vildi nú spyrja, hvort það væri rjett eða sanngjarnt, að gjalda jafnmikið til opinberra þarfa af hrossum í þessum hjeruðum, og hinum, sem áður voru talin.

Benidikt Sveinsson sagðist álíta ísjárvert, að vísa máli þessu til tíundarlagnefndarinnar, þar eð það heyrði ekki undir verkefni hennar, þar sem hér væri eigi um tíund að ræða; ekki sýndist sjer heldur rjett, að vísa því til skattanefndarinnar; skattanefndin hefði það verkefni, að yfirvega beinlínis skatta, en hér væri um óbeinlínis skatta að ræða. Hann vildi því stinga upp á sjerstakri nefnd í þetta mál, og mundi hún þá jafnframt íhuga málið frá almennara sjónarmiði.

Meðan á umræðunum stóð, beiddust 8 þingmenn þess, að umræðunum yrði hætt, og voru þeir þessir:

Tryggvi Gunnarsson,
Eggert Gunnarsson,
Arnljótur Ólafsson,
Einar Gíslason,
Snorri Pálsson,
Jón Blöndal,
Þórarinn Bøðvarsson,
Einar Guðmundsson,

og var það samþykkt með 16 atkvæðum.

Síðan var leitað atkvæða um, hvort velja skyldi sjerstaka nefnd, en með því atkvæðagreiðslan varð óglögg, var við haft nafnakall, og sögðu:

«Já»

Arnljótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,
Þorsteinn Jónsson.

«Nei:»

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Eggert Gunnarsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Páll bóndi Pálsson,

«Nei:»

Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Bøðvarsson,

og var þannig fellt með 12 atkvæðum gegn 10, að kjósa skyldi sjerstaka nefnd.

Því næst var samþykkt með 12 atkvæðum, að málið skyldi afhent tíundarlaganefndinni.

NEFNDARÁLIT.

Sjá nefndarálit um frumvarp til tíundarlaga, 38. bls. hér að framan.

Á 32. fundi neðri þingdeildarinnar, 7. dag ágústmánaðar, skyldi samkvæmt dag-skránni koma til framhalds 1. umræðu *frumvarp til laga um útflutningsgjald af hrossum*, en varaforseti, sem var flutningsmaður frumvarpsins, tók það aptur, og gat þess um leið, að þó hann væri enn sömu meiningar sem fyrri, að hið eina rjetta væri, að fella hross úr tíund, en leggja á þau hæfilegt útflutningsgjald í staðinn, þá sæi hann sjer eigi annað fært en taka frumvarpið aptur í þetta skipti, þar sem hann ekki gæti setið sjálfur á þingmannabekkj-unum til að bera hönd fyrir höfuð á þessu efnilega barni sínu. Hann kvað sjer hafa virzt við fyrstu umræðu það ekki eiga upp á pallborðið hjá þingmönnum, og fyrir því hefði hann ráðið af, að fallast á, að taka frumvarpið aptur, og að hross væru tíunduð eins og að undanfögnu.

VI.

Frumvarp

til laga um löggilding verzlunarstaðar við Bakkafjörð í Norður-Múlasýslu.

Frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu.

Löggiltur verzlunarstaður skal vera við Bakkafjörð í Norður-Múlasýslu.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 8. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um löggilding verzlunarstaðar við Bakkafjörð í Norður-Múlasýslu*, frá 1. þingmanni Norður-Múlasýslu.

Varaforseti kvaðst vera einn af þeim þingmönnum, er þessu máli væri kunnugastur, og vildi hann því gefa fáeinar skýringar um það. Bakkafjörður lægi á Langaneströndum í hrepp þeim, er Skeggjastaðahreppur hjeti, og væru í þeim hrepp að eins 12 bæir auk nokkurra hjáleigna, sem hann ekki vissi hvort byggðar væru. Væri sjer óhætt að fullyrða, að þótt verzlunarleyfi fengist, þá mundu eigi sækja þangað nema þessir 12 bæir. Að austanverðu við Langanestrindirnar lægi Vopnafjörður, og væri óhugsanlegt, að Vopnfirðingar mundu nokkru sinni sækja verzlun á Bakkafjörð, en að vestanverðu við þær lægi Langanesið í sjó út, og þar lægi Þórshöfn, er væri löggiltur verzlunarstaður. Það væri því að eins að gjöra um þennan eina hrepp, Skeggjastaðahrepp, er mundi sækja verzlun á Bakkafjörð. Hann sagði sig minnti líka, að einu sinni hefði komið bænarskrá til hins fyrverandi alþingis um það, að löggilda verzlunarstað á Finnafríði, er lægi vestast í greindum hreppi; ímyndaði hann sjer því, að þó að Bakkafjörður væri nú löggiltur á þessu þingi, þá mundi, ef til vildi, á næsta þingi koma beiðni um það, að löggilda Finnafríð, enda væri þar, eptir því sem hann hefði heyrt, trygg-

ari höfn. Það væri nú að vísu eigi mein-ing sín, að spilla fyrir þessu máli, en sjer fyndist skylt, að gefa um það álit sitt, af því hann væri því, ef til vill, kunnugri en aðrir þingmenn. Sjer blöskruðu líka þessar mörgu uppástungur, er kæmu inn á þingið, um að löggilda verzlunarstaði nálega við hverja vík og vog, því að nú mundu eigi færri en 7 slíkar bænarskrár hafa komið inn á þingið. Það væri og optast, að þessar löggildingar yrðu eigi nema máské litlu hjeraði eða sveit að liði, en sjaldan væri, að almenningur hefði heill af því, heldur að eins fáeinir bæir. En af því að hann sæi, að landsmönnum væri svo mikið kappsmál, að fá hverja vík löggilta, þá fyndist sjer miklu rjettara, að taka beizlið hreinlega fram af í þessu tilliti, og af taka öll takmörk á uppsigling eða verzlun hjer við land; því að menn gætu verið vissir um, að á næsta þing mundu koma eins margar bænarskrár aptur um þetta efni. Það væri því sín tillaga, að það væri gjört að lögum, að hver mætti sigla upp, þar er hann vildi, til að verzla.

Flutningsmaður (Araljótur Ólafsson) kvað það eigi þurfa að hræða deildina frá því, að samþykkjast frumvarp þetta, að bænarskrá um að löggilda Finnafríð mundi koma fyrir næsta þing; því að þótt svo færi, mundi engum geta dottið í hug, að samþykkjast hana. Hann kvaðst ætla að koma með nokkrar almennar skýringar á máli þessu. Bænarskráin væri undirskrifuð af 34 búandmönnum og búlausum mönnum. Skeggjastaðahreppur væri hjer um bil 5 mílur á lengd, og lægi með fram sjó, en í hreppnum hagaði svo til, að dýrt væri að eiga þar hesta, en vegurinn til Vopnafjarðar væri 6—7 mílur, og illur og ógreiðfær yfirferðar, og vond á á leiðinni, er Selá hjeti;

60*

til Raufarhafnar væri miklu lengri vegur, en um Þórshöfn væri það að segja, að þar væri engin sölubúð, og því eigi til neins að benda á hana, því að hún stæði að eins á pappírnum sem kauptún. Hann væri reyndar samdóma varaforseta í því, að það væri dálítið leiðinlegt, að þingið skyldi slíta sínum góðu kröptum út á því, að vera að löggilda svona eina og eina höfn, en það kæmi einmitt af því, að þingið brúkaði svo mikið sína góðu krapta, til að ræða um þessar löggildingar út í allar æsar; ef löggildingarnar kæmust orðalaust á, þá kostuðu þær enga peninga, nje slitu heldur kröptum þingsins. Hann væri eigi samdóma varaforseta í því, að beizlið skyldi alveg taka fram af, því að nú væri verzlun vor komin töluvert í rjettara hof en áður, því nú væri kominn töluverður vísir til innlendra verzlunar, að minnsta kosti á Norðurlandi, og sýndist sjer því tími til kominn, að vjer reyndum eitthvað að hlynna að þessari innlendu verzlun vorri, og það virtist sjer gjört með því, að rýmka og einskorða við hjerlenda kaupmenn hið opna brjef 19. maí 1854, er «leyfði fastakaupmönnum að sigla á aðra staði en hin löggildu kauptún, og ekki einungis flytja þangað vörur þær, er þeir hefðu selt landsbúum á verzlunarstöðunum, heldur einnig kaupa þar íslenzkar vörur, og selja innbúum korn, steinkol, við, salt, tjöru, járn og hamp». Þessi ákvörðun hefði og nú orðið litla þýðingu, þar eð engin gangskör væri að því gjör, að hafa eptirlit með kaupmönnum, að þeir eigi flyttu aðrar vörur á firðina en þær, er leyft væri að flytja í ákvörðuninni. Ef nú þessu opna brjefi væri breytt í þá stefnu, að öllum

þeim kaupmönnum, er búsettir væru á landinu, væri heimilað að sigla inn á hvern fjörð, er þeim sýndist, til verzlunar, þá hefði hann ekkert á móti því, að taka þetta frumvarp aptur

Halldór Kr. Fridriksson var samdóma varaforseta um, að leiðinlegar væru þessar sífelldu bænarskrár um löggilding verzlunarstaða. En úr því nú þetta væri almenn ósk landsmanna, að fá hverja vík löggilta, þá gengi hann að þeirri uppástuugu, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði komið fram með, að auka hið opna brjef 19. maí 1854 á þann hátt, að hverjum búsettum kaupmanni hjer á landi væri leyfilegt, að sigla upp á hverja vík og vog, ef löggilding á einstökum víkum og vogum þá fjelli burtu, því að á hana gæti hann með engu móti fallizt.

Flutningsmaður sagði, að þótt fleiri staðu nú eigi upp, þá sæi hann þó það á svip þingmanna, að þeir gjörðu góðan róm að máli þingmanns Reykvikinga. Hann kvaðst því taka frumvarp sitt aptur í því skyni, að koma seinna fram með nýtt frumvarp um það, er uppástunga sín hefði farið fram á.

Benidikt Sveinsson gat þess, að hann á seinasta þingi hefði komið fram með uppástungu í sömu átt, og hefði hann við fyrsta tækifæri ætlað að koma með hana aptur. Kvað hann það vissulega gleðja sig, að eiga nú von svo margra góðra fylgismanna.

Fleiri tóku eigi til máls, og fjell málið þannig niður, af því enginn tók það að sjer.

VII.

Frumvarp

til laga um að af nema spítalagjald af sjávarafla.

Flutningsmaður Þórarinn Böðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu.

1. grein.

Hið svo nefnda spítalagjald af sjávarafla skal af numið.

2. grein.

Frá sama tíma er tilskipun um spítalagjald af sjávarafla frá 12. febrúar 1872 úr lögum numin.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um, að af nema spítalagjald af sjávarafla*. Flutningsmaður var 2. þingmaður Gullbringusýslu, Þórarinn Böðvarsson.

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson) sagðist verða að mæla nokkur orð fyrir frumvarpi þessu, þar eð hann væri flutningsmaður þess. Tilskipunin 12. febrúar 1872 um spítalagjald gæti að sínu áliti ekki staðizt, ef ný skattalög kæmust á, því að hún væri eigi byggð á rjettum grundvelli. Skatturinn væri ekki lagður á eptir neinum skattgjaldsreglum, enda hefði skattur þessi upphaflega ekki verið lagður á til almennings þarfa, heldur í sjerstöku augnamiði. Skattur þessi hefði verið óvinsælli en flestir aðrir skattar, og verið breytt nálega á hverju þingi á hinum síðari árum. Hann skyldi láta ósagt um, hverju nafni skattur þessi ætti að nefnast; ef hann væri tekjuskattur, lagður á atvinnu manna, þá væri hann mjög ósanngjarn, því að hann væri innheimtur, hvort sem atvinnan borgaði sig eða ekki, og þó mjög langt væri frá því. Þessi árin sýndu mjög ljóslega, hvað skattur þessi væri ósanngjarn, því að sá, sem hefði ein-

ungis fengið 60 fiska hlut, þyrfti að minnsta kosti að greiða $\frac{1}{4}$ álmar í skatt, og þó væri það almennt viðurkennt, að 2 hundraða hlutir gjörðu eigi meira en borga kostnaðinn. Það væri almennt álit og reynsla þeirra, sem gjörðu skip út til hákarlaveiða, að 100 tunnur lifrar þyrftu til þess, að útgjörð skipsins borgaði sig; sá sem nú aflaði 100 tunnur af lifur, yrði að greiða 50 krónur í landssjóð af atvinnu, sem ekki fullkomlega borgaði sig. Gjald þetta hefði þar að auki þann mikla galla, að eptirlitið væri því nær ómögulegt. Greiðslan gengi þannig fyrir sig: hreppstjóri færi af stað og spyrði bændur, hvað mikið hver hefði aflað; þeir svöruðu því, sem þeim dytti í hug; hann vildi að vísu ekki segja, að þeir segðu ranglega til, en skýrslurnar mundu þó sýna, að ekki væri nákvæmlega skýrt frá aflanum; nú kæmi sýslumaður til að innheimta gjaldið á manntalsþingum, þá væri það athugandi, að skipseigendur ættu ekki einir að greiða skattinn, heldur líka hásetarnir af sínum hlut; skipseigandinn ætti því að skipta gjaldinu niður á háseta sína, og mundi það annaðhvort gjört af handahófi, eða þá þannig, sem víst væri optast nær, að skipseigandinn gyldi fyrir háseta og sleppti að heimta gjaldið aptur af þeim. Menn kynnu, ef til vill, að búast við af sjer, að hann styngi upp á einhverjum öðrum skatti í stað spítalagjaldsins, en það væri fyrst og fremst, að sjer væri ekki ljóst, hvaða skattur það ætti að vera, og þar næst áliti hann, að það heyrði skattanefndinni til að stinga upp á öðrum skatti í staðinn, og vildi hann því stinga upp á, að máli þessu yrði vísað til hennar; líka gæti maður skoðað þetta spítalagjald sem productions-skatt, og þá mætti

stinga upp á útflutningstolli, t. a. m. á fiski og lýsi, og þá virtist sjer rjettast að skipa sjerstaka nefnd í málið.

Halldór Kr. Friðriksson mælti móti því, að vísa þessu frumvarpi til skattanefndarinnar, þar eð hún hefði einungis til meðferðar tiltekna beinlínis skatta.

Guðmundur Einarsson sagði, að þingið ætti að vísu að láta sjer annt um, að af nema óvinsæla skatta, sem hvíldu þungt á búendum, og væri hann fyrir sitt leyti meðmæltur því, að af nema spítalagjaldið, ef hann vissi ekki, að landssjóðurinn mundi ekki þola slíkan tekjumissi, nema einhver annar skattur yrði lagður á í staðinn. Ef spítalagjaldið væri nú af numið, en um leið

lagt talsvert gjald á landbúnaðinn til þarfa landssjóðsins, þá væri hann hræddur um, að það mundi vekja óánægju landbúnaðarmanna. Til skattanefndarinnar gæti mál þetta með engu móti heyrt, og vildi hann helst leyfa sjer að stinga upp á því við flutningsmann, að hann tæki aptur frumvarpið, og gæti hann þá komið með það seinna í greinilegri mynd.

Flutningsmaður sagðist geta gjört það fyrir orð þingmanns Dalamanna, að taka aptur frumvarpið í þetta skipti, en til þess að koma fram með annað frumvarp um sama.

Með því enginn tók frumvarpið upp aptur, fjell það niður.

VIII.

Frumvarp

til laga um bann gegn því, að slægja og afhöfða fisk á sjó, og gegn niðurskurði á hákarli á hafi úti á svæðinu milli Hornbjargs í Ísafjarðarsýslu og Látrabjargs í Barðastrandarsýslu.

Borið upp af 2. þingmanni Ísfirðinga, Stefáni Stephensen.

1. grein.

Á tímabilinu frá 1. októbermán. til 31. marzmán. ár hvert skal það gjörsamlega bannað, að slægja og afhöfða nokkurn fisk á sjó úti í öllum veiðistöðum kring um Ísafjarðardjúp. Um sama tímabil skal það einnig bannað öllum þeim, er stunda hákarlaveiðar, að sleppa nokkru af hákarliskrokkum í sjó frá Hornbjargi í Ísafjarðarsýslu til Látrabjargs í Barðastrandarsýslu, heldur skal hákarl allur í land fluttur, nema lifsháski sje sýnilegur, þá er vítalaust, þó skorinn sje.

2. grein.

Sje brotið á móti banni því, sem um er rætt í 1. gr., skal aflinn upptækur af skipi því, þar sem brotið hefur verið fram-

lægt, og skal sá eða þeir, sem brotlegir hafa orðið, að auki greiða 10—40 kr. sekt eptir málavöxtum. Tveir þriðjungar andvirðisins fyrir afla þann, sem upptækur er, og tveir þriðjungar sektanna skulu falla í hlutaðeigandi sveitarsjóð, en einn þriðjungur til þeirra manna, er sýslumaður nefnir til eptirlits samkvæmt næstu grein hjer á eptir.

3. grein.

Í hverjum hreppi á svæðinu frá Hornbjargi að norðan til Látrabjargs að vestan skal sýslumaður nefna svo marga menn, sem honum þykir henta, er með honum haldi vörð á því, að fylgt sje reglunum í lögum þessum, og gjöri honum aðvart, ef móti þeim er brotið.

4. grein.

Mál út af brotum gegn lögum þessum skal farið með sem opinber lögreglumál.

ÁSTÆÐUR.

Lengi hafa menn fundið til þess, einkanlega umhverfis Ísafjarðardjúp, hversu skaðlegar afleiðingar sá siður hefur í för með sjer, að slægja og afhöfða fisk á sjó, og skera hákarl á hafi úti. Margra ára reynsla hinna æfðustu og hyggjustu útvegsbænda og sjómanna við Ísafjarðardjúp hefur orðið til þess, að staðfesta þá ætlun manna, að því lengur sem þessari venju væri haldið áfram, þess meir fælist bæði fiskur og hákarl frá að ganga að landinu, en leggst að ætum þeim, sem þannig er kastað fyrir hann á hafi úti. Af þessu leiðir, að fiskafla er lítill von fyr, en ef til vill langt úti í hafi; en þangað eru ferðir á opnum bátum um hávetur afar-hættulegar, og með öllu ómögulegar nema í bezta veðri, hvort svo sem bátar þessir eru smærri eða stærri. Ýmsra bragða hefur verið leitað til að afstýra ólagi þessu, og einkum hafa menn með samtökum á hinum síðari árum reynt að koma betri skipun á, en svo má þó að orði kveða, sem einnig allar þessar tilraunir hafi gjörsamlega misheppnast. Á alþingi 1865 var borin upp bænarskrá þess efnis, að þingið útvegaði lög um það, að engan hákarl mætti skera í sjó á tímabilinu frá 1. októbermán. til 1. aprílmán. ár hvert, (alp.t. 1865, II. 214), en eftir nokkrar umræður var bænarskrá þessi tekin aptur af flutningsmanni (alp.t. 1865, I. bls. 157—162).

Á alþingi 1869 var hinu sama máli hreift enn að nýju, og tók þingið þá málið til meðferðar, mælti með, að lög um þetta efni yrðu gefin, og ritaði um það álitsskjal til konungs, eins og sjá má í þingtíðindunum það ár, (alp.t. 1869, I. bls. 34, 62—73, 795—796, 818. II. bls. 338—340). En í hinni konunglegu auglýsingu til alþingis 1871 er skýrt frá, að eigi hafi fundizt nægileg ástæða til að láta frumvarp það, er alþingi hafði samið, koma út sem lög.

Þar sem reynslan, eins og áður er getið, margfaldlega hefur sýnt það, að þessari skaðsamlegu veiði-aðferð eigi muni verða útrýmt með samtökum einum, þá kom ýmsum útvegsbændum, er fund áttu með sjer á Ísafirði 16. júnímán., saman um, að hið eina úrræði, til að fá bót ráðna á vandkvæðum þessum, væri það, að leita til hins löggefanda alþingis, og beiðast aðstoðar þess, til að fá lagaboð, er skipaði fyrir um þetta efni, og í þeim tilgangi hefur því frumvarp það, sem hjer er að framan, verið samið, og skulu um hinar einstöku greinir þess gjörðar þessar athugasemdir:

Við 1. grein.

Af því menn, einkum á síðastliðnum vetri, hafa tíðkað það svo mjög í Bolungarvík, að slægja og afhöfða fisk á hafi úti, þá hefur þótt nauðsynlegt, að taka bann gegn þessu upp í 1. grein; að öðru leyti er greinin samhljóða frumvarpi alþingis 1869 um bann gegn hákarlaskurði á hafi úti.

Við 2. grein.

Grein þessi er að mestu samhljóða frumvarpi alþingis 1869, en af því stundum gæti verið vafasamt, hvort lífur sú, sem skipverjar flytja í land, samsvari hákarli þeim, er þeir hafa meðferðis, þá hefur ákvörðun greinarinnar, til að fyrirbyggja ágreining, er út af þessu gæti risið, verið þannig breytt, að allur afinn skuli upptækur; en að öðru leyti er greinin samhljóða 3. gr. í ofan nefndu frumvarpi alþingis.

Við 3. og 4. grein.

Greinir þessar eru aðveg samhljóða 4. og 5. gr. í ofan nefndu frumvarpi alþingis.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um bann gegn því, að slægja og afhöfða fisk á sjó, og gegn niðurskurði á hákarli á hafi úti á svæðinu milli Hornbjargs í Ísafjarðarsýslu*

og Látrabjargs í Barðastrandarsýslu. Flutningsmaður var 2. þingmaður Ísfirðinga.

Flutningsmaður (Stefán Stephensen) sagðist bera upp þetta frumvarp eftir beiðni kjósenda sinna; bannið gegn því, að slægja og afhöfða fisk á sjó, ætti einungis að gilda um Ísafjarðardjúp, því að það sje almennings-álit manna þar vestra, að sá siður hindraði fiskigönguna að landinu, og væri það margra ára reynsla, að undir eins og farið væri að slægja, stöðvaðist gangan. Hvað snerti bannið gegn niðurskurði á hákarli, þá ætti það ekki einungis að gilda um Ísafjarðardjúp, heldur samkvæmt beiðni Barðstrendinga á svæðinu milli Hornbjargs og Látrabjargs. Veði þessi liti glæsilegar út fyrir þeim, sem í fjarlægð byggju, en hún væri í raun og veru; hann kvaðst ætla, að hann gæti dæmt um það, þar eð hann hefði í 14 ár gjört út skip til hákarlaveiða, en nú væri hann hættur því, þar eð hann sæi, að það svaraði ekki kostnaði. Veði þessi kostaði bæði menn og fje, og væri sjer kunnugt um, að 25 seinustu árin hefðu ekki farizt færri en 7 áttæringar og 3 sexæringar, og það með útvöldustu og beztu mönnum, því að aðrir væru ekki notaðir til þessara ferða; þar við bættist, að ágóðinn væri næsta stopull, og vissi hann eigi til, að neinn bátur hefði fiskað meira en 60 tonn af lifur, og flestir þeirra miklu minna, sumir ekki nema 1 eða 2 tonn. Þar eð hann hefði heyrt á sumum þingmönnum, að þessi lög gætu átt við á fleiri stöðum, vildi hann stínga upp á, að nefnd yrði kosin til að íhuga málið.

Tryggvi Gunnarsson sagðist sjá á þingmönnum í þetta skipti, að þeim blöskraði sá fjöldi frumvarpa, sem nú streymdi til úr öllum áttum, því að þeir væru nú farnir að fella þau óspart, og sumir að taka þau aptur; slíkt hið sama vildi hann óska að flutn-

ingsmaður þessa frumvarps vildi gjöra, samt ekki þess vegna, að hann álití málefnið ónauðsynlegt, heldur að þetta frumvarp væri allt of einstaklegt. Víða á landinu væri eins láttað og við Ísafjarðardjúp, svo að sömu reglur gætu átt við víðar en þar. Svo væri og sá galli á frumvarpi þessu, að þar væri einmitt til tekið það tímabil, þegar minnstur væri aflinn, en um tímabilið frá 31. marz til 1. október, þegar mestur affi væri, væru engar reglur settar. Á tímabilinu, sem tiltekið væri í frumvarpinu, frá 1. okt. til 31. marz væri niðurskurður á hákarli miklu skaðminni, þá færu menn einungis skammt út frá landi, og hlyti það þá að gjöra minni skaða, þó skorið væri niður nálægt landi, því að þá mundi hákarlinn dragast þangað; þar á móti gæti niðurburður á sumrum verið skaðlegri, þá leituðu skipin lengra út til hafs, og yrði þá lítil aflavon um tíma, ef ísinn ræki aptur upp fyrir þær stöðvar, sem miklu af hákarlsskrokkum hefði verið hleypt niður, því þá legðist hákarlinn þar að niðurburðinum. Þó þingmenn vildu nú fara að gjöra breytingar við frumvarpið, þá væru fáir þessu máli svo kunnugir, svo hann álití meiri trygging fyrir, að lögin yrðu hagfelld, ef flutningsmaðurinn tæki frumvarpið aptur í þetta sinn, og skipstjórar og skipseigendur á Ísafirði vildu svo nota tímann til næsta alþingis til þess að koma sjer saman við Eyfirðinga um sameiginlegar reglur um niðurskurð á hákarli, sem gilt gætu fyrir allt árið, og allt Norður- og Vesturland, og, ef til vill, stærra svæði, með því móti gæti málið orðið betur undirbúið til næsta þings, og vonaði hann, að flutningsmaður vildi taka þetta til greina.

Flutningsmaður tók þá aptur frumvarp sitt, og með því enginn tók það upp aptur, fjell það niður.

IX.

Frumvarp

til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna á Íslandi.

Flutningsmaður: Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga.

Heimilt skal framvegis kaupmönnum þeim, sem búsettir eru á landi hjer, að reka lausaverzlun í 6 vikur á hverri höfn kring um strendur Íslands, sem þeir vilja.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 15. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna á Íslandi*. Var frumvarpinu umræðulaust vísað til nefndarinnar, er kosin var rjett á undan í málinu

um rjettindi hjerlendra kaupmanna og kaupfjelaga, og umræðunni frestað.

NEFNDARÁLIT. Sjá 125. bls. hjer að framan.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmán., skyldi *frumvarp til laga um lausaverzlun búsettra kaupmanna á Íslandi* samkvæmt dagskránni koma til framhalds 1. umræðu; en uppástungumaður tók frumvarpið aptur, og fjell það þannig niður.

X.

Frumvarp

til laga um breytingu á yfirdóminum.

Flutningsmaður Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga.

Við yfirdóminn skulu skipaðir tveir nýir dómendur, svo dómendur hans framvegis sjeu 5 alls, og skulu þeir hinir nýju vera jafnframt kennendur á lagaskólanum. Embættislaun þeirra sem dómandar skulu vera um árið 2000 kr. hvors um sig.

FYRSTA UMRÆÐA í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á yfirdóminum*. Flutningsmaður var 1. þingmaður Árnesinga.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) sagðist að eins vilja leyfa sjer að skírskota til þess, sem hann hefði sagt um frumvarpið um lagaskólann, og lægi að sínu áliti beint við, að vísa þessu frumvarpi til nefndarinnar í því máli án frekari umræðu; að öðrum kosti óskaði hann, að sjálfstæð nefnd yrði sett.

Halldór Kr. Fríðriksson kvaðst ekki sjá svo nákvæmt samband milli lagaskólamálsins og þessa máls. Sjer virtist ekki næg ástæða til að fara að fjölga yfirdómaraembættunum, enda væri sú skoðun drottnandi á þessu þingi, og einkum hjá fjárlaganefndinni, að spara sem mest. Það væri

líka undarlegt af stjórninni, ef hún álti nokkra ástæðu til þess, að slá ekki upp því yfirdómaraembætti, sem væri laust; það benti að sínu álti miklu fremur til þess, að hún óskaði þeim fækkað. Það væri líka ósamkvæmni í því, að fækka hinum umboðslegu embættum, en fjölga hinum, því að ef sýslumenn hefðu svo lítið að gjöra, að slengja mætti saman sýslum, þá hefðu yfirdómararnir ekki heldur of mikið að gjöra. Hann rjedaði því til að fella frumvarpið.

Tryggvi Gunnarsson benti á, að í launalögnum 15. okt. 1875 stæði, að forstjóri landsyfirrjettarins skyldi hafa 5800 kr., en hver af hinum öðrum dómendum 4000 kr. Ef nú 2 nýir yfirdómarar yrðu settir, þá ættu þeir beina heimting eptir gildandi lögum á að fá 4000 kr. hvor í laun, og sjálfsgætt, að þeir ekki gjörðu sig ánægða með þær 2000 kr. hvor, sem frumvarpið færi fram á, enda sæi hann eigi, vegna hvers gjöra ætti þann greinarmun á launum, þegar starfinn væri hinn sami. Ef þingið því samþykkti þetta frumvarp, þá væri það eigi 4000 kr., heldur 8000 kr. árlega, sem þessir tveir nýju embættismenn kostuðu landið, en þessi upphæð væri svo há, að honum þætti eigi líklegt, að þingið vildi samþykkja hana. Hann álti ekki heldur neina þörf á, að bæta mönnum við í landsyfirrjettinn sökum mannfæðar; yfir henni hefði hann eigi heyrt kvartað, og vildi hann því aðhyllast skoðun þingmanns Reykvíkinga, að rjettast væri að fella frumvarpið strax. Einnig ætti það að sínu álti ekki við, að forstöðumaður lagaskólans væri jafnframt yfirdómari, heldur ætti hann ekkert að vera riðinn við yfirjettinn, en þar á móti gætu yfirdómararnir verið tímakennarar við lagaskólann.

Grímur Thomsen stakk upp á, að vísa frumvarpinu til lagaskólanefndarinnar.

Flutningsmaður kvaðst vilja taka hið sama fram, sem hann hefði gjört viðvíkjandi lagaskólafrumvarpinu, að frumvarp þetta væri alveg óbreytt, eins og það hefði verið samþykkt í neðri deild árið 1875. Hann

vildi láta vísa því til lagaskólanefndarinnar, og mundi hún sjálfsgætt gjöra hinar nauðsynlegu breytingar við það.

Varaforseti var alveg samþykkur 1. þingmanni Suður-Múlasýslu, að ekki væri heppilegt, að forstjóri lagaskólans sæti í yfirjettinum; þar á móti væri ekkert því til fyrirstöðu, að yfirdómararnir væru tímakennarar við lagaskólann, og það því heldur, þar sem það væri á orði, að þeir hefðu lítið að gjöra. Þingmaður Reykvíkinga hefði getið þess til, í tilefni af því að stjórnin heldur yfirdómsforseta-embættinu enn nú óveittu, að hún mundi vera farin að hugsa um, að fækka yfirdómaraembættunum, en hann álti, að ástæða væri til, að geta til hins betra, nfi. að stjórninni hefði dottið í hug, að lagaskólamálið mundi koma fyrir á þinginu núna í sömu stefnu, sem það kom fram á þinginu í hitt- eð-fyrri, og hefði því þótt ráðlegt, að láta biða að veita embættið, þangað til útrætt væri um málið á þinginu; því mjög er líklegt, að við þetta tækifæri muni eitthvað losna um hin dómaraembættin í yfirjettinum, og virðist þá ekkert því til fyrirstöðu, að gjöra hinum lægri dómendum að skyldu, að taka þátt í kennslunni við skólann.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist líta svo á, að getgáta varaforseta væri fjærri sanni, og yrði hann að vera fastur á, að rangt væri að skylda yfirdómarana til að verða kennarar við lagaskólann, en tímakennarar gætu þeir verið.

Flutningsmaður tók fram, að ekkert væri á móti því, að sami maðurinn hefði 2 sjálfstæð embætti á hendi, þó að annað væri dómaraembætti og annað kennaraembætti, og kæmi slíkt fyrir, eins og allir mættu vita, í öðrum löndum, enda riði það og alls ekki í bága við stjórnarskrána hér á landi.

Grímur Thomsen kvaðst ekki sjá neitt á móti því, að gjöra yfirdómurinum að skyldu, að takast á hendur kennslu við lagaskólann. Eptir 4 gr. stjórnarskrárinnar gæti konungur flutt embættismenn úr einu embætti í annað, þó svo, að þeir missi einskis í af embættistekjum, og að þeim sje gefinn kostur

á að kjósa, hvort þeir vilji heldur embættis-
skiptin eða þá lausn frá embætti með eptir-
launum. Ef yfirdómarnir væru skyldaðir
til að kenna við lagaskólann, þá væri það
nýtt embætti, og gæti þá konungur flutt þá
í þetta nýja embætti, þannig að þeir hefðu
kost á að fá lausn eða skipta um embættin.

Þá var gengið til atkvæða, og var sam-
þykkt, að málið skyldi ganga til 2. umræðu
með 20 atkvæðum, og með 18 atkvæðum,
að málinu skyldi vísað til nefndarinnar í
lagaskólamálinu.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 42. fundi neðri þingdeildarinnar, 14.
dag ágúst mánaðar, skyldi *frumvarp til laga
um breytingu á yfirdóminum* samkvæmt
dagskránni koma til 2. umræðu, en uppá-
stungumaður tók frumvarpið aptur, og fjell
það þannig niður.

XI.

Frumvarp

til laga um bann gegn því, að slægja og afhöfða fisk á sjó á svæðinu milli Hornbjargs
og Stigahlíðar í Ísafjarðarsýslu.

Borið upp af 2. þingmanni Ísfirðinga, Stefáni Stephensen.

1. grein.

Á tímabilinu frá 1. okt. til 31. marzm.
ár hvert skal það gjörsamlega bannað, að
slægja og afhöfða fisk á sjó úti milli Horn-
bjargs og Stigahlíðar í Ísafjarðarsýslu.

2. grein.

Sje brotið á móti banni því, sem um
er rætt í 1. gr., skal affinn upptækur af
skipi því, þar sem brotið hefur verið framið,
og skal hann seldur á uppboðsþingi. Tveir
þriðjungar andvirðisins skulu falla í hlutað-
eigandi sveitarsjóð en einn þriðjungur til
þeirra manna, er sýslumaður nefnir til eptir-
irlits með gæzlu lagaboðsins.

3. grein.

Í hverjum hreppi á svæði því, sem nefnt
er í 1. gr., skal sýslumaður nefna svo
marga menn, sem honum þykir henta, er
með honum haldi vörð á því, að fylgt sje
lögum þessum, og gjöri honum aðvart, ef
móti þeim er brotið.

4. grein.

Mál út af lögum þessum skal farið með
sem opinber lögreglumál.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri þingdeildarinnar, 25.
dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til 1. umræðu *frumvarp til laga um bann
gegn því, að slægja og afhöfða fisk á sjó á
svæðinu milli Hornbjargs og Stigahlíðar í
Ísafjarðarsýslu*.

Flutningsmaður (Stefán Stephensen)
kvaðst hafa borið frumvarp þetta upp eptir
áskorun og ósk Ísfirðinga þeirra, er við Ísa-
fjarðardjúp byggju. Fyrir sitt leyti kvaðst
hann eigi vera sjómaður, svo sem deildinni
væri kunnugt, en þegar á allt væri litið, væri
mál þetta alls eigi lítið velferðarmál fyrir
þá, er hlut ættu að máli. Hann kvaðst ganga

61*

vakandi að því, að deildinni mundi þykja mál þetta einstaklegs eðlis, og henni mundi eigi þykja mikið í hættunni, þótt það færi fram, er frumvarp þetta gengi í móti og bannaði; en ef ástæða væri til að amast við útlendum fiskimönnum fyrir þá sök, að þeir slægðu fisk sinn og afhöfðu á hafi úti, og drægju fiskinn þannig frá landi, þá virtist sjer einnig ástæða til að taka ósk þá til greina, er hjer væri farið fram á í frumvarpi þessu. Það, að aðrir Ísfirðingar en þeir, er við Ísafjarðardjúp byggju, eigi hefðu borið fram ósk þessa, kæmi til af því, að um þennan tíma frá byrjun október til loka marzmánaðar væri ekkert þorskafiskirí hjá þeim. Hann leyfði sjer því að óska, að þingdeildin gæfi máli þessu tilhlýðilegan gaum, og vísaði því til 2. umræðu.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti því undir atkvæði deildarmanna, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 15 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 2. umræðu *frumvarp til laga um bann gegn því, að slægja og afhöfða fisk á sjó á svæðinu millum Hornbjargs og Stigahliðar í Ísafjarðarsýslu.*

Flutningsmaður (Stefán Stephensen) sagði, að mál þetta hefði engri mótspyrnu mætt við 1. umræðu, og sökum þess, að annað mál, er væri nokkuð skylt þessu máli, hefði komið til efri deildarinnar, og nefnd hefði verið skipuð í það mál, þá vildi hann ráða deildinni til að láta þetta mál ganga með sem minnstum breytingum til efri deildarinnar, því að málið mundi þar taka miklum framförum.

Varaforseti stakk upp á því, hvort flutningsmaður vildi eigi taka frumvarp þetta aptur, því að hann hefði heyrt, að sams konar frumvarp, er væri fyrir efri deildinni, tæki frumvarp það, er hjer lægi fyrir, að miklu leyti upp, svo það yrði eigi til annars en að teffa tímann, að fara að ræða þetta frumvarp sjerstaklega hjer í neðri deildinni.

Flutningsmaður sagði, að þó hann eigi sæi, að þingtíminn væri svo naumur, þá skyldi hann þó gjöra varaforseta það til geðs, að taka frumvarp þetta aptur.

Flutningsmaður tók þá frumvarpið aptur, og fjell þetta mál þannig niður.

XII.

Frumvarp

til laga um breytingu á 2. gr. í tilskipun 26. febr. 1872, um kennslu heyrnar- og málleysingja.

Frá H. Kr. Friðrikssyni, Grími Thomsen, Jóni Sigurðssyni, Einari Ásmundssyni og Ísleifi Gíslasyni.

1. grein.

Kostnaður við kennslu og útbúnað heyrnar- og mállausra barna og ferð þeirra til kennslustofnunarinnar skal greiða úr sjóði hrepps þess, er í hlut á, að því leyti sem

barnið sjálft, eða þeir, sem standa eiga straum af því, geta ekki borgað.

2. grein.

Lög þessi öðlast gildi 1. jan. 1879, og er frá sama tíma 2. gr. í tilskipun 26. febr.

1872 um kennslu heyrnar- og málleysingja úr lögum numin.

FYRSTA UMRÆÐA
í neðri deild alþingis.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28.

dag ágústmán., skyldi samkvæmt dagskránni koma til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á 2. grein í tilskipun 26. febrúarmánaðar 1872, um kennslu heyrnar- og málleysingja*, en uppástungumenn tóku frumvarpið aptur, og fjell það svo niður.

XIII.

Frumvarp

til laga um styrk til verkfærakaupa handa mönnum, sem læra plægingar og vatna-veitingar.

Frá Torfa Einarssyni, þingmanni Strandasýslu.

1. grein.

Hverjum þeim manni, sem frá 1. janúar 1877 og framvegis lærir til hlítar að plægja og fara með hesta fyrir plógi og æki, einnig bæði að svarðsljetta og flagsljetta þúfur, skal veitast 200 króna styrkur úr landssjóði til að kaupa fyrir verkfæri til jarðabóta.

2. grein.

Hverjum þeim manni, sem frá 1. janúar 1877 og framvegis lærir til hlítar að skera fram mýrar og veita vatni á tún og mýrar, grafa alls konar skurði til vatnsveitinga og brúka hallamæli, skal veitast 80 króna styrkur af landssjóði, til að kaupa fyrir verkfæri til þessa starfa.

3. grein.

Landshöfðinginn yfir Íslandi veitir styrkin af því fje, sem til þess verður ætlað í fjárlögunum, og gætir þess, að þeim skilyrðum sje fullnægt, sem sett eru í 4., 5. og 6. grein laga þessara.

4. grein.

Hver, sem vill verða aðnjótandi þessa styrks, sem ákveðinn er í 1. grein, skal senda bænarskrá um það til landshöfðingjans,

og með henni staðfest eptirrit af læringarskrá sinni. Læringarskráin verður að sýna, að hann hafi unnið að plægingum og þúfnasljettun, bæði svarðsljettun og flagsljettun, ekki minna en 3 vikur undir tilsógn þess manns, sem numið hefur jarðyrkju erlendis, og unnið síðan að svarðsljettun og plægingum innanlands, eða hefur lært á búnadarskóla eða fyrirmyndarbúi hjer á landi. Einnig verður læringarskráin að sýna, að sá, sem hana hefur í höndum, hafi tilsagnarlaust svarðsljettað ekki minna en 50 ferhyrningsfaðma í þýfi með einum óvönum manni, og brúkað við það hesta, plóg og herfi, einnig við haft rjetta aðferð, og leyst verkið vel af hendi að áliti kennarans og meðdómsmannsins. Læringarskráin skal vera undirskrifuð af kennaranum og einhverjum valinkunnum óviðkomandi meðdómsmanni, sem vanur er svarðsljettun, og sem sje viðstaddur, á meðan lærisveinninn sljettar hina umræddu 50 □ faðma.

5. grein.

Hver, sem vill verða aðnjótandi þess styrks, sem ákveðinn er í 2. grein, skal senda bænarskrá um það til landshöfðingja

ásamt staðfestu eptirriti af læringarskrá sinni; skal læringarskráin sýna, að hann hafi unnið að framskurðum og vatnsáveizlu og hallamælingum ekki minna en 6 vikur undir tilsögn þess manns, sem numið hefur jarðyrkju erlendis, og síðan starfað að framskurðum og vatnaveitingum innanlands, eða sem hefur lært á fyrirmyndarþúi eða búnaðarskóla hjer á landi. Einnig verður læringarskráin að votta, að sá, er hana hefur í höndum, hafi tilsagnarlaust mælt og skorið ekki minna en 50 faðma langa vatnsrennu lárjetta með 1 óvönnum manni, við haft rjetta aðferð og leyst verkið vel af hendi; einnig mælt hæðarmun á tveimur stöðum með ákveðnu millibili, sem ekki sje minna en 30 faðmar.

Læringarskráin skal vera staðfest af kennaranum og meðdómsmanni, eins og segir í 4. grein.

6. grein.

Hver sá, sem sækir um styrk þann, sem ákveðinn er í 1. og 2. grein, skal í bænarskrá sinni til greina, hvaða verkfæri hann hefur ásett sjer að kaupa, og hverju verð þeirra muni nema, og hafi hann ekki keypt þessi ákveðnu verkfæri og tekið til starfa með þeim fyrir sjálfan sig eða aðra innan 12 mánaða, frá því hann fjekk styrkinn í hendur, þá skal hann skila peningunum aptur, nema hann sanni gildar hindranir, sem honum voru óviðráðanlegar. Skal hver, sem styrkinn hefur öðlazzt, senda skýrslu um þetta til landshöfðingja innan 12 mánaða, frá því hann fjekk styrkinn í hendur, og sanna skýrslu sína með vottorði hreppstjórans í sveit sinni og 1 sýslunefndarmanns.

7. grein.

Sami maður getur öðlazzt styrk þann, sem ákveðinn er í 1. og 2. grein.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 7. fundi efri þingdeildarinnar, 10. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni

til 1. umræðu *frumvarp til laga um styrk til verkfærakaupa handa mönnum, sem læra plægingar og vatnaveitingar*, frá Torfa Einarssyni, þingmanni Strandasýslu.

Flutningsmaður (Torfi Einarsson) kvaðst eigi gjöra ráð fyrir, að hann þyrfti að mæla með frumvarpi þessu, þar eð hann ímyndaði sjer, að þingmenn mundu allir vera með því, með því að öllum væri ljóst, hve mikils virði jarðabætur væru hjer á landi sem annarstaðar, en hann efaðist um, hvort það fje, er hjer ræddi um, ætti eigi að veitast af því fje, er veitt væri sem styrkur til jarðabóta, og þetta mál ætti því beinlínis að ganga til fjárlaganefndarinnar. Kvaðst hann taka fegins hendi öllum bendingum í þessu efni.

Benidikt Kristjánsson kvaðst viss um, að frumvarpið væri af góðum toga spunnið, og tilgangurinn væri auðsjáanlega góður, og til að efla auðsæld og framfarir, en þetta væri nauðsynlegt fyrir Íslendinga fremur nokkurri annari þjóð, þar sem öll jarðrækt væri hjer í óstandi. Það væri því skylda þingsins, að styrkja þetta mál sem öll önnur þess efnis. En aptur á móti væru þeir gallar á frumvarpinu, að það gæti eigi orðið að lögum, eins og það lægi nú fyrir. Frumvarpið hefði eigi nægar og fulltryggjandi ákvarðanir um það, með hverjum skilyrðum styrkurinn skyldi veitast, með því að sjer sýndist svo, sem óreglumenn og letimagar gætu náð í þennan styrk, þótt þeir annars yrðu ættjörðinni að engu verulegu gagni. Maðurinn þyrfti eptir frumvarpinu að eins að hafa notið verklegrar æfingar í 3 vikur, og að hafa plægt tilsagnarlaust $\frac{1}{18}$ úr vallasdagsláttu, og hafa keypt verkfærin, áður en 12 mánuðir væru liðnir frá því, er hann fjekk styrkinn í hendur, og brúkað þau lítið eitt, en síðan gæti hann lagt árar í bát, og selt verkfærin, og orðið alla æfi ónytjungur, því að við þessu væru engar ákvarðanir settar. Til vatnsveitingamannsins væru eigi gjörðar meiri kröfur, því að vatnsrennu þá, er hann ætti að hafa grafið, 50 faðma langa, gæti hver bóndi grafið á vikutíma með reku einni; það þyrfti og lítinn lærdóm, til að geta mælt

hæðarmun þann, er þar væri um rætt (*Varforseti* það þingmanninn gæta þess, að hann væri kominn út í einstakar greinar frumvarpsins). Af þessum ófullkomleikum frumvarpsins væri hann móti því, en sjer fyndist við eiga, að fje það, er hjer ræddi um, væri veitt af því fje, er ætlað væri til að styrkja vísindalegar og verklegar framfarir, eins og áður hefði verið, og sýndist sjer ekkert móti því, að sú fjárupphæð væri höfð í hærri lægi, og því þætti sjer rjettast, að vísa málinu til fjárlaganefndarinnar.

Ásgeir Einarsson kvaðst naumast þurfa að svara þingmanni Þingeyinga, af því að hann hefði tekið svo miklum stakkaskiptum í enda ræðu sinnar, en áður hefði sjer fundizt hann vilja hártoga allt hið lakasta í frumvarpinu. Það, er hann gjörði ráð fyrir, gæti að vísu átt sjer stað um illgjarna ódugnaðarmenn, en hann ætlaði umboðsstjórninni, að hafa svo mikla gát á, hverjum hún veitti styrkinn, að hann lenti eigi í höndum þess konar manna, því að hann ætlaði henni eigi, að veita hann hverjum, sem hafa vildi. (Þingmaður Þingeyinga kvað löginn eigi ákveða neitt um það).

Stefán Eiríksson kvaðst fallast á það, er flutningsmaður hefði nefnt síðast í ræðu sinni, að málinu væri vísað til fjárlaganefndarinnar. Tilgangurinn væri mjög góður með frumvarpi þessu, og öllum væri kunnugt, hvert ólag væri á öllum framförum í jarðabótum, og væri það eflaust mikil hvöt til þess, að menn reyndu að bæta sig í þeim efnum, ef fje væri veitt til þess. En það væru þeir stórgallar á frumvarpinu, að það væri alveg óbrúðkandi, eins og það nú væri orðað, með því að engir gætu átt heimting á styrk þeim, er þar ræddi um, nema þeir, er lært hefðu til jarðabóta eptir 1. jan. 1877, sjá 1. gr. frumvarpsins. Það mundi og optast verða örðugt, að ná aptur styrk þeim, er veittur væri, ef þess þyrfti samkvæmt 6. gr. frumvarpsins. Af þessum og fleiri stórgöllum á frumvarpinu vildi hann ráða þingmanninum til að taka það aptur, því annars væri það fyrirsjáanlegt, að það yrði fellt í deildinni.

Flutningsmaður kvað það hafa verið eitt í athugasemdum 1. þingmanns Þingeyinga, er sjer fyndist eigi geta náð til jarðyrkjumannanna fremur en annara, nefnilega að styrk þennan mætti eigi veita, af því að þeir kynnu að vera óráðsmenn eða svallarar. Ef presta-stjettin væri skoðuð í sambandi við þetta, mætti eigi veita neinum presti brauð, fyr en trygging væri fengin fyrir því, að enginn prestur væri óreglumaður. Og eins væri um aðrar stjettir. Allir vissu, að fyrst yrði að vinna hlutinn, áður en menn vissu um kunnáttu þess, er framkvæmdi verkið. Menn vildu almennt hafa einhverja, sem kynnu að þessum starfa, en þá væri eigi að fá, með því að menn vildu eigi læra til þess og kaupa verkfæri, ef engan styrk mætti fá, og því væru hjer um bil engin verkfæri til nokkurstaðar, en án plógs yrðu litlar sljettanir gjörðar. Ef nokkur væri sá, er kynni að jarðabótum, væru bændur fúsir á að kaupa hann en jarðabætur þær, sem þannig væru gjörðar einstöku sinnum, fjellu opt niður og yrðu ónýtar, sakir þess að menn kynnu eigi að halda þeim við og auka þær; og þó að þeir, sem eigi kynnu að jarðabótum, væru að sýsla við þess konar, væri þeim opt svo óhaganlega fyrir komið sakir vankunnáttu, að þær yrðu að engum notum. Það væri að vísu allt of lítið til tekið til verkfæraþauka 80—200 kr., en það væri fyrirgefánlegt, þó að hið minnsta væri til tekið, því að höfundum frumvarpsins hefði verið ókunnugt um, hve gott ástand landssjóðsins væri.

Jón Pjetursson kvað það vera hinn rjetta veg, að málið gengi til fjárlaganefndarinnar. Nauðsynlegt væri, að eitthvert takmark væri sett, hve mikið fje væri veitt til þess, er frumvarpið færi fram á, en eptir frumvarpinu mætti veita fjeð takmarkalaust, ef nógu margir gætu sýnt það, er þar væri sett sem skilyrði fyrir styrknum. Ef 100 menn hefðu nú fullnægt þessum skilyrðum og leitað styrksins, sem heitinn er í 1. gr., þá ætti eptir frumvarpinu að leggja út úr landssjóði 20,000 kr.; svo kynnu að bætast við aðrir 100, er sæktu um styrk þann, er

vatnsveitingamönnum er heitinn í 2. gr., og bættust þá þar við 8000 kr. o. s. frv. Það væri því nauðsynlegt, að tiltekin væri sú fjárupphæð, er í þessu skyni mætti veita, og ekki fara fram yfir.

Sighvatur Árnason kvaðst í raun og veru vera máli þessu hlynntur, að minnsta kosti með nokkrum breytingum, en sjer þætti eigi eiga við, að það væri fyrst borið upp í þessari deild; sjer sýndist, að rjettara væri, að það kæmi fyrst fram í neðri deildinni, og kæmist svo til fjárlaganefndarinnar, og því óskaði hann, að flutningsmaður vildi taka það aptur.

Flutningsmaður kvað sjer eigi kunnugt, hvort deildin ætti að vísa því til neðri deildarinnar, eða hann einn, en *forseti* kvað flutningsmann geta tekið málið aptur, og gjört við það, hvað sem hann vildi.

Flutningsmaður gat þess þá og, að það skyldi gleðja sig, ef mörgum þúsundum yrði að verja til þess, að styrkja þá menn, er frumvarp þetta ræddi um, eins og hinum 3. konungkjörna þingmanni hefði eigi þótt ólíklegt.

Ásgeir Einarsson kvað það eigi geta átt við, er hinn 3. konungkjörni þingmaður hefði sagt, að til taka nokkra vissa upphæð, því að í fjárlögunum 1875, 15. gr., væri eigi aðgreint, hve mikið skyldi veita til vísindalegra og hve mikið til verklegra framkvæmda; það væri þar sem óskipt fjelagsbú; gæti það því hæglega orðið, að til annars væri veitt miklu meira en til hins; ætti því að sínu álitu eigi að til taka vissa tölu til hvors fyrir sig.

Jón Pjetursson kvað alveg nauðsynlegt, að til taka einhverja upphæð, er eigi mætti yfir stíga, því að hvernig ætti annars að koma þessu fje inn í fjárlögin? Eptir frumvarpinu gæti fje það, er greitt yrði eptir því, orðið langt um meira en það, sem veitt væri í fjárlögunum til vísindalegra og verklegra framkvæmda.

Eiríkur Kúld sagði, að sjer sýndist einnig nauðsynlegt, að til taka vissa upphæð, eða vissa tölu manna, er veita mætti styrk

á því og því tímabili, því að ef ekkert væri til tekið, kynni fjárlaganefndin að verða mótfallin málinu, þegar til hennar kæmi; mundi því vera vissara fyrir flutningsmann, að til taka einhverja vissa upphæð, áður en hann fengi fjárlaganefndinni frumvarpið í hendur.

Magnús Stephensen gat þess, að í fjárlögunum 2. kap. 10. gr. C, 5 væru ætlaðar 2400 kr. sem árlegur styrkur til jarðræktar; hann vildi því benda uppástungumanni á, hvort eigi væri rjettast, að taka þann styrk, er frumvarp þetta færi fram á, af þessu fje, eða að hækka þessa fjáráætlun svo, sem þurfa þætti; sjer sýndist því, að ef flutningsmaður afhenti fjárlaganefndinni málið, þá ætti hann að biðja um, að þessi upphæð yrði hækkuð og ákveðin «til jarðræktar og verkfærakaupa», því að það mundi affarasælla fyrir málið, en að taka kostnaðinn til þess af fje því, sem ætlað er í 15 gr. til vísingalegra og verklegra fyrirtækja.

Ásgeir Einarsson kvaðst verða að gefa stutta skýringu viðvíkjandi þessu, þótt hann hefði talað tvisvar í málinu. Hann hefði átt tal við nokkra aðra þingmenn um það, hvort þennan styrk ætti að heimfæra undir 15. gr. eða 10. grein fjárlaganna, og hefði sjer og þeim sýnzt, að hann ætti betur heima í 15. grein, af því að eigi væri búið að framkvæma verkið, sem launin væru veitt fyrir.

Magnús Stephensen kvað aldrei veittan styrk til þess, sem búið væri að vinna, heldur hjetu það þóknun eða verðlaun, en fje til þess að kaupa verkfæri fyrir, gæti eigi heitið annað en styrkur, þar sem þau væru ætluð til ókominna jarðabóta.

Bergur Thorberg kvaðst víta til þess, að landshöfðinginn hefði í sumar veitt 200 kr. styrk til verkfærakaupa af fje því, er veitt var í 10. gr. fjárlaganna, og væri því líklegt, að styrkur sá, er hjer ræddi um, ætti að heimfærast undir þá grein.

Forseti spurði þá, hvort flutningsmaður ætlaði að taka frumvarp sitt aptur, og játaði flutningsmaður því, og tók svo frumvarp sitt aptur.

D.

Frumvörp, sem ekki urðu út rædd á þinginu.

I.

Presta- og kirknamálið.

a.

Frumvarp

til laga um aðra skipun prestakalla á Íslandi o. fl.

Flutningsmaður: Þórarinn Böðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu.

1. grein.		II. Suður-Múlaprófastsdæmi:	
Á Íslandi skulu vera þau prestaköll, er nú skal greina:		10. Dvergasteinn; tekjur 524 kr. 42 a.; bætist upp með 400 kr. frá Hallormsstað, og 100 kr. úr landssjóði; tekjur alls . . .	1024 42
I. Í Norður-Múlaprófastsdæmi: kr. a.		11. Fjörður (nú útkirkja frá Dverga- steini); tekjur 524 kr. 42 a.; bæt- ist upp með 400 kr. frá Eydöl- um, og 100 kr. úr landssjóði; tekjur alls . . .	1024 42
1. Skeggjastaðir; tekjur 960 kr.; bætist upp með 80 kr. frá Hofi í Vopnafirði;	1040 "	12. Hallormsstaður og Þingmúli; tekjur að frá dregnum 400 kr. 1104 10	
2. Hof í Vopnafirði; tekjur . . .	3000 "	13. Skorrastaður; tekjur . . .	955 43
3. Hofteigur; tekjur	999 39	14. Hólmur í Reyðarfirði; tekjur .	2238 "
4. Kirkjubær í Tungu; tekjur .	1362 76	15. Kolfreyjstaður; tekjur . . .	1674 "
5. Valþjófsstaður; tekjur . . .	1282 76	16. Heydalir og Stöð; tekjur að frá dregnum 400 kr.	1682 "
6. Ás í Fellum; tekjur 742 kr. 35 a.; bætist upp með 257 kr. 65 a. úr landssjóði	1000 "	17. Berufjörður; tekjur 884 kr.; bætist upp með 116 kr. úr landssjóði; tekjur alls . . .	1000 "
7. Hjaltastaður og Eyðar; tekjur 1198 18		18. Hof í Álptafirði; tekjur . .	1274 68
8. Desjarmýri; tekjur 646 kr. 35 a.; bætist upp með 80 kr. frá Kirkju- bæ, og 253 kr. 65a. úr landssjóði; tekjur alls	1000 "	III. Austur-Skaptafellsprófasts- dæmi:	
9. Klyppstaður; tekjur 638 kr. 2 a.; bætist upp með 80 kr. frá Val- þjófsstað og 381 kr. 98 a. úr landssjóði; tekjur alls . . .	1000 "	19. Stafafell í Lóni; tekjur . .	1050 "
Nokkrum af sjóðum hinna ríkustu kirkna prófastsdæmisins (Kirkjubæjar, Hofa, Áss og Valþjófsstaðar) skal verja til að bæta Desjarmýri og Klyppstað, er því verður við komið.		20. Bjarnanes; tekjur 706 kr. 40 a.; bætist upp með 293 kr. 60 a. úr landssjóði; tekjur . . .	1000 "
		21. Einholt; tekjur 480 kr. 56 a.,	

	kr.	a.		kr.	a.
bætist upp með 519 kr. 44 a.			bætist upp með 300 kr. frá Breiða-		
úr landssjóði; tekjur . . .	1000	"	bólstað; tekjur	1033	4
22. Kálfafellsstaður; tekjur 446 kr.			35. Oddi á Rangárvöllum; tekjur	2207	68
35 a.; bætist upp með 563 kr.			36. Stóruvellir á Landi; tekjur 710 kr.		
65 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"	57 a.; bætist upp með 300 kr.		
23. Sandfell; tekjur 223 kr. 78 a.;			frá Breiðabólstað; tekjur alls	1010	57
bætist upp með 776 kr. 22 a.			37. Efri-Holtapíng; tekjur 743 kr.;		
úr landssjóði; tekjur alls . .	1000	"	bætist upp með 300 kr. frá Holti;		
			tekjur alls	1043	"
IV. Vestur-Skaptafellsprófasts-			38. Kálfholt; tekjur	1061	85
dæmi.			39. Vestmannaeyjar; tekjur . .	1619	63
24. Kirkjubæjarklaustur og Kálfa-					
fell; tekjur	1163	50	VI. Árnesprófastsdæmi:		
25. Meðallandsþing; tekjur 465 kr.			40. Stórinúpur og Hrepphólar; tekj-		
39 a.; bætist upp með 534 kr.			ur 956 kr. 33 a.; bætist upp með		
61 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"	43 kr. 67 a. úr landssjóði; tekjur	1000	"
26. Ásar; tekjur 269 kr. 81 a.; bæt-			41. Hruni í Ytrahreppi; tekjur .	1185	16
ist upp með 730 kr. 19 a. úr			42. Ólafsvellir; tekjur 564 kr. 2 a.;		
landssjóði; tekjur alls . . .	1000	"	bætist upp með 435 kr. 98 a. úr		
27. Þykkvabæjarklaustur; tekjur 234			landssjóði; tekjur	1000	"
kr. 41 a.; bætist upp með 765 kr.			43. Hraungerði í Flóa; tekjur .	1213	8
59 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"	44. Gaulverjabær í Flóa; tekjur .	1139	10
28. Reynisþing; tekjur 647 kr. 79 a.;			45. Stokkseyri; tekjur	1626	58
bætist upp með 352 kr. 21 a.			46. Torfastaðir; tekjur 847 kr. 72 a.		
úr landssjóði; tekjur alls . .	1000	"	bætist upp með 152 kr. 28 a.;		
29. Sólheimapíng; tekjur 605 kr.			úr landssjóði; tekjur	1000	"
27 a.; bætist upp með 304 kr.			47. Miðdalur og Mosfell; tekjur .	976	"
73 a.; tekjur alls	1000	"	48. Klausturhólar; tekjur 641 kr.		
V. Rangárvallaprófastsdæmi:			52 a.; bætist upp með 358 kr.		
30. Eyvindarhólar; tekjur 948 kr.			48 a. úr landssjóði; tekjur . .	1000	"
45 a.; bætist upp með 100 kr.			49. Þingvellir; tekjur 649 kr. 35 a.;		
frá Breiðabólstað; tekjur alls	1048	45	bætist upp með 350 kr. 65 a.		
31. Holt og Stóridalur; tekjur 1899 kr.			úr landssjóði; tekjur	1000	"
50 a.; þaðan gjaldist til Efri-			50. Arnarbæli í Ólfusi; tekjur .	1437	72
Holtapínga 300 kr.; tekjur verða			51. Selvogsþing; tekjur 440 kr. 33 a.;		
pá eptir	1599	50	bætist upp með 559 kr. 67 a.		
32. Breiðibólstaður í Fljótshlíð og			úr landssjóði; tekjur	1000	"
Fljótshlíðarþing; tekjur 2912 kr.			VII. Gullbringu- og Kjósarpró-		
60 a.; þaðan greiðist 300 kr. til			fastsdæmi:		
Keldnapínga, til Eyvindarhóla			52. Staður í Grindavík með Krýsu-		
100 kr. og til Stóruvalla 300 kr.;			vík; tekjur 550 kr.; bætist upp		
tekjur	2212	60	með 450 kr. úr landssjóði; tekj-		
33. Landeyjar (Krossþing); tekjur	1099	44	ur	1000	"
34. Keldnapíng; tekjur 733 kr. 4 a.;			53. Útskálar í Garði; tekjur . .	1379	85

	kr.	a.
54. Kálfatjörn; tekjur	1192	54
55. Garðar á Álftanesi; tekjur	2015	79
56. Reykjavík; tekjur	3049	50
57. Mosfell og Brautarholtssókn; tekjur	1065	56
58. Reynivellir og Saurbæjarsókn; tekjur	971	95

VIII. Borgarfjarðarprófastsdæmi:

59. Saurbær og Melar; tekjur 1604 kr. 77. a.; þar af greiðist til Hestþinga 200 kr.; tekjur	1404	77
60. Garðar á Akranesi; tekjur	1067	"
61. Hestþing; tekjur 703 kr., 31 a.; bætist upp með 200 kr. frá Saurbæ, og 96 kr. 69 a. úr landssjóði; tekjur	1000	"
62. Lundur; tekjur 516 kr. " a.; bætist upp með 484 úr landssjóði; tekjur	1000	"
63. Reykholt; tekjur	1196	14

IX. Mýrprófastsdæmi:

64. Gilsbakki; tekjur 857 kr. 72. a.; bætist upp með 142 kr. 28 a. frá Hítardal; tekjur	1000	"
65. Hvammur í Norðurárdal; tekjur 853 kr. 68 a.; bætist upp með 146 kr. 32 a. frá Hítardal; tekjur alls	1000	"
66. Stafholt; tekjur	1497	43
67. Borg; tekjur	1052	22
68. Staðarhraun og Hítardalur; tekjur 2439 kr. 72 a.; þaðan greiðist til Gilsbakka og Hvamms 288 kr. 60 a. og til Nesþinga 300 kr.; tekjur	1851	12
69. Hítarnesþing; tekjur	1062	10

X. Snæfellsnessprófastsdæmi:

70. Miklaholt; tekjur	1022	68
71. Staðastaður; tekjur	1875	39
72. Breiðuvíkurþing; tekjur 403 kr. 58 a.; bætist upp með 596 kr. 42 a. úr landssjóði; tekjur alls 1000 "		
73. Nesþing; tekjur 798 kr. 35 a.;		

	kr.	a.
bætist upp með 300 kr. frá Hítardal; tekjur	1098	35
74. Setberg; tekjur	987	31
75. Helgafell; tekjur	2181	81
76. Breiðabólstaður á Skógarströnd; tekjur	994	41

XI. Dalaprófastsdæmi:

77. Miðdalapíng og Kvennabrekka; tekjur	1397	43
78. Hjarðarholt í Laxárdal; tekjur 885 kr. 29 a.; bætist upp með 114 kr. 71 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"
79. Hvammur í Hvammssveit; tekjur 1252 70		
80. Skarðspíng; tekjur 803 kr. 20 a.; bætist upp með 196 kr. 80 a. úr landssjóði; tekjur alls 1000 "		
81. Saurbæjarþing og Garpsdalur; tekjur	1008	43

XII. Barðastrandarprófastsdæmi:

82. Staður á Reykjanesi; tekjur	1317	25
83. Gufudalur; tekjur 518 kr. 81 a.; bætist upp með 481 kr. 19 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"
84. Flatey; tekjur 532 kr. 12. a.; bætist upp með 467 kr. 88 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"
85. Brjánslækur; tekjur 625 kr. 41 a.; bætist upp með 374 kr. 59 a. úr landssjóði; tekjur alls 1000 "		
86. Sauðlauksdalur; tekjur 801 kr. 33 a.; bætist upp með 198 kr. 66 a. úr landssjóði; tekjur alls 1000 "		
87. Selárdalur og Otrardalur	1538	97

XIII. Vestur-Ísafjarðarprófastsdæmi:

88. Rafnseyri og Álptamýri; tekjur 958 2		
89. Sandur og Dýrafjarðarþing að undanskildri Sæbólssókn; tekjur 1000 2		
90. Holt og Sæbólssókn; tekjur	1177	50
91. Staður í Súgandafirði; tekjur 259 kr. 18 a.; bætist upp með 740 kr. 82 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"

62*

	kr.	a.		kr.	a.
XIV. Norður-Ísafjarðarprófasts- dæmi:					
92. Eyri við Skutulsfjörð; tekjur	1066	41	107. Auðkúla í Svínadal; tekjur		
93. Ögurping; tekjur 732 kr. 10 a.; bætist upp með 267 kr. 90 a. úr landssjóði; tekjur . . .	1000	"	797 kr. 31 a.; bætist upp með 202 kr. 69 a. frá Melstaðar- prestakalli; tekjur . . .	1000	"
94. Vatnsfjörður; tekjur . . .	1630	6	108. Bergstaðir; útkirkjur: Bólstað- arhlíð og Holtastaðir (Blöndu- dalshólakirkja leggist niður); tekjur . . .	1478	31
95. Kirkjubólsping og Staður á Snæ- fjallaströnd; tekjur 814 kr. 2 a.; bætist upp með 185 kr. 98 a. úr landssjóði; tekjur alls .	1000	"	109. Höskuldstaðir og Hof á Skaga- strönd; tekjur 1892 kr. 20 a.; þaðan greiðist til Hvamms- prestakalls í Skagafjarðarpró- fastsdæmi 200 kr.; tekjur .	1692	20
96. Staður í Grunnavík; tekjur 499 kr. 16 a.; bætist upp með 500 kr. 84 a. úr landssjóði; tekjur alls . . .	1000	"	XVII. Skagafjarðarprófastsdæmi:		
97. Staður í Aðalvík; tekjur 449 kr. 91 a.; bætist upp með 550 kr. 9 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	"	110. Hvammur í Laxárdal; tekjur 462 kr. 37 a.; bætist upp með 200 kr. frá Höskuldstöðum og 300 kr. frá Melstað; tekjur .	962	37
XV. Strandaprófastsdæmi:			111. Reynistaður, Fagranes og Ríp- ur; tekjur . . .	1406	94
98. Árnes; tekjur 811 kr. 8 a.; bætist upp með 188 kr. 2 a. úr landssjóði; tekjur . . .	1000	"	112. Glaumbær; tekjur . . .	1486	82
99. Staður í Steingrímsfirði; tekj- ur . . .	1235	79	113. Mælifell; tekjur . . .	1034	84
100. Tröllatunga; tekjur 532 kr. 87 a.; bætist upp með 467 kr. 13 a. úr landssjóði; tekjur . . .	1000	"	114. Goðdalir; tekjur 647 kr. 60 a.; bætist upp með 352 kr. 40 a. úr landssjóði; tekjur . . .	1000	"
101. Prestsbakki og Staður í Hríta- firði; tekjur . . .	1306	37	115. Miklibær í Blönduhlíð með Flugumýrarsókn; tekjur . .	1060	60
XVI. Húnavatnsprófastsdæmi:			116. Hólar í Hjaltadal með Höfða- sókn; tekjur . . .	961	"
102. Melstaður og Staðarbakki, tekj- ur 2842 kr. 22 a.; þar af greið- ist 809 kr. 42 a. til Tjarnar, Undirfells, Auðkúlu og Hvamms; tekjur . . .	2032	80	117. Hof á Höfðaströnd með Höfða- sókn; tekjur . . .	1022	29
103. Tjörn og Vesturhópshólar, tekj- ur 820 kr. 39 a.; bætist upp með 200 kr. frá Melstaðar- prestakalli; tekjur . . .	1020	39	118. Barð og Fellssókn; tekjur .	1443	85
104. Breiðabólstaður í Vesturhópi; tekjur . . .	1520	52	119. Hnappsstaðir og Kvíabekkur; tekjur . . .	1025	64
105. Þingeyraklaustur og Hjalta- bakki; tekjur . . .	1326	35	XVIII. Eyjafjarðarprófastsdæmi:		
106. Undirfell; tekjur 893 kr. 27 a.;			120. Hvanneyri; tekjur 528 kr. 89 a.; bætist upp með 471 kr. 11 a. úr landssjóði; tekjur . . .	1000	"
			121. Vellir í Svarfaðardal með Ups- um og Urðum (Tjarnarkirkja leggist niður); tekjur . . .	2130	77
			122. Saurbær með Hólum; tekjur	1000	"

	kr.	a.
123. Munkaþverá, Kaupangur og Svalbarð; tekjur	1000	»
124. Akureyri með Glæsibæ; (Lögmannshlíðarkirkja leggist niður); tekjur	1400	»
125. Bægisá með Bakka og Myrká; tekjur	1072	58
126. Möðruvellir og Stærriárskógur; tekjur	1619	52
127. Miðgarður í Grímsey; tekjur 291 kr. 89 a.; bætist upp með 708 kr. 11 a. úr lands-sjóði; tekjur alls	1000	»
128. Grund, Möðruvellir og Mikli-garður; tekjur	1000	»

XIX. Suður-Þingeyjarprófastsdæmi:

129. Laufás og Höfði; tekjur 1809 kr. 77 a. (Grítubakkakirkja leggist niður); þaðan greiðist til Þönglabakka 300 kr.; tekjur 1509 77		
130. Þönglabakki; tekjur 371 kr. 6 a.; bætist upp með 300 kr. frá Laufási og Höfða, og 328 kr. 94 a. úr landssjóði; tekjur alls 1000 »		
131. Háls í Fnjóskadal; tekjur 875 kr. 83 a.; bætist upp með 124 kr. 17 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	»
132. Nes og Þóroddsstaður (með fasteignum hins forna Nes-prestakalls og Þóroddsstaða, og Múlakirkjujörðum, Syðra-fjalli og Syðri-Leikskáláa); tekjur	964	»
133. Grenjaðarstaður og Múlasókn (Múlakirkja leggist niður); tekjur 2087 kr. 97 a.; þaðan greiðist 100 kr. til Presthóla; tekjur 1987 97		
134. Húsavík, tekjur 594 kr. 36 a.; bætist upp með 305 kr. 64 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	»
135. Einarsstaðir (Helgastaðir); tekjur 686 kr. 20 a.; bætist upp með kirkjujörðum Múlakirkju: Fagranesi, Fagraneskoti, Márs-		

	kr.	a.
koti og Þeystarreykjum 233 kr., og 80 kr. 80 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	»
136. Mývatnsþing; tekjur 554 kr. 79 a.; bætist upp með Múla-stað og hjáleigum, og jörðinni Vindbelg, 439 kr.; tekjur alls 993 79		
137. Lundarbrekka og Ljósavatns-sókn; tekjur 717 kr. 40 a.; bætist bætist upp með $\frac{2}{3}$ Sævarlands, sem er Múlakirkjueign, reka-ítökum Múlastaðar norðan Reykjaheiðar, svo og Góirbjarn-arstöðum frá Þönglabakka, 140 kr., og 142 kr. 60 a. úr lands-sjóði; tekjur alls	1000	»

XX. Norður-Þingeyjarprófastsdæmi:

138. Víðirhóll og Möðrudalur; tekjur 300 kr.; bætist upp með 700 kr. úr landssjóði; tekjur alls	1000	»
139. Skinnastaðir og Garður; tekjur 1048 41		
140. Presthólar; tekjur 636 kr. 41 a.; bætist upp með 363 kr. 59 a. úr landssjóði; tekjur alls	1000	»
141. Svalbarð í Þistilfirði; tekjur 962 kr. 47 a.; bætist upp með 100 kr. frá Sauðanesi; tekjur alls	1062	47
142. Sauðanes; tekjur 1958 kr. 57 a.; þaðan greiðist til Svalbarðs 100 kr.; tekjur alls	1858	57

2. grein.

Breytingum þeim á prestaköllum, sem að framan eru taldar, skal koma á, er þau brauð losna, sem breyting skal á gjöra.

3. grein.

Gjald það, sem greiða skal af einu prestakalli til annars, skal greiða með afgjaldi fasteigna eða peningum, og er þá sú jörð í umsjón og ábyrgð þess prests, sem tekur afgjaldið.

Gjald það, sem greitt er úr landssjóði, skal greiða með afgjaldi stólsjarða eða peningum, og er þá sú jörð, sem prestur tekur afgjald af, í umsjón hans og ábyrgð.

Þau brauð, sem eiga að sameinast öðrum brauðum, eða fá uppbót frá þeim, skulu þangað til það er orðið, fá uppbót úr landssjóði, svo tekjur þeirra nemi 1000 kr.

4. grein.

Borgun fyrir aukaverk þau, sem gjörð eru fyrir þá, sem ekki gjalda til sveitar, og sveitarlimi, skal greiða úr hlutaðeigandi hreppssjóði.

5. grein.

Prestar skulu skyldir að láta sjer lynda breytingar þær á yfirgrípi embætta þeirra, sem seinna kunna að verða gjörðar af yfirstjórn kirkjunnar, þótt eigi sje neitt áskilið um það í veitingarbrjefum þeirra.

6. grein.

Ef prestur er settur til að þjóna öðru brauði eitt ár eða lengur, skal hann, þá er kostnaður til ferðalaga er frá talinn, missa svo mikils í af laununum samanlögðum, sem svari helmingnum af minni laununum, eða ef launin eru jafn há, fjórða parti af báðum laununum samanlögðum, og skal afgangurinn renna inn í landssjóð.

7. grein.

Uppgjafaprestar og prestaekkjur skulu í stað þeirra eptirlauna, er þau hingað til hafa haft, fá laun sín úr landssjóði, eptir sömu reglum og aðrir embættismenn landsins, er lausn fá, og embættismanna-ekkjur, og skulu prestar, eins og aðrir embættismenn landsins, skyldir til að sjá ekkjum sínum borgið eptir sinn dag.

Halda skulu uppgjafaprestar og prestaekkjur rjetti þeim, sem þeir hafa haft til ábúðar á jörðum gegn fullu afgjaldi.

8. grein.

Afgjald af brauðum til uppgjafapresta og prestaekkna fellur burt frá þeim tíma, er lög þessi öðlast gildi, svo og uppbót sú úr landssjóði, sem þeim er lögð, og til fátækustu brauða.

9. grein.

Þá er lög þessi hafa öðlast gildi, skal svo fljótt, sem því verður við komið, meta brauðin að nýju. Jafnskjótt og breyting verður á brauðum, skulu þau og metin að

nýju, og er hið nýja mat hefur farið fram, skal uppbót sú, sem fátæk brauð eptir henni fá, standa óhögguð, nema öðruvísi sje með lögum ákveðið. Þangað til nýtt brauðamat fer fram, skal uppbótin vera sú, sem greind er í lögum þessum.

10. grein.

Þau brauð, sem við hið nýja mat hafa 2000 krónur í tekjur og þar yfir, skulu talin í 1. flokki; þau brauð, sem hafa 1500—2000 kr. í tekjur, skulu talin í öðrum flokki; þau brauð, sem hafa 1000—1500 kr. tekjur, skulu talin í þriðja flokki. Ekkert brauð skal hafa minni tekjur en 1000 krónur.

11. grein.

Lög þessi öðlast gildi (1. jan. 1878).

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 13. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um aðra skipun prestakalla á Íslandi o. fl.*

Flutningsmaður (Þórarinn Böðvarsson) sagði, að svo sem kunnugt væri, hefði presta-stefnan sent bænarskrá til þingsins um, að bætt yrðu kjör presta hjer á landi. Þetta væri nú hið fyrsta skipti, að stjett þessi bæri sig upp, en nú kæmi hún í heild sinni fram, og beiddist þess af þinginu, að það rjeði bót á þeim hinum miklu vandræðum, sem ættu sjer stað í kirkju vorri. Það væri nú má ske meiri ástæða til að spyrja, fyrir hví þessi beiðni hefði eigi komið fyr en nú, heldur en að spyrja, hvers vegna hún hefði nú komið fram. En hann vildi nú eigi minnast á hinn liðna tíma, eða rifja upp hin sorglegu og bágbornu kjör, er prestar vorir hefðu átt að búa við, en að eins leyfa sjer að hafa upp orð vors andríkasta skálds, er allan sinn aldur hefði átt við andstreymi og örbyrgð að búa, sjera Hallgríms Þjeturssonar, þessi orð hans: „þraut er að vera þurfamaður“. Prestastjettin kæmi nú fram fyrir þing-ið, og bæri sig upp um það, að tekjur sín-ar væru ærið ónógar, verkamenn sínir offá-

ir, og væri þó farið að láta í prestastjettina það, er frekast yrði látið. Það væri víst um það, að lærdómur presta hefði á seinni árum aukizt, en laun prestanna hefðu þó staðið í stað. Brauðin væru svo áratugum skipti prestlaus tugum saman. Hjer við bættist, að nú í ár lægi fyrir frumvarp um það, að leggja skatt á prestastjettina, en hann leyfði sjer alveg að mótmæla því, að nokkur skattur væri lagður á hana, nema prestaköllin fengju hæfilegar batur. Hann sái það að vísu prentað eptir ráðgjafa vorum, að prestarnir mundu geta greitt skatt þennan, en sjer væri það ógeðfellt að verða að segja frá því, að hann hefði heyrt danska kaupmenn segja, að prestum vorum gengi lakara en nokkrum öðrum að borga skuldir sínar, og þessum mönnum mundi þó ráðgjafinn trúa. Hann yrði að láta hinn hæstvirta ráðgjafa vita það, sem hann í rauninni ætti að vita, að prestar vorir margir hverjir yrðu að fæða sig og klæða fyrir 200—400 krónur, en þeir gætu það ekki. Það væri sjer ógeðfellt að verða að segja það, að margir prestar hefðu eigi efni á, að klæða sig betur en svo, að bændur, sem þó ættu að virða þá, segðu, að þeir yrðu að bera kinnroða fyrir þá. Enda gæti hann sagt mönnum dæmi upp á, hvað tekjur þeirra brykkju til. Hann hefði þekkt prest einn búlausan; hann hefði verið giptur og átt eitt barn stálpað; heiðarlegur bóndi einn í sókn prestsins hefði tekið að sjer að forsorga hann fyrir inntektir brauðsins, en þegar hefði komið fram á útmánuðina, þá hefði bóndinn sagt við prestinn, að nú væru tekjurnar búnar, og nú yrði hann að fara; og þetta brauð hefði þó engan veginn verið eitt af þeim rýrustu. Hann ímyndaði sjer, að eigi þyrfti að eyða orðum að því, að öll þörf væri á, að bæta kjör prestastjettarinnar. En um leið og hann nú bæri fram þessa ósk prestastjettarinnar, þá hefði hann leyft sjer að koma fram með frumvarp, og vildi hann nú snúa sjer að því, og fara nokkrum orðum um það.

Það væri þá fyrst og fremst, að þar sem tölurnar um upphæð tekjanna, er prestarnir

nú hefðu af brauðunum, stæðu í frumvarpinu, þá væri það engan veginn til þess, að þær tölur skyldu standa í því frumvarpi, er að lögum yrði, heldur stæðu þær mönnum til leiðbeiningar, til þess að menn gætu sjóð, hverjar tekjur prestastjettin nú hefði. Ef frumvarpið yrði að lögum, ætti að eins sú upphæð að standa, er tekin yrði úr lands-sjóði. Þá vildi hann og geta þess, að eitt prestakall hefði fallið úr, og væri það Vallanes. Hvað upphæð uppbótarinnar snerti, þá vonaði hann, að allir játuðu, að hún væri hófleg. Hann játaði, að það væri engan veginn nóg, er fram á væri farið í frumvarpinu, og svo mundi mörgum að líkindum virðast, en hann ætlaði þó, að þetta frumvarp miðaði til verulegra bóta. Hið annað, er farið væri fram á í frumvarpinu, væri það, að öðruvísi skyldi til haga skipun prestakallanna; hann vissi nú vel, að sumir mundu á móti því, að prestaköllin yrðu stækkuð; en það væri þó auðvitað, að við það yrði gjaldið á landssjóðnum minna. Hann yrði því að álíta það heppilegt, að prestaköllin yrðu stækkuð, og það þótt þau yrðu svo stór, að presturinn gæti eigi þjónað prestakalli sínu, er hann færi að eldast, nema með því móti, að hann tæki aðstoðarprest, því að það ætlaði hann hið bezta og hollasta ráð ungum presti, að byrja stöðu sína hjá gömlum og góðum manni, enda mætti og öldruðum manni verða það til mestu lífgunar, að fá ungan mann fyrir aðstoðarprest. Hvað breytingu þá snerti, er gjörð hefði verið á skipun prestakallanna, þá hefði hún alls eigi verið gjörð af handahófi, heldur hefði verið skrifað öllum prestum og próföstum landsins um þetta efni, og hefðu þeir tekið í ráð með sjer hina beztu og hyggnustu leikmenn, og gefið álit sitt um þetta mál. En hvort sem frumvarp þetta væri heppilega úr garði gjört eða eigi, hvort sem hjer væri farið of langt eða of skammt, þá væri þó þetta mál eitt hið mesta velferðarmál vort. Hann vildi eigi skoða það að eins frá kirkjulegu sjónarmiði; og þó vildi hann spyrja, hvort ábyrgðarlaust mundi vera,

að eigi væri kennt, þar sem þó sá, er fyrstur hefði grundvallað trú vora, hefði skipað kennaraembætti; mundi oss ábyrgðarlaust, að börnin væru óskírð látin, þar sem þó lausnari vor hefði stofnað sakramenti skírningarinnar; eða mundi það oss ábyrgðarlaust, að hinn deyjandi fengi eigi á banasænginni að njóta heilagrar kvöldmáltíðar, er setur manninn í andlátinu í samband við hinn eilífa. En hann kvaðst nú eigi skyldu skoða málið frá þessari hlið. En er á hina veraldlegu hlið málsins væri litið, þá vildi hann spyrja, hvort það mundi hagur fyrir landið, að prestssetrin færu í eyðileggingu sakir fátæktar prestanna; gæti nokkur neitað því, að trú og siðgæði væru hin dýrustu gæði hverrar þjóðar, og að prestastjettin öðrum fremur gæti unnið að þessu. Það yrðum vjer að játa, að vjer þyrftum allir upplýsingar við, en aldrei mundu hjer koma þeir skólar, að prestarnir eigi samt sem áður hafi mest áhrif á lýðinn; það væru prestarnir, sem fyrst legðu grundvöll til menntunar hjá æskulýðnum. Hann kvaðst því sakir alls þessa verða að álíta þetta hið mesta velferðarmál, en ætlaði þó eigi að tala meira

um það að þessu sinni í því trausti, að þingið gjörði góðan róm að því og athugaði það gaumgæfilega. Ætlaði hann það bezt, að skipuð væri nú þegar í málið 7 manna nefnd, og umræðunum frestað.

Þá ljét forseti ganga til atkvæða um, hvort nefnd skyldi kjósa í málið, og fresta 1. umræðu, og var það samþykkt með 18 atkvæðum. Var stungið upp á 7 manna nefnd og 5 manna nefnd, en 7 manna nefnd var samþykkt. Þessir voru kosnir í nefndina:

Þórarinn Bððvarsson með 18 atkvæðum.

Guðmundur Einarsson	— 18	—
Arnþjótur Ólafsson	— 16	—
Ísleifur Gíslason	— 16	—
Eggert Gunnarsson	— 13	—
Jón Sigurðsson	— 11	—
Einar Ásmundsson	— 10	—

Var málið því næst afhent flutningsmanni, er hafði annar flest atkvæði fengið.

Í nefndinn var Þórarinn Bððvarsson kosinn formaður og framsögumaður og Ísleifur Gíslason skrifari.

b.

Frumvarp

til laga um laun presta og prófasta og eptirlaun uppgjafapresta og prestaekkna.

Flutningsmaður: Benidikt Sveinsson, 1. þingi maður Árneseinga.

1. grein.

Öllum prestaköllum á Íslandi skal skipta eptir tekjuhæð í 3 flokka.

Í fyrsta flokki verða þau prestaköll, sem í brauðamatinu 1868 eru talin aðalbrauð, og skulu þau hafa 30 hundraða tekjur, þó svo, að prestar í þeim af þessum prestaköllum, er eptir sama mati hafa meiri tekjur, en sem svarar 30 hndr. eptir meðalverði því, sem haft var við þetta brauðamat, missi

einkis í, meðan þeir eru við það prestakall, er þeir hafa fengið, er lögin ná gildi. Prestur í Reykjavík haldi húsaleigustyrk þeim, sem hann hefur, eða honum verður með lögum veittur.

Í öðrum flokki verða þau prestaköll, sem í sama brauðamati eru talin meðalbrauð, og skulu þau hafa 25 hundraða tekjur.

Í þriðja flokki verða þau prestaköll, sem

í sama brauðamati eru talin fátæk brauð, og skulu þau hafa 20 hundraða tekjur.

Þegar prestaköll verða sameinuð, eða á þeim gjör önnur skipun en nú er, má breyta til um þessa flokkaskipun, og skal þá í hvert skipti á kveða, til hvers flokks hið nýja prestakall skuli heyra; skal þá svo til haga, þar sem unnt er, að hin erfiðari prestaköllin verði í fyrri flokkunum.

2. grein.

Sjerhvert prestakall skal halda þeim tekjum, sem það hingað til hefur haft af jörðum, ískyldum, ítökum og öðrum eignum sínum, svo og kirkjum, klaustrum og spítölum. Jarðir prestakallanna má aldrei selja nema með samþykki alþingis, og þarf til þess lagaboð. En hinar aðrar umgetnu eignir þeirra má selja smátt og smátt, ef hæfilegt boð fæst og landshöfðingi samþykkir.

Þar sem prestaköllin eiga peninga á vöxtum í jarðabókarsjóði, þá hverfa þeir í landssjóð. Þar sem arðlausir peningar fylgja, sje þeim skilað í landssjóð. Þar sem dauðir hlutir fylgja prestakalli eða lifandi fjenaður, sem ekki gelzt leiga af, þá sje það selt hvorttveggja, og renni andvirðið í landssjóð.

3. grein.

Allar aðrar tekjur prestakallanna, svo sem tíund af fasteign og lausafje, dagsverk, lambsfóður, offur, og hverjar aðrar sem vera kunna, skulu af numdar.

4. grein.

Að því leyti sem tekjur þær, sem taldar eru fyrst í 2. grein, ekki hrökkva til þess, að prestaköllin nái sinni fullu tekjuhæð samkvæmt 1. grein, skal það, sem á vantar, greiðast úr landssjóði í peningum eptir meðalverði allra meðalverða í hvers árs verðlagsskrá. Tekjur þessar greiði sýslumenn prestum af landsfje hver í sínu hjeraði í hvers árs fardögum, helminginn í byrjun fardagaársins, en helminginn í lok þess.

5. grein.

Í hverju prestakalli skal prestinum vera út lögð góð og hentug jörð til ábúðar, er liggi á haganlegum stað í prestakallinu.

Þar sem slíkar jarðir ekki eru til nú þegar, skal útvega þær svo fljótt sem verður fyrir milligöngu prófasts. Má í þeim tilgangi taka einhverja jörð frá öðru prestakalli, sem hefur margar jarðir, til að skipta móti annari jörð í prestakallinu sjálfu. Þar sem prestsetur nú, eða við aðra skipun prestakallanna, kunna að liggja á óhentugum stað, eða eru einhverjum sjerlegum annmörkum bundin, má og skipta þeim fyrir aðrar jarðir hentugri. Til allra slíka skipta þarf samþykki landshöfðingja.

Vilji prestur eigi búa eða hætti að búa, annist hann um að leigja ábúðarjörð sína öðrum hæfum leiguliða. En deyi hann, skal svo með fara jörðina, sem segir í tilskipun um fardaga presta 6. jan. 1847.

Prestar þeir, sem embætti hafa í kaupstöðum, hafi einnig útlagðar jarðir þar í grennd, ef þeir vilja eða geta komið því við, að búa þar sjálfir eða hafa þar bú. Að öðrum kosti sjeu þær einnig leigðar öðrum.

Í tilliti til ábúðar og allrar meðferðar á ábúðarjörðum presta gilda sömu reglur sem um aðrar jarðir samkvæmt landbúnaðarlögnum.

6. grein.

Eigi ber prestum nein sjerstök borgun fyrir nein lögboðin prestsverk. En haldi prestar ræðu við sjerstök tækifæri eptir ósk hlutaðeiganda, en án þess að það sje þeirra lagaskylda, geta þeir krafizt borgunar af beiðendum, og fer hún þá eptir samkomulagi.

7. grein.

Prestar annist sjálfir öll skrifföng til embættisskripta á sinn eiginn kostnað, svo og sendiferðir í þarfir embættis síns, en burðareyri undir embættisbrjef þau, er með póstum ganga, fá þeir endurgoldinn eptir reglum þeim, sem þar um gilda.

8. grein.

Embættisferðir sínar kosti prestar sjálfir, þegar á landi er farið, að öðru leyti en því, að þegar þeir eru kvaddir til sjerstakra prestsverka, þá fá þeir fylgd fram og aptur ókeypis hjá hlutaðeigendum. Ef sjóleið

þarf að fara, kosti prestar sjálfir ferð sína, nema þeir sjeu kvaddir til sjerstakra prestsverka, þá kosti hlutaðeigendur sjóleiðina fram og aptur að öllu leyti. Sömu reglu skal fylgja, þegar yfir ferjuvötn er að fara.

9. grein.

Haldi prestur aðstoðarprest, þá gjaldi hann honum eptir skriflegum samningi, sem samþykktur sje af biskupi.

Fái prestur annan prest til að gegna fyrir sig um nokkurn tíma, eða gjöra einstök prestsverk, þá gjaldi hann honum eptir samkomulagi, en náist ekki samkomulag, sker prófastur úr, nema ágreiningurinn að öðru leyti sje svo vaxinn, að hann heyri undir úrskurð dómstólanna.

10. grein.

Þegar prestur deyr, skal með tekjur prestakallsins til næstu fardaga fara eptir tilskipun um fardaga presta, 6. jan. 1847. En ef prestur er settur til að þjóna öðru prestakalli eitt ár eða lengur, þá skal hann missa svo mikils í af laununum samanlögðum, sem svari helmingnum af minni laununum, eða ef launin eru jöfn, þá $\frac{1}{4}$ af báðum laununum samanlögðum. Það fje, sem þannig sparast, kemur landssjóði til góða.

11. grein.

Sá prestur, sem jafnframt er prófastur, skal fyrir prófasts-störf sín árlega fá úr landssjóði 3 til 5 hundruð eptir meðalverði allra meðalverða, auk þeirra launa, er hann hefur sem prestur. Skulu launin fara eptir tölu kirknanna í prófastsdæminu, þannig að í þeim prófastsdæmum, þar sem eru 10 kirkjur eða færri, fái prófastur 3 hndr., þar sem þær eru 11—20, fái hann 4 hndr., en þar sem þær eru yfir 20, fái hann 5 hndr. Tilkostnað til embættis síns standist prófastur á sams konar hátt og prestar. Þegar fleiri en einn prófastur gegnir sama árið, skiptist launin tiltölulega milli þeirra. Um setta prófasta gildir hið sama sem fasta.

12. grein.

Uppgjafaprestar og prestaekkjur fá í

stað þeirra eptirlauna, er þau hingað til hafa haft, eptirlaun sín úr landssjóði, eptir sömu reglum og aðrir embættismenn landsins og embættismanna-ekkjur. Skulu prestar í því tilliti sömu kjörum háðir sem aðrir landsins embættismenn, með því að sjá ekkjum sínum borgið eptir sinn dag. Rjett til ábúðar á jörðum prestakallanna hafi ekkjur presta eptir sömu reglum og hingað til, og eins uppgjafaprestar. Þar sem jarðir vantar í þessu skyni, má útvega þær fyrir milligöngu prófasts og með samþykki landshöfðingja (sbr. 5. gr.).

Uppgjafaprestar og prestaekkjur, sem verða fyrir, er lögin öðlast gildi, ná þegar rjettindum þeim, er lögin heimila þeim, um leið og þau fá gildi. Verða eptirlaun þeirra talin eptir því, í hverjum flokki það prestakall er, sem prestarnir hafa seinast þjónað, eða, hvað ekkjur snertir, menn þeirra.

Prófastar fái sem slíkir engin eptirlaun.

13. grein.

Árgjald af prestaköllum til uppgjafapresta og prestaekkna falli burt, og sömu-leiðis uppbót úr landssjóði til hinna sömu og til fátækustu brauða.

14. grein.

Enginn prestur nje prófastur nje aðstoðarprestur nje uppgjafaprestur nje ekkjur þeirra skulu í launalegu tilliti hafa nein hlunnindi og rjettindi, og hins vegar engar kvaðir á þeim liggja fram yfir aðra menn í þjóðfjelaginu, nema að því leyti, sem það er tekið fram í lögum þessum, og skulu allar eldri ákvarðanir þar að lútandi algjörlega úr gildi numdar.

15. grein.

Lög þessi öðlast gildi frá fardögum 1878.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag júlímán., kom *frumvarp til laga um*

laun presta og prófesta og eptirlaun uppgjafapresta og prestaekkna samkvæmt dag-skránni til 1. umræðu, og var því umræðu-laust vísað til nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla á Íslandi og fl., og umræðunni frestað.

c.

Frumvarp

til laga um laun presta og eptirlaun uppgjafapresta og prestaekkna.

Flutningsmaður: Ísleifur Gíslason, 1. þingmaður Rangæinga.

1. grein.

Öllum prestaköllum á Íslandi skal skipta eptir tekjuhæð í 3 flokka. Skulu vera í 1. flokki öll þau brauð, sem eptir brauðamatinu frá 1870, þegar þar við er bætt því árgjaldi til uppgjafapresta og prestaekkna, sem þar er dregið frá tekjum hvers brauðs, hafa meir en 1400 kr. í árlegar tekjur, þannig, að þau af þeim, sem þar hafa meir en 2000 kr. árlegar tekjur, að árgjaldinu viðbættu, skulu halda launum sínum óskertum, en hin önnur bætast upp, svo þau hafi 2000 kr. í árlegar tekjur. Til 2. flokks skulu þau brauð heyra, sem eptir sama brauðamati að árgjaldinu viðbættu hafa í árlegar tekjur frá 1400 til 700 kr., og tekjur þeirra bætast upp, svo þær verði 1500 kr. Til 3. flokks skulu þau brauð heyra, sem eptir áminnztu brauðamati, þegar tjeðu árgjaldi er bætt við, hafa minna en 700 kr. í árlegar tekjur, og skulu þau bætt svo upp, að tekjur þeirra verði 1000 kr.

Þegar brauð eru sameinuð, skal farið eptir sömu reglum með að ákveða, til hvaða flokks þau heyra; sömuleiðis ef eitthvert brauð vegna einhverra sjerlegra hlunninda skuli virðast of lágt, eða vegna einhverra sjerlegra áfalla of hátt metið eptir áminnztu brauðamati, skal það að opinberri tilhlutun metast um, og svo eptir sömu reglum ákveðið, til hvaða flokks það skuli heyra.

2. grein.

Sjerhvert brauð skal halda þeim tekjum, sem það hingað til hefur haft, og segir brauðamatið frá 1870 að árgjaldinu viðbættu til, hve miklar þær sjeu; hitt, sem á vantar, greiðist úr landssjóði, og skal þetta gjald fast ákveðið fyrir hvert brauð einu sinni fyrir öll.

3. grein.

Konungur veitir öll brauð í 1. flokki, en landshöfðingi öll hin í umboði hans, og skal biskup, eins og verið hefur, gefa álit sitt í því tilliti.

4. grein.

Uppgjafaprestar og prestaekkjur fá í stað þeirra eptirlauna, er þau hingað til hafa haft, laun sín úr landssjóði eptir sömu reglum og aðrir landsins embættismenn, er laun fá, og embættismannaekkjur, og skulu prestar í því tilliti sömu kjörum háðir og aðrir landsins embættismenn með að sjá ekkjum sínum borgið eptir sinn dag. Rjett til ábúðar á prestssetrinu — en með fullu eptirgjaldi — og jarðnæðis hafa ekkjur presta eptir sömu reglum og hingað til, og eins uppgjafaprestar.

5. grein.

Afgjald af brauðum til uppgjafapresta og prestaekkna fellur burt, sem og uppbót úr landssjóði til hinna sömu og til fátækustu brauða.

6. grein.

Ef prestur er settur til að þjóna öðru brauði í eitt ár eða lengur, þá skal hann missa svo mikils í af laununum samanlögðum, sem svari helmingnum af minni launum, eða ef launin eru jafnhá, fjórða parti af báðum laununum samanlögðum (sjá 3. gr. tilskip. 1875, 15. okt., um laun embættismanna o. fl.), og skal það fje, sem þannig sparast, greiðast í landssjóð.

7. grein.

Ef tíund af fasteign og lausafje eða öðru hvoru þeirra skyldi falla burt eða breytast við breytingu á skattalöggjöf landsins, á sá tekjumissir prestakalla, sem þar af leiðir, eptir brauðamatinu frá 1870 að falla á gjaldskylda menn í prestakallinu eptir sömu grundvallarreglum, sem skattur sá til landssjóðs verður greiddur, sem kemur í stað konungstíundar.

Ef fiskitíund sú, sem tillögð er Vest-

mannaeyja-prestakalli, á að skerðast með því, að nema af henni þann $\frac{1}{3}$, sem allt til 1786 var konungstíund, skal hún með öllu af numin sem gjald til prests, og prestakallinu veitast tillag af landssjóði, sem því nemur, eptir þeim reglum, sem stungið er upp á í 1. gr.

8. grein.

Lög þessi öðlast gildi . . .

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um laun presta og eptirlaun uppgjafapresta og presta-ekkna*, og var því umræðulaust vísað til nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla á Íslandi o. fl., og umræðunni frestað.

d.

Frumvarp

til laga um umsjón og viðhald kirkna m. m.

Flutningsmaður : Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga.

1. grein.

Allar kirkjur, sem hingað til hafa verið í umsjón og ábyrgð prestanna eða hins opinbera, skulu ásamt áhöldum sínum fengnar í hendur hlutaðeigandi söfnuðum, en með söfnuðunum teljast prestarnir til ábyrgðar og allrar umönnunar, og þeir skyldir að taka við þeim. Bændakirkjum skulu hlutaðeigandi söfnuðir skyldir að taka við á sama hátt, ef kirkjueigandi óskar þess. Skyldur er hver sá, sem kirkju sleppir, að láta af hendi það, sem kirkjan þá á í sjóði; en ef hún skuldar honum, skal hann fá það smámsaman endurgoldið af tekjum hennar.

Jörðum, ítökum og þess konar eignum ljenskirknanna halda prestaköllin, en sams konar eignum bændakirkna haldi eigendur þeirra, en þeir ábyrgist og greiði prestum mótur þær, sem til þessa hafa goldizt af kirkju-eignunum, og sjeu eignir þessar veð fyrir þeim.

2. grein.

Söfnuðurnir annist kirkjurnar á þann hátt, að þeir kjósi 3 menn úr sínum flokki til að hafa kirkjuumsjónina á hendi; þessir 3 menn kallast kirkjunefnd, og skulu um starfstíma, kjörgengi og kosningar til hennar gilda

sömu reglur sem um hreppsnefnd, og á sama hátt kys kirkjunefnd sjer oddvita.

Hjæraðsprófastar og biskup eru ekki kjörgengir í kirkjunefnd.

Kirkjunefnd skal taka á móti kirkjunni fyrir hönd hlutaðeigandi safnaðar, þegar henni er skilað, og upp frá því skal hún sjá um byggingu hennar, viðhald hennar og áhalda hennar, heimta saman tekjur hennar, kaupa það, sem til hennar þarf, og semja árlega reikning yfir tekjur og gjöld hennar, ásamt öðrum störfum, sem kirkjuumsjóninni til heyra. Kirkjunefnd starfar kauplaust eins og hreppsnefnd, en fær eins og hún endurgjald aukakostnaðar.

3. grein.

Tekjur kirkna, þær er hingað til hafa verið, svo sem tíund af fasteign og lausafje, ljóstollur, legkaup og hverjar aðrar sem verið hafa, skulu af numdar, svo og borgunarlaus vianuskylda til kirkna og kirkjugarða.

Einnig skulu af numin gjöld þau, er hingað til hafa hvílt á kirkjum, svo sem innsetningarlaun, visitasíulaun, og hver önnur sem verið hafa.

4. grein.

Í staðinn fyrir þær tekjur kirkna, sem verið hafa, skal leggja á nýtt kirkjugjald, er sje á ári hverju að upphæð $\frac{3}{4}$ úr alin fyrir hvern mann, sem var í söfnuðinum 31. desember næst á undan. Gjald þetta hvílir á öllum, sem gjaldskyldir eru til sveitar, og skal jafna því niður eptir efnum og ástæðum á sama hátt og á sama tíma, og sveitargjaldi er jafnað. Gjaldið skal greiða í peningum eptir meðalverði allra meðalverða í þeirri verðlagsskrá, sem gildir á gjalddaga. Um gjaldheimtu og gjaldfrest gilda sömu reglur og um sveitargjald.

5. grein.

Af kirkjugjaldinu skal kirkjunefndin árlega taka það, sem þarf til afborgunar skuldar, er á kirkjunni kann að hvíla, þegar söfnuðurinn tekur við henni. Einnig skal nefndin þaðan taka það, sem þarf til árlegs viðhalds kirkju og áhalda hennar, kirkjugarða

og annars þvílíks og sömuleiðis til kirkjubjónustu; gjörir nefndin áætlun um kostnað þennan árlega og sendir hann prófasti til samþykktar, um leið og hún sendir honum kirkjureikninginn. Ef kirkjunefnd er ekki ánægð með úrskurð prófasts í þessu efni, má skjóta málinu til biskups, og skal hans úrskurður gilda.

6. grein.

Reikningsár hverrar kirkju nær frá fardögum til fardaga. Reikninginn skal hlutaðeigandi prestur yfirskoða, ef hann er ekki í kirkjunefnd, og rita á hann álit sitt; en síðan skal kirkjunefndin senda hjæraðsprófastinum reikninginn til endurskoðunar, ásamt tilheyrandi fylgiskjölum, ekki seinna en 1. júlí ár hvert. Prófastur sendir hann síðan biskupi ásamt athugasemdum þeim, er hann kann að gjöra við hann. Biskup sker úr, ef á greinir.

7. grein.

Stofna skal sameiginlegan kirkjusjóð fyrir allar kirkjur landins; skal í hann renna sá hluti af tekjum þeirra, sem ekki þarf til árlegra nauðsynja. Afhendir kirkjunefndin fje það prófastinum, um leið og hún afhendir reikninginn, en prófastur sendir það í kirkjusjóðinn.

Kirkjusjóður skal standa undir umsjón biskups og tveggja annara manna, er alþingi kys til þess á hverju þingi, og kallast þeir kirkjuráð. Skulu þeir annast um, að sjóðurinn ávaxtist, og gjöra árlega reikningsskil fyrir honum. Landshöfðingi semur reglur fyrir sjóðinn.

Af sjóði þessum verða allar kirkjur endurbyggðar, þegar þess þarf við. Sömuleiðis má veita úr sjóðnum, að þar til fengnu meðmæli hlutaðeigandi prófasts, fje það, er þarf til þeirra endurbóta, eða kaupa í þarfir kirkjunnar, er hið árlega gjald úr sókninni ekki hrökkur til. Þó má ekki veita úr sjóðnum til að kaupa handa kirkju nýja hluti, sem miklu verði nema, t. a. m. organ, nema því að eins, að hlutaðeigandi sóknarmenn leggi sjálfir fram ákveðinn hluta kostnaðarins fyrir utan sitt árlega kirkju-

gjald, og skal semja við kirkjuráðið um það efni fyrir milligöngu prófasts.

8. grein.

Þegar kirkja þarf aðgjörðar eða endurbyggingar, útvegar kirkjunefndin smíði og byggingarefni, sem sóknarmenn flytja eptir fyrirsögn nefndarinnar. Ábúandi kirkjustaðar veitir smíðum húsnæði, fæði og þjónustu, meðan á smíðum stendur. Fyrir sjerhvað af þessu fái hlutaðeigendur sanngjarna borgun eptir reikningi, sem kirkjuráðið samþykkir; kostnaðinn skal telja með byggingarkostnaði kirkjunnar.

9. grein.

Hirðingu kirkjunnar, svo sem bikun, lýsingu, geymslu áhalda, þvott kirkju og skrudá o. s. frv., tekur ábúandi kirkjustaðar að sjer, eða, sje hann ekki til fær, hinn næsti búandi í sókninni, er kirkjunefndin álitur hæfilegan. Fyrir það greiðist hæfilegt endurgjald af því fje, sem verja skal til árlegra þarfa kirkjunnar, eptir samningi, sem prófastur samþykkir.

10. grein.

Vilji söfnuður breyta sóknarskipun, og auka við nýrri kirkju, þarf til þess samþykki kirkjuráðsins. Skal hið fyrsta sinn allur kostnaðurinn greiddur úr kirkjusjóði, bæði til byggingarinnar og til að útvega henni nauðsynleg áhöld.

11. grein.

Vilji söfnuður leggja niður kirkju, sem áður hefur verið, og sækja aðra kirkju, þarf til þess samþykki kirkjuráðsins, en vilji aðrir gjöra það, verður það ekki gjört án samþykkis safnaðarins. Skal kirkjan þá seld við uppboð og andvirðið falla í kirkjusjóð. Áhöld niðurlagðra kirkna skal kirkjuráðið bjóða öðrum kirkjum á haganlegan hátt, og veita þau þeirri eða þeim, sem helst þurfa, eptir skýrslum þeim, sem þar um fram koma.

Samþykki kirkjuráðsins þarf til að færa kirkju úr einum stað í annan. Heldur þá kirkjan öllum eignum sínum óskertum.

12. grein.

Kirkjunefndin skal sjá um, að kirkjugörðum, sáluhlíðum, gangstjettum til kirkju

o. s. frv., sje vel við haldið, og getur hún boðið hjer að lútandi störf upp á undirboðsþingi, ef henni þykir það haganlegt. Kostnaðinn skal taka af því fje, sem ætlað er til kirkjunnar árlegu þarfa. Til að byggja nýjan kirkjugarð má veita styrk úr kirkjusjóði, ef prófastur mælir með því. En þegar kirkjugarður er byggður, um leið og ný kirkja er upp tekin, greiðist allur kostnaðurinn úr kirkjusjóði. Þegar kirkja er lögð niður, er ekki skylt að halda þar við kirkjugarði; þó skal kirkjunefndin sjá um, að þar sje sómasamlegur reitur, og að merkileg minnismerki líði ekki undir lok.

13. grein.

Prófastur skal, um leið og hann lítur eptir barnauppræðingu og annari embættisfærslu presta, og að minnsta kosti annaðhvort ár, skoða hverja kirkju í prófastsdæminu, áhöld hennar, kirkjugarð og annað þess háttar; skal hann halda kirkjunefndum til að bæta það, sem honum þykir ábótavant í því efni, og skal skoðunargjörðin bókuð, sem venja hefur verið til. Ef það er vanrækt, sem prófastur þannig leggur fyrir, getur hann kært það fyrir sýslumanni, er lætur þá, sem óhlýðnast, mæta sektum frá 5 til 50 krónum eptir málavöxtum.

14. grein.

Bækur prestakalla og sókna skulu prestar halda eins og að undanfögnu, nema að því leyti sem kirkjunefndir halda reikningsfærslubækurnar. Kostnað til sóknabóka skal taka af því fje, sem ætlað er til árlegra kirkjuþarfa, en kostnaði til embættisbóka prestakallanna skal skipta á sóknirnar eptir fólkstölu; kostar hver sókn sinn hluta á sama hátt og sóknarbækurnar.

15. grein.

Lög þessi öðlast gildi í fardögum 1879.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag júlímán., kom *frumvarp til laga um umsjón og viðhald kirkna m. m.* samkvæmt

dagskránni til 1. umræðu, og var því umræðulaust vísað til nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla á Íslandi og fl., og umræðunni frestað.

e.

Frumvarp

til laga um kirkjur og tekjur þeirra.

Flutningsmaður: Ísleifur Gíslason, 1. þingmaður Rangæinga.

1. grein.

Allar kirkjur á opinberu gózi, ásamt tekjum og áhöldum þeirra, skulu fengnar viðkomandi söfnuðum í hendur til ábyrgðar og umönnunar, og þeir skyldir að taka við þeim; þeim kirkjum, sem einstakir menn eiga, skulu viðkomandi söfnuðir skyldir að taka við til ábyrgðar og umönnunar, ásamt tekjum þeirra og áhöldum, ef kirkjueigandi óskar þess. En skyldur er sá, sem kirkju sleppir, að láta af hendi það, sem kirkjan þá á í sjóði, eins og honum líka ber að fá smámsaman, eptir nákvæmari ákvörðun biskups, ef á greinir, endurgoldið af tekjum hennar það, sem hún þá skuldar honum; þó má, ef einhver sjerleg atvik gjöra það nauðsynlegt og biskup mælir með því, sleppa skuld, er hvílir á kirkju við afhendingu hennar til viðkomandi safnaðar.

Prófastur út tekur hverja kirkju viðkomandi söfnuði í hendur, en biskup ákveður, hver prestur skuli út taka kirkju af prófasti, ef hann hefur kirkju undir hendi.

Ítökum þeirra kirkna, sem einstakir menn eiga, heldur kirkjueigandi í notum þess, að hann stendur í ábyrgð fyrir prestsmötu.

2. grein.

Tekjur hverrar kirkju skulu vera hinar sömu og verið hefur, og skulu, þar sem söfnuður hefur tekið við kirkju, allar hinar sömu gjald- og vinnuskyldur, sem hvíla á öðrum búsettum mönnum í sókninni, einnig hvíla á prestunum, en fylgja skal sama tíundar-

frelsi til kirkna beneficiar-prestssetrum sem öðrum kirkjujörðum. Ef ekki er goldið í peningum, skal goldið $\frac{1}{6}$ meira til þeirrar kirkju, sem söfnuður hefur tekið við.

3. grein.

Sjerhverri kirkju skal færð til inntektar leiga af fje því, sem hún á í sjóði, og sem, þar sem söfnuður hefur tekið við kirkju, jafnóðum skal borgast í landssjóð fyrir milligöngu biskups, ásamt hvers árs afgangstekjum og sjóði hennar, eins og henni líka skal færð til útgjalda leiga af því fje, sem hún skuldar.

4. grein.

Reikningur hverrar kirkju, er skal ná frá fardögum til fardaga, ásamt tilheyrandi fylgiskjölum, skal sendur prófasti til yfirlits ekki seinna en 1. júlí ár hvert, yfirlitinn af viðkomandi presti, sem skal gjöra við hann athugasemdir sínar. Biskup sker úr, ef á greinir.

5. grein.

Í hverri sókn, þar sem söfnuður hefur tekið við kirkju, skulu af öllum þar búsettum mönnum kosnir 3 menn innansóknar, til að sjá um byggingu og viðhald kirkjunnar og áhalda hennar, annast þarfir hennar og hirðingu, innheimta tekjur hennar og semja árlega reikning yfir tekjur og gjöld hennar og standa skil á. Skal kosið til 5 ára, og skal enginn skyldur að taka aptur við kosningu fyr en að 5 árum liðnum. Sá, sem er yfir sextugt, getur skorast undan kosningu.

6. grein.

Ef sóknarnefnd krefst þess, skal hver sá, sem býr á kirkjustað, hvernar stjettar sem er, skyldur að sjá þeim, er að kirkjusmíði standa, fyrir fæði, húsavist og þjónustu eptir samningi við sóknarnefndina um borgun, sem liggur undir samþykki prófasts, og, ef á greinir, úrskurði biskups, einnig að annast um lýsingu kirkjunnar og hirðingu á henni og áhöldum hennar, fyrir hina vanalegu borgun af fje kirkjunnar.

7. grein.

Sjerhver kirkja, sem söfnuður hefur tekið við, skal, eins og hingað til, hafa reikning og fjárhag út af fyrir sig, og hver söfnuður annast sína kirkju; en allar slíkar kirkjur í hverju prófastsdæmi skulu mynda eina heild að því leyti, að ef einhverja kirkju þar um stund vantar fje til endurbyggingar eða annarar mikillar nauðsynlegrar aðgjörðar, skulu, ef þess er óskað, þær kirkjur prófastsdæmisins, er í sjóði eiga, að þar til fengnu meðmæli prófasts og úrskurði biskups, skyldar að lána fje til þess með sömu vöxtum, og þær áður höfðu af fje þessu, og árlegri endurborgun höfuðstóls eptir því, sem tekjur

hennar hrökkva til, að árlegum nauðsynjagjöldum frá dregnum.

8. grein.

Ef tíund af fasteign og lausafje eða öðruhvora þeirra skyldi falla burt eða breytast við breytingu á skattalöggjöf landsins, á sá tekjumissir kirkna, sem þar af leiðir, eptir meðaltali þeirra 5 ára, sem brauðamatið frá 1870 er byggt á, að falla á gjaldskylda menn í sókninni eptir sömu grundvallarreglu, sem skattur sá til landssjóðs verður greiddur, sem kemur í stað konungstíundar.

9. grein.

Lög þessi öðlast gildi

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um kirkjur og tekjur þeirra*, og var því umræðulaust vísað til nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla á Íslandi og fleira, og umræðunni frestað.

f.

Frumvarp

til laga um að af nema dagsverk til prests.

Frá Þórarni Böðvarssyni, 2. þingmanni Gullbringusýslu, og Ísleifi Gíslasyni, 2. þingmanni Rangæinga.

1. grein.

Dagsverk það, sem hingað til hefur verið goldið presti, skal hjer eptir af numið.

2. grein.

Frá sama tíma skal endurgjalda prestum úr landssjóði andvirði þeirra dagsverka, sem þeir samkvæmt skýrslum hreppstjóra eiga heimting á, með þeirri upphæð, sem hvers árs verðlagsskrá kveður á um.

Gjald þetta skal sýslumaður greiða prestum á manntalsþingum.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 14. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um að af*

nema dagsverk til prests, og var því umræðulaust vísað til nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla á Íslandi og fl., og umræðunni frestað.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um aðra skipun prestakalla á Íslandi, laun presta og prófasta, um kirkjur og tekjur þeirra, m. m. (Frá meiri hluta nefndarinnar).

Vjer undirskrifaðir, sem kosnir vorum í nefnd, til að segja álit vort um frumvarp til laga um aðra skipun prestakalla frá 2. þingmanni Gullbringusýslu, meðundirskriftum Þórarni Böðvarssyni, og höfum fengið til meðferðar fleiri frumvörp um tekjur presta og prófasta og eptirlaun uppgjafapresta og prestaekknna, og enn frumvörp til laga um kirkjur, tekjur þeirra og viðhald og umsjón, og sjerstaklega um rjettindi Ábæjarkirkju í Skagafirði, höfum rækilega íhugað þessi mál, og leyfum oss að skýra hinni heiðruðu þingdeild frá álitinu voru um þau á þessa leið:

Nefndin vill láta í ljósi álit sitt á ofangreindum málum í tveimur köflum, og er hinn fyrri kafli um prestaköll, laun presta, prófasta og uppgjafapresta, en hinn síðari um kirkjur og það, er þeim við kemur.

I. Um prestaköll og laun presta.

Nefndinni getur eigi dulizt, að hin mesta og bráðasta nauðsyn sje, að bæta kjör prestastjettarinnar, hvort sem málið er skoðað frá sjónarmiði kirkjunnar, eða sem velferðarmál landsins. Það er kunnugra en frá þurfi að segja, hve erfitt hefur veitt, að fá presta til hinna rýrari brauða á þeim síðari árum; hafa hin rýrari prestaköll staðið óveitt, svo tugum hefur skipt, um mörg ár, og hefur þó margra ráða verið freistað, til að fá þeim þjónað, meðal annars með fyrirheitum og með því að sameina þau um stundarsakir við önnur prestaköll, opt með miklum erfiðleikum. Þeim afleiðingum, sem af þessu hafa orðið, bæði með tilliti til hinnar ófullkomnu prestsþjónustu og kirkjueign-

anna, sem hafa orðið að vera undir bráðabyrgðar - ráðstöfun um styttri eða lengri tíma, er eigi þörf á að lýsa, þar sem heilsutæpur eða örvasa prestur hefur orðið að bæta við sig erfiðu prestakalli ofan á annað erfitt.

En þessi vandræði, að fá prestsþjónustu í mörgum prestaköllum, er engan veginn sú eina óheppilega afleiðing af rýrð prestakallanna. Af því tekjur á svo fjölda - mörgum prestaköllum eru ónógar, leiðir það, að prestar leita sem fyrst þaðan, sem þeir ekki geta forsorgað sig og sína, og eru þeir mörgu flutningar til mikils skaða fyrir söfnuðina og prestaköllin, eins og það leiðir af örbyrgð prestanna, að eptirlit það, sem ber að hafa með því, að þeir haldi prestssetrunum við í góðu standi, og fje kirknanna, sem er í umsjón þeirra, sje borgið, verður ómögulegt.

Tekjur prestakallanna eru sem stendur þessar: af 170 prestaköllum, sem eru á landinu, hafa eptir hinu síðasta brauðamati að eins 24 yfir 1400 kr. tekjur; 35 hafa 1000—1400 kr., 42 hafa 700—1000 kr., og um 70 brauð hafa 222—700 kr. Af þessu er auðsætt, að langt er frá því, að tekjur þessar geti álitizt sámilegar og viðunandi, og að til þess, að svo geti orðið, muni þurfa stórfje. Verður eigi sagt, að það sje nein furða, þótt ungir námsmenn fælist frá, að verja löngum tíma og miklum kostnaði, til að ganga þá leið, sem gefur þeim svo litla von um, að þeir geti haft það, sem þeir við þurfa sjer til viðurværis. Er þess því síður von nú, þegar svo margir aðrir atvinnuvegir, sem eru arðsamari, standa opnir.

Það sem enn rýrir tekjur prestakallanna og gjörir þau óaðgengileg, er það, að eptirlaun uppgjafapresta hvíla á prestaköllunum, og má svo telja, að þau nægi þeim til uppeldis af hinum beztu brauðum, en er ærið langt frá því, að þau nægi af þeim rýrari. Af því leiðir opt, að prestar sækja eigi um laun, þó þeir sjeu orðnir lítt færir til að þjóna. Auk þessa leiðir þetta marga uppgefna presta í þá freistni, að sækja um hin betri

brauð, einungis til að segja þeim lausum, og verða þau þá lítt útgengileg á eptir. Að visu eru eptirlaun þau, sem prestaekkjur fá af hinum betri brauðum, ekki eins tilfinnanleg, en þau eru líka að hinu leytinu ónóg þeim til uppeldis, og þegar, eins og opt ber við, bæði uppgjafaprestur og prestsekkja er í hinu sama brauði, þá verður það við það mjög óaðgengilegt, þó það að öðrum kosti sje lífvænlegt. Það virðist þess vegna nauðsynlegt, að þessari byrði sje ljett af prestaköllunum, og að uppgjafaprestar og prestaekkjur fái laun sín úr landssjóði.

Þegar nú ofan á þær vandraða-kringumstæður, sem hafa verið og eru nú hvað mestar og fara ávallt vaxandi, það er í ráði, að svipta presta skattfrelsi því, sem þeir hafa haft frá alda öðli, svo að þeir gjaldi skatt, ekki einungis af jörð þeirri, sem þeir búa á, sem þó er lögð þeim í tekjur, heldur og af lausafje sínu, sem er sett saman af tekjunum, og enn í þriðja lagi tekjuskatt, þá er auðsætt, hver afleiðingin verður, ef eigi eru bættar tekjur prestanna, sú, að flestir þeir, sem annars eiga úrkosti, leita sjer eptir annari atvinnu, og hefur þegar hin síðustu ár brytt á því, að þeir, sem ekki hafa komizt aðra leið, hafa tekið það til bragðs, að ganga í hin auðu skörð í þessari stjett, sem þó er ein sú mest áriðandi stjett fyrir landsbúa bæði í andlegu og líkamlegu tilliti, þar sem hún, eptir því sem á stendur, verður að vera leiðtogi alþýðu í öllu andlegu og líkamlegu, og uppræðing æskulýðsins verður án efa enn um langan tíma að vera í hennar höndum, með því þess er að líkindum langt að bíða, að barnaskólar verði almennir.

Þegar nú aptur kemur að því, að leysa úr þeirri spurningu, hvernig eigi að bæta kjör prestastjettarinnar, svo þau verði viðunanleg og svo að prestastjettin verði skipuð nýtum embættismönnum, eins og þarf að vera, þá verður eigi sjeð, að tekjur þær, sem prestunum eru lagðar, geti nægt lengur, þó þeim væri betur hagað, eins og þær í rauninni ávallt hafa verið ónógar, því væru tekjur prestakallanna gjörðar jafnar, mundi

það hafa hinar skaðlegustu afleiðingar, er prestar yrðu sviptir allri von um betri kjör. Menntun presta er og orðin eins mikil og annara embættismanna og embætti þeirra engu síður áriðandi, og verður nefndin þess vegna að álíta, að tekjur presta eigi að vera í líkingu við tekjur annara embættismanna.

Þær raddir hafa heyrzt, að rjettast væri, að tekjur presta fjellu í landssjóð, og þeir væru settir á föst laun, en nefndin verður að vera því alveg mótfallin og verður að álíta, að sú tilhögun yrði jafnt til skaða fyrir kirkjuna og landið. Kirkjan yrði á þann hátt háð þeim breytingum, sem verða á landsstjórninni, og hinar óheppilegu afleiðingar af því eru sýnilegar í öðrum löndum, en landssjóðurinn mundi við það bíða fjármissi, þar sem hann þyrfti að kosta meiru eða minna til að innheimta tekjur þær, sem prestar nú heimta inn. Að visu væri það prestum geðfelldara og vinsælla af alþýðu, ef þeir þyrftu engan að krefja um neitt, en innheimtan mun þó eigi verða að miskliðarefni, ef samkomulagið milli prests og safnaðar er að öðru leyti gott.

Nefndin verður að álíta, að eins og fasteignir kirkjunnar sjeu eign hennar, sem hún ekki verði svipt, og ekki ber að svipta hana, svo verði það að vera skylda stjórnarinnar, sem ber samkvæmt 45. grein stjórnarskrárinnar að styðja og vernda hina evangelisku lútersku kirkju, sem er þjóðkirkja á landinu, að leggja til það fje, sem þurfi í viðbót til þess, að laun presta þjóðkirkjunnar geti verið viðunandi og sæmileg. En áður en greitt er úr landssjóði mikið fje til þessa augnamiðs, þykir nefndinni, að umráðendur landssjóðsins eigi heimtingu á, að fje kirkjunnar sje varið sem haganlegast og bezt í þarfir hennar. En það getur nefndin ekki álitid að sje nú sem stendur, þar sem prestssetur eru sumstaðar alveg hvert hjá öðru og prestaköll sumstaðar mjög hæg, fólksfá og umfangslítill, sem hægt er að sameina við önnur. Hefur nefndin þess vegna leyft sjer, að koma fram með uppástungu um breytingar á prestaköllum og

sameiningu, og farið í því tilliti nokkuð lengra, en farið er í frumvarpi því, sem fyrir hana var lagt. Um breytingar þessar og sameiningar má geta þess, að prestaköll þau, sem nefndin stingur upp á, verða engin jafnerfið og sum þau, sem verið hafa um fleiri aldir, og sum, sem hafa verið sameinuð á seinni tímum, en nefndin hefur eigi viljað stinga upp á, að þeim væri breytt, af því enginn hefur lýst óánægju yfir því. Nefndin verður að álíta, að ekki sje ógjörlegt að fækka prestaköllum svo, að þau verði svo sem nú skal greina, þótt sumir nefndarmenn sjeu mótfallnir öllum stórkostlegum sameiningum brauða, og álíti þær mesta neyðarúrræði:

I. Norður-Múla-prófastsdæmi:

1. Skeggjastaðir.
2. Hof í Vopnafirði.
3. Hofteigur.
4. Kirkjubær í Tungu.
5. Valþjófsstaður og Ás (prestsetur á Arnheiðarstöðum).
6. Hjaltastaður og Eyðar.
7. Desjarmýri með Húsavíkursókn.
8. Dvergasteinn með Klyppstaðarsókn.

II. Suður-Múlasýslu-prófastsdæmi:

9. Fjörður í Mjóafirði.
10. Vallanes, Hallormsstaður og Þingmúli.
11. Skorrastaður.
12. Hólmar í Reyðarfirði.
13. Kolfreyjustaður.
14. Heydalir og Stöð.
15. Berufjörður.
16. Hof í Álptafirði.

III. Austur-Skaptafells-prófastsdæmi:

17. Stafafell í Lóni.
18. Bjarnanes og Einholt.
19. Kálfafellsstaður.
20. Sandfell.

IV. Vestur-Skaptafells-prófastsdæmi

21. Kirkjubæjarklaustur og Kálfafell.
22. Meðallandsþing og Þykkvabæjarklaustur.

23. Ásar.
24. Reynisþing.
25. Sólheimasýslu.

V. Rangárvalla-prófastsdæmi:

26. Eyvindarhólar.
27. Holt og Stóridalur.
28. Breiðibólstaður og Fljótshlíðarþing.
29. Landeyjaping.
30. Keldnaping.
31. Oddi.
32. Stóruvellir á Landi.
33. Efri-Holtaping.
34. Kálfholt.
35. Vestmannaeyjar.

VI. Árness-prófastsdæmi:

36. Stórinúpur og Hrepphólar.
37. Hrúni.
38. Ólafsvellir.
39. Hraungerði.
40. Gaulverjabær.
41. Stokkseyri.
42. Torfastaðir.
43. Mosfell og Miðdalur.
44. Klausturhólar.
45. Þingvellir.
46. Arnarbæli.
47. Selvogsþing.

VII. Kjalarness-prófastsdæmi:

48. Staður í Grindavík með Krýsuvíkursókn.
49. Útskálar í Garði.
50. Kálfatjörn.
51. Garðar á Álftanesi.
52. Reykjavík.
53. Mosfell og Brautarholtssókn.
54. Reynivellir og Saurbæjarsókn.

VIII. Borgarfjarðar-prófastsdæmi:

55. Saurbær og Melar.
56. Garðar á Akranesi.
57. Hestþing.
58. Lundur.
59. Reykholt.

IX. Mýra-prófastsdæmi:

- 60. Gilsbakki.
- 61. Hvammur í Norðurárdal.
- 62. Stafholt.
- 63. Borg.
- 64. Staðarhraun og Hitardalur.
- 65. Hitarnesþing.

X. Snæfellsness-prófastsdæmi:

- 66. Miklaholt.
- 67. Staðastaður með Knararsókn.
- 68. Nesþing og Breiðuvíkurþing.
- 69. Setberg.
- 70. Helgafell.
- 71. Breiðabólstaður á Skógarströnd.

XI. Dala-prófastsdæmi.

- 72. Miðdalapíng og Kvennabrekka.
- 73. Hjarðarholt í Laxárdal.
- 74. Hvammur í Hvammsveit.
- 75. Skarðsþing.
- 76. Saurbæjarþing og Garpsdalur.

XII. Barðastrandar-prófastsdæmi:

- 77. Staður á Reykjanesi.
- 78. Gufudalur.
- 79. Flatey.
- 80. Brjánslækur.
- 81. Sauðlauksdalur.
- 82. Selárdalur og Otrardalur.

XIII. Vestur-Ísafjarðar-prófastsdæmi:

- 83. Rafnseyri og Álptamýri.
- 84. Sandar og Dýrafjarðarþing.
- 85. Holt og Sæbólssókn.
- 86. Staður í Súgandafirði og Hóll í Bolungarvík.

XIV. Norður-Ísafjarðar-prófastsdæmi:

- 87. Eyri við Skutulsfjörð og Eyrarsókn í Seyðisfirði.
- 88. Vatnsfjörður og Ögursókn.
- 89. Kirkjubólsping og Staður á Snæfjallaströnd.
- 90. Staður í Grunnavík.
- 91. Staður í Aðalvík.

XV. Stranda-prófastsdæmi:

- 92. Árnes.
- 93. Staður í Steingrímsfirði.
- 94. Tröllatunga.
- 95. Prestsbakki og Staður í Hrútafirði.

XVI. Húnavatns-prófastsdæmi:

- 96. Melstaður og Staðarbakki.
- 97. Tjörn og Vesturhópsbólur.
- 98. Breiðabólstaður í Vesturhópi.
- 99. Þingeyraklaustur og Hjaltabakki.
- 100. Undirfell.
- 101. Auðkúla í Svínadal.
- 102. Bergstaðir, Bólstaðarhlíð og Holtastaðir (Blöndudalshóla kirkja leggist niður).
- 103. Höskuldsstaðir og Hof á Skagaströnd.

XVII. Skagafjarðar-prófastsdæmi:

- 104. Hvammur í Laxárdal.
- 105. Fagranes og Rípur og Sjáfarborgarsókn.
- 106. Glaumbær og Reynistaðarsókn.
- 107. Mælifell og Goðdalir (Reykjakirkja leggist niður).
- 108. Miklibær í Blönduhlíð.
- 109. Hólar í Hjaltadal.
- 110. Hof á Höfðaströnd með Höfðasókn.
- 111. Barð og Fellssókn.

XVIII. Eyjafjarðar-prófastsdæmi.

- 112. Kvíabekkur og Knap্পstaðir.
- 113. Hvanneyri.
- 114. Miðgarður í Grímsey.
- 115. Vellir í Svarfaðardal með Upsum og Urðum (Tjarnarkirkja leggist niður).
- 116. Möðruvellir og Stærri-Árskógur.
- 117. Bægisá og Myrká.
- 118. Akureyri og Glæsibær (Lögmannshlíðarkirkja leggist niður).
- 119. Grund, Möðruvellir og Mikligarður.
- 120. Saurbær með Hólum.
- 121. Munkaþverá, Kaupangur og Svalbarð.

XIX. Suður-Þingeyjar-prófastsdæmi:

- 122. Laufás og Höfði.
- 123. Þönglabakki.
- 124. Háls í Fnjóskadal.

125. Nes og Þóróddsstaður.
126. Grenjaðarstaður og Múlasókn.
127. Húsavík.
128. Helgastaðir (Einarsstaðir).
120. Mývatnssping.
130. Lundarbrekka með Ljósavatnssókn.

XX. Norður-Þingeyjar-prófastdæmi:

131. Víðirhóll og Möðrudalur.
132. Skinnastaðir og Garður.
133. Presthólar.
134. Svalbarð í Þistilfirði.
135. Sauðanes.

Þegar aptur er að ræða um tekju-upphæð þessara prestakalla, þá verður nefndin að álíta, að hin beztu prestaköll þurfi eigi að vera yfir 2500 kr.; það sem eitthvert brauð kann að hafa fram yfir þá upphæð, þykir nefndinni að megi leggjast rýrari brauðum í því sama hjerði. Eigi þykir gjörlegt, að nokkurt prestakall hafi, þegar allir kostir þess og tekjur eru rjett talðar, minni tekjur en 1000 kr., og verður nefndin að telja æskilegt, að tveir þriðju brauðanna nái 1500 kr.

Nefndin leggur það til, að gjald það, sem kann að bera að greiða af einu prestakalli til annars, verði greitt í peningum, jarða-afgjöldum eða innskript í kaupstað, en að upphæð sú, sem lögð er úr landssjóði, sje sem mest greidd með afgangi stólsjarða.

Eins og áður er á vikið, leggur nefndin það til, að uppgjafaprestar og prestaekkjur fái laun sín úr landssjóði, og væri í því tililiti þörf á, að ný lög væru samin um eptirirlaun þessi, og telur nefndin þá sjálfsagt, að árgjald af brauðum falli burt.

Nefndin vill leggja það til, að preststíund og dagsverk verði af numið, og prestum tekjum nemur. Dagsverksgjaldið er mjög óeðlilegt gjald, og lendir mest á fátæklingum, og getur það naumast staðizt með nýjum skattalögum.

Nefndin verður að álíta nauðsynlegt, að aukatekjureglugjörð presta verði endurskoðuð; eru ákvarðanir hennar í mörgu óeðlilegar, auk þess sem hún hefur þann

aðalgalla, að aukatekjurnar eru ekki fast ákveðnar. Sú ákvörðun er í aukatekjureglugjörðinni, að öreigar skuli ekkert greiða presti og kirkju; er það sniðið eptir hinum eldri lögum, þegar það var skyldukvöð, að greþtra lík án endurgjalds, flytja ómaga og fleira; en með því öllu þessu er nú breytt með nýrri tilskipunum, virðist það eðlilegast, að hreppssjóðurinn gjaldi öll gjöld fyrir öreiga bæði til presta og kirkju, eins og nú er sumstaðar orðin venja hjer á landi.

Þá þykir nefndinni rjett, að fastar reglur verði settar um það, hvaða borgum prestar skuli hafa, er þeir þjóna öðrum brauðum, en sínum eigin, og virðist eðlilegast, að farið sje eptir 3. grein laga um laun íslenzkra embættismanna 15. október 1875, að frátöldum ferðakostnaði, en afgangurinn renni í landssjóð.

Nefndin verður að álíta, að nauðsynlegt sje, að nýtt brauðamat fari fram um land allt, áður en máli þessu er ráðið til fullra lykta. Er það nauðsynlegt, bæði til að sjá hinar rjettu tekjur prestakallanna, og verður því nauðsynlegra, þegar stórkostleg breyting er gjörð á þeim; væri það nauðsynlegt, að tekjur af hverri sókn væru teknar út af fyrir sig. Leggur nefndin það til, að prestar meti brauðin í sameiningu við hreppsnefndir, að matið fari fram að mestu eptir þeim reglum, sem fylgt var við brauðamatið 1854, að hlunnindi sjeu metin út af fyrir sig, og þar sem æðarvarp er, sje helmingur af hreinsuðum dún talinn sem tekjur; þar sem laxveiði er, selveiði eða kofnatekja, sje fjórðungur talinn til tekja, en önnur hlunnindi eptir mati.

II. Um kirkjur.

Nefndinni voru fengin til íhugunar 2 frumvörp, annað frá 2. þingmanni Rangæinga um kirkjur og tekjur þeirra, hitt frá 1. þingmanni Árnesinga, um umsjón og viðhald kirkna, og leyfir hún sjer að fara um mál þetta nokkrum orðum.

Nefndin álítur, að rjett sje jafnhliða breytingu á prestaköllum og tekjum presta

að hreifa því, hvort ekki sje tiltækilegt, að fara því á flot, að söfnuðirnir taki að sjer umsjón og viðhald kirkna, einkánlega á þann hátt, er frumvarp það, sem 2. þingmaður Rangæinga er flutningsmaður að, fer fram á, það er:

að allar kirkjur á opinberu gózi verði seldar söfnuðunum í hendur, en að bændum, sem kirkjur eiga, verði lagt það á sjálfsveld;

að tekjur kirkna verði allar þær sömu, og þær hafa verið;

að hverri kirkju, sem söfnuður hefur tekið við, verði færð til inntektar leiga af því, sem hún á í sjóði, og á kirkjunefndin að sjá um, að fjeð verði ávaxtað, en að til útgjalda verði færð leiga af því, sem hún skuldar;

að reikningur hvernar kirkju nái frá fardögum til fardaga og verði rannsakaður af prófasti, en biskup leggi úrskurð á;

að í hverri sókn, þar sem söfnuður hefur tekið við kirkju, verði kosnir 3 menn í nefnd, til að sjá um byggingu og viðhald kirkjunnar, og sje hlutaðeigandi prestur jafnan sjálfkjörinn;

að sá, sem á kirkjustað býr, verði, ef sóknarnefnd krefst þess, skyldur til að líta eptir kirkjunni og áhöldum hennar, selja kirkjusmiðum húsnæði og beina, og svo frv.

Nefndinni geta eigi dulizt þær óheppi-legu afleiðingar, sem hafa orðið af því, að prestarnir einir höfðu kirkjurnar til umsjónar, þar sem þá á aðra hliðina hefur skort hagsýni til að fara sem bezt með fje kirkjunnar, og að hinu leytinu sökum rýrðar tekjanna á stundum hafa freistast til, að brúka kirkjufjeð í sínar þarfir, og hefur þetta opt orðið að miklu tjóni fyrir kirkjurnar. Að hinu leytinu hafa prestar opt beðið stórtjón af tilhögun þeirri, sem verið hefur, með því þeir opt hafa misst að mestu eða öllu leyti skuld þá, sem kirkjan var í við þá, þegar þeir slepptu brauðinu eða dóu frá því. Verði þeim breytingum á brauðum, sem nefndin stingur upp á, framgengt, þá þarf á sumum stöðum að fækka kirkjum og jafnvel gjöra eina úr tveimur, og á öðrum stöðum að færa

þær, og yrði það án efa auðveldara, ef söfnuðurinn hefði í því fullt atkvæði. Nefndin verður og að álíta, að eina ráðið til að koma kirkjum sumstaðar í sémilegt stand, sje það, að fækka þeim, og að söfnuðirnir fái þær til umsjónar, því ætla má, einkum þegar stundir líða fram, að þeir þá keppist á hver við annan, að hafa kirkjurnar sem veglegastar. Það er og ljóst, að tekjur kirkna mundu aukast að mun, ef hverjum eyri, sem þær ættu afgangs, væri komið á vöxtu.

Hvað Ábæjarkirkju snertir, álitur nefnin það mál alveg sjerstaklegs eðlis, sem þegar megi ráða til lykta, og hefur því af ráðið, að leggja frumvarp þar að lútandi fyrir þingdeildina.

En þegar nú að því kemur, hvernig málum þessum verði ráðið til lykta, þá hefur nefndin komizt til þeirrar niðurstöðu, að það geti ekki orðið á þessu þingi, bæði vegna þess, að margar skýrslur og upplýsingar vantar til þess, að vitað verði með vissu, hver sú rjetta upphæð er á tekjum prestakallanna, og þó einkum vegna þess, að rjett virðist, að bera hinar miklu breytingar, sem upp á er stungið, bæði viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum, undir hlutaðeigandi presta og söfnuði. Álitur nefndin, að rjettast sje, að í hverju prófastsdæmi verði haldinn kirkjufundur, sem hjeraðsprófasturinn stýri, og þar sem að mæti allir prestar prófastsdæmisins og jafnmargir leikmenn, kosnir af söfnuðum, og segi fundur sá álit sitt um skipun prestakalla og kirkna í því hjeraði, og annað það, er að þessum málum lýtur.

Til frekari framkvæmdar þessu máli hefur nefndin komizt til þeirrar niðurstöðu, að koma fram með þingsályktun um, að skipuð verði milli þinga 3 manna nefnd, auk stíptsyfirvaldanna, er skipaðir sjeu af konungi, og hafi það starf á hendi, að leggja uppástungur um breytingu á brauðum og kirkjum fyrir kirkjufundi í hjeruðunum, láta gjöra nýtt brauðamat, gjöra síðan uppástungur um laun presta, prestaköll og kirkjur, samkvæmt erindisbrjefi, sem landshöfð-

ingi gefur, og hafi hún lokið starfi sínu svo tímanlega, að stjórnin geti lagt fyrir alþingi 1879 frumvarp um þessi málefni.

Samkvæmt því, sem að framan er tekið fram, leyfir nefndin sjer að ráða til:

1. Að þingið veiti samþykki til þess, að 3 manna nefnd, auk stiptsyfirvaldanna, verði sett milli þinga, til að undir búa mál þessi og semja frumvarp um prestaköll og tekjur presta og kirkjur, og umsjón og viðhald þeirra.
2. Að nefnd þessi beri breytingar á skipun prestakalla undir kirkjufundi í hjeruðum.
3. Að hún láti nýtt brauðamat fara fram um allt landið.
4. Að þingið taki fram sem undirstöðuatriði fyrir nefnd þessa:
 - a, að ekkert brauð, þegar tekjur þess eru rjett taldar hafi minni tekjuupphæð, en 1000 krónur; að þau brauð, að Reykjavík undanskilinni, sem hafa 2500 kr. tekjur, leggi það, sem þar er fram yfir, fátækum brauðum í sama hjeraði, en að 2 þriðjungar brauða nái 1500 króna tekjum;
 - b, að aukatekjureglugjörð presta verði endurskoðuð;
 - c, að dagsverk og tíund verði af numin og jafngildi þeirra tekja greitt úr landssjóði;
 - d, að það, sem goldið er frá einu prestakalli til annars, sje greitt með afgangi fasteigna, peningum eða innskript til kaupmanna, en það, sem greitt er úr landssjóði, verði sem mest greitt með afgangi stólsjarða;
 - e, að uppgjafaprestar og prestaekkjur fái eptirlaun úr landssjóði, og árgjald af brauðum verði eigi greitt.

Alþingi 11. dag ágústm. 1877.

Þórarinn Bððvarsson,

formaður og framsögumaður.

Guðmundur Einarsson. Ísleifur Gíslason.

Einar Ásmundsson. Jón Sigurðsson.

NEFNDARÁLIT

um aðra skipun prestakalla m. m.

(Frá minni hlutanum).

Minni hlutinn hefur eigi getað orðið meiri hluta nefndarinnar samdóma í máli þessu, og er ágreiningurinn fólginur í því fyrst og fremst, að við erum sannfærðir um, að það sje ótílkæilegt og óþarft, að bæta kjör prestanna með því að íþyngja alþýðu með stórkostlegum álögum, því hún hefur fullþunga byrði að bera; en alþýðu er íþyngt eigi síður fyrir það, þótt skotið sje til prestanna launaviðbót úr landssjóði, heldur en þótt tekjur þeirra væru auknar með nýjum álögum beinlínis á sóknarbændur sjálfa, með því að skarð það, er höggvið er í landssjóðinn, verður eigi fyllt nema með nýjum álögum á almenningi. Við álitum og í annan stað, að sjeu brauðin bæði jöfnuð sín á milli og þeim hæfilega fækkað, þá mundi fást nóg fjö til að bæta þau hin lakari brauðin svo, að þau sjeu viðunanleg fyrir hvern þann prest, sem svo er lyntur, að hann álitur það eigi aðaltilgang embættis síns, að hirða rífar embættistekjur, heldur hitt, að rækja embættisskyldur sínar svo vel, sem hann hefur bezt vit á og föng til. Við álitum, að hin lægstu brauð ættu reyndar að vera hjer um bil 1000 kr., flest brauðin milli 1000 upp að 1500, og örfá þar fyrir ofan. En við þessar launatölur er þess að gæta, að mörg þau brauð, er metin eru enda talsvert minna en 1000 kr., standa aldrei auð, heldur er sótt um þau óðara, er kemur til af því, að brauðið er annaðhvort hlunnindabrauð, eða bújörð fylgir góð, eða brauðið er hægt og vel í sveit komið. Við erum og vissir um, að brauðin hækka talsvert, er þau verða metin að nýju, og þó einkanlega öll hlunnindabrauð, því að þau eru öll mikils til of lágt metin, og er það auðsætt af því, hve mjög brauðin hafa hækkað frá 1854 til 1868, og svo, ef mat það, er nú fer fram, verður nokkurn veginn rjett yfir land allt. Nú sem brauðin svo eru jöfnuð þannig, að þau hin erfiðari brauðin og öll þau brauð, er þykja annmarkabrauð

á einhvern hátt, sjeu látin vera tekjumeiri, en hin hægu brauðin og þau kostabrauð önnur, er jafnan eru útgengileg, þótt tekjulág sjeu, þá geta öll brauðin orðið nokkurn veginn viðunanleg. Við ætlum, að flestum kunnugum mönnum komi saman um, að eigi muni auðið að telja og virða alla hina margbreyttu kosti og ókosti brauðanna fyllilega til peningaverðs, einkum þó bújarðirnar sjálfar, og þá eigi síður hitt, hvernig þær hafa verið setnar og hirtar í alla staði; og í annan stað, hversu húsað er á prestssetrinu, hversu mörg jarðarhús fylgja, og hvort nægilegt álag sje til á stað og kirkju. Við erum sannfærðir um, að mörg brauð yrðu vel útgengileg, er nú eru það eigi, væri á-búð prestssetranna betri en hún allviða er, og væri fje lánað presti þeim, er bætti heima-jörðina með talsverðum jarðabótum, eða byggði vel og vandlega upp stað eða kirkju með hæfilegum tilkostnaði, staðinn eptir stærð og vænleik heimajarðarinnar, og kirkjuna eptir þörfum safnaðarins og tekjuhæð hennar, hvorttveggja gegn vöxtum og afborgun af brauðinu eða kirkjutekjunum. Við hljótum að vona, að annaðhvort verði sleppt vísitazíum prófasta, er of víða munu vera fremur að nafni en gagni, en eru þó allþung byrði á sjóðum fátækra kirkna, eða þá að þær verði miklu yfirgrípsmeiri og gagnlegri, en þær nú eru. Sömu von hljótum við og að hafa til þess, að kirkjustjórn landsins lifni og batni með tímanum, og þá munu brauðin verða vel útgengileg. Rjett jöfnun brauðanna er og ekki einungis rjett-lát og hentug í sjálfri sjer, heldur er hún nauðsynleg til þess, að prestar sjeu eigi jafnan að stökkva af einu brauði á annað, sem bæði er harðla leiðinlegt og til hins mesta skaða fyrir stað og kirkju, og optlega einnig fyrir söfnuðinn. Það er því í stuttu máli álit okkar, að umbætur á kjörum presta og kirkna skuli og eigi að koma frá betri og hirðusamari kirkjustjórn, en nú er, frá rjettum jöfnuði milli brauðanna og hóflegri fækkun kirkna og brauða eptir samkomulagi við söfnuð og kirkjubændur, og

loksins að öðru leyti frá prestunum sjálfum og prestaskólanum, það er, að sá andi vakni og ríki meðal presta og prestlinga, að tilgangur prestsembættisins sje að vinna söfnuðinum svo mikið gagn bæði í andlegum og líkamlegum, í himneskum og jarðneskum efnum, sem presturinn framast má og megnar, og að þeir sjeu sannfærðir um, að sjeu prestar söfnuðinum til fyrirmyndar í öllu góðu, svo sem er skylda þeirra, þá hafi þeir sjálfir miklu meira gagn af því í öllum greinum, heldur en af hinu, að hafa það fyrir mark og mið lífs síns, að komast sem fyrst fyrir hvern mun og með hverju helzt móti í tölu hinna hálaunuðu embættismanna. Fyrir því álitum við brauðafækkun meiri hlutans sem sýnishorn þess, hversu fækkun brauða mætti mest verða, að minnsta kosti víðast hvar. Við getum engan veginn verið meiri hlutanum samdóma í því, að umtalsmál geti verið um, að veita prestsekkjum og uppgjafaprestum eptirlaun úr landssjóði, því þar með yrði þeirri byrði velt yfir á bak landsmanna, er þeir gætu eigi undir risið, og hlytu því að fara þess á mis, að alveg nauðsynleg fyrirtæki komist á fót, svo sem er: barnaskólar, kvennaskólar, búnaðarskólar og æðri skólar, alþýðu til menntunar í verklegum og andlegum efnum.

Þar sem meiri hlutinn fer því fram, að söfnuðunum sjeu afhentar kirkjurnar til umsjónar, þá erum við því alveg samdóma, að svo eigi að verða, en þó því að eins, að svo mikið kirkjulíf sje vaknað í söfnuðinum, að á þann hátt verði betur sjeð fyrir kirkjunni eptir en áður, og breyting þessi fari fram með fullu samþykki milli safnaðanna á eina hönd og kirkjubænda og presta á hina. Kunnugt er, að eigendur kirkna og umráðamenn staðakirkna hafa nú almennt þann rjett, að nota fje kirkjusjóðsins leigulaust, meðan kirkjur þurfa eigi á því sjálfar að halda. Hins vegar eru allmargar staðakirkjur svo illa byggðar, en þó svo fátækar að sjóði og tekjum, að söfnuðurinn getur eigi tekið þær að sjer, nema með miklu ofanálagi, sem þá presturinn verður að

greiða úr sínum eigin vasa; en sje vasinn tómur eða snauður, þá lendir allur hallinn á söfnuðinum. Fyrir þessar sakir og fleiri ótaldar, virðist okkur ótíðilegt, að gjöra nú sem stendur umsjón safnaðanna yfir kirkjunum að beinni lagaskyldu. En hitt finnst okkur rjett, að söfnuðirnir fái heimild til, að kjósa 2 menn úr sínum flokki, prestinum og kirkjubóndanum til samráðaneytis og aðstoðar, og greini þessa menn á við prest eða kirkjubóna, þá sje þeim rjett, að skjóta ágreiningsefninu undir úrskurð prófats. Þetta úrræði álitum við betra en ekki, og einungis sem stundarskipun, þar til sá tími kemur, er vjer óskum að komið gæti sem fyrst, að kosning sóknarpresta og umsjón sóknarkirkna komist í hendur sjálfrá safnaðanna, og þá með það sama undan yfirráðum og umsjón kirkjustjórnarinnar.

Það ræður að líkindum, að minni hlutinn getur engan veginn fallizt á stofnun sameiginlegs kirkjusjóðs, svo sem farið er fram á í 7. grein í frumvarpi því til laga, «um umsjón og viðhald kirkna», er nefndinni hefur verið fengið til álita. Slík tilhögun hlýtur að hafa hjer á landi allar hinar sömu skaðlegu afleiðingar, sem ráðstafanir þær og framkvæmdir haft hafa jafnan í öðrum löndum, er reistar hafa verið á kenningar-grundvelli sameignarmanna (communista), með því hún er kenningum þessum svo nauðalík. Minni hlutinn álitur hverja kirkju í landinu vera sjálfstæða stofnun sjer, stofnsetta og skipaða í þeim tilgangi, að fullnægja sem guðshús eða musteri hinum guðrækilegu trúarþörfum safnaðanna, og styrkja með eigum sínum að prestlegri þjónustu; þessari stofnun á eigi að raska, meðan þörf á guðshúsi er til. Minni hlutinn er og alveg mótfallinn nefnskatti þeim til kirkju, « $\frac{3}{4}$ úr alin», er í 4. gr. tjeðs frumvarps er lagður er á alla menn, svo ómálga börn sem karlæg gamalmenni.

Meiri hlutinn hefur ráðið til þess, að dagsverk og tíund falli niður, og sje prestum

greitt andvirðið úr landssjóði. Frumvarpið frá 1. þingmanni Árneseinga um laun presta og prófata fer því fram, að öll gjöld til presta af sóknunum sjeu af numin, en prestum sje aptur launað úr landssjóði. En þessi tilhögun er greiðendum einmitt í óhag, af því margir prestar munu geta tekið gjöld sín í hverjum þeim gjaldeyri, er greiðendum er hægast úti að láta, og í annan stað hlýtur gjaldið að aukast, að minnsta kosti um innheimtuna, svo sem meiri hlutinn hefur á vikið. Aptur er minni hlutinn á því, að rjett sje, að taka öll gjöld til presta og kirkju til íhugunar, eigi til þess að hækka gjöldin, heldur eingöngu til hins, að koma meiri jöfnuði á greiðslu þeirra, þar eð engin af gjaldagreinum þessum fer eptir efnahag nje efnum greiðanda, nema ef vera skyldi tíundin, og þurfum við eigi annað en nefna til lambseidi, offur og ljóstoll.

Minni hlutinn getur eigi sjeð neina ástæðu til þess, að setja nefnd manna með stiptsyfirvöldunum til þess að semja ítarlegri reglu fyrir þessari aukavirðing brauða, en nú eru til, og því síður til þess, að taka á móti brauðaskýrslum og tillögum kirkjufundanna um breytta brauðaskipun, heldur álitur hann stiptsyfirvöldin fullfær til slíks starfa, og að það sje enda ólögulegt, að konungleg nefnd sje skipuð til að blanda sjer inn í embættismál háyfirvalda, auk þess sem slík ráðstöfun hefur í för með sjer nokkurn kostnað fyrir landssjóðinn. Minni hlutinn verður og að treysta stiptsyfirvöldunum til að semja nýja brauðaskrá, og eins frumvarp til laga um öll gjöld til presta og kirkju.

Eptir því, sem nú er sagt, leyfir minni hlutinn sjer að koma fram með uppástungu þá til þingsályktunar, er fylgir álitu þessu.

Alþingi 14. ágúst 1877.

Arnlfjótur Ólafsson. Eggert Gunnarsson.

(Sjá hjer á eptir þingsályktun viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum).

II.

Frumvarp

til laga um breytingu á umboðsstjórninni yfir þjóðjörðum.

Frá Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga.

1. grein.

Þegar er sýslumenn og bæjarfógetar hafa fengið föst laun úr landssjóði, skulu þeir skyldir að heimta inn afgjöld þjóðjarða, og hafa þeir engin sjerstök laun fyrir þá innheimtu.

2. grein.

Eptirlit með ábúð og byggingu þjóðjarða hefur hver sýslunefnd í sinni sýslu, en leita skal hún álits þeirrar hreppsnefndar, er hlut á að máli. Þó er hverri sýslunefnd heimilt að kjósa 1 mann eða fleiri úr sínum flokki til þessa starfa. Í þóknun fyrir umsjónina hefur sýslunefndin $\frac{1}{6}$ af arði þeim, er fæst af vogrekum og livölum, sem bera upp á reka þjóðjarðanna.

3. grein.

Sýslunefndirnar skulu einnig hafa umsjón með kirkjum þeim, sem eru þjóðeign, sem og innheimtu á tekjum þeirra. Fyrir það ber þeim $\frac{1}{10}$ af tekjum kirknanna.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 20. fundi neðri þingdeildarinnar, 25. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um breytingu á umboðsstjórninni yfir þjóðjörðum*.

Flutningsmaður (sjera Páll Pálsson) sagði, að af því að mál þetta væri skylt öðru máli, er deildin nú þegar hefði sett nefnd í og sem snerti byggingu og ábúð þjóðjarðanna, þá óskaði hann, að frumvarpi því, er hjer lægi fyrir, væri vísað til nefndarinnar, er skipuð hefði verið í því máli í fyrra-dag,

og ef það yrði ofan á, leyfði hann sjer að mælast til þess, að annaðhvort væri tveim mönnum bætt við í nefnd þessa, eða þá að nefndin leyfði sjer að skýra tilgang sinn með frumvarpi þessu á nefndarfundi, með því málið væri þó að nokkru leyti sjerstaklegs eðlis.

Halldór Kr. Friðriksson kvað sjer þykja skritin byrjun 1. greinar frumvarps þessa: «Þegar sýslumenn og bæjarfógetar hafa fengið föst laun úr landssjóði», en það mundi enn alls eigi ákveðið, hve nær það yrði. Sjer virtist því frumvarp þetta alveg ótímabært.

Flutningsmaður kvað það nefndarinnar verk, að vinsa það úr, er miður færi í frumvarpinu, og áleit það engu síður geta komið til nefndarinnar, þótt því væri að einhverju leyti ábótavant.

Grímur Thomsen sagði, að sjer fyndist ekkert því til fyrirstöðu, að máli þessu yrði vísað til nefndarinnar í málinu um bygging og ábúð þjóðjarðanna, og væri það þá flutningsmanninum í sjálfvaldi, að skýra hugsun sína fyrir nefndinni á nefndarfundi.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar því forseti undir atkvæði deildarinnar, hvort málinu skyldi vísað til nefndarinnar í málinu um byggingu og ábúð þjóðjarðanna, og var það samþykkt með 19 atkvæðum.

(Sjá hjer á eptir ályktun viðvirkjandi þjóðjörðum).

III.

Frumvarp

til laga um landamerki og gjörðir í landaþrætumálum.

Frá Þorláki Guðmundssyni, 2. þingmanni Arnesinga, og Guðmundi Ólafssyni, þingmanni Borgfirðinga.

1. grein.

Í hverjum hreppi skulu bændur kjósa af hreppsþúum 3—7 menn í nefnd, eptir stærð hreppanna, til að athuga og rjetta landamerki, þar sem þurfa þykir. Nefndir þessar kjósa sjer formann úr sínum flokki. Hver, sem kosinn er í landamerkjaneftnd, er skyldur til að hafa þann starfa á hendi svo lengi, sem á þessum nefndum þarf að halda. Nú deyr einhver nefndarmaður eða flytur burt eða forfallast á annan hátt, og skal þá kjósa annan í hans stað. Um kjörgengi nefndarmanna gilda sömu reglur og um hreppsneftndarmenn.

2. grein.

Skyldir eru ábúendur jarðanna í hverjum hreppi, að láta landamerkjaneftndunum í tje og fá þeim í hendur öll þau skjöl og upplýsingar, er auðið er að fá viðvikjandi landamerkjum. Skulu nefndirnar hafa öll slík mál undir höndum eigi skemur en 3 mánuði. Málefni þessi skulu nefndirnar íhuga rækilega, og ræða þau með sjer á 3 aðalfundum. Ekki skulu nefndirnar hagga landamerkjum, þar sem þau eru skýr og glögg, eða ákveðin með máldögum, dómum og öðrum lögmætum gjörningum. Fyrir starfa sinn innan hrepps skulu nefndir þessar hafa sömu þóknun og sýsluneftndarmenn.

3. grein.

Nú vill landamerkjaneftndin, eða einhver búandi eða landeigandi, láta rjetta landamerki gagnvart öðrum; skulu þeir þá þegar tilkynna það hlutaðeigandi sýslumanni og ábúendum þeirra jarða, eða þeim, er land eiga til móts. Nefnir þá sýslumaður einn mann til gjörðar, en hlutaðeigandi máls-

partar sína 4 hvor, og skulu 2 jafnan vera úr landamerkjaneftnd þess hrepps, er jörð sú eða land heyrir til, er rjetta skal merki á, en hinir 6 skulu vera úr landamerkjaneftndum annara hreppa; verða þá með þessu móti 9 menn nefndir til gjörðar. Ekki má þá nefna til gjörðar, sem sjálfir eru málspartar. Þegar hlutaðeigendur hafa nefnt gjörðarmennina, skulu þeir skýra sýslumanni frá, hverja þeir hafi nefnt; kall- ar hann þá þegar gjörðarmenn saman á ákveðnum degi, til að ganga á landamerki. Þegar gjörðarmenn eru komnir á landamerki, skulu hlutaðeigandi málspartar hafa rjett til, að nefna 4 af gjörðarmönnum úr gjörðinni, sína 2 hvor málspartur, og eru þá 5 eptir, og skulu þeir gjöra um merkin. Ekki má þann úr gjörð nefna, er sýslumaður hefur nefnt, skal hann jafnan vera oddamaður, og stjórna gjörðinni og sjá um, að hún verði bókuð og birt á staðnum fyrir hlutaðeigendum. Nú greinir gjörðarmenn á, og ræður þá atkvæðafjöldi málalokum.

Sje gjörðinni ekki áfrýjað innan 12 mánaða, gildir hún órjúfanlega þaðan í frá.

4. grein.

Nú eru hlutaðeigendur óánægðir með gjörðina, og er þeim þá rjett, að nefna aðra menn til yfirgjörðar, og skulu þeir þá nefna 8 menn, sína 4 hvor málspartur; skal hlutaðeigandi sýslumaður jafnan vera sjálfkjörinn hinn 9., og skal hann stjórna gjörðinni. Af þeim 8 mönnum, er nefndir hafa verið til yfirgjörðar, skulu hlutaðeigendur hafa rjett á að nefna tvo úr gjörð, sinn manninn hvor málspartur, en hinir 6 og sýslumaðurinn hinn 7. skulu segja upp gjörð-

inni. Greini gjörðarmenn á, ræður atkvæðafjöldi.

Skyldir skulu jafnt yfir- og undirgjörðarmenn, að undanteknum sýslumanni, til að staðfesta gjörðir sínar með eiði, ef krafizt verður.

5. grein.

Ef hlutaðeigendur eða einhver þeirra eru enn óánægðir með yfirgjörðina, skulu þeir þá þegar skora á gjörðarmenn að virða þrætulandið til peningaverðs, og ef það nær 200 krónum eða þar yfir, þá er þeim rjett, að vísa málinu til dómstólanna, en gjört skulu þeir það hafa innan 12 mánaða frá gjörðardegi, ella skal svo álíta, sem þeir hafi samþykkt gjörðina. Sje landið ekki virt 200 krónur, skal yfirgjörðin standa óhöggud.

6. grein.

Gjörðir undir- og yfirgjörðarmanna um landamerki, þær er til fullnaðar er ráðið, svo og dóma, gjörðir og eldri máldaga skal fyrir hvenja sýslu sýslumaður rita í þar til gjörða bók, er hann síðan varðveitir meðal sýsluskjalanna. Hver hreppur skal og hafa sína landamerkjabók, útdregna úr landamerkjabók sýslunnar; skulu hreppstjórar varðveita þær meðal hreppskjalanna, og skulu þeir skyldir að gefa hreppsbandum landamerkjabréf, ef þeir óska, fyrir lögá-kveðin ritlaun.

Sýslusjóðirnir kosta landamerkjabækur sýslumanna, en hreppsjóðirnir hreppanna, þar með talin ritlaun.

Landshöfðingi löggildir landamerkjabækur sýslanna, en sýslumaður landamerkjabækur hreppanna.

7. grein.

Þeir menn allir, sem kvaddir hafa verið til gjörðar um landamerki, hvort heldur þeir hafa verið nefndir úr gjörð eða eigi, skulu hafa 3 krónur á dag í borgun og málupeninga að auk, samkvæmt aukatekju-reglugjörð 10. september 1830. Borga hlutaðeigendur hvor fyrir sig þeim mönnum, er þeir hafa nefnt til gjörðar; sýslumanni og þeim manni, er hann hefur nefnt samkvæmt 3. grein, borga hlutaðeigendur í sam-

einingu. Jafnt skal borga yfir- og undirgjörðarmönnum.

Það, sem leiglendingar borga fyrir rjettingu á landamerkjum ábúðarjarða sinna, skulu landsdrottinn skyldir að endurgjalda þeim eptir reikningi, sem hlutaðeigendi sýslumaður staðfestir.

8. grein.

Synji einhver að láta af hendi skjöl, er hann hefur undir höndum viðvíkjandi landamerkjum, eða sýni undir- eða yfirgjörðarmönnum tálmanir eða mótstöðu í orði eða verki, skal hann sæta sektum frá 25—100 króna, er renna í sýslusjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 23. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um landamerki og gjörðir í landaþrættum*.

Þorlákur Guðmundsson sagðist ímynda sjer, að öllum væri það kunnugt, í hve mikilli óreglu landamerki væru hjer á landi; það væri og kunnugt, að landamerkjasetning hefði verið ein af hinum fyrstu lagasetningum forfeðra vorra, en með tímanum hefðu landamerkin aflagast, og þó nokkuð væri til af gömlum skjölum og máldögum, helzt fyrir kirkjum og opinberum eignum, þá væri nauðsynlegt, að draga þetta saman í eitt, og að enginn mundi geta með gildum ástæðum neitað því, að þetta mál væri mikilsvarðandi fyrir allt landið og hyrningarsteinn undir skattamálið, að því leyti að skatturinn yrði lagður á fasteign. Hann skyldi taka það upp aptur, að forfeður vorir hefðu í öndverðu fundið það nauðsynlegt, að setja glögg landamerki, og treyst þar með grið og grannafrið; hann vonaði því, að þingdeildin gæfi þessu máli góðan róm, og setti nefnd í málið, og lofaði því að ganga til 2. umræðu.

Varaforseti kvaðst þess viss, að uppástungumönnum hefði gengið gott eitt til með frumvarpi þessu, og væri hann þeim samdóma um, að þetta væri mikilsvarð-

andi málefni, en þó væri hann eigi áfram um það, að mál þetta væri nú tekið til meðferðar, af því að það að nokkru leyti væri nátengt landbúnaðarlögunum, er líklega kæmu fyrir á næsta þingi. Í frumvarpi því, er landbúnaðarlaganefndin hefði haft til meðferðar og lagt til grundvallar fyrir gjörðum sínum, hefðu staðið beinar ákvarðanir um, hvernig laga skyldi landamerkjaágreining milli jarða, en meiri hluti nefndarinnar hefði tekið þær út úr, og hefði í huga að koma með sjerstakt frumvarp um þessi atriði jafnhliða landbúnaðarlögunum. Aftur hefði frumvarp minni hlutans inni að halda sjerstakar ákvarðanir um landamerki jarða, og eins og kunnugt væri af stjórnartíðindunum, væri það frumvarp komið til stjórnarinnar, og mundi að líkindum bráðum sjást á prenti. Sjer virtist því frumvarp hinna háttvirtu uppástungumanna allt of snemma upp borið, enda hefði þingið nú sannarlega mikið að gjöra, og það jafnvel of mikið; en hann væri viss um, að það tæki upp langan tíma fyrir þinginu, ef það færi að meðhöndla þetta mál, því að mál þetta væri í marga staði athugavert, og væri því gott, ef það væri látið bíða, enda ætlaði hann eigi brýna þörf bera til þess, að lög væru samin nú þegar um þetta efni. Hann vildi því ráða uppástungumönnum til að taka frumvarp þetta aftur, en ef þess væri eigi kostur hjá þeim, þá vildi hann ráða deildinni til, að láta það eigi ganga lengra.

Guðmundur Ólafsson kvaðst þó verða að óska þess, að mál þetta gengi fram, og yrði látið ganga til 2. umræðu, og að skipuð væri í það 3 manna nefnd, því að mál þetta væri hið mesta landsnaðsynjamál; en um þessi landbúnaðarlög, sem væru í vendum, kvaðst hann ekkert vita. Hann ætlaði eigi, að það gæti spillt fyrir landbúnaðarlögunum á síðan, þó lög væru nú sett um þetta efni, því að sjer væri kunnugt um, að landamerki væru mjög víða í mestu óreiðu, og að víða væri svo, að jarðeigandinn vissi eigi, hvað hann ætti, og ábúendur jarðanna vissu ekki, hvað þeir mættu nota með frjálsum; fáir

vissu, hvað þeir seldu eða keyptu, þegar um jarðir væri að tala.

Nýtt jarðamat væri og óhugsandi, meðan slík óvissa væri um landamerkin, með því að það sýndist eigi allauðvelt, að meta þá jörð, er menn eigi vita hver ummerki hefur. Hann kvaðst því ætla, að fullkominn tími væri til kominn, til að ræða þetta mál, og ef það þyrfti umbóta við, þá væri hægt að gjöra þær. Hann óskaði því, að deildin fhugaði mál þetta vandlega, og skipaði nefnd í það.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst vilja styðja mál þetta, því hann ætlaði mikla rjettarbot í þessu frumvarpi. Mönnum væri kunnugt, að væru nokkur mál hál og vandasöm, þá væru það landaþrætumálin, því að í þeim væri mest komið undir því, hver höfða skyldi málið. Þetta væri svo þýðingarmikið, að fengi sækjandi eigi fyllilega sannað eignarrjett sinn, þá gæti hann aldrei fengið sjer þrætulandið til dæmt; hann gæti eigi unnið málið, einmitt af því að hann var sóknaraðill en eigi varnaraðili. Sjer virtist frumvarp þetta í sumum greinum mjög svo frjálstlegt, og benti hann einkum til 4. greinar. Hvað landbúnaðarlögin snerti, þá ætlaði hann margan mann vera á því, að þau mundu eigi svo löguð, að nokkrum manni gæti dottið í hug, að samþykkja þau í öllum atriðum. Hann óskaði því, að máli þessu yrði haldið lengra áfram, og að nefnd yrði í það skipuð.

Páll prestur Pálsson kvaðst styðja þetta mál, af því varla væru meiri umkvartanir yfir nokkrum hlut en yfir því, að landamerki væru svo óljós. Þar sem varaforseti hefði sagt, að mál þetta væri að nokkru leyti komið undir landbúnaðarlögunum, þá virtist sjer, að hann hefði komið í nokkra mótsögn við sjálfan sig, því hann hefði einnig sagt, að meiri hluti landbúnaðarnefndarinnar ætlaði að gjöra landamerkjalögin að sjerstöku máli. Hann kvaðst ætla alveg nauðsynlegt, að setja nefnd í mál þetta, því að það væri svo mikils umvarðandi.

Varaforseti gat þess út af því, er 1.

Þingmaður Skaptfellinga hefði sagt, að hann gæti eigi sjeð, að nein ósamkvæmni hefði verið í orðum sínum, því að af þeim þremur mönnum, sem í landbúnaðarlaganefndinni hefðu setið, hefðu 2 verið í meiri hlutanum, og hefðu þeir að vísu álitð rjettara, að lög um landamerki skyldu vera sjerstakt mál, en hann kvaðst líka hafa tekið fram, að einn af nefndarmönnum hefði verið á gagnstæðri skoðun. Hann ætlaði því, að þingdeildinni mundi koma vel, að fá að sjá tillögur bæði minni og meiri hluta landbúnaðarnefndarinnar um mál þetta, áður en hún færi að ræða það, eða undir búa lög um það. Hann vissi reyndar, að hjer í deildinni væru margir góðir kraptar, er miklu gætu afkastað; en þar sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði verið einna frekastur á, að setja nefnd í mál þetta, þá ætlaði hann, að sá þingmaður hefði nóg á sinni könnu, og hefði hann víst ærið að starfa; hann kvaðst hafa haft þann heiður, að vera með þingmanninum í þremur nefndum, og hann vissi svo mikið, að í þeim nefndum hefði hann eigi gjört betur en uppfylla skyldu sína.

Grimur Thomsen gerði þá athugasemd, að nú stæði til, að jarðabókin yrði endurskoðuð, og væri þá gott, að menn þekktu landamerki á millum jarða þeirra, er meta ættu. En nú vildi svo vel til, að hjer á þingi sætu þeir þrír menn, er í landbúnaðarnefndinni hefðu verið, og hefðu þeir því tækifæri til að gefa sínar sannfærandi skýringar og góðu bendingar í máli þessu. Hann yrði því að leggja til, að mál þetta yrði látið ganga til 2. umræðu, og nefnd skipuð í það.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst einnig styðja nefnd, en hann vildi biðja deildarmenn þess, að þeir eigi kysu sig í hana, heldur varaforseta, því að víst væri um það, að varaforseti væri mikilvirkur í nefndum, hvort sem hann væri velvirkur eða eigi.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst geta verið þakklátur 1. þingmanni Norður-Múla-

sýslu og 1. þingmanni Gullbringusýslu fyrir, hvern veg þeir hefðu tekið í þetta mál. Landbúnaðarlögin gætu að vísu komið út sem lög, þó landamerkin væru eins óákveðin, sem nú væru þau, en þau gætu þó alls eigi náð tilgangi sínum, meðan ekki væri komið skipulag á landamerki, og kvaðst hann vonast eptir því, að varaforseti kæmist í nefndina, ef hún yrði sett í mál þetta hjer í deildinni, og eins ætlaði hann, að ef mál þetta kæmist upp í efri deildina, þá mundu þeir tveir þingmenn þeirrar deildar, er setið hefðu í landbúnaðarnefndinni, eigi heldur verða settir hjá því, að komast í nefnd, ef hún yrði sett í efri deildinni, ef málið kæmist þangað.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða um, hvort mál þetta skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt með 15 atkvæðum; sömuleiðis var samþykkt, að kjósa 3 manna nefnd til að íhuga málið, og urðu þessir fyrir kosningu:

Þorlákur Guðmundsson með 14 atkvæðum.	
Jón Sigurðsson . . . — 13 —	
Guðmundur Ólafsson . — 12 —	

Var málið því næst afhent 2. þingmanni Árnesinga, er flest atkvæði hafði fengið.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmán., beiddist Þorlákur Guðmundsson, 2. þingmaður Árnesinga, þess, að nefndin væri aukið með tveim þingdeildarmönnum; nefndi hann til þess Einar Ásmundsson, 1. þingmann Eyfirðinga, og Hjálm Þjetursson, þingmann Mýramanna, og var það samþykkt.

NEFNDARÁLIT

um landamerkjaneindir og gjörðardóma í landaþrætumálum.

Vjer undirskrifaðir nefndarmenn, er kosnir vorum af hinni heiðruðu neðri deild

alþingis, til að íhuga frumvarp til laga um landamerki og gjörðardóma í landaþrætumálum, höfum haft þetta frumvarp lengi til meðferðar, og hefur það sumpart komið af því, að nokkrir af nefndarmönnum voru svo önnunum hlaðnir af öðrum þingmálum, svo og hinu, að nefndin fann, að eins og þetta mál er þýðingarmikið fyrir landið, að sama hlutfalli er vandasamt að finna rjetta stefnu í því. Oss er það nú ljóst, að þar sem þingtíminn er þegar á enda, þá nær málið engum framgangi í þetta sinn; eigi að síður álitum vjer rjett, að það komi fram í þingtiðindunum, svo að bæði þingmenn og þjóðin geti hugsað málið til næsta þings. Þess skal getið, að einn af nefndarmönnum er á annari skoðun en vjer, sjer í lagi um fyrirkomulag gjörðardómanna.

LAGAFRUMVARP

um landamerkjaneindir og gjörðardóma í landaþrætumálum.

I. kafli, um landamerkjaneindir.

1. grein.

Í hverjum hreppi skulu bændur á vorhreppaskilapingi kjósa 3 menn í nefnd af hreppsúum, til þess að athuga og skrásetja öll landamerki milli sjerstakra jarðeigna í hreppnum. Um kosningar landamerkjaneinda þessara og skyldur til að taka við kosningu gilda allar hinar sömu reglur, sem um kosningar hreppsnefnda. Oddviti hreppsnefndar skal sjá um kosningu landamerkjaneindar.

2. grein.

Landamerkjaneindin velur sjer formann úr sínum flokki, er stýrir gjörðum hennar, og sjer um, að þær sjeu rjett og skipulega skrásettar í bók, er nefndin skal hafa til þess, löggilta af sýslumanni.

3. grein.

Landamerkjaneindin skal safna öllum skýrslum, er fengizt geta, um merki milli jarða, lendna, afrijetta og ítaka, bæði innan

hreppsins og á takmörkum hans. Eru allir eigendur og umráðamenn jarða, þeir er hlut eiga að máli, skyldir að skýra nefndinni sem sannast og rjettast frá öllu, er hjer að lýtur, og ljá henni til eptirsjónar skjöl um það efni. Svo eru og landamerkjaneindirnar skyldar, að láta hver annari í tje allar þær skýrslur, er þær hafa og að gagni mega verða.

4. grein.

Nú þykist einhver eigandi eða umboðsmaður jarðar eigi við búinn að gefa landamerkjaneind þær skýrslur um merki jarðar sinnar, er hann ætlar sig geta fengið, og má landamerkjaneindin þá veita honum frest, þó eigi lengri en 12 mánaða frest, til að útvega sjer þau skilríki, er hann vantar. Skilríki þau, er síðar kunna fram að koma, má nefndin eigi taka til greina.

5. grein.

Þá er landamerkjaneind hefur fengið þær skýrslur, er fengizt geta, um landamerki allra jarðeigna í hreppnum, skal hún kveðja eigendur og aðra umráðamenn jarðanna innan hrepps, og þá, er land eiga að takmörkum hreppsins, til fundar með nægum fyrirvara. Skulu landamerkjaskýrslurnar þar bornar saman og landsdrottinum gefinn kostur á að segja álit sitt um þær. Að því gjörðu skal landamerkjaneindin rita í landamerkjaskrá hreppsins nákvæma lýsingu á merkjum hverrar jarðar fyrir sig, og geta við hverja jörð um öll ítök, er aðrir kunna að eiga í þá jörð, og einnig þau, er sú jörð kann að eiga í aðrar jarðir. Sömuleiðis skal geta um allan ágreining, er vera kann um merki milli einstakra jarða, við hverja þeirra fyrir sig. Skal landsdrottni gefinn kostur á að rita nafn sitt undir landamerkjalyýsingu jarðar sinnar í landamerkjaskránni og öðrum þeim, er lönd eiga til móts við hann með þeim athugasemdum, er þeir kynnu að vilja gjöra.

6. grein.

Landamerkjaneindirnar skulu leitast við, að miðla málum og koma sáttum á milli landsdrottna, þar sem ágreiningur er um

landamerki. Þær skulu og sjá um, að merki sjeu á haganlegasta hátt gjörð skýr og glögg, þar sem þau eru óljós. Eru eigendur og umboðsmenn jarða skyldir til að hlýða fyrirætlum nefndanna í þessu, og hvílir jöfn skylda á báðum þeim, er lönd eiga saman, til að gjöra glögg merki sín í milli, enda skulu þeir vinna að því í sameiningu. Þar sem engin föst merki eru gjörð af náttúrunni, skal reisa upp stóra marksteina, eða hlaða staðilegar vörður á landamerkjum, nema menn verði ásáttir að hlaða merki-garð landa í milli.

7. grein.

Geti landeigendur eigi komið sjer saman um, hvernig marksteina eða vörður skuli setja jarða í milli, skal landamerkjanefndin öll, eða að minnsta kosti einhver nefndarmanna, er hún til þess kýs, fara á merkin, og segja fyrir, hversu merki skal setja.

Nú vilja menn skipta einhverri jörð milli tveggja eða fleiri, sem hafa hana til afnota, og skal landamerkjanefndin gjöra þau skipti, og rita þau eins og hver önnur landamerki í landamerkjaskrá hreppsins.

8. grein.

Þá er einhver breyting er gjörð á landamerkjum jarða með dómi eða samningi, svo sem ef land eða ítak er lagt frá einni jörð til annarar, skal gefa landamerkjanefnd þeirri, er hlut á að máli, um það greinilega skýrslu, og ritar nefndin breytingu þessa í landamerkjaskrá hreppsins.

9. grein.

Landamerkjanefndir hreppanna skulu senda sýslumanni eptirrit af landamerkjaskráum sínum, og ritar sýslumaður þær í landamerkjabók sýslunnar.

Ár hvert á manntalsþingi skulu landamerkjanefndir hreppanna sýna sýslumanni skrár sínar, en hann lítur eptir, að þær sjeu rjett samdar, og eigi undan fellt að rita í þær, það sem rita ber.

10. grein.

Þeir menn allir, sem í landamerkjanefndir eru kvaddir, skulu hafa að launum fyrir starfa sinn 2 krónur af sveitarsjóði

um dag hvern, sem þeir verja til að skrá-setja landamerki hreppsins, og að auki hæfilega þóknun fyrir ritföng; svo skal og borga hina löggiltu landamerkjaskrá hreppsins af sveitarsjóði. Allar ferðir landamerkjanefnda til að skoða merki eða skipta jörðum, borga þeir landsdrottinnar, er hlut eiga að máli. Fyrir eptirrit á landamerkjaskráum borga og þeir, er þeirra beiðast, venjuleg ritlaun.

11. grein.

Í sýslu hverri skal sýslunefndin kjósa 3 menn í nefnd, til þess að athuga og skrá-setja landamerki milli sýslna; sýslumaður annast um kosningu nefndarinnar.

12. grein.

Landamerkjanefnd sýslunnar skal skrá-setja landamerki afstjetta, almenninga og eyðijarða, þeirra er á heiðum liggja, ef þau tilheyra 2 mönnum eða fleiri, hreppsþjelagi eða stærra þjelagi í sýslunni, og skal þess getið, ef einstakir menn innan eða utan sýslu, eða þjelög utan sýslu eiga ítök eða önnur hlunnindi í löndum þessum.

Þegar nefndin hefur lokið þessum starfa, sendir hún jafnskjótt útskrift af skrásetning sinni til landamerkjanefnda sýslna þeirra, er lönd eiga á móti, og skulu þær, eptir að þær hafa yfirvegað merkjaskrána, gefa hinni merkjanefndinni til kynna, hvort hún samþykkir landamerkjaskrána eða eigi. Verði hlutaðeigandi landamerkjanefndir sýslanna ásáttar um landamerkin, sendir hvor þeirra sínum sýslumanni landamerkjaskrána, og ber hann hana undir álit sýslunefndarinnar; samþykki sýslunefndin merkjaskrána, færir sýslumaður hana inn í landamerkjabók sýslunnar.

Nú verður ágreiningur um landamerki milli sýslna, og skulu þá landamerkjanefndirnar gefa það tilkynna, hver sinni sýslunefnd, sem þá annast um, að ágreiningnum sje ráðið til lykta.

13. grein.

Þegar svo stendur á, að afstjettarland eða almenningur liggur á móti einstakra manna landi eða einstakra manna löndum

í annari sýslu, þá skal sýslumaður senda hlutaðeigandi hreppsmerkjanefnd útskrípt þá, sem honum hefur verið send frá annari sýslu, og tekur þá hreppsmerkjanefnd sú við málefninu og meðferð þess eptir lögum þessum, en hlutaðeigandi sýslunefnd annast skyldu sína eptir niðurlagi næstu greinar á undan.

14. grein.

Í sýslu hverri skal vera löggilt bók, sem sýslumaður annast, og skal hann í samverki með landamerkjaneftnd sýslunnar, færa inn í bók þessa öll landamerki sýslunnar, bæði einstakra jarða og afrjetta eða almenninga, jafnframt og þau eru fast ákveðin, og skal sjerstakur kaffi í bókinni ætlaður fyrir landamerki afrjetta og almenninga; í bókinni skal vera efnisyfirlit eða registur, sem sje aukið, jafnótt og landamerkjaskrár eru innfærðar í bókina.

15. grein.

Landamerkjaneftndir sýslunnar skulu fá borgun fyrir starfa sinn, sjerhver nefndarmaður 3 kr. fyrir hvern dag, er hann ver til nefndarstarfa, og greiðist borgun þessi úr sýslusjóði; svo skal og greiða ritlaun, og einnig borgun fyrir landamerkjabók sýslunnar úr sýslusjóði.

II. kafli,

um gjörðardóma í landaþrætumálum.

16. grein.

Nú vill einhver (landamerkjaneftnd, eigandi eða ábúandi) láta rjetta landamerki gagnvart öðrum, og skal þá þegar tilkynna það sýslumanni, þeim er í hlut á, og tilkynnir hann það jafnskjótt þeim, er rjettir eru málspartar til móts. Þýður sýslumaður því næst hvoruntveggja málspörtum, að þeir nefni 8 menn í gjörðardóm, sína 4 menn hvor málspartur, en 1 mann skal sýslumaður nefna, og er hann sá 9., og skal hann jafnan vera valdamaður og stýra gjörðardóminum. Um leið og sýslumaður býður málspörtum að nefna menn í gjörðardóm, skýrir hann þeim frá, hvern hann hefur nefnt, því jafnan skal fyrst nefna oddamann. Á hálfsmánaðarfresti

skulu málspartar hafa tilkynnt oddamanni, hverja þeir hafa nefnt, og skulu þeir gjöra þetta brjeflega. Ekki má þá nefna í gjörðardóm, er sjálfir eru málspartar, eða að einhverju viðriðnir málið og eigi venzlamenn þeirra ena nánustu, og enga aðra má nefna í gjörðardóm en þá, er alþekktir eru að ráðvendi.

Nú vill annarhvor málspartur ekki nefna menn í gjörðardóm, þótt honum hafi verið um boðið, enda hafi hann eigi gjört það innan ákveðins tíma, og skal þá sýslumaður nefna fyrir hann menn jafnmarga og málspartur skyldi nefnt hafa.

17. grein.

Rjett er málsaðilum að nefna 4 menn úr gjörðardómi, sína 2 menn hvorum málsparti, því 5 menn skulu jafnan vera í hverjum gjörðardómi. Ekki má oddamann úr nefna. Skýra skulu málspartar oddamanni brjeflega frá, hverja þeir nefna úr gjörðinni, og skal hann þegar tilkynna þeim, er úr voru nefndir. Hálfum mánuði áður, en heyja skal gjörðardóm, skulu málspartar hafa nefnt menn úr gjörðinni. Nú vill annarhvor málspartur ekki nefna menn úr gjörðinni, og er þeim þá rjett, er úr vill nefna, að ryðja úr fyrir þá báða.

18. grein.

Nú eru menn nefndir úr gjörðardómi, eptir því sem hjer er mælt, og skal þá oddamaður skora á málsparta og þá, er í dóminum eiga að vera, að ganga á landamerki á ákveðnum degi; gjöra skal oddamaður þetta brjeflega og með nægum fyrirvara. Nú mætir annarhvor málspartur eigi fyrir gjörðardómi eða hvorugur, eða neinn af þeirra hendi, og hafa þeir verið löglega tilkvaddir, og skal þó allt að einu ganga á landamerki og heyja gjörðardóminn. Áður gjörðardómsmenn ganga á landamerki, skulu þeir vinna eið, en þannig skulu þeir hann vinna: þeir rita allir nöfn sín fullum bókstófum undir lögákveðið eiðspjall. Skal sýslumaður rita slík eiðspjöll að upphafi í gjörðabók gjörðardómsmanna, og skal hann

senda bókina oddamanni, um leið og hann nefnir hann til gjörðar.

Ekki skal ganga á landamerki, nema jörð sje auð og landsnytjar sýnilegar, hverjar eru.

19. grein.

Þá er gjörðardómsmenn ganga á landamerki, skulu þeir vandlega að hyggja, hversu þeir megi rjetta þau; skulu þeir það eina af ráða og upp kveða, er þeir hyggja rjettast og sannast, svo sem þeir hafa bezt vit á. Jafnóðum og gjörðarmenn ganga á merkin og rjetta þau, skulu þeir gjöra bráðabyrgðarmerki, alstaðar þar er þurfa þykir. Þegar gengið hefur verið á landamerki, kveður oddamaður gjörðarmenn til að ganga um hrið á afvikinn stað, til að ihuga gjörð sína, og koma sjer saman um hana, og hversu þeir skuli henni upp segja. Gjörðarmenn skulu þann til nefna að segja upp gjörðinni, er þeim þykir bezt til fallinn. Oddamaður skal bóka gjörðina í gjörðabókina, og fá þeim í hendur, er upp skal segja. Nú greinir gjörðarmenn á, og skal þá atkvæðafjöldi ráða málalokum; skulu þeir, er sammála eru um gjörðina, rita fullum stöfum undir hana nöfn sín, áður henni er upp sagt.

Að loknum gjörðardómi tekur oddamaður við gjörðarbókinni aptur, skal hann varðveita hana, og færa sýslumanni, þegar er hann er heim kominn frá gjörðardóminum.

20. grein.

Fyrir gjörðardóminum skulu hvorir-

tveggja málspartar fram færa með greind og stillingu allt það, er þeir hyggja sjer til málsbóta, svo og leiða vitni, ef þeir hafa þau, og skal bóka framburð þeirra. Yfir höfuð skal oddamaður annast um, að gjörðarmenn vanti engar þær skýrslur nje skilríki, er fengizt geta og nauðsynlegar eru, til að heyja rjettan dóm. Skyldir eru sýslumenn og landamerkjaneindir, að láta gjörðarmönnum í tje allar þær skýrslur, er þeir óska og þær hafa, og skal oddamaður skora á þær um þetta, áður gengið er á landamerki.

Sýni einhver gjörðardómsmönnum mótstöðu í orði eða verki, eða beiti ofbeldi móti þeim, skulu þeir sæta sektum frá 25—200 krónur, enda vinni þeir ekki til þyngri hegningar eptir öðrum lögum.

21. grein.

Gjörðardómsmenn skulu hafa 3 krónur hvern þann dag, er þeir þurfa til að ganga á landamerki; fyrir bókun skal oddamaður hafa ákveðin ritlaun. Borga skulu málspartar hvor fyrir sig þeim mönnum, er þeir hafa nefnt, og heyja skulu gjörðardóm; oddamanni borga málspartar í sameiningu. Nú hafa þeir, er borgun skyldu greiða, eigi lokið henni 14 dögum eptir gjörðardóm, og skal þá sýslumaður taka hana lögtaki, ef hlutaðeigendur krefjast þess.

Þorlákur Guðmundsson,
Guðmundur Ólafsson, Einar Ásmundsson,
Hjálmur Pjetursson.

IV.

Lagafrumvarp

um skaðabætur fyrir það sauðfje, er skorið hefur verið til að út rýma fjárkláðanum.

Frá Guðmundi Ólafssyni, þingmanni Borgfirðinga.

Skaðabætur fyrir það sauðfje, er skorið hefur verið til að út rýma fjárkláðanum, skal fyrir fram greiða eigendum fjárisins úr styrktarsjóði Íslands eptir sanngjörnum reikningum.

Fje það, er þannig er út lagt úr styrktarsjóðnum, skal hann fá endurgoldið með því, að jafna upphæð þess niður á allt sauðfje í landinu, sem fram verður talið í búnaðarskýrslunum 1878—1880.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 50. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um skaðabætur fyrir það sauðfje, er skorið hefur verið til að út rýma fjárkláðanum.*

Flutningsmaður (Guðmundur Ólafsson) sagði, að það væri skaði, að þetta frumvarp hefði dregið svona lengi; nú væri tíminn orðinn mjög stuttur til þess að ræða það. Sjer þætti þó heppilegast, að nefnd yrði sett til þess að íhuga málið, til þess að hún gæti fundið eitthvert ráð til þess, að þeir, sem liðu skaða vegna landsins alls, gætu fengið hæfilegar skaðabætur. Þannig hefðu Borgfirðingar skorið tvisvar niður, og þótt sumum mäske virtist þeir ekki hafa farið sem heppilegast að því, þá hefðu þeir þó sýnt drengskap og dugnað í því, að vilja út rýma kláðanum hjá sjer. Eiginlega ættu skaðabæturnar einungis að ná til Borgfirðinga, en sjer hefði þótt eiga betur við, að hreifa því, að ákveða almennar skaðabætur. Menn kynnu nú að spyrja, hvað langt þessar skaðabætur ættu að ná, og væri það þá einungis meiningin, að þær næðu til þeirra reikninga, sem nú lögju á lestrarsalnum, og mundi mönnum víst þykja það nógu langt farið. Hann stakk upp á, að 3 manna

nefnd yrði skipuð til þess að íhuga þetta frumvarp, og mundi hún ekki þurfa langan tíma til þess að rannsaka það.

Hjálmur Pjetursson kvaðst mundu hafa kunnað betur við, að frumvarp þetta hefði verið nokkuð yfirgrípsminna en það er, og eigi náð til annara, en Borgfirðinga; væri það bæði vegna þess, að þeir fremur öllum öðrum hefðu fengið vilyrði fyrir skaðabótum, einkum fyrir sauðaskurðinn 1876, og svo vegna þess, að fullkomin ástæða væri til að ætla, að kláðanum væri út rýmt úr Borgarfirði, þar sem minni líkur væru til, að honum væri út rýmt í Gullbringu- og Kjósarsýslu; hann kvaðst að vísu ekki vilja mótmæla því, að nefnd yrði skipuð, jafnvel þótt hann væri hræddur um, að það mundi tefja framgang málsins, og vildi hann því óska, að 1. umræðu yrði eigi frestað, heldur að málið gengi nú þegar til 2. umræðu, hvort sem nefnd yrði sett eða ekki.

Þá var gengið til atkvæða, og var samþykkt með 19 atkvæðum, að málið skyldi ganga til 2. umræðu. Var stungið upp á 3 manna nefnd, en vegna ónógrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall um það, og sögðu:

„Já:“

Arnþjótur Ólafsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundar Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson,

66*

«Já»:

Þorsteinn Jónsson.

«Nei»:

Halldór Kr. Friðriksson,

Ísleifur Gíslason,

Einar Ásmundsson,

Einar Gíslason,

Einar Guðmundsson,

Jón Blöndal,

Jón Sigurðsson,

Páll Pálsson,

Páll Pálsson,

Stefán Stephensen,

Þórarinn Böðvarsson,

og var nefnd þannig samþykkt með 12 atkvæðum gegn 11.

Fyrir kosningu urðu Guðmundur Ólafsson með 16 atkvæðum, Hjálmur Pjetursson með 14 atkvæðum, en með því engir aðrir höfðu fengið næg atkvæði, var kosið að nýju um þriðja manninn í nefndina, og hlaut þá Þorsteinn Jónsson 11 atkvæði, og varð hann þannig nefndarmaður.

Í nefndinni var Hjálmur Pjetursson kosinn formaður, og Guðmundur Ólafsson skrifari og framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

um lagafrumvarp um skaðabætur fyrir það sauðfje, er skorið hefur verið til að út rýma fjárkláðanum.

Vjer undirskrifaðir, er hin heiðraða neðri deild alþingis hefur falið á hendur að segja álit vort um lagafrumvarp um skaðabætur fyrir það sauðfje, er skorið hefur verið til að út rýma fjárkláðanum, skulum fyrst og fremst láta í ljósi það álit, að það er mjög bagalegt, hve þetta mál hefur dregið lengi; gögn þess voru ekki lögð fram fyrir þingið fyrri en seinast í næstliðnum mánuði. Nú er þingtíminn þegar liðinn, og því ekki unnt, að taka skaðabótamálið fyrir í heild sinni til íhugunar. Í öðru lagi er okkur óljóst, hvort kláðasvæðið sunnan Botnsvoga er svo grunlaust fyrir kláða, að því megi fulltreysta, þar sem menn höfðu grun um kláða önd-

verðlega nú í sumar; í þriðja lagi er það okkur ókunnugt, hvaða skilyrðum sá fjárskurður hefur verið bundinn, er þar hefur fram farið. Vjer treystumst því ekki til að kveða upp neitt álit um skaðabætur á þessum parti kláðasvæðisins.

Aptur á móti álitum vjer, að öðru máli sje að gegna, þegar ræða er um þann part kláðasvæðisins, er liggur fyrir norðan Botnsvoga, nefnilega Borgarfjarðarsýslu. Oss er það kunnugt, að sauðfjárskurðurinn þar 1876 fór fram eftir tillögum og með atfylgi lögreglustjóra; gjörði hann sjer allt far um, að öllum geldsauðum, öðrum en veturgömlum, væri gjöreytt allt fyrir ofan Skorradalavatn, og lofði skaðabótum fyrir. Þetta var og tillaga ýmsra málsmetandi manna bæði utan sýslu og innan sýslu, enda lofuðu þeir og skaðabótum, ef vissum skilyrðum yrði fullnægt. En úr þessum skaðabótaloförðum hefur enn ekkert orðið og engin viðunanleg víska fyrir, að þær fáist, án þess landsstjórnin hlutist til um það.

Vjer búumst nú að visu við þeirri spurningu, hvort Borgarfjarðarsýsla sje nú orðin grunlaus um fjárkláða, með því þetta atriði var eitt af þeim aðalskilyrðum, er skaðabótaloförðin voru bundin. Þessu verðum vjer að svara þannig: að alls engin ástæða sje til að álita Borgarfjarðarsýslu grunaða, því þar hefur eigi orðið vart hins sóttnefna fjárkláða hátt á annað ár eða síðan um nýjár 1876; má því víst ætla, að fjárkláðinn sje nú upp rættur úr Borgarfjarðarsýslu; enda hefur þar með árvekni og dugnaði verið gengið ríkara eftir af sýslubúum sjálfum, að út rýma honum, en víðast hvar annarstaðar á kláðasvæðinu; og ættu þeir að voru álitu fremur að njóta þess en gjalda, að þeir á sína hlið hafi stemmt stigu fyrir almennu landsvandráði.

Vjer verðum því að leggja það til, að Borgfirðingar þeir, er skáru sauði sína 1876 fyrir tillögur og atfylgi lögreglustjórans í fjárkláðamálinu og ýmsra fleiri, fái sanngjarnar skaðabætur, eins og þeim hefur verið lofað.

Af þessum ástæðum viljum vjer ráða hinni heiðruðu deild til að fallast á svólátandi:

Pingsályktan.

Neðri deild alþingis ályktar, að fela landshöfðingja á hendur, að koma því til leiðar:

1, að þeim Borgfirðingum, sem skáru niður sauðfje sitt 1876 í því skyni, að varna útbreiðslu fjárkláðans, verði greiddar skaðabætur eptir þeim reglum, er settar eru í viðaukatilskipun 4. marz 1871, 2. gr.;

2, og að skaðabætur þessar verði greiddar í bráð af styrktarsjóði Íslands, móti endurgjaldi af öllum sauðfjáreigendum í landinu eptir niðurfjöfnun, er landshöfðingi ákveður.

En til vara við 2, að skaðabæturnar verði greiddar eptir fyrirmælum 3. gr. í tilskipun 4. marz 1871.

Alþingi, 22. ágúst., 1877.

Hjálmur Pjetursson. Guðmundur Ólafsson, framsögumaður.

Þorsteinn Jónsson, samþykktur aðaluppástungunni.

V.

Frumvarp

til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

Frá Benidikt Sveinssyni, 1. þingmanni Árnesinga.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður kennsluskóli handa lögfræðingaefnum.

2. grein.

Dómendur í yfirdóminum, að dómstjóra undanskildum, skulu vera kennendur við skólan, og skal einn þeirra vera forstöðumaður hans, og stjórna kennslunni í honum; skal hann fyrir þann starfa sinn fá 1000 kr. á ári, en hinir aðrir kennendur við skólan 800 kr. hver á ári.

3. grein.

Ráðgjafinn fyrir Ísland semur reglugjörð fyrir skólann með ráði lögfræðisdeildarinnar (jurísk Facultet) við Kaupmannahafnarháskóla.

4. grein.

Peir, sem leysa af hendi burtfararpróf á skólanum, öðlast aðgang til sýslumanns- og bæjarfógetaembætta á Íslandi jafnt lögfræðingum frá Kaupmannahafnarháskóla. Aðgang-

ur sá til embætta á Íslandi, sem hinir svo nefndu dönsku lögfræðingar hingað til hafa haft, skal úr lögum numinn.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 16. fundi neðri þingdeildarinnar, 20. dag júlímán., kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*.

Benidikt Sveinsson kvað frumvarp þetta samhljóða því frumvarpi, er samþykkt hefði verið af þingdeildinni árið 1875, og jafnvel þótt hann eptir því, sem nú á staði, yrði sjálfsagt að fara fram á breytingu við þetta frumvarp, þá hefði honum þó þótt rjettara, að koma með það í óbreyttri mynd, því hann teldi sjálfsagt, að nefnd yrði sett í málið, enda kvaðst hann helst kjósa, að uppástungurnar í þessu máli yrðu sem ýtarlegast yfir-

vegaðar af fleirum en honum. Styngi hann upp á því, að 3 manna nefnd yrði skipuð í málið.

Tryggvi Gunnarsson efaðist eigi um, að gaumur yrði gefinn máli þessu; hann vildi því leyfa sjer að benda á, ef nefnd yrði valin, að þar sem stæði í 1. grein frumvarps þessa, að kennendurnir við skólann, sem jafnframt eru yfirjettardómarar, skyldu hafa í laun 1000 kr. og 800 kr. fyrir kennsluna, en eptir launalögunum ættu þeir að hafa 4000 kr., sem landsyfirjettardómarar, þá gæti hann ekki betur sjeð, ef frumvarpið yrði að lögum, en að laun þeirra yrðu í þessu tvöfalda embætti 4800 kr., en það hefði ekki verið meiningin á síðasta alþingi, þegar launamálið var til umræðu, heldur að laun fyrir kennsluna skyldu vera innifalin í þeim 4000 kr.; þetta myndi hann glögggt, og við það mundu fleiri kannast; þetta atriði þyrfti því að breytast.

Halldór Kr. Friðriksson kvað sjer eigi geta skilist, að nokkur skylda gæti orðið lögð á dómendurna í yfirdóminum, að kenna við lagaskólann, og vissi hann eigi heldur, hvernig slíkt gæti samrímzt við stjórnarskrána.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var gengið til atkvæða um, hvort nefnd skyldi kjósa, og var það samþykkt; var því næst samþykkt með 22 atkvæðum, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

Í nefndina voru kosnir þessir:

Benidikt Sveinsson með 21 atkv.

Halldór Friðriksson með 17 atkv.

Grímur Thomsen með 10 atkv.,

og var málið afhent Benidikt Sveinssyni, er hafði flest atkvæði fengið.

Í nefndinni var Grímur Thomsen kosinn formaður, Halldór Friðriksson skrifari, og Benidikt Sveinsson framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

í málinu um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

Neðri deild alþingis hefur skipað oss í

nefnd til að íhuga tvö frumvörp til laga frá meðundirskrifuðum Benidikt Sveinssyni, 1. þingmanni Árnesinga, annað um stofnun lagaskóla í Reykjavík, og hitt um breytingu á yfirdóminum.

Viðvíkjandi hinu fyrra frumvarpinu komst nefndin að þeirri niðurstöðu, að fyrirkomulag það á kennslunni í skólanum, sem 2. gr. frumvarpsins fer fram á, sje óhagkvæm fyrir sakir fyrirmælanna í stjórnarskránni 44. gr., og stingur nefndin því upp á, að kennara-embættin við skólann verði sjálfstæð embætti, án þess að standa í neinu sambandi við yfirdóminn. Enn fremur virtist nefndinni miður rjett, að einskorða aðgang þeirra, er lærðu í skólanum, við sýslumanna- og bæjarfógetaembætti, og eins þótti betur við eiga, að taka það fram með berum orðum, að hinir svo nefndu dönsku lögfræðingar færu þá fyrst að missa aðgang til embætta, er lagaskólinn væri stofnaður.

Samkvæmt þessu ræður nefndin til svo felldra breytinga á frumvarpinu:

1. Að í staðinn fyrir frumv. 2. gr. komi svo hljóðandi grein:

Við skóla þennan skulu skipaðir tveir fastir kennarar. Annar þeirra skal vera forstöðumaður skólans, og skal hann hafa 3500 kr. í laun á ári, en hinn 2000 kr. Að öðru leyti skal viðhöfð tímakennsla.

2. Að orðin í 4. gr. frumv.: «sýslumanns og bæjarfógeta» falli úr, og að aptan við greinina verði bætt: «frá þeim tíma, að skólinn er stofnaður».

Hvað hið síðara frumvarpið, um breytingu á yfirdóminum snertir, þá varð sú niðurstaðan í nefndinni, að ráða frá því, að það yrði samþykkt, með sjerlegri hliðsjón til breytingarinnar á 2. gr. frumv. um stofnun lagaskólans.

Reykjavík, 11. ágúst 1877.

Grímur Thomsen, Halldór Kr. Friðriksson, formaður. skrifari.

Benidikt Sveinsson, framsögumaður.

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis

Á 42. fundi neðri þingdeildarinnar, 14. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*, ásamt breytingaruppástungum nefndarinnar.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) sagðist eigi þurfa að fjölyrða um þetta mál. Það væri kunnugt, að það væri áhugamál þings og þjóðar, að lagaskólinn kæmist á; um það væru alls eigi tvískiptar skoðanir. Hitt væri það, að eigi væru allir á eitt sáttir um fyrirkomulag þessarar stofnunar. Nefndin hefði nú, eins og þingmenn mundu hafa tekið eftir, snúið fyrirkomulaginu í annað horf en í hinu upphaflega frumvarpi, er hann hefði komið með, og sem hefði verið alveg samhljóða frumvarpi því, sem samþykkt hefði verið hér í deildinni 1875. Nefndin hefði orðið ásátt um, að rjettara mundi að hafa lagaskólann lausan við yfirdóminn og hefði hliðsjónin til stjórnarskrárinnar 44. gr. ráðið hér nokkru, þó hann áltí fyrir sitt leyti þetta atriði ekki afgjörandi. Hitt sæu allir að betur færi í sjálfa sjer, að láta lagaskólann vera sjálfstæða stofnun; þá gætu kennararnir varið tíma sínum og kröptum algjörlega í þjónustu eins ætlunarverks, og þannig leyst það svo vel af hendi, sem framast væri unnt. Hann vonaði að öðru leyti, að tillögur nefndarinnar fengju góðar undirtektir í þingdeildinni. Hin fyrirhuguðu laun kennaranna væru auðvitað í lægsta lægi, en hann vonaði, að það yrði eigi stofnuninni til tálmunar, því hann treysti því, að menn gengjust fremur fyrir þeim sóma, að vinna landi og þjóð gagn með því að ryðja braut íslenzkri lögspeki, heldur en fyrir sjerlega háum launum. Eins treysti hann því, að ungir menntamenn mundu fúsir á að styðja stofnun þessa með tímakennslu, þótt eigi yrði mjög mikið í aðra hönd, og mætti þannig komast af, þótt kennararnir væru ekki hafðir nema 2, fyrst um sinn að minnsta kosti.

Guðmundur Einarsson sagði, að það

hefði opt verið tekið fram af ýmsum þingmönnum, að menntunin væri aðalskilyrði fyrir öllum framförum, og væri hann öldungis samdóma því, enda hefði stefna þingsins nú á þessu þingi auðsjáanlega stjórnast af þeim anda. Hjer hefðu verið fyrir ýms skólamál, sem hefðu öll fengið góðar undirtektir, og sem þingið legði nú fram til talsverðan kostnað. En hann vildi eigi láta allar umræður um skólamál líða svo hjá á þessu þingi, að þegar maður kæmi heim í sveit, og bændur færu að spyrja frjetta af þinginu, og maður svo segði þeim frá öllum þessum skólastofnunum, og hvað miklu fje ætti að verja til þeirra — að maður yrði þá að játa fyrir þeim með kinnroða, að einum skóla hefði þingið hreint gleymt, nefnilega skóla handa þeim, handa bændum. Hann vildi taka þetta fram sem almenna athugasemd, til þess að menn sæju, að þingið hefði þó munað eftir bændaskólunum líka, eftir hinum fyrirhuguðu búnaðarskólum, sem heitið hefði verið fyrir mörgum árum að koma á svo fljótt sem unnt væri. Hvað þetta lagaskólamál snerti, þá virtist sjer nefndin nú fara í býsna ólíka stefnu því, sem hið upphaflega frumvarp hefði farið. Það væri vitaskuld, að nefndin mundi hafa nokkuð fyrir sjer um, að það kynni að ríða í bága við stjórnarskrána, að yfirdómararnir yrðu jafnframt kennarar við lagaskólann; en hitt væri víst, að því að eins hefðu þeim verið veitt þessi háu laun á þingi í hitt-eðfyrri, að ætlazt hefði verið til, að þeir kenndu á lagaskólanum fyrir ekki neitt. Hin eiginlegu dómaralaun hefði verið ætlazt til að yrðu 3200 kr., og að sú upphæð hefði verið færð upp í 4000 kr., hefði verið gjört í vissri von um, að þeim yrði gjört að skyldu að kenna á lagaskólanum ókeypis. Að öðru leyti virtust sjer launin eigi of há, eins og nefndin styngi upp á þeim. Hann sagði sjer virtist miðar heppileg eða rjettlát sú breyting nefndarinnar, að hinir svo nefndu dönsku lögfræðingar skyldu missa aðgang til embætta undir eins og lagaskólinn væri stofnaður. Það væri mjög ósanngjarnt og

jafnvel beinasti ójöfnuður við þessa menn, að þeir skyldu eigi geta náð í neitt embætti upp frá því. Það mundu nú líða á að gizka ein 4 ár frá stofnun skólans, þangað til nokkur útskrifaðist úr honum, og væri þó að minnsta kosti eigi rjettlátt, að láta danska lögfræðinga ekki fá embætti á meðan. Sjer sýndist næst sanni, að láta þá halda rjetti sínum til embætta, meðan þeir lifðu, sem uppi væru, þegar skólinn kæmist á stofn.

Framsögumaður sagðist vera hinum heiðraða þingmanni Dalamanna þakklátur fyrir það, að hann virtist ætla að verða máli þessu hlynntur. Hann ætlaði ekki að hafa neitt á móti því, að menn ættu að hafa áhuga á búnaðarskólamálinu; en þingdeildin hefði líka sannarlega ekki látið það liggja á milli hluta nú á þessu þingi, þar sem hún hefði samþykkt frumvarpið um stofnun Möðruvallaskólans, sem stæði í nánasta sambandi við þetta mál, sem hann í alla staði játaði að væri mesta velferðarmál. Hvað aðgang hinna dönsku lögfræðinga til embætta snerti, væri meiningin hjá nefndinni einmitt hin sama og þingmanninum, að því er sjer skildist, sú nefnilega, að þegar lagaskólinn væri kominn á, skyldu menn missa aðgang til þess, að verða danskir lögfræðingar, eða rjettara sagt nema dönsk lög með rjetti til að komast hjer í embætti. Hitt væri vita-skuld, að hver, sem búinn væri að taka próf í dönskum lögum, áður en hinn fyrirhugaði lagaskóli yrði stofnsettur, hefði fullan og óskertan rjett til embætta hjer, eptir nú gildandi reglum fyrir danska lögfræðinga. En það lægi í augum uppi, að ekki mætti láta rjett hinna dönsku lögfræðinga, ef svo mætti að orði kveða, standa jafnhliða hinum íslenskum lagaskóla, eptir að hann væri kominn á, því að hann yrði vafalaust miklu örðugri en hið danska laganám, svo að það yrði hægra fyrir lögfræðingaefni, að fara til Kaupmannahafnar og taka þar próf í dönskum lögum, heldur en ganga á lagaskólann hjer, og hlyti slíkt fyrirkomulag því að verða lagaskólanum beinlínis til niðurdreps,

auk þess sem það ætti mjög illa við í sjálfu sjer. Hann vonaði, að hinn háttvirtí þingmaður skildi sig. Það sæist líka á ástæðunum fyrir nefndarálitinu, að meiningin væri einungis að fyrir byggja þetta. Hitt væri að privilegera menn til að verða danskir júristar og svipta lagaskóla vörn þeim rjettindum, sem hann ætti að hafa og mætti eigi án vera. Sjer hefði raunar verið næst skapi að fara fram á, að háskólakandidatar í latínskum lögum skyldu heldur eigi hafa aðgang til embætta hjer, nema þeir tækju áður próf í íslenskum rjetti við lagaskólann, en nefndinni hefði þótt varlegra að sleppa því, til þess að vera því vissari um, að enginn þröskuldur þyrfti að verða á vegi fyrir málinu, hvorki hjer á þingi nje hjá stjórninni.

Guðmundur Einarsson sagði sjer líkaði að visu ágætlega svar hins háttvirta framsögumanns, en hann væri þó ekki alls kostar ánægður með orðfærið á 4. grein um hina dönsku lögfræðinga, og væri hann hvergi nærri óhræddur um, að rjettur þeirra kynni að verða fyrir borð borinn, ef hún væri höfð þannig, en hann kvaðst samt ekki halda þessari sinni skoðun fast fram, og skyldi hann því ekki fara þar um fleiri orðum.

Varaforseti sagðist vera síður en eigi andstæður máli þessu; hann hefði jafnan verið því hlynntur á undanfarandi þingum, og eins vildi hann vera því hlynntur enn. En hann felldi sig eigi alls kostar vel við uppástungur nefndarinnar, og hefði sjer raunar ekki heldur líkað hið upphaflega frumvarp, sem framsögumaður sjálfur hefði samið og lagt fyrir þingdeildina. Hann væri samdóma því, að lagaskólinn þyrfti og ætti að vera sjálfstæð stofnun, óbundin við landsyfirrjettinn eða nokkuð annað; en sjer sýndist, að það mætti koma honum fyrir nokkuð öðruvísi, en nefndin færi fram á. Sjer sýndist ríða á að við hafa sem mestan sparnað eins við þetta fyrirtæki sem önnur, og vildi hann í því skyni stinga upp á, að hinn fasti kennari við lagaskólann væri ekki hafður nema 1, og látinn jafnframt vera

forstöðumaður, að minnsta kosti fyrst um sinn. Vera mætti, að mönnum þætti þetta fyrirkomulag nokkuð lítilfjórlegt, en ekki hefði nú verið hærra risið á læknaskólanum fyrstu árin, og hefði það blessað mikið vel. Hann ímyndaði sjer, að málið fengi miklu greiðari framgang, ef eigi væri stungið upp á nema 1 föstum kennara, en að öðru leyti skyldi við hafa tímakennslu. Menn kynnu að svara sjer því, að svo mikil tímakennsla mundi ófáanleg, og kynnu þeir nú að hafa rjett að mæla, ef eigi mætti eiga von á henni frá landsyfrrjettinum. En sjer sýndist nú, að það þyrfti eigi að hafa nein áhrif á dómarastöðuna, þótt dómarnir væru skyldaðir til að hafa á hendi tímakennslu, úr því að það væri ekki sjálfstætt embætti. Hann sái ekki, að það gæti riðið í bága við stjórnarskrána á nokkurn hátt. Hann fjellist á, að hinum núverandi dómurum væri eigi hægt að gjöra að skyldu, að takast á hendur neina kennslu við lagaskólann, en þar sem nú væri komið nokkurt los á yfirdóminn, og 1. dómara embættið við hann óveitt, eins og kunnugt væri, þá væri innan handar, að binda embættisveitinguna því skilyrði, að sá, sem það fengi, tæki að sjer kennsluna við lagaskólann. Hann kvaðst og ætla, að slíkt fyrirkomulag væri engan veginn einsdæmi hjer hjá oss. Hann vissi t. d. eigi betur, en að hjeraðslæknirinn í Reykjavík og Gullbringu- og Kjósarsýslu, væri tímakennari við læknaskólann. Þá væri og embætti landlæknisins tvöfalt; hann væri jafnframt forstöðumaður læknaskólans. Og að minnsta kosti ætti hann mjög bágð með að skilja í því, að sameining yfirdómaraembættis og tímakennslu við lagaskólann væri fremur á móti stjórnarskránni, heldur en sameining háyfirdómaraembættisins við stiptamtannsembættið, og síðar landshöfðingjaembættið, sem mjög hefði tíðkað verið, svo sem kunnugt væri. Hann kvaðst mundu koma með breytingaratkvaði við 3. umræðu í þá átt, að eigi skyldi vera nema einn fastur kennari við lagaskólann. Reyndist það ónóg, væri hægurinn hjá, að bæta við

öðrum kennara á næsta þingi, eða þegar fram liðu stundir.

Framsögumaður sagði, að samanburður varaforseta á lagaskólanum við læknaskólann væri misskilningur, því að hjer hefði eigi verið neinn læknaskóli fyr en í fyrra, heldur að eins læknakennsla. Hann myndi eflaust, að Danir hefðu fyr meir eigi mátt heyra nefnda skóla, heldur að eins kennslu. Menn mundu muna eptir því, að það hefði verið haft að orðtaki hjer í þinginu, að stjórnin fengi «Vandskræk», ef hún heyrði nefndan skóla á Íslandi. Þessi læknakennsla hefði einungis verið bundin við líf og atorku þess ágætismanns, sem mest og bezt hefði barizt fyrir því, að hún kæmist á stofn, og hefði það gengið með miklum harmkvælum og endalausum bænarskrám í mörg herrans ár. Hann væri hræddur um, að eigi væri unnt að skylda hina núverandi dómara við landsyfrrjettinn, til að taka að sjer tímakennslu á lagaskólanum, en um hitt efaðist hann eigi, að þeir mundu fáanlegir til þess fyrir fje. En maður vissi eigi, hvað mikið það fje kynni að verða, svo að vandsjeð yrði, hvort kostnaðarsamara yrði, að hafa föstu kennarana tvo. Um hitt væri hann fyrir sitt leyti samdóma varaforseta, að nýjum yfirdómurum mætti gjöra að skyldu, að takast á hendur lagakennsluna við hliðina á dómaraembættinu, en öðrum þætti það nú tvísýnt mjög, og því vantreysti hann því, að sín skoðun yrði ofan á, er til úrslitanna kæmi. Í annan stað væri vafi á, hvort slík sameining væri einu sinni heppileg. Það væri aðgætandi, að það væri sjálfsagt margfalt meira erfði að byrja hjer lagakennslu í nokkru lagi heldur en kennsluna á prestaskólanum og læknakennsluna; handa prestaskólanum hefðu verið til nógar kennslubækur og fyrirlestrar frá háskólanum í Kaupmannahöfn, og læknaefni notuðu eigi einungis danskar bækur, heldur engu síður frakkneskar, þýzkar og enskar; guðfræðin væri hjer um bil ein og hin sama í öllum hinum prótestantiska heimi, og læknisfræðin ein að mestu um alla norðurálfu að minnsta

kosti. Sjer þætti undarlegt, ef ætti að fara að setja lagaskólann á lægri bekk en prestaskólann og læknaskólann; hann væri hræddur um, að hann yrði þá fremur til gamans en gagns.

Grímur Thomsen kvaðst vilja taka það fram með tilliti til þess, sem varaforseti hefði sagt, að skylda mætti hvern dómara til að kenna, ef hann eigi ætti að vera nema að eins tímakennari, að sjer virtist það vera hið sama, að skylda dómarann til að taka að sjer tímakennslu, sem að skylda hann til fastrar kennslu, því að úr því að dómendinn einu sinni væri skyldaður til þessa, þá kæmi slíkt í bága við 44. gr. stjórnarskrárinnar, því að í þeirri grein segði svo, «að dómendur, er eigi hefðu umboðsstörf á hendi, mætti eigi flytja í annað embætti á móti vilja þeirra, nema þegar svo stæði á, að verið væri að koma nýrri skipun á dómstólana». Meiningin í þessari grundvallarsetningu væri sú, að yfirdómendurnir væru stjórninni alveg óháðir; en undir eins og dómendunum væri gjört að skyldu að taka að sjer kennslu þá, er hjer ræddi um, þá væri grundvallarsetningu þessari raskað. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að háyfirdómarinn í landsyfir-rjettinum hefði bæði fyr meir verið í stiptamtmannsstað, og nú á síðari tímum verið settur í stað landshöfðingjans, þá væri þetta næsta eðlilegt, því að stiptamtmaðurinn hefði áður verið og landshöfðinginn væri nú formaður yfirdómsins, og fyrir því hefði það verið sett inn í erindisbrjef landshöfðingjans, að háyfirdómarinn í landsyfirjettinum skyldi landshöfðingi vera í forföllum landshöfðingjans, og væri þetta umboðslega starf háyfirdómarans nokkurs konar heiðursstaða. Hann kvað varaforseta hafa látið það á sjer heyrast, að nægilegt mundi, þótt eigi yrði nema einn fastur kennari við lagaskólann; hann kvaðst samdóma þingmanninum um, að þetta væri æskilegt, ef vissa væri fyrir því, að næg tímakennsla fengist; en af því að hann nú eigi hefði verið sannfærður um, að yfirdómendurnir yrðu skyldaðir til þessa starfa, þá hefði nefndin viljað sýna áhuga á því, að

skóli þessi kæmist á, með því að gjöra lög þessi óháð öllu því, er hindraði það, að kennarar fengjust til skóla þessa. En ef varaforseti gæti sýnt og sannað, að einn kennari mundi nægja, þá kvaðst hann fús til að gefa uppástungu hans atkvæði sitt.

Varaforseti kvað það óþarfa fyrir sig, að svara 1. þingmanni Gullbringusýslu, og vildi hann eigi fara í neina þrætni við hann um ósameinanlegleik kennslunnar við lagaskólann og yfirdómaraembættisins. En þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að engin furða væri, þótt háyfirdómarinn hefði verið settur landshöfðingi, þar sem landshöfðinginn væri formaður yfirdómsins, þá kvað hann þingmanninn hafa rjett að mæla, ef háyfirdómarinn hefði verið settur til að vera að eins sem formaður yfirdómsins í stað landshöfðingja, en þingmaðurinn vissi, að háyfirdómarinn hefði gegnt mörgum umboðsstörfum, er alls eigi gætu heyrt undir eða samrímzt háyfirdómaraembættinu. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að sama væri, hvort yfirdómarinn kenndi sem tímakennari eða sem fastur kennari við lagaskólann, þá kvaðst hann ætla, að eigi væri svo, heldur væri það allt annað, því að hann vissi eigi betur, en að annar yfirdómandanna hefði þó haft á hendi tímakennslu í kirkjurjetti við prestaskólann, hvort sem það svo hefði verið skyldukennsla eða ekki, því að það skyldi hann láta ósagt; en hann kvaðst vilja spyrja, hvort það mundi óhugsanlegt, að yfirdómendurnir gjörðu þetta hjer eptir, eins og þeir hefðu gjört það hingað til. Hann kvaðst eigi finna, að það væri á móti stjórnarskránni, þótt þessum nýja yfirdómara, er nú væri von á, yrði gjört það að skyldu, að kenna við lagaskólann. 44. grein stjórnarskrárinnar bæri það og með sjer, að gjört væri ráð fyrir, að dómarar hefðu umboðsstörf á hendi. Þar sem framsögumaður hefði viljað færa sjer það til málsbóta, að lagakennslan væri miklu erfiðari hjer en læknakennslan, þá kvaðst hann eigi skyldu dæma um það, því að hann væri því eigi svo kunnugur; en eitt hefði sjer þótt óheppilegt, er framsögumaður hefði

sagt, að hjer á landi væri engin bók á vorri tungu, er lög mætti af nema, þar sem aptur miklu fleiri læknisfræðislegar bækur væru ritaðar á tungu vorri; hann kvaðst eigi þekkja á voru máli nema að eins eina slíka læknisfræðislega bók, er væri lækningabók Jóns Pjeturssonar, og kvaðst hann eigi vita, hvort hún væri lesin fyrir á læknaskólanum!? en aptur þekkti hann margar lögfræðisbækur á íslenzku; kvaðst hann og ætla, að þeir, er lögfræði stunduðu, gætu engu síður en læknisfræðingar haft gagn af dönskum og þýzkum bókum, enda ætlaði hann eigi, að lögfræðingar við Kaupmannahafnarháskóla læsu bækur á öðrum tungumálum en þessum, nema það er þeir læsu í Rómarjettinum, og vissi hann eigi, hve nauðsynlegt það væri.

Framsögumaður kvað varaforseta hafa borið sjer það á brýn, að hann hefði sagt, að kennaraembættið við lagaskólann og yfir-dómaraembættið væru ósamenanleg embætti, en það hefði hann aldrei sagt, heldur hefði hann tekið svona í málið af því, að samnefndarmenn sínir eigi hefðu verið sannfærðir um, að embætti þessi gætu ekki sameinast, því við þá hefði hann eigi viljað gjöra ágreining í nefndinni. Hvað kennslubækurnar snerti, þá væri það misskilningur, er varaforseti hefði sagt um þetta efni, því að læknisfræðin væri miklu almennara eðlis en lögfræðin, og miklu meira specielt við lögfræðina; en viðvíkjandi hinni almennu lögfræði væri það satt, er varaforseti hefði sagt, að eins mætti hana læra af útlendum bókum.

Grímur Thomsen kvaðst bæta því við skilninginn á 44. grein stjórnarskrárinnar, að það væri eitt grundvallaratriði, er gengi í gegnum allar stjórnarskrár, að dómara væru óafsetjanlegir án dóms og laga, og að eigi mætti þá í annað embætti skipa, er umboðslegs eðlis væri, án vilja þeirra og samþykkis. Kvaðst hann ætla, að varaforseta ætti að vera þetta fullkunnugt, þar sem hann hefði verið með í því, að semja fleiri en eitt frumvarp til stjórnarskrárinnar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar forseti því málið undir atkvæði deildarinnar, og fór atkvæðagreiðslan þannig;

1. 1. grein óbreytt samþykkt í einu hljóði.
2. 2. grein. Breytingaruppástunga nefndarinnar samþykkt með 18 atkvæðum gegn 1. Var 2. grein við það burtu fallin.
3. 3. gr. samþykkt í einu hljóði.
4. 4. grein:
 - a, fyrri breytingaruppástunga nefndarinnar samþykkt með 22 atkvæðum.
 5. b, síðari uppástunga nefndarinnar samþykkt með 21 atkvæði.
 6. c, 4. grein með áorðnum breytingum samþykkt með 20 atkvæðum.
7. Fyrirsögnin samþykkt án atkvæðagreiðslu.
8. Að málið skyldi ganga til 3. umræðu, var samþykkt í einu hljóði.

Var frumvarpið nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður kennsluskóli handa lögfræðingaefnum.

2. grein.

Við skóla þennan skulu skipaðir tveir fastir kennarar. Annar þeirra skal vera forstöðumaður skólans, og skal hann hafa 3500 kr. í laun á ári, en hinn 2000 kr. Að öðru leyti skal við höfð tímakennsla.

3. grein.

Ráðgjafinn fyrir Ísland semur reglugjörð fyrir skólann, með ráði lögfræðisdeildarinnar (jurísk Facultet) við Kaupmannahafnarháskóla.

4. grein.

Þeir, sem leysa af hendi burtfararpróf á skólanum, öðlast aðgang til embætti á Íslandi jafnt lögfræðingum frá Kaupmannahafnarháskóla. Aðgangur sá til embætti á Íslandi, sem hinir svo nefndu dönsku lögfræðingar hingað til hafa haft, skal úr lögum numinn frá þeim tíma að skólinn er stofnaður.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

Fyrir 2. grein komi svo hljóðandi grein:

Við skóla þennan skal skipaður einn fastur kennari, er jafnframt sje forstöðumaður hans. Skal hann hafa að launum 4000 kr. ár hvert. Dómendurnir við yfirdóminn, að dómstjóra fráskildum, skulu annast nægilega tímakennslu við skólann endurgjaldslaust.

Við 3. grein.

Fyrir «ráðgjafinn fyrir Ísland» komi: «Stjórnarherrann».

Arnljóður Ólafsson. Tryggvi Gunnarsson. Snorri Pálsson. Jón Sigurðsson. Einar Guðmundsson. Eggert Gunnarsson.

ÞRÍÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 47. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmán. kl. 5 e. m., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík* með breytingaratkvæðum frá 6 þingmönnum.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) sagði, að breytingaratkvæðið við 2. gr. væri fremur orðabreyting en efnisbreyting. Hann hefði getið þess við 2. umræðu, hvað nefndinni hefði gengið til að fara fram á, að lagaskólinn yrði sjerstæð stofnun, óháð landsyfirjettinum, eða ósamtengd honum. Hann hefði jafnframt tekið það fram þá, að hann fyrir sitt leyti væri engan veginn fastur á því, að eigi mætti sameina lagaskólakennsluna við yfirdómaraembættin. Eins og hann hefði tekið fram þá, gæti hann eigi sjeð, að það væri fráleitara en sameining dómsmálaritaraembættisins, sem áður hefði verið sjerstætt, eins og menn vissu, við 2. yfirdómaraembættið. En það væri kunnugt, að stjórnin sjálf hefði talið dómsmálaritaraembættið umboðslegs eðlis, og það fyrir skemmstu. Það væri og eptirtektavert, að þegar Monrað hefði ætlað að koma lagaskólanum á fót um árið, þegar hann var ráðgjafi, hefði hann gjört ráð fyrir því sem

sjálfsögðu, að yfirdómaraarnir yrðu kennarar við lagaskólann. En Monrað hefði verið, svo sem kunnugt sje, einn af aðalfeðrum grundvallarlaganna, og hann hefði síðar eigi verið þekktur að því, að vilja brjóta niður þær grundvallarsetningar, sem grundvallarlög Dana, og þá líka stjórnarskrá vor, væru byggð á. Eptir því hefði hann eigi sjeð neitt athugavert við það, að fela yfirdómurinum á hendur lagakennsluna. Og það hefði eigi getað verið hans meining þar fyrir, að dómara á Íslandi mætti að lögum reka frá án dóms og laga. Hann fyrir sitt leyti fengi því eigi sjeð, að ómögulega mætti sameina kennsluna við lagaskólann við yfirdómaraembættin. Sjer mundi nú svarað, að það væri þó að minnsta kosti ómögulegt, að gjöra hinum núverandi dómurum að skyldu, að taka að sjer lagaskólakennsluna. Fram á það mundi samt farið í frumvarpi þessu, því að það væri sjálfsagt eigi bundið við það, að nýir dómendur yrðu skipaðir í embættin, við landsyfirjettinn. Hvort þetta væri löglegt eða eigi, væri algjörlega komið undir því, hvaða þýðing yrði lögð í 2. grein hinna almennu launalaga, frá 15. október 1875. Hún væri þannig hljóðandi: Embættismenn þeir eða sýslunarmenn, sem skipaðir eru með launum, er ákveðin eru í launalögum, skulu skyldir að láta sjer lynda breytingar þær á yfirgripi og ásigkomulagi embættisstarfa þeirra, sem seinna kynni að verða mælt fyrir um, þótt eigi sje neitt áskilið um það í veitingarbrjefum þeirra. Nú væri spurningin þessi: Nær þessi grein yfir alla þá embættismenn, sem þessi lög ákveða laun fyrir? Sje það, sje spurningin leyst, þá hafi stjórnarherrann eigi álitid það gagnstætt stjórnarskránni, að yfirdómaraarnir væru háðir þessari grein, eins og aðrir embættismenn, því annars hefði hann eigi útvegað konungsstaðfestingu á launalögum. Menn skyldu vel gæta þess, að þessi forrjettindi dómara, sem um væri rætt í 44. gr. stjórnarskrárinnar, væri í raun rjettri einungis fólgin í því, að eigi mætti setja þá frá embætti nema með dómi. Þetta ætti

raunar að gilda eftir hlutarins eðli um alla embættismenn, því að það væri eigi meira fyrir dómstólana, að meta brot embættismanna en brot annara manna, sem dómstólarnir væru þó skyldugir að meta og dæma. En hann væri eigi óhræddur um, að þeir, sem hjer ættu hlut að máli, kynnu að kalla það fyrirkomulag, að láta yfirdómara hafa tímakennslu við lagaskólann, agnúa á málinu, og nota þann agnúa til að spilla fyrir framgöngu þess. En auðvitað væri, að þetta gildi einungis um hina núverandi dómara. Raunar væri það kunnugt, að það hefði verið meining alþingis 1875, er það hækkaði yfirdómaraunin, að þeir ættu í þess notum að taka að sjer lagakennsluna án sjerstaklegrar þóknunar. Meiningin hefði verið sú, að sjálf dómaraunin skyldu eigi vera nema 3200 kr., og að þessi 800 kr. viðbót ætti að vera í notum lagaskólakennslunnar. En nú væri eftir að vita, hvort yfirdómarnir álitu sig nú siðferðislega bundna við þessa tilætlun alþingis; lagaskylda væri það eigi fyrir þá, að svo miklu leyti sem það stæði eigi beinlínis í sjálfum launalögum. Þetta kynni að vera vafasamt, og yfir höfuð væri hann hræddur um, að það kynni að verða «faktisk» tálmun fyrir góðum framgangi þessa máls, ef breytingaruppástungan um tímakennslu yfirdómaraunna yrði samþykkt í deildinni. En hann vildi gjöra allt, hvað í hans valdi stæði til þess, að mál þetta kæmist nú í kring, og því vilja feginn heldur slaka, til eða slá af því, sem sjer virtist raunar eiga að vera og vera rjettast, heldur en að nokkuð það legðist fyrir málið, að það yrði enn að bíða, svo árum skipti, bærilegra lykta. Mál þetta ætti í raun rjetti að standa einna efst af öllum þjóðmálum vor Íslendinga. Lagaþekking væri nauðsynlegt skilyrði fyrir því, að þjóðerni Íslendinga vaknaði við og eflist og þróaðist í rjetta átt. Hlutfallið milli laga og lagafróðleiks væri hið sama og milli guðsorðs og guðfræði. Hvaða gagn væri í lögumum tómum, ef menn eigi skildu þau? Ætti rjettur íslenzkrar tungu nokkurn tíma að komast í

gildi, eða íslenzk tunga að ná því hefðarsæti, sem henni bæri, mætti lagakennslan til að komast á fyrst. Þingmenn yrðu að muna eftir því, hvað lágt henni væri nú gjört undir höfði með því lagasetningarfyrirkomulagi, sem nú væri. Lagafrumvörp þau, er alþingi byggir til, yrðu að færast úr hinum fagra þjóðbúningi sínum, íslenzkunni, og íklæðast dönskunni, áður en þau ná fullu gildi. Dómskipun landsins ætti að vera og hlyti að verða aðalstólpinn undir stjórnfrelsi þess.

Hann kvaðst mundu greiða atkvæði með breytingaruppástungunni, ef hann sæi, að meiri hluti þingmanna vildi aðhyllast hana.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að það væri að heyra á þingmanni Árnesinga, að hann væri hræddur um, að hann væri mótfallinn lagaskólanum. En því færi fjærri, þótt hann ef til vildi eigi gjörði eins mikið úr nauðsyn hans og þessi þingmaður. Hann játaði fúslega, að skóli þessi gæti gjört mikið gagn. En úr því að afráðið væri, að stofna skólann, vildi hann, að hann væri látinn vera sjálfstæð stofnun; að öðrum kosti teldi hann honum eigi borgið. Hann gæti með engu móti fallizt á breytingaratkvæðið, sem framsögumaður hefði viljað halda fram, að sjer hefði skilizt. Stofnunin yrði allt lausari á löggumum, þegar skólinn ætti að hafa mestmegnis tímakennslu. Í annan stað gæti 2. grein launalaganna 15. oktbr. 1875 með engu móti skyldað yfirdómara til að taka að sjer annarleg störf, heldur að eins þess konar störf, sem embættinu sjálfu heyrðu til eða snertu það að einhverju leyti. Þeir yrðu með engu móti skyldaðir til að takast á hendur annað embætti jafnframt dómaraembættinu. Það yrði og eigi samrímt 44. grein stjórnarskrárinnar. Þeir gætu beinlínis sagt nei. Hitt væri annað mál, að síðari dómaraun yrðu skyldaðir til að vera lagaskólakennarar, en hann efaðist um, að stjórnin legði þá skyldu á herðar þeim. Hefði hjeraðlútandi setning í breytingaruppástungunni verið orðað þannig: «Önnur kennsla skal fólgin í tímakennslu», skyldi

hann ekkert hafa haft á móti henni. Þá hefði eigi verið lögð nein skylda á yfirdómara, að takast á hendur tímakennsluna, en það væri ekkert á móti því. Það væri ekkert á móti tímakennslunni í sjálfa sjer; hún mundi að öllum líkindum verða talsvert ódýrri en fastur kennari; en það ætti eigi að vera að binda hana við tiltekna menn (yfirdómarana); það væri öldungis óþarfi, og eigi rjett. Væri því deildinni alvara, að koma skólastofnuninni áleiðis í þetta sinn, ætti hún að halda sjer við hið upphaflega frumvarp nefndarinnar.

Arnliótur Ólafsson kvaðst ekki geta sjeð, að mótbárur þingmanns Reykvikinga gegn breytingaratkvæðinu væru á nægum rökum byggð. Hvað þá mótbáru snerti, að ísjárvert væri að binda yfirdómaraembættin við störf, er væru umboðslegs eðlis, þá kvaðst hann ekki geta sjeð neitt því til fyrirstöðu. Þannig væri það nú ákveðið í erindbrjefi landshöfðingja, að justitiarius við yfirjettinn gengi í stað landshöfðingja í fjærveru hans. Þetta þætti konungi ekkert ísjárvert. Annað dæmi til þessa væri það, að annar dómariinn hefði haft á hendi þýðingu dóma, sem í ströngum skilningi væri umboðslegs eðlis. Hvað það snerti, að skylda dómara til þess að kenna þau lög, sem þeir dæmdu eptir, þá kvaðst hann ekkert geta sjeð því til fyrirstöðu, eða að það væri nokkuð ósamkynja við embætti þeirra. En það, sem tæki af allan efa í þessu, væri 2. gr. í hinum almeðnu launalögum 15. okt. 1875. Ef umræðurnar um nokkurt mál væru glöggar, þá væri það augljóst af umræðunum um launalögin, að dómurinum við yfirdóminn hefðu verið veittar 800 kr. beinlínis í því skyni, að þeir á síðan tækju að sjer ókeypis kennslu við lagaskólann. Það væri því ljóst, að ekki væri ísjárvert að fallast á breytinguna, og það því fremur, sem í ráði væri að koma með þingsályktun um, að konungur veitti því að eins dómaraembættið við yfirjettinn, sem nú væri laust, að dómariinn skuldbyndi sig til að taka að sjer kennslu við lagaskólann.

Grimur Thomsen kvaðst hiklaust mundu gefa breytingaruppástungunni atkvæði sitt, ef hann væri viss um, að hún yrði ekki til þess, að lagaskólinn kæmist ekki á. Það sæti reyndar ekki á sjer að mæla móti henni, fyrst framsögumaður fjellist á hana, en hann kvaðst ekki geta verið sannfærður um, að eins hægt væri að beita 2. gr. launalaganna með tilliti til dómara eins og annara embættismanna. Í 44. gr. stjórnarskrárinnar væri sagt, að dómendum yrði ekki víkið úr embætti nema með lögum, og ekki fluttir í annað embætti á móti vilja þeirra. Af þessu sæist, að annari reglu væri fylgt með tilliti til dómandanna, en annara embættismanna, sem konungur samkv. 2. gr. stjórnarskrárinnar gæti flutt úr einu embætti í annað, einungis að þeir missi einskis í af launum sínum. Dómendurnir við yfirjettinn gætu því sagt, að þetta væri nýtt embætti, ef þeir væru skyldaðir til að taka að sjer kennslu við lagaskólann. Hann kvaðst engan veginn vera viss um, að þeir mundu neita því, þvert á móti vonaði hann, að þeir mundu verða fúsir til, sjálfum sjer til sóma og landinu til gagns, að leggja á sig þessa byrði, en hann vildi að eins leiða athygli að því, hvort ekki væri hætt við, að þessi breyting gæti orðið því til fyrirstöðu, að lagaskólinn kæmist á.

Varaforseti kvaðst ekki vilja þrátta um skilninginn á 44. og 4. gr. stjórnarskrárinnar, og ekki heldur um 2. gr. launalaganna; hann skyldi að eins geta þess, að hann væri samdóma framsögumanni um það, að 2. gr. launalaganna væri ekki unnt að skilja öðruvísi, en að hún næði einnig til dómandanna við yfirdóminn. Hann skyldi í þessu efni minnst á það, sem fram hefði farið á þinginu 1875. Það væri engiun vafi um, að laun yfirdómaranna hefðu verið ákveðin svona há í tilliti til þess, að þeir ættu að takast á hendur kennsluna við lagaskólann. Í ástæðum nefndarinnar í launalagamálinu væri svo komið að orði: «laun yfirdómara við landsyfyrjettinn álitur hefndin að eigi að hafa þá upphæð, sem hjer er tiltekin, með því skilyrði, að þeir

takist á hendur kennarastörf við lagaskólann, þegar hann er stofnaður; þessum orðum hefði enginn mótmælt þá, ekki þingmaður Reykvíkinga, og ekki einu sinni landshöfðingi. Þegar lagaskólamálið hefði komið fyrir í hitt-eð-fyrri, hefði þingmaður Reykvíkinga heldur ekki mótmælt því, að yfirdómarnir yrðu skipaðir kennarar við skólann, heldur einungis talað um, að tíminn væri of naumur, til að ráða málinu til lykta á þinginu, og að kostnaðurinn yrði mikill, sem leiddi af stofnun skólans. Það væri heldur engin ástæða til að ætla, að dómendurnir mundu hafa nokkuð á móti því, að taka að sjer kennsluna, því að þeir hefðu gefið nefndinni í launalagamálinu 1875 fyllstu von um, að þeir mundu gjöra það, ef laun þeirra væru tilhlýðilega hækkuð. Þingmaður Reykvíkinga hefði því enga ástæðu til að segja, að þeir yrðu ekki þvingaðir til þess að takast kennsluna á hendur, því þótt svo kynni að vera, að þeir ekki yrðu þvingaðir til þess að laganna vegi eða með dómi, þá væri það beinlínis siðferðisleg skylda þeirra eptir ummælum þeim, sem þeir höfðu 1875, og sem ekki væri samboðið heiðri þeirra og sóma að skorast undan.

Grímur Thomsen kvaðst vilja bæta því við orð varaforseta, að lagaskólanefndin 1875 hefði skrifað yfirdómurinum, hvort þeir mundu fáanlegir til að takast lagakennslu á hendur, 'og hefðu þeir báðir svarað, að þeir væru fúsir til þess, ef þeim líkaði fyrirkomulagið á skólanum. Að öðru leyti kvaðst hann vera samdóma varaforseta, að það væri siðferðisleg skylda dómmandanna, að takast kennsluna á hendur, og af því stjórnarherraðum væri falið að semja reglugjörð fyrir skólann, þá mætti ganga að því vísu, að dómendunum mundi verða gefið tækifæri til að segja álit sitt um fyrirkomulagið á skólanum; þetta brjef dómmandanna hlyti að vera í skjalasafni þingsins, en sjálfur kvaðst hann hafa eptirrit af því í vörzlum sínum.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að það væri merkilegt, að vera að vitna í mál, sem hefði verið óútkljáð á alþingi 1875. Það

væri eigi bindandi fyrir þing eða stjórn, þótt eitthvað stæði í nefndaráli annarar deildarinnar; það hefði aldrei komið til atkvæða neðri deildarinnar, því síður efri deildarinnar. Það gæti vel verið, að það væri siðferðisleg skylda hinna núverandi dómara við yfirrjettinn, að taka að sjer lagakennsluna, en það væri allt annað en lagaskylda, og því ætti þá að vera að reyna til að beita lögum til að neyða þá til þess. Væri þingdeildinni annst um, að lagaskólinn kæmist nú loks á stofn, þá ætti hún að búa svo um, að formgallar yrðu hjer eigi að fótakefli. Þeir þingmenn, sem vildu nema burtu allt, sem málinu gæti orðið til tálmunar og trafala, sæju miklu betur fyrir því en hinir, sem sæktu með ákafa og kappi það, sem þeim virtist æskilegast og rjettast, þegar það gæti eigi komizt á.

Framsögumaður sagði, að það væri satt, er þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, að hætta nokkur væri búin máli þessu í því, að yfirdómarnir veittu mótsþyrnu gegn því, að takast þessa kennslu á hendur, en það væri aðgættandi, að alþingi og konungur gætu gjört það að lagaskyldu, sem nú væri siðferðisleg skylda; þeir hefðu 1875 lofað að takast þessa kennslu á hendur með því skilyrði, að þeim líkaði fyrirkomulagið á skólanum, en úr því að nú væri eigi farið fram á annað, en að þeir skyldu hafa tímakennslu, þá gætu þeir eigi haft neitt atkvæði um fyrirkomulag á skólanum.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var þá gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. breytingaratkvæði hinna 6 þingmanna við 2. gr. samþykkt með 17 atkvæðum, gegn 1.
2. breytingaratkvæði hinna sömu 6 þingmanna við 3. gr. samþykkt án atkvæðagreiðslu.
3. frumvarpið í heild sinni með áorðnum breytingum samþykkt með 19 atkvæðum.

Kvað forseti það nú verða afgreitt og sent efri deildinni.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður kennsluskóli handa lögfræðingaefnum.

2. grein.

Við skóla þennan skal skipaður einn fastur kennari, er jafnframt sje forstöðumaður hans. Skal hann hafa að launum 4000 kr. ár hvert. Dómendurnir við yfirdóminn, að dómstjóra fráskildum, skulu annast nægilega tímakennslu við skólann endurgjaldslaust.

3. grein.

Stjórnarherra semur reglugjörð fyrir skólann, með ráði lögfræðisdeildarinnar (jurísk Facultet) við Kaupmannahafnar-háskóla.

4. grein.

Þeir, sem leysa af hendi burtfararpróf á skólanum, öðlast aðgang til embætta á Íslandi jafnt lögfræðingum frá Kaupmannahafnar-háskóla. Aðgangur sá til embætta á Íslandi, sem hinir svo nefndu dönsku lögfræðingar hingað til hafa haft, skal úr lögum numinn frá þeim tíma, að skólinn er stofnaður.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 42. fundi efri þingdeildarinnar, 21. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík*.

Eiríkur Kúld kvað það kunnugt, að hann hefði lengi verið máli þessu hlynntur, og opt haft á undanförunum þingum meðferðis uppástungur um þetta efni, og hefði sjer því þótt vænt um, hve góðar undirtektir mál þetta hefði fengið í neðri deildinni, en er hann hefði farið að skoða þetta frumvarp, hefði hann rekið sig á einn flein, sem neðri deildin hefði smeygt inn í málið, nefnilega ákvörðun 2. gr. um það, að dómendur í yfir-

rjettinum skyldu annast tímakennslu í skóla þessum, og það endurgjaldslaust. Efaði hann mjög, að þeim yrði gjört að skyldu að annast kennslu á heilum skóla, er ekkert slíkt væri gjört að skilyrði, er þeir voru skipaðir í embætti sitt. Þessi ákvörðun gæti því auðsjáanlega eigi orðið til annars en fyrirstöðu fyrir málinu. En með því hann væri máli þessu hlynntur, styngi hann upp á nefnd til að rannsaka og íhuga það betur.

Benidikt Kristjánsson var á sömu skoðun sem varaforseti um það, að þessi ákvörðun væri ísjárverð, en með því þetta væri eitt einstakt atriði, mætti lagfæra það án nefndar, og mætti búast við þeim góðvilja hjá deildinni við þetta mál, að menn kæmu sjer saman utanþings um hinar nauðsynlegu breytingar í þessu efni. Óskaði hann því, að málið yrði látið ganga til 2. umræðu án nefndar.

Torfi Einarsson kvaðst hafa heyrt mál þetta í neðri deildinni skoðað frá annari hliðinni, og væri sjer því kært, að heyra um það álit hinna lögfróðu og kunnugu manna, er hlut ættu að máli, hvort tiltækilegt væri, að halda fram ákvörðun 2. gr. Sjer þætti sem sparsömum bónda gott, ef hún gæti gengið þannig löguð.

Jón Hjaltalín var hræddur um, að þetta frumvarp mundi eigi eiga góðri giptu að fagna. Honum virtist óráðlegt, að fara að skylda dómendur yfirjettarins til þess, er engin heimild væri til, heldur ætti nú þar á ofan að stinga málinu svefnþorn með því að velja í það nefnd; það væri fljótsjeð, að hverju þetta að líkindum mundi reka, enda væri eigi mikið vit í því, að eyða þannig tímanum, að fara nú að setja nefnd í málið í endalok vertíðar. Mál þetta þyrfti vandlega að yfirvegast, en þar til virtist honum helzt til litill tími.

Eiríkur Kúld var samdóma 4. konungkjörna, að því er snerti 2. gr., en eigi um nefndina. Þó tíminn væri stuttur, ætlaði hann, að ef 4. konungkjörni kæmist í hina fyrirætluðu nefnd, mundi málinu borgið fyrir fylgi hans og dugnað. Með því líka að fleiri

væru gallar á frumvarpi þessu, en sá, er um hefði verið rætt, væri nefndarkosning eini vegurinn til að bjarga málinu, ef valið tækist vel.

Torfi Einarsson kvaðst áðan hafa vikið þeirri fyrirspurn til þeirra manna, er hjer ættu hlut að máli, hvort 2. gr. mundi, að því er til þeirra kæmi, geta gengið í gegn, og vildi hann því ítreka þetta.

Magnús Stephensen kvaðst ætla, að þingmaðurinn beindi orðum sínum að sjer, með því 2. gr. undan skildi dómstjóra frá lagakennslunni, er þar ræddi um. Vildi hann því láta í ljósi sitt persónulega álit um þetta efni á þá leið, að ómögulegt væri að skylda dómendur yfirjettarins til þessa starfa móti vilja þeirra, hvorki fyrir borgun nje borgunarlaust. Í hinum almennu launalögum væri gjört ráð fyrir, að breyta mætti verksviði annara embættismanna, en dómendur þyrftu eigi samkvæmt stjórnarskránni að takast á hendur nein önnur embættisstörf, frammar en þeir sjálfir vildu. Svo þætti sjer og annað að frumvarpi þessu. Það yrði kannske kölluð mikilmennska af sjer, en hann kynni eigi við, að yfirjettardómendurnir skyldu standa undir forstöðumanni lagaskólans, hver svo sem hann yrði, sem fastir tímakennarar. Það miðaði heldur til að rýra álit þeirra.

Sighvatur Arnason kvaðst að vísu eigi vera móti máli þessu í sjálfu sjer, en sjer þætti nú margt annað standa nær að styðja með fjártillögum, en lagaskólann, enda mundi og mikið fje þurfa til hans. Viðvíkjandi því, að yfirdómurunum skyldi falin tímakennsla við skólann, vildi hann benda til þess, ef málið gengi fram, að nú mætti álíta annað yfirdómaraembættið laust, og mætti gjöra þeim, sem um það sækti, að skyldu, að takast þann starfa á hendur með embættinu, og væri þá eigi annað eptir, en að hinn yfirdómarinn vildi takast þetta á hendur, sem hann fyrir sitt leyti álti að honum yrði alls eigi gjört að skyldu, sízt endurgjaldslaust.

Jón Pjetursson kvaðst vilja bæta því við orð hinna síðustu þingmanna, að sjer

gæti eigi skilizt, að þinginu væri alvara með, að vilja fá hjer upp lagaskóla, úr því það tímdi eigi, að gjöra hann úr garði eins vel og prestaskólann og læknaskólann; sjer fyndist hann þó eigi eiga að standa neitt á baki þeirra.

Ásgeir Einarsson kvaðst álíta, að athugasemdir hins 3. konungkjörna væru bæði þýðingarmiklar og sannar, því að annaðhvort vildu menn eða vildu ekki, og annaðhvort væri þörf á lagaskóla eða ekki. Að lengi hefði þótt þörf á honum, sæist á því, að ráðgjafarþingið hefði optast haft málið til meðferðar næstum á hverju þingi og svo síðasta þing, nl. 1875, og aldrei hefði það verið viðurkennt, að eigi væri þörf á honum; en ef áður hefði verið þörf á honum, þá væri það eigi síður nú, og fyrst þörfin ætti sjer stað, væri sjálf-sagt að leggja það fje til skólans, sem nauðsynlegt væri, og annaðhvort yrðu menn að vera hráir eða soðnir í málinu. Annars fyndist sjer umræður manna benda á, að nauðsynlegt væri, að setja nefnd í málið, til að íhuga það.

Benidikt Kristjánsson kvaðst játa, að frumvarp þetta þyrfti breytingar við, einkum hvað kennarana snerti, því að það væri mjög óheppilegt, að fela yfirdómurunum tímakennslu á hendur af þeim ástæðum, sem hinn 5. konungkjörni hefði tekið fram. Hann vildi fyrir sitt leyti, að við skólann væru 2 fastir kennarar, en að þessir kennarar nytu hjálpar hjá yfirdómurunum, svo að lærisveinum yrði sem bezt innrættur hinn gildandi skilningur laganna. Undirtektir þingmanns Rangæinga kvað hann sjer alveg hafa komið á óvart, því að þótt hann aldrei liti nema á sögu málsins, þá mundi hann þó sjá, að langt væri síðan, að menn hefðu fundið þörf á skóla þessum; þess mætti og geta, að þau mál, sem ættu mjög örðugt uppdráttar, hefðu optast mikinn sannleika í sjer fólgin, því að hin langa barátta sýndi, að þörfin væri til staðar, þótt viðurkenning hennar væri eigi innrætt öllum, og hann kvaðst ætla, að tíminn væri nú kominn, hvað þetta mál snerti, og þetta ætti sjer því

einmitt hjer stað; mundi hann því fylgja máli þessu fram, meðan hann sæi eigi svart á hvítu í fjárlögunum, að fje vantaði til þessa. Það væri því eindregin tillaga sín, að málið væri látið ganga til 2. umræðu, en sjer þætti allt of mikið fljótræði, að fella það nú þegar.

Stefán Eiríksson kvaðst því samdóma, að erfitt mundi að gjöra yfirdómurinum að skyldu, að taka að sjer tímakennslu við skólann endurgjaldslaust, enda þó þeir væru svo launaðir, að þeir ættu að geta haft starf það án mikils endurgjalds, en aptur á móti gæti hann eigi sjeð, að fje væri eigi fyrir hendi, því að sjer sýndist ekki allt svo þarft, sem fje væri veitt til í fjárlögunum, og því hefði sannarlega verið sumu hverju betur varið til skóla þessa, sem hjer um ræðir. Að þörf væri á skólanum, hlyti hver maður að játa, því að bænir hefðu komið um hann á hvert þingið eptir annað, og meðal annars frá stúdentum við háskólann, sem einmitt hefðu lesið lög þar, og hefðu þeir sýnt með því, að þörf væri hjer á slíkum skóla, og að innlend lagakennsla yrði affarasælli fyrir lagamennina og þjóðlegri, en sú lagakennsla, sem fengist erlendis. Að fara að setja nefnd í málið, sýndist sjer sama sem að fella það, þar sem komið væri fram í þinglok.

Sighvatur Árnason kvaðst verða að geta þess, að bænarskrárnar, sem verið væri að tala um, hefðu eigi verið svo margar utan af landinu, og varla annað en uppástungur einhverra þingmanna, en eigi bænir þjóðarinnar sjálfrar, enda lægi og nær, að styðja önnur mál þjóðinni til gagns og framfara en þetta. Fyrst og fremst þyrfti talsvert fje í bráðina til að stofna skólann, en svo mætti og búast við, að bænir kæmu um, að veita honum húsaleigustyrk, ölmusur o. fl., og þá mundu fjártillögurnar til hans eigi verða svo litlar vonum bráðar. En hvað lögfræðingafni snerti, þá sæi hann ekki, að nein hætta væri búin, að þau fengjust ekki nóg, eptir því sem nú á staði, þótt máli þessu væri frestað. Þó væri hann eigi móti því, að

málið gengi til 2. umræðu, til að sjá hverjum breytingum það kynni að taka hjer í deildinni.

Ásgeir Einarsson kvað þingmann Rangæinga hafa sagt, að bænirnar hefðu að mestu komið frá þingmönnum einum, en hann vildi þá taka það upp aptur, sem þingmaður Skaptfellinga hefði sagt, að þær hefðu komið meðal annars frá stúdentum við háskólann, sem einmitt ættu að finna það bezt, hvort þörf væri á skólanum eða ekki. En þó að bænir kæmu eigi úr öllum áttum um þetta, þá ættu menn þó að vera búnir að fá fasta sannfæringu um mál þetta, þar sem það hefði nú verið rätt hvert þingið af öðru, og sjer gæti eigi skilist, að nokkur gæti af alvöru verið málinu mótfallinn lengur. Að vera svo sparir á fje til skólans, sem þingmaður Rangæinga hefði verið, þætti sjer eiginlega sízt sitja á honum, því að sig minnti, að hann ætti hjer einhverstaðar breytingaratkvæði við fjárlögin, sem ekki benti á, að honum þætti landssjóðurinn vera svo sjerlega fátækur. Hjer kæmi eigi annað til álita, en hvort nauðsyn væri á skólanum, því að eptir sinni skoðun væri nóg fje til að stofna hann. Annars þætti sjer frumvarpið svo athugasvert, að nauðsyn bæri til að setja nefnd í það.

Forseti bar þá undir atkvæði, hvort nefnd skyldi setja í málið, og var það samþykkt með 7 atkvæðum; voru í hana kosnir:

Ásgeir Einarsson með 8 atkv.

Jón Pjetursson — 7 —

Jón Hjaltalín — 6 —

Var málið síðan afhent 1. þingmanni Húnavetninga, og 1. umræðu frestað.

Í nefndinni var Jón Pjetursson kosinn formaður og framsögumaður, og Jón Hjaltalín skrifari.

NEFNDARÁLIT

í lagaskólamálinu.

Hin heiðraða efri deild hefur kosið oss í nefnd, til að segja álit vort um frumvarp

til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík. Vjer höfum íhugað mál þetta, og er álit vort um það, sem nú skal segja:

Mál þetta hefur einlægt verið eitthvert hið mesta áhugamál þingsins og þjóðarinnar, eins og bezt sjest af því, að þingið, meðan það var ráðgefandi, beiddi þess því nær í hvert skipti, er það kom saman, að stofnaður yrði lagaskóli hér á landi, enda hefur það svo opt verið sýnt og sannað, hversu mikla þörf og nauðsyn beri til þess, að slíkur skóli sje hér stofnaður, að engin nauðsyn virðist vera til, að rifja það hér upp, og það því síður, sem stjórnin fyrir löngu síðan hefur viðurkennt þetta, og það svo, að Friðrik konungur hinn 7. hjet því, að skólinn skyldi komast á, undir eins og nægilegt fje fengist til þess.

Þegar nú þessu næst er athugað fyrirkomulag það, er skólinn á að fá optir frumvarpinu, þá getur oss eigi gedjast það með öllu, því vjer álitum það óhafandi, að vilja gjöra assessórunum í yfirdóminum það að skyldu, að kenna á lagaskólanum borgunarlaust, og það meðal annars af þeirri ástæðu, að það við yrði dembt upp á yfirdóminn störfum þeim, er gjörði hann háðan hinu umboðslega valdi, sem væri beint á móti stjórnarskránni. Annað mál er það, að ef þeir í yfirdóminum byðust til að kenna í skólanum móti hæfilegri borgun, mundi stjórnin að líkindum þekkja það.

Hið eðlilegasta fyrirkomulag á lagaskólanum virðist vera það, að hann væri settur á sama fót og prestaskólinn og læknaskólinn, því hann er fyllilega eins nauðsynlegur og hvor hinna, og augnamið hans í engu óæðra. Vjer álitum því eigi spursmál um það, að á lagaskólanum eigi að vera 2 fastir kennendur, og að annar þeirra ætti að vera forstöðumaður skólans og hafa í laun 4000 krónur, eins og stungið er upp á í frumvarpinu, en laun hins kennarans álitum vjer nægileg 2400 krónur.

Vjer verðum og að álita það með öllu óþarfa, að vilja skipa ráðherranum fyrir Ísland að ráðfæra sig við lögvitringana við

Kaupmannahafnar háskóla um það, hvernig hann skuli semja reglugjörðina fyrir skólann, því vjer treystum honum til þess fyllilega, eða álitum hann einfæran um það.

Loksins álitum vjer, að eigi beri nauðsyn til, að svipta hina svo nefndu dönsku lögfræðinga aðgangi til embætta hér á landi, fyrri en svo sem 3 ár eru liðin frá því, að skólinn hefði tekið til starfa.

Samkvæmt því, er vjer nú höfum sagt, skulum vjer leyfa oss að stinga upp á þessum breytingum á frumvarpinu:

2. grein orðist þannig: «Við skóla þennan skulu skipaðir 2 fastir kennendur, og skal annar þeirra jafnframt vera forstöðumaður skólans, og hafa í laun 4000 krónur, en laun hins kennarans skulu vera 2400 krónur».

3. gr. endirinn: «með ráði — — — háskóla» falli burt.

4. grein. Fyrir orðin: «frá þeim tíma að skólinn er stofnaður» komi: «þá er 3 ár eru liðin frá því skólinn tók til starfa».

Alþingi, 23. ágústm. 1877.

Jón Pjetursson, Jón Hjaltalín,
form. og framsögumaður. skrifari.
Ásgeir Einarsson.

Á 48. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til framhalds 1. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík* með nefndarálitu.

Framsögumaður (Jón Pjetursson) kvaðst eigi finna ástæðu til að tala fyrir nefndarálitinu, fyr en einhverjar mótbárur kæmu gegn því.

Því næst var málinu vísað til 2. umræðu með 8 atkvæðum.

ÖNNUR UMRÆÐA í efri deild alþingis.

Á 50. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-

skránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.*

Enginn tók til máls, og bar forseti þá hinar einstöku greinar undir atkvæði og var: 1. gr. samþykkt með 8 atkvæðum.

Breyting nefndarinnar við 2. gr. var samþykkt með 7 atkvæðum gegn 3, og var þar með 2. gr. frumvarpsins fallin.

Breyting nefndarinnar við 3. gr. var samþykkt með 6 atkvæðum gegn 4, og 3. greinin þannig breytt samþykkt með 8 atkvæðum.

Breyting nefndarinnar við 4. gr. var samþykkt með 7 atkvæðum, og sjálf greinin þannig breytt einnig með 7 atkvæðum.

Frumvarpið þannig breytt var samþykkt með 8 atkvæðum, og málinu vísað til 3. umræðu með 7 atkvæðum gegn 4.

Forseti gat þess, að fjórir þingmenn, Ásgeir Einarsson, Benidikt Kristjánsson, Stefán Eiríksson og Jón Pjetursson, hefðu beiðzt þess, að mál þetta yrði tekið til 3. umræðu á kvöldfundi í dag, en það var fellt með 6 atkvæðum gegn 4.

Í lok fundarins bar forseti undir atkvæði deildarmanna, hvort frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík mætti koma til 3. umræðu næsta dag.

Varð atkvæðagreiðslan óljós, og var þá við haft nafnakall, og sögðu:

já:

Benidikt Kristjánsson,
Árni Thorsteinson,
Ásgeir Einarsson,
Eiríkur Kúld,
Jón Hjaltalín,
Jón Pjetursson,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Torfi Einarsson,

nei:

Magnús Stephensen,
Bergur Thorberg.

Var þannig samþykkt með 9 atkvæðum gegn 2, að málið yrði tekið á dagskrá næsta dag.

Frumvarpið var nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

1. grein.

Í Reykjavík skal stofnaður kennsluskóli handa lögfræðingaeftum.

2. grein.

Við skóla þennan skulu skipaðir 2 fastir kennendur, og skal annar þeirra jafnframt vera forstöðumaður skólans, og hafa í laun 4000 krónur, en laun hins kennarans skulu vera 2400 krónur.

3. grein.

Stjórnarherra fyrir Ísland semur reglugjörð fyrir skólann.

4. grein.

Þeir sem leysa af hendi burtfararpróf á skólanum, öðlast aðgang til embætta á Íslandi jafnt lögfræðingum frá Kaupmanna-hafnar-háskóla. Aðgangur sá til embætta á Íslandi, sem hinir svo nefndu dönsku lögfræðingar hingað til hafa haft, skal úr lögum numinn, þá er 3 ár eru liðin frá því skólinn tók til starfa.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag ágúst mánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.*

Benidikt Kristjánsson kvað deildinni kunnugt, að mál þetta hefði verið á þrjónunum á hverju þingi, og væri búið að kosta ærna peninga, og þó hefði aldrei orðið neinn árangurinn. Það hefði opt verið aðalmót-báran á móti málum, sem menn hefðu viljað fella, að almenningur óskaði þessa eigi, að fá lagasetning um það, en einmitt það, að þetta mál hefði komið á hvert þingið eptir annað, sýndi, að málið væri ekki móti almenningss vilja, og hingað til hefði það verið að kenna fjárskorti, að skóli þessi væri eigi kominn á. Konungur sjálfur hefði sýnt skýlausan vilja sinn í þessu efni með auglýsingu 8. júlí 1863, og hið ráðgefandi þing hefði allt af beðið um lagaskóla, en því

hefði jafnan verið neitað sökum fjárskorts. Árið 1863 hefði komizt svo langt, að «Cultusministeren» hefði komið fram með uppástungu um fyrirkomulag lagaskólans. Á seinasta þingi hefði málið fallið fyrir tíma-skorti, en nú væri tími til, að fullræða það, og vildi hann spyrja deildina, hvort henni þætti eigi óviðfelldið og óviðurkvæmilegt, að hið löggefandi þing skyldi fella það mál, sem ráðgjafarþingið hefði jafnan fylgt fram. Ráðgjafarþingið hefði jafnan óskað, að ríkissjóðurinn legði fje til þessa skóla, og lög-gjafarþingið ætti þá eigi að hika við, að veita fje til hans úr landssjóði, því annars gæfi það tilefni til þess ámælis, að það hefði viljað fá lagaskólann, meðan fjártillögurnar áttu að koma úr ríkissjóði, en vildi hann ekki nú, þegar veita þætti það úr landssjóði.

Þegar málið væri nú skoðað frá búmannslegu sjónarmiði, og menn segðu, að hjer væru svo fá lögfræðinga-embætti, að eigi væri kostandi upp á lögfræðingaskóla, þá bæði hann menn að gæta að því, hversu mikið fje hefði gengið, og gengi út úr landinu sjálfu, til að kosta lögfræðingaefnin, og hvort ekki væri betra, að því fje væri haldið í landinu, og mundi þá þessi mótbára manna veikjast.

Nú væri eptir að hugleiða þá spurningu, hvort lagaskólinn væri nauðsynlegur hjer vegna lögfræðinnar sjálfrar? Eins og kunnugt væri, væru íslensk lög eigi kennd ytra, og fyrir þá sök væru lögfræðingar frá háskólanum ókunnir íslenskum lögum, þegar þeir ættu að taka hjer við embættum; en það væri næsta óviðfelldið, að menn skyldu sigla til útlanda, að nema lög annara landa, en ætla sjer þó að verða embættismaður á ættjörðu sinni. Þetta hefði að vísu getað gengið, meðan Íslendingar hefðu haft hjer um bil hin sömu lög og Danir, en nú er löggjöfin væri aðskilin, ætti þessi tilhögun ekki við, nema því að eins, að kennurunum við háskólann í Kaupmannahöfn væri boðið að kenna íslensk lög líka, sem varla mundi hægt að fá til leiðar komið; enda mundi og kennsla á íslenskum lögum ytra aldrei

geta orðið eins happasæl, eins og ef hún væri í landinu sjálfu. Því að ef kennslan væri innlend, þá gæti fyrst komizt á meira samræmi í lagalegum skoðunum manna og þýðingu laganna; lögfræðingana íslenzku greindi þá ekki eins á, eins og nú, þar sem nærri mætti segja, að engum dómum þeirra bæri saman, og nálega enginn vildi una dómum, nema hæstirjettur skæri úr. Það væri enn með hinni innlendu lagakennslu, að hún væri skilyrðið fyrir því, að lagasetning alþingis gæti orðið heppileg, en það gæti hún aldrei orðið, nema mönnum væru kunnug þau rjettar «princip», sem hjer hefðu áður gilt. Hin innlenda kennsla gæti og gefið mönnum nægar bendingar um, hverju væri ábótavant í hinum íslenzku lögum og hvað til umbóta horfði. Af öllum þessum ástæðum yrði hann að mæla sem bezt með því, að deildin samþykkti frumvarp þetta.

Ásgeir Einarsson kvaðst að eins vilja gjöra þá athugasemd, að hjer væri nú komin uppástunga til þingsályktunar frá neðri deildinni um, að draga burtu þær 2400 kr., sem nefndin hjer hefði ætlað öðrum kennaranum við lagaskólann. Sjer þætti það annarsundarlegt, hve snjöll neðri deildin væri að skapa allt af engu; hún gæti búið til embættismenn og hvað annað alveg af engu. Efri deildin hefði ekki enn getað lært slíka hagfræði, og því yrði hún að halda fast við, að kennurunum við lagaskólann væru ætluð laun eins og öðrum embættismönnum. Það væri neðri deildin ein, sem gæti «kostað lamb fóðurlaust». Hann vonaði annars, að neðri deildin tæki vel þessum breytingum efri deildarinnar, því að efri deildin hefði verið svo góðsöm við hana núna síðast, og annaðhvort yrðu menn að vilja fá lagaskóla eða ekki, og ef menn vildu fá hann, þá yrðu þeir að tíma að kosta einhverju til hans. Þess vildi hann geta, að nefndin í máli þessu hjer hefði eigi getað gefið neina áætlun um eldivið og ljós til skólans eða annan kostnað við hann, hvað lærisveina snerti, af því að tíminn hefði verið svo naumur, og væri deildinni síður en ekki bent á slíka stefnu.

Þá höfðu 5 þingmenn, Eiríkur Kúld, Sighvatur Árnason, Stefán Eiríksson, Árni Thorsteinson og Jón Hjaltalín, beiðzt þess, að umræðunum væri hætt, og var það samþykkt með 9 atkvæðum.

Síðan var frumvarpið samþykkt með 8 atkvæðum, og kvað forseti það verða sent neðri deildinni aptur.

Á 59. fundi neðri þingdeildarinnar, 29. ágústmán. kl. 7 e. m., er forseti hafði boðað til án dagskrár, skýrði hann frá, að forseti efri deildarinnar hefði sent sjer frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík aptur í dag, og leitaði leyfis til, að það mætti koma til umræðu á morgun; landshöfðingi hefði fyrir sitt leyti leyft þessi afbrigði frá þingsköpunum.

Grímur Thomsen kvaðst vilja leiða athygli forseta að því, að samkvæmt 17. gr. þingskapanna ætti að senda frumvarpið til nefndarinnar, sem í þessari deild hefði áður verið sett í lagaskólamálinu, til þess hún gæti tekið það til yfirvagnar. Að öðru leyti kvaðst hann fyrir sitt leyti ekkert hafa á móti, að vikið yrði frá þingsköpunum.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst ekki geta sjeð, að deildin gæti ákveðið, að þetta mál mætti koma fyrir næsta dag, áður en búið væri að afhenda það nefndinni í málinu; deildin gæti ekki að sínu álit bundið svo hendur nefndarinnar, og skyldað hana til þess að vera búin á tilteknum tíma.

Forseti sagði, að deildin ætti að eins að skera úr, hvort mál þetta mætti koma til umræðu á morgun, ef nefndinni væri mögulegt fyrir þann tíma að vera búin með álit sitt; annars gæti hann ekki skilið, að nefndin hefði ekki nægan tíma, ef fundurinn yrði ákveðinn kl. 1 á morgun.

Þá var það samþykkt með 16 atkvæðum, að málið mætti koma fyrir næsta dag, og frumvarpið afhent nefndinni til að segja álit sitt um það.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík.

Frá nefndinni.

Í 2. grein.

Fyrir «4000 kr.» komi: «3500 kr.»

— «2400 kr.» komi: «2000 kr.»

Grímur Thomsen, Halldór Kr. Friðriksson, formaður. skrifari.

Benidikt Sveinsson.

framsögumaður.

GIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 60. fundi neðri þingdeildarinnar, 30. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um stofnun lagaskóla í Reykjavík* með breytingaruppástungu nefndarinnar.

Framsögumaður (Benidikt Sveinsson) gat þess, að breytingaruppástunga nefndarinnar væri ekki borin fram til þess, að halda henni fram til kapps, þar eð það væri auðvitað, að ef uppástungan yrði samþykkt, þá væri það sama sem að fella málið. Að minnsta kosti gæti hann fyrir sitt leyti eftir nákvæmari umhugsun tekið þessa breytingaruppástungu aptur (Halldór Kr. Friðriksson og Grímur Thomsen: Við tókum hana ekki aptur).

Arnþjótur Ólafsson kvaðst ekki undrast, að nefndin hefði farið að gjöra breytingu á frumvarpinu, en sig furðaði á því, að nefndin skyldi ekki hafa farið nógu langt í breytingum sínum, og ekki fetað í þau fótspor, sem málið hefði verið í, þegar það fór hjólan frá deildinni. Þá hefði það verið svo lagað, að einn forstöðumaður skyldi vera fyrir skólanum, sem jafnframt átti að vera kenari, og dómendurnir við yfirjettinn tíma-kennarar. Síðan hefði deildin samþykkt þingsályktun um það, að hið óveitta embætti við yfirjettinn skyldi ekki veita nema með því skilyrði, að dómaranum yrði gjört að skyldu, að vera meðfram kauplaust kennari við lagaskólann. Deildarmenn vissu, að

Þessi þingsályktun hefði ekki verið felld í efri deildinni, heldur að eins frestað, og þótt hún væri fallin, þá fjelli þar fyrir ekki niður sú sannfæring deildarinnar, að dómendurnir ættu samkvæmt launalögunum 15. okt. 1875 að taka að sjer tímakennslu við lagaskólann án sjerstaks endurgjalds.

Hvað málið sjálft snerti, þá yrði hann að lýsa því yfir, að eins og hann væri með hugmyndinni lagaskóli, eins væri hann á því máli, að enn væri ekki kominn tími til þess, að stofna þennan skóla. Vjer vissum, að á öllu landinu væru að eins um 20 lögfræðingaembætti, það er 17 sýslur, 3 dómaraembætti við yfirdóminn og 1 bæjarfógetaembætti, því að landfógetinn þyrfti að sínu áliti alls ekki að vera lögfræðingur, og þótt maður vildi telja málsfærslumennina við yfirjettinn, þá hefði hvorugur þeirra, sem nú væru í þeim embættum, tekið embættispróf við háskólann, og væru þó allt eins góðir embættismenn fyrir það. Nú væru 4 Íslendingar að stunda lögfræði við háskólann í Kaupmannahöfn, og 2 væru nýlega búnir að ljúka sjer af, annar með bezta vitnisburði og hinn með næst bezta. Þegar þessir 2 lögfræðingar væru búnir að taka þau embætti, sem nú væru laus, væru öll embættin veitt, og hinir 4, sem nú stunduðu lögfræði, mundu nægja til þess, að fylla upp þau skörð, sem yrðu fyrstu árin í embættismannaflokkinn. Þegar hugmyndin um lagaskóla fyrst hefði vaknað hjer á landi, þá hefði staðið svo á, að ekki hefðu fengizt nógu mörg íslensk lögfræðingaefni í embættin, og því orðið að skipa í þau danska menn. Þessi lagaskólahugmynd væri nú aptur risin upp fyrir hið mikla kapp, sem 1. þingmanni Árnesinga væri gefið til þess að framfylgja málum, og væru víst allir samdóma þessum háttvirta þingmanni í hugmyndinni, en ekki í því, að það ávallt eigi eins vel við, að framkvæma hugmynd þessa. Lagaskólinn mundi optir þessu frumvarpi kosta nálægt 10,000 kr. á ári, og til hvers væri þeim eytt? Ekki til þess, að kenna einum einasta manni, fyrst framan af, því að það væri

ljóst, að, eins og nú væri ástatt, mundi enginn maður fara að læra lög, nema til þess að ná í embætti, en embættin mundu fyllast af candidötum frá háskólanum, jafnóðum og þau losnuðu, hvað sem lagaskólanum liði. Hann kvaðst vona, að deildin væri sannfærð um, að hún væri búin að gefa sýslumönnum svo góð laun, að hún gæti verið ánægð, þótt hún ekki bæti við 10,000 kr. ár hvert til þess að láta búa til sýslumenn. Hann kvaðst finna sjálfur til þess, hve mikill ábyrgðarhluti það væri, að leggja þennan kostnað á landið, einkum vegna þess, að þessi lagaskóli gæti ekki komið að tilætluðum notum, meðan að eins væri einn undirskóli, þ. e. latínuskólinn, því að sá eini skóli gæti ekki framleitt nógu marga lærisveina. Hver maður væri svo skyni skroppinn, að hann byggði fyrst mænirinn, áður en hann tæki undirstöðuna undir húsið sjálft? Það væri þá fyrst tími til þess að stofna lagaskóla, þegar vissu væri fyrir því, að til hans mundu sækja að minnsta kosti 4 piltar á ári. Alþýða fengi einhvern tíma að sjá, hve miklu deildin vildi kosta upp á embættismennina; hún þyrfti að eins að líta á fjárlögin, til þess að sjá, að nær því öllu fje landsins væri eytt til embættismanna, og nú ætti að bæta við 10,000 krónum. Hann kvaðst að endingu vilja leggja þetta mál undir dóm deildarinnar; hann gæti fyrir sitt leyti ekki varið það fyrir kjósendum sínum og samvizku sinni, að gefa atkvæði með frumvarpinu.

Framsögumaður kvaðst hafa haldið, að hann mundi geta sparað sjer að svara annari eins ræðu og 1. þingmanns Norður-Múlasýslu, sem hefði verið sama tuggan, sem hefði heyrzt frá því fyrsta að mál þetta hefði fyrst komið til þings. Hann hefði getað skilið, að hann mundi kannske heyrta hafa þess konar ræður, ef hjer væri upp risinn konungsfulltrúi frá einveldistímunum. Það væri satt, sem þingmaðurinn hefði sagt, að frumvarpið mismunaði nú töluvert frá því, sem það hefði farið frá neðri deildinni; það væri eigi mikill munur á því nú og

frumvarpi nefndarinnar. Þingmaðurinn hefði viljað sýna það með tölum, að stofnun þessi væri eigi nauðsynleg; hann treysti þingmanninum að visu manna beztt til þess, að reikna út tölur, en hann gæti þá með þeim reiknað út, hve margir lögfræðingar gætu fallið frá nú á fáum árum. Þingmaðurinn væri heldur eigi einráður um að steypa öllum sýslum á landinu saman í eitt lögsagnarumdæmi, þótt hann vildi það feginn, eptir því sem heyrzt hefði í umræðum hans um sýslumannamálið. Ef það væri ásetningur hans, þá gæti hann skilið, að honum þætti aldrei tími til kominn, að stofna hjer skóla handa lögfræðingaefnum. Hann vildi taka það fram, að sjer fyndist það eigi rjett, að brýna sí og æ fyrir mönnum nirfilskap, hvaða nauðsynlegt fyrirtæki sem fram ætti að koma. Sjer dytti ósjálfrátt í hug Jón sálugi í Móhúsum, sem hefði viljað afla sem mests, en eyða sem minnstu. Hann gæti eigi álitíð það fje tapað, sem varið væri til innlendarar menntunar, en aptur yrði hann að álíta það fje tapað út úr landinu, sem lögfræðingaefni eyddu í Kaupmannahöfn sjer til framfæris við nám sitt, og væri það æðmikið fje. Yfir höfuð vildi hann eigi orðlengja þetta mál meira, en vildi að eins skjóta því til hinnar háttvirtu deildar, hvort hún vildi meta meira innlenda menntun eða nokkrar krónur, og hann væri fyrir sitt leyti engan veginn á báðum áttum, hvort þessara hann mundi heldur kjósa.

Grímur Thomsen sagði, að breyting sú, sem nefndin hefði stungið upp á við frumvarpið, eins og það hefði komið frá efri deildinni, væri eigi nema eðlileg afleiðing af breytingum þeim, sem efri deildin hefði gjört á frumvarpinu. Það væri skylda þingsins, að gjöra eigi skólann dýrari en þörf væri á. Launin væru allt of hjá efri deildinni. Það væri sjálfsagt, að vera eigi að horfa í nokkrar krónur, þegar þeirra þyrfti með; en hitt væri sjálfsgöð skylda, að spara þessar krónur, þegar hið sama fengist án þeirra. Það væri óneitanlega ærinn kostnaður, að verja fram undir 10,000 kr., sem skólinn mundi sjálf-

sagt kosta, til kennslu handa svo sem 3—4 lærisveinum. Það væri eins og að láta 4 smala passa 4 ær. Það væri eigi meiningin, að fella málið, heldur að láta það bíða betri tíma. Hann treysti svo atorku 1. þingmanns Árneseinga, að málið mundi enn komast inn á næsta þing. Það væri líka vafasamt, hvort til mundi fje, til að koma skólanum á fót á næsta fjárhagstímabili. Hann álití laun þau, sem nefndin stingi upp á, meira en nægileg fyrir eigi meiri kennslu, en verða mundi í lagaskólanum; efri deildin hefði þau langt of há. Þingmenn gætu eigi forsvarað fyrir samvizku sinni og kjósendum sínum, að samþykkja lagaskólastofnun með slíkum kjörum. Yrði breytingaratkvæðið samþykkt, þá væri það engan veginn sama og að fella málið, heldur yrði afleiðingin sú, að málið yrði að bíða næsta þings.

Framsögumaður sagði, að sjer þættu kynlegar undirtektir 1. þingmanns Gullbringusýslu undir málið í ræðu hans núna, þar sem hann hefði verið einn í nefndinni í neðri deildinni, sem hefði farið einmitt í sömu stefnu og efri deildin, og munaði því einu, að eptir því sem efri deildin færi fram á, yrði kostnaðurinn fáeinum hundruðum króna meiri. Hann (1. þingmaður Gullbringusýslu) hefði þá haldið því fast fram, að sú stefna, sem nefndin tók, væri hin eina rjetta. Á alþingi 1875 hefði þingmaður þessi verið einna fremstur í flokki þeirra, sem vildu láta embættismenn landsins hafa rífleg laun, og segði hann það til lofs, en eigi ámælis, því það væri sín skoðun, að rjettara væri, að launa embættismönnum sómasamlega, heldur en að vera að telja eptir þeim hvern eyri; það mundi miklu heillavænlegra fyrir land og lýð heldur en hitt, að svelta embættismennina; sjer þætti það undarlegt, að hann legði nú svo fjarska-mikla áherzlu á þennan launamun í frumvarpi efri deildarinnar, og því sem nefndin í neðri deildinni hefði komið sjer saman um. Það væru einar 900 krónur; það væri allt og sumt. Auk þess væri óvíst, að

mikið yrði notað af fje þessu (laununum) á þessu fjárhagstímabili, svo að landssjóðurinn mundi varla komast í þrot, þótt launaupphæðir þessar væru samþykktar og veittar; því að það mundi eigi veita af báðum árunum til undirbúnings undir skólastofnunina; að minnsta kosti væri öldungis ómögulegt, að skólinn gæti byrjað fyr en síðara árið.

Bæði 1. þingmaður Gullbringusýslu og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði talað um, að þeir gætu eigi forsvarað það fyrir kjósendum sínum, að fallast á frumvarpið. Það þætti sjer mjög undarlegt, að þeir óttuðust álas frá kjósendum sínum fyrir þetta, þar sem allir vissu, að lagaskólamálið væri eitt með mestu áhugamálum þjóðarinnar, sem sæist á því, að bænarskrár um það hefðu komið á hvert þing, meðan alþingi var að eins ráðgjafarþing, nema alls tvisvar, að sig minnti. Hann væri viss um, að þeir mundu miklu fremur sæta álasí kjósenda sinna, ef málið væri fellt eða eyðilagt, því þar með sýndu þeir, að þeir fyrirritu tillögur og óskir þjóðarinnar og fyrirritu íslensk lagamenntun. Læknaskólinn, sem síðasta alþingi hefði stofnað, kostaði miklu meira, og þó vissi hann eigi til, að nokkru mannsbarni á öllu Íslandi hefði líkað miður það verk þingsins. Það sæmði eigi þinginu að spilla þessu máli, þar sem það hefði þegar fyrir löngu stofnað bæði prestaskóla og læknaskóla, og sem báðir hefðu gefið vel. Landshöfðingi hefði lagt á móti stofnun læknaskólans á síðasta þingi, af sömu ástæðum, og þeir kæmu nú með, sem legðin á móti lagaskólanum, en læknaskólinn hefði samt komið á, og þjóðin væri þinginu þakklát fyrir það. Eins væri hann viss um að yrði um þetta mál, ef það næði nú fram að ganga.

Grímur Thomsen sagði, að efri deildin hefði alls eigi skilið við frumvarpið, eins og nefndin í neðri deildinni hefði viljað hafa það. Hún hefði gjört ráð fyrir tímakennslu, af því hún hefði álitnið ónóga 2 fasta kennara; þetta væri raunar aðalmunurinn, en eigi launamunurinn. Það sýndi enga fyrirlitningu á

óskum þjóðarinnar, þótt málið væri nú látið hvíla sig og gróa til næsta þings. Hver vissi, nema þá mætti takast að koma með enn þá betra frumvarp, en hjer hefði verið komið með. Annars mætti eigi leggja of mikla áherzlu á óskir þjóðarinnar; hann hjeldi það ætti heima í þessu sem svo mörgu öðru, að vjer vissum eigi, hvers biðja ber. Bænarskrárnar um lagaskóla frá fyrri árum sýndu auk þess einungis í hæsta lagi, að þjóðin hefði óskað, að lagaskólinn kæmist á einhvern tíma, en sönnuðu alls eigi, að hún óskaði þess nú, 1877.

Arnlfótur Ólafsson kvaðst vilja svara 1. þingmanni Árnesinga. Þingmaðurinn mundi eigi hafa tekið rjett eptir orðum sínum; hann sagðist hafa sagt, að 21 lögfræðingaembætti væru hjer á landi; væru af þeim 2 laus, og 2 kandidatestar í lögfræði væru til; þess vegna væri svo sem ekkert lögfræðingaembætti laust. Þar að auki væru nú 4, eða, eptir því sem þingmaður Reykvíkinga hefði sagt, 6 Íslendingar að lesa lög við háskólann í Kaupmannahöfn, og mundu þeir nægja til þess að bæta í skörðin fyrst um sinn, ef einhver skyldi falla frá af þeim lögfræðingum, sem nú sætu hjer í embættum, en enginn mundi fara að lesa lög, nema til þess að fá embætti. Það mundi því eigi verða nógu margir, er gengju á skóla þennan, að minnsta kosti eigi fyrst um sinn, þótt hann kæmist á, þar sem hjer væru 2 aðrar menntunarstofnanir, prestaskólinn og læknaskólinn, er stúdentar gengju á.

Það væri og aðgætandi, að engin bænarskrá um lagaskóla hefði komið frá mönnum hjer á landi, heldur að eins ein frá námsmönnum í Kaupmannahöfn, sem eigi greiddi neitt til landssjóðsins, og mætti standa á sama, hversu mikið væri úr honum tekið.

Þingmaðurinn hefði og talað um lagamenntun, og jafnvel verið á honum að heyra, að enginn íslenskur lögfræðingur gæti haft nóga lagamenntun, nema sá, er lærði lög á Íslandi. Það væri vitaskuld, að þingmaðurinn, sem lögfræðingur, ætti að þekkja laga-

menntun betur en hann, en hann vildi þó spyrja þingmanninn, hvort eigi hefði sá lögfræðingur nóga íslenska lagamenntun, er fyrst hefði verið dómari hér við yfirdóminn, og væri nú síðan orðinn sýslumaður? og hvar hefði hann lært? við Kaupmannahafnarháskólann. Allir þessir 23 lagaembættismenn hér á landi hefðu numið þar lögfræði sína, og væru þó álitnir fulldugandi til þess að standa sómasamlega í stöðu sinni. Það væri satt, að fallegra og myndarlegra væri fyrir landið og í alla staði hentugra og betra, að hafa lagaskóla hér, svo að Íslendingar þyrftu eigi að sækja kunnáttu sína í þessari grein til annara landa, en það yrði of kostnaðarsamt fyrir landið, að eyða allt að 10,000 kr. ár hvert til skóla þessa, sem eigi mundi sóttur nema svo lítið sem ekki fyrst um sinn, og væri að sínu álitu alveg óþarfur, nú sem stæði. Viðvíkjandi því, að íslensk lögvísi væri alveg ólík hinni dönsku, þá hefði hann lesið í dómskapafræði eða prócessi eptir háskólakennara Nellemann, að hann segist haft hafa mikið gagn af prócessi prófessors Schweigaards, sem þó hefði komið út um 50 árum eptir, að Nordmenn hefðu fengið frelsi sitt. Þar af sæist að dómaskipun og lögvísi í Danmörku væri næsta lík hinni norsku, og þá öllu heldur hinni íslensku. Í sumum greinum hefðum vjer alveg sömu lögin, t. d. hegningarlaga-bálkinn. Kennslan við skóla þennan, ef hann kæmist á, mundi eigi verða öðruvísi, en t. d. í prestaskólanum hér í Reykjavík; þar hefðu jafnan verið teknar og lagðar út danskar guðfræðisbækur, t. d. Martensens Dogmatík, og það þó eigi betur en vel, og sumstaðar bætt inn í á einstaka stað, og aptur stytt sumstaðar. Eins mundi fara á lagaskólanum tilvonandi; þar mundu kennarar leggja út danskar lögfræðisbækur, og bæta, ef til vill, nokkru inn í, og mundi það verða litlu meira en það, er lögfræðingurinn W. A. Scheel hefur gjört í lögfræðisbókum sínum yfir þinglagabálkinn (privatrjettinn), hjúskaparbálkinn (famlíurjettinn) og mannhelgina (persónurjettinn), því lög-

fræðin sjálf, «systemið», væri hið sama. Þá þætti sjer betur fallið að heita álitlegum verðlaunum fyrir beztu bók, sem út kæmi í íslenskri lögvísi, og mundi meira gagn af því verða, en af þessum skrifuðu útleggingum á lögfræðisskólanum, er aldrei sæjust á prenti. Við prestaskólann hefði nú verið kennari í 30 ár, en eigi gefið neitt út á prent af öllum þeim útleggingum, er hann hefði einlagt verið að þýlja eða lesa fyrir prestaefnum. Af slíku hefði þjóðin ekkert gagn og enginn fræðimaður gagn, nema þeir einir, er hlýddu á lespulur þessar á prestaskólanum. Þetta væri að visu sorglegt að heyra, en satt væri það þó. Eins mundi að öllum líkindum fara á lagaskólanum. Hann kvaðst svo eigi ætla að tala meira í máli þessu; að eins vildi hann mælast til þess, að forseti leitadi atkvæða um frumvarpið í heild sinni með nafnakalli.

Framsögumaður kvað 1. þingmann Nordur-Múlasýslu vita það betur en sig, að hvorki í Danmörku nje í öðrum löndum væri kandiðatatalan miðuð við embættatöluna, því að í Kaupmannahöfn væru opt kandiðatar svo hundruðum skipti, þótt eigi gætu þeir búizt við, að fá þegar embætti. Enginn gæti heldur vitað, hve mjög fækkuðu lögfræðingar hér á landi í 4 eða 5 ár. Hann gæti því eigi skilið, að sú mótbára 1. þingmanns Nordur-Múlasýslu, að eigi mundu nóg margir sækja skólann, væri á neinum rökum byggð. Hitt gæti hann skilið, að menn álitu baneitrað, að Íslendingar skyldu læra lög annarstaðar en í Kaupmannahöfn, að menn skyldu varast að læra lög í íslenskum búningi; þetta gæti hann skilið; það væri það gamla, sem allt af hefði verið tuggið upp aptur og aptur, í hvert skipti sem mál þetta hefði komið til þings. Að íslensk lögvísi færi alveg saman við danska lögvísi, yrði hann alveg að neita; hér væri reyndar eigi staður til þess að leiða rök að því, enda hefði hann gjört það áður. Aðal-spursmálið í þessu máli væri það, hvort hin háttvirta deild vildi meta meira, að koma á innlendri lagastofnun eða nokkrar krónur,

þar sem þó gengi töluverðir peningar út úr landinu til stúdenta við háskólann í Kaupmannahöfn, og hann vonaði, að þingmenn þyrftu eigi langan tíma til umhugsunar, hvort ráðlegra mundi og hollara fyrir land og lýð.

Pórður Þórðarson kvaðst álíta, að ekkert sakaði, þótt mál þetta biði; annars furðaði sig á því, að framsögumaður, sem væri svo annst um, að mál þetta fengi framgang á þessu þingi, skyldi hafa verið með því, að gjöra þessa breytingaruppástungu, því að hún yrði auðsjáanlega til þess að fella málið, svo að það næði eigi fram að ganga á þessu þingi. Hann vildi náttúrlega launa embættismönnum landsins sómasamlega, en landið væri fátækt, og mættu því laun þeirra eigi vera of há, og væri það því eingöngu launanna vegna, sem hann vildi eigi samþykkja frumvarpið sjálft, eins og það lægi fyrir frá efri deildinni, en breytingaratkvæðið miðaði í þá átt, að lækka þau, og aðhylltist hann því breytingaruppástunguna. En það væri engan veginn svo að skilja, sem hann væri málinu í sjálfu sjer mótfallinn, heldur þætti sjer þvert á móti æskilegt, að lagaskóli kæmist hjer á, því að það yrði miklu hagkvæmara, hentugra og hollara fyrir landið. Þá rynnu og allir þeir peningar inn í landið, sem varið yrði til lagakennslu, þar sem þeir nú gengju allir út úr landinu. Hann sæi því eigi annað fyrir, en að málinu yrði að fresta til næsta þings, og taka þá til óspilltra mála.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst sjálfur ávallt hafa verið máli þessu meðmæltur, og svo væri hann enn, þ.e. hann vildi, að lagaskóli kæmist hjer á, þegar tími væri til kominn, þegar það sæist, að landið hefði veruleg not af því, að koma hjer á lagastofnun, en það hjeldi hann að yrði eigi nú sem staði, og væri hann því fyrir sitt leyti helzt á því, að ráðlegast mundi að fresta málinu fyrst um sinn, eða að minnsta kosti til næsta þings. Það, sem einkum fældi sig frá að halda því fast fram, að málið kæmist áfram á þessu þingi, væri það, að hann sæi, að svo margir stúdentar sigldu á ári hverju til Kaup-

mannahafnar, til þess að nema þar þau fræði, sem þeir gætu numið hjer í landi. Þetta sýndist sjer benda á, að áhugi manna væri farinn að dofna á því, að láta syni sína nema sem mest í landinu sjálfu, og láta þá eigi sækja menntun sína til útlanda, því ella mundu þeir eigi á ári hverju senda þá flesta til Kaupmannahafnar-háskóla. Sjer fyndist það því fráleitt, ef þingdeildin færi nú að beita ofríki til þess að koma þessari stofnun á. Læknaskólinn, sem stofnaður hefði verið í fyrra, væri enn eigi kominn svo á veg, að allir þeir stúdentar hjer í landi, er stunda vildu læknisfræði, færu á hann, en þeir leituðu sumir til Hafnar. Sjer fyndist miklu betur við eiga, að reyna fyrst að koma þessum nýstofnaða skóla í það lag, að hann svaraði fullkomlega tilgangi sínum, svo að stúdentar þyrftu eigi eptir sem áður að sigla til þess að nema læknisfræði. Nú í vor hefðu út skrifast 13 stúdentar, og af þeim væru nú sigldir 7 eða 8, og af þeim einir 3 til þess að lesa guðfræði; þetta sýndi það, sem hann áður hefði tekið fram, að áhugi manna á hinum innlendu menntunarstofnunum væri nú farinn að minnka, og væri því að sínu áliti varhugavert, að fara að stofna hinn 3. skóla, sem væri minnst áriðandi, og þyrfti eigi nema að líta á reiknings-dæmi 1. þingmanns Norður-Múlasýslu til þess að sjá það.

Breytingaratkvæðið hefði komið eðlilega frá nefndinni, því að hún hefði áður komið með þessa tillögu, enda væru það sómasamleg laun, og meira gæti landið eigi veitt kennurum við lagaskólann.

Framsögumaður sagði, að sig furðaði á því, að þingmaður Reykvíkinga vildi gjöra svo mikið úr því, þótt fáeinir stúdentar slæddust til Kaupmannahafnar, þar sem hann vissi, að aðsóknin að skólanum hefði verið svo mikil síðari árin, og að einmitt þingið núna hefði veitt fje til þess, að fjölga heimasveinsplássum í skólanum; stúdenta-viðkoman væri orðin svo mikil á hverju ári, að eigi væri tiltökumál, þótt nokkrir sigldu. Einmitt við stofnun hinna æðri menntunarstofnana hjer, prestaskóla og læknaskóla, hefði mennt-

unarfýsn glæðzt svo mjög, að aðsóknin að skólanum hefði stórum aukizt. Hann skyldi eigi, hvernig þingmaðurinn færi að fá sönnun gegn nauðsyn lagaskólans út úr því, þótt stúdentar, sem ætluðu að nema guðfræði eða læknisfræði, sigldu sumir til Kaupmannahafnar. Lagamenntun hjer í landi væri nauðsynleg mjög og hefði verið nauðsynleg, ekki í mörg ár, heldur í margar aldir. Óvinir lagaskólans gætu eigi upp rætt þá hugsun úr huga þjóðarinnar, að innlend lagamenntun væri alveg ómissandi, ættum vjer að halda þjóðfrelsi voru og þjóðerni. Aðaltilgangur þingmanna, sem mæltu með breytingaratkvæðinu, væri að eyða málinu. Þeir kæmu með ástæður, sem ljetu vel í eyrum bænda, nefnilega sparnaðinn; en slík aðferð sómdí sjer aldrei vel.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að það væri að vísu satt, að piltafjöldinn jykist, en því fleiri, sem út skrifuðust, því færri sæktu á menntunarstofnanir þær, sem í landinu væru; þetta sýndi, að áhuginn á hinum innlendu menntastofnunum væri farinn að minnka, því að það væru ekki að eins lögfræðingar, sem sigldu, heldur líka guðfræðingar og læknisfræðingar. Það væru því öll líkindi til þess, að lögfræðingar mundu eins leita til háskólans í Kaupmannahöfn, þótt lagaskóli væri stofnaður hjer á landi. Í Danmörku væru margir, sem stunduðu lögfræði, ekki einungis til þess, að fá embætti, heldur af því það gæti komið þeim í góðar þarfir í lífinu, en hjer á landi þyrfti ekki að búast við því, að menn færu að stunda lögfræði til annars, en til þess að fá embætti, og þegar embættin væru svona fá, þá mætti búast við, að ekki fleiri en 1 eða 2 sæktu að skólanum í einu. Sjer dytti ekki í hug, að upp ræta hugsunina um sannaþjóðmenntun, en framsögumaður mætti ekki gjöra allt of mikið úr hugmyndum bænda um þjóðlega lagamenntun. Hann kvaðst í þessu máli verða að fylgja sinni saunfæringu, og gæti enginn heimtað af sjer, að hann færi eptir annara hugmyndum og skoðunum.

Tryggvi Gunnarsson sagði, að fyrir-

komulag það á lagaskólanum, sem gjört væri ráð fyrir í þessu frumvarpi, væri alveg gagnstætt því, sem gjört hefði verið ráð fyrir í hitt-eð-fyrri, og gagnstætt því fyrirkomulagi á skólanum, sem neðri deildin hefði samþykkt fyrir fáum dögum, einnig gagnstætt þeirri þingsályktun, er neðri deildin hefði samþykkt um daginn; enn fremur væri það ekki samkvæmt launalögnum, sem þingið hefði samþykkt í hitt-eð-fyrri, því að þá hefði yfirdómurinum verið veittar 4000 kr. í laun, með því skilyrði, að þeir skyldu fá þar af 800 kr. fyrir kennsluna á lagaskólanum. Þegar menn því töluðu um, að lagaskólinn kostaði 10,000 kr., þá væri það ekki alveg rjett, heldur kostaði hann með þessu fyrirkomulagi í rauninni 11,600 kr., því þingið hefði með launalögnum veitt 1600 kr. til þessarar kennslu, sem árlega verða út borgaðar, þó yfirdómararnir ekki kenni; er þessi upphæð þannig alveg töpuð landinu, ef frumvarpið verður samþykkt. Sökum þessarar ósamkvæmni gæti hann ekki gefið frumvarpinu óbreyttu atkvæði sitt, jafnvel þótt hann ætíð hefði verið meðmæltur lagaskóla, og kannaðist við, að hann væri nauðsynlegur hjer á landi, og gæti leitt gott af sjer. En hann gæti ekki álitíð, að svo brýn nauðsyn væri til, að koma skólanum á á þessu næsta fjárhagstímabili, að ekki mætti fresta honum til næsta þings, til þess hann þá gæti komizt í það lag, sem samkvæmt hefði verið og væri enn vilja þingsins. En til þess það sæist, að þingið væri hlynnt innlendri lagakennslu, þá þætti sjer betur fara, að samþykkja breytingaruppástungu nefndarinnar, heldur en að fella málið alveg, eins og þingmaður Gullbringusýslu hefði ráðið til. Ef það væri satt, sem þingmaður Arnesinga hefði sagt, að þingið væri 10 sinnum búið að fresta lagaskólanum, þá væri það fullkomlega sjálfu sjer samkvæmt, að það frestaði honum í 11. skipti, og vildi hann því leggja það til, að þannig yrði ráðið málinu til lykta.

Með því ekki tóku fleiri til máls, þá var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. 1. breytingaruppástunga nefndarinnar við 2. gr. samþykkt með 12 atkvæðum.
2. 2. breyting nefndarinnar við 2. gr. samþykkt með 12 atkvæðum.
3. Frumvarpið í heild sinni með áorðinni breytingu; eptir ósk nokkurra þingmanna var við haft nafnakall, og sögðu:

já:

Halldór Kr. Friðriksson,
 Ísleifur Gíslason,
 Eggert Gunnarsson,
 Einar Ásmundsson,
 Einar Guðmundsson,
 Grímur Thomsen,
 Guðmundur Ólafsson,
 Guðmundur Einarsson,
 Hjálmur Pjetursson,

já:

Jón Sigurðsson,
 Páll prestur Pálsson,
 Páll bóndi Pálsson,
 Snorri Pálsson,
 Tryggvi Gunnarsson,
 Þórður Þórðarson,
 Þorlákur Guðmundsson,
 Þorsteinn Jónsson.

nei:

Arnþjótur Ólafsson,
 Einar Gíslason,
 Jón Blöndal,
 Stefán Stephensen.

Var frumvarpið þannig samþykkt með 17 atkvæðum gegn 4.

VI.

Frumvarp

til laga um friðun fugla á Íslandi.

Frá Á. Thorsteinson, 6. konungkjörna þingmanni, og E. Kúld, þingmanni Barðstrendinga.

1. grein.

Fugla skal friða um varptíma, og er því bann lagt á, að veiða rjúpur frá byrjun einmánaðar til þess 18 vikur eru af sumri. Grágæsir má og ei veiða frá því fimm vikur eru af sumri, nje heldur aðra fugla, sem til manneldis eru hæfir, frá sumarmálum hvorttveggja til þess 15 vikur eru af sumri.

2. grein.

Bann þetta nær eigi til fugltekjueiganda eða umráðanda að varplöndum, sem friðlýst eru. Gripfuglar, ernir, valir, smyrlar, hrafnar og kjóar eru ófriðhelgir. Skal þó í þessum eignum gætt þess, sem fyrir er mælt í tilskipun 20. júní 1849.

3. grein.

Óheimil veiði eptir þessum lögum varðar sektum frá 2 til 100 kr., og skal, ef krafizt er, hinn seki þess utan skyldur að greiða þeim, er veiði á, fulla skaðabót eptir óvilhallra manna mati.

4. grein.

Ei má selja eða láta fala fugla þá, sem í lögum þessum er bannað að veiða, um friðunartíma þeirra, sem hjer að framan er settur. Skal sá, er sekur verður að þessu, sæta sektum frá 1—50 kr.

5. grein.

Með afbrot gegn lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál, og falla sektagjöld öll til landssjóðs.

FYRSTA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 9. fundi efri þingdeildarinnar, 12. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*, frá Árna Thorsteinson og Eiríki Kúld).

Eiríkur Kúld kvað það aðalástæðu frumvarps þessa, að eigi væri annað sýnna, en að farfuglar, og einkum rjúpur mundu gjöreðast, ef haldið væri áfram að skjóta þá og drepa, meðan þeir væru að para sig og hreiðra, og ungarnir væru eigi fullvaxnir. Eina mótbáran, sem hann ímyndaði sjer að fram kynni að koma gegn þessu, væri sú, að fresta þessu máli til þess, er landbúnaðarlögin yrðu tekin fyrir, því í nefndarfrumvarpi þeirra laga væri áþekk ákvörðun þessu frumvarpi. En háskinn væri svo mikill í því, er hjer um ræddi, að eigi mætti fresta þessu máli, enda gæti það dregið talsvert, að landbúnaðarlögin kæmust í kring, og í álit meira hlutans væri að eins ákvörðun um, að banna skot, en eigi veiði yfir höfuð á þessum fuglum. Ef frumvarp þetta hefði í sjer ákvarðanir, sem gengju of langt eða skammt, þætti sjer æskilegt, að heyra bendingar og álit annara þingmanna um þetta efni.

Stefán Eiríksson kvað sjer þykja það að frumvarpinu, að eigi væru fleiri gripfuglar taldir, og kvaðst hann mundu seinna bera sig saman um það atriði við uppástungumennina, en yfir höfuð væri hann eigi mótfallinn frumvarpinu. Sumstaðar hagaði nokkuð sjerstaklega til í þessu efni; t. d. á Breiðamerkursandi væri lítilfjörlegur gæslsláttur, en það mundi mäske ekki koma í bága við ákvarðanir frumvarpsins, en væri svo, þá væri hart að meina mönnum að nota sjer þetta, og því álit hann, að varlega ætti að fara í þessu efni, svo ekki væri skertur rjettur einstakra manna.

Torfi Einarsson fann það til, að gripfuglar væru taldir, en svartbakurinn kæmist þar í mót klaklaust af, og mundi hann þó ekki eiga það skilið.

Benidikt Kristjánsson tók fram, að þó

hann álit, að málið ætti að biða landbúnaðarlaganna, væri hann þó eigi mótfallinn, að sjerstakt lagaboð væri nú þegar samið um þetta efni. En sjer þætti undarleg sú ákvörðun, að friða eigi fugla eins fyrir fugltekjueigendum og varpeigendum sem öðrum. Með því að láta þetta bann eigi ná til varpeiganda, hnektu lögin fjölgun og arði af þessum fuglum.

Jón Hjaltalin kvað frumvarp þetta mjög nauðsynlegt, og hefði átt að koma fyrri, og væri því illa fallið, að láta það dragast. Kvað hann eldri menn víst mundu hafa tekið eptir því, hvað fuglum hefði fækkað. Rjúpan væri að deyja út, af því hver, sem vildi, mætti drepa hana. Víða erlendis væru fuglar friðaðir, og sumstaðar smáfuglar, þar eð það þætti hjer um bil fullsannað, að þeir gjörðu hið mesta gagn með því að eyða ormum og öðrum skadlegum smávikindum. Vildi hann því mjög ráða til, að aðhyllast frumvarp þetta.

Árni Thorsteinson kvað sig gleðja það, hve góðar undirtektir mál þetta fengi. Þegar málið væri rætt í heild sinni, væri eigi hægt að fara nákvæmlega út í einstakar greinir, enda gætu verið ýmsar meiningar um hinar einstöku ákvarðanir í 1. gr., og gætu þær mäske verið heppilegri öðruvísi orðaðar en í framvarpinu. Væri því rjett, að fram kæmu sem flestar góðar bendingar, til þess málið yrði sem bezt úr garði gjört. Taldi hann það misskilning hjá þingmanni Þingeyinga, að varpeigendum væri leyft að veiða, eins og þeir vildu, með því bannið næði eigi til þeirra. Um varplönd væri sjerstök ákvörðun, er öll skot væru bönnuð, og það svo, að tilsk. 20. júní 1849 bannaði að skjóta kanónu í 1/2 mílu fjarlægð og byssu í 1/4 mílu fjarlægð frá varplöndum, hvað þá heldur í sjálfum löndunum. Þar væri og ákveðinn notkunar- og friðunar-rjettur varpeiganda. Mundu varpeigendur eigi valda skemmdum í varpi sínu, heldur lita fremur á hinn mikla hag sinn, og varast að spilla fyrir sjer sjálfum. Frumvarpið stefndi að því, að þeir gætu notið sömu hagsmuna sem áður af fuglategju sinni,

sem væri sjerstök eign þeirra. Með því þetta væri næsta mikið vandamál, vildi hann, að nefnd yrði kosin, ef málið kæmi til 2. umræðu.

Eiríkur Kúld kvaðst ætla, að hann þekkti betur til kofnatekju en þingmaður Þingeyinga, og gæti frætt hann á því, að hún byrjaði seinna en 15 vikur af sumri. En hvað snerti frestun á málinu til landbúnaðarlaganna, þá hefði hinn 2. konungkjörni þingmaður sagt sjer, að landbúnaðarlaganefndin hefði þess vegna tekið ákvörðun um friðun fugla, af því þeir hefðu álitnið friðunina svo nauðsynlega, jafnvel þó sú ákvörðun ekki í sjálfu sjer ætti heima í landbúnaðarlögum.

Benidikt Kristjánsson kvaðst að vísu eigi kunnugur kofnatekju, en ef kofa væri sama sem lundi, þá byrjaði kofnatekjan fyrir norðan fyrir lok 15. viku sumars. Tók hann það fram, að hin nú gildandi lög um friðun æðarfugls mundu eigi ná til varpeiganda sjálfra, þeir dræpu æðarfuglinn hundruðum saman, og gjörðu það kannske í góðum tilgangi, en hann ljeti ósagt, hvort það væri til eflingar varpinu eða ekki. Hart þætti sjer og, að svipta fátækan almúga þeirri björg, sem hann gæti haft af því, að snara rjúpur á vorum strax með einmánaðarkomu, þó þetta væri sú eina eða helzta björg í búi þeirra. Sjer þætti eins mikil ástæða til friðunar á eggjum mófugla og í varplöndum, því menn eyddu hjer um bil eins mörgum fuglum og egg þau væru, er þeir tækju, þó nokkuð mætti gjöra fyrir vanhöldum.

Ásgeir Einarsson kvað sjer þykja skráttin byrjun 1. greinar, að friða fugla um varptíma, því rjúpa væri þó tæpast allt af að verpa frá byrjun eimánaðar, og til þess 15 vikur væru af sumri. Gæsir þætti honum vafasamt hvort þyrfti að friða; þær væru styggar og illt að ná þeim, en talsvert gagn að þeim, ef þær næðust, en annars teldi hann óvist, hvort þær gjörðu meir að bæta en skaða. Svartbakurinn væri og hinn mesti ránfugl, og af sumum talinn verri en örn, og það af þeim, sem vel hefðu vit á varpi,

og fyrir sitt leyti vildi hann, þó hann ætti lítið varp, alls eigi láta hann sleppa. En einn hnútur væri sá í þessu máli, er enn væri óleystur, og það væri um það, hvernig halda skyldi vörð á þessum lögum, og til þess sæi hann engin ráð. Það hefði eigi einu sinni verið hægt að af stýra því, að menn skytu í annara landi, og útlendingar færu opt hópum saman til að veiða. Þetta þyrfti nefnd, ef kosin væri, vandlega að íhuga, svo eigi væri verið að búa til lög, sem yrðu þýðingarlaus. Ef eigi væri hægt að sporna við því, að selur væri skotin á laun, þá mundi það þó enn torveldara um rjúpur upp til fjalla.

Því næst ljét forseti greiða atkvæði um, hvort málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

Þá bar forseti upp til atkvæða, hvort nefnd skyldi kjósa í málið, og var það einnig samþykkt í einu hljóði. Uppástunga forseta um, að nefndin skyldi skipuð 3 mönnum, var samþykkt, og hlutu kosningu:

Árni Thorsteinson með 9 atkvæðum

Eiríkur Kúld — 7 —

Ásgeir Einarsson — 5 —

Í nefndinni var Árni Thorsteinson kosinn formaður, Ásgeir Einarsson skrifari og Eiríkur Kúld framsögumaður.

NEFNDARÁLIT

í málinu: Frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi.

Eptir að vjer, sem hin heiðraða efri deild alþingis hafði kosið í nefnd til að íhuga frumvarp þetta, höfum ýtarlega yfirvegað það, er álit vort um það á þessa leið.

Nefndin er þeirrar skoðunar, að brýn þörf sje á þessu lagaboði, til þess að fuglar þeir, sem hjer eru meintir, geti notið friðar og mæti eigi styggð, þegar þeir á vorin taka sig saman undir varptímann, og á meðan á varpinu stendur og þeir klekja upp ungum sínum. Er það allvíða, að fuglar þessir, einkum í grennd við kaupstaði og þar sem þjettbýlt er,

verða fyrir óskunda og styggð um þann tíma, og hefur að líkindum hvað mest af þessu leitt, að rjúpunni hefur mjög svo fækkað víða hvar, einkum kringum suma kaupstaði, og hin arðsama veiði hennar spillt.

Við nákvæmari yfirvegun komst nefndin að þeirri niðurstöðu, að frumvarpið, eins og það var lagað, mundi þykja ná yfir of margar fuglategundir, og að erfitt sje, með þeirri stefnu, er það hefur, að gefa svo nákvæmar ákvarðanir, að þær nái út yfir öll tilfelli, án þess þó að ganga of nærri rjetti annara, þar sem bæði er um stunduð varplönd og bjargfuglatekju að ræða, en það er á mjög ýmislegan hátt, að eigendurnir gjöra sjer þær tekjugreinir sem arðmestar. Til þess því að lögin í þessu tilliti gætu orðið sem óbrotnust, og aðaltilganginum, að verja ýmsa arðsama fugla um vissan tíma ofsókn og ágangi, verði náð, hefur nefndin valið þann veg, að til greina fugla þessa í 1. gr.

Þess skal getið, að nefndin eptir þeim breytingum, er hún gjörði við frumvarpið, áleit sektirnar of hátt ákveðnar, og virtist hæfilegt að miða þær fyrir þann, er veiðir fugla þessa ólöglega, við 1—50 kr., og fyrir þann, er selur þá, við 1—25 kr.

Nefndin leyfir sjer því, að leggja það til, að hin heiðraða efri deild aðhyllist frumvarpið þannig orðað:

1. grein.

Auk þess, sem fyrir er mælt í tilskip. 20. júní 1849 um veiði á Íslandi, skal enn fremur bannað að veiða: rjúpur, tjalda, lóur alla, spóa og endur, frá sumarmálum til þess er 15 vikur eru af sumri.

2. grein.

Brot á móti lögum þessum varða sektum frá 1—50 kr., og skal hinn saki þess utan skyldur að greiða þeim, er veiði á, fulla skaðabót eptir óvilhallra manna mati.

3. grein.

Sá, sem selur eða lætur fala fugla þá, sem nefndir eru í 1. gr. og veiddir hafa verið um tíma þann, er þar er til tekinn, skal sekur frá 1—25 kr.

4. grein.

Með brot á móti lögum þessum skal farið sem opinber lögreglmál, og falla sektirnar í landssjóð.

Alþingi, 18. júlí 1877.

Árni Thorsteinson, Eiríkur Kúld,
formaður. framsögumaður.

Ásgeir Einarsson,
skrifari.

ÖNNUR UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 16. fundi efri þingdeildarinnar, 20. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*.

Framsögumaður (Eiríkur Kúld) gat þess, að prentvilla væri í frumvarpinu «lóur alla» í staðinn fyrir «lóur allar». Ákvörðunin «allar» væri sett, af því að almennt væru kallaðar lóur bæði lóuprælar, sandlóur og sjálfar lóurnar og fleiri farfuglar. Þá tók hann fyrir nefndarálitnið eptir efninu, og kvað nefndinni einkum hafa gengið það til, er hún tók til, hverja fugla friða skyldi, að henni hefði þótt frumvarið sjálft ganga of nærri eignarrjetti einstakra manna í hinni almennu ákvörðun uppástungumannanna. Rjúpuna hefði þeim þótt nauðsynlegt að friða um varptímann, því að þá væri skaðlegast að skjóta hana og einnig ómannlegast. Tjaldurinn hefði verið tekinn fram, af því að hann þætti einkar-góður í varpi til að verja ránfuglum. Endur væru tilteknar sjerstaklega með tilliti til Mývetninga, og af því að úr hreiðrum þeirra og af þeim sjálfum fengist dúnn, sem margir hefðu í sængur, þótt hann yrði eigi hafður sem verzlunarvara. Smáfugla hefði og að vísu verið nauðsynlegt að friða sakir þess, að þeir eyddu ormum, og að skjóta þá um varptímann, væri til að eyðileggja þá og spilla veiði þeirra um þann tíma, er þá mætti veiða að skaðlausu. Það kvað hann hryggilegt, er fuglar væru skotnir um varptímann, sem þó ætti sjer stað í kaupstöðum

víða, og seinast hjer í Reykjavík hefðu Frakkar verið á fuglaveiðum fyrir skömmu, og væri það fullkomið brot á veiðilögunum, með því að þau bönnuðu, að veiða fugla í annars manns landi. Að svo mæltu kvaðst hann vænta góðra undirtekta þjá deildinni.

Benidikt Kristjánsson fann það einkum að frumvarpinu og álitu nefndarinnar, að þar væri mönnum eigi bannað að taka egg fuglanna í sínu eigin landi, og tilganginum með að friða rjúpuna væri þess vegna eigi náð nema að hálfu leyti. Einnig þótti honum vanta, að ófriðhelga ránfugla alla, tæki hann t. d. hrafninn, sem væri skæður ránfugl, og ynni mjög mikið mein. Honum þótti og óþarft, að sektir væru lagðar við því, að selja fugla, er friðaðir væru, um þennan tíma, því að það væri tilgangslítið, að leggja sjerstakar sektir við fyrir það, þó þeir, sem veiddu ólöglega, kæmu upp laga-broti sínu með því, að selja veiði sínu. Kvaðst hann óska, að ákvörðun um eggja-friðunina yrði því tekin upp í frumvarpið og aðrar breytingar, er hann hefði bent á.

Framsögumaður kvað sjer hafa skilizt svo, sem þingmaður sá, er síðast mælti, væri máli þessu að efninu til hlynntur, en þótt nefndin hafa farið bæði of stutt og of langt. Hefði honum þótt of langt farið í 3. gr., en nefndin hefði viljað hafa aðhaldið sem sterkast, og því haft sektirnar svo háar. Sumstaðar hefði þessum þingmanni þótt nefndin hætta á miðri leið, og kvaðst hann eigi efast um, að þessi þingmaður, sem væri svo skarpvitur og glöggur, mundi sjá ráð til að bæta úr því með viðaukaatkvæðum. Hann hefði talað um það, að hjer vantaði, að ófriðhelga hrafninn, en það væri kynlegt, að hann vissi eigi, að hrafn væri ófriðhelgur, nema á annars manns landi og í varpi, þar sem eigi mætti skjóta hann nema með leyfi varpeiganda. Minnt hefði hann og á það, að egg væru eigi friðuð, en fyrir sitt leyti kvaðst hann helst vilja, að engin egg væru tekin, en ef það væri bannað, væri efasamt, hvort eigi væri gengið heldur nærri eignarrjettinum; það væri og allur munur á því, að taka egg

eða unga, því fuglinn yrpi venjulega aptur, ef eggin væru tekin ný, og þaðan af verst væri það, að drepa foreldra unganna, því með því væru líka ungarnir eyðilagðir. Að endingu kvaðst hann geta frætt sama þingmann á því, að fleiri væru ránfuglar en hrafninn, og þeir sumir skaðlegri en hann, enda væru þeir líka ófriðhelgir.

Jón Pjetursson kvað það víst mundu eiga að vera meining frumvarpsins, að hvorki eigandi lands nje aðrir megi veiða á hinum teltekna tíma, annars væri eigi um friðun að ræða; 1. og 2. gr. útilokuðu eigi allan efa í þessu efni, og þyrfti því nákvæmari ákvörðun um það.

Stefán Eiríksson kvað alla varpeigendur mundu á einu máli um það, eins og framsögumaður, að tjaldurinn væri hinn bezti fugl með það að verja ránfuglum varplönd. Það væri sjálfsagt, að eptir gildandi lögum og þessu frumvarpi mætti skjóta alla ránfugla, t. d. hrafn og skúm, er engu betri væri en hrafninn; skúmurinn ljeti sjer ekki nægja að taka eggin, heldur dræpi hann bæði æður og blika, ef þau ætluðu að verja egg sín.

Framsögumaður kvaðst samþykkur þeirri breytingu, er 3. konungkjörni hefði breift; svo væri og annað, er nefndinni hefði gleymt að athuga, og gæti það komið til greina síðar.

Jón Hjaltalín kvaðst ætla, að frumvarp þetta væri gott, enda væri þar tekið hið helzta af því, er gildi erlendis um friðun fugla.

Framsögumaður kvaðst vilja geta þess, að eptir orðið «skal» í 1. gr. ætti að bæta «öllum».

Ásgeir Einarsson kvað það hafa hindrað uppástungu um eggjatökubannið hjá nefndinni, að eigi mundi hægt að hafa vörð á því, einkum þar sem unglingar eða óvitar ættu í hlut, en sjer þætti þó ráðlegast, ef það væri bannað á annað borð, að taka egg, að skylda húsbændur til að banna fólki sínu það, og yrði það að vera á ábyrgð húsbónda, ef brotið væri móti þessu banni, en ekki unglinga, sem ekki hefðu vit á slíku.

Síðan ljet forseti greiða atkvæði um

hverja einstaka gr. í frumvarpi nefndarinnar, og var:

1. gr. samþykkt í einu hljóði;
2. gr. sömuleiðis;
3. gr. samþykkt með 10 atkvæðum;
4. gr. samþykkt með 10 atkvæðum;

og frumvarpið allt, eins og það lá nú fyrir, samþykkt í einu hljóði, og sömuleiðis að það gengi til 3. umræðu.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi.

Frá Jóni Pjeturssyni, Magnúsi Stephensen, Ásgeiri Einarssyni og Torfa Einarssyni.

Í 2. gr. bætist inn í eptir orðið: «varða» þessi orð: «jafnt landeiganda og aðra», og eptir orðið «þess utan» komi: «ef hann hefur veitt á annars landi».

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 18. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla*.

Framsögumaður (Eiríkur Kúld) kvað komið vera breytingaratkvæði við mál þetta frá 4 þingmönnum, og mundi nefndin aðhyllast þau, enda væru þau að eins til skýringar. Einnig kæmi nefndin fram með þá breytingu við 1. gr., að fyrir orðin «lour allar» kæmi «lófugla alla». Til styrktar því, að þetta mál mætti eigi dragast lengi, gat hann þess, að hann hefði sjeð hjer í Reykjavík í gær, sem var sunnudagur, nýskotna andarunga tæplega hálfvaxna, og óskaði hann, að hann þyrfti eigi að sjá slíkt optar.

Síðan ljét forseti ganga til atkvæða um breytingarnar við 2. gr., og voru þær samþykktar í einu hljóði.

Orðabreytinguna við 1. gr. áleit hann samþykkt á atkvæðagreiðslu.

Síðan var gengið til atkvæða um frum-

varpið allt, og var það samþykkt með 10 atkv. með áorðnum breytingum.

Kvað forseti það þá mundu afgreitt og sent forseta neðri deildar.

Var það nú þannig hljóðandi:

FRUMVARP

til laga um friðun fugla á Íslandi.

1. grein.

Auk þess, sem fyrir er mælt í tilskip. 20. júní 1849 um veiði á Íslandi, skal enn fremur bannað að veiða: rjúpur, tjalda, lófugla alla, spóa og endur, frá sumarmálum til þess er 15 vikur eru af sumri.

2. grein.

Brot á móti lögum þessum varða jafnt landeiganda og aðra sektum frá 1—50 kr., og skal hinn seki þess utan, ef hann hefur veitt á annars landi, skyldur að greiða þeim, er veiði á, fulla skaðabót eptir óvilhallra manna mati.

3. grein.

Sá, sem selur eða lætur fala fugla þá, sem nefndir eru í 1. gr. og veiddir hafa verið um tíma þann, er þar er til tekinn, skal sekur frá 1—25 kr.

4. grein.

Með brot á móti lögum þessum skal farið sem opinber lögreglumál, og falla sektirnar í landssjóð.

FYRSTA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 22. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til 1. umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*.

Páll prestur Pálsson sagði, að af því hann hefði tvisvar borið upp frumvarp í líka stefnu og þetta, þætti sjer skylt að lýsa því yfir, að hann hefði því að eins tekið aptur frumvarp sitt um daginn, að hann hefði átt von á þessu frumvarpi frá efri deildinni, og með því hann væri þessu frumvarpi í flestum greinum samþykkur, treysti hann því, að það mundi fá framgang hjá deildinni.

Var þá samþykkt með 18 atkvæðum, að málið skyldi ganga til 2. umræðu.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi.

Frá Eggert Gunnarssyni, Jóni A. Blöndal, Snorra Pálssyni og Einari Ásmundssyni.

1. Fyrirsögn frumvarpsins verði þannig:

Frumvarp

til laga um friðun fugla og eggja.

2. Við 1. gr. Í staðinn fyrir «lófugla alla» komi: «lóur».
3. Ný grein bætist við, sem verður 2. grein: «Egg æðarfugla og rjúpna skal ekki taka, nema afrækt sjæu».
4. Við 3. grein, sem verður 4. grein: Á eftir orðunum «er þar er til tekin» bætist við: «og egg þau, sem nefnd eru í 2. grein».
5. Við 4. grein: Í staðinn fyrir «í lands-sjóð» komi: «í sveitarsjóð».

ÖNNUR UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 35. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til 2. umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*.

Eggert Gunnarsson sagði, að af því að hann væri einn af þeim, er skrifað hefðu undir breytingaruppástunguna við frumvarp þetta, þá vildi hann gjöra grein fyrir skoðun sinni á þessu máli. Við 1. gr. væri það að athuga, að uppástungumennirnir hefðu sett lóur í stað lófugla, af því að þeim hefði þótt það fara betur. Þá hefðu þeir bætt við nýrri grein, sem 2. grein, og hefði sú grein þá ákvörðun inni að halda, að æðaregg og rjúpnaegg skyldu friðuð, af því að uppástungumönnunum hefði þótt öll nauðsyn til þess bera, einkum hvað æðaregginn snerti. Það væri enginn efi á því, að meðan egginn væru eigi friðuð, þá væru þau sumstaðar

tekin næstum takamarkalaust, og leiddi auðsjáanlega þar af, að æðarvörp gætu eigi náð þeim þroska, sem þau sjálfsagt gætu náð, ef egginn væru eigi tekin. Hann kvað marga hina merkustu varpmenn hafa látið það álit sitt í ljósi við sig, að nauðsynlegt væri að friða egginn, og nú í sumar væri komin út ágæt ritgjörð eftir hinn merkasta varpmann, Eyjólf Guðmundsson á Eyjarbakka, er fastlega rjedi frá því, að taka æðaregg, og vonaði hann, að deildarmenn tækju til greina það, er í ritgjörð þessari stæði. Þar segði meðal annars svo á 27. bls.: «Vel veit jeg það, að þar sem ekkert egg er tekið, verða kaldegginn fleiri talsins, en hin munu þá ekki síður og verða fleiri. Tökum t. d. 100 æður; nú eru tekin egginn, og eftir gefin 3 hverri æður, af þessu verða þó sjálfsagt nokkur kaldegg, má ske nálægt 30; verða þá 270 egg, sem ungast út. Aðrar 100 æður, sem engin egg eru tekin frá, hafa, eftir því sem mjer hefur reynzt, 6 egg hver; það er samtals 600 egg; þó við nú gjörum, að af þessu verði 100 kaldegg, sem jeg þó alls ekki get ímyndað mjer, og er miklu meira en hjá mjer hefur átt sjer stað, verða þó samt 500, sem þessar síðari koma af. Að æðurin geti ekki ungað út nema fáum eggjum, sjest hvað satt er af því, að margar æður hjá mjer, síðan jeg hætti að taka egginn, hafa ungað út 9 eggjum, og enn fleiri, 7 og 8. Sjálfsagt er það, að þegar egg eru ekki tekin, má eigi heldur taka dúninn, nema þar sem fá egg eru, hvort heldur æðurin hefur misst nokkuð af eggjum eða hún fyrir aldurs sakir ekki hefur átt nema fá, þar má að ósekju taka nokkuð af dúninum». Af þessu ljósa dæmi vonaði hann að sæist, hversu mikið gagn mætti af því verða og ábati fyrir alla varpeigendur, að taka eigi egginn. Á 48. bls. í þessari sömu ritgjörð stæði og svo: «Það hljóta allir að sjá, að ef gjörsamlega væri hætt að eyða æðareggjum um land allt, kæmist árlega tvöfalt, já með tímanum ótalfalt fleira á fót af fuglinum, en nú kemst, og þá mætti telja víst, að æðarvarp yrði, jafnvel án fyrirhafnar, að útbreiðast yfir strendur lands-

ins óaflátanlega, ekki sízt þar sem haffsinn ekki nær að eyða fuglinum. Mjer finnst þetta svo mikilsvert atriði, að jeg skil ekki, að nokkur sá, sem ekki er með öllu skeytingarlaus um hagsæld landsins og þjóðarinnar, fái látið þetta lengur afskiptalaust». Breytingin, er gjörð hefði verið við 3. gr. leiddi beinlínis af því, að 2. gr. hefði verið bætt inn í, og það, er snerti breytinguna við 4. gr., þá hefði uppástungumönnunum þótt óðlilegra, að sektirnar rynnu í sveitarsjóð en landssjóð.

Pórarinn Böðvarsson tók það fram, að hann gæti eigi samþykkt breytinguna við 1. gr., að fyrir orðið lófuglar kæmi lóur, því að lófuglar innibyndi meira í sjer, og næði yfir allar lóutegundir.

Guðmundur Einarsson kvaðst ætla, að breytingin undir tölul. 3. ætti eigi vel við. Hann kvaðst reyndar játa það, að það væri ótöluverðri misbrúkun undirorpið, hvernig æðaregginn væru tekin, en allt um það mundi verða næsta óvinsælt, ef með öllu væri bannað að taka æðaregg, og ef eignarijettur manna væri þannig takmarkaður, enda kvaðst hann ætla, að það væri nauðsynlegt, að fækka ögn eggjunum hjá æðarfuglinum, sjer í lagi þegar þeirri reglu væri haldið, að taka strax eitt-hvað af dúninum. Ef því það yrði með lögum bannað, að taka nokkurt æðaregg, þá yrði og að banna það, að dúnninn væri tekinn úr æðarhreidrunum, því að skilyrðið fyrir því, að æðurnar gætu ungað út, væri það, að nægur dúnn væri í hreiðrinu; væri því dúnninn tekinn, en engum eggjum fækkað, þá yrði vont verra, því að kaldegginn yrðu þá svo mörg. Hann kvaðst því eigi álíta það heppilegt, að setja ákvörðun þessa inn í lagabóðið, enda mundi mjög svo erfitt, að hafa eptirlit með því, að þessu yrði framfylgt. Sjer fyndist það og fremur hart, að sekta fátækling, sem hefði varphlunnindi, um 1—25 krónur, þótt hann að vorinu til, þegar harðast væri millum manna, tæki fáein egg sjer til lífsbjargar.

Eggert Gunnarsson kvað sig undra, að þingmanni Dalamanna eigi skyldi þykja

æskilegt, að ákvörðun þessi um friðun eggja væri tekin inn í frumvarpið. Hann fyrir sitt leyti kvaðst alls eigi geta efazt um, að ákvörðun þessi væri heppileg, og þætti sjer því undarleggra, að þingmaðurinn væri móti því að friða eggin, þar sem allir beztu varpmenn, er hann hefði talað við víðs vegar um land, álitu nauðsynlegt, að friða eggin, eins og hann áður hefði tekið fram. Hann kvaðst eigi vilja eyða tímanum til að ræða margt um þetta, en hann ætlaði það næsta óheppilegt, að varpmenn mættu taka egg eptir eigin geðþóttu og þótt svo kynni að virðast í fyrsta áliti, að hart væri að neita fátækum mönnum að taka eggin, þegar harðast væri millum manna, þá væri það aðgætaandi, að það væri hinn mesti skaði fyrir þá sjálfa að taka þau. Hann kvaðst sem umboðsmaður hafa reynt að koma því á, að egg væru ekki tekin, en hefði ekki getað það, og yrði að sínu áliti eigi við slíku spornað, nema beinlínis væru sett lög um það.

Páll prestur Pálsson kvaðst ætla, að ákvörðun þessi miðaði að eins til þess, að eyðileggja málið, því að þótt hún yrði samþykkt hjer í deildinni, þá mundi hún þó aldrei komast í gegnum efri deildina. Hann kvað sjer virðast það mjög svo óeðlilegt, að sekta menn fyrir það, þótt þeir tækju egg, enda ætlaði hann eigi heldur hægt, að hafa nægilegt eptirlit með því, að það yrði eigi gjört. Þar sem það stæði undir 3. tölulið í breytingaruppástungu þingmannanna, að eigi mætti egg taka, nema afrækt sjeu, þá ætlaði hann, að eigi væri gott, að hafa nægilegt eptirlit með þessu; hann kvaðst fyrir sitt leyti ímynda sjer, að ef einhver tæki egg í óleyfi, þá mundi hann flýta sjer að borða þau, og segja svo á eptir, að þau hefðu verið afrækt. Hvað snerti breytinguna, er gjörð hefðu verið við 1. grein, að «lóur» skyldi koma í stað «lófugla», þá ætlaði hann þá breytingu eigi heppilega, því að orðið «lófuglar» væri yfirgrípsmeira orð.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst vilja styðja breytingaratkvæðið undir 3. tölulið, því að

hann álitir þá ákvörðun mest umvarðandi í frumvarpinu; sig gildi jafnvel einu, þótt frumvarpið fjelli allt, ef að hana vantaði í það. Þingmaður Dalamanna óttaðist, að það yrði óvinsælt að banna algjörlega að taka egg, en hann kvaðst ætla, að það, sem væri lög nú, væri engu síður óvinsælt hjá öllum öðrum en varpeigendum sjálfum; þeir mættu átölulaust taka svo mikið af eggjum, sem þeir vildu, og þannig drepa æðarfuglinn í fæðingunni, en öllum öðrum væri bannað að snerta við honum, og sekt lögð við, ef nokkur dræpi æðarfugl, og það þó í hjargarskorti væri. Hann þekkti mörg dæmi þess, hvernig farið væri með æðarvörp, bæði með eggja- og dúntekju; sumstaðar væru ekki skilin eptir meira en 2—3 egg í hreiðri, og yrði viðkoman með því eigi mikil. Það væri talað um, að erfitt mundi veita að líta eptir, að lög þessi væru eigi brotin, en að sinni hyggu væri eins hægt, að hafa eptirlit með, að banni þessu væri hlýtt, og hverju öðru, svo sem friðun æðarfuglsins sjálfs. Þeir, sem bannað væri að drepa æðarfuglinn, þeir mundu eigi láta það liggja í láginni, ef varpeigendur tækju eggin, og varpmenn ættu þá óhægra með að átélja fugladráparana, ef þeir sjálfir brytu lögin í þessu efni, og mundu þeir því vara sig á því. Þingmaður Dalamanna hefði og komið með þá mótbárumóti þessari ákvörðun, að ef ekki ætti að taka nokkur egg, þá mætti eigi taka neitt af dúninum, fyr en fuglinn væri búinn að unga út; en hann kvaðst halda það væri einmitt rjett regla á flestum stöðum, að taka ekki nema lítið eitt af dúninum fyr en síðast; vesalingsfuglinn þyrfti skjóls við fyrir eggin, en þegar verið væri að tína dúninn úr hreiðrinu jafnóðum, sem fuglinn reytti sig, þá plokkaði hann sig meira, en honum væri eðlilegt, auk þess sem það væri svo harðýðgislegt við fuglinn, að ræna hann fyrst eggjunum og svo dúninum, meðan hann sæti á hreiðrinu; hann játaði, að sumstaðar hagaði svo varplöndum, að vatn gæti farið í hreiðrin og skemmt dúninn, og neyddust

menn þá til, að taka nokkuð af honum á meðan æðurinn sæti á eggjunum. Hvað snerti hin önnur breytingaratkvæði, þá væru þau mjög litilsvirði, en þó heldur til bóta; það nægði, að setja «lóur» í staðinn fyrir «lófugla alla»; hann þekkti ekki aðrar tegundir en heilóur og sandlóur; sektirnar í 4. grein gætu innifalitz í þeim sektum, sem ákveðnar væru í 3. grein.

Guðmundur Einarsson sagði, að sjer hefði þótt fróðleg ræða hins heiðraða 1. þingmanns Suður-Múlasýslu. Eptir því, sem honum segðist frá, væru varpböðlar á Norðurlandi, eða þar sem hann væri kunnugur, en ekki varpmenn. Hann vissi eigi betur, en það væri föst regla á Vesturlandi, að minnsta kosti á Breiðafirði, að taka aldrei meira úr hreiðri en svo, að 4 egg væru eptir. Það væri og einmitt rjett og ómissandi, að mega taka dálítið af dúninum smátt og smátt. Væri bannað að taka nokkurt egg, og þar með loku fyrir skotið, að taka mætti nokkuð af dún fyr en síðast, yrði dúnninn að liggja að því leyti óhreifður í hreiðrinu, hvernig sem viðraði, í 4 vikur, og gæti hann þá orðið fyrir stórmiklum skemmdum á þeim tíma, ef illa viðraði, og jafnvel þótt vel viðraði, spilltist hann samt, að minnsta kosti að því leyti, sem hann slitnaði á því til mikilla muna.

Þá tóku eigi fleiri til máls. Var síðan gengið til atkvæða og fjellu þau þannig:

1. a, Breytingaratkvæði fjöggra þingmanna við 1. grein samþykkt með 10 atkvæðum gegn 8.
- b, 1. grein með breytingu samþykkt með 17 atkvæðum.
2. Ný grein hinna sömu þingmanna samþykkt með 10 atkvæðum gegn 8.
3. 2. grein óbreytt samþykkt með 14 atkvæðum.
4. Viðauki hinna 4 þingmanna við 3. grein samþykktur með 10 atkvæðum gegn 3.
5. 3. grein með þessum viðauka felld með 9 atkvæðum gegn 9.

6. Breyting hinna 4 þingmanna við 4. gr.; vegna óglöggjar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall.

Já sögðu:

Arnliótur Ólafsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorlákur Guðmundsson.

Nei sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson.
Ísleifur Gíslason,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Einarsson,
Páll prestur Pálsson,
Páll bóndi Pálsson,
Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,

og var breytingin þannig felld með 9 atkvæðum gegn 9.

7. 4. gr. óbreytt samþykkt með 12 atkvæðum.

8. Breyting hinna 4 þingmanna við fyrir-sögn frumvarpsins felld með 9 atkvæðum.

Þá var samþykkt með 15 atkvæðum, að málið skyldi ganga til 3. umræðu.

Var frumvarpið nú þannig orðað:

FRUMVARP

til laga um friðun fugla á Íslandi.

1. grein.

Auk þess, sem fyrir er mælt í tilsk. 20. júní 1849 um veiði á Íslandi, skal enn fremur bannað að veiða: rjúpur, tjalda, lóur, spóa og endur, frá sumarmálum til þess er 15 vikur eru af sumri.

2. grein.

Egg æðarfugla og rjúpna skal eigi taka nema afrækt sjeu.

3. grein.

Brot á móti lögum þessum varða jafnt landeiganda og aðra sektum frá 1—50 kr.,

og skal hinn seki þess utan, ef hann hefur veitt á annars landi, skyldur að greiða þeim, er veiði á, fulla skaðabót eftir óvilhallra manna mati.

4. grein.

Með brot á móti lögum þessum, skal farið sem opinber lögreglumál, og falla sektirnar í landssjóð.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi.

Frá Þórði Þórðarsyni, Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga, Þorsteini Jónssyni, H. Kr. Friðrikssyni, Guðmundi Einarssyni, Hjálmi Pjeturssyni, og Guðmundi Ólafssyni.

Við 1. gr. eftir orðið: «lóur» komi: «allar»
2. grein falli burt.

ÞRIÐJA UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 47. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmán. kl. 5. e. m., kom samkvæmt dagskránni til 3. umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*, ásamt breytingaratkvæði frá 7 þingmönnum.

Eggert Gunnarsson sagði, að eftir þeim undirtektum, sem mál þetta hefði fengið við 2. umræðu, mætti búast við, að hin heiðraða deild samþykkti það nú, við 3. umræðu, en þar sem sjer væri kunnugt, að nokkrum þætti ísjárvert að banna töku æðareggjanna, af því að það væri of nærgöngult við varpeigendurna, og það jafnvel væri eigi nauðsynlegt, þar sem varpeigendur sjálfir mundu sjá hag sinn í því, að taka eigi mikið af eggjum, þá vildi hann leyfa sjer að taka það fram, að jafnvel þótt varpeigendur sjálfir ættu að sjá, hvílikur hagur það væri fyrir þá, að fylgja ráðum þeirra manna, sem bezt hefðu vit á meðferð og tilbúningi varpa, að taka engin egg, þá væri sjer það kunnugt, að langt væri frá því, að ýmsir varpeigendur hefðu fylgt þessum ráðum, því að hann þekkti engan varpvarg

verri en einmitt suma varpeigendurna sjálfa, og virtist sjer það næsta undarlegt, þar sem fátæklingurinn mætti eigi seðja hungur sitt og fjölskyldu sinnar með æðarfugli, er hann veiddi á sínu eigin landi, án þess að borga sektir, að sjálfir varpeigendurnir mættu að ósekju hindra fjölgun fuglsins, eins og þeim þóknaðist, með eggjatökunni, sem hann þyrði að segja að margvíða væri svo mikil, að nema mundi helmingi eggjanna, og sumstaðar meira. Hann sagði, að hinn orðlagði varpmaður, Eyjólfur Guðmundsson, er bezt hefði skrifað um æðarvörp, hjeldi því fast fram, hve áriðandi það væri, að taka engin æðaregg; hefði hann með dæmi því, er hann hefði tekið fram við 2. umræðu máls þessa, sýnt ljóslega og sannað, hvílikt tjón að þeir menn gjörðu, ekki einungis sjálfum sjer, heldur einnig öllu landinu yfir höfuð, sem hindruðu vöxt og viðgang þeirra hlunninda, sem víða væru, og enn þá víðar gætu orðið gullnámuvirði, fyrri alda og óborna. Auk hans hefðu allir, sem hann þekkti að bezt hefði farið með vörp sín, eins og hann fyr hefði tekið fram, álitnið rjett að taka lítið af eggjum, og yfir höfuð álitnið bezt og rjettast, að taka engin egg, en þar sem að svo margir hlutaðeigendur hvorki sæju sinn eigin hag, með því að taka lítið eða ekkert af eggjum, og vildu heldur eigi trúa þeim, sem bezt hefðu vit á meðferð varpa, þá sýndist sjer nauðsynlegt að friða með lögum eggin fyrir varpeigendum sjálfum, sem því miður margir hverjir væru, eins og hann áður hefði tekið fram, hinir skæðustu og hættulegustu varpvargarnir.

Guðmundur Einarsson kvaðst eigi mundu fara mjög mörgum orðum um þetta mál, því hann hefði áður tekið fram, hvað sjer þætti rjettast og sanngjarnast. Það væri athugandi, að, er búa skyldi til lög, þá yrðu menn að gæta þess, að það, sem menn ætluðu að búa til lög um, væri í meðvitund þjóðarinnar að nauðsyn bæri til að lög væru um. Nú væri kunnugt, að um þetta efni hefði eigi komið nein bænarskrá til þingsins, heldur væri þessi beiðni að eins komin frá ein-

stökum mönnum, og það eigi nema litlum hluta þeirra, er hlut ættu að máli, enda vissi hann, að allir Breiðfirðingar og allir Vestfirðingar mundu þessu mótfallnir, og ekki einungis það, heldur álitu að því fyrirsjáanlegt efnatjón, einkum hvað dúninn snerti. Með þessu væri og tekin ákvörðun, sem væri alveg á móti núgildandi lögum. Þá væri og það, að sá maður, er þetta væri í fyrstu frá komið, væri margsekur um blikadráp, eptir því sem sjer hefði sagt verið; sjer hefði sem sje verið sagt, að hann dræpi blikann, en þó í góðu skyni. Það kynni mäske að vera, að þessi lög ættu við, þar sem ekki væri fylgt föstum reglum með eggjatökuna, en alstaðar annarstaðar mundu þau verða óvinsæl og aldrei verða að neinu gagni.

Einar Ásmundsson sagði, að skoðun sín á þessu máli kæmi ekki alveg heim við skoðun þingmanns Dalamanna. Hann kvaðst verða að ætla, að nauðsynlegasta atriðið í frumvarpi þessu væri ákvörðunin um friðun eggja æðarfuglsins, því að hann gæti ekki skilið, að meiri nauðsyn væri til að friða tjalda og spóa, heldur en æðaregg, sem væri ekki annað en æðarfugl í sköpun. Mönnum virtist mäske, að eignarrjetturinn væri skertur með lögum þessum, en hann væri ekki meir skertur með þeim, heldur en með hinum gildandi lögum, er bönnuðu að veiða æðarfugl; þessi lög væru einmitt beinlínis áframhald af hinum. Þjóðfjelagið veitti eignarrjettinn, en það gæti ekki gefið og mætti ekki gefa hann alveg takmarkalaust, því að það hlyti að gæta síns eigin hags, gæta hags alls landsins. Hagur landsins í þessu efni væri sá, að æðarvarp jykist og kæmi upp á sem flestum stöðum, en til þess að það gæti orðið, væri nauðsynlegt, að eggin væru ekki tekin. Það væri nýkomin út grein í ritum þjóðvinafélagsins frá einhverjum hinum bezta varpmanni á öllu landinu, og lýsti hann þar yfir því álitni sínu, að ekkert væri eins gott til þess að auka æðarvarp eins og það, að friða eggin. Hann kvaðst nú vilja spyrja, hvort menn ætluðu, að landið hefði meira gagn af því,

að æðarfuglinn fjölgaði á landinu og breiddist út, eða spóar og lóur yrðu dálítið fleiri? Hann gæti ekki verið í neinum vafa um, að aðalatriðið í frumvarpi þessu er friðun æðareggja, en að hitt væru að eins ómerkileg smáatriði hjá því. Hann kvaðst ekki skilja í því, að hinn mikli fuglafriðari, þingmaður Skaptfellinga, skyldi vilja láta drepa æðarfuglinn í sköpuninni, og vonaði hann, að þessi þingmaður mundi falla frá breytingaratkvæði sínu.

Benidikt Sveinsson kvaðst ekki hafa mörgu við þetta mál að bæta, en skyldi að eins taka fram 2 atriði. Þingmaður Dalamanna hefði talað um, að engin bænaskrá væri fram komin um að æðaregg yrðu friðuð; frá hverjum hefði slík bænarskrá átt að koma? frá varpeigendum? Ef allir varpeigendur á landinu væru svo innrættir og skynsamir, að þeir sæju, að það væri skaðlegt fyrir sjálfa sig að taka egginn, þá væri óþarfi að gefa út lög um það. En nú væri ekki svo ástætt, heldur væru að eins sumir varpeigendur, sem væru svo skynsamir; þannig hefði á Melrakkasljettu verið haldinn fundur af varpbændum fyrir skemmstu, og hefði þá einn bóndinn viljað koma á samtökum um það, að taka ekki egginn, en komið í hár við alla hina, og einungis getað fengið einn í fjelag við sig. Það væru því hinir skynsamari varpeigendur, sem ættu að hafa atkvæði í þessu máli, og aðrir, sem ekki væru varpeigendur. Þeir hefðu fullkomna heimting á, að eggjatakan væri bönnuð, því að þeir hefðu heimting á, að geta komið upp varpi hjá sjer. Það væri vissulega grátlegt, að auk þess skaða, sem hafisinn gjörði varpinu, skyldu varpeigendurnir sjálfir heimta privilegium til þess að eyða varpinu. Hann kvaðst vera samdóma 1. þingmanni Eyfirdinga um, að þessi grein væri aðalkjarninn í frumvarpinu, og vonaði hann, að þingmaður Skaptfellinga væri svo skynsamur að sjá það, að þótt þetta mál yrði fellt fyrir þessa ákvörðun, þá væri sætt sameiginlegt skipbrot.

Guðmundur Einarsson sagði, að það

væri leiðinlegt, að þetta skyldi vera 3. umræða í þessu máli, annars mundi hann hafa komið með breytingaratkvæði í þá átt, að engin æðaregg mætti taka frá Horni á Hornströndum norðan og austan fram til Eystrahorns. Sjer þætti mjög hart að heyra það, að allir Vestfirðingar væru svo óskynsamir, að þeir vissu ekki, hvernig ætti að fara með varp, og kynnu ekki að meta sitt eigið gagn. Hann kvaðst geta fullvissað deildina um, að Vestfirðingar legðu mjög mikla stund á æðarvarp, og væri það skoðun hinna skynsömustu manna, að hollast væri að taka nokkur egg frá fuglinum, en mjög fá, en aðferð þeirra væri næsta ólík því, sem sumir deildarmenn hefðu sagt frá um eggjatöku fyrir norðan og austan. Alstaðar fyrir vestan væri fylgt fastri reglu um eggjatökuna. En það væri ekki nóg, þótt mönnum væri bannað að taka egginn; það væru fleiri vargar, sem væru hættulegir fyrir æðarvarpið, t. d. örnin, svartbakurinn, kjóinn og hrafninn. Ef nokkuð væri óskynsamlegt í aðferð Vestfirðinga með tilliti til æðarvarps, þá væri það, þar sem svartbakurinn væri svo að segja alinn og honum ekki útrýmt eptir því sem yrði.

Páll prestur Pálsson sagði, að það, sem sjer hefði í fyrstunni gengið til, að koma með frumvarp um friðun fugla inn á þingið, hefði verið sú ástæða, að sjer hefði sárnað, að sjá hálfvaxna unga eða fugla á eggjum og í sárum tekna og drepna. Sjer hefði þá eigi hugkvæmt, að gefa neinar ákvarðanir um æðareggjatöku, því að hann væri æðarvarpi með öllu ókunnur, þar eð hvergi í allri Vestur-Skaptafellssýslu væri æðarvarp. Það, sem sjer hefði nú gengið til, að koma með uppástungu um að sleppa 2. grein, væri það, að hann væri hræddur um, að ómögulegt væri, að hafa eptirlit með því, að varpeigendur tækju fáein egg úr varpi sínu, en sjer hefði aldrei komið til hugar, að varpeigendur væru svo ósvífnir í eggjatökunni, eins og sumir þingdeildarmenn hefðu skýrt frá að ætti sjer stað á Norðurlandi. Sjer virtist óneitanlega hart, að banna fátækum

manni, að taka fáein egg úr sínu eigin varpi sjer og hyski sínu til viðurværis, hvað sem á lægi, en að nokkur maður væri svo óhygginn og sjálfum sjer verstur, að taka öll eða flest eggin frá fuglinum úr varpi sínu, það kvaðst hann aldrei hafa heyrt nje hugsað fyr en á þessu kvöldi. Hann sagði, að það gæti vel verið rjett, að friða eggin eigi síður en fuglinn, en þar sem sumir, er væru kunnugir æðarvarpi, álitu það engu spilla, heldur jafnvel vera til hagræðis, hvað dúninn snerti, að taka nokkuð í hófi af eggjum og dún jafnframt, þá ímyndaði hann sjer, að þessi skoðun væri þó á einhverjum rökum byggð. Þetta væri nú í 3. sinn, að frumvarp um friðun fugla kæmi í þingdeildina, og þætti sjer ólíklægt, að deildarmenn vildu fella það enn af nýju, enda mundi hann eigi gjöra ákvörðunina um eggin að svo miklu kappsmáli, að hann vildi vinna það til, að frumvarpið fjelli einungis þess vegna, og mundi hann því sæta þeim kostum, sem frumvarpið yrði fyrir í heild sinni í efri deildinni.

Grimur Thomsen sagði, að þótt við rammann mundi reip að draga, þar sem væri þingmaður Dalamanna, sem sannarlega væri mikill búfræðingur og kunnugur flestum landshögum, og þótt hann hefði ekki virt varpfræðinginn Eyjólf Guðmundsson sem vera bar, þá ætlaði hann að minna hann á ritgjörðir Ólafs sáluga Stephensens í Fjelagsritunum gömlu, og það hefði þó sannarlega verið varpfróður maður; hann hefði varað sjerstaklega við að taka egg, og þegar hann hefði verið búsettur í Viðey, þá hefði hann sjálfur sagt svo frá, að varpið hefði svo mjög aukizt hjá sjer, einmitt af því, að hann hefði ekki tekið eggin, að varla hefði mátt stíga fæti fyrir utan stofugluggana fyrir hreiðrum, og hann hefði heldur eigi verið að smátaka dúninn, en það gjörðu Vestfirðingar; en hann kvaðst nú trúu Ólafi Stephensen, því að hann hefði verið mjög merkur maður, og kunnur að því, að hafa sjerstaklega lagt stund á allt, er að þessu liti. Þingmaður Dalamanna hefði sagt, að nauðsynlegra væri, að koma fram með frum-

varp til laga um, að út rýma kjóum og örnum, svartbökum o. s. frv., og hefði hann nokkuð satt í því, en þar um væri að kenna þingmanni Skaptfellinga, að lagafrumvarp um það efni hefði eigi náð lagagildi á þessu þingi, þar sem hann, þessi makalaus fuglafríðari, hefði þegar í byrjun þingsins komið fram með frumvarp til laga um friðun fugla, en síðan tekið það aptur; þetta frumvarp hefði nú reyndar ef til vill verið nokkuð ríflega orðað, þar sem hver sá maður, er hefði fengið auga á einhverjum af fuglum þessum, hefði samkvæmt því frumvarpi orðið sekur um 20 kr., ef hann hefði eigi banað þeim. Annars litist sjer rjettast, að fara eptir tillögum þessara tveggja merkis- manna og aðhyllast frumvarp þetta.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst ætla að svara þingmanni Dalamanna nokkrum orðum, þótt það væri næstum óþarft; þingmaðurinn hefði verið að tala um, að varhuga- vert væri að setja lög um það, sem eigi væri komið inn í meðvitund þjóðarinnar, en hann vildi spyrja, hvort friðunin á æðarfuglinum mundi hafa verið komin inn í meðvitund þjóðarinnar, þegar lög hefðu komið út um það? Nei, sannarlega eigi, nema inn í meðvitund varpeiganda, og væru þau lög þó álitin nauðsynleg nú. Hann hefði og talað um, að lög þessi mundu verða almennt óvinsæl, og gæti hann skilið það, ef varpeigendur væru fleiri en þeir, sem ekki ættu æðarvarp, en fyrst hinir síðarnefndu væru margfalt fleiri, þá væri óhætt að fullyrða, að lögin yrðu vinsæl, því þar fyrir væru friðunarlögin á æðarfuglinum yfir höfuð mest óvinsæl, að enginn mætti snerta við æðarfuglinum, nema varpeigendur einir. Þeir hefðu einkarjett til að deyða fuglinn í fæðingunni. Þegar þess væri gætt, hverjir þeir menn væru, sem mundu una þessum lögum illa, og sem þingmaður Dalamanna væri að verja, þá gætu það eigi verið þeir, sem ekkert æðarvarp hafa, því þeim mætti standa á sama; eigi heldur þeir varpmenn, sem ekki taka eggin og fara vel með æðarvörp sín, en þá væru eigi aðrir eptir en þeir, sem fara illa að ráði sínu og taka

of mikið af eggjunum, og væri þá full nauðsyn að hindra þá í því. Hann vildi ekki efa það, að vel væri farið með æðarvörp á Vesturlandi, eins og þingmaðurinn hefði sagt, en þegar hann væri nú búinn að heyra, að sumstaðar væri það gagnstæða, þá væri merkilegt, að hann skyldi standa í móti, að ráðin væri bót á því.

Þar sem þingmaður Skaptfellinga hefði verið hræddur um, að efri deildin mundi fella frumvarpið, ef ákvörðunin um friðun eggja kæmist þar inn, þá vildi hann ekki gjöra henni þær getsakir, því hún mundi ekki hafa sleppt þessari ákvörðun um eggin af ásettu ráði, heldur mundi hún hafa gleymt þessu, því að það lægi í augum uppi, að þar sem hún hefði látið sjer svo annnt um að friða fugla, sem miklu minna væri í varið en æðarfugl, þá mundi hún einnig vilja friða fuglinn í egginu; þessi ákvörðun væri að eins framhald af lögunum um friðun á æðarfugli, sem hefði átt að standa í þeim frá upphafi.

Þórður Þórðarson sagði, að töluvert öðru máli væri að gegna á Breiðafirði og á Mýrum, en nyrðra og eystra, eptir því sem þingmenn skýrðu frá, því að þótt menn tækju þar egg, þá væri það eigi nema lítið eitt, og allir vöruðust að taka svo nokkuð munaði, enda ætti þar sjer eigi stað þessi sama grimmdarlega meðferð á fuglinum, eins og fyrir norðan og austan, heldur gjörðu menn sjer þar þvert á móti far um, að hlynna að fuglinum að öllu leyti, bæði að byggja hreiður og sitt hvað annað, að hlúa að honum. En fyrir norðan væri þessu nokkuð öðruvísi varið, þar sem menn bæði væru allt of ríftækir á eggjunum og dræpu svo fuglinn ofan í kaupið, því að slíkt heyrðist aldrei á Vesturlandi. Það væri mjög áriðandi, að friða fuglinn sem bezt fyrir alls konar ránfuglum og vargi, og kæmi meira undir því, heldur en að fyrir byggja, að taka nokkur egg, ef það væri gjört í hófi; hann vissi líka til, að mjög mikið hefði víða aukizt varp, þó þessari aðferð hefði verið fylgt, sem nú tíðkaðist á Vesturlandi. Hann vonaði því í stuttu máli, að menn væru svo

skynsamir, að eyðileggja eigi þennan arðsamasta atvinnuveg landsins, með því að taka eggin svo gífurlega, þó það væri ekki bannað að öllu leyti með lögum, enda væri líklegt, að svo opnuðust augu á varpeigendum, að þeir sæju, hver skaði það væri, að skemma varpið, og full ástæða virtist að byggja út leiguliðum, sem yrðu sannir að því, að fara illa með varp á ábyli sínu; hann sæi því ekki betur, en að 2. grein frumvarpsins væri öldungis óþörf.

Þorsteinn Jónsson kvaðst hafa skrifað undir þetta breytingaratkvæði af þeirri ástæðu, að hann hefði haldið, að örðugt yrði, að hafa eptirlit með því, að einstaka egg yrði ekki tekið. Hann sagðist hafa hugsað, að enginn tæki egg úr æðarvarpi, og þess vegna þyrftu ekki lög til að banna það; þeir á Vestmannaeyjum hefðu ekki æðarvarp, en þeir hefðu samt varp, og tækju þeir engin egg frá þeim fuglum, sem þeir hefðu aðra nytsemi af; en nú heyrði hann, að menn færu illa með æðarvörpin og tækju mikil egg úr þeim til skaða víða um land, þá álitu hann nauðsynlegt, að sporna við slíkri aðferð, og því væri hann fús að falla frá sínu breytingaratkvæði.

Páll Pálsson, prestur, sagðist ekki hafa búið til við því, að sú virðing væri sýnd máli þessu, að líkræða yrði haldin yfir frumvarpinu sínu sáluga, allra-sízt þegar það væri búið að standa svona lengi uppi. Það gæti vel verið, að það hefði verið óheppilega orðað, en þó hefði sjer virzt svo, sem sá, er líkræðuna hjelt, hefði verið glögg-skyggnari lesari, heldur en hann væri góðfús til.

Að umræðunni lokinni var gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breytingaratkvæði hinna 7 þingmanna við 1. grein samþykkt með 12 atkvæðum gegn 4.
2. Uppástunga hinna 7 þingmanna við 2. grein, að hún fjelli burt, felld með 11 atkvæðum á móti 7.

3. Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 11 atkvæðum gegn 9.

Var frumvarpið síðan sent aptur efri deildinni.

Á 40. fundi efri þingdeildarinnar, 20. dag ágústmán., ljet forseti út býta meðal þingdeildarmanna *frumvarpi til laga um friðun fugla á Íslandi*, eins og það kom frá neðri deildinni, og skoraði jafnframt á nefndina, sem áður hafði fjallað um málið, að láta uppi álit sitt um breytingar neðri deildarinnar á frumvarpinu.

NEFNDARÁLIT

um frumvarp til laga um friðun fugla.

Eftir að nefndin, sem sett var í efri deild í málinu um frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi, hefur fengið frumvarp í sama máli frá neðri deildinni, lætur hún það álit sitt í ljósi, að hún getur ekki aðhyllzt ákvörðun þá, sem neðri deildin hefur sett í 2. grein frumvarpsins. Nefndin álitur að vísu æskilegt, að friðuð sjeu æðaregg og rjúpnaegg, en álitur, að sú ákvörðun fari of nærri afnotarjettindum varpeiganda, auk þess sem eigi mundi kostur á nægu eptirliti til þess, að þeirri ákvörðun laganna verði framfylgt, svo í nokkru lagi sje. Nefndin stingur því upp á, að 2. gr. frumvarpsins falli burt.

Alþingi, 21. ágúst 1877.

Árni Thorsteinson, Eiríkur Kúld, formaður. skrifari.

Ásgeir Einarsson.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 45. fundi efri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*, eins og neðri deildin hafði breytt því.

Eiríkur Kúld kvað frumvarp þetta hafa

fengið þann viðauka hjá neðri deildinni, sem hann gæti eigi aðhyllzt, og eigi heldur með-nefndarmenn sínir. Það væri nefnilega 2. gr., að eigi mætti taka egg, nema afrækt væru. Þessi ákvörðun lægi sjer næst að halda að sprottin væri af því, að þeir menn í neðri deildinni, sem hefðu samþykkt hana, væru eigi kunnugir varpi. Hann yrði að vísu að játa, að það væri yfir höfuð skaðlegt, að taka mikið af eggjum, og hann væri manna fúsastur til að takmarka það sem mest; en hann sæi eigi fært, að halda 2. greininni, eins og hún væri, bæði af því að ómögulegt væri að hafa það eptirlit, sem þyrfti, til þess að henni yrði fram fylgt, og einnig af því, að það væri stundum nauðsynlegt, að taka egg úr varpi, t. a. m. ef æður ætti 9 egg, þá þyrfti að taka nokkuð af eggjunum, ef maður ætti að geta tekið nokkuð af dúninum, því að annars veitti eigi af dúninum öllum til að skýla eggjunum, og þá væri skaði fyrir varpeigandann, að mega eigi taka eggin að nokkru, en það væri honum þó alveg bannað með 2. greininni. Dúnninn skemmdist nefnilega einatt við það, að æðurin ungaði út í honum öllum, svo að menn hlytu að fá miklu meira af skemmdum dún með þessu lagi. Nú væri leyft í 2. greininni, að taka egg að eins, ef þau væru «afrækt», sem Vestfirðingar kölluðu «yfirgefin», en sjer fyndist brýna nauðsyn bera til, að leyft væri að taka fúleggin, því að það gæti vel orðið, að æður lægju á fúleggjum, þangað til þær væru dauðar, og væri auðsætt, hver skaði væri að því; en það mundi síður flestra varpeiganda, að taka þau burtu úr hreiðrum, en láta önnur egg í staðinn, sem æðurin gæti ungað út. 2. greinin legði því skaðleg höpt á varpeigandann, og yrði sú grein samþykkt, þá gæti hann eigi gefið frumvarpinu atkvæði sitt, og vildi heldur, að málið fjelli, þótt sjer væri annars mjög annt um, að það kæmist fram.

Benidikt Kristjánsson kvað það farið hafa, eins og við hefði mátt búast, að nefndin hefði eigi hlegið við breytingum neðri deildarinnar á frumvarpi þessu, en sjer

þættu þær aptur á móti bæta. Varaforseti hefði haft 2 ástæður móti 2. gr. frumvarpsins, eptir því sem sjer hefði skilizt; önnur hefði verið sú, að það væri skaði fyrir varpeigendur, ef þeir mættu eigi taka egg æðarfuglsins, af því að þegar 9 egg væru í einu hreiðri, gæti fuglinn eigi ungað út, nema hann mætti hafa allan dúninn. Sjer væri nú að vísu eigi kunnugt um varp af eigin reynslu, en kunnugir og reyndir varpmenn hefðu sagt sjer, að tala eggja æðarfuglsins væri 4—6, en ekki 9, nema ef tveir fuglar legðu saman; en þótt það ætti sjer stað, að ein æður ætti 9 egg, þá væri það eptir lögum náttúrunnar, og einnig það, að hún gæti ungað þeim út, ef hún hefði til þess allan dúninn; en það væri aptur á móti lögum náttúrunnar, að taka nokkuð af dúninum, áður en fuglinn væri búinn að hafa eðlileg og nauðsynleg not af honum, enda væri það og skaði fyrir varpeigandann, að róta nokkru í hreiðrinu, fyr en fuglinn færi úr því, því að það væri hjegilja tóm, að fuglinn reytti meira af sjer, ef tekið væri af dúninum. Nú væri það eðlilegt, að dúninn skemmdist minnst við, að ekkert væri hreift við honum, svo að hvorki kæmist í hann sorp eða væta, sem væri sjálfsögð afleiðing þess, þegar dunn væri tekinn úr hreiðrinu, en það yrði til þess, að dúninn fúnaði, en flestum mundi annt um að fá dúninn sem beztan. Að vísu yrði dunn sá, sem tekinn væri úr hreiðri, þegar fuglinn væri nýbúinn að verpa, bezti dúninn, en það vægi þó eigi á móti því, hvað hinn dúninn yrði verri en ella. Þessi fyrri ástæða varaforseta þætti sjer því einskis verð. Hin ástæðan, að það væri skaðlegt fyrir fuglinn, að egginn væru eigi tekin, af því að hann gæti legið á fúleggjum til dauða, mundi heldur eigi mikils metandi, þar sem flestum mundi það ljóst, að fuglar færu þegar úr hreiðri sínu, er ungarnir væru orðnir svo stálpaðir, að þeir gætu fylgt móðurinni, og hirtu ekkert um, þótt þá væri eitthvert egg eptir, eða jafnvel brytu á því, áður en þeir skildu við hreiðrið. Þar að auki mundu og varpeigendur hafa gát á að taka

fúleggin burtu, og það mundi sjaldan koma fyrir, að öll egg fugls væru fúlegg, nema ef vatnsflóð kæmi eða snjóáfelli, og afrækti þá fuglinn hreiðrin strax. Það mundu og flestir játa, að dúninn væri meira virði en egginn, og ætti því heldur að hlynna að honum; en að taka egginn og hafa þau til matar væri sama og að drepa fuglinn, því að jetin egg væru sama og drepnir fuglar, að frádregnum vanhöldum. Varpeigendur mundu taka fegins hendi móti þessum lögum, því að þau væru til að gjöra lög um friðun á æðarfuglinum vinsæl, sem nú mundi svo opt brotið á móti, eins og eðlilegt væri; því að maður, sem sæi æðarfugla fyrir landi hjá sjer, hugsaði sem svo: «Það er ekki meira, þó að jeg veiði fuglana þá arna, en þegar varpeigandinn flytur daglega heim svo og svo mörg hundruð eggja, sem ekki eru þó annað en verðandi fuglar». Það væri svo óskynsamlegt, sem það gæti verið, að friða fuglinn, en ekki egginn, því að fuglinn mundi einmitt margfaldast við það, að egginn væru friðuð. Þegar einnig væri gætt að vanhöldum þeim, sem yrðu á fuglinum og einkum ungunum, þá sæist og, að eigi mætti á nokkurn veg eyða eggjunum. Vörpin mundu margfaldast, ef sú óvenja legðist af, að taka egginn. Þar sem nú varpeigendur hefðu einkarjett til að nota æðarfuglinn eptir nú gildandi lögum, þá fyndist sjer og rjett að gjöra þeim að skyldu með lögum, að nota þennan einkarjett sem bezt. Hann yrði því að álíta það sjerlega óheppilegt, að fella 2. grein frumvarpsins, þar eð brýn nauðsyn væri á einhverju aðhaldi, að því er egginn snerti.

Eiríkur Kúld kvaðst hafa orðið því næsta feginn, er þingmaður Þingeyinga hefði hætt þessari dómadags-ræðu, einkum af því að hann hefði ekki sannfært sig um neitt annað en það, að hann hefði misskilið sig, og þekkti ekkert til æðarvarps. Hann hefði misskilið sig að því leyti, sem það hefðu aldrei verið sín orð, að það væri nokkur skaði fyrir varpeigandann, að mega ekki taka egg úr varpi sínu einungis til að jeta

pau. En það, sem hann hefði sagt, að fuglinn bryti á eggjum sínum, væri nóg til að sýna, að hann væri alveg ókunnugur varpi, því að það væri unginn, sem bryti á eggjunum, en ekki æðurin sjálf. Það lýsti einnig ókunnugleik hans, að hann hefði sagt, að eigi mundu í einu æðarhreiðri 9 egg, nema 2 æður hefðu lagt saman, því að slíkt kæmi oft fyrir, og það væri fyrst er 13 eða 14 egg væru í hreiðri, að æður hefðu lagt saman. Þau orð hans, að eigi mætti róta neinu í hreiðri, sýndu, að hann hefði aldrei sjeð hreiður, því æður leituðu oft að verpa milli djúpra þúfna; og þar sem vatnsagi væri, skemmdist dúnninn í hreiðrinu, og væri hreiðrið aldrei snert og bætt, yrði dúnninn ónýtur af vatni og bleytu, og því yrði bezt að taka smátt og smátt ofurlítið í hvert sinn úr hreiðrinu, en aldrei allt, fyr en æðurin væri farin. Að dúnn væri tekinn til mikils skaða, þyrfti óviða að óttast.

Stefán Eiríksson kvað 2. grein frumvarpsins, þrátt fyrir hina löngu tölu þingmanns Þingeyinga, óhafandi með öllu, því að hún væri beinlínis skerðing á eignarréttindum manna. Það væri heldur góð hugsun í því, að ætlast til, að maður tæki ekki dúnninn fyr en fuglinn væri kominn burtu úr hreiðrinu; ef nú væri t. a. m. stormur nokkra daga, svo að ófært væri að komast í varpið um þann tíma, sem fuglinn færi burtu, þá væri gaman að sjá, hversu mikið væri eptir af dúninum, þegar til væri komið. Hann gæti sagt þingmanninum það, að dúnninn yrði gjörsamlega fokin á sjó út, og hvað hefði varpeigandinn þá upp úr því, að taka ekkert egg? Það væri að vísu satt, að hvorki mætti taka mikið af dúni eða eggjum, en varpeigendur, sem annars hugsuðu nokkuð um varp sitt, mundu flestir sjá um, að taka hvorugt sjer í óhag. Hann gæti heldur eigi sjeð, hvernig ætti að sjá um, að egg væru eigi tekin og jetin; lögreglustjórnin þyrfti að vera í hverri krá, þar sem matvæli væru meðhöndluð, til að sjá um, að þar væru ekki egg á borðum. Þessi ákvörðun væri því öldungis tilgangslaus, hvað eptirlit lögreglustjóra á-

hrærði. Sjer þætti því sjálfsagt að fella 2. gr. frumvarpsins eða frumvarpið í heild sinni.

Ásgeir Einarsson kvað það mega segja um þetta efni, að opt yrði stórt bál úr litlum neista. Það hefði nú verið sýnt fram á, að þingmaður Þingeyinga þekkti ekkert til í varpi, og væri því ræða hans lítils metandi; hann vildi nú að eins geta þess, að hann hefði stundum leitað í varpi í Strandasýslu, þar sem allt hefði verið á floti af vatni; þar hefði æður setið á eggjum í blautu hreiðri og eggin köld og blaut, nema ef til vildi efstu eggin 1 eða 2. Ef þetta frumvarp hefði þá verið orðið að lögum, þá hefði hann náttúrlega orðið að skilja þetta eptir þarna, því að eggin hefðu eigi verið afrækt, þótt auðsætt væri, að þau mundu öll verða fúlegg. Það mundi enginn varpeigandi taka egg sjer í mikinn skaða. Sjer væri það vel kunnugt, að hinir beztu varpmenn hefðu tekið mikið af eggjum og jafnvel drepjið blika, sem þeim hefði þótt spilla, og þó aukið varp sitt mjög mikið, og kvaðst hann vilja spyrja, hvort menn álitu, að þessir menn hefðu gjört það af vitleysu? Hann gæti því ekki fallizt á 2. gr. frumvarpsins, eins og hún væri orðuð, enda væri bággt að halda vörð á því, að varpmenn gjörðu svo ekki skaða með eggjatökunni, ef þeir væru sjálfir svo fávísir, og því síður mundu þeir, er eggin sæju, almennt geta gjört greinarmun á eggjunum, sem væru alveg ný, hvort þau hefðu verið tekin volg eða köld.

Forseti bar þá breytingaruppástungu nefndarinnar um, að 2. grein frumvarpsins væri felld úr, undir atkvæði, og var hún samþykkt með 9 atkvæðum, og frumvarpið þannig breytt samþykkt með 7 atkvæðum, og kvað forseti það þá verða sent aptur til forseta neðri deildarinnar.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi.

1. Á eptir 1. grein komi ný grein, sem verður 2. grein:

- «Egg æðarfugla og rjúpna skal eigi taka, nema afrækt sjeu eða kaldegg».
2. 2. og 3. grein verða: «3. og 4. gr.».
 3. Í fyrirsögninni falli burtu: «á Íslandi».
- Eggert Gunnarsson. Einar Ásmundsson.
Jón A. Blöndal.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *frumvarp til laga um friðun fugla á Íslandi*, með breytingaratkvæði 3 þingmanna.

Eggert Gunnarsson kvað búið að ræða svo mikið um mál þetta, að eigi mundi nauðsynlegt að skýra það betur, en þegar hefði verið gjört. Mál þetta hefði líka fengið svo góðar undirtektir í hinna háttvirtu neðri deild, að hann vonaði, að frumvarpið yrði samþykkt, eins og það nú lægi fyrir, ásamt breytingaratkvæðinu við það um friðun eggjanna, án þess að ræða meira um það, og eyða þar með hinum dýrmæta tíma þingsins.

Guðmundur Einarsson kvað það hafa glatt sig, að 2. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði nú talað hóflega um málið, því að áður hefði því verið fylgt næstum því með of miklu fjöri. Nú væri eigi framar tími til að láta það koma til sameinaðs þings, og væri því bezt að vagga því í værdina. Annars hefði sjer fyrir sitt leyti þótt heppilegt, að þetta breytingaratkvæði hefði komið við frumvarpið, því að það yrði að öllum líkindum til þess, að efri deildin felldi málið.

Hjálmur Pjetursson kvað sjer finnast vanta eina ákvörðun í frumvarp þetta, er hann vildi benda nokkrum þingmönnum á að hafa í huga á næsta þingi, því líklega yrði mál þetta ekki leitt til lykta á þessu þingi, enda sýndist sjer hollt fyrir málið að biða til næsta þings. Það vantaði nefnilega ákvörðun um, að eigi mætti taka dún, því að ef dúnninn væri tekinn, þá leiddi það til þess, að egginn yrðu að kaldeggjum og fúl-

eggjum; hann væri reyndar eigi sjerlega varpfróður maður, en hann vissi þó svo mikið, að dúnninn væri skilyrði fyrir því, að fuglinn gæti klakið út eggjum sínum. Þannig væri það auðsætt, að af vöntun þessarar ákvörðunar leiddi, að menn gætu að ósekju breytt alveg gagnstætt tilgangi laganna, þar sem mönnum væri eigi bannað að taka dún og leyft að taka kaldegg.

Páll prestur Pálsson kvaðst að eins vilja óska, að frumvarpið yrði hjedán af fúlegg, eins og það lægi nú fyrir.

Varaforseti kvað þetta frumvarp að vísu hafa komið frá efri deild þingsins, en hann gæti þó eigi mælt mjög fram með því, því að það hefði sannarlega ekki verið merkilegt, þegar það hefði komið frá efri deildinni. Hann gæti eigi sjeð, hvað efri deildinni hefði gengið til að friða þá fugla, sem eigi væri vant að myrða svo mjög, en sleppa því, sem langtum meira væri í varið, nefnilega friðun eggjanna. Frumvarpið hefði að vísu batnað nokkuð við það, að neðri deildin hefði bætt inn í orðinu «allar», á eptir lóur, en hann yrði þó að álíta aðalatriðið aðra viðbót neðri deildarinnar, þar sem hún hefði bætt inn í ákvörðuninni um friðun eggja, því að það yrði þó allt af «mergurinn málsins» í þessu frumvarpi. En hvað það snerti, hvað meint væri með friðun eggja, þá ætlaði hann að snúa sjer til laga þeirra, sem nú væru um friðun á æðarfugli. Þar væri svo kveðið á, að þegar einhver, sem eigi ætti varp, dræpi æðarfugl, þá yrði hann sekur, og skyldi brotið sótt sem lögreglumál, en varpeigendur mættu sjálfir eyða svo miklu af fugli, sem þeir vildu, meðan egginn væru eigi friðuð. Með þessu virtist sjer órjettur gjör þeim, sem ekki ættu varp, því að eins og varpeigandi gæti sagt, að eigi væri víst, að fugl yrði úr eggí því, sem hann tæki, þannig gæti og sá sagt, sem ekki ætti varp, og dræpi æðarfugl, að eigi væri víst, að sá fugl, er hann hefði drepíð, mundi orpið hafa. Sjer fyndist það því bein afleiðing af lögunum um friðun æðarfugls, að gefin væru út lög um að friða egginn, svo að eigi fengju varp-

eigendur sjálfir að drepa fuglinn hópum saman, fyrst hinum væri bannað það.

Pórður Þórðarson kvaðst vera alveg á sama máli og þingmaður *Dalamanna*, að bezt mundi að vagga þessu máli í værdina, ef breytingaruppástungan yrði samþykkt, enda gæti hann með engu móti skilið, hvernig litið yrði eftir, að þeirri ákvörðun yrði hlýtt, þar sem hann þekkti til á Vesturlandi. Sýslumaðurinn í Borgarfjarðar- og Mýrasýslu sæti suður við Hvítá, og hvernig ætti hann að hafa eftirlit með því, að egg væru eigi tekin, t. d. í Hvalseyjum og með sjávarsíðunni í Mýrasýslu? Sýslumennirnir í Snæfellsnes-, Dala- og Barðastrandarsýslu sætu allir á landi, og þyrfti eigi annað en líta á uppdrátt landsins til þess að sjá, hversu ördugt þeim mundi veita að líta eftir, að hlýtt væri lögum þessum í öllum þeim fjölda af eyjum, sem lögju á Breiðafirði, og hjeldi hann jafnvel, að það mundi ómögulegt. Sýslumaðurinn í Ísafjarðarsýslu sæti á Ísafirði, og mundi hann því eigi geta haft nægilegt eftirlit með varpinu í Æðey eða Vigur. Í Strandasýslu væri hann að vísu eigi kunnugur, en eftir því sem hann hefði heyrt, þá mundi eigi betur ástátt þar í þessu tilliti, þar varp væri þar einna-mest lengst frá bústað sýslumannsins. Hann álti því þýðingarlaust að vera að setja þau lög, sem eigi yrði haft nægilegt eftirlit með að væri fylgt, hvorki um varp nje annað; enda mundi, hvað varpið snerti, eigi þurfa nein lög um það, hvað Vesturland áhræði, því að varpeigendur ljetu sjer sjálfir annt um, að auka varp sitt sem mest, og mundu þeir því af sjálfu sjer taka þessa ákvörðun, ef þeir hjeldu, að hún miðaði til betra. En ef svo væri, að Norðlingar væru slíkir óstillingar- og óráðs-menn með eggjatöku, að þeir þyrftu laga við, þá gæti hann ekki sjeð neitt því til fyrirstöðu, að frumvarp kæmi fram á næsta þingi um, að veita sýslunefndunum vald til, að gjöra samþykktir um það efni, eins og þingið hefði gjört viðvíkjandi fiskiveiðum á opnum skipum. Annars væri hann frumvarpinu hlynntur, eins og það hefði komið frá efri deild-

inni, og 'greiddi hiklaust atkvæði með því, ef breytingaruppástungan fjelli.

Guðmundur Einarsson kvaðst samdóma varaforseta um, að mönnum gengi gott eitt til með lögum þessum, en þetta væri eigi komið inn í meðvitund þjóðarinnar, og mundu því lög þessi ætíð verða mjög óvinsæl. Hann kvaðst vera fús til þess, að komast eftir því til næsta þings, hvernig varpeigendum á Breiðafirði mundi líka sú ákvörðun, um að banna eggjatöku; sömuleiðis hvort þeir mundu álíta ráðlegt, að taka eigi dúninn fyrri, en fuglinn hefði leitt út, sem hann fyrir sitt leyti álti mjög svo skaðlegt, og alveg ógjörlegt, eins og hann hefði áður tekið fram, þar sem dúninn væri skilyrði fyrir því, að fuglinn gæti ungað út eggjunum. Hann sagði, að svo gæti að borið, að lægi dúninn óhreifður í hreiðrinu allan varptímann, að hann ónýttist alveg. En ef varpeigendur á Breiðafirði hefðu ekkert á móti því, að taka aldrei neitt egg, nema það væri kaldeggt eða yfirgefið, og aldrei nema útleiðsludún, þá skyldi hann sannarlega eigi vera máli þessu andstæður eftirleiðis.

Benidikt Sveinsson sagði, að sjer virtist, að þingmaður *Dalamanna* hefði gleymt því, að lögin væru fyrir þá vondu, en eigi fyrir þá góðu. Breiðfirðingar þyrftu eigi þessara laga með eftir því, sem hann hefði áður sagt, og þyrftu þeir því eigi að andæfa á móti þeim, en öðru máli væri að gegna með t. d. Þingeyinga, því að þeir þyrftu sannarlega þessara laga við, og svo mundi um fleiri, og þætti sjer því nauðsynlegt að koma þeim á. Þingmaðurinn hefði aldrei áður verið því meðmæltur, að illa væri með farið eða ónýtt beztu hlunnindi landsins, en það væri óneitanlega æðarvarpið á Íslandi, og það mætti með sanni segja, að illa væri með það farið, er eigi fengist helmingur arðs af því, sem mætti fá, ef skynsamlega væri að farið. Norðlendingum þætti engin skömm að því, að setja lög um það, sem þeir sæju að væri ábótavant, og lagfæra mætti með lögum, og sá, sem þetta mál flytti af mestum áhuga, 2. þingmaður Norður-Múlasýslu, hefði

og sjerstaka ástæðu til þess, þar sem hann væri umboðsmaður margra varpjarða, og væri því náttúrulegt, að hann vildi, að jarðir þær, sem þessi hlunnindi hefðu, gætu notið þeirra sem beztt. Þá yrði og þingmaðurinn að skoða mál þetta frá hinni «oeconomisku» hlið. Hann vildi spyrja, hvað t. d. kostaði egg í samanburði við vaxinn fugl? Eggið væri sem egg lítilsvirði, en það geymdi í sjer marga krónu, er það yrði að fugli. Hann væri því nú sem fyrri máli þessu meðmæltur, og vonaði, að það yrði samþykkt.

Páll prestur Pálsson kvaðst mundu greiða atkvæði sitt með breytingaratkvæðinu; það kynni reyndar svo að virðast í fyrstu, sem það væri eigi alls kostar samkvæmt því, sem hann hefði áður talað í þessu máli, en það væri aðgættandi, að hann gjörði það í þeirri föstu von, að ef breytingaruppástungan yrði samþykkt, þá yrði það til þess, að málið yrði fellt í efri deildinni.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og var því gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breyting þriggja þingmanna við 1. grein. Eftir ósk nokkurra þingmanna var við haft nafnakall og sögðu:

Já:

Ísleifur Gíslason,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Jón Blöndal,
Guðmundur Ólafsson,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei:

Halldór Kr. Friðriksson,
Guðmundur Einarsson,
Hjálmur Pjetursson,
Páll bóndi Pálsson,

Nei:

Stefán Stephensen,
Þórarinn Böðvarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson;

var hin nýja grein þannig samþykkt með 14 atkvæðum gegn 8.

2. Breyting hinna 3 þingmanna við fyrirsögnina samþykkt án atkvæðagreiðslu.
3. Frumvarpið í heild sinni samþykkt með 12 atkvæðum gegn 7.

Forseti kvað frumvarpið nú verða afgreitt til forseta hins sameinaða alþingis.

BREYTINGARATKVÆÐI

við frumvarp til laga um friðun fugla.

Eins og það var samþykkt við eina umræðu í neðri deild alþingis.

2. grein falli burt.

Þórður Þórðarson. Guðmundur Einarsson.

Á 2. fundi hins sameinaða alþingis, 29. dag ágústmán., gat forseti þess, að til sín hefði komið *frumvarp til laga um friðun fugla*, eins og það hefði verið samþykkt við eina umræðu í neðri deild alþingis, og væri því nú út býtt á fundinum. Bar forseti því næst undir atkvæði þingsins, hvort þetta frumvarp með breytingaruppástungunni, sem því fylgdi, mætti koma á dagskrá næsta dag, þótt því eigi hefði verið út býtt fyrir en nú, og gat þess, að landshöfðingi fyrir sitt leyti hefði ekkert á móti þessum afbrigðum frá þingsköpunum.

Var því neitað með 16 atkvæðum á móti 12, en með því atkvæðagreiðslan þótti óljós, var við haft nafna kall og sögðu:

Já:

Arnlfótur Ólafsson,
Benidikt Kristjánsson,
Benidikt Sveinsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,
Einar Guðmundsson,

Já:
Grímur Thomsen,
Jón Blöndal,
Jón Sigurðsson,
Sighvatur Árnason,
Snorri Pálsson,
Tryggvi Gunnarsson.

Nei:
Eiríkur Kúld,
Ísleifur Gíslason,
Árni Thorsteinson,
Bergur Thorberg,
Guðmundur Einarsson,
Halldór Kr. Friðriksson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Hjaltalín,
Magnús Stephensen,

Nei:
Páll bóndi Pálsson,
Páll prestur Pálsson,
Pjetur Pjetursson,
Stefán Eiríksson,
Stefán Stephensen,
Torfi Einarsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundson,
Þorsteinn Jónsson.
Ásgeir Einarsson, Guðmundur Ólafsson,
Jón Pjetursson og Þórarinn Böðvarsson
voru eigi viðstaddir.

Var því þannig neitað með 18 atkvæð-
um gegn 13, að frumvarpið skyldi koma til
umræðu næsta dag.

C.

Uppástungur og ályktanir.

A.

Ályktanir, samþykktar af þinginu.

I.

Ályktun viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum.

a.

Uppástunga

til þingsályktunar viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum.

Frá meiri hluta nefndarinnar í málinu um laun presta, prestaköll og kirkjur.

Alþingi ályktar, að landshöfðingi komi því til leiðar, að hans hátign konunginum allramildilegast mætti þóknast, að skipa á komanda vetri 3 manna nefnd, auk stípts-yfirvaldanna, er hafi það ætlunarverk, að safna þeim skýrslum, sem nauðsynlegar eru til þess, að tekjur presta verði fast ákveðnar, bera undir kirkjufundi í hjeruðum breytingar viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum, og	undir bóa frumvörp um prestaköll og tekjur presta, eptirlaun uppgjafapresta og presta-ekkna, og um umsjón og viðhald kirkna; skuli nefnd þessi hafa lokið starfi sínu svo snemma, að stjórnin geti lagt frumvörp um þessi mál fyrir alþingi 1879, og nefnd þessi hafi laun fyrir starfa sinn af landsfje því, er ætlað er til óvissra útgjalda.

b.

Uppástunga

til þingsályktunar.

Frá minni hluta nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla og fl.

Alþingi ályktar að skora á landshöfðingja, að hann komi því til leiðar: að stípts-	yfirvöldin fyrir skipi aukamat á öllum brauðum landsins, og gefi fyrir því svo nákvæmar

og tryggjandi reglur, er framast er auðið; að þau beri undir fundi í prófastsdæmi hverju, er allir prestar skulu til sækja og einn maður kjörinn úr hverri sókn af öllum búandi mönnum í sókninni, þeim er gjalda til prests og kirkju, tillögur sínar um nýja brauðaskipun, og leita álits þeirra um breytingar á gjöldum til prests og kirkju; að þau semji frumvarp til laga um nýja brauðaskipun og um breytingar á gjöldum til prests og kirkju, og að þau sendi síðan frumvörpin með ástæðum sínum til landshöfðingja svo tímanlega, ef auðið er, að hann geti látið prenta þau nokkru fyrir alþingi 1879, og greiðist þá kostnaðurinn til þess af fje því, er ætlað er til «óvissra útgjalda í fjárlögunum 1878 og 1879».

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmán., stakk forseti upp á, að hafa skyldi tvær umræður um *uppástungur til þingsályktunar viðvikjandi prestaköllum og kirkjum* frá meiri og minni hluta nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla og fl., og var það samþykkt í einu hljóði.

FYRRI UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 46. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústm., komu samkvæmt dagskránni til fyrri umræðu *uppástungur meiri og minni hluta nefndarinnar í prestamálinu til þingsályktunar viðvikjandi prestaköllum og kirkjum*.

Framsögumaður (Þórarinn Röðvarsson) sagði, að þótt eiginlega ætti að tala um uppástungurnar, þá gæti hann eigi annað en farið nokkrum orðum um nefndarálitin. Bæði meiri og minni hlutinn væru samdóma um það, að nauðsynlegt sje að gjöra breytingar á brauðaskipun og kjörum presta, og að nauðsynlegt sje, að fyrirkomulag á öllu því, er þar að lýtur, færi betur. En, eins og kunnugt væri, væru þó skoðanir minni hlutans í mörgu frábrugðnar skoðunum meiri

hlutans, og vildi hann leyfa sjer að fara nokkrum orðum um minni hlutann og meiri hlutann, eins og skoðanir þeirra kæmu fram í nefndarálitunum. Minni hlutinn vildi bæta kjör presta án þess að of þyngja landssjóðnum; meiri hlutinn álti það skyldu landssjóðsins, að leggja fje til þess að bæta upp þau brauð, sem þess þyrftu, til þess að prestaembættin yrðu svo aðgengileg, að góðir og duglegir menn vildu þjóna þeim; sömu-leiðis hefði meiri hlutinn kveðið á um það, hve há laun presta skyldu vera, og til tekið hina hæstu og lægstu launaupphæð, nefnil. að enginn prestur hefði meira en 2500 kr., og enginn minna en 1000 kr., og jafnframt tekið fram, að æskilegt væri, að $\frac{2}{3}$ hlutar allra brauða á Íslandi hefðu 1500 kr. tekjur. Þetta þættu sjer hóflegar og sanngjarnar tillögur, og væri hjer alls eigi farið fram á of há laun, er menn t. d. bæru þau saman við laun lækna, og bæri þó þess að geta, að lækna- ar hefðu allir aukatekjur að auki, þar sem gjört væri ráð fyrir, að prestum væru reiknaðar þær upp í þessi laun; með þessu væri þó nokkur bót ráðin á kjörum presta, einkum ef ljett væri á þeim uppgjafaprestum og prestaekkjum. Hann þyrði að vísu alls eigi að ábyrgjast, að þessi launaupphæð mundi nægja til þess, að prestaembættin yrðu skipuð nýtum og duglegum mönnum; heldur þættu sjer miklu meiri líkur til, að þessar tekjuupphæðir mundu reynast ónógar. Þá ætlaði hann að fara fáum orðum um minni hlutann, og þó kannske fleirum. Það væri að líkindum mikil gleði fyrir þessa menn, að vita menn lesa það og dást að því, að svo frjálsslyndir menn hefðu setið á alþingi Íslendinga 1877, að þeir vildu eigi leggja einn eyri til úr landssjóðnum handa hinni einztu stjött landsins; þessir menn mundu reyndar mest hafa komið með þessar frjálsslyndu tillögur í þeim tilgangi, að fá lof fyrir hjá landsmönnum sínum, en hann hjeldi þó, að þetta væri misskilin velvild við bændur, þar sem margir og jafnvel flestir bændur vildu prestum sínum vel og óskuðu, að þeir hefðu góð laun, jafnvel fremur en aðrir embættismenn

landsins. Hann hjeldi líka, að þessi gleði yrði að skerðast, er þeir söju, að þeir hefðu að meira eða minna leyti spillt góðu máli, því það gjörði hver sá, sem gjörði ágreining um það, sem væri rjett og sanngjarnt. Minni hlutinn vildi eigi veita «stórfje» úr landssjóði til að bæta upp brauðin, en þetta væri heldur ekkert stórfje, og enn óvíst, hvort nokkurt fje þyrfti að taka úr lands-sjóði; það færi eptir því, hve mikið brauð-unum væri fækkað, og hvernig tekjum þeirra væri varið, enda þyrði hann að segja, að bændur vildu heldur, að prestum sínum væri launað úr landssjóði, heldur en að þeir þyrftu að liggja upp á þeim, og vera þeim til vanvirðu fyrir fátæktar sakir; hann yrði að bera bændum það vitni, að þeir vildu yfir höfuð fara mjög vel með presta sína. Meiri hlutinn væri að nokkru leyti samþykkur minni hlutanum í því, að jafna brauðin, en þó eigi að öllu leyti. Það væri engan veginn aðaltilgangur presta, að fá góðar tekjur, þó minni hlutinn brygði þeim um það, heldur vildu þeir að eins geta lifað eins og aðrir menn, til að geta stundað köllun sína, án þess að vera upp á aðra komnir. Þá talaði minni hlutinn um, að prestar ættu að vera svo «lyntir», að þeir hugsuðu eigi mest um laun eða tekjur; hann játaði að vísu, að það væri æskilegt, ef það gæti orðið, en hann vildi spyrja, hver gæfi þeim slíka «lund»? Ef þessi orð væru sneið til hins valinkunna merkisprófasts í Norður-Múlasýslu, sem væri kjördæmi þessara þingmanna, þá yrði hann að mótmæla þeim, því hann ætti þau alls eigi skilið. Þessi merkisprestur hefði eins og fleiri sótt um betra brauð, en það væri allt að einu rangt og illa mælt, að hann hugsaði mest um tekjur og há laun. Til dæmis upp á þá setningu minni hlutans, að ekki þyrfti annað en sitja brauðin vel, til þess að þau yrðu aðgengileg, vildi hann taka það dæmi, sem allir þingmenn þekktu, hann vildi nefna Mosfell; það hefði verið mjög vel setið og í mörgu stórum bætt af presti þeim, sem þar var síðast, og þó hefði það nú staðið uppi

í 10—11 vikur, og loks verið veitt með fyrirheiti, og væri það þó engan veginn eitt af hinum lökustu brauðum, og væri þess utan vel í sveit komið; þar mætti hafa mikinn fjenað og hægra að ná til sjávar en víðast annarstaðar úr sveitum, og svo væri það svo nærri markaðinum í Reykjavík. Þá hefði minni hlutinn sjeð það þjóðráð, að bæta prestaköllin með því, að lána fje úr landssjóði til að byggja staði og kirkjur. Þar hefði minni hlutinn án efa lagzt djúpt, þar sem hann hefði álitit þetta aðalráðið til þess að bæta kjör presta. En hann vildi spyrja: hve mikið fje vildi minni hlutinn veita þeim prestaköllum, sem hefðu liðugar 200 kr. tekjur, og hvað mikið þeim kirkjum, sem hefðu 19—20 kr. eptir af tilkostnaði? Síu meining væri, að skaðlegt væri að lána sumum kirkjum stórfje, bæði fyrir kirkjuna og landssjóðinn. Þá legði minni hlutinn það til, að sleppa vísitazíum prófasta í þeim tilgangi, að brauðin bötnuðu. Það væri spánný kenning, og vissi hann eigi, hvernig það mætti verða. Það væri vitaskuld, að við það losuðust prestar við að gefa próföstum mat og kaffi, en hann hjeldi þó eigi, að það bætti kjör þeirra að mun. En þar sem minni hlutinn talaði um, að vísitazíur prófasta væru eigi nema að nafninu, þá yrði hann prófastanna vegna að mótmæla þessu eða skora á minni hlutann að nefna þá prófasta. Hann vildi spyrja 1. þingmann Norður-Múlasýslu, hvort hann þekkti eigi umburðarbrjef biskups, er byði próföstum að skipta sjer af öllum kirkjulegum málefnum, og öllu því, er prestaköllum og kirkjum kemur við; þær reglur, sem próföstum væru settar, væru nægilega ítarlegar, og eigi líklegt, að nokkur prófastur fyrirliti þær með öllu. Minni hlutinn vonaði, að kirkjustjórn landsins lifnaði, en hann vissi eigi til, að hún væri dauð, en það væri vitaskuld, að með því einu móti hefðu skipanir árangur, að þeim væri hlýtt. Þá væri það álit minni hlutans, að umbætur á kjörum presta og kirkna ætti að koma frá betri og hirðusamari kirkjustjórn, en nú væri, en

reynslan sýndi, að mennirnir væru eigi eins góðir, og þeir ættu að vera. Þá segði minni hlutinn, að þessar umbætur á kjörum presta ættu að koma frá prestaskólanum; nú yrði hann að játa, að hann hætti að skilja, að minnsta kosti yrðu þá kjör presta að vera þannig, að menn fældust eigi frá að ganga á prestaskólann. (*Arnþjótur Ólafsson* «dæmi Krists»). «Fyrst að þingmaðurinn vill endilega fara að tala strax, þá vil jeg benda honum á, að það, að kenna, er annað en að gjöra. Kennendur prestaskólans geta kennt lærisveinum sínum, að þeir eigi að breyta eptir Kristi, en með því er ekki sagt, að lærisveinarnir geti það». Það þyrfti því meira en að kenna móral; það þyrfti líka að breyta eptir honum. Það væri að vísu margur prestur, sem sækti um betra brauð, en að það væri aðalmark og mið presta, að ná í tekjumestu brauðin, því yrði hann fyrir sitt leyti að neita, þangað til sjer yrði sannað það. — Þá kæmu nú kirkjurnar, og væri meiri og minni hlutinn samdóma um þær að nokkru leyti, en eitt yrði hann þó að afbiðja, að aðrir menn gætu skipað prestunum, hvernig þeir ættu að fara með kirkjurnar, meðan þær væru þó í ábyrgð presta; þetta fyrirkomulag ætlaðist minni hlutinn reyndar til að væri að eins til bráðabyrgðar. Þegar kæmi til aðalefnisins, þá væri þingsályktun meiri hlutans samkvæm því, sem gjört hefði verið á síðasta þingi, 1875, en þar á móti kæmi þingsályktun minni hlutans meiri hlutanum nokkuð á óvart, þar sem öll nefndin í heild sinni hefði verið samhuga á því, að vera í öllu samkvæm því, er gjört hefði verið 1875, og sannarlega væri það sitt álit, að ef það hefði verið nauðsynlegt, að skipa skólanefnd 1875, þá væri nú nauðsynlegt, að skipa nefnd í þessu máli, sem væri miklu umfangsmeira. Það gleddi sig reyndar að heyra, hve mikið traust 1. þingmaður Norður-Múlasýslu bæri nú til stiptsýrvaldanna, því annað hefði einhvern tíma sjezt í blöðum; hann sæi og sannarlega eigi eptir því, að þau gjörðu þetta einsöm-

ul, því að þau hefðu þó nógan skrifstofukostnað, að eins ef hann eigi ætlaði, að þá þyrfti síðar að skipa nefnd, en það mundi eigi betra. Annað verulegt hefði hann á móti þingsályktun minni hlutans, en það væri það, að hann sæi eigi betur, en að hann vildi fella málið, þar sem hann legði til, að álitsskjalið um þetta mál og frumvörp þar að lútandi yrðu eigi prentuð fyrir, en rjett áður en alþingi kæmi saman, svo að ekkert yrði lagt fyrir stjórnina; annars vissi hann sannarlega ekki, hvort minni hlutanum væri alvara með tillögum sínum eða ekki, en sjer væri sannarlega alvara, og hann væri sannfærður um (því enginn gæti bannað sjer, að hafa þá sannfæringu, þótt enginn hefði hana með sjer), að brýna nauðsyn beri til, að bæta kjör prestastjettarinnar, og vildi meiri hlutinn um fram allt búa málið svo undir, að það gæti þegar komið fyrir á næsta þingi.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst ætla, að það eitt gæti minni hlutinn sagt með sanni, að það hefði eigi komið til af fordild eða til þess að sýna sig, að minni hlutinn hefði komið með ágreiningsatkvæði í máli þessu. Ræðu framsögumannsins kvað hann hafa þó gengið í þá átt, að sá hefði verið tilgangur minni hlutans. Hann kvaðst vona, að þótt hann ekki óskaði minni hlutanum langra lífdaga, þá mundi hann þó fá lífað svo lengi, að hann gæti sýnt síðar meir, að honum væri fullkomin alvara; og þótt meiri hlutinn aldrei nema væri sannfærður um, að minni hlutinn hefði tekið ástæður sínar úr lausu lopti, þá kvaðst hann þó geta fullyrt, að minni hlutanum hefði verið fullkomin alvara með ágreiningsatkvæði sínu. Hann kvað minni hlutanum vera sannfærðan um það, að brauðin geti orðið fullviðunanleg, með því að fækka brauðunum og jafna þeim betur niður, og með því að meiri uppræðingarandi og siðferðisleg tilfinning komi inn í prestastjettina; væri minni hlutinn sannfærður um, að sá andi væri svo mikils virði, að hann væri prestastjettinni betri, en margar þúsundir króna úr landssjóði, er áður hefðu verið teknar úr

vasa fátækrar alþýðu. Til þess að reyna að koma fram með sterkar ástæður fyrir máli sínu, þá kvaðst hann vilja geta þess, hversu brauðin hefðu eptir þeim seinni brauðamötum hækkað af sjálfu sjer. Hann kvaðst vilja taka sem dæmi nokkur prófastsdæmi, til þess að sýna, hvað brauðin hefðu hækkað frá brauðamatinu 1839 til brauðamatsins 1868. Sökum tímaleysis gæti hann eigi í þetta sinn tekið nema nokkur dæmi. Norður-Múlaprófastsdæmi hefði árið 1839 verið metið hjer um bil 3,250 krónur, en 1868 10,882 krónur; matið hefði því stigið þar upp um meira en 230 af 100. Suður-Múlaprófastsdæmi hefði árið 1839 verið metið 3,610 krónur, en 1868 13,046 kr.; þar hefði matið því stigið um 260 af 100. Austur-Skaptafellsprófastsdæmi hefði árið 1839 verið metið 1,130 krónur, en 1868 2,907 krónur, og hefði því matið stigið þar nokkuð yfir 100 af 100 hverju. Vestur-Skaptafellsprófastsdæmi hefði 1839 verið metið 1,726 krónur, en 1868 3,610 krónur; hjer hefði matið því einnig rúmlega tvöfaldast. Rangárvallaprófastsdæmi hefði árið 1839 verið metið 8,480 krónur, en 1868 13,945 krónur, og hefði þannig hækkað um tvo þriðju eða fulla 64 af 100. Árnesprófastsdæmi hefði árið 1839 verið metið 5,078 krónur, en árið 1868 11,577 kr. Nú væri það merkilegt, að brauðunum hefði eigi fækkað nema í þessum tveim síðast töldu prófastsdæmum, og þó væri viðaukinn miklu meiri í hinum öðrum prófastsdæmunum. Vjer gætum því álitid svo, að á ekki fullum mannsaldri hefðu tekjur presta, virtar til peninga, vaxid tvöfalt. Út af þessu mætti draga þá ályktun, að það hefði eigi verið alveg út í bláinn hjá minni hlutanum, að hann hefði eigi fundid ástæðu til, að taka fje úr landsjóði til að bæta upp brauðin. Aptur hefði minni hlutanum þótt öll nauðsyn bera til þess, að brauðunum yrði jafnað betur niður; því að það væri alkunnugt, að brauðin væru svo misjöfn, að sumir prestar svo sem böðuðu sig í gullstraumi, en sumir hefðu varla málungi matar. (*Framsögumaður*: Hverjir

baða sig í gullstraumi?) Það væru þeir prestar, er sætu á tekjuháu hlunnindabrauðunum og kynnu jafnframt að fara með efni sín, og færu vel að ráði sínu. Ef framsögumaður byggði reikning sinn á því, að prestum skyldi svo launað, að hversu óhófssamir sem þeir væru og ónýtir að bjarga sjer, þá skyldu þeir þó alltaf hafa nóg, þá mætti vísa á annan stærri sjóð, en landssjóðurinn væri, og auðugri vasa, en vasi alþýðunnar væri. Hann kvað minni hlutann byggja á því, að með jöfnuði brauðanna og hóflegri fækkun þeirra mundi nóg fje fást handa prestunum. Minni hlutinn hefði enn fremur verið á því, að ef nokkur annar embættismaður ætti að gjöra það, þá ættu prestarnir að ganga á undan öðrum embættismönnum í því, að sýna, að þeir sæktu eigi um brauðin eingöngu vegna tekjanna. Þessi mikli mismunur á brauðunum kæmi því til leiðar, að prestarnir væru allt af á þönum að sækja um þau brauðin, er betri væru, en það brauðið, er þeir hefðu. Þeir væru að eins að hugsa um, að fá sem tekjumest brauð, en eigi um það, að kenna kristindóminn. Hann kvaðst ætla, að það hefði aldrei staðið í umsóknarbrjefi nokkurs prests, að hann sækti um þetta brauð, af því að þar væri svo illa kenndur kristindómurinn. «Framsögumaður veit, að jeg hefi aldrei verið með þessum háu launum embættismanna»; en allra sízt þækta sjer það skarta á preststjettinni, því að sú stjett ætti fremur öllum öðrum stjettum að vera kristilega lynt. «Hve mikil laun hafði Kristur fyrir starfa sinn hjer á jörðu? eða hvar stendur það hjá Páli postula, að prestaekkjurnar í Gyðingalandi ættu að hafa eptirlaun?» Hann kvaðst eigi heldur vita til þess, að Pjetur postuli, er prófasturinn í Kjalárnesþingi mundi vera fremur á því að verið hefði kvæntur maður, hefði nokkurn tíma beðið um pensión handa ekkju sinni, en það væri sjálfsagt, að hann væri ekki prófastur, svo að það væri ekki að marka, þótt hann vissi það eigi. Hann kvað sjer þykja það leiðinlegt, að svo góðir prestar og prófastar, er verið hefðu í nefnd þessari,

skyldu byggja ástæður sínar á því, að prestarnir væru eigi nýtir menn, nema enn meira af gullstraumi rynni niður yfir þá; en minni hlutann kvað hann vera á því, að sá væri beztur presturinn, er eigi að eins væri kristilegur í orðum sínum á þrjedikunarstólum, heldur væri það og í breytni sinni og framferði, og reyndi að vera fyrirmynd sóknarbarna sinna eins í veraldlegum eignum sem í andlegum og trúfræðislegum eignum, því að hann kvaðst sjálfur aldrei skoða annað líf laust við þetta líf, laust við siðferði, laust við vora jarðnesku köllun. En hann kvaðst eigi ætla að verja þetta ágreiningsatkvæði, heldur að eins víkja til þess, er framsögumaður hefði tekið sjer svo nærri, um vísitaziurnar, að meiri hlutinn hefði þó sjálfur sagt, að prestarnir «sökum ríðar tekjanna á stundum hafi freistast til, að brúka kirkjuþjóf í sínar eigin þarfir, og hafi þetta opt orðið að miklu tjóni fyrir kirkjurnar». Hver vitnisburður væri prestum og próföstum gefinn hjer? Prestunum væri gefinn sá vitnisburður, að þeir hefðu tekið fje, og það kirkjuþjóf, úr sjálfs síns hendi og eytt því í sínar þarfir, en próföstum aptur gefinn sá vitnisburður, að þeir eigi hefðu haft það eptirlit með kirkjusjóðunum, er þeir ættu að hafa; því að prófastarnir væru skyldir til að fá prestana til að setja fullkomið veð fyrir kirkjusjóðunum, og gjörðu prestarnir það ekki, og próföstum þætti tortryggilegt, að trúa prestunum fyrir sjóðunum, þá væri það bein skylda prófastanna, að taka sjóðina af prestunum.

Þá sneri hann sjer að þingsályktuninni sjálfri. Kvaðst hann ekkert gjöra úr því, er framsögumaður hefði sagt, að minni hlutinn hefði engu orði hreift því í nefndinni, er hann nú hreifði; hann kvaðst hvorki skyldu játa þessu nje neita. En hann kvaðst ætla, að þegar nefnd klofnaði, þá hefði hvor hluti nefndarinnar rjett til að segja sína skoðun hiklaust, því að þá væru nefndarmenn eigi lengur bundnir við það samkomulag og tillit, er þeir hefðu verið hver öðrum skyldir um, áður en nefndin klofnaði.

Hann kvað minni hlutann álíta rjett, frá landsstjórnarinnar sjónarmiði skoðað, að stiptsyfirvöldin störfuðu í máli þessu eigi að eins að því, er væri umboðslegs eðlis, og gæfu reglur fyrir brauðamatinu, heldur þætti minni hlutanum og eðlilegt og samkvæmt hætti landsstjórnarinnar, að stiptsyfirvöldin sjálf styngu upp á þeim umbótum, er þau ætluðu að bezt mundu henta til að koma máli þessu í sem bezt horf. Því að hverjum ætti fremur að vera um mál þetta hugað, en einmitt hinn æðstu kirkjustjórn landsins? hverjum ætti fremur að vera trúandi fyrir því? Svo væri og peningasparnaðurinn alltaf nokkurs virði; því að þessir þrír menn, er meiri hlutinn vildi að skipaðir yrðu í nefnd, til þess að undirbúa mál þetta, mundu þó vilja hafa einhverja þóknun fyrir starfa sinn, þótt það, sem kæmi út af starfi þeirra, væri eigi á marga fiska. Hann kvað það enn eina ástæðu, er hefði komið sjer til að halda þessari skoðun fram í minni hlutanum, og væri það sú ástæða, að sjer persónulega hefði mjög sjaldan gefizt færi á, að votta hinum háæruverðugu stiptsyfirvöldum traust það, er hann bæri til þeirra, en nú hefði þetta ljómandi tækifæri komið, og hefði hann þá eigi getað stillt sig um að neyta þess færis til þess að sýna stiptsyfirvöldunum, hversu hjartanlega hann tryði þeim fyrir máli þessu, og það þótt einn ágætur prófastur væri í nánd við þau, er væri mæta vel hæfur til þessa starfa. Hann kvaðst því vilja ljúka máli sínu með þeirri áskorun frá minni hlutanum til meiri hlutans, að «gjöri Björn bróðir betur».

Landshöfðinginn sagði, að tillögur meiri og minni hlutans væru eigi svo mjög gagnstæðar, sem sýndist í fyrstu, þar sem bæði meiri og minni hlutinn færi þess á leit, að málið verði undirbúið þannig, að það geti komið fyrir næsta þing; ágreiningurinn væri því að sínu áliti eigi meiri en svo, að vel mætti samkomulagi á koma millum þeirra; minni hlutinn legði það til, að stiptsyfirvöldin gjörðu þennan undirbúning einasta, en meiri hlutinn vildi, að nefnd væri skipuð til þess að starfa að þessu með stiptsyfirvöld-

unum, og af því að þetta mál er yfirgripsmikið og margbrotið, þá hallaðist hann heldur að meiri hlutanum, en þar sem tilskipun frá 15. desbr. 1865 byði, að endurskoðun brauðamatsins skuli fram fara á hverju 15 ára tímabili, þá álitir hann, að ný endurskoðun væri eigi möguleg þegar í stað nema með konungsúrskurði, þar sem endurskoðun ætti annars eigi að fara fram fyr en 1883. Að sínu álitu yrði fyrst og fremst nákvæmlega að endurskoða og leiðrjetta brauðamatið á öllum prestaköllum og að búa undir sameining brauðanna, þar sem henni mætti koma við, á þann hátt sem bæði meiri og minni hlutinn gjörði ráð fyrir, og þennan undirbúning mætti vel fela stiptsyfirvöldunum á hendur, en aptur á móti virtist sjer æskilegra að láta 3 manna nefnd taka þátt í þeim undirbúningi málsins, sem væri fölginn í því, að bera saman hinar ýmsu uppástungur um brauðamatið og sameining brauða, og í því að semja lagafrumvörp um hin einstöku atriði málsins, er lögð yrðu fyrir alþingi 1879. Að öðru leyti þætti sjer engin þörf á, að ræða hin sjerstöku atriði, en hann væri samdóma meiri hlutanum í því, að ekkert brauð hefði minni tekjur en 1000 kr., en hann álitir eigi nauðsynlegt að taka fram við þetta tækifæri nein ákveðin laun, þar sem þingið 1879 ætti að skera úr allri launupphæð.

Guðmundur Einarsson sagði, að það hefði sannarlega glatt meiri hlutann, að heyra, að landshöfðinginn væri honum samdóma. Það væri alveg satt, er hann hefði tekið fram, að meiri og minni hlutinn væru nánari en mönnum sýndist í fyrstu, en minni hlutinn hefði getað brúkað kurteisari orð, sem eigi hefðu getað misskilizt. 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði lagt mikið út af siðferðislegum og andlegum áhuga og fjöri, sem prestar ættu að hafa, en hann yrði að gæta þess, að maðurinn væri allt af maður, og sá prestur gæti eigi sýnt neitt andlegt fjör, sem yrði að sökkva sjer niður í áhyggjnr og amstur fyrir lífsviður væri sínu, og kannske þrælka eins og

vinnumaður, og yrði þó þingmaðurinn að játa, að enginn slíkur prestur gæti notið sín. Enginn prestur gæti komizt af með minna en 7—800 krónur, þótt einhleypur væri, ætti hann að öllu leyti að geta staðið með sóma í stöðu sinni, og þó væru 90 brauð minni en sem svaraði þessari upphæð. Það væri og aðgætaði, að kostnaðurinn hefði hækkað nú í 30 ár jafnframt tekjunum; smjörpundið væri þó allt af smjörpund eins og þá, og svo væri um hvað annað, og furðaði sig á, að heyra annað eins frá slíkum hagfræðingi, eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu virkilega væri. Hann ætlaði nú eigi að fara að elta hann út í ritninguna, en hvað sem öðru liði, þá hlyti þingmaðurinn að samsinna sjer í því, að «verður væri verkamaðurinn launanna». Það væri sjer sannarleg ánægja að heyra, hversu mikið traust þingmaðurinn bæri nú til háyfirvaldanna, enda væri «batnandi manni bezt að lifa», því að einhvern tíma hefði heyrzt annað í blöðunum.

Framsögumaður kvaðst vilja svara 1. þingmanni Norður-Múlasýslu fáeinum orðum. Hann hefði verið að tala um, að prestar ættu að hafa meðvitund um, hvað heyrði til prestsembættisins, en þá meðvitund hefði hann og flestir prestar víst fullkomlega, og vonaði hann, að 1. þingmaður Norður-Múlasýslu gæti sagt það sama. Hann hefði og verið að leggja mikið út af því, hve brauðin hefðu hækkað, en hvað sannaði það, að verðlagsskráin hefði hækkað? Hann gæti og eigi heimtað, að allir prestar væru aðrir eins búmenn og hagfræðingar eins og hann. Þar sem hann hefði sagt, að það væri eins og prestar sæktu um brauðbíta, þá væru slík orð miður sæmileg; en hitt væri víst, að prestar sæktu um betra brauð til þess að geta lifað, og hann þekkti reyndar einn prest, sem sótt hefði um brauð, en eigi fengið, og þótt það stórlega, og hefði þó þeim presti verið nokkurn veginn lífvænt, þar sem hann hefði verið; þennan prest kvaðst hann meta mikils í mörgum grein-

um, og vona, að 1. þingmaður Norður-Múla-sýslu gjörði það líka. Hann hefði svo end-að ræðu sína með því að segja: »gjöri Björn bróðir betur«, en hann vildi segja, að nú væri kominn sá Björn bróðir, sem gjörði betur, þar sem landshöfðingi væri, og von-aði hann, að deildin fjellist á tillögur hans.

Isleifur Gíslason kvaðst eigi alveg sam-dóma þingmanni Dalamanna um það, að munurinn væri eigi svo mikill á skoðun meiri og minni hlutans í máli þessu. Hann sagði, að þegar hann hefði lesið nefndarálit minni hlutans, þá hefði sjer dottið í hug, að minni hlutinn annaðhvort hefði verið að gjöra að gamni sínu, eða verið í leiðslu upp í 7. himni, er hann hefði samið nefndarálit sitt, því að hann hefði eigi skoðað mál þetta frá jarðnesku sjónarmiði, að því er sjer virtist, heldur frá himnesku sjónarmiði eingöngu, og skoðað prestana sem engla eða andlegar verur, er eigi þyrftu við líkamlegan kost að búa. Sjer gæti eigi skilizt, að minni hlut-anum væri alvara með að bæta kjör prest-anna, þar sem hann benti til annara eins meðala og þessara tveggja, að prestar ættu að lifa á búskapnum, og í öðru lagi ættu prestaköllin að batna við það, að nýr og betri andi lifaði bæði hjá prestaefnum og prestum, er þeir væru komnir í embætti. Hvað fyrra meðalið snerti, að kjör presta ættu að batna við það, að þeir yrðu betri búmenn, þá yrði minni hlutinn fyrst og fremst að skapa góða búmenn úr öllum prestum; ef minni hlutinn hefði komið með þingsályktun um það, að hjer eptir skyldu allir prestar verða góðir búmenn, þá hefði sjer getað skil-izt, að hann benti á þetta meðal. En hann kvaðst vilja taka það fram, að þó nú svo væri, að mörg prestsetur væru góðar bújarðir, og margir prestar því gætu bætt kjör sín með búskap, þá væri hins að gæta, hvort þetta gjörði meira en að samsvara þeirri á-byrgð, sem prestar yrðu að hafa af stað og kirkju, og þeirri óvissu, sem ábúð þeirra væri háð, í öllu falli hvað ekkjur þeirra snerti, þegar þeirra sjálfr missti við; og því væri

ef rjett væri að gáð, alltaf gjört of mikið úr þessum hlunnindum presta. Hið annað meðal minni hlutans til að bæta kjör presta væri það, að sá andi ætti að ríkja millum presta og prestlinga, að umbætturnar á kjörum þeirra ættu svo að segja að fæðast að innan úr þeim sjálfum. Þetta virtist sjer svo ó-sameinaulegt allri alvöru, að hann skildi ekki annað, en að minni hlutinn hefði hjer verið að leika sjer; ef minni hlutinn hefði komið með þingsályktun fyrst um þetta efni, að allir prestlingar og prestar skyldu hjer eptir verða þær andlegu verur, sem engum jarðneskum þörfum væru háðir, þá gæti hann skilið, að hann kæmi með þetta á eptir; en nú hefði minni hlutinn eigi gjört þetta, enda ætlaði hann, að hann mundi eigi um það fær, þótt hann megnaði mikið, og því mundi þetta verða að álítast ljettvægt meðal til að bæta kjör prestastjettarinnar. Að því er snerti það, að minni hlutinn hefði á móti því, að kirkjurnar væru seldar söfnuðunum í hendur til umsjónar, þá kvaðst hann vilja spyrja minni hlutann að, ef hann skyldi þekkja prest, sem hefði undir höndum allan sjóð kirkju, sem næmi mäske 3000 krónum, og notaði hann sjálfur svo mörgum árum skipti, án þess að verja honum til þess að byggja kirkjuna upp, þótt kirkjan væri úr torfi og komin að fótum fram, hvort minni hlutanum gæti þá ekki skilizt, að slík kirkja kynni að vera betur farin í höndum safnaðarins? Hann kvaðst yfir höfuð vona, að þingdeildinni blandaðist eigi hugur um, að uppástungur minni hlutans væru svo alvörulausar, og sjer lægi við að segja hlægilegar, að hún gæti með engu móti aðhyllzt þær.

Benidikt Sveinsson sagði, að eptir því sem 1. þingmanni Norður-Múlasýslu hefðu farizt orð í sýslumannamálinu, þá hefði sjer eigi komið óvart ræða hans í þessu máli, ernda mundi hann eigi hafa furðað sig á því, þó að þingmaðurinn hefði sagt, að prestarn-ir gætu lifað bara á heilögum anda og munnavatni sínu. Þar á móti hefði sig stór-lega furðað á ræðu framsögumannsins. Hann kvaðst eigi skilja í þessum launaupphæðum

úr landssjóði, sem hann vildi að prestarnir fengju, og það því framar, sem meiri hlutinn styngi ekki einu sinni upp á því, að brauðin skyldu metin, því þó uppástunga lægi fyrir um þetta í nefndarálitinu, þá vantaði hana inn í ályktunina, sem prestanefndin ætti á síðan að vera bundin við, en nefndarálitið innihjeldi að eins bendingaratriði fyrir hana. Hann kvaðst samdóma meiri hlutanum um það, að það væri skylda þingsins, að sjá svo um, að prestarnir hefðu viðunanleg laun, og að það væri sannur sómi og hagur þjóðarinnar, að prestarnir væru sæmilega launaðir, en það væri einnig skylda þingsins að vita, hvað það væri, er prestarnir nú hefðu í laun. Ef brauðamat það, er nú er, væri sannur mælikvarði fyrir þingið, þá væri fyrst spursmálið, hvort vjer ættum að bæta brauðin úr landssjóði. Sjer fyndist, að fyrst ætti að semja rjett brauðamat, en láta eigi prestana búa allt upp í hendurnar á sjer sjálfum, eins og segja mætti um brauðamat það, sem nú væri; kvaðst hann eigi geta fallizt á, að setja brjef og skýrslur í stað rjetts mats á brauðunum; hann sei eigi, að slíkt væri í mál takandi, en það gæti reyndar verið, að þingmaður Rangvellinga væri á öðru máli. Hann sagði, að þegar hann hefði lesið nefndarálitið, þá hefði hann orðið þess var, að fyrir meiri hlutanum hefði sjálfsagt vakað, að nefnd skyldi sett til að íhuga mál þetta; yrði varla betur sjöð, en að nefnd sú eptir skýrslum og skjölum víðs vegar um landið ætti að ráða bót á því, er henni þætti ábótavant um prestaskipun og kirknaskipun á landinu, enda þótt annað og meira kynni líka að virðast að liggja í orðunum. Fyrir þessa sök kvaðst hann verða að vera með minni hlutanum, enda fyndist sjer rjett, að spara þessa nefnd og kostnað þann, er af henni mundi leiða; kvaðst hann eigi enn búinn að sjá árangurinn af nefndum þeim, er þegar hefðu verið settar, án þess að hann vildi spá nokkru illu um það, og vildi hann taka til skattanefndina, því að hvernig væri nú komið fyrir því máli? og gæti eigi farið svo, að sama tviðragnin yrði í því máli, er hjer um ræddi,

og hinn sami dráttur kæmi fram í þessu máli, eins og í hinu málinu. Hann kvaðst því alveg á móti nefnd, og lýsti hann yfir þeirri skoðun sinni, að það væri skylda þingsins, að undir búa mál þetta sem best.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi geta verið samdóma 1. þingmanni Árnesinga um, að máli þessu skyldi eyða. Þar sem þingmaðurinn hefði talið lítinn árángur hafa orðið af nefndum þeim, er skipaðar hefðu verið í hitt-eð-fyrri, þá kvaðst hann þó ætla, að alls eigi svo lítill árángur hefði orðið af þeim, því að þótt skólamálið væri eigi svo vel úr garði gjört sem skyldi, þá ætlaði hann þó, að málið hefði skýrzt talsvert í nefndinni, og hefði því verið tilvinnandi, þótt nokkru fje hefði verið eytt til þessarar nefndar. Hann gæti með engu móti játað, að starf skattanefndarinnar hefði verið árangurslaust. Hann kvaðst eigi sjá, að þessi nefnd meiri hlutans kostaði svo mikið, og mundi lands-sjóðinn eigi muna svo mikið um þann kostnað; kvaðst hann ætla, að það gæti orðið til mikils gagns, ef einhverjir þrir menn yrðu skipaðir til að rannsaka mál þetta og undir búa það; kvaðst hann eigi vilja í neinu lasta stiptsyfirvöldin, en hann ætlaði, að ef þrir merkir menn yrðu í verki með þeim, þá gæti það orðið til þess, að menn þessir bentu á ýms atriði, er eigi mætti ganga fram hjá. Hitt væri annað mál, að ýmislegt væri, er hann gæti eigi fallizt á í undirstöðuatriðum nefndarálits meiri hlutans. Fyrst væri það, að nefnd þeirri, er meiri hlutinn hefði stungið upp á að skipuð yrði, væru sett þau bönd, að hún gæti eigi hreift sig. Ekkert brauð mætti vera undir 1000 kr., eptir því sem meiri hlutinn styngi upp á; en hvað væri þá gjört við bújarðirnar? hvernig væru þær metnar? Reynivellir í Kjós væru metnir 22 rd., en nú í sumar hefði presturinn þar fengið um 800 kr. fyrir lax. Svona mundi farið með mörg hlunnindabrauð, eða hvernig mun farið með dúntekjubrauðin? Það gæti opt verið svo, að eitt brauð væri eigi metið nema 500—600 kr., en að þó væri engin

ástæða til að bæta það upp. Ef sú væri tilætlun meiri hluta nefndarinnar, að laun presta skyldu bætt, af því að þeir væru eigi búmenn, og kynnu eigi að haga vel ráði sínu í því efni, þá kvaðst hann ætla, að ef þeir kynnu eigi að fara með bú sitt, þá væri engin vissa fengin fyrir því, að þeir kynnu að fara betur með það, þótt þeim væru fengnar nokkrar krónur úr landssjóði; því að hann kvaðst þekkja suma presta, sem á sama staði, hvort þeir hefðu jörð eða peninga; þeir gætu aldrei lifað, og þó þyrftu þessir prestar alls ekki að vera óreglumenn, en þeir væru óhagsýnir menn; þetta ætti hver sá, er um mál þetta fjallaði, að hafa fast í huga, hvort sem það svo yrði þessi þriggja manna nefnd eða stíptsyfirvöldin sjálf. Öldungis eins væri með önnur atriði í máli þessu, þar sem t. a. m. nefndinni væri skipað að nema af dagsverk og preststíund, en ætti þetta einnig að vera band á þingið 1879? Nei, það gæti reyndar vel verið, að nefndin kæmist að þessari niðurstöðu, en það væri alls eigi þar með sagt, að þingið kæmist að sömu niðurstöðu, þegar til þess kæmi. Þá færi meiri hlutinn því fram, að það, er greitt yrði úr landssjóðnum til presta, yrði sem mest greitt með afgjöldum stólsjarða; það væri þannig eigi nóg, að landssjóðurinn greiddi þetta úr sínum eigin sjóði, heldur ætti hann að greiða það í dýrustu aurum eptir verðlagsskrá, t. a. m. smjöri, sauðum o. s. frv. Svona mætti fleira tína til, nefndin væri þannig svo sem bundin á klafa, og hefði meiri hlutinn allt eins vel getað komið með frumvarp sitt núna undir eins, eins og að fara því fram, að nefnd þessi yrði skipuð, en setja henni þessa afarkosti og leggja á hana þessi ófrelsisbönd. Hann kvaðst játa, að ýms væru þau brauð, er bæta þyrfti upp, og ætlaði hann, að steypa mætti saman einstöku brauðum, en hann kvaðst vilja leiða athygli framsögumanns að því, hvernig hann færi að fylgja fram sumum þeim sameiningum, er hann hefði stungið upp á að fram skyldu fara í Ísafjarðarsýslu. Hann kvaðst vilja spyrja framsögumann að

því, hvort hann gæti sannað sjer, að prestarnir í Ísafjarðarsýslu mundu stunda embætti sitt eins vel, eptir að sameining þessi væri um garð gengin, eins og þeir áður hefðu getað gjört. Hann kvaðst álíta alveg óhugsanlegt, að þeir gætu þjónað sumum brauðunum, nema ef framsögumaður álitu skyldu prestsins eigi vera aðra en þá, að þeir messuðu á kirkjustöðunum einstöku sinnum. Hann kvaðst vilja taka til dæmis þá sameiningu, er meiri hlutinn hefði stungið upp á, að Staður í Súgandafirði og Hóll í Bolungarvík skyldu sameinast; þar á milli væru vegaleysur einar, er engum gæti dottið í hug að fara yfir nema gangandi um hásumardaginn; önnur sameiningin væri, að Eyri við Skutulsfjörð ætti að sameinast við Eyrarsókn í Seyðisfirði, og Vatnsfjörður við Ógursókn, og yrði það næsta erfitt, að þjóna þeim prestaköllum; en þó tæki út yfir, þar sem minni hlutinn hefði stungið upp á, að Kirkjubólsping og Staður á Snæfjallaströnd skyldu vera eitt prestakall, því að það prestakall mundi verða að minnsta kosti 2 þingmanna-leiðir af enda og á; slíkt yrði annaðhvort til þess, að slíta gjörsamlega kröptum prestsins, er ætti að þjóna því, eða honum yrði með öllu fyrirmunnað að hafa eptirlit með uppræðingu barna. Þetta væri því sama sem að segja prestinum að hirða tekjurnar, og messa að eins einstöku sinnum, en hirða ekkert um aðrar skyldur sínar. Ef bæta ætti kjör prestanna á þennan hátt, þá kvaðst hann með engu móti geta verið samþykkur því; hann kvaðst vilja bæta hag þeirra svo, að þeir gætu betur rækt skyldu sína eptir en áður. Hann kvaðst nú eigi ætla að fara lengra út í mál þetta, því að það væri hvorttveggja, að það væri ótímabær burður, enda lægi það eigi í heild sinni nú fyrir til umræðu, heldur að eins þessar tvær þingsályktanir, meiri og minni hlutans. En hann kvaðst, í stuttu máli að segja, vera samdóma meiri hlutanum um það, að skylt væri, að mál þetta væri vandlega skoðað, og lítið eptir kjörum presta; kvaðst hann reyndar eigi láta sjer detta í hug, að prestarnir yrðu

nokkurn tíma ánægðir með kjör sín, en hann ætlaði þó, að nokkuð mætti laga skipun prestakallanna og koma henni í betra horf, enda væru það einkum smábrauðin, er þyrftu viðgjörðar við. Hann kvaðst því samdóma meiri hlutanum um, að nefnd sú yrði sett, er hann hefði stungið upp á, en þó svo, að 4. tölul. í undirstöðuatriðum meiri hlutans yrði felldur burtu.

Ísleifur Gíslason sagði, að sig furðaði á tillögum þingmanns Reykvíkinga í þessu máli, og hefðu sjer þótt mótmæli hans koma úr hinni hörðustu átt, þegar hann liti til þess, sem þingmaðurinn hefði sagt á alþingi 1875 í málinu um laun embættismanna, þegar að ræða hefði verið um launaviðbót við kennara latínuskólans. Þá hefði hann sagt, »að allir væru víst samhuga um það, að nauðsynlegt væri að hafa nýta embættismenn. En eitt af skilyrðunum fyrir því væri það, að embættin væru svo vel launuð, að embættismaðurinn hefði svo nægilegt til lífsins viðurhalds, að hann væri eigi neyddur til að sökkva sjer niður í áhyggjur og amstur af þeim ástæðum». Þá hefði hann talað þessi orð með tilfinningu og nærri því viknaður. Þá hefði hann ekki verið hræddur við að fara í landssjóðinn, til að bæta við kennarana, en nú ætti ekki að vera nærri því komandi, þegar væri að ræða um að bæta kjör presta. Þetta sýndi eitt með öðru, »að hver er sjálfum sjer næstur».

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að hann hefði alls eigi breytt skoðun sinni um þetta atriði síðan 1875. Hann væri sannarlega eigi mótfallinn því, að prestar hefðu nægilegt til lífsins viðurhalds, hefðu sitt afskamtað uppeldi, sem maður segði. Að hann hefði ætlað til, að landssjóðurinn bætti laun kennaranna, væri eigi svo undarlegt, því að þeir hefðu verið og væru að öllu leyti launaðir af landssjóði hvort sem væri.

Varaforseti sagði, að það væri mis-skilningur hjá þingmanni Reykvíkinga, er hann liti svo á, sem niðurlagsatriðin í nefndarálitinu ættu að vera bindandi regla fyrir hina fyrirhuguðu utanþingsnefnd;

pau væru að eins bendingaratriði. Hjer um bil eins hefði verið háttað nefndarálitinu um skattamálið á þinginu 1875, og vissu þeir það báðir, að utanþingskattanefndin hefði eigi álitid sig bundna við að fylgja niðurlagsatriðunum í því nefndaráliti, heldur skoðað þau að eins sem bendingar, sem eigi þyrfti að fara eftir frekara en verkast vildi. Hefði því ræða þingmannsins út af þessu atriði verið öldungis óþörf.

Þá hefði sami þingmaður látið sjer um munn fara, að eigi væri til neins að fá þeim prestum, sem eigi kynnu að búa eða eigi hefðu lag eða vit á að haga efnum sínum og tekjunum af brauðunum svo, að þeir gætu komizt af — það væri eigi til neins, að vera að fá þeim í hendur peningauppþót úr landssjóði; þeim mundi eigi ganga betur að hagtæra þeim. En sjer fyndist þá sama mega segja um þá embættismenn, sem laun sín þægju að öllu leyti úr landssjóði; það væri þá eigi heldur til neins, að vera að láta þá fá launabót, og það hefði eftir því verið ófyrirsynju gjört af þinginu 1875, að vera að auka laun þeirra.

Hann sagði sjer hefði annars helzt gengið það til, að standa upp við þessar umræður, að hann hefði viljað, að hjer heyrðist einhver rödd úr flokki leikmanna um þetta mál. Hann gæti fullyrt það, að það væri almenningskoðun, að brýn nauðsyn væri að bæta kjör presta; það væri bæði sómi og skylda þjóðarinnar, að láta þeim vegna betur en nú gjörðist, þ. e. á hinum fátækari brauðum. Bæði meiri hluta og minni hluta nefndarinnar hefði komið saman um, að eitt ráðið til þess væri, að steypa saman brauðum, eftir því sem við mætti koma, og fækka kirkjum, o. s. frv., enda væri og sjálfsagt að reyna það fyrst og fremst, svo sem hægt væri. En það, sem mest riði á, og mest munaði um, væri þó það, að ljetta á brauðunum uppgjafaprestum og prestaekkjum. Eptirlaun þeirra væru mjög þung áлага á fátækum brauðum, og ósanngjörn og óþægileg í alla staði. Hann fengi og eigi betur sjeð, en að það

væri hrein og bein skylda þingsins, að ljetta þeim af brauðunum, og taka þá upp á landssjóðinn, því að prestar væru embættismenn landsins, og eigi safnaðanna eða sveitanna, en nú væri landssjóðurinn búinn að taka að sjer eptirlaun annara embættismanna og ekkna þeirra; og því ættu þá önnur lög að ganga yfir prestana? Kæmist þetta á, væri það undir eins mikil bót á kjörum presta. Þetta væri og öll nefndin sammála um, bæði meiri hlutinn og minni hlutinn. En minni hluti hjeldi, að þetta væri nóg; landssjóðurinn ætti eigi og þyrfti eigi að taka upp á sig meiri kostnað fyrir prestastjettinni, en að launa uppgjafaprestum og prestaekkjum. En hann kvaðst efast um, að minni hlutinn hefði þar rjett fyrir sjer. Hann fengi eigi betur sjeð, en að það væri bein skylda landssjóðsins, að bæta upp hvert það brauð, sem eigi væri lífvænlegt, að svo miklu leyti sem uppbótin fengist eigi með brauðasamsteypum, enda hefði þingið þegar viðurkennt það, með því að veita árlega talsvert fje úr landssjóði, sem styrk handa fátækustu brauðum, og handa uppgjafaprestum og prestaekkjum. Hann sagðist eigi vera samdóma meiri hluta nefndarinnar um það, að rígbinda sig við það, að ekkert brauð mætti vera minna en 1000 kr. Hann sagðist þekkja mörg brauð, sem væru hvergi nærri 1000 kr. í brauðamatinu, en hefðu ávallt verið talin kostabrauð, og aldrei þurft að standa auð vegna þess, að enginn sækti, heldur hefðu veitzt jafnóðum, og það sómamönnum. Það gæti vel komið fyrir, að 1000 kr. brauð væri óaðgengilegra en 500 kr. brauð; það gætu legið ýmsar kringumstæður að því. Hann sagði, að eigi mætti byggja neitt á samanburði milli brauðamatsins frá 1839 og frá 1868, því að fyrra brauðamatið hefði verið mjög svo ónákvæmt, en hitt nákvæmt mjög, allar tekjur til tíndar. Tekjur brauða mundu í raun rjettir hafa verið einmitt hinar sömu 1839 og 1868, nema hvað stóku brauð hefðu fengið uppbót úr landssjóði, eða þá breytt við samsteypur; að öðru leyti hefði allt

staðið í stað. Það væri einungis verðlags-skráin, sem hefði hækkað. Hann fyrir sitt leyti væri mjög fús á að sameina sig við minni hlutann, því sjer líkuðu betur sumar tillögur hans, en meiri hlutans. Hann væri á því, að eigi ætti að fara að setja utanþingsnefnd í málið með stiptsyfirvöldunum, fyr en þau væru búnar að safna öllum nauðsynlegum skýrslum til undirbúnings undir hana. Þá álitu hann hana nauðsynlega, því betur sjá augu en auga. Hann ímyndaði sjer, að slík nefnd þyrfti eigi að verða mjög kostnaðarsöm, því að málið mundi verða orðið greitt aðgöngu, þegar allar skýrslur væru fengnar áður.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst vilja leyfa sjer að benda að eins til þess, að hann gæti eigi með nokkru móti sjeð, að hægt væri, að sameina uppástungur meiri og minni hlutans, því að það væri nálega ekkert atriði, er þeir gætu komið sjer saman um. Fyrst og fremst væri nú svo háttað, að þótt meiri og minni hlutanum kæmi saman um, að setja þessa 3 manna nefnd, þá væri þó ómögulegt, að þeir gætu komið sjer saman um að semja nýtt brauðamat, því að um það þyrfti konungsúrskurð, hefði landshöfðinginn sagt, en nýtt lagaboð vildi minni hlutinn segja. Minni hlutinn færi fram á, að aukamat yrði samið, og það mætti gjöra á alveg umboðslegan hátt, og undan því gæti enginn prófastur skorast, ef skipun kæmi til hans um það frá «hærri stöðum». Uppástunga meiri hlutans færi enn fram á það, og það væri það, sem mest væri í varið, að nefndin ætti að undir búa málið um viðhald kirkna og laun uppgjafapresta og prestaekkna, og ætti hún þá sjálfsgætt að gjöra það eptir 4. atriði í undirstöðuatriðum nefndarálitsins; því að til hvers væri þessi undirstöðuatriði meiri hlutans, ef nefndin og stiptsyfirvöldin ættu eigi að fylgja þeim. Það væri auðsjeð, að nefndin væri bundin við þau, og það eigi að eins nefndin, heldur og alþingi. Það væri þá fyrst, að nefndin ætti að undir búa frumvarp um brauðin og samsteypu þeirra. Eptir undirstöðuatriðunum stafl. a, mætti ekkert

brauð hafa minni tekjur en 1000 kr., ekkert brauð að vísu meira í tekjur en 2500 krón., að Reykjavíkurbrauðinu einu undanskildu, og tveir þriðjungar brauðanna 1500 kr. Þetta væri því fullkomið band, er lagt væri á nefndina; þarna væri því búið að búa til brauðamat, og einskorða tekjur þeirra. Um stafl. b, gæti maður enn ekkert sagt, en líklegt væri þó, að aukatekjur presta yrðu eigi lækkaðar. Eptir stafl. c, væri svo ákveðið, að dagsverk og tíund skyldu úr lögum num-in, en jafngildi þeirra greitt úr landssjóði. Við allt þetta væri nefndin því bundin. Sjer þætti merkilegt, að taka skyldi tíundina af, sem væri jafnasta gjaldið; offrið væri eigi eins jafnt, og lambsfóðrin væru mjög ójafnaðarfull álaga, því að það væri það gjald, er eigi síður fátækir en ríkir væru jafnskyldir að gjalda, og það þótt þeir gætu ekki sett eitt lamb á vetur. Viðvíkjandi stafl. e, að uppgjafaprestar og prestaekkjur fái eptirlaun úr landssjóði, og árgjald af brauðum falli niður, þá kvaðst hann vilja geta þess, að hin fyrirhugaða nefnd væri og við þetta bundin, þegar hún ætti að fara að semja frumvarpið um laun uppgjafapresta og prestaekkna. Það væri því auðsætt af þessu, að eptir uppástungu meiri hlutans ætti að demba öllum þessum eptirlaunum yfir á landssjóðinn, og í öðru lagi öllu því fje, er á vantaði til þess, að lægstu brauðin næðu 1000 kr. og tveir fjórðungar brauða 1500 kr. Allt það ætti að greiðast úr landssjóði, og það hversu góð sem brauðin væru að öðru leyti. Í einu orði sagt: allt það, sem þau brauð, er væru yfir 2500 kr., eigi gætu gefið af sjer til uppbótar öllum hinum brauðunum, allt það fje skyldi goldið úr landssjóði. Hann kvaðst viss um, að meiri hlutinn hefði eigi hugmynd um, hve margar þúsundir króna mundu leggjast á landssjóðinn, með öðrum orðum, á almenning með þessu fyrirkomulagi.

Framsögumaður kvað 2. þingmann Rangvellinga og 1. þingmann Árnesinga hafa tekið af sjer ómakið að svara, en hann kvaðst vilja geta þess, viðvíkjandi einu at-

riði, er varaforseta hefði gleymzt að taka fram, að nefndin hefði álitid það rjett, að sameina brauðin sem mögulegt væri. Og þar sem þingmaður Reykvíkinga hefði talið upp ýms prestaköll, er nefndin hefði sameinað, en sem þingmaðurinn hefði talið ógjörning að sameinuð væru, þá kvað hann nefndina eigi hafa gjört það af handahófi, heldur hefði hún álitid það tiltækilegt, að brauð þessi væru sameinuð, og væri þó sumum hverjum af þeim, er í nefndinni hefðu verið, eins kunnugt um, hvernig til hagaði í Ísafjarðarsýslu eins og þingmanni Reykvíkinga, enda væri það eigi rjetthermt, er þingmaðurinn hefði sagt, að eigi yrði farið milli Staðar í Súgandafirði og Hóls í Bolungarvík nema um há-sumartimann, því sjer væri fullkunnugt um, að þar mætti fara á milli á öllum tímum ársins. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að þetta væri það sama sem að segja prestinum að hirða tekjurnar, en hann þyrfti eigi að messa, nema þegar gott væri veður, þá gæti hann sagt þingmanninum, að hann hefði sjálfur þjónað Ögurþingum, þegar hann hefði verið prestur í Vatnsfirði, hefði hann enda messað þar á nýjárstag 1868, og hefði þó þann dag eigi verið messað í Garðaprestakalli fyrir óveðurs sakir. Þá hefði og þingmaðurinn leyft sjer að segja, að nefndin væri bundin við niðurlagsatriðin í nefndarálitinu, og hún mætti eigi víkja frá þeim. Hann kvaðst eigi vita, hvernig þingmaðurinn færi að tala slíkt, er enginn fótur væri fyrir; nefndin hefði að eins leyft sjer að ráða til, að þessar ákvarðanir væru teknar sem undirstöðuatriði, en alls eigi skyldað hina fyrirhuguðu nefnd til að fara eptir því. Ef niðurlagsatriðin hefðu átt að berast undir atkvæði þingsins, þá mundi þó þingið ekki telja sig skyldugt til að samþykkja þau óbreytt, og hví þá heldur nefnd sú, sem sett verður? Þar sem þingmaðurinn hefði tekið fram, að ekkert brauð mætti vera minna en 1000 kr., þá kvað hann það gott, ef tekjur prestanna yrðu settar lægri, svo þær yrðu viðunandi, og svo að þær eigi fældu unga

og efnilega menn frá, að lesa guðfræði, en nefndinni hefði þótt tilhlýðilegt, að setja eitthvert víst takmark, er eigi skyldi vera fyrir neðan 1000 krónur, og upp í þessar tekjur vildi hún láta meta allt, er mögulegt væri að meta, og þetta væri sannarlega hóflegt, og spursmál um, hvort ekki væri minnkun að, hve lítið það væri. Þar sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að nýtt brauðamat eigi yrði samið án konungsúrskurðar, en aukamat mætti semja án nokkurra sjerstakra laga, þá kvaðst hann ætla, að stiptsyfirvöldin gætu jafnt samið nýtt brauðamat og aukamat, því að hann kvaðst hyggja, að aukamat væri einnig nýtt mat, er gildi þangað til annað nýtt mat kæmi. Þar sem sami þingmaður hefði sagt, að nefndin mundi eigi hafa hugmynd um, hve mörg hundruð þúsundir króna uppástunga meiri hlutans kostaði landssjóðinn, þá yrði hann að segja, að meiri hlutinn vissi það vel, en hann hefði leyft sjer, að vera svo kurteis, að stinga upp á 1000 krónum sem hinum lægstu launum presta, en talið æskilegt, að 2 þriðjungar brauðanna næðu 1500 krónum, en hve mörg þúsund krónur vantaði, gæti hvorki hann nje minni hlutinn sagt, fyr en búið væri að skipa brauðunum niður og meta þau. Hitt yrði hann að segja, að fje landsins hefði verið varið og væri enn varið til margs, sem miður væri nauðsynlegt, en til þess, að hafa duglega og samvizkusama presta í prestsembættunum. Hann kvaðst því ekki geta gjört mikið úr þessum orðum þingmannsins. En þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að eigi væri unnt að sameina uppástungur meiri og minna hlutans, þá gæti hann eigi sjeð, að svo væri; að minnsta kosti ætlaði hann, að leyfilegt væri, að reyna til að ná samkomulagi.

Grímur Thomsen sagðist nú hafa haft þá æru, að heyra bæði háæruverðuga og æruverðuga þingmenn um þetta mál bæði í stólnum og fyrir altarinu, ef hann mætti svo að orði kveða; hann kallaði forsetastólinn altari. En væri þó eigi ánægður enn með þær upplýsingar, er hann hefði heyrt,

og vildi hann koma með eina fyrirspurn út af þessu máli. Í tilskipun 15. desbr. 1865 stæði, að brauðamatið skyldi endurskoða á 15 ára fresti. Nú hefði síðasta brauðamat farið fram 1868, og ætti eptir því eigi að meta brauð upp fyr en 1883. Hann vildi nú spyrja hina heiðruðu nefnd, hvort hún hefði haft þetta hugfast, og í annan stað, hvort hún hefði gjört sjer ljóst, að ómögulegt væri að taka fyrir nýtt brauðamat nema eptir konungsúrskurði eða lögum. Mál þetta þyrfti mjög mikils undirbúnings við, og sýndist sjer raunar naumast gjörandi ráð fyrir greiðari göngu þess en svo, að þakka mætti fyrir, að það yrði tilbúið fyrir alþingi 1883, þannig að það gæti þá lagt á það smiðshöggið. Til dæmis um, að eigi væri hlaupið að slíkum málum, vildi hann geta þess, að Danir væru nú búnir að vera undir 20 ár að berjast við að koma prestum sínum á föst laun. Það hefðu verið settar nefndir í málið hvað eptir annað, bæði þingnefndir og utanþingsnefndir, og lagafrumvörp á lagafrumvörp ofan borið upp á hverju þingi síðari árin, og þó væri allt ókljád enn. Hann kvaðst annars eigi þekkja nokkurt land, þar sem prestar væru á föstum launum, en þar á móti nóg af tilraunum til þess að koma því fyrirkomulagi á laun presta, en sem allar hefðu vanheppnast til þessa, og sýndi það, að eigi væri hlaupið að slíku.

Varaforseti hefði sagt, að landssjóðurinn væri skyldur að annast eptirlaun presta og prestaekkna, eins og eptirlaun annara embættismanna og ekkna þeirra. En hann vildi spyrja, hvernig stæði líka á þessum eptirlaunum handa ekkjum embættismanna, sem launaðir væru úr landssjóði? Það stæði svo á því, að menn þeirra væru látnir árlega leggja fje í ekknasjóð, og því væri það, að landssjóðurinn legði ekkjum þeirra nokkuð.

Sjer virtist nægilegt, að láta nú stiptsyfirvöldin til næsta þings útvega allar skýrslur, sem nauðsynlegar væru til undirbúnings undir brauðamatið, þannig að það gæti fram farið á lögboðnum tíma, 1883. Tvö

ár væru alls ónóg til slíks undirbúnings, alls ónóg til að ljúka af öllu því, sem nefndin færi fram á. Það væri ómögulegt, að undirbúningnum gæti orðið lokið svo snemma, að frumvörp þau til laga um þetta mál, sem nefndin gjörði ráð fyrir, yrðu lögð fyrir alþingi 1879. Sjer þætti því undarlegt, að fara fram á, að skipa utanþingsnefnd í mál-ið á »komanda vetri». Slík nefnd gæti raunar ekkert að hafzt, fyr en hún væri búin að fá nauðsynlegar skýrslur í hendur, og þeim ættu stiptsyfirvöldin að fá tíma til að safna áður. Hann játaði, að slík nefnd væri æskileg og nauðsynleg, en hann gæti eigi fallið á, að til nokkurs hlutar væri að fara að skipa hana nú þegar á komanda vetri. Hann efaðist um, að það væri eigi fullsnemmt veturinn þar á eptir eða seinna. Hún hefði ekkert starfsefni fyrir höndum, fyr en komnar væru nægilegar skýrslur; það væri óheppilegt, ef t. d. nefndarmenn sinn úr hverjum landsfjórðungi, sem vel gæti orðið, og hann teldi vel til fallið, yrðu látnir ferðast hingað til Reykjavíkur á landsins kostnað um hávetur, og skyldu svo mega bíða hjer iðjulausir eptir skýrslunum svo og svo lengi. Sjer litist nú ráð, að steypa saman báðum uppástungunum, meiri hlutans og minni hlutans, til 2. umræðu, og vonaði hann, að eitthvað gott fengist upp úr því. Að öðru leyti hallaðist hann fyrir sitt leyti öllu heldur að uppástungu minni hlutans.

Varaforseti sagðist verða að svara fyrsta þingmanni Norður-Múlasýslu. Hann hefði gjört sig sekan í sama misskilningi og þingmaður Reykvíkinga, að því er snerti niðurlagsatriðin í nefndarálitinu. Þau væru eigi bindandi, hvorki fyrir hina fyrirhuguðu utanþingsnefnd nje fyrir alþingi á síðan, er málið kæmi þangað. Enda yrðu þessi atriði eigi borin undir atkvæði. Þau væru einungis bendingar til nefndarinnar, öldungis eins og hefði átt sjer stað bæði um skólamálið og skattamálið á síðasta alþingi.

Framsögumaður sagði, að þar sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði vitnað til

annara landa, og sagt, að slíkt mál sem þetta hefði verið á stokkunum í 25 ár í Danmörku, þá hefði þar verið allt öðru máli að gegna, því að þar hefði verið að ræða um það, að ná kirkjuþjenu undir ríkissjóðinn; hjer stæði allt öðruvísi á, því að hjer lægi á að fá presta í brauðin, er væru hrönnum saman prestslaus; í Danmörku hefði aptur á móti nóg verið af prestum, og tekjur yfirgnæfanlega nógar. Þar sem sami þingmaður hefði orðið svo fjölorður um það, hve erfitt hefði orðið að koma prestum á föst laun, þá kæmi slíkt þessu máli alls ekkert við, því hjer væri enginn að tala um, að láta presta fá föst laun úr landssjóði, heldur væri nefndin alveg á móti því. Þar sem sami þingmaður hefði sagt, að þar einar ekkjur fengju eptirlaun, sem hefðu rjett til þess, af því menn þeirra hefðu lagt í ekkjusjóð, þá væri það ætlun nefndarinnar, að prestar legðu í ekkjusjóð.

Upphaflega kvað hann nefndina hafa verið þeirrar skoðunar, að rjettast væri, að setja nefnd þá, er hjer ræddi um, nú þegar, en nú hefði nefndin aptur fallið á það, að nefnd þessi skyldi eigi sett, fyr en stiptsyfirvöldin hefðu fengið nægilegar skýrslur um málið. Hann vissi ekki, hvort hann hefði skilið 1. þingmann Gullbringu- og Kjósarsýslu rjett; það hefði legið við, að sjer skildist, að hann vildi fresta þessu máli sem mest, og að minnsta kosti til 1883, en fyrst þingmaðurinn neitaði því, þá vildi hann ekki fara um það fleiri orðum. En þar sem þingmaðurinn að öðru leytinu álitu of snemmt, að setja nefnd nú þegar í vetur, en að hinu leytinu hjeldi tímann of stuttan til þess að búa málið undir næsta þing, þá vissi hann ekki, hvernig þetta ætti að skiljast. En hann yrði að taka það fast fram, að nauðsynlegt væri, að mál þetta gæti orðið útkljáð á næsta þingi, og að sínu álitu væri nægilegur tími til þess, ef alúð væri lögð á það.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar því forseti undir atkvæði deildarinnar, hvort

málið skyldi ganga til 2. umræðu, og var það samþykkt í einu hljóði.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við uppástungur til þingsályktana frá meiri og minni hluta nefndarinnar í málinu um aðra skipun prestakalla o. fl.

Frá allri nefndinni.

Alþingi ályktar, að skora á landshöfðingja, að hann komi því til leiðar:

1. a, að stiptsyfirvöldin fyrir skipi aukamat á öllum brauðum landsins, og gefi fyrir því svo nákvæmar og tryggjandi reglur, er framast er auðið;
- b, að þau beri undir fundi í prófastsdæmi hverju, er allir prestar skulu til sækja, og einn maður kjörinn úr hverri sókn af öllum búandi mönnum í sókninni, þeim er gjalda til prests og kirkju, tillögur sínar um nýja brauðaskipun og kirknaskipun, og leiti álits þeirra um breytingar á gjöldum til prests og kirkju.
2. að landshöfðingi komi því til leiðar, að hans hátign konungurinn allramildilegast skipi 5 manna nefnd, er stiptsyfirvöldin hafi sæti í, og sem semji frumvörp til laga um nýja brauðaskipun og um breytingar á gjöldum til prests og kirkju, og sendi þau með ástæðum sínum til landshöfðingja svo snemma, sem auðið er. Þóknun til nefndarinnar og prentunarkostnaður á frumvörpunum greiðist af fje því, sem ætlað er til óvissra útgjalda í fjárlögunum fyrir 1878—1879.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA

við breytingaruppástungu við uppástungu til þingsályktunar frá meiri og minni hluta nefndarinnar um aðra skipun prestakalla o. fl.

Frá Halldóri Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvíkinga.

Alþingi ályktar, að skora á landshöfðingja, að hann komi því til leiðar:

1. Að stiptsyfirvöldin fyrir skipi aukamat á öllum brauðum landsins.
2. Að Hans Hátign konungurinn skipi 5 manna nefnd, er stiptsyfirvöldin hafi sæti í, bæði til að semja svo nákvæmar og tryggjandi reglur fyrir brauðamatinu, sem framast er auðið, og síðan að semja frumvörp etc. (2. töluliður).
3. Að nefndin skipi svo fyrir, að prófastar stefni til fundar, hver í sínu prófastsdæmi, öllum prestum í prófastsdæminu og einum leikmanni úr hverri sókn, er sóknarbændur kjósi, og þessir fundir skýri frá skoðun sinni um brauðaskipun og kirknaskipun í prófastsdæminu og um breytingar á gjöldum til prests og kirkju, og skulu prófastar síðan senda nefndinni skýrslur um þetta.

SÍÐARI UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 50. fundi neðri þingdeildarinnar, 21. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til síðari umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvikjandi prestaköllum og kirkjum*, ásamt breytingaruppástungu frá þingmanni Reykvíkinga.

Framsögumaður (Pórarinn Böðvarsson) sagði, að eins og ráðgjört hefði verið við fyrri umræðu þessa máls, hefði nú meiri og minni hluti nefndarinnar sameinað sig um sömu breytingaruppástungu í þessu máli, þar sem tekið væri fram aðalefnið úr báðum hinum fyrri uppástungum meiri og minni hlutans. Þessi bræðingur lægi nú hjer fyrir, en hann vissi eigi, hvort hann þætti nú alls kostar góður. Hann vissi eigi, hvort öllum væri ljós munurinn á þessari nýju uppástungu og hinum fyrri. Munurinn væri einkum sá, að í þessari uppástungu (undir 1. a.) væri gjört ráð fyrir, að það væru stiptsyfirvöldin, sem ættu að gefa nákvæmar og tryggjandi reglur fyrir brauðamatinu, en meiri hluti nefndarinnar hefði ætlað til, að hin fyrirhugaða utanþingsnefnd byggði til þessar reglur. Meiri hlutinn hefði

slakað til í þessu atriði bæði við minni hlutann og líka eftir bendingum ýmsra þingdeildarmanna, sem hefðu látið á sjer heyra kvíða fyrir miklum kostnaði af þessu fyrirkomulagi. Raunar væri hann nú eigi á því, að það þyrfti að valda sjerlega miklum kostnaði, þótt nefndin kæmi snöggvast saman til þess að semja reglurnar fyrir brauðamatinu, einkanlega ef nefndarmenn yrðu eigi langt að, sem líkindi væru til að eigi yrði. Þar sem svo væri komið að orði undir 1. b., að stiptsyfirvöldin skuli bera undir fundi, o. s. frv., tillögur sínar um nýja brauðaskipun m. m., þá væri sjálfsgt meiningin, að það væru tillögur nefndarinnar, sem stiptsyfirvöldin ættu að bera upp, og gæti það til sanns vegar færzt, að stiptsyfirvöldin gætu kallað þær sínar, að svo miklu leyti sem þau gjörðu nefndartillögurnar að sínum tillögum. Að öðru leyti væri eigi margt að athuga við breytingaruppástungu nefndarinnar.

Þingmaður Reykvíkinga hefði nú bætt upp bræðing nefndarinnar með breytingaruppástungu sinni, og kvaðst hann játa, að hún hefði heldur skýrzt fyrir það. Gæti hann því vel þýðzt þessa breytingaruppástungu. Hún tæki allt fram, sem nefndin hefði ætlað til, og væri greinlegar orðuð en uppástunga nefndarinnar, sem ekki væri sem greinilegust, eins og opt vildi verða, er menn færu að gjöra eitt úr tvennu, og hver reyndi að slaka til við annan.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að framsögumaður hefði nú eigi lagt á móti breytingaruppástungu sinni, og þyrfti hann því raunar eigi að fara mörgum orðum um hana. Hann kvaðst hafa komið með þessa uppástungu af því, að sjer hefði fundið mest áriðandi, að hið fyrirhugaða brauðamat yrði sem rjettast og sjálfu sjer samkvæmast, en til þess væri nauðsynlegt að hafa skýrar og nákvæmar reglur fyrir matinu, og að sinni hyggu væri nefnd betur treystandi til, að að búa til þessar reglur í góðu lagi, heldur en stiptsyfirvöldunum einum. Kostnaðurinn þyrfti eigi að verða svo mikill, því að nefnd-

in ætti að geta leyst þetta verk af hendi á 1—2 dögum, og yrðu nefndarmenn t. a. m. eigi lengra að en úr nærsveitunum við Reykjavík, sem vel gæti orðið, skyldi hann eigi í, að þetta yrði bundið þeim kostnaði, að eigi væri tilvinnandi, til þess að fá reglurnar fyrir brauðamatinu sem allra tryggilegastar og nákvæmastar. Það riði miklu minna á, að fá nefnd til að semja frumvörpin á eftir; það gætu stiptsyfirvöldin ein vel aðstoðarlaust, því að þau kæmu fyrir þingið á eftir, og það gæti lagað þau, en reglurnar, sem fara ætti eftir við brauðamatið, gæti það með engu móti lagað; þær yrðu eigi bornar undir það. Þar sem stæði í breytingaruppástungu nefndarinnar, 1. a, að stiptsyfirvöldin ættu að bera undir fundi þá, sem þar væru nefndir, uppástungur sínar, þá væri það óljóst orðað, og ímyndaði hann sjer, að hann hefði tekið hugsun nefndarinnar ljósara fram, og vonaðist til, að deildin aðhylltist því heldur sína uppástungu.

Arnlfótur Ólafsson sagði, að framsögumaður meiri hlutans hefði kallað samsteypuuppástunguna frá meiri og minna hlutanum bræðing, og væri það einungis skáldlegt orðatiltæki þingmannsins um það, sem við hinir kölluðum nú blátt áfram samkomulag. Og það væri þannig vaxið, að 3 manna nefnd ætti að semja frumvörpin ásamt stiptsyfirvöldunum, er þau væru búin að safna öllum nauðsynlegum skýrslum til undirbúnings undir þann starfa. «Ber er hver að baki sjer nema bróður eigi». Meiri hlutinn hefði nú átt bróður að baki, hinn heiðraða þingmann Reykvíkinga, sem hefði nú komið með breytingaruppástungu til að hjálpa meira hlutanum við, sem eigi væri annar munur á, en að hugsunin væri skýrari og málið betra en hjá meiri hlutanum hefði verið, en hugsunin væri sú, að 5 manna nefnd væri nauðsynleg til að semja reglur fyrir brauðamatinu. Þegar hann liti nú á þessar tvær uppástungur og bæri þær saman við uppástungu meiri hlutans áður, þá vissi hann eigi, hvort það væri af vorkunnsemi við stiptsyfirvöldin,

eða af vantrausti á viti þeirra, þ. e. á heilbrigðri skynsemi þeirra, að setja ætti 3 menn þeim til aðstoðar, til að semja þessar reglur. Því að þó að amtmaðurinn ef til vildi þekkti eigi mikið til brauða, með því að hann hefði aldrei verið prestur, þá bætti biskupinn það upp, hann, sem hefði verið lengi prestur og búíð í sveit á ýmsum stöðum. Hann fengi og eigi sjeð, að það væri svo fjarska-mikið mikið vandaverk að búa til þessar brauðamatsreglur. Stiptsyfirvöldunum væri líka innan handar, ef þau þættust þurfa þess, að ráðfæra sig við þessa vitringa, sem í nefndinni ættu síðar að verða, því þessir 3 nefndarmenn mundu sjálfsgagt verða einhverjir helztu vitringar landsins. Biskupinn væri eigi svo ókunnugur, að honum mundi eigi innan handar að finna einhvern af þessum spekingum; þyrfti hann svo eigi annað en biðja hann að koma heim til sín eitthvert kveld, og borða hjá sjer bita; hann ætlaði að bera undir hann vandamál, sem hann vonaði að hann hefði einhver ráð með að leysa fram úr. Þetta ímyndaði hann sjer að eigi þyrfti að kosta landið neina peninga, því að vitringurinn mundi kalla sjer bættu fyrirhöfnina með viðtökunum, sem hann fengi hjá biskupnum. Hann gæti með engu móti aðhyllzt þá aðferð, að vera að skapa nefnd á nefnd ofan og kasta út peningum landsins til þess, nema brýna nauðsyn beri til, enda treysti hann stiptsyfirvöldunum fullkomlega til að semja frumvörp þau, er hjer væru ráðgjörð, og gleddi það sig, að þingmaður Reykvíkinga væri á sama máli. Það, sem þá skildi, væri það, að þingmaður Reykvíkinga álitu það svo fjarska-mikið vandaverk, að búa til brauðamatsreglurnar, að stiptsyfirvöldunum væri eigi trúandi fyrir því. Kannske það væri af því, að hann væri hræddur um, að hagfræðisbókin, sem fjárlaganefndin hefði getið um í athugasemdunum við 15. grein fjárlaganna, og sem þessi þingmaður hefði minnzt á við umræðurnar um fjárlögin, kæmi eigi út svo snemma, að stiptsyfirvöldin gætu haft stuðning af henni. Sama þingmanni þætti stafl. b. undir 1. tölulið hjá nefndinni eigi

nógu glöggur; en það kvaðst hann eigi geta sjeð, því að í a væri talað um, að stiptsyfirvöldin ættu að fyrir skipa aukamat á öllum brauðum landsins, en í b talað um, að þau ættu að bera tillögur sínar um nýja brauðaskipun og kirknaskipun undir hjeraðafundina, og leita álits þeirra um breytingar á gjöldum til presta og kirkna, leita álits um, hvort haga ætti öllu eins og nú, eða gjöra breytingar á því, og þá hverjar. Hugsunin væri sú, að allt, sem stiptsyfirvöldin hugsuðu sjer að komið gæti til álita við nýja skipun prestamálsins og brauðamálsins, ætti að berast undir þessa fundi í prófastsdæmunum, hvort það snerti heldur nýja brauðaskipun eða nýja kirknaskipun, eða breytingar á gjöldum til presta og kirkju. Stiptsyfirvöldin yrðu að biðja um tillögur um allt, sem þau ætluðu sjer síðan að byggja frumvörp sín á. Þetta virtist sjer fullgreinilega tekið fram í stafl. b, og vonaði hann, að hin heiðraða þingdeild mundi skilja það.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að það væri mikið gott boðorð hjá 1. þingmanni Norður-Múlasýslu, að biskupinn ætti að leita hinna vitrustu manna um þetta mál, en hann yrði þá að vita, hverjir það væru, hverjir væru þessir miklu vitringar (*Arnlfótur*: «Biskupinu þekkir sína monn. Guð þekkir sína»). Það væri ef til vildi eigi svo gott, að segja með vissu, hverjir vitrastir væru í þessu máli eða öðrum; biskupinn álitu ef til vildi aðra vitrasta heldur en 1. þingmaður Norður-Múlasýslu, svo að biskupnum yrði alls eigi að borgnara, þótt honum væri gefin sú regla, að hann ætti að taka þá vitrustu í ráðaneyti með sjer. Það væri og ósagt, að spekingarnir yrðu allir á einu máli; einn kynni að kalla barnalegar þær reglur, sem annar teldi mesta snjallræðið. Eigi væri heldur víst, að nefnd þeirri, sem síðan ætti að semja frumvörp um þetta mál, geðjaðist að reglum þeim, sem spekingarnir, sem biskupinn kysi, kynnu að hafa búíð til fyrir brauðamatinu. Því virtist sjer heppilegast og hagfelldast, að sömu mennirnir fjölluðu um reglurnar og um frumvörpin á síðan.

Þótt biskupinn hefði verið prestur í sveit, og þekkti vel til búskapar, gæti honum sannarlega sjezt yfir eitt og annað, sem taka þyrfti til greina, þegar meta ætti brauð, og því gæti það komið að góðu haldi, að hann hefði fleiri sjer til aðstoðar; því «betur ur sjá augu en auga». Það væri betra að hafa þá í ráðum, sem fjalla ætlu um málið á eptir. Hver vissi líka, nema hagfræðisbókin, sem þingmaðurinn hefði verið að vekja máls á, yrði komin út, áður en fara ætti að semja þessar reglur, og þá mundi nefndinni takast því betur.

Þá gæti enginn vitað, hver ætti að kalla saman fundi þessa í hverju prófastsdæmi, sem talað væri um í breytingaruppástungu nefndarinnar, eða stjórna þeim. Þar stæði hvergi neitt um það.

Á þessum fundum ætti eptir uppástungu nefndarinnar eigi að koma fram nema tillögur stiptsyfirvaldanna sjálfra, í stað þess að eðlilegast væri og jafnvel sjálfsagt, að fundir þessir segðu álit sitt um málið allt í heild sinni, og kæmu með þær tillögur um hvert eitt atriði þess, sem þeim litist. Fundir þessir ættu að koma með sínar uppástungur um málið, hvað sem stiptsyfirvöldunum liði með sínar uppástungur. Ef stiptsyfirvöldin ættu að senda þessum fundum ákveðnar uppástungur frá sjer um málið, væru þau þar með búin að binda hendur sínar; þau mundu þá þegar koma með allar þær breytingar á fyrirkomulagi brauða og kirknaskipun m. m., sem þau álitu nauðsynlegar, og segðu þannig fyrir fram álit sitt um málið; þau myndu þannig hendur sínar og ættu örðugra með að snúa sjer við á eptir, og það væru mikil líkindi til, að þau mundu halda fast við þær uppástungur, sem þau einu sinni hefðu gjört.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst eigi geta sjeð neina sjerlega efnisbreytingu í breytingum þingmanns Reykvíkinga við breytingaruppástungu nefndarinnar. Í breytingaruppástungu nefndarinnar væri svo kveðið að orði, að stiptsyfirvöldin «skuli bera undir fundi í prófastsdæminu hverja tillögu sína um nýja

brauðaskipun, og leita álits þeirra um breytingar á gjöldum til prests og kirkju». Nú kvað hann alla vita, að til væru frá brauðanefndinni og synodusnefndinni tillögur um brauðaskipunina, og gæti hann hugsað sjer, að stiptsyfirvöldin kæmu fram með nýjar uppástungur eða gæfu álit sitt um hina eldri brauðaskipun; og í annan máta stæði svó, að stiptsyfirvöldin skyldu leita álits fundanna, eða að þau skyldu bera upp bendingartillögur sínar um málið fyrir fundunum. Vjer gætum eigi ímyndað oss, að stiptsyfirvöldin mundu að eins spyrja um álit fundanna, heldur hefðu þau fullt frelsi til að segja sína skoðun á málinu. Nefndin segði, að fundirnir skyldu segja álit sitt um málið, en þingmaður Reykvíkinga, að fundirnir skyldu skýra frá skoðun sinni um málið; og hver væri eiginlega munurinn á þessu? Hvað ætti nú nefndin að gjöra, eptir að hún væri búin að láta þetta boð út ganga frá fjallinu Sínei? Hún átti að hvíla sig; og hvað ætti hún að hafa í laun, meðan hún hjeldi þennan hvíldardag? Líklega 6 krónur á hverjum degi. Sjer fyndist annars mál þetta svo einfalt, að ekki þyrfti að ræða meir um það.

Varaforseti kvaðst vilja drepa lítið eitt á efnisbreytingarnar í breytingaruppástungu þingmanns Reykvíkinga. Hann kvaðst eigi ætla að tala um hitt, er væri að eins smáatriði, og sem svo ítarlega hefði verið rætt um áður; það væri sú uppástunga þingmanns Reykvíkinga, sem helzt væri umræðuefni, að nefnd sú, er eptir tilætluð okkar nefndarmanna á að undir búa málið til næsta þings, verði skipuð strax, og henni upp á lagt, að semja reglurnar fyrir brauðamatinu með stiptsyfirvöldunum. Meiri hlutinn hefði farið þessari uppástungu fram í fyrstu, en tekið hana aptur til að koma sjer saman við minni hlutann. Hann kvað þingmann Reykvíkinga hafa lagt alla áherzlu á það, að nauðsynlegt væri, að nefndin væri í verki með stiptsyfirvöldunum, að semja reglurnar fyrir brauðamatinu, en lagt minni áherzlu á hitt, að hún væri í verki með þeim um, að semja lagafrumvörp um

skipun prestakalla, og um tekjur presta og kirkna handa næsta alþingi, en hann kvaðst eigi geta verið samdóma honum um þetta; hann játaði reyndar fúslega, að umvarðandi væri, að rjettar og nákvæmar reglur væru settar fyrir brauðamatinu, en hann ætlaði, að bera mætti fullt traust til stiptsyfirvaldanna, að þau mundu gjöra þær reglur svo úr garði, að viðunandi væri, því að brauðamat væri ekkert nýsmíði, og það er snerti brauðamatið 1868, þá væru reglur þær, er samdar hefðu verið fyrir því, í mörgu tilliti góðar; reynslan hefði reyndar sýnt, að margir gallar væru á því brauðamati, sem menn vildu eigna því, að brauðamatsreglurnar hefðu eigi verið nógu yfirgripsmiklar eða nákvæmar, en stiptsyfirvöldunum mundi vera þetta fullt eins kunnugt sem öðrum, og þeim mundi vel treystandi til, að ráða bót á því. Það væri öðru máli að gegna, ef stiptsyfirvöldin ættu að semja spánnýjar reglur fyrir einhverjum þeim starfa, er aldrei hefði verið áður gjörður, þá hefði vandinn getað verið mikill og starfið margbrotið. Það væri auðsætt, að þingmaðurinn hefði hugsað sjer, að nefndin ætti að fyrir skipa um fundahöld í hjeruðum; en það væri eigi rjett, því að nefndin sem nefnd gæti eigi stefnt til fundar út um land, nema henni væri gefinn myndugleiki til þess af konungi; hann kvaðst taka til dæmis skattanefndina; hann ætlaði, að hún hefði eigi getað stefnt til slíkra funda. Annað væri það, að stiptsyfirvöldin gætu boðið próföstum, að kalla saman fundi, en þeir fundir yrðu þó aldrei nema frjálsir fundir. Hann kvaðst leggja alla áherzlu á það, að þessir þrír menn, sem nefndin færi fram á að skipaðir yrðu í nefnd með stiptsyfirvöldunum, undir bjyggju málið með þeim til næsta þings, að brauðamatinu afgengnu, og að fengnum öllum nanðsynlegum uppástungum úr hjeruðunum um sameining brauða og breyting á skipun prestakalla og kirkna, m. fl. Hann benti á, að menn hefðu reynsluna fyrir sjer, þar sem sum þessi stjórnarfrumvörp væru, því að

all-mörg þeirra hefðu stundum eigi verið á marga fiska, og æskilegt hefði verið, að þau hefðu á stundum verið betur úr garði gjörð, en þau hafa verið. Hann kvaðst muna eftir því á fyrri árum ráðgjafarþingsins sáluga, þegar um stjórnarfyrikomulag vort hefði verið að ræða, að þá hefði það komið til umtals, að hafa fasta lagasetningarnefnd millum þinga, en nú væri svo að skilja, sem menn væru alveg horfnir frá þessu, og vildu fela stjórninni og háyfírvöldunum allan undirbúning laganna. Hann kvaðst álíta hyggilegra, að lagafrumvörpin væru undir búin í nefndum, áður en þau væru lögð fyrir þingið, og væri reynslan þegar búin að sýna, að það gæti leitt til mikils gagns, því þótt frumvörp þau, er samin hefðu verið í nefndum nú á millum þinga, hefðu í sumum greinum þurft umbóta, þá kvaðst hann þó vona, að allir játuðu, að málin hefðu mikið skýrzt og lagast við störf nefndanna. Hann kvaðst því ætla, að heppilegast væri fyrir deildina, að fallast á tillögur nefndarinnar, eins og þær lægu nú fyrir.

Framsögumaður kvaðst enn vilja mæla með því, að nefnd væri sett, sem fengist sem mest við málið. Mál þetta væri mjög umfangsmikið, þar sem hjer væri að ræða um miklar breytingar á prestaköllum og kirkjum og tekjum presta og kirkna, og þyrfti að athugast vandlega. Mál þetta væri ef til vildi eins vandasamt og skattamálið, og út heimti fullt eins mikinn kunnugleika á landinu. Nefndir þær, sem settar hefðu verið, hefðu unnið mikið að því, að koma málum þeim fram, þó samt hefði þurft að umbæta. Hann hefði álitid rjettast, eins og meiri hluti nefndarinnar hefði farið fram á í fyrstu, að nefnd hefði verið sett strax, sem fengist hefði við málið frá upphafi til enda. Væri það og samkvæmara því, sem viðgengist á löggjafarþingum, að nefndir væru skipaðar til að búa mál undir þing, en að yfirvöldunum væri falið það á hendur; það væri hinn eldri siður, að láta yfirvöldin gjöra allt. Ef sömu reglu hefði verið fylgt

1875, þá hefðu amtmennirnir átt að undir búa skattalögin. En meiri hlutinn hefði nú til samkomulags slakað til við minni hlutann í því, að stiptsyfirvöldunum væri falið að sjá um brauðamatið, og bera breytingar á prestaköllum og kirkjum undir hjeraðafundina. Mætti ætla, að stiptsyfirvöldin mundu láta prófastana kalla saman hjeraðafundina og stýra þeim. Hann vildi taka það fram, að hann vildi vona, að stiptsyfirvöldin tækju sem mest tillit til tillaga nefndarinnar, bæði um brauðamatið, og þó einkanlega í því, að bera undir hjeraðafundina uppástungur þingnefndarinnar um niðurskipun pestakallanna í hverju hjeraði, það væri sjálfsagt, að stiptsyfirvöldin gætu látið í ljósi sitt álit jafnframt. En því yrði hann að halda fast fram, að nauðsynlegt væri að skipa nefnd til að semja frumvörpin og búa málið að síðustu undir þingið. Málið hefði að líkindum gott af því, enda væru slík störf að nokkru óviðkomandi embættum stiptsyfirvaldanna, og ekki sanngjarnt, að bæta þessum starfa á þau. Móti því, að nefnd væri sett, yrði ekkert haft nema sá litli kostnaður, sem af því leiddi, en það væri miður sæmandi, að horfa í lítinn kostnað, til að koma svo áriðandi máli í sem bezt horf.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet því forseti ganga til atkvæða, og fjell þá atkvæðagreiðslan þannig:

1. Breytingaruppástunga þingmanns Reykavíkinga var felld með 14 atkvæðum gegn 5;
2. Breyting nefndarinnar: 1, a. samþykkt með 22 atkvæðum;
1, b. samþykkt með 22 atkvæðum;
2, felld með 11 atkvæðum gegn 11, en vegna óglöggrrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall, og fór það á þessa leið:

Já sögðu:

Ísleifur Gíslason,
Arnlfjótur Ólafsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Ásmundsson,
Einar Gíslason,

Já sögðu:

Guðmundur Einarsson,
Jón Sigurðsson,
Páll prestur Pálsson,
Stefán Stephensen,
Tryggvi Gunnarsson,
Þórarinn Böðvarsson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Benidikt Sveinsson,
Einar Guðmundsson,
Grímur Thomsen,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Páll bóndi Pálsson,
Snorri Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorlákur Guðmundsson.

Var töluhúðurinn þannig samþykktur með 12 atkvæðum gegn 11.

Kvað forseti nú málið mundu afgreitt og sent forseta efri þingdeildarinnar.

Á 44. fundi efri þingdeildarinnar, 22. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin frá forseta neðri þingdeildarinnar *uppástunga til ályktunar viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum*, samþykkt þar í deildinni, og ljet hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eftir, bar forseti samkvæmt dagskrá upp fyrir efri deildinni, hvernig ræða skyldi uppástungu þessa. Áleit hann, að ein umræða mundi nægja, og var deildin því samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum*.

Ásgeir Einarsson vakti máls á því, að

í liðnum 1. b væri sagt, að þeir menn hefðu kosningarrið, sem gyldu til prests og kirkju, en á því yrði eigi sjeð, hvort þeir menn hefðu kosningarrið og mættu kjósast, sem ættu kirkjur og eigi mætti sjá í reikningum kirkjunnar að hefðu galdið neitt til hennar, þótt í raun og veru væri svo. Hann hefði að eins viljað vekja máls á þessu, til þess að sjá mætti í þingræðunum, hvort svo væri eða ekki.

Jón Pjetursson kvað það sjálfsagt, því að kirkjueigendurnir hefðu miklu meiri skyldur við kirkju sína en aðrir, og gyldu í raun og veru til hennar, þótt það sæist ekki í reikningum hennar.

Síðan leitaði varaforseti atkvæða um málið og var

1.	1. tölul.	a samþykktur með 7 atkvæðum,
2.	1. — b — — 7 —	
3.	2. töluliður — — 7 —	

Forseti kvað málið verða afgreitt og sent landshöfðingja sem ályktun þannig hljóðandi:

ÞINGSÁLYKTUN

viðvíkjandi prestaköllum og kirkjum.

Alþingi ályktar, að skora á landshöfðingja, að hann komi því til leiðar:

1. a, að stiptsyfirvöldin fyrir skipi aukamat á öllum brauðum landsins, og gefi fyrir því svo nákvæmar og tryggjandi reglur, er framast er audið;

b, að þau beri undir fundi í prófastsdæmi hverju, er allir prestar skulu til sækja, og einn maður kjörinn úr hverri sókn af öllum búandi mönnum í sókninni, þeim er gjalda til prests og kirkju, tilögur sínar um nýja brauðaskipun og kirknaskipun, og leiti álits þeirra um breytingar á gjöldum til prests og kirkju.

2. að landshöfðingi komi því til leiðar, að hans hátign konungurinn allramildilegast skipi 5 manna nefnd, er stiptsyfirvöldin hafi sæti í, og sem semji frumvarp til laga um nýja brauðaskipun og um breytingar á gjöldum til prests og kirkju, og sendi þau með ástæðum sínum til landshöfðingja svo snemma, sem audið er. Þóknun til nefndarinnar og prentunarkostnaður á frumvörpunum greiðist af fje því, sem ætlað er til óvissra útgjalda í fjárlögunum fyrir 1878—1879.

II.

Uppástunga

til þingsályktunar um amtmannaembættin.

Alþingi ályktar að skora á landshöfðingja, að hann hlutist til um það, að þegar amtmannaembættin losna, þá verði þau eigi veitt, heldur að eins settir menn til að þjóna þeim, og að jafnframt sjeu nauðsynlegar ráðstafanir til þess gjörðar, að amtmanna-

embættin leggist niður við fyrstu hentugleika.

Arnþjótur Ólafsson. Eggert Gunnarsson.
Tryggvi Gunnarsson. Jón A. Blöndal.
Hjálmur Pjetursson. Þórður Þórðarson.
Jón Sigurðsson.

Á 38. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar um amtmannaembættin* frá 7 þingmönnum, og ljét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 47. fundi sömu deildar, 18. s. m. kl. 5 e. m., bar forseti upp þá uppástungu, að höfð væri ein umræða um tjeða uppástungu til þingsályktunar, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 53. fundi neðri þingdeildarinnar, 23. dag ágústmánaðar kl. 5. e. m., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um amtmannaembættin*.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst taka þögn þingdeildarmanna sem samþykki, og ætlaði hann því eigi að mæla með uppástungunni, enda mælti hún með sjer sjálf; hún væri, eins og þingmenn sæju, svo hæfilega orðuð, þar sem stæði: «við fyrstu hentugleika», þ. e. bæði fyrir stjórnina, embættismennina sjálfa og fyrir landið að missa þessar máttarstöðir. Það, sem til grundvallar lægi fyrir uppástungu þessari, væri það, að síðan landshöfðingjaembættið hefði verið stofnað, þá væru amtmenn eigi nauðsynlegir, þar sem þeir væru orðnir að eins konar miðlið milli sýslumanna og landshöfðingja, og mörg störf þeirra væru einmitt þau, sem rjettast væri að skrifstofustjóri landshöfðingja hefði á hendi. Amtmannaembættin væru, eins og öllum mundi kunnugt, frá alveldistímunum, en nú ættu þau eigi við, þar sem öll brjef og ráðstafanir frá stjórn vorri í Höfn gengju nú gegnum greipar landshöfðingja hingað til lands, og sömuleiðis hjeðan frá landi til stjórnarinnar. Áður hefði hver amtmaður skrifað beinlínis stjórninni og fengið aptur brjef frá henni beina leið; en nú yrði amtmaðurinn í norður- og austurumdæminu, að senda erindið úr brjefum landshöfðingja frá sjer með pósti vestur í Húna-

vatnssýslu og fá svo aptur svar frá sýslumanninum norður til sín. Amtmennirnir væru nú eiginlega ekki annað en afskrifarar af því, sem kæmi frá landshöfðingja og færi til sýslumanna, og því, sem kæmi frá sýslumönnum og færi til landshöfðingja; mundi því eins gott og útlátaminna fyrir landssjóðinn, að útvega afskriptarvjel, «Copiermaskine» til þess að vinna með henni störf þeirra. Hann vildi taka það fram, að þessi þingsályktunaruppástunga væri engan veginn sprottinn af kala við þá menn, sem nú sætu í embættum þessum, enda væri hjer eigi um amtmenn að ræða, heldur um embættið. Þeir, sem stjórnfróðir væru, gætu betur tekið fram en hann, að rjettast væri, að aðalstjórn «central-stjórn» landsins væri hjá landshöfðingja, en hjeradsstjórn aptur hjá sýslumönnum með sýslunefndunum. Nú mundu menn, ef til vill, sakna amtsráðsins, en hann vonaði, að þessi breyting kæmist eigi svo snemma, að eigi yrði áður sjeð fyrir, að starfi þeirra yrði falinn eigi ótignara ráði á hendur.

Grimur Thomsen kvaðst vilja biðja 1. þingmann Norður-Múlasýslu að skýra fyrir sjer, hvað meint væri með orðunum: «við fyrstu hentugleika». Hann jataði að visu, að þessi orð væru liðleg og lagleg, en líka nokkuð dagleg, en hjer væru þau eigi nógu greinileg. Ef með þessum orðum væri meint, að amtmannaembættin skyldu leggjast niður þegar þau losnuðu, þegar þeir, sem nú þjónuðu þeim, annaðhvort dæju eða yrðu skipaðir í önnur embætti, þá þyrfti talsverðan undirbúning til þess, að eigi yrði skaði af. Þingmaðurinn hefði minnst á amtsráðið, og væri það vel athugandi, að því þyrfti alveg að breyta, áður en þetta fyrirkomulag kæmist á. Amtmaðurinn væri formaður í amtsráðinu, og yrði þá að ákveða, hver formaður skyldi skipaður í hans stað, og væri þetta sjer í lagi nauðsynlegt vegna amtsjafnaðarsjóðanna. Sjer hefði annars þótt fara bezt á því, að orðin: «við fyrstu hentugleika» hefðu komið fyrst og þar með skýring á þeim, og síðan ákvörðun um, að landshöfð-

ingi ætti að sjá svo fyrir, að hægt yrði að koma þessu fyrir. Það þætti sjer mikill munur, að orða það svona, og færi mikið betur á því, en það væri nóg, ef það lýsti sjer af umræðunum, að þingið ætlaðist til, að lög-gjafarvaldið fyrst kæmi betra fyrirkomulagi á amtsráðin.

Arnþjótur Ólafsson kvaðst þegar í upphafi ræðu sinnar hafa tekið það fram, að með orðunum: «fyrstu hentugleikar» væri meint bæði hentugleikar fyrir embættismennina sjálfa og hentugleikar fyrir stjórnina, að hún hefði tíma til að gjöra nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að amtmannaembættin mættu missa sig, og að hún skyldi eigi skipa, heldur að eins setja mann í embættið aptur, ef svo færi, að annað embættið losnaði fyr. Þetta kæmi að öllum líkindum eigi fyrir fyrri en svo seint, að nægur tími gæfist til að gjöra ráðstafanir til þess, að embætti þessi legðust niður. Sumt af störfum amtmanna gæti heyrt undir sýslumenn og sýslunefndir, og sumt undir skrifstofu-stjóra landshöfðingja. Hann kvaðst ætla rjett, og það mundi einnig nauðsynlegt með tímanum, að landsmálin yrðu nokkuð aðgreind eptir efni, og lögð svo undir tvo eða þrjá skrifstofustjóra hjá landshöfðingja. En nú sem stæði væri eigi öðru farið á flöt, en að breyting þessi skyldi komast á við fyrstu hentugleika; hjer væri stjórninni nægilegt svigrúm gefið eða tími til þess, að undir búa breytinguna og koma öllu þar að lútandi í lag. Hann játaði, að þessi opt nefndu orð, «við fyrstu hentugleika», væru hversdagleg, en sjer væri betur lagið að hafa orðin, eins og þau væru töluð í daglegu máli, heldur en að skrúfa þau upp í skrifstofustýl, hvað þá heldur upp í «Cancellistýl».

Þá tóku eigi fleiri til máls, og leitaði forseti því atkvæða um uppástunguna, og var hún samþykkt með 18 atkvæðum, og kvað forseti hana nú mundu senda efri deildinni.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komin frá forseta neðri deildarinnar *uppástunga til þingsályktunar um amtmannaembættin*, samþykkt af neðri deildinni, og ljet hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi sömu deildar, daginn eptir, stakk forseti upp á, að höfð væri ein umræða um málið, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 49. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um amtmannaembættin*.

Enginn tók til máls; bar forseti þá málið upp til atkvæða, og var uppástungan samþykkt með 6 atkvæðum gegn 3. Kvað forseti málið nú mundu afgreitt og sent landshöfðingja sem ályktun, þannig hljóðandi:

ÞINGSÁLYKTUN

um amtmannaembættin.

Alþingi ályktar, að skora á landshöfðingja, að hann hlutist til um, að þegar amtmannaembættin losna, þá verði þau eigi veitt, heldur að eins settir menn til að þjóna þeim, og að jafnframt sjeu nauðsynlegar ráðstafanir til þess gjörðar, að amtmannaembættin leggist niður við fyrstu hentugleika.

III.

Uppástunga

til þingsályktunar

um lán úr landssjóði til brúargjörðar yfir Skjálfandafljót í Þingeyjarsýslu.

Neðri deild alþingis ályktar, að landshöfðinginn hafi heimild til, að veita allt að 12000 kr. lán úr landssjóði til brúarbyggingar yfir Skjálfandafljót í Þingeyjarsýslu, með sanngjörnum kjörum, og gegn þeirri tryggingu, er hann álítur nægilega.

Jón Sigurðsson. Benidikt Sveinsson, flutningsmaður. Einar Ásmundsson.

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar um lán úr landssjóði til brúargjörðar yfir Skjálfandafljót í Þingeyjarsýslu*, og ljét út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 49. fundi sömu deildar, 20. s. m. kl. 5 e. m., stakk forseti upp á, að hafa skyldi eina umræðu um uppástungu þessa, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 56. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um lán úr landssjóði til brúargjörðar á Skjálfandafljóti í Þingeyjarsýslu*.

Flutningsmaður (Benidikt Sveinsson) kvað þessa uppástungu eigi sprotna af því, að hann bæri vantraust til landshöfðingjans, að hann mundi veita fje til brúargjörðar þeirrar, er hjer um ræddi, því að það væri kunnugt um hann, að hann væri fús til að styðja að verklegum framförum, og hefði hann jafnvel látið það í ljósi við sig privat, að hann mundi eigi ófús til að styrkja brúargjörð þessa. En orsökina til þess, að hann hefði komið með uppástungu þessa, hefði einkum verið sú, að sams konar uppástunga hefði komið um lán til brúargjörðar

á Ölfusá og Þjórsá. Hann kvað sýslunefndina í Þingeyjarsýslu tvisvar hafa rætt mál þetta, og fastráðið, að koma brúargjörð þessari á, og þegar svona stæði á, hefði sjer þótt það snubbótt, að hreifa ekki þessu máli hjer á þinginu; og ef deildin samþykkti uppástungu þessa, þá gæfi það mönnum meiri hvöt til þess að styrkja fyrirtæki þetta, þannig að almenningur legði fjo til, ef á vantaði. Kvaðst hann vilja geta þess, að þetta væri mjög umvarðandi mál fyrir Þingeyjarsýslu, því að hvergi mundu svo mikil harðindi sem þar, bæði haust og vor, og væru þar í sýslunni torfærur miklar, enda gjörði þar opt fjarskaleg áfelli fyrir rjettir, þannig að allir vegir yrðu ófærir. Nú hagaði þar svo til, að Skjálfandafljót lægi í hjarta sýslunnar, og hindraði þannig samgöngur í sýslunni; þannig aptraði það kaupstaðarferðum að Húsavík fyrir þá, er bbyggju fyrir vestan fljótið, en að Akureyri fyrir þá, er fyrir austan fljótið byggju; kvað hann hvorki vað nje ferjustað, er teljandi væri, vera yfir á þessa, því að bæði væri vaðið vont, og grynningar þar, er ferjustaðurinn væri, enda gætu vextirnir í fljótinu orðið svo gifurlegir, að eigi væri fært yfir það á alfaraveginum, hvorki á ferjustaðnum eða vaðinu. Kvað hann mál þetta því vera hið mesta áhugamál, og hefði hann sjálfur hreift því á manntalsþingum í Þingeyjarsýslu, og hefði það þá fengið góðar undirtektir. Um undirbúning þessa máls væri það að segja, að það væri að vísu eigi eins vel undirbúið eins og málið um brúargjörð á Þjórsá og Ölfusá; reyndar hefði verið haldin skoðunargjörð á þeim stað, er fyrirhugað væri að byggja brúna á, en sú skoðunargjörð væri eigi eins fullkomin eins og skoðunargjörð sú, er haldin hefði verið á Þjórsá

og Ölfusá, því að bæði hefði skoðunargjörðin farið fram um hávetur, enda hefði vantað byggingarfróðan mann, en víst væri þó um lengdina á brúnni, að hún mundi verða kring um 40 álnir; væri staður þessi allskammt frá alfaraveginum, og rynni áin þar í djúpu gljúfri, þar sem klettur væru báðumegin. Kvað hann ýmsa menn hafa búið til teikningar af öllu þessu, og gat hann þess, að þegar prófessor Johnstrup hefði verið á ferð í Þingeyjarsýslu í fyrra-summer, þá hefði hann gefið honum nákvæma skýrslu um þetta efni, og hefði Johnstrup litizt vel á málið, og hefði lofað sjer teikningu og kostnaðaráætlun eptir byggingarfróðan mann (Ingenieur) byggða á skýrslu sinni um staðinn og hvernig til hagaði; væri þessi teikning reyndar enn eigi komin, en hann kvaðst vænta hennar með næsta póstskipi. Hann kvaðst vona, að deildin, er ætti það hrós skilið, að hjá henni ríkti mikill framfara-andi, mundi veita máli þessu góða áheyrn.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist eigi hafa neitt á móti því, að Þingeyjarsýsla fengi lán úr landssjóði til þessarar fyrirhuguðu brúargjörðar, ef sýslubúum sjálfum þætti hún nauðsynleg, og þeir vildu borga lánið aptur með góðum skilum. En hann sái eigi, að það væri þingdeildarinnar, að fara að veita lán úr landssjóði gegn fullu veði og fullum vöxtum o. s. frv.; það heyrði eigi þinginu til, heldur landshöfðingja. Hann teldi það víst, að landshöfðinginn vildi miklu heldur veita lán til þessa fyrirtækis heldur en að láta fje viðlagasjóðsins liggja dautt eða svo gott sem dautt suður í Danmörku. Hjer væri sannlega farið fram á, að veita landshöfðingja heimild til þess, sem hann hefði heimild til, hvort sem væri, og því væri uppástunga þessi alveg óþörf. Hvað væri annars átt við með «sanngjörnum kjörum»? Hvort minni leiga en lögbodið væri? Landshöfðingji mundi víst eigi fara að heimta hærri leigu, svo að þessi orð væru alveg óþörf, ef átt væri við, að leigan ætti að vera hin venjulega eða lögbodna. Hvort sem

kjörin ættu að vera þau, að greiða skyldi 4% af láninu í vöxtu, eða 6% í vöxtu og afborgun, þá væri þetta eigi annað en venjulegir lánskostir, sem eigi þyrfti neina sjer-staklega heimild til frá þinginu. Sjer fyndist eigi eiga við, að vera að koma með þingsályktun um það, sem landshöfðingji hefði eigi einungis heimild til, heldur væri beinlínis skylda hans, því að það væri skylda hans að lána fje viðlagasjóðsins, þegar löglegir vextir og næg trygging fengist; það væri skylda hans, að ávaxta fje viðlagasjóðsins.

Grimur Thomsen sagðist ímynda sjer, að með «sanngjörnum kjörum» mundu uppástungumenn meina vægari kosti, en veita mætti með lán úr viðlagasjóði eptir ráðgjafa-bræfi 28. febr. 1876 (Stjórnart. 1876 B. 23). Það væri misskilningur hjá þingmanni Reykvíkinga, ef hann ímyndaði sjer, að ráðgjafinn eða landshöfðingji mættu lána fje landsins með t. a. m. svo og svo löngum afborgunarfresti, t. d. hinum lengsta, sem tíðkaður væri, nefnilega 28 árum (6% í vöxtu og afborgun); það væri þingið eitt bært um. Það mundi nú einmitt vera meining uppástungumanna, að fá þennan langa afborgunarfrest, og til þess þyrfti samþykkis þingsins. Hann vildi mæla með því, að þingdeildin samþykkti þessa uppástungu, það því heldur, sem þar með væri hinum heiðruðu þingmönnum Rangvellinga og Skaptfellinga gefið gott eptirdæmi um, hvaða veg þeir ættu að fara, er þeir vildu koma fram sínu fagra fyrirtæki í sömu átt og þetta.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að með orðatiltækinu «sanngjörn kjör» væru eigi settir neinir ákveðnir kostir fyrir láninu; landshöfðingji gæti afsagt eins fyrir það, að veita það, t. a. m. með 28 ára afborgun með 6%. Þótt þingsályktun þessi yrði samþykkt, væri landshöfðingji alls eigi þar með skyldaður til að lána með þeim kjörum, sem uppástungumenn kölluðu sanngjörn. Með þannig lagaðri ályktun ynnist eigi það, sem uppástungumenn hefðu að líkindum ætlað sjer.

Varaforseti sagðist halda, að hinn láttvirti þingmaður Reykvíkinga hefði nú bara

staðið upp af því, að honum hefði verið farið að leiðast, að sitja og þegja í allan dag. Ræða hans hefði sannarlega verið óþörf, nema hafi hann ímyndað sjer, að uppástungumenn hefðu eigi vitað sjálfir, hvað þeir meintu með uppástungu sinni, hefði því kennt í brjósti um þá og ætlað að reyna að koma þeim í skilning um, hvað þeir hefðu átt við. En hann kvaðst geta fullvissað þingmanninn um, að hann hefði getað sparað sjer alveg það ómak. Eftir skoðun uppástungumanna hefði það mjög mikla þýðingu, að fá meðmæling þingsins til þessa láns. Þeim hefði aldrei til hugar komið, að fara fram á, að greiða minni vexti af láni þessu, en annars við gengist og lögboðið væri, heldur að eins hitt, að hin vægu kjör ættu að vera fólgin í löngum afborgunarfresti. Það væri t. d. frágangssök fyrir Þingeyinga, að taka lánið gegn því, að borga það allt aptur á 2 ára fresti, eins og kunnugt væri að sett hefði verið upp fyrir lánið, sem veitt hefði verið einni sýslunefnd hjer syðra árið sem leið. Þeir ættu við hinn lengsta afborgunarfrest, sem tíðkaður væri, nefnilega 28 ár. Það væri eigi nein skylda fyrir landshöfðingja, að lána fje viðlagasjóðsins fremur til þessa fyrirtækis en annars; honum væru engar reglur settar um, hvernig hann ætti að ávaxta fje viðlagasjóðsins, heldur að eins boðið að ávaxta það. Þingið ætti einmitt að gefa honum bendingar um,

til hvers ætti helzt að verja lánum úr viðlagasjóðnum, og hefði raunar verið gjört of lítið að því á þessu þingi. Það ætti að leiðbeina honum um, hvernig fjenu yrði helzt varið til almennra framfara í landinu. Þó hefði þingið engan veginn leitt það alveg hjá sjer, þar sem það hefði mælt með láni til brúargjörðar yfir Þjórsá og Ölfusá, og eins handa dómkirkjunni í Reykjavík, sem væri til að efla guðræknislíf Reykvíkinga, og mætti því vel til sanns vegar færast, að varið væri til almennra landsþarfa, að því leyti sem Reykvíkingar ættu að vera fyrirmynd landsbúa í öllu fögru og góðu.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða um uppástunguna, og var hún samþykkt með 22 atkvæðum.

Kvað forseti málið nú verða afgreitt og sent landshöfðingja sem ályktun þannig hljóðandi :

ÁLYKTUN

um lán úr landssjóði til brúargjörðar yfir Skjálfandafljót í Þingeyjarsýslu.

Neðri deild alþingis ályktar, að landshöfðinginn hafi heimild til, að veita allt að 12000 króna lán úr landssjóði til brúargjörðar yfir Skjálfandafljót í Þingeyjarsýslu, með sanngjörnum kjörum, og gegn þeirri tryggingu, er hann álitur nægilega.

IV.

Uppástunga

til þingsályktunar
um bygging og ábúð þjóðjarða.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktunar um nefndarkosningu til
að ihuga bygging og ábúð þjóðjarðanna.

Neðri deild alþingis ályktar, að setja
nefnd manna til að ihuga byggingu og á-
búð þjóðjarðanna.

Grímur Thomsen. Einar Ásmundsson.
Þorlákur Guðmundsson. Þórarinn Böðvarsson.
Benidikt Sveinsson. Þórður Þórðarson.
Þorsteinn Jónsson. Páll Pálsson.
Tryggvi Gunnarsson. Guðmundur Ólafsson.

Á 11. fundi neðri þingdeildarinnar. 14.
dag júlímán., skýrði forseti frá, að til sín
væri komin *uppástunga til þingsályktunar
um nefndarkosning til að ihuga bygging og
ábúð þjóðjarðanna*, og lét út bíta henni með-
al þingdeildarmanna. Á 15. fundi sömu
deildar, 19. s. m., stakk forseti upp á, að
hafa skyldi eina umræðu um málið, og var
það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 18. fundi neðri þingdeildarinnar, 23.
dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni
til einnar umræðu *uppástunga til þingsá-
lyktunar um nefndarkosning til að ihuga
bygging og ábúð þjóðjarðanna*.

Varaforseti bað um upplýsingar við-
víkjandi því, hvort sú væri meining uppá-
stungumanna, að nefnd þessi yrði kosin
innanþings eða á milli þinga.

Grímur Thomsen sagði, að meiningin
væri, að þetta skyldi vera innanþingsnefnd.

Þá var uppástungan samþykkt með 17
atkvæðum, og var 5 manna nefnd samþykkt.
Fyrir kosningu urðu:

Grímur Thomsen	með 16 atkvæðum.
Eggert Gunnarsson	— 13 —
Þorlákur Guðmundsson	— 11 —
Þorsteinn Jónsson	— 11 —
Þórður Þórðarson	— 10 —

og var málið afhent 1. þingmanni Gull-
bringusýslu, sem hafði fengið flest atkvæði.

Í nefndinni var Grímur Thomsen kosinn
formaður og Eggert Gunnarsson framsögu-
maður.

NEFNDARÁLIT

um byggingu og ábúð þjóðjarða.

Nefndin er samhuga í því, að brýn
nauðsyn sje á, að sem mestum jöfnuði yrði
komið á leigumála á þjóðeignum, og jafn-
framt, að leiguliðar fengju meira aðhald en
verið hefur til þess, að sitja vel ábúðarjarðir
sínar, enda skyldu landssetar eiga kost á að
fá lán úr landssjóði til þeirra jarðabóta,
sem umboðsstjórnin fyrir fram samþykkir.

Það er sameiginlegt álit nefndarinnar,
að nauðsynlegt sje, að alþingi feli lands-
höfðingjanum á hendur, að gjöra umboðs-
mönnum þjóðeignanna að skyldu ásamt
hreppsnefndum, þar sem slíkar eignir eru,
að gefa nákvæmar skýrslur um ástand
hverrar jarðar, meðferð hennar, og hver
leigumáli mundi þar hæfilegur, og enn frem-
ur, hverjar jarðabætur þar mundu arðsam-
astar og nauðsynlegastar, og senda svo
skýrslur þessar sýslunefndunum, er senda þær
amtsráðunum með álitinu sínu, en þau síðan
landshöfðingja einnig með álitinu sínu, áður
en næsta þing kemur saman, svo að hann
geti lagt þær fyrir alþingi.

Hvað Vestmannaeyjar sjerstaklega snertir,
þá álitur nefndin, að rjettast mundi, að 3
valinkunnir menn úr næstu sýslu, útnefndir
af landshöfðingja, skoðuðu umboðsjarðir í
eyjunum ásamt sýslumanninum og einum, er

sýslunefndin kýs, og gefi greinilega skýrslu um ástand jarðanna, hvað hæfilegt afgjald væri á þeim, og hvað nauðsynlegast væri að gjöra þar til framfara og umbóta, og með þessum fyrirvara tek jeg undirskrifaður, Þorsteinn Jónsson, frumvarp til laga um land-skuldargjald á Vestmannaeyjum með því fylgjandi varauppástungu aptur.

Þegar nú þingið hefur þessar skýrslur í höndum, getur það tekið nauðsynlegar ákvarðanir, hvort heldur er að breyta leigumála jarðanna eða veita fje til jarðabóta.

Nefndin stingur því upp á svo látandi

ÞINGSÁLYKTUN.

Alþingi felur landshöfðingja að sjá svo fyrir, að umboðsmenn ásamt með hreppsnefndum gefi nákvæmar skýrslur um ástand og ábúð hverrar þjóðjarðar í hverjum hreppi, sendi þær með tillögum sínum um leigumála og nauðsynlegar jarðabætur á hverri jörð til sýslunefnda, þær aptur með álitinu sínu til amtsráða, og amtsráðin á líkan hátt til landshöfðingja svo tímanlega, að skýrslurnar geti orðið lagðar fyrir næsta alþingi, þegar það kemur saman.

Hvað sjerstaklega snertir Vestmannaeyjar felur þingið landshöfðingja að kjósa þrjá valinkunna menn úr næstu sýslu, til þess ásamt sýslumanninum og einum, sem sýslunefndin í Vestmannaeyjum kýs, að gefa skýrslu um ábúð og ástand umboðsjarða í eyjunum, gjöra uppástungu um leigumála jarðanna og nauðsynlegar jarðabætur, og leggja þessar skýrslur fyrir amtsráðið til álita, og því næst fyrir næsta alþingi, þegar það kemur saman.

Reykjavík 8. ágúst 1877.

Eggert Gunnarsson, Grímur Thomsen,
framsögumaður. formaður.

Þorlákur Guðmundsson. Þórður Þórðarson.
Þorsteinn Jónsson.

Á 38. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að hann hefði fengið *uppástungu til þingsályktunar*

frá nefndinni í málinu um bygging og ábúð þjóðjarða, og ljét út býta henni meðal þingdeildarmanna.

Á 51. fundi sömu deildar, 22. s. m., stakk forseti upp á, að hafa skyldi eina umræðu um málið, og var það samþykkt.

GIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 55. fundi neðri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til umræðu *uppástunga til þingsályktunar frá nefnd þeirri, er sett var til að ihuga byggingu og ábúð þjóðjarða*.

Framsögumaður kvaðst geta verið því fáorðari um þetta nefndarálit, sem í því væri ljóst tekið fram sameiginlegt álit nefndarinnar í máli þessu, sem í heild sinni væri mjög svo einfalt og óbrotið. Það gætu víst eigi verið deildar meiningar um það, að ábúð manna og meðferð á jörðum yfir höfuð væri mjög svo ábótavant, og leigumáli á þeim víða mjög svo ósanngjarn og óeðlilegur, ýmist of hár eða of lágur. Um það gæti heldur varla verið meiningamunur, að æskilegt og nauðsynlegt væri, að sem fyrst yrði gjört það, sem framast væri unnt, til þess að meðferð jarðanna gæti orðið sem bezt, og afnot þeirra sem mest, og jafnframt sanngjarn og rjettlátur leigumáli á þeim.

Til þess að beina þessu máli í rjett horf viðvíkjandi þjóðeignum, hefði nefndinni þótt það hinn heppilegasti og rjettasti vegur, sem hún hefði stungið upp á, að umboðsmenn, í samkomulagi við hlutaðeigandi hreppanefndir, gæfu skýrslur um ábúð á þjóðeignum, og jafnframt skýrðu frá álitinu sínu um, hvaða leigumáli mundi vera sanngjarn á jörðu hverri, og hverjar umbætur mundu á þeim bezt við eiga eða vera nauðsynlegastar, og að skýrslur þessar síðan gengju til hlutaðeigandi sýslunefnda, og frá þeim til amtsráðanna, er einnig gæfu álit sitt um mál þetta, og síðan sendu þær landshöfðingjanum svo snemma, að þær gætu orðið lagðar fyrir næsta alþingi, og vonaði nefndin, að skýrslurnar, með þess-

um undirbúningi, gætu orðið svo vel úrgarði gjörðar, að yfirumboðsstjórnin og þingið gætu byggt á þeim nauðsynlegar ákvarðanir, bæði til þess að styrkja til hinna nauðsynlegustu umbóta á þann hátt, er best þætti við eiga, og svo að laga leigumálann á öllum þjóðeignum landsins svo, að hann gæti verið saunngjarn og rjettlátur.

Hvað Vestmannaeyjar snerti, þá fyndi hann eigi ástæðu til að tala um þær sjerstaklega, því að hann efaðist ekki um, að hin háttvirta deild væri á sömu skoðun eins og nefndin um það, að rjett og eðlilegt væri, að ákvörðunin þeim viðvíkjandi fylgdi hinum sömu reglum, sem á öðrum þjóðeignum landsins, með þeim einum undtekningum, er teknar væru fram í nefndarálitinu og þingsályktuninni, og þar sem nú þingsályktun sú, sem hjer lægi fyrir frá nefndinni, viðvíkjandi þessu máli, auðsjáanlega miðaði til þess, að stuðla til almennra rjettinda og framfara, þá leyfði hann sjer að treysta því, að hún mætti góðum undirteknum hjá hinni heiðruðu deild, og að hún gæfi henni atkvæði sitt.

Benidikt Sveinsson sagðist vita, að uppástunga þessi mundi byggð á góðum rökum, og vera til búin í bezta tilgangi. En það væru 2 atriði, sem sjer væru eigi fyllilega ljós: 1. hvort meiningin væri, að koma föstum leigumála á þjóðjarðir, sem þingið setti, og 2. hvort þessi leigumáli ætti að gilda eins gagnvart þeim, sem nú hefðu þjóðjarðir á leigu. Væri nú hvorugt þetta meiningin, efaðist hann um, að það væri ómaksins vert, að fara að leggja hreppsnefndum, sýslunefndum og amtsráðum allar þær byrðar á herðar, sem hjer væri farið fram á.

Þorsteinn Jónsson sagði, að meining sín hefði verið, að leigumálinn ætti að endurskoðast og breytingin að gilda eins fyrir núverandi ábúendur og aðra, að því leyti sem það gæti komizt á, og í því skyni hefði nefndin ráðið til að út nefna menn af landi, til þess að gjöra það á Vestmannaeyjum, sem hreppsnefndir og sýslunefndir ættu að gjöra annarstaðar, því á Vestmannaeyjum

væru allir leiguliðar landssjóðsins, en hann álitu, að þessi nefnd ætti og gæti gefið þá skýrslu, sem þingdeildarmönnum hefði þótt vanta, og í trausti til þess, að þingið tæki þá skýrslu til greina, kvaðst hann mundu taka aptur lagafrumvarp sitt um landskuldargjald á Vestmannaeyjum, ef þessi uppástunga til þingsályktunar væri samþykkt.

Eggert Gunnarsson sagði, það hefði verið skoðun nefndarinnar, að breytingin á leigumála væri eigi gjörð fyrir en við ábúandaskipti, nema sjerstaklegar kringumstæður ættu sjer stað, t. d. eins og sagt væri að nú við gengist á Vestmannaeyjum, en þaðan hefðu allt af þótt vanta nægilegar og áreiðanlegar skýrslur til þingsins, til þess að ósk eyjarmanna um lögun á jarðargjöldum þar gæti orðið framgengt, og vonaði nefndin, að skýrslur þær, sem hún hefði stungið upp á, gætu orðið svo áreiðanlegar, að á þeim væri hægt að byggja nauðsynlegar og sanngjarnar breytingar og ákvarðanir viðvíkjandi þjóðeignum á Vestmannaeyjum, eins og annarstaðar.

Benidikt Sveinsson sagðist álita alveg ómögulegt, að færa upp leigumála á þjóðjörðum við núverandi ábúendur, en hann ímyndaði sjer, að hinn háttvirtu 1. þingmaður Gullbringusýslu, sem sjálsagt mundi verða formaður fjárlaganefndarinnar 1879, eins og nú, ef hann lifði, mundi eigi verða mikið fyrir það, að fara að færa hann niður. Hann væri alveg á móti því, að vera að leggja fje úr landssjóði til jarðabóta á þjóðjörðum; landssjóðurinn gæti eigi búið á öllum jörðum landsins. Sjer hefði sýnzt miklu nær, að taka upp aptur seinna meir frumvarp það um þjóðjarðasölu, er fellt hefði verið nú á þessu þingi, og láta þar við lenda.

Grimur Thomsen sagðist eigi vita, hvort það væri meining þingmannsins, að koma aptur með á þetta þing frumvarp sitt um sölu þjóðjarða. Það væri eigi þar upp á, að það mætti þá eins búast við honum með það á næsta þingi. Þingmaðurinn væri kunnur að því, að honum þætti eigi mikið fyrir að vekja upp frá dauðum. Hann væri

manna fremstur í því að koma með apturgöngur inn á þingið, eða, svo hann kæmist snyrtilegar að orði, manna tryggastur við frumvörp sín; hann kæmi með þau endurfædd þingið eptir, sem beðið hefðu bana þingið fyrir. Hann vildi spyrja hann og aðra þingdeildarmenn, sem legðu á móti þessari uppástungu, hvort betra væri, að þingið fengi góðar og áreiðanlegar skýrslur um jarðirnar, til þess að þingið þekkti sem best allt ástand þeirra og allt sem ábúið og leigumála þeirra heyrði, eða hitt, að láta það ráða máli þessu til lykta án allra skýringa. Það væri þó sannarlega hægra fyrir þingið, að skera úr, hvort rjettara væri, að selja einstakar jarðir eða breyta á þeim leigumála, þegar það væri búið að fá nægilegar skýrslur til þess. Uppástunga sú til ályktunar, sem hjer lægi fyrir, væri eigi annað en ályktun um, að á næsta þingi skuli verða til skýrslur, sem nú vantaði.

Framsögumaður sagði, að opinberar eignir væru almennt betur leigðar en privateignir; líka væru þær að sínu áliti, þar sem hann þekkti til, yfir höfuð betur setnar en privatjarðir; hann ímyndaði sjer því, að landssjóðurinn gæti fengið eptirleiðis meiri tekjur af þjóðjörðum, sem nú væru, og ættu hinar hjer umtöluðu skýrslur að geta gefið hinar beztu upplýsingar um þetta efni, og þá jafnframt, hvað hið rjetta söluverð jarðanna mundi vera, ef þær yrðu seldar. Hann kvaðst við þetta tækifæri vilja yfir lýsa því, að þar sem hann þekkti til, þá væri það ekki rjett eða satt, sem hjer hefði á þingi verið tekið fram, að ábúið og meðferð á þjóðjörðum væri ófullkomnari en á privatjörðum.

Páll prestur Pálsson sagðist álíta ályktun sína hafa 2 kosti; annar væri sá, sem 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið fram, og væri það aðalkosturinn, því það væri til þess að koma sölu þjóðeigna áfram; en hinn sá, að þegar hreppsnefndirnar ættu að gefa skýrslur um ástand og ábúið þjóðjarða, hefðu þær eins konar óbeinlínis eptirlit með byggingu þeirra.

Þorlákur Guðmundsson sagðist ekki

geta sjeð, að upplýsingar þær, sem 1. þingmaður Árnésinga hefði beiðzt, gætu átt við á þessu stigi málsins; það væri vitaskuld, ef skýrslur fengjust, svo yrðu þær lagðar fram á næsta þingi; þær gætu líka orðið góð leiðbeining fyrir þingið um, hvort það ætti að selja þjóðjarðir og með hvaða kjörum, eða eigi. Hann sagði, að hjer í Gullbringusýslu væru þjóðjarðir almennt miklu ver setnar en aðrar jarðir; hann vissi eigi, hvernig það væri fyrir norðan; það kynni nú að vera betra eptirlit á því þar. Hann vildi skora á þingmann Skaptfellinga að segja, hvernig þjóðjarðir væru setnar í þeirri sýslu.

Páll bóndi Pálsson sagðist taka undir það með framsögumanni, að þjóðjarðir væru almennt alls eigi lakar setnar en aðrar jarðir, í hið minnsta væri það svo í Húnavatnssýslu. Hann vildi mæla fastlega fram með uppástungunni. Hún væri mikið góð til þess, að fá nægar skýrslur, ef síðar kæmi til þess, að þingið aðhylltist sölu þjóðjarða; þingið gæti þá vel sjeð af skýrslum þessum, hvers virði hver ein þjóðjörð væri, og fyrir hvaða verð það vildi selja hana.

Páll prestur Pálsson sagðist verða að svara 2. þingmanni Árnessýslu. Milli Mýrdalssands og Skeiðarársands væri næstum ekki annað en þjóðjarðir, og því gæti eigi komið til samanburðar bygging og ábúið þjóðjarða og annara jarða. Vestan Mýrdalssands væri nokkur munur, því að þar væru töluverðar bændaeignir, en eigi eingöngu þjóðeignir; en þar væru þjóðjarðirnar eigi ver setnar. Í miðri Skaptafellssýslu væru fáein kot, sem væru einstakra manna eign, en þau væru eigi betur setin en hin, er eru þjóðeign.

Grímur Thomsen sagði, að hjer væri það reglan, að þjóðjarðir væru sjerstaklega illa setnar. Hann rengdi eigi þar fyrir þá heiðruðu þingmenn, sem öðruvísi bæru söguna úr sínum hjeruðum.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða og uppástungan sam-

þykkt með 20 atkvæðum. Kvað forseti upp-
ástunguna verða senda forseta efri deild-
arinnar.

Á 49. fundi efri þingdeildarinnar, 27.
dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín
væri komin frá forseta neðri þingdeildarinnar
*uppástunga til þingsályktunar um ábúð
og bygging þjóðjarða*, og ljét hann út býta
henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta
fundi, daginn eftir, stakk forseti upp á, að
hafa skyldi eina umræðu um málið, og var
það samþykkt.

BREYTINGARUPPÁSTUNGA
við uppástungu til þingsályktunar um þjóð-
jarðir.

Orðin: «ásamt með hreppsnefndinni»
falli burt.

Árni Thorsteinson. Ásgeir Einarsson.
Sighvatur Árnason. Torfi Einarsson.

EIN UMRÆÐA
í efri deild alþingis.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29.
dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni
til einnar umræðu *uppástunga til þingsá-
lyktunar um ábúð og bygging þjóðjarða*.

Árni Thorsteinson kvað sjer og þeim
þingmönnum, sem hefðu skrifað undir breyt-
ingaruppástunguna við þessa uppástungu,
hafa þótt óþarft að auka hreppsnefndunum,
sem að einungis hafa sveitarstörfum að
gegna, það ómak, sem hjer væri til ætlazt,
án borgunar, og þótt miklu heppilegra, að
umboðsstjórnin hefði látið halda skoðun á
hverju umboði sem heild, og þá hefði verið
eðlilegast, að tveir skoðunarmenn hefðu verið
út nefndir fyrir hvert umboð, til þess ásamt
með umboðsmanninum að halda nákvæma
skoðunargjörð á hverri jörð. Við það yrðu
skýrslurnar um þjóðjarðirnar í betra sam-

kvæmi og meiri heild, bæði hvað jarðabætur
snerti og annað, en álit hreppsnefndanna
mundi í hinum einstöku hreppum eigi ætíð
verða samkvæmt. Um jarðabætur mundi
mega hafa margar og það ólíkar skoðanir,
á meiri og minni rökum byggðar, allt eftir
skoðun þess, er hlut ætti að máli. En þar
eð bæði hann og uppástungumenn álitu
nauðsynlegt, að mál þetta fengi framgang,
þar eð tilgangur þess væri mjög áriðandi,
og nauðsynlegt að fá allar skýrslur til næsta
þings, og tíminn væri orðinn naumur, til
þess að ná breytingum á ályktuninni, þá
lýsti hann því yfir fyrir hönd uppástungu-
manna, að hann tæki breytingaruppástungu-
na aptur.

Forseti bar þá málið undir atkvæði, og
var það samþykkt með 7 atkvæðum; kvað
hann það þá verða afgeitt til landshöfðingi-
ans sem þingsályktun, svo hljóðandi:

ÞINGSÁLYKTUN

um bygging og ábúð þjóðjarða.

Alþingi felur landshöfðingja að sjá svo
fyrir, að umboðsmenn ásamt með hrepps-
nefndunum gefi nákvæmar skýrslur um á-
stand og ábúð hverrar þjóðjarðar í hverjum
hreppi, sendi þær með tillögum sínum um
leigumála og nauðsynlegar jarðabætur á
hverri jörð til sýslunefnda, þær aptur með
áliti sínu til amtsráða, og amtsráðin á lík-
an hátt til landshöfðingja svo tímanlega, að
skýrslurnar geti orðið lagðar fyrir næsta al-
þingi, þegar það kemur saman.

Hvað sjerstaklega snertir Vestmanna-
eyjar, felur þingið landshöfðingja að kjósa
þrjá valinkunna menn úr næstu sýslu, til
þess ásamt sýslumanni og einum, sem
sýslunefndin í Vestmannaeyjum kýs, að
gefa skýrslu um ábúð og ástand umboðs-
jarða í eyjunum, gjöra uppástungur um
leigumála jarðanna og nauðsynlegar jarða-
bætur, og leggja þessar skýrslur fyrir amts-
ráðið til álita, og því næst fyrir næsta al-
þingi, þegar það kemur saman.

V.

Uppástunga

til þingsályktunar

viðvíkjandi gufuskipsferðum með fram ströndum landsins.

Frá fjárlaganefndinni í neðri deild alþingis.

Alþingi ályktar, að skora á stjórnarherrann og landshöfðingjann, að gufuskipsferðunum með fram ströndum landsins verði í öllu verulegu hagað samkvæmt aðalferðaáætlun þeirri (fylgiskjal 5.), er fylgir frumvarpi til fjárlaga fyrir árin 1878 og 1879, og gefur alþingi stjórninni heimild til, að verja til þessa fyrirkomulags 3000 krónum hvort árið fram yfir þá fjárupphæð, er til er tekin í fjárlögunum 10. gr. C. 7.

Á 54. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komin frá fjárlaganefndinni *uppástunga til þingsályktunar um gufuskipsferðir með fram ströndum landsins*, og ljét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eftir, stakk forseti upp á, að hafa skyldi eina umræðu um mál þetta, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 56. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dagsskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar frá fjárlaganefndinni um gufuskipsferðir með fram ströndum Íslands*.

Grímur Thomsen kvaðst vona, að allir skildu, hvernig á staði þessari þingsályktun, og í hverjum tilgangi hún hefði lögð verið fyrir þingið. Sumum þeirra, er í fjárlaganefndinni hefðu verið, hefði eigi þótt nóg áherzla lögð á, að fylgja skyldi fyrri áætlunarskjalinu, en það hefði þó nefndin ætlað

til, því seinna áætlunarskjalið (nr. 6) væri, eins og einhver þingmaður hefði sagt, neyðarúrræði; það hefði því verið álit nefndarinnar, að minnka skyldi upphæð þá, sem hún hefði stungið upp á til gufuskipsferðanna, ef fylgt yrði seinni áætluninni, en ríkka hana heldur, ef á þyrfti að halda, ef fylgt yrði hinni fyrri áætlun. Þessi upphæð væri reyndar ágizkunar-upphæð oða „calculerud“, en þó þætti skýrara að taka hana til. Enn fremur hefði nefndinni þótt þurfa, að greinilegar væri ákveðið um, hvernig ferðunum skyldi haga, og nákvæmar væri skipað fyrir um allt fyrirkomulag á þeim, nefnilega í fyrsta lagi, að fardagur skipsins frá Seyðisfirði og Ísafirði og Stykkishólmi sje fast ákveðinn, og í öðru lagi, að að minnsta kosti sjeu 60 pláss á 2. lyptingu, því að miklu fleiri vildu kaupa sjer far á því plássi, heldur en að greiða allt að helmingi meira fyrir farið á 1. plássi. Enn fremur, að tekin væri ákvörðun um, að farþegar væru eigi neyddir til að kaupa nema miðdagsmat, fremur en þeir vildu, því að svo væri á skipum, sem færu milli Danmerkur og Englands, enda væri og mjög ósanngjarnt, að láta menn greiða fyrir það, sem menn, ef til vill, aldrei nytu.

Tryggvi Gunnarsson kvaðst ætla að fara nokkrum orðum um þetta mál, ekki af því að 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði eigi skýrt það nógu vel, heldur af því, að þó menn segðu, að þögn væri sama sem samþykki, þá væri þó tilhlýðilegra, að ræða þetta mál nokkuð, þar sem það væri stórt mál, bæði þegar litið væri til fjár þess, sem til þess væri eytt, og áhrifa þeirra, sem það hefði á framfarir landsins. Það væri eigi

hægt að geta sjer til, hverjar breytingar gufuskipsferðirnar gætu gjört á næstkomandi 10 ára bili, ef þær verða haganlegar. Fjeð, sem veitt væri til gufuskipsferðanna, væri sannarlega mikið eptir efnahag landsins. Í fjárlögum væru veittar 15000 kr. árlega, og að auki mætti telja gjaldið af póstskipunum, er mundi nema allt að 6000 kr. um árið, því þó nefndinni — ásamt ýmsum þingmönnum — hefði komið saman um, til þess ekki að vekja stríð, eða spilla samlyndi, að láta það óátalað í þetta sinn, að lesta-gjaldið væri dregið frá tillaginu úr ríkissjóði, ef fylgt yrði fyrra áætlunarskjalinu, þá væri líklegt, að svo framarlega sú beiðni þingsins yrði eigi tekin til greina, þá yrði það að öllum líkindum ekki látið liggja kyrrt á næsta þingi. Hann hefði jafnan fylgt því fram, að eigi væri ráðlegt, að landið færi að taka að sjer, að kosta sjálft sínar gufuskipsferðir, meðan kostur væri á að fá styrk til þess úr ríkissjóði, en hann mundi eigi framvegis fylgja fast fram að hafa þennan fjelagsskap við dönsku póststjórnina, ef hún nú tæki eigi til greina þessar áhugasömu óskir þingsins, hvernig gufuskipsferðunum skyldi haga, en hann vildi treysta því, að stjórnin tæki til greina þessa beiðni þingsins, því ef hún gjörði það eigi, þá hvíldi ábyrgðin á henni, ef þær misheppnast eða verða eigi að góðum notum, en ef hún þar á mót ljeti þetta eptir ósk þingsins, þá hvíldi sú ábyrgð á því og þjóðinni, að hún kynni rjett með að fara, og færa sjer í nyt það, sem vjer beiddumst eptir. Það hefði verið vel til fallið af þingmanni Gullbringusýslu, er hann hefði tekið fram um, að nauðsynlegt væri, að rýmka aðra lyptingu, svo að þar geti verið allt að 60 farþegum; hann hefði heyrt marga kvarta yfir, hve lítið það pláss væri nú. Sömu leiðis hefði það verið gott, að hann hefði dregið á það, að ákvörðun þyrfti að taka til þess, að farþegar væru eigi skyldaðir til að kaupa nema að eins miðdegismat, fremur en þeir sjálfir vildu, meðan þeir væru á ferð með skipinu með fram ströndum landsins. Hann hefði heyrt margar kvartanir um, að þeim,

sem fátækir væru, þætti það mjög kostnaðarsamt, að þurfa að greiða 4 kr. 66 a. í fæðispeninga fyrir hvern dag, þó þeir neyttu, ef til vill, einskis, eða þá mjög lítils. Ríkisdagurinn ætti þökk skilið af þinginu, að hafa veitt peninga til gufuskipsferðanna, og hann vildi treysta því, að hann veitti þá framvegis með því skilyrði, að það yrði landinu að sem bestum notum.

Landshöfðinginn kvaðst ekkert hafa á móti þingsályktun þessari, og vildi hann í því tilliti skírskota til þess, sem hann hefði tekið fram við 2. umræðu um fjárlagafrumvarpið, viðvíkjandi 10. gr. C, 7. Hann kvaðst ætla að mæla sem best fram með fyrri áætluninni, og hvað það snerti, sem 1. þingmaður Gullbringusýslu og 1. þingmaður Suður-Múlasýslu hefðu tekið fram, viðvíkjandi máltíðunum á skipinu, þá hefði hann sjálfur leitazt við að koma því fyrir, eins og þeir hefðu dregið á að æskilegt væri, en það hefði þó eigi heppnast, en hann vonaði að það mundi takast. Hann skoðaði þessa þingsályktun sem skýringu á fjárlögum, en jafnframt mætti undir eins skoða hana sem innihaldandi skuldbindingu þingsins til að veita fje þetta, eða loforð þess, að veita það með fjáráukalögum, því að öðruvísi mætti ekkert fje greiða af hendi samkvæmt 24. gr. stjórnarskrárinnar.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og bar þá forseti þingsályktunina undir atkvæði þingmanna, og var hún samþykkt í einu hljóði. Kvað forseti hana nú verða senda efri deildinni.

Á 49. fundi efri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að hann hefði fengið frá forseta neðri deildarinnar *uppástungu til þingsályktunar viðvíkjandi gufuskipsferðum með fram ströndum landsins*, samþykkt þar í deildinni, og ljet hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eptir, stakk forseti upp á, að

hafa skyldi eina umræðu um mál þetta, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvíkjandi gufuskipsferðum með fram ströndum landsins*. Enginn tók til máls, og bar forseti þá málið undir atkvæði þingdeildarmanna, og var uppástungan samþykkt með 9 atkvæðum.

Kvað forseti málið nú mundu verða af-

greitt og sent landshöfðingja, sem þingsályktun, svo hljóðandi:

ÞINGSÁLYKTUN

viðvíkjandi gufuskipsferðum með fram ströndum landsins.

Alþingi ályktar, að skora á stjórnarherrann og landshöfðingjann, að gufuskipsferðunum með fram ströndum landsins verði í öllu verulegu hagað samkvæmt aðalferða-áætlun þeirri (fylgiskjal 5.), er fylgir frumvarpi til fjárlaga fyrir árin 1878 og 1879, og gefur alþingi stjórninni heimild til að verja til þessa fyrirkomulags 3000 kr. hvort árið fram yfir þá fjárupphæð, er til er tekin í fjárlögum 10. gr. C. 7.

VI.

Ályktun efri deildar alþingis

um kosningu yfirskoðunarmanns samkvæmt 26. grein stjórnarskrárinnar.

UPPÁSTUNGA

til þingsályktana.

Frá forseta.

1. grein.

Þingdeildin kýs einn yfirskoðunarmann til þess, samkvæmt stjórnarskrárinnar 26. grein, að gagnskoða reikninga um tekjur og gjöld landsins fyrir fjárhagstímabilið 1876—77. Einnig skulu rannsakaðar eptirlauna- og lánstökuskrár. Til þess að verða kosinn yfirskoðunarmaður, þarf meir en helming atkvæða.

2. grein.

Þingdeildin ályktar, að yfirskoðunarmanni skuli greiddar 1000 krónur fyrir starfa þennan.

3. grein.

Yfirskoðunarmenn, er sín þingdeildin kýs hvorn, skipta sjálfir verkum með sjer, og

halda þeir fundabók, dagbók og brjefabók. Hvor um sig yfirskoðar ársreikningana, þegar landshöfðinginn hefur skilað þeim, á þann hátt, að hvor þeirra fyrir sig fer yfir hvern einstakan reikning, gjörir við hann sínar athugasemdir, eða ef ekkert er að athuga, getur þess við reikninginn, að ekkert sje við hann athugavert. Að svo búnu rannsaka þeir allar tekju- og útgjaldagreinir í samfjølagi og koma sjer saman um fráganginn á yfirskoðuninni. Þó er hvorum yfirskoðunarmanni fyrir sig heimilt, að gjöra útásetningar við reikningsyfirlitið í heild sinni, og hina sjerstöku reikninga, þótt hinn sje á öðru máli.

4. grein.

Heimilt er yfirskoðunarmanni að krefjast allra skýringa, sem hann þykist þurfa við starfa sinn, hvort heldur við einstakar

gjalda- og tekjugreinir, eða við reiknings-
yfirlitið í heild sinni.

5. grein.

Senda skal landshöfðingja allar útá-
setningar. Þegar landshöfðingja hefur verið
gefinn kostur á að svara þeim, og yfirskoð-
unarmönnum þykja nægar skýringar vera fyr-
ir hendi til ályktunar, skulu þeir gjöra grein
fyrir áliti sínu við hverja útásetningu, og
sjer í lagi geta þess, hvort þeir taki útá-
setninguna aptur, eða þá að öðrum kosti,
í hverja stefnu þeir vilja hafa henni fram-
fylgt.

Gefi svör landshöfðingja tilefni til nýrra
útásetninga, sem ekki voru áður fram komn-
ar, skal gjöra þær sjer á parti og senda
landshöfðingja. Þó skal yfirskoðuninni ekki
frestað, þangað til landshöfðingi svarar apt-
ur, ef óttast má, að það mundi valda of mikl-
um drætti.

6. grein.

Áliti yfirskoðunarmanna skal fylgja
reikningsyfirlit yfir tekjur og gjöld lands-
sjóðsins, eins og þau eru í raun og veru,
tekju-afgang hans og peninga-eign, saman-
burð á hverri tekju- og gjaldagrein, eins og
hún er við það, sem fjárlögin til taka fyrir
hvert ár.

7. grein.

Yfirskoðunarmenn sjá sjálfir fyrir prent-
un á þessu reikningsyfirliti og álitinu með
fylgiskjöllum, svo sem útásetningum, svörum
og athugasemdum, á kostnað landssjóðsins.

Á 34. fundi efri þingdeildarinnar, 13.
dag ágústmán., lagði forseti fram og lét út
býta meðal þingdeildarmanna *uppástungu til
ályktana um kosningu yfirskoðunarmanns á
reikningum landsins fyrir árin 1876 og
1877*. Á næsta fundi, daginn eftir, var eftir
uppástungu forseta ákveðið, að ræða skyldi
uppástungu þessa á tveim fundum.

FYRRI UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 36. fundi efri þingdeildarinnar, 15.
dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-
skránni til fyrri umræðu *uppástunga til
þingsályktana frá forseta um kosningu yfir-
skoðunarmanns á reikningum landsins fyrir
árin 1876 og 1877*.

Forseti kvað uppástunguna samda af
forsetum, varaforsetum og skrifurum alþingis,
svo að vera kynni, að eigi væri neitt sjerlegt
að athuga við hana. Forseti neðri deildar-
innar vildi halda fast við það, að yfirskoð-
unarmennirnir fengju hvor um sig 1000 kr.
fyrir starfa sinn, og væri því gott að sjá,
hverja stefnu neðri deildin tæki í því tilliti.

Árni Thorsteinson kvað víst mega skilja
orð forseta svo, að 2. umræðu hjer í deild-
inni um mál þetta skyldi frestað, þangað til
fyrri umræðan væri búin í neðri deildinni,
og kvað forseti það hafa verið meiningu sína.

Meira var eigi rætt um það mál að
sinni, og áleit forseti þessari umræðu þar
með lokið.

Á 47. fundi efri þingdeildarinnar, 24.
dag ágústmánaðar, átti eftir dagskránni
að koma til ályktarumræðu *uppástunga til
þingsályktana um kosningu yfirskoðunar-
manns á reikningum landsins fyrir árin
1876 og 1877*; en með því breyting hafði
orðið á samkynja uppástungu í neðri deild-
inni, þótti ástæða til að fresta þessu máli,
til þess er upplýsingar yrðu fengnar um þessar
breytingar, og var málið látið ganga út af
dagskrá með öllum atkvæðum og ákveðið, að
fresta því til morguns.

BREYTINGARATKVÆÐI

við uppástungu til þingsályktana viðvíkjandi
kosningu yfirskoðunarmanna.

Við 1. grein.

Fyrir «18⁷⁶/₇₇» komi: «1876 og 1877,

með hliðsjón af undanfarandi árum, frá 1. ágúst 1874.»

Við 5. grein.

Við greinina bætist einn liður svo látandi:

«Senda skal stjórnarherranum eptirrit af öllum athugasemdum og útásetningum, sem snerta inngjöld eða útgjöld landsins, að því leyti sem þau hafa runnið í eða verið greidd úr ríkissjóði, og í því, sem snertir viðskipti aðalfjehirzlu ríkisins við jarðabókarsjóðinn».

Sighvatur Árnason. Magnús Stephensen.

SÍÐARI UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 48. fundi efri þingdeildarinnar, 25. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til síðari umræðu *uppástunga til ályktunar um kosningu yfirskoðunarmanns á reikningum landsins fyrir árin 1876 og 1877.*

Sighvatur Árnason gat þess, að eigi mundi þörf á, að halda svörum uppi fyrir breytingaratkvæði því, er fram væri komið, því að það væri samhljóða því, er samþykkt hefði verið í neðri deildinni, og virtist líka eiga allvel við, og mál þetta ætti að vera í samhljóðun frá báðum deildunum.

Síðan var gengið til atkvæða um hinar einstöku greinar og breytingaruppástungur við þær.

Breyting 2 þingmanna við 1. grein var samþykkt í einu hljóði.

1. grein með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.

2. grein samþykkt í einu hljóði.

3. — — — — —

4. — — — — —

Viðauki tveggja þingmanna við 5. grein samþykktur í einu hljóði.

5. grein með áorðinni breytingu samþykkt í einu hljóði.

6. grein samþykkt í einu hljóði.

7. — — — — —

Var ályktunin nú þannig hljóðandi:

ÁLYKTUN

efri þingdeildarinnar

um kosningu yfirskoðunarmanns samkvæmt 26. grein stjórnarskrárinnar.

1. grein.

Þingdeildin kys einn yfirskoðunarmann til þess, samkvæmt stjórnarskrárinnar 26. grein að gagnskoða reikninga um tekjur og gjöld landsins fyrir fjárhagstímabilið 1876 og 1877, með hliðsjón af undanfarandi árum frá 1. ágúst 1874. Einnig skulu rannsak- aðar eptirlauna- og lántökuskrár. Til þess að verða kosinn yfirskoðunarmaður þarf meira en helming atkvæða.

3. grein.

Þingdeildin ályktar, að yfirskoðunarmanni skuli greiddar 1000 krónur fyrir starfa þennan.

3. grein.

Yfirskoðunarmenn, er sín þingdeildin kys hvorn, skipta sjálfir verkum með sjer, og halda þeir fundabók, dagbók og brjefabók. Hvor um sig yfirskoðar ársreikningana, þegar landshöfðingi hefur skilað þeim, á þann hátt, að hvor þeirra fyrir sig fer yfir hvern einstakan reikning, gjörir við hann sínar athugasemdir, eða, ef ekkert er að athuga, getur þess við reikninginn, að ekkert sje við hann athugavert. Að svo búnu rannsaka þeir allar tekju- og útgjaldagreindir í samfjelagi og koma sjer saman um fráganginn á yfirskoðuninni. Þó er hvorum yfirskoðunarmanni fyrir sig heimilt að gjöra útásetningar við reikningsyfirlitið í heild sinni, og hina sjerstöku reikninga, þótt hinn sje á öðru máli.

4. grein.

Heimilt er yfirskoðunarmanni að krefjast allra skýringa, sem hann þykist þurfa við starfa sinn, hvort heldur við einstakar gjalda- og tekjugreindir, eða við reikningsyfirlitið í heild sinni.

5. grein.

Senda skal landshöfðingja allar útásetningar. Þegar landshöfðingja hefur verið gefinn kostur á að svara þeim, og yfirskoðunarmönnum þykja nægar skýringar vera

fyrir hendi til ályktunar, skulu þeir gjöra grein fyrir álitinu sínu við hverja útásetningu, og sjer í lagi geta þess, hvort þeir taki útásetninguna aptur, eða þá að öðrum kosti, í hverja stefnu þeir vilja hafa henni framfylgt.

Gefi svör landshöfðingja tilefni til nýrra útásetninga, sem ekki voru áður fram komnar, skal gjöra þær sjer á parti og senda landshöfðingja. Þó skal yfirskoðuninni ekki frestað, þangað til landshöfðingi svarar aptur, ef óttast má, að það mundi valda of miklum drætti.

Senda skal stjórnarherranum eptirrit af öllum athugasemdum og útásetningum, sem snerta inngjöld eða útgjöld landsins, að því leyti, sem þau hafa runnið í eða verið greidd úr ríkissjóði, og í því sem snertir viðskipti aðalfjehirzlu ríkisins við jarðabókarsjóðinn.

6. grein.

Álitinu yfirskoðunarmanna skal fylgja reikn-

ingsyfirlit yfir tekjur og gjöld landssjóðsins, eins og þau eru í raun og veru, tekjuafgang hans og peninga-eign, samanburð á hverri tekju- og gjaldagrein, eins og hún er við það, sem fjárlögin til taka fyrir hvert ár.

7. grein.

Yfirskoðunarmenn sjá sjálfir fyrir prentun á þessu reikningsyfirliti og álitinu með fylgiskjölum, svo sem útásetningum, svörum og athugasemdum, á kostnað landssjóðsins.

Á 50. fundi efri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmán., fór samkvæmt dagskránni fram *kosning yfirskoðunarmanns á reikningum landsins fyrir árin 1876 og 1877*, af hendi efri þingdeildarinnar, og hlaut Magnús Stephensen, 5. konungkjörinn þingmaður, kosningu með 8 atkvæðum.

VII.

Ályktun neðri deildar alþingis

um kosningu yfirskoðunarmanns samkvæmt 26. grein stjórnarskrárinnar.

UPPÁSTUNGA
til þingsályktana.

Frá forseta.

(Samhljóða uppástungu forseta efri þingdeildarinnar til sömu þingsályktana, 604. bls. hjer á undan).

Á 38. fundi neðri þingdeildarinnar, 11. dag ágústmán., lagði forseti fram og ljet út bíta meðal þingdeildarmanna *uppástungu til þingsályktana um kosningu yfirskoðunarmanns á reikningum landsins fyrir árin*

1876 og 1877. Á 43. fundi sömu deildar, 15. dag ágústmán., stakk forseti upp á, að hafa skyldi 2 umræður um málið, og var það samþykkt.

FYRRI UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 47. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmán. kl. 5. e. m., kom samkvæmt dagskránni til fyrri umræðu *uppástunga til þingsályktunar frá forseta um kosningu*

yfirskoðunarmanns reikninga landsins fyrir árin 1876 og 1877.

Varaforseti sagði, að af því að hann ímyndaði sjer, að fleirum þingmönnum en sjer væri ókunnugt um verkahring þessara yfirskoðunarmanna, þá vildi hann biðja þá, sem bezt væru færir til þess, að gefa sjer nokkrar upplýsingar um það, sem sjer væri ókunnugt um. Í fyrsta lagi væri sjer óljóst, hvort það væri meiningin, að yfirskoðunarmaðurinn fengi 1000 kr. fyrir að rannsaka reikningana fyrir bæði árin 1876 og 1877, eða 1000 kr. fyrir hvort árið um sig. Þar næst óskaði hann upplýsinga um, hvað umfangsmikill starfi þessara manna ætti að vera. Í 26. gr. stjórnarskrárinnar væri sagt: «yfirskoðunarmenn þessir eiga að gagnskoða hina árlegu reikninga um tekjur og gjöld landsins, og gæta þess, að tekjur landsins sjeu þar allar taldar, og að ekkert hafi verið út goldið án heimildar». Nú vildi hann fá upplýsingu um, hvort þessir menn ættu að ganga gegnum alla þá reikninga, sem landshöfðingi hefði undir höndum, alla umboðsreikninga, sýslureikninga og spítalareikninga, og yfirfara allar endurskoðanir yfir þá? Þessar upplýsingar óskaði hann gjarnan að fá, því að það væri vitaskuld, að eptir því sem yfirskoðunin væri umfangsmeiri, eptir því mundu þingmenn verða fúsari til, að veita fje til hennar,

Grímur Thomsen sagði, að með því forseti hefði falið sjer, að rannsaka, hvernig þessum yfirskoðunum væri hagað í Danmörku, og semja eptir því uppkast til þingsályktunarinnar, þá skyldi hann fyrst geta þess, að í uppkasti sínu hefði verið tekið fram, að yfirskoðunin skyldi einnig ná til ársins 1875, svo allir reikningar landsins skyldu vera ljósir og skýrir, frá því landið byrjaði búskap sinn. Þannig hefði og verið í Danmörku, að þegar fólksþingið hefði í fyrsta skipti samkvæmt 53. grein grundvallarlaganna valið 2 menn til þess að gagnskoða reikninga landsins frá 1850—51, þá hefði þessum mönnum og verið falið, að rannsaka reikningana fyrir fyrirfarandi ár,

og fullkomlega skýra öll þau áhrif, sem breytingin frá einveldi til takmarkaðs einveldis hefði haft á fjárhaginn, þar á meðal rannsaka alla eptirlaunastyrki og virðingu á eignum ríkissjóðsins, eða yfir höfuð komast að því, hvað landið ætti. Meining sín hefði því verið sú, að engan veginn væri nóg, að rannsaka reikningana fyrir 1876 og 1877, því að undirstöðu þeirra væri að finna í reikningunum fyrir 1875 og enda 1874. Sjer væri ekki ljóst, af hverju þessi undirbúningur væri burt fallinn í þingsályktuninni, og mundi hann leyfa sjer við 2. umræðu, að stinga upp á, að bæta inn í að minnsta kosti árinu 1875 í samhljóðun við það tímabil, sem endurskoðunin næði yfir. Varaforseti hefði spurt, í hverju þessi yfirskoðun væri innifalin. Það væri auðvitað, að því fullkomnari og betri sem endurskoðun stjórnarinnar væri, því ljettari yrði starfi yfirskoðunarmanna, en það væri eitt, sem bættist á starf þeirra, það er, að gæta þess, að sjerhver tekju- og gjaldagrein væri á sínum rjetta stað í fjárhagslögnum, og að engin útgjöld væru út borguð nema eptir ávísun stjórnarinnar úr rjettum gjaldliðum. Þar að auki, ef einhverjir gallar væru á endurskoðun stjórnarinnar, þá væri skylda yfirskoðunarmanna, að lagfæra þá, og ef eitthvað væri vafasamt, þá að leita um það skýringa hlutaðeigandi yfirvalda. Það væri önnur uppástunga, sem hefði staðið í uppkasti sínu, en væri sleppt úr, um að yfirskoðunarmenn skyldu, jafnframt og þeir sendu landshöfðingja útásetningar sínar, einnig senda þær ráðgjafanum, því að það væri samhljóða því, sem siður væri í Danmörku; þar væri ráðherra fjármálanna sent eptirrit af öllum athugasemdum og útásetningum endurskoðunarmanna. Að senda ráðgjafanum útásetningarnar væri sjerstaklega nauðsynlegt sökum þess, að mörg gjöldin væru greidd í Danmörku, og mikið af tekjunum rynni þar inn, og því væri eðlilegast, að þar sem ráðgjafinn væri, þar væri ábyrgðin.

Forseti sagði, að orsökkin til þess, að ein-

ungis væru tilteknir reikningarnir fyrir fjárhagstímabilið 18^{76/77}, væri sú, að einkum hefði þótt vera um þá að gjöra, og óþarfi að til taka fleiri reikninga. Ef árið 1875 hefði verið talið með í uppástungunni, þá sýndist svo, sem tekið væri meira efni, en eiginlega bæri að taka, og þess vegna hefði sjer þótt rjettast, að takmarka sig við það verksvið, sem beinast lægi fyrir.

Grimur Thomsen sagði, að sjer virtist alveg nauðsynlegt, að yfirskoðunarmenn tækju líka fyrir reikningana frá 1875, sem væru undirstaða fyrir seinni reikningum. En þótt þetta væri ekki tekið fram í uppástungunni, þá gjörði það reyndar ekki svo mikið til, því að það væri sjálfsagt, að það væri undirskilið, og því hefði sjer þótt rjettast, að láta það koma fram í umræðunum. Hitt þar á móti væri alveg nauðsynlegt að taka fram í þingsályktuninni, að útásetningarnar skyldu sendast ráðherranum, því að auk þess, sem margar af tekjum og gjöldum landsins greiddust í Kaupmannahöfn, þá væri líka viðlagasjóðurinn þar, og um viðskipti ríkissjóðsins og viðlagasjóðsins gæti ráðgjafinn einn gefið nægar skýringar.

Forseti sagði, að ef þingið ákvarðaði það fyrirfram, að rannsaka skyldi reikningana fyrir 1875, þá væru sett víðari takmörk, heldur en eiginlega heyrði til. Þar á móti væri ekkert því til fyrirstöðu, að yfirskoðunarmennirnir, þegar þeir tækju til starfa, heimtuðu allar þær upplýsingar og leituðu allra þeirra skýrslna, sem nauðsynlegar væru, jafnvel þó þeir færu út yfir fjárhagstímabilið 1876—77. 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði rjett að mæla, þegar yfirskoðunarmenn væru teknir til starfa, gætu mörg atriði komið fram, sem þyrftu upplýsingar við, sem ómögulegt væri nú að þekkja fyrirfram, og gætu því ekki öll orðið tekin fram í uppástungunni, en sem síðar mundu leiðast fram smámsaman, eptir því sem yfirskoðunarmenn kæmust lengra í starfa sínum.

Að umræðunni lokinni var samþykkt í einu hljóði, að málið gengi til 2. umræðu.

BREYTINGARATKVÆÐI

við uppástungu til þingsályktana viðvíkjandi kosningu yfirskoðunarmanna.

Við 1. grein.

Fyrir «18^{76/77}» komi: «1876 og 1877, með hliðsjón af undanfarandi árum, frá 1. ágúst 1874».

Við 5. grein.

Við greinina bætist einn liður svo látandi:

«Senda skal stjórnarherranum eptirrit af öllum athugasemdum og útásetningum, sem snerta inngjöld eða útgjöld landsins, að því leyti sem þau hafa runnið í eða verið greidd úr ríkissjóði, og í því sem snertir viðskipti aðalfjehirzlu ríkisins við jarðabókarsjóðinn».

Grimur Thomsen. Jón Sigurðsson.

Einar Ásmundsson. Tryggvi Gunnarsson.

Arnlfjótur Ólafsson. Einar Guðmundsson.

SÍÐARI UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 54. fundi neðri þingdeildarinnar, 24. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til síðari umræðu *uppástunga forseta um kosningu yfirskoðunarmanns á reikningum landsins fyrir árin 1876 og 1877*. Varð engin umræða um málið, og því gengið til atkvæða, og fjellu þau þannig:

1. Breyting 6 þingmanna við 1. grein samþykkt með 22 atkvæðum.
2. Breyting hinna sömu 6 þingmanna við 5. grein samþykkt með 21 atkvæði.
3. Uppástungan sjálf með áorðnum breytingum samþykkt í einu hljóði.

(Var ályktunin nú samhljóða ályktun efri deildarinnar 606. bls. hjer að framan).

Á 56. fundi neðri þingdeildarinnar, 27. dag ágústmán., fór samkvæmt dagskránni fram *kosning yfirskoðunarmanns á reikningum landsins fyrir árin 1876 og 1877* af hendi neðri þingdeildarinnar, og hlaut *Grimur Thomsen*, 1. þingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu, kosningu með 20 atkvæðum.

B.

Uppástungur felldar af þinginu.

I.

Uppástunga

til ályktunar

um að setja nefnd til að íhuga tollmál.

Frá Páli Pálssyni, 1. þingm. Skaptfellinga, Benidikt Sveinssyni, Guðmundi Einarssyni og Guðmundi Ólafssyni.

Neðri deild alþingis ályktar, að setja nefnd til að íhuga, hvort leggja skuli sem stendur aðflutningsgjald á aðrar vörur, en tóbak og áfenga drykki, og skal sú nefnd leggja fyrir deildina tillögur um, af hverjum vörutegundum toll skuli greiða, og hversu mikinn af hverri tegund.

Á 10. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag júlímánaðar, skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar um að setja nefnd til að íhuga tollmál* frá 4 þingmönnum, og ljét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna.

Á næsta fundi, daginn eftir, var ákveðið eftir uppástungu forseta, að hafa skyldi eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 12. fundi neðri þingdeildarinnar, 16. dag júlímánaðar, kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til ályktunar um að setja nefnd til að íhuga, hvort leggja skuli aðflutningsgjald á aðrar vörur en tóbak og áfenga drykki, og skal sú nefnd leggja fyrir deildina tillögur um, af hverjum vöru-*

tegundum toll skuli greiða, og hversu mikinn af hverri tegund.

Guðmundur Einarsson kvað uppástungu þessa vera sprotna af því, að þeir, er hana bæru fram, hefðu sjeð margar þær uppástungur vera komnar fram, er miðuðu til þess að þyngja á landssjóðnum, þannig að eigi mundi víst, hvort landssjóðurinn væri fær um að bera slíkar álögur. Hann yrði að álíta rjett, að af nema ýmsar ójöfnur, er mönnum hefði fallið erfitt að greiða. En þegar nú þyngdi á landssjóðnum, þá álti hann nauðsynlegt, að finna eitthvað upp, til að láta renna í hann aptur. Þess vegna hefði það verið hugsun sín, að nefnd yrði kosin til að íhuga, hvort eigi væri tiltækilegt, að tollur yrði lagður á ýmsar ónauðsynjavörur, svo sem væri á ýmsar ljerepta-tegundir.

Varaforseti sagði, að eigi væri nú tími til að koma með slíka uppástungu sem þessa, og væri uppástungan því óþörf. Kæmi það fyrst og fremst af því, að óvíst væri, hverjar yrðu tekjur landssjóðsins, þegar öllu væri á botninn hvolft. Það liti að vísu svo út nú sem stæði, að fjárhagur landssjóðsins væri fremur góður, en því síður væri þörf á, að fara að auka tekjur hans með nýjum tollum. Þá væri og annað það, að skattamálið væri

nú fyrir þinginu, og væri enn eigi sjeð, hvernig því reiddi af, en undir úrslitum þess væri mjög svo komið, hvernig fjárhagur landssjóðsins stæði framvegis. Virtist sjer því rjettara, að bíða með uppástungu þessa, þangað til skattamálið væri komið í kring. Hann vildi því ráða uppástungumönnunum til, að taka uppástungu sína aptur.

Páll prestur Pálsson kvað það eigi hafa verið hugsun sína með uppástungu þessari, að fá nýja tolla á lagða, heldur hefði hugsun sín verið, að nefnd yrði skipuð, er skyldi koma með álit sitt um það, hvort leggja ætti tolla á eða eigi.

Grimur Thomsen kvaðst verða að álíta svo, að varaforseta mundi hafa verið jafn-ókunnugt um ástand landssjóðsins, þegar hann hefði stungið upp á hrossatollinum, sem nú. Sjer fyrir sitt leyti fyndist ekkert á móti því, að nefnd þessi yrði skipuð, því að það gæti vel komið fyrir á næsta þingi, að nauðsynlegt yrði að finna einhverjar óbeinlínis skattaálögur. Hann yrði því að vera með uppástungu þessari.

Benidikt Sveinsson kvað þá orsök hafa valdið því, að hann hefði verið einn af þeim, er komið hefðu fram með uppástungu þessa, að hann hefði víða heyrt rætt um það, hvort eigi mundi rjettara, að auka tekjur landssjóðsins með óbeinlínis álögum en með því, að leggja beinlínis skatta á, enda ætlaði hann, að beinu skattarnir yrðu enn þá tilfinnanlegri fyrir alþýðu manna en tollarnir, og væri þetta auðsætt mál fyrir þann, sem at- hugaði málið með grandgæfni. Og með því að hann enn fremur eigi hefði gjört ljóst fyrir sjer til hlítar, hverja stefnu hann mundi taka í skattamálinu, þá álti hann fulla nauðsyn til, að nefnd þessi yrði skipuð, til að rannsaka þetta mikilsverða mál- efni, altjend til undirbúnings fyrir seinni tíma.

Varaforseti kvað það reyndar eigi mundu þykja sitja á sjer, að bregða 1. þing- manni Gullbringusýslu um skilningsleysi, en hann gæti naumast stillt sig um að segja, að þingmaðurinn hefði herfilega misskilið orð sín, þar sem hann hefði verið að minn-

ast á útflutningsgjaldið af hrossum. Hann kvaðst vona, að flestir þingdeildarmenn mundu hafa tekið eptir því, að þegar hann hefði komið með uppástunguna um að leggja útflutningsgjald á hross, þá hefði hann jafn- hliða stungið upp á, að ljetta af þeim öllum tíundum, og öðrum gjöldum, sem á tíund- inni hvíla, svo þetta hefði eigi í raun rjettri verið nema skipti á gjöldum, til að koma þeim haganlegar fyrir. Hann yrði að véra fastur á þeirri skoðun, að nú væri eigi hentugur tími til að leggja tolla á, og það einmitt af þeirri ástæðu, er 1. þingmaður Árnésinga hefði tekið fram, að enn væri eigi útsjeð um afdrif skattamálsins; sjer fynd- ist það því aðalástæða á móti nefndinni, er 1. þingmaður Árnésinga hefði skoðað sem aðalástæðuna fyrir því, að hún yrði sett; hann vildi spyrja þingmanninn að, hvort hugsanlegt væri, að nefnd þessi gæti feng- ið ljóst yfirlit yfir, hverjar tekjur lands- sjóðsins mundu verða, þar sem óvíst væri, hvort þingið mundi fallast á tillögur skatta- nefndarinnar. Hann ætlaði því betra, að máli þessu yrði frestað, því að þótt sú yrði niðurstaðan, að nefnd þessi yrði skipuð, þá mundi hún gjöra sárlítið gagn.

Arnljótur Ólafsson kvaðst einnig mót- fallinn þessari uppástungu, og það fyrst og fremst af því, að sjer fyndist hún óþörf nú fyrst um sinn, einkum af því, að þegar varaforseti hefði komið með uppástungu sína um aðflut- ningsgjald á hrossum, þá hefði þingið falið nefndinni í tíundarmálinu uppástungu þá, og það eigi svo mjög til þess, að nefndin skyldi íhuga, hvort hæfilegt væri 7 króna gjald af hverju hrossi, sem fyrir þá sök, að þinginu gæfist kostur á, að heyra þær hin- ar viturlegu og fjölfróðu skýringar, er nefndin mundi gefa um sambandið milli skatta og tolla, eða álit nefndarinnar um það, hvort hentugra væri, að auka tekjur landssjóðsins með föstum sköttum eða toll- um. Nú mundi naumast völ á eins góð- um mönnum í þá nefnd, er hjer væri um að ræða, sem þeim, er væru í tíundarnefnd- inni, og þætti sjer það því líkast, sem

gjörðir væru tveir tígulkongar í sama spili, ef tvær nefndir væru settar um sama málið.

Guðmundur Einarsson kvað 1. þingmann Norður-Múlasýslu aldrei mundu hafa þá ánægju, að fá 2 tígulkongana í því spili, sem hjer væri um að ræða, því að nefndin í tíundarmálinu mundi aldrei taka málið að sjer eða fara að skipta sjer af spursmálinu um nýjar tolla-álögur. Hann vildi halda fram með, að nefnd væri kosin, því það væri ætlun sín, að hún mundi geta komið með góðar bendingar fyrir þingið 1879; og þó að hann væri ekki mikill hagfræðingur, eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu mundi verða sjer samdóma í, eptir því sem honum hefðu farizt orð um sig í öðru máli fyrir skömmu, þá sæi hann þó fram á það,

að eitthvað mundi þurfa að reyta í lands-sjóðinn, ef álögur þær á hann kæmust á, er nú væru fyrirhugaðar.

Benidikt Sveinsson bætti því við, að ef það yrði niðurstaðan, er varaforseti hefði getið til, að skattamálið eigi kæmist í kring á þessu þingi, þá mundi það hvorttveggja, að þjóðinni mundi þykja, að þinginu hefði litið skilað áfram í endurbótum á skattamálum landsins, enda yrði það þá sætt sameiginlegt skipbrot fyrir tollnefndina, að hvíla í faðmi allra hinna hávísu skattnefnda til næsta þings.

Þá tóku eigi fleiri til máls, og ljet forseti ganga til atkvæða um uppástunguna, og var henni hrundið með 12 atkvæðum gegn 8.

II.

Uppástunga

til þingsályktunar

viðvíkjandi lögreglustjórninni í fjárkláðamálinu.

Frá Þorláki Guðmundssyni, 2. þingmanni Árnesinga.

Þingdeildin ályktar, að skora á landshöfðingjann, að sjá um, að ritarinn við landshöfðingjaembættið verði sem allra-fyrst losaður við störf þau viðvíkjandi fjárkláðasýkinni, sem honum voru á hendur falin með umboðsskrá konungs 26. dag septembermánaðar 1876.

hefði fengið *uppástungu til þingsályktunar viðvíkjandi lögreglustjórninni í fjárkláðamálinu*, frá Þorláki Guðmundssyni, 2. þingmanni Árnesinga, og ljet hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á 54. fundi sömu deildar, 24. s. m., stakk forseti upp á, að hafa skyldi eina umræðu um mál þetta, og var það samþykkt.

Á 44. fundi neðri þingdeildarinnar, 16. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að hann

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvikjandi hinum setta lögreglustjóra í fjárkláðamálinu frá 2. þingmanni Árnesinga.*

Þorlákur Guðmundsson sagði, að eins og allir vissu, væri með tilsk. 5. jan. 1866 hreppstjórum, sýslumönnum og amtmönnum falið á hendur, að gjöra þær embættisframkvæmdir, sem nauðsynlegar væru til að út rýma kláðanum, en þar á móti væri sjer ekki kunnugt, hvernig þetta lögreglustjóra-embætti væri til orðið, en hann ímyndaði sjer, að landshöfðingi hefði stofnað það og það í bezta tilgangi, en ef þetta embætti væri þannig til orðið, að hlutaðeigandi embættismenn hefðu vísað frá sjer þessum störfum, og ef þeir hefðu óskað eptir þessum nýja lögreglustjóra til að ljetta af sjer því, er þeir voru að lögum skyldir að gjöra án nokkurs sjerstaks endurgjalds, þá ættu líka þeir að borga þessum manni, en aldeilis ekki fjáreigendur og ekki heldur landssjóðurinn, nema ef embættið væri til orðið fyrir ósk þingsins eða þjóðarinnar, þá væri sanngjarnt, að landsjóðurinn borgaði kostnaðinn. Hann kvaðst ekki vilja neita því, að embættismaður þessi hefði má ske gjört nokkuð gagn haustið 1875 og veturinn 1876, en síðast liðið haust og vetur hefði hann ekki einungis verið óþarfur, heldur öllu heldur gjört ógagn. Hann kvaðst ímynda sjer, að sú regla stæði frá upphafi heims til heimsenda, og frá kyni til kyns, að vanda-mál gætu ekki leiðzt til farsællegra lykta með innbyrðis ófriði; öllum væri það kunnugt, að ekki hefði gengið friðsamlega til milli fjáreiganda og lögreglustjóra í Borgarfjarðarsýslu, og hjer í Gullbringu- og Kjósarsýslu, og það væri einungis af því, að þessir fjáreigendur hefðu viljað fá að láta reynsluna og tímann skera úr, hvar læknað væri eða ekki enn; þar á móti hefði lögreglustjórinn viljað láta halda áfram ónýtu baðkákí, svo aldrei fengist vissa fyrir neinu, og

það sem verra væri, að landshöfðinginn hefði leiðzt inn á þessa skoðun. Það virtist því nauðsynlegt, að láta hann vita, að hann sje ekki skipaður til þess að liggja í ófriði við menn út af sauðalús og fellilús og öðrum hjegóma. Sjer væri ekki kunnugt, að nokkur á fjárkláðasvæðinu, sem haft hefði fjárkláða, hefði sýnt honum móþróa, þegar kláði hefði verið, en ófriðurinn kæmi einungis af því, að hann hefði misskilið stöðu sína, og væri því æskilegt, að skipta um fjáreigendur eða lögreglustjóra; um fjáreigendur yrði ekki skipt; um lögreglustjóra mætti skipta, ef að embættið annars væri nauðsynlegt. Hefði nú umboðsskrá konungs af 26. september 1876 átt að skoðast sem bráðabyrgðalög, þá hefði hún átt að leggjast fyrir þingið; nú væri það ekki; hvernig skoðaði nú þingið þá þetta embætti gagnvart stjórnarskránni? Mundi það þá fjærri rjetlu, að lögreglustjórinn í kláðamálinu fengi lausn í náð á hæfilegri tíð, þó ekki með eins óákveðnum eptirlaunum, og launin nú munu vera óákveðin?

Benidikt Sveinsson sagði, að sig furðaði á því, að sessunautur sinn skyldi ekki vita, hvernig það hefði komið til, að lögreglustjórinn í fjárkláðamálinu hefði verið skipaður, og það af því, að sessunautur sinn hefði þó verið á þingi 1875. Hann kvaðst vilja ráða honum til þess, að lesa þingtíðindin 1875, og þá gæti hann fundið ástæðuna til, að þessi embættismaður hefði verið settur. Sig furðaði líka á því, að sessunautur sinn skyldi ekki vita, að embættismaður þessi hefði verið settur með konunglegu erindisbrjefi. Hvað hitt snerti, að deildin að órannsókuðu máli skyldi fara að dæma um þennan embættismann, þá hefði deildin 1875 ekki álit- ið, að hún hefði vald til að stinga upp á, hver skyldi vera lögreglustjóri, því að annars hefði hún máské stungið upp á hinum háttvirta sessunaut sínum. En eptir þessu virtist sjer það eigi sitja á hinni heiðruðu þingdeild, að ætla sjer að fara að víkja þeim úr embætti, sem skipaður væri með konunglegu erindisbrjefi. Hann skyldi að eins gjöra þá athugasemd, að hann álití þessa

ráðstöfun alveg rjetta, og að hann bæri fullkomið traust til hins setta lögreglustjóra.

Páll prestur Pálsson kvaðst vilja lýsa því yfir frá Skaptfellingum til hins setta lögreglustjóra í fjárkláðamálinu, að hann ætti heiður og æru skilið fyrir frammistöðu sína, síðan hann tók við störfum í fjárkláðamálinu.

Meðan á umræðunum stóð, kom þingmaður Reykvíkinga með svo látandi uppástungu:

«Í trausti þess, að landshöfðingi sjái um, að hinum setta lögreglustjóra í fjárkláðamálinu, landshöfðingjaritara Jóni Jónssyni, verði eigi haldið lengur en brýna nauðsyn ber til við lögreglustjórnarstörf í fjárkláðamálinu, tekur þingdeildin hið næsta mál á dagskránni fyrir».

8 þingmenn höfðu beðizt þess, að umræðunum væri hætt, og voru þeir:

Jón Sigurðsson,
Einar Guðmundsson,
Einar Ásmundsson,
Eggert Gunnarsson,
Einar Gíslason,
Snorri Pálsson,
Jón Blöndal,
Tryggvi Gunnarsson.

Uppástunga þingmanns Reykvíkinga var felld með 14 atkvæðum gegn 8, en samþykkt með 19 atkvæðum, að umræðunum skyldi hætt, en aðaluppástunga til þingályktunar felld með 17 atkvæðum gegn 5.

III.

Uppástunga

til þingsályktunar

um skaðabótaveitingu fyrir það sauðfje, sem skorið hefur verið niður sökum fjárkláðans.

Frá nefndinni í því máli.

Neðri deild alþingis ályktar, að fela landshöfðingja á hendur, að koma því til leiðar:

- 1, að þeim Borgfirðingum, sem skáru niður sauðfje sitt 1876 í því skyni, að varna útbreiðslu fjárkláðans, verði greiddar skaðabætur eptir þeim reglum, er settar eru í viðaukatilskipun 4. marz 1871, 2. grein;
- 2, og að skaðabætur þessar verði greiddar í bráð af styrktarsjóði Íslands, móti endurgjaldi af öllum sauðfjáreigendum í

landinu eptir niðurrjöfnun, er landshöfðingi ákveður.

En til vara við 2., að skaðabæturnar verði greiddar eptir fyrirmælum 3. greinar í tilskipun 4. marz 1871.

Á 53. fundi neðri þingdeildarinnar, 23. dag ágúst mánaðar kl. 6¹/₂ e. m., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar um veiting á skaðabótum fyrir það sauðfje, sem skorið hefur verið*

niður sökum fjárkláðans, frá nefndinni, sem sett hafði verið til að segja álit sitt um frumvarp um sama efni frá þingmanni Borgfirðinga, og ljet forseti út býta uppástungunni meðal þingdeildarmanna. Á 55. fundi sömu deildar, 25. s. m., stakk forseti upp á, að hafa skyldi eina umræðu um þetta mál, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmanaðar, kom samkvæmt dag-skránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um skaðabætur fyrir það sauðfje, sem skorið hefur verið niður sökum fjárkláðans.*

Guðmundur Ólafsson sagði, að þingdeildarmönnum mundu kunnugar bænarskrár, er þinginu hefðu borizt um skaðabætur fyrir sauði þá, er skornir voru veturinn 1876 í Borgarfirði og víðar, til þess að stemma stigu fyrir útbreiðslu kláðans. Út af þessum bænarskrám hefði hann búið til lagafrumvarp um almennar skaðabætur handa öllum, sem skorið hefðu niður vegna fjárkláðans. Frumvarp þetta hefði nú nefndin íhugað, og komizt að þeirri niðurstöðu, að eigi mundi stöðja, að fara fram á skaðabætur í þetta sinn nema handa Borgfirðingum einum, því að það væru þeir einir, sem sagt yrði um, að stemmt hefðu stigu fyrir kláðanum með niðurskurði, og hefðu þannig gagnað öllu landinu. Þeir hefðu fellt sauðina til þess, að þeir hlypu eigi norður yfir Hvítá og vestur með sýkina í aðra landsfjórðunga, og yfir höfuð lagt mjög mikið í sölurnar fyrir landið með allri sinni drengilegu frammistöðu í kláðamálinu. Þess vegna hefði nefndin ráðið af, að koma fram með þessa uppástungu til þingsályktunar, sem hann vonaði að þingdeildin aðhylltist.

Halldór Kr. Friðriksson sagðist eigi ef-ast um, að þingdeildin mundi aðhyllast þessa uppástungu. Hún hefði opt sýnt, að hún væri óspör á fje, þegar henni byði svo

við að horfa, bæði til einstakra manna og almennings, og eigi hvað sízt nú í dag, er hún vildi halda áfram að fleygja út stórfje til þess, að hinn setti kláðalögreglustjóri hjeldi enn áfram störfum sínum, sem sýslumenn ættu annars að gjöra án nokkurs aukakostnaðar fyrir landssjóðinn eða almenn- ing. Hann sagði, að þingsályktun þessi, sem hjer ræddi um, væri þannig löguð, að eigi væri auðið fyrir þingdeildina að samþykkja hana. Hún væri gagnstæð gildandi lögum. Niðurskurðurinn í Borgarfirði veturinn 1876 hefði eigi farið fram eptir þeim reglum og með þeim skilyrðum, sem sett væru í tilsk. 4. marz 1871, og því væri eigi auðið að láta greiða skaðabætur fyrir hann samkvæmt þeim reglum, sem þar væru settar. Eða væri það hugsunin, að breyta ætti þeirri tilskipun með þessari þingsályktun; það væri nýtt, ef breyta ætti lögum með þingsályktun. Niðurskurðurinn hefði eigi farið fram eptir skipun amtmanns og með ráði hlutaðeigandi alþingismanns, o. s. frv., heldur sumpart með frjálsum samtökum og eptir samningi við önnur hjeruð, og sumpart eptir nauðung frá hinum setta lögreglustjóra. Í annan stað vildi hann spyrja: hvar væru lög fyrir nið-urjöfnun þeirri á alla fjáreigendur á landinu á árunum 1878—1880, sem gjört væri ráð fyrir í þingsályktuninni? Slík niðurnjöfnun gæti eigi á komizt nema með sjerstöðum lögum. Þess vegna væri þingsályktunar- uppástunga þessi ólögleg í alla staði, og því eigi til nokkurs hlutar að vera að ræða hana; það væri eigi til annars en að eyða tíma þingsins.

Guðmundur Ólafsson sagðist eigi geta verið á því, að niðurskurðurinn í Borgarfirði hefði fram farið án yfirvaldaráðstöfunar, þar sem hann hefði verið framkvæmdur eptir samþykki og boði lögreglustjórans í kláðamálinu, sem hann vissi eigi betur en að væri konunglegt yfirvald; að minnsta kosti hefði sjer heyrzt það á umræðunum um hann hjer í dag. Hann gæti og eigi skilið, að það væri ólöglegt, að leita sanngjarnra skaðabóta fyrir þann skaða, sem sannað væri

að maður hefði orðið fyrir til að stemma stigu fyrir almennu landsvandræði.

Þorlákur Guðmundsson sagði, að eptir skýrslu lögreglustjórans í kláðamálinu í 9. tölubl. Þjóðólfs í vetur hafi þá verið kláði á 18 bæjum hingað og þangað um Borgarfjörð, og vissi hann eigi til, að þeim kláða hefði verið út rýmt síðan, eða jafnvel neitt verið gjört til að út rýma honum, nema kannske skipuð böð, þessi nauðungarböð, sem ekkert gagn væri að, og sem lögreglustjórinn sjálfur eigi ætlaðist eptir neinu gagni af, því að hann hefði sjálfur heyrt hann segja á opinberum fundi, að rjettast væri að setja á Borgfirðinga 10 böð, þótt þau væru að engu gagni; það gjörði ekkert til. Sjer þætti nú ísjárvert, að fara að láta Borgfirðinga fá skaðabætur úr landssjóði fyrri, en vissa væri fengin fyrir því, að niðurskurðurinn hefði út rýmt þar kláðanum; aldeilis ekki hefði lögreglustjórinn gjört það. Borgarfjarðarsýsla væri betur farin, að hann hefði þar aldrei komið, það skyldi hann engan veginn rengja, heldur ímyndaði hann sjer að satt væri. En eptir hinum opinberu skýrslum væru Borgfirðingar enn fyllilega grunaðir, en ef það væri ekki, sem hann nú yrði að vera þeim samdóma um, sem álitu Borgarfjarðarsýslu kláðalaus, þá hefði lögreglustjórinn sagt þar kláða, án þess hann nokkur væri, og það væri ljósast, að dæma eptir framkvæmdunum, að hann hefði gjört það móti betri vitund, þar hann hefði talað það, að ekkert hefði verið gjört til að lækna þennan kláða. Hann vildi leyfa sjer að skora á þingmann Borgfirðinga, að skýra frá, hvað hefði verið gjört til að út rýma þessum kláða.

Varaforseti kvaðst furða sig á ræðu þingmanns Reykvíkinga, að því leyti er snerti þingsályktunina um lögreglustjóran í fjárkláðamálinu. Hann hefði verið að alasa þingdeildarmönnum fyrir það, að þeir hefðu eigi greitt atkvæði sitt með henni, og hefði jafnvel látið það álit sitt í ljósi, að þingmönnum mundi eigi hafa verið fullljóst, hvað það væri, er þeir greiddu atkvæði á móti, en hann gæti fullvissæð þingmanninn

um það, að þeir hefðu vel vitað það, og mundu nú sem ætíð hafa greitt atkvæði samkvæmt sannfæringu sinni. Þingmaðurinn hefði aldrei sannað, að lögreglustjórinn væri ónauðsynlegur; þá væri og það, að þingið ætti alls eigi að blanda sjer inn í að setja lögreglustjóra. En hann yrði að vera þingmanninum samdóma í því, sem hefði lýst sjer í seinni hluta ræðu hans. Borgfirðingar ættu að vísu sannarlegt lof skilið fyrir framgöngu sína og skörungsskap í fjárkláðamálinu, og væri sanngjarn, að þeir fengju skaðabætur. En á hinn bóginn gæti þingsályktun þessi, sem hjer lægi fyrir, eigi orðið samþykkt, því að hún kæmi í bága við tilskipun 4. marz 1871.

Grimur Thomsen sagði, að þar sem hinn heiðraði sessunautur sinn hefði eigi tekið fram, að hve miklu leyti þessi þingsályktun kæmi í bága við tilskipun 4. marz 1871, þá vildi hann leyfa sjer að benda á það. Þar stæði svo í 3. gr. »Af endurgjaldi því, sem fundið er á þennan hátt, (eptir 2. gr.), skulu allir fjáreigendur í þeim hrepp, þar sem látið hefur verið skera niður, greiða helminginn, nemi hann eigi meiru en 100 rd., en ella skal hann greiddur af öllum fjáreigendum í þeirri sýslu, sem í hlut á; í báðum tilfellunum skal jafna honum niður og heimta hann saman samkvæmt reglum þeim, sem settar eru í 3. gr. tilsk. 5. janúar 1866. Hinn helminginn skal greiða úr jafnaðarsjóði þess amts, sem í hlut á, og skal borga hlutaðeigendum hann, undir eins og búið er að heimta gjaldið til jafnaðarsjóðsins saman».

Af þessu væri það bert, að fyrst þyrfti að breyta þessari tilskipun með lögum, því öðruvísi yrði henni eigi breytt, áður en þingsályktun þessi gæti náð fram að ganga. Hann vildi því ráða flutningsmanni til, að taka uppástungu sína aptur.

Guðmundur Ólafsson kvað uppástungumenn vel hafa þekkt 3. gr. í tilsk. 4. marz 1871, en þeir hefðu þó eigi getað sjeð, að þingsályktun þessi væri henni gagnstæð, eða kæmi í bága við hana. Hvað fjárveiting-

una snerti, þá væri þingsályktun þessi svipuð annari þingsályktun, sem hjer hefði nýlega verið samþykkt, nefnilega um að veita lánsstyrk úr landssjóði til brúargjörðar yfir Skjálfandafljót.

Guðmundur Einarsson kvað það leiðinlegt, að það hefði eigi verið skýrt fyrir uppástungumönnum í tíma, að þessi uppástunga væri ólögleg, því að Borgfirðingar hefðu sannarlega sanngirniskröfur til skaðabóta. En hann vildi spyrja, hvort þingdeildin sæi eigi nein ráð til þess, að bæta þeim einhvern veginn, að minnsta kosti til bráðabyrgða, skaða þann, er þeir hefðu beðið af niðurskurðinum.

Hjálmur Þjetursson kvað sjer þykja það merkilegt, að þingdeildarmönnum skyldi nú þykja mál þetta ólöglega fram borið, þar sem þeir áður hefðu samþykkt, að það mætti koma til umræðu. Uppástungumenn hefðu, eins og þingmaður Borgfirðinga hefði tekið fram, vel þekkt 3. gr. í tilsk. 4. marz 1871, en þeir hefðu áltíð, að þessi niðurskurður í Borgarfjarðarsýslu hefði farið fram eptir yfirvalds-ráðstöfun; því að þeir hefðu skoðað lögreglustjórann sem yfirvald. Hann gæti því með engu móti hvatt þingmann Borgfirðinga til að taka uppástungu þessa aptur. Borgfirðingar hefðu skorið niður vegna málsins, til þess að koma því í betra horf, og til að koma í veg fyrir fjársamgöngur, og varna útbreiðslu kládans, enda hefðu nú og fleiri þingmenn játað, að sanngjarnt væri, að þeir fengju skaðabætur. Þessi viðurkenning væri að vísu góð, en hún ein mundi eigi þung í vasa Borgfirðinga. Það hefði og komið fram í umræðunum, að menn álitu, að Borgarfjarðarsýsla væri eigi laus við kláða; og sú ástæða hefði verið færð fyrir því, að lögreglustjórinn sjálfur hefði lýst því yfir, að þar hefði verið kláði á 18 bæjum í vetur; reyndar væri fyrir löngu búíð að bera aptur þá sögusögn hans, bæði í blöðum og á annan hátt, enda mundi eigi sú saga hans hafa verið á nægum rökum byggð, eða rjettara alveg ástæðu- og tilhæfulaus. Aðalmótbáran gegn þessari þingsályktun væri sú, að

þingmönnum þætti hún ólögleg, en það fengi hann með engu móti skilið, að minnsta kosti væri eigi varauppástungan ólögleg.

Guðmundur Ólafsson kvað sjer engan veginn líka undirtektir þingmanna undir þetta mál, og mundi það sannarlega eigi verða til að hvetja Borgfirðinga til dugnaðar í þessu máli framvegis. Hann yrði að játa, að þar sem menn hefðu kannazt við, að Borgfirðingar ættu sanngirniskröfur til skaðabóta, þá þætti sjer allt annað en drengilega tekið í málið, þar sem menn vildu engu bæta Borgfirðingum þann mikla skaða, er þeir hefðu beðið af niðurskurðinum. Sjer þætti engan veginn illa varið styrktarsjóði Íslands, þótt úr honum væri greitt nokkurt fje til bráðabyrgða-skaðabóta. Að endingu vildi hann geta þess, að hann mundi eigi taka uppástunguna aptur, því hann gæti ekki sjeð annað, en hún væri á góðum rökum byggð.

Hvað það snerti, að kláðinn væri enn í Borgarfirði, þá hefði sjálfur lögreglustjórinn sannað, að það væri ekki, bæði með því að samþykkja Botnsvogavörðinn, og með því að biðja um skaðabætur handa Borgfirðingum. Þetta væri nú reyndar hvað á móti öðru, að sumum virtist, eptir því sem sjer hefði heyrt.

Grímur Thomsen kvaðst vilja spyrja framsögumann, fyrst hann og meðnefndarmenn hans fylgdu máli þessu svona fast fram, að nokkrum spurningum. Þegar skorið var niður, hefði það verið gjört eptir amtmanns skipun? Hvar hvíldi sú skylda á fjáreigendum, sem lögð væri á þá með 2. tölulið þingsályktunarinnar? Ef deildin samþykkti þessa þingsályktun, þá gjörði hún það, sem væri lögum gagnstætt, og rangt bæði í formi og innihaldi.

Arnþjótur Ólafsson kvað þykjast sjá það fyrir, að mál þetta gengi eigi fram, því að hann kvaðst fyrir sitt leyti vera á sama máli og 1. þingmaður Gullbringusýslu og þingmaður Reykvíkinga, að ályktun þessi væri að efniinu til eigi lögum samkvæm. En hann kvað það og annað vera, er gjörði sig hikandi í að fylgja fram ályktun þessari, og það væri, að Borgarfjarðarsýsla væri eigi

alveg frikennd enn þá af kláða; því ylli Hvítaréptirlitið og Deildargilsvörðurinn. Enn væri það hið þriðja, og mundi bæði flutningsmanni og þingmanni Mýramanna það fullljóst, að niðurskurðurinn í Borgarfjarðarsýslu árið 1876 hefði farið fram eptir samningi milli Húnvetninga og Mýramanna öðru megin og Borgfirðinga hinu megin, er gjörður hefði verið á fundinum á Stórborg, og þessum samningi ættu Borgfirðingar að fram fylgja, og kvaðst hann ætla, að ekkert væri á móti því frá Húnvetninga og Mýramanna hálfu, að þeir upp fylltu samning sinn að sínu leyti, þegar Borgfirðingar væru búnir að upp fylla hann að sínu leyti. Hann vonaði, að þegar Borgfirðingar væru búnir að gjöra hreint fyrir sínum dyrum, þá mundu Húnvetningar og Mýramenn eigi verða eptirbátar þeirra, og uppfylla samninginn, og ætlaði hann, að þá væri málið komið á góðan reksþól.

Halldór Kr. Friðriksson kvað það hreinan misskilning af þingmanni Mýramanna og þingmanni Borgfirðinga, að hann hefði sagt, að uppástunga þessi væri ólöglega fram borin; það væri allt annað en það, að ákvörðun sú, sem hún hefði inni að halda, gæti eigi samrímzt við hin gildandi lög vor, og kvaðst hann í því efni sjerstaklega benda á 1. og 3. grein í tilskipun 4. marz 1871. Í 1. grein tilskipunar þessarar kvað hann standa svo: — — skal amtmanni heimilt, til þess að sporna við frekari útbreiðslu sjúkdómsins, að láta skera niður fje á því eða þeim heimilum, þar sem kláðans hefur vart orðið; þó skal amtmaður, þar sem prófaður dýralæknir er, hafa hann og annars hlutaðeigandi lögreglustjóra, alþingismann og tvo bændur, er hreppsþúar kjósa, í ráðum með sjer, áður látið sje skera niður á þennan hátt. Hann kvaðst vilja spyrja, hvort þessu hefði verið fylgt núna síðustu árin; væri hjer um nokkurn yfirvalda-úrskurð að ræða, þótt menn hefðu skorið niður eptir samkomulagi við nágretta sína, eða þótt

lögreglustjórinn hefði þínt einhvern mann til þess, án þess að hafa boðið honum það skriflega eptir undirlagi amtmanns? Það væri allt annað, en að Borgfirðingar hefðu rjett til þessa; en hann kvaðst reyndar játa, að þeir hefðu mikla sanngirniskröfu til þess að fá endurgjald fyrir niðurskurð sinn, eigi til landssjóðsins eða hins opinbera, því síður hefðu þeir nokkra rjettarkröfu til landssjóðs, heldur að eins til þeirra, er þeir hefðu samið við. Hann kvað það eigi geta verið umtalsmál, að skylda væri fyrir deildina, að fallast á ályktun þessa, því að hún væri öldungis gagnstæð hinum gildandi lögum vorum, svo sem bæði sjálfur hann og 1. þingmaður Gullbringusýslu ljóslega hefðu tekið fram, og væri því þingdeildin nauðbeygð sóma síns vegna til þess, að fella uppástunguna í heild sinni. En þar sem varaforseti hefði ætlað, að hann hefði farið ofurskakkt, þá kvað hann varaforseta hafa byggt á því, að engin sönnun væri komin fram fyrir því, að lögreglustjórinn væri óþarfur; en þá yrði varaforseti fyrst að sanna, að þeir lögreglustjórar, sem eru á kláðasvæðinu, sjeu eigi eins færir eða jafnvel miklu færari til þess að gjöra það, er gjöra þarf í máli þessu, en hinn setti lögreglustjóri sjálfur er. Og þótt 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði nú sjeð hvað mest þurrð á verða, þá vildi hann spyrja þann þingmann að, hvaðan hann hefði það; eigi mundi hann hafa það frá lögreglustjóranum sjálfum, því að hann segði, að alstaðar væri kláði, þótt hann eigi vissi, hvaðan honum kæmi sú vizka; því að sannarlega hefði enn eigi af því orðið, að honum hefði tekizt að sanna það. Spurningin væri, hvort hann ætti heldur að trúa Borgfirðingum, er segðu, að kláðalaust væri hjá sjer, eða þá lögreglustjóranum sjálfum, er segði, að fullt væri af kláða hjá Borgfirðingum; ef hann því tryði Bogfirðingum, sem hann fyrir sitt leyti heldur kvaðst vilja gjöra, þá yrði hann að álíta, að lögreglustjórinn væri alveg óþarfur.

Páll bóndi Pálsson kvað sjer virðast

svo, sem bæði 1. þingmaður Norður-Múlasýslu og þingmaður Reykvíkinga misškildu Stóruborgarfundinn, af því að þeir hefðu sagt, að byggja ætti skaðabætur Borgfirðinga á því, er um hefði verið samið á fundi þeim. Kvað hann Húnvetninga enga fasta skuldbinding inngengið hafa á fundi þessum, nema með ýmsum föstum skilmálum, sem enn nú væri eigi fullnægt; en ef það væri meining þingmannanna, að Húnvetningar einir og Mýramenn borguðu skaðabæturnar til Borgfirðinga fyrir það, að þeir sömdu, við Borgfirðinga um sauðaskurðinn, til þess að varna útbreiðslu kláðans til Norður- og Vesturlands, og þannig fyrra þau eyðileggingu, kvað hann þetta eigi lýsa mikilli sanngirni, ef þetta hefði verið meiningin. Kvað hann Húnvetninga mundu enda loforð sín, er þeir hefðu gefið á fundi þessum, en þeir hefðu aldrei lofað, að bera nema tiltölulegan hluta af kostnaðinum, en Borgfirðingum væri eigi fullnægt með því.

Hjálmur Pjetursson kvaðst enn eigi hafa sannfærzt um það af ræðum hinna háttvirtu deildarmanna, að þessi þingsályktun væri á nokkurn hátt ólögleg; 2. og 3. grein í tilsk. 4. marz 1871 þekkti hann vel, og þyrfti því ekki 1. þingmann Gullbringusýslu að lesa þær fyrir sig; hjer væri það aðal-spurningin, hvað mikið eða hvernig lagað vald lögreglustjórans hefði verið, þegar niðurskurðurinn fram fór, og á meðan hinir háttvirtu þingmenn eigi svöruðu þeirri spurningu, yrði hann að halda við sína meiningu. Hann kvaðst geta um það borið, að lögreglustjórinn í fjárkláðamálinu hefði pótzt gjöra allar fyrirskipanir sínar eptir amtmanns vilja, og hefðu menn þess vegna álitid þær samkvæmar lögum, og það því fremur sem menn hefðu sjeð, að lögreglustjórinn hefði fengið konunglegt erindisbrjef. Enn fremur skyldi hann geta þess, að svo hefði litið út, sem hann hefði eigi haft minna en amtmannsvald, þegar hann hefði komið fram Hvítárverðinum, þrátt fyrir það þó amtmáður hefði áður verið búinn að neita honum samkvæmt allra kunnugra

manna álit og vilja; það væri því hörð kenning, er 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði sagt, að þessi Hvítárvörður væri því til fyrirstöðu, að Borgfirðingar gætu fengið skaðabætur; það væri sannarlega hart, að jafna-heimskuleg og óþörf ráðstöfun, sem Hvítár-vörðurinn í sumar, skyldi geta verið því til fyrirstöðu, að rjettlátt og sanngjarnt málefni nái fram að ganga.

Þorlákur Guðmundsson kvaðst gjarnan vilja styðja að því, að Borgfirðingar fengju skaðabætur nokkrar, ef þetta lægi formlega fyrir, hvað niðurskurðurinn snerti, en hann kvaðst þó vilja leyfa sjer enn að skora á flutningsmann að skýra frá, hvort kláðinn mundi enn eigi vera á neinum af þeim 18 bæjum í Borgarfjarðarsýslu, er hann hefði verið sagður á í vetur.

Guðmundur Ólafsson sagði, að það er snerti vald það, er lögreglustjórinn hefði haft í máli þessu, þá kvaðst hann ætla, að þingmaður Mýramanna hefði ljóslega tekið það fram, að lögreglustjórinn hefði beitt amtmannsvaldi, þar sem hann hefði fyrir skipað vörðinn, og hefði hann jafnvel beitt meiru en amtmannsvaldi, þar sem hann hefði ónýtt það, er amtmáðurinn hefði fyrir skipað.

Þá tóku eigi fleiri til máls; var því gengið til atkvæða um uppástunguna, og fjellu þá atkvæði þannig:

1. liður uppástungunnar. Vegna ólöggrar atkvæðagreiðslu var við haft nafnakall, og fór það þannig:

Já sögðu:

Benidikt Sveinsson,
Guðmundur Einarsson,
Guðmundur Ólafsson,
Hjálmur Pjetursson,
Jón Blöndal,
Páll bóndi Pálsson,
Þórður Þórðarson,
Þorsteinn Jónsson.

Nei sögðu:

Halldór Kr. Friðriksson,
Ísleifur Gíslason,
Arnþjótur Ólafsson,

Nei sögðu:
 Eggert Gunnarsson,
 Einar Ásmundsson,
 Einar Gíslason,
 Einar Guðmundsson,
 Grímur Thomsen,
 Jón Sigurðsson,
 Páll prestur Pálsson,
 Snorri Pálsson,
 Stefán Stephensen,

Nei sögðu:
 Tryggvi Gunnarsson,
 Þórarinn Bøðvarsson,
 Þorlákur Guðmundsson.

Var liðurinn þannig felldur með 15 atkvæðum gegn 8, og var þar með 2. töluliðurinn einnig fallinn, og sömuleiðis varauppástungan fallin, og var þannig allt málið fellt.

IV.

Uppástunga

til þingsályktunar

viðvíkjandi þvergirðingum í Elliðaánum.

Frá Benidikt Kristjánssyni, 1. þingmanni Þingeyinga.

Efri deild alþingis ályktar, að fara þess á leit við landshöfðingja, að hann sjái svo fyrir, að lögreglustjórnin taki upp þvergirðingar þær, sem eru í Elliðaánum, og hlutist að öðru leyti til um, að lögum 11. maí 1876 um friðun á laxi sje fram fylgt.

Á 31. fundi efri þingdeildarinnar, 8. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar viðvíkjandi þvergirðingum í Elliðaánum* frá Benidikt Kristjánssyni, 1. þingmanni Þingeyinga, og lét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á næsta fundi, daginn eftir, var uppástunga forseta um, að hafa eina umræðu um málið, samþykkt í einu hljóði.

EIN UMRÆÐA

í efri deild alþingis.

Á 34. fundi efri þingdeildarinnar, 13. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvíkjandi þvergirðingum í Elliðaánum* frá Benidikt Kristjánssyni, 1. þingmanni Þingeyinga.

Benidikt Kristjánsson kvað komin vera til þingsins, eins og deildinni mundi kunnugt, 7 ávörp út af þvergirðingu Elliðaánna. Það væri og enginn efi á því, að þessar þvergirðingar ættu sjer stað, því hann hefði sjálfur sjeð og sannfært sig um, að svo væri. Þegar nú litið væri á mál það, er hjer ræddi um, og atvik þau, er að því væru, kvaðst hann búast við, að lögreglustjórnin hafi eigi álitíð skyldu sína, að hefja ótilkvöðd lög-sókn út af lagabroti því, sem hjer væri um

að vjela, þótt það bæri undir opinber lög-reglumál eptir skýlausum ákvæðum laganna. Hjer væri að ræða um viðaukalög við Jónsbókar landsleigubálks 56. kaþtula, um frið-un á laxi. Þessi lög væru því, eins og nafnið benti til, friðunarlæg, sem lyti að því, eins og hinar einstöku greinir laganna bentu til, að friða lax, en væru eigi sjer í lagi eða eingöngu um það, hvernig veiðin ætti að skiptast milli hinna einstöku veiðieiganda. Hvort sem eigandi væri einn eða margir, það skipti engu, því lögin segðu sem svo: Þó þú eigir einn alla veiðina, þá máttu eigi veiða öðruvísi, en vjer gefum heimild til, sem höfum þann tilgang, að banna eig-andanum eigi að eins að gjöra öðrum skaða, heldur og sjálfum sjer, og þá líka óbeinlínis öðrum. Hann ætlaði nú eigi að fara lengra en til bókstafs laganna að svo komnu. Þar stæði: enginn má þvergirða á. Kvísl væri leyft að þvergirða með þeim tveim skilyrðum, sem þar um væru sett, að meiri væri fiskiför í annari, og sá, er þvergirti, ætti einn þá kvísl (ekki á alla). Hið fyrra skilyrði væri trygging fyrir því, að laxinum yrði eytt með óskynsamlegri veiði. Þetta væru við-aukalög við Jónsbókar landsleigubálks 56. kap., þar sem stæði: Ganga skal guðsgjöf til fjalls sem til fjöru. Með því væri öllum bannað, að meina laxi að ganga upp og of-an ár og vötn, eða með öðrum orðum, enginn mætti hepta för laxins frá fjalli til fjöru. Nú væri sjer spurn, hvort eigi væri ljóst, fyrst það, að þó einn maður ætti veiði alla, mætti hann eigi fara að öðruvísi að veiðum, en lög þessi mæltu fyrir, og í öðru lagi það, að bannað væri með lögum þessum, að þvergirða á. Raunar gæti nú verið mismunur á því, hvernig þvergirt væri, hvort þvergirt væri einungis fyrir stærri lax, eða og smálax. Þar sem nú 1½ þumlungur væri milli rima, þá væri það algjörð þver-girðing, eins og ætti sjer stað með Elliða-árnar. Það hefði og verið látið í veðri vaka, að laxinn væri þar friðhelgur að ganga á sunnudaga, en hann hefði komið að þver-girðingunum seint á sunnudegi, og eigi

orðið var við nein opin göng fyrir laxinn. Það væri nú reyndar eigi brot á móti lög-um, þó lax hefði eigi frálsari göngu á sunnudaga en aðra daga, en eigandinn hefði látið drjúglega yfir því, að hann friðaði lax fram yfir það, sem lög bjóða, með því að láta hann hafa fjálssa göngu á sunnudaga. En í gær hefði hann víst gleymt því, að láta dyrnar standa opnar; þá hefði ekki einu sinni urriði, hvað þá lax, komzt upp fyrir þvergirðinguna. Lögin ákvæðu, að möskvans ummál ætti að vera 9 þumlungar í minnsta lagi, og svo mikið bil milli rima, að 9 þumlunga gildur lax gæti smogið þær. En hjer væri bil milli rimanna 1½ þuml., og það væri milli þverrima, eigi upprima, en lax væri breiðari, en hann væri þykkur. Hjer væri að vísu eigi skerður rjettur neins einstaks manns, en tign og virðingu lag-anna væri misboðið. Og meðan nafn kon-ungsins stæði undir lögunum, þá væri skylt hverjum þegna hans, að virða þau og hlýða þeim.

Bergur Thorberg kvaðst eigi ætla að fara út í einstök atriði í laxalögunum, heldur að eins taka það fram, að þýðing laganna heyrði undir atkvæði dómstólanna, ef þeirra væri leitað. Þessi lög hefðu sín takmörk, sem hver önnur lög, en þingmaður þingey-inga hefði sýnzt að vera þeirrar skoðunar, að þau hefðu engin önnur takmörk en þau, sem hið íslenzka löggjafarvald hefði. Þar sem nú hjer væri að ræða um áskorun til hinna æðstu umboðslegu valda um afnám þvergirðinga, þá bæri þess að gæta, að hjer lægi fyrir álit ráðgjafans frá 26. maím. þ. á. á því, hvernig lögunum ætti að beita, og yrðu menn að álíta skilning hans í þessu efni sem reglu fyrir hið umboðslega vald. Eptir því sem ráða mætti af áminnztu brjefi ráð-herrans, þá yrðu menn að ætla, að deildin gæti eigi vænzt nokkurs árangurs af uppá-stungu þessari, því hið umboðslega vald mundi álíta sjer skylt, að fylgja skoðunum ráðherrans á þessu máli. Öllum væri heimilt að leita atkvæðis dómstólanna, ef

mönnum þætti rjetti sínum hallað, en þessi áskorun til hins æðsta embættismanns í landinu um það, að breyta þvert ofan í ráðherrans álit um það, hvernig lögin ættu að skiljast, mundi verða alveg árangurlaus, og ætlaði hann því eigi að styðja hana.

Benidikt Kristjánsson kvað sjer hafa komið óvart, að 2. konungkjörni skyldi koma fram með þetta ráðherrabrjef úr skúmáskoti, því sjer lægi við að álíta þetta atkvæði eða álit ráðherrans hjegómamál. Ef þingið væri eigi bært að fjalla um þetta mál, þá væri ráðherrann það eigi, því hærra bæri höfuð en herðar; það væri og þing og konungur, sem hefðu löggjafarvaldið, en eigi ráðherrann og konungur. Þetta mál væri að vísu dómsmál í aðra röndina, en af því hjer væri skýlaus og skýr bókstafur laganna, þá væri þegar fyrir fram gefið, hvert hið rjetta og sjálfsagða dómsatkvæði sje í því. Það gæti kannske verið, að málið snerti eigi lögreglustjórnina, en hann hefði byggt þessa skoðun sína á síðustu grein laxalaganna, þar sem stæði, að mál um brot gegn lögum þessum væru opinber lögreglumál, og sem því líkt ætlaði hann að það tæki til lögreglustjóra.

Vegna þessa ráðherrabrjefs væri lögreglustjórninni kannske eigi láandi, þó hún ljeti þetta mál afskiptalaust, meðan enginn kvartaði, en úr því búið væri að kvarta, þá væri vafasamt, hvort lögreglustjórnin hefði eigi ástæðu til að skipta sjer af málinu. Kvaðst hann eigi ætla að fara að þýða lögin, en fyrst væri að líta á lagastafinn, sem væri skýlaus, og allir yrðu að játa, að ráðherrann hefði hjer gengið feti framar, en hann hefði átt og mátt, því hann yrði þó að vita það, að dómsvaldið og þýðing laganna væri eigi hjá honum, heldur dómsstólunum. Þetta mál væri eigi beinlínis umboðslegs eðlis á sama hátt og launalögin t. d., sem hefðu snert ráðherrann að því leyti, sem þar hefði verið að ræða um fjárveitingar og ákveðinn skilning laganna, sem umboðsvaldið þurfti að gjöra sjálfu sjer ljósan, til eptirbreytnis sjer sjálfu.

Ásgeir Einarsson kvað það nærri því ætla að sannast hjer, að illa gefast ill ráð. Það hefði verið hrapað að þessum laxalögum 1875, og þau barin fram meir með kappi en forsjá. Óreynd væru þau að mestu leyti enn þá, en þó eigi sjerlega vinsæl. Glögg væru þau, að því er þetta mál snerti, hvað rimaþjett laxakistan skyldi vera, en þó væru menn eigi ásáttir með skilning eða takmörk þeirra, hvað þvergirðinguna snerti í þeirri á, sem einn er eigandi að. Kvaðst hann reyndar hafa búið við, að flutningsmaður mundi fara geystara í málið, en hann hefði gjört, og að hann mundi fara fram á það, að allar þvergirðingarnar yrðu rifnar upp, af því að þvergirt væri. Nú hefði hann komið fram með þá skýringu á laxalögunum, að þau ættu að fyrirbyggja, að nokkur mætti í þessu efni gjöra sjálfum sjer skaða með veiðiaðferðinni, en þetta gildi og um öll önnur veiðilög, svo sem selalög, varplög o.s.frv. Þar sem hann hefði vitnað í landsleigubálk: «ganga skal guðsgjöf til fjalls sem til fjöru, ef gengit vill hafa», þá vissi hann eigi, hvað meining löggjafans á þeirri tíð hefði verið, hvort sú, að lax hjeldist við, svo sem væri hjá þjóðum þeim, er hefðu rannsakað göngu og eðli laxins, eða þá hitt, að hver mætti veiða fyrir sínu landi, «nema með lögum væri frá skilið».

Þá væri og annað atriði, sem sýndist vera hreint lagabrot, og undarlegt, að bænarskrárnar hefðu eigi tekið fram, það væri nefnilega um rimabilið, sem flutningsmaður segði að væri 1½ þumlungur. Það væri furða, að þeir, sem vildu vaka svo yfir lögunum og hlýðni við þau, hefðu eigi farið til lögreglustjórnarinnar með þetta fyr en til alþingis. Hann kvað sig furða, að menn, sem hefðu verið svo langt burt og ekki átt skylt við þetta mál, en ritað undir ávörpin af eintómri rjettlætistilfinningu, hefðu eigi kvartað um þetta fyrri fyrir lögreglustjórninni.

Benidikt Kristjánsson kvaðst eigi þurfa að taka til máls, þar sem engar verulegar ástæður hefðu komið fram móti þessari uppástungu. Þar sem þingmaður Húnavetninga

hefði verið að tala um stefnuna í þessu máli, þá væri hún gefin; deildin þyrfti eigi annað en segja annaðhvort já eða nei. Það sæti og eigi á sama þingmanni að lasta undirbúning laga þessara 1875, því hann hefði sjálfur, þessi sami þingmaður, tekið að sjer breytingaratkvæði við mál þetta í hitt-eð-fyrri, er flutningsmaður tók aptur, þrátt fyrir það að þau voru við frumvarp það, sem hann sjálfur sem nefndarmaður hafði rækilega íhugað og rætt og samþykkt og skrifað undir. En þessi breytingaratkvæði hefðu reyndar eigi átt sjer langan aldur í höndum hans, en hann mundi þó að minnsta kosti eins og aðrir hafa lagt alla alúð á, að málið yrði sem vandlegast undir búid og af greitt. Og fyrst þetta frumvarp væri nú einu sinni orðið að lögum, ættu þau að ganga jafnt yfir alla, svo lengi sem þeim eigi væri breytt með nýju lagaboði, sem þingmanni Húnetvinga væri trúandi til að gjöra í tæka tíð.

Ásgeir Einarsson kvaðst geta fært það til sönnunar því, að hrapað hefði verið að máli þessu 1875, að frumvörpin hefðu eigi legið hinn lögboðna tíma á lestrarsölunum. Að enginn væri undanskilinn í lögum þessum, hvorki eigandi nje aðrir, þar sem lög þessi ættu við, álitu hann rjett, en hann vildi þá, að þeir, sem væru óánægðir með stjórn laganna, bæru sig upp fyrir viðkomandi embættismanni.

Árni Thorsteinsson kvað mál þetta vera dómsmál, og eigi beinlínis þinginu viðkomandi. 9. grein skipaði fyrir opinber lögreglumál út af brotum gegn þessum lögum, en í niðurlagi greinarinnar væri svo ákveðið, að sá, sem órjettinn hefði liðið, mætti höfða mál sjálfur, og þann rjett ættu menn að nota sjer öllu fremur, en að bera mál þetta upp á þingi. Væri hann því eigi með uppástungunni, að skora á hið umboðslega vald, að það skuli taka þvergirðingarnar upp, en hitt álitu hann, að umboðsstjórninni væri skylt að sjá um, að lög um friðun á laxi yrðu framkvæmd í heild sinni. Til þessa taldi hann því fremur á-

stæðu, sem að mörg önnur atriði en þvergirðingar þær, sem hjer er um að ræða, væru lögskipuð í lögum þessum, og vafi mætti bæði vera á, hvernig þeim væri hlýtt, og enda hvort að ákvarðanirnar væru sanngjarnar og rjettar. Það væri með því, að umboðsstjórnin hefði vakandi eptirlit á, að lögum þessum væri fram fylgt, að fram mundi koma, hvernig þau væru í sjálfu sjer, og hverra breytinga mundi á þeim þurfa. Vildi hann því óska, að máli þessu væri gaumur gefinn, en að uppástungan yrði klofin sundur, og borin upp í tvennu lagi. Hið fyrri atriði væri um einstakt tilfelli, og þar ætti síður við, að koma fram með áskorun um það, en hið síðara atriði væri almenns efnis, og einnig feldi í sjer hið fyrri atriði, þar eð það atriði, sem þar ræddi um, væri ein af ástæðunum til ályktunarinnar í því almenna formi. Ef uppástungan þannig yrði borin upp í tvennu lagi, mundi hann fallast á hið síðara atriði, en verða móti hinu fyrri.

Eiríkur Kúld kvaðst verða að halla sjer að uppástungu hins 6. konungkjörna þingmanns í þessu efni, því það álitu hann fullkomlega nóg frá þingsins hálfu. Hjer væri eigi spurning um það, hvort í þessu tilfelli væri framið brot gegn friðun og verndun laxins, sem lög bjóða, því það yrði að vera komið undir atkvæði dómstólanna, heldur væri hitt nóg frá deildarinnar hálfu, að senda landshöfðingja áskorun um, að lögunum 11. maí 1876 væri fram fylgt. En annað mál væri það, ef hjer væri framið annað lögbrot en með þvergirðingu, eins og þingmaður Húnetvinga hefur bent á að væri á veiðivjelinni sjálfri, þá væri varla efi á því, að lögreglustjórnin fyndi sjer skylt, að taka það til greina, ef það væri «faktum», að lögbrot væri framið.

Benidikt Kristjánsson kvaðst að visu eigi hafa neitt á móti því, þótt uppástungan væri klofin, en hitt gæti hann eigi sjeð, að það væri neitt ótilhlýðilegt í því, þó farið væri fram á það, að þvergirðingarnar væru teknar upp. Það væri komið undir

dómsatkvæði lögreglustjórnarinnar, hvort upp skyldi taka. En sjer sýndist það annars öldungis vafalaust, að þvergirðingar gætu eigi átt sjer stað eptir lögunum. Það væri og engin ástæða til, að liggja bændum á hálsi, þó þeir eigi hafi borið sig upp við lögreglustjórnina í þessu máli, því þeir hefðu valið hinn bezta og vægasta veg, þótt þeir ættu kost á öðrum, sem atkvæðameiri og fljótfarnari var, en kenndi stórræða. 7. grein laganna sýndi, að það gæti eigi álitizt ófyrirsynju, að biðja landshöfðingja, að hlutast til þess, að þvergirðingar væru teknar upp; lögin segðu, að allir mættu brjóta þvergirðingar, hvort sem væri Pjetur eða Páll, og hvort sem þeir ættu veiði eða eigi í á þeirri, er þær væru í. Það þyrfti eigi að biðja dómsúrskurðar, þegar þvergirðingar væru annars vegar. Uppástungu þessa mætti deildin kljúfa, ef hún vildi og þingsköp leyfðu. Sjer stæði á sama, hvort hann heyrði tvö já og tvö nei eða eitt.

Bergur Thorberg kvaðst að eins ætla að minnast á eina kenningu, sem þingmaður Þingeyinga hefði komið með. Það væri sú, að þýðing 7. gr. væri það, að hverjum einum prívatmanni væri leyft að brjóta þvergirðingar. Það væri alls eigi meiningin, að hver einstakur mætti það, heldur þyrfti til þess fógetagjörð að upp mætti taka. Það væri líka auðsætt, hvílik óregla og vandræði gæti af því flotið, ef slík kenning fengi tiltrú. Það, sem þingmaðurinn hefði sagt í fyrri ræðu sinni, ætlaði hann fátt um að tala. Þingmaðurinn hefði talað um, að ráðherrann hefði eigi skotið þessu til dómstólanna; það hefði hann eigi gjört, því hann mundi kunnugri stjórnarskrá landsins en svo. Og sízt hefði hann búizt við að heyra það af hans munni, að álit ráðherrans væri hjegómamál. Hann sæi enga ástæðu til að fallast á uppástungu þessa, eins og hún væri borin fram, nje heldur þó hún yrði klofin, eins og 6. konungkjörni hefði stungið upp á, þó hann sæi reyndar eigi neitt sjerstaklegt móti síðari liðnum. En sjer þætti engin sjerleg á-

stæða til slíkrar áskorunar. Það væri eigi komin nein sönnun fyrir því, að eigi hefði verið sinnt kærur, er hlutaðeigendur hefðu borið upp samkvæmt lögunum. Það væri öðru máli að gegna, þó óviðkomandi menn hefðu það og það álit um þetta efni. Af þessum ástæðum álitu hann uppástungu þessa óþarfa og árangurslausa.

Benidikt Kristjánsson kvaðst vilja spyrja að því, hvort dómara væru nokkuð bundnir við þetta ráðherrabrjef (*Bergur Thorberg*: nei). Hvaða þýðingu hefði þá ráðherrabryfið? (*Bergur Thorberg*: þýðingu fyrir umboðsstjórnina). Kvaðst hann hafa búizt við, að 2. konungkjörni mundi hafa lesið ávörpin. Sig minnti, að nöfn ábúanda þjóðeygnar og kirkjueygnar hefðu staðið undir ávörpunum, og þeir hefðu með því borið sig upp (*Bergur Thorberg*: eigi við lögreglustjórnina). Þeir hefðu kvartað við þingið. Hann legði nú að vísu eigi svo mikla áherzlu á þessar umkvartanir, því þar væri vondur boði að stranda á, nefnilega hestarjettardómur. En þó hann væri nú fallinn, hefði hann eigi svipt Breiðholt og Hólm neinum rjetti. Hann hefði að eins frádæmt Elliðavatnsbúandanum rjett til að hnekkja veiði Thomsens kaupmanns, en eigi með því útilokað rjett þriðja manns, því að það væri föst regla, að slíkir dómara særu eigi út fyrir efnið, eða snertu eigi aðra en sjálfa málspartana. Þó Elliðavatnsbúandinn sje sviptur þeim rjetti, að hamla veiði í Elliðánum, þá sjeu þar með eigi aðrir sviptir þeim rjetti. En úr því lögð væri svo mikil áherzla á eitt atriði, sem hann eigi hefði búizt við, þá væri hann neyddur til að taka það fram, að, eptir því sem sig minnti, stæði í ávörpunum, að það væri eigi til neins að kvarta fyrir lögreglustjóranum, því hann hefði sagt, að þessi veiðilög næðu eigi til Thomsens kaupmanns, eða veiðar í Elliðaánum. Og hvað leiddi svo af því? Annaðhvort yrðu menn að láta þetta eins og vind um eyrun brjóta, eða þá að reyna til að fá vissu um þetta á einhvern annan hátt. Og nú hefðu menn kosið þann veg, að leita til

þingsins, sem þeir hefðu borið það traust til að eitthvað mundu sinna þessu máli.

Forseti kvað 4 þingmenn hafa óskað, að umræðunum yrði hætt, og enn fremur hefðu 3 þingmenn óskað nafnakalls við atkvæðagreiðsluna. Kvaðst hann eigi finna ástæðu til að kljúfa í tvennt uppástunguna til atkvæðagreiðslunnar, en mundi bera hana upp alla í einu.

Jón Hjaltalín skoraðist undan að greiða atkvæði, með því sjer væri málið eigi ljóst til hlítar.

Jón Pjetursson skoraðist sömuleiðis undan að greiða atkvæði, með því þetta mál gæti síðar komið undir sig sem dómara við yfirrjettinn. Báðar þessar undanfærslur voru ónýttar, hin fyrri með 8 atkvæðum gegn 1, og hin síðari með 7 atkvæðum gegn 1.

Þá voru greidd atkvæði um málið sjálft með nafnakalli, og sögðu

Já:

Benidikt Kristjánsson,
Jón Hjaltalín,
Sighvatur Árnason,
Stefán Eiríksson,
Torfi Einarsson.

Nei:

Magnús Stephensen,
Árni Thorsteinson,
Ásgeir Einarsson,
Bergur Thorberg,
Eiríkur Kúld,
Jón Pjetursson.

Var uppástungan þannig felld með 6 atkvæðum gegn 5.

V.

Uppástunga

til þingsályktunar

um þvergirðingarnar í Elliða-ánum.

Frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu.

Neðri deild alþingis ályktar, að skora á landshöfðingja, að hann hlutist til um það, að hlutaðeigandi lögreglustjórn taki þvergirðingarnar úr Elliða-ánum, og að öðru leyti sjái um, að lögunum 11. maí 1876 um friðun á laxi sje framfylgt.

Á 34. fundi neðri þingdeildarinnar, 9. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sin

væri komin *uppástunga til þingsályktunar um þvergirðingar í Elliða-ánum* frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 42. fundi sömu deildar, 14. s. m., var samkvæmt uppástungu forseta ályktað, að hafa skyldi eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 45. fundi neðri þingdeildarinnar, 17. dag ágústmánaðar, kom samkvæmt dag-skránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um þvergirðingarnar í Elliða-ánum*, frá 1. þingmanni Norður-Múla-sýslu.

Uppástungumaður (Arnþjóður Ólafsson) mælti á þessa leið: Mál það, er hjer liggur fyrir, er að vísu stutt að orðunum til, en hitt mun deildinni kunnugt, að nálega ekkert mál, er til þingsins hefur komið, hefur stutt verið af svo mörgum ávörpum og svo mörgum röddum landsmanna sem mál þetta. Til þingsins hafa komið 4 ávörp frá Ölfusíngum, er búa þó í öðru lögsagnarumdæmi en því, er mál þetta fyrst er sprottið í. Þá hafa og enn komið allmörg ávörp hjeðan úr sýslunni: eitt frá Seltjörningum, eitt frá Álptnesíngum, eitt frá Vatnsleysustrandarbúum, eitt frá Kjalnesíngum og eitt frá Kjósarmönnum. Hafa þannig ávörp komið nálega úr öllum hreppum og sveitum lögsagnarumdæmis þess, er Elliða-árnar í liggja. Eru og ávörp þessi undirrituð af öllum hinum helztu og beztu mönnum sýslunnar. Menn þurfa því eigi að spyrja: hvert er almenningsálitið á máli þessu? og enginn getur heldur gengið grufandi að því, að hjer er um eitthvað mikið og markvert að ræða. Þingsályktun sú, er hjer liggur fyrir, vill og sporna við því, að rjetti almennings sje raskað með aðferð þeirri, er höfð hefur verið með tilliti til veiði-aðferðarinnar í Elliða-ánum. Jeg gjöri ráð fyrir því, að mjer muni fyrst mæta sú spurning: «Er ekki eigandinn að laxveiðinni í Elliða-ánum hafinn yfir öll veiðilög? hefur hann eigi keypt og borgað eignarrjettinn að allri veiðinni í Elliða-ánum?» Jeg játa, að ef hann hefur ótakmarkaðan eignarrjett yfir veiðinni, þá hefur deildin ekkert um þetta mál að segja, og þá er ekki til neins, að tala meir um það; því að þingið verður að standa á grundvelli löggjafarinuar; út yfir þann grundvöll, það

svið, má það eigi fara. Þingið er skilningsdómari yfir lögum þeim, er það hefur sett, og lengra nær vald þess eigi, en á þessu svæði hefur það og fullkomið vald. Jeg vil nú leyfa mjer, að skyggjast eptir því, hvort eigi stendur neitt það í afsalsbrjefi eigandans að veiðinni í Elliða-ánum, er gefi tilefni til þess, að taka málið svo, að hann sje veiðilögum landsins undirgefinn. Í afsalsbrjefi 11. desember 1853 stendur svo: «svo hann (kaupandi veiðarinnar) má gjöra sjer hana svo arðsama, sem hann framast hefur vit á, vilja til og mátt, samkvæmt lögum þeim, er sett eru um veiðina á Íslandi, eða síðar sett verða», eða á frummálinu: «í Overeenstemmelse med de om Fiskeriet i Island ergange eller herefter udgaaende Anordninger» o. s. fr. Þetta er nóg til þess að sýna, að veiðirjettur þessa manns stendur undir og er háður lögum þeim, er gilda hjer á landi. Veiðirjettur hans hefur staðið undir veiðilögum Jónsbókar, og stendur nú undir laxveiðalögum 11. maí 1876. Vjer getum því farið og skoðað lög þessi, og sjeð svo, hvort eigandanum er leyfileg veiði-aðferð sú, er hann hefur, og þá einkum þvergirðingarnar. En áður en jeg fer inn í lögin sjálf, vil jeg leyfa mjer að gjöra nokkrar almennar athugasemdir um þýðing þá, er felst í orðinu veiðirjettur og friðun, með því að nauðsynlegt er, að hugmynd sú, er liggur í orðum þessum, sje vel skýrð, áður en borin eru saman þau hin eldri og yngri veiðilög vor.

Jeg ímynda mjer, að það sje flestum ljóst, að það er dálítið sitt hvað veiðirjettur og fullkominn eignarrjettur. Er enginn munur á því, hvort maður á fuglinn, þegar hann kemur inn á land hans, eða hann hefur aðeins rjett til að veiða fuglinn? Er það eigi nokkuð annað, að hafa rjett til að veiða laxinn í ánni, af því hann hleypur um ána fyrir landi hans, eða að eiga laxinn í sjálfu sjer? Sama er um æðarfuglinn að segja, að enginn getur sagt, að hann eigi hann. Varpeigandinn á dúnninn af fuglinum og eggin undan fuglinum enn sem komið

er, þegar fuglinn verpir í hans eigin landi. Vjer eigum spíturnar, þegar þær reka upp á fjöruna fyrir landi voru, en á hafi úti eigum vjer þær eigi. Vjer öndum loptinu að oss og frá oss, en þó á enginn af oss loptið; vjer drekkum vatnið, en eigum það þó eigi; vjer förum yfir hafið, sundin og árnar, en eigum ekkert af þessu. Þar af kemur það, að þegar menn hafa viljað eigna sjer ýmsa hafshluti eða ár, eins og hefur átt sjer stað, t. a. m. með Eyrarsund og Duná, þá hefur það verið viðurkennt nú á seinni tímum, að menn geti eigi eignað sjer slíkt, af því að það sje alfaravegur. Í einu orði: enginn af oss á náttúruöflin, enginn á hita og birtu sólarinnar, enginn á rafurmagnið nje fjaðurmagnið; en vjer eigum rjettinn til að hagnýta oss þessa hluti, hagnýtingarrjettinn (jus utendi). Fyrir því hafa verið sett lög um það, að einn maður megi eigi skyggja á annan mann honum til skaða. Vjer leiðumst nú af þessari hugsun að orðum lögbókarinar: «Ganga skal guðsgjöf til fjalls sem til fjöru, ef gengit vill hafa.» Með orðinu «guðsgjöf» eru skilin náttúrugæðin; þau eru allra manna eign, eru sameign allra, en einskis einstaks manns eign, því að «guð gefur, en selur eigi»; guð hefur ekki skapað forrjettindi, því síður einkarjettindi; allt slíkt er tilbúningur mannanna. Svo jeg fari eigi lengra en góðu hófi gegnir, þá skal jeg nú staðnæmast við þá hluti, sem eru sameign allra, og fyrir því einskis manns eiginleg eign; þessir hlutir eru kostir og gæði náttúrunnar. Þessi hugsun kemur og ljóslega fram í orðinu friðun, svo sem sjá má af frumvarpi því til laga um friðun fugla, er nú liggur hjer fyrir deildinni, því að þar segir svo í 2. gr., að «brot á móti lögum þessum varða jafnt landeiganda og aðra». Landeigandanum er þannig ekki gjört hærra undir höfði en hverjum öðrum; hann fær eigi meiri eignarrjett, en hver annar óviðkomandi maður; svo langt gengur orðið friðun. Veidirjetturinn, hagnýtingarrjetturinn, jus utendi, er eigi eignarrjettur, því að hluturinn sjálfur er sameign, eigi að eins

nökkura manna, sem eiga land að ánni eða sjónum, heldur er hluturinn, laxinn, æðarfuglinn, fiskurinn, eign allra landsmanna að minnsta kosti, ög að rjettu lagi eign alls mannkynsins. Þess vegna kemur það opt fram, að það, sem er einskis eign, það verður allra eign (res nullius, res omnium), svo enginn einstakur maður getur til-einkað sjer það. Nú sjáum vjer þá, hver merking liggur í orðinu friðun. Friðunin er fólgin í því, að vernda þennan sameignarrjett manna. Þegar laxinn er friðaður, þá kemur það mönnum fyrst fyrir svo, sem laxinn sjálfur sje friðaður. En laxinn sjálfur á engan rjett á sjer, hann er rjettlaus, heldur stendur rjettur þjóðfelagsins á bak við laxinn, og þennan rjett á að vernda, og er verndaður, friðaður. Þess vegna er sú hugmynd, er kemur fram í orðinu friðun, ýmisleg hjá löggjafanum, eptir því, hvern skilning þeir hafa lagt í sameignarrjettinn, hvort löggjafinn hefur haft fyrir augum sameignarrjett landeigandanna að ánni o. s. frv., það er að segja, sameignarrjett fárra manna, eða sameignarrjett allra almenningsseigna. Jeg játa, að hin elztu landslög vor, og þó Jónsbók eigi hvað sízt, hafa að öllu samantöldu eigi farið lengra en svo, að þau skoða laxinn sem sameign þeirra manna eingöngu, er land eiga að ánni. En í þeim laxveiðalögum, er samþykkt voru af þinginu í hitt-eð-fyrri, er farið lengra. Þar er laxinn skoðaður sem sameign alls þjóðfelagsins. Þess vegna er laxinn eigi að eins friðaður fyrir þá, er búa við ána, heldur nær friðunin lengra, hún nær til alls þjóðfelagsins. Því má eigi samkvæmt þeim nota veiðirjettinn svo, að veiðandinn spilli fyrir þjóðfelaginu. Veiðirjetturinn er ákveðinn og takmarkast eptir því, hver rjettur stendur gagnvart eða móti honum. Ef sameignarrjettur fleiri landeiganda er að ánni, þá er veiðirjetturinn takmarkaður eptir eignarrjetti landeigandanna sjálfra, en þá er ekkert tillit tekið til þess, að laxinn í ánni er sameigu þjóðfelagsins. Til þess að sýna, að friðun á fugli og laxi hafi sameignarrjett alls þjóðfelagsins fyrir aug-

um, þá skal jeg benda á nokkur atriði í laxalögunum 11. maí 1876. Í 1. grein þeirra laga er svo á kveðið, að lax skuli friðhelgur hvervetna fyrir alls konar veiðibrellum og veiðivjelum frá 1. degi septembermánaðar til 20. dags maímánaðar ár hvert. Hjer er því glögglega ákveðið svo, að enginn megi veiða lax á þessum tíma árs; laxinn skal vera friðhelgur fyrir öllum, þannig, að enginn, og eigi heldur landeigandinn sjálfur, er undan skilinn. Í 2. grein stendur: «Enginn má leggja net eða garða» o. s. frv. Hjer er eins; orðið «enginn» nær yfir alla. Í 3. grein segir: «Eigi má leggja net eða veiðivjel út fyrir ósamynnum», það er sama sem enginn má o. s. frv. Í 5. grein segir: «Engar veiðivjelar, net eða veiðibrellur má við hafa» o. s. frv. Hjer eru því bönd lögð á veiðirjettinn, skorður reistar, bann gjört. Þetta er það, er vjer köllum friðun. Allar þessar tilskipanir eru gjörðar til þess, að friða rjett þjóðfélagsins gegn hverjum einstökum landeiganda. Með öðrum orðum: samkvæmt laxalögunum 11. maí 1876 er laxinn friðaður frá 1. degi septembermánaðar til 20. dags maímánaðar; veiðirjetturinn er takmarkaður við miðstraumslínu, og má eigi út að henni fara, nema þar sje eigi dýpst vatn; þvergirðingarnar eru takmarkaðar við það, að ef á rennur í fleiri kvíslum, þá má þvergirða eina kvísl, þó svo að eins, að meiri fiskiför sje í annari, enda eigi engir aðrir veiði í kvísl þeirri, sem þvergirt er. Jeg skal nú eigi fara lengra, með því að sama er að segja um hinar greinirnar, t. a. m. 4. og 5. grein, sem friðhelgar allan smálax. Nú er spurningin: Er svona, er löglega farið með veiðina í Elliða-ánum? Eru árnar ekki þvergirtar? Er svo langt bil á milli rimlanna í veiðivjelunum, sem í lögum þessum er til tekið? Það hafa menn, eigi að eins utanþings, heldur og innanþings, skoðað veiðivjelarnar og veiðiaðferðina í Elliða-ánum. Allir þeir, er undir ávörpunum standa, hafa heyrt um veiðiaðferð þessa; það er orðið svo heyrum kunnugt og hjer-

aðsfleygt, að hún sje eigi samkvæm hinum gildandi veiðilögum landsins. Vjer höfum heyrt þetta bæði utan að og innan að í rjettarmeðvitund sjálfra vor. Þetta er nú það, er hefur knúð mig til þess, að koma fram með þingsályktun þessa. Þessi almannarómur, sem aldrei lýgur, og þessi tilfinning fyrir vernd og helgi þeirra laga, er vjer höfum sett, hafa knúð mig til að flytja málið, og, jeg veit, knýja yður, háttvirtu deildarmenn, til að fylgja máli þessu fram. Loksins vil jeg benda yður og vísa á 7., 8. og 9. grein laganna, til þess að tala sem minnst um lögreglustjórn og yfirstjórn landsins, og vona jeg þá, að allir sjái, hver hegning liggur við lögum þessum, og að það er embættisskylda (ex officio), að vaka yfir helgi þessara laga. Jeg skal að eins að endingu drepa á ráðgjafa-brjefið 26. maí 1877, þar sem ráðgjafinn byggir á því, að laxalögin 11. maí 1876 fari ekki feti frammar í friðunargreinum sínum en Jónsbók. En jeg ætla nú eigi, að taka það upp aptur, að Jónsbók skoðar laxinn sem sameign nokkurra manna, en þessi lög skoða hann sem sameign alls þjóðfélagsins. Ráðgjafinn byggir þannig á því, að lög þessi fari engu feti frammar en Jónsbók, en hann er þó sem í vafa um það, því að hann kemst svo að orði: «fyrirmæli 2. gr. í lögum 11. maí 1876 . . . virðast, eptir því sem kom fram í umræðunum um málið á alþingi, vera að öllu samanlögðu samkvæm frumreglunum í Jónsbókar Landsleigubálks 56. kapitula». Ráðgjafinn játar því óbeinlínis eða þegjandi, að ef laxveiðalögin nýju væru byggð á öðrum grundvelli, en Jónsbók byggir á, þá væri ekkert um það að tala, er brjef hans getur um. Hann dregur ályktun af þessum skilningi sínum, en játar þó um leið, að hann sje í vafa um, hvört þessi skilningur hans sje rjettur. Hann fer jafnvel í uppsprettur laganna sjálfra, í umræðurnar um lögin á þinginu 1875. Jeg hef eigi tíma til að koma með margar tilvitnanir úr umræðunum um mál þetta á síðasta þingi, en jeg skal leyfa mjer að eins,

að minnst á orð flutningsmannsins; þau orð standa í síðari parti alþingistiðindanna 1875 á 163. blaðsíðu; þar segir svo: «Að því er þetta málefni sjálft snertir, þá hefur það einungis inni að halda aðalreglur eða grundvallarreglur, er friðun laxins á að byggjast á». Er þessi orð sjálfs flutningsmannsins, sem auðsjáanlega vissi bezt, hvern skilning leggja ætti í frumvarpið, svo að skilja, sem hjer sje að ræða eingöngu um nánari tiltekningar veiðirjettarins milli landeiganda á lagagrundvelli Jónsbókar? Nei, langt frá. Friðun laxins á að byggjast á þeim grundvelli, er styðst við hinar upplýstu og menntuðu hugmyndir um sameignarrjett þjóðfjelagsins, og á þessum grundvelli hef jeg reynt að sýna að laxalögin sjeu byggð. Þess vegna eru þau sannarleg viðbót við lagaákvæðanir, eða rjettara sagt, við lagagrundvöll Jónsbókar, því að þau ryðja til rúms þeirri grundvallarhugmynd, er byggð er á rjettum skilningi á rjetti mannfjelagsins, á rjetttri hugmynd um það, hvað vjer eigum og ekki eigum.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst eigi mundu langorður um þetta mál, enda stæði hann eigi hjer sem málaflutningsmaður fyrir dómstóli, eins og 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði ætlað að verða, og hefði þó rökfærsla hans sannarlega eigi verið hlutdrægnislaus, eða átt við rjett rök að styðjast, enda mörgu verið sleppt, sem til greina yrði að koma í þessu máli. Hann hefði byrjað á almennings-áliti um þetta mál, en hann vildi ekkert segja um ávörp þessi, er komið hefðu til þingsins, því að þau gætu verið misjafnlega tilkomin; en það væri eigi nóg, að skírskota til almennings-álitsins; nauðsynlegt væri að skoða, hvort þetta almennings-álit ætti við rök að styðjast, en það álit hann að eigi væri, og því gæti hann eigi fallizt á þessa þingsályktun, og vonaði, að svo mundu fleiri segja. Hann kvaðst eigi ætla að rekja röksemda-leiðslu flutningsmanns, nje tala margt um náttúrugæði, því að þau gætu á stundum verið

eins manns eign; opt gæti svo staðið á, að vatnið væri eins mans eign, og eins væri um fleira. Þar sem hann hefði vitnað í Jónsbókar Landsleigubálks 56. kap., þá hefði hann skilið nokkuð eptir, því þar stæði svo: «Hver maður á vötn og veiðistöður fyrir sinni jörðu, ok á svá, sem at fornu hefr verit, nema með lögum sje frá komit»; þessum síðustu orðum hefði hann gleymt, og væru þau þó engan veginn einskis virði, heldur væru þetta þau orð, er mesta áherzlu skyldi á leggja í þessu máli, og gæta þess, hvort þau mundi mega heimfæra hjer. Þessi maður, er hjer ræddi um, hefði fengið einkarjett til þess að veiða þannig, og þennan einkarjett hefði hann fengið með «lögum». Eins og kunnugt væri, væri hestirjettur þegar búinn að dæma í þessu máli, og þeim dómi yrði með engu móti raskað. Orðin «nema með lögum sje frá komið» giltu eins nú, eins og þau orð, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði nefnt; nú ætti þessi undantekning «með lögum sje frá komið» sjer stað hjer, og hvað þyrfti deildin svo framar? Þingið yrði ávallt að hafa form fyrir því, sem það gjörði; það gæti eigi þýtt lög sín; það gætu dómstólarnir einir. En hann vildi spyrja: Er nokkur þýðing hjer frá dómstólunum? Nei. Hví færu eigi þeir, sem kvörtuðu, til lögreglustjórans og klöguðu fyrir honum, og skoruðu á hann, að láta taka kisturnar upp? Það gæti þó verið, að hann gjörði það, ef skorað væri á hann. (*Benidikt Sveinsson*: Hann er skyldugur til þess ex officio). Nei, ekki nema klagað sje fyrir honum. 1. þingmaður Árnesinga getur eigi heimtað, að hann taki kisturnar upp af sjálfum sjer, ókvaddur, og furðar mig á því, að löglærður maður skuli koma með annað eins og þetta, því að enginn mun víst sá þingmaður annar, er eigi viti það, að lögreglustjórinn er eigi ávallt skyldur að gæta rjettar hvers einstaks, nema einstaklingurinn skori á hann. Hann gæti því með engu móti fallizt á þessa þingsályktun, því að með henni færi þingið út yfir sinn verkahring og gripi fram fyrir hendur

dómsvaldsins, en það ætti það ekki að gjöra, hvorki í þessu máli nje öðru.

Þá bar 1. þingmaður Gullbringu- og Kjósarsýslu upp svo látandi uppástungu:

«Í því trausti, að lögreglustjórnin, eins og henni ber, fram fylgi viðaukalögum við Jónsbókar Landsleigubálks 56. kap. um frið-un á laxi, frá 11. maí 1876, tekur þingdeild-in næsta mál á dagskránni fyrir».

Grimur Thomsen sagðist ætla að gefa ástæður fyrir dagskrá þessari. Eins og þingmönnum væri kunnugt, hefði sama þingsályktunaruppástunga verið borin upp í efri deildinni fyrir skemmstu og verið felld þar. Það væri nú eigi ófróðlegt að taka eptir, hvað þar hefði verið sagt um hana. Þar hefði einkum verið lögð áherzla á ráð-herrabrjefið frá 26. maí þ. á., og hefði einn hinna konungkjörnu þingmanna, amtmaður-inn, komið með þá upplýsingu, að þegar slíkt ráðherraþjef lægi fyrir, væri álitíð, að embættismenn, lögreglustjórnir, væru eigi skyldir að fara lengra, en þar væri farið fram á. Vegna þessa ráðherraþjefs gætu lögreglustjórar talið sig undanþegna að fram fylgja brotum gegn lögum frá 11. maí 1876, þeim er hjer væri um að ræða, ex officio. Hann væri nú eigi lagamaður, og skyldi engan dóm á leggja, hvort þetta væri rjett eða eigi. Hann hefði því leitað annara manna sjer betri og þar á meðal manns, sem að flestra dómi væri ágætur lagamaður, einhver hinn bezti, sem nú væri uppi á Norðurlöndum. Það væri fyrverandi háskólakennari Nelle-mann við Kaupmannahafnar háskóla. Hann segði svo í einni af sínum lögfræðisbókum, að það bæri opt við, að ráðherrum bærust fyrirspurnir, ýmist frá prívatmönnum eða óæðri embættismönnum um hluti, sem eptir eðli sínu ættu að hlíta fullnaðarúrslitum dómstólanna. Þeim væri að jafnaði svarað, en slíkt svar yrði eigi skoðað öðruvísi en sem álit hlutaðeigandi stjórnarherra, og gæti það verið til fróðleiks fyrir þá, sem hlut ættu að máli, en væri alls eigi neinn skuldbindandi úrskurður fyrir þá, er

þeir væru neyddir til að láta sjer lynda. Þetta væri nú álit þess manns, sem nú væri einmitt sami maðurinn og hefði gefið út áminnzt ráðherraþjef frá 26. maí 1877, og efaðist hann alls eigi um, að hann væri á sama máli enn. Hann kvaðst nú vilja benda á það, að þótt menn vildu nú ganga fram hjá þessu og segja, að ráðherraþjefið innihjeldi heimild fyrir lögreglustjóran til að fylgja eigi fram áminnztum lögum af sjálfsdáðum, á þann hátt, sem segir í 9. gr. þeirra, þ. e. með opinberu lögreglumáli, þá gæti sú heimild eigi náð lengra en til 2. greinar, gæti eigi náð lengra, en að leyfa honum, að láta þvergirðingarnar ósnertar, því ráðherraþjefið hljóðaði einungis upp á hana. Þar á móti snerti ráðherraþjefið alls eigi það, sem talað væri um í 5. grein lag-anna, um, að eigi megi hafa svo stutt milli rimla í kistum eða grindum, sem þar er bannað, eða möskvar megi eigi vera minni en 9 þumlungar ummáls, þá votir sjeu. Sjeu nú hafðar öðruvísi veiðibrellur í Elliðaánum, en hjer segir í 5. gr., og sje lög-reglustjóranum sagt frá, fái hann eigi betur sjeð, en að það sje sjálfsögð skylda hans, að skerast í leikinn ex officio, og láta hlutaðeig-anda eigi haldast slíkt uppi.

En vegna þess, hvernig þingsályktunar-uppástungan væri orðuð — hún færi ef til vildi nokkuð langt — óttaðist hann, að hún kynni að falla, og þætti sjer það óheppilegt. Því hefði hann komið með þessa uppástungu til dagskrár til vara, til þess að þingdeildin gæti greitt atkvæði um hana, ef henni litist eigi að samþykkja þingsályktunaruppástung-una.

Þingmaður Reykvíkinga hefði viljað halda mjög fram einkarjetti eigandans að veiðinni í Elliðaánum, og viljað láta hann hefja þennan eiganda upp yfir laxalögin frá 11. maí 1876, eða gjöra hann undanþeginn þeim. Hefði hann og því máli til styrking-ar vitnað til margnefnds ráðherraþjefs frá 26. maí þ. á. En nú vildi svo vel til, að sami lagamaður og sami ráðherra, nefnilega Nellemann sjálfur, segði í áður nefndri á-

gætu bók sinni, að þegar einkarjettareigandi fengi ráðherrabréf, sem skýrði einkarjett hans, þá mætti nota þá skýringu í gegn honum, en hann gæti eigi notað hana gegn öðrum. Að því leyti gæti því ef til vildi verið umtalsmál, hvort eigi væri heppilegra, að einstakir menn byrjuðu málssókn út af því, sem hjer væri kært, heldur en lögreglustjórnin skærist í leikinn að fyrri bragði ex officio. En hitt væri vafalaust, að fyrir

brot á móti 5. gr. laganna 11. maí 1876 væri lögreglustjóri skyldur að hefja lögsókn ex officio, samkvæmt 9. grein, til sekta og annarar hegningar eptir 7. grein.

Með því eigi tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða. Var þá uppástunga 1. þingmanns Gullbringu- og Kjósarsýslu samþykkt með 22 atkvæðum, og var aðaluppástungan til þingsályktunar við það fallin.

C.

Uppástungur til þingsályktana, eigi út ræddar á þinginu.

I.

Uppástunga til þingsályktunar

um yfirdómaraembættið.

Frá Arnljóti Ólafssyni, Tryggva Gunnarssyni, Snorra Pálssyni, Jóni A. Blöndal, Þórði Þórðarsyni, Hjalmi Pjeturssyni, Eggert Gunnarssyni og Jóni Sigurðssyni.

Alþingi ályktar, að skora á landshöfðingja, að hann hlutist til um það, að dómaraembættið við yfirdóminn verði eigi veitt nema með því fasta skilyrði, að dómariinn taki að sjer ókeypis kennslu við lagaskólann, þegar hann kemst á.

Á 38. fundi neðri þingdeildariunar, 11. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar um yfirdómaraembættið* frá 8 þingmönnum, og lét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 51. fundi sömu deildar, 22. dag ágústmán., stakk forseti upp á, að hafa skyldi eina umræðu um málið, og var það samþykkt.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28. dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar um yfirdómaraembættið*.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að eins og kunnugt væri, sætu þrír dómarar í yfirdóminum, og væri eitt af þessum dómaraembættum nú sem stæði laust, og liti svo út eptir uppástungu þeirri, er hjer lægi fyrir, að sá dómari einungis, er nú ætti að koma, ætti að skyldast til þess, að taka að sjer kennslu á lagaskólanum, en eigi þeir, er framvegis yrðu dómarar við yfirdóminn.

Arnljótur Ólafsson kvað það rjett, að einungis væri talað um þann dómarann, er

nú væri von á til yfirdómsins, af því að nefndinni hefði þótt ísjárvert, að nefna dóm-araembættin, því að þá væri eins og verið að geta sjer til, að sá, sem nú væri dómandi, mundi vera bráð-skammlífur.

Grimur Thomsen leiddi athygli deildarinnar að því, að hann vissi eigi til, að neitt embætti við yfirdóminn væri laust, nema forstöðumanns-embættið.

Þá tóku eigi fleiri til máls; bar forseti því uppástunguna undir atkvæði deildarinnar, og var hún þá samþykkt með 13 atkvæðum gegn 3.

Kvað forseti uppástunguna nú mundu afgreidda og senda forseta efri deildarinnar.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin frá forseta neðri deildarinnar *uppástunga til þingsályktunar um yfirdóm-araembættið*, og ljet út býta henni meðal þingdeildarmanna. Með því að uppástunga þessi ekki gat komið til umræðu næsta dag án afbrigða frá þingsköpunum, bar forseti undir atkvæði þingdeildarmanna, hvort uppástungan mætti koma á dagskrá næsta dag, en því var hrundið.

II.

Uppástunga til þingsályktunar

um kennslu heyrnar- og málleysinga.

Frá Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga.

Alþingi ályktar, að skora á landshöfðingjann, að hann sem allra-fyrst blutist til um:

1. að samin verði reglugjörð, sem landshöfðingi staðfestir, bæði fyrir bóklega og verklega kennslu, sem og uppeldi heyrnar- og málleysinga, að því leyti sem kennslan fer fram hjer á landi.
2. að kennslustofnunin komist á einhvern hentugan stað, bæði til þess, að hæggra veitist, að flytja þangað þau börn, sem eiga að fara til náms, sem og til þess, að meðgjöfin með þeim kynni að mega færast niður frá því, sem nú er, ef stofnunin yrði haganlegar sett, og
3. að eigi verði hlaðið öðrum störfum svo mjög á þann mann, sem veitir kennslunni forstöðu, að hann geti ekki, að minnsta kosti viðunanlega, gegnt hinum

nauðsynlegu kennslustörfum, og sjálfur haft nægilegt eptirlit með börnunum.

Á 46. fundi neðri þingdeildarinnar, 18. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *uppástunga til þingsályktunar um kennslu heyrnar- og málleysinga* frá Páli Pálssyni, 1. þingmanni Skaptfellinga, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 53. fundi sömu deildar, 23. s. m. kl. 6½ e. m., var samkvæmt uppástungu forseta ályktað, að hafa skyldi eina umræðu um málið.

EIN UMRÆÐA

í neðri deild alþingis.

Á 57. fundi neðri þingdeildarinnar, 28.

dag ágústmán., kom samkvæmt dagskránni til einnar umræðu *uppástunga til þingsályktunar viðvikjandi kennslu heyrnar- og málleysingja*, frá 1. þingmanni Skaptfellinga.

Páll prestur Pálsson kvaðst vilja leyfa sjer að geta þess, að hann hefði í 10 ár verið kennari heyrnar- og málleysingja, án þess hann hefði enn fengið nokkra reglugjörð til þess að haga sjer eptir, og, eins og allir gætu skilið, væri það mjög óþægilegt fyrir sig. Þetta væri ástæðan til 1. atriðis uppástungunnar. Hvað annað atriðið snerti, þá væri það sprottið af óánægju yfir hinum mikla kostnaði, sem leiddi af því, að stofnunin væri á óhentugum stað. Í 3. lagi kvaðst hann verða að álíta það óhæfilegt, að hlaða svo miklum störfum á kennarann, að hann gæti ekki, eins og vera ætti, sinnt kennarastörfunum. Þannig gæti hann sannað, að hann hefði verið neyddur til, eptir prófasts skipun, að þjóna aukabrauðum, þar sem prestlaust hefði verið, og því orðið að vanrækja störf sín sem kennari heyrnarleysingja, því að annaðhvort yrði hann að

vera óhlýðinn prófasti sínum eða þá vanrækja kennsluna, en hvort hann ætti heldur að gjöra, væri hann í miklum vafa um.

Með því ekki tóku fleiri til máls, var gengið til atkvæða, og var uppástungan samþykkt með 14 atkvæðum.

Kvað forseti hana nú verða afgreidda og senda forseta efri deildarinnar.

Á 51. fundi efri þingdeildarinnar, 29. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin frá forseta neðri þingdeildarinnar *uppástunga til þingsályktunar um kennslu heyrnar- og málleysingja*, og ljet hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Með því að uppástunga þessi ekki gat komið til umræðu næsta dag án afbrigða frá þingsköpunum, bar forseti undir atkvæði þingdeildarmanna, hvort uppástungan mætti koma á dagskrá næsta dag, en því var neitað.

D.

Fyrirspurnir.

I.

Fyrirspurn til landshöfðingja

frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu.

Hvað kemur til þess, að hjer í dómkirkjunni í Reykjavík er messa flutt á dönsku 5. eða 6. hvern helgan dag, þótt eigi sjeu nú nema svo sem 4 eða 5 menn í bænum, er eigi munu skilja íslenska ræðu?

Á 15. fundi neðri þingdeildarinnar, 19. dag júlímán., tilkynnti forseti, að til sín væri komin *fyrirspurn til landshöfðingja frá Arnljóti Ólafssyni, 1. þingmanni Norður-Múlasýslu, um danskar messur í Reykjavík*, og lét hann út bíta henni meðal þingdeildarmanna. Á 20. fundi, 25. s. m., leyfði þingdeildin, að fyrirspurnin mætti fram fara, og á 23. fundi, 28. s. m., birti forseti þingdeildinni brjef landshöfðingja, þar sem hann tjáir, að hann muni svara fyrirspurninni miðvikudaginn hinn 1. ágúst næst á eptir.

Á 27. fundi neðri þingdeildarinnar, 1. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekin fyrir *fyrirspurn 1. þingmanns Norður-Múlasýslu um danskar messur í Reykjavík*.

Arnljótur Ólafsson kvaðst vilja leyfa sjer í fám orðum að skýra efnið í fyrirspurn sinni, og þá einkum orðin «messa flutt». Með orðinu «messa», væri almennt átt við þær messur, er væru skyldumessur prestsins,

og svo væri hjer. Sjer hefði alls ekki dottið í hug, að taka til þess, þótt einhver flytti privatmessu í kirkjunni, hvort sem það nú væri sóknarpresturinn sjálfur eða annar prestur. Ástæður sínar fyrir fyrirspurn þessari væru sprotnar sumpart af forvitni og sumpart af öðrum rökum. Hann kvaðst eigi vita til þess, að það við gengist nokkurstaðar í nokkru landi, að prestur, er launaður væri af landsins fje, flytti skyldumessur á öðru tungumáli en tungumáli landsins, nema hvað sig minnti reyndar, að þetta ætti sjer stað á Grænlandi, en þá væri líka upp talið, og hjer á landi ætti það sjer eigi heldur nokkurstaðar stað nema í Reykjavík. Hann ætlaði, að fleiri væru en hann, er þætti undarlegt, þegar þeir kæmu ofan úr sveit, að í þessu höfuðbóli landsins, þar sem hin meiri upplýsing uppljómar fólk, skyldi 5. eða 6. hvern helgan dag messa vera flutt á dönsku, og það eigi af því, að sóknarmenn skyldu eigi íslenska ræðu, því eigi mundu fleiri en svo sem 4 eða 5 heiðursmenn eða hræður hjer í Reykjavík, er eigi skildu íslenska ræðu, heldur kæmi þetta af nokkurs konar, hann yrði að kalla það fordild, hvort sem svo fordild þessi væri frá sóknarprestisins hálfu komin, til þess að

hann fengi sýnt fólkinu, hve ágætlega hann bæri fram dönsku, eða til þess að hann kenndi mönnum, og þá sjer í lagi skólapiltum, framburð í dönsku, af því framburðurinn þætti eigi vel kenndur í latínuskólanum. Frá háyfírvöldunum gæti þetta eigi verið sprottið, því hann vissi eigi til, að þau kæmu svo opt í kirkju, að þau þyrftu að láta þetta mál fyrir þá sök til sín taka, enda ætlaði hann eigi, að þeir kæmu þangað optar, þegar messað væri á dönsku en annars. Þetta kvað hann nú hafa verið forvitnisröksemdina.

Önnur röksemdin, er hefði komið sjer til að bera upp fyrirspurn þessa, hefði verið sú, að sjer fyndist, að þó messað væri hvern helgan dag á íslenzku í dómkirkjunni, þá mundi það eptir stærð kirkjunnar að dæma í samanburði við fólksfjöldann eigi of opt gjört, og þar sem biskup landsins hefði ítrekað það við prestana út um landið, að láta eigi messur falla úr að nauðsynjalaus, þá fyndist sjer, að þær ættu heldur eigi úr að falla hjer í höfuðstað landsins undir handarjaðri biskups að nauðsynjalaus; en það væri hið sama fyrir söfnuðinn, hvort messað væri á dönsku eða messan fjelli úr, því þá er messað væri á dönsku, færur þeir, er eigi skilja dönskuna, í kirkju til að hlýða á prestinn að eins fyrir forvitnis sakir eða fyrir aðrar eigi kristilegri sakir. Hann kvaðst eigi heldur vita neitt lagaboð, því kanselibrjef væri ekki lagaboð, er byði eða fyrir skipaði, að messa skyldi flutt á dönsku hjer í Reykjavík. Kanselibrjef væri til, sem leyfði, að það mætti gjörast, en þó þetta kynni verið hafa rjett gjört, eptir því er á stóð, um og eptir aldamótin, þegar svo margir af söfnuðinum í Reykjavík eigi hefðu skilið íslenzku, þá væri allt öðru máli nú að gegna. Nú væru aðrar tíðir, og ætlaði hann, að þótt kanselíð væri nú risið upp úr gröf sinni, þá mundi það eigi leyfa slíkan ósið eða slíka óhæfu sem þessa.

Landshöfðinginn sagði, að fyrirkomulag það á messugjörðinni í dómkirkjunni í Reykjavík, sem 1. þingmaður Norður-Múlasýslu hefði óskað að fá upplýsingar um, væri

eins og þingmaðurinn hefði sjálfur að nokkru leyti bent á í ræðu sinni, ákveðið með kanselibrjefi 1. júní 1805, sem hingað til ekki hefði verið gjörð nein breyting á, og sem því hefði að innihalda hinar gildandi reglur í þessu tilliti. Þetta svar álitu hann nægja með tilliti til orðanna í fyrirspurninni. Hitt væri sök sjer, hvort ástæða mundi til að fá breytingu á þessu fyrirkomulagi, og skyldi hann í því efni geta þess, að á sínum 12 ára embættistíma, hefði ekki komið til sín ein einasta beiðni eða uppástunga um breytingu á þessu, og sjálfur hefði hann ekki fundið neina ástæðu til að taka «Initiativið» í þessu máli, sem hann að líkindum hefði aðra skoðun á en þingmaður Norður-Múlasýslu. Að sínu álitu hefðu verið hjer í Reykjavík, frá því að kanselibrjefið 1. júní 1805 eða í meir en 70 ár, 2 söfnuðir, og hefði að vísu annar þeirra verið miklu fjölmennari en hinn. Þessir tveir söfnuðir hefðu allan þennan tíma lifað bróðurlega saman, og hefði dómkirkjupresturinn þjónað báðum þessum söfnuðum, án þess sjer væri kunnugt eitt einasta dæmi um, að embættisverk prestsins við báða söfnuðina hefðu komið í bága sín á milli; en ef svo hefði verið, þá hefði það eðlilega verið skylda hlutaðeigandi safnaðar og prests, að gjöra gangskör að því, að bót yrði ráðin á þessu, og tillit tekið til sannarlegra þarfa beggja safnaðanna. Ef nauðsyn væri til að messa í dómkirkjunni á íslenzku á hverjum sunnudegi, mætti vel koma því á, án þess að útiloka hinn danska söfnuð alveg frá allri hluttekningu í guðsþjónustunni.

Hann kvaðst vera á sama máli og flutningsmaður fyrirspurnarinnar, að mikið sönnunarafl væri fólgið í tölum, þó með því skilyrði, að þær væru rjettar. Hann kvaðst því hafa álitid sjer skylt, að leita áreiðanlegra skýrslna um tölu þeirra manna, er ekki til hlítar skildu íslenzka ræðu, og mundi hinn velæruverðugi flutningsmaður að líkindum verða sjer samdóma um, að þetta orð «skilja» ætti að skiljast á þann hátt, að

hlutaðeigendur gætu haft gagn og uppbyggingu af guðspjónustunni. Dómkirkjupresturinn hefði nú skýrt sjer frá, að varla nokkurn tíma hefðu verið færri en 20—25 af fermdum mönnum, sem ekki hefðu skilið til hlítar íslenzka ræðu. Hann skyldi bæta því við eftir skýrslu dómkirkjuprestsins, að árin 1872—1876 (incl.) hefði verið messað í dómkirkjunni 293 sunnudaga og helgidaga, og þar af 43 sinnum á dönsku, eða í 7. hvert skipti; að öllum jafnaði hefði verið messað á dönsku á hinum 3 hátíðum, og hjer um bil 6 eða 5 sunnudögum á ári hverju, en hin síðustu 2 árin hefði á fjórum hátíðisdögum verið haldin guðspjónusta bæði á íslenzku og dönsku, eða tvisvar sinnum á hverjum þessara hátíðisdaga. Hinn danski söfnuður væri að vísu fámennur og að eins lítill minni hluti, en samt áleit hann, að hann þyrfti ekki að vera alveg útilokaður frá allri hlutdeild í hinni opinberu guðspjónustu.

Arnliótur Ólafsson kvað svar landshöfðingja hafa fullnægt sjer að sumu leyti, þar sem hann hefði sagt, að ef þetta fyrirkomulag yrði kært fyrir sjer, mundi fást leiðrjettling á því, og að ástæðan til þess, að ósiður þessi hjeldist, væri sú, að enginn hefði borið sig upp undan honum. En þar á móti nægði sjer ekki þýðing hans á kanselibrjefi 1. júní 1805, því að bæði hefði ástæðan þá verið önnur, þar sem bæjarfógetinn hefði

beðið um danskar messur, sökum þess að svo mörg heimili hefðu verið dönsk og eigi skilið íslenzka ræðu. Þessi ástæða hefði verið til þá, en nú væri hún ekki lengur, hvort sem væru 4—5 eða 20—25 menn, er ekki skildu íslenzka ræðu. Hann kvaðst ekki heldur geta fallizt á það, að þessar dönsku messur væru fyrirskipaðar í kanselibrjefinu, því að þar væri einungis sagt, að kanselíið «hefði ekki á móti því», það er: væri ekki mótfallið því fyrir sitt leyti, að svo væri gjört. Kanselibrjefið væri því hvorki boð nje reglugjörð, heldur að eins leyfi. Hann kvaðst vilja viðurkenna, hann vildi eigi segja, þakka, þá upplýsingu frá landshöfðingjanum, að hjer í Reykjavíkursókn væru tveir söfnuðir; áður hefði hann ekki vitað til þess, að við nokkra sóknarkirkju væru tveir söfnuðir, og væri það því merkilegra, sem af sóknarfólki, er væri hjer um 3000 manns yfirgrips, væri annar söfnuðurinn um 20 manns, en hinn allt hitt sóknarfólkið, og þó fengi hinn litli söfnuðurinn $\frac{1}{7}$ hluta af öllu guðsorði, er flutt væri í kirkjunni. Hann skyldi geyma þessa upplýsingu með sjálfum sjer, og viðurkenna gildi hennar, og ef landshöfðinginn hefði ekki fleiri jafnfróðlegar upplýsingar að gefa, þá skyldi hann láta sjer hana nægja, og í þeirri von, að söfnuðurinn mundi kæra mál þetta fyrir landshöfðingja og fá náðarsamlega áheyrn, þá væri hann ekki óánægður með, að gengið væri til dagskrárinnar.

II.

Fyrirspurn til landshöfðingja

frá H. Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reykvíkinga.

Hvers vegna var kennurum og yfirstjórn skólans eigi gefinn kostur á, að segja skoðun sína um hina nýju reglugjörð skólans,

áður en hún var lögtekin? og hvernig á að koma henni til framkvæmdar nú í haust?

Á 30. fundi neðri þingdeildarinnar, 4. dag ágústmán., skýrði forseti frá, að til sín væri komin *fyrirspurn til landshöfðingja frá Halldóri Kr. Friðrikssyni, þingmanni Reyk- vikinga, viðvikjandi hinni nýju skólareglu- gjörð*, og ljét hann út býta henni meðal þingdeildarmanna. Á 32. fundi, 7. s. mán., leitaði forseti atkvæða um, hvort þingdeild- in vildi leyfa, að fyrirspurnin færi fram, og var það leyft. Á 36. fundi, 10. s. mán., birti forseti þingdeildinni bréf landshöfðingja um, að hann mundi svara fyrirspurninni mánudag hinn 13. næstan á eptir.

Á 40. fundi neðri þingdeildarinnar, 13. dag ágústmán., var samkvæmt dagskránni tekin fyrir *fyrirspurn þingmanns Reykvik- inga til landshöfðingja viðvikjandi hinni nýju skólareglugjörð*.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að til- gangur sinn með því, að koma með þessa fyrirspurn, væri ekki sá, að kasta þungum steini á neinn, hvorki á nefnd þá, sem hefði verið sett til að íhuga skólamálið, eða finna að tillögum hennar í þessu máli, eða á aðra, sem við málið hefðu fengizt. Hann kvaðst ætla að taka reglugjörðina, eins og hún lægi fyrir, og sýna, að hún væri ekki svo hagan- lega úr garði gjörð, sem óskandi væri, og þættist hann hafa ástæðu til að ætla, að hann mætti tala með um þetta, þar eð hann hefði fengizt við kennslu í skólanum nærfellt í 30 ár. Hann sagði, að til væru margs konar skólar, en þeim mætti skipta í tvo aðalflokka; undir fyrri flokkiun heyrðu allir þeir skólar, er hefðu fyrir mark og mið efl- ing almennrar menntunar, en undir hina síðari þeir, er ættu að veita sjerstaka þek- kingu. Þegar talað væri um almenna mennt- un, þá væri tilgangur hennar, að styrkja gáf- urnar, glæða tilfinningarnar, skerpa skilning- inn, og yfir höfuð að auka sjóndeildarhring mannsins þannig, að hann gæti sjeð allt smátt og stórt í hverjum hlut. Þegar litið væri á skóla vörn, þá væri mark hans og mið að efla, ekki sjerstaka þekkingu, heldur

almenna menntun; það væri ekki hugs- að um, að kenna mönnum beinlínis það, sem þeir síðar í lífinu ættu að framkvæma; gríska og latína væru ekki kenndar til þess, að menn skyldu tala þau mál; saga væri ekki kennd, til þess menn skyldu lifa söguna upp aptur, heldur lærðu menn þetta í þeim tilgangi, að efla og glæða sálargáfurnar. Þótt skoðanir manna um, hverjar vísindagrein- ir hentastar væru til eflingar almennrar menntunar, væru mjög margs konar, þá væru þó allar hinar menntuðustu þjóðir samdóma um það, að hin gömlu mál, saga og stærðafræði væru alveg nauðsynlegar til almennrar menntunar, og á Frakklandi, Englandi og Þjóðverjalandi væri fjöldi skóla, þar sem menn nema þessar vísindagreinir, þótt þeir ætli ekki að ganga hinn svo kall- aða lærða veg. Eins og kunnugt væri, hefði margt verið skrifað um skólann í Reykjavík og margt verið fundið að hon- um, en hann ætlaði, að flestir, er fundið hefðu að honum, hefðu ekki gjört sjer ljóst, í hverju honum væri ábótavant, og kæmi það af því, að þeir hefðu ekki gjört sjer fulla grein fyrir undirstöðu almennrar menntunar. Annað, er þessir menn hefðu ekki gætt vel, væri það, að ef nokkurs staðar ætti að fara varlega í breytingar, þá væri það helzt, þegar um menntastofnanir væri að ræða. Englendingar viðurkenndu t. a. m., að skólum sínum væri í mörgu ábótavant, en samt vildu þeir eigi breyta til, og segðust ekki vilja fleygja burt kost- um þeim, er þeir hefðu, til þess ef til vildi, að fá aðra ókosti í staðinn. Þegar um skóla væri að ræða, þá væri ekki að eins spurning um, hvað ætti að læra, heldur hvernig vísindagreinunum ætti að skipa niður, og hvaða aðferð ætti að hafa í kennslunni yfir höfuð. Viðvikjandi kennsl- unni í hinu smásmuglega væri ekki hægt að gefa reglur, heldur að eins bendingar, því að kennslan lagaði sig mjög eptir því, hvernig kennarinn væri; einn gæti kennt með þessari aðferð, annar með hinni, og þó átt báðir mesta lof skilið. Þegar skipa

ætti vísindagreinunum niður á bekkina, þá væri eins skaðlegt, að gefa piltunum of lítið að gjöra, eins og hitt, að of hlaða þá störfum, og ættu þeir, sem í mörg ár hefðu fengizt við kennslu í skólum, að hafa ljósasta hugmynd um, hvað samboðið væri hverjum aldri og hverjum bekk. Það væri því ekki að ófyrirsynju, þótt menn heimtuðu, að kennararnir væru spurðir að, áður breyting á kennslunni yrði innleidd.

Þegar þessi hin nýja reglugjörð væri skoðuð, þá virtust sjer æði-margar breytingar ekki vera til batnaðar, og ekki hagnlegar fyrir skólann. Þannig væri sleppt sumum, sem áður hefði verið kennt, t. d. þýzku. Nú væri spurningin, hvort hún væri þess virði, að hún væri lærð eða ekki. Hann fyrir sitt leyti kvaðst ímynda sjer, að oss stæði ekki nær, að læra neitt af hinum nýju málum, heldur en þýzku; það væri viðurkennt af öllum, að Þjóðverjar væru ein hin mesta vísindapjóð, sem til væri. Þar að auk væru þeir af sama ættstofni og vjer, og mál þeirra skylt voru máli; þeir hefðu og sömu trúarbrögð og vjer, og gætum vjer því haft mikið gagn af þýzkum bókum. Landshöfðingi mundi sjálfsagt svara sjer því, að þýzka væri kennd í efsta bekk, og því ekki alveg sleppt, en hún gæti ekki orðið lærð þar, svo að nokkurt verulegt gagn yrði að. Af þeim tveim vetrum, sem hafa ætti til að læra hana, færi fyrri veturinn til þess, að læra undirstöðuatriðin í málinu; þess vegna yrði að tvískipta bekknum, því að báðar deildirnar gætu ekki verið saman, ef nokkurt lið ætti að því að verða. Sömuleiðis væri sleppt talsverðu af því, er áður hefði kennt verið í stærðafræði; það væri hægt að segja, að allir ættu ekki að vera stærðfræðingar, en með þessu væri töluvert skarð höggvið í hina almennu menntun. Stærðafræðin hefði mikla þýðingu, því að hún væri eins konar kennsla í hugsunarfræði fyrir manninn, enda væru engar þær stofnanir til á Frakklandi, Englandi og Þýzkalandi, er væru á sama stigi og skóli vor, að ekki væri kennt

þar fyllilega allt það í stærðafræði, er hingað til hefði verið kennt hjer. Aptur væri öðrum vísindagreinum ætlaður of mikill tími; eðlisfræðinni væru nú ætluð 4 ár, án þess kennslan í henni væri aukin að nokkru; þetta væri óþarflega langur tími. Á hinn bóginn væri bætt við tveim nýju málunum, ensku og frakknesku; menn mundu segja, að þessi mál væru mjög nauðsynleg, og skyldi hann játa, að þau hefðu mikla þýðingu í mannlegu fjelagi; en þau væru ekki eins nauðsynleg, þegar litíð væri á, að aðaltilgangur þessa skóla væri almenn menntun. Reglugjörðin væri yfir höfuð sniðin eptir nýjustu skólareglugjörð Dana, sem þó engan veginn gæti talizt nein fyrirmynd. Af því menn hefðu álitíð, að þessi tungumál væru nauðsynleg, þá hefðu þeir villzt í því, að hlaða báðum málunum niður á neðsta bekk. Það væri alveg rangt, að of hlaða þannig á pilt, sem kæmu alveg óundirbúnir eða litt undirbúnir. Hann væri búinn að vera hjer við skólann í 29 ár, og gæti hann borið um það, að allan þann tíma hefði enginn neðsti bekkur verið svo vel skipaður, að piltarnir hefðu verið færir um, að byrja á báðum þessum málum í einu sjer til gagns, og auk þess rúmmálsfræði. Þá væri og gjörð breyting á fyrri hluta burtfararprófsins, og væri einkunnunum þar sleppt og ekki lagðar við aðalprófseinkunnirnar. Þetta gæti haft mjög ill áhrif, því að þegar unglingarnir sæju, að þessar einkunnir hefðu enga þýðingu fyrir aðalupphæð burtfararprófseinkunnarinnar, þá mundu þeir láta sjer nægja, að ná í hið lægsta takmark, sem sett væri, og gæti það komið miklu illu til leiðar. Þessi breyting á hinni eldri reglugjörð væri því naumast til bóta. Hann skyldi ekki fara út í smásmugleg atriði, en margt mætti finna að. Þannig væri t. d. ákveðið, að tvöfaldar einkunnir skyldu vera í grísku og sagnafræði; þetta ætti sjálfsagt að vera til þess, að hvetja piltana til að leggja mesta áherzlu á þessar greinir, en þetta væri ekki rjett hugsað, því að það væri ekki einkunnin, heldur kennariinn, sem

ætti að gjöra piltana vel að sjer í vísindagreinunum. Það væri kennarinn, sem ætti að hvetja piltana og uppörva þá til þess, að leggja hart á sig, og útlista fyrir þeim, hvað mest væri áriðandi að leggja stund á, og stundafjöldinn, sem ætlaður væri þessum vísindagreinum, ætti að bæta það upp, að þessar greinir þyrfti að læra nákvæmar, en sumt annað. Af þessari tvöföldu einkunn leiddi hið sama sem af breytingunni á fyrri hluta burtfararprófsins; piltarnir mundu leggja mesta stund á það, sem hefði mesta þýðingu fyrir burtfararprófseinkunnina, og vanrækja hitt.

Það, sem hann nú hefði sagt, liti til fyrri hluta fyrirspurnarinnar, hvers vegna sjer og meðkennendum sínum hefði ekki gefið tækifæri til að segja álit sitt um hina nýju reglugjörð, og vonaði hann, að hann hefði sýnt fram á, að það hefði eigi verið að óþörfu, þótt kennurunum hefði verið gefinn kostur á, að segja skoðun sína á máli þessu, en nú skyldi hann koma til síðari hluta spurningarinnar, er snerti það, hvernig ætti að koma þessari fyrirskipun á í haust. Í 19. gr. reglugjörðarinnar væri sagt að byrja ætti í haust að fara eftir reglugjörðinni í 1. og 2. bekk. Það gæfi að skilja, að þegar breyta ætti til, þá hlyti að vera genginn á undan nægilegur undirbúningur undir breytinguna; en hvernig ætti nú að fara að byggja á því í 2. bekk, sem aldrei hefði verið lagður grundvöllurinn til í 1. bekk og ekki verið lært þar. Þetta hlyti að leiða til þess, að kennslan yrði mjög gagnslítill. Meiri líkindi væru til, að fylgja mætti reglugjörðinni í neðsta bekk, en þó væri það ekki hægt með þeim undirbúningi undir skóla, sem hingað til hefði átt sjer stað. Hann kvaðst því ekki geta sjeð, að þessi reglugjörð gæti komið á í haust í tveim neðstu bekkjunum, nema að piltar hefðu stórt tjón af því, því að þótt hún væri hentug, þá væri ekki hægt að byggja á þeirri undirstöðu, sem ekki væri til, og því heldur sem hann yrði að viðurkenna, að kennarar skólans hefðu verið fremur linir í að vísa nýsvein-

um frá, þótt þeir væru lítt undirbúnir; þeir hefðu ekki viljað gjöra foreldrum piltanna þann kostnað, að verða að kaupa þeim kennslu eitt ár til, og því heldur kosið, að láta þá sitja tvö ár í neðsta bekk. Að því er undirbúninginn undir skóla snerti, sem heimtaður væri í reglugjörðinni, þá skyldi hann ekki fara mikið út í það, þar eð hann ímyndaði sjer, að það ætti að lagast eftir því, sem á stæði; það væri t. d. ekki hægt að heimta, að piltar væru búnir að lesa ágrip af Íslandssögu, áður en þeir kæmust inn í skólann, meðan ekki væri til neitt ágrip; fyrst yrði að semja ágripið, áður en nokkur gæti lesið það. Þetta væri einungis smá-atriði, en á hitt yrði hann að leggja meiri áherzlu, að ekki væri hægt að framkvæma þessa reglugjörð nú þegar, án þess piltar byðu tjón af því, því að þeir væru ekki færir um, að bera þá byrði, er þeim væri á herðar lögð.

Landshöfðinginn sagðist kannast við, að athugasemdir flutningmanns hefðu verið mjög fróðlegar, og að þær mundu sjálfsagt hafa haft töluverð áhrif á skólanefndina, ef hún hefði haft tækifæri til að kynna sjer þær, og ef flutningsmaður hefði borið upp fyrir deildinni skólamálið í heild sinni, kvaðst hann mundu hafa fundið ástæðu til að ræða þetta mál, en fyrst flutningsmaður samkvæmt 24. grein þingskapanna, hefði borið upp fyrirspurn, og í henni til tekið þau atriði, sem hann óskaði svars upp á, þá væri engin ástæða til að fara að ræða skólamálið í heild sinni, og eyða tíma þingsins með því, að fara út fyrir fyrirspurnina. Hann kvaðst því einungis vilja takmarka sig við fyrirspurnina. Af því skólanefnd þú, er skipuð hefði verið með konungsúrskurði 29. okt. 1875, til að yfirvega skólamálið í heild sinni, væri þegar búin að ljúka störfum sínum, og af því í þeirri nefnd hefði verið annar af yfirstjórnendum skólans og rektor skólans, þá vonaði hann, að flestir þingmenn mundu vera sjer samdóma um, að mál þetta væri vel og vandlega undirbúið, og að engin ástæða væri til þess, að bera álitsskjal nefnd-

arinnar undir yfirkennara skólans eða hina aðra kennara, sem að öðru leyti hefðu haft næga ástæðu til að kynna sjer álitsskjal nefndarinnar og láta í ljósi skoðun sína um það, annaðhvort í uppástungu til yfirstjórnanda skólans eða í blöðunum. Það væri aldrei venja, að leggja uppástungur nefnda, er settar væru til að íhuga eitthvert mál, undir álit annara manna, þar eð gjört væri ráð fyrir, að nefndin leitaði álits allra þeirra, er hún álitu að gætu gefið upplýsingar í málinu. Hann skyldi taka til dæmis annað mál, sem flutningsmanni væri vel kunnugt, nefnilega skattamálið; flutningsmanni hefði að líkindum aldrei dottið í hug, að nauðsyn væri til að leita álits umboðsmanna þjóðjarðanna, sýslumanna og amtmanna um álitsskjal skattamálsnefndarinnar, en til þess hefði verið allt eins mikil ástæða, eins og að bera álitsskjal skólanefndarinnar undir álit kennara skólans.

Hvað snerti síðari hluta fyrirspurnarinnar, hvernig ætti að koma reglugjörðinni til framkvæmdar nú í haust, skyldi hann geta þess, sem hann annars gjörði ráð fyrir að flutningsmanni væri kunnugt, að rektor skólans væri búinn að gjöra uppástungu um það við yfirstjórn skólans, að koma þessu fyrirkomulagi á nú þegar í haust, og hefði hann sent lestöflu, sem hefði inni að halda uppástungur í því efni. Að því sem sjer væri kunnug þessi tafla, þá væri ekkert því til fyrirstöðu, að reglugjörð þessi kæmist á, og hvað það snerti, að innleiða hana nú þegar í haust í 1. og 2. bekk, þá álitu hann það ofhermt af flutningsmanni, að það væri ekki mögulegt nema til tjóns fyrir lærisveinana, því að ráða mætti bót á því, þótt ekki væri hægt að framkvæma hana nú þegar í öllum smá-atríðum. Þar á móti kvaðst hann vona, að allir játuðu, að reglugjörðin væri yfir höfuð til mikilla bóta fyrir skólan.

Halldór Kr. Friðriksson kvaðst ekki geta gjört sig ánægðan með svar landshöfðingja, og hefði hann búizt við, að fá annað svar en þetta. Hjer væri ekki að ræða um

það, hvort rjett hefði verið að leggja álitsskjal skólanefndarinnar undir úrskurð kennara skólans, heldur hvort ekki hefði verið ástæða til að gefa þeim kost á, að segja álit sitt um breytingar á kennslunni í lærða skólanum og málið yfir höfuð; því að ef ástæða hefði verið til, að heyra prestaskólakennarana viðvíkjandi prestaskólanum, þá hefði eins verið ástæða til að heyra kennara lærða skólans viðvíkjandi latínuskólanum. Landshöfðingi gæti að vísu svarað því, að það hefði ekki heyrt sjer til, heldur annaðhvort stiptyfirvöldunum eða rektor skólans, að bera þetta undir kennarana, en fyrst rektor hefði ekki gjört það, og stiptyfirvöldunum ekki gefizt neitt tækifæri til þess, þá gæti hann ekki sjeð neitt óeðlilegt í því, eða neitt gagnstætt allri venju, þótt álitsskjalið hefði verið látið ganga gegnum hendur þeirra manna, er áttu að vinna að framkvæmdinni á eptir. Þótt álitsskjal skattnefndarinnar hefði ekki verið borið undir álit sýslumanna, þá væri það allt annað mál, því að skattamálið hefði verið lagt fyrir alþingi, en skólamálið ekki; þetta væri mikill munur; og ef skólamálið hefði verið lagt undir úrskurð þingsins, þá hefði ef til vildi ekki verið ástæða til að heyra kennarana, jafnvel þótt hann væri viss um, að þingið hefði ekkert haft á móti því, að heyra skoðun þeirra um málið, eins og skattanefndin hefði ekkert haft á móti, að sýslumenn hefðu verið heyrðir viðvíkjandi skattamálinu. Þar að auki hefði landshöfðingi sjálfur sagt við sig, að sjer mundi gefast tækifæri til, að segja álit sitt um þetta mál, þar sem það mundi koma fyrir á alþingi í sumar, enda mundi hann hafa ritað um það, ef sjer hefði dottið í hug, að það yrði svo fljótt til lykta leitt. Það gæti vel verið, að nefndin hefði íhugað þetta mál vel og vandlega, en það hefði þó aldrei skemmt, þó kennararnir hefðu fengið að segja sína skoðun á málinu, því að þeir hefðu getað gefið einhverjar bendingar, sem nefndin hefði getað tekið til greina. Þegar Danir hefðu komið nýrri breytingu á skóla sína, þá hefðu þeir áður

leitað um það álits allra skólastjóra við alla skóla í landinu, og hefðu þeir ekki sjeð neitt óeðlilegt í því.

Viðvíkjandi síðari hluta fyrirspurnarinnar, hefði landshöfðingi svarað, að rektor væri þegar búinn að semja lestrartöflu eða lestöflu samkvæmt hinu nýja fyrirkomulagi. Það væri ósköp hægt, að semja lestrartöflu á pappírnum; þótt kenna ætti rússnesku og persnesku, þá skyldi hann treysta sjer til á mjög stuttum tíma að semja lestrartöfluna, en hitt væri annað mál, og á því lægi áherzlan, hvort piltar gætu haft gagn af þessu fyrirkomulagi. Nú vildi svo óheppilega til, að rektor skólans yrði ekki við staddur, þegar byrja ætti að fylgja þessari nýju reglugjörð, og því lenti það á sjer; hann gæti að vísu byrjað framkvæmd hennar og mundi gjöra það, en það væri mjög óþægilegt, að byrja það verk, sem hann sæi að aldrei mundi hafa hin tilætluðu not, og þvert á móti spilla. Hann álti því, að ástæða væri til að skora á landshöfðingjann, að fresta þessari reglugjörð fyrst um sinn.

Landshöfðinginn kvaðst ekki muna til þess, að hann hefði nokkurn tíma sagt þingmanni Reykvíkinga, að álits hans mundi verða leitað í þessu máli, og hlyti þingmaðurinn á einhvern hátt að hafa misskilið orð sín. Hann skyldi enn taka það fram, að þar sem bæði rektor og annar af yfirstjórnendum skólans hefðu setið í skólanefndinni, þá gæti hann ekki áltið, að sú mótbára væri á rökum byggð, að kennurum skólans hefði ekki gefizt tækifæri til að segja álit sitt í þessu máli.

Grímur Thomsen sagði, að þar eð þingmaður Reykvíkinga tvisvar sinnum hefði sveigt að skólanefndinni í þessum umræðum, þá skyldi hann taka það fram, að meðlimir nefndarinnar hefðu í öllu því, er snerti innbyrðis stjórn skólans, skipting á kennslustundunum og niðurröðun námsgreinanna o. s. frv., orðið að treysta því, að sá andi væri drottandi milli skólastjóra og kennara, að skólastjóri kæmi fram ekki einungis í sínu nafni, heldur í nafni allra kennar-

anna. Hann skyldi ekkert tala um það, hvort gjörlegt væri, að koma reglugjörðinni á nú þegar, en það hlyti að vera öllum ljóst, að þegar skólastjóri hefði setið í nefndinni, þá mætti með öllum rjetti búast við því, að hann hefði ráðfært sig við þá kennara, sem undir hann væru skipaðir. Nefndin hefði ekki getað efazt um það, að sú samvinna og fjelagsskapur væri milli allra kennara skólans, að þeir sín á milli hefðu komið sjer saman um, hvað haganlegast og bezt væri fyrir skólann, enda væri það einsdæmi, ef skólastjóri hefði ekki einu sinni talað við kennarana um þetta og spurt þá ráða. Eins og öllum væri kunnugt, væru haldnir kennarafundir á vetrum, þar sem kennararnir ræddu sín á milli um allt, er snerti stjórn skólans, og væri það undarlegt, ef þetta mál hefði aldrei komið til tals á þessum fundum. Það, sem fram færi hjer í Reykjavík á öðrum eins fundum og fundum skólanefndarinnar, færi heldur engan veginn svo leynilega fram, að þingmanni Reykvíkinga hefði verið með öllu ókunnugt um tillögur nefndarinnar. Þingmaðurinn hefði óskað þess, að reglugjörðinni yrði frestað, og eptir því, sem sjer hefði skilizt, einkum af þeirri ástæðu, að skólastjóri yrði fjarverandi, þegar byrjað yrði að framkvæma hana, en því fremur virtist sjer vera skylda þingmannsins, með alefli að fylgja fram reglugjörðinni í anda skólastjóra, þegar húsbóndi hans væri fjarverandi, og sýna sig í því sem trúr og dyggur ráðsmaður.

Haldór Kr. Friðriksson kvaðst ekki geta kannazt við, að hann hefði í nokkru sveigt að nefndinni; hann hefði alls ekki verið að tala um tillögur nefndarinnar, heldur að eins haldið sjer við reglugjörðina, en hvorki lofað nje lastað nefndina. Hann hefði heldur ekki sagt, að nefndin hefði átt að leita álits skólakennaranna, en það hefði verið hrein kurteisisskylda rektors, að gjöra það, en fyrst hann hefði ekki gjört það, þá gæti hann með engu móti sjeð, þegar hjer væri að eins um þennan eina skóla að gjöra, að hún hefði þurft að brjóta of mikinn odd

af oflæti sínu, þótt hún hefði heyrt hina kennarana með. 1. þingmaður Gullbringusýslu vissi sjálfur, hvað mikið hefði borizt út um ráðagjörðir nefndarinnar, meðan hún samdi álitsskjal sitt, enda kvaðst hann ekki hafa fundið neina ástæða til að fara að hnýsast í annara manna verk. Þar sem þingmaðurinn hefði sagt, að hann ætti að vera svo drenglundadur, að fram fylgja reglugjörðinni í anda skólastjóra, meðan hann væri fjærverandi, þá kvaðst hann vona, að hann mundi gjöra skyldu sína, en hann yrði að segja það, að jafnvel þótt hann væri miklu meiri maður, en hann væri, þá mundi sjer aldrei takast að fram fylgja reglugjörðinni þannig, að piltar hefðu gagn af því. Landshöfðinginn hefði misskilið orð sín; það hefði ekki verið hugsun sín að segja, að landshöfðingi hefði lofað sjer, að mál þetta mundi verða borið undir sig, heldur að sjer mundi gefast tækifæri til að segja álit sitt um málið, þar sem það yrði borið undir þingið.

Pórarinn Böðvarsson sagðist ekki hafa miklu að bæta við svar landshöfðingja, sem sjer hefði fundizt fullnægjandi í alla staði. 1. þingmaður Gullbringusýslu hefði tekið fram nokkuð af því, sem nefndinni hefði við komið, og af hverju hún hefði ekki fundið ástæðu til að leita álits skólakennaranna. En þar eð þingmaður Reykvíkinga hefði tekið til dæmis, að álits prestaskólakennaranna hefði verið leitað, þá skyldi hann geta þess, að enginn af kennurunum við prestaskólann hefði setið í nefndinni, en þar á móti skólastjóri hins lærða skóla, og annar yfirstjórnandi hans, biskupinn, og hefði nefndin gengið að því vísu, að skólastjórinn mundi ráðfæra sig við meðkennendur sína. Að sínu áliti heyrði ekki til, að tala hjer um einstakar greinir reglugjörðarinnar. Eptir því, sem sjer hefði skilizt, hefði sú orðið niðurstaðan hjá þingmanni Reykvíkinga, að maður ætti eiginlega ekkert mál að kunna, þegar maður færi úr skólanum, heldur lærði maður bæði mál og annað eingöngu til að æfa gáfurnar; ef svo væri, þá

gæti hann ekki sjeð, að það væri neitt verra, að skerpa gáfurnar á því að læra ensku og frakknesku, heldur en á þýzku, jafnvel þó hann játaði, að hann hefði mikla virðingu fyrir þýzku og þýzkum bókmenntum. Hann kvaðst álita, að hver piltur, sem væri orðinn vel að sjer í öðrum málum, gæti lært þýzku af sjálfum sjer, en það sama yrði með engu móti sagt um frakknesku. Að reglugjörðin gæti ekki komizt á í haust, væri sjer alveg óskiljanlegt.

Grimur Thomsen sagðist vilja bæta því við ræðu 2. þingmanns Gullbringusýslu, að nefndin hefði mjög gjarnan viljað koma öllum þrem nýju málunum inn í skólareglugjörðina, en af því sjálfsagt væri að kenna íslenzku og dönsku í skólanum, þá hefði með því móti orðið einu máli fleira en í dönsku skólunum. Því hefði orðið að sleppa einu þeirra, og því orðið spurning um, hvert af málum þessum væri nauðsynlegast, og hefði það orðið ofan á, að enska og frakkneska væru einkum nauðsynlegar. Það, sem einkum hefði mælt með frakkneskunni fram yfir þýzkuna, væri það, að eins og nú væri ástatt, yrðu embættismenn vorir að hafa mikil afskipti af frakkneskum fiskimönnum, og skyldi hann taka til dæmis tilsk. 14. jan. 1876 um strönd.

Halldór Kr. Friðriksson sagði, að þessir þingmenn, er síðast hefðu talað, vildu fyrir hvern mun hafa skólanefndina inn í þetta mál, þótt hjer væri ekkert um þá nefnd að ræða; en úr því nefndin vildi endilega koma fram á sjónarsviðið, þá vildi hann spyrja hana, hvers vegna hún hefði ekki tekið það, sem næst hefði legið fyrir að stinga upp á, og sem hefði verið aðalatriðið í málinu, og það hafði verið að auka kennsluna og koma á gagnfræðakennslu. Hann kvaðst geta verið samdóma nefndinni í mörgum smærri atriðum, t. d. í því, að takmarka latínska stýlinn, en sjer virtist hún hafa sleppt aðalatriðinu, að gjöra piltum sem hægst fyrir, að geta komizt í skólann, og þá hefði bæði gagn-

fræðaskóli og undirbúningsbekkur legið bein-
ast við. Hann yrði að álíta það verulega
bót á skólanum, ef kennslu í gagnfræðum

væri bætt við, en nefndin gjörði einungis
ráð fyrir slíkri kennslu eftir langan tíma,
og það miður haganlega fyrirkominni.

Þinglok.

▲ 52. fundi efri þingdeildarinnar, 30. dag
ágústmán., skýrði forseti frá, að yfirlit yfir
málefni þau, er rædd hefðu verið á alþingi
það sumar, yrði prentað og því út býtt með-

al þingdeildarmanna. Síðan las hann upp skrá
yfir mál þau, sem rædd höfðu verið í efri
deildinni, og að því búnu gengu þingdeild-
armenn á fund í sameinuðu alþingi.

▲ 60. fundi neðri þingdeildarinnar, 30. dag
ágústmán., las forseti, þegar dagskrá var lok-
ið upp skýrslu um störf þingsins að þessu
sinni:

1, hver frumvörp og uppástungur hefðu

samþykkt verið og afgreidd sem lög
og ályktanir;

2, hver felld hefðu verið, eða væru óútrædd;
gengu þingdeildarmenn síðan á fund í sam-
einuðu alþingi.

Fimmtudaginn hinn 30. dag ágústmán. átti hið sameinaða alþingi fund með sjer.

Forseti bar upp þá uppástungu, að þingið gæfi honum heimild til, þá er hann kæmi til Kaupmannahafnar nú í haust, að leita samtals við Hans Hátign konunginn, og færa honum kveðju þingsins og beztu óskir, og var það samþykkt í einu hljóði.

Að því búnu stóð landshöfðingi upp,

og lýsti því yfir í nafni og umboði konungs, að

ALÞINGI VÆRI SLITIÐ.

Stóð þá einn þingmanna upp og mælti:

Lengi lifi konungur vor

Kristján hinn IX.,

og risu þá allir þingmenn upp og tóku undir það í einu hljóði.

Var síðan gengið af fundi.

VIÐBÆTIR.

Yfirlit yfir alþingiskostnaðinn 1877.

1. Fæðispeningar og ferðakostnaður alþingismanna:	Fæðis- peningar.	Ferða- kostnað.	Samtals. Kr. Aur.	
1, Arnljótur Ólafsson, 1. þingmaður Norður-Múlasýslu	480	270	750	"
2, Árni Thorsteinsson, 6. konungkjörinn þingmaður .	360	"	360	"
3, Ásgeir Einarsson, 1. þingmaður Húnavetninga . .	444	180	624	"
4, Benidikt Kristjánsson, 1. þingmaður Þingeyinga ,	504	260	764	"
5, Benidikt Sveinsson, 1. þingmaður Árnesinga . .	468	350	818	"
6, Bergur Thorberg, 2. konungkjörinn þingmaður .	360	"	360	"
7, Eggert Gunnarsson, 2. þingmaður Norður-Múlasýslu	480	220	700	"
8, Einar Ásmundsson, 1. þingmaður Eyfirðinga . .	498	266	764	"
9, Einar Gíslason, 2. þingmaður Suður-Múlasýslu .	576	416	992	"
10, Einar Guðmundsson, 2. þingmaður Skagfirðinga .	474	200	674	"
11, Eiríkur Kúld, þingmaður Barðstrendinga . . .	444	242	686	"
12, Grímur Thomsen, 1. þingmaður Gullbringusýslu .	372	"	372	"
13, Guðmundur Einarsson, þingmaður Dalamanna . .	444	200	644	"
14, Guðmundur Ólafsson, þingmaður Borgfirðinga . .	408	96	504	"
15, Halldór Kr. Friðriksson, þingmaður Reykvíkinga .	360	"	360	"
16, Hjálmur Pjetursson, þingmaður Mýramanna . .	408	92	500	"
17, Ísleifur Gíslason, 2. þingmaður Rangæinga . . .	402	66	468	"
18, Jón Blöndal, 1. þingmaður Skagfirðinga . . . ,	462	188	650	"
19, Jón Hjaltalín, 4. konungkjörinn þingmaður . . .	360	"	360	"
20, Jón Pjetursson, 3. konungkjörinn þingmaður . .	360	"	360	"
21, Jón Sigurðsson, 1. þingmaður Ísfirðinga	678	300	978	"
22, Jón Sigurðsson, 2. þingmaður Þingeyinga . . .	528	300	828	"
23, Magnús Stephensen, 5. konungkjörinn þingmaður	360	"	360	"
24, Páll Pálsson, 1. þingmaður Skaptfellinga . . .	474	300	774	"
25, Páll Pálsson, 2. þingmaður Húnavetninga . . .	438	180	618	"
26, Pjetur Pjetursson, 1. konungkjörinn þingmaður .	360	"	360	"
27, Sighvatur Árnason, 1. þingmaður Rangæinga . .	414	100	514	"
28, Snorri Pálsson, 2. þingmaður Eyfirðinga	486	218	704	"
29, Stefán Eiríksson, 2. þingmaður Skaptfellinga . .	558	310	868	"
30, Stefán Stephensen, 2. þingmaður Ísfirðinga . . .	540	364	904	"
31, Torfi Einarsson, þingmaður Strandasýslu . . .	462	200	662	"
32, Tryggvi Gunnarsson, 1. þingmaður Suður-Múlasýslu	480	270	750	"
33, Þórarinn Böðvarsson, 2. þingmaður Gullbringusýslu	372	"	372	"
34, Þórður Þórðarson, þingmaður Snæfellinga . . .	432	194	626	"
35, Þorlákur Guðmundsson, 2. þingmaður Árnesinga .	372	"	372	"
36, Þorsteinn Jónsson, þingmaður Vestmannaeyinga .	450	137	587	"
Samtals	16068	5919	21987	"
		Flyt	21987	"

	Fluttar	Kr.	Aur.
2. Annar kostnaður:		21987	
Til innanþingsskrifara um þingtímann		1812	
Fyrir ýmisleg ritstörf um og eptir þingtímann		1095	30
— prentun um þingtímann		2485	60
— bókband og heptingu um þingtímann		50	28
— pappír og önnur ritföng		161	94
— ýmisleg áhöld		33	90
— smíði, aðgjörðir og fleira		146	18
— bókavörzlu árin 1876 og 1877		80	„
Til þingsveina og hús-gæzlumanns		429	39
Upp í kostnað til útgáfu alþingistíðindanna er greitt		6268	69
	Samtals	34550	28
Enn er ógöldið upp í kostnað til alþingistíðindanna hjer um bil 850 kr. Þannig má gjöra ráð fyrir, að allur alþingiskostnaðurinn 1877 verði hjer um bil 35400 kr.			